

ଚିଲିକା

ସଂକଳନ ଓ ସଂପାଦନା

ସୁଶାନ୍ତ ନନ୍ଦ

ଡ. ପ୍ରଶାନ୍ତ ଭୂଷଣ ନନ୍ଦ

Chilika
Development Authority

ଚିଲିକା

ସଂକଳନ ଓ ସଂପାଦନା
ସୁଶାନ୍ତ ନନ୍ଦ
ଡ. ପ୍ରଣୀତ ଭୂଷଣ ନନ୍ଦ

ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ
ପଳାଶପଲ୍ଲୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର- ୭୫୧୦୨୦

ଚିଲିକା

ସଂକଳନ ଓ ସଂପାଦନା

ସୁଶାନ୍ତ ନନ୍ଦ

ଡ. ଫଣିନ୍ଦ୍ର ଭୂଷଣ ନନ୍ଦ

ପ୍ରକାଶକ

ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ

ପଳାଶପଲ୍ଲୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର- ୭୫୧୦୨୦

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ : ୨୦୨୦

ମୁଦ୍ରଣ : ଡୁଡୁଲି ଅଫ୍‌ସେଟ୍, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ପ୍ରଚ୍ଛଦ ଓ ଅଙ୍କନ : କ୍ଷୀରୋଦ ଚନ୍ଦ୍ର ପତି

CHILIKA

Compiled & Edited by

Sri Susanta Nanda

Dr. Fanindra Bhusan Nanda

Publisher : CHILIKA DEVELOPMENT AUTHORITY

Plot No. 493(P), Palaspalli, Pokhariput Road, Bhubaneswar

PIN-751020, Dist.-Khordha Email: chilika@chilika.com

First Edition : 2020

Printed at : Duduly Off-Set, Bhubaneswar

Cover Design & Layout : Kshirod C. Pati

ISBN :

ସୂଚୀପତ୍ର

ମୁଖଶାଳା	ଡକ୍ଟର ଫଣୀନ୍ଦ୍ର ଭୂଷଣ ନନ୍ଦ	
	ସୁଶାନ୍ତ ନନ୍ଦ	୫
ଚିଲିକା ଭୂମଣ	ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି	୧୧
ପାରିକୁଦ	ଡାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା	୫୩
ଚିଲିକା	ଡାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା	୧୨୧
କେତେକ ବିରଳ ରଚନା	ଡାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା	୧୫୨
କ) ଚିଲିକାର ମହାଧୀରୀ ଜାତି		୧୫୩
ଖ) ଚିଲିକାରେ ଲୁଣ ପୋଛାନ୍ତ		୧୫୯
ଗ) ଚିଲିକା ଓ ଜାଗିରିମାହାଲ୍		୧୬୬
ଘ) ଚିଲିକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ		୧୭୦
ଙ) ଚିଲିକାର ପ୍ରାଚୀନ ଅବସ୍ଥା		୧୮୩

ଇତିହାସ ଓ ସଂସ୍କୃତି

ଚିଲିକା ତୀର୍ଥ	ଡଃ. ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର ପାଢ଼ଶାଣୀ	୧୮୭
ଚିଲିକା ଚିତ୍ରରାଗ	ସାରଙ୍ଗଧର ରାୟଗୁରୁ	୧୯୦
ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଲୀଳା କ୍ଷେତ୍ର ଚିଲିକା	ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଜେନା	୧୯୯
ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ମହିଷା ଓ ତାର ଶିଳାଲେଖ	ଡକ୍ଟର ସୁରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ମିଶ୍ର	୨୦୪
ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜଳପଥ	ଡକ୍ଟର ସତ୍ୟ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ	୨୦୭
ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର “କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ”: ଏକ ଅବଲୋକନ	ବିନୋଦ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ	୨୧୦
ଆନନ୍ଦର ହିଲ୍ଲେଲ ହିରଣ୍ୟଦା ଚିଲିକା	ବିଷ୍ଣୁପ୍ରସାଦ ଦଳେଇ	୨୧୪
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ	ଗୌତମ କୁମାର ତରଫଦାର	୨୨୦

ସାହିତ୍ୟ ଜୀବନ

ବନ୍ଦର ଭ୍ରମ ଖାତାରେ ଚିଲିକାର ଚିତ୍ରପଟ	ନକୁଳ ଚନ୍ଦ୍ର ସାହୁ	୨୨୩
ଚିଲିକାର କଥା, ଚିଲିକାର କବିତା	ଡକ୍ଟର ହୃଷୀକେଶ ମଲ୍ଲିକ	୨୩୦
ପାଣିର ପରମେଶ୍ଵରୀ ପ୍ରେମର ନୀଳପରୀ		
ଲୁହ ତୋର ତେଜ ତେଜକା ରୂପସୀ ଚିଲିକା	ଦିଲ୍ଲୀପ କୁମାର ସ୍ଵାଇଁ	୨୪୯
ଚିଲିକା କାବ୍ୟରେ କଥା ଓ ଗାଥା	କୌଶିକ ନାୟକ	୨୫୯
ରାଧାନାଥଙ୍କ ଚିଲିକା : ଏକ ବାସ୍ତବବାଦୀ ଅଧ୍ୟୟନ	ଡକ୍ଟର ଫଣୀନ୍ଦ୍ର ଭୂଷଣ ନନ୍ଦ	୨୬୪

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ନୌବାଣିଜ୍ୟ

ଚିଲିକାରେ ପ୍ରକୃତି ପର୍ଯ୍ୟଟନ	ଡକ୍ଟର ବିଜୟ କେତନ ପଟ୍ଟନାୟକ	୨୭୨
ଚିଲିକାରେ ଡଲଫିନ୍ ଆଧାରିତ		
ଗୋଷ୍ଠୀ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ସୁଯୋଗ ଓ ଉପକାରିତା	ଡଃ ଅଜିତ କୁମାର ପଟ୍ଟନାୟକ	୨୭୭
ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଏଐଡିଆସିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀ	ଡଃ କୃପାସିନ୍ଧୁ ଭଟ୍ଟ	୨୮୧
ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ପାଇଁ ମୋ ପରିକଳ୍ପନାର ପାରିକୁଦ	ଗଙ୍ଗାଧର ଦାଶ	୨୮୮
ଗବେଷକର ଗବେଷଣା ରାଜ୍ୟ —ଚିଲିକା	ଡଃ. ବସନ୍ତ କୁମାର ନାୟକ	୨୯୯
ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ	ଡା. ଦେବେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ମାନସିଂହ	୩୦୩
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଉତ୍କଳୀୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟର		
ଇତିହାସ ତତ୍ତ୍ୱରେ ଚିଲିକାର ଭୂମିକା	ଧ୍ରୁବଚରଣ ଜୟସିଂହ	୩୦୮

ପରିବେଶ ସଂରକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଭିଦ ଓ ପ୍ରାଣୀଜଗତ

ଚିଲିକା ଅବବାହିକା ପରିଚାଳନା	ଅକ୍ଷୟ କୁମାର ଦ୍ୱିବେଦୀ	୩୧୫
ଚିଲିକା ଓ ଏହାର ମୁହାଣ	ଇଂ. ଶିଶିର କୁମାର ନନ୍ଦ	୩୧୮
ଚିଲିକା ଅବବାହିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ବୃକ୍ଷ ସମ୍ପଦର ପରିଚାଳନା	ଚନ୍ଦନ କୁମାର ସାହୁ	୩୨୧
ଚିଲିକାରେ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଓ		
ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଲୁଣା ଜଙ୍ଗଲ ସୃଷ୍ଟି	ଦୁର୍ଗା ପ୍ରସାଦ ଦାଶ	୩୨୫
ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଓ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନର ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତି	ସୂର୍ଯ୍ୟ କୁମାର ମହାନ୍ତି	୩୨୯
ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପଥରେ ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ	ସୁଶାନ୍ତ ନନ୍ଦ	୩୨୭
ମରାଳ ମାଳିନୀ ନିଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା	ଡଃ ସୁଧାକର କର	୩୪୫
ଚିଲିକାରେ ପକ୍ଷୀ ମୁଦ୍ରିକାକରଣର ଇତିହାସ:		
ଏକ ବିହଙ୍ଗାବଲୋକନ	ତୁହିନୀଂଶୁ କର	୩୪୮

ପରିଶିଷ୍ଟାବଳୀ

ପରିଶିଷ୍ଟ ୧ : କପିଳ ସଂହିତା	ସଂ-ପଣ୍ଡିତ ଶଶିଧର ମିଶ୍ର	୩୫୩
ପରିଶିଷ୍ଟ - ୨ ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଚନ୍ଦ୍ରିକା	ଭବାନୀ ଚରଣ ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟ	୩୫୫
ପରିଶିଷ୍ଟ - ୩ CHILKA	L.S.S.O'Malley	୩୫୮
ପରିଶିଷ୍ଟ - ୪ THE CHILKA LAKE	W.W. Hunter	୩୬୨

ମୁଖଶାଳା

ଚିଲିକା ପ୍ରକୃତିର ମହତ୍ତମ ଅବଦାନ । ଓଡ଼ିଶା କେବଳ ନୁହେଁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ଆର୍ଦ୍ରଭୂମି ରୂପେ ଚିଲିକା ମାନ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତ । ଚିଲିକା ଭାରତର ସର୍ବବୃହତ ଲବଣାକ୍ତ ହ୍ରଦ । ଜୈବବିବିଧତାରେ ଏହା ଯେତିକି ସମୃଦ୍ଧ ସେତିକି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବଦ୍ଧ । ଚିଲିକା କେବଳ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଗନ୍ତାଘର ନୁହେଁ ବରଂ ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ଧର୍ମ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟର ଅପରୂପ କ୍ଷେତ୍ର । ଇତିହାସର ରଙ୍ଗସ୍ଥଳୀ ଚିଲିକା । ସର୍ବଧର୍ମ ସମନ୍ୱୟର କ୍ଷେତ୍ର । ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପୂର୍ବ ଓଡ଼ିଶାର ସଂଯୋଗ ସେତୁ । ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଐତିହ୍ୟ ଚିଲିକା ବନ୍ଧରେ ସୁରକ୍ଷିତ । ଓଡ଼ିଶାର ଧର୍ମଧାରା, ମନ୍ଦିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ, ଲୋକକଥା ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ଜୀବନ୍ତ । ରକ୍ତବାହୁର ଅଭିଯାନ, କାଞ୍ଚିଅଭିଯାନ ଓ ମାଣିକର ଦହିଦାନର ଅପୂର୍ବ ବିବରଣୀ ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ଜୀବନ୍ତ । ରାଧାନାଥଙ୍କ ଭାଷାରେ –

ଇତିହାସ ରଙ୍ଗସ୍ଥଳୀ ତୁ ଚିଲିକା

ତୋର ତୀରେ ପରା ଶ୍ରୀମତୀ ମାଣିକା

ହସ୍ତ ଭୁଞ୍ଜିଥିଲେ ସାଦରେ ଲବଣୀ

ଭାବଗ୍ରାହୀ ପ୍ରଭୁ ଭକ୍ତି ଚିନ୍ତାମଣି । (ଚିଲିକା)

ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟ ବିକେନ୍ଦ୍ରିତ । ରାଧାନାଥଙ୍କ ‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟ ଏହାକୁ ସାରସ୍ୱତ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଛି । ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ହୋଇଛି ଏହାର ଯଶ । ଲୋକମୁଖରେ ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଛି । ପରେ ପରେ ଅନେକ ସାରସ୍ୱତ କୃତି ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ମୁଖର ହୋଇଛି । ଚିଲିକାର ପ୍ରକୃତି, ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ନୌବାଣିଜ୍ୟ, ମତ୍ସ୍ୟସଂପଦ, ପକ୍ଷୀଙ୍କ ସମାବେଶ, ତଟବର୍ତ୍ତୀ ମନ୍ଦିର ଓ ଧର୍ମଧାରା ନେଇ ଅନେକ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ମାଦଳା ପାଞ୍ଜି, ସାରଳା ମହାଭାରତ, କପିଳ ସଂହିତା, ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଚନ୍ଦ୍ରିକା ସହିତ ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ ପୁସ୍ତକରେ ଚିଲିକାର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ଦେଖାଯାଏ । ଚିଲିକାର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ନେଇ ରଚିତ ପୁସ୍ତକ ଓ ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ସଂକଳିତ କରିବାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନେଇ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ପୁସ୍ତକର ପରିକଳ୍ପନା ।

ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ବିଭିନ୍ନ ସୂତ୍ରର ପ୍ରାପ୍ତ କିଛି ବିରଳ ପୁସ୍ତକ ସହିତ ଚିଲିକା ମହୋତ୍ସବ ସ୍ମରଣିକା (୨୦୧୩ରୁ ୨୦୧୯)ରେ ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରବନ୍ଧରୁ କିଛି ନିର୍ବାଚିତ ରଚନାକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି । କବିଶେଖର ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତିଙ୍କ ‘ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ’ ଏକ ବିରଳ ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ । ଏଥିରେ ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଜଣେ ପର୍ଯ୍ୟଟକର ଦୃଷ୍ଟି ନେଇ ସେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ୧୯୧୧ ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ଚିନ୍ତାମଣି ଭଦ୍ରକରୁ ବାହାରି ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ସେହି ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ ୧୯୧୪-୧୫ ସମ୍ବଲପୁର ହିଟେସିଣାରେ ଧାରାବାହିକ ପ୍ରକାଶ ଲାଭିଥିଲା । ହିଟେସିଣାର ତା. ୩୧.୧୦.୧୯୧୪ରୁ ୨୦.୩.୧୯୧୫ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ ପ୍ରକାଶିତ । ୧୯୨୪ରେ ଏହା ମୁକୁର ପ୍ରେସ କଟକରୁ ପୁସ୍ତକାକାରେ ପ୍ରକାଶ ଲାଭିଥିଲା । ପତ୍ରିକା ଓ ପୁସ୍ତକ ପାଠରେ ସାମାନ୍ୟ ସଂଶୋଧନ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ପୁନଶ୍ଚ ହିଟେସିଣା ୨୬/୮ରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ୮-୧୧-୧୧, ୯-୧୧-୧୧ ଓ ୧୦-୧୧-୧୧ର ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ପୁସ୍ତକରେ ପରିହାର କରାଯାଇଛି । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ହିଟେସିଣା

୧୩.୩.୧୯୧୫ରେ ପ୍ରକାଶିତ ତା ୧୫.୧୧.୧୧ ଓ ୧୬.୧୧.୧୧ ବର୍ଷନାକୁ ଭିନ୍ନ ଓ ବର୍ଷିତ ଭାବରେ ପୁସ୍ତକରେ ସନ୍ନିବେଶିତ କରାଯାଇଛି । ଏହି ସମସ୍ତ ଖଣ୍ଡନ ମଣ୍ଡନ ଚିନ୍ତାମଣିଙ୍କ ଜୀବନକାଳରେ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଠାରେ ପୁସ୍ତକ ପାଠକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । କେବଳ ତା. ୮.୧୧.୧୧ ରୁ ୧୧.୧୧.୧୯୧୧ର ବର୍ଷନା ଭୁଲ କ୍ରମେ ପୁସ୍ତକରେ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିବାରୁ (ଆମ୍ଭ ବିଚାରରେ) ଏଠାରେ ସଂବଳପୁର ହିତୈଷିଣୀରୁ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ରସବୋଧ ପାଇଁ ସନ୍ନିବେଶିତ କରାଗଲା । କାରଣ ଏହି ସଂପାଦକର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିଥିବା କୌଣସି ସଂକଳନରେ ଉକ୍ତ ଅଂଶ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତିଙ୍କ କୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀରେ ମଧ୍ୟ “ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ”ର ଏହି ଅଂଶ ଛଡ଼ା ଯାଇଥିବା ସଂପର୍କରେ ସାମାନ୍ୟ ସୂଚନା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । କୌଣସି ସଂପାଦକ / ଗବେଷକ ଭ୍ରମଣ ବିବରଣୀରେ ଥିବା ଅସଂଲଗ୍ନତା ବା ତିନିଦିନର ବିବରଣୀର ଅନୁପସ୍ଥିତିକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଦିନ ଦିନର ଧାରା ବିବରଣୀ ଲେଖୁଥିବା ଚିନ୍ତାମଣିଙ୍କ ବର୍ଷନା କ୍ରମ ତା. ୭.୧୧.୧୧ ପରେ ହଠାତ୍ ୧୧.୧୧.୧୧କୁ ଲମ୍ପ ପ୍ରଦାନ କରିଛି । ଏହି ଅସଂଲଗ୍ନତା ଓ କ୍ରମ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନର ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ କୌଣସି ସଂକଳକ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଏହି ସଂପାଦକ ପୁସ୍ତକରେ ଥିବା ଅସଂଲଗ୍ନତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପ୍ରାଚୀନ ସଂବଳପୁର ହିତୈଷିଣୀର ପ୍ରତିଟି ପୃଷ୍ଠା ତନ୍ନ ତନ୍ନ କରି ପରୀକ୍ଷା କରିବାରୁ ସଂବଳପୁର ହିତୈଷିଣୀ ୧୧.୧୧.୧୯୧୪ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ ୮.୧୧.୧୯୧୧ରୁ ୧୦.୧୧.୧୯୧୧ର ବର୍ଷିତ ବିଷୟକୁ ଠାବ କରିଥିଲା । ପାଠକଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ରସ ଉପଲବ୍ଧି ପାଇଁ ଏଠାରେ ସେହି ଅଂଶକୁ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇ ଚିନ୍ତାମଣିଙ୍କ ଭ୍ରମଣ ବିବରଣୀକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ରୂପ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇ ପାରିଛି । ତା ୩୦-୪-୧୯୧୯ରେ ପୁନଶ୍ଚ ଚିନ୍ତାମଣି ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣରେ ଆସିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେ କାଳିଜାଳ ଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ଏହି ବର୍ଷନା ପୁସ୍ତକର ଶେଷ ଭାଗରେ ପ୍ରଦତ୍ତ । ଏହି ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ ଚିଲିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣନା ସହିତ ରାଜନୀତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟକୁ ଲୋକ ଲୋକତନକୁ ଆଣି ପାରିଛି । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜ୍ୟର ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ସହିତ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟା ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣରେ ଜୀବନ୍ୟାସ ପାଇଛି । ଚିନ୍ତାମଣି (୧୮୬୭-୧୯୪୩) ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟର ଜଣେ ନିରଳସ ସାଧକ । ସେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗକୁ ନିଜସ୍ୱ ଦାନରେ ରୁଚିମନ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଘୁମୁସର, ମହୋଦଧି, ମହେନ୍ଦ୍ର, ସିଂହରାଜ, ଉତ୍କଳ କମଳା, ମେଘାସନ, ସାଳନ୍ଦୀ, ସୁଭଦ୍ରା, ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଅଜସ୍ରକାବ୍ୟ, ରୂପାରୁଡ଼ି, ଟଙ୍କାଗଛ, ଯୁଗଳମଠ, ଶନିସପ୍ତା ପ୍ରଭୃତି ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରି ସେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । ‘ଜୀବନ ପଞ୍ଜିକା’ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମଜୀବନୀ ଯେଉଁଠି ସମକାଳୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅନେକ ଅନାଲୋଚିତ ଅଧ୍ୟାୟ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଭାବେ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆସିଛି । ତାଙ୍କର କୃତିସମଗ୍ର ଚାରି ଭାଗରେ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ । ‘ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ’ ଚିନ୍ତାମଣିଙ୍କ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରେମର ଅମଳିନ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ପ୍ରକୃତିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଭୋଗ ସହିତ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନରେ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ସଫଳ ହୋଇଛି ।

ଚିଲିକା ସଂପର୍କରେ ତାଙ୍କର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା ଅନେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପାରିକୁଦ (୧୯୨୮), ଚିଲିକା (୧୯୭୭), ବାଣପୁର (.....) ତିନୋଟି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସହକାର ଓ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ଚିଲିକା ସଂପର୍କିତ ଅନେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ । ରାଧାଚରଣ ୧୮୯୮ ଏପ୍ରିଲ ୧୪ରେ ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶର ସାଲୁରଠାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପରେ ବାଲୁଗାଁ ଠାରେ ଅବସ୍ଥାପିତ । ସେ ଚିକିତ୍ସକ, ଗବେଷକ, ଐତିହାସିକ, ସାହିତ୍ୟିକ, ଦେଶପ୍ରେମୀ, ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ରୂପେ ବେଶ ପରିଚିତ ।

ତାଙ୍କର ରୂପେ ସେ ପୁରୀ, ମଞ୍ଜୁଷା, କାକଟପୁର, ପାରିକୁଦ, ଅସ୍ତରଙ୍ଗ, କଣାସ ପ୍ରଭୃତି ଅଂଳରେ ନିଷ୍କାର ସହିତ ଜନସେବା କରିଛନ୍ତି । ଚିଲିକାକୁ ନିଜର କର୍ମଭୂମି ରୂପେ ଅତିନିକଟରୁ ସେ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଏଣୁ ତାଙ୍କର ଚିଲିକା ସଂପର୍କିତ ଲେଖା ଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକ ଜୀବନ ନିଷ୍ଠ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରାଚୀ ନଦୀର ଐତିହାସିକ ବିଭବ ଓଡ଼ିଶାରେ ମରହଟ୍ଟା ରାଜତ୍ବ, ଓଡ଼ିଶାରେ ଜୈନଧର୍ମ, ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଶର୍ମା, ନାରୀକାବୀ ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣା, ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ, ଉତ୍କଳର ଶିଳ୍ପ ଚାତୁରୀ, ଉତ୍କଳର କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ, ଓଡ଼ିଶାର ଲୁଣ ପ୍ରୋକ୍ତାନି, ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ପ୍ରଚାର ପ୍ରଭୃତି ଅଜସ୍ର ପୁସ୍ତକର ସେ ରଚୟିତା । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ଦ୍ବାରା ପ୍ରାୟୋଜିତ ହିନ୍ଦୋଳ ପୁରସ୍କାର ଓ ତାଳଚେର ପୁରସ୍କାରର ସେ ବିଜେତା । ତାଙ୍କର ରଚନା ଗୁଡ଼ିକ ତଥ୍ୟନିଷ୍ଠ, ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଓ ଜ୍ଞାନଗର୍ଭ ।

ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ପାରିକୁଦ ଓ ଚିଲିକା ପୁସ୍ତକକୁ ଏହି ସଂକଳନରେ ସ୍ଥାନିତ କରାଯାଇଛି । ଏଥି ସହିତ ସହକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ଚିଲିକାର ମହ୍ୟଜୀବୀ ଜାତି, ଚିଲିକାରେ ଲୁଣ ପ୍ରୋକ୍ତାନ, ଚିଲିକା ଓ ଜାଗୀର ମାହାଲ, ଚିଲିକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ, ଚିଲିକାର ପ୍ରାଚୀନ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରଭୃତି ରଚନାକୁ ସଂକଳିତ କରାଯାଇଛି । ‘ଚିଲିକାର ମହ୍ୟଜୀବୀ ଜାତି’ ରଚନାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଅଂଶ ‘ଚିଲିକା’ ପୁସ୍ତକରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । କିନ୍ତୁ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗର ବିସ୍ତାରିତ ଭାବେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିବାରୁ ପତ୍ରସ୍ଥ କରାଗଲା । ‘ଚିଲିକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ’ ପ୍ରବନ୍ଧଟି ପ୍ରଥମେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ (୩୩/୧୨) ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ପରେ ଏହାର ସଂପ୍ରସାରିତ ରୂପ ସହକାର (୧୫/୧,୩,୪)ରେ ତିନୋଟି କିଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ପ୍ରଥମଥର ବହୁଶ୍ଚ ପୁରାଣ, ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଚିଲିକାର ଶ୍ଳୋକକୁ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇଛି । ଯାହାକି ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗବେଷକ ମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷିତ କରିଛି । ଭୁବନେଶ୍ବର ନିବାସୀ ପଣ୍ଡିତ ମଧୁସୂଦନ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଠାରୁ ସଂଗୃହୀତ ପୋଥିରୁ ବହୁଶ୍ଚ ପୁରାଣ ଉତ୍କଳ ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଅନେକ ଐତିହାସିକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଥିବା କଥା ସେ ସ୍ବାକାର କରନ୍ତି । ସେ ମଧ୍ୟରୁ ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ବିରାଟ ପୋତ ଦ୍ବାରା ବହୁ ଲୋକ ଜାଭା, ମଲୟ ଓ ସିଂହଳକୁ ଯାତ୍ରା କରିବା କଥା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ହେଲା ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ଶ୍ଳୋକର ଭିନ୍ନରୂପ ସହକାରରେ ଦେଖାଯାଏ । ଜଣେ ଲେଖକ ଦ୍ବାରା ଉଦ୍ଧୃତ ସମାନ ପୋଥିର ଶ୍ଳୋକ ଭିତରେ ଥିବା ଏହି ପାର୍ଥକ୍ୟ ବିଭ୍ରାନ୍ତିକର । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଧୃତ ଶ୍ଳୋକଟି ହେଲା -

ଚିଲିକା ହ୍ରଦେ ସହସ୍ରଂ ତୁ ଜଳଗାମୀ ସୁବୋଇତାଃ

ବହୁ ଚକ୍ରାନ୍ତିତାଃ ଶୀଘ୍ରୋ ଯନ୍ତ୍ରଗାଃ ଚାଳକାଗ୍ନିତାଃ ।

ବାଣିଜ୍ୟ କରଣେ ଶକ୍ତାଃ ତ୍ରିପଂ ଶିଖରାକୃତାଃ

ଦ୍ବୀପାନ୍ତର ଗତାୟତା ଜାବା ମଲୟ ସିଂହଳେ ।

ସହକାରରେ ଉଦ୍ଧୃତ ଶ୍ଳୋକଟି ଏହାଠାରୁ ସାମାନ୍ୟ ଭିନ୍ନଥିବାର ଦେଖାଯାଏ -

ଚିକ୍ତାହ୍ରଦେ ସହସ୍ରଂ ତୁ ସୁପୋତାଃ ଜଳଗାମିନଃ

ତାମ୍ରାଞ୍ଜାଦିତା ବୈଦୁତାଃ ସହସ୍ର ଜନଧାରକାଃ

ବହୁ ଚକ୍ରାନ୍ତିତାଃ ଶୀଘ୍ରାଃ ଯନ୍ତ୍ରଗାଃ ଚାଳକାଗ୍ନିତାଃ

ବାଣିଜ୍ୟକରଣେ ଶକ୍ତାଃ ତ୍ରିପଂ ଶିଖରାନ୍ତିତାଃ

ଦ୍ବୀପାନ୍ତର ଗତାୟତାଃ ଜାବା-ମଲୟ ସିଂହଳ ।

ରାଧାଚରଣଙ୍କ ମତରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣର ପୋଥିର ସମୟ ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ (ଖ୍ରୀ ୧୫୬୮-୧୬୦୦) । ପଣ୍ଡିତ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ମତରେ ପୂର୍ବର ଏକ ପୋଥିରୁ ଏହି ବିଷୟ ଲିଖିତ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ଐତିହାସିକ ମାନେ ଏ ସଂପର୍କରେ ଭିନ୍ନମତ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡ ସଂପର୍କରେ ସଂଦେହ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ସେ ଯା ହେଉ ଚିଲିକାର ଐତିହାସିକ ବିଭବ ରୂପେ ଏ ସମସ୍ତ ରଚନାକୁ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ‘ଚିଲିକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ’ ରଚନାଟିକୁ ପୁନରୁକ୍ତି ଭାବରେ ପରିହାର କରି ସହକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ଦୀର୍ଘ ରଚନାଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ରାଧାଚରଣଙ୍କ ବାଣପୁର ପୁସ୍ତକଟି ବୈଚିତ୍ର୍ୟହୀନ । ଏଥିରେ ବାଣପୁରର ଭୌଗଳିକ ବର୍ଣ୍ଣନା ମାତ୍ର ରହିଛି । ‘ବାଣପୁର’ ପୁସ୍ତକଟିରେ ଚିଲିକାର ଲଳିତ କଳା ବିଭିନ୍ନ କୌଶସି ସ୍ୱାକ୍ଷର ନଥିବାରୁ ପରିହାର କଲାଗଲା । ତାଙ୍କର ପାରିକୁଦ ଓ ଚିଲିକା ପୁସ୍ତକ ସହିତ ଉପରଲିଖିତ ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକୁ ସଂକଳିତ କରାଗଲା ।

ଚିଲିକାର ଐତିହ୍ୟକୁ ସଂଜୀବିତ କରୁଥିବା ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି ଓ ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଲେଖା ବ୍ୟତିରେକେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ଚିଲିକା ମହୋତ୍ସବ ସ୍ମରଣିକାରେ ସ୍ଥାନିତ କିଛି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅନୁସାରେ ଉଦ୍ଧୃତ କରାଯାଇଛି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ବଡ଼କୁଳ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ସ୍ମରଣିକାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ କିଛି ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ସ୍ଥାନିତ କରାଯାଇଛି । ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ିକ ପାଞ୍ଚଟି ବିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଛି ଇତିହାସ ଓ ସଂସ୍କୃତି, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଜୀବନ, ପ୍ରକୃତି ଓ ପରିବେଶ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ମତ୍ସ୍ୟ ଓ ପକ୍ଷୀ ।

‘ଚିଲିକାତୀର୍ଥ’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର ପାଢ଼ଶାଣୀ ଚିଲିକାକୁ ଉତ୍କଳାୟମାନଙ୍କର ଏକ ସୁମହାନ ତୀର୍ଥରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ସାରଙ୍ଗଧର ରାୟଗୁରୁଙ୍କ ‘ଚିଲିକା ଚିତ୍ରରାଗ’ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଆଲେଖ୍ୟରେ ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ର ସମୂହରୁ ଚିଲିକାର ପ୍ରାଚୀନତାକୁ ଅନେକ୍ଷଣ କରାଯାଇଛି । ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଜେନାଙ୍କ ‘ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ଚିଲିକା’ରେ ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ଓ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଚିଲିକାରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କଥା ବର୍ଣ୍ଣିତ । ‘ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ମହିଷା ଓ ଶିଳାଲିପି’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଡକ୍ଟର ସୁରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ମିଶ୍ର ନିଜର ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଧାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଲୋକ କଥା କିଂବଦନ୍ତୀ ସହିତ ପୁରାଣ ଓ ଇତିହାସର ସଂଶ୍ଳେଷରେ ତାଙ୍କର ରଚନା ରୁଚିମତ୍ତ । ‘ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜଳପଥ’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଡକ୍ଟର ସତ୍ୟ କ୍ଷତଙ୍ଗୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଗୋପନ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଜଳ ପଥରେ ଯିବାର ଇତିହାସକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଛନ୍ତି । ବିନୋଦ କୁମାର ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ‘ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ ଏକ ଅବଲୋକନ’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀର ପ୍ରାଚୀନ ଐତିହ୍ୟ ସହିତ ତାର ଉନ୍ନତିକରଣର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦତ୍ତ । ବିଷ୍ଣୁପ୍ରସାଦ ଦଳେଇଙ୍କ ‘ଆନନ୍ଦ ହିଲ୍ଲୋଲ ହିରଣ୍ୟଦା ଚିଲିକା’ରେ ଚିଲିକା ଅଂଳର ସାମାଜିକ ଇତିହାସ ସହିତ ପୁରାଣ ଓ ଧର୍ମଧାରାର ସଂଯୋଗ ଘଟିଛି । ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସକୁ ସେ ଚିଲିକା ସହିତ ସଂପର୍କିତ କରିଛନ୍ତି । ଗୋତମ କୁମାର ତରଫଦାରଙ୍କ ‘ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ’ ଚିଲିକାର ଦୁଃଖକୁ ପାଷାଣୀ ଅହଲ୍ୟାର ଦୁଃଖ ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ।

ରାଧାନାଥଙ୍କ ଚିଲିକା କାବ୍ୟ ପରେପରେ ଚିଲିକା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବନ ହୋଇଗଲା । ରାଧାନାଥଙ୍କ ପରେ ଗୋପବଂଧୁ, ଗୋଦାବରୀଶ, କୃଷ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ, ମାନସିଂ, ତନ୍ମୟଧର ପରିଡ଼ା ପ୍ରମୁଖ ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ଅନେକ କାବ୍ୟ କବିତା ରଚନା କରିଗଲେ । ଆଧୁନିକ ଯୁଗର କବି ଓ ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ ଲେଖନୀରେ ମଧ୍ୟ ଚିଲିକା ଜୀବନ୍ୟାସ ପାଇଛି । ସାଂପ୍ରତିକ ସମୟର ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରାବନ୍ଧିକ ନକୁଳ ଚନ୍ଦ୍ର ସାହୁଙ୍କ

“ଶବ୍ଦର ଡ୍ରାମ୍ ଖାତାରେ ଚିଲିକାର ଚିତ୍ରପଟ” ଆଲୋଚନାରେ ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ରଚିତ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ଏକ କଳାତ୍ମକ ସର୍ବେକ୍ଷଣ କରାଯାଇଛି । ଆଧୁନିକ କବି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚିତ୍ରିତ ଚିଲିକାର ଚିତ୍ରପଟକୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦୀପ୍ତ ଓ ପ୍ରାଣବନ୍ତ କରିଛନ୍ତି ମୁର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ କବି ହୃଷୀକେଶ ମଲ୍ଲିକ ‘ଚିଲିକାର କଥା, ଚିଲିକାର କବିତା’ ଶୀର୍ଷକ ଆଲୋଚନାରେ ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ରଚିତ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ସମୟାନୁକ୍ରମିକ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମୂଲ୍ୟାୟନ ଯେତିକି ତେଜୋଦୀପ୍ତ ସେତିକି ରସୋତ୍ତାମ୍ୟ । ଦିଲ୍ଲୀପ କୁମାର ସ୍ୱାଇଁଙ୍କ ‘ପାଣିର ପରମେଶ୍ୱରୀ ପ୍ରେମର ନୀଳପରୀ ଲୁହ ତୋର ଢେଉଢେଉକା ରୂପସୀ ଚିଲିକା’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ କାବ୍ୟିକ ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ଚିଲିକାର ସରହଦକୁ ଛୁଇଁଛନ୍ତି । ମଣିଷର ଜନ୍ମଠାରୁ ମୃତ୍ୟୁ ଯାଏ ଲୁହର କବିତାଟିଏ ପରି ବ୍ୟାପିଛି ଚିଲିକା । କୌଶିକ ନାୟକଙ୍କ ‘ଚିଲିକା କାବ୍ୟରେ କଥା ଓ ଗାଥା’ ପ୍ରବନ୍ଧଟିରେ ଚିଲିକାକୁ ଓଡ଼ିଶାର ହୃଦୟ ରୂପେ ଅବିହିତ କରି ଓଡ଼ିଶୀ ସଂସ୍କୃତି, ପ୍ରକୃତି ଓ ଐତିହ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ଡକ୍ଟର ଫଣୀନ୍ଦ୍ର ଭୂଷଣ ନନ୍ଦଙ୍କ ‘ରାଧାନାଥଙ୍କ ଚିଲିକା: ଏକ ବାସ୍ତବବାଦୀ ଅଧ୍ୟୟନ’ରେ ଚିଲିକାର ସାମଗ୍ରିକ ରୂପ ସହିତ ରାଧାନାଥଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନାର ତୁଳନାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟୟନ କରାଯାଇଛି ।

ପ୍ରକୃତି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ୭ଟି ଆଲୋଚନା ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଛି । ବିଜୟ କେତନ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଚିଲିକାରେ ପ୍ରକୃତି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଆଲୋଚନାରେ ଚିଲିକାର ପ୍ରମୁଖ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ବର୍ଣ୍ଣନା ସହିତ ଜୈବ ବିବିଧତା ସଂରକ୍ଷଣ ଦିଗରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ଡକ୍ଟର ଅଜିତ କୁମାର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ‘ଚିଲିକାରେ ଡଲଫିନ୍ ଆଧାରିତ ଗୋଷ୍ଠୀ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ସୁଯୋଗ ଓ ଉପଯୋଗିତା’ ଆଲୋଚନାରେ ଡଲଫିନ୍‌କୁ ନେଇ ଗତି ଉଠିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ସହଭାଗିତା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି । ଡକ୍ଟର କୃପାସିନ୍ଧୁ ଭଟ୍ଟଙ୍କ ‘ଚିଲିକା ହୃଦର ଐତିହାସିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀ’ରେ ଚିଲିକାରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀ ଗୁଡ଼ିକର ଅବସ୍ଥିତି ଓ ଐତିହାସିକତା ପ୍ରଦତ୍ତ । ଗଙ୍ଗାଧର ଦାଶଙ୍କ ‘ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ପାଇଁ ମୋ ପରିକଳ୍ପନାର ପାରିକୁଦ’ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଆଲେଖ୍ୟ ଯେଉଁଠି ଲେଖକ ପ୍ରକୃତି ପର୍ଯ୍ୟଟନର ସଫଳ ରୂପାୟନର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ‘ଗବେଷକର ଗବେଷଣା ରାଜ୍ୟ - ଚିଲିକା’ରେ ଲେଖକ ଡକ୍ଟର ବସନ୍ତ କୁମାର ନାୟକ ଚିଲିକାରେ ଗବେଷଣା ପାଇଁ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ସୁଯୋଗ ଓ ତାର ସଦୁପଯୋଗ କଥା କହିଛନ୍ତି । ଡାକ୍ତର ଦେବେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ମାନସିଂହଙ୍କ ‘ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ’ରେ ଉତ୍କଳର ପୁଷ୍ପଳ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଗାଥା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି । ଏଥିରେ ଦେଶବିଦେଶରେ ସାହାସୀ କଳିଙ୍ଗର ଐତିହ୍ୟ ଓ ଅସ୍ଥିତାର ପ୍ରତୀକ ଗୁଡ଼ିକୁ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ପୁରବରଣ ଜୟସିଂହଙ୍କ ‘ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଉତ୍କଳୀୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଇତିହାସ ତହିଁରେ ଚିଲିକାର ଭୂମିକା’ରେ ଚିଲିକା ନାମ କରଣ ସହିତ ପ୍ରାଚୀନ ଐତିହ୍ୟର ଧାରାବିବରଣୀ ପ୍ରଦତ୍ତ । ବିଭିନ୍ନ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଇ ଲେଖକ ନିଜର ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ସାଥୀକ କରିଛନ୍ତି ।

ପରିବେଶ ସଂରକ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ୮ଟି ଆଲେଖ୍ୟ ସଂକଳିତ । ଅକ୍ଷୟ ଦ୍ୱିବେଦୀଙ୍କ ‘ଚିଲିକା ଅବବାହିକା ପରିଚାଳନା’ରେ ଅବବାହିକା ଅଂଳର ମୃତ୍ତିକା ସଂରକ୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ପରିବେଶର ଉନ୍ନତି ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ଶିଶିର ନନ୍ଦଙ୍କ ‘ଚିଲିକା ଓ ଏହାର ମୁହାଁଣ’ରେ ଚିଲିକା ଓ ସମୁଦ୍ରର ସଂଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାର ସମୃଦ୍ଧି, ମୁହାଁଣ ଖୋଳାରେ ଦେଖା ଦେଇଥିବା ସମସ୍ୟା ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ଚନ୍ଦନ ସାହୁଙ୍କ ‘ଚିଲିକା ଅବବାହିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ବୃକ୍ଷ ସଂପଦର ପରିଚାଳନା’ରେ ମୃତ୍ତିକାର ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧ ଉପଯୋଗ ଓ ବୃକ୍ଷରୋପଣ ଦିଗରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ଦୁର୍ଗା ଦାଶଙ୍କ ‘ଚିଲିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଓ ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଲୁଣା ଜଙ୍ଗଲ ସୃଷ୍ଟି’ ପରିବେଶୀୟ ସମସ୍ୟା ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟକୁ ଲୁଣା ଜଙ୍ଗଲ ସୃଷ୍ଟି ଦ୍ୱାରା ଏତାଇ ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି ମତ

ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ କୁମାର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଚିଲିକାର ମହ୍ୟ ସଂପଦ ଓ ମହ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନର ସାଂପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ମହ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ସୁଶାନ୍ତ ନନ୍ଦଙ୍କ ‘ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପଥରେ ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ମହ୍ୟ ସଂପଦ’ରେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଦ୍ଵାରା ବିଭିନ୍ନ ଉନ୍ନତି ମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ସୁଧାକର କରଙ୍କ ‘ମରାଳ ମାଳିନୀ ନିଳାୟ ଚିଲିକା’ରେ ଦେଶୀୟ ଓ ବୈଦେଶିକ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଜୀବନ ଧାରା ବ୍ରାଜନ ସଂପର୍କରେ ସବିଶେଷ ତଥ୍ୟ ରହିଛି । ତୁହିନୀଂଶୁ କରଙ୍କ ‘ଚିଲିକାରେ ପକ୍ଷୀ ମୁଦ୍ରିକାକରଣର ଇତିହାସ : ଏକ ବିହଙ୍ଗାବଲୋକନ’ରେ ପକ୍ଷୀ ମୁଦ୍ରିକାକରଣର ଇତିହାସ, ଉପଯୋଗୀତା ଏବଂ ପକ୍ଷୀ ଗବେଷଣାର ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ ଉପରେ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ତଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି ।

ଚିଲିକା ଉପରେ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ପୁସ୍ତକ, ମାଦଳାପାଞ୍ଜି, ସରକାରୀ ନଥିରୁ ମିଳିଥାଏ । ଏମଧ୍ୟରୁ W.W. Hunterଙ୍କ Orissa Vol-Iରୁ ଚିଲିକା ସଂପର୍କିତ ତଥ୍ୟ ଓ L.S.S. O Malleyଙ୍କ ପୁରୀ ଗେଜେଟିୟରର ଚିଲିକା ଉପରେ ଥିବା ମନ୍ତବ୍ୟ ତଥା କପିଳ ସଂହିତା, ମାଦଳାପାଞ୍ଜି ଓ ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଚିତ୍ରିକାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଚିଲିକା ଉପରେ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଅଂଶକୁ ଉଦ୍ଧୃତ କରି ପାଠକଙ୍କ ଅବଗତି ପାଇଁ ପରିଶିଷ୍ଟରେ ପ୍ରଦାନ କରାଗଲା ।

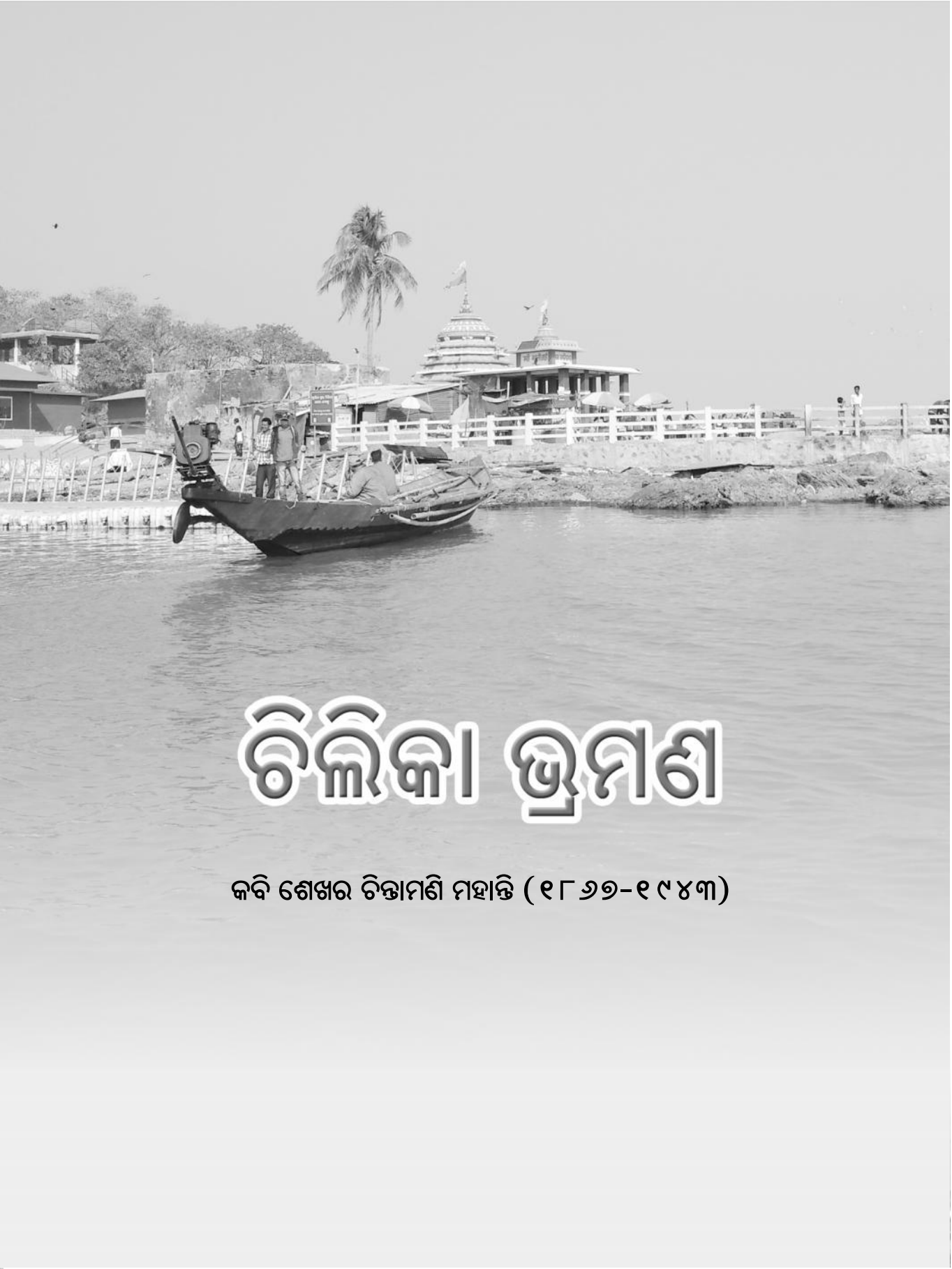
ଓଡ଼ିଶାର ଜୀବନ୍ତ ଇତିହାସର ପ୍ରତୀକ ଚିଲିକା । ଓଡ଼ିଆ ଅସ୍ଥିତାର ଦିଗନ୍ତ ପ୍ରସାରୀ ମୁଖବନ୍ଧ ଚିଲିକା । ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ଓଡ଼ିଶାର ଯୁଗାନ୍ତର ଇତିହାସ ରଚିତ । ସେହି ଇତିହାସର କାଳାନୁକ୍ରମ ପଞ୍ଜିକା ପ୍ରଦାନ ବହୁ ଆୟାସସାଧ୍ୟ । ତଥାପି ବି ଚିଲିକା ସଂପର୍କରେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସୂଚନା ଦେବା ଏବଂ ଐତିହ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ଆଳରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରସଙ୍ଗର ଅବତାରଣା କରିବା ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ପୁସ୍ତକର ଆଭିମୁଖ୍ୟ । ଏହା ଚିଲିକା ସଂପର୍କରେ ସାମଗ୍ରିକ ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥାର ମୁଖପତ୍ର ନୁହେଁ ବରଂ ଚିଲିକା ପ୍ରତି ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ, ପାଠକ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାର ଏକ ସାଧାରଣ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ମାତ୍ର ।

ଏହି ପୁସ୍ତକ ସଂକଳନ କାଳରେ ଆମର ଚେତନାକୁ ପରୋକ୍ଷରେ ବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରିଥିବା ପ୍ରତିଟି ବଂଧୁଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରୁଛୁ ଏବଂ ପାଠକଙ୍କ ହାତରେ ବହିଟି ଅର୍ପଣ କଲାବେଳେ ନିଜର ଅସହାୟତା ପ୍ରତି ସଚେତନ ଥାଇ ତୃଟି ଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଣ୍ଡପାତି ବରଣ କରିନେଉଛୁ ।

ଚିଲିକାର ଏହି ସଂକଳନ ଚିଲିକାର ହିଁ ଗୌରବ ପ୍ରଖ୍ୟାପନ କରୁ ।

ନମସ୍କାର ସହ
ସୁଶାନ୍ତ ନନ୍ଦ
ଫଣୀନ୍ଦ୍ର ଭୂଷଣ ନନ୍ଦ

ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ

କବି ଶେଖର ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି (୧୮୬୭-୧୯୪୩)

ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ

ଉପହାର

ନିଖିଳ-ସଦ୍‌ଗୁଣ-ନିକେତନ, ଆବାଲ୍ୟ-ସାହିତ୍ୟ ସେବା-ସ୍ୱଦେଶ-ହିତେଷୀ, ଧାର୍ମିକପ୍ରବର ଭଦ୍ର ଶ୍ରୀମତୀ
ମଠର ସୁଯୋଗ୍ୟ ମହନ୍ତ ଶ୍ରୀମାତା ପଣ୍ଡିତ କାହ୍ନୁଚରଣ ରାମାନୁଜ ଦାସ କାବ୍ୟତୀର୍ଥ ମହୋଦୟ
ଶ୍ରୀକର କମଳେଷୁ...

ପୁଣ୍ୟପ୍ରାଣ ମହନ୍ତ ମହାରାଜ,

ମୁଁ ଜୀବନର ବହୁକାଳ ବିଦେଶରେ ଯାପନ କରିଥିବାରୁ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଗନ୍ତୁଷ ପରିଚୟ ନାହିଁ; ମାତ୍ର
ଆପଣଙ୍କର କାର୍ତ୍ତିକଳାପ ମୋର ଅପରିଜ୍ଞାତ ନୁହେଁ; ମାତୃମହୀ ଭଦ୍ରଞ୍ଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନରେ ଆପଣ ଯଥା ଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ
ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଏକା ମୋର କାହିଁକି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭଦ୍ରଞ୍ଜବାସୀର ପ୍ରୀତିସ୍ଥୁତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ଆପଣଙ୍କ ଆଦର୍ଶ
ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲ୍ ଏବଂ ଗୋଶାଳା ଆପଣଙ୍କୁ ଅମର କରି ରଖିବ । ଆପଣ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ଅଗାଧ ପଣ୍ଡିତ । ସ୍ୱୟଂ ବିଦ୍ୱାନ
ଗୁଣୀ ହେତୁ ଗୁଣର ସମ୍ୟକ୍ ସମାଦାର କରନ୍ତି । ମାତୃକା ମାତୃଭାଷା ଅନୁଶୀଳନରେ ଆପଣଙ୍କର ଅନୁରାଗ ଥିବା କଥା ମୋର
ଅବିଦିତ ନୁହେଁ । ଦେଶ ସେବା ସନ୍ନ୍ୟାସ ଧର୍ମର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଆପଣ ସେହି ପବିତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଟଳ ରଖି ପ୍ରକୃତ ସନ୍ନ୍ୟାସର ପରିଚୟ
ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ଏତାଦୃଶ ବିବିଧ ସ୍ୱଦେଶହିତେଷଣା ମୋର ହୃଦୟରୁ ସ୍ୱତଃ ଭକ୍ତି ପ୍ରୀତି ଆକର୍ଷଣ କରେ । ମୁଁ ସେହି
ଭକ୍ତିପ୍ରୀତିର ପ୍ରେରଣାରେ ମୋର “ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ” ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡି ଭବଦାୟ କରକମଳରେ ଉପହାର ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ସାହସୀ
ହୋଇଅଛି । ଗ୍ରହଣାନୁମତି ହେଲେ ଚରିତାର୍ଥ ହେବି ।

ଭଦ୍ରଞ୍ଜ

୭।୭।୨୪

ପ୍ରଣତ

ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି

ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ

ମୋ ପରି ଜଗତରେ ପାତାର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ସେ ବିନା ଆହ୍ୱାନରେ ମୋର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୁଏ । ଗତ ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ମୁଁ ପ୍ରବଳ କାଶ ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ ଥିଲି । ଜୀବନ ଏକପ୍ରକାର ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ଥିଲା । ଭଙ୍ଗା ଘରଖଣ୍ଡ ସମସ୍ତେ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରନ୍ତି । ସମୟ ଦେଖି କୃତ ସୁଦ୍ଧା କାଶର ଅନୁଚର ହେଲା । ଯାହାହେଉ, ଜନୈକ ସୁବନ୍ଧୁଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦମନ କଲି । ଏହି ବିପୁଳ ସଂଗ୍ରାମରେ ଜୟଲାଭ କଲି ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଦୁର୍ବଳତାର ବଳ ହ୍ରାସ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ତାହାର କଠୋର ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ସକାଶେ କେହି କେହି ବାୟୁ-ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ସିମଳା, ଦାର୍ଜିଲିଙ୍ଗ ସ୍ୱର୍ଗର ସୁଖକର ବାୟୁସେବନ ମୋର ଭାଗ୍ୟର ଅନୁକୂଳ ନୁହେଁ । ତେବେ କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଯିବି ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲି । ନାନା ସ୍ଥାନର କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ମନ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ କରି ପରକ୍ଷରେ ସେଥିର ପ୍ରତିବାଦପୂର୍ବକ ତାହା ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶେଷରେ ଉତ୍କଳ-ମଞ୍ଜୁକ-ଟିକା ଚିଲିକା-ସୁନ୍ଦରୀ ମନୋମଧ୍ୟରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହେଲା । ଏବେ ପ୍ରସ୍ତାବ-ସିନ୍ଧୁରେ ଭଙ୍ଗା ପଡ଼ିଗଲା । ତହିଁ ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଯାତ୍ରାର ଦିନ ସ୍ଥିର କଲି; କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଏକାକୀ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପରିବାରବର୍ଗ ଏକାନ୍ତ ଅନିଚ୍ଛୁକ । କାଳେ କୌଣସି ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟେ, ଏହାହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଭୟ । କିନ୍ତୁ ଦିନେ ଯେ କାଳ ମୋତେ ସେମାନଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ଛଡ଼ାଇ ଘେନିଯିବ, ଏହା ସେମାନେ ଭାବିଲେ ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଇ ୧୫/୧୦/୧୯୧୧ ବୁଧବାର ରାତ୍ରିରେ ଯାତ୍ରା କରିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି କଲି । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦିନ ପାଣି ପରି ବହିଗଲା । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନ ରାତ୍ରି ୧୦ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ଜୟ ଜଗଦମ୍ବା ଉଦ୍ଧାରଣପୂର୍ବକ ଗୃହରୁ ବହିର୍ଗତ ହେଲି । ରେଳରେ ଚଢ଼ାଇଦେବା ସକାଶେ ମୋର ଅନୁଜ ସଂଗେ ସଂଗେ ଆସିଲା । ଯଥା ସମୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଷ୍ଟେସନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଖିଲୁ, ଜୀବ ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ହୋଇଥିବାବେଳେ ତପ୍ତ ବୈତରଣୀର ଏ ପାଖରେ ଅଟକି ରହିଲା ପରି ଅସଂଖ୍ୟ ଯାତ୍ରୀ ଓୟେଟିଂ ରୁମ୍‌ରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଅଛନ୍ତି । କେହି ଗନ୍ଧାମୋଦରେ ନିୟୁକ୍ତ, କେହି ଉପସ୍ଥିତ କବି ପରି ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ଶବ୍ଦରେ କବିତା ଆବୃତ୍ତି କରୁଅଛନ୍ତି, କେହି ବରୁଆ ମେଲାଇ ପାନ ଭାଙ୍ଗୁଅଛନ୍ତି, କେହି ଚଞ୍ଚଳମତି ଲୋକ “ରେଳ ଆସିଲା ରେଳ ଆସିଲା” କହି

ଯାତ୍ରାମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ବଢ଼ାଉଅଛି ଏବଂ କେହି ବା ଶୟନ କରି ନାସିକା ଶଙ୍ଖଧ୍ବନିରେ ସେହି ଜନତାର କୋଳାହଳକୁ ପୃଥୁଳତର କରୁଅଛି । ପ୍ଲୁଟର୍ଫର୍ମରେ ତିଳଧାରଣର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସେଠାରେ ସ୍ଥାନଭାବ ଦେଖି ଉଭୟ ଭ୍ରାତା ଯାଇ ଗୋଟିଏ ଗଛ ମୂଳରେ ବସିଲୁ । ପ୍ରସଙ୍ଗକୁମେ ନାନା କଥା ପଡ଼ିଲା । ମୋର ଅନୁପସ୍ଥିତି ସମୟରେ ସମୟବିଶେଷରେ ସାବଧାନ ରହିବା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଅନୁକୁଳ ଉପଦେଶ ଦେଲି । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ମୋର ଜୀବନଟା ସର୍ବଦା ଆଶଙ୍କାପ୍ରବଣ । ଏଣୁ ଶରୀର ବିଷୟରେ ସାବଧାନ ରହିବା ସକାଶେ ଅନୁଜ ମୋତେ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ କଲା ଏବଂ କହିଲା, ଆପଣ ୮ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଫେରି ନଆସିଲେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ବାହାରିଯିବି । ଏ ଉକ୍ତିରେ ମୁଁ ହାସ୍ୟ ସମ୍ବରଣ କରି ନପାରି କହିଲି-ଚିଲିକାର ବାୟୁ ହୋମିଓପ୍ୟାଥକ ନୁହେଁ ଯେ, ଛୁଇଁଲାମାତ୍ରେ ରୋଗ ଛାଡ଼ି ପଳାଇବ । ମୋ ସକାଶେ ଚିନ୍ତା କରିବ ନାହିଁ, ମୁଁ ଏକମାସ ଭିତରେ ଆସିବି । ଏହିପରି ନାନା କଥାରେ କିୟତ୍‌କ୍ଷଣ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଉତ୍ତରରୁ ମେଲ ଆସି ଷ୍ଟେସନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ ୨ଟା ବାଜିଯାଇଥିଲା । ଅନୁଜ ଖଣ୍ଡିଏ ରମ୍ଭା ଚିକଟ କିଣି ମୋତେ ରେଳରେ ବସାଇଦେଲା ।

ରେଳ ଷ୍ଟେସନ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂସାର ତୁଲ୍ୟ । କେତେ ଯାଉଅଛନ୍ତି, କେତେ ଆସୁଅଛନ୍ତି, ତାହାର ଇୟରା ନାହିଁ । କେହି କାହାରି ମୁଖାପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ନାହିଁ, କାହାରି ପ୍ରତି କାହାରି ସହାନୁଭୂତି ନାହିଁ । ନିଜେ ଭଲ ସ୍ଥାନରେ ବସିବାକୁ ଏବଂ ହିଂସ୍ରକନ୍ତୁ ତୁଲ୍ୟ ଆଗନ୍ତୁକ ତଡ଼ିବାକୁ ବ୍ୟସ୍ତ । ସମସ୍ତେ ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରିୟ, ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥଭାବ ସେଠାରେ ନାହିଁ, ମାୟା ମମତା ନାହିଁ, କେବଳ ନାରକୀୟ ପାଶବ ଭାବ ରାଜପଣ ବିସ୍ତାର କରିଅଛି । ପୁଣି ତାହା ଦୁର୍ବଳ ସବଳର ଘୋର ସନ୍ଧିକ୍ଷଣ ସ୍ଥଳ । କିଏ ଚଢ଼ିଲା, କିଏ ନଚଢ଼ିଲା, ସେଥିପ୍ରତି ରେଳ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ଭୂଷେଷ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଗର୍ବରେ ମସ୍ତକ ଅବନତ କରି ଚାଲିଅଛନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ନହେଲେ ସେମାନେ କାହାରିକୁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଚାହାଁନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଗର୍ବ ଓ ବାବୁଗିରୀର କାରଣ ଯେ ଆରୋହୀମାନେ, ଏହା ସେମାନେ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି ।

ଷ୍ଟେସନରେ ମେଲ ୧୦ ମିନିଟ୍ ରହିଲା ପରେ ଗାର୍ଡ ସାହେବଙ୍କର ସଙ୍କେତବଂଶୀ ବାଜିଉଠିଲା । ମୁଁ ଅନୁଜକୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ରେଳରେ ବସିଲି । ଇତ୍ୟବସରରେ ଇଞ୍ଜିନ୍ ଶଙ୍ଖଧ୍ବନି କରି ଘୋର ଘର୍ଘର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଧାବିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ମୁଁ ଅପରିଚିତ ଲୋକବର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ବସି ରହିଲି । ମନରେ ନାନା ଭାବ ଉଦିତ ହେଲା । କେଜାଣି କାହିଁକି, ଚକ୍ଷୁ ଲୋଚକପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଆସିଲା । ଘର କଥା, ପିଲାମାନଙ୍କର କଥା ଏବଂ ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ଭାବନା ଯୁଗପତ୍ ମନକୁ ଆଛନ୍ଦୁ କଲା । ହୃଦୟରେ ଭାତି ସଂଚାର ହେଲା । ମୁଁ ମନେମନେ ଭାବି ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ଗଣିବାକୁ ଲାଗିଲି । ପିଶାଚିନୀ ମାୟା ଏହିପରି ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମୁଁ କିପରି ମାୟାମୁକ୍ତ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ, ତାହା ଅଧିକ କହିବାର ଆଉ ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଲୋକେ ପୁଣି ମୋତେ ଶିକ୍ଷିତ କହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କିଏ ଯେପରି ହୃଦୟର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳକୁ କହି ଉଠିଲା-

“ଦେଖାଉ କି ଛାର ଭୟ ଆରେ ରେ ବିପଦ,

ଭୁକ୍ତ କଟାକ୍ଷେ ତୋର କିଏ ବା ଶଙ୍କିତ ?

ପୁଣି ଯେପରି କିଏ ବକ୍ତୃତ୍ୱ ନିନାଦରେ କହିଲା-

ଯେ ଘେନେ ସାହସ ଦୃଢ଼ତା ଆଶ୍ରୟ

ଦୂରୁ କରପତ୍ର ଯୋତେ ତାକୁ ଭୟ ।”

ଏହି ନୀରବ ଉତ୍ସାହ-ବାଣୀରେ ମୋର ହୃଦୟ-ଦୌର୍ବଲ୍ୟ ଲଘୁ ହୋଇ ଆସିଲା, ମୋହ-ଝଟିକା ତୁଟିଗଲା । ବିପଦର ସ୍ଥାନ ସାହାସ ଓ ବ୍ୟାକୁଳତାର ସ୍ଥାନ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅଧିକାର କରିବିଲା-ଘୋର ନୈରାଶ୍ୟରେ ଆଶାର କ୍ଷୀଣାଲୋକ ପ୍ରତିଭାତ ହେଲା । ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୋଇ ଭାବିଲି, ମୁଁ କେତେ ଭ୍ରାନ୍ତ । ବିଦେଶୀୟମାନେ ତେର ଦରିଆ ପାରି ହୋଇ ନିର୍ଭୟରେ ପୃଥିବୀ ଭ୍ରମଣ କରୁଅଛନ୍ତି, ଆଉ ମୁଁ ଗୃହକୋଣ ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବାକୁ ଭୀତ । ଏହି ହୃଦୟଦୌର୍ବଲ୍ୟ ହିଁ ଆମ ଜାତିର ଅବନତିର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ କାରଣ । ହାୟ ! ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ସୁଦୂର ଯାତ୍ରା ଓ ବାଲିଦ୍ୱୀପରେ ଯାଇ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ, ସେହି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଆଜି ଭାରୁ ଓ ପ୍ରାଣରଙ୍କ ହୋଇ କୂପମଣ୍ଡଳ ତୁଲ୍ୟ ନିଜ ଗୃହକୁ ସଂସାର ମଣୁଅଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ଏହା କି ଦେବତାର ଭୀଷଣ ଅବ୍ୟର୍ଥ ଅଭିସମ୍ପାତ ନୁହେଁ ?

ରେଳ-ଅନିଲ-ପ୍ରଖର ଗତିରେ ଧାବମାନ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବୋଧହେଲା, ଯେପରି ରେଳ ସ୍ଥିର ଅଛି, କେବଳ ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ବସ୍ଥ ବନ, କ୍ଷେତ୍ର, ଗ୍ରାମ, ପ୍ରାନ୍ତର ପ୍ରଭୃତି ଚାଲିତ ହେଉଅଛି । ମାତ୍ର ଉଭୟପାର୍ଶ୍ବସ୍ଥ ଅଚଳ ସଚଳ ଆକାର ଧାରଣ କରୁଥିଲା । କେଉଁଠାରେ ଗୋ-ଯୁଥ ରେଳ ଶବ୍ଦରେ ଭୀତ ହୋଇ ଉପୁଛୁ ଭାବରେ ପଳାୟନ କରୁଅଛନ୍ତି, ମହିଷବୃନ୍ଦ ପ୍ରାଣଶୋଷିଣୀ ବିକଟ ଚାହାଣୀରେ ରେଳ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଛନ୍ତି, କେଉଁଠାରେ ବକପତ୍ତି ରଜତ-ଧବଳ-କାନ୍ତି ବିସ୍ତାର କରି ଉଡି ପଳାଉଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ନାନା ସ୍ଥାନରେ ନାନା ଦୃଶ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଲା । ଅତି ଦ୍ରୁତଧାବନ ହେତୁ ଆରୋହୀମାନେ ନାଟୁଆ ପିଲାଙ୍କ ପରି କଟାଚାଳନପୂର୍ବକ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ, କେହି ଝୁଲି ଝୁଲି ମନଫୁଲଣା ଗୀତ ଗାଇଲା, କେହି ଶୋଇଲା, କେହି ଗଛ କଲା ଏବଂ କେହି ଅବା ତନ୍ଦ୍ରାବଶରେ ଡାକପିଅନ ଚିଠିରେ ମୋହର ମାରିଲା ପରି ଗାତିର ବାତରେ ମସ୍ତକ ବାଡେଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହିପରି ସମସ୍ତେ ଅଭୀପ୍ସିତ ସୁଖଭୋଗ କରିନେଲେ । ମୁଁ ବସି ମନେମନେ ପୁଷ୍ପକ ରଥର କଥା ଭାବିଲି ଏବଂ ପୁଷ୍ପକାରୋହଣର ସୁଖ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କଲି । ଦୁର୍ଜନର ଦୁର୍ବାର ଲାଳସା କ୍ଷୁଦ୍ରକ୍ଷୁଦ୍ର ବାଧା ଅତିକ୍ରମ କରି ବୃହତ୍ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନିକଟରେ ଅଟକିଗଲା ପ୍ରାୟ ରେଳ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷେସନରେ ବିଶ୍ରାମ ନକରି ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ କ୍ଷେସନରେ ଅଟକିଯାଇଥିଲା । ଇଞ୍ଜିନ୍ ନାଆରୁ କୃଷ୍ଣ ଧୂମ୍ରାଗି ନିର୍ଗତ ହୋଇ ମେଘ ମେଦୁର ଆକାଶରେ ନବମେଘର ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । କ୍ଷେସନରେ ରେଳ ପହଂଚିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଭୁକୁ ଭୃତ୍ୟ ଚାମର ବ୍ୟଜନ ସକାଶେ ଅପେକ୍ଷା କଲା ପ୍ରାୟ ସିଗ୍ନଲରମାନେ (Signalers) ତ୍ରିବର୍ଣ୍ଣ ପତାକା ଧରି ଠିଆ ହୋଇଯାଉଥିଲେ ।

୨୭.୧୦.୧୯୧୧ ଗୁରୁବାର, ପୂର୍ବାହ୍ନ ୫ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ରେଳ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରୋଡରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଗତ ବନ୍ୟାରେ ଅନେକତ୍ର ରେଳପଥ ଭଗ୍ନ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କେତେକର ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଛି ଏବଂ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଅଛି । ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନରେ ରେଳର ଗତି ଶିଥିଳ ହୋଇଥିଲା । ଜଟଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାତ୍ରୀର ଭିଡ ନଥିଲା; ମାତ୍ର ସେଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ପୁରୀ-ଯାତ୍ରୀମାନେ ଚଢ଼ିବାରୁ ଭୟାନକ ଭିଡ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଯେଉଁ ଗାଡିରେ ଥିଲି, ସେଥିରେ ଅନେକ ଲୋକ ଚଢ଼ିଲେ । ସେହି ଯାତ୍ରୀମାନେ ରମ୍ଭାକୁ ଟିକଟ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୪/୫ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଥିଲେ । ରେଳରେ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ହାଟ ବସାଇଲେ । ସହଯାତ୍ରୀମାନେ ମଧୁର ଚିତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରି ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କ ହାଟ ଭାଙ୍ଗି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧା ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲା; “ବାପ! ଆମେମାନେ ମାଉକିଶିଆ ଲୋକ, କଥାବାର୍ତ୍ତା ନକରି ତୁନି ହୋଇ ବସିପାରୁ ନାହିଁ ।” ଜଟଣୀ କ୍ଷେସନରେ କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତି ହେଉଅଛି । କେତେକ ବର୍ଷ ତଳେ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଦୋକାନ ସୁଦ୍ଧା ଥିଲା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ସହର ହୋଇଯାଇଅଛି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେସନ ଅପେକ୍ଷା ଜଟଣୀରେ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରେଳ ବିଶ୍ରାମ କଲା । ଲୋକ କହନ୍ତି, “ବସିଲା ଠାରୁ ଘଷିଲା ଭଲ”; ସୁତରାଂ ମୁଁ ଅନ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଭାବରେ ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ବସ୍ଥ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କଲି । ଦେଖିଲି ସର୍ବତ୍ର ସମାନ ଦୃଷ୍ଟି ଅଭାବରୁ ଧାନଗଛ ଅଧିକ ବଢ଼ିପାରି ନାହିଁ । ଏ ଅଂଚଳରେ ହାରାହାରି ଆଠପଣ ଫସଲ ଆଦାୟ ହେବ କି ନା ସନ୍ଦେହ । ନଡ଼ା ଅଭାବରୁ ଘର ଛାଇବା ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟକର ହେବ । କେଉଁଠାରେ ଜଳଗହଳରେ ଶସ୍ୟନାଶ ଏବଂ କେଉଁଠାରେ ଅବା ଜଳ ଅଭାବରେ ଶସ୍ୟନାଶ ! ଏ ବର୍ଷ ଏହିରୂପ ଶୋଚନୀୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ।

ଯଥା ସମୟରେ ଜଟଣୀରୁ ରେଳ ବାହାରି ଦକ୍ଷିଣାଭିମୁଖେ ଧାବିତ ହେଲା । କଲିକତାରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜକୁ ଯାଉଥିବା ମେଲ୍ ଜଟଣୀରୁ ବାହାରି ଏକାବେଳକେ ରମ୍ଭାରେ ବିଶ୍ରାମ ନିଏ । ରେଳ କେତେବେଳେ ଶଙ୍ଖ, କେତେବେଳେ ଜଗଝାଞ୍ଜ ଓ କେତେବେଳେ ବା ଡିଣ୍ଡିମ, ଏହିପରି ନାନା ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଖର ଗତିରେ ଚାଲିଲା । କ୍ରମେ ଓଡିଶାର ରାଜନୈତିକ ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସୀମାରେ ପହଂଚିଲା । କେତେକ କ୍ଷଣ ପରେ ଚିଲିକାର ଦୁଃଖପାଶୋରା ମୋହନ ମାଧୁରୀ ଦୃଷ୍ଟିପଥର ଅତିଥି ହେଲା । ମୁଁ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚିଲିକା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଲି । ଯେଉଁଠାରେ ଅରଣ୍ୟ କିମ୍ବା ଗିରିମାଳ ପଡେ, ସେଠାରେ ଚିଲିକା ମୋର ଚକ୍ଷୁର ଅନ୍ତରାଳରେ ରହିଯାଏ । ଏହିପରି ଲୁଚକାଳି ଖେଳି ଖେଳି ଚିଲିକା କିଛି ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରେଳ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚାଲିଲା । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ନିକଟରେ ଶାରଦୀୟ ଛାୟାପଥ ନୀଳ ଆକାଶ ଦ୍ବିଖଣ୍ଡିତ କଲା ପ୍ରାୟ ରେଳବର୍ତ୍ତୁ ଚିଲିକାର ଲାଞ୍ଜି ଭେଦ କରିଯାଇଅଛି । ତତ୍ରତ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ଅତୀବ ରମଣୀୟ । ପଶ୍ଚିମରେ ଦୂରାରୋହ ହରିଡ଼ାମୂଳ ପର୍ବତ ଏବଂ ପୂର୍ବରେ ଉଲ୍ଲୋଳ କଲ୍ଲୋଳମୟୀ ବିଶାଳ ଚିଲିକା । ଏଠାରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଜଳଜନ୍ତୁ ସନ୍ତରଣ କରିବାର ଦେଖାଗଲା । ଏକ

ଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀ ନେଲିଆମାନଙ୍କ ପରି ଜଳରେ ବୁଡ଼ି ବୁଡ଼ି ମତ୍ସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥାନ୍ତି । କୁନ୍ଦ-ଧବଳ ଫେନପୁଞ୍ଜ କୁମୁଦ ପୁଷ୍ପର ଶୋଭା ଅନୁକରଣ କରୁଥାଏ । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଉପଦ୍ରବରୁ ଶସ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ଶାଳା- ଗୋପମାନେ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରେ ପଲା ମାରି ଜଗିଥାନ୍ତି । ସେ ପଲାଗୁଡ଼ିକ ଦୂରରୁ ମୁନି-ଉଟକ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଭାତ ହୁଏ ।

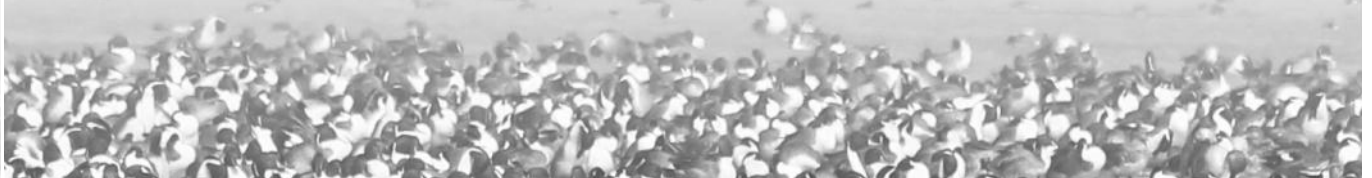
ପ୍ରାୟ ୯ଟା ସମୟରେ ମେଲ ରମ୍ଭା ଷ୍ଟେସନରେ ଉପନୀତ ହେଲା । ମୁଁ ମୋର ବେଗ୍‌ଖଣ୍ଡି ଧରି ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲି । ଏକାକୀ ଭ୍ରମଣ ହେତୁ ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ଆବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥ ସଂଗ୍ରହେ ଆଣିଥିଲି । ଯଦି ମୋଟିଆ କେଉଁଠାରେ ନମିଲେ, ତେବେ ମହାହରବରରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ଅଳ୍ପ ପଦାର୍ଥ ଥିଲେ ନିଜେ ନିଜେ ନେଇଯିବା ସୁବିଧାଜନକ । ନିତାନ୍ତ ପକ୍ଷରେ ଯାହା ନହେଲେ ନ ଚଳେ, ଏହିପରି ପଦାର୍ଥମାନ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଥିଲି । ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ବାଗ୍‌ଖଣ୍ଡିକରେ ଥିଲା, ସୁତରାଂ ନିଜେ ନେଇଯିବା ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭାବନାପୂର୍ବକ ହୋଇ ନଥିଲା । ଆଉ ଅସମ୍ଭାବନା ବା କଅଣ ? ତାହା ଲୋକ-ଦେଖା କଥା । ନିଜର ପଦାର୍ଥ ନିଜେ ନେଇଯିବା ଦ୍ଵାରା ସମ୍ଭାବନା ବୃଦ୍ଧି ବ୍ୟତୀତ ହାନି ହୁଏ ନାହିଁ । ଯାଉ ସେକଥା, ପ୍ଲଟ ଫର୍ମରେ ଆସି ଦେଖିଲି ଟିକଟ ନେବା କର୍ମଚାରୀଟି ଉପସ୍ଥିତ ନାହିଁ । ତହିଁ ଖଣ୍ଡିଏ ବେଞ୍ଚରେ ବସି ଅପେକ୍ଷା କଲି । କିୟତକ୍ଷଣ ପରେ ଜଣେ ଆସି ଟିକଟ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ପ୍ଲେଟ-ପାଶପୋର୍ଟ ନେବା ସକାଶେ ବସି ରହିବାକୁ କହି ଚାଲିଗଲା । ଅନତିବିଳମ୍ବରେ ଜଣେ ଆସି ମୋତେ ଡାକିନେଇ ଗୋଟିଏ ଅଫିସ୍ ଭିତରକୁ ଘେନିଗଲା । ଅଫିସ୍‌ରେ ଜଣେ କର୍ମଚାରୀ ବସିଅଛନ୍ତି । ପାଖରେ ୩/୪ ଜଣ ପଢୁଆ ପିଲା ପୁସ୍ତକ ଧରି ପଠନରେ ନିଯୁକ୍ତ । କର୍ମଚାରୀଟି ମୋତେ ଦେଖି ସାଧୁଭାଷାରେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, “ତୁ କୌଣସି ଆସିଲା” ? ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ, କର୍ମଚାରୀଟି ତୈଳଜୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି । ମୁଁ ଯଥୋଚିତ ଉତ୍ତର ଦେଲି । ଅନନ୍ତର ପିତାର ନାମ, ଜାତି, ବୟସ ପ୍ରଭୃତିର ଶ୍ରାବ୍ଧ ହେଲା । ମୋର ଆଗତ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ଲେଟ୍ ନଥିବାର କହି ଆପଣ କଲି; ମାତ୍ର ସେଥିରେ କର୍ଷପାତ ନକରି ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଫର୍ମ ଗଣିଆଣି ଗୋଟିଏ ପେନ୍‌ସିଲରେ ପୂରଣ କରି ମୋତେ ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିବାକୁ କହିଲେ । ଆଦେଶ ପାଳିତ ହେବାରୁ ସେଥିରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ମୋତେ ଅର୍ପଣ କରି ସେହି ଫର୍ମ ସହ ୧୦ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନୀୟ ପୋଲିସ୍ ଷ୍ଟେସନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାକୁ କହିଲେ । ଏକଥାଟି ସେ ଜଂରାଜୀରେ କହିଥିଲେ । ମୁଁ ୨/୩ ଦିନ ପରେ ଏଠାରେ ବାହାରିଯିବା କଥା କହିବାରୁ ସେ ଇକ୍ଷତ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟମିଶ୍ରିତ କୋପ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ, “ଦେକ ହେ, ସେଇ କତା ଆମ୍ଭ କୁ ଆଗୁ କଲଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ?” ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତତ୍ପ୍ରୟୋଗୀ ଭାଷାରେ ଉତ୍ତର ଦେଲି, “ତୁ ସେହି କଥା ମୋତେ ପଚାରିଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ?” ଏ ରୂପ ସୁନ୍ଦର ଭାଷାରେ ସେ କୌଣସି ଆପଣେ ନକରି ନାରବ ହେଲେ ଏବଂ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଷ୍ଟେସନରୁ ବାହାରି ଆସିଲି । ରମ୍ଭାନିବାସୀ ପ୍ରଖ୍ୟାତନାମା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜୟକୃଷ୍ଣ ଚ୍ୟାଉପଟନାୟକ ମୋର ଜଣେ ପରମ ଆତ୍ମୀୟ । ଘରଠାରୁ ତାଙ୍କୁ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲି; ମାତ୍ର ସେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯାଇଥିବାରୁ ମୋର ପତ୍ର ପାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ମୋର ଗତିବିଧିର ସୁବିଧା ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଷ୍ଟେସନ ନିକଟରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବଙ୍ଗଳା ଅଛି । ବିଦେଶୀୟ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେଠାରେ ରହିପାରନ୍ତି । ଅଗତ୍ୟା ସେହି ବଙ୍ଗଳାକୁ ଯାଇ ବିଶ୍ରାମାଶ୍ରୟୀ ହେଲି । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ୧୧ ଘଣ୍ଟା ବାଜିଗଲା । ସେଠାରେ ମୋର ଖାଦ୍ୟାଦିର ସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ ଜାଣି ବଙ୍ଗଳାର ଚାକର ମୋତେ ରମ୍ଭା ଘେନି ଆସିଲା । ଷ୍ଟେସନ ଠାରୁ ରମ୍ଭା ନଗରର ଦୂରତ୍ଵ ପ୍ରାୟ ଏକ ମାଇଲରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ହେବ । ପ୍ରାୟ ୧୨ଟା ସମୟରେ ରମ୍ଭାଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଶୁଣିଲି, ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ରାତିରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ । ତହିଁ ତାଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲା । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ୍ ଗୋଟିଏ ଦ୍ଵିତଳ ପ୍ରାସାଦରେ ହୁଏ । ସେଦିନ ଛତ୍ରପୁରର ତେ.କ.ମହୋଦୟ ଗସ୍ତରେ ଆସି ତଳ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ କଚେରୀ କରୁଥିଲେ । ସେଥିସଂଲଗ୍ନ ଅପର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମୋର ବସାଘର ସକାଶେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେଲା । ଛାମୁପାଇକ ସେହି ଘରର ଚାବି ଖୋଲିଦେଇ ମୋତେ ସେଠାରେ ରହିବା ନିମନ୍ତେ କହି ବାହାରିଗଲା । ତଳ ଥାକର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏ ଜଳକଳ ଅଛି । ସୁତରାଂ ସ୍ନାନର ସମୟକୁ ସୁବିଧା ହେଲା । କଳ ମୋଡ଼ିଦେଇ ତାହାର ତଳେ ବସିପଡ଼ିଲି । ଶିବଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଗଙ୍ଗାଧାରା ପଡ଼ିଲା ପରି ବହୁ ଜଳାଧାରା ମସ୍ତକରେ ପଡ଼ିଲା । ସ୍ଥୁଳତଃ ସ୍ନାନରେ ପରିତୃପ୍ତି ଲାଭ କଲି । ସ୍ନାନର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ମନ୍ଦିରର ପୂଜାରୀ ଅଯାଚିତ ଭାବରେ ଦେବ ପ୍ରସାଦ ଆଣି ଦେଇଗଲା । ମୁଁ ତୃପ୍ତି ପୂର୍ବକ ଭୋଜନ କରି ଖଣ୍ଡିଏ ଚୌକିରେ ବସି ବିଶ୍ରାମ କଲି । କିନ୍ତୁ ନିଷ୍ପର୍ଣ୍ଣା ହୋଇ ବସି ରହିବାରୁ ସମୟ ଭାରଭୂତ ବୋଧହେଲା । ତହିଁ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ବାହାର କରି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ୨ଟା ବାଜି

ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପୁସ୍ତକ ପାଠରେ ମନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଘରେ ବସିଥିଲି, ସେହି ଘରର ଗୋଟିଏ ଗବାକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଚିଲିକାର ରୁଦ୍ର ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ସ୍ୱଭାବସୁନ୍ଦରୀ ଚିଲିକା ମୋର ନୟନମନକୁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଆକର୍ଷଣ କରିନେଲା । ତହିଁ ମୁଁ ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡି ରଖିଦେଇ ଏକାଧ୍ୟାନରେ ଚିଲିକା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲି । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ମାଟିଆ ରଙ୍ଗର କୋଟ ପେଟଲୁନ୍ ଏବଂ ଲାଲ ପଗଡି ପରିହିତ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ମୋତେ ନମସ୍କାରପୂର୍ବକ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସି ଅନ୍ୟଗୋଟିଏ ଚୌକିରେ ଉପବେଶନ କଲେ । ମୁଁ ପ୍ରତିନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ପରିଚୟ ଜିଜ୍ଞାସା କରନ୍ତେ, ସେ କହିଲେ, “ମୁଁ ଏଠା ପୋଲିସ୍ ଷ୍ଟେସନର ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର” । ସେ ଜଣେ ବଡ଼ଲୋକୀ ଭାବବିହୀନ ଶିଷ୍ଟ ମିଷ୍ଟାକାପୀ ବ୍ୟକ୍ତି । ଅନେକକ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ନାନା ବିଷୟରେ କଥୋପକଥନ ହେଲା । ଲୋକଟି ତୈଳଜୀୟ ମୋ ସହିତ ସେ ପରିଚିତ ବନ୍ଧୁତ୍ୱଲ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ । ନାନା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପାଶ-ପୋର୍ଟ କଥା ପଚାରିଲି । ସେ କହିଲେ, “ପୋଲିସ୍‌ଷ୍ଟେସନ ଏଠାକୁ ଅତି ନିକଟ” । ଆଜି ଆପଣଙ୍କର ଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ସମୟ ସୁବିଧା ଦେଖି କାଲି ଗଲେ ମୁଁ ପାଶପୋର୍ଟରେ ସ୍ଥାନର କରିଦେବି । ପୋଲିସ୍ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ଏ ରୂପ ସରଳ ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ନଦେଇ ରହିପାରିଲି ନାହିଁ । ସେ ହସି ହସି କରମର୍ଦ୍ଦିନ ପୂର୍ବକ ମୋଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଯଥାସ୍ଥାନକୁ ବାହାରିଗଲେ । ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଛାମୁପାଇକ ଆସି କହିଲା, “ଡେ.କ.ମହୋଦୟଙ୍କ ନିକଟରେ ସାକ୍ଷାତ ହେବା ସକାଶେ ଗଞ୍ଜାମର ଡାକ୍ତର ଆସିଅଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ସ୍ଥାନାଭାବ ହେତୁ ସେ ଏହି ଘରେ ଘଣ୍ଟାଏ ବିଶ୍ରାମ କରିବାକୁ କହୁଅଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ସିଲ (ଆଜ୍ଞା) ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ଯାଇ କହିବି” । ମୁଁ କହିଲି ସେ ଆସି ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତୁ । ସେଥିରେ ମୋର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ଅନ୍ଧକ୍ଷଣ ପରେ ଡାକ୍ତରବାବୁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସୌଜନ୍ୟ ଶିଷ୍ଟାଚାର ହୋଇଗଲା । ଡାକ୍ତରବାବୁ ତେଲାଙ୍ଗା ହେଲେ ହେଁ ପରିଷ୍କାର ଓଡିଆ କହିପାରନ୍ତି । ଯଥାସମୟରେ ସେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାକୁ ଗଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଡେ.କ.ଙ୍କ ବିଚାରପ୍ରଣାଳୀ ଶୁଣିବା ସକାଶେ ବାହାରିଲି । ବିଚାରପତି ଜଣେ ଅମାୟିକ ଚେତା ପୁରୁଷାବାଦୀ, ପ୍ରତିବାଦୀ ଓ ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସଦୟ ବ୍ୟବହାର, ମିଷ୍ଟଭାଷଣ ଓ ବିଚାରର ନ୍ୟାୟନିଷ୍ଠା ଦେଖି ବାସ୍ତବରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଭକ୍ତି ଜାତ ହେଲା । ତହିଁ ମନେମନେ ତାହାଙ୍କୁ ସାଧୁବାଦ ପ୍ରଦାନ କରି ବସାକୁ ଫେରିଆସିଲି ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଚିଲିକା କୁଳକୁ ବୁଲିବା ସକାଶେ ଗଲି । ସେଦିନ ପବନର ପ୍ରବଳତା ହେତୁ ଚିଲିକା ଭୟଙ୍କର ଭାବ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ତାରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଖିଲି, ଶୁକ୍ଳ-ଫେନଗୁଡ଼ ଲହରୀ-ସମୂହ ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ପ୍ରଧାବିତ ହୋଇ ବେଳାରେ ଶିର ପିଟି ଦେଉଅଛି । କେତେକ ଖଣ୍ଡ ଅଝାଳଯୁକ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ନୌକା ଆକାଶରେ ମେଘ ଖେଳିଲା ପରି ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ଭାସି ବୁଲୁଅଛି । ‘ଚିଲିକା ସୁନ୍ଦରୀ’ ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ଷ୍ଟିମାର କୁଳରୁ କିୟଦ୍‌ପୁରରେ ନଙ୍ଗର ହୋଇ ବିଷୁବକ୍ଷରେ କୌସୁଭମଣି ତୁଲ୍ୟ ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ ହେଉଅଛି । ଏ ଷ୍ଟିମାରଖଣ୍ଡି ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ବିଳାସବିମାନ । ତରଙ୍ଗମାଳା ଚାରିଆଡେ ତାହାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ନିଜର ଦୂର୍ବଳତା ମାତ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଅଛନ୍ତି । କ୍ରମେ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ଚିଲିକାକୁ ଆବୃତ କଲା । ତାହାର ମନମୋହିନୀ ଶୋଭା ଘୋର ଅନ୍ଧକାରରେ ମିଶିଗଲା । ଚିଲିକା ଏତେବେଳଯାଏଁ ମୋର ମନୋନୟନ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଥିଲା; ମାତ୍ର ଏବେ ତାହା ମୋତେ ଫେରାଇଦେଲା । ମୁଁ ବସାକୁ ଆସି ଭୋଜନାଦି କରି ଶୟନ କଲି । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦାକ୍ତଳରେ ଅମରାବତୀ ତୁଲ୍ୟ ଚିଲିକା କୁଳରେ ରମ୍ଭା ନଗରୀ ବିରାଜିତ । ପୂର୍ବେ ଏ ସ୍ଥାନ କଦଳୀବନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ରମ୍ଭାର ବହୁଳତା ହେତୁ ନଗରୀର ନାମ ରମ୍ଭା ହୋଇଛି ।

ସମ୍ପ୍ରତି ସେ କଦଳୀବଣ ନାହିଁ । ଆଜି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟାନୀସଙ୍କୁଳ, କାଲି ସେସ୍ଥାନ ଅଳକାପୁରୀ ତୁଲ୍ୟ ହେଉଅଛି, ଏହାହିଁ ପ୍ରକୃତିର ନିୟମ । ପ୍ରକୃତି ସତତ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ । ନିତ୍ୟ ନୂତନତ୍ୱ ତାହାର ଧର୍ମ । ଜଗତରେ ସର୍ବଦା ପରିବର୍ତ୍ତନର ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି । ପ୍ରକୃତିର କ୍ଷମତା, ପ୍ରକୃତିର ମହିମା ଅତୁଳନୀୟା ଓ ଅଚିନ୍ତନୀୟା ସେ ସାନକୁ ବଡ଼ କରି ପାରେ ଏବଂ ସୁନ୍ଦରକୁ ମଧ୍ୟ କୁସ୍ଥିତ କରିପାରେ । ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପଡି ରମ୍ଭା ଏବେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସୁନ୍ଦରୀ ରମ୍ଭାର ଶୋଭା ଧାରଣ କରିଅଛି । ରମ୍ଭା ଏବେ ଘନ ସନ୍ନିବେଶ ଜନବସତି, ପଣ୍ୟପୁରିତ ବିପଣୀ, ସୁଗନ୍ଧ ମାର୍ଗ, ସୁଗନ୍ଧ ଦେବାଳୟ,

ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦର ଜଳାଶୟ ଓ ସୁନ୍ଦର ହର୍ମ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ନାଗରିକ ଉପାଦାନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଅଧିକତଃ ସ୍ବର୍ଗୀୟ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ନରପତିଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ସେ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ । କେବଳ କୃତ୍ରିମରେ ନୁହେଁ, ସ୍ବଭାବ ସମ୍ପଦରେ ସୁଦ୍ଧା ରମ୍ୟ ଗଞ୍ଜାମର ନଗରୀ ରାଣୀ । ତାହାର ପୂର୍ବରେ ଚିରମୁଖରା ଚିଲିକା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ତିନି ଦିଗରେ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଗିରିମାଳା ବୃତ୍ତଖଣ୍ଡାକାରରେ ଶାଶ୍ବତ ଲୌହ ପ୍ରାଚୀର ପ୍ରାୟ ଦକ୍ଷାୟମାନ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କେହି ଘୋଟକାକୃତି, କେହି କରଭାକୃତି, କେହି ଭଲୁକାକୃତି, କେହି ସ୍ଥୂଳବର୍ତ୍ତୁଳ ଶିବଲିଙ୍ଗାକୃତି ଏବଂ କେହି ବା ଦେଉଳାକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ । କାହାର ତୃତୀ ଶିଶୁମଞ୍ଚକ ତୁଲ୍ୟ ଝାମ୍ପୁରା, କେଉଁ ତୃତୀ ବୃଷ ମଞ୍ଚକ ତୁଲ୍ୟ ଟାଙ୍ଗରା, କାହା ଦେହରେ ଅବା ଯାଦୁ ମାଡିଲା ପରି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ତୃଣଗୁଳ୍ମାଦି ମାଡିଅଛି ଏବଂ କେହି ବା ଆପାଦମଞ୍ଚକ ଅଗମ୍ୟ ଅରଣ୍ୟାନୀସଙ୍କୁଳ ।

୨୭.୧୦.୧୯୧୧ ଶୁକ୍ରବାର । ପ୍ରଭାତରୁ ଉଠି ନିତ୍ୟକର୍ମ ସମାପନାନ୍ତେ ବସିଅଛି, ଏହି ସମୟରେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ମୋତେ ଦେଖି ପରମାନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ନମସ୍କାର-ପ୍ରତିନମସ୍କାର, ସମ୍ବାଷଣ-ପ୍ରତିସମ୍ବାଷଣ ଯଥାରୀତି ଚାଲିଲା । ତହିଁ ପରେ ସେ ମୋର ହସ୍ତ ଧାରଣପୂର୍ବକ ତାଙ୍କର ଅର୍ପିତ ଗୃହ ଭିତରକୁ ଘେନିଗଲେ । ଅନନ୍ତର ଷୋଡଶୋପଚାରରେ ପୂଜା । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଆତିଥ୍ୟ ଥରେ ଯେ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି, ସେ ଆଜୀବନ ତାହା କଦାଚ ବିସ୍ମୃତ ହେବ ନାହିଁ । ସ୍ଥୂଳତଃ ତାହାଙ୍କ ଆତିଥ୍ୟକୁ ଦେବତା ସୁଦ୍ଧା ଲୋଭ କରିବେ । ସେ ଜଣେ ଯୋଗଜନ୍କା ପୁରୁଷ । ତାହାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠା, ପରୋପକାର, ସାଧୁତା, ପ୍ରିୟବାଦିତା, ଦେଶପ୍ରୀତି, ବନ୍ଧୁବାସ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକୃତ ମାନବୋଚିତ ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀ ଅନ୍ୟର ଆଦର୍ଶ ନକହି ଅନୁକରଣୀୟ ବୋଲିଲେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ସଦା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ଉତ୍ସାହର ଶତମୁଦ୍ରା ମୁଦ୍ରିତ । ତାଙ୍କର ଅଧିକ ପରିଚୟ ଦେବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । ସ୍ଥୂଳତଃ ସେ ଜଣେ ଦେବଦୂତ । ତାଙ୍କର ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ସଦ୍‌ଗୁଣରେ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ସ୍ବର୍ଗୀୟ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜା ଗୁଣର ପୁରସ୍କାର ସ୍ବରୂପ ତାହାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ସହ “ଚ୍ୟାଉପଜନାୟକ” ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏକ ବାଟୀ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କର ସେ ଜଣେ ବିଶ୍ୱାସୀ କର୍ମଚାରୀ । ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରାଜା ମହୋଦୟ ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେ ବିଶ୍ୱାସୀ କର୍ମଚାରୀ ହେତୁ ରାଣୀ ମହୋଦୟା ତାହାଙ୍କୁ ରମ୍ୟ ପ୍ରାସାଦ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ସମସ୍ତ ଭାର ଅର୍ପଣ କରିଅଛନ୍ତି । ସ୍ବସ୍ବବାଦିତା ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କର ସ୍ବଭାବସିଦ୍ଧ ଧର୍ମ ‘ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ’ ପଦ୍ଧିକାର ମ୍ୟାନେଜର ରୂପରେ ସେ ଉତ୍କଳର ସର୍ବତ୍ର ସୁପରିଚିତ । ତାଙ୍କର ଶାନ୍ତଶିଷ୍ୟପଣ, ଜାତୀୟତା ଓ ସଂଯମ ବଚନାତୀତ । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ପରୋପକାର ସାଧନରେ ସେ କ୍ଷୁଦ୍ରିପାସା ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି । ଗର୍ବ, ଅହଙ୍କାର ବା ବଡ଼ଲୋକୀ ତାଙ୍କୁ ଅଶୁମାତ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କରିନାହିଁ । ଅଧିକା କହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଗଞ୍ଜାମ ଭ୍ରମଣକାରୀ ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହା ଲେଖିଅଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ମିଳିବ । ଭ୍ରମଣକାରୀଙ୍କର ଉକ୍ତି ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା—

“ଶାନ୍ତି-ନୀତି-ଅବତାର ଜୟକୃଷ୍ଣ ଚ୍ୟାଉ,
କାହା ସଂଗେ ଭୁଲିବି ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ହେ ଆଉ ?
ଅଟ ସିନା ତୁମ୍ଭେ ଭାଇ ତୁମ୍ଭରି ଉପମା,
ଦେଖି ନାହିଁ ତୁମ୍ଭ ପରି କାହିଁ ଦୃଢ଼କର୍ମୀ ।
ବାଣ୍ଟିକୁଲ ଉପକାର ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ଫେରି,
ପର ଉପକାର ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଲ ଚାକେରୀ ।
ଦେଖିଛି ମୁଁ ପର କାର୍ଯ୍ୟେ ଦିଅ ଯଦି ହାତ,
ନହେଲା ପଛକେ ଖିଆ ସେ ଦିନର ଭାତ ।
କରେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଭାଇ ମୋ ଆୟୁଷ ନେଇ,
କରୁଥାଅ ମାତୃପୂଜା ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ ।”

ଏ ଉକ୍ତି ଯେ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ, ସେଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟର ଉପକାର କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ଅନେକଥର ବିପନ୍ନ ହୋଇଅଛନ୍ତି; ତଥାପି ସେ ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ଉଦ୍‌ଯାପନର କଳ୍ପନା କରି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଦେଶ-ହିତେଷୀ

ଗଞ୍ଜାମରେ ଅତି ବିରଳ ।

ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁ କରୁ ୧୧ଟା ବାଜିଗଲା । ତହିଁ ସେ ମୋର ଖାଦ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ସ୍ଥାନାନ୍ତର ସକାଶେ ଘରକୁ ଗଲେ । ରମ୍ଭାରେ ମାଛ ଓ ବିହନ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ମିଳେ । ସୁତରାଂ ଭୋଜନରେ ଷୋଳ କଳା ସୁଖ ହେଲା । ଭୋଜନାନ୍ତେ ବିଶ୍ରାମ କଲି; କେବଳ ବସିବା ଦ୍ଵାରା ବିଶ୍ରାମ ।

ମୋର ଦିବାନିଦ୍ରାର ଅଭ୍ୟାସ ନାହିଁ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କର ମଧ୍ୟ ତଥିବତଃ; ଦିନଠାରୁ ରାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଅତଃ ଶୋଇବାକୁ ଅବସର କାହିଁ ? ପ୍ରାୟ ଗୋଟାକବେଳେ ସେ ଫେରିଆସି କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ମୁଁ କେବଳ ହାତ ଗୋଡ଼ ଯୋଡି ବସି ରହିଲି; ମାତ୍ର ଖାଲି ବସି ରହିବା ଦ୍ଵାରା ବିରକ୍ତ ବୋଧ ହେଲା । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ତାହା ଜାଣିପାରି ଖଣ୍ଡିଏ ନୂତନ ପୁସ୍ତକ ଆଣି ମୋ ହାତରେ ଦେଲେ । ମୁଁ ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲି ଏବଂ ପାଠରେ ତୃପ୍ତି ଲାଭ ମଧ୍ୟ କଲି ।

ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡିକର ନାମ ‘କାଦମ୍ବରୀ’ । ବାମଣ୍ଡାର ବିଜ୍ଞାନ-ବିନୋଦ ରାଜକବି ମହୋଦୟ ତାହାକୁ ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର ଛନ୍ଦରେ ଅନୁବାଦ କରିଅଛନ୍ତି । ଅନୁବାଦରେ ମୂଳ ସଂସ୍କୃତର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ରକ୍ଷା ହୋଇଅଛି । ବାମଣ୍ଡାଧୀଶ୍ଵର ଜଣେ ଆଳଙ୍କାରିକ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି । ବର୍ଣ୍ଣିତ ପୁସ୍ତକରୁ ମଧ୍ୟ ସେଥିର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳିଲା । କି ରଚନାରେ ପାରିପାତ୍ୟ, କି ଭାବ, କି ବହୁ ସମାସଯୁକ୍ତ ସୁଦୀର୍ଘ ପଦସମାବେଶ, କି ଭାଷା, କୌଣସି ବିଷୟରେ ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡ ଦୁର୍ବଳ ନୁହେଁ, ଅଥଚ ଅନୁପ୍ରାସ ଯୋଗୁଁ ସୁଖପାଠ୍ୟ । ବାମଣ୍ଡାଧୀଶ୍ଵର ମହୋଦୟ ରାଜ୍ୟର ଦୁର୍ବହ ଭାର ବହନ କରି ସୁଦ୍ଧା ସତତ ବାଗଦେବାଙ୍କର ଚରଣାର୍ଚ୍ଚନାରେ ବିନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଏହା ତାହାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏବଂ ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ସାମାନ୍ୟ ଶ୍ଲାଘାର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ମିତ୍ରାକ୍ଷର-ବନ୍ଧନୀ କବିର ହସ୍ତପଦ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ କରି ରଖେ । କେବଳ ମିତ୍ରାକ୍ଷର ଅନୁରୋଧରେ କବିର ଭାବ ସଂକଳ୍ପ ପଥରୁ ବିରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ଆକାର ଧାରଣ କରେ; ମାତ୍ର ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର ସେ ରୂପ ନୁହେଁ । ସେଥିରେ କବିର ଭାବ ହସ୍ତପଦ ପ୍ରସାରଣ କରି ଖେଳିବୁଲେ । ମିତ୍ରାକ୍ଷର ଠାରୁ ଅମିତ୍ରାକ୍ଷରର ରଚନା ଅବଶ୍ୟ କଠିନ । ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ଲେଖକ ନହେଲେ ସେଥିରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ଲାଭ କରିବା ବିତମ୍ଭନା ମାତ୍ର । ‘କାଦମ୍ବରୀ’ ଉତ୍କଳ ଭାଷାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟସମ୍ପାଦକ ପ୍ରକୃତ ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର । ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡ ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ମୁଁ ବାସ୍ତବରେ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ ହୋଇଥିଲି । ସେଥିରେ ଏତେଦୂର ମୋହିତ ହୋଇଥିଲି ଯେ, କବିଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ପଢ଼ୁ ଲେଖିବା ସକାଶେ ମୋର ମନ ମୋତେ ସ୍ଵତଃପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଇଥିଲା; ମାତ୍ର ମୁଁ ଅପରିଚିତ ହେତୁ କାଳେ ମୋର ପତ୍ରଦ୍ଵାରା ରାଜାଙ୍କର ଉଦାର ଅନ୍ତଃକରଣର ଶାନ୍ତିଭଂଗ ହେବ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ସେଥିରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେଲି । ରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କ ଅମୃତସ୍ରାବୀ ଲେଖନୀରେ କୁସୁମଚନ୍ଦନ ବୃଷ୍ଟି ହେଉ ଏବଂ ସେ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ସାହିତ୍ୟ ସେବାରେ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରନ୍ତୁ, ଏହା ହିଁ ମୋର ଏକାନ୍ତ କାମନା । ଉତ୍କଳଭାରତୀ ଉତ୍କଳ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଏବେ ବାମଣ୍ଡା ରୂପ ସାରସ୍ଵତ ଧାମରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଅଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରାତଃ ସ୍ମରଣୀୟ କବିବର ରାଧାନାଥ ଯାହା ଲେଖିଯାଇଅଛନ୍ତି, ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ରାଜକବି ମହୋଦୟ ସେଥିର ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । କେହି କେହି ମୋର ଏହି ଉକ୍ତିକୁ ସ୍ଵାବକତା ଦୋଷରେ ଦୃଷ୍ଟିତ କରିପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ‘କାଦମ୍ବରୀ’ ପାଠ ନକଲେ ମୋର ମନ୍ତବ୍ୟର ସାରବତ୍ତା କେହି ଅନୁଭବ କରିପାରିବେ ନାହିଁ, ଏହା ମୁଁ ଶତବାର ଗର୍ବର ସହିତ କହିପାରେ । ‘କାଦମ୍ବରୀ’ ଯେ ପ୍ରକୃତ କାଦମ୍ବରୀ ତୁଲ୍ୟ, ତାହା ଆରମ୍ଭ କଲେ ଶେଷ ନ କରିବା ଯାଏ ମନ ଅନ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରେ ନାହିଁ, ଏହା ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର ।

୨୮ ତାରିଖ ଠାରୁ ୦୪.୧୧.୧୯୧୧ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ଲେଖାରେ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ସୁତରାଂ ବିଶେଷ ଘଟଣା ନାହିଁ ।

୫.୧୧.୧୯୧୧ ରବିବାର-ଉତ୍ତରରୁ ପବନ ଦେଲେ ଚିଲିକାରେ ପ୍ରବଳ ଢେଉ ଉଠେ । ଆଜି ଉତ୍ତରରୁ ବାୟୁ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି । ତେଣୁ ଚିଲିକା କରାଳ ତୁଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗମୟ । ସେ ଶୋଭା ମନୋହର ଓ ଭୟଙ୍କର । ଯେମନ୍ତେ ବାସୁକି ସମସ୍ତ ଫଣା ତୋଳି ଗଭୀର ଗର୍ଜନପୂର୍ବକ ଫେନଛଳରେ ବିଷୋଦ୍‌ଗାର କରୁଅଛି କିମ୍ବା ନୀଳ ଆକାଶରେ ଅସଂଖ୍ୟ ସ୍ଵରମେଘ ଧାବମାନ ହେଉଅଛନ୍ତି ଅଥବା ଦରିଦ୍ର ମନରେ ଶତ ଶତ ଆଶା ଜାତ ହୋଇ ପୁଣି ବିଲୟପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଅଛି । ଚିଲିକାର ଭୀଷଣ ରୂପ ଦେଖି ଆଜି ଚିଲିକା-ଭ୍ରମଣୀଶା ପରିତ୍ୟାଗ କଲି । ଉତ୍ତରରୁ ଆଉ କେତେଦିନ ପବନ ବହିବ, ତାହା କିଏ କହିପାରେ ? ପ୍ରକୃତି-ରହସ୍ୟ

ଭେଦ କରିବାକୁ କିଏ ବା ସମର୍ଥ ? ଅକାରଣ ଏଠାରେ ବସି ରହିବା ଅପେକ୍ଷା ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନରେ ବୁଲି ଆସିବା ଭଲ । ଏହା ଭାବି ବ୍ରହ୍ମପୁର ଯିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲି । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଜଳଖିଆ ଓ ଚା ଆଣିଦେଲେ । ଚା' ମନ୍ଦାକ ବଡ଼ ସୁପେୟ ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ରମ୍ଭାରେ ଭଲ ଜଳଖିଆ ମିଳେ ନାହିଁ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଚାକର ଭଲ ବୋଲି ବାଛି ଯେଉଁ ଜଳଖିଆ ଆଣିଥିଲା, ତାହା ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବୋଲି ବୋଧ ହେଉ ନଥିଲା । ଯାହାହେଉ “ଯଦ୍ବିନ୍ ଦେଶେ ସଦାଚାର” । ତହିଁରୁ କିଂଚିତ୍ ଉଦରସ୍ଥ କରିବାକୁ ହେଲା । ଷ୍ଟେସନ୍‌କୁ ଯିବା ସକାଶେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଗାଡ଼ି କରିଦେଲେ ଏବଂ ଟିକଟ କିଣି ରେଳରେ ମୋତେ ବସାଇଦେବା ସକାଶେ ଜଣେ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ପଠାଇଲେ । ଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଉତ୍ତରରୁ ପାସେଞ୍ଜର ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ପ୍ରାୟ ୧୦ଟା ସମୟରେ ରେଳରେ ବସିଲି । ରମ୍ଭା ଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ ଭଲ ବାଡ଼ି ମିଳେ । ତାହା ପିଚୁ ବାଡ଼ି ପରି ସୁଦୃଶ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଦୃଢ଼ତାରେ ପିଚୁକୁ ପରାସ୍ତ କରେ । ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସୁଲଭ । ଏକ ଅଣା ଠାରୁ ତିନି ଅଣା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଭଣ୍ଡାରୀମାନେ କ୍ଷୀରକୋଳି କାଠରେ ଉକ୍ତ ବାଡ଼ି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି । ଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ ଦୁଧ, ଦହି ଓ ଛେନା ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ମିଳେ । ଯଥାସମୟରେ ରେଳ ଛାଡ଼ିଲା । କ୍ରମେ ହୁମା ଓ ଗଞ୍ଜାମ ଷ୍ଟେସନ୍ ଅତିକ୍ରମ କରି ଚାଲିଲା । ଏହିଠାରେ ଜାର୍ଣ୍ଟ ସୌଧ ତୁଲ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବୃହଦାକୃତିର ସ୍ତୂପ ଦୂରରୁ ଦେଖାଗଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟା ନଦୀର ତୀର ଏବଂ ପୁଲିନସ୍ଥ ବାଲିସ୍ତୂପ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ରେଳ ଆସି ଉକ୍ତ ନଦୀର ପୋଲ ଉପରେ ଚାଲିଲା । ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟା ଗୋଟିଏ ପୌରାଣିକ ନଦୀ । ଏହାର ଜଳ କାଚଧାର ପରି ଅତୀବ ସ୍ବଚ୍ଛ । ଆକୃତିରେ ବ୍ରାହ୍ମୀ ସଦୃଶ । ଗତିପଥବର୍ତ୍ତୀ ନଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟାର ପୋଲ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଦୃଢ଼ ଦେଖାଗଲା । କିଛିଦୂର ପରେ ଛତ୍ରପୁର ଷ୍ଟେସନ୍ ପଡ଼ିଲା । ଛତ୍ରପୁର ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀ । ଏହାର ଅପର ନାମ ସାତାରାମପଲ୍ଲୀ । ଏଠାରେ ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟର ନିବାସ କରନ୍ତି । ସମୁଦ୍ରକୂଳ ହେତୁ ଏ ସ୍ଥାନର ଜଳବାୟୁ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟକର । ଛତ୍ରପୁରରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛ କିଆବଣ ଅଧିକ । ସମୁଦ୍ରତୀରରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଝାଉଁ ଗଛ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ଅଂଚଳରେ ଏହାକୁ ଚାବୁକ ଗଛ କହନ୍ତି । ଏହା ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ସଙ୍ଗାତକାରୀ ବୃକ୍ଷ । ସମୁଦ୍ର ତରଙ୍ଗତାଳରେ ଏମାନଙ୍କର ମଧୁର ଗୀତ ମିଶି ବଡ଼ କର୍ଣ୍ଣରସାୟନ ହୁଏ । ଯଥାସମୟରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲି, ସେଠାରେ ଫ୍ଲୋର ସକାଶେ ଟଣାଟଣି । ମୁଁ ରମ୍ଭାରୁ ଟିକଟ କରିଥିବାରୁ ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ରକ୍ଷା ପାଇଗଲି । ପ୍ଲଟଫର୍ମ ପାରିହୋଇଗଲା ପରେ ପୁରୀ ପକ୍ଷ୍ୟ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଟାଣିଲା ପରି ଝଟକାବାଲାମାନେ ମୋତେ ଚାରିପାଖରୁ ଓଟାରିଲେ । ଏ ଅଂଚଳରେ ଝଟକା ବଡ଼ ସୁଲଭ ଏବଂ ସୁବିଧାଜନକ ଯାନ । ଷ୍ଟେସନ୍‌ଠାରୁ ସହର ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ ମାଇଲ ଅନ୍ତର । ସାମାନ୍ୟ ଛଅ ପଇସା ଭଡାରେ ଝଟକାବାଲାମାନେ ସହରରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦିଅନ୍ତି । କଟକର ଗାଡ଼ିଆଳ ହୋଇଥିଲେ ଛଅଅଣା ଖୋଜନ୍ତେ । ଛଅ ପଇସାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଝଟକା କରି ସହର ଅଭିମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲି । ସହରଟି ଦୁଇ ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ-ଭା'ପୁର ଓ ବ୍ରହ୍ମପୁର । କଲେଜ ଓ ଅଫିସ୍ ଅଦାଲତ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ଭା'ପୁରରେ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ମହାଜନମାନଙ୍କର ଗୋଦାମ । ବାଟରେ କଲେଜ ଓ ଟାଉନହଲ୍ ପଡ଼ିଲା । ଏ ଉଭୟ ସ୍ବର୍ଗତ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି । ଲକ୍ଷାଧିକ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟରେ ଏହି କଲେଜ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ତହିଁପରେ କ୍ଲବ୍ । କ୍ଲବ୍‌ରେ ବଡ଼ଲୋକମାନେ ପୁଷ୍ପକ ପତ୍ରିକା ପାଠ ଏବଂ ନାନାପ୍ରକାର ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି । କଲେଜରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧ ବେତନରେ ପଢ଼ିପାରିବାର ସୁବିଧା ଅଛି । କ୍ଲବ୍ ଓ ଟାଉନ ହଲ୍‌ରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ପ୍ରବେଶାଧିକାର ଅଛି କି ନା ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ସହରରେ ମୋର ଜଣେ ଡେଲଙ୍ଗୀୟ ବନ୍ଧୁ ଅଛନ୍ତି । ମୋତେ ତାଙ୍କରି ଘର ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ନାମ କହିବାରୁ ଝଟକାବାଲା ମୋତେ ନେଇ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଓହ୍ଲାଇଦେଲା । ସେତେବେଳେ ୧୨ଟା ବାଜି ଯାଇଥିଲା । ଦେଖିଲି ବନ୍ଧୁଟି ଉପସ୍ଥିତ ନାହାନ୍ତି । ସେ ପତ୍ରିକା ପାଠ ସକାଶେ କ୍ଲବ୍‌କୁ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ବସି ରହିଲି । ବସୁ ବସୁ ଚାରିଟା ବାଜିଗଲା । ଇତିମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଜଳଖିଆ କରିନେଇଥିଲି । ତହିଁ ପରେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ ସେ ମୋତେ ମେଡ଼ାଉପରକୁ ଘେନିଗଲେ । ଡେଲଙ୍ଗୀୟ ଭାଷାରେ ଦ୍ବିତଳ ପ୍ରାସାଦକୁ ମେଡ଼ା କହନ୍ତି । ବନ୍ଧୁଟି ସ୍ବାଗତ ପ୍ରଶ୍ନ କଲା ପରେ ପିଲାକୁଟୁମ୍ବଙ୍କ କୁଶଳ ସମ୍ବାଦ ଏବଂ ବର୍ଷାଶୟର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ କଥା ପଚାରିଲେ । ମୁଁ ଯଥାତଥା ଉତ୍ତର ଦେଲି । ପରକ୍ଷରେ ତାଙ୍କର ମାତା ଓ ଭ୍ରାତାମାନେ ଆସି ଉକ୍ତରୁପ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ । ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼ା ପିଲା ପରି ସେହି ଏକ ଉତ୍ତରର ଦ୍ବିରାବୃତ୍ତି, ତ୍ରିରାବୃତ୍ତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ସେମାନଙ୍କ ମୁଖବିନିଷ୍ପତ୍ତ ଭଙ୍ଗା ଭଙ୍ଗା ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଶୁଣିବାକୁ ବଡ଼ କୌତୁକାବହ ହୋଇଥିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ

ସାମାନ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ରବୋଧ ହେଲା । ବିଦେଶ ଜାଗା, ତହିଁରେ ପୁଣି ସଙ୍ଗରେ କେହି ନାହିଁ । ଏ ରୂପ ଅବସ୍ଥାରେ ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ହେଲେ ମନ ଯେଉଁପ ହୁଏ, ତାହା ଭୂଲ୍ଲଭୋଗୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟର ଅନୁଭବ୍ୟ ନୁହେଁ । ରାତ୍ରିରେ ଆହାର ନକରି ଶୋଇଲି ।

ପ୍ରଭାତରୁ ଉଠି ନିତ୍ୟକର୍ମ କଲି: ମାତ୍ର ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ଥିବାରୁ ସ୍ନାନ କଲି ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁଟି ଗ୍ଲାସେ କର୍ପି ଆଣିଦେଲେ । ପାନ କରିସାରି ତାଙ୍କ ସହ ନାନା ବିଷୟରେ କଥୋପକଥନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ୧୧ଟା ବାଜିଗଲା । ବନ୍ଧୁଟି ମୋର ଖାଦ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ସକାଶେ ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇ କହିଲେ, “ଆପଣ ଓଡ଼ିଆ ହୋଟେଲରେ ଖାଇପାରିବେ ନାହିଁ, ସେଠାରେ ଭଲ ଖାଦ୍ୟ ମିଳେ ନାହିଁ । କମା ହୋଟେଲରେ ଭଲ ସୁବିଧା ହେବ” । ମୁଁ କହିଲି, “କମା ହୋଟେଲକୁ ନମସ୍କାର, ଲୁଣ ଓ ଲଙ୍କାମରିଚର ବହୁଳତାରେ ସେମାନେ ଅଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିନ୍ତି ଏବଂ କୁକୁର ପରି ପିଣ୍ଡରେ ଆଣି ଭାତ ଦିଅନ୍ତି । ମୁଁ ବରଂ ଜଳଖିଆ କରିବି, କଦାପି ସେଠାକୁ ଯିବି ନାହିଁ” । ତହିଁ ତାଙ୍କର ମାଆ କହିଲେ, “ଆବା, ବାତ କାଇବ ନାହିଁ, ମୁଁ ଘରେ ନେଇ ବାତ ଦେବି, ଆସ ବୋଜନ କରିବ ।” ବନ୍ଧୁଟି ମଧ୍ୟ କମା; ମାତ୍ର ସାଧାରଣ କର୍ମୀଙ୍କ ପରି ତାଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅନୁରୋଧରେ ପଡ଼ି ଖାଇବାକୁ ଗଲି । ବନ୍ଧୁଙ୍କର ମାଆ ପରିବେଷଣ କଲେ ଏବଂ ମାଆ ପରି ପାଖରେ ବସି ସ୍ନେହ ବଚନ କରି ମୋତେ ଖୁଆଇଲେ । ତାଙ୍କ ଘରର ମୁଗ ଓ ହରଡ଼ ଚଟଣୀ ଖାଇ ବିଶେଷ ତୃପ୍ତିବୋଧ କଲି । ଅମୁଦ୍ରିୟ ଡେଲଙ୍ଗାମାନେ ଉପାଦେୟ ଚଟଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି । ଚଟଣୀକୁ ସେମାନେ ପାଚେତା କହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଚେତା ଏରୂପ ସୁସ୍ବାଦୁ ଯେ, ତରକାରୀ ଅଭାବରେ ସୁଦ୍ଧା ଭାତ ଉଠିଯାଏ । ଭୋଜନାନ୍ତେ ପୁଷ୍ପକ ପତ୍ରିକା ପାଠରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲି । ସେଦିନ ରାତ୍ରିରେ ସୁଦ୍ଧା ସେହି ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରେ କୁଣିଆ ହୋଇଥିଲି ।

୩୦.୧୨.୧୯୧୧ ସୋମବାର ମୋର ପ୍ରଭାତରୁ ସ୍ନାନ କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଅଛି । ଗତ ରାତ୍ରିରେ ଜଳର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ସକାଶେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କହିବାରୁ ସେ ଚାକରକୁ ତାକି କହିଦେଲେ । ଚାକରଟି ଗରାଏ ପାଣି ଆଣି ରଖିଦେଲା । ଆବଶ୍ୟ-ପରିମିତ ନଦୀ ଜଳରେ ଯେ ଅତ୍ୟୁଷ୍ଣ, ଗରାକ ପାଣି ତାହାର ମନ୍ତ୍ରସ୍ନାନକୁ ନିଅନ୍ତି । ଯାହାହେଉ କାକସ୍ନାନ ତୁଲ୍ୟ ସ୍ନାନକରି ବନ୍ଧୁ-ପ୍ରଦତ୍ତ କର୍ପି ପାନ କଲି । ଶରୀର ଟିକିଏ ଉପଶମ ବୋଧ ହେବାରୁ ବ୍ରହ୍ମପୁର ସହର ଭ୍ରମଣରେ ବାହାରିଲି । ସହରଟି କ୍ଷୁଦ୍ର; କିନ୍ତୁ ବହୁଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ । ମୁନିସିପାଲିଟିର ପ୍ରସାଦରୁ ସହରଟି ପରିଷ୍କୃତ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ । ମହାଜନମାନେ ଦ୍ଵିତଳ ତ୍ରିତଳ ପ୍ରାସାଦରେ ଦୋକାନ ଖୋଲି ବସିଅଛନ୍ତି । ଡେଲଙ୍ଗାମାନେ ସାଧ୍ୟମତେ ସ୍ଵଦେଶୀ ପଦାର୍ଥ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ବିଦେଶୀୟ ପଦାର୍ଥରେ ସେମାନଙ୍କର ମନଃପୂତ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେବେ ଯାହା ସ୍ଵଦେଶରେ ଅଭାବ, ଏ ରୂପ ଆବଶ୍ୟକ ବିଦେଶୀୟ ପଦାର୍ଥମାନ କୃତ୍ରି ବ୍ୟବହାର କରିବା ଦେଖାଗଲା । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜରି ଲୁଗାମାନ ଅତି ସୁନ୍ଦର । ମାତ୍ର ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକ । ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଭଲ ପାଟ ମିଳେ, ରତ୍ନଜତିତ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି ଚମତ୍କାର । ଏ ଅଂଳର ଦିଆସିଲାକକୁ ନିଆଁପେଡ଼ି, ଶ୍ଳେଟକୁ ପଙ୍କପଟା, ବେଗକୁ ରେଲମୁଣା-ଏହିରୂପ ସ୍ଵଦେଶୀ ନାମରେ ଅଭିହିତ କରିଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ବେଶଭୂଷଣ, ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ସବୁ ଡେଲଙ୍ଗାମାନ ଧରଣର । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଭାଷାରୁ ଡେଲଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ ବାଦ୍ ଦେଲେ ବାକୀ ଯାହା ରହେ, ତାହା ଖାଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଆ । ସହର ବୁଲୁବୁଲୁ ୧୦ଟା ବାଜିଗଲା । ଦଳଦଳ ଓକିଲ, ଅମଲା ପ୍ରଭୃତି କଚେରୀକୁ ବାହାରିଲେ । ସାନଠାରୁ ବଡ଼ କର୍ମଚାରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଡେଲଙ୍ଗାମାନ । ଡେଲଙ୍ଗାମାନେ ଆତମରପ୍ରିୟ ନୁହନ୍ତି । ଅନେକ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କୁ ଯୋତା, ଛତା ବ୍ୟବହାର ନକରି ଚାଲିଯାଉଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଆଜି ମୋତେ ରମ୍ଭା ଫେରିଯିବାକୁ ହେବ । ୧୧ ଟା ବେଳେ ଫେରି ଆସି ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରେ ଆହାରାଦି ସମାପନ କଲି । ୫ଟା ସମୟରେ ଝଟକାରେ ଷ୍ଟେସନକୁ ଆସିଲି ଅନନ୍ତର ଟିକଟ କିଣି ରେଲରେ ବସି ରମ୍ଭା ଆସିଲି । ପ୍ରାୟ ରାତି ୭ଟା ସମୟରେ ରେଲ ରମ୍ଭା ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଆସିବା ଦିନ ନିଶ୍ଚୟକରି ପତ୍ର ଦେଲେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ରେଲ ଷ୍ଟେସନକୁ ଗାଡ଼ି ପଠାଇବାକୁ କହିଥିଲେ; ମାତ୍ର ନାନା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ କାରଣବଶତଃ ମୁଁ ପତ୍ର ନଦେଇ ବାହାରି ଆସିଲି । ବେଗ ଖଣ୍ଡି ହାତରେ ଧରି ୮ଟା ସମୟରେ ରମ୍ଭା ଗ୍ରାମରେ ଉପନୀତ ହେଲି । ଏକୃଷିଆ ଆସିବାର ଦେଖି ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ; ମାତ୍ର ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଭୁଲାଇଦେଇ ପଥରେ କୌଣସି କଷ୍ଟ ବା ଅସୁବିଧା ହୋଇ ନଥିବାର କହିଲି । ରାତ୍ରିରେ ଆହାରାନ୍ତେ ଶୟନ କଲି ।

ପୁରୀ ନିମିକ ବିଭାଗୀୟ ଖଣ୍ଡିଏ ବୋଟ ମରାମତି ସକାଶେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ କଂଗ୍ରାକୁ ନେଇଥିଲେ । ସେଥିରେ କାର୍ଯ୍ୟ

ସମାପ୍ତ ହେବାରୁ ବୋଟଖଣ୍ଡି ଆଜି ରାତ୍ରିରେ ପୁରୀ ଯିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ତାହାର ଦୋଷ ଗୁଣ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ସେହି ବୋଟରେ ବରକୁଦା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବେ । ସଙ୍ଗରେ ମୋର ମଧ୍ୟ ଯିବାର ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ରାତ୍ରି ୧୧ ଘଟିକା ସମୟରେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ, ମୁଁ ଓ ଆଉ ଦୁଇଜଣ ବନ୍ଧୁ ବୋଟରେ ଚଢ଼ିଲୁ । ବୋଟ କ୍ଷିପ୍ର ଗତିରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ବସିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରପକ୍ଷ ରାତ୍ରି ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମେଘାବରଣ ହେତୁ ଚିଲିକା କ୍ଷୟ ଦେଖାଯାଉ ନଥିଲା । କେବଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଧୂପ-ବର୍ଷରେ ଆବୃତ ଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଗୋଟାକ ସମୟରେ ଆମେମାନେ ବରକୁଦାରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ଏହା ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଖଣ୍ଡିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ଵୀପ । ଅନେକ ବରଗଛ ଥିବାରୁ ସମ୍ଭବତଃ ଏହାର ନାମ ବରକୁଦା ହୋଇଅଛି । ଏଠାରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ରମଣୀୟ ଦ୍ଵିତଳ ହର୍ମ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ଗୃହ ଅଛି । ସେ ସମସ୍ତ ୧୯୦୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । ବଙ୍ଗଳାର ନାମ ଚିଲିକା-ଆଶ୍ରମ । ଆଶ୍ରମଟି ସାଜସଜ୍ଜାରେ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କାକୁ ଉପହାସ କରୁଅଛି । ଆମେମାନେ ସେହି ଆଶ୍ରମରେ ରାତ୍ରି ଯାପନ କଲୁ ।

୦୭.୧୧.୧୯୧୧ ମଙ୍ଗଳବାର-ରାତ୍ରି ୪ ଟା ସମୟରେ ଉଠି ପ୍ରାତଃକୃତ୍ୟ ସମାପନାନ୍ତେ ଏକାକୀ ଚିଲିକା କୂଳକୁ ବୁଲିବାକୁ ଗଲି । ଏଠାରେ ଚିଲିକାର ବେଳା ପ୍ରଦେଶ ଖଣ୍ଡୋପଲମୟ । ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣର ସିପ ଶାମୁକାମାନ ତହିଁରେ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣରେ ଝଟୁଅଛନ୍ତି । ବେଳାରେ ଅନେକ କରଞ୍ଜ ଗଛ ଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ମୂଳରୁ ଶାଖାପ୍ରଶାଖା ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇ ସୁନ୍ଦର ଆକୃତି ଧାରଣ କରିଅଛି । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବିଧୌତ ପତ୍ରାବଳୀରୁ ମୁକ୍ତାତୁଲ୍ୟ ନାହାରକଣିକା ଝରିପଡୁଥାଏ । ଏକପ୍ରକାର ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣର ଶିଉଳି ଚିଲିକା କୂଳରେ ମାଡିଥିବାର ଦେଖିଲି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଜରତୀ ଚିଲିକାର କେଶ ତୁଲ୍ୟ ବୋଧହେଲା । ଚିଲିକା ବିହାରୀ ମରାଳକୂଳର କଳନିଷ୍ପନ୍ନ ବେଳାକୁ ପ୍ରତିଧ୍ଵନିତ କରୁଥାଏ । ହଂସମାନେ ଶରତ ପ୍ରାରମ୍ଭରେ କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ପ୍ରଦେଶରୁ ଆସି ଚିଲିକାର ବନ୍ଧ ଅଛାଦନ କରନ୍ତି । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ଶେଷରେ ପୁଣି କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ପ୍ରଦେଶକୁ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି । କେହି କେହି କହନ୍ତି, ଏମାନେ ମାନସରୋବରରୁ ଉଡି ଆସି ବର୍ଷାଗମରେ ପୁଣି ସେହିଠାକୁ ଯାଆନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ୫ଟା ବେଳେ ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଆସିଲି । ଶୁଣିଲି, ସ୍ଵର୍ଗତ କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟ ବାହାଦୂର ଥରେ ବରକୁଦାକୁ ଆସି ସ୍ଥାନର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ସକାଶେ ସ୍ଵର୍ଗତ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ମହାରାଜ ହରିହର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଦେବଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ଅନୁରୋଧ କ୍ରମେ ଆଶ୍ରମର ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ଏଠାରେ ଗ୍ୟାସାଲୋକ ଓ ଜଳକଳର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଉଆର୍ଡସ ଅନାବଶ୍ୟକ ଜ୍ଞାନରେ ତାହା ଉଠାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଆଶ୍ରମର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ଵରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବର ଓ ନିମ୍ବବୃକ୍ଷ ଅଛି । ମୂଳରେ ପକ୍କାର ବେଦୀ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବାରୁ ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵବାହୁ ଯତି ବେଦୀରେ ଉଭା ହୋଇ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ଥିଲା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତୀକ୍ଷାମାନ ହୁଏ । ଦ୍ଵିତଳ ପ୍ରାସାଦର ଉପରକୁ ଉଠି ଚାହିଁଲେ ପାଲୁର ରାଜାଙ୍କର ଗଡର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଛବି ଦେଖାଯାଏ । ସମ୍ମୁଖରେ ଚଢ଼ାଇଗୁହା ପର୍ବତ । ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେଖିଲି, ପର୍ବତ ନିକଟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପକ୍ଷୀ ଚିଲିକାର ବନ୍ଧ ଅଛାଦନ କରି ଉଡୁଅଛନ୍ତି ।

ଅନନ୍ତର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସମଭିବ୍ୟାହରେ ଦ୍ଵୀପ ପରିଭ୍ରମଣରେ ବହିର୍ଗତ ହେଲି । ଦ୍ଵୀପଟି ଛଣପଟ ତୁଲ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେଥିରେ ପାତବର୍ଣ୍ଣର ପୁଷ୍ପଶୀର୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ଵୀପଶିଖା ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ । କେଉଁଠାରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅରଣ୍ୟ, କେଉଁଠାରେ ବା ଧୂତୁରା ଗଛସମୂହ ତୁରିକା ବାଦ୍ୟ ତୁଲ୍ୟ ଫୁଲ ଧାରଣ କରି ଉଭା ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଭ୍ରମରମାନେ ଆଖୁବାଡିରେ ପଶିଲା ପରି ପୁଷ୍ପରୁ ପୁଷ୍ପାନ୍ତରକୁ ଉଡିଯାଉଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମଧୁର ଗୁଞ୍ଜନ ପୃଥୁକ ଭାବ ଧାରଣ କରି ବେହେଲାର ଶବ୍ଦକୁ ଧ୍ଵନିକାର କରୁଥାଏ । ଦ୍ଵୀପରେ ବର, ନିମ୍ବ ଓ ଆତବୃକ୍ଷ ଅଧିକ । ବରଗଛ ମୂଳରେ ମାଛକଂଟା ପଡିଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଶୁଣିଲି, କୁରୁବଳ ନାମରେ ଏକପ୍ରକାର ବୃହତ୍ ପକ୍ଷୀ ଚିଲିକାରୁ ବଡ ବଡ ମାଛ ଧରିଆଣି ଏହି ଉଚ୍ଚ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କରେ ବସି ଖାଆନ୍ତି । କିୟତ୍ତର ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଗୋଟିଏ କୁପ୍ର ଦେଖିଲୁ । ସେଥିରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପାରାବତ ପକ୍ଷୀ ବାସ କରି ରହିଅଛନ୍ତି । ଦୁର୍ଜନ ଆଗମନରେ ସଜନ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କଲା ପରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସେମାନେ ଉଡି ପଳାଇଲେ । ଦ୍ଵୀପରେ ଅନେକ ଏରା ପକ୍ଷୀଙ୍କର ବାସ । ଏମାନଙ୍କର ଅଳ୍ପ ବଗ ଅଳ୍ପଠାରୁ ଲମ୍ବ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏମାନଙ୍କୁ କାଙ୍କ ବଗ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏରା ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ପାଇକମାନେ ଗୋପରରେ ଲଗାଇ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଦ୍ଵୀପରେ ଅନେକ ମୃଗ ଅଛନ୍ତି । ଆମେମାନେ ମୃଗ ଦେଖିଲୁ ନାହିଁ; କେବଳ ଶବ୍ଦମାତ୍ର ଶୁଣିଅଛୁ ।

ଏଠାରେ ବନ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁଷ୍ପରିଣୀ ମଧ୍ୟ ଅଛି, ମାତ୍ର ବୁରଝାଣି ଦ୍ଵାରା ଆବୃତ ହୋଇ ସମ୍ପ୍ରତି ତାହାର ଜଳ ଅପେକ୍ଷା ହୋଇଅଛି । ବନ ମଧ୍ୟରେ ଯିବା ସମୟରେ ଅପାମାର୍ଗି ଜଟା ତୁଲ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମର ଜଟାରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପରିଧେୟ ଓ ପରିଚ୍ଛଦ ବସ୍ତ୍ର ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇଗଲା । ଦୁଇଜଣ ଖଲାସୀ ଅଧିକାରୀ ପରିଶ୍ରମ କରି ମୋର ସେହି ଅଳଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକ ବାହାର କରିଥିଲେ ।

ଆମ୍ଭେମାନେ ଟାଟା ସମୟରେ ଜାଲି ବୋଟ ଦ୍ଵାରା ରମ୍ଭା ଅଭିମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲୁ । ରହିବା ସମୟରେ ଚିଲିକା ଶାନ୍ତଭାବ ଧାରଣ କରିଥିଲା । କାମଳ ନାମକ ଏକପ୍ରକାର ଧାବନପତ୍ର ପକ୍ଷୀ ତୀରସ୍ଥ ବାଲୁକାମୟ ପ୍ରଦେଶରେ ବିଚରଣ କରିବାର ଦେଖିଲୁ । ଏମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣ ମାଟିଆ । ଏମାନେ ମସ୍ୟାଶୀ ନୁହଁନ୍ତି; ବାଲିରୁ କୀଟାଦି ଖୁଣ୍ଟି ଖାଇ ଜୀବନ ଧାରଣ କରନ୍ତି । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଗଣ୍ଡଗୈଳ ଅଛି । ସେମାନ ଦୂରରୁ କୁମ୍ଭାର ଭାସିଲା ପରି ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ଏହି ସଙ୍କଟମାନଙ୍କ ହେତୁ ନୌଚରମାନେ ଅତି ସାବଧାନରେ ନୌକା ନେବା ଆଣିବା କରନ୍ତି । ସ୍ଥାନେସ୍ଥାନେ ଅନେକ ସମୁଦ୍ର ଚିଲ ପହଞ୍ଚିଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଏମାନେ ସିଗଲ ନାମରେ ଅଭିହିତ । ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ଗାମୁଆ କୁମ୍ଭାର ଭାସୁଥିବାର ଦେଖିଲୁ । ନାବିକମାନେ ଦେଖି ମନୁଷ୍ୟଖିଆ କୁମ୍ଭାର ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ । କୁମ୍ଭାରଟାର ମୁଖ ଖୁବ୍ ଗୋଜିଆ । ଗାମୁଆମାନେ ନରମାଂସାଶୀ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଚିଲିକାରେ କେବେ କାହାକୁ କୁମ୍ଭାର ଧରିବାର ଶୁଣା ନାହିଁ । ଆସିବାବେଳେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶପୂର୍ବକ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଜଟିଆ, କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ ପ୍ରଭୃତି ପର୍ବତମାନ ମୋତେ ଦେଖାଇ ଦେଇଥିଲେ । କିୟତ୍ପୁରାନ୍ତେ ପଥରେ ଛେଳିଆକୁଦା ପଡ଼ିଲା । ଏହା ହୁଏ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ଦ୍ଵୀପ । ସମସ୍ତେ ବୋଟରୁ ଓହ୍ଲାଇ ସେହି ଦ୍ଵୀପଟି ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ଗଲୁ ।

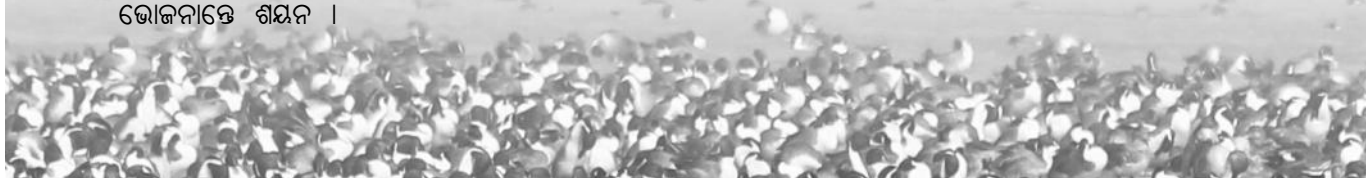
ଛେଳିଆକୁଦାର ନାମକରଣ ସମ୍ଭବରେ ନାନା ଲୋକଙ୍କର ନାନା ମତ କେହି କହେ; ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ଅନେକ ଛେଳି ଥିବାରୁ ଏରୂପ ନାମ ହୋଇଅଛି । ପୁଣି କେହି କୁହେ, ଏଠାରେ ହରିଣମାନ ଛେଳି ପରି ଦଳଦଳ ହୋଇ ବୁଲୁଥିଲେ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ଛେଳିଆକୁଦା ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁ କାରଣରୁ ହେଉ, ସେ ପ୍ରକୃତରୁ ବିଦ୍ୟାର ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆଲୋଚ୍ୟ ନୁହେଁ । ଦ୍ଵୀପ ଉପରେ ଉଠି ଦେଖିଲୁ, ତାହା ଭୀଷଣସ୍ଥଳୀ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭୟ ବୋଧ ନାହିଁ । ଉଜ୍ଜ୍ଵା ହୃଦୟ ଅଧିକାର କଲେ ଭୟ ପଶିବାକୁ ସାହସୀ ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ ସେ ଭୟ କରି ଦୂରକୁ ପଳାଏ । ଗତିପଥରେ ଗୋଟିଏ ବିଷ୍ଣୁତ ଆତ ତୋଟା ପଡ଼ିଲା । ଗଛମାନେ ଫଳଭାରରେ ନମ୍ବ । ସେଥିରେ ମନୁଷ୍ୟର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ବନପକ୍ଷୀଙ୍କର ତାହା ଚିରସ୍ଥାୟୀ ପଟା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଲୋଭପରବଶ ହୋଇ ଖଂଟମାନେ ଗୃହସ୍ଥର ସର୍ବସ୍ୱ ହରଣ କଲାପରି ଗଛଗୁଡ଼ିକୁ ଫଳଶୂନ୍ୟ କଲୁ । ଅନେକ ଫଳ ତୋଳିଲୁ, ତଥାପି ଦୁର୍ବାର ଲାଳସାର ବିରାମ ନାହିଁ । ବରଂ ଲୋଭନୀୟ ପଦାର୍ଥ ଯେତେ ଦେଖୁଥାଏ, ସେ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ସେତେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥାଏ । କ୍ରମେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଆତ ତୋଳୁ ତୋଳୁ ଅଗମ୍ୟ ଅରଣ୍ୟରେ ଯାଇଁ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ବୃକ୍ଷଛାୟାଶ୍ରୟୀ ରୋମାନ୍ତନରତ କୁରଙ୍ଗମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ପଳାୟନପରାୟଣ ହେଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ କୌତୁହଳାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ହାତତାଳି ଦେଲୁ । ତହିଁ ସେମାନେ ଅଧିକ ଭୀତ ହୋଇ ତୀର ବେଗରେ ଛୁଟି ପଳାଇଲେ । ବନଟି ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ଶୂନ୍ୟ, ଅତଃ ମୃଗମାନେ ନିର୍ଭୟରେ ବାସ କରନ୍ତି । କ୍ରମେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଅଧିକ ହେବାରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ବନ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲୁ; ମାତ୍ର ଦୈବୀ ଦୁର୍ବିପାକରୁ ପଥଭ୍ରାନ୍ତ ହେଲୁ । ସମୁଦ୍ର ପରି ଅରଣ୍ୟରେ ପଥଭ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ପୁନଶ୍ଚ ପଥ ପାଇବା ସହଜ ନୁହେଁ । ତହିଁ ଅଗତ୍ୟା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଅପଥର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ହେଲା । କେଉଁଠାରେ ନାହିଁ, କେଉଁଠାରେ ପଶୁ ପରି ହସ୍ତପଦ ଉଭୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଚାଲି ଏବଂ କେଉଁଠାରେ ବା ସରୀସୃପ ପରି ଶୋଇ ଶୋଇ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁ । ବୋଧହୁଏ ହରିଣମାନଙ୍କର ସ୍ଵାଧୀନତା ଓ ବିଳାସରେ ବାଧା ଦେବାରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଅଭିଶାପ ପଡ଼ିଲା । ଏ ବନର ରାସ୍ତାଘାଟ ବିଷୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅନଭିଜ୍ଞ । କିଏ କାହାକୁ ପଥ ଦେଖାଉଛି ? ଅନ୍ଧ ଅନ୍ଧକୁ ପଥ ଦେଖାଇବାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷମ । ଯାହାହେଉ, ବୋଟର ସାରଙ୍ଗ ସାହସ ଅବଲମ୍ବନପୂର୍ବକ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ତାଙ୍କର ପକ୍ଷାତ୍ତମାମୀ ହେଲୁ । କିଏ କଣ୍ଠକରେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହେଲା । କାହାର ଗୋଡ଼ରେ ଖୁଂତ ପଶିଲା ଏବଂ କାହାର ବା ଲୁଗା ଚିରିଗଲା । ଏହିପରି ଆତଫଳ ତୋଳିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ପାଇଲୁ । ସମସ୍ତେ ଅବସନ୍ନ, ସମସ୍ତେ ଘର୍ମାକ୍ର, ତଥାପି କାନ୍ଦି କୁହେଇ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁ । ଦୈବୀ କେତେ

ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ପଥ ମିଳିଲା । ସେହି ପଥ ଧରି ଚିଲିକାର ବେଳାଭୂମିରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ସେଠାରେ ବେଳା ବାଲୁକାମୟ ଦେଖିଲୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶଙ୍ଖରେ ବେଳା ତାରକିତ ହୋଇଅଛି । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଶଙ୍ଖ ସଂଗ୍ରହରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଲି । ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଯାତ୍ରା ଦେଖା କୋଳିବିକା ହେଲା ପରି ଶଙ୍ଖ ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ପଥାତିକ୍ରମ ଉଭୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଲା । କ୍ରମେ ଆସି ବୋଟ୍ ପାଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ବେଳା ଓ ବୋଟ ଉଭୟ ମଧ୍ୟରେ ଜଳର ବ୍ୟବଧାନ ଥିଲା । ପୁଣି ଜଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶିଳାମାନ ପଙ୍କପିଚ୍ଛିଳ । ସୁତରାଂ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଗତିପଥର ଅସାଧ୍ୟ; ତହିଁ ସେବକମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ରଥରେ ବିଜେ କରାଇଲା ପରି ଖଲାସିମାନେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଟେକିନେଇ ବୋଟରେ ଚଢ଼ାଇଲେ । ମୁଁ ତୃଷ୍ଣାରେ ନିତାନ୍ତ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲି । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷକ୍ରିଷ୍ଣ ଅନ୍ନାତୁର ଲୋକ ଅଖ୍ୟାୟ ଉଦରସ୍ଥ କଲା ପରି ମଧୁର ଜଳ ଅଭାବରେ ଚିଲିକାର ଲବଣାକ୍ତ ଜଳପାନରେ ଇଚ୍ଛା ବଳାଇଲି । ବନ୍ଧୁମାନେ ନିଷେଧ କଲେ; ମାତ୍ର ମୁଁ ତୃଷ୍ଣାରେ ଶୁଷ୍କକଣ୍ଠ, ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ନିଷେଧ ମାନେ କିଏ ? ପ୍ରାଣବିକଳରେ ଲୋକ ପାଣି ଘରେ ସୁଜା ଖାଏ । ଲବଣାକ୍ତ ଜଳ ପିଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲି; ମାତ୍ର ପିଇପାରିଲି ନାହିଁ । ତହିଁ ଅଗତ୍ୟା ପାନଖଣ୍ଡକରେ ତୃପ୍ତ ରହିବାକୁ ହେଲା ।

ଯଥା ସମୟରେ ବୋଟ ଚାଲିଲା । ଏତେବେଳ ଯାଏ ଚିଲିକା ଶାନ୍ତ ଭାବ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ପୂର୍ବାହ୍ନ ପବନ ପାଇ ଏବେ ନିଜ ରୂପ ଦେଖାଇଲା । ତାହାର ନାଲୋରସରେ କୁଞ୍ଚିତ ବାଡ଼ିମାଳା ତହଟି ଖେଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେମନ୍ତକି ଜଳଦେବୀ ସ୍ୱକାୟ ମସ୍ତକର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବେଣୀ ମୁକୁଳା କରିଦେଲେ । ଜଳ ପକ୍ଷୀକୁଳ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ି କୋଳାହଳରେ ଦିଗ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ କଲେ । ସେହି କୋଳାହଳ ଚିଲିକାର ଗଭୀର ଗର୍ଜନକୁ ଗଭୀର କଲା । ସାରଙ୍ଗ ମିର ଅବଦୁଲ ଗପୁର ବୋଟ ଚାଳନ ବିଦ୍ୟାରେ ବିଚକ୍ଷଣ । ସେ ଏରୂପ ସର୍ଜକ ଭାବରେ ଆହୁଲା ଧରିଥିଲେ ଯେ ସେହି ଲହରୀ ଆଘାତରେ ବୋଟର ଅନିଷ୍ଟ ଘଟିବାକୁ ଦୂରେ ଥାଉ ବୋଟ ହଲଚଳ ସୁଜା ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଲୋକଟି ଶିକ୍ଷିତ । ସେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ଅନେକ ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ଉନ୍ନତିର ଆଶା ନଦେଖି ସେ ଜାହାଜରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରି କରି ନିପୁଣତା ଲାଭକଲେ । ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ସ୍ୱର୍ଗାୟ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜା ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ୱକାୟ ଚିଲିକା ସୁନ୍ଦରୀ ନାମକ ବୋଟର ଅଧକ୍ଷ ପଦ ପ୍ରଦାନ କରିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ଥିଲେ ହୁଏତ ଅବଧି ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନଥାନ୍ତା । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠାରେ ମାସିକ ୩୦ ଟଙ୍କା ବେତନ ପାଉ ଅଛନ୍ତି । ଉତ୍ସାହ ଏକ ଅଧ୍ୟବସାୟ ବଳରେ କଅଣ ହୋଇ ନପାରେ ? କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କିଛି ଦୂର ଚାଲି ଆସିଥିଲା । ଏବେ ମୂଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଧରିବି । ଉଭୟ ଚିଲିକାର ତରଙ୍ଗ କାଟି କାଟି ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ମାତ୍ର ସାଧୁହୃଦୟ ତୁଲ୍ୟ ବର୍ତ୍ତନର ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାହା ଯୋଡ଼ି ଯାଉଥାଏ । ତରୀ ଚାଲନରେ ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ଯେଉଁ ଗାର ପଡୁଥାଏ ତାହା ସୁଜା ଅସ୍ଥାୟୀ । ଶବ୍ଦ ଆକାଶରେ ମିଳିଗଲାପରି ତାହା ଉପୃତ୍ତିର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଚିଲିକାର ବିଶାଳ ଚଟୁଳ ନୀଳ ବକ୍ଷରେ ମିଶି ଯାଉଥାଏ । ଏହିପରି ଭଙ୍ଗୁର ଲୀଳା ଦେଖି ଦେଖି ଆମ୍ଭେମାନେ ଆସି ତୀରରେ ଉପନୀତ ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ ୧୧ଟା ବାଜି ଯାଇଥିଲା । ସ୍ନାନାହାର ପ୍ରଭୃତିରେ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ଅତି ବାହିତ ହେଲା । ତତ୍ପର ନିତାନ୍ତ କ୍ରାନ୍ତି ବୋଧ ହେବାରୁ ଦିବା ନିଦ୍ରାର ଅଭ୍ୟାସ ନଥିଲେ ସୁଜା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଶୋଇବାକୁ ଗଲି ।

୫ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ଉଠି କେତେଖଣ୍ଡ ପତ୍ର ଲେଖିଲି । ସନ୍ଧ୍ୟା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ଆଜି ଅନ୍ଧାର ପୃଥିବୀରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । କାରଣ ଅଂଧକାର ତିଥି ପୂର୍ଣ୍ଣିମା । ପୂର୍ବଦିଗକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲି ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଚିଲିକାର ଜଳକଳାବରଣ ଭେଦି ଚନ୍ଦ୍ର କ୍ରମେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉଠିବା ସମୟରେ ଗ୍ରହଣର ଉପମା ଆଭାସି ଉଠିଥିଲା । ଯେପରି ପୂର୍ଣ୍ଣଗ୍ରାସପରେ ଚନ୍ଦ୍ର କ୍ରମେ ରାହୁମୁଖରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଗଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରର୍ଦ୍ଧନରେ ବୋଧ ହେଲା ଚାରୁଅଙ୍ଗୀ ଚିଲିକା କପାଳରେ ହାରକ ଟିକିଲି ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି ? ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ପରେ ସମଗ୍ର ଚିଲିକା ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହେଲା । ଆହା ! ପ୍ରକୃତି ଦେବୀ ତାଙ୍କର ବିଶାଳ ଦର୍ପଣ ଗଣ୍ଡି ପାରଦରେ ବିଘୌତ କଲେ କି ? ସେ କାଳର ଶୋଭା ଲେଖିବାର ବିଷୟ ବୃତ୍ତେ, - ତାହା ଦେଖିବାର ବିଷୟ । ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ଚନ୍ଦ୍ରିକାର ବିବିଧ ଚିତ୍ର ବିମୋହିନୀ କ୍ରୀଡ଼ା ଦେଖୁ ଦେଖୁ ୨ ଘ[ବାଜିଗଲା । ଅନନ୍ତର ଭୋଜନାନ୍ତେ ଶୟନ ।

୮.୧୧.୧୧ ବୁଧବାର - ମାଣିକ ପଟୁଠାରେ ଚିଲିକା ସମୁଦ୍ରରେ ମିଶିଅଛି । ସେହି ସଙ୍ଗମସ୍ଥାନର ରମ୍ଭାକୁ ଦେଖାଯାଏ । ତାହା ଏତେ ବିରାଟ ଯେ, ଦୃଷ୍ଟିରେଖା କାହାର ସୀମା ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ ପ୍ରତ୍ୟୁତ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ଅସମ୍ଭବ । ଜୟ କୃଷ୍ଣବାବୁ ଗୋଟିଏ ଦୂରବାକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର ମୋହାତରେ ଦେଇ ଦେଖିବାର କେତେକ ସୁବିଧା କରିଦେଲେ । ଦେଖିଲି ସେହି ସମଗ୍ର.... ସ୍ଥାନର ଆକାଶରେ ତିନିଖଣ୍ଡ ନୀଳଜର୍ଣ୍ଣର ମେଘ ନିମ୍ନକୁ ଖସି ଆସୁଅଛି । ଭାବିଲି ସମୁଦ୍ର ଏବଂ ଚିଲିକା ମିଳନ ମହାତୀର୍ଥରେ ସ୍ନାନ କରିବା ସକାଶ ଦେବତାମାନେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବିମାନରେ ଆସୁ ଅଛନ୍ତି କି ? ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଘଣ୍ଟଶିଳା ଗିରିଶିଖରେ ଉଦୀତ ହେଲେ । ଚିଲିକାର ପୂର୍ବାଞ୍ଚ ଶୁଷ୍କ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମାର୍ଗ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରି ହରିହର ମିଳନର ଶୋଭା ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଘଣ୍ଟଶିଳା ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ପର୍ବତ । ଏହା ରମ୍ଭାର ଉଦୟଗରିରି ସଦୃଶ । ଆଜି ବିରୁଲାର ଗଦାଧର ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ସେ ମୋର ଜଣେ ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ । ତାଙ୍କ ସହ ଗଙ୍ଗାରମ୍ଭ ହେଲା ସେ ଉଞ୍ଜିକାବ୍ୟର ଭଲ ଅର୍ଥ କରନ୍ତି । ଶୁଣିଲି ସେ ଲାବଣ୍ୟବତୀର ଧାକା ଲେଟୁ ଅଛନ୍ତି । ବିରୂପ ଭାବରେ ଟୀକା ହେଉଅଛି ଏବଂ ବିରୂପ ଭାବରେ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ଏବିଷୟ ଘେନି ଅନେକ କଥା ଚାଲିଲା । ସେ ମୋର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଲେ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଜିହ୍ଵାଗ୍ର ଦଂଶନ ପୂର୍ବକ କହିଲି, ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ଭାଇ; କାହିଁ ଦୂରହ ଉଞ୍ଜିକାବ୍ୟ ଆଉ କାହିଁ ମୋର ଦୂର୍ବଳଜ୍ଞାନ !!! ଆପଣ ଆଧୁନିକ କବିତା, କବିଭୂଷଣ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଖୋଜନ୍ତୁ । ମୁଁ କବିନୁହେଁ, ସୁତରାଂ କବିରତ୍ନାବ ବିଶେଷତଃ ମହାକବିଙ୍କର ଭାବ ସକ୍ତ ପାତାଳରୁ ଖୋଲି ବାହାର କରିବା ମୋପକ୍ଷରେ ନିତାନ୍ତ ଅସମ୍ଭବ । ମୋକଥା ଶୁଣି ମଙ୍ଗରାଜ ମହାଶୟ କାହିଁକି କେଜାଣି ଠୋ ଠୋକରି ହସି ଉଠିଲେ ଏବଂ ଆହୁରି ଅନେକ କଥା - କହିଲେ । ସେ ସମସ୍ତ କଥା ଲେଖିବାକୁ ମୁଁ ଏକାନ୍ତ ଅସ୍ଵାକୃତ ଯେହେତୁ ତାହା ଶୁଣିଲେ ନୁଆକବି ମାନେ ଚିତି ଉଠିବେ । ହିନ୍ଦିରେ ଗୋଟିଏ କଥାଅଛି,- “ସବ୍ ସେ ରୁପ ଭଲା ।”

ମଙ୍ଗରାଜ ସଂଗେ କଥା କହି ୨ ଉଦିର ପୂଜାର ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ତହିଁ ଯାଉଁ ପୂଜାରେ ବସିଲି । ମଙ୍ଗରାଜେ ମଧ୍ୟ ମୋ ପୂଜାର ଅନୁକରଣ କଲେ । ଦେଖା ଦେଖି ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ସୁଦ୍ଧା ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ପୂର୍ବାହ୍ନର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏହିଠାରୁ ଶେଷ । ପୁଷ୍ପକ ପତ୍ରିକା ପାଠ ଏବଂ ଭ୍ରମଣ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଲେଖିବାର ଅପରାହ୍ନ ବ୍ୟୟିତ ହେଲା ।

୯.୧୧.୧୧ ଗୁରୁବାର - ଆଜି ଜଣେ କଲିକତାବାସୀ ବଙ୍ଗାଳୀ ବାବୁ ରମ୍ଭା ବଙ୍ଗଳା ଦେଖିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ବଙ୍ଗଳାର ବିଷୟ ପରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହେବ । ବାବୁଟି ଜଣେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ । “ନମ୍ରତ୍ତି ଫକୀନୋ ବୃକ୍ଷ” ଏହି ସାରବାନ ଉକ୍ତିର ସେ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ସ୍ଥୁଳ । ମଙ୍ଗରାଜେ ଏବଂ ମୁଁ ଦୁହେଁ ବସିଅଛୁ, ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ବାବୁଟି ଆସି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମୀପରେ ବସିଲେ । ଆଳାପ ପରିଚୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ନାନାକଥା ହେଲା । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟରେ ବାବୁ ମହାଶୟ ପ୍ରଶ୍ନକଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜର କବିତା ଆବୃତ୍ତି କରି ଶୁଣାଇଲି । ବଙ୍ଗଳାଭାଷାରେ ତାହାର ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ କଲି । ମଙ୍ଗରାଜେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଯୋଗଦେଲେ । ବାବୁଟି ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲ ଏବଂ କହିଲେ ଏରୂପ ବିଚକ୍ଷଣ ମୁରତୁର କବି ପୂର୍ବେ ଉକ୍ତକରେ ଥିଲେ ଏହାଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଅଜ୍ଞାତ । ଏରୂପ ସ୍ଵାଭାବ ସୁନ୍ଦର କବିତା ପୃଥ୍ବୀର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭାଷାରେ ଅଛି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ବାବୁଟି ଅପରାହ୍ନରେ ଚିଲିକା ଦେଖିବା ସକାଶ ଆସିବାକୁ କହି ପ୍ରାୟ ୧୦ଟା ସମୟରେ କ୍ଷେସନ ନିକଟସ୍ଥ ବସାଇ ବାହାରିଗଲେ । ତହିଁ ଆମ୍ଭମାନେ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ଗଲୁଁ ।

ଅପରାହ୍ନରେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଗୁଣ ଦର୍ପଣ ପତ୍ରିକା ଆଣିଦେଲେ । ମୁଁ ବସି ଆମୂଳ ପାଠ କଲି । ଏ ସପ୍ତାପର ପତ୍ରିକାଖଣ୍ଡି ବଡ଼ ଉପାଦେୟ ହୋଇଥିଲା । ଗଞ୍ଜାମରୁ ୩/୪ ଖଣ୍ଡ ମାସିକ ଏବଂ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ର ବାହାରୁ ଥିଲା । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁଣଦର୍ପଣ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଲୋପ ପାଇଅଛି । ପୃଷ୍ଠ ପୋଷକଙ୍କର ଉଦାରତା ଏବଂ ସମ୍ପାଦକଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣତା ଗୁଣଦର୍ପଣକୁ ଜୀବିତ ରଖୁଅଛି । ୨ଟା ସମୟରେ ମଙ୍ଗରାଜ ମହାଶୟ ଆସିଲେ । ତହିଁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ସହ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଲା । ବୈଦେହୀଶ ବଳାସ, ଲାବଣ୍ୟବତୀ, କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦରୀ ଏବଂ ସୁଭଦ୍ରା ପରିଣୟ ପ୍ରଭୃତି ଭଞ୍ଜ କାବ୍ୟରୁ ଜଟିଳ ଅଂଶମାନ ଉଦ୍ଧାର କରି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ଚାଲିଲା । ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ପରୀକ୍ଷା ହୋଇଗଲା । ଯଥା ସମୟରେ ମଙ୍ଗରାଜେ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ମୁଁ ସାନ୍ଧ୍ୟାକୃତ କରିବାକୁ ଗଲି । ଅନନ୍ତର ଆହ୍ୱାରାନ୍ତେ

ବିଶ୍ରାମ ଅନେକକ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଦ୍ରା ହେଲାନାହିଁ । ନାନାକଥା ମନେ ମନେ ଭାବିଲି । ଭଞ୍ଜକାବ୍ୟର ସମ୍ୟକ ଆଲୋଚନା ଅଭାବର ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ହାନବଳ । ଏତଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଦେଶରୁ ଗୋଟିଏ ମହାରତ୍ନ ମାଟି ହେବାକୁ ବସିଅଛି । ଏକାରର ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନଙ୍କର ସେ କାବ୍ୟରେ ଦନ୍ତସ୍ପର୍ଶ ହୁଏ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସେମାନେ କେବଳ ଅଶ୍ଳୀଳତାର ଦୃଢ଼ ଦେଇ ସେଥିରେ ପାଖ ନପଶି ନିଜର ଅଜ୍ଞତା ଘୋଡ଼ାଇ ରଖନ୍ତି । ଏହିରୂପ ଭାବୁ ଭାବୁ ନିଦ୍ରା ଆକର୍ଷଣ କଲା । ମୋର ସମସ୍ତ ଭାବନା ସେହି ନକ୍ସା- ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ିଗଲା ।

୧୦.୧୧.୧୧ ଶୁକ୍ରବାର - ଯଥା ସମୟରେ ପ୍ରାତଃକୃତ୍ ସମାପନାନ୍ତେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବସି ଚିଲିକାର ମୋହନ ମାଧୁରୀ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲି । ଆଜି ଚିଲିକାର ଶୋଭା ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର । ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ପୂର୍ବାକାଶରେ କେତେଖଣ୍ଡ ମେଘ ଭାସି ବୁଲୁଥିଲେ । ଉଦୟମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ସେମାନେ ନାନାରଙ୍ଗର ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀଧାରଣ କଲେ । ଚିଲିକାରେ ସେଥିରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବରେ ମନୋନୟନ ଆକର୍ଷଣ କଲା । ଆକାଶ ଯେତେରୂପଧାରଣ କରୁଥାଏ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟ ଭବନୁରୂପ ଅପରୂପ ରୂପରେ ରଞ୍ଜିତ ହେଉଥାଏ । କେତେବେଳେ ଶୁଷ୍କ, ରକ୍ତ ଏବଂ କୃଷ୍ଣ ଏହି ତ୍ରିବର୍ଣ୍ଣ ରେଖାରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ପ୍ରଭୃତ ରାଣୀଙ୍କର ତୋରିଆ ଶାଢ଼ୀ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଭାତ ହେଉଥାଏ । କେବେ ବା ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ ମେଘର ପ୍ରତିଛାୟାରେ ଛିଚଳତାର ଶୋଭା ଅନୁକରଣ କରୁଥାଏ । ସେ ଶୋଭା ଅନୁଭବ ଯୋଗ୍ୟ, ମାତ୍ର ଅନୁମାନ ଭାବଠାରେ ପରାସ୍ତ ସ୍ୱୀକାର କରେ । ଅନିମେଷ ନେତ୍ରରେ ନଈକାର ସେହି ନୈସର୍ଗିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅବଲୋକନ କରୁଅଛି, ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ମୋର ଜଣେ ପରମବନ୍ଧୁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଭାବିଲି ଆଜିର ପ୍ରଭାତ ମୋପକ୍ଷରେ ସୁପ୍ରଭାତ । ଏ ସଂସାର ବିଷ ବୃକ୍ଷରେ ଦୁଇଗୋଟି ସୁଧାମୟ ଫଳ ଅଛି । ପ୍ରଥମଟି କାବ୍ୟାମୃତ ରସାସ୍ବାଦ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟଟି ସ୍ୱଜନ ସହି ଆଳାପ । ବନ୍ଧୁଟି ଆସି ମୋତେ ଆଦରେ ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟାଲିଙ୍ଗନ କଲି । ବନ୍ଧୁଟି ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ଏବଂ ବଡ଼ ଲୋକ । ମୋହୋତୁଲ ଦରିଦ୍ରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ତାଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ହୃଦୟବତ୍ତା ଏବଂ ଅକୃତ୍ରିମ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରୀତିର ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଦର୍ଶନ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ତାଙ୍କର ନାମ ଅପ୍ରକାଶ ରଖୁଅଛି । ଏବେ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ଦେବି । ବନ୍ଧୁବର ଖଲ୍ଲିକୋଟର ସିରସ୍ତାଦାର ଶ୍ରୀମୁକ୍ତ ବଳଭଦ୍ର ମହାପାତ୍ର । ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ ବଳଭଦ୍ର ବାବୁ ଜଣେ ସଦାକାମୀ ମିଷ୍ଟଭାଗୀ ଏବଂ ଉଦାରମନା ମନସ୍କା ବ୍ୟକ୍ତି । ଅସାଧାରଣ ଅଧ୍ୟବସାୟ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ସଜ୍ଜରିତ୍ର ବଳରେ ସେ ଅସମ୍ଭାବିତ ଉନ୍ନତି କରିଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଖଲ୍ଲିକୋଟୀଶ୍ୱର ଏହାକୁ ଚରମ ବିଶ୍ୱାସୀ ଜ୍ଞାନ କରୁଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସେ ଏହାକୁ ମହାପାତ୍ର ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କସହ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପରେ ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ଏହି ଦୀର୍ଘକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେ ମୋତେ ଭୁଲି ପାରି ନାହାନ୍ତି । ସେ କେବଳ ମୋତେ ଦେଖିବା ସକାଶ କ୍ଷେସନରୁ ଏତେଦୂର ଆସି ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ସ୍ନେହ ପ୍ରବଣତା ଏବଂ ଅମାୟିକ ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଁ ତପ୍ତରୋନାସ୍ତି ପ୍ରୀତ ହୋଇ ନିଜକୁ ସୌଭାଗ୍ୟବାନ ମଣିଛି । ତାଙ୍କ ସହ ସମ୍ଭାଷଣରେ ଅନେକାକ୍ଷଣ ଅତିବାହିତା ହେଲା ତହିଁ ସେ ନିୟନ୍ତ୍ରହୀନ ସକାଶ ମୋହାଠାରୁ ବିଦାୟ ଘେନି ବଙ୍ଗଳା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ଗଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆହାର କରିବାକୁ ଗଲି ।

ଭୋଜନାନ୍ତେ ଆସି ଦେଖିଲି, ବଳଭଦ୍ର ବାବୁ ମୋ ସକାଶେ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ମୋ ସହ ସାକ୍ଷାତ କରି ସେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ବାହାରିଯିବେ । ସେ ଜଣେ ତାଲୁକା ଅଫିସର ଅର୍ଥାତ୍ ସବ୍ଡିଭିଜନ ଅଫିସର ପରି । ମୋ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଅଛନ୍ତି, ଏହା ଶୁଣି ବଡ଼ ଲଜିତ ହେଲି । ଯାହାହେଉ ତାଙ୍କ ସହ ବୈଷୟିକ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା । ପରେ ତାଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଲି । ସେ ମୋର କରମର୍ଦ୍ଦନ ପୂର୍ବକ ମୋତେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଯିବା ସକାଶେ ସନିର୍ବନ୍ଧ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ବାହାରିଗଲେ । ମୁଁ ଭ୍ରମଣ-ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଲେଖିବାକୁ ବସିଲି ।

ସେଠାରେ ଜଣେ ତେଲେଙ୍ଗା ଏବଂ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଉପସ୍ଥିତ କରି ପରି ସର୍ବଦା ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ବସିଲେ । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଯେ, ନିଜର ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ମୋତେ ଦେଖାଇବେ ନାମମାତ୍ର ଶିକ୍ଷାଭିମାନୀଙ୍କର ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ ଧର୍ମ । ଉଦ୍‌ଗୀତର ଅନୁରୋଧରେ ମୁଁ କିଛି ନକହି ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ମରଣ ରଖିଲି । ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଟି ମୁଖରୁ ତେଲଗୁ ଗୀତ ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଆ ବାହାରୁ ନଥିଲା । ଯେମନ୍ତକି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା କହିଲେ ତାକୁ ଅପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ମାହପାତକ ଘୋଟିବ । ହିତୋପଦେଶ-

ଲିଖିତ ଶିଆଳର ନାଳବଡ଼ି ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରି ବାଘରୂପ ଧରିଲା ପରି ତାହାର ବ୍ୟବହାର ଦେଖିଲି । ଲୋକଟି ନିଦା ମୂର୍ଖ; ମାତ୍ର ଫତୁରି ଅଧିକ । ତାହାର ମାତୃଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି କହିବାକୁ ସେ ବଡ଼ କୁଣ୍ଡିତ । ଏ ରୂପ କୁଳାଙ୍ଗାରର ମୁଖଦର୍ଶନ ପାପଜନକ ଜାଣି ମୁଁ ସେଠାରୁ ଉଠିଯାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବସିଲି ।

୧୧.୧୧.୧୯୧୧ ଶନିବାର-ଗତ ରାତ୍ରରେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟୋପଲକ୍ଷେ ଗଞ୍ଜାମ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଯିବା ସମୟରେ ଗଞ୍ଜାମର ପ୍ରାଚୀନ ଦୁର୍ଗ ଓ ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟା ଓ ସମୁଦ୍ରର ସଙ୍ଗମସ୍ଥାନ ଦେଖିବା ସକାଶେ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରି ଆଜି ଯିବାକୁ କହିଯାଇଥିଲେ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଷ୍ଟେସନକୁ ଯିବା ସକାଶେ ଗାଡ଼ିର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ମଧ୍ୟ କରିଯାଇଥିଲେ । ମୁଁ ଅଦ୍ୟ ପୂର୍ବାହ୍ନ ପ୍ରାୟ ୧୦ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ରେଲରେ ବସି ଗଞ୍ଜାମ ଅଭିମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲି । ରମ୍ଭା ପରେ ହୁମା ଷ୍ଟେସନ ପଡ଼ିଲା । ସାଇନବୋର୍ଡରେ ଦେଖିଲି ଷ୍ଟେସନର ନାମ ଉତ୍କଳାକ୍ଷରରେ ‘ଦୁଶା’ ବୋଲି ଲେଖାଯାଇଅଛି । ଏରୂପ ଅକ୍ଷର ଯେ ଅଙ୍କିତ କରିଅଛି, ବୋଧହୁଏ ତାହାର ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ । ଏ ଅଂଚଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଯେପରି ବିକୃତ, ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷର ସୁଦ୍ଧା ସେହିପରି ବିକୃତ । ପ୍ରାୟ ୧୧ଟା ସମୟରେ ଗଞ୍ଜାମ ଷ୍ଟେସନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଷ୍ଟେସନକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଗୋ-ଶକଟ ପଠାଇଥିଲେ । ସେଥିରେ ବସି ନଗରଭିମୁଖେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲି । ଷ୍ଟେସନଠାରୁ ଗ୍ରାମକୁ ଯେଉଁ ସଡ଼କ ଯାଇଅଛି, ତାହା ନିତାନ୍ତ ଅପ୍ରଶସ୍ତ । ସେଥିରେ କେବଳ ଖଣ୍ଡିଏ ଗାଡ଼ି ଯାଇପାରେ । ଗଞ୍ଜାମ ୩୦ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମରେ ବିଭକ୍ତ । ଗଡ଼ିପଥରେ କେତେ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମ ଅତିକ୍ରମ କରି ଗଲି । ଗ୍ରାମମାନ ଅପରିଷ୍କୃତ ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ । ନାସିକା ବସ୍ତାବୃତ ନକଲେ ରାଜ-ମାର୍ଗରେ ଚାଲିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ପଥ ଯେପରି, ଘର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । ବସାଘରମାନଙ୍କରେ କୁକୁର ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରିବ ନାହିଁ । ଅଧିବାସୀମାନେ ନିଜ ନିଜର ଦାଣ୍ଡ ଅଗଣା ସୁଦ୍ଧା ପରିଷ୍କାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଦ୍ଵାରରେ ଦୁବ ଆଣ୍ଟୁଏ ବହଳରେ ମାଡ଼ିଅଛି । ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ଏ ରୂପ ଅମାନୁଷ୍ଠା ବିକୃତ ରୁଚି ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି । ଘରଗୁଡ଼ିକ ଜାଣି ଏବଂ ରୁଷ ବେଶ ଧରି ଠିଆହୋଇଅଛି । ପ୍ରସ୍ତୁତ ସମୟରୁ ସେମାନେ ସଂସ୍କାର ହୋଇ ନଥିବା ପରି ବୋଧହୁଏ । ଯେମନ୍ତ କି ଘରଗୁଡ଼ାକୁ କୌଣସି ରୋଗ ଧରିଅଛି । ଗ୍ରାମର ପୁଷ୍ପରିଣୀ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୫୦ ହେବ, ମାତ୍ର ଜଳ ବିଷମୟ । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘରରେ କୂପ ଅଛି । ଗ୍ରାମର ଘରମାନ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ନୁହେଁ, ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ବିଶ୍ରୀ ଦେଖାଯାଏ । ସୁଲତଃ ତାହା ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ଆବାସ ପରି ଆଭାସମାନ ହୁଏ । ଅଧିବାସୀଏ ବଡ଼ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରିୟ । କାହାର କର୍ଣ୍ଣରେ ଲୋଳୀ ଦୋଳିତ ହୋଇ ଗାଲରେ ଚାପୁଡ଼ା ମାରୁଅଛି । କାହାର ହସ୍ତରେ ଚୋର ତୁଲ୍ୟ ମୋଟ ବଳା ଓ ଶିକୁଳିବନ୍ଧ । ଗ୍ରାମରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛର ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ଦେବାଳୟ ପ୍ରାୟ ୫୦ ଗୋଟା ଅଛି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଅନେକ ମସଜିଦ୍ ଅଛି ।

ପୂର୍ବେ ଏହି ନଗର ଗଞ୍ଜାମର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଥରେ ଜୁର ଓ ବିପ୍ଳବିକାରେ ଗ୍ରାମ ପ୍ରାୟ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ସେହିଦିନଠାରୁ ରାଜଧାନୀ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ପଳାଇଯାଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏରୂପ ଅପରିଷ୍କାର ସ୍ଥଳରେ ବା ରୋଗ ପ୍ରବଳ ନହେବ କାହିଁକି ? ଗ୍ରାମବାସୀଏ ରୋଗକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଶନ୍ତି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଗ୍ରାମରେ ଇଉନିୟନ ଅଛି । ଜନୈକ ଅଧିବାସୀ ସେଥିରେ ଚେୟାରମ୍ୟାନ; ମାତ୍ର ଗ୍ରାମର ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ନଥିବାର ଶୁଣିଲି । ଯେଉଁ ନଗର ସମଗ୍ର ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର-ମଣି ଥିଲା ଏବେ ସେ ଅସଭ୍ୟ ଗଣ୍ଡ ଗ୍ରାମଠାରୁ ବଳିଅଛି । ଏଠାରେ ତେଲେଙ୍ଗା ଓଡ଼ିଆ ଉଭୟ ଜାତି ବାସ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ଗଞ୍ଜାମ ନଗରର ପରିମାଣ ୨୧ ବର୍ଗ ମାଇଲ । ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ସାତ ହଜାର । ଏହା ଲୁଣ ଓ ମାଛର ପ୍ରଧାନ ବାଣିଜ୍ୟ ସ୍ଥଳୀ । ସମୁଦ୍ର ସନ୍ଧିକଟରେ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ମାଛ ଅତି ଶସ୍ତା ।

ବନ୍ଧୁମାନେ ମୋ ପାଇଁ ବାଛି ବାଛି ଗୋଟିଏ ବସାଘର ଠିକ୍ କରିଥିଲେ । ଯାଇ ଦେଖିଲି ଘରର ଦାଣ୍ଡଟି ମାଛକାତି, ପାନସିଠା, ପାନପିକ, ଅଇଁଠାପତ୍ର ଇତ୍ୟାଦିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ସଂକ୍ଷେପତଃ ସେଠାରେ ଯାହା ଖୋଜିବ ତାହା ଅଛି । ଶୁଣିଲି ନଗର ମଧ୍ୟରେ ତଦପେକ୍ଷା ପରିଷ୍କାର ଘର ଆଉ ନାହିଁ । ଅଗତ୍ୟା ସେହି ଘରେ ରହିବାକୁ ହେଲା । ପାକ ସମାପ୍ତ ନହେବର ଦେଖି ମୁଁ ବଜାରକୁ ବୁଲିବାକୁ ଗଲି । ୪/୫ ଟି ଘର ଘେନି ଗୋଟିଏ ବଜାର ଗଠିତ ହୋଇଅଛି । ଘରଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିଲେ ସେଥିରେ ମନୁଷ୍ୟ ନଥିଲା ପରି ବୋଧହୁଏ । ବଜାରରେ ଯାହା ଖୋଜିବ, ସେଥିରେ ଅଭାବ । ବଜାରଟାରୁ କାଳ ରସ ଶୋଷିନେଇ ସିଠା

ଫୋପାଡ଼ିଦେଇଥିବା ପରି ବୋଧ ହେଲା । ତହିଁ ବଜାର ଦେଖିବାର ଶାଧ ମେଣ୍ଟିଗଲା । ଅନନ୍ତର ବସାକୁ ଆସି ଆହାରାଦି କଲି । ପାଚକଟି ବଡ଼ ନିପୁଣ । ଲମ୍ବଲୋହିତ ଲଙ୍କାମରିଚ ଅଳଙ୍କାରରେ ସମ୍ୟକ୍ ଅଳଙ୍କୃତ କରି ସେ ତରକାରୀ ରାନ୍ଧିଥିଲା । ଖାଇସାରି ଚାଟପିଲା ଅବଧାନଠାରୁ ମାତ ଖାଇ ଉହୁ ହେଲା ପରି କିଛିକ୍ଷଣ କଷ୍ଟ ଭୋଗିବାକୁ ହେଲା । ସେହି ସୁଖଭୋଗ ଶେଷରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବଳଦ ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ି ପ୍ରାଚୀନ ଦୁର୍ଗ ଦେଖିବାକୁ ଗଲି । ଗ୍ରାମରୁ ଦୁର୍ଗର ଦୂରତା ପ୍ରାୟ ଏକ ମାଇଲ ।

ମୁସଲମାନ ରାଜତ୍ବ ସମୟରେ ଏହି ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଆକୃତି ଗୋଟିଏ ନକ୍ସତୁ ତୁଲ୍ୟ ପଞ୍ଚକୋଣବିଶିଷ୍ଟ । ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ବରେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଗଭୀର ଜଳ । ତହିଁପରେ ପ୍ରାଚୀର । ପ୍ରାଚୀର ସଂଲଗ୍ନରେ ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କର ନିବାସ ଅଛି । ପ୍ରବେଶ ପଥ ପ୍ରଶସ୍ତ । ପ୍ରଥମତଃ ମେକ୍‌କିମ୍ (ବାରୁଦଘର) ଦେଖିବାକୁ ଗଲି । ସେ ଘରଟି ଏପରି ଦୃଢ଼ ଯେ, ବହୁବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ଖରା, ବର୍ଷା ତୋଫାନ ଏବଂ ବଜ୍ରଘାତ ସହ୍ୟ କରି ସୁଦ୍ଧା ଅବଧି ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ, ଦେଖିଲେ ସଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପରି ବୋଧହୁଏ । ତହିଁ ପରେ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଭାବରେ ଅନେକ ଘର । ସମସ୍ତ ଘର ଅନ୍ଧକାରମୟ । ଏମନ୍ତ କି ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଭୟବୋଧ ହୁଏ । ଘରମାନ ଏ ରୂପ କୌଶଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛି ଯେ, ଯେଉଁ ଦ୍ବାରବାଟେ ପ୍ରବେଶ କରିବ, ପୁନଶ୍ଚ ସେହି ଦ୍ବାର ଖୋଜି ପାଇବା କଷ୍ଟକର । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଅନେକ ଗୁପ୍ତଦ୍ବାର ଅଛି । ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତଦ୍ବାର ଦେଇ ରକ୍ଷିକୂଲ୍ୟା ମଧ୍ୟକୁ ବାଟ ଅଛି । ସମ୍ଭବତଃ ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥା ରମଣୀମାନଙ୍କର ତାହା ସ୍ଥାନପଥ ଥିଲା । ଅନେକ ଗୃହଭଗ୍ନ ହୋଇଅଛି । ଭଗ୍ନୋନ୍ମୁଖ ଭଗ୍ନ ପ୍ରାଚୀରର ଭିତ୍ତି କାଳର ମହାମହିମାର ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ପ୍ରାଚୀର ଇଷ୍ଟକମାନ ପ୍ରସ୍ତର ତୁଲ୍ୟ ଦୃଢ଼ । ବର୍ତ୍ତମାନ ନବାକୁଡ଼ା ଓ ଅଗ୍ନିକୁମାରୀ ନାମକ କଂଚକୀ ଲତାରେ ଦୁର୍ଗର ଭିତର ଏବଂ ବାହାର ଅଛନ୍ତି ହୋଇ “କାଳଗର୍ଭେ ଆହା ଲୀନ ହେଲେ କେତେ ମହାପତି ମହାଯଶା, ହୋଇଅଛି ତାଙ୍କ ଜାଣିବୋଧ ଏବେ ବ୍ୟାଘ୍ରଭଲ୍ଲୁକର ବସା” ଏହି କବି ବାଣୀର ସାର୍ଥକତା ସମ୍ପାଦନ କରୁଅଛି । ଦୁର୍ଗଟି ପାଞ୍ଚତଳ ବିଶିଷ୍ଟ । ଦୁଇତଳ ଭୂମିଗର୍ଭରେ ଏବଂ ତିନିତଳ ଉପରକୁ ଅଛି । ଭୂଗର୍ଭସ୍ଥ ତଳକୁ ଯିବା ପାଇଁ ସୁତଙ୍ଗ ଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା ଖଣ୍ଡୋପଲ ଏବଂ କଂଚକରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଗମ୍ୟ । ପାତାଳର ଦ୍ବାର ତୁଲ୍ୟ ସେହିସୁତଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ପଶିବାକୁ ମନରେ ସ୍ବତଃ ଭୟ ଜାତ ହୁଏ । ଉପରର ତ୍ରିତଳ ଉପରକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲି ତାହା ସୁଦ୍ଧା କଂଚକୀ ବୃକ୍ଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରକୋଷ୍ଠମାନ ତମଃପ୍ରିୟ ରମଣୀମାନଙ୍କର ନିର୍ଭୀକ ବାସସ୍ଥାନ ହୋଇଅଛି । ଦୁର୍ଗ ନିକଟରେ ଜନବସତି ନାହିଁ । ଉପକଣ୍ଠରେ ବିଶାଳ ସମୁଦ୍ର ଏବଂ ରକ୍ଷିକୂଲ୍ୟା ନଦୀ । ଏହି ଉଭୟର ତରଙ୍ଗ ଅସ୍ଥି କାଳକୁ ଧୌତ କରୁଅଛି ।

ତ୍ରିତଳ ପ୍ରାସାଦ ଉପରେ ବସି ଦେଖିଲି, ରଜତକାନ୍ତି ସାଗରସୈକତ ସମ୍ମୁଖରେ ବିସ୍ତାରିତ ରହିଅଛି । ପ୍ରତାରିକା ମରୀଚିକା ତହିଁରେ ପ୍ରତାରଣା-ଜାଲ ବିସ୍ତାର କରି ଖେଳୁଅଛି । ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଯେଉଁ ଦିଗକୁ ଚାହିଁଲେ କେବଳ ସମୁଦ୍ର ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟକିଛି ଦୃଷ୍ଟପଥର ଅତିଥି ହେଉ ନାହିଁ । ଅତସୀ ନୀଳିମାନିନ୍ଦା ବିଶାଳ ସାଗର ଚକ୍ରବାଳ ଭେଦକରି ଆକାଶରେ ମିଶିଯାଇଅଛି । ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଧୂମକେତୁ ଆକାଶରେ ପୁଞ୍ଜ ସଂଚାଳନପୂର୍ବକ ଧାବମାନ ହେଲା ପରି କରାଳ ଲହରୀମାଳା ରୁଦ୍ର ଚାଣ୍ଡବଳାଳା ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ ପ୍ରଧାବିତ ହେଉଅଛି । ଯେମନ୍ତ କି ଚରାଚରତ୍ରାସୀ ପାଣୀ ତରଙ୍ଗପାଣ ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ ସୃଷ୍ଟି ଗ୍ରାସିବାକୁ ଉନ୍ମୁଖ । ସେ ମହାଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଷନା କ୍ଷୁଦ୍ର ମାନବ-ଶକ୍ତିର ଅସାଧ୍ୟ । ମହତର ମହିମା କେବଳ ମହତମାତ୍ରେ ହିଁ ବୁଝିବି । ସେ ରୁଦ୍ର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ ନିତାନ୍ତ ନାସ୍ତିକ ଭାବାପନ୍ନ ଲୋକମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଆସ୍ତିକତାର ସଂଚାର ହେବ । ବାସ୍ତବରେ ମହାନ ପଦାର୍ଥ ନ ଦେଖିଲେ ଈଶ୍ବରଙ୍କର ମହାମହିମା, କ୍ଷମତା ଓ ସର୍ବବ୍ୟାପିତା ଉପଲବ୍ଧି ହୁଏ ନାହିଁ । ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ନିଜର କ୍ଷୁଦ୍ରାଦପି କ୍ଷୁଦ୍ରତା, ଅହଂମନତା ଓ ଅଜ୍ଞାନତା ସୁଦ୍ଧା ଦୂର ହୁଏ ନାହିଁ । ଅତଃ ମହାନ ବସ୍ତୁ-ଦର୍ଶନରେ ମହା ଶିକ୍ଷାଲାଭ ସ୍ବାଭାବିକ ।

ଅଦୂରରେ ରକ୍ଷିକୂଲ୍ୟାର ମୁହାଣ । ରକ୍ଷିସ୍ଥାନ ପୂତା ରକ୍ଷିମାଳକନ୍ୟା ରକ୍ଷିକୂଲ୍ୟା ସାଗର କଣ୍ଠରେ ଲହରୀ-ମଲ୍ଲିକାମାଳା ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ପତିତ୍ବରେ ବରଣ କରୁଅଛି । ସାଗର ସୁଦ୍ଧା ତରଙ୍ଗ-କର ପ୍ରସାରଣ ଦ୍ବାରା ତାହାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁଅଛି । ଏହି ମହାମିଳନ ସ୍ଥଳର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବେଳାଭୂମିରେ ଗୋଟିଏ ନାରୀକେଳ ଉଦ୍ୟାନ ବିଦ୍ୟମାନ । ଫଳସ୍ତବକ-ବିନମ୍ର ବୃକ୍ଷମାନେ ସମୀରଣରେ ସତତ ଶାଖା ସଂଚାଳନ କରୁଅଛନ୍ତି । ତଦର୍ଶନରେ ଭଗୀରଥ ମୁନିଗଣ ସହ ପାଏତା ପାତି ଗଙ୍ଗାକୁ ସମୁଦ୍ରସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳକୁ ବିଜେ କରାଇବାର ପୁରାଣଶ୍ରୁତ ଶୋଭା ଚକ୍ଷୁସମୁଖରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଏ । ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ରର ଶ୍ବେତ ନୀଳ ଆଲୋକ ଏବଂ ଛାୟାର ସନ୍ନିଶ୍ଚିତ ତୁଲ୍ୟ ପ୍ରତିଭାତ ହୁଏ । ଶେଷରେ ରକ୍ଷିକୂଲ୍ୟା ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ଆତ୍ମା ପରମାତ୍ମାରେ ମିଶିଗଲା ପରି

ଏକ ହୋଇଯାଇଅଛି । ଏହିରୂପ ପରମ ଶୁଭମିଳନ କେବଳ ଭକ୍ତିର ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

ପ୍ରାୟ ୪ଟା ସମୟରେ ବସାକୁ ଫେରିଲି । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ କେତେଜଣ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସହ କଥୋପକଥନ କରି କେତେକ ସ୍ଥାନୀୟ ଜାତବ୍ୟ ବିଷୟ ଅବଗତ ହେଲି । ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଲି, ଥରେ ମହାମାରୀ ଓ ଜ୍ୱରରେ ଗଞ୍ଜାମର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲୋପ ପାଇଲା । ଅନେକ ଗୃହ ଏକାବେଳକେ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା; ପରିବାର ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ରକ୍ଷା ପାଇଲା ନାହିଁ । ସେହି ମରୁତିର କଥା ଭାବି ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାବାସୀଏ ଅଦ୍ୟାପି ଶକ୍ତିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେହିଦିନଠାରୁ ଗଞ୍ଜାମ ମରୁତି ବୋଲି ପ୍ରବାଦରେ ଚଳି ଆସୁଅଛି । ଲୋକେ ଗାଳିରେ ସୁଦ୍ଧା କହିଥାନ୍ତି, ‘ତୋ ଘରେ ଗଞ୍ଜା ମରୁତି ପଶୁ’ । କଥୋପକଥନ କରୁ କରୁ ୯ଟା ବାଜିଲା । ତହିଁ ଭୋଜନାନ୍ତେ ଶୟନ କଲି ।

ସୁନିଦ୍ରା ହେଲା ନାହିଁ । ଅନ୍ଧାର ପକ୍ଷ ରାତ୍ରି । ଯଥା ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ହୁଅନ୍ତେ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଜନ ଉଠୁଛି ପଡ଼ିଲା । ଯେପରି ଶତ ଶତ ମହାବଳ ଗର୍ଜନ କରୁଅଛନ୍ତି ଅଥବା ବହୁ ବାଷ୍ପୀୟ ଲୌହଶକଟ ନଦୀପୋଲ ଉପରେ ଏକ ସମୟରେ ଯାତାୟାତ ହେଉଅଛି । ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦେଖିଲେ ସମୁଦ୍ର ଆନନ୍ଦରେ ଅଧାର ହୁଏ । ଧନ୍ୟ ଉଭୟଙ୍କର ପ୍ରେମ ! ଛେଦ ନାହିଁ, ଭେଦ ନାହିଁ; ତାହା ଅଖଣ୍ଡ ଓ ନାରନ୍ଧ୍ର ବାସ୍ତବରେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରୀତି ହିଁ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରୀତି । ପ୍ରକୃତି-ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରୀତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟର ପ୍ରୀତି ଅସ୍ଥାୟୀ ଓ ଭଙ୍ଗୁର । ମାନବାୟା ବିଶ୍ୱପତି ପଦରେ ଏହିରୂପ ଦୃଢ଼ତମ ପ୍ରୀତି ସଂସ୍ଥାପନ ନ କଲେ ତାହାର ମୁକ୍ତି କେଉଁଠାରେ ? ଏରୂପ ପ୍ରୀତିକୁ ଚନ୍ଦ୍ରୟ କହନ୍ତି । ଏ ରୂପ ପରମ ପ୍ରୀତିର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ସୁଦ୍ଧା ଭାଷାରେ ଅସାଧ୍ୟ । ତହିଁରେ ପୁଣି ମୋର ଜ୍ଞାନ ସୀମାବଦ୍ଧ । ଅତଏବ ସେହି ମହାପ୍ରୀତିର ମର୍ମାଲୋଚନା ମୋ ପକ୍ଷରେ କେବଳ ଧୂଷତା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? କେବଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ କ୍ରମେ ଲକ୍ଷ୍ୟରୂପ ହୋଇ ଭିନ୍ନ ମାର୍ଗକୁ ଚାଲିଆସିଥିଲି, ଏବେ ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥର ଆଶ୍ରୟ ନେବି । ଅନନ୍ତର ନିଦ୍ରାଦେବାଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ । ଅଦ୍ୟକାର କଥା ଏହିଠାରୁ ଶେଷ ।

୧୨।୧୧।୧୯୧୧-ରବିବାର-ଆଜି ରେଳରେ ରମ୍ଭା ଆସିଲି, ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ କିଛି ନାହିଁ ।

୧୩ । ୧୧ । ୧୯୧୧- ସୋମବାର-ଆଦ୍ୟ ଦୁଇ ଓଲିୟାକ ରମ୍ଭା ବଙ୍ଗଳା ଦେଖିବାରେ ବ୍ୟୟିତ ହେଲା । ରମ୍ଭାରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ରମଣୀୟ ରାଜପ୍ରାସାଦ ଅଛି । ଏହା ସାଧାରଣରେ ରମ୍ଭା-ବଙ୍ଗଳା ନାମରେ ପରିଚିତ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ରମ୍ଭା ଖଲ୍ଲିକୋଟର ପ୍ରଧାନ ରାଜଧାନୀ ହୋଇଥିଲା । ଏଠାରେ ଜଳକଳ, ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ ଯନ୍ତ୍ର, ଟେଲିଫୋନ୍ ଯନ୍ତ୍ର, ପଞ୍ଜୀକଳ ପ୍ରଭୃତି ଅଛି । ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ଖଲ୍ଲିକୋଟକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରାସାଦଟି ଦୃଢ଼ତା ବିଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ଅକୃତିରେ ଗୋଟାଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମପରି । ଚିଲିକାର ଉପକଣ୍ଠରେ ଏହି ପ୍ରାସାଦଟି ହାରକପଦକ ତୁଲ୍ୟ ଗୋଭା ଧାରଣ କରିଅଛି । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ହରିହର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଜଣେ ବିଳାସପ୍ରିୟ ରାଜାଥିଲେ । ସେ ପୃଥିବୀର ସର୍ବଦେଶର ସର୍ବପ୍ରକାର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରି ବଙ୍ଗଳାରେ ସ୍ଥାପନ କରିଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ଶିଳ୍ପଜାତ ବ୍ୟବହାରୀୟ ସାମଗ୍ରୀର ସଂଖ୍ୟା କରି ହେବନାହିଁ । ସୁଲତଃ ବଙ୍ଗଳାଟି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ତୁଲ୍ୟ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ମୋତେ ବଙ୍ଗଳାଟି ଦେଖାଇଲେ । ଦେଖିଲି ସେଥିମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଦର୍ଶନୀୟ ପଦାର୍ଥ ଅଛି, ତାହା ଏକାଦିକ୍ରମେ ଏକମାସ କିମ୍ବା ତଦୁର୍ଦ୍ଧ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଦେଖିଲେ ଦେଖିବା ଶେଷ ହେବନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟଅବଘ୍ୟାର୍ଥସ୍ୱକ୍ ହସ୍ତରେ ଅଛି । ସେ ବାଳକ ରାଜାଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ସକାଶେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପଦାର୍ଥ ମାନ ରଖି ଅବଶିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ବିକ୍ରୟ କରି ଦେଉଅଛନ୍ତି । ବିକ୍ରୟର ଭାର ବନ୍ଧୁବର ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଅଛି । ଶୁଣିଲି କେବଳ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଛତି ଏକହଜାରରୁ ଅଧିକ ବିକ୍ରୟ ହେଇଅଛି । ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପଶି କଅଣ ଦେଖିବି ଭାବିଲି । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଏକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଉତ୍ତାରୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଦେଖାନ୍ତି । ଏହିରୂପେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଦେଖାଇଲେ । ପ୍ରତି ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଜଳ, ଗ୍ୟାସ, ଆଲୁଅ ଏବଂ ପଞ୍ଜାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଅଛି । ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କଅଣ ଅବା ଦେଖି ହେବ, ମୁଁ କେବଳ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରଭାବରେ ଗୃହର ଔଜଲ୍ୟ ମାତ୍ର ଦେଖି ପ୍ରକୋଷ୍ଠାନ୍ତରକୁ ଗମନ କରୁ । ପରିଶ୍ରମ ସାର ହୁଏ ମାତ୍ର ଦୀବୁକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ବଙ୍ଗଳାର ସାମାନ୍ୟ କାଟପାତ୍ର ଠାରୁ ମଣିମାଣିକ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ସୁନ୍ଦରତାବରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଅଛି ।

ରମ୍ଭା ବଙ୍ଗଳାର ଦର୍ଶନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଖି ଶେଷ କରିବା ପରି ଲେଖି ଶେଷ କରିବା ସୁଦ୍ଧା ଦୂରୁହତର । ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ ଘଟିକା ଯନ୍ତ୍ର ଗୋଟାଏ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଆବୋରି ରହିଅଛି । ସେଥିର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ମଣ୍ଡଣ ଦେଖି ଦୁର୍ଗାମେଢ଼ପରି ବୋଧହେଲା । ତାହା

କେବଳ ସମୟ ଜୀବନ ଯନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ; ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ବିଶାଳଭଣ୍ଡାର । କଳ ମୋଡ଼ିଲେ ବିବିଧସ୍ୱରରେ ବାଦ୍ୟ ବାଜିଉଠେ । ତେତେବେଳେ ରଙ୍ଗାଳୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲାପରି ଜଣାଯାଏ । ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଅଳମାରୀପରି ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ର ଅଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ତାର ଲଗ୍ନ ପୁଞ୍ଜିକା ଯନ୍ତ୍ର ଚାଳିତ ହେଲେ ପ୍ରଥମତଃ ମଧୁର ବାଦ୍ୟ ବାଜିଉଠେ । ଅବ୍ୟବହୃତ ପରେ ବାଦ୍ୟର ତାଳ ଅନୁସାରେ ପିତୁଳାଗୁଡ଼ିକ ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ନାନା ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ପଞ୍ଜରୀ ଦେଖିଲି । ମଧ୍ୟରେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ବର୍ଣ୍ଣର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀ ବସିଅଛି । କଳ ଗଲନା କଲେ ପକ୍ଷୀଟି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ଶିଶୀରେ ଏବଂ ପଞ୍ଜରୀ ମଧ୍ୟରେ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ନୃତ୍ୟ କରେ । ଏହି ରୂପେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଅତିକ୍ରମ କରି କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । କିନ୍ତୁ ମନ ଆଖୁବାଡ଼ିରେ ଜଗିଲାପରି ହେଉଥାଏ । ଚଞ୍ଚଳ ମତି ଦାଦୃଷ୍ଟା ଦ୍ରୋବିଲ୍ୟକୁ ତୀବ୍ର ତିରସ୍କାର କରୁଥାଏ । ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ବସିଲି । ସମ୍ମୁଖରେ ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ର ରକ୍ଷିତ ହେଲା । ଫେରିବାଲାମାନେ କାଠ ବାକସସ୍ଥ କାଶୀ, ବୃନ୍ଦାବନର ଚିତ୍ର ଦେଖାଇଲା ପରି ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଯନ୍ତ୍ରର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଇଷତ୍ ଘୁରାଇ ଘୁରାଇ ବହୁବିଧ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । କାଚନଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେଖି ମୁଁ ପ୍ରଥମତଃ ନିଜର ଅନୁଭୂତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହରାଇ ବସିଲି । ଅହୋ, କି ଜୀବନ୍ତ ଚିତ୍ର ! କୃତ୍ରିମତାରେ ପ୍ରାକୃତିକତାର ପ୍ରତୀତି, ଏହା କାଚର ମହିମା କି ଚିତ୍ରର ମହିମା ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ପ୍ରଥମତଃ ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ଥଳରେ ଚିତ୍ର । ନଭଶୁନ୍ୟା-ଚୂଡ଼ା ଉପଳ-ବନ୍ଧୁର ପର୍ବତର ପାଦ ଦେଶରେ ବିରାଟ ସୈନ୍ୟ-ରାସ । ଦୂରସ୍ଥ ତମ୍ବୁଫଳ୍ଲି ଅସଂଖ୍ୟ ଦେଉଳର ଶୋଭା ଅନୁ-କୃତି କରୁଅଛି । କେଉଁଠାରେ ସୈନ୍ୟମାନେ ପ୍ରସ୍ତର ଉପରେ ବସି ଋ ପାନ କରୁଅଛନ୍ତି କେଉଁଠାରେ ଯୁଦ୍ଧାଶୁ ସମୂହ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ବନ୍ଧା ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସମ୍ମୁଖରେ ନୌକା ତୁଲ୍ୟ କାଠ ପାତ୍ରରେ ଖାଦ୍ୟ ଏବଂ ଜଳ ରହିଅଛି । ଅନ୍ୟ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିତ୍ରରେ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ସୈନ୍ୟ-ଦଳର ଯୁଦ୍ଧ ଯାତ୍ରା । ସେନାପତି ଦୂରରେ ରହି ସଂକେତ କରୁଅଛନ୍ତି । ତୃତୀୟ ଚିତ୍ରରେ ପ୍ରସ୍ତର ଉନ୍ନତରେ ଶୋଭା ସୈନ୍ୟମାନେ ଗୁଳି ଚଳାଇ ଅଛନ୍ତି । ବନ୍ଧୁକର ଘୋଡ଼ା ପଡ଼ି ଯାଉଅଛି, ସଂଗେ ସଂଗେ ବିପକ୍ଷବାହିନୀ ଛିନ୍ନ ବୃକ୍ଷ ପ୍ରାୟ ଭୂତଳଶାୟୀ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଆହତ ସୈନ୍ୟର ବ୍ୟାକୁଳ ମୁଖ ବିକୃତ ଏବଂ ବେଦନା ଅନୁଭୂତି ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପରି ଜଣାଯାଉଅଛି । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଥରି ଉଠିଲା । ଭାବିଲା କି ମର୍ମାନ୍ତକ ବିଭୟ ଭୀଷଣ ଦୃଶ୍ୟ ! ଏହାକୁ ଅତିମାନ୍ୟୁଷୀ କହିବ କି ଅମାନ୍ୟୁଷୀ କହିବ କିଛି ସ୍ଥିର କରିପାରିଲିନାହିଁ । ବୀର ହୃଦୟ କି କଠୋର, କି ନିର୍ମମ । ବୀର ହୃଦୟ କି ନର ହୃଦୟ ନୁହେଁ ? ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରରୁ ରକ୍ତପାତ କରିବ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାଣବହି ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରାଣ ହରଣ କରିବ, ଏ ଦାରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ମନଶ୍ଚକ୍ଷୁର ପ୍ରବଳ ପୀଡ଼ାଦାୟକ । ଭାବିଲି ଏ ରୂପ ଅସହ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ, ଆଉ ଦୁଇ ଚାରି ମିନିଟ୍ ଦେଖିଲେ ଭୟ ଏବଂ ଦୁଃଖ ତାପରେ ମୁଁ ଡରଇ ଯାଇ ମିଳାଇ ଯିବି । ଆବୁଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଚିତ୍ର ଦେଖା ସଂଗେ ସଂଗେ ଏହିପରି ଜାଗ୍ରତ ସ୍ୱପ୍ନ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲି । ମାତ୍ର ସେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଷୁପ୍ତ ଥିଲା କାହିଁ । କେବଳ ଆତ୍ମରସ ବିସ୍ମୃତି ସୁଷୁପ୍ତିର ଆସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲା । ମୁଁ କିପରି ଯୌର୍ଯ୍ୟଶାଳ ତାହା ଆଉ ଅଧିକ ଟୀକା-ଟିପଣୀ ସଂଯୋଗ କରି ବୁଝାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଛବି ମାତ୍ର ଦେଖି ଯେ ହତଜ୍ଞାନ, ପ୍ରକୃତ ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖିଲେ ତାହାର ଅବସ୍ଥା ଯେ କିରୂପ ହେବ ତାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ କି ଭାଷା, ଭାବ କିମ୍ବା କବ୍ଧନାର ସାଧ୍ୟ ଅଛି ? ଅଥଚ ଯେଉଁ ଦେଶର ବୀରମାନେ ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୟ ପତାକା, ଉଡ଼ାଉଥିଲେ, ଯେଉଁ ଦେଶର ମାଟି ବୀର ପିଣ୍ଡରେ ଗଢ଼ା, ମୁଁ ସେହି ଦେଶର ଅଧିବାସୀ ଏବଂ ସେହି ବୀର କେଶରୀଙ୍କ ବଂଶଧର । ଧନ୍ୟ କାଳର ପ୍ରଭାବ ! ଏହି ଯନ୍ତ୍ରରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଗଡ଼ । ନିର୍ମଳ ଝର, ବରକୁଦା ବଂଗଳା ପ୍ରଭୃତିର ପ୍ରତିକୃତି ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲି । ଏଥି ଉତ୍ତାରରୁ ଆଉ ଏକ ଯନ୍ତ୍ର । ଏଥିରେ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ରେକର୍ଡ୍ ସଂଯୁକ୍ତ କରି ଦେଖିବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରଥମ ରେକର୍ଡ୍ରେ ଦରବାର ଚିତ୍ର । ରାଜ ଦାଣ୍ଡ ଭାଗ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । କେଉଁ ଅଂଶରେ ଅଶ୍ୱସାଦାବର ଅଶ୍ୱ ଝପଟାଇ ଚାଲି ଅଛନ୍ତି, କେଉଁ ଅଂଶ ଲୋକ ଗହଳରେ ସମୁଦ୍ର ପ୍ରାୟ ବିଶୁଦ୍ଧି, କେଉଁ ଅଂଶରେ ମୁଣ୍ଡ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ହସ୍ତାବୃନ୍ଦ ରତ୍ନାଳଙ୍କାରରେ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ କାନ ବିଞ୍ଚି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କ୍ଷୀପ୍ରଗତିରେ ଚାଲି ଅଛନ୍ତି । ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ରେକର୍ଡ୍ରେ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ । ଦୁଇଜଣ ମଲ୍ଲ ଯୋଉ ହାତ ଛଦାଛନ୍ତି ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ି ଯାଇଅଛନ୍ତି, ପରକ୍ଷଣରେ ଉଠି ପୁନଶ୍ଚ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ରୀଡ଼ାରେ ରତ ହେଉ ଅଛନ୍ତି । ତୃତୀୟ ରେକର୍ଡ୍ରେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା । ହସ୍ତ ଚକ୍ଷୁ ସଞ୍ଚାଳନ ଏବଂ ମୁଖଭଙ୍ଗୀ ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରର ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ପଡୁଅଛି । ଜଣେ ମୁହଁକୁ ସୁଣ୍ଠା କରି ଅଭିମାନ କଲାପରି ବସୁଅଛି । ଅପର ହସି ହସି ତାହାକୁ ଆନନ୍ଦିତ କରାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛି । ଏ ଯନ୍ତ୍ରଟି ଠିକ୍ ବାୟୋସ୍କୋପ ଅନୁକରଣରେ ଗଠିତ । ନିଷ୍ପର୍ମା ଲୋକଙ୍କ

ପକ୍ଷରେ କ୍ରୀଡ଼ାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଉପାୟ ।

ବଙ୍ଗଳାର ପଛଆଡ଼େ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ଗୃହରେ ଦୁଇ ଗୋଟି ପୁଛଧାରୀ ମୟୂରୀ ବସି ଅଛନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଭାରେ ଗୃହଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ମଞ୍ଚକରେ କିରଣ କିରୀଟ । ବୋଧହୁଏ ଶୋଭା ଦେବାଙ୍କ ଅମୂଲ୍ୟ ଅତୁଲ୍ୟ ବିଭବରାଶି ଅପହରଣ କରି ସେ ଦୁହେଁ ଏଠାରେ ଲୁଚି ଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଏକ ତାରା ଗୃହରେ ଗୋଟିଏ ମୃଗ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଖାଦ୍ୟ ଜଳ ନିକଟରେ ସର୍ବଦା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ମାତ୍ର ସେଥିପ୍ରତି ତାହାର ଦୃକ୍ପାତ ନାହିଁ । ଯେପରିକି ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶୋକର କରୁଣ ଛାୟା । ତାହାର ମୁଖକୁ ଆଛନ୍ନ କରି ରଖିଅଛି । ସ୍ୱଭାବ ଚଞ୍ଚଳ ଦୃଷ୍ଟି ବିଷାଦ କାତରବହ । ରାଜଗୃହରେ କୌଣସି ଅଭାବ ନଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହାର ଏଭାବ କାହିଁକି ? ଜନ୍ମ ଭୂମିରୁ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇ ଥିବାରୁ ସେ ଏହି ଜୀବନ୍ତ ମୃତ୍ୟୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁ ଅଛି । ତାହାର ମାତୃଭୂମି ଅରଣ୍ୟଶ୍ୱାପଦ ସଙ୍କଳ । ସେଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ ମୃତ୍ୟୁ ଚକ୍ରର ଧାରରେ ଅବସ୍ଥାନ ତୁଲ୍ୟ ତଥାତ ସେ ତାହାର ମାତୃଭୂମି ମାତୃକୋଳ ପାଇଁ କାହାର ପ୍ରାଣ ବା ଆକୁଳ ନହୁଏ ? ବନର ପଶୁପକ୍ଷୀ ସୁଦ୍ଧା ମାତୃମହିମା ବୁଝନ୍ତି । ମାନବ କୁଳରେ ଜନ୍ମ ଲାଭ କରି ଯେ ତାହା ନ ବୁଝେ, ସେ ଅମାନବ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ତାର-ଘରରେ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର କ୍ଷୁଦ୍ର ୨ ପକ୍ଷୀ ଅଛନ୍ତି । କେହି ତ୍ରିପକ୍ଷ କଳା, କେହି ଗାଡ଼ ଲୋହିତ, କେହି ପାତ, କେହି ବା ଶ୍ୱେତ । ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ଉଡ଼ିଲାବେଳେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ରୂପ ଉଡ଼ିଲା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତୀକ୍ଷାମାନ ହୁଏ । ସେମାନେ ସଭ୍ୟ ପକ୍ଷୀ । ଅଭଦ୍ରତା-ସୁଲଭ କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି ବା କଳିଗୋଳ ନାହିଁ, ସମସ୍ତେ ଅନୁଜ ସ୍ୱପ୍ନ-ଭାଷୀ । ସେହି ଘରର ନିମ୍ନ ପ୍ରକୋଷରେ ବିଲାତୀ ମୂଷା, ନେପାଳୀ ମୂଷା, ପାହାଡ଼ୀ ମୂଷା ପ୍ରଭୃତି ସାନ ବଡ଼ ମୂଷା ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ କ୍ରୀଡ଼ା ଏବଂ ଦୃଷ୍ଟି ବଡ଼ କୌତୁକାବହ । ସେମାନେ ଚୋର ପରି ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ଅଛନ୍ତି । ଗଣେଶବାହନଗୁଡ଼ିକ ଗଣେଶଙ୍କ ପରି ଆକୁଳ ଆକୁଳ ରାଜଗୃହର ଅତିଥି ରାଜଭୋଗ ଖାଦ୍ୟର ଅଭାବ କଣ ?

ବଙ୍ଗଳାର ତିନି ପାଖରେ ବର୍ତ୍ତୁରାଜି ଲୋହିତ କାନ୍ଥ ବିସ୍ତାର କରିଅଛି । ପଥମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କଣକୁଣ୍ଡ ବା ଫୋୟାରା ଅବସ୍ଥିତ । ସେ ଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷତ୍ରଦଳ ଏବଂ ଅଷ୍ଟଦଳ ପଦାକୃତି । କଳ ଜଳରେ କୁଣ୍ଡ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ସେଥିରେ ହଂସପୃଥ ଚରୁଥିବାର ଦେଖାଗଲା । କୁଣ୍ଡରେ ଜଳ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ, ହଂସମାନେ କଅଣ ଖାଆନ୍ତି ତାହା ସେହି ଜାଣନ୍ତି । ଗୋଟିଏ କୁଣ୍ଡରେ ମତଙ୍ଗ ମୁନିଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ ବଂଶଧର ଉପରକୁ ଶୁଷ୍କ ଟେକି ରହିଅଛି । ସେହି ଶୁଷ୍କର ଛିଦ୍ର ପଥରେ ଜଳଧାରା ଆସି କୁଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିତ ହୁଏ । ଆଉ ଗୋଟିଏ କୁଣ୍ଡରେ କାଳୀୟ-ଦଳନ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି, ମୂର୍ତ୍ତିର ମଞ୍ଚକରୁ ଜଳଧାରା ପଡ଼େ । ଏହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ କୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ସୁନ୍ଦର କୌଶଳଯୁକ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି । ତଥା ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବିଶ୍ରାମ କରିବା ସକାଶେ ବେଞ୍ଚ ପଡ଼ିଅଛି । ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତରର ବେଦୀ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ପଥର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ ସ୍ତମ୍ଭ ପ୍ରୋଥ୍ୱତ ହୋଇଅଛି । ପଶ୍ୟ ଗଛ ମୂଳରେ ପୂଜା ବେଦୀ ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି, ଯେମନ୍ତ କି ବକ୍ରା ବକ୍ରତା ମଣ୍ଡପରେ ଠିଆ ହୋଇ ହସ୍ତ ଟେକି ନୀରବ ବକ୍ରତାରେ ନିମଗ୍ନ ଅଛି ।

୧୪।୧୧।୧୯୧୧- ବଙ୍ଗଳାର ସମ୍ମୁଖ ଭାଗରେ ଖଣ୍ଡିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁଷ୍ପୋଦ୍ୟାନ ଅଛି । ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ମଣ୍ଡପ ଅଛି । ମିଷ୍ଟର ଦାସଙ୍କ ସି.ଆଇ.ଇ. ଉପାଧି ଲାଭ ଉପଲକ୍ଷେ ତାଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବା ସକାଶେ ଏଇ ମଣ୍ଡପ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ମଣ୍ଡପ ଚାଳରେ ଲୌହ-ତାର-ନିର୍ମିତ ଶିକା ଝୁଲୁଅଛି । ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଶୈବାଳଜାତୀୟ ଉଦ୍ଭିଦ ରହି ବର୍ଷିତ ହେଉଅଛି । ଏଗୁଡ଼ିକ ମହାରୁହ ନୁହେଁ-ଶୂନ୍ୟରୁହ । ଉଦ୍ୟାନର ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ହନୁମାନଙ୍କର ବଂଶଧର ଗୋଟିଏ ଖୁଣ୍ଟରେ ଚଢ଼ିଅଛି । ତାହାର ମଞ୍ଚକରୁ ଜଳ ବାହାରି ଉଦ୍ୟାନ ସିକ୍ତ କରେ । ଗଙ୍ଗା ଜହ୍ନ ମୁନିଙ୍କ ଦେହରୁ ବାହାରି ଜାହ୍ନବୀ ନାମ ଧରିଥିଲେ, ଏଠାରେ ହନୁମଣ୍ଡରୁ ବାହାରୁ ଅଛନ୍ତି, ସୁତରାଂ ଏଠାରେ ତାଙ୍କର ନାମ ହାନବୀ ହେବା ଉଚିତ । ଉଦ୍ୟାନରେ ପଦ୍ମଫୁଲ ପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ସେବତୀ ଫୁଲ ଅଛି । ଏଠାରେ ମରୁଆ ଗଛ ଦେଖିଲି । ତାହାର ଫୁଲ ନାହିଁ- ପତ୍ର ବାସେ ମରୁଆ ମାଳାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ବଡ଼ ସିଂହାର ବେଶ ହୁଏ । ଉଦ୍ୟାନରେ ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ନାନାପ୍ରକାର ପତ୍ର, ସୁନ୍ଦର ପୁଷ୍ପ, ସୁନ୍ଦର ଗୁଳ୍ମଲତା ଅଛି । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ୍ ଗୃହ ସମ୍ମୁଖରେ ଦୁଇଟି ଭୂର୍ଜ ଗଛ ଅଛି । ପୂର୍ବେ ଭୂର୍ଜ ଛାଲରେ ପୁଷ୍ପକ ଲେଖା ହେଉଥିଲା । ପୁରୀ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ମଠରେ ଭୂର୍ଜପତ୍ର ଲେଖା ପ୍ରାଚୀନ ପୁସ୍ତକ ଅଛି । ବଙ୍ଗଳା ହତା ମଧ୍ୟରେ ଏକଜାତୀୟ ବୃହତ ବୃକ୍ଷ ଅଛି, ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ତାହାକୁ ପାରିଜାତ ବୃକ୍ଷ କହନ୍ତି । ଯେଉଁଠାରେ ରମ୍ଭା ଅଛି,

ସେଠାରେ ପାରିଜାତ ନ ଥିବ କାହିଁକି ? ଏହିପରି କେତୋଟି ବିଭବଯୋଗୁଁ ସ୍ୱର୍ଗର ଗୌରବ ସିନା । ସେଥିରେ ଲାଲ୍ ବର୍ଷର ଫୁଲ ହୁଏ । ମାନବ ଚକ୍ଷୁ ସହିତ ସେ ଫୁଲର ମଧୁର ସମ୍ପର୍କ, ମାତ୍ର ନାସିକା ସହିତ-କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ- ସେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ନିର୍ଗୁଣ ବନ୍ଧୁ ।

ଚିଲିକା ଆଡ଼କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଶାକସବଜିର ବଗିଚା ଅଛି । ସେଥିରେ ଆଳୁ, କୋବି, ମଟର, ଗାଜର, ପ୍ରଭୃତି ବିଭାତି ଶାକସବାଜି ଭଲ ହୁଏ । ଆମ୍ବ, ଜାମୁ, ଲିଚୁ, ଗଛ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଏହାଛଡ଼ା ଜଳକଳର ଇଂଞିନଘର ଏବଂ ଗୋଟାଏ ବୃହତ୍ ବାମ୍ଫି ଅଛି । ଚିଲିକା ପାଖକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ସାନ ପୋଖରୀ ଅଛି । ପୋଖରୀର ବନ୍ଧ ଚିଲିକା ଏବଂ ପୋଖରୀକୁ ପୃଥକ୍ କରିଅଛି । ଅଥଚ ସେପାଖର ଜଳ ଲୁଣୀ ଏବଂ ଏପାଖର ଜଳ ମଧୁର ।

ଖରାବେଳେ ବସି ବିଶ୍ରାମ କରୁଅଛି, ଦେଖିଲି ଗୋଟାଏ ବୃହତ୍ ମାଙ୍କଡ଼ ଧାଇଁଆସି ବଂଗଳାର ଦ୍ୱିତୀୟ କାନ୍ଥସ୍ଥ ଝରକା ଉପରେ ବସିଲା ଏବଂ ଝରକା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଖତାଜ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଝରକାର କାଚ କବାଟରେ ନିଜର ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଫଳିତ ଦେଖି ତାହାକୁ ଅନ୍ୟ ମର୍କଟ ଭାବି ଚାପୁଡ଼ାଏ ପକାଇବାରୁ କାଚ କବାଟ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ତାହାର ଅବ୍ୟବହୃତ ପରେ ବନ୍ଧୁକର ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଳା । ଗୁଳି ତାହାର ଫଡ଼ିଆରେ ଫୁଟିଗଲା । ତହିଁ ସେ ବୀରତ୍ୱର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ପାଇ ଛୋଟାଜ ଛୋଟାଜ ପକାଇଗଲା । ସେ ଚାରିପାଞ୍ଚଦିନ ହେଲା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଝରକା ଭାଙ୍ଗି ଗର୍ବସୂଚକ ହୁଙ୍କାର ମାରି ପକାଇ ଯାଉଥିଲା । ବଙ୍ଗଳାରକ୍ଷକ ଆଜି ଛକି ବସି ତାକୁ ଖଞ୍ଜିତୁ, ପୁରସ୍କାର ଦେଲା । କୁପଜଳର ସିଂହ ନିଜର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖି ଦନ୍ତନଖ-ପ୍ରକଟ ପୂର୍ବକ ଝାସ ଦେଇ ମରିବାର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଶୁଣାଇ ଯାଇଥିଲା, ମାତ୍ର ଏ ମର୍କଟ ବୀର ସେଥିର ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇଲା । ଅବ୍ୟାପାରରେ ବ୍ୟାପାର କରିବାକୁ ଯାଇ ଆଜୀବନ ଖଞ୍ଜିତୁ ଲାଭ କଲା । ଆଜି ଆଉ ଗୋଟିଏ ରହସ୍ୟ ଦେଖିଲି । ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଘୋଡ଼ା ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହେବାରୁ ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେ ବଂଗଳା ହତାରେ ଚାରିବୁଲି ଖାଏ ଏବଂ ରାତ୍ରିରେ ଆସି ଘୋଡ଼ାଶାଳରେ ଶୁଏ । ତାହା ପ୍ରତି କାହାରି ଆସ୍ଥା ଥିଲାନାହିଁ । ସେ ମଧ୍ୟ ନରସେବା ପରାଡ଼ମୁଖ ହୋଇ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳତା ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲା । ଜୟକୃଷ୍ଣବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ୍‌ଗୃହ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ପାଣିକଳ ଅଛି । ଘୋଡ଼ାଟା ଗଲାବେଳେ ଆସି ମୁହଁରେ ପାଣିକଳର ଝିଞ୍ଜିର ଖୋଲିଦେଇ ପାଣିପିଏ । କଳ ମୁକୁଳା ରହିବାରୁ ପାଣିସବୁ ବାହାରିଯାଏ । ଆଜି ବଙ୍ଗଳାର ଜଣେ ଚାକର ପାଣିକଳର ଝିଞ୍ଜିରରେ ଖଣ୍ଡେ ଦଉଡ଼ି ବାନ୍ଧିଦେଇ ଯାଇଥିଲା । ଘୋଡ଼ା ଆସି ଅନେକ ଚେଷ୍ଟାକଲା, ମାତ୍ର ଶିକୁଳି ଫିଟିଲାନାହିଁ । ତହିଁ କଳଖଣ୍ଡି ଉପରେ ଦେହଭରା ଲଦି ତାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଗଲା । ପ୍ରଥମ ପ୍ରଥମ ସେ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ଶିକୁଳି ଫିଟାଇ ପାଣି ପିଇସାରି ପୁଣି ଶିକୁଳି ପୂର୍ବ ପରି ବନ୍ଧ କରି ଦେଇ ଯାଉଥିଲା, ମାତ୍ର ପଛକୁ ଆଉ ତାହା କଲା ନାହିଁ । ଏ ଘଟଣାରୁ ପଶୁଜାତିର ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ ବୋଲି କିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ?

ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟାଏ ଦୂରବାକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ରଧରି ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ୍ ବାରନ୍ଦାରେ ବସିଲି । ସମ୍ମୁଖରେ ଚିଲିକାର ବିପୁଳ ବିସ୍ତୃତ ବାରିରାଶି, ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଘଣ୍ଟଶିଳା ପର୍ବତ, ପର୍ବତଟି ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର । ଗର୍ବ ମଉ ଗଜବର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ ନିମଜ୍ଜିତ କରି ସମୁଦ୍ର ସ୍ନାନ କଲାପରି ଦିଶେ । ମସ୍ତକର ଇନ୍ଦୁଲୁପ୍ତ ଚିହ୍ନ ଅତି ବୃଦ୍ଧତ୍ୱର ପରିଚାୟକ । ଜଳରଣ୍ୟରୁପି ନିଃସଂଗ ପ୍ରବାସରେ ସେ ଏକାକୀ । ଚିଲିକାର ଫେନଚୂଳ ଉତ୍ତଳ ତରଙ୍ଗରାଶି ତାହା ପାଦମୂଳରେ ଲୁଚି ଖେଳୁଅଛି । ମଉ ମରାଳ ଚରଣାଘାତରେ ଜଳଠେଲି, ହଲି ଦୋଳି ଚାଲିଲା ପ୍ରାୟ ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ତରଣିମାଳା ଚାଲୁଅଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଶୁଶାନବିତାର ରକ୍ତିମ ପ୍ରଭା ଆକାଶରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଲା । ଚିଲିକା-ତାପସୀ ଗୈରିକ ବସନପରିହିତ ହୋଇ ସାନ୍ଧ୍ୟୋପାସନା ସକାଶେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ସ୍ଥଳଚର, ଜଳଚର, ନଭଃର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର କଳ କୋଳାହଳ ଉଛୁଳି ପଡ଼ିଲା, ମନ୍ତ୍ରପାଠ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦୂରବାକ୍ଷଣରେ ଦେଖିଲି, ପୁରୀ ପଥରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ନୌକା ଆସୁଅଛି । ବୋଧହୁଏ ତାହା ଯାତ୍ରୀବାହୀ ନାବ । ଦକ୍ଷିଣାଂଶରେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଚିଲିକା ପଥରେ ନୌକାରେ ପୁରୀ ଯାତାୟତ କରନ୍ତି । ଆରୋହୀ ତୁଳନାରେ ଭଡ଼ାର ହାସବୁଦ୍ଧି ଘଟେ । ସମୟ ସମୟରେ ଆରୋହୀ ଅଧିକ ହେଲେ ଜଣପ୍ରତି ଦୁଇ ତିନି ଅଣା ଭଡ଼ା ଲାଗେ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ତାରା କୁନ୍ତଳିନୀ, ମୁକ୍ତାକେଶୀ ସନ୍ଧ୍ୟା ଅନ୍ଧକାର-ପୃଷ୍ଠରେ ବିଜେ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଶରୀର ବକ୍ଷକେଶର କୃଷ୍ଣ ପ୍ରଭାରେ ସୃଷ୍ଟି ଅନ୍ଧକାରମୟ ହୋଇ ଗଲା ଏବଂ ସେହି ଅନ୍ଧକାରରେ ଚିଲିକା ମିଳାଇଗଲା । ଅକ୍ଷୟ ପରେ ତାରା ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦକ୍ଷରେ ଧାରଣ କରି କଥାଅନ୍ତ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କଲା । ବକ୍ଷ ବିହାରୀ ଅସଂଖ୍ୟା

ନୌକାରେ ଆଲୁଅ ଜଳି ଉଠିଲା । କାମରୁପିଣୀ ଚିଲିକା ଏବେ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କଲା । ତାରକାର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଆଲୋକସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି କଲା-ଚିଲିକା ଆଲୋକମୟ ହୋଇଉଠିଲା । ଆହା, ସେ କି ମନୋମୋହିନୀ ଶୋଭା-ସତେ ଯେପରି ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ଅସଂଖ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣ-କମଳ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ମହ୍ୟଜୀବାମାନେ ହୁଡ଼ା ଜାଳି ତେଣୁରେ ମାଛ ଧରିଲେ । କାଷ୍ଠବେଣୁ ଯୁକ୍ତ ସୁତାକ୍ଷମୁନା ଲୌହଶାଳକା ଖଣ୍ଡକୁ ତେଣୁ କହନ୍ତି । ନୌକାରେ ଆଲୋକ ଦେଖିଲେ ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ତେଜୁଁ ଉଠନ୍ତି । ସେହି ସମୟରେ ତେଣୁ ଧାରୀ ମହ୍ୟଯମ ଧାବର ଖର ହସ୍ତରେ ତେଣୁ ଭୁଷି ଦିଏ, ମାଛ ସେହି ତେଣୁ ମୁନରେ ଗୁନ୍ଥି ହୋଇଯାଏ । ଧାବରମାନେ ଚିଲିକାରୁ ନାନା କୌଶଳରେ ‘ମାଛ’ ଧରନ୍ତି । ବାଉଁଶ ପାତିଆରେ ଲମ୍ବ ପଟି ବୁଣି କୁଆର ସମୟରେ ସେହି ପଟି ଠିଆ କରାଇ ଜଳରେ କେତେ ଅଂଶ ଘେରି ରଖନ୍ତି । କୁଆର ଛାଡ଼ିଗଲେ ସେହି ବନ୍ଦୀଶାଳା ଭିତରେ ଶୁଖିଲାରେ ପଡ଼ି ରହିନ୍ତି ଆଉ ଏଇ କୌଶଳ ଏହି ଯେ ସେହି ପଟିକୁ କୁଳରୁ ପାଣି ଭିତରକୁ କିଛି ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଠିଆ ଭାବରେ ପୋତି ଦିଅନ୍ତି । ଶେଷ ପାଖରେ ଅନ୍ଧୁଲିପରି ଗୋଟାଏ ଯନ୍ତ୍ର ଲାଗିଥାଏ । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିପଲ ସେହି ବାଡ଼ି ଧରି ଧରି ଅନ୍ଧୁଲି ରୂପ ଯମଖାନା ଭିତରେ ପଶନ୍ତି; ମାତ୍ର ଆଉ ବାହାରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ହୁଣ୍ଡା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟମାଛ ସେହି ବାଡ଼ିରୁପ ମୃତ୍ୟୁ-ପଥ ଆଶ୍ରୟ କରି ଯମପୁରରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଜଗତରେ ମାଛ ଧରିବାର ଅନେକ କୌଶଳ ଅଛି ଏବଂ ନିତ୍ୟନୂତନ କୌଶଳ ଉଦ୍ଭାବିତ ହେଉଅଛି । ମାଛ ମାରିବାର ଯେତେ କୌଶଳ ଅଛି, ଯୁଦ୍ଧ ବିଭାଗ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କାହିଁରେ ତେତେ ନାହିଁ । ଧାବରମାନେ ମାଛ ଧରି ସାରି ସାଫଲ୍ୟ ସଂଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଫେରିଗଲେ । ସେ ସଂଗୀତରେ ଚିଲିକାର ଅନ୍ତରର ସଂଗୀତ ଜାଗି ଉଠିଲା- ଚିଲିକା ବକ୍ଷ ମଧୁର ସଂଗୀତମୟ ହେଲା । ସଙ୍ଗୀତର ମୋହନ ମୂର୍ଚ୍ଛନା ତୀରସ୍ଥ ପଲ୍ଲୀର ପ୍ରତି ଗୃହର-ପ୍ରତି ଗୃହସ୍ଥର ପ୍ରାଣରେ ଅମୃତ ବର୍ଷଣ କଲା ।

୧୫।୧୧।୧-ଆଜି ଘଣ୍ଟଶିଳା ପର୍ବତ ଉପରକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ସକାଳୁ ଉଠି ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲି । ଦିନମଣି ପ୍ରାଚୀନଗର୍ଭରୁ ଜାତ ହେଲେ । ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳର ଧୂମରାଶିଚକ୍ରବାଳ ମୂଳରେ ବିସ୍ମର୍ଷ ହୋଇଗଲା । ପକ୍ଷୀଗଣ ମଙ୍ଗଳ ହୁଳହୁଳୀ ଶବ୍ଦ କଲେ । ବୃକ୍ଷର ବାଲରବି ଚିଲିକା ଜଳରେ ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ କଲେ । ତାଙ୍କର କନକ ପ୍ରଭାବ ଚିଲିକାର ଜଳ କନକିତ ହେଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ପ୍ରତ୍ୟହ ସକାଳେ ଜନ୍ମଲାଭ କରି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି । ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ ତାଙ୍କର ଲୁଚକାଳି ଖେଳ । ବାସ୍ତବରେ ଜନ୍ମ ଯେପରି ମୃତ୍ୟୁର ମହାନିମନ୍ତ୍ରଣ, ମୃତ୍ୟୁ ସେହିପରି ଜନ୍ମର ଅପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ ନିମନ୍ତ୍ରଣ । ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁର ସଦ୍‌ଭାବ ଏବଂ ବନ୍ଧୁତା ଅଖଣ୍ଡ । ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରାଣ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ-ଜନ୍ମର ଜୀବନ । ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଧ୍ୱଂସ, ଏକବୃନ୍ତରେ ଦୁଇଟି ଫଳ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପରେ ମୁଁ ଏବଂ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଜାଲି ବୋଟରେ ଚଢ଼ି ଘଣ୍ଟଶିଳା ଅଭିମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିଲିକା ଶାନ୍ତ ଏବଂ ଉଦାସ । ସେ କେତେବେଳେ କି ଭାବ ଧାରଣ କରେ କେବେ ଉଗ୍ର କେବେ ଶାନ୍ତ, କେବେ ଗମ୍ଭୀର, କେବେ ଉଦାର କେବେ ଉଲ୍ଲାସ, ଏବଂ କେବେ ବା ବିଷାଦ । ବୋଟ ଧାର ଗତିରେ, କେବେ ଶୀଘ୍ର ଗତିରେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଚିଲିକାର ଜଳ ଖୁବ୍ ସ୍ପଷ୍ଟ । ଏକହାତ ଜଳ ତଳେ ଏକ ପ୍ରକାର ଶୈବାଳ ବୃଦ୍ଧି ଭାସି ଚାଲିଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଏଥିରୁ ବୋଧ ହେଲା ଚିଲିକାର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ସୁଦ୍ଧା ଗୋଟିଏ ସ୍ରୋତ ଅନବରତ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ଦୁଇଟି ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟାକାଶରେ ଉଡ଼ି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ନୌକାରେ ଛାୟାଦାନ କରିଗଲେ । ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ବୋଟର ଅଳ୍ପ ଛଡ଼ାରେ ଖଣ୍ଡେ ମହ୍ୟବାହା ନୌକା ଚାଲିଗଲା । ଚାଳକ ଏଗାର ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ବାଳକ । ବାଳକଟି ଗାଇଲା- “ବସନ୍ତ କାଳ, ସହଜେ କାଳ ଆସିଲାଣି, ଜୀବନ ନେବ ରେ ମାର ।” ମାରସଙ୍ଗରେ ବାଳକଟି ସାକ୍ଷାତ ନାହିଁ, କି ପରିଚୟ ନାହିଁ- ମାର ବାଘ, ଭାଲୁ, କି ରାକ୍ଷସ, ପିଶାଚ, ତାହା ସୁଦ୍ଧା ଜାଣେ ନାହିଁ, ତଥାପି ମାର ମାରିବାକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଭୟରେ କାତର ହୋଇ ମା’ର ମଙ୍ଗଳ ଆବୃତ୍ତି କରୁଅଛି । ଧନ୍ୟ ବାସ୍ତବନମୁନିଙ୍କର ମହିମା ଏବଂ ତପୋବଳ । ମାର ନାମକ କି ମାରାତ୍ମକ ଜୀବ ଏବଂ ସେ ସର୍ଜନା କରି ଗଲେ । ଘଣ୍ଟଶିଳାର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ପୃଥୁଳ ପ୍ରସ୍ତରସ୍ତମ୍ଭ ଅଛି । ସେଥିରେ ବିଶ୍ରାମ କରିବା ସକାଶେ ଖଣ୍ଡିଏ ଛୋଟ ଚାନ୍ଦଲା ଅଛି । ଆତ୍ମମାନେ ବୋଟରୁ ଓହ୍ଲାଇ ସେହି ମଣ୍ଡପରେ ବସିଲୁଁ । ମଣ୍ଡପଟି ବଡ଼ ବଡ଼ କଙ୍କଡ଼ାଖୋଳ-ସମ୍ପଦରେ ଅଳଙ୍କୃତ । ସମ୍ପଦତଃ ଏହା ପୂର୍ବକ୍ଳୋ କରୁବଳ ପକ୍ଷୀର କାର୍ତ୍ତି । ମଣ୍ଡପ -ଗାତ୍ରରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକର ନାମ ଅଙ୍ଗାରରେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ମଣ୍ଡପ ଦେହରେ ଆଉ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ନାମ ଉପରେ ନାମ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିଅଛି । ନାମର ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ଲହଲୋକରୁ କେଉଁ କାଳରୁ ବିଦାୟ

ନେଇ ସାରି ଯାଇଥିବେ ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞାନକଳଙ୍କିତ ନାମ ମାର୍କେଟ୍ରେ ପରମାୟୁ ଘେନି ସ୍ତମ୍ଭ ଗାତ୍ରରେ ରହିଅଛି । ଶୁଣିଲି, ସେଠାକୁ ଯେ ଯାଏ ସେ ନିଜର ନାମ ଲେଖିଦେଇ ଆସେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅନୁସରଣ ପୂର୍ବକ ଖଣ୍ଡେ ଅଜ୍ଞାନରେ ମୋର ନାମ ଅଙ୍କିତ କରିଦେଲି । ଆହୁରି ଶୁଣିଲି-ସ୍ତମ୍ଭତଳେ ଖଣ୍ଡେ ବିଶାଳ ପ୍ରସ୍ତର ଅଛି, ତଦ୍ୱାରା ନାବିକମାନଙ୍କ ବିପଦ ସମ୍ଭାବନା ଜାଣି ସ୍ୱର୍ଗାୟ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ନରପତି ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ହରିହର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଦେବ ସେହି ପ୍ରସ୍ତର ଚିହ୍ନିତ କରିବା ସକାଶେ ତାହାଉପରେ ଏହି ସ୍ତମ୍ଭ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସେଠାରେ କିଛିକ୍ଷଣ ବିଶ୍ରାମ କରି ପୁନଶ୍ଚ ବୋଟରେ ବସିଲୁ ଏବଂ ବେଳ ପ୍ରହରକ ସମୟରେ ଗିରିପାଦତଳେ ଅବତରଣ କଲୁଁ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବାଳକର ଗେୟ-ଗୀତପଦକ ଖଲାସି ମାନେ ଚାଟପିଲା ପରି ଅବଧୁ ଆବୃତ୍ତି କରୁଥିଲେ । ନୌକା ଘେନି ବାଳକଟି ଚାଲିଗଲା, ମାତ୍ର ଗୀତପଦକ ଖଲାସୀମାନଙ୍କ ମୁଖରେ ରଖିଯାଇଥିଲା । ପର୍ବତରେ ବ୍ୟାଘ୍ରଭୟ ଅଛି ବୋଲି କହି ଖଲାସିମାନେ ପର୍ବତ ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ମଙ୍ଗିଲେ ନାହିଁ । ଜଣେ କହିଲା- “କାଲି ରାତି ବାରା ଗଣ୍ଡକୁ ଆମେ ଶୁଣିଲା, ଏ ପର୍ବତ ଉପରେ ଭାଗ ରଡ଼ି ଛାଡ଼ିଥିଲା ।” ତୈଳଙ୍ଗାୟମାନେ ଗୁରୁପ୍ରାଣ ବର୍ଷକୁ ଲଘୁପ୍ରାଣ ଏବଂ ଲଘୁପ୍ରାଣ ବର୍ଷକୁ ଗୁରୁପ୍ରାଣ ପରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି । ବାଘକୁ ଭାଗ, କାନ୍ଧକୁ ଖାନ୍ଦ ଏବଂ ବିଭାକୁ ଭିବା କହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭୀତି ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ମୁଁ ଆଶାଭଙ୍ଗର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କଲି । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ତାହା ବୁଝିପାରି ସେମାନଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ତୈଳଙ୍ଗାୟ ଭାଷାରେ କି ଗୁରୁମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ କଲେ । ତହିଁ ସେମାନେ ଗିରି ଆରୋହଣରେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଉଠ ବୋଲି କହିବାରୁ ସମେସ୍ତ ଉଠ ଉଠ କହି ପର୍ବତକୁ ଉଠିଲେ । ଗ୍ରାମଫୋନ୍ ଯନ୍ତ୍ରର ତ ନିଜର ଭାଷା ନାହିଁ । ସେ ଅନ୍ୟର ଭାଷାରେ କଥା କହେ । ଯାହାହେଉ ମୋର ଆଉ ଆନନ୍ଦର ସାମା ରହିଲାନାହିଁ, ଆଶା ଭଙ୍ଗ ପରେ ଅକସ୍ମାତ ସାଫଲ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲେ ପ୍ରାଣରେ ଯେ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହୁଏ, ସେ ଆନନ୍ଦ ବଡ଼ ମଧୁର । ଶୁଣିଲି, ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପର୍ବତମାନଙ୍କରେ ବାଘ ଏବଂ ମୃଗ ଅଛନ୍ତି । ଏକ ପର୍ବତରେ ଖାଦ୍ୟର ଅଭାବ ହେଲେ ସେମାନେ ଚିଲିକାରେ ପହଞ୍ଚି ଅନ୍ୟ ପର୍ବତକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଏ ଉକ୍ତିର ସତ୍ୟତାରେ ସନ୍ଦିହାନ ହୋଇ ମୁଁ ରମ୍ଭାର ପ୍ରାଚୀନ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲି । ଅବଶ୍ୟସେମାନେ ହଲପ୍ କରି ସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣିତ କରିନାହାନ୍ତି, ତେବେ ସମୟ ସମୟରେ ଚିଲିକାସ୍ଥ ପର୍ବତରେ ବାଘର ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ ବୋଲି କେହିକେହି କହିଥିଲେ । ମାତ୍ର ବାଘ କେହି ଦେଖିଥିବାର କିମ୍ବା କେବେ କେହି ବ୍ୟାଘ୍ରଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥିବାର ଶୁଣାଯାଇନାହିଁ । ସ୍ଥାନେସ୍ଥାନେ ଚିଲିକାର ଜଳ ଆଗାଧ, ମାତ୍ର କେହି ଚିଲିକାରେ ବୁଡ଼ି ମରିଥିବାର ଶୁଣାଯାଇନାହିଁ ।

ପର୍ବତର ଆକୃତି ଘଣ୍ଟାପରି ଦିଶିବାରୁ ଘଣ୍ଟଶିଳା ନାମ ହୋଇଅଛି । ସମସ୍ତେ ଗିରି ଆରୋହଣ କଲୁ । ଉଠିବାକୁ ବାଟନାହିଁ । ଅବାଟବାଟ ହେଲା । ତାହାପୁଣି ଉଠାଣିଆ ଏବଂ କଙ୍କରାମୟ । ଉଠିବା ବେଳେ ଗୋଡ଼ତଳୁ କଙ୍କରା ଖସି ଆସିଲେ ଗୋଡ଼ ଚରପରି ଖସିଯାଏ । ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ତରୁବୃନ୍ଦ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇ ନେଇ ପଥକ-ବନ୍ଧୁ-ଉପାଧି ଅର୍ଜନ କଲେ । ପର୍ବତର କଟିଦେଶ ଅରଣ୍ୟ ସଜ୍ଜଳ । ସେଥିରେ ଅରଣ୍ୟ ସୁଲଭ ସବୁପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷଲତା ଅଛି; ମାତ୍ର ଅତି ବଡ଼ ଗଛ ନାହିଁ । ବଂଶକୁଞ୍ଜଗୁଡ଼ିକ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ପରି ଦେଖାଯାଏ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଳ୍ମରେ କୁସୁମଶ୍ରୀ ବିକଶିତ । କେହି କୋରକ ସକାଶ ପୂର୍ଣ୍ଣକୋଷ ବାନ୍ଧୁ ଅଛି । କାହାର ବା ଫୁଲକାଳ ଯାଇ ଫଳକାଳ ହେଲାଣି । କୁଞ୍ଜମଧ୍ୟରେ ତୃଷ୍ଣ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ଆଲୋକ ଅନ୍ଧାରର ଅପୂର୍ବ କ୍ରୀଡ଼ା ଲାଗିଅଛି । ଏ ପର୍ବତରେ ବିସ୍ତର ପକ୍ଷୀ ବାସ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏତେ ଅଧିକ ଯେ, ଘଣ୍ଟଶିଳାକୁ ପକ୍ଷୀରାଜ୍ୟ ବୋଲାଯାଇପାରେ । ସବୁବେଳେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ବିପୁଳ କୋଳାହଳର ହାଟ ବସିଅଛି । ସେ କୋଳାହଳରେ କର୍ଷ୍ଣକୁଳା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଆମ୍ଭେମାନେ କ୍ରମଶଃ ଉପରକୁ ଉଠିଲୁଁ । ବଂଶପତ୍ର-କରତ-ପ୍ରସାଦରୁ ଶରୀରର ସ୍ଥାନେସ୍ଥାନେ ଗିରିସୂତି ଅଙ୍କିତ ହୋଇଗଲା । ଗତିପଥରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ନିଷେଧାଞ୍ଜା ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଚାରିତ ହେଉଥାଏ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଆଞ୍ଜା ଲଘ୍ଵନ କରିବାର ଦେଖି ସେମାନେ ଉତ୍ତେଜନାମୟୀ ବକ୍ସତାର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବୋଧହୁଏ ଏପରି କହିଲେ କିଏ- “ହେ ଦୃଢ଼ ପାତୁ ! ଅନଧିକାର ପ୍ରବେଶ କରନାହିଁ, ଏ ପକ୍ଷୀ-ସହର, ଏଠାରେ ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱତ୍ୱ ନାହିଁ । ବଳପୂର୍ବକ ଅନ୍ୟର ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଆଜନବିରୁଦ୍ଧ । ତୁମ୍ଭେ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି ବଡ଼ କୁଟିଳ, କ୍ରୋଧକୁ ପୋଷିରଖ । ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ହେଲେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଚଳେନାହିଁ । ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରତି ବଳ ପ୍ରକାଶ ତୁମ୍ଭର ଆଉ ଗୋଟିଏ ମହତ୍ ଦୋଷ । ସେଥିଲାଗି ତୁମ୍ଭର ଆଦେଶକୁ ଆମ୍ଭମାନେ ବିଷବତ ମଣି ତୁମ୍ଭ ସଂସର୍ଗରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ଆସି ଅଛୁଁ । ଖଟ, ମିଛ ପ୍ରତାରଣା ଆମ୍ଭର ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭପରି କଥାକଥାକେ ଆମ୍ଭେ

ମୋକଦ୍ଦମା କରୁନାହିଁ । ସବୁ କଥା ଆମେ ଆପଣା ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ ମେଣ୍ଟାଇ ନେଉଁ । ଆମେମାନେ ଖୁମ୍ବା-ଖୁମ୍ବା ଲାଗୁଁ - କଳିଗୋଳ କରୁଁ, ମାତ୍ର ଲହମୀକେ ସବୁ ପାଶୋରି ଯାଉଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମନାତ୍ରର ହୁଏନାହିଁ କି କଥାବାର୍ତ୍ତା ବନ୍ଦ ହୁଏନାହିଁ । ଏ ସ୍ଥାନର ବାୟୁ ହିଂସାଦେଷରେ କଳୁଷିତ ନୁହେଁ, ଚିର ନିର୍ମଳ ଏବଂ ଚିର ପବିତ୍ର । ତୁମେମାନେ ଏ ବାୟୁକୁ ଦୃଷ୍ଟି, ଦୂର୍ଗନ୍ଧମୟ ଆଉ ଅପବିତ୍ର କରନାହିଁ । ଆମେମାନେ ଶସ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରୁ କାଟପତଙ୍ଗର ନିପାତସାଧନ କରୁଁ ବୋଲି ତୁମେ ଫସଲ ଅମଳ କର । ତୁମେ କି ଆମର ଏ ମହୋପକାର କେବେ ମାନ ? ବରଞ୍ଚ ଗୋଟାଏ ଧାନ କି ମୁଗ ଅଣ୍ଟରେ ଧଇଲେ ହୋ ହୋ କରି ଡଢ଼ି ଦିଅ । ସେଥିରେ ଆମେ ଦୁଃଖ ନ କରି ଆନନ୍ଦରେ ତୁମକୁ କ୍ଷମାକରୁ । ଆମେମାନେ ଆନନ୍ଦମୟ ଜୀବ, ପରୋପକାରରେ ଆମର ଆନନ୍ଦ ମାତ୍ର ତୁମେ କେତେ ଅକୃତଜ୍ଞ ।” ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ଶୁଣି କୋଳି ଗଛଗୁଡ଼ିକ ବୋଧହୁଏ ନୀରବ ଭାଷାରେ କହିଲେ -ପକ୍ଷୀମାନେ ଭଦ୍ରଲୋକ ନୁହନ୍ତି, ଭଦ୍ରଲୋକ ସିନା ଭଦ୍ର ଲୋକକୁ ଚିହ୍ନେ । ହେ ଅଭ୍ୟାଗତ ନାରାୟଣମାନେ, ଆସ ଆମ ମୂଳରେ ବସ, ଆମେ ସୁଶୀତଳ ଛାୟାଦାନ କରିବୁଁ- ପଲ୍ଲବବ୍ୟଜନୀରେ ବିଞ୍ଚିଦେବୁଁ ଏବଂ ମଧୁର, ରସାଳ, ପକ୍ୱ ଫଳ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ଅତିଥି ସେବାର ଧର୍ମ ଉପାର୍ଜନ କରିବୁଁ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଶୁଭାଗମନକୁ ଆମେମାନେ ସୌଭାଗ୍ୟର ଅନୁଗ୍ରହ ମଣୁଅଛୁ ।” କରୁଣାର ଏ ମଙ୍ଗଳ ଆହ୍ୱାନ ଆମେମାନେ ଉପେକ୍ଷା କରି ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ଏଣେ ସମୟାଭାବ କଅଣ କରିବୁଁ, ଯାହାହେଉ ତାହାର କୋଳି ମାତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରି ତାକୁ କୃତାର୍ଥ କଲୁଁ ଏବଂ ତାହାର ଅଭିନନ୍ଦନ ଗ୍ରହଣ କରି ଅଗ୍ରସର ହେଲୁଁ । ଉନ୍ନତି କଠିନ ମାତ୍ର ଅଧୋଗତି ଖୁବ୍ ସହଜ । ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇବା ସହଜ ହେଲେ ହେଁ ଉପରକୁ ଉଠିବା ବଡ଼ କଠିନ । ଆମେମାନେ ଗଳଦର୍ଶୀ ହେଲୁଁ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରାରେ ଦେହ ଜଳିଗଲା । ମୁଁ ଆଉ ସହି ପାରିଲି ନାହିଁ । ପଥ ମଧ୍ୟରେ ଛାୟା ଗହଳରେ ବସି ପଡ଼ିଲି । ଓଃ, କି ଉତ୍ତାପ, କି ଗୁଲୁଗୁଲି ଭାବିଲି, ଆଉ କିଛିକ୍ଷଣ ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଲେ ମୁଁ ବାଷ୍ପ ହୋଇ ଉଡ଼ିଯିବି । ସଜ୍ଜିମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଅବସନ୍ନ, ସମସ୍ତେ କ୍ଷୁଦ୍ରିପାସାରେ ବ୍ୟାକୁଳ । ପର୍ବତକୁ ଉଠିବା ବେଳେ ରାକ୍ଷସୀ କ୍ଷୁଧା ଆକ୍ରମଣ କରେ । ସଙ୍ଗରେ ତୁଡ଼ାଉଜା, ନବାତ ଏବଂ ପାଣି ଯାଇଥିଲା, ସମସ୍ତେ ସେଥିର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କଲୁଁ । ପର୍ବତ ତଳେ ଜଣେ ଲୋକଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିଥିବା ପକ୍ଷୀପରିବାର ଦେଖିଯାଇଥିଲୁଁ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଖଲାସୀ ପଠାଇ ତାହା ପାଖରୁ ଦୂରତା ବଡ଼ ଖଇଜା ଏବଂ ଭେକଟା ମାଛ ଅଣାଇଲେ । ପର୍ବତରୁ କାଠ ଭାଙ୍ଗି ତାହା ପୋଡ଼ାଗଲା । ସମସ୍ତେ ଖାଇଲୁ, ଦଗ୍ଧମହ୍ୟ ଯାଇ ଦଗ୍ଧୋଦର ସନ୍ତୁଷ୍ଟହେଲା । ମସଲାନାହିଁ, ଲବଣ ନାହିଁ, ତଥାପି ମାଛପୋଡ଼ା ଉପାଦେୟ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ହାତର ଗୁଣ, ନା ସର୍ବଗ୍ରାସୀ କ୍ଷୁଧାର ଗୁଣ ?

“ଯାବତ୍ ନୟରେ ଉଦର, ତାବତ ଜ୍ଞାନ କାହିଁ ମୋର” ପେଟ ପୁରିଲା, ଏଣିକି ନାନାଗୁଣ ବାହାରିଲା । ଖଲାସିମାନେ ଗାତ ଗାଇ ୨ ଗିରି ଲୁଣ୍ଠନରେ ନିଯୁକ୍ତି ହେଲେ । ମନରେ ଆନନ୍ଦ, ଶରୀରରେ ଝୁର୍ତ୍ତି ଧରୁନାହିଁ । କିଏ ମେରଣିଜା ପତ୍ର ସଂଗ୍ରହରେ ଲାଗିଲା, କିଏ ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ଲତାର ହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ବସିଲା । ଏ ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥର ତୈଳଜାମ୍ବ ସମାଜରେ ଖୁବ୍ ଆଦର । ସେଥିରେ ଚଟଣି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ମେରଣିଜା ପତ୍ରରେ ତରକାରୀ ବଢ଼ରା ହୁଏ । ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ ଏହାର ନାମ “କରେପକା” । ସଂସ୍କୃତରେ “ମରୁଶ୍ମଜା” । ମେରୁଶ୍ମଜାରେ ଜାତ ହେବାରୁ ଏରୂପ ନାମ ହୋଇଅଛି । ଅମ୍ଳପ୍ରିୟ ତୈଳଜାମ୍ବମାନେ ଅମ୍ଳ ଶାକ ଫଳ, ଅନ୍ୟେକ୍ଷଣରେ ଲାଗିଲେ, କେହି ବାଉଁଶ ବାଡ଼ି ଖୋଜି ବୁଲିଲା । ଏହିପରି ସମସ୍ତେ ଗୋଟାଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନାରେ ଲାଗିଲେ । କେହି ନିଷ୍ପର୍ଣ୍ଣା ହୋଇ ବସି ରହିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଦୂରବାକ୍ଷଣରେ ଦୂର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲି; ମାତ୍ର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରୌଦ୍ରତେଜରେ ଚାରିଆଡ଼ ଧୂଆଁଟିଆ ହେତୁ କିଛି ସ୍ପଷ୍ଟ ଦିଶିଲା ନାହିଁ । କେବଳ ପାରିକୁଦ ଉପକୂଳରେ ଶିପ ସ୍ତୂପମାନ ଶୁଭ ଦେଉଳମାଳ ତୁଲ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଲା । ତାହା ଚିଲିକା ସୁନ୍ଦରୀର ହାରକପଦକ ହାର । ଖଲାସିମାନେ ନିଜେ ନିଜର ବାଞ୍ଛିତ ପଦାର୍ଥ ଘେନି ଫେରି ଆସିଲେ । ମୋର କଅଣ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ବୋଲି ଜଣେ ମୋତେ ପଚାରିଲା । ଏକ ଅଭୂତ ପ୍ରଶ୍ନ । ଇଚ୍ଛା କି ସାମାବକ୍ଷ । କୁବେର ଭଣ୍ଡାରରେ ପଶିଲେ କି କିଛି ଛାଡ଼ିଯିବାର ଇଚ୍ଛାହୁଏ ? ମୋର ତ ପର୍ବତଚାଯାକ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା; କିନ୍ତୁ ନେଇପାରିବି କିପରି ? ମୁଁ କିଛି ନେବି ନାହିଁ । ତେବେ ପର୍ବତକୁ ଆସିଲେ କିଛି ହେଲେ ଗୋଟାଏ ନେବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଯଦି ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଆଇନ୍ ଥାଏ, ତେବେ ଗୋଟାଏ କିଛି ନେବାକୁ ମୋର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ପର୍ବତ ଗାତ୍ରରେ କାଣ୍ଡଶର, ବଣ ଯଥାତଥା ଅଛି, ତାହା କାଶିତଣ୍ଡାଜାତୀୟ ତୃଣବିଶେଷ । ଅକ୍ଷର ବସିବା ପାଇଁ ପିଲାମାନେ ପ୍ରଥମତଃ କାଣ୍ଡଶର କଲମରେ ଲେଖିବାକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରନ୍ତି । ତାହାର ଆଦର ସୌଭାଗ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରତି ଲୌହ ଲେଖନୀ ଚଳାଇ ନେଇଅଛି । ପର୍ବତର କାଣ୍ଡଶର

ବୁଦାମାନ ପୁଷ୍ପଧାରଣ କରି ପର୍ବତକୁ ଶୁକ୍ଳ ଋତୁରେ ବ୍ୟଜନ କରୁଅଛି । ମୁଁ ସେହିଥିରୁ କେଣ୍ଟାଏ ଆଣିଥିଲି । ଖରା କ୍ରମଶଃ ପ୍ରଖର ହେବାରୁ ଆଉ ଉପରକୁ ନ ଯାଇ ପର୍ବତରୁ ଅବତରଣ କରିବାରୁ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଆସି ବୋଟରେ ବସିଲୁଁ । ବୋଟ ରମ୍ଭା ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲା । ଆସିବାବେଳେ ଚିଲିକା କିଞ୍ଚିତ୍ ନିଜ ରୂପ ଦେଖାଇଥିଲା । ପବନ ଟିକିଏ ଅଧିକ ହେବାରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଲହରୀ ଉଠିଲା-ବୋଟ ଖଣ୍ଡି ଉଠିପଡ଼ି ହେଲା, ଆମେମାନେ ସୁଖ-ଦୋଳିରେ ଦୋଳିତ ହେଲୁଁ । ଖଲାସିମାନେ ଖଲାସ ପାଇଲେ । ଅନୁକୁଳ ପବନରେ ବୋଟ ଚାଲିଲା । ଜଣେ ଗୀତ ଗାଇଲା, ଆଉ ସମସ୍ତେ ପାଲି ଧରିଲେ । ଗୀତ ବୁଝି ହେଲାନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସ୍ଵରଟି ବଡ଼ ମଧୁର । ଦକ୍ଷିଣଦେଶର ସ୍ଵର ଏବଂ ବେଶ ବାସ୍ତବରେ ମଧୁର । ଶ୍ରମଜୀବିମାନେ ଶ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ସଂଗୀତର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତର ମୋହରେ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରାନ୍ତ ହରିଯାଏ । ଯଥା ସମୟରେ ବୋଟ ଆସି ତୀରରେ ଲାଗିଲା, ମୁଁ ଏବଂ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଉଭୟେ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଆସିଲୁ ?

ଏଥର ମୁଁ ରମ୍ଭାରେ ଅନେକ ଦିନ ରହି ଅନେକ ଥର ଚିଲିକାରେ ଭ୍ରମଣ କରିଅଛି । ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ ପ୍ରାୟଶଃ ମୋର ପ୍ରାତ୍ୟହିକ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତିଥର ମୁଁ ଚିଲିକାର ନୂତନ ବେଶ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ଚିଲିକା ନିତ୍ୟ ନୂତନ ନୁହେଁ-କ୍ଷଣ ନୂତନ । ତାହାର ମହାଶୋଭାର ଦୃଶ୍ୟ ଉପଭୋଗ୍ୟ-ବର୍ଷନାୟ ନୁହେଁ । ଶାନ୍ତ ମାନବ ସେହି ଅନନ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ ଅଙ୍କନ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ଚିଲିକା-ଭ୍ରମଣରେ ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ଉପକାର ହେଲା । ଶରୀରର ଦୁର୍ବଳତା ଦୁଃଖିଗଲା-ମୁଁ ହୃତ ଶକ୍ତି ଫେରି ପାଇଲି । ଚିଲିକାର ବାୟୁ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟକର, ଜଳ ଈଷତ୍ ଲବଣାକ୍ତ ମାତ୍ର ହିତଜନକ । ଚିଲିକା ଉତ୍କଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଶୋଭାର ମାୟାପୁର ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଗନ୍ତାଘର । ଚିଲିକା ବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ-ଚିଲିକା ରତ୍ନାକର । ଚିଲିକାର ଶିପ, ଶାମୁକା, ଶଙ୍ଖ, ମାଛ, ଶୁଖିଆ, ପକ୍ଷୀପର ଏବଂ ପକ୍ଷୀ ବିଷା ପ୍ରଭୃତି ବିଦେଶକୁ ଯାଏ । ପକ୍ଷୀପର ମଧ୍ୟରେ ଏରା ପକ୍ଷୀର ପର ପ୍ରଧାନ । ସେଥିରେ ପାଖାପାଖି ମହିଳାମାନଙ୍କର ମୂଲ୍ୟବାନ ରମଣୀୟ ପରିଚ୍ଛଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଦୁଇ ଜଣ ବଙ୍ଗୀୟ ରମ୍ଭାନିକଟସ୍ଥ ସାବେଳିଆ ଗ୍ରାମରେ ରହି ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଶୁଖିଆର ବ୍ୟବସାୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛକୁ ଶୁଖାଇ ଖୋଳ ବାହାର କରି ବିଦେଶକୁ ପଠାଉଅଛନ୍ତି । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିର ସେହି ଶୁଷ୍କମାଂସରେ ବିଲାତରେ ଉପାଦେୟ ତରକାରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଚୋପା ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସାର । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପାହାଡ଼ମାନ ତାହାର ଗୁପ୍ତରତ୍ନର ଗନ୍ତାଘର । ଗିରିଗର୍ଭରେ କେଉଁଠାରେ କି ରତ୍ନ ଲୁଚିଯିବ ଅଛି, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଣାଯାଉ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଭବିଷ୍ୟତ ଦିନେ ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଦେଖାଇଦେବ । ଲବଣଦ୍ଵାରା ଚିଲିକାରୁ କୁବେରଭଣ୍ଡାର ମିଳୁଅଛି । ଚିଲିକା ଉତ୍କଳର ଗର୍ବଗୌରବ, ଉତ୍କଳର ସୁସମା ସମ୍ପଦର ମାନଦଣ୍ଡ ଏବଂ ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟତମ ପାବନ ତୀର୍ଥ । ତାହାର ମହିମା ତାହାରି ଜନକ ମହୋଦଧିପରି / ବିରାଟ । ଚିଲିକା ଉତ୍କଳ-ମସ୍ତକର ସୌଭାଗ୍ୟର ରାଜତ୍ୟାକା । ଉତ୍କଳ ଭାରତମାତାର ଆଦରିଣୀ ରାଜଜେମା, ଚିଲିକା ସେ ମହିମିତା ରାଜକନ୍ୟା ମସ୍ତକର ଉପଯୁକ୍ତ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଦୋଦୁଲ୍ୟ ହୀରକ କିରୀଟ ।

ଚିଲିକା ଭିତରକୁ ମୁଁ ୨୪ ମାଇଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଅଛି । କେଉଁ ଦିନ ପାଞ୍ଚ ମାଇଲ୍, କେବେ ୭ ମାଇଲ୍, କେବେ ଦଶମାଇଲ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ଫେରି ଆସିଅଛି । ଆଉକେବେ ବା ଦୀର୍ଘ ଭ୍ରମଣ କରିଅଛି । ଦୁଇଥର ବରକୁଦା ଯାଇଅଛି । ଶେଷଥର ଚିଲିକା ଆଶ୍ରମରେ ରାତ୍ରି ଯାପନ କରିଥିଲି । କାନକୁରୁରୀ ଉପତ୍ରବରେ ବଙ୍ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ରହି ହେଲାନାହିଁ-ବାରନ୍ଦାରେ ଶୋଇଲି । ଏଥର ମୃଗ ଦେଖିଥିଲି ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟରେ ଦଳଦଳ ହୋଇ ବଙ୍ଗଳା ପାଖରେ ଚରୁଥିଲେ । କେତୋଟି ବଙ୍ଗଳା ବାରନ୍ଦାରେ ଶୋଇ ରୋମରୁନରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ, ମାତ୍ର ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ସମସ୍ତେ ବନ ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଚିଲିକାରେ ଅନେକ ସମୁଦ୍ର ଚିଲ ଅଛନ୍ତି । ଇଂରାଜୀରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଇଗଲ କହନ୍ତି । ଏହି ଚିଲର ବହୁଳତା ହେତୁ ଚିଲିକା, କି ହୃଦର ଆକାର ଚିଲ୍ଲା (ଭୁଲତା) ପରି ବକୁ ହେତୁ ଚିଲିକା ନାମ ହୋଇଅଛି, ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ଅଥବା ଉତ୍କଳର ଏହା ଶୋଭା-ଚିଲକ, ସେହି ଚିଲିକାରୁ ଚିଲିକା ହୋଇଅଛି । ଏ ସବୁ ଅନୁମାନସିଦ୍ଧ, ପ୍ରକୃତ କାରଣ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ଵବିଶାରଦ ପାଠକମାନେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତୁ ।

ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟର ସ୍ଵର୍ଗାୟା, ମହା-ମନସିନୀ ମହାରାଣୀ କନକ ମଞ୍ଜରୀ ଦେବୀ ମୋତେ ଆଶୀର୍ବାଦ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି ଲାଭ କରିନଥିଲେ ଚିଲିକାର ମହାଦୃଶ୍ୟ ମୁଁ ଦେଖିପାରି ନଥାନ୍ତି ଏବଂ ମୋର ଗୋଟାଏ ଆବାଲ୍ୟପୋଷିତ ଅଧୀର ଆକାଂକ୍ଷା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଯାଇଥାନ୍ତା । ସ୍ଵନାମଧନୀ, ପୁଣ୍ୟପ୍ରାଣୀ ମହାରାଣୀ

ମହୋଦୟା ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସୁବିଧା କରିଦେଇ ମୋତେ ଅନୁଗୃହୀତ କରିଥିବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଆଜ୍ଞାବନ କୃତଜ୍ଞ ।

କେତେକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରେ ମୁଁ ଚିଲିକା-ଭ୍ରମଣ ଲେଖିଥିଲି । କାଳୀଜୟୀ ଗିରିର ବିବରଣ ଲେଖି ପ୍ରବନ୍ଧଟି ସମାପ୍ତ କରିବାର ବାସନା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟରେ କାଳୀଜୟୀ ଯିବାର ସୁବିଧା ଘଟିଲାନାହିଁ । ତହିଁ ପରେ ଦୁଇଥର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲି, ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତିର ଭୀଷଣତା ପ୍ରତିଥର ଚେଷ୍ଟାରେ ଅନ୍ତରାୟ ଘଟାଇଥିଲା । ଦୁଇଥର ଯାକ ବୃଷିବାତ୍ୟାର ନିଷେଧାଜ୍ଞା ମୋ ପ୍ରତି ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଥରେ ରମ୍ଭାରେ ଏକ ସପ୍ତାହକାଳ ଅପେକ୍ଷା କରି ଫେରି ଆସିଲି । ଚିଲିକା ଶାନ୍ତ ନ ହେଲେ ନାବିକମାନେ ନାବ ନେବାକୁ ମନା କଲେ । କେହି କେହି ଭୟ ଦେଖାଇ କହିଲେ, କାଳୀଜୟୀ ଗଣ୍ଡରେ ତରଙ୍ଗର ଏ ରୂପ ଉଦ୍‌ଘୋଷିତ ରୁଚି ଯେ, ସେ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶମାତ୍ରେ ନୌକା ମଗ୍ନ ହୋଇଯିବ । ହାୟ, ଯେଉଁ ଉତ୍କଳୀୟ ନାବିକମାନେ କରାଳତରଙ୍ଗାକୁଳିତ ଅଗାଧ ବାରିଧିବିଷ ଭେଦକରି ସୁଦୂର ବିଦେଶରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ତାଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ଚିଲିକାର ଖଣ୍ଡିତ ଦ୍ଵୀପକୁ ଯିବାକୁ ଭୀତ ! କାପୁରୁଷୋଚିତ ଏହି ଭୀରୁତା, ଏହି କ୍ଳାବତା କାହୁଁ ଆସିଲା ? କେବଳ ବିଷାଦ-ବ୍ୟଞ୍ଜୀ ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ଭିନ୍ନ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଆଉ କଣ ଅଛି ? ଯାହାହେଉ ସେମାନଙ୍କର ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନରେ ମୋର ଦୃଷ୍ଟି ବିରାମ ନ ଭଜି ପ୍ରତ୍ୟୁତ ବହୁଗୁଣିତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଉପାୟ ନାହିଁ, ଏଣେ ଉଦ୍‌ବେଳ ଆକାଂକ୍ଷା ସମ୍ଭାଳି ହେଲାନାହିଁ । ତହିଁ ଭାବିଲି, ବିଧାତା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅନେକ ସ୍ଵାଧୀନତା ଦେଇଅଛି, ମାତ୍ର ଗତିର ସ୍ଵାଧୀନତା ଦେଇନାହିଁ । ଗତି ବିଷୟରେ ପକ୍ଷମାନଙ୍କର ସ୍ଵାଧୀନତା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ପୂର୍ଣ୍ଣଜ୍ଞ । ମାନବକୁ ଯୋଡ଼ାଏ ପକ୍ଷ ଦେଇଥିଲେ ବିଧାତାର କଅଣ ବା କ୍ଷତି ହୋଇଯାଆନ୍ତା ? ଅଭାବ ରଖିବାଟା ଯେପରି କି ତାହାର ଚିରନ୍ତନ ସ୍ଵଭାବ । ମନ୍ଦାର ଫୁଲରେ ଗନ୍ଧ ନାହିଁ, ସୁବର୍ଣ୍ଣରେ ରସ ନାହିଁ, ସଙ୍ଗୀତର ରୂପ ନାହିଁ, ଏହିପରି ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୃଷ୍ଟି ପଦାର୍ଥରେ ଅଭାବ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହି ସମୟରେ କିଏ କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ସ୍ଥାନରୁ ରୁଷ୍ଟସ୍ଵରରେ କହିଲା, -କିଏ ରେ ତୁ ମାନବ-ଦୁର୍ବଳ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ହାନସବ୍ଧ ମାନବ ! ବିଧାତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ସମାଲୋଚନା, ସାହସ-ଆସ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ତ ଉଣା ନୁହେଁ । ଏହି ନୀରବ ଗର୍ଜନ ଶୁଣି ମୋର କଞ୍ଚନା ତୁଟିଗଲା, ଚେତନା ଆସିଲା, ଭାବିଲି, ଏହା ତ ଯଥାର୍ଥ କଥା-ଯାହାକୁ ଧ୍ରୁବ, ଶିବ, ସତ୍ୟ କହନ୍ତି, ତାହା ହିଁ କ୍ଷୁଦ୍ରପ୍ରାଣ ମାନବ ହୋଇ ଅନନ୍ତଭୂମି ବିଶ୍ଵବିଧାତା ବିଧାତୃ-ବିଧାନର ସମାଲୋଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ହାସ୍ୟସ୍ଵଦ ସିନା ! କାହିଁକି କେଜାଣି କାଳୀଜୟୀର ପ୍ରକୃତିଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେ ସମୟରେ ନିଜର ଶୋଭା ଦେଖାଇବାକୁ ଏକାନ୍ତ ପରାଡ଼ମୁଖ, ତାହା ସେହି ଜାଣନ୍ତି । ଶେଷରେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକାଂକ୍ଷାର ଦୁର୍ବିହ ଗୁରୁଭାର ମସ୍ତକରେ ବହନ କରି ହତାଶ ପ୍ରାଣରେ ରମ୍ଭାକୁ ଫେରି ଆସିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି ।

ଅନନ୍ତର କେତେ ବର୍ଷ ଅତୀତ ହେଲା, କେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା, ମାତ୍ର ମୋର ସେହି ବ୍ୟଗ୍ର ଦୁର୍ବାର ଲାଳସାର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା ନାହିଁ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା କ୍ଷୟନ ଶ୍ରେୟ, ଏହା ଭାବି ତୃତୀୟ ଥର ଚେଷ୍ଟାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲି । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଏବଂ ଆଠଗଡ଼ର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାଧୀନ ରାଜା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମର୍ଦ୍ଦିରାଜଦେବ ମହୋଦୟାଙ୍କୁ କାଳୀଜୟୀ ଯାତ୍ରାର ସୁବିଧା କରାଇ ଦେବା ସକାଶେ ଖଣ୍ଡିତ ଅନୁରୋଧ ପତ୍ର ଲେଖିଲି । ହୃଦୟବାନ୍ ରାଜା ମହୋଦୟ ପତ୍ରଦ୍ଵାରା ମୋତେ ଆହ୍ୱାନ କରିବାରୁ ମୁଁ ୩୦/୪/୧୯ ତାରିଖରେ ରମ୍ଭା ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କଲି । ସଙ୍ଗରେ ମୋର ଚିରଜୀବନର ସଙ୍ଗୀ ଦୁଃଖଦାରିଦ୍ର୍ୟର ସଙ୍ଗୀ ସ୍ନେହର ଅନୁଜ କେବଳ ଥିଲା । ବ୍ରହ୍ମପୁର ଷ୍ଟେସନଠାରୁ ରେଳଗାଡ଼ିରେ ଏପରି ଭିଡ଼ ହେଲା ଯେ, ଅନେକଙ୍କୁ ଅଗତ୍ୟା ଠିଆ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ଘୁମୁସରବାସୀ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷପାତ୍ରିତ ଲୋକମାନେ ସପରିବାରରେ ଆସାମ ଯାଉଅଛନ୍ତି, ସେହିମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ରେଳଗାଡ଼ି ପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେମାନଙ୍କର ସଙ୍ଗରେ ଦୁଇ ତିନି ମାସର ଶିଶୁ ସୁଦ୍ଧା ଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଲୋକଗୁଡ଼ିକ କି ଶୀର୍ଷ ! ଶରୀରର ଅସ୍ଥିଶିରାଗଣି ହେଉଅଛି । ଯେମନ୍ତ କି ସେମାନେ ଚିରରୋଗୀ ରାଜ୍ୟର ଆଜନ୍ମ ରୋଗୀ ପ୍ରଜା, ଅଥବା ବିଧାତା ମନୁଷ୍ୟ ଗଢ଼ିବା ସକାଶ ଛାଡ଼ି ବାନ୍ଧିଅଛି । ହାୟ, ମାନବର ସେଗୁଡ଼ିକ କି ବିକୃତ ସଂସ୍କରଣ । ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲେ ନିତାନ୍ତ ପାଷାଣ ହୃଦୟରେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ଵତଃ ଦୟାଜାତ ହେବ ଏବଂ ନିରସ ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ । ସ୍ଥାନାଭାବରୁ ଶିଶୁଗୁଡ଼ିକୁ କଷ୍ଟଭୋଗ କରୁଥିବାର ଦେଖି ମୋର ଅନୁଜ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଘୁଞ୍ଚାଇ ସେମାନଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା ସୁବିଧା କରିଦେଲା । ତହିଁ ସେମାନଙ୍କ ପିତାମାତାଙ୍କ କୃତଜ୍ଞତା କହିଲେ ସରିଲା ନାହିଁ । ଦୁଃଖୀପ୍ରାଣ ବିନ୍ଦୁ ସହାନୁଭୂତି ପାଇଲେ ସିନ୍ଧୁ କୃତଜ୍ଞତା-ସୁଧା ଢାଳିଦିଏ । ଦୁଃଖୀ କେବଳ ତେତିକି ଖୋଜେ, ତେତିକି ପାଇଲେ ସ୍ଵର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି ମଣେ । ସେମାନେ ପ୍ରାଣ ଖୋଲି ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ସଂଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ । ଅନ୍ୟ କିଛି କଥା ନୁହେଁ-

କେବଳ ସେମାନଙ୍କର ଦାରୁଣ ଦୁର୍ଦ୍ଦେବର କଥା । ସେ ବିଷାଦ କାହାଣୀ ଲେଖି ହେବ ନାହିଁ, ଲେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ରକ୍ତମାଂସଦେହୀ ମନୁଷ୍ୟ ତାହା ପଢ଼ି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିପାରିବନାହିଁ । ଗୋଟିଏ କଥା କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । କେଉଁଠିକି ଯିବ ବୋଲି ପଚାରିବାରୁ ଜଣେ କହିଲା, “ବାବୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ମରିବାକୁ ଯାଉଅଛୁ; ଏଠି ଥିଲେ ବି ମରନ୍ତୁ ମରଣକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ସେଠିକି ଯାଉଅଛୁ ।” ଆଉଜଣେ କହିଲା, “ମୋର ଶତାଧିକ ଭରଣର ଭୂମି’ ଅଛି । ଛ’ ହଳ ବଳଦର ଚାଷ କରେ, ତାହା ସବୁ ଛାଡ଼ି ଏ ଜନ୍ମ ସକାଶେ ଯାଉଅଛି । ବାବୁ ! ଉପବାସ କଷ୍ଟ ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ କି ସହସ୍ରଗୁଣେ ଶ୍ରେୟ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ତାହା ହେଉଛି ବା କାହିଁ ।” ଏଥି ଉତ୍ତରୁ ବୋଧହୁଏ ଆଉକେହି ଅଧିକ ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବେ ନାହିଁ । କ୍ଳାନ୍ତ ପଥିକ ପରି ରେଳଗାଡ଼ି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବିଶ୍ରାମ କରି ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଏ, ମାତ୍ର ମୋର ସେ ଆଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ସେହି ହତଭାଗ୍ୟ ସ୍ୱତଃ-ଦେଶାନ୍ତରିତ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷପୀଡ଼ିତ ଲୋକମାନଙ୍କ କଥାରେ ଏକାନ୍ତ ତନ୍ମୟ ଥିଲି ।

ରାତ୍ର ୭ ଘଟିକା ସମୟରେ ରମ୍ଭାରେ ରେଳଗାଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲା । ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜୟକୃଷ୍ଣ ଚ୍ୟାଉପଟନାୟକ ଖଣ୍ଡିଏ ଯାନ ଘେନି ରମ୍ଭା ଷ୍ଟେସନରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଠାରୁ ଶୁଣିଲି, ମୋତେ କାଳୀଜୟୀ ଦେଖାଇ ଆଣିବାର ଏବଂ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରିବାର ଭାର ମାନନୀୟ ରାଜା ମହୋଦୟ ତାଙ୍କରି ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ଉପଯୁକ୍ତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଭ କରି ଅନବଦ୍ୟ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କଲି । ଶିଷ୍ୟଭର, ମିଷ୍ଟସମାଷଣ ପରେ ସମସ୍ତେ ରମ୍ଭ-ବଙ୍ଗଳା-ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରାକଲୁ । ଅନ୍ଧକାର ରାତ୍ରି, ପ୍ରକୃତିର ଶିଶୁକନ୍ୟା ଚିଲିକା ମାତୃକୋଳରେ କୃଷ୍ଣ ପଣତ ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ଶୋଇପଡ଼ି ଅଛି । ସୁତରାଂ ତାହାର ଚିର ଅପାଶୋରା ମଧୁର ମାଧୁରୀର ପୁଣ୍ୟାମୃତ-ରସ-ଭୋଗ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଲା ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଯଥାସମୟରେ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଆଦେଶରେ ପୂର୍ବରୁ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ବିଶ୍ରାମ ପରେ ସେଥିର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରି ଶଯ୍ୟାର ଆଗ୍ରହ-ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଗହଣ କରିବାକୁ ହେଲା ।

୧୫।୧୯୧୯ ପ୍ରାତଃକୃତ୍ୟ ଶେଷ କରି ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ୍ ଗୃହରେ ବସି ଚିଲିକାର ଶୋଭା ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲି । ଆଜି ଚିଲିକାର ଜଳ ବହୁଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼ି ଆସିଅଛି ଏବଂ ମେଘାବରଣ ହେତୁ ସ୍ୱଭାବସୁନ୍ଦରୀ ଚିଲିକା ନୃତନ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହେଉଅଛି । ପବନ ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି, ଚିଲିକା ଅଙ୍ଗ ପ୍ରସାଧନ, ବେଶାବିନ୍ୟାସ ପ୍ରଭୃତି ନିତିରେ ନିଯୁକ୍ତ । ବସନ୍ତ ଯାଇଅଛି, ମାତ୍ର ତାହାର ବିଭବ ରଖିଯାଇଅଛି । ସେହି ମହାର୍ଦ୍ଦ ବିଭବରାଶିରେ ଦିଗ ଆଲୋକିତ ଏବଂ ମହିମିତ । ପର୍ବତମାନେ ପକ୍ଷୀଦୂତ ପେଷି ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରୀତି ସଙ୍ଗୋଳା ଜଣାଉଅଛନ୍ତି । କୋକିଳ “କୁ” “କୁ” କହି କାହାକୁ ଭର୍ଷନା କରୁଅଛି । ହଳଦୀ ବସନ୍ତ “କୁ-କେ-ଗୋ”, “କୁ-କେ-ଗୋ” କହି ତାହାକୁ ତ ବାରମ୍ବାର ପଚାରୁଅଛି । କୋକିଳ ସେ କଥାରେ କର୍ଷଦାନ ନ କରି ଏକ ମନରେ ତିରସ୍କାର ବୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି । ସେ ଅମୃତବୋଳା ତିରସ୍କାର କେଉଁ ଭାଗ୍ୟଧରର ପ୍ରାପ୍ୟ, ତାହା କିଏ କହିବ ? ଘଣ୍ଟଶାଳାବୃକ୍ତରେ ପକ୍ଷୀନହବତ ବସିଅଛି । ଚିଲିକା-ବନ୍ଧ-ବିହାରୀ ପବନ ସେହି ମଙ୍ଗଳ ମଧୁର ପୁଣ୍ୟସ୍ୱର ବହିଆଣି ରମ୍ଭାରେ ବିତରଣ କରୁଅଛି । ନଭଯତି ଘନ-ବିଭୂତି ବୋଲି ହୋଇ ଗମ୍ଭୀର ଯୋଗ ସାଧନରେ ନିମଗ୍ନ । ରବି କ୍ରୋଧ-ଲୋହିତ ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ଉଦିତ ହେଲେ । ଘନଯୂଥ ତାଙ୍କର ଗତିପଥ ଆକ୍ରମଣ କରିଅଛନ୍ତି, ସୁତରାଂ କୁହ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେ କିରଣ-ବାଣରେ ଘନ କଳେବର ତୁଳାଭିଶିଳା ପରି ଛିନ୍ନବିଛିନ୍ନ କରିଦେଲେ । ବହୁ ଘନସୈନ୍ୟ ନିପାତ ହେଲେ । ଅବଶିଷ୍ଟ ପୃଷ୍ଠପ୍ରଦର୍ଶନ ପୂର୍ବକ ପଳାଇଗଲେ । ପ୍ରକୃତି ଦେବୀ ‘ଆକାଶରେ କୁହୁକ ବିସ୍ଫାର କଲେ । ଆକାଶ ବିବିଧ ବର୍ଷରେ ରଞ୍ଜିତ ହେଲା । କେଉଁ ଅଂଶ ରୌପ୍ୟବର୍ଷ, କେଉଁ ଅଂଶ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଷ, କେଉଁ ଅଂଶ ପ୍ରବାଳବର୍ଷ, କେଉଁ ଅଂଶ ମରକତ ବର୍ଷ, ଆଉ କେତେ ଅଂଶ କେତେ ଅପୂର୍ବ ନବୀନବର୍ଷ ଧାରଣ କଲା, ସେ ବର୍ଷର ସଂଜ୍ଞା ବର୍ଷକୋଷରେ ନାହିଁ । ସେ ବର୍ଷମାନଙ୍କର ନାମକରଣ କୋଷକର୍ତ୍ତାର ଅସାଧ୍ୟ । କ୍ଷଣକମଧ୍ୟରେ ସବୁରଂଗ କେଉଁଆଡ଼େ ଉଡ଼େଇଗଲା । ଅନୟର ଦିଗମ୍ଭର ମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କଲା । ଚିଲିକା ଅତୀତ ଇତିହାସର ବିଶାଳପୃଷ୍ଠା ପ୍ରାୟ ବିସ୍ମୃତ ଦିଶିଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ତାହାର ଜଳରାଶି ତୁଳତୁଳ ଲାବଣ୍ୟ ବିସ୍ଫାର କଲା । ସେ ଦ୍ୟୁଲୋକଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଅମର ଲୋଭିତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟମହିମାରେ ଚିଲିକା ନିଜେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ହସିଉଠିଲା । ସେ ହାସ୍ୟ ସୁଖସୂତି ପ୍ରାୟ ବଡ଼ ମଧୁର ଏବଂ ମୋହକର । ସେହି ସୁଖମା ଏବଂ ହାସ୍ୟ ଦେଖି ସୁଖମା ସେବକମାନେ ଚିଲିକାକୁ ନିଷ୍ଠା ନିଷିଳ ସୁଖମାବତୀ ଅମରାବତୀର ନୀର-ସଂସ୍କରଣ ମଣିବେ । ଚିଲିକା ଉପରେ ଦଳେ ପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ିଗଲେ । ସାଧୁ ହୃଦୟରେ ଲାଳସାର ଛାୟାପାତ ପ୍ରାୟ

ସେମାନଙ୍କର ଛାୟା ଚିଲିକାବନ୍ଧରେ ପଡ଼ି ମୁହୂର୍ତ୍ତକରେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଗଲା । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଦ୍ଵୀପ ଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଚିଲିକାର ହୈମସିଂହାସନ । ପ୍ରତିଭାଧନ୍ୟ ମହାଜନ ପ୍ରାୟ ସେ ନିଜ ଶକ୍ତିରେ ନିଜର ସିଂହାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଅଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ବୈଶାଖ ମାସ: ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରା, ମାତ୍ର ଚିଲିକା ପ୍ରାସାଦରୁ ରମ୍ଭା ଚିରଶୀତଳ । ରମ୍ଭାରେ ସବୁବେଳେ ଫାଲ୍‌ଗୁମାସ ପଡ଼ିଲେଖା ଏବଂ ସମ୍ଭାବ୍ୟାଠ ପ୍ରଭୃତିରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ରମ୍ଭାନିବାସୀ ଚାରିଜଣ ଛାତ୍ର ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେମାନେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସେକେଣ୍ଡରୀ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ଚିଲିକାକୁଳକୁ ବୁଲିବାକୁଗଲି । ମୁଁ କର୍ମସୂତ୍ରରେ ଅଠରବର୍ଷକାଳ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଟାଇଅଛି । ସୁତରାଂ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସରଳ ପବିତ୍ର ବ୍ୟବହାର ମୋତେ ବଡ଼ ମଧୁର ଏବଂ ପ୍ରୀତିପଦ ବୋଧହୁଏ । ଛାତ୍ର ଜୀବନର ଉଲ୍ଲାସ, ସାହସ, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା କେବେ କି କେହି ଭୁଲିପାରେ ? ଯାଉଁ ଯାଉଁ କଥା ଛଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମାତ୍ର-ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଭୂଗୋଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟ, ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଶ୍ନର ସଦୃଶ ଦାନରେ ସୁଦ୍ଧା ଅକ୍ଷମ ହୋଇନାହାନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ଜୟକୃଷ୍ଣବାବୁଙ୍କ ଦ୍ଵାଦଶବର୍ଷବୟସ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ ଜଗନ୍ନାଥ ଏବଂ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ନାମକ ଗୋଟିଏ କରଣ ପିଲା ସାହିତ୍ୟରେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଧ ହେଲେ । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସ୍କୁଲରେ ମାତୃଭାଷା ଶିକ୍ଷା ପ୍ରକୃତଭାବରେ ଦିଆଯାଉଥିବାର ପ୍ରମାଣ ପାଇ ମୁଁ ପରମାନନ୍ଦିତ ହେଲି । ସ୍କୁଲର ଓଡ଼ିଆ ପଣ୍ଡିତ ମୋର ପରିଚିତ ନୁହନ୍ତି । ସେ ଯେ ହେଉଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଦାନ-ପ୍ରଣାଳୀ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ଏହା ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଵାକାର୍ଯ୍ୟ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଭ୍ରାତୃସ୍ତୁତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ ଶ୍ରୀନିବାସ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇଥିଲେ । କାହିଁକି କେଜାଣି, ଶ୍ରୀନିବାସ ମୋ ପ୍ରତି ଅତିରିକ୍ତ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ ନକରି ମୋତେ ଲଜିତ କରନ୍ତି । ରମ୍ଭାରେ ସେହି କେବଳ ଜଣେ ସାଧାରଣ ହିତୋତ୍ସାହୀ, ତାଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ଗୋଟିଏ ସମିତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ସେଥିରେ ସାଧାରଣର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଆଲୋଚିତ ହୁଏ । ଶ୍ରୀନିବାସ ଅନେକ ଔଷଧ ଅଣାଇ ବିନାମୂଲ୍ୟରେ ବିତରଣ କରନ୍ତି । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ବଂଶ ଗୌରବର ପରିପୋଷକ ।

ଚିଲିକା-କୁଳରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଗଲା । ସେ ଦିନ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ଦ୍ଵିତୀୟା । ସାନ୍ଧ୍ୟସମୀର- ହିଲ୍ଲୋଳରେ ଚିଲିକାବନ୍ଧରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ବିହାର-ତରଣୀ ଖଣ୍ଡି ଦୋହଲ୍ୟମାନ ହେଉଅଛି । ତେଣେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵରେ ନଭ-ସାଗର-ବନ୍ଧରେ ବିଶ୍ଵରାଜାଙ୍କର ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ହାରକ-ତରଣୀ ଝଟକୁଅଛି । ଚିଲିକାଗର୍ଭସ୍ଥ ପର୍ବତମାଳା ପ୍ରାୟେ ମେଘମାଳା ଆକାଶର ଠାବେ ଠାବେ ବିଶ୍ରାମନିରତ । ତାରାକୁଳ ଚିଲିକା ଦର୍ପଣରେ ମୁଖ ଦେଖି ହସି ଉଠିଲେ । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରିକାଧାରରେ ସ୍ନାନ କରି ଟହଟହ ହୋଇ ହସିଉଠିଲା । ମାତ୍ର ସେ ହାସ ବହୁକ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ହେଲା ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରାସ୍ତ ସଂଗେ ସଂଗେ ଚିଲିକାର ସେହି ଚଞ୍ଚଳି ହାସ୍ୟ ତାହାରି ଅଧରରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଫେରିଆସିଲୁ ।

ପୂର୍ବେ ରମ୍ଭାନଗରୀ ବାଣିଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳୀ ଥିଲା । ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ଚିଲିକା ପଥରେ ନୌକାରେ ବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ରମ୍ଭାକୁ ଆସୁଥିଲା । ରେଳ ଯୋଗୁଁ ସମ୍ପ୍ରତି ତାହାର ସେ ସୌଭାଗ୍ୟ କିଂଚିତ୍ ମଳିନତା ଭଜିଅଛି । ମାତ୍ର ଏକାବେଳେକେ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇନାହିଁ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିସ୍ତର ଧାନ ଆସୁଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କାର ଧାନ ବିକ୍ରୟ ଲାଗିଅଛି । ସେଥିରୁ ଅଧକାଂଶ ଖଲ୍ଲିକୋଟ, ଆଠଗଡ଼ ଏବଂ ଘୁମୁଷର ପ୍ରଭୃତି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷପୀଡ଼ିତ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଉଅଛି । ଏତଦ୍ଵାରା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷକ୍ଳିଷ୍ଟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମହୋପକାର ସାଧିତ ହେଉଅଛି । ଦୁଇଜଣ ବଙ୍ଗାଳୀ ରମ୍ଭାରେ ରହି ମତ୍ସ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ଚିଲିକାରେ କାଉଁରୀ ନାମକ ଏକ ଜାତୀୟ ମତ୍ସ୍ୟ ଅଛି । ତାହା ଠିକ ମାଗୁର ତୁଲ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ, ମାତ୍ର ମାଗୁର ନୁହେଁ । ଇତରଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକମାନେ ତାହା ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି । ଭଦ୍ରଲୋକର ଅବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟହେତୁ ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ସୁଲଭ । ସେହି ମାଛ କଳିକତା ପଠା ଯାଉଅଛି । ସେଠାରେ ମାଗୁର ମାଛ ଜ୍ଞାନରେ ତାହା ସମାଧିକ ଉଚ୍ଚମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରୀତ ହେଉଅଛି ।

୨୫।୧୯୧୯- ଆଜି ଶରୀର କିଞ୍ଚିତ୍ ଅସୁସ୍ଥବୋଧ ହେବାରୁ ବୁଲିବାଟା ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଲା ନାହିଁ । ଈଶ୍ଵରତ ମୋତେ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ସୁଖରୁ ଚିରବଞ୍ଚିତ କରିଅଛନ୍ତି । ତହିଁ ଉପରେ ନୂତନ ପାଢ଼ା ଏକାନ୍ତ ମୋର ଅସହ୍ୟ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାରେ ମୁଁ ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ଉପରେ ଦୋଷାରୋପ କରେଁ । କେବଳ ମୋର ସନ୍ତୋଷବିଧାନ ଯେପରି ଭଗବାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ତତ୍ତ୍ଵପ ମଣେ । ମୋର ପାଢ଼ାର କାରଣ ମୋର ଭାଗ୍ୟଦୋଷ କିମ୍ବା ଆତ୍ମଦୋଷ, ଏହା ମୁଁ ପ୍ରାୟ ବିସ୍ମୃତ । ଆଉ ବିସ୍ମୃତ ହେବାର ମଧ୍ୟ କଥା । ଭାଗ୍ୟଦୋଷ ବା ଆତ୍ମଦୋଷ ମୋର କ୍ରୀତ, ଉପାର୍ଜିତ ବା ସୃଷ୍ଟି ନୁହେଁ । ମୋର ଯାହା କିଛି, ତାହା ତାଙ୍କରି ଦୟାର ଦାନ । ଭାଗ୍ୟ

ଏବଂ କର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ମୋର ନାହିଁ ଏବଂ ତାହାକୁ ନିଜର ବୋଲି କହି ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ ମୋର ନାହିଁ । ଯାଉ, କାହିଁକି ସେ କଥା ।

ଆଜି ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା:- ସତ୍ୟ ଯୁଗର ଆରମ୍ଭ ଦିନ । ଯେଉଁ ଦିନରେ ସତ୍ୟ ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ଆଜି ଦିନଟି ଠିକ୍ ସେହିଦିନ ନୁହେଁ,- ସେହି ପବିତ୍ର ଦିନର ସ୍ମୃତି ମାତ୍ର । ହିନ୍ଦୁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାରବ୍ରତ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମହା ସ୍ମୃତିର ପୂଜା । କେବଳ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ ନୁହେଁ । ହିନ୍ଦୁ ପୁଣ୍ୟପର୍ବରୂପେ ସ୍ମୃତି ଦିବସ ପାଳନ କରି ସେହି ସ୍ମୃତି ମଧ୍ୟରେ ଆପଣା ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ମୃତି ରୂପେ ପ୍ରତିଭାର ପୂଜା କରେ । ଏହି ସ୍ମୃତି ପୂଜା-ଏହି ପ୍ରତିଭାପୂଜା, ହିନ୍ଦୁର ମହତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଗୌରବ । ଏହି ହେତୁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଜଗତର ପୂଜ୍ୟ ଏବଂ ନମସ୍ୟ । ହିନ୍ଦୁ ନିକଟରେ ଅତୀତ ବ୍ୟର୍ଥ ବା ଉପେକ୍ଷିତ ନୁହେଁ, ପ୍ରତ୍ୟୁତ ମଙ୍ଗଳ ଜ୍ଞାନରେ ସମାଦୃତ, ସୁପୂଜିତ । ହିନ୍ଦୁ ସର୍ବଦା ଅତୀତକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ନେତ୍ରରେ ଦେଖେ । ଆଜି ଧ୍ୟାନ ବୀଜ ବପନର ଅନୁକୂଳ ଦିନ । ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟାରେ ବୁଣିଲେ ବୀଜ କ୍ଷୟ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ଆଜି କୃଷାଣ-ମନ୍ଦିର ଉତ୍ସବମୟ । ଆଜି ହଳିଆ ଆମନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ । ତାହାକୁ କଳମଶାଗ ଓ ବାରିତାଲି ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ । ଗୃହସ୍ଥ ଘରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ବ୍ୟଞ୍ଜନ । ଏହା ଭାବୀ କୃଷି ପକ୍ଷରେ ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ । ଏତଦ୍ୱାରା ଧାନଗଛ କଳମପରି ଶାଖାୟୁକ୍ତ ହୁଏ ଏବଂ ବୀରି ପରି ଅଧିକ ଫଳ ଧାରଣ କରେ ବୋଲି ଜନଶ୍ରୁତି ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ରୀତି ରମ୍ଭାରେ ଦେଖିଲି ନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା ଏରୂପ ଭାବରେ ପାଳିତ ନ ହୋଇ ପ୍ରକାରାନ୍ତରରେ ହେଉଥିବ । ଆଦ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ରଥ ଚକ୍ରରେ ଅଖ ସଂଯୋଗ କରାଯାଏ ଏବଂ ଚନ୍ଦନ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଆଜି ଦିନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନମସ୍କାର କରି କହିଲି, “ହେ ପୁଣ୍ୟ ଦିବସ ! ତୁମ୍ଭେ ସତ୍ୟର ପ୍ରତିଭା, ଜଗତରେ ସତ୍ୟ, ପୁଣ୍ୟ ଏବଂ ଶୁଭ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଯାଅ । ତୁମ୍ଭେ ଯାହାର ପ୍ରତିନିଧି, ସେ ଅତୀତ ସିନ୍ଧୁର ଅତଳ ଗର୍ଭରେ ନିମଜ୍ଜିତ । ତୁମ୍ଭର ପରମାୟୁ ସୁଦ୍ଧା ଚତୁର୍ଯ୍ୟାମୁ ଅଧିକ ନୁହେଁ । ଅତଃପର ତୁମ୍ଭେ ଚାଲିଯିବ, କଥା ରଖିଯାଅ ।”

୩୫।୧୯୧୯- ଆଜି ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଯିବାକୁ ହେବ । ସେହିଠାରୁ କାଳୀଜୟୀ ଯିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଅଛି । ସ୍ଥାନ ଶୌଚ ପରେ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ହେଲା । ଭୋଜନରେ ବଡ଼ ତୃପ୍ତି ବୋଧ ହେଲା । ଗତ ରାତ୍ରିର ଅର୍ଦ୍ଧାହାର ସେଥିର କାରଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟକାରଣ ମୋର ଚିରପ୍ରିୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ-ଶାଗ ବର୍ଷକ ପରେ ମଧୁର ମୂର୍ତ୍ତିରେ ମଧୁର ସ୍ୱାଦୁ ଘେନି ପତ୍ରର ଏକାଂଶରେ ଆସନ ଲାଭ କରିଥିଲା । ବେଳ ପହରକ ସମୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଖଣ୍ଡିଏ ଶଗଡ଼ରେ ବସି ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଯାତ୍ରା କଲୁ । ରମ୍ଭାର ଉପକଣ୍ଠବର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟ ବଡ଼ ରମଣୀୟ ବଡ଼ ଲୋଭନୀୟ,- ବଡ଼ ଉପାଦେୟ ବୋଧହେଲା । ରାଜମାର୍ଗ ଉଭୟପାର୍ଶ୍ୱରେ ବିଶାଳ ବଟ ଏବଂ ଜରାବୃକ୍ଷ ଘନବନିବିଷ୍ଟ ହୋଇ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଭାବରେ ପ୍ରାୟ ଏକକ୍ରୋଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପୀ ରହିଅଛି । ତାହା କୁଞ୍ଜପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ସେହି ଶୀତଳ, ନିକାଞ୍ଚନ ଛାୟାଛନ୍ଦୁ ସ୍ଥଳୀ ବାନରମାନଙ୍କର କେଳିକୁଞ୍ଜ ହୋଇଅଛି । ସେ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ମନରେ ଏକ ଅନନ୍ତଭୂତପୂର୍ବ ଶାନ୍ତିମୟ ପବିତ୍ର ସାହିକଭାବ ସ୍ୱତଃ ସଞ୍ଚାତ ହୁଏ । ପଥକ ସେଥିରେ ମୁଗ୍ଧ ହେବା ତ ସହଜ କଥା, ମାତ୍ର ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ ହୁଏ । ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଭିନ୍ନ ସଂସାରରୁ ଏକ ନୂତନ ସୁଖମୟ ସଂସାରକୁ ଆସିବାପରି ବୋଧହୁଏ । ଏହି ସଦାନନ୍ଦ ଧାମରେ ଗୋଟିଏ ବିଷାଦ ଦୃଶ୍ୟ ହୃଦୟରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କଲା । କେତେଗୁଡ଼ିଏ କଙ୍କାଳସାର ବାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ପକ୍ୱ ବଟଫଳ ସାଉଁଟି ଖାଉଥିବାର ଦେଖି ଲୋଚକ ସମ୍ଭରଣ କରି ହେଲାନାହିଁ । ପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ ନରନାରୀଏ ଶତଛିନ୍ନ ମଳିନ ବସନ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ଲଜ୍ଜା ନିବାରଣ କରି କଞ୍ଚା ବରଫଳ ତୋଳୁଅଛନ୍ତି । ଶୁଣିଲି ତାହାକୁ ସିଝାଇ ଖାଇ ସେମାନେ ଜୀବନ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କିପରି ତୀବ୍ରଭାବରେ ଆକ୍ରମଣ କରିଅଛି, ତାହା ଉପରୋକ୍ତ ମର୍ମହୃଦ ଘଟଣାରୁ ଅତି ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ନ’ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କଥା ଶୁଣିଥିଲି ସେଥିରେ ମନୁଷ୍ୟମାଂସ ମନୁଷ୍ୟ ଖାଇଥିବାର ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ତାହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଅଣ ? ଉଦର ରାକ୍ଷସର ତୃପ୍ତି ସକାଶ କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ମାନବପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ନ ଅଙ୍କରେ ୩/୪ ଦିନ ମାତ୍ର ଚାଉଳ ଟଙ୍କାଙ୍କୁ ଚାରି ସେର ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ସାର୍ବ ତିନିସେର ଦର ରହିଅଛି । ନ’ଅଙ୍କରେ କେବଳ ଧାନ ଚାଉଳ ମହାର୍ଦ୍ଦ ହୋଇଥିଲା । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବ୍ୟବହାରୀୟ ପଦାର୍ଥଖୁର୍ ସୁଲଭ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ଅନଳପ୍ରଖର ଗତିରେ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରିଅଛି । କେହି ବା ଏକାନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟାପ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ଅତଏବ ନ’ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଠାରୁ ଉପସ୍ଥିତ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କେତେଗୁଣ ଭୀଷଣତମ, ତାହା ଭାବିଲେ ମସ୍ତିଷ୍କ ବ୍ୟଥାରେ ଅବସନ୍ନ

ହୁଏ ଏବଂ ଆମ୍ଭା ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇପଡ଼େ । “ଇଶ୍ଵର ଯାହା କରନ୍ତି, ତାହା ମଙ୍ଗଳ ସକାଶ” ବୋଲି ଜନଶ୍ରୁତି ଅଛି । ମାତ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନୀରେ କି ମଙ୍ଗଳ ନିହିତ ଅଛି; ତାହା ସେହି ମଙ୍ଗଳମୟଙ୍କୁ ଗୋଟର । ସେ ରହସ୍ୟ ଭେଦ କରିବାର ଶକ୍ତି ମନୁଷ୍ୟର ତ ନାହିଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟ ଅମର କୁଳର ସୁଜ୍ଞା ସାଧନ ।

କ୍ରମେ ରୌଦ୍ର ତେଜ ପ୍ରଖର ହୋଇଉଠିଲା, ଆଉ ତାହିଁ ହେଲା ନାହିଁ । ରୌଦ୍ର ବହଳ ହୋଇ ଦୁଷ୍ଟିରେଖା ଅବରୋଧ କଲାପ୍ରାୟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ସାନଘାଟୀ ପାରହୋଇ ବଡ଼ ଘାଟୀ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ଏହା ସ୍ଵନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ “ହରିଡ଼ା ମୂଳି ଘାଟୀ” । ପର୍ବତ ଉପରକୁ ଅର୍ଦ୍ଧ ମାଇଲ ଉଠିବାକୁ ହେବ । ପଥ ଏପରି ତିର୍ଯ୍ୟକ ଯେ ଘାଟୀ ମଞ୍ଚକୁ ଗୋଟାଏ ବର୍ତ୍ତୁଳ ପଦାର୍ଥ ଗଡ଼ାଇ ଦେଲେ ତାହା ନିର୍ବାଧରେ ଆସି ଗିରିପଦ ସ୍ପର୍ଶ କରିବ । ଶଗଡ଼ରେ ବସି ଘାଟୀ ଉପରକୁ ଉଠିଲାବେଳେ ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଉଠିଲା ପ୍ରାୟ ସୁଖକର ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ମାତ୍ର ଦୈବାତ୍ ଶଗଡ଼ ଖସିଗଲେ ଏକାବେଳେ ଯମଦ୍ଵାରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି । ପଥର ଏକ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ବିରାଟ ଗିରି ତୁଟା, ଅପର ପାର୍ଶ୍ଵରେ ଅତଳ ପାତାଳ । ତାହା କେତେ ଗଭୀର ଉପରୁ କଳିହେବ ନାହିଁ । ତାହା ପୁଣି ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟ ସଂକୁଳ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ନିଷ୍ଠୁର ଯାଁ ଯାଁ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ତାହା ବିଭୀଷିକାର ଆବାସ-ଗହ୍ଵର । ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ରଥ ଖସିଲା ନାହିଁ । ସତର୍କ ସାରଥୀ ଅଭୂତ କୌଶଳ ସେ ଭୟରୁ ନିଷ୍କାର କଲା । ଏ ରୂପ ପଥରେ ଶାଳଚିକମାନେ ଶଗଡ଼ରେ ଖଣ୍ଡେ ବାଉଁଶ ବିଶେଷ କୌଶଳରେ ବାନ୍ଧି ଦିଅନ୍ତି । ତାହାର ନାମ “ଘାଟୀକିଳା” । ତାହାଯୋଗୁ ଶଗଡ଼ ତଳକୁ ଆସିବାର ଅଶଙ୍କା ଥାଏ ନାହିଁ । କ୍ରମେ ଶଗଡ଼ ଘାଟୀମୁଣ୍ଡରେ ଯାଇ ଉଠିଲା । ସେହିଠାରୁ ପୁଣି ଅର୍ଦ୍ଧ ମାଇଲରୁ ଅଧିକ ପଥ ତଳକୁ ଗଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଘାଟୀ ମୁଣ୍ଡରୁ ଚାହିଁଲେ ଯଥା କ୍ରମେ ଅଦୃଶ୍ୟପାତାଳକୁ ପଶିଲା ପ୍ରାୟ ଜଣାଯାଏ । ଦୂର ଆଡ଼େ ଦୁଇଗୋଟି ଅଭ୍ରଲୋହୀ ରୁଦ୍ରକାନ୍ତ ଗିରିତୁଟା । ସଗର୍ବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ମଧ୍ୟରେ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଅରଣ୍ୟ ଭୀଷଣ ପଥ ପ୍ରତିପହଞ୍ଚରେ ମୃତ୍ୟୁର ଅସୀମ ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରାଣରେ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ନଈ ବାହାଡ଼ା ଫୁଲରେ ପର୍ବତତୁଟା ଶୁକ୍ଳିମାୟ । ବୋଧହୁଏ ଗିରିରାଜ ଗ୍ରୀଷ୍ମସନ୍ତାପରୁ ତ୍ରାହି ପାଇବା ସକାଶେ ଆପାଦମଞ୍ଚକ ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇଅଛି । ବଂଶଧାନ୍ୟସମୂହ ଥୋପ ଥୋପ ହୋଇ ଝୁଲିପଡ଼ି ଗିରିପ୍ରକୃତିର ହୈମଅଳଙ୍କାର ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି । ବାଉଁଶଧାନର ଚାଉଳ ଅବିକଳ ଗହମ ସଦୃଶ । ତାହାକୁ ରାନ୍ଧିଲେ ଭାତ ହୁଏ । ତୁନା କରି ପିଠା ମଧ୍ୟ କରାଯାଏ । ସ୍ଵାଦ ସୁଗନ୍ଧ ଠିକ୍ ଗହମ ତୁଲ୍ୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ଅନେକ ଏହା ଖାଇ ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଘାଟୀ ପାରହୋଇ ଆସିଲୁଁ । ଗିରିପାଦମୂଳରେ ଚିଲିକା ଧାରଣା ଦେଲା ପ୍ରାୟ ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଲୋଚାଳ ପଡ଼ିଅଛି । ମହାପ୍ରକୃତି ମହାପ୍ରକୃତିକୁ ପୂଜା କରୁଅଛି, ଏହା ବଡ଼ ବାଞ୍ଛନୀୟ, ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଏବଂ ପ୍ରୀତିପଦ ଦୃଶ୍ୟ । ଜଗତରେ ଯେ ଯେତେ ବଡ଼ ସେ ତେତେ ସାନ । ମାନବ ସିନା ଅଭିମାନୀ । ଅଭିମାନୀ ଶରୀର ହୃଦୟନାମକ ମହାର୍ଦ୍ଧ ଦେବଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ପବିତ୍ର ଅଳଙ୍କାରର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ବାରଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ ।

କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶାଳ ବା ଶିଆଳୀ ପତ୍ରରେ ଖଲି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ସେହିପରି ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ମିଶି ଖଲିପରି ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଥିବାରୁ ରାଜ୍ୟର ନାମ ଖଲିକୋଟ ହୋଇଅଛି । ଛତ୍ରଗଡ଼, ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ପୁର, କେଶପୁର, କଳସ, ପଙ୍କାଳ, ଷଷ୍ଠମୂଳ, ଦାନପୁର, ଏବଂ ସମ୍ବଲପୁର ଏଗୁଡ଼ିକ ମିଶି ଖଲିକୋଟ ହୋଇଅଛି । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସହିତ ଆଠଗଡ଼ ନାମକ ଅନ୍ୟ ଏକ ରାଜ୍ୟ ସଂଯୁକ୍ତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଖଲିକୋଟ ନରପତିଙ୍କ ପିତାମହ ରାଜର୍ଷିକଞ୍ଚ ନାରାୟଣ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଦେବଙ୍କ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଏବଂ ଆଠଗଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଆତ୍ମଗଛ ପାଇଁ ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ସୂତ୍ରପାତ । ଦୁଇ ରାଜ୍ୟର ସୀମାରେ ଗୋଟିଏ ଆତ୍ମଗଛ ଥିଲା । ଗଛଟି ଖଲ୍ଲିକୋଟର, ମାତ୍ର ଆଠଗଡ଼ ଆଡ଼କୁ ତାହାର କେତେଟା ଶାଖା ଥିଲା । ବର୍ଷେ ସେହି ଗଛର ଆତ୍ମ ଆଠଗଡ଼ର ଲୋକମାନେ ତୋଳିନେବାରୁ ଉଭୟରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଶେଷରେ ସେହି ସଂଘର୍ଷର ପ୍ରଖର ସମରାନ୍ତଳ ଉଦ୍‌ଗୀରଣ କଲା । ତହିଁ ଦୁଇ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା । ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ସୈନ୍ୟ ହତାହତ ହେଲେ । ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଜଣେ ବୀର ଆଠଗଡ଼ର ପ୍ରଧାନ ସେନାପତିକୁ ନିହତ କଲା, ମାତ୍ର ହତ୍ୟାକାରୀ ସେନାପତିର ମୁଣ୍ଡ ଆଣିପାରିଲା ନାହିଁ । ଏହି ସମୟରେ ସେ ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷଦ୍ଵାରା ପ୍ରବଳଭାବରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଏରୂପ ଭୀମ ବିକ୍ରମରେ ଦୁଇ ହସ୍ତରେ ତରବାରୀ ବୁଲାଇଲା ଯେ, କେହି ତାହା ପାଖରୁ ଶବ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିପାରିଲେନାହିଁ । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ପକ୍ଷର ଜଣେ ପାଇକ ହାଣ୍ଡିଆ ମଦ ପିଇ

ଘରେ ଶୋଇଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧବାଦ୍ୟ ଓ ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର-ଗର୍ଜନ ଶୁଣି ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ଉଠାଇ ଭର୍ଷନା କରି କହିଲା, “ରାଜାଘର ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଛି, ଖଜ ଫୁଟିଲା ପରି ବାଣ ଫୁଟୁଛି, ତୁ ରାଜାର ଖାଇ କାମ ବେଳକୁ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ଘରେ ଶୋଇଛୁ । ତେବେ ତୋ ଖଣ୍ଡା ମୋତେ ଦେ, ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବି, ତୁ ମୋର ଖଡ୍ଗ ଆଉ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ଘର କୋଣରେ ଲୁଚି ଥା ।” ଏହା ଶୁଣି ବୀର ପୁରୁଷ ମର୍ଦ୍ଦତପୁଛ କାକୋଦର ପ୍ରାୟ ଗର୍ଜି ଉଠିଲା । ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶ ଧରି ଲୁଚି ରହିବ, ଏପରି ଅଗ୍ନିମୟ ତିରସ୍କାର କି ତାହା ପ୍ରାଣରେ ସହ୍ୟ ହେବ ? ବୀରହୃଦୟ ସବୁ ସହିପାରେ, ମାତ୍ର ଅନ୍ୟର ତାତ୍ତ୍ୱଲ୍ୟ ସହିପାରେ ନାହିଁ । ରମଣୀର ଏହି ବାଣୀ-ବାଣ ତାହା ପ୍ରାଣରେ ଖରଣାଶ ରଣାସ୍ତ୍ର ଅପେକ୍ଷା କୋଟିଗୁଣ ବ୍ୟଥା ଜାତ କଲା । ସିଂହାର ଧର୍ଷଣରେ ସିଂହ କି ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିପାରେ ? ସେ ବଳୁବିକ୍ରମରେ ଧାଇଁଯାଇ ଯୁଦ୍ଧସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ଏବଂ “ମା ବାହୁଡ଼ି, ରଖ” ବୋଲି ଗର୍ଜି ଉଠି ଦୁଇ ହାତରେ ଦୁଇଟା ତୀକ୍ଷ୍ଣଧାର ଖଣ୍ଡା ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ ବିପକ୍ଷର ଶତ ଅସ୍ତ୍ରାଘାତକୁ ଭୂଷେପ ନକରି ତୀର-ଗତିରେ ଧାଇଁଯାଇ ଉପରୋକ୍ତ ମୃତ ବିପକ୍ଷ ସେନାପତିର ମୁଣ୍ଡ କାଟି ଆଣିଲା । ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଖଲ୍ଲିକୋଟକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଆଠଗଡ଼ର ଖଣ୍ଡେ ସ୍ଥାନ ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଅଧିକୃତ ହେଲା । ପରେ ନାରାୟଣ ମନ୍ଦିରାଜ ଆଠଗଡ଼କୁ ନିଲାମରେ କ୍ରୟ କରି ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ କଲେ ।

ଉପରୋକ୍ତ ଘଟଣାରୁ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣର ରାଜଭକ୍ତି ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ପାଇକ ରମଣୀ ରାଜା ସକାଶ ନିଜର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ସ୍ୱାମୀକୁ ମୃତ୍ୟୁ-ମୁଖକୁ ପ୍ରେରଣ କଲା; ଏହାଠାରୁ ବଳି ରାଜଭକ୍ତିର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଉ କଣ ହୋଇପାରେ ? ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଅନେକ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ସୁଦ୍ଧା ସେହି ରାଜଭକ୍ତିମତୀ ବୀର ରମଣୀର ପବିତ୍ର ନାମ ଉଦ୍ଧାର କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଆଠଗଡ଼ ଏବଂ ବିରୁଲିର ବୀରତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅବଧି ନିମ୍ନଲିଖିତ ଜନବାଦ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ।

“ଆଠଗଡ଼ିଆର ଆଠ ବାଉଁଶ ଖଲ୍ଲିକୋଟିଆର ଲାଉ (ଲଙ୍କିଆକାଣ୍ଡ)

ବିରୁଲି ଘରର ଚିଆର କାଣ୍ଡ ଦିଶୁଥିବ ଦାଉ ଦାଉ ।”

କେବଳ ବିରୁଲି କାଣ୍ଡର ଉକ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆହୁରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି,—“ବିରୁଲି କାଣ୍ଡ, ରାତି ଦ୍ୱିପ୍ରହରେ ମାଉପ ରାଣ୍ଡ ।” ପୂର୍ବେ ରାଜାମାନେ ସାମାନ୍ୟ କାରଣରେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରୁଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଆତ୍ମଗଛ ସକାଶ ଲଙ୍କାକାଣ୍ଡର ସୃଷ୍ଟି । କେତେ ମହାପ୍ରାଣୀ ଅକାଳରେ ରଣଯାଗରେ ଜୀବନାହୁତି ପ୍ରଦାନ କଲେ, କେତେ ନାରୀ ଅନାଥନୀ ହେଲେ,—କେତେ ଲୋତକ-କେତେ ରକ୍ତ ବୃଥା ଅପବ୍ୟୟିତ ହେଲା ! ସେଥିପାଇଁ କିଏ ଦାୟୀ ? ସୁଖର ବିଷୟ, ଶୁଭକ୍ଷଣରେ ଇଂରାଜଶାସନ ଏ ଦେଶକୁ ଆସି ବୃଥା ଶକ୍ତିକ୍ଷୟ ବୃଥା ଆୟୁଷରୁ ନିଷ୍ଠାର ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି ।

ନଅରସାମାସ “ପର୍ବଘର” ମୋ ବସା ସକାଶେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ଥାନଟି ନିର୍ଜନ ଏବଂ ମାରୁଆ ମହାଧରର ପାଦ ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ହେତୁ ପ୍ରାକୃତିକ ବିଭବରେ ଦୃଷ୍ଟିରସାୟନ । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜପୁରୀ ମାରୁଆ ପର୍ବତର କଟି ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେହି ସୁନ୍ଦରୀ ପୁରୀ ଦୂରରୁ ଗିରିରାଜ ହିମାଳୟ-କୋଳରେ ଗିରିରାଜ ଜେମା ଉମାପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ନିସର୍ଗ-କୃତିମର ମୋହନମିଳନ ଶୋଭାର ଚରମୋକ୍ତ୍ତର । ବନଫୁଲ ସଙ୍ଗେ ଉଦ୍ୟାନ ଫୁଲ ଗୁଚ୍ଛିଲେ ସୁଷମାର ସୁବର୍ଣ୍ଣଧାରା ବହିଯାଏ । ଅପରାହ୍ନର ଚାରିଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ରାଜମହୋଦୟଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱନାଲ କ୍ଲାର୍କ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଛାମୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ମହାଶୟ ଆସି ମୋର ନାନା ସୁବିଧା କରାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରକୃତରେ ମୋର ଏତେ ସୁବିଧାର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା ନାହିଁ । କେବଳ ରାଜସମ୍ମାନ ହେତୁ ଅତିରିକ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେଲା । ଏଥିପରେ ଆଉ କେତେଜଣ ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ ଓ ପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସହ ବିବିଧ ବାକ୍ୟାଳାପରେ ବହୁକ୍ଷଣ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ରାତ୍ରି ଆଠଘଣ୍ଟାପରେ ସମସ୍ତେ ବିଦାୟ ହୋଇଗଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଆହାରାନ୍ତେ ଶ୍ରୀକ୍ଷିତାରିଣୀ ଶାନ୍ତିବାୟନୀ ନିଦ୍ରା ଦେବାଙ୍କ ଶାତଳ ଚରଣତଳେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ ତାଙ୍କର ଧ୍ୟାନାର୍ଚ୍ଚନାରେ ଐକାନ୍ତିକତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲୁଁ ।

୪।୫।୧୯୧୯- “ସ୍ଥାନଗୁଣେ ମନ ପ୍ରସନ୍ନ”, ଏହା ଅମୂଳକ ନୁହେଁ । ଆଜି ପ୍ରତ୍ୟୁଷରୁ ମନ କି ଏକ ଅଜ୍ଞାତ ଆନନ୍ଦ-ତୀର୍ଥରେ ପରିସ୍ପାତ । ସବୁବେଳେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ମହାପ୍ରକୃତି ମାରୁଆ । ସେ ନୀରବରେ, ଇଙ୍ଗିତରେ କେତେ କଥା କହୁଅଛି-କେତେ ଉପଦେଶ ଦେଉଅଛି-କେତେ ଗୀତ ଗାଉଅଛି । କେତେ ହସୁଅଛି-କେତେ କାନ୍ଦୁଅଛି; ତାହା ମାନବ ମୁଁ କେମନ୍ତେ ବୁଝିବି । କିଛି ବୁଝୁନାହିଁ-ବୁଝିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ-ବୁଝିବାକୁ ବିପଳ ଚେଷ୍ଟା କରୁନାହିଁ,— ଖାଲି ଦେଖୁଅଛି; ଶୁଣୁଅଛି; ଆଉ-ମୁଗ୍ଧ ହେଉଛି,

କେବେ ବା ଚମକିତ ହେଉଅଛି । ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମୋ ପ୍ରାଣରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସଞ୍ଚାଳନ କରୁଅଛି । ଚକ୍ରବାକ ଉପସ ନେତ୍ରରେ ଚନ୍ଦ୍ରର ଶୋଭା ଦେଖେ; ସର୍ପ ଉକ୍ଷ୍ଣ ହୋଇ ସଂଗୀତ ଶୁଣେ, ମାତ୍ର କେହି କିଛି ବୁଝେନାହିଁ । କେବଳ ଦେଖିବା ଶୁଣିବା ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ । ଆଉ ବୁଝାଇବେ ଅବା କିଏ । ସଦଗୁରୁ ଉପଦେଶ ବୋଲି ଉତ୍ତର ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ତାହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ବୈଦ୍ୟର ଔଷଧଦାନର କ୍ଷମତା ଅଛି, କିନ୍ତୁ ପରମାତ୍ମା ଦାନର କ୍ଷମତା ନାହିଁ । ପୁଣି ସଦଗୁରୁ ଅବା କିଏ-ମନ ? ସେ ଚଞ୍ଚଳପ୍ରକୃତି ବାନର, ତାହାର ବାଞ୍ଛିତ ପ୍ରିୟସ୍ଥାନ ଗିରି କାନନ ପାଇ ସେ ଡିଆଁ ମାରି ଖେଳୁଅଛି, ମୁହଁରେ ଧରା ଦେବାକୁ ନାହିଁ । ଏରୂପ ଅବସ୍ଥାରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଅଣ । ମୋ ସ୍ଥୁଳ ବିବେଚନାରେ ଦେଖିବା ଶୁଣିବା ଏବଂ ମୁଗ୍ଧ ହେବା ହିଁ ଶ୍ରେୟ ଏବଂ ପ୍ରେୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେଥିରୁ ଆଉ କିଛି ନ ମିଳୁ, ଆନନ୍ଦ ମିଳିବ, ସେହି ଆନନ୍ଦରେ ଚିତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବ ।

ରାତ୍ରିରେ ରାଜାଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ୍‌କାର ଲାଭ କରିବାର ସ୍ଥିର ରହିଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଘ ୭ ଶା ସମୟରେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଆସି ମୋତେ ଡାକି ନେଇ ଗଲେ ଦ୍ଵିତଳ ଅଫିସ ପ୍ରାସାଦ ଦେଇ ଯିବାକୁ ହେଲା । ଅଫିସ୍ ଗୃହର ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ ଏବଂ ପଙ୍ଖାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ମୁଁ ଯାଇଁ ଶ୍ରୀବତ୍ସବବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ୍‌ଗୃହରେ ବସିଲି । ସାଙ୍ଗରେ ମୋର ଅନୁଜ ଥିଲା । ଶ୍ରୀବତ୍ସ ବାବୁ ସାଦର ସମ୍ମାନରେ ଆପାୟିତ କଲେ, ସେ ଜଣେ ବ୍ୟବହାର ନିପୁଣ ଚତୁର ବ୍ୟକ୍ତି । ଅଧିକିନ୍ତୁ ବହୁ ଅବଧାନୀ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତ ହେବନାହିଁ । ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚଳୁଥାଏ, ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବହୁଲୋକଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟକ ବହୁ ଉତ୍ତର ରଖିବାକୁ ପଡୁଥାଏ, ମାତ୍ର କାହିଁରେ ବ୍ୟାଘାତ ନାହିଁ । ଉଚ୍ଚକର୍ମଚାରୀ ବୋଲି ଅଭିମାନ ନାହିଁ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଗୁଣ ଏହି ଯେ, ଯେ ଯେଉଁ ପରି ବୋଧ ହେବ, ତାହାକୁ ସେହିପରି ବୋଧ କରନ୍ତି । ସ୍ଵାୟ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଗୌରବକୁ ତାହି ବିଶ୍ଵସ୍ତଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେ ଚିର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ମାନନୀୟ ରାଜାମହୋଦୟଙ୍କ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଅଫିସ୍ ଗୃହରେ ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ କଲି । ସେ ଗତବର୍ଷ ଏଫ୍.ଏ. ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଗ୍ରୀଷ୍ମାବକାଶ ପରେ ବି.ଏ. ଅଧ୍ୟୟନ ସକାଶ ମାନ୍ୟତା ଯାତ୍ରା କରିବେ । ଆଡ଼ମ୍ବର ବା ରାଜ ଅଭିମାନ ଦେଖିଲି ନାହିଁ । ଏକ ଘଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷା, ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଗାହ୍ୟସ୍ଥ ବିଷୟକ କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ବୁଝିଲି, ମାତୃଳ ସଦଗୁଣାବଳୀ ବିଧାତା ବାଳକ ରାଜାଙ୍କ ହୃଦୟ-ମୁକୁରରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ କରି ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବିନୟ ସୌଜନ୍ୟ ଦେଖି ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ ହୋଇଅଛି । “ଯଥା କୁଳେ ଜନ୍ମ, ତଥା ଗରିଷ୍ଠ” ଏବଂ “ନମ୍ରତା ଫଳିନୋ ବୃକ୍ଷା” ଏ ଉଭୟ ନୀତିଶ୍ଳୋକ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ସତ୍ୟ ଓ ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କର ବେଶ ଯେଉଁପରି ସରଳ, ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସରଳ । ବହୁତ କାଳରୁ ଏ ରୂପ ଉଦାର ମଧୁର ଭାବ ରାଜପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣର ବିରଳ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ରାଜାମହୋଦୟଙ୍କ ଭାଷା ପ୍ରଜାପାଳନର ମଙ୍ଗଳମୟ ଅମୃତଆଭାସ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅନୁଛତ୍ରରୁ ଅନୁମେୟ । ବାଳକ ରାଜାଙ୍କ କୋମଳ ହୃଦୟରେ ଏ ବିଶ୍ଵପ୍ରଶଂସ୍ୟ ନିଷ୍ଠାମ ବ୍ରତ-ବାଜ କିଏ ରୋପଣକଲା ? ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ସ୍ଵତଃ ଉତ୍ତର - ତାଙ୍କରି ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରଜ୍ଞା ଏବଂ ଓଜସ୍ବିନୀ ପ୍ରତିଭା । ସାର୍ବ ଆଠଘଟିକା ସମୟରେ ରାଜାମହୋଦୟଙ୍କ ନିକଟରୁ ବିଦାୟ ଘେନି ଆମ୍ଭେମାନେ ବସାକୁ ଆସିଲୁଁ । ଆଜି ରାତି ତିନିଟା ସମୟରେ କାଳୀଜୟୀ ଯିବାକୁହେବ । ସୁତରାଂ ଯଥାଶୀଘ୍ର ଆହାର କରି ଶୟନ କରିବାକୁ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ସହଜରେ ନିଦ୍ରା ହେଲା ନାହିଁ । ମନ ମନା କଲେ କଣ କରି ନପାରେ ? ସେ କଳ୍ପନାରେ ତାର ମନୋମତ କାଳୀୟ ପର୍ବତଟିଏ ଗଢ଼ିନେଇ ସେଥିରେ ଖେଳି ବୁଲି କେତେ କଥା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦୁଷ୍ଟା ଉକ୍ତଶ୍ଚ ତାକୁ ମୁହଁମୁହଁ ଉତ୍ତେଜିତ କଲା । ଏହିରୂପେ କେତେକ୍ଷଣ ଅତୀତ ହେଲା । ମନକୁ ସେ ଚିନ୍ତାରୁ ଯେତେ ଛଡ଼ାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ହେଁ ସେ ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସ୍ଵଭାବତଃ ସେ ଜୋକପରି ଦିମୁହଁ । ଗୋଟିଏ ମୁହଁ ଛଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଆଉ ମୁହଁରେ ଲାଗି ଯାଉଥାଏ । ପରିଶେଷରେ ମୋର ବ୍ୟସ୍ତତା ଦେଖି ଦୟାମୟୀ ନିଦ୍ରା ଦେବା ଦୟାବହି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ସମ୍ମୋହନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଶଳାକା ଛୁଆଇ ଦେଲେ । ତହିଁ ପରେ ଆଉ କଣ ହେଲା, ତାହା ମୋର ଅଜ୍ଞାତ । ମନ, କଳ୍ପନା ଏବଂ ଉକ୍ତଶା ଏହି ତିନିଟି ଭାଗ୍ୟରେ ନିଦ୍ରାଦେବାଙ୍କ ହସ୍ତରେ କି ଦଶା ଘଟିଲା, ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗ ପରେ ତାହା ମୁଁ ଆଉ ଭାବିନାହିଁ ।

ରାତ୍ରି ଦୁଇଟା ସମୟରେ ଉଠି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉଠାଇଲି । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଆଦୌ ଶୋଇନାହାନ୍ତି । ସେ ଯାତ୍ରା-ଆୟୋଜନରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ରନ୍ଧନ ସାମଗ୍ରୀ, ଜଳଖିଆ, ବଡ଼ ବଡ଼ ପିତଳ ହାଣ୍ଡିରେ ପାଣି, ହାଣ୍ଡି, କାଠ ପ୍ରଭୃତି ଯାବତାୟ ପଦାର୍ଥ ପଠାଇ ନୌକାରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୋକାନ ସଜାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ବିଗ୍ନସ୍ବରୂପ ଅଧିକ ପଦାର୍ଥ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ନିଜକୁ ନିଜେ

ବିପନ୍ନ କରିବାକୁ ମୁଁ ଏକାନ୍ତ ବାଟସ୍ବହ । ସୁତରାଂ ଖୁବ୍ ସଂକ୍ଷେପରେ ଯାଏ । ଉପସ୍ଥିତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହାହିଁ କଲି । ସମସ୍ତେ ଶଗଡ଼ରେ ବସି ଏକ କୋଣ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ତେନ୍ତୁଳିଆପତ୍ର ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କଲୁ । ଗ୍ରାମଟି ଚିଲିକାକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେହିଠାରୁ ନୌକାରେ କାଳୀଜୟୀ ଯିବାକୁ ହେବ । ଅନ୍ଧକାର ରାତ୍ରି, କେଉଁଆଡ଼େ କିଛି ଦିଶିବାକୁ ନାହିଁ । ଆକାଶ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରୁ ସୃଷ୍ଟି ବିଲୋପ ଭଜି ଅଛି । ଚୌଦିଗ ନୀରବ, ନିଷ୍ପନ୍ନ, କେବଳ ଥରେ ଥରେ କି ଏକ ଅଜ୍ଞାତନାମା ଦୂରଗଗନବିହାରୀ ପକ୍ଷୀର କଠୋର ସ୍ବର ସେହି ନିଷ୍ପନ୍ନତାକୁ କମ୍ପିତ କରୁଅଛି । ପର୍ବତ ପାଖେ ପାଖେ ଶଗଡ଼ ଚାଲିଲା । ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁଙ୍କ ସ୍ବାଧୀନ କ୍ରୀଡ଼ା ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା, ମାତ୍ର ପାର୍ବତୀ ପ୍ରକୃତି ମୋର ସେ ଆଶା ଶୂନ୍ୟ ରଖିଲେ । ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଭୀଷଣ ଦୃଶ୍ୟ ନ ହେଲେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ କାହିଁ ମିଳିବ ? ସେଭଳି ଦୃଶ୍ୟର ସ୍ମୃତି ସିନା ବହୁଦିନ ସ୍ଥାୟିତ୍ବ ଲାଭ କରେ । ତିନିଟା ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ନାବସହ ନାବିକମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଥିଲେ । ମୁଁ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ନିତ୍ୟକର୍ମରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲି । ପ୍ରତ୍ୟହ ତିନିଟା ବେଳୁ ଉଠି ନିତ୍ୟକର୍ମ ଶେଷ କରିବା ମୋର ଚିରଦିନ ଅଭ୍ୟାସ । ସେଥିରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟିଲେ ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ହୁଏ ।

ଠିକ୍ ତିନିଟା ସମୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ନୌକାରୋହଣ କଲୁ । ନାବିକମାନଙ୍କୁ ମିଶାଇ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦଳର ସମସ୍ତ ଦଶଜଣ ମାତ୍ର । ନାବିକମାନେ କାଳୀଜୟୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଚିଲିକାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ହେତୁ ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି । ନାବିକମାନେ “ଜୟମା ଗଙ୍ଗା” ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ କାଳୀଜୟୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଭୋଗ ଦେଇ ନୌକା ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ଗଙ୍ଗାନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଯୋଡ଼ ହସ୍ତରେ ନମସ୍କାର କଲୁଁ । ନୌକା ଛାଡ଼ିବାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ନାବିକମାନେ ସମସ୍ତରରେ ଗଙ୍ଗାଦେବୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଜଣାଣ ସଂଗୀତ ଗାନ କଲେ । ସଂଗୀତଟି ସଂଶୋଧନ ନକରି ସେମାନେ ଯେଉଁପରି ଗାଇଥିଲେ ଅବିକଳ ସେହିପରି ଲେଖିଲି ।

“ମାତ ଲୋ ଭାଗ୍ୟରଥୀ ଗଙ୍ଗା,
ଭାସୁ ଛି ଅକାତ ଜଳେ କୁଳେ ନେଇ ଲଗା । ପଦ
ସିନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟେ ମାତ ତୁହି ବାସ କଲୁ ଆସି
ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ପଡ଼ଇ ଯାକୁ ତା’ ଭାରା ଉଶ୍ବସି ।
ମାତା ଗର୍ଭେ ପୁତ୍ର ଯେବେ ପାଦ ପ୍ରହାରଇ,
ସେ ଦୋଷ କି ମାତା ତା’ର ତା ପକ୍ଷେ ଘେନଇ ।
ତୁ ଯେବେ ନିରାଶ ମାତ କରିବୁ ଏଠାରେ,
ନିନ୍ଦା ଅପକୀର୍ତ୍ତି ହେବ ଏ ମାୟା ସଂସାରେ ।
ସେହି ଦୟା-ମୋହଠାରେ ବାରେ ମାତ୍ର ହେଉ,
ବିଖ୍ୟାତ ବାନା ତୋହର ଅବିଖ୍ୟାତ ନୋହୁ ।
ଭଣେ ଦାନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ତୋ ପାଦେ ଶରଣ,
ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀଚରଣ ତଳେ ରହୁ ମୋର ମନ ।”

ଏ ଦାନକୃଷ୍ଣ ଦାସ କିଏ, ଜଣାଯାଉନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ରସ କଲ୍ଲୋଳ ପ୍ରଣେତା ନୁହନ୍ତି । ସଂଗୀତଟି ବଡ଼ ଭାବପ୍ରାଣ । ତାଳ ଲୟ ଧରି ଗାଉଥିବା ବେଳେ ବଡ଼ ମଧୁର ବୋଧହେଲା । ତାହା ଅଶିକ୍ଷିତର ମୁଖ-ବାଣୀ ହେଉପକ୍ଷେ, ମାତ୍ର ତହିଁରେ ବିଶେଷତ୍ବ ଅଛି । ସେଥିରେ ପ୍ରାଣୀର ପ୍ରାର୍ଥନା, ମାତୃତ୍ବର ଦାବା, ଭକ୍ତର ଅଭିମାନ ଓ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ମୁକ୍ତପ୍ରାଣରେ ଏଭଳି ହୃଦୟର ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା କେବଳ ସରଳବିଶ୍ବାସୀ ଭକ୍ତପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ । ନୌକା ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଗଲାପରେ ନାବିକମାନେ ପାଲ ଟାଣିଦେଲେ । ଅନୁକୂଳ ପବନ ପାଇ ନୌକା ତୀର ଗତିରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ତରଙ୍ଗରେ ନୌକା ବୋହୁଲ୍ୟମାନ ହେଲାବେଳେ ମାତୃକୋଳରେ ବସି ଝୁଲିଲା ପ୍ରାୟ ସୁଖକର ବୋଧ ହେଲା । ଲହରୀଗୁଡ଼ିକ ନୌକାରେ ପ୍ରତିହତ ହୋଇ ନୌକା ଦେହରେ ଘଷି ହୋଇ କୁଳକୁଳୁ ଶବ୍ଦ କରି ଚାଲିଯାଉଥାଏ । ଆହା ସେହି କୋମଳ କୁଳୁକୁଳୁ ଧ୍ବନି ମାତ୍ର କଷ୍ଟା ଚିଲିକା ଦେବୀଙ୍କ

ମଧୁର ମଙ୍ଗଳ ପୁଣ୍ୟଶୀର୍ବାଣୀ ପ୍ରାୟ ପ୍ରାଣରେ ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦଧାରା ଢାଳି ଦେଉଥାଏ । ସଙ୍ଗିମାନେ ସମସ୍ତେ ଦେବାଙ୍କ ଅଙ୍କରେ ସନ୍ତାନର ପ୍ରାପ୍ୟ ଲାଭକଲେ । ମାତୃଯତ୍ନ, ମାତୃସ୍ନେହ ପାଇ ସେମାନେ ଚିଲିକା ମାତାଙ୍କୁ ଭୁଲିଗଲେ । ମୁଁ ଏକା ଉଜାଗର ରହିଲି । ଅନ୍ଧକାରରେ ଚିଲିକା, ଆକାଶ ମିଶିଯାଉଅଛି । ଯେମନ୍ତ କି ସେମାନେ ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ଲଗାଇ କି ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣାରେ ନିଯୁକ୍ତ, ସେ ମନ୍ତ୍ରଣା ଜାଣିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ମୋର ନାହିଁ । ତାହା ବଡ଼ଙ୍କର ବଡ଼ କଥା, ମୋ ଭଳି କ୍ଷୁଦ୍ରର ତହିଁରେ କି ଲାଭ ? ମୁଁ ଖାଲି ଅନାଇ ରହିଲି । ଦେଖିଲି, -ଚିଲିକାର ବିରାଟ-ମହିମା-ମଣ୍ଡିତ ବିରାଟ ଶରୀର, ଦେଖିଲି, -ମହା ପ୍ରକୃତିର ମହାଶକ୍ତି ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ବିସ୍ତୃତ ଏବଂ ଦେଖିଲି, -ତାହାର ରୁଦ୍ର ଫେନ-ହାସ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ କିଛି ନାହିଁ । କେବଳ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ ଝାପ୍ ଝାପ୍ ଶୁଭୁଅଛି । ତାହା ମହ୍ୟମୃଗୟ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଜଳରେ ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ । ମାଝିମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଶୋଇଲେ । ନୌକା ତ ପବନ ବଳରେ ଚାଲିଅଛି, ସୁତରାଂ ତାଙ୍କର ଭାବନା କଣ ? ସେମାନେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ନାସିକା-ଶଙ୍ଖ-ଧ୍ବନି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାକିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ତହିଁ ମନରେ ପଡ଼ିଗଲା;

“ବିଶାଳ ସେ ସାମନ୍ତ ମଉରେ ଦାସ ସେବିତ

ତାକ ନଶ୍ବିଶନ୍ତେ ରଘୁନାଥ କଥୁତ ।

ବିଷଧର ପ୍ରାୟେ କି ତୁହି,

ବାରେ ନେତ୍ର ଢାଳି ଚାହାଁ ଉଦାରନୋହି ।”

ଭଞ୍ଜକବି ନ ଜାଣିଥିଲେ କଣ ? ନାଉରାମାନେ ଯେ ସ୍ବାଭାବତଃ ବଦମଗଜା-ଏହା ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ସୌଭାଗ୍ୟ-ବିଳାସବର୍ଦ୍ଧିତ ରାଜଜୀବନରେ ଅନନ୍ତଭୂତ ଥିଲାନାହିଁ । କ୍ରମେ ପ୍ରଭାତ ହୋଇ ଆସିଲା, ସମସ୍ତେ ଉଠିଲେ । ମେଘାବରଣ ହେତୁ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ତରଣୀ କାଳାଜୟୀ ଗନ୍ଧରେ ପଡ଼ିଲା । କାଳାଜୟୀ ଗିରି ଦେଖାଗଲା । ତାହା ମସ୍ତକରେ ହାରକମୁକୁଟ ପ୍ରାୟ ଦେବାଙ୍କ ଦେଉଳ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଗଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୂରୁ ସମସ୍ତେ ନମସ୍କାର କଲୁ । ଆଶା ସାଫଲ୍ୟ ସମାପବର୍ତ୍ତନୀ ହେଲା କେତେ କାଳର ଆକାଞ୍ଛା, କେତେ କାଳର ଅବରୁଦ୍ଧ ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଯାହାଲାଗି ମୋ ପ୍ରାଣରେ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଆଜି ତାହାର ସମାପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମଙ୍ଗଳମୟଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ସେହି ଆକାଞ୍ଛା ଉତ୍କଣ୍ଠାର ରଣ ପରିଶୋଧରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲି । ବାସନାର ବୋଝ ଲଘୁ ହେଲା । କାଳାଜୟୀ ଗିରି ଉକ୍ତ ପର୍ବତ ନୁହେଁ- ତାହା ଖଣ୍ଡିଏ ଦ୍ଵୀପ ପରି । ଜଳର ସମତଳରୁ ପ୍ରାୟ ୫୦ ହାତ ଉଚ୍ଚ । ନୌକା ଯେତେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଥାଏ, ଦ୍ଵୀପର ଆକର୍ଷଣୀୟ ଶକ୍ତି ତେତିକି ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରୁଥାଏ । ପ୍ରାତଃ-ଛନ୍ଦଃ ସମୟରେ ନାବ ଦ୍ଵୀପରେ ଲାଗିଲା । ଛାଗ, ମେଷ ଏବଂ କୁକୁଟ ଯୁଥ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସକାଶ ଆଗରୁ ନୌକା ଲାଗିବା ସ୍ଥାନରେ ଆସି ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ଅବତରଣ ମାତ୍ରେ ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳ ସହ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଘେନିଗଲେ । କେହି ବା ଆନନ୍ଦ ମିଶ୍ରିତ କାତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁରହିଲା । ଦ୍ଵୀପଖଣ୍ଡିକ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଆନ୍ଦାମାନ । ବିନା ଅପରାଧରେ ସେମାନେ ଏହି ନିର୍ଜନ ଦ୍ଵୀପରେ ନିର୍ବାସନ ଶାସ୍ତି ଭୋଗକରୁ ଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ପୂର୍ବରୁ ସେମାନଙ୍କୁ କଥା ଶୁଣି ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଖଇ ଉଷୁଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ନେଇ ଯାଇଥିଲୁଁ । ତାହା ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଗଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଉଳ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁଁ । ସେମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଘେରି ଚାଲିଲେ ।

ମନ୍ଦିର ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା କ୍ଷଣି ହଠାତ୍ ବୃଷ୍ଟି ଢାଳି ପକାଇଲା । ତହିଁ ସଂଗେ ସଂଗେ ପ୍ରବଳ ପବନ ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ବୈଶାଖ ବାତ୍ୟାଗର୍ଭଧାରା-ଶ୍ରାବଣରେ ପରିଣତ ହେଲା । କାହାର ଏ ସୁପ୍ତ ଶକ୍ତି ହଠାତ୍ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଭୀଷଣ ଉପାତ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଚିଲିକା ନିବିଡ଼ ତରଙ୍ଗମୟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ତରିପାଖରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ତରଙ୍ଗମାଳା ଦ୍ଵୀପକୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଯେମିତିକି ସେମାନେ ଦ୍ଵୀପଖଣ୍ଡ ଲେଉଟାଇ ଦେବେ । ଚିଲିକାର ଗଭୀର ବିକଟ ହୁଙ୍କାର ପ୍ରଭଞ୍ଜନର ରୁଦ୍ର ଝଙ୍କାର ଏବଂ ଛାଗ କୁକୁଟ କୁଳର ଆର୍ତ୍ତ ଚିତ୍କାରରେ କର୍ଣ୍ଣ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧ ହେଲା । ହଠାତ୍ ଏ ବିପଦର ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡ ସୃଷ୍ଟି ଦେଖି ଆମ୍ଭେମାନେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼ିଲୁଁ । ଭୀଷଣ ଶୀତରେ ହାତ ଗୋଡ଼ ଖିଲି ମାରିଗଲା । ମୁଁ ବଡ଼ ଅବସନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଦ୍ଵୀପରେ ବଡ଼ ଗଛ ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ । ଭୋଗ ମନ୍ଦିର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି ତାହା ଏତେ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେ ମଧ୍ୟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ଉପାୟ ନାହିଁ । ନିକଟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ତାଳ ବରଡ଼ା ନିର୍ମିତ ପଲା ଦେଖିଲୁଁ । ତାହା ମାନଧାତା ଅମଳର । ବୋଧହୁଏ

ରୋଷଘରର ଭିତ୍ତିପାତ ସମୟରେ କୁଳିମାନେ ରହିବା ସକାଶେ ତାହା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ପବନ ଦେବଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ପଳା ଖଣ୍ଡିକ ତିନିପାଖ ମୁକୁଳା । ସାଙ୍ଗମାନେ ମୋତେ ସେହି ପଲ୍ଲୀରେ ରଖି ଉଡ଼ି ଯାଇଥିବା ଅଂଶ ତାଳପତ୍ର ଭାଙ୍ଗିଆଣି ଆଛାଦନ କରିଦେଲେ । ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲୁଗା ଘୋଡ଼ି ପଲ୍ଲୀ ଭିତରେ ବସିଲି । ପବନଦେବ ଅନୁଗ୍ରହ ପୂର୍ବକ ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ମୋର ଉଚ୍ଚ ଖଣ୍ଡି ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବାକୁ ଯତ୍ନ କଲେ, ମାତ୍ର ମୁଁ ମଥାନରେ ଓହଳି ପ୍ରାଣପଣରେ ସେ ଦାଉ ସମ୍ଭାଳି ନେଲି । ଦୁର୍ବଳ ହେଲେ କି ହେବ; ପ୍ରବଳ ପବନକୁଜୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲି । ଯଥେଷ୍ଟ ଆତ୍ମ ପ୍ରସାଦ ମଧ୍ୟ ଉପଭୋଗ କଲି । ଭାବିଲି ଏ ଅକାଳ ବୃକ୍ଷର କାରଣ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ, ବୋଧହୁଏ, ଇନ୍ଦ୍ରଦେବ ଏହି ନିର୍ବାସିତ ପଶୁପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତି କୃପାପରବଶ ହୋଇ ଲବଣ ଜଳପାନର ଅରୁଚି ଛଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଆକାଶରୁ ଅମୃତ ଧାରା ଢାଳି ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଅନର୍ଗଳ ବୃକ୍ଷ ଏବଂ ତୋଫାନ ଏକୃଟିଆ ନିଷ୍ପର୍ଣ୍ଣା ହୋଇ ବସିବାକୁ ମନ ବଳିଲାନାହିଁ । ତହିଁ ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ଆରମ୍ଭ କଲି । ମାତ୍ର ଏ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରକୃତିର ଏ ଭୀଷଣତା ମଧ୍ୟରେ ମୋର ଏ ଗୀତ କିଏ ଶୁଣିବ ? କେତେ ଗୋଟି ଛାଗ କୁକୁଟ ମୋ ପାଖରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ ସେହିମାନେ ଶୁଣିଲେ । ସମସ୍ତେ ଯେ ଶୁଣିଲେ ତାହା ନୁହେଁ । କେହିକେହି ଶାନ୍ତି ପ୍ରୟାସୀ କୋଳାହଳଦୃଷ୍ଟୀ କବି ପ୍ରାୟ ଗୋଳମାଳ ଶୁଣି ତୀବ୍ର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଉଠୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ସୁଖରେ ବସି ମନ ଫୁଲଣା ଗୀତ ଗାଇଲି, ମାତ୍ର ଯେଉଁମାନେ ମୋର ସୁବିଧା କରାଇଦେଲେ ସେମାନେ କେଉଁ ଆଡ଼େ ଗଲେ ବା କଅଣ ହେଲେ ସେହି ଆଡ଼କୁ ମୋର ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାର ଅବସର ମୁଁ ପାଇଲି ନାହିଁ । ଏହା ହିଁ ତ ଯୁଗୋଚିତ କୃତଜ୍ଞତା । ସମସ୍ତେ ତିକ୍ତି ଶୀତରେ ଥିଲେ । ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ ଯାଇଥିଲେ ନିରାପଦ ହୋଇ ପାରିଥାଆନ୍ତେ । ମାତ୍ର ସ୍ନାନକରି ନଥିବା ହେତୁ ନିଜକୁ ଅପବିତ୍ର ମଣି କେହି ଗଲେ ନାହିଁ । ଭାବିଲେ ଏମାନେ କି ଭ୍ରାନ୍ତ, ମନ୍ଦିରରେ ଯଦି ଦେବତା ଆଆନ୍ତେ ତେବେ ସେଠାକୁ ଅପବିତ୍ର ହୋଇଗଲେ ପବିତ୍ର ହୋଇ ଆସିବାକୁ ହେବ । ପବିତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅପବିତ୍ର ସୁଦ୍ଧା ଯେ ପବିତ୍ର ହୋଇଯାଏ ଏହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଆଉ ଏକ ବିପଦ ପବନ ଏବଂ ତରଙ୍ଗ ଆଘାତରେ ନୌକାଖଣ୍ଡି ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଉତ୍ତର୍ଣ୍ଣିତ ଏବଂ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ପଥର ବାଜି ପାଟି ଯିବାର ଆଶଙ୍କା ଜାତ କଲା । ତାହା ହେଲେ ଏହି ନିରାହ ପଶୁପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ତୁଲ୍ୟ ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା କିଛିକାଳ ଏହି ଦ୍ଵୀପରେ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନାବିକମାନେ ନାନାବିଧ ଚେଷ୍ଟାକରି ସୁଦ୍ଧା ନୌକାକୁ ସ୍ଥିରକରି ରଖିପାରିଲେ ନାହିଁ । ତହିଁ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଏକ କୌଶଳ ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ଦୁଇଟା ବଡ଼ ପଥରକୁ ଦଉଡ଼ାରେ ବାନ୍ଧି ନୌକାରେ ରଖିବାକୁ ହେଲା । ପରେ ନୌକାକୁ ଗଭୀର ଜଳକୁ ଘେନିଯାଇ ସେହି ପ୍ରସ୍ତର ଦ୍ଵାରା ନଙ୍ଗର କରି ରଖାଗଲା । ସେଥିରେ ନୌକା ଉତ୍ତର୍ଣ୍ଣିତ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହେଲା ମାତ୍ର ପାଟିଯିବାର ଅଶଙ୍କା ରହିଲା ନାହିଁ । ଆଠଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ବୃକ୍ଷ ତୋଫାନ ଛାଡ଼ିଗଲା, ଆକାଶ ନିର୍ମଳ ଦିଶିଲା; ଚିଲିକା ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତଭାବ ଧାରଣ କଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ବିଷଣ୍ଣ ଦ୍ଵୀପଟି ହସିଉଠିଲା । ସମସ୍ତେ ଚିଲିକାରେ ସ୍ନାନ କରି ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ ଗଲୁ । ଦେବୀଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପରେ ରନ୍ଧନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ସକାଶେ ସମସ୍ତେ ବାହାରି ଆସିଲେ । ମୁଁ କେବଳ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ରହିଲି ।

ମନ୍ଦିରଟି ଉଚ୍ଚ ନୁହେଁ, କି ଖର୍ବକାୟ ନୁହେଁ । ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଦ୍ଵାର, ନିତାନ୍ତ ଆଧୁନିକ ହେତୁ ଶିଳ୍ପକଳା ବର୍ଜିତ । କେବଳ ଦେହଳୀ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵରେ ବିଷୁଙ୍କର ଚତୁର୍ଭୁଜ ମୂର୍ତ୍ତି ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ମନ୍ଦିର ଭିତର ପରିଷ୍କୃତ ନୁହେଁ, କଷ୍ଟରେ ୫/୬ ଜଣ ବସିପାରିବେ । ପଶ୍ଚିମପାର୍ଶ୍ଵରେ ଭିତ୍ତିସଂଯୁକ୍ତ ମଣ୍ଡପ ଉପରେ କାଳୀଜୟୀ ଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ । ତାଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ସିଂହର ମୂର୍ତ୍ତି । ସିନ୍ଦୁରରେ ପ୍ଲାବିତ ହୋଇ ମୂର୍ତ୍ତିଦ୍ଵୟ ଏ ରୂପ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଅଛି ଯେ, ଚିହ୍ନିବାର ଉପାୟନାହିଁ । ସିନ୍ଦୁର ସ୍ତର ଉପରେ ରୂପାର ଆଖି ବସାଇ ଦିଆଯାଇଅଛି । ସିଂହାସନ ଭିତ୍ତିରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ହାତରେ ପିନ୍ଧିବାର କାତ, କଉଡ଼ି ଲଗା ଯାଇଅଛି । ଦେବୀଙ୍କ ଶରୀରରେ ସୁଦ୍ଧା ପଇସା ଲଗା ଯାଇଅଛି । ମଣ୍ଡକ ଉପରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ଏବଂ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର କଉଡ଼ିର ଝାମ୍ପ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଅଛି । ତାହା ତଳେ ଖଣ୍ଡେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କାଙ୍ଗୁଣପତ୍ର ଓ ଗୋଟିଏ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବଟୁଆ ଓହଳି ଅଛି । ବଟୁଆରେ କେତେ କଡ଼ା କଉଡ଼ି ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ଅଳଗୁଣିରେ କେତେ ଖଣ୍ଡ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କଳା ଶାଢ଼ୀ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକର ଲମ୍ବ ଏକ ହାତ ଏବଂ ଓସାର ଚାଖଣ୍ଡେ ମାତ୍ର । ସେହି ଖଣ୍ଡିଏ ଶାଢ଼ୀ ଦେବୀଙ୍କର ପରିଧେୟ ହୋଇଅଛି । ମନ୍ଦିରର ଏକ କୋଣରେ ଗୋଟିଏ ଧାନପେଣ୍ଡା ଏବଂ ତାହା ସଙ୍ଗରେ ବଙ୍ଗବାସୀ ପ୍ରେସର ଛିନ୍ନ ଗଦ୍ୟ ଅଯୋଧ୍ୟାକାଣ୍ଡ ରାମାୟଣ ଖଣ୍ଡେ ଟଙ୍ଗା

ହୋଇଅଛି । ସିଂହାସନତଳେ ଚନ୍ଦନକାଠ, ଚନ୍ଦନପେଡ଼ି, ଦୀପ, ଧୂପଦାନୀ, ହାତଘଣ୍ଟା ପ୍ରଭୃତି ପୂଜାର ଉପକରଣ ଥୁଆ ହୋଇଅଛି । ଅନ୍ୟ ଏକକୋଣରେ ହନୁମାନ ମୂର୍ତ୍ତି । ତାହା ସୁଦ୍ଧା ମନ୍ଦିରରେ ଅସ୍ଥସ୍ଥ । ହନୁମାନ ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ମୂର୍ତ୍ତିର ମୁଖରେ ଗୋଟାଏ ଶାବଳ ପ୍ରବେଶ କରାଉଅଛି । ହନୁମାନ ପାଖରେ କେତେ ଖଣ୍ଡ ସରୁ ବେତ ରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି । ମନ୍ଦିରର ଭିତ୍ତି ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ନାମାବଳୀ । ଦର୍ଶକର ଅଙ୍ଗାର ଅଙ୍କିତ ନାମରେ ତାହା ପୂଷ୍ପ । ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରତି ନାବିକମାନଙ୍କର ଅଟଳ ଭକ୍ତି ଓ ବିଶ୍ୱାସ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚିଲିକାବାହୀ ନାବିକ ଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜାକରି ସୁଭକ୍ତି; ଦୋଆଣୀ, ପଇସା ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଲଗାଇ ଦେଇଯାଆନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ପଇସା ଲଗାଇଲୁ । ଏହି ସ୍ତୁତରେ ମନ୍ଦିରରେ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚିତ ହୁଏ, ତାହା କିଏ ନେଇ କିପରି ବ୍ୟୟକରେ, କିଛି ବୁଝାଗଲାନାହିଁ । ମୋ ବିବେଚନାରେ ଏହି ଅର୍ଥରାଶି ଦେବୀଙ୍କ ଆଶ୍ରିତ ହତଭାଗ୍ୟ ନିର୍ବାସିତ ପଶୁପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ପାଳନରେ ବ୍ୟୟିତ ହେଲେ ତାହାର ପ୍ରକୃତ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ହୁଅନ୍ତା । ସେଗୁଡ଼ିକ ସୁଦ୍ଧା ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ଉଦ୍ଧାର ଲାଭ କରନ୍ତେ ।

ମୁଁ ମନ୍ଦିରମଧ୍ୟରେ ବସି ଦେବଦେବୀଙ୍କର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଷୋଡ଼ ଆବୃତ୍ତି କଲି । ମନ ବଡ଼ ପବିତ୍ର ଏବଂ ପ୍ରସନ୍ନ ବୋଧହେଲା । ବାସ୍ତବରେ ଏହା ଦେବଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥଳ ଏବଂ ସାଧନାର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗ । କେବଳ ପାନୀୟ ଜଳର ଅଭାବରୁଏ ପାବନ ତୀର୍ଥ ନିର୍ଜନବନରେପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ଏ ସ୍ଥାନ ଛୁଇଁଲେ ମନରେ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦ ଚାପି ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ସଂସାରକୁ ଆଉ ଫେରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ପୁଣ୍ୟର ବିରାଟ ମହିମା ଦେହ ଧରି ଭ୍ରମଣ କରୁଅଛି । ତାହା ନ ହେବ ବା କାହିଁକି ? ଏ ବ୍ରହ୍ମଦର୍ଶିନୀ ମହାଯୋଗିନୀ ଚିଲିକାର ପରମ ଯୋଗଦେବୀ । ସ୍ୱୟଂ ଚିଲିକା ଦେବୀ କାଳୀଜୟୀ ରୂପରେ ଏଠାରେ ମହାଯୋଗରେ ସମାଧିସ୍ଥ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଏ ରୂପସ୍ଥାନ ଅତଳ ଜଳଧି ଗର୍ଭରେ ରହି ଲୋକର ଅଗମ୍ୟ ହୋଇଅଛି ।

ଖଲ୍ଲିକୋଟରୁ ପୂଜାର ଉପକରଣ ସଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିଲୁ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ସେ ସମସ୍ତ ଘେନି ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେ ଦେବୀଙ୍କ ପୂଜାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ, ମୁଁ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତର ସାଧକ ହେଲି । ଉଭୟେ ମନ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟାରେ ମହାଧୁରନ୍ଧର, ସୁତରାଂ ନିର୍ମହପୂଜାର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ହେଲା । ମନ୍ତ୍ରହୀନ ପୂଜା ହିଁ ପ୍ରକୃତ ପୂଜା ତହିଁରେଆତ୍ମା ସଂତୁଷ୍ଟ ହୁଏ । ଭକ୍ତିର ଆବେଗ ଆତ୍ମଦାନର ଉକ୍ତ୍ୟରୁ ମନ୍ତ୍ରର ଶକ୍ତି ଅଧିକ ନୁହେଁ । ଦେବତା ଭକ୍ତିରେ ତୃପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି- ମନ୍ତ୍ରରେ ନୁହେଁ । ବାଳକ ଧ୍ରୁବକି ମନ୍ତ୍ର ବା ଜାଣିଥିଲା ? ସହସ୍ର ଧ୍ୟାନ ମନ୍ତ୍ରରେ ମୁନି ରକ୍ଷିମାନେ ଯାହାଙ୍କୁ ଲାଭ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ, ଖାଲି ଭକ୍ତି ପୂତ ପ୍ରାଣର ଆହ୍ୱାନରେ ଶିଶୁ-ଧ୍ରୁବ ସେହି ପ୍ରାଣାରାମଙ୍କୁ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଭକ୍ତର ଆତ୍ମର ଆହ୍ୱାନ ହିଁ ମହାମନ୍ତ୍ର । ପ୍ରକୃତ ପୂଜା ପ୍ରାଣ ଭିତରେ ହୁଏ ପ୍ରାଣ ଏକା ପୂଜାର ଉପଯୁକ୍ତ ସିଦ୍ଧି ମନ୍ତ୍ରପ । ମାନସ ପୂଜା, ହୃଦୟରେ ଅମୃତ ମହୋତ୍ସବ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଧୂପ, ଦୀପ, ପୁଷ୍ପ, ଚନ୍ଦନ, ନୈବେଦ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଦେବୀଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରାଗଲା ।

ତେଣେ ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ତାହା ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟକୁ ଆନୀତ ହେଲା । ପୂଜକ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଚଳୁ ଛଡ଼ାଇ ଭୋଗ ଦେଲେ । ତହିଁପରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଚାରିଜଣ ଉଦରଦେବୀଙ୍କୁ ପ୍ରସାଦ ଅର୍ପଣ କଲୁ । ନାବିକମାନେ ନୌକାରେ ରାନ୍ଧି ଖାଇଲେ । ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଆଡ଼ମ୍ବର ବା ଉପାଦେୟତା ନଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭୋଜନ ବିଶେଷ ତୃପ୍ତିବୋଧ ହେଲା । କ୍ଷୁଧାଦେବୀ ପୂର୍ବରୁ ଅଭ୍ୟାଗତ ହୋଇଥିଲେ, ସୁତରାଂ ଭୋଜନର ମାତ୍ରା ଅଧିକ ହେଲା । ନିଜର ଭୋଜନରେ ନିଜକୁ ଆଷ୍ଟର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ କି ଲୋଭନୀୟ ବସ୍ତୁ ମିଶିଥିବାପରି ବୋଧହେଲା । ଅତିରିକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ ଉଦରସ୍ଥ କରି ଭାବିଲି-ଏହା ମୁଁ ଖାଇନାହିଁ, ମୋର ପରିଶ୍ରମ ଖାଇଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ପରିଶ୍ରମ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି । ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ଶ୍ରମବିମୁଖ ଖାଦ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଇ ଜୀର୍ଣ୍ଣକରେ, ଏହା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ । ଖାଇସାରି ଦ୍ୱୀପାନ୍ତରିତ ପଶୁପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲୁ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହାଣ୍ଡିଏ ଅନ୍ନ ପାକ ହୋଇଥିଲା । ବହୁଦିନ ଏକାଦଶୀ ପରେ ସେମାନେ ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଏବଂ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପାରଣା ପାଇ ଯେଉଁପରି ଆନନ୍ଦିତ ସେହିପରି କଳହମଉ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଠିକ୍ ବାଳକମାନଙ୍କ ପରି । ସବୁବେଳେ ସରା, କେବଳ ଖାଇବାବେଳେ କଲି । ଖାଦ୍ୟ ଓ ପାନୀୟ ଅଭାବରେ ପ୍ରାଣୀଗୁଡ଼ିକ ନିତାନ୍ତ ଶୀର୍ଷକାୟ । କେତେଗୁଡ଼ିକ ମୃତ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଯେଉଁମାନେ ଜୀବିତ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧମୃତ ବା ଆସନ୍ନ ମୃତ । କେହିବା ନିର୍ବାସନକାରୀ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନୀରବ ଅଭିଶାପବର୍ଷଣ କରି ମହାକାଶରେ ଶେଷ ନିଶ୍ୱାସ ମିଶାଇଛନ୍ତି । ହାୟ ନିଜର ଜୀବନ ପାଇଁ ଯେ ନିର୍ବାକ

ନିରାହ ପ୍ରାଣୀର ଜୀବନ ଏପରି ଭୀଷଣ ଭାବରେ ବିପନ୍ନ କରେ ତାହାର ହୃଦୟ କେତେ କଠିନ, ଅଥବା ତାହା ପିଣ୍ଡରେ ହୃଦୟର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନାହିଁ । ତାହାକୁ ବିନା ଅନୁଜଳରେ ଏହିପରି ନିର୍ବାସିତ କଲେ ତାହାର ଆତ୍ମା କଣ ହେବ, ତାହା କି ସେ ବୁଝେନାହିଁ । ହା ବିଧାତା ମାନବକୁ କି ତୁମ୍ଭେ ଏଥିଲାଗି ଶକ୍ତି, ବଳ, ଜ୍ଞାନ ଦେଇଅଛ । ତୁମ୍ଭ ଦଉ ଶକ୍ତି, ବଳ ଏବଂ ଜ୍ଞାନର ଯେ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ହୁଏ ନାହିଁ ଏହା କି ତୁମ୍ଭେ ଅଜ୍ଞାତ ? ତୁମ୍ଭ ରାଜ୍ୟରେ ରକ୍ତମାଂସଧାରୀ ନର ଏଭଳି ପୈଶାଚିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ ତ ? ଦୁର୍ବଳ ପରି ଏହି ଅମାନ୍ୟତା ଅତ୍ୟାଚାର ଦେଖି ଏ ସୃଷ୍ଟି ତୁମ୍ଭର ବୋଲି ଯେ ପ୍ରତୀତ ହୁଏନାହିଁ । ପ୍ରଭୋ ! ନାବିକମାନେ କହନ୍ତି,- “ଏହି ଜୀବଗୁଡ଼ିକୁ ଦେବାଙ୍କ ନିକଟରେ ବଳି ନଦେଇ ଦୟାବହି ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଇଅଛି । ଧନ୍ୟ ସଂସାର । ଏଠାରେ ନୃଶଂସତା ସୁଦ୍ଧା ଦୟା ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ଏହା ଯଦି ଦୟା, ତେବେ ଜୀବନ୍ତ ସମାଧି କିଏ ? ଏ ରୂପ ଭୟଙ୍କର ଦୟାପ୍ରକାଶ ଅପେକ୍ଷା ସଦ୍ୟ ବଧ କରିବା ବରଂ ଦୟାର କାର୍ଯ୍ୟ । ପବିତ୍ର ତୀର୍ଥସ୍ଥାନରେ ନିରାହ ପ୍ରାଣୀଗୁଡ଼ିକର ତପ୍ତ ନିଶ୍ୱାସ କାନ୍ଦି ବୁଲି ସ୍ଥାନର ପବିତ୍ରତା ନଷ୍ଟ କରୁଅଛି । ଏହା କି ଦୟାର କାର୍ଯ୍ୟ ? ଏହିପରି ଦୟା ଦୟାକାରୀ ପ୍ରତି ଅର୍ପିତ ହେଲେ ସେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହେବେ ତ ? ଏଥିରେ ଦୟାର ନାମ ବିକୃତ ଏବଂ କଳଙ୍କିତ ହେଉଅଛି ମାତ୍ର । ପ୍ରକୃତ ଦୟାପ୍ରତି ଏହା ତୀବ୍ର ବ୍ୟଙ୍ଗଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଉଅଛି ଏବଂ ଦୟାପ୍ରତି ଅସମ୍ମାନ କରାହେଉଅଛି । ଜଳ ଏବଂ ଖାଦ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଥିଲେ ପ୍ରକୃତ ଦୟା ଧର୍ମର କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଦୁର୍ବଳର ସ୍ୱାଧୀନତା ହରଣ ଏବଂ ତାହାର ଜୀବନକୁ ଯଦୃଃକାବରେ ବ୍ୟବହାର କାହାର ଦୟା ନୁହେଁ । ଦ୍ୱାପରେ ଘାସ ଆଦୌ ନାହିଁ । ଅଙ୍କୁଳ, ବରୁଣ, ଯଯାଜ୍ଞ ଏବଂ ହାଡ଼ଭଙ୍ଗାରେ ଦ୍ୱାପଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ । କେବଳ ଆଙ୍କୁଳ ବା ଯଯାଜ୍ଞ ପତ୍ର ଖାଇ ଛାଗ ମେଷ କେତେଦିନ ବଞ୍ଚିପାରିବେ ? ତାହା ସୁଦ୍ଧା ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନୁହେଁ, କି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଖାଦ୍ୟ ନୁହେଁ । କେବଳ ଲୁଣା ପାଣି ପିଇ ସେମାନେ ପରମାୟୁ କ୍ଷୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧୁରଜଳ ପାନ କରିବାକୁ ଦେଇଥିଲୁଁ, ସେମାନେ ରଙ୍କନିଧି ପାଇଲା ଭଳି ପରମ ଆଗ୍ରହ ସହ ତାହା ନିଃଶେଷ କରି ପାନ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ କଷ୍ଟ ମୋଚନ ସକାଶେ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଗୋଟିଏ ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ଧରି ଦ୍ୱାପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବର୍ହିଗତ ହେଲୁ । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଅସ୍ଥି କୁଡ଼କୁଡ଼ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ତାହା ଅନଶନ ଅପାନମୃତ ଛାଗକୁକୁଟ କୁଲର ଅସ୍ଥି । ଗୋଟିଏ ଛାଗ ଶିଶୁ ମୃତକଙ୍କ ହୋଇ ପଥର ଚାପା ତଳେ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାହାକୁ ଉଠାଇ ଦେବା ସକାଶେ ଯିବାରୁ ନାବିକମାନେ ନିଷେଧ କଲେ ଏବଂ କହିଲେ “ସେ ମାଆଙ୍କ ଦୂତ, ତାଙ୍କୁ ଛୁଇଁବା ନିଷେଧ ।” କି ଜୟନ୍ତ୍ୟ ଧାରଣା । ଅନୁଜଳ ତ ନିଷେଧ । ଏହା କି ମାତୃଦୂର ଅପବାଦ ନୁହେଁ । ଯାହାହେଉ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେ ନିଷେଧ ନ ମାନି ତାହା ଉପରୁ ପଥର ଚାପା ବାହାରକରି ଦେଇ ତାକୁ ଉଠାଇ ଦେଲୁଁ । ଖାଦ୍ୟ ଜଳ ମଧ୍ୟ ଦେଲୁ । ସେ ଚିକିଏ ସୁସ୍ଥ ହେବାରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କଞ୍ଚାପତ୍ର ଏବଂ ହାଣ୍ଡିରେ ଜଳ ତାହା ପାଖରେ ରଖି ଅନ୍ୟତ୍ର ଗମନ କଲୁ ।

ଦ୍ୱାପଟି ପୂର୍ବ ପଶିମ ବିସ୍ତୃତ । ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟ ସଙ୍କୁଳ ନୁହଁ, କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷ ଲତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ପଶିମାଂଶ ଅପେକ୍ଷା କୃତ, ପାଦପ ବହୁଳ । ଏହି ଅଂଶରେ ଅନେକ କୋଟିଲା ଖାଇ ପକ୍ଷୀ ବାସ କରନ୍ତି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପ୍ରକାଶ ଖଣ୍ଡୋପଳ ତରୁକୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଦ୍ୱାପର ପୃଷ୍ଠଭାଗ ପକ୍ଷୀ-ବିଷାରେ ଆବୃତ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ତାଖଣ୍ଡେ ବହଳର ବସିଅଛି । ବୋଧହୁଏ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପକ୍ଷୀ ଆସି ଦ୍ୱାପରେ ରାତ୍ରିଯାପନ କରନ୍ତି । ଦ୍ୱାପର ଚାରିପାଖରେ ବାଲୁକା ନାହିଁ, ତାହା ଉପଳ ଦହୁର । ଚିଲିକା ଜଳ ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡମାନ ଲୌହପ୍ରାୟ ପାଣ୍ଡୁର କୃଷ୍ଣାଭ ଦିଶୁଅଛି । ପକ୍ଷୀ ବିଷା ଗୋଟିଏ ଉକ୍ତୁଷ ସାର । କୌଣସି ଉନ୍ନତ ଦେଶରେ ଏଭଳି ଖଣ୍ଡିଏ ଦ୍ୱାପ ଥିଲେ କେବଳ ପକ୍ଷୀ ବିଷାରୁ ଶତ ଶତ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ ହୁଅନ୍ତା ମାତ୍ର ଏଠାରେ କେହି ପଚାରିବାକୁ ନାହିଁ । ବରୁଣ ଛାୟାରେ କୁକୁଟମାନେ ସଭାକରି ବସିଅଛନ୍ତି । କି ନୀରବ ପ୍ରସାବର ଆଲୋଚନା ହେଉଅଛି ତାହା କିଏ କହିବ । ଯଦି ଉଦ୍ଧାର ପ୍ରସାବ ଲାଗିଥାଏ ତେବେ ସେ ଆଶା ବୃଥା । ଦ୍ୱାପ ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଛାଗଶିଶୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସଂଗେ ସଂଗେ ବୁଲୁଥାଏ । ସମ୍ଭବତଃ ସେ ନବନିର୍ବାସିତ ।

ଦ୍ୱାପର ପାଦଦେଶରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବସି ବିଶ୍ରାମ କଲୁଁ । ଚାରିପାଖରେ ଚିଲିକା ଏବଂ ମଧ୍ୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ । ମହାଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ନଗଣ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶକ୍ତିର ଅବସ୍ଥାନ ଦେଖି ହସ ମଡ଼ିଲା । ନିଜକୁ ଚାହିଁ ଚାଲିକାକୁ ଚାହିଁଦେଲି, ମୋର ଯେଉଁ ନିଜସ୍ୱ ରେଣୁକଣାଟିକ ଥିଲା, ତାହା ଚିଲିକାରେ ବୁଡ଼ିଗଲା । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ, ଚିଲିକା ବେଶ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ନିଯୁକ୍ତ । ବର୍ତ୍ତମାନ

ତରଙ୍ଗ ନାହିଁ । କେବଳ ଧାର ପବନରେ ଜଳ ଇଷଡ଼ ଝିମିଝିମି ହେଉଅଛି ମାତ୍ର ତାହା ଉପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପଡ଼ି ବିଚିତ୍ର ଶୋଭା ଧାରଣ କରିଅଛି । ଯେମନ୍ତ କି ଚିଲିକା ସୁନ୍ଦରୀ ନୀଳକୁନ୍ତଳରେ କିରଣରୂପ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଚଉଁରୀ ମିଶାଇ ବେଶୀ ବନ୍ଧନରେ ଲାଗିଅଛି । ସନ୍ତରଣଶୀଳ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ସେହି ବେଶୀରେ ଖୋସିହୋଇଥିବା ଫୁଲର ଉପମା ଧାରଣ କରିଅଛି । ରୌଦ୍ରର ହାସ୍ୟ ଚିଲିକା ହାସ୍ୟରେ ମିଶି ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଜ୍ୟୋତିର ମହୋତ୍ସବ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । କି ସୁନ୍ଦର ଝିଲିମିଲି ଜ୍ୟୋତି, ସେ ଜ୍ୟୋତିରେ ଦର୍ଶକର ବାସନା-ଅନ୍ଧାରପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ ଆଲୋକିତ ହୋଇଯାଏ । ଦୂରବାକ୍ଷଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେଖିଲି ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ କୋଣରେ କିଛି ଦିଶୁନାହିଁ । ଜଳରେଖା ଦୂର ଚକ୍ରବାଳରେ ମିଶି ଯାଇଅଛି । ତାହାହିଁ ଚିଲିକା ଏବଂ ସମୁଦ୍ରର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ । ସୁତରାଂ ମୁକ୍ତ ଜଳାରଣ୍ୟ ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥିତ “ମାଣିକପଟନ” ଗ୍ରାମର ଚିହ୍ନ ବର୍ଷ ସୁଦ୍ଧା ସେଠାକୁ ଦିଶିଲାନାହିଁ । ଏହି ପଥରେ ପୁରୀକୁ ନୌକା ଯାଏ । ମୁହାଣର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଅର୍କକୁଦୀ ଓ କଳାମାଟି ଗ୍ରାମଦ୍ୱୟ କୁହୁଡ଼ି ବେଷିତ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଦେଖାଗଲା । ପୂର୍ବଦିଗରେ ପାରିକୁଦ । କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସାଦ ଦୁର୍ଗ ଚିଲିକାର ଶିରୋମଣି ପ୍ରାୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଗଲା । ତହିଁ ପରେ ଖଟିଆକୁଦୀ, ବଡ଼ଅଁଳ ଗ୍ରାମ ରସକୁଦୀ, ଖୋଲାମୁହଁ ଇତ୍ୟାଦି ଗ୍ରାମ । ଦକ୍ଷିଣରେ ମାଲୁଦଗଡ଼, ଖତପୁର, ଖୋଲଗାଁ, ଚଢ଼େଇଗୁହା ପର୍ବତ, ଘଣ୍ଟଶିଳା ପର୍ବତ, ରମାଗ୍ରାମ, ହରିଡ଼ାମୂଳ ପର୍ବତ ଏବଂ ଘାଟୀ, ପଥରନାସୀ ଓ ଆଳପୁରନାସୀ । ପଶ୍ଚିମରେ ଭାଲେରି ପର୍ବତ ଦ୍ୱିକୁକୁବିଶିଷ୍ଟ ଓଟ ପ୍ରାୟ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ପର୍ବତ ଉତ୍ତରପାଖ ବାଣପୁର ରାଜ୍ୟର ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣପାଖ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଏହି ପର୍ବତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଛତ୍ରଗଡ଼ ଘାଟି ହସ୍ତୀପୁଷ୍ପ ଲମ୍ବା ପାଟଘଣ୍ଟି ତୋର ପ୍ରାୟ ଦିଶେ । ଏହି ପର୍ବତ ରାଜନୈତିକ ଉତ୍କଳ ଏବଂ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ସୀମାସ୍ଥ ସ୍ୱରୂପ ।

ଏହି ପର୍ବତରେ “ନାରାୟଣୀ ଖୋଲ” ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଉପତ୍ୟକା ଅଛି । ସେଠାରେ ନାରାୟଣୀ ଦେବୀଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ଦେଉଳ ଅଛି । ଦେବୀ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜବଂଶର ପୂଜିତା । ବିଶାଳ ଉପତ୍ୟକା ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଧାନୁଆ ଲଙ୍କାମରିଚ ଅରଣ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେଠାରେ ଅହିରାଜ ସର୍ପ ଅଛନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ସେଠାରେ ୨୫ ହାତ ଲମ୍ବ ଏବଂ ତତ୍ତୁପଯୋଗୀ ମୋଟ ଅହିରାଜ ଦେଖାଯାଏ । ପଶ୍ଚିମରେ ଜଟିଆନାସୀ ପର୍ବତ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ କୁମ୍ଭାରାକୃତିରେ ବିସ୍ତୃତ । ଉତ୍ତରରେ ମାମୁ ଭଣଜା ପର୍ବତ ଓ ବାଙ୍କିଆପାଲି ପର୍ବତ । ମାମୁ ଭଣଜା ପର୍ବତ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଏବଂ ଅପରଟି ସାନ । ଭଣଜା ମାମୁର ପାଦମୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଜଟିଆ ଏବଂ ମାମୁ ଭଣଜାର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରପୁଟ, ଛେଡ଼ାପଦର, ବରପଦର, ବଡ଼ କୁଳବଙ୍ଗଳା ଏବଂ ବାଲୁଗାଁ ଶ୍ରେୟନ ।

ଦ୍ୱୀପଭ୍ରମଣ ଶେଷ କରି କୁଳେ କୁଳେ ଆମେମାନେ ନୌକା ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁଁ । ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମାଛ ଚହଟି ଉଠି ଲେଉଟି ପଡ଼ିଲା । ତାହାର ଆକୃତି ଚାନ୍ଦିମାଛ ପରି ପ୍ରାୟ ଗୋଲ ହାତେ ଲମ୍ବର ଗୋଟାଏ କଣ୍ଟକିତ ଲାଞ୍ଜ ଅଛି । ତାହା ସାଙ୍କୁତ ଜାତୀୟ ମାଛ । ନାବିକମାନଙ୍କୁ ପଚାରି ବୁଝିଲି ତାହାର ନାମ ଚିଲି ମାଛ । ଏହି ମାଛ ଚିଲିକାରେ ଏତେ ଅଧିକ ଅଛନ୍ତି ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ଭୟରେ ଚିଲିକାରେ ନାବିକମାନେ ସନ୍ତରଣ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଏତେ ଦିନେ ବୁଝିଲି ଚିଲି ନିବାସ ହେତୁ ଚିଲିକା ନାମ ହୋଇଅଛି । ନାବିକମାନେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ଏ ଅନୁମାନ ସମର୍ଥନ କଲେ । ଏଥିପୂର୍ବରେ ଚିଲିକା ନାମର ସାର୍ଥକତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଯାଇଅଛି ତାହା କାଳ୍ପନିକ । କିନ୍ତୁ ଚିଲିମାଛ ଥିବାରୁ ଚିଲିକା, ଏହା ହିଁ ପ୍ରକୃତ ଯୁକ୍ତି । ଏହି ମାଛ ଲାଞ୍ଜରେ ବିନ୍ଦିଦେଲେ ବିନ୍ଦାସ୍ଥାନ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ରୂପରେ ଫୁଲିଯାଏ ଏବଂ ତାହା ଯନ୍ତ୍ରଣା ହୁଏ । କ୍ଷତସ୍ଥାନରେ ଚନ୍ଦନ, ଗନ୍ଧକ ଏବଂ କୋରୋସାଇନ୍ ତେଲ ମିଶାଇ ପ୍ରଲେପ ଦେଲେ ଭୂଳା ଏବଂ ଫୁଲା ନିବାରିତ ହୁଏ । ଚିଲି, ଶିଙ୍ଗି ଏବଂ ମାଗୁର ପ୍ରଭୃତି ମାଛ ବିନ୍ଦିଲେ ଏହି ଔଷଧ ମନ୍ତ୍ରଶକ୍ତି ତୁଲ୍ୟ ଆଶୁ ଫଳପ୍ରଦ ହୁଏ ବୋଲି ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ନାବିକମାନେ କହିଲେ । ସମ୍ପ୍ରତି “କୁଣ୍ଡଳମାଛ” ଚିଲିକାରୁ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ମରୁଅଛନ୍ତି । ଏହାର ଆକୃତି କାଳୀଚାନ୍ଦୀ ବା ମହିଷିଆ ଚାନ୍ଦୀପରି । କାଳ ପଡ଼ିଲେ ଏ ମାଛ ଅଧିକ ମରନ୍ତି । ଗତ ନଅଙ୍କ କାଳରେ ଏହି ମାଛ ଅଧିକ ମରିଥିଲେ ବୋଲି ପ୍ରାଚୀନ ଲୋକମାନେ କହନ୍ତି ।

ବୈଶାଖମାସ ଅପରାହ୍ନରେ ବୃଷି ବାତ୍ୟାର ଉପାତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଏହି ଆଶଙ୍କା କରି ବିଶେଷତଃ ଅନୁକୁଳ ପବନ ଦେଖି ନାବିକମାନେ ନୌକା ଛାଡ଼ି ଦେବାକୁ କହିବାରୁ ଆମେମାନେ ନୌକାରୋହଣ ସକାଶେ ଯଥା ସ୍ଥାନଭିମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁ । ପଶୁପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ବାଟୋଇଦେବା ସକାଶେ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲେ । ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନରେ ସେମାନେ ଭାବିଥିବେ ଯେ ଆମେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସହ ଚିରକାଳ ଏହି ନିର୍ଜନ ଦ୍ୱୀପରେ ବାସ କରିବୁଁ । ନଚେତ୍ ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ଭୀଷଣ କାରାରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବୁଁ ।

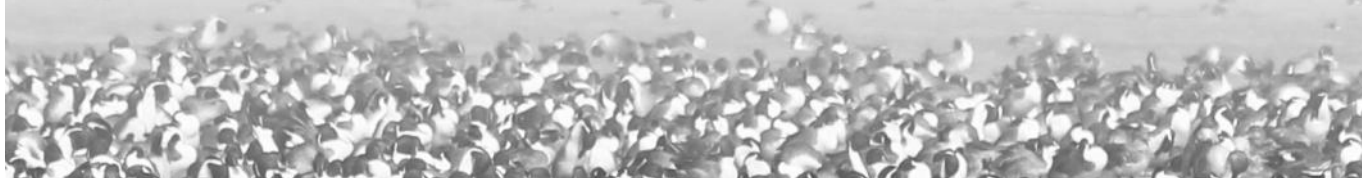
ସେମାନଙ୍କର ସେ ଆଶାପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ନୌକାରୋହଣ କରିବାର ଦେଖି ସେମାନେ ବିଷାଦ କାତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ହାୟ, ମାୟାବିନୀ ଆଶା, ଆଜୀବନ ନିର୍ବାସିତ ପ୍ରାଣୀଗୁଡ଼ିକୁ ରୂପ ଭାବରେ ନିର୍ଯ୍ୟାସିତ ଏବଂ ପ୍ରତାରିତ କରି ତୁ କି ଫଳ ପାଉଅଛୁ । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣ ବ୍ୟାକୁଳ, ଏ ସମୟରେ କି ଉପହାସ ସହ୍ୟ ହୁଏ ? ତୁ ପାପୀୟସୀ, ଅଭିଶପ୍ତା ହେବୁ ।

ନିର୍ବାକ ବ୍ୟାକୁଳତା, ଯେପରିକି ସେମାନେ ଆମୋଦ୍ଧାର ସକାଶେ କରୁଣା ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛନ୍ତି । ଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବପ୍ରାୟ ତାଙ୍କ ମୁନ ମୁଖ ଏବଂ ଦାନନେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଏହି ମନୋଗତ ଭାବ ଆଭାସି ଉଠିଲା । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ବଡ଼ କରୁଣ-ବଡ଼ ମର୍ମହୃଦ । ସେମାନଙ୍କର ଶୋକମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଦୁଃଖରେ ମର୍ମ-ଗ୍ରସ୍ତି ଶତଜ୍ଞାନ ହୋଇଗଲା, ନେତ୍ରରୁ ଅଶ୍ରୁପାତ ହେଲା । ଅବଶିଷ୍ଟ ଖଇଉଖୁଡ଼ା ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଗଲା । ଅବଶିଷ୍ଟ ଜଳମଧ୍ୟ ହାଣ୍ଡିରେ ରଖି ଆସିଲୁଁ । ନାବିକମାନେ ନୌକା ଛାଡ଼ିଦେଲେ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୁଃଖରେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ, ତଥା ଦ୍ଵୀପଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କଲୁଁ । ଖାଦ୍ୟ ପାଇ କେହି ଖାଇଲା, କେହି ବା ନ ଖାଇ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ମିନତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଲା । ସାମାନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟରେ କି ହୃଦୟ ବ୍ୟାକୁଳତାକୁ ଭୁଲାଇ ରଖି ହୁଏ ।

କାଳଜୟୀ ଗଣ୍ଡରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ହା ୧୪ ତ ପାଣି । ବର୍ଷାକାଳରେ ହା ୨୦ ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରେ । ନୌକା ନିରାପଦରେ ଦୁଇମାଇଲ ପଥ ଅତିକ୍ରମ କଲା । ଅକସ୍ମାତ ଗଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ସୁପ୍ତ ଝଟକା ଏବଂ ପ୍ରବଳ ବୃଷ୍ଟି ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ କ୍ରମଶଃ ଭୀଷଣତର ହୋଇ ଉଠିଲା । ଚିଲିକା ସେ କରାଳ ଅଭିନୟରେ ଯୋଗଦେଲା । କି ଭୈରବ ରାଗିଣୀ ଗାଇ, ତରାଗ୍ରାସ କରିବାକୁ ତୁଙ୍ଗତରଙ୍ଗର କରମାଳ ବିସ୍ତାର କଲା । ସେ ରାଗିଣୀ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାଣର ରାଗିଣୀ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ବିଜୁଳିର ପ୍ରତିବିମ୍ବ, ଚିଲିକାର ଆଗ୍ରେୟ ରସନା ପ୍ରାୟ ମୁହଁମୁହଁ ଲହ ଲହ ହୋଇ ଉଠିଲା ଆଶାଯାଜ ସୁଦୂରରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ହୃଦ-ପ୍ରକୃତିର ବିରାଟ ଭୀଷଣତା ମଧ୍ୟରେ ବସି ନରଜୀବନର କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁରତା ଏବଂ ଅସାରତା ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଲାଗିଲୁଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିମୁଦ୍ତ ହୋଇ ପର୍ଯ୍ୟାକୁଳ ନେତ୍ରରେ ଅନାଇ ରହିଲୁଁ । ଏ ଆକସ୍ମିକ ଦେବୀ ସଙ୍କଟରୁ ତ୍ରାହି ଲଭିବାର ଆଶା ସୁଦ୍ଧା ରହିଲା ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଯାହା ଖୋଜିଥିଲି ତାହାପାଇଲି । ଅନ୍ତରତମ ପ୍ରଦେଶରୁ ଭୟ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖ ଭଙ୍ଗାରୁ ଜଣାଗଲା । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଆବରଣ କରି ରଖିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସେ ଭୟର ବେଗ ପ୍ରତିହତ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । କି ଭୀଷଣ ଦୃଶ୍ୟ । ସେହି ଭୀଷଣତା ମଧ୍ୟରେ ମୃତ୍ୟୁର ରୂପ ଦିଶି ଆସିଲା । ମୁଁ ଭାବିଲି ଏତେ ଭୟ-ଏତେ ଉଦ୍‌ବେଗ ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳତା ପ୍ରାଣଟିକକ ସକାଶେ ସିନା । ତେତିକିର ମାୟା ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସବୁ ପରିଷ୍କାର ହୋଇଯିବ । ଚିଲିକା ମହାଶକ୍ତି ଧାରଣ କରି ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ଶକ୍ତିଟିକକୁ ଯଦି ଲୋଭ କରିବ, ତେବେ ତାହା ତ ଆନନ୍ଦର କଥା । ମହାଶକ୍ତିରେ ମିଶି ରହିବା ଅପେକ୍ଷା ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ଆଉ କଣ ଅଛି ? ତେବେ ଚିଲିକାର ଏତଦ୍ଵାରା ନିନ୍ଦା ଅପକାର୍ତ୍ତ ହୋଇପାରେ । ନାବିକମାନେ ତାହା ହିଁ ପ୍ରଥମରେ ଗାଇଥିଲେ ।

ବିପଦ ଉପରେ ବିପଦ । ମୋତେ ସମୁଦ୍ର ପାଡ଼ା ଆକ୍ରମଣ କଲା । ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କର କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । କେବଳ ମୋ ପ୍ରତି ଚିଲିକାର ଏହି ଅଯାଚିତ କରୁଣା । ମୁଣ୍ଡ ଗୁଲାଇଲା, ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ବାନ୍ତି ଉଠାଇଲା, ମାତ୍ର ବାନ୍ତି ହେଲା ନାହିଁ । ଓଃ ସେ କି ଯନ୍ତ୍ରଣା । ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହୃଦୟର ବ୍ୟଥା ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ଉନ୍ମୁଖ ହୋଇ କହି ନ ପାରିଲେ ଯେପରି ଯନ୍ତ୍ରଣା ହୁଏ, ଏହା ଠିକ୍ ସେହିପରି । ସଙ୍ଗରେ କର୍ପୁର ଥିଲା, କାଗଜିଲେମ୍ବୁ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ମାତ୍ର ତାହାର କାହାରି ମନରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ବିପଦବେଳେ ଜ୍ଞାତ ପ୍ରତିକାର ବିସ୍ମୃତ ହେବା ସୁଦ୍ଧା ସଂସାରର ଗୋଟାଏ ଧାରା । ସଂସାରତ ମାୟାର ଭ୍ରମ, ତାହା ଧାରାଗୁଡ଼ିକ ବା ଅଭ୍ରମ କାହିଁକି ହେବ । କେହି କେହି ମୁହଁମାଡ଼ି ଶୋଇବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ଶିଷ୍ଟ ଚାଟ ଅବଧାନର ଉପଦେଶ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କଲା ପ୍ରାୟ ମୁଁ ସେ ଉପଦେଶ ଆଶୁ ପ୍ରତିପାଳନ କଲି, ମାତ୍ର କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । କୁଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଡ଼ା ସମଭାବରେ ରହିଲା । ମୁଁ ନୀରବ ହୋଇ ବସି ରହିଲି । ନାବିକ ଓ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ନୀରବରେ ଗିଳି ଜାଣି କରିବାକୁ ଲାଗିଲି ।

ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଦ୍ଵୀପ-କେତେ ପର୍ବତ ଅଛି, ତାହା କିଏ ଜାଣିପାରିବ । ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ କେବଳ ଦ୍ଵୀପ ଏବଂ ପର୍ବତ । ନୌକା ଚାଲୁଥାଏ, ନୌକାକୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଖି ହଂସ, ପାଣିକୁଆ, ମାଣ୍ଡିଆଗେଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି ସନ୍ତରଣରତ ପକ୍ଷୀମାନେ ଉଡ଼ିଯାଇ କିଛି ଦୂରରେ ଜଳରେ ବସି ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ନୌକାକୁ ପରିହାସ କରି ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଥାଆନ୍ତି ।

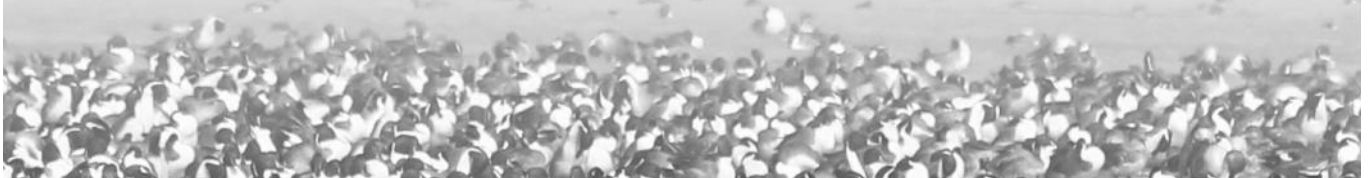
ବାମ ଭାଗରେ ମାଲିଦେଇକୁଦା ଦେଖାଗଲା । ସେଠାରେ ଝଡ଼ିଯୋକ ପରି ପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ି ବୁଲୁଥାଆନ୍ତି । ଆଲିପୁର ନାସୀ ନିକଟରେ ଚିଲିକା ଗର୍ଭରେ ଗୋଟାଏ ଶୁକ୍ଳ ସ୍ତମ୍ଭ ଦେଖାଗଲା । ତାହାର ନାମ “ଏକ ପଥର” । ଉକ୍ତ ପଥର ପକ୍ଷୀ ବିଷ୍ଣୁରେ ଶୁକ୍ଳ ହୋଇଯାଇ ଅଛି । ଏହି ଅଂଶରେ ଚିଲିକା ଗର୍ଭରେ ଅନେକ ଗଣ୍ଡ ଶୈଳ ଅଛି । କେହି ଉପରକୁ ଦିଶୁଅଛି, କେହି ବା ଜଳମଧ୍ୟରେ ମଗ୍ନ । ଏହି ଗଣ୍ଡଶୈଳାକୀର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶରେ ନାବିକମାନେ ଅତି ସାବଧାନରେ ନୌକା ବାହି ନିଅନ୍ତି ପ୍ରାୟ ଚାରି ଘଟିକା ସମୟରେ ନାବିକମାନେ “ଓଡ଼ିଆ ଆଲପୁର” ନିକଟରେ ନାବ୍ ଖଟାଇ ବିଶ୍ରାମ କଲେ । ଏ ଗ୍ରାମ ଖଣ୍ଡିକ ବାଇଗଣ ଓ ଲଙ୍କାମରିଚ ସକାଶେ ବିଖ୍ୟାତ । ଚିଲିକାର ଏ ଅଂଶ ମହ୍ୟ-ବହୁଳ । ଆଶୁଏ ପାଣିରେ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ନୌକା ଖଟାଯାଇଥିଲା । ଏତେ ଅଳ୍ପ ଜଳରେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ବିଚରଣ କରୁଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ସେଠାରେ ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ବିଶ୍ରାମ ପରେ ନୌକା ଚାଲିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ୭ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ନୌକା କୁଳରେ ଲାଗିଲା । “ଭାସୁଛି ଅକାତ ଜଳେ କୁଳେ ନେଇ ଲଗା ।” ନାବିକମାନଙ୍କର ଏ ପ୍ରାର୍ଥନା ସଙ୍ଗୀତ ସାଥୀକ ହେଲା । ଆମ୍ବମାନେ ଯେଉଁଠାରୁ ଯାଇଥିଲୁ-ସେହିଠାରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନୌକାରୁ ଅବତରଣ କଲୁ ।

କାଳୀଜୟୀ ଦେଖିଆସିଲି, ବହୁଦିନର ଅବାଧ ଆଶା ଶାନ୍ତ ହେଲା । ମନରେ ସୁଖ ଜାତ ହେଲା । କିଏ କହିଲା ସୁଖ ଜାତହେଲା ? ସୁଖ ସେତ ବହୁଦୂରରେ ରହିଲାଣି । ବରଂ ଦେଖିବା ବେଳେ ସୁଖ ତ ଥିଲା ଦେଖି ସାରିଲାପରେ ଆଉ ସୁଖ କଣ ? ଭୋଜନୀୟ ସ୍ବଚ୍ଛିତ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଆକାଞ୍ଚିଆ ସାଫଲ୍ୟ ଲାଭ କଲା ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ସୁଖ କାହିଁ, ସାଫଲ୍ୟ କି ସୁଖ ? ସେତ ସୁଖକୁ ଶେଷ କରିଦିଏ । ତାହା ଗତଶୂନ୍ୟ, ନିଷ୍ପନ୍ନ । ସେଥିରେ କର୍ମର ପ୍ରେରଣା କାହିଁ, ପ୍ରାଣର ଅନନ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳତା କାହିଁ, ହୃଦୟର ଉଜାଡ଼ତା ବା କାହିଁ ଏହା ହିଁ ସିନା ସୁଖ । ଅତଃ ବିଶ୍ରାମରେ ସୁଖ ନାହିଁ, ସୁଖ ଗତିରେ ଅଛି । ଯାଉ ସେ କଥା । ଆମ୍ବମାନେ ନୌକାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ତେନ୍ତୁଳିଆପଡ଼ା ଗ୍ରାମକୁ ଆସିଲୁ । ଗ୍ରାମର ସ୍କୁଲ ଗୃହରେ ରାତ୍ର ବିଶ୍ରାମର ଆୟୋଜନ ଲାଗିଲା । ସଂଗେ ସଂଗେ ପ୍ରବଳ ବୃଷି । ବୃଷି ଗୁପ୍ତ ଶବ୍ଦରୂପେ ସଂଗେ ସଂଗେ ଠିକ୍ ବେଳକାଳ ଜାଣି ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିଲା । ମୋର ଶରୀର ଭଲ ବୋଧ ନ ହେବାରୁ ମୁଁ ରାତ୍ରରେ ଉପବାସ ରହିଲି । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରେରିତ ଗାଡ଼ି ପୂର୍ବରୁ ଆସି ଉକ୍ତ ଗ୍ରାମରେ ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଥିଲା । ପରଦିନ ସକାଳେ ଆମ୍ବମାନେ ସେହି ଗାଡ଼ିରେ ବସି ରମ୍ଭା ଆସିଲୁ । ଷ୍ଟେସନରୁ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ମୁଁ ଏବଂ ମୋହର ଅନୁଜ ତାଳଗାଡ଼ିରେ ଛାଡ଼ାପୁର ଆସିଲୁ ।

ରାଜକୀୟ ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ମୋ ଭଳି ଦୟିନୀ-ଧନୀ ପକ୍ଷରେ କାଳୀଜୟୀ ଦର୍ଶନ ଏକାନ୍ତ ଅସାଧ୍ୟ । ମୋ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଦୂରାକାଞ୍ଚା ବୋଲି ବୋଲିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଦରିଦ୍ର ଆଶା ହୃଦୟର ଏକ କୋଣରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିବା ହିଁ ସ୍ବାଭାବିକ । ଖଲ୍ଲିକୋଟର ହୃଦୟବାନ ଶିକ୍ଷିତ ରାଜା ମହୋଦୟ କାଳୀଜୟୀ ଦର୍ଶନର ସୁବିଧା କରିଦେଇ ମୋର ମହୋପକାର ସାଧନ କରିଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ଚିରକୃତଜ୍ଞ ଏବଂ ଚିରରଣୀ ।

କାଳୀଜୟୀ ନାମକରଣର କାରଣ ଅନେକଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲି ମାତ୍ର କାହାରି ଠାରୁ ସନ୍ତୋଷଜନକ ଉତ୍ତର ପାଇଲି ନାହିଁ । ପରିଶେଷରେ ପାରିକୁଦର ଗୁଣ ବିଚକ୍ଷଣ ଯୁବରାଜ (ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜା) ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ର ଲେଖି କାଳୀଜୟୀ ବିବରଣ ଜିଜ୍ଞାସୁ ହୋଇଥିଲି । ତାଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ଉତ୍ତର ପାଇଥିଲି ସେଥିରେ ଅନେକ ନିହିତ ଅଛି । ତହିଁର ମର୍ମ ଏହି-

ଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ନାମ କାଳୀଜୟୀ । ମାତ୍ର କେହି କେହି କାଳୀଜୟୀ ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । ଏକଦା କୌଣସି କାରଣରୁ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜା ପାରିକୁଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରି ସୈନ୍ୟ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ସୈନ୍ୟ ବୃନ୍ଦ ଆସି ପାରିକୁଦ କିଲ୍ଲାର ସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ସାତପଡ଼ା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଶିବିର ସଂସ୍ଥାପନ କଲେ । ପାରିକୁଦ, ସାତପଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଚିଲିକା ବିଜୟ ଆଶାରେ ଅଭିଯାନ କରି ଶତ୍ରୁ ସୈନ୍ୟବୃନ୍ଦର ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଦେବୀଙ୍କ ମହିମାରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଏରାପକ୍ଷୀ ପାରିକୁଦ କିଲ୍ଲାର ଗୁରୁବାଇ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଚିଲିକା କୁଳରେ ଠିଆହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ପାରିକୁଦର ସୈନ୍ୟବୋଲି ମନେକରି ଏବଂ ନିଜ ସୈନ୍ୟପେକ୍ଷା ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାଧିକ ଦେଖି ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ସେନାପତି ଭୀତ ହୋଇ ଖୋର୍ଦ୍ଧାଭିମୁଖେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ପାରିକୁଦବାସୀମାନେ ଏହି ଘଟଣାକୁ କାଳୀଙ୍କର କୌଶଳ ମନେ କରି କାଳୀଜୟୀ ହେଲେ, କାଳୀଜୟୀ ହେଲେ” ବୋଲି କହି ଆନନ୍ଦରେ କୋଳାହଳ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେହିଦିନଠାରୁ ଦେବୀଙ୍କ ନାମ କାଳୀଜୟୀ ହେଲା ।

ଦୈନିକ ଭୋଗ ଓ ପୂଜା ନିର୍ବାହ ନିମନ୍ତେ ପାରିକୁଦ ଷ୍ଟେଟରୁ ଦେବାଙ୍କ ନାମରେ ଧାନ ଜମି ଖଞ୍ଜା ଅଛି । ମାତ୍ର ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ କାଳୀଜୟୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଯିବାର ସୁବିଧା ନ ଥିବାରୁ ବିଶେଷତଃ ବର୍ଷା ଡୋଫାନ ସମୟରେ ଚିଲିକା ବନ୍ଧ ନୌଯାନର ଅଗମ୍ୟ ହେବାରୁ ଦେବାଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ୱରୂପ ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଚିଲିକା ତଟରେ ସ୍ଥାପିତ କରି ସେଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ପୂଜା ଏବଂ ଭୋଗର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଅଛି । ଦୁର୍ଗାପୂଜା ସମୟରେ ସମାରୋହରେ ଦେବାଙ୍କର ପୂଜା ହୁଏ ଏବଂ ବଳାପଡ଼େ ।

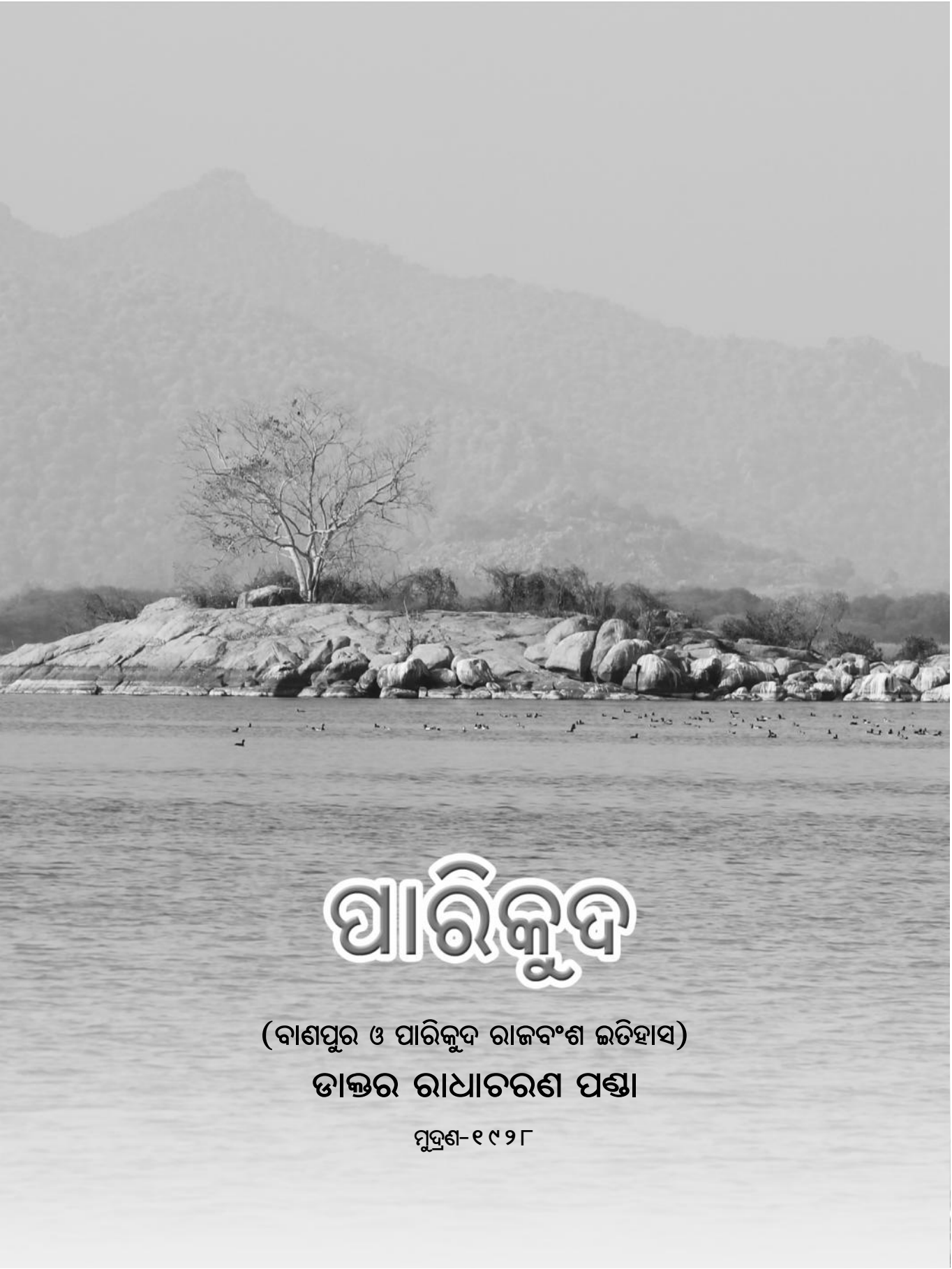
କାଳୀଜୟୀ ଚିଲିକାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ । ଚିଲିକାଚାରୀ ନାବିକମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅତିଶୟ ଭକ୍ତି କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଦେବାଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କଲେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବିପଦ ଘଟିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ନୌକା ନିମଗ୍ନ ସମୟରେ ଦେବାଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କରି ଅନେକଙ୍କୁ ଆସନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାର ଦେଖା ଯାଇଅଛି । ଦେବାଙ୍କର ଅପାର କୃପାରୁ କେହି କେହି ଅଗାଧ ଜଳରେ ସନ୍ତରଣ ଦ୍ୱାରା ପାର ହୋଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଏହି ଦେବାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୂଜା ଓ ବଳି ମାନସ କରି ଅନେକ ସଙ୍କଟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇ ଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱୟଂ ଯୁବରାଜ ସୁଜା ଏହି ବିଷୟରେ ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ଅଟନ୍ତି ।

୧୧୨୪ ସାଲ(୧୭୧୭ଖ୍ରୀ)ରେ ପାରିକୁଦର ଜନୈକ ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେଉଳରେ ଦେବାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା । କାଳର ବିକଟ ଦ୍ରୁଷ୍ଟାନ୍ତରେ ଉକ୍ତ ଦେଉଳଟି ବିନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜାସାହେବଙ୍କର ପିତା ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦିରାଜ ଭ୍ରମରବର ରାୟ ବାହାଦୁର ୧୮୮୨ ସାଲରେ ଦେବାଙ୍କର ଦେଉଳ ତୋଳାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜା ମହୋଦୟ ଆଗନ୍ତୁକ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ରାମ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କରାଇଅଛନ୍ତି ।

କାଳୀଜୟୀ ଦ୍ୱୀପର ପରିମାଣ ୮ ଏକର ୨୯୦ ଡେସିମିଲ୍ ମଧ୍ୟରୁ ମନ୍ଦିର ଏକ ଡେସିମିଲ୍, ପାହାଗାର ୩ ଡେସିମିଲ୍, ପଡ଼ିଆ ଏକ ଏକର ୮୭ ଡେସିମିଲ୍ ଏବଂ ପାହାଡ଼ ୭ ଏକର ୨୦୦ ଡେସିମିଲ୍ । ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ବାଟେ ଯିବା ସମୟରେ ପାରିକୁଦର ତତ୍କାଳିନ ରାଜା ବାଲୁଙ୍କେଶ୍ୱର ହରିଚନ୍ଦନ ଭାତ ହୋଇ କାଳୀଜୟୀ ଦ୍ୱୀପରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ଘଟଣା ୧୮୦୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଘଟିଥିଲା

□□□

ପାରିକୁଦ

(ବାଣପୁର ଓ ପାରିକୁଦ ରାଜବଂଶ ଇତିହାସ)

ଡାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା

ମୁଦ୍ରଣ-୧୯୨୮

ମୁଖପତ୍ର

ଇତର ଦେଶମାନଙ୍କରେ ସର୍ବସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଦ୍ଧା ନିଜ ଜୀବିତ ଚରିତ ଲେଖି ରଖନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ଧାର, ବୀର, ଧନୀ କିମ୍ବା ଧରଣୀଧର ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଜୀବିତ ଚରିତ ଲେଖି ରଖନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ଇତିହାସ ଲେଖିବାକୁ ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ସୁବିଧା ଘଟେ, ଭାରତବର୍ଷରେ ତାହା ଘଟେ ନାହିଁ । କେତେକ ନରପତିମାନଙ୍କର ନଅରରେ ଯାହା ‘ପାଞ୍ଜି’ ନାମରେ ଲିଖିତ ଏବଂ ରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି, ତାହା ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ଦୋଷଦୂଷିତ । ସନ ୧୯୧୪ ସାଲରେ ଘଟିଥିବା ମହାସମର ଚରିତ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ମିଶ୍ରିତ ହୋଇଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ, ପୁରୁଣା ପାଞ୍ଜିମାନଙ୍କ ଲେଖା କେବଳ ସତ୍ୟ ବୋଲିବାକୁ କିଏ ସାହସୀ ହୋଇ ପାରିବ ? ଅତଏବ ଭାରତବର୍ଷର ଆଧୁନିକ ଇତିହାସ ଲେଖକମାନେ ଶିଳା ଏବଂ ତାମ୍ର ଶାସନ-ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅଧିକ ନିର୍ଭର କରୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନ ସୁଦ୍ଧା ସମଗ୍ର ନେହିଥିବାରୁ ଲେଖକମାନେ ଯେତେ ପରିଶ୍ରମ କଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଭାରତବର୍ଷର ଇତିହାସ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଭାରତବର୍ଷର ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଉତ୍କଳରେ ଶାସନାଦି ସାଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଅତି ନ୍ୟୁନ । ଅତଏବ ଉତ୍କଳ ଦେଶର ଇତିହାସ ଲେଖିବା କଷ୍ଟତର ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର ।

ଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀ ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ସ୍ୱୀକାର କରି ଯଥା ସମ୍ଭବ ସାଧାରଣ ସାମଗ୍ରୀ ସମ୍ପାଦି ଏହି “ପାରିକୁଦ ବିବରଣ”କୁ ଲେଖି ଆଶା କରନ୍ତି ଯେ ଉତ୍କଳାନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜଧାନୀର ବିବରଣୀ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲେ ସମଗ୍ରୋତ୍କଳର ଇତିହାସ ଲେଖିବା ସୁବିଧା ଘଟିବ । ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଆଶା ଅସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ ।

ଏକ ପଟ୍ଟଣର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହୀ ନିଜ ଗୃହକୁ ଏବଂ ତତ୍ ପରିସରକୁ ନିର୍ମଳ ରଖୁଥିଲେ, ସେ ପଟ୍ଟଣଟି ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିବ । ସେଠାରେ ପରିଷ୍କାରକରଣସଂଘ ରହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଏହି ‘ପାରିକୁଦ ବିବରଣ’ ନିଷ୍ପନ୍ନରେ କେତେକ ପରିମାଣର ଐତିହାସକଙ୍କ ବେନି ଆଖି ମେଲି ସୁଖ ଦେବ । ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି କି, ଅନ୍ୟ ଲେଖକେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ମାର୍ଗକୁ ଅନୁସରି ନିଜ ଜ୍ଞାତ ରାଜଧାନୀମାନଙ୍କର ବିବରଣୀ ପ୍ରକାଶ କରି ଦେଶୋପକାରକୁ ଆଚରିବେ । ଅଧିକ ଲେଖିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ।

ବିଶାଖାପାଟଣା

୨୫।୭।୧୯୨୭

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଉପକ୍ରମଣିକା

ପାରିକୁଦ ରାଜ୍ୟ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଗୋଟି ବଡ଼ ବଡ଼ ଦ୍ଵୀପ ମିଶି ଗଠିତ । ପୂର୍ବେ ପାରିକୁଦ, ମାଲୁଦ ଓ ବକ୍ରକୋଟ ଚିଲିକାର ବଡ଼ ବଡ଼ ଦ୍ଵୀପ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ଚିଲିକା ପୋତି ହୋଇ ଯିବାରୁ ଶେଷ ଦିଓଟି ଦ୍ଵୀପ ଚିଲିକାର ଉପଦ୍ଵୀପ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ସେହି ଉପଦ୍ଵୀପ ଦୁଇଗୋଟି ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରୁ ବାହାରି ଚିଲିକାର ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ବ୍ୟାପି ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ସେହିପରି ଚିଲିକାର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ମାଣିକପାଟଣା ଓ ଅନ୍ଧାରୀ ପ୍ରଦେଶ, ଏହି ଦୁଇଗୋଟି ଚିଲିକାର ଅନ୍ୟତମ ଉପଦ୍ଵୀପ ଅଟେ । ଆଜିକାଲି ପାରିକୁଦ ରାଜ୍ୟକୁ ଚିଲିକାର ବୃହତ୍ତମ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଚିଲିକାରେ ଆଉ କେତେଗୋଟି ଛୋଟ ଛୋଟ ଦ୍ଵୀପ ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସେଥିରୁ ଦିଓଟିରେ ମନୁଷ୍ୟ ବସତି ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତେକ କାରଣରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଟେ । ପ୍ରଥମ- ‘କାଳୀଜଞ୍ଜ ପାହାଡ଼’ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜନଶୂନ୍ୟ ଦ୍ଵୀପ, କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କାଳୀଜୟୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଥିବାରୁ ଏହା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଟେ, ଦ୍ଵିତୀୟ ‘ନଳବଣ’ ଆଉ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜନଶୂନ୍ୟ ଦ୍ଵୀପ । ଏଠାରେ ନଳ ବା ନଡ଼ା (ଏକ ରକମ ଘାସ) ମିଳେ । ଏହି ନଡ଼ାରେ କେତେକ ଲୋକ ଘର ଛପର କରନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ନଡ଼ା ଯୋଗୁଁ ଏଠାରେ ବେଶି ପରିମାଣରେ ମାଛ ମିଳନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ‘ମଉସା’ ‘ବୁଝୁପୁର’ ‘ଖିରାସାହି’ ଓ ‘ରସକୁଦି’ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ଵୀପ । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ନୋଲିଆ ନାମକ ମହ୍ୟଜୀବିକା ଜାତି ବାସ କରନ୍ତି ।

ଉଲ୍ଲିଖିତ ବକ୍ରକୋଟ, ମାଲୁଦ, ପାରିକୁଦ, ମାଣିକ ପାଟଣା ଓ ଅନ୍ଧାରୀ ଏହି ପାଞ୍ଚ ପ୍ରଗଣା ବା ରାଜ୍ୟକୁ ‘ଜାଗିର୍ ମାହାଲ’ କହନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକ ପୂର୍ବେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ମୋଗଲ ବାଦଶା ଆକବରଙ୍କ ଠାରୁ ବାଣପୁରର ପ୍ରଥମ ରାଜା ଯଦୁରାଜ ମାନସିଂହ ପାରିକୁଦ, ବକ୍ରକୋଟ, ଅନ୍ଧାରୀ ଏବଂ ସମୁଦାୟ ଚିଲିକା ନିଷ୍କର ଜାଗିର୍ ବା ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ କାଳରେ ଏହି ପାଞ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ପାଞ୍ଚଜଣ ରାଜା ବା ଜମିଦାର ରାଜତ୍ଵ କରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ । କେବଳ ସମୁଦାୟ ପାରିକୁଦ ଓ ଚିଲିକା ବାଣପୁର ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ପାରିକୁଦର ରାଜାମାନେ ଆଧୁନିକ ବାଣପୁରର ପାଞ୍ଚ ଛଅ ମାଲ୍ ଦୂରରେ ଥିବା ‘ବଂକାଡ଼’ ଗ୍ରାମରେ ରାଜତ୍ଵ କରୁଥିଲେ ।

ଉକ୍ତ ପାଞ୍ଚଜଣ ରାଜାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ମାଲୁଦରେ ଜଣେ ପଠାଣ ବାସ କରୁଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ନାମ ସେଖ୍ ଫତେ ମହମ୍ମଦ । ମରହଟ୍ଟା ସରକାର ତାହାଙ୍କୁ ‘ଜମାଦାର’ ଉପାଧି ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରଧାନ ଘାଟରକ୍ଷକ ଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଦକ୍ଷିଣ ଅଞ୍ଚଳରୁ କଟକ ବା ପୁରୀ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ଚିଲିକାର ଗୋଟିଏ ଘାଟ ପାର ହେବାକୁ ହେଉଥିଲା । କୌଣସି ଶତ୍ରୁକୁ ଏହି ଘାଟ ପାର କରାଇ ନ ଦେବା ଜମାଦାର ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ପୂର୍ବେ ଯେଉଁଠାରେ ଘାଟ ଥିଲା, ତାହା ଆଜିକାଲି ପୋତି ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଚିଲିକାର ଗୋଟିଏ ମୁହାଣ ଥିଲା । ସେହି ମୁହାଣ ଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଅତି ବଡ଼ ନାଳ ଚିଲିକାକୁ ସମୁଦ୍ର ସଂଗରେ ମିଶାଉ ଥିଲା । ମାଲୁଦ ଓ ବକ୍ରକୋଟ ମଧ୍ୟରେ ସେହି ନାଳକୁ ‘କନ୍ଦାଖାଲ’ କହନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଏହି ମୁହାଣ ଓ କନ୍ଦାଖାଲ ଦେଇ ସମୁଦ୍ରରୁ ଜାହାଜ ଓ ଅର୍ଶବପୋତ ଚିଲିକାକୁ ଆସୁଥିଲା । ମାଲୁଦର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ପୂର୍ବେ ଜାହାଜ ଲାଗୁ ଥିବାରୁ ଆଜିକାଲି ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ‘ଜାହାଜ ପଡ଼ିଆ’ କହନ୍ତି । ଏଠାରେ ଯେଉଁ ମୁହାଣ ଥିଲା, ତାହା ପୋତି ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ତାହାକୁ ଲୋକେ ‘ପୋତା ମୁହାଣ’ କହନ୍ତି । ପୁଣି କନ୍ଦାଖାଲର ପୂର୍ବ ଗଭୀରତା କମିଯିବାରୁ ସେହି ବାଟ ଦେଇ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡର ଗୋଟିଏ ମାଟି ସଡ଼କ ପଡ଼ିଛି । ଲୋକେ ସଡ଼କରେ ମାଲୁଦ ଓ ବକ୍ରକୋଟ ଦେଇ ଯାଆସ କରନ୍ତି ।

ମରହଟ୍ଟା ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ (ଯେତେ ବେଳେ କି ଇଂରାଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କଲେ) ମାଲୁଦର ସେହି ମରହଟ୍ଟା ଜମାଦାର ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଇଂରାଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ମାଣିକପାଟଣା ମୁହାଣ ପାର କରାଇ ଅନାୟାସରେ ପୁରୀରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ପାରିକୁଦ ରାଜା କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କେହି ଇଂରାଜଙ୍କୁ

ସାହାଯ୍ୟ କରି ନଥିବାରୁ ଇଂରାଜ ସେନାଧିପତି ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପାଞ୍ଚଟି ରାଜ୍ୟ ନିଷ୍ଠର ରୂପେ ଜାଗିର୍ ବା ପୁରସ୍କାର ଦେଇଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ୧୮୦୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କ ଆପତ୍ତି ଶୁଣି ଇଂରାଜ ସରକାର ସମୁଦାୟ ପାରିକୁଦ ଓ ଚିଲିକା ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ସନନ୍ଦରୁ ଅଲଗା କରି ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରଖିଲେ । ୧୮୦୫ରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ସଂଗରେ ଏହି ଜାଗିର୍ ମାହାଲର ମଧ୍ୟ ସର୍ତ୍ତେ ଓ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ନିଷ୍ଠର ଜାଗିର୍ ଦିଆଯାଇ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ସେହି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ରହିଲା । ପରେ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଏବଂ ପାରିକୁଦର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ରଣଗ୍ରସ୍ତ ହେବାରୁ ସମୁଦାୟ ଜାଗିର୍ ମାହାଲ କେତେକାଳ ପୁରୀ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ (୧୯୦୬-୧୯୦୯) ଆଉ ଥରେ ସର୍ତ୍ତେ ଓ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ସମୁଦାୟ ଜାଗିର୍ ମାହାଲ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ଜାଗିରି ରୂପେ ଦିଆଯାଇ ଥିବାରୁ ପରେ ସେଥିରୁ ପାରିକୁଦ ଅଲଗା ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ପାରିକୁଦର ବାର୍ଷିକ ରାଜସ୍ୱ ଜାଗିରଦାରଙ୍କୁ ଦେବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଅନେକ ଅସୁବିଧା ଘଟିବାରୁ ଏବଂ ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କ ଆପତ୍ତି ଯୋଗୁଁ ସେ ଟଙ୍କା ବାର୍ଷିକଟ ୧୬୦୦ ସରକାରଙ୍କ ଜିମା ଦିଆଯାଉଅଛି ।

ଗଞ୍ଜାମରୁ ପୁରୀ ଯିବାକୁ ପୂର୍ବେ କୌଣସି ସଡ଼କ କିମ୍ବା ରେଳ ରାସ୍ତା ନଥିଲା, କେବଳ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଗମ ଓ ଆପଦ ସଂକୁଳ ବାଲି ରାସ୍ତାଟି ଚିଲିକା କୁଳେ କୁଳେ ଯାଇଥିଲା । ସେହି ବାଟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଯାତ୍ରୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀ ଯାତାୟତ କରୁଥିଲେ । ସେହି ରାସ୍ତାଟିକୁ ଏଠା ଲୋକେ ‘ତଣ୍ଡା କିନାର’ କହନ୍ତି । ଏହି ରାସ୍ତାରେ ଯେଉଁ ଘାଟ ଥିଲା, ତାହା ସହଜରେ ପାର ହେବା ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସମ୍ଭବ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଉପଯୁକ୍ତ ଜାଗିରି ପାଇବା ଆଶାରେ ଇଂରାଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ସେହି ଦୁର୍ଗମ ପଥଟି ଛାଡ଼ି ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ମି. ହଣ୍ଟର ତାହାଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା-ଇତିହାସରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ, ଯଦି ଏହି ଘାଟ ପାର ହେବାକୁ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଇଂରାଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ସୁବିଧା କରାଇ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତେ, ତାହେଲେ ସହଜରେ ଓଡ଼ିଶା ଇଂରେଜଙ୍କ କରଗତ ହୋଇ ପାରି ନଥାନ୍ତା । ପ୍ରକୃତରେ ଏହି ଘାଟ ପାର ହେବାର ଦଶ ବାର ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଇଂରାଜସୈନ୍ୟ ପୁରୀ ଓ କଟକ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ।

ପାରିକୁଦର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ଜାଣିବା ପୂର୍ବରୁ ଏଠାର ରାଜାମାନଙ୍କ ଇତିହାସ ଜାଣିବାକୁ ହେବ । ଏହି ରାଜାମାନଙ୍କ ଇତିହାସ ତତ୍କାଳୀନ ବାଣପୁର ଇତିହାସର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । କାରଣ ଏହି ବାଣପୁର ନିକଟସ୍ଥ ‘ବଂକାଡ଼’ ଗ୍ରାମରେ ପାରିକୁଦ ରାଜ ବଂଶର ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଜା ନିଜ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଦିନଠାରୁ ତେଜ ଜଣ ରାଜା ଏହି ବାଣପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ରାଜତ୍ବ କରିଥିଲେ । ଶେଷରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ରାଜା ଶ୍ରୀହରିସେବକ ମାନସିଂହ ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ ଓ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ବାଣପୁରର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇ ସେ ପାରିକୁଦ ଆସିଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ଗୁରୁବାଇ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ନୂତନ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ ।

ଏହି ବଂଶରେ ଆଜକୁ ଏକବିଂଶତି ଜଣ ରାଜା ରାଜତ୍ବ କରି ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ସାତେ ତିନି ଶତାବ୍ଦୀର ଇତିହାସ ଲେଖିବାକୁ କୌଣସି ଉପାଦେୟ ବିବରଣ ରକ୍ଷିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଭାରତର ତଥା ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଯେପରି ଧାରାବାହିକ ଇତିହାସ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଏହି ପାରିକୁଦର ଇତିହାସ ମଧ୍ୟ ଲେଖାଯାଇ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଲେଖିବାକୁ ଅନେକ ଉପାଦାନ ଏହି ରାଜ୍ୟରେ, ବାଣପୁରରେ ଏବଂ ଲୋକମୁଖରେ ରହିଅଛି । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ଏହି ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଗଡ଼, ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ଓ ଅସଂଖ୍ୟ ଦେବମନ୍ଦିରରେ ପାରିକୁଦର ଇତିହାସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଅଛି ।

ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ଓଡ଼ିଶା ଯେପରି ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେଶ, ସେହିପରି ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ପାରିକୁଦ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରଦେଶ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ହୋଇଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ, ତଥା ଭାରତବାସୀଙ୍କଠାରେ ତେଜେ ପରିଚିତ ନୁହେଁ । ପାରିକୁଦ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହାର ଇତିହାସ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶୀୟ ଇତିହାସ

ସଙ୍ଗରେ ସମକକ୍ଷ ହେବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ଏକାଧିକ ଥର ଦେବ ଦେବ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ନିଜ ବକ୍ଷରେ ଲୁଚାଇିତ ରଖି ଦୁଷ୍ଟ ଯବନମାନଙ୍କ ପାତ୍ରନରୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିଥିଲା । ଶେଷରେ ଏହି ପାରିକୁଦରୁ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ କଳାପାହାଡ଼ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ହସ୍ତି ପୃଷ୍ଠରେ ନେଇ ଗଙ୍ଗାକୁଳରେ ଅଗ୍ନିଗର୍ଭରେ ନିକ୍ଷେପ କରୁଥିଲା । ପାରିକୁଦରେ କୌଣସି ପଣ୍ଡିତ ବା କବି କେବେ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏକ ସମୟରେ ପାରିକୁଦର ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଏଡ଼େ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ଥିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଖୋରଧାରାଜାଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ଏକାଧିକ ଥର ପରାସ୍ତ ଓ ବିଚାଡ଼ିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି,

“ପାରିକୁଦ ଅରି-ଗରବ-ଚର୍ବିକ

ନୀଳଦୁଧି-ହୁଦ ହୃଦୟପଦକ’ର

ଗୋଟିଏ ବିବରଣୀ ମୋହର ପାରିକୁଦ ଅବସ୍ଥାନ ସମୟର ଲେଖିଅଛି ।

□□□

ନିବେଦନ

ପୁସ୍ତକ ଲେଖିବା ଭଳି ଜ୍ଞାନ ମୋହର ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର କୌଣସି ଅଙ୍ଗ ପୂରଣ କରିବା ଆଶା ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ କରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ଇତିହାସ ଲେଖକଙ୍କ (Mr. A. Vadivelu Avergal Author of the Ruling chiefs Nobles and Zamindars in India) ପ୍ରରୋଚନାରୁ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କ ଉତ୍ସାହରୁ ମୁଁ ମୋହର ପାରିକୁଦ ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ସେହି ରାଜବଂଶର ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଇତିହାସ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲି । ଗୋଟିଏ ରାଜବଂଶର ଇତିହାସ ଲେଖିବା ନିମନ୍ତେ ତେତେ ଉପାଦେୟ ବିଷୟ କୌଣସି ଠାରେ ପାଇ ନଥିବାରୁ ପାରିକୁଦ, ମାଲୁଦ, ବଜ୍ରକୋଟ ପୁଣି ବାଣପୁର ଓ ଚିଲିକାର ନାନା ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ଅନେକ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନରୁ ଲୋକମୁଖରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନରୁ ଓ ଦେବମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରୁ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲି । ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ସଂଗେ ସଂଗେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆଚରଣ, ଧର୍ମ, ନୀତି ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ସାମାଜିକ ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲି । ସେଥି ସଂଗେ ପାରିକୁଦ, ଚିଲିକା ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟ ନେଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେଖକମାନେ ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଥିଲେ ସେହି ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ଏହି “ପାରିକୁଦ” ପୁସ୍ତକଟି ଲେଖିଅଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଇତିହାସ ଲେଖିବା ଜଣେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରୁ ଯାହା କିଛି ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ମିଳେ, ତାହା ସଂଗ୍ରହ କରି ରଖିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଇତିହାସ ଲେଖିବାର ସୁବିଧା ହେବ । ସେହି ଆଶାରେ ମୁଁ ଏହି ପୁସ୍ତକଟି ଲେଖିଅଛି । ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଆହୁରି ଅନେକ ବିଷୟ ଲୁଚିଯିବାର ଥିବ । ସେ ସବୁ ସଂଗ୍ରହ କଲେ, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେଖକମାନଙ୍କଠାରୁ ପାଇଲେ ପରେ ଏଥିରେ ସଂଯୋଗ କରିବି । ଏହି ପୁସ୍ତକର ପାଣ୍ଡୁଲିପି, ଦକ୍ଷିଣ ବିଶାଖାପାଟଣାନିବାସୀ ରାଜକବି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଅନେକ କଷ୍ଟସ୍ୱୀକାର କରି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସଂଶୋଧନ କରି ଦେଇଥିବାରୁ ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ । ପୁଣି ପାରିକୁଦର ବିଦ୍ୟୋସାହୀ ରାଜା ମହୋଦୟ ସ୍ୱତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଏହି ପୁସ୍ତକର ସମସ୍ତ ମୁଦ୍ରଣବ୍ୟୟ ବହନ କରି ମୋତେ କୃତଜ୍ଞତା ପାଶର ଆବଦ୍ଧ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଏହି ପୁସ୍ତକ ଲେଖିବା ସମୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃତ୍ତିବାସ ସାହୁ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀଚରଣ କେଶରୀ ମୋତେ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ମାଜନର ସ୍କୁଲ ପଣ୍ଡିତ ମୋହର ପରମ ବନ୍ଧୁ ଉଦୟ ନାଥ ମିଶ୍ର ଓ ବାମଦେବ ମିଶ୍ର ଏହି ପୁସ୍ତକର ପ୍ରାପ୍ତଗୁଡ଼ିକ ସଂଶୋଧନ କରିଥିବାରୁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋହର ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଅଛି । ପୁସ୍ତକରେ କେତେଗୋଟି ଭ୍ରମ ରହି ଯିବାରୁ ପୁସ୍ତକ ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ଶୁଦ୍ଧିପତ୍ର ଦିଆଯାଇ ଅଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପୁସ୍ତକର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କେତୋଟି ମାତ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଯାଇଅଛି । ସହୃଦୟ ପାଠକ ବୃନ୍ଦ ସେଗୁଡ଼ିକ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ସଂଶୋଧନ କରି ବାଧ୍ୟତ କରିବେ ।

ପରିଶେଷରେ ମୋହର ଏହି ପ୍ରଥମ ଲେଖା ଯଦି କୌଣସି ଇତିହାସ ଲେଖକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମାଦୃତ ହୁଏ ତାହାହେଲେ ମୁଁ ମୋହର ଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ମନେ କରିବି ।

କାକଟପୁର,

ଜିଲ୍ଲା- ପୁରୀ

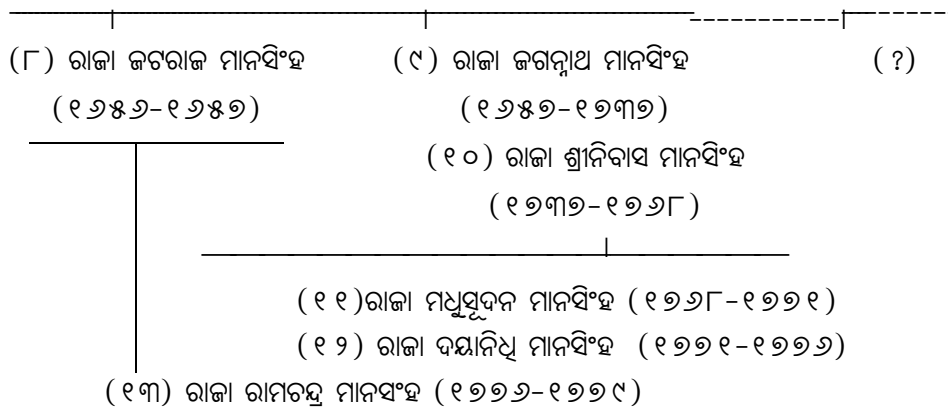
୧୮୫୧୯୨୮ ।

ଶ୍ରୀ ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା

ବଂଶାବଳୀ

- (୧) ଶ୍ରୀ ସୁଦର୍ଶନ ରାଜା-(୧୫୬୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ।) (୨) ରାଜା ଯଦୁରାଜ ମାନସିଂହ- (୧୫୬୬-୧୬୧୪)
 (୩) ରାଜା ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ (୧୬୧୫-୧୬୪୭) (୪) ରାଜା କପିଳେନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ (୧୬୪୭-୧୬୪୮)
 (୫) ରାଜା ଜୀବରାଜ ମାନସିଂହ- (୧୬୪୮-୧୬୫୦) (୬) ରାଜା ଅରୁଣରାଜ ମାନସିଂହ (୧୬୫୦-୧୬୫୫)
 (୭) ରାଜା ରଘୁନାଥ ମାନସିଂହ- (୧୬୫୫-୧୬୫୬)

(୧୪) ରାଜା ହରିସେବକ ମାନସିଂହ (୧୭୭୯-୧୭୯୫)

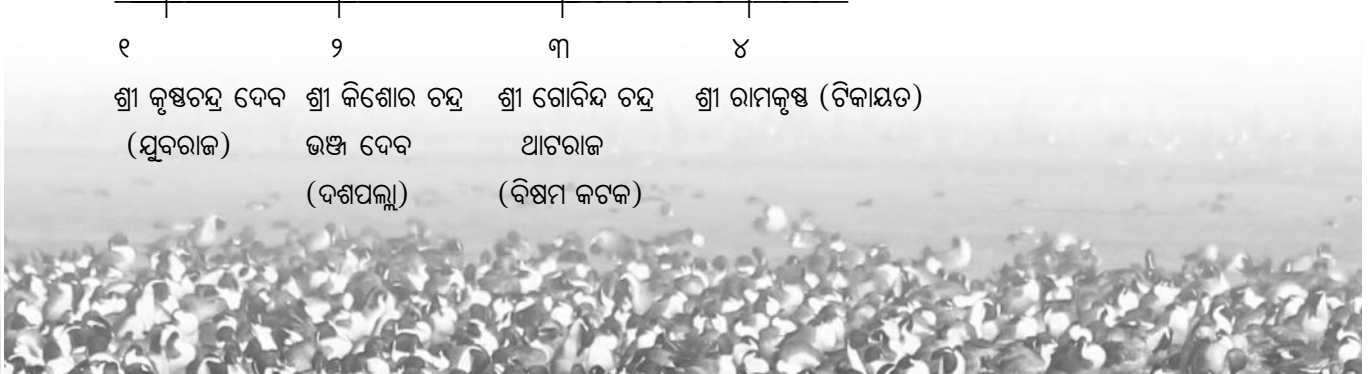
ଚତୁର୍ଭୁଜ

- (୧୫) ରାଜା ଭାଗୀରଥୀ ମାନସିଂହ (୧୭୯୫-୧୮୧୫) (୧୬) ରାଜା ବାଲୁକେଶ୍ବର ମାନସିଂହ (୧୮୧୫-୧୮୩୭)
 (୧୭) ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ (୧୮୩୭) (୧୮) ରାଜା ନୀଳାଦ୍ରୀ ବିହାରୀ ମାନସିଂହ (୧୮୩୭-୧୮୫୪)
 (ଭାଇ)

(୧୯) ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମାନସିଂହ (C S I) (୧୮୫୪-୧୮୭୨)

- (୨୦) ରାଜା ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ ରାଜାବାହାଦୁର (୧୮୭୨-୧୯୨୦)
 (୨୧) ରାଜା ରାଧାମୋହନ ମାନସିଂହ ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଭ୍ରମରବର ରାୟ (୧୯୨୦)

୧	୨	୩	୪
ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ (ଯୁବରାଜ)	ଶ୍ରୀ କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଦେବ (ଦଶପଲ୍ଲୀ)	ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଥାଟରାଜ (ବିଷମ କଟକ)	ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ (ଟିକାୟତ)

ମନ୍ତବ୍ୟ-୧

ଉତ୍କଳର ସୁପରିଚିତ ସାହିତ୍ୟସେବୀ ଓ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସୁଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ ଲେଖିଛନ୍ତି- ଉତ୍କଳର ସୁବିଖ୍ୟାତ ପାରିକୂଦ ରାଜ୍ୟ ଓ ‘ନୀଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା’ର ଦର୍ପଣ ସ୍ୱରୂପ ଏହି ‘ପାରିକୂଦ’ ପୁସ୍ତକର ପାଣ୍ଡୁଲେଖ୍ୟ ପାଠ କରି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏଥିରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଐତିହାସିକ ବିବରଣ, ପଦ୍ମତନ୍ତ୍ର, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ଆଚରଣ, ବ୍ୟବହାର ଓ ସଭ୍ୟତା ପ୍ରଭୃତିର ଏଭଳି କୌତୁହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଅଛି ଯେ, ଏହାର ଆତ୍ମଲଚ୍ଚ୍ୱଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଠକ ପଢ଼ିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଚିଲିକାର ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ବର୍ଣ୍ଣନା ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦର ରୂପେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇ ପୁସ୍ତକର ଉପାଦେୟତା ବହୁ ରୂପରେ ବଢ଼ାଇଅଛି ଏବଂ ସମଗ୍ର ଚିଲିକା ଓ ତହିଁ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ପାରିକୂଦ ରାଜ୍ୟର ଦ୍ୱୀପସମୂହର ମାନଚିତ୍ର ଏହାର ଉପଯୋଗିତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ଦେଉଅଛି । ରାଶୀକୃତ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଯେଉଁ ବିଷୟ ବୁଝିହୁଏ ନାହିଁ, ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ମାନଚିତ୍ରରେ ତାହା ବିଶଦ ହୋଇଥାଏ । ଗ୍ରନ୍ଥାକାର ମହାଶୟ ବହୁ ଆୟସ, ପରିଶ୍ରମ ଏବଂ ଗବେଷଣା ଦ୍ୱାରା ଏହି ସୁବୃହତ୍ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ କରି ପାଠକ ଓ ତତ୍ତ୍ୱାନ୍ୱେଷୀମାନଙ୍କର କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହା ଗ୍ରନ୍ଥାକାରଙ୍କ ଭଳି ଭିନ୍ନମାର୍ଗାବଲମ୍ବୀ ଚିକିତ୍ସା-ବ୍ୟବସାୟିକ ପକ୍ଷରେ କମ୍ ଗୌରବର କଥା ନୁହେଁ । ପ୍ରଣେତା ଚିକିତ୍ସକ ହେଲେହେଁ ଐତିହାସିକ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗରେ ପ୍ରକୃତ ଯଶ ଉପାର୍ଜନକ୍ଷମ, ଏହା ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଚିତ୍ର-ଚମତ୍କାରିଣୀ ଏବଂ ଭାଷା ସର୍ବ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ।

କଟକ

୩/୧୦/ ୧୯୨୭

ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ

ସମ୍ପାଦକ, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ

ମନ୍ତବ୍ୟ-୨

ଶ୍ରବେୟ ଶ୍ରୀମାନ ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା ଏଲ୍.ଏମ୍.ପି. କ୍ଲିନ୍ତିତ “ପାରିକୂଦ”ର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଆତ୍ମଲଚ୍ଚ୍ୱଳ ପାଠ କରିବାକୁ ସୁଯୋଗ ପାଇ ମୁଁ ନିଜକୁ ସୁଖୀ ମନେ କରିଅଛି । ପାରିକୂଦ ସଂଗେ ପ୍ରକୃତରେ ଉତ୍କଳର ବିଶେଷ ପରିଚୟ ନ ଥିଲା ପରି ଜଣା ପଡ଼େ । ଲେଖକ ଉତ୍କଳର ଏହି ଅଭାବ ଦୂର କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖକ ପାରିକୂଦର ଐତିହାସିକ, ଭୌଗୋଳିକ, ଆର୍ଥିକ ପ୍ରଭୃତି ଯାବତୀୟ ତଥ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଓ ସରଳ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରି ନିଜର କୃତିତ୍ୱ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି । ମୋହର ଚିଲିକା ଓ ପାରିକୂଦ ସଂଗେ ଆବାଲ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ଥିବାରୁ ମୁଁ ଲେଖକଙ୍କୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଲାଗି ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଅଛି । ମୋହ ସଙ୍ଗେ ପାରିକୂଦବାସୀ ଏଥି ସକାଶେ ଲେଖକଙ୍କଠାରେ କୃତଜ୍ଞ ରହିବେ । ମୋହର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଲେଖକ ନିଜର ଅନୁସନ୍ଧିତ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳର ଭବିଷ୍ୟତ ସାହିତ୍ୟ କୁଞ୍ଜକୁ ମଣ୍ଡିତ କରିବେ ।

ଅସିକା (ଗଞ୍ଜାମ)

୧୦/୧/୧୯୨୮

ଶ୍ରୀ ପରଶୁରାମ ବର୍ମା, B.A,BT

ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ

ବୋର୍ଡ଼ ହାଇସ୍କୁଲ

ପାରିକୁଦ

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ (ବାଣପୁର)

ବାଣପୁରରେ ପ୍ରଥମ ରାଜବଂଶ ^(୧) (୧୫୬୫-୧୭୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

(ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ବ)

ବାଣପୁର-ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଖୋରଧା ସବ୍‌ଡିଭିଜନ ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମ କୋଣରେ ବଂଗ-ନାଗପୁର ରେଳଓ୍ବା ବାଲୁଗାଁ ଷ୍ଟେସନ-ଠାରୁ ତିନିମାଇଲ୍ ପଶ୍ଚିମରେ ବାଣପୁର ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ଶୋଲରୀ ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ଭାଲେରୀ ପର୍ବତଦ୍ବୟ ରାଜନୈତିକ ଓଡ଼ିଶାକୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଠାରୁ ପୃଥକ୍ କରାଉଛି । ପଶ୍ଚିମରେ ନୟାଗଡ଼ ରାଜ୍ୟ ଓ ପୂର୍ବରେ ବାଲୁଗାଁ ଏବଂ ଚିଲିକା ଅବସ୍ଥିତ । ପୁରାଣପ୍ରସିଦ୍ଧ ବାଣପୁର ରାକ୍ଷସର ରାଜ୍ୟ ଥିବାରୁ ତାହାର ନାମ ‘ବାଣପୁର’ ହେବାର ପୁରାଣରେ ପରିଚିତ । ତତ୍ପରେ କଳିଙ୍ଗ ରାଜାମାନେ ଏହାକୁ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । କଳିଙ୍ଗରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଏହା କୋଂଗଦ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ହୋଇଥିଲା । ବାଣପୁର, ଖଲ୍ଲିକୋଟ, ଆଠଗଡ଼, ରଣପୁର, ନୟାଗଡ଼ ଓ ଘୁମୁସର ପ୍ରଭୃତି ମିଶି କୋଂଗଦ ରାଜ୍ୟ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ତାହାର ରାଜଧାନୀ ଶାଳିମା ବା ଆଧୁନିକ ଶାଳିୟା ନଦୀ ନିକଟରେ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏହି ଶାଳିୟା ନଦୀ ଆଧୁନିକ ବାଣପୁର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଚିଲିକାରେ ମିଶୁଅଛି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ‘ଶୈଳୋଭବ’ ରାଜାମାନେ କୋଂଗଦରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ପରେ କୋଂଗଦ “କରବଂଶ” ରାଜାମାନଙ୍କ ଅଧୀନ ହେଲା । ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ବାଧୀନ ରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ ଗଡ଼ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ପରେ ଏକାଧିକଥର ଏହା ମୋଗଲ, ପଠାଣ ଓ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଶେଷ ସ୍ବାଧୀନ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ବ ସମୟରେ ଏବଂ ମୋଗଲ ଓ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ପାରିକୁଦର ପୂର୍ବ ରାଜାମାନେ ବାଣପୁରରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ମରହଟ୍ଟା ରାଜତ୍ବର ଶେଷ ସମୟକୁ (ଖ୍ରୀ: ୧୭୯୫) ବାଣପୁର ରାଜ୍ୟ ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନ ହେବାରୁ ବାଣପୁର ରାଜା ସେଠାରୁ ପାରିକୁଦ ଆସି ଗୁରୁବାଇ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଗଡ଼ କରି ରହିଲେ । ବାଣପୁର ଭୋଇ ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କର ଅଧୀନ ହେଲା । ପରେ ଓଡ଼ିଶା ଇଂରାଜମାନଙ୍କ କରାଗତ ହେବାରୁ ସମଗ୍ର ଖୋରଧା ଓ ବାଣପୁର ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଖାସ୍ ଦଖଲରେ ରହିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ଖୋରଧା ସବ୍‌ଡିଭିଜନରେ ଅଛି । ପାରିକୁଦର ରାଜାମାନଙ୍କ ପରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ବାଧୀନ ରାଜା ବାଣପୁରରେ କେବେ ରାଜତ୍ବ କରିଥିବାର ଜଣା ଯାଏ ନାହିଁ । ପାରିକୁଦର ରାଜାମାନେ ବାଣପୁରରୁ ୬/୭ ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ଥିବା ବଂକାଡ଼ ଗ୍ରାମରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ଏହି ବଂକାଡ଼ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର କନ୍ଧପଲ୍ଲୀ ଥିଲା । କନ୍ଧମାନେ ସେଠାରେ ଆଦିମନିବାସୀ । ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଏଠାରେ କନ୍ଧମାନେ ବାସ କରନ୍ତି ଏବଂ ପୂର୍ବତନ ରାଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗଡ଼ ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କ ଇଷ୍ଟଦେବୀ ବୀରଜାଲଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଏଠାରେ ଅଛି । ଏଠାର କନ୍ଧମାନଙ୍କଠାରେ ପୂର୍ବ ରାଜାମାନଙ୍କ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଆକାରରେ ରହିଅଛି । ବାଣପୁରର ଅଧିକାଂଶ ଦେବ ମନ୍ଦିର ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ପାରିକୁଦର ପୂର୍ବ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଅନେକ ମନ୍ଦିର ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କର କେତେ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଏଠାରେ ଅଛି । ଏଠାରେ କେତେକ ଦେବମନ୍ଦିର ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କ ନିଜ ଦଖଲରେ ଅଛି ଏବଂ ଆଉ କେତୋଟି ମନ୍ଦିର ତାହାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ବାବଧାନରେ ଚଳେ । ନିମ୍ନରେ ବାଣପୁରର ପ୍ରଥମ ରାଜବଂଶ ବିବରଣୀ ଦିଆଗଲା ।

୧-ଶ୍ରୀ ସୁଦର୍ଶନ ରାଜା (୧୫୬୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ସୁଦର୍ଶନ ରାଜା ପାରିକୁଦ ରାଜବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା । ଏହି ବଂଶର ରାଜାମାନେ ଉତ୍ତର ଭାରତରୁ ଆସିଥିବାର ହସ୍ତର କହନ୍ତି । ଏମାନେ ଗାର୍ଗେଶ ଶୋକ୍ତିୟ ରାଠୋର କ୍ଷତ୍ରିୟବଂଶର ରାଜା ବୋଲି ପରିଚିତ । କିନ୍ତୁ ସୁଦର୍ଶନ ରାଜା କେଉଁ ବର୍ଷଠାରୁ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ କେଉଁଠାରେ ଥିଲା, ତାହା କୌଣସି ଐତିହାସିକ ବିବରଣୀ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ପାରିକୁଦ- ‘ରାଜବଂଶ-ଚରିତ’ରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ସେ ‘ବୀରଜାକ୍ଷେତ୍ର’ର ରାଜା ଥିଲେ । ଏହି ବୀରଜା-କ୍ଷେତ୍ର ଯେ ଆଧୁନିକ ବୀରଜା-କ୍ଷେତ୍ର ବା ଯାଜପୁର, ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ବଂଶାବଳୀରୁ (ପାରିକୁଦ ରାଜବଂଶ ଚରିତ) ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଆଧୁନିକ ଯାଜପୁର ଓଡ଼ିଶାର କେଶରୀ ରାଜବଂଶୀୟ ରାଜା ଜନ୍ମେଜୟକେଶରୀଙ୍କ ପୁତ୍ର ଯଯାତିକେଶରୀଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଖ୍ରୀ (୫୫୨-୫୯୮) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜାମାନେ ଯାଜପୁର ଛାଡ଼ି ମହାନଦୀ ନିକଟରେ କଟକ ନଗର ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେହି ଦିନରୁ କୌଣସି ସ୍ଵାଧୀନ ରାଜା ଯାଜପୁରରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସୁଦର୍ଶନ ରାଜା ଯାଜପୁରରେ ଜଣେ ସ୍ଵାଧୀନ ରାଜା ହୋଇଥିବା ଅସମ୍ଭବ । ସୁଦର୍ଶନ ରାଜାଙ୍କ ରାଜତ୍ବକୁ ଓଡ଼ିଶାର ଶେଷ ସ୍ଵାଧୀନ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ସମସାମୟିକ ବୋଲି ଧରାଯାଇ ପାରେ । ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଖ୍ରୀ ୧୫୪୧ ଠାରୁ ୧୫୬୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଥିଲା- ଗୋଟିଏ ଗଡ଼ଜାତ, ଅନ୍ୟଟି ରାଜାଙ୍କ ଖାସ୍ ଦଖଲ ରାଜ୍ୟ ବା ଆଧୁନିକ ମୋଗଲବନ୍ଦୀ । ଗଡ଼ଜାତର ରାଜାମାନେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲେ । ସେମାନେ ସାମନ୍ତ ରାଜା ବୋଲାଉଥିଲେ । ଖାସ୍ ରାଜ୍ୟ ୩୧ ବିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗକୁ ‘ଦଣ୍ଡପାଟ’ ବା ଦେଶ ବୋଲୁଥିଲେ । ଜଣେ ଜଣେ ଶାସକ ବା ଦେଶପତି ଏହି ଦଣ୍ଡପାଟର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲେ । ବୋଧହୁଏ, ସୁଦର୍ଶନ ରାଜା ସେପରି ଗୋଟିଏ ଦଣ୍ଡପାଟର ଅଧିକାରୀ ବୋଲି ବିରଜାକ୍ଷେତ୍ର ବା ଯାଜପୁର ନିକଟରେ ଥିଲେ । ନିକଟରେ ଯାଜପୁର ଥିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ତାହାଙ୍କୁ ଯାଜପୁରର ରାଜା ବୋଲି ବଂଶାବଳୀ ଲେଖକ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।

ଏହି ରାଜା କେତେକାଳ ରାଜତ୍ବ କରିଥିଲେ, ତାହା ବଂଶାବଳୀରୁ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜ ଶତ୍ରୁଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପରାସ୍ତ ଓ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିବା ଏବଂ ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ତାହାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିବା କଥା ବଂଶାବଳୀରୁ ଜଣାଯାଏ । ତାହାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବଂଶାବଳୀରେ ଏପରି ଲେଖା ଅଛି- ଦିନେ ସୁଦର୍ଶନ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଜଣେ ସର୍ଦ୍ଦାର ଗୁପ୍ତଚର ରୂପେ (Spy) ଆସି ତାଙ୍କର ବହୁ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ତାହାକୁ ବିଶ୍ଵାସ ନ କରି ତଡ଼ିଦେଲେ । ଫଳରେ ସେହି ସର୍ଦ୍ଦାର ଅନ୍ୟ ଏକ ରାଜାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ି ସୁଦର୍ଶନରାଜାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ ଓ ବନ୍ଦୀ କଲା । ସେହି ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ମୃତ୍ୟୁ ସମୟକୁ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସାତ ବର୍ଷର ପୁତ୍ର ଥିଲା । ରାଜମାତା ଶତ୍ରୁ ଭୟରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ସେହି ପୁତ୍ରକୁ ତାହାଙ୍କ ବିଶ୍ଵସ୍ଥ ପ୍ରଜା ଗୋପାଳ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ମାଲିଘରକୁ ନେଇ ସେଠାରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଲେ । ସେହି ମାଲିଘରେ ରାଜପୁତ୍ର ଅନେକ କାଳ ଲୁଚି ରହି ଅଧ୍ୟୟନ ସଂଗେ ସଂଗେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ସେହି ମାଲି ଯଦୁ ରାଣୀ ସଙ୍ଗରେ ରାଜପୁତ୍ର ସେଠା ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ବୀରଜାଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପଚନ୍ଦନ ସମର୍ପଣ କରୁଥିଲେ । ଦିନେ ଶତ୍ରୁ ଆଉ ଥରେ ସେହି ରାଜ୍ୟକୁ ଆସି ଦେଖିଲେ ଯେ, ସେଠାର ରାଜଭବନ ଶୂନ୍ୟ ଏବଂ ରାଜପୁତ୍ର ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି ସେ କ୍ରୋଧରେ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ସେହି ରାଜଭବନସ୍ଥ ବୀରଜାଙ୍କ ଓ ଭୁବନେଶ୍ଵରୀ ମୂର୍ତ୍ତିଦ୍ଵୟଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କ ବଡ଼ ପୋଖରୀରେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲା ଏବଂ ମାଳା ଓ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଲା ।

ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ରାଜପୁତ୍ର କେତେଦିନ ରହିବା ପରେ ଦିନେ ବୀରଜାଙ୍କ ତାଙ୍କୁ ସ୍ଵପ୍ନରେ କହିଲେ, “ବସ ! ମୁଁ ତୁମ ଭକ୍ତି ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଅଛି । ତୁମ କାତରତା ଓ ଭୟ ଅତିରେ ଦୂରକରାଇବି । ମୁଁ ତୁମର ସହାୟ ଥିବାଯାଏଁ ଶତ୍ରୁ ତୁମର କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ କରିପାରିବ ନାହିଁ । କାଲି ରାତ୍ରିରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ବନ୍ଦୀଶାଳାରୁ ମୁକ୍ତ କରାଇ ଦେବି । କାଲି ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର ସମୟରେ ବନ୍ଦୀଶାଳାର ଦ୍ଵାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହେବ । ତୁମେ ଓ ମାଳୀ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରି ରାଜଭବନର ବଡ଼ ପୋଖରୀ ନିକଟକୁ ଯିବ । ସେଠାରେ ବୀରଜାଙ୍କ ଓ ଭୁବନେଶ୍ଵରୀଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିବ । ସେହି ମୂର୍ତ୍ତି ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ବେଲପତ୍ର ଓ ମନ୍ଦାରଫୁଲ ପାଣିରେ

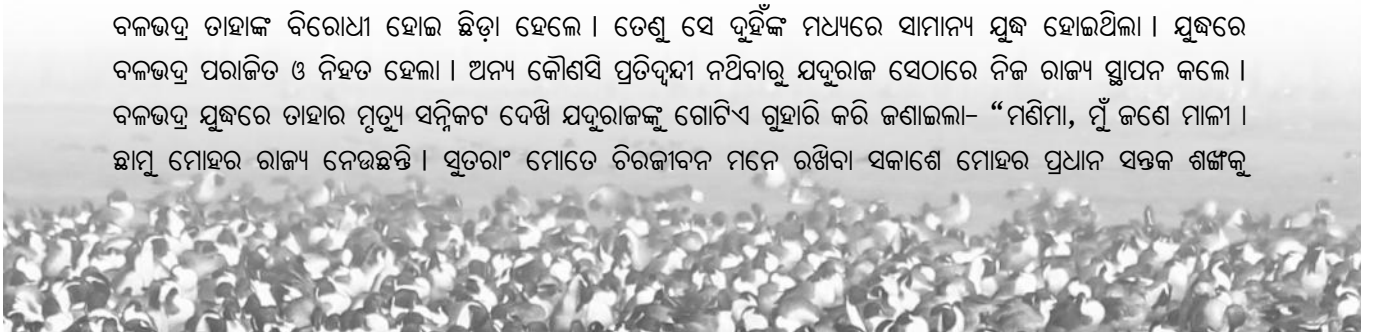
ଭାସୁଥିବ । ତାହା ଦେଖି ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ତୁମେ ଦୁହେଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଘେନି ଏ ରାଜ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରିବ । ରାତ୍ରି ଶେଷରେ ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବ, ସେହି ପ୍ରଦେଶରେ ତୁମେ ରାଜା ହେବ । କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟଲାଭ କରି ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟରେ ମାତି ମୋତେ ପାସୋରି ଦେବ ନାହିଁ ।” ସ୍ୱପ୍ନ ସଫଳ ହେଲା । ତହିଁ ଆରଦିନ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର ସମୟରେ ରାଜପୁତ୍ର ଓ ମାଳୀ ବନ୍ଦିଶାଳାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ମୂର୍ତ୍ତିଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ଘେନି ସେ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ିଲେ । ରାତ୍ର ଶେଷରେ ସେମାନେ ଆସି ଗୋଟିଏ କନ୍ଧପଲ୍ଲୀ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେହି କନ୍ଧପଲ୍ଲୀ ଆଧୁନିକ ବାଣପୁର ନିକଟସ୍ଥ “ବଂକାଡ଼” ଗ୍ରାମ ବୋଲି ପରିଚିତ । ପ୍ରକୃତରେ ଏହି ବଂକାଡ଼ ଆଜିସୁଦ୍ଧା କନ୍ଧମାନଙ୍କ ବାସସ୍ଥଳୀ ହୋଇଅଛି । ପୁଣି ଏଠାରେ ପୂର୍ବ ରାଜାମାନଙ୍କ ଗଡ଼ର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଓ ବୀରଜାତିଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଦେଖାଯାଏ ।

ଏଠାରେ କହିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଯଦି ସୁଦର୍ଶନ ରାଜାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଯାଜପୁର ବା ତନ୍ମିକଟସ୍ଥ କୌଣସି ପ୍ରଦେଶ ହୋଇଥିଲା, ତେବେ ସେଠାରୁ ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଏକରାତ୍ରିରେ ବଂକାଡ଼ ଗ୍ରାମରେ କିପରି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ? ତାହା ଅନୁମାନ କରିବା ଆମର ସାଧ୍ୟତାତ । ଯାଜପୁର କଟକରୁ ପ୍ରାୟ ୪୦ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏବଂ ବଂକାଡ଼ ବାଣପୁରରୁ ପ୍ରାୟ ୬/୭ ମାଇଲ ପଶ୍ଚିମରେ ଦେଖାଯାଏ । କଟକଠାରୁ ବାଣପୁର ପ୍ରାୟ ୭୦ ମାଇଲରୁ କମ୍ ହେବ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଯାଜପୁରକୁ ବଂକାଡ଼ ଅନ୍ତତଃ ଏକଗଡ଼ ମାଇଲରୁ କମ୍ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଏତେ ବାଟ ପାଞ୍ଚ ଛ ଘଣ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ (ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରଠାରୁ ପ୍ରାତଃକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) କିପରି ସେ ଦୁହେଁ ଅତିକ୍ରମ କଲେ, ତାହା କହି ହେବ ନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ସୁଦର୍ଶନ ରାଜାଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବୀରଜାତ୍ୱେତ୍ତ ବଂକାଡ଼ର ଆଉ କୌଣସି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିବ । ନଚେତ୍ ବୀରଜାତି ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରୁ ସେମାନେ ପାଞ୍ଚ ଛ ଘଣ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ବାଟ ଅତିକ୍ରମ କରି ବଂକାଡ଼ରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିବେ । ସେ ଯାହାହେଉ, ସୁଦର୍ଶନ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ନିଜ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ବଂକାଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଏହି ରାଜପୁତ୍ର ଯଦୁରାଜ ମାନସିଂହ ବାଣପୁରରେ ପାରିକୁଦ ରାଜବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ବୋଲି ‘ବଂଶାବଳୀ’ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେଖକଙ୍କ ଲେଖାରୁ ଜଣାଯାଏ ।^(୨)

୨- ଶ୍ରୀରାଜା ଯଦୁରାଜା ମାନସିଂ (୧୫୬୬-୧୬୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ରାଜ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି- ସୁଦର୍ଶନ ରାଜାଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ଯଦୁରାଜ କିପରି ବୀରଜାତିଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରୁ ବନ୍ଦିଶାଳାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ବଂକାଡ଼ରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ, ତାହା ପୂର୍ବେ କୁହା ଯାଇଅଛି । ବଂକାଡ଼ରେ କନ୍ଧମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେହି କନ୍ଧମାନଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ନେତା ବା ଅଧିପତିଙ୍କୁ “ଦିଗାଲ” ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ସେହି ଦିଗାଲର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । କନ୍ଧମାନେ ଗୋଟିଏ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦିଗାଲ କରିବା ସକାଶେ ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲେ । ଦୈବାତ୍ ସେମାନେ ଏହି ରାଜପୁତ୍ର ଓ ମାଳୀଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ତାହାଙ୍କ ଦିଗାଲ ହେବା ସକାଶେ କନ୍ଧମାନେ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ତେଣୁ ସେ ପୂର୍ବ ରାତ୍ରିର ସ୍ୱପ୍ନବୃତ୍ତାନ୍ତ ମନେ ରଖି କନ୍ଧମାନଙ୍କ ଅଧିପତି ହେବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ସେହିକ୍ଷଣି କନ୍ଧମାନେ ଯଦୁରାଜାଙ୍କୁ ରାଜୋଚିତ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ସେହି ରାଜ୍ୟରେ ରଖାଇଲେ । ‘ବଂଶାବଳୀ’ରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, କନ୍ଧମାନେ ଯଦୁରାଜାଙ୍କୁ ଦିଗାଲ କରି ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶାନୁସାରେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ପର୍ବ-ପର୍ବାଣିରେ “ମେରିଆ” ବା ନରବଳି ଦେବା ନିଜ ଅଧିକାରରେ ରଖିଥିଲେ । ସୁତରାଂ ବଂକାଡ଼ରେ ସେ ସମୟରେ ନରବଳି ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ।

ଦିଗାଲ ହେବା ପରେ, ଯଦୁରାଜ ତାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟଭ୍ରମଣରେ ବାହାରିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ବଳଭଦ୍ର ରଣା ନାମକ ଆଉ ଜଣେ ମାଳୀ ଥିଲା । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧନୀ ଓ ବଳବାନ୍ ଥିବାରୁ ନିଜକୁ ରାଜା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଉପଯୁକ୍ତ ନଥିବାର ଦେଖି କନ୍ଧମାନେ ତାହାର ଅଧୀନ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଯଦୁରାଜ ଦେଶ ଭ୍ରମଣ କଲାବେଳେ ସେହି ବଳଭଦ୍ର ତାହାଙ୍କ ବିରୋଧୀ ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହେଲେ । ତେଣୁ ସେ ଦୁହେଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧରେ ବଳଭଦ୍ର ପରାଜିତ ଓ ନିହତ ହେଲା । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ନଥିବାରୁ ଯଦୁରାଜ ସେଠାରେ ନିଜ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ବଳଭଦ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ସନ୍ନିକଟ ଦେଖି ଯଦୁରାଜଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଗୃହାରି କରି ଜଣାଇଲା- “ମଣିମା, ମୁଁ ଜଣେ ମାଳୀ । ଛାମୁ ମୋହର ରାଜ୍ୟ ନେଉଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ମୋତେ ଚିରଜୀବନ ମନେ ରଖିବା ସକାଶେ ମୋହର ପ୍ରଧାନ ସନ୍ତକ ଶଙ୍ଖକୁ

ସ୍ଥାବର ଚିହ୍ନରୂପେ ଛାମୁ ଏବଂ ଛାମୁଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ବ୍ୟବହାର କରିବେ ।” ଯଦୁରାଜ ସେଥିରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ ଏବଂ ବଳଭଦ୍ର ଶେଷ ନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କଲା । ସେହିଦିନଠାରୁ ଏହି ବଂଶର ରାଜାମାନଙ୍କ ଲେଖା ଓ କାଗଜପତ୍ରରେ ଶଙ୍ଖର ଗୋଟିଏ ଚିହ୍ନ ଦିଆଯାଉଅଛି । ଜୟ କଳାପରେ ଯଦୁରାଜ ବୀରଜାଜିଙ୍କୁ ବଳଭଦ୍ରର ଘରେ ରଖାଇ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ‘ବୀରଜାବିଳାସ’ ନାମ ଦେଲେ ଏବଂ ତାହାର ସମସ୍ତ ସଂପତ୍ତିରୁ ଦେବୀଙ୍କ ସକାଶେ କିଛି ଖଜା କରି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସଂପତ୍ତି ରାଜ୍ୟରେ ସାମିଲ କରିନେଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ବଂକାଡ଼ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ରାଜପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ କରି ତାହାକୁ “ନୀଳାଦ୍ରିପ୍ରସାଦ”^(୩) ନାମ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ନୀଳାଦ୍ରିପ୍ରସାଦ ପ୍ରାୟ ଶତାଧିକବର୍ଷ କାଳ ଏହି ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣଭାବରେ ରକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପରେ ରାଜା ହରିସେବକ ମାନସିଂହଙ୍କ ସମୟରେ ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ସହ ଅନେକ ବାର ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଏହି ଗଡ଼ ଓ ତାହାର ନିକଟସ୍ଥ ରାଜ୍ୟ ସବୁ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଜଙ୍ଗଲରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଆଜି ଏଠାରେ ରାଜପ୍ରାସାଦର ଭଗ୍ନାଂଶ ମାତ୍ର ଅଛି । ତାହାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଥିବା ବଣ ସରକାରଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କୃତ କରାଯାଇ ଶସ୍ୟୋପଯୋଗୀ କରାଯାଇଅଛି । ଏ ସ୍ଥାନର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ରାଜପ୍ରାସାଦ ଓ ପ୍ରଦେଶ ଥିବାର ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ ନାହିଁ । କେବଳ ଏଠାରେ ନୁହେଁ, ଓଡ଼ିଶାରେ ସର୍ବତ୍ର ପୂର୍ବ କାଞ୍ଚିରୁଡ଼ିକର ଏହି ଦଶା ଘଟିଅଛି ।

ରାଜା ଯଦୁରାଜ ଜଣେ ପରାକ୍ରମୀ ଯୋଦ୍ଧା ଏବଂ ବଳିଷ୍ଠ ପୁରୁଷ ଥିଲେ । ରାଜ୍ୟପ୍ରାପ୍ତିର ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ସେ ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶାର ଶେଷ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ପ୍ରାତିଭାଜନ ହୋଇଥିଲେ । ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ଆଦେଶାନୁସାରେ ତାହାଙ୍କୁ ରଥାପୁରଠାରେ ଯଦୁରାଜ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଯଦୁରାଜ କିପରି ସାହସିକ ଥିଲେ, ତାହା ନିମ୍ନ ବିଷୟରୁ ଜଣାଯାଏ । ଯଦୁରାଜ ଦୁଇ ହସ୍ତରେ ଦୁଇଟି ଖଣ୍ଡାଧରି ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିଥିଲେ । ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ତାହାର କାରଣ ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲେ “ମଣିମା, ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡାରେ ମୁଁ ମୋର ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବି ଏବଂ ଅପରଟିରେ ଛାମୁଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବି ।” ଏଭଳି ସାହସ-ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଯଦୁରାଜଙ୍କୁ ‘ମାନସିଂହ’ ଉପାଧି ଦେଲେ । ତହିଁ ପରବର୍ଷ (ଖ୍ରୀ ୧୫୬୭) ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ଚିରଶତ୍ରୁ ବଙ୍ଗ ସୁଲତାନ ସୁଲେମାନ କରାଣୀ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ସମୟରେ ତାହାଙ୍କୁ ବାଧା ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଗଙ୍ଗାନଦୀଯାଏ ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ଯଦୁରାଜ ମାନସିଂହ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ସାହାଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇ “ମାନସିଂହ ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦିରାଜ ଭ୍ରମରବର ରାୟ” ଉପାଧି ଦେଇଥିଲେ । ପୁଣି ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜତ୍ୱରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଓଡ଼ିଶା ଯେତେବେଳେ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱରେ ରହିଲା, ମୋଗଲବାଦସାହ ଆକବର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅଦମ୍ୟ ସାହସ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧକୌଶଳ ଦେଖି ଯଦୁରାଜଙ୍କୁ ‘ରାଜା’ ଉପାଧି ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ‘ରାଜା’ ଓ ‘ମାନସିଂହ ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦିରାଜ ଭ୍ରମରବର ରାୟ’ ଉପାଧି ମରହଟ୍ଟା ଓ ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରମ୍ପରାଗତ ଭାବେ ଉପାଧି (Hereditary title) ରୂପେ ମଞ୍ଜୁର କରାଯାଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଉପାଧିରେ ପାରିକୁଦ ରାଜାମାନେ ବିଭୂଷିତ ହେଉଅଛନ୍ତି ।

ଏଠାର ଇତିହାସ ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶା-ଇତିହାସ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ଥିବାରୁ ସେ ବିଷୟ ଏଠାରେ କିଛି ଆଲୋଚନା କରିବା ସମୀଚୀନ ମନେ କରୁଁ । ୧୫୬୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦିଲ୍ଲୀର ବାଦସାହ ଆକବର ବଙ୍ଗ ନବାବ ସୁଲେମାନ କରାଣୀଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ସକାଶେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ତହିଁରେ ସମ୍ମତ ହୋଇଥିଲେ । ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣି ସୁଲେମାନ ଦିଲ୍ଲୀକୁ ଅନେକ ଉପକୱେକନ ପଠାଇ ଆକବରଙ୍କ ଅଧୀନତା ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ତତ୍ପରେ ଆକବର ଉତ୍ତର-ରାଜପୁତନାରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ଥିବାବେଳେ ସୁଲେମାନ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କଲେ; କିନ୍ତୁ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଙ୍ଗାନଦୀଯାଏ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ଯଦୁରାଜ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ପ୍ରାତିଭାଜନ ହୋଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ । ସୁଲେମାନ ଓଡ଼ିଶାରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନ୍ତର୍ବିବାଦ ଘଟିବାରୁ ସାରଙ୍ଗଗଡ଼ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ସୁଲେମାନଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ କଳାପାହାଡ଼ଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଅଣାଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାରୁ କଳାପାହାଡ଼ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଲୁଣ୍ଠନ କଲେ । ପୁଣି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନିଜେ ଗଙ୍ଗାକୁଳରେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କୁ ବଧ କରି ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲୋପ କରାଇଥିଲେ: (ଖ୍ରୀ: ୧୫୬୮)

ଖ୍ରୀ: ୧୫୬୮ରେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ଖ୍ରୀ ୧୫୬୮-୭୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋଗଲରାଜତ୍ବ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାଯାଏ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚିର ଅଶାନ୍ତି ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ବାଧୀନତା ଲୋପ ସଂଗେ ସଂଗେ ଓଡ଼ିଶାର ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ ନାନାସ୍ଥାନରେ ରାଜ୍ୟବିପ୍ଳବ ଘଟାଇଲେ; ସଂଗେ ସଂଗେ ବଙ୍ଗଦେଶରୁ ପଠାଣମାନେ ବାରମ୍ବାର ଆସି ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ରାଜ୍ୟବିପ୍ଳବ ଓ ଅରାଜକତା ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଜାମାନେ ଘୋର ଅଶାନ୍ତି ଭୋଗୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀ: ୧୫୬୮ ରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମୋଗଲ-ରାଜତ୍ବ ସ୍ଥାପିତ ହେବାକ୍ଷଣି ଆକବରଙ୍କ ବିଚକ୍ଷଣ ହିନ୍ଦୁମନ୍ତ୍ରାମାନେ ଦେଶରେ ଶାନ୍ତିସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଖୋରଧାରେ “ଭୋଇବଂଶ” ସ୍ଥାପନ କରି ସମସ୍ତ ଗଡ଼ଜାତ ଏବଂ ମୋଗଲବନ୍ଦୀର କେତେକାଂଶ ସେହି ବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ଇତିମଧ୍ୟରେ ଯଦୁରାଜ ମାନସିଂହ ତାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟସ୍ଥିତ ବାଣପୁରର ଭଗବତୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ସେ ଦେବୀଙ୍କ ସକାଶେ ପ୍ରାୟ ୨୪ ମାଣ ଜମି ଖଞ୍ଜା କରିଥିଲେ । ପରେ ସେ ଚିଲିକା ଦେଇ ଗୁରୁବାଇ ଆସିଲେ । ସେ ସମୟରେ ପାରିକୁଦରେ କୌଣସି ଲୋକବସତି ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ଗୁରୁବାଇରେ କେତେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ (*) ଏବଂ ମୋରଡ଼ାରେ କେତେଘର ଗୋଲା ଓ ଚିଲିକା କୂଳରେ କଣ୍ଡରା ଓ ନେଲିଆମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଗୁରୁବାଇ- ଠାରୁ ଯଦୁରାଜ ମୋରଡ଼ା ଗଲେ । ସେଠାରେ ଚିନି ପାଇକରା ନାମକ ଜଣେ ଧନୀ ଗୋଲା ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେ ଯଦୁରାଜଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ନ କରିବାରୁ ସେ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଯୁଦ୍ଧରେ ପାଇକରା ନିହତ ହେଲା ଏବଂ ତାହାର ସମସ୍ତ ସଂପତ୍ତି ଯଦୁରାଜ ଅଧିକାର କଲେ ।

ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ ଶେଷ କରି ଯଦୁରାଜ ନୀଳାଦ୍ରୀପ୍ରସାଦ ଗଡ଼ରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେ ସମୟରେ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶା ମୋଗଲମାନଙ୍କ ଅଧୀନ ହୋଇଥିଲା । ଯଦୁରାଜ ପୂର୍ବ ସଂପର୍କ ନେଇ ମୋଗଲ ବାଦସାହଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିଥିବାରୁ ସେ ସବୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପାରିକୁଦ, ବଜ୍ରକୋଟ, ଅନ୍ଧାରୀ ଏବଂ ସମୁଦାୟ ଚିଲିକା ଅଧିକାର କରିବା ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ସନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ବଜ୍ରକୋଟ ଓ ଅନ୍ଧାରୀ ତାହାଙ୍କ ବିଶ୍ୱସ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ମଧୁସୂଦନ ସାମନ୍ତରା ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଇଥିବାରୁ କେବଳ ପାରିକୁଦ ଓ ଚିଲିକା ଏହି ରାଜାମାନଙ୍କ ଅଧିନରେ ରହିଲା ।

ସେ ସମୟରେ ଯଦୁରାଜାଙ୍କର କୌଣସି ଜାତିବନ୍ଧୁ ନ ଥିଲେ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରାଜାଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ ନଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ-କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ଏବଂ ବାଣପୁର ନିକସ୍ଥ ରେଙ୍ଗଲ ଗ୍ରାମବାସୀ ସଦାଶିବ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଦୁହିତା ସହ ତାଙ୍କର ବିବାହ ହୋଇଥିଲା । ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜ କନ୍ୟାକୁ ଜଣେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ସହ ବିବାହ ଦେବାକୁ ଜାତି ବନ୍ଧୁଗଣ ସଦାଶିବ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଏକଘରକିଆ କରି ବିଚାଳ ବା ଭଟ୍ (*) ମିଶ୍ର ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଥିଲେ ।

ଯଦୁରାଜ ମାନସିଂହ ୪୭ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ବ କରି ୧୬୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମାନବଳୀଳା ସମ୍ବରଣ କଲେ ।

୩- ରାଜା ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ (୧୬୧୫-୧୬୪୭) ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ

ରାଜତ୍ବ- ଯଦୁରାଜଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାହାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ବଂକାଡ଼ରେ ରାଜା ହେଲେ । ସେ ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠ, ଧାର୍ମିକ ଓ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ରାଜା ଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଲୋକେ ରାମ ରାଜ୍ୟର ସୁଖ ପାଉଥିଲେ ।

ଏହାଙ୍କ ରାଜତ୍ବ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ମୋଗଲ-ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ମୋଗଲରାଜତ୍ବର ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ନାନାବିଧ ଅଶାନ୍ତି ଓ ରାଜ୍ୟବିପ୍ଳବ ଘଟିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ମୋଗଲ ମନ୍ତ୍ରାମାନେ ରାଜ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । କେବଳ ପଠାଣମାନଙ୍କୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ଓଡ଼ିଶାର ଆଉ ସମସ୍ତ ହିନ୍ଦୁ ରାଜା ଓ ପ୍ରଜା ମୋଗଲ ଶାସନର ପକ୍ଷପାତୀ ଥିଲେ । ପଠାଣମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଲୁଣ୍ଠନ ସହ୍ୟ କରି ନପାରି ତାହାର ଦମନ ସକାଶେ ସମସ୍ତେ ମୋଗଲ ମନ୍ତ୍ରାମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ । ସୁତରାଂ ପଠାଣମାନେ ଶୀଘ୍ର ଓଡ଼ିଶାରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହେଲେ ଏବଂ ଦେଶରେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ।

ରାଜ୍ୟ ପାଇବାର ପର ବର୍ଷ ରାଜା ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ ନୀଳାଚଳ ଯାଇ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେଠାରୁ ଫେରିବା ବେଳେ କଟକଠାରେ ମୋଗଲ ସୁବାଦାରଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ କରି ତାହାଙ୍କୁ ପୂର୍ବ ପରିଚୟ ଓ ରାଜ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି ବିଷୟ ଜଣାଇଥିଲେ । ତତ୍ପରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କୁ (ଭୋଇବଂଶ ଖ୍ରୀ- ୧୬୦୦-୧୬୨୨) ସାକ୍ଷାତ୍ କରି ତାହାଙ୍କଠାରୁ

ରାଜୋଚିତ ସମ୍ମାନ ପାଇ ସେ ନିଜ ଗଡ଼କୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ଏ ରାଜା ୩୨ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ବ କରି ୧୬୪୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇହଲୀଳା ସାଜି କଲେ ।

୪- ରାଜା କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ମାନସିଂହ (୧୬୪୭-୪୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ ରାଜା ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର । ସେ ଏକବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜତ୍ବ କରିଥିଲେ ।

୫- ରାଜା ଜୀବରାଜ ମାନସିଂହ (୧୬୪୮-୧୬୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ଜୀବରାଜ ମାନସିଂହ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ସେ ୧୬୪୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବଂକାଡ଼ର ରାଜା ହୋଇ ଦୁଇବର୍ଷ ରାଜତ୍ବ କରିଥିଲେ ।

ଚରିତ୍ର- ଏ ଜଣେ ଧାର୍ମିକ ଓ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ରାଜା ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଜପ ହୋମାଦି ସମସ୍ତ କ୍ରିୟା ନିଜେ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଗୋ ବାହୁଣ ପ୍ରତି ତାହାଙ୍କର ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଭକ୍ତି ଥିଲା । ସେ ଉପଯୁକ୍ତ ଓ ଧାର୍ମିକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଅଣାଇ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ରଖାଉଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଭାରତର ନାନା ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କରିବାପାଇଁ ପଠାଉଥିଲେ ।

୬- ରାଜା ଅରୁଣରାଜ ମାନସିଂହ (୧୬୫୦-୧୬୫୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ରାଜ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି-ଜୀବରାଜଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାହାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଅରୁଣରାଜ ମାନସିଂହ ୧୬୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବଂକାଡ଼ର ରାଜା ହେଲେ ।

ଚରିତ୍ର ଓ କାର୍ତ୍ତି - ସେ ଜଣେ ଧାର୍ମିକ ଓ ପ୍ରଜାପ୍ରିୟ ରାଜା ଥିଲେ । ପିତାଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରି ସେ ପ୍ରଧାନ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଅଣାଇ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶାସନ ନିଜ ନାମରେ ବସାଇଥିଲେ । ସେହି ‘ଅରୁଣରାଜପୁର’ ଶାସନ ବାଣପୁରରୁ ଏକ ମାଲିକ ପଶ୍ଚିମରେ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସେ ବାଣପୁର ଏବଂ ପାରିକୁଦରେ କେତୋଟି ଦେବ ମନ୍ଦିର ବସାଇ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ସେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ-କନ୍ୟାଙ୍କର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ରାଜତ୍ବ କରି ଏ ରାଜା ୧୬୫୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

୭-ରାଜା ରଘୁନାଥ ମାନସିଂହ (୧୬୫୫-୧୬୫୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ଅରୁଣରାଜଙ୍କ ପୁତ୍ର ରଘୁନାଥ ମାନସିଂହ ୧୬୫୫ରେ ବଂକାଡ଼ର ରାଜା ହେଲେ । ସେ ଜଣେ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ ରାଜା ଥିଲେ ଏବଂ ବିପନ୍ନ ଓ ଅନାଥଙ୍କୁ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣକନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

୮-ରାଜା ଜଟରାଜ ମାନସିଂହ (୧୬୫୬-୧୬୫୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ଜଟରାଜ ମାନସିଂହ ରଘୁନାଥ ରାଜାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର । ସେ ୧୬୫୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବଂକାଡ଼ର ରାଜା ହୋଇ ଏକବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜତ୍ବ କରିଥିଲେ ।

ଚରିତ୍ର- ଜଟରାଜ ମାନସିଂହ, ମନ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାରଦର୍ଶୀ ଥିଲେ । ସେ ‘ପୁରକ’, ‘କୁମ୍ଭକ’, ‘ରେଚକ’ ଓ ‘ହଠଯୋଗ’ ସାଧନ କରୁଥିଲେ । ଶେଷୋକ୍ତ ଯୋଗ ସାଧନ ସମୟରେ ତାହାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା ।

୯- ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ (୧୬୫୭-୧୬୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ରାଜ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି-ରାଜା ଜଟରାଜ ମାନସିଂହ ଅପୂତ୍ରିକ ହୋଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ କାଳ ରାଜତ୍ବ କରି ମରି ଯିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ଭାଇ ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ୧୬୫୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବଂକାଡ଼ର ରାଜା ହେଲେ ।

ଚରିତ୍ର ଓ କାର୍ତ୍ତିକଳାପ -ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ଜଣେ ପରମଧାର୍ମିକ ଓ କାର୍ତ୍ତିଶାଳୀ ରାଜା ଥିଲେ । ବାଣପୁରରେ ପାରିକୁଦର ସମସ୍ତ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ପ୍ରଧାନ ଅଟନ୍ତି ।

ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଠାରୁ ଅତି ଦୀର୍ଘକାଳ (୮୦ ବର୍ଷ) ରାଜତ୍ବ କରିଥିଲେ । ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଦୀର୍ଘକାଳସ୍ଥାୟୀ ରାଜତ୍ବରେ ସେ ଯେଉଁଯେଉଁ ଅମର କାର୍ତ୍ତିମାନ କରି ଯାଇଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଆଜ ସୁଦ୍ଧା ବାଣପୁର ଏବଂ ପାରିକୁଦର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଯାଏ । ସେ ଅନେକ ଶିବମନ୍ଦିର ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶାସନ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେଥିରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଦେବମନ୍ଦିର ଓ ଶାସନମାନ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ:-

ଦେଉଳ	ନିର୍ମାଣସ୍ଥାନ
୧-ଉମା ମହେଶ୍ୱର	ବାଲୁଗାଁ ନିକଟରେ
୨- ସିଂହନାଥ	ସିଂହେଶ୍ୱର ନିକଟରେ
୩- ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱର	କୁହୁଡ଼ି ନିକଟରେ
୪- ହରିହରେଶ୍ୱର	ନଇରି ସୁନାଖଳା ନିକଟରେ
୫- ଦକ୍ଷିଣେଶ୍ୱର	ବାଣପୁରରେ ।
୬- କଳିଯୁଗେଶ୍ୱର	ଶିଅଖଳା (ଚିଲିକା କୁଳ)
୭- କପିଳେଶ୍ୱର	ବାଣପୁରରେ
୮- ସର୍ବେଶ୍ୱର	ମାଉଁସାବୁଦ୍ଧପୁରରେ (ପାରିକୁଦରେ)
୯- କମଳେଶ୍ୱର	ଦେଉଳପଡ଼ାରେ (ପାରିକୁଦରେ)

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସେ ରାଜା ବାଣପୁରର ପ୍ରଧାନ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ଭଗବତୀଙ୍କ ବଡ଼ଦେଉଳର ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରାଇଥିଲେ । ସେହି ମନ୍ଦିର ତାହାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ୧୧୨୪ ସାଲ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୭୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେ ଚିଲିକାମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼ରେ ଥିବା “କାଳୀ”ଙ୍କ ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ମନ୍ଦିର ତୟାର କରିଥିଲେ । (ପଞ୍ଚମ ଭାଗ ଦେଖନ୍ତୁ)

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ମଧ୍ୟରେ ନିମ୍ନ ଦିଗ୍‌ଗଣ ଶାସନ ଆଜ ସୁଦ୍ଧା ବାଣପୁର ଓ ପାରିକୁଦରେ ଅଛି । ପ୍ରଥମ - “ଜଗନ୍ନାଥପୁର ଶାସନ” । ଏହା ବାଣପୁରରୁ ୨/୩ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅଛି । ପାରିକୁଦରେ “ବାଲି ଜଗନ୍ନାଥପୁର ଶାସନ” ତାହାଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ କାର୍ତ୍ତି । ତାହା ଅଦ୍ୟାବଧି ଏଠାରେ ଅଛି । ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହଙ୍କ ସମୟରେ ପାରିକୁଦର ବଡ଼ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ତାହାଙ୍କର ସବୁ ଦେବମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ଦିର । ଏହି ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ଜଣେ ଶିବୋପାସକ ଥିଲେ । ସେହି ଶୈବ ଧର୍ମର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଶିବମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ସମ୍ଭବ । ପରେ ସେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ଅବଲମ୍ବନ କରି ପାରିକୁଦରେ ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ବଂଶାବଳୀରୁ ଜଣାଯାଏ ।

ଦାକ୍ଷାଗ୍ରହଣ-ଉଲ୍ଲିଖିତ ପାରିକୁଦ ବଂଶାବଳୀରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ଜଣେ ସ୍ୱାର୍ଥ ବା ଶିବଭକ୍ତ ରାଜା ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକ ଭକ୍ତ-କବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ତାହାଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଦାନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ଓ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ସହ ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି ତାହାଙ୍କୁ (ରାଜାଙ୍କୁ) ପରମାର୍ଥ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରାଇଥିଲେ । ସେହି ତିନୋଟି କବି ବାଣପୁର ଆସିବା ସମୟରେ ବଂଶାବଳୀରେ ଏହିପରି ଲେଖାଅଛି । ଦିନେ ସେ ତିନି କବିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବିଷୟ ନେଇ ବାଦ ପ୍ରତିବାଦ ଲାଗିଥିଲା । ଶ୍ରୀହରି ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପ୍ତ ଓ ବିଶ୍ୱାତ୍ମକ ବୋଲି ଭକ୍ତକବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ କହିଲେ । ବଳରାମ ଦାସ କହିଲେ ଯେ, ଶ୍ରୀହରି ଜଗତରୁ ବହିର୍ଭୂତ ଅଟନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କବି ଦାନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ଶ୍ରୀହରି ଉଭୟବିଧ ଥିବା କହିଥିଲେ । ଏହି ବିବାଦ ମାମାଂସା କରିବା ସକାଶେ ସେମାନେ ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହଙ୍କଠାକୁ ବାଣପୁର ଆସିଥିଲେ । ରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ଉଚିତ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କବି ଦାନକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କ ମତକୁ ସମର୍ଥନ କରି କହିଥିଲେ ଯେ, ଶ୍ରୀହରି ସମସ୍ତ ଜଗତରେ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ବିନା ସମସ୍ତ ଜଗତ ସାରଶୂନ୍ୟ ମାତ୍ର । ଏହା ଶୁଣି ସେ ତିନିଜଣ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଆଗମନର ସ୍ମାରକ ସ୍ୱରୂପ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଜାଙ୍କୁ ପରମାର୍ଥ ଦୀକ୍ଷାରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରାଇଥିଲେ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ, ପୂର୍ବେ ସେହି ବଂଶର ରାଜାମାନେ ଯେପରି ବ୍ରାହ୍ମଣକନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରୁଥିଲେ । ସେପରି ଭବିଷ୍ୟତରେ ନକରିବା ସକାଶେ ଏବଂ ନିଜ କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ବପରି ଅବିବାହିତା ନରଖି ଉପଯୁକ୍ତ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାହ କରାଇବା ସକାଶେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ।

ଚର୍ଚ୍ଚିତ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ କେତେଦୂର ସତ୍ୟ, ତାହା ଜାଣିବା ପୂର୍ବରୁ ବଂଶାବଳୀଲେଖକ ସ୍ପଷ୍ଟଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଭକ୍ତକବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ବଳରାମ ଦାସ ଓ ଦାନକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କୁ କିପରି ଆଣି ୧୭/୧୮ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବିତ ରଖିଲେ, ତାହା

ଜାଣିବା ଆମ୍ଭର ସାଧାରଣତ । ସେହି ତିନିଗୋଟି କବି ଗଙ୍ଗବଂଶର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବଙ୍କ (ଖ୍ରୀ ୧୫୦୫-୧୫୩୭) ସମୟରେ ଜୀବିତ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଭକ୍ତକବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ଅଟନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ସଂଗେ ସଂଗେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ଖ୍ରୀ ୧୫୦୧ରେ ବଂଗଦେଶର ନଦିଆ ବା ନବଦ୍ୱୀପରୁ ଆସି ଓଡ଼ିଶାରେ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଚୈତନ୍ୟଦେବ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଭକ୍ତଲବାସୀଙ୍କ ମନ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସେହିଦିନଠାରୁ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜାମାନେ ଓ ପ୍ରଜାସକଳ ପୂର୍ବ କେଶରୀ ବଂଶର ଶୈବ ଓ ଶାକ୍ତ ଧର୍ମକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ସେହିଦିନରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ବ ବୌଦ୍ଧ ଓ ଶାକ୍ତ ଧର୍ମ ବଦଳରେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଶତାଧିକ ବର୍ଷଯାଏଁ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଥିଲା ।

ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଶିବମନ୍ଦିରରୁ ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱାର୍ଗମତଧାରୀ ବୋଲି ପରିଚିତ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ସେହି ସମୟରେ ସେ ତାହାଙ୍କ ଧର୍ମ ବଦଳାଇ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣକରିଥିବେ । କାରଣ, ତାହାଙ୍କ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ଅତ୍ୟୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲା । ଅନେକ ରାଜପୁରୁଷ ସେହି ନୂତନ ଧର୍ମରେ ଦାକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲେ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ଖ୍ରୀ ୧୫୦୦ ଠାରୁ ୧୬୦୦ ଯାଏଁ “ଜଗନ୍ନାଥ” ବା “ବୈଷ୍ଣବ ଯୁଗ” ବୋଲି ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ପରିଚିତ ।^(୬)

ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ବଂଶାବଳୀରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ଭୋଇ ବଂଶର ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ସମୟଠାରୁ ସେହି ବଂଶର ଦ୍ୱିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ସମୟଯାଏଁ (ଖ୍ରୀ ୧୬୫୭- ୧୭୩୭) ଜୀବିତ ଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ତାହାଙ୍କର ତିନିଗୋଟି କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗବଂଶର ଜନୈକ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ସଂଗେ ବିବାହ କରାଇଥିଲେ । ସେହି ରାଜକନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଖୋରଧା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ ବିବାହ କରିବା ସକାଶେ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଭୋଇବଂଶୀୟ ରାଜା ଥିବାରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଜା ତାହାଙ୍କୁ (ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କୁ) କନ୍ୟା ଦେବାକୁ ଅସମ୍ମତ ହେଲେ । ସୁତରାଂ ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ ବାଣପୁର ପ୍ରତି ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବଦିନ ଖୋରଧା ସୈନ୍ୟ କୁହୁଡ଼ି ନିକଟସ୍ଥ ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ନିକଟରେ ରାତ୍ରିଯାପନ କରୁଥିଲେ । ସେ ବିଷୟ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଜା ଗୁପ୍ତରେ ଜାଣି ପାରି ତାହାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରବଳରେ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର ସମୟରେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ଶିବିରରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଅସହାୟ ଥିବାର ଦେଖି, ହତ୍ୟା ନ କରି ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡା ପୋତି ଦେଇଥିଲେ । ପୁଣି ଗୋଟିଏ ଚିଠିରେ ଏପରି ଲେଖିଥିଲେ “ତୁମ୍ଭେ ଅସହାୟ ଥିବାର ଦେଖି ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବଧ ନକରି ଛାଡ଼ିଦେଲି । କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭର ଜାଣିବା ଉଚିତ ଥିଲା ଯେ, ନିଜର ଆଶା ତୃପ୍ତି ସକାଶେ ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠ ରାଜା ଆଉ ଜଣେ ଦୁର୍ବଳ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଅନୁଚିତ । ସେପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ନିଜେ ଲଜିତ ଓ ଅପମାନିତ ହେବାକୁ ହେବ । ଏହା ଭଗବାନଙ୍କ ନିୟମ ।” ପରଦିନ ସେହି ପତ୍ରପାଠ କରି ଲଜିତ ହୋଇ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ ନକରି ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରିଥିଲେ ।

ଭଲ୍ଲିଖିତ ବିଷୟରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ଭୋଇବଂଶର ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ଜୀବିତ ଥିଲେ, ପୁଣି ସେହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ କୌଣସି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ବଳରାମ ଦାସ, କିମ୍ବା ଦାନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ନ ଥିଲେ । ଉପରୂପକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଯାହା ହେଉ, ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ସେହି ଧର୍ମରେ ଦାକ୍ଷିତ କରାଇଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ସୁଶାସନରେ ସେ କିପରି ଜାନରେ ଦୟା ଓ ପ୍ରଜାପାଳନରେ ଅସୀମ ଧାରାନ୍ତ ଦେଖାଉଥିଲେ, ତାହା ଭକ୍ତକବି ବଳରାମଦାସଙ୍କ କୃତ “ଦାର୍ଢ଼୍ୟତାଭକ୍ତିରସାମୃତ” ୩୬ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବିଶଦରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ତାହାଙ୍କ ଦୟାଳୁତାର ଗୋଟିଏ ନିଦର୍ଶନ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା ।-

ତାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଜଣେ ଲୋକ ତାହାର ସଂଚିତ ସମସ୍ତ ସଂପତ୍ତି ବ୍ୟୟ କରି ଗୋଟିଏ ସୁନାର କାକେରି କରାଇ ତାହାକୁ ସେ ପ୍ରତି ଗୁରୁବାର ଦିନ ଧାନଗୌଣୀରେ ରଖି ପୂଜା କରୁଥିଲା । ସେ ବିଷୟ ଜଣେ ଖରୁଆ ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା । ରାଜା ସେହି ଲୋକକୁ ଡକାଇ ତାହାଠାରେ ଥିବା ସବୁ ସୁନା କାକେରି ଆଣିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହାଠାରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କାକେରି ଥିବାରୁ ସେ ଲୋକ ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା । ରାଜା ତାହାର କାକେରିଟି ରାଣୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଣୀ

ସେହି ଗରିବର ସବୁ ବିଷୟ ଶୁଣି ମହା ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି, କାକେରିଟି ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରାଇ ଦେଲେ, ପୁଣି ଗରିବର ଦ୍ରବ୍ୟଟି ଧରିବାରୁ ତାହାଙ୍କର ଅଶେଷ ପାପ ହେଲା ବୋଲି ତାହାର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ସକାଶେ ନିଜ ଶରୀରରୁ ସମସ୍ତ ଅଳଙ୍କାର କାଢ଼ି ସେହି କାକେରି ତୁଳନାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଦାନ କରିଥିଲେ । ଏ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ରାଜା ଶୁଣି ସେହି କାକେରିଟି ଫେରାଇ ଦେଇ ସେ ଗରିବକୁ କହିଲେ, “ତୋହର କାକେରି ତୁ ନେଇଯା, ଏଣିକି ତାହାକୁ ଗୋପନରେ ପୂଜା ନକରି ସମସ୍ତେ ଜାଣିବା ପରି ବାହାରେ ପୂଜା କରିବୁ ।” ଏହା କହିବା ପରେ ଯେଉଁ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ତାହାଙ୍କୁ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଖବର ଦେଇଥିଲା, ତାହାକୁ ନିଜ ରାଜ୍ୟରୁ ବାହାର କରାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ପୂର୍ବେ କୁହାଯାଇଅଛି ଯେ, ରାଜା ଯଦୁରାଜ ମାନସିଂହ ତାହାଙ୍କ ଚିଲିକାଭ୍ରମଣ ପରେ ମୋଗଲ ବାଦଶା ଆକବରଙ୍କ ଠାରୁ ବକ୍ରକୋଟ, ଅନ୍ଧାରି, ପାରିକୁଦ ଓ ସମୁଦାୟ ଚିଲିକା ଅଧିକାର ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ସନନ୍ଦ ପାଇଥିଲେ । ସେହି ଦିନରୁ ପ୍ରାୟ ୫୦/୬୦ ବର୍ଷ ଯାଏଁ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଏହି ରାଜାମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ବାଣପୁରରୁ ଅତିଦୂରରେ ଥିବାରୁ ବିଶେଷତଃ ବକ୍ରକୋଟ ଓ ଅନ୍ଧାରି, ତେତେ ଉତ୍ତମରୂପେ ପରିଚାଳିତ ହେଉନଥିବାରୁ ଶେଷୋକ୍ତ ଦିୱାନି ପ୍ରଦେଶ ଜଣେ ବିଶ୍ୱସ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଜା ରଖାଇଥିଲେ । ସେହି କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ନାମ ମଧୁସୂଦନ ପଟ୍ଟନାୟକ । ସେ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ “ପରିଚ୍ଛା” ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ । ମଧୁସୂଦନ ପରିଚ୍ଛା ବକ୍ରକୋଟରେ ରହି ବକ୍ରକୋଟ ଓ ଅନ୍ଧାରିରୁ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । କେତେଦିନ ପରେ ମଧୁସୂଦନ ପରିଚ୍ଛାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ତ୍ରିଲୋଚନ ପରିଚ୍ଛା ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଜାଙ୍କର ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ସହ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଯୁଦ୍ଧରେ ତ୍ରିଲୋଚନ ପରିଚ୍ଛା ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସବୁଜ ହୋଇ ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ବକ୍ରକୋଟ ଓ ଅନ୍ଧାରି ତ୍ରିଲୋଚନ ପରିଚ୍ଛାଙ୍କୁ ନିଜର ଜାଗିର୍ ଦେଇଥିଲେ । ପୁଣି ପରିଚ୍ଛା ସଂଗେ ସଂଗେ ‘ମହାପାତ୍ର’ ଉପାଧି ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ଦିନରୁ ତ୍ରିଲୋଚନ ପରିଚ୍ଛା ମହାପାତ୍ର ଓ ତାହାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ବକ୍ରକୋଟ ଏବଂ ଅନ୍ଧାରିର ମାଲିକ ବା ଜମିଦାର ହୋଇଥିଲେ । ପରେ ଫତେ ମହମ୍ମଦ୍ ସମସ୍ତ ଜାଗିର୍ ମାହାଲ୍ ନିଜର ଜାଗିର୍ ପାଇବାରୁ, ପୁଣି ପରିଚ୍ଛା ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ବାଦ ବିବାଦ ଘଟିବାରୁ ବକ୍ରକୋଟ ଓ ଅନ୍ଧାରି ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ଦଖଲ ହେଲା । ସେହି ଜମିଦାର ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ଅଧୀନସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ ହେଲେ । ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ବକ୍ରକୋଟରେ ପୂର୍ବ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ତେତେ ଉତ୍ତମ ନୁହେଁ ।

ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ୮୦ବର୍ଷ ରାଜତ୍ବ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅପୁତ୍ରିକ ଥିବାରୁ ବିଶେଷତଃ ତାହାଙ୍କ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ରାଣୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିବାରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ନିଜ ପୁତୁରାଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ସମର୍ପଣ କରି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ବାଣପୁର ନିକଟସ୍ଥ ସୋଲେରି ପର୍ବତରେ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ କରି ରହିଥିଲେ ।

□□□

ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ତତ୍କାଳୀନ ରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଦେଶର ଅବସ୍ଥା

(୧୫୬୫-୧୭୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ବାଣପୁରରେ ପାରିକୁଦ ରାଜବଂଶର ପୂର୍ବୋକ୍ତ କେତେଜଣ ରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟ ଓଡ଼ିଶାର ମୋଗଲ ରାଜତ୍ଵ ସଂଗେ ସମାନ କରାଯାଇପାରେ । କାରଣ, ସେହି ରାଜାମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋଗଲମାନଙ୍କ ରାଜତ୍ଵ ସମୟରେ ବଙ୍କାଡ଼ରେ ରାଜତ୍ଵ କରୁଥିଲେ । ସୁତରାଂ ବାଣପୁରର ତତ୍କାଳୀନ ଅବସ୍ଥା ଓଡ଼ିଶାର ମୋଗଲ ଶାସନ ଓ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ସଂଗେ ତୁଳନା କରାଯାଇ ପାରେ । ମୋଗଲ ଶାସନରେ ଦେଶର ଅବସ୍ଥା କିପରି ଥିଲା, ତାହା ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା:-

ମୋଗଲ ରାଜତ୍ଵର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମୋଗଲ ବାଦସା ଆକବରଙ୍କ ସମୟରେ ତାହାଙ୍କ ବିଚକ୍ଷଣ ମନ୍ତ୍ରୀ ରାଜା ତୋଡ଼ରମଲ୍ ଓ ମାନସିଂହ ଓଡ଼ିଶାରେ ପଠାଣମାନଙ୍କ ଦୁରାଚାର ଓ ରାଜ୍ୟ ବିପ୍ଳବ ଦମନ କରି ଦେଶରେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ‘ଗଡ଼ଜାତ’ ଓ ‘ମୋଗଲବନ୍ଦୀ’ । ଗଡ଼ଜାତରେ ପୂର୍ବେ ଗଙ୍ଗବଂଶର ଯେଉଁ ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ ଥିଲେ, ସେମାନେ ସେହି ସେହି ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ । ସାମନ୍ତ ରାଜା ବଦଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ “ଜମିଦାର” ଉପାଧି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଜମିଦାରମାନେ ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଅଧିକାର ପାଇଥିଲେ । କେବଳ ଯୁଦ୍ଧରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ବିନା ଆଉ କୌଣସି ରାଜସ୍ୱ ମୋଗଲ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଉ ନଥିଲେ । ମୋଗଲବନ୍ଦୀରୁ ଖୋରଧା, ରାହାଙ୍ଗ, ଚବିଶକୁଦ, ସିରାଇ ଓ ଲେମ୍ବାଇ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାୟ ୧୫୪୭ ବର୍ଗମାଇଲ୍ ରାଜ୍ୟ ଖୋରଧା ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇଥିଲା । ଖୋରଧାରେ ଭୋଇବଂଶ ସ୍ଥାପନ କରି ମୋଗଲ ମନ୍ତ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ଭୋଇ ବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରାଇଥିଲେ । ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନେ ଏହି ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିଲେ । ଖୋରଧା ଓ ଗଡ଼ଜାତ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଦେଶ ମୋଗଲ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ତାହାକୁ “ମୋଗଲବନ୍ଦୀ” କହିଲେ । ମୋଗଲମାନେ ଜାତିରେ ବିଧର୍ମୀ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଶାରେ ତାଙ୍କର ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ରାଜ୍ୟଶାସନ ଚଳାଉଥିବାରୁ ଦେଶରେ କୌଣସି ଅଶାନ୍ତି ନଥିଲା । କେଶରୀ ଏବଂ ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜାମାନଙ୍କ ପରେ ଓଡ଼ିଶା ମୋଗଲମାନଙ୍କ ହସ୍ତକୁ ଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦେଶରେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା, ନ୍ୟାୟବିଚାର, ଶିକ୍ଷା, ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟବିଧାନ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଚଳୁଥିଲା ।

ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ:- ସମୁଦାୟ ଓଡ଼ିଶା ତୋଡ଼ରମଲ୍ଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇ ଖ୍ରୀ ୧୫୯୪ରେ ରାଜା ମାନସିଂହଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ପୂର୍ବ ରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟ ପରି କଉଡ଼ି ରାଜସ୍ୱରୂପେ ଆଦାୟ ହେଉ ନଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ସେ ସମୟରେ ଅନେକ ହାତୀ ଥିଲେ । ପ୍ରତିବର୍ଷ କେତୋଟି ହାତୀ ମୋଗଲ ସରକାରଙ୍କୁ ବାର୍ଷିକ ରାଜସ୍ୱ ସଙ୍ଗେ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ରାଜସ୍ୱରୂପେ ଆଦାୟ ହେଉଥିବା ଧାନ କେତେ ଏ ଦେଶରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିଲା । ପୁଣି ଅବଶିଷ୍ଟ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ ହେଉଥିଲା । ରାଜସ୍ୱ ବାଦ, ପଥକର, ଗୃହକର, ବାଣିଜ୍ୟ କର, ହାଟତୋଳା, ଅବକାରୀ କର, ଜୁଆକର ଇତ୍ୟାଦି ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହେଲେ କର ବନ୍ଦ ହେଉଥିଲା, କିମ୍ବା କିଛି କମ୍ କରି ନେଉଥିଲେ ।

ଜାୟଗିରିଦାର ଓ ଜମିଦାର: ମୋଗଲବନ୍ଦୀରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଭୂମ୍ୟଧିକାରୀ ଥିଲେ, ସେମାନେ ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜାମାନଙ୍କ ରାଜତ୍ଵରେ ଭୂମିର ସମସ୍ତ ଅଧିକାର ପାଉ ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ଵରେ ସେମାନେ ସେପରି ଅଧିକାର ପାଇଲେ । ମୋଗଲବନ୍ଦୀର ଭୂମ୍ୟଧିକାରୀମାନଙ୍କୁ “ଜାଗିରଦାର” ବୋଲି ଏବଂ ଗଡ଼ଜାତର ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କୁ “ଜମିଦାର” ବୋଲି ନାମ ଦେଇଥିଲେ ।

ଦେଶର ଅବସ୍ଥା : ମୋଗଲ ରାଜତ୍ଵରେ ଲୋକମାନେ ନିଜ ନିଜ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ପୁଣି ନାନା ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ ସାନ ଭେଦାଭେଦ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ ଓ ନୀଚ

ଜାତୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିରେ ମଧ୍ୟ ସେପରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦଳ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଆତ୍ମରକ୍ଷା ସକାଶେ ଯେ ଯାହାର ଉପାୟମାନ ଅବଲମ୍ବନ କରୁଥିଲେ । ପାଏକ ଓ ଖଣ୍ଡାଏତମାନେ ସୈନ୍ୟଶ୍ରେଣୀରେ ପଦାତିକ ଦଳଭୁକ୍ତ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନିଜ ନିଜ ବଳ ଏବଂ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଗୋପନରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହେଉ ନଥିଲେ । ସୁତରାଂ ଦେଶରେ ଏକତା ଦେଖାଯାଉ ନ ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ କୃଷି ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ ଥିଲା । ଆଦାୟ ଧାନରୁ ଯେ ଯାହାର ବଳ ଅନୁସାରେ ସଞ୍ଚୟ କରୁଥିଲେ ।

ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ବ୍ୟବସାୟ:- ପୂର୍ବ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜାମାନଙ୍କ ପରି ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱରେ ବାଣିଜ୍ୟ ସକାଶେ ତେତେ ସୁବିଧା ଓ ନିରାପଦ ନଥିଲା । ସମୟ ସମୟରେ ପଠାଣମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ ଓ ଲୁଣ୍ଠନରେ ବାଣିଜ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଉଥିଲା । ତଥାପି ଅନେକ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଶିଳ୍ପ ଦେଶରେ ଚାଲୁଥିଲା । ସେହି ବାଣିଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ମାଛଧରା ଓ ଲୁଣମରା ଏହି ରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ସେ ବିଷୟ କେତେକ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା:-

(୧) ମାଛଧରା: ଚିଲିକା ଓ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ବେଶି ପରିମାଣରେ ମାଛ ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ପାରିକୁଦ ଅଞ୍ଚଳରେ କେବଳ କଣ୍ଡରା ଓ ନୋଲିୟା ପ୍ରଧାନ ମାଛ ବ୍ୟବସାୟୀ ଥିଲେ । ମାଛ ଧରିବାକୁ ସେମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କର ବା ମାସୁଲ ଦେଉ ନଥିଲେ । ମାଛଦ୍ୱାରା ସେହି ଲୋକମାନେ ନିଜ ନିଜ ଜୀବନ ପୋଷୁଥିଲେ । ପୁଣି ବର୍ଷା ଦିନରେ ଅନେକ ଶୁଖୁଆ କରି ଓଡ଼ିଶାର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବିକ୍ରୟ କରୁଥିଲେ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଶୁଖୁଆ ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନକୁ ରପ୍ତାନି କରୁଥିଲେ ।

(୨) ଲୁଣମରା: କଣ୍ଡରା, ନୋଲିୟା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ (ପାରିକୁଦରେ) ଥିଲେ, ସେମାନେ ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ । ଚିଲିକା ପାଣିରୁ ପ୍ରଚୁର ଲୁଣ ତୟାର ହେଉଥିଲା । ଲୁଣ ମାରିବା ସକାଶେ ସେମାନେ କୌଣସି କର ଦେଉ ନଥିଲେ । ଲୁଣ ମାରି କେତେ ନିଜେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ଓ ଆଉ କେତେ ବିଦେଶକୁ ପଠାଉଥିଲେ । ଚିଲିକା ପାଣିରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୁଚିକର ଓ ସୁନ୍ଦର ଲୁଣ ତୟାର ହେଉଥିଲା । ପାରିକୁଦ ଓ ଗୁରୁବାଇ ଲୁଣମରାର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ ଥିଲା । ଏଠାର ଲୁଣ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଗାଈଗୋରୁଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଶୁଖୁଆରେ ଏବଂ କେତେକ ପ୍ରକାର ଔଷଧ ଓ ନଳୀଖାରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ପୂର୍ବେ ଲୁଣମରା ନିଷ୍କର ହୋଇଥିଲା କିନ୍ତୁ ମୋଗଲ ସରକାର ଏକଶତ ମହଣକୁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ତଥାପି କୋଟିକୋଟି ମହଣ ଲୁଣ ଚିଲିକାରୁ ତୟାର ହେଉଥିଲା ।

□□□

ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗ

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ବାଣପୁରରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ରାଜବଂଶ (୧୭୩୭-୧୭୭୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

(ଓଡ଼ିଶାରେ ମରହଟ୍ଟାରାଜତ୍ବ)

୧୦-ରାଜା ଶ୍ରୀନିବାସ ମାନସିଂହ (୧୭୩୭-୧୭୬୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ରାଜ୍ୟଲାଭ-ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ଅପୁତ୍ରିକ ଥାଇ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତାହାଙ୍କ ଭ୍ରାତୃଷ୍ଣୁ ଶ୍ରୀନିବାସଙ୍କ ହାତରେ ରାଜ୍ୟକୁ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ରାଜ୍ୟବାସୀ ଯୁବକ ଶ୍ରୀନିବାସଙ୍କୁ ପାଇ ଆହୁରି ସୁଖୀ ହେବୁ ବୋଲି ଆଶା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଆଶା ସବୁ ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା ।

ଚରିତ୍ର ଓ ରାଜ୍ୟପାଳନ-ରାଜା ଶ୍ରୀନିବାସ ମାନସିଂହ ତାହାଙ୍କ କୁକାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ଵାରା ସମସ୍ତ ପାରିକୁଦ ବଂଶକୁ କଳଙ୍କିତ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ନିଜେ ଅଜ୍ଞାନ ହେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ସେ ମୁର୍ଖଜନ ସଙ୍ଗ କରି ଦେଶର ଓ ଦଶର ଅନେକ ଅନିଷ୍ଟ କରିଥିବାରୁ ଲୋକେ ତାହାଙ୍କ ସୁଦୀର୍ଘ ରାଜତ୍ବରେ ଘୋର ଅଶାନ୍ତି ଭୋଗିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଅପବିତ୍ର ଚରିତ୍ରକାହାଣୀ “ଦାର୍ଢ୍ୟତାଭକ୍ତିରସାମୃତ”ରେ ନିମ୍ନ ପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି-

“ଦିନକୁ ଦିନ ସେ ଅଜ୍ଞାନ, ସଙ୍ଗେ ବଢ଼ିଲା ପ୍ରତିଦିନ ।

ଦୁଧିତ ଶକଟା ପଶା ରଙ୍ଗେ, ମାତିଲା ବେଶ୍ୟାଗଣ ସଙ୍ଗେ ।

ମେଷ କୁକୁଟ ଯୁଦ୍ଧମାନ, ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ କଲା ପାନ ।

ଅନ୍ୟାୟ କଲା ସେ ବହୁତ, ହରିଲା ପର ନାରୀ ବିଭ ।

ପ୍ରଜାକୁଳକୁ ଦେଲା ଦୁଃଖ, ଭିକାରୀ ନ ପାଇଲେ ଭିଖ ।

ସାଧୁଙ୍କ ସଙ୍ଗ କଲା ଦୂର, ବିପ୍ରକୁ ଦେଖି ବୋଲେ ମାର ।

ହରି ଭକତି ଯେତେ କଥା, ଶ୍ରବଣେ ନ ଶୁଣେ ସର୍ବଥା ।

ଅନ୍ୟାୟ ଉପଦ୍ରବ ଯେତେ, ଯହୁଁ ସେ କଲା ଅପ୍ରମିତେ ।”

ତାହାଙ୍କର ଉଲ୍ଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଅସହ୍ୟ ହେବାରୁ ଦେଶର ସମସ୍ତ ପ୍ରଜା ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ଠାକୁ ଯାଇ ଜଣାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ବୃଦ୍ଧ ରାଜା ନିଜ ପୁତ୍ରରାଜୁ ଉପଦେଶ ଦେବା ସକାଶେ ଯେତେ ଥର ଡକାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କୁ ଅପମାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କହିଲେ, “ସେ ତ ବୃଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ବଣରେ ତପସ୍ୟା କରନ୍ତି, ଆମ୍ଭେ ତାହାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା କାହିଁକି ପାଳନ କରିବୁ ?” ଏପରି ଅସହ୍ୟ ଅପମାନ ଶୁଣି ଧାର୍ମିକ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଜା ରାଗନ୍ତିତ ହୋଇ ସମସ୍ତ ଦିଗପାଳଗଣଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି କହିଲେ, “ହେ ଦିଗପାଳଗଣ ! ଏ ଘୋର ଅପମାନ ମୁଁ ସହ୍ୟ କରିପାରିବି ନାହିଁ । ଅଯାଚିତଭାବରେ ରାଜ୍ୟ ସମର୍ପଣ କରିବାରୁ ବୋଧ ହୁଏ ଶ୍ରୀନିବାସ ମୋତେ ଏତେ ଅପମାନ ଦେଉଛି । ଯାହା ହେଉ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି କହୁଛି ଯେ, ଏଣିକି ମୋ ଶାପରୁ ଏହି ବଂଶରେ କେହି ରାଜତ୍ବ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।” ଏହା କହି ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ନିକଟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପଥରରେ ଚପେଟାଘାତ କଲେ । ସେହି ପ୍ରସ୍ତର ଫାଟି ଗୋଟିଏ ସୁଗଢ଼ୀର ଗର୍ଭ ଦେଖା ଯିବାରୁ ସେହି ଗର୍ଭ ମଧ୍ୟରେ ବୃଦ୍ଧ ରାଜା ପ୍ରବେଶ କରି ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲେ ! ସେହି ଗର୍ଭଟି ଅଦ୍ୟାବଧି ଶୋଲରୀ ପର୍ବତରେ ଥିବାର ଶୁଣାଯାଏ ।

ଶେଷ ଅବସ୍ଥା ଓ କାର୍ତ୍ତିକ:- ରାଜା ଶ୍ରୀନିବାସ ଘୋର ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ପ୍ରଜାପୀଡ଼ନ କରି ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାୟ ୩୧ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ବ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଦୁଷ୍ଟିଯା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ “ଶ୍ରୀନିବାସପୁର” ନାମକ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ବାଣପୁରରୁ ପ୍ରାୟ ତିନି ମାଇଲ ଦୂରରେ ସ୍ଥାପନ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ତାହା ଅଦ୍ୟାବଧି ବାଣପୁର ନିକଟରେ ଦେଖାଯାଏ ।

ଏହି ସମୟରେ ଖୋରଧାରେ ରାଜା ବୀରକିଶୋର ଦେବ (ଭୋଇ ବଂଶର, ଖ୍ରୀ ୧୭୪୩-୧୭୮୦) ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା, ମୋଗଲମାନଙ୍କ ହସ୍ତତ୍ୟୁତ ହୋଇ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଅଧୀନ ହୋଇଥିଲା । ଶିବଭଟ୍ଟ ସାମନ୍ତରା ଓଡ଼ିଶାର ମରହଟ୍ଟା ସୁଦାବାର ହୋଇଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ସମୟରେ କୌଣସି ବହିଃଶତ୍ରୁ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କରି ନଥିଲେ । କେବଳ ଖେମୁଣ୍ଡିର ନାରାୟଣ ଦେବ ଖୋରଧା ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବୀର କିଶୋର ଦେବ ଶିବଭଟ୍ଟ ସାମନ୍ତରାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେହି ଯୁଦ୍ଧବ୍ୟୟ ନିମନ୍ତେ ବୀରକିଶୋର ଦେବ ତାହାଙ୍କର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପ୍ରଗନ୍ନାମାନ-ଦୟା, ଚିଲିକା ଓ ସମୁଦ୍ରମଧ୍ୟସ୍ଥ ରାହଙ୍ଗ, ଲେୟାଲ, ସିରାଇ ଇତ୍ୟାଦି, ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିବା ଅଠର ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ ମରହଟ୍ଟା ସରକାରଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ ଦେଇଥିଲେ । ସୁତରାଂ ରାଜା ଶ୍ରୀନିବାସ ପୂର୍ବପରି ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ନ ରହି ମରହଟ୍ଟା ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିଲେ । ସେହି ସମୟଠାରୁ ତାହାଙ୍କ ଅଧୀନ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ-ବାଣପୁର, ଚିଲିକା ଓ ପାରିକୁଦ ଇତ୍ୟାଦି ମରହଟ୍ଟା ସରକାରଙ୍କ ରାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ ହେଲା । ଓଡ଼ିଶା ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଅଧୀନ ହେବା ପରେ ୧୭୬୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶିବଭଟ୍ଟ ସାମନ୍ତରାୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୁଣି ଓଡ଼ିଶାରେ ନୂତନ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଓ ଜମାବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଜମାବନ୍ଦୀ ଯୋଗୁଁ ରାଜା ଶ୍ରୀନିବାସ ମାନସିଂହ ସମୁଦାୟ ପାରିକୁଦ ଏବଂ ଚିଲିକା ସକାଶେ ବାର୍ଷିକ ରାଜସ୍ୱ ଟ ୧୫୦୦ ଙ୍କା ଏବଂ ଶହେ କଉଡ଼ି ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ତାହାଙ୍କ ନିଜ ରାଜ୍ୟରୁ (ବାଣପୁର) ଆଉ କେତେ ରାଜସ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ, ତାହାର କୌଣସି ବିବରଣୀ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କେତେକାଳ ପରେ ଶହେ କଉଡ଼ି ବଦଳରେ ଶହେ ଟଙ୍କା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେବାରୁ, ବାର୍ଷିକ ରାଜସ୍ୱ ଟ ୧୬୦୦ ଙ୍କା ଦେବାକୁ ହେଲା । ତାହା ଅଦ୍ୟାବଧି ଦେବାକୁ ହେଉଅଛି ।

୧୧-ରାଜା ମଧୁସୂଦନ ମାନସିଂହ (୧୭୬୮-୧୭୭୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ଶ୍ରୀନିବାସ ମାନସିଂହ ୩୧ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ବ କରି ମୃତ ହେବା ପରେ ତାହାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ମଧୁସୂଦନ ମାନସିଂହ ବଂକାଡ଼ରେ ରାଜା ହେଲେ । ସେ ପିତାଙ୍କ ପରି ଦୁଷ୍ଟ ବା ଅତ୍ୟାଚାରୀ ନଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ଗୋ-ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରତି ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଭକ୍ତି ଥିଲା । ସେ ଜଣେ ପରମ ବୈଷ୍ଣବ ରାଜା ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କାଳର କରାଳ ଜବଳରେ ପଡ଼ି ସେ ବେଶି ଦିନ ରାଜତ୍ବ କରି ପାରିନଥିଲେ । ରାଜ୍ୟ ପାଇବାର ତିନିବର୍ଷ ପରେ ତାହାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା ।

ମଧୁସୂଦନ ମାନସିଂହଙ୍କ ଶେଷକାଳରେ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୭୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଭୟାନକ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ପ୍ରଜା ସେହି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ମରି ଯାଇଥିଲେ । ଅନେକ ଗ୍ରାମ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସେ ସମୟରେ ଋଉଳ ଟଙ୍କାକୁ ଏକ ସେର ସୁଦ୍ଧା ମିଳୁ ନଥିଲା ।

୧୨-ରାଜା ଦୟାନିଧି ମାନସିଂହ (୧୭୭୧-୧୭୭୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ମଧୁସୂଦନ ମାନସିଂହଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାହାଙ୍କ ଭାଇ ଦୟାନିଧି ମାନସିଂହ ବଂକାଡ଼ରେ ରାଜା ହେଲେ । ସେ ଜଣେ ଧାର୍ମିକ ଓ ପ୍ରଜାପ୍ରିୟ ରାଜା ଥିଲେ । ସେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ରାଜତ୍ବ କରି ୧୭୭୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

୧୩- ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ (୧୭୭୬-୧୭୭୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ରାଜା ଦୟାନିଧି ମାନସିଂହ ଅପୁତ୍ରିକ ଥାଇ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ରାଜ୍ୟ ଅରାଜକ ହେଉଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ରାଜା ଜଟରାଜ ମାନସିଂହଙ୍କର ଜଣେ ସାମନ୍ତ ପୁଅ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ ନାମରେ ବଂକାଡ଼ ରାଜଗାଦିରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଚାରିବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜତ୍ବ କରିଥିଲେ ।

ଏହି ରାଜାଙ୍କ ରାଜତ୍ବ ଶେଷକୁ ଆଉ ଜଣେ ମରହଟ୍ଟା ସୁବାଦାର-ରାଜାରାମ ପଣ୍ଡିତ ଓଡ଼ିଶାର ସୁବାଦାର ହେଲେ । ସମସ୍ତ ମରହଟ୍ଟା ସୁବାଦାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜାରାମ ପଣ୍ଡିତ ଜଣେ ବିଚକ୍ଷଣ ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଶାସକ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ସୁଶାସନରେ ଦେଶରୁ ଅନେକ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଅଶାନ୍ତି ଦୂର ହୋଇଥିଲା । ସେ ଆଉଥରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଇ ଲୋକମାନଙ୍କର ଅନେକ ଅଧିକ ରାଜସ୍ବ ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଖୋରଧା ରାଜା ବୀରକିଶୋର ଦେବ ବାତୁଳ ହୋଇ ନିଜ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବଧ କରିବାରୁ ରାଜାରାମ ପଣ୍ଡିତ ତାହାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ତାହାଙ୍କ ନାତି ଦିବ୍ୟସିଂହ ଦେବଙ୍କୁ ଖୋରଧାର ରାଜଗାଦିରେ ବସାଇଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ବାଣପୁର, ଲେମ୍ବାଇ ଇତ୍ୟାଦି ପୁଣି ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ହେଲା ।

□□□

ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ତତ୍କାଳୀନ ରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଦେଶର ଅବସ୍ଥା

(୧୭୩୭-୧୭୭୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ମୋଗଲ ରାଜତ୍ଵରେ ଦେଶବାସୀ କିପରି ଥିଲେ, ତାହା ପୂର୍ବେ କୁହାଯାଇଅଛି । ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଦେଶର ତେତେ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ନଥିଲା । ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଜାତିରେ ହିନ୍ଦୁ ଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଶା ଦେବମନ୍ଦିର ଗୁଡ଼ିକ ଉତ୍ତମରୂପେ ରକ୍ଷା କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ପୁଣି ଅନେକ ନୂତନ ମନ୍ଦିର କରାଇ ସେଗୁଡ଼ିକ ସକାଶେ ଅନେକ ଜମି ଖଞ୍ଜା କରିଥିଲେ । ମୋଗଲରାଜତ୍ଵରେ ପ୍ରଜାମାନେ ସେହି ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଭୂସ୍ୱାମିମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହି ଓଡ଼ିଶା ଶାସକମାନଙ୍କଠାରେ କୌଣସି ଦୁଃଖ ଜଣାଇ ପାରୁ ନଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଜା ନିଜ ନିଜ ଭୂସ୍ୱାମିଙ୍କ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ଶାସକଙ୍କ ଠାରେ ଜଣାଇ ପାରୁଥିଲେ । ପୂର୍ବ ଜମିଦାରମାନେ ‘ରାଜା’ ଉପାଧି ପାଇ ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନରେ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ ଓ ଜାଗିରଦାରମାନେ ଅନେକ ନିଷ୍ଠର ଜମି ପାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶତ୍ରୁଙ୍କୁ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇ ନ ଦେବା ସକାଶେ ସେପରି ନିଷ୍ଠର ଜମି ପାଇଥିଲେ । ମାଲୁଦର ମରହଟ୍ଟା ଜମାଦାର ସେହି ସମୟରେ ମାଲୁଦ ଓ ମାଣିକପାଟଣାର ସମସ୍ତ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରି ସେହି ସ୍ଥାନର ପ୍ରାଧିନ ଘାଟ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ୟତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।

ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଦେଶର ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ପୂର୍ବ ମୋଗଲରାଜତ୍ଵ ପରି ଚଳୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମରହଟ୍ଟା ଶାସକମାନେ ଘନଘନ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥିବାରୁ ଦେଶରେ ଘୋର ଅଶାନ୍ତି ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ହେଉଥିଲା । ସେମାନେ ଅନ୍ଧକାଳସ୍ଥାୟୀ ହେଉଥିବାରୁ ଯେପରି ସୁଯୋଗ ପାଉଥିଲେ, ସେ ସେହିପରି ଦେଶ ଲୁଣ୍ଠନ କରୁଥିଲେ । ସୁତରାଂ ମରହଟ୍ଟା ରାଜତ୍ଵ ଦେଶରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଶାନ୍ତି ଜାତ କରିଥିବା ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯାଏ ।

ଏହି ମରହଟ୍ଟା ରାଜତ୍ଵରେ ଖୋରଧାରେ ଭୋଇବଂଶ ସ୍ଥାପିତ ହେବାର ପୁଣି ସେହି ବଂଶର ରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଅନେକ ବାର ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହୋଇ ଥିବାରୁ, ବାଣପୁର ପ୍ରଜା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ସଂଗେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଶାନ୍ତ ଭୋଗ କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଖୋରଧା ରାଜା ନିଜ ରାଜ୍ୟ ଓ ବଳ ବୃଦ୍ଧି କରେଇବା ସକାଶେ ବାରମ୍ବାର ବାଣପୁର ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ସେହି ଯୁଦ୍ଧ ଯୋଗୁଁ ବାଣପୁର ରାଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ଗଡ଼ “ନିଲାଦ୍ରି ପ୍ରସାଦ”ର ଅନେକ କ୍ଷତି ହୋଇଥିଲା । ପରିଶେଷରେ ବାଣପୁରର ଶେଷ ରାଜା ଶ୍ରୀହରି ସେବକ ୧୭୭୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସମସ୍ତ ବାଣପୁର ହରାଇ ପାରିକୁଦକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ଗୁରୁବାଇ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ନୂତନ ଗଡ଼ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ବାଣପୁରର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇଥିବାରୁ ପୁଣି ନିଜ ବଳ ଓ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ହରିସେବକ ମାନସିଂହ ପାରିକୁଦରେ ନୂତନ ନୂତନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ।

□□□

ତୃତୀୟ ଭାଗ ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଦେଶର ନାମ- “ପାରିକୁଦ” କିପରି ହେଲା, ତାହାର କୌଣସି ଐତିହାସିକ ବିବରଣ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେତେଦୂର ଜଣାଯାଏ, ଏହାର ନାମ ନିମ୍ନ ଦିୱତି କାରଣରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବା ସମ୍ଭବ:-

୧ମ । ପାରି-କୁଦ (ପାର-ଶବ୍ଦ) କୌଣସି ନଦୀ ବା ନାଳ ତେଜ୍ ଯିବାର ନାମ ‘ପାରିହେବା’-ଏଠାରେ ଚିଲିକା ପାରି ହେବାକୁ ହୁଏ । “କୁଦ” ବା “କୁଦା”-ଛୋଟ ଛୋଟ ବାଲିସ୍ତମ୍ଭ ବା ବାଲିହୁଙ୍କା ଗୁଡ଼ିକୁ “କୁଦ” କହନ୍ତି । ଏପରି ଚିଲିକା ପାରି ହୋଇ ଯେଉଁ କୁଦଗୁଡ଼ିକ ଦେଖାଯାଏ, ତାହାର ନାମ “ପାରିକୁଦ” ହେଲା । ଏଠାରେ ଅଧିକାଂଶ ଗ୍ରାମ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବାଲିକୁଦ ବା ସ୍ତମ୍ଭରେ ଗଠିତ ହୋଇଅଛି । ପୂର୍ବେ ଏହି କୁଦଗୁଡ଼ିକ ଆହୁରି ବଡ଼ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏକାଧିକ ଥର ଚିଲିକା ପାଣି ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିବାରୁ ଏବଂ ବର୍ଷର ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରୁ ପ୍ରବଳ ବାୟୁଦ୍ୱାରା ଏଠା ବାଲିଗୁଡ଼ିକ ଉଡ଼ିଯାଇଥିବାରୁ ଅଧିକାଂଶ ଗ୍ରାମର ବାଲିକୁଦଗୁଡ଼ିକ ଛୋଟ ଦେଖା ଯାଉଅଛି । ତଥାପି ଅନେକ ଗ୍ରାମ ସାଧାରଣ ଜମି ଅପେକ୍ଷା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚରେ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।

୨ୟ । “ପର-କୁଦ”ରୁ ପାରିକୁଦ ହୋଇଥିବ । ଏଠାରେ ସହସ୍ରାଧିକ ବର୍ଷର ପକ୍ଷୀ, ବିଶେଷତଃ ବର୍ଷା ଓ ଶୀତ ଦିନରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ଏକ ଏକ କୁଦ ବା ସମୂହରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ପକ୍ଷ ବା ପର ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ସମୂହଗୁଡ଼ିକୁ “ପର-କୁଦ” କୁହାଯାଇଥାଏ । ଏହି ‘ପରକୁଦ’ କାଳକ୍ରମେ ଅପଭ୍ରଂଶ ହୋଇ ‘ପାରିକୁଦ’ ହୋଇଥିବ ।

ଉପଯୁକ୍ତ ଦୁଇଗୋଟି କାରଣ ବ୍ୟତୀତ ପାରିକୁଦ ନାମର ଆଉ କୌଣସି କାରଣ ଥିବା ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ଯେ କୌଣସି ଦିଗରୁ ଏହି ଦ୍ୱୀପକୁ ଆସିବାକୁ ଥିଲେ ପ୍ରଥମେ ଚିଲିକା ପାରି ହେବାକୁ ହୁଏ । ସୁତରାଂ ପ୍ରଥମୋକ୍ତ କାରଣଟିରୁ ଏହାର ନାମ ପାରିକୁଦ ହେବା ସମୀଚୀନ ।

ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି- “ପାରିକୁଦ, ପାରି ହେଲେ ଖାଇବ ମାଛ ଦୁଧ ।” ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣର ମାଛ ଓ ଦୁଧ ମିଳୁଥିଲା । ଲୋକେ ମାଛ ଓ ଦୁଧ ଖାଇବାକୁ ଚିଲିକା ପାରି ହୋଇ ଏଠାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ସୁତରାଂ ଚିଲିକା ପାରି ହୋଇ ଏଠାର କୁଦଗୁଡ଼ିକରେ ଥିବା ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ‘ପାରିକୁଦ’ ହେଲା ।

ସୀମା ଓ ଅବସ୍ଥାନ:-ପୂର୍ବରେ-ମାଣିକପାଟଣା, ଅନ୍ଧାରୀ ଓ ଚବିଶକୁଦ; ପଶ୍ଚିମରେ-ମାଲୁଦ, ବଜ୍ରକୋଟ ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା; ଉତ୍ତରରେ-ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ କୋଣରେ ଚିଲିକା ପାରିକୁଦଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୨୦ ମାଇଲ୍ ଯାଏ ବିସ୍ତୃତ ଅଛି; ପୁଣି ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ବାଲୁଗାଁ, ବାଣପୁର ପ୍ରଦେଶ ଏବଂ ଭାଲେରି ଓ ଶୋଲେରି ପର୍ବତ ଦେଖାଯାଏ । ବାଲୁଗାଁ ଓ ପାରିକୁଦ ମଧ୍ୟରେ ଚିଲିକା ପ୍ରାୟ ୧୦ମାଇଲ୍ ଯାଏ ବିସ୍ତୃତ । ଉପରୋକ୍ତ ଭାଲେରି ପର୍ବତ ରାଜନୈତିକ ଓଡ଼ିଶାକୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ଭିନ୍ନ କରାଉଅଛି । ଦକ୍ଷିଣରେ- ବଙ୍ଗୋପସାଗର, ପାରିକୁଦ ରାଜ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ବାଲି ପ୍ରାଚୀର ଦ୍ୱାରା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ଏହି ବାଲିପ୍ରାଚୀର ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମରେ ପ୍ରାୟ ୩୦ ମାଇଲ୍ ଯାଏ ବିସ୍ତୃତ ଏବଂ ଏହାର ଓସାର ୨୦୦ ଠାରୁ ୪୦୦ ହାତ ଯାଏ ଦେଖାଯାଏ । ଏଠାରେ କୌଣସି ଲୋକବସତି ନାହିଁ । କେବଳ ଗୋଟିଏ ଦିୱତି ସ୍ଥାନରେ ନୋଲିୟା ଓ କେଉଟମାନେ କୁଡ଼ିଆ କରି ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛ ଧରିଥାନ୍ତି । ଏହି ବନ୍ଧର ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଚିଲିକାର ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ମୁହାଣ ଅଛି । ସେହି ବାଟେ ଚିଲିକା ପାଣି ସମୁଦ୍ରକୁ ଯାଏ ଏବଂ ସମୁଦ୍ରର କୁଆର ପାଣି ଚିଲିକାକୁ ଆସେ । ଏହି ବନ୍ଧର ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଆଉ ଦୁଇ ତିନୋଟି ମୁହାଣ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତାହା ଅନେକ କାଳରୁ ପୋତି ହୋଇଯାଇଅଛି ।

ପାରିକୁଦ ନିରକ୍ଷରୂପ ୨୦ ଡିଗ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଏବଂ ଦ୍ରାଘିମାର ୮୭ ଡିଗ୍ରୀ ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ଆୟତନ ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣରେ ପ୍ରାୟ ୧୪ ମାଇଲ୍ ଏବଂ ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମରେ ପ୍ରାୟ ୮୦ ମାଇଲ୍ ଅଟେ ।

ପରିମାଣ ଫଳ ଓ ଲୋକସଂଖ୍ୟା-ପାରିକୁଦର ପରିମାଣ- ଫଳ ପ୍ରାୟ ୬୮ ବର୍ଗମାଇଲ୍ । ଏଥିରେ ୮୨୯୬୪ ଏକର ଜମି ଅଛି । ସେଥିରୁ ୧୯୫୮୬ ଏକର ଜମି କୃଷି ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ଅନ୍ୟ ସବୁ ଜମି ଅନୁର୍ବର ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଷା ଦିନରେ ଚିଲିକା ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଥାଏ । ସେଥିରେ କୌଣସି ଫସଲ ହୁଏ ନାହିଁ ବା ସେ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ମନୁଷ୍ୟବସତିର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ପାରିକୁଦର ପ୍ରଥମ ଲୋକ ଗଣନା (Census) ୧୮୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହୋଇଥିଲା । ଗତ ନଅଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଏଠାରେ ୧୧୧୭୯ ଲୋକ ବାସ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନଅଙ୍କ ଭୟଙ୍କର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ଲୋକ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ଅନେକ ଲୋକ ବିଦେଶକୁ ବାହାରି ଯାଇଥିଲେ । ଗତ ୧୯୦୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏଠାରେ ଜନସଂଖ୍ୟା ୧୯୯୨୫ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ୧୯୨୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ୧୪୬୨୮ ହୋଇଥିବା ସରକାରୀ ରିପୋର୍ଟରୁ ଜଣାଯାଏ । ପ୍ରାୟ ଦଶ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପାଞ୍ଚ ସହସ୍ରରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ବିଦେଶକୁ ଯାଇଥିଲେ କିମ୍ବା ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଆଜିକାଲି, ସମୟରେ ବର୍ଷା ଅଭାବରୁ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହେଉଥିବାରୁ ଜନସଂଖ୍ୟା ଆହୁରି କମ୍ ହୋଇଥିବ । ଅନେକ ଲୋକ କଲିକତା, ରେଙ୍ଗୁନ୍ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶକୁ ଯାଇ ମଜୁରି ଖଟୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ବର୍ଷା ଓ ଭୂତତ୍ତ୍ୱ: ପାରିକୁଦ ଗୋଟିଏ ସମତଳ ପ୍ରଦେଶ । କୌଣସିଠାରେ ଅଧିକ ଡିପ ବା ଅଧିକ ଗହ୍ଫିଆ ଜମି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ଏଠାର ଭୂମିଗୁଡ଼ିକ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଭୂମିଠାରୁ ପୃଥକ୍ ଦେଖାଯାଏ । ଚିଲିକା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଜମିମାନ ଖାରିଆ ଥିବାରୁ ସେଠାରେ କୌଣସି ଫସଲ ହୁଏନାହିଁ । ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଜମିଗୁଡ଼ିକ କୃଷି ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ବିଶେଷତଃ ମଫସଲ ଜାଗାରେ ଉତ୍ତମ ଫସଲ ହେବା ସମ୍ଭବ । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପାଣି ଖାରିଆ କିମ୍ବା ଲୁଣୀ ହୋଇଥିବାରୁ ତେତେ ଉପାଦେୟ ଫସଲ କରିହୁଏ ନାହିଁ । ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରେ ବାଲିଆମାଟି ଦେଖାଯାଏ । ସେଥିରେ ବର୍ଷା ଦିନରେ ଧାନ ଫସଲ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ରବି ଫସଲ ହୁଏ ନାହିଁ । କାରଣ ରବି ଫସଲ ସମୟକୁ ସେଠା ପାଣି ଖାରିଆ ହୁଏ ।

ଏଠାରେ ଅଧିକାଂଶ ବାଲୁକା ମାଟି ଥିବାରୁ ରକ୍ଷତମାନଙ୍କର କେତେକ ସୁବିଧା ଦେଖାଯାଏ-

(୧) ବାଲିମାଟିରେ ଅନାୟାସରେ ହଳ କରି ହୁଏ । ଥରେ ଦୁଇଥର ଚାଷ କରି ମଞ୍ଜି ବୁଣିଲେ ଗଛ ହୁଏ;

(୨) ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରେ ଯେପରି ବାରମ୍ବାର ଚାଷ କରି ଜମିଗୁଡ଼ିକରେ ଖତ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାର ଦିଅନ୍ତି, ଏଠାରେ ସେପରି ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ;

(୩) ଏହି ବାଲୁକା ଭୂମି ଟିକିଏ ଲବଣାକ୍ତ ହେବାରୁ ଏଠାରେ ଫସଲ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ କୀଟ କିମ୍ବା ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଘାସ ହୁଏନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ପରିଶ୍ରମରେ ଏଠା ଜମିଗୁଡ଼ିକ ବାଛି ହୁଏ;

(୪) ବାଲି ଯୋଗୁଁ ଏଠାର ଜମିଗୁଡ଼ିକ ଅଳ୍ପ ବର୍ଷା ହେଲେ ଓଦା ହୁଏ କିନ୍ତୁ ବାଲିରେ ଜଳ ଜମି ରହେ ନାହିଁ । ଅତି ସହଜରେ ପାଣି ଭିତରେ ଭେଦିଯାଏ । ତଥାପି ଖରା ଟିକିଏ ବେଶି ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନର ଜମି ପରି ଏହି ଜମିଗୁଡ଼ିକ ଫାଟିଯାଏ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ କେତେଦିନ ବର୍ଷା ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏଠାର ଫସଲ ନଷ୍ଟ ନ ହୋଇ କେତେକ ଦିନ ସମ୍ଭାଳି ରହେ ।

ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ସୁବିଧା ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ସମୟରେ ବର୍ଷାର ଅଭାବ ହେଲେ ଏଠା ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ଆଷାଢ଼ ଓ ଶ୍ରାବଣ ଏ ଦୁଇମାସରେ ଏଠାରେ ବେଶି ବର୍ଷା ହେବା ସମ୍ଭବ । ସେ ଦୁଇ ମାସରେ ରୁଆ ବେଉଷା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଭାଦ୍ର ଓ ଆଶ୍ୱିନ ମାସଦ୍ୱୟ ପାରିକୁଦ ପକ୍ଷରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ । ସେହି ଦୁଇ ମାସ ବର୍ଷା ଉପରେ ସମୁଦାୟ ବାର୍ଷିକ ଫସଲର ଉନ୍ନତି ନିର୍ଭର କରେ । ସେ ଦୁଇ ମାସରେ ଯଦି ଅତିବୃଷ୍ଟି କିମ୍ବା ଅନାବୃଷ୍ଟି ହୁଏ, ତେବେ ଫସଲସବୁ ଏକାବେଳକେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ।

ଉପରେ କୁହାଯାଇଅଛି ଯେ, ପାରିକୁଦ ଗୋଟିଏ ସମତଳ ପ୍ରଦେଶ । ଏଠାରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ଉଚ୍ଚ ବା କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନିମ୍ନ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଅତଏବ, ବର୍ଷା ଦିନରେ ଏକ ଦିଗର ପାଣି ଅନ୍ୟ ଦିଗକୁ ଯିବାର ସୁବିଧା ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ଯେତେ ପାଣି ରହେ, ତାହା ସେହିଠାରେ ରହିଯାଏ । ସୁତରାଂ ସେଠାର ଫସଲ କେତେକ ପରିମାଣରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପାଣି କେବଳ ବର୍ଷା ଦିନରେ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ଚିଲିକା ପାଣି ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଥାଏ । ସୁତରାଂ ଜମିଗୁଡ଼ିକର ଅଧିକା ପାଣି ଚିଲିକାକୁ ସୁଦ୍ଧା ନ ଯାଇ ଜମିରେ ରହି ଫସଲ ନଷ୍ଟ କରେ । ଯଦି ଜମିର ପାଣି ବୃଦ୍ଧି ସଂଗେ ଚିଲିକା ବୃଦ୍ଧି ହୋଇ

ନଥାଏ, ତାହାହେଲେ ଜମିର ଅଧିକା ପାଣି କେତେକ ନାଳଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ପୋଖରୀ କିମ୍ବା ବଡ଼ ବଡ଼ ଜଳାଶୟରେ ପାଣି ରଖାଯାଇଥାଏ, ସେପରି ରଖିବାର କୌଣସି ସୁବିଧା ଏଠାରେ ନାହିଁ । ସେପରି ରଖିବାର ସୁବିଧା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେହିପାଣି ଖରା ଦିନରେ ଖାରିଆ କିମ୍ବା ଲୁଣୀ ହୋଇଯାଏ । ସୁତରାଂ କୌଣସି ଫସଲକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେହି ଅଧିକା ପାଣି ଏକତ୍ର ରଖି ଦରକାର ବେଳେ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ସୁବିଧା ଏଠାରେ ନାହିଁ ।

ଯଦି ଗୋଟିଏ ପୋଖରୀ କରି ସେ ପାଣି ରଖିବା ଅପେକ୍ଷା ଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଡ଼ ‘କୁଣ୍ଡ’ କରି ସେଠାରେ ସେହି ଅଧିକା ପାଣି ରଖାଯାଏ, ତେବେ ସେପରି ପାଣିରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉପକାର ହୋଇପାରେ । ଗୋଟିଏ ପୋଖରୀ ଖୋଳି ତାହାର ସମସ୍ତ ଭାଗ ଇଟା କିମ୍ବା ଗୋଡ଼ିରେ ଚୂନ ଦ୍ୱାରା ମାଠିଶି କରି ତହିଁ ଉପରେ ସିମେଣ୍ଟ (Cement) ଚୂନ ଦେଲେ ତାହା ଗୋଟିଏ କୃତ୍ରିମ ପୋଖରୀ (Artificial tank or Reservoir) ହେବ । ସେଥିରେ ବର୍ଷା ଦିନର ଅଧିକା ପାଣି ସବୁ ରଖି ଜଳାଭାବ ସମୟରେ, ବିଶେଷତଃ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ସୁବିଧା ହୋଇପାରିବ । ଏଠାରେ ସାଧାରଣ ପୋଖରୀ କିମ୍ବା କୂଅ ଖୋଳିଲେ ସେଥିରେ ଲୁଣି ପାଣି ଝରେ । କିନ୍ତୁ ସେପରି କୃତ୍ରିମ ପୋଖରୀ ବା କୁଣ୍ଡ କରି ପାଣି ରଖିଲେ ଅନେକ ସୁବିଧା ହେବା ସମ୍ଭବ ।

ବନ୍ୟବୃକ୍ଷ ଓ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ: ପାରିକୁଦ ଗୋଟିଏ ଅରଣ୍ୟ-ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ । କୌଣସିଠାରେ ଭୟଙ୍କର ବଣ ନାହିଁ । ୧୦/୧୫ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ପାରିକୁଦ ଗୋଟିଏ ବୃକ୍ଷଶୂନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ (Tree-less country) ବୋଲି ସରକାରୀ ରିପୋର୍ଟରେ ଲେଖା ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏବେ ତେତେ ବୃକ୍ଷଶୂନ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଉତ୍ତମ ଛାୟାପ୍ରଦ ବୃକ୍ଷ ଅଛି । ପୋଲାଙ୍ଗ, ଝାମ, ବର, ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ଆମ୍ବ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଗଛ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏ ଦିଗରେ ଆହୁରି ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ହେବ ।

ବୃକ୍ଷବିଜ୍ଞାନ ଅନୁସାରେ ଯେଉଁଠାରେ ଯେତେ ବେଶି ଗଛଥାଏ, ସେଠାରେ ତେତେ ବେଶି ବର୍ଷା ହୁଏ । କାରଣ, ଯେତେବେଳେ ମୌସୁମିବାୟୁ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ବୃକ୍ଷ ଦେଇ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ, ସେପରି ଉଚ୍ଚ ବୃକ୍ଷରେ ଲାଗିଲେ ସେଠାରେ ବର୍ଷାହୁଏ । ବୃକ୍ଷ ଅଭାବରୁ ମୌସୁମିବାୟୁ ରୁଦ୍ଧ ନ ହେଲେ ବର୍ଷା ହୁଏ ନାହିଁ, କିମ୍ବା ସାମାନ୍ୟ ବର୍ଷା ହୁଏ । ବୃକ୍ଷ ପରି ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ବା ପର୍ବତମାଳା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ବର୍ଷା ହୁଏ । ଉତ୍ତମ ଛାୟାପ୍ରଦ ବୃକ୍ଷର ଅଭାବରୁ ପାରିକୁଦରେ ଅନେକ ଜମି ସର୍ବଦା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରଖର ତାପରେ ଶୁଷ୍କ ହେଉଅଛି । ଏପରି କି, ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଏହି ଛାୟା ଅଭାବରୁ ପୁଣି ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମି ଯୋଗୁଁ ସାଧାରଣ ଘାସ ସୁକା ହୁଏ ନାହିଁ । ଏପରି ଶୁଷ୍କ ଭୂମିରେ ଯେଉଁ ପାଣି ବର୍ଷା ଦିନରେ ପଡ଼େ, ତାହା ଶୀଘ୍ର ତଳକୁ ଗଲିଯାଏ । ପୁଣି ସେଠାରେ ଭୂମି ନୀରସ ହୁଏ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସେପରି ଶୁଷ୍କ ଭୂମିରୁ ବାଲି ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ପ୍ରବଳ ବାୟୁଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୁଏ । ପାରିକୁଦର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ପୋଲାଙ୍ଗ ଗଛ ଦେଖାଯାଏ । ଅନେକ ଲୋକ ଏହାକୁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଲଗାଉଅଛନ୍ତି । ପୋଲାଙ୍ଗମଂଜିରୁ ତେଲ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଏଠା ଲୋକମାନେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ପୋଲାଙ୍ଗ ଏବଂ ଝାମ ଏ ଦୁଇ ଜାତି ଗଛ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ବିଶେଷ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଆମ୍ବ, ନଡ଼ିଆ, ଲଙ୍କାଆମ୍ବ (ଭାଲିୟା) ଓ ତାଳଗଛ ଅନେକ ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସେହି ଗଛଗୁଡ଼ିକର ବଡ଼ ବଡ଼ ତୋଟା କୌଣସିଠାରେ ନାହିଁ ।

ପାରିକୁଦରେ ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟ ନ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ କୌଣସି ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରିକି, ସାଧାରଣ ବୋଡ଼ା ସାପ ଓ ପାଣି ସାପ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ ସାପ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ନାହାନ୍ତି । ଏଠାରେ ପ୍ରାୟ ୪/୫ ହାତ ଖାଲରେ ପାଣିଝର ଦେଖାଯାଏ । ଏତେ ନିକଟରେ ପାଣି ଥିବାରୁ, ବୋଧହୁଏ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗାତ କରି ସାପ ରହିବାର ସୁବିଧା ନାହିଁ । ତେଣୁ ବିଷାକ୍ତ ସାପ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ହରିଣ, ମୃଗ ଏବଂ ସମୁଦ୍ରକୁଳରେ ବରାହ ଓ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଝିଙ୍କ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଏଠାରେ ଅନେକ ବିଲୁଆ ଦେଖାଯାନ୍ତି ।

ପର୍ବତ ଓ ନଦୀ- ପାରିକୁଦରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପର୍ବତ ବା ନଦୀ ନାହିଁ । ପର୍ବତ ଅଭାବରୁ ଏଠା ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ପଥର ପାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ ରାଜାଙ୍କ ନଅର ଓ କେତୋଟି ଦେବମନ୍ଦିର ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସିଠାରେ ପଥରର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଆଜିକାଲି ଯେଉଁ କେତୋଟି ପକ୍ୱାଘର ଦେଖାଯାଏ, ସେସବୁ ଇଟାରେ ତୟାର ହୋଇଅଛି ।

କେବଳ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ କେତୋଟି ପାହାଡ଼ ବିନା ପାରିକୁଦରେ କେବେ କୌଣସିଠାରେ ପର୍ବତ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଯାହା କିଛି ପଥର ଦରକାର ହୁଏ, ତାହା ବାଲୁଗାଁ କିମ୍ବା ବାଣପୁରରୁ ଆଣିବାକୁ ହୁଏ ।

ପର୍ବତ ଅଭାବରୁ ପାରିକୁଦରେ ନଦୀର ଅଭାବ । କାରଣ ସାଧାରଣତଃ ନଦୀ କୌଣସି ପର୍ବତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ପର୍ବତ ବ୍ୟତୀତ ବଡ଼ ବଡ଼ ହ୍ରଦରୁ ମଧ୍ୟ ନଦୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସେପରି ହ୍ରଦ ସୁଦ୍ଧା ଏଠାରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏଠାରେ ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ଚିଲିକାକୁ “ନଦୀ” ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି, ଏବଂ ବର୍ଷା ଦିନରେ ଚିଲିକା ବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକର ନିକଟରେ ଯେଉଁ ପାଣି ରହେ, ତାହା ଏଠା ଲୋକେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । କାରଣ ସେତେବେଳେ ଗ୍ରାମ ନିକଟସ୍ଥ ଚିଲିକା ପାଣି ଖାଦ୍ୟ ଉପଯୋଗୀ ହୋଇଥାଏ ।

ଫସଲ— ପାରିକୁଦର ୪୨୯୬୪ ଏକର ଜମିରୁ ପ୍ରାୟ ୧୯୫୪୬ ଏକର ଜମି ଫସଲଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ । ଅନ୍ୟ ସବୁ ଚିଲିକା ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଥାଏ କିମ୍ବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲବଣାକ୍ତ ହେବାରୁ ସେଠାରେ କୌଣସି ଫସଲ ହୁଏନାହିଁ । ଏଠା ଜମିଗୁଡ଼ିକ ବାଲିଆ ମାଟି ହୋଇ ଥିବାରୁ ବର୍ଷା ଦିନରେ କେବଳ ଧାନ ଫସଲ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରବି ଫସଲ ତେତେ ହୁଏନାହିଁ । ମଫସଲ ଜମିଗୁଡ଼ିକ କଳାମାଟି ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେଠାରେ ରବି ଫସଲ କରିବା ସମୟକୁ ପାଣି ଲୁଣୀ ହୋଇଥାଏ । ତଥାପି ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ମାଣ୍ଡିଆ, କଖାରୁ, ତରଭୁଜ, ବାଇଗଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିବା ଚାଷ ହୋଇଥାଏ । ଆଉ କେତେ ସ୍ଥାନରେ ମୂଳା, କୋବି, ବିଳାତି ବାଇଗଣ ଇତ୍ୟାଦି ଫସଲ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଏଠା ଜମିଗୁଡ଼ିକ ବାଲିଆ ହେବାରୁ ଏଠାରେ କୋଳଥ, କାଂଗୁ ଘାଣ୍ଟିଆ, ଜନ୍ମା ପ୍ରଭୃତି ଫସଲ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ହୁଅନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଏଠା ଲୋକଙ୍କର ସେଥିପ୍ରତି ତେତେ ବୃଦ୍ଧି ଦେଖାଯାଉ ନଥିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ । ଏଠାରେ ଭୂମିଗୁଡ଼ିକ ଅଳ୍ପ ପରିଶ୍ରମରେ କର୍ଷଣ କରି ହୁଏ । ଶତକରା ୭୫ ଏକର ଜମିରେ ଧାନ ରୁଆ ହୁଏ ଏବଂ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ବୁଣା ହୋଇଥାଏ । ଏଠାର ଭୂମିଗୁଡ଼ିକରେ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ସାର ବା ଖତ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । ଗାଈସାର ବା ଗୋବର ଖତ କିପରି ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖିବାକୁ ହେବ ଲୋକେ ତାହା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ଏଠାରେ ଜାଲେଣି କାଠ ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ ଦେଖା ଯିବାରୁ ଲୋକମାନେ ଘଷି କରି ଜାଳ କରିଥାନ୍ତି । ଏଠାରେ ଗୋରୁ ଗାଈଙ୍କୁ ଗୁହାଳରେ ନ ରଖି ପଡ଼ିଆ ଭୂମିରେ ଚରିବା ନିମନ୍ତେ ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଗୋବର ଏକତ୍ର କରିବାର ସୁବିଧା ନ ଥାଏ । ପୁଣି ପଡ଼ିଆରେ ଯେଉଁ ଗୋବର ପଡ଼ିଥାଏ, ତାକୁ ଆଣି ଘଷି କରିଥାନ୍ତି । ଏଣୁ ଭୂମିରେ ଗୋବର ଖତ ଦିଆଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ ଓ ଭୂମିଗୁଡ଼ିକ ସାରବାନ୍ ହୁଏନାହିଁ ।

ଜଳବାୟୁ— ପାରିକୁଦ ସମୁଦ୍ରର (ବଙ୍ଗୋପସାଗର) ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକଟରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବାରୁ ଏଠାର ଜଳବାୟୁ ସବୁବେଳେ ସମଶୀତୋଷ୍ଣ ଥାଏ । ଗ୍ରୀଷ୍ମଦିନରେ ଦିନଯାକ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରୁ ପ୍ରବଳ ବାୟୁ ବହେ । ପୁଣି ରାତ୍ରିରେ ସମୁଦ୍ର ପବନ ଦେଶଟାକୁ ଅତି ଗରମ ରଖେ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦିନରେ ଏଠାରେ ବାୟୁ ଲବଣାକ୍ତ ଥାଏ । ଏହା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଅତି ଉତ୍ତମ ଅଟେ । କେବଳ ଚିଲିକା ଉପକୂଳମାନଙ୍କର ପାଣି ଲୁଣୀ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ମଫସଲରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦିନରେ ରହିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖକର ଅଟେ । ବିଶେଷତଃ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦିନରେ ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପାରିକୁଦର ମଫସଲର ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆରାମଜନକ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଦାୟକ ।

ସଂକ୍ରାମକରୋଗ— ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଆରମ୍ଭରେ ଏଠା ଅଧିବାସୀମାନେ ବଦ୍‌ହଜମୀ, ଚର୍ମରୋଗ ଓ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଜ୍ୱର ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ, ଏଠାରେ ଲୋକେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଚିଲିକା ମାଛ ଖାନ୍ତି, ପୁଣି ଚିଲିକା ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଥାନ୍ତି । ଚିଲିକା ପାଣି ସମୁଦ୍ର ପାଣିଠାରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲବଣାକ୍ତ । ସୁତରାଂ ତାହା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପକ୍ଷରେ ତେତେ ସୁଖକର ନୁହେଁ । ଏଠାର କଣ୍ଡରା କେଉଟ ଓ ନୋଲିଆମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ଚିଲିକାରେ ବୁଡ଼ି ମାଛ ଧରୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ବଦ୍‌ହଜମୀ ଓ ଚର୍ମରୋଗ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଗୁଳ୍ମ (ପ୍ଲୁହା) ବଢ଼ିଥାଏ । ଏପରି ସାଧାରଣ ରୋଗ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଗତ ୧୦/୧୨ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ କେବେ ସୁଦ୍ଧା ଭୟାନକ ହଜ୍ଜା କିମ୍ବା ବସନ୍ତ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଇ ନାହିଁ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସ୍ଥାନଟି ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଅଛି ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ସାଧାରଣତଃ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇ ତିନୋଟି ହଜ୍ଜା (କଲେରା) ରୋଗୀ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ କେବଳ ପୁରୀ ଫେରନ୍ତା ଜଗନ୍ନାଥଯାତ୍ରୀ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । କାରଣ ପୁରୀରେ ହଜ୍ଜା

ହେଲେ ସରକାରଙ୍କ ନିୟମ (Qrintine) ପାଳନ କରିବା ଅସୁବିଧା ମନେ କରି ଅନେକ ଯାତ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମଚିରି ଦେଇ ଏହି ବାଟେ ଆସି ରମ୍ଭା, ଖଲ୍ଲିକୋଟ କିମ୍ବା ବାଲୁଗାଁରେ ରେଳ ଚଢ଼ିଆଆନ୍ତି । ସେଥିରୁ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ରୋଗୀ ଏଠାରେ ମୃତ ହୋଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଯଥା ସମୟରେ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଲେ ଆରୋଗ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ।^(୭)

ରାସ୍ତା ଓ ଘାଟ- ପାରିକୁଦ ଚିଲିକାମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶ ସଂଗେ ସଂପର୍କ ନ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଉତ୍ତମ ସଡ଼କ ବା ରାସ୍ତା ନାହିଁ । ଯେଉଁ କେତୋଟି ରାସ୍ତା ଅଛି, ତାହା ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ ତୟାର କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ମାଟି ବା କଋ ସଡ଼କ ଅଟେ । ଏପରି ଗୋଟିଏ ସଡ଼କ ଚିଲିକା କୁଳରୁ (ଘିମୁଦା ଘାଟରୁ) ବାହାରି କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଗଡ଼ ଦେଇ ପଶ୍ଚିମରେ ମାଲୁଦ ଓ ବଜ୍ରକୋଟ ଯାଏ ଯାଇଅଛି । ସେଠାରୁ ଗଞ୍ଜାମ ବିରୁଳାଗଡ଼ ଯାଏ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ରାସ୍ତାଅଛି । ଏହି ସଡ଼କ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇ ତିନୋଟି ସ୍ଥାନରେ ଚିଲିକା ପାର ହେବାକୁ ହୁଏ । ଗ୍ରୀଷ୍ମଦିନରେ ଏହି ରାସ୍ତା ଦେଇ ଯିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହଜ । ଶଗଡ଼ କିମ୍ବା ପାଦଚାଲିରେ ଏହି ରାସ୍ତାଦେଇ ଯିବାକୁ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ବର୍ଷା ଦିନରେ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ନୌକା କିମ୍ବା ଡଙ୍ଗାରେ ପାର ହେବାକୁ ହୁଏ । ଆଉ ଗୋଟି ସଡ଼କ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଗଡ଼ଠାରୁ ପୂର୍ବୋତ୍ତର ଦିଗରେ “ଝାରକୋଟା” ଯାଏ ଯାଇଅଛି । ସେଠାରୁ ଚିଲିକା ପାର ହୋଇ ସାତପଡ଼ା ଯିବାକୁ ହୁଏ । ସାତପଡ଼ା ମାଣିକପାଟଣାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଗ୍ରାମ । ସେଠାରେ ସରକାରଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଡାକବଂଗଳା ଅଛି । ପୂର୍ବେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟ ହେଉଥିବା ସମୟରେ ସାତପଡ଼ା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠି ହୋଇଥିଲା । ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ଏଠାକୁ ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ଲାଟସାହେବ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ବଡ଼ଦିନ ଅବକାଶରେ ଆସି ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ସାତପଡ଼ାଠାରୁ ଗୋଟିଏ ବାଲିରାସ୍ତା ପୁରୀ ଯାଏ ଯାଇଅଛି । କିନ୍ତୁ ତାହା ତେତେ ସୁଗମ୍ୟ ନୁହେଁ । ଝାରକୋଟାଠାରୁ ନୌକାରେ ଚିଲିକା ଦେଇ ପୁରୀ ନରେନ୍ଦ୍ର ପୋଖରୀ ଯାଏ ଯିବାକୁ ହୁଏ । ଚିଲିକାଠାରୁ ହରଚଣ୍ଡୀ ନଦୀଦେଇ ନରେନ୍ଦ୍ର ଯିବାକୁ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ପୂର୍ବେ ଗଞ୍ଜାମରୁ ଜଗନ୍ନାଥଯାତ୍ରା ଏହି ମାର୍ଗ ଦେଇ ପୁରୀରେ ପହଞ୍ଚୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ରେଳ ସେ କଷ୍ଟ ସବୁ ଲାଘବ କରାଇଅଛି । ଏହି ଦିଓଟି ପ୍ରଧାନ ସଡ଼କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେତୋଟି ଛୋଟ ଛୋଟ ରାସ୍ତା ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଷା ଦିନରେ ଚିଲିକା ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥାଏ । ସୁତରାଂ ଲୋକମାନେ ଡଙ୍ଗାରେ ଏକ ଗ୍ରାମରୁ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମକୁ ଯାତାୟାତ କରନ୍ତି । ସେଥି ସକାଶେ ଅନେକ ଗ୍ରାମରେ ଡଙ୍ଗାଗୁଡ଼ିଏ ରଖା ଯାଇଥାଏ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଗଞ୍ଜାମରୁ ପୁରୀ ପହଞ୍ଚିବାକୁ କୌଣସି ସୁବିଧାଜନକ ସଡ଼କ ବା ରେଳରାସ୍ତା ନଥିଲା । ଲୋକମାନେ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳର ଗୋଟିଏ ବାଲିରାସ୍ତା ଦେଇ ବଜ୍ରକୋଟ, ମାଲୁଦ ଓ ପାରିକୁଦ ଦେଇ ମାଣିକପାଟଣା ନିକଟରେ ଚିଲିକା ପାର ହୋଇ ପୁରୀରେ ପହଞ୍ଚୁଥିଲେ । ସେହି ରାସ୍ତାକୁ ଏଠାଲୋକେ “ତଣ୍ଡାକିନାର” ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହି ରାସ୍ତାଟି ଏଡ଼େ ଦୁର୍ଗମ ଥିଲା ଯେ, ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ସୁବିଧାରେ ଯାତାୟାତ କରି ପାରୁ ନଥିଲେ । ସାଧାରଣତଃ ୨୦/୨୫ ଲୋକ ମିଶି ଏହି ବାଟେ ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲେ । ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସୁବିଧା ସକାଶେ ଏହି ରାସ୍ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ୪/୫ ମାଇଲରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପାନ୍ଥାଗାର ଓ କୁଅ କରାଯାଇଥିଲା । ଶୁଣାଯାଏ, ଗୋଟିଏ ଧନୀ ବେଶ୍ୟା ଏହି ପାନ୍ଥାଗାର ଓ କୁଅ ନିଜ ବ୍ୟୟରେ ଖୋଳାଇଥିଲା ।^(୮) ଏହି ରାସ୍ତାର ଦୁଇ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଦିଓଟି ଅତି ଭୟଙ୍କର ଓ ଆପଦସଂକୁଳ ସ୍ଥାନ ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନକୁ “ଯୋଗାଇମାଧାଇଖୋଲ”^(୯) ଓ ଅନ୍ୟଟିକୁ “କଳାବନ୍ତ”^(୧୦) ବୋଲି ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଏଠାରେ ଲୋକେ କହୁଅଛନ୍ତି । ଏହି ଦିଓଟି ସ୍ଥାନ ନିବିଡ଼ ଗହ୍ଫର ଦେଇ ଯାଇଅଛି । ସେହି ସ୍ଥାନର ପ୍ରାୟ ୨/୩ ମାଇଲ ଯାଏ କୌଣସି ଲୋକ ବସତି ନାହିଁ । ଏପରିକି, ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେଠାରେ କୌଣସି ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିଲେ ସୁଦ୍ଧା କେହି ଜାଣିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏପରି ଭୟାନକ ରାସ୍ତାରେ ପୂର୍ବେ ଲୋକମାନେ କିପରି ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲେ, ତାହା ଭାବି ହୁଏନାହିଁ ।

ଚିଲିକା ପାର ହେବାକୁ ତିନିଗୋଟି ପ୍ରଧାନ ଘାଟ ଅଛି । ଗୋଟିଏ “ଘିମୁଦା ବାଲୁଗାଁ ଘାଟ” ଦ୍ଵିତୀୟଟି “ବୋଡ଼ିଆକୁଦା ପଥରା ଘାଟ” ଏବଂ ତୃତୀୟଟି “ସାତପଡ଼ା ଘାଟ” । ପ୍ରଥମ ଦିଓଟି ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଚାଳିତ ହୁଏ ଓ ତୃତୀୟ ଘାଟରେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡର ଖଣ୍ଡିଏ ଡଙ୍ଗା ପ୍ରତିଦିନ ଯାତାୟାତ କରେ । ପ୍ରଥମ ଘାଟରେ ସର୍କାରୀ ଡାକ (Postal Mail) ଯାଆସ କରେ । କେବଳ ଝଡ଼ ତୋଫାନ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମୟରେ ଏହି ଘାଟରାସ୍ତା ବନ୍ଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ‘ଘିମୁଦାଘାଟ’ ଏହି

ନାମ କାହିଁକି ହେଲା, ତାହାର ସଦୃଶର କୌଣସିଠାରୁ ପାଇ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଶୁଣାଯାଏ, ପୂର୍ବେ ପାରିକୁଦରୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଘିଅ ଆଦାୟ କରି ଏହି ଘାଟ ଦେଇ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ କରାଯାଉଥିଲା । ସୁତରାଂ ଏହି ଘାଟର ନାମ ‘ଘିମୁଦା’ ହେଲା । “ବୋଡ଼ିଆକୁଦା” ଏଠାରେ କୌଣସି ଲୋକବସତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପାରିକୁଦର ପ୍ରଥମ ଘାଟ ଏଠାରେ ଥିଲା । ଏଠାରେ ପାରି ହୋଇ ଲୋକମାନେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଯାଉଥିଲେ । ପୂର୍ବେ ଜଣେ ଲୋକ ପାରି ହେବାକୁ ଏଠାରେ “ବୋଡ଼ିଏ” କଉଡ଼ି ଦେଉଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହାର ନାମ ବୋଡ଼ିଆକୁଦା ବା “ବୁଡ଼ିଆକୁଦାଘାଟ” ହୋଇଅଛି । ଆଜିକାଲି ଯେଉଁମାନେ ଘାଟ ପାରି ହୁଅନ୍ତି, ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୁଇଅଣା ଘାଟଭଡ଼ା ଦିଅନ୍ତି ।

ବର୍ଷାଦିନରେ ପାରିକୁଦର ଅନେକ ସ୍ଥାନ ଚିଲିକା ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥାଏ । ସୁତରାଂ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାର ତେତେ ସୁବିଧା ନଥାଏ । ତେଣୁ କେତେକ ଲୋକ ନିଜ ନିଜର ଡଙ୍ଗା ରଖି ଯାତାୟାତ କରିଥାନ୍ତି । ତଥାପି ଅନେକ ଲୋକ ଚିଲିକା ପାଣିରେ ପଶି ଯା’ଆସ କରନ୍ତି । ସେପରି ସମୟରେ କେତେକ ଲୋକ ସାଙ୍କୁଟ ଦ୍ଵାରା ଆଘାତ ପାଇଥାନ୍ତି । ସାଙ୍କୁଟ ଗୋଟିଏ ବିଷାକ୍ତ ଜଳଜୀବ । ତାହାର ଆକୃତି କଇଁଛ ପରି ଗୋଲାକାର । କିନ୍ତୁ ତାହାର ଗୋଟିଏ ଲାଞ୍ଜ ପ୍ରାୟ ୧୦/୧୨ ହାତ ଲମ୍ବା ଥାଏ । ଦୁଇ ଗୋଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୂକ୍ଷ୍ମକଣ୍ଟା ଏହି ଲାଞ୍ଜର ମୂଳଭାଗରେ ଥାଏ । ଏହି ଲାଞ୍ଜ ଓ କଣ୍ଟାଦ୍ଵାରା ସାଙ୍କୁଟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଏତେଦୂର ଆଘାତ କରିଦିଏ ଯେ, ମନୁଷ୍ୟ ଏକାବେଳକେ ହତଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପାଣିରେ ପଡ଼ିଯାଏ । କ୍ଷତ ସ୍ଥାନକୁ କୌଣସି ଚିକିତ୍ସା ନକଲେ ତାହା ଶୀଘ୍ର ଫୁଲି ଯାଇ ସେଠାର ମାଂସଗୁଡ଼ିକ ମିଳାଇଯାଏ । କେତେକ ଲୋକ ସେପରି ଆଘାତ ପାଇ ବିକଳାଙ୍ଗ ହେବା ଲେଖକ ନିଜେ ଦେଖି ଅଛନ୍ତି । ସେପରି ଲୋକର ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୃଦୟ-ବିଦାରକ ଅଟେ । ମନୁଷ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଗାଈ, ଗୋରୁ ମଧ୍ୟ ସମୟ ସମୟରେ ସେହି ଜୀବଦ୍ଵାରା ଆଘାତ ପାଇଥାନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ଏହି ସାଙ୍କୁଟର ଆଘାତ ବ୍ୟତୀତ ଚିଲିକାରେ ଆଉ କୌଣସି କାରଣରୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେବା ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ ।

କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦଗଡ଼ (ପାରିକୁଦ ରାଜଧାନୀ) ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ନଗର ପୁରୀଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୪୯ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । କିନ୍ତୁ ଏ ଦୁଇ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସୁଗମ୍ୟ ରାସ୍ତା କିମ୍ବା ସଡ଼କ ନାହିଁ । ପୁରୀଠାରୁ ପାରିକୁଦ ଆସିବାକୁ ହେଲେ ବାଲୁଗାଁ ଷ୍ଟେସନରେ ଓହ୍ଲାଇ ସେଠାରୁ ଡଙ୍ଗାରେ ଚିଲିକା ପାର ହୋଇ ସହଜରେ ପାରିକୁଦରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହୁଏ । ପାରିକୁଦରୁ ସାତପଡ଼ା ଦେଇ ମଧ୍ୟ ପୁରୀ ଯିବାକୁ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ରାସ୍ତା ତେତେ ସୁଗମ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦିନରେ ଚିଲିକାର ପାଣି ଶୁଷ୍କ ହେବାରୁ, ପାରିକୁଦରୁ ମାଲୁଦ ଓ ବକ୍ରକୋଟ ଦେଇ ରମ୍ଭା ଓ ପାଲୁରୁ ପାଦଚାଲିରେ କିମ୍ବା ଶଗଡ଼ରେ ଯିବାକୁ ସୁବିଧା ହୁଏ । ସେ ସମୟରେ ଅନେକ ଲୋକ ଏହି ବାଟ ଦେଇ ଯାତାୟାତ କରିଥାନ୍ତି ।

ସହର, ଦୋକାନ ଓ ହାଟ—ପାରିକୁଦରେ କୌଣସି ସହର ନାହିଁ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଚିଲିକା ବେଷିତ ଥିବାରୁ ପୁଣି ଏଠାରେ ଲୋକମାନେ ତେତେ ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଏହା ଗୋଟିଏ ମଫସଲ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଯାହାହେଉ, ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟ ଜଗତରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏଠାର ଲୋକମାନେ ପରମୁଖାପେକ୍ଷା ନୁହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଆହୁରି ଶିକ୍ଷିତ ହେଲେ ଏହି ସ୍ଥାନର ଅନେକ ଉନ୍ନତି କରିପାରିବେ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

୧୦/୧୨ ବର୍ଷ ତଳେ ପାରିକୁଦ ଗୋଟିଏ ଦୋକାନଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ବୋଲି ସରକାରୀ ରିପୋର୍ଟରେ ଲେଖାଅଛି । କିନ୍ତୁ ଆଜି ସେ ଅଭାବ ଯାଇଅଛି । ଏଠା ରାଜାଙ୍କ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା ଓ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟରୁ ଏଠାରେ ପ୍ରାୟ ୫/୬ଟି ଦୋକାନ ହୋଇଅଛି । ଏଠା ଲୋକଙ୍କର ସମସ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏହି ଦୋକାନଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗାଏ । ଦୋକାନୀମାନେ ଚିଲିକା ଆର ପାରିରୁ ସମସ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଆଣି ବିକ୍ରୟ କରନ୍ତି । ପାରିକୁଦରେ ଗୋଟିଏ ହାଟର ନିତାନ୍ତ ଅଭାବ ଦେଖାଯାଏ । ହାଟ ବସୁଥିଲେ ସମସ୍ତ ଅଭାବ ଦୂର ହୁଅନ୍ତା । ଏବଂ ଲୋକମାନେ ସେଥିଦ୍ଵାରା ବହୁତ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ପାରନ୍ତେ । ଶୁଣାଯାଏ ଥରେ ଦୁଇଥର ଏଠାରେ ହାଟର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଏଠା ଲୋକମାନଙ୍କର ଉଦାସୀନତା ଯୋଗୁଁ ତାହା ଚିରସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏଠାରେ କୌଣସି କଳ କାରଖାନା ନାହିଁ । ପୂର୍ବେ ଲୁଣ ଆଦାୟ କରିବା ସକାଶେ ଅନେକ କାରଖାନା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଲୁଣମରା ବନ୍ଦ ହେବାରୁ ସେ ସବୁ ଲୋପ ପାଇଅଛି ।

ଡାକଘର— ପାରିକୁଦରେ ଗୋଟିଏ ଶାଖା ଡାକଘର (Branch Post Office) ଅଛି । ୨୦/୨୫ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରେ ଏହା ମାଲୁଦର ‘ନବା’ ଗ୍ରାମରେ ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ରେଳରାସ୍ତା ନ ଥିବାରୁ ଲୋକମାନେ ତଣ୍ଡାକିନାର ଦେଇ ଯା’ ଆସ କରୁଥିଲେ । ନବା ଗ୍ରାମ ସେ ତଣ୍ଡାକିନାର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଥିଲା । ଏହି ଡାକଘରକୁ ପ୍ରତିଦିନ ବାଲୁଗାଁରୁ ଡାକ ଯା’ଆସ କରେ । ପାରିକୁଦ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ରାଜ୍ୟ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଡାକଘର ରଖିବା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ମନ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏଠାର ରାଜା ମହୋଦୟ ବିନା ଭଡ଼ାରେ ଗୋଟିଏ ଘର ଓ ଡଙ୍ଗାରେ ଯା’ ଆସ କରିବାକୁ ସୁବିଧା କରାଇ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଡାକଘର ରହିଲା । ଡାକଘରେ ଚିଠି ପତ୍ର, ମନିଅର୍ଡର, ପାର୍ସଲ, ସେଭିଙ୍ଗ୍ ବ୍ୟାଙ୍କ ଏବଂ ଇନ୍‌ସୁରେନ୍ସ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳେ ।

ଆନା— ଗୋଟିଏ ପୁଲିସ ଥାନା ଏଠାରେ ଅଛି । ତାହା ମଧ୍ୟ ୨୫/୩୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ନବା ଗ୍ରାମରେ ଥିଲା । ଜଣେ ସବ୍ ଇନ୍‌ସେକ୍ଟର, ଜଣେ ହେଡ୍ କନେଷ୍ଟବଲ ଏବଂ ଚାରିଜଣ କନେଷ୍ଟବଲ ଏଠାରେ ରହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଚୌକିଦାର ଓ ଦଫାଦାରମାନେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ତେତେ ଗୁରୁତର ମକଦ୍ଦମା କେବେ ଘଟିଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏଠାର ଲୋକମାନେ ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ଥିବାର ଜଣାଯାନ୍ତି । ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଥାନା ଘର ତୟାର ହେଉଅଛି ।

ଡାକ୍ତରଖାନା — ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ଅଛି । ଏହା ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ୧୦/୧୨ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ମାଣିକପାଟଣାର ସାତପଡ଼ା ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତାହା ଲୋକଙ୍କର ତେତେ ଉପଯୋଗୀ ନଥିବାରୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିଲା । ପୁଣି ୧୯୨୩ ରେ ଏଠାରେ ଡାକ୍ତରଖାନା ଖୋଲାଗଲା । ପାରିକୁଦ, ମାଲୁଦ ଓ ବଜ୍ରକୋଟ ଏବଂ ସମୟ ସମୟରେ ବାଲୁଗାଁ ଓ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଅଞ୍ଚଳରୁ ରୋଗୀମାନେ ଏହି ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଆସନ୍ତି । କେବଳ ବାହାର ରୋଗୀଙ୍କୁ (Out-door patients) ଏଠାରେ ଚିକିତ୍ସା କରାଯାଇଥାଏ । ରୋଗୀ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ରହି ଚିକିତ୍ସା ପାଇବାର ସୁବିଧା ଏଠାରେ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ଜଣେ ଏଲ୍.ଏମ୍.ପି. ଉପାଧିଧାରୀ ଡାକ୍ତର ଓ ଜଣେ କମ୍ପାଉଣ୍ଡର ରହନ୍ତି ।

ସ୍କୁଲ—ସମୁଦାୟ ପାରିକୁଦରେ ୭/୮ଟି ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ଅଛି ଏବଂ ସମୁଦାୟ ଜାଗିର ମାହାଲ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲ ପାରିକୁଦରେ ଅଛି । ପ୍ରାୟ ୧୫୦ ବର୍ଗମାଇଲ୍‌ରେ କେବଳ ୧୦/୧୨ଟି ସ୍କୁଲ ଥିବାରୁ ଲୋକଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ବୃଦ୍ଧି ହେବାର ସେତେ ସୁବିଧା ନାହିଁ । ଏଠାର ମାଇନର ସ୍କୁଲ ଆଜକୁ ପ୍ରାୟ ୪୫/୪୬ ବର୍ଷ ତଳେ ଏହି ରାଜାଙ୍କ ପିତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଅମର କୀର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସ୍କୁଲଟି ଆଜିସୁଦ୍ଧା ଜୀବିତ ଅଛି । ଏହା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରୁଥିବା ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ । କିନ୍ତୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଦିଗରେ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ରାଜା ମହୋଦୟ ଆହୁରି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ଉଚିତ ।

ପାରିକୁଦ ଅଂଚଳରୁ କେହି କେବେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ନାହିଁ । କେବଳ ମାଲୁଦ ଅଞ୍ଚଳରୁ କେତେ ଜଣ ଯୁବକ କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆଉ ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରି ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରଶୁରାମ ବର୍ମା, ବି.ଏ.ବି.ଟି. ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଥମ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଟନ୍ତି ।

□□□

ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ
ପାରିକୁଦ ରାଜାମାନେ
(୧୭୭୯-୧୯୨୦) ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ
୧୪- ରାଜା ଶ୍ରୀହରିସେବକ ମାନସିଂହ
(୧୭୭୯-୧୭୯୫)

ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀହରିସେବକ ମାନସିଂହ ବଂଶାନ୍ତର ରାଜା ହେଲେ । ତାହାଙ୍କ ରାଜତ୍ଵଠାରୁ ବାଣପୁର ରାଜବଂଶର ଶେଷ ଅଧ୍ୟାୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।

ଗତ ୧୩ଜଣ ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ବାଣପୁର ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ରାଜାମାନଙ୍କଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ ପାଞ୍ଚଟି ଗଡ଼ ବା ଦୁର୍ଗ (୧୧) ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇ କୌଣସି ଶତ୍ରୁକୁ ବାଣପୁର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇ ନଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶା ମୋଗଲଙ୍କ ହସ୍ତଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ମରହଟ୍ଟା ସରକାରଙ୍କ ହାତକୁ ଆସିଥିବାରୁ, ଦେଶରେ ତେତେ ଶାନ୍ତି ନଥିଲା ଏବଂ ବାଣପୁର ଓ ବଂଶାନ୍ତ ଓଡ଼ିଶା ରଂଗମଞ୍ଚରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ଥିବାରୁ, ସେଠାର ରାଜାମାନେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିବା ଯୋଗୁଁ, ସେ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦେଶ ନିରାପଦରେ ଥିଲାବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ଅବଶ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ସାମୟିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଏହି ଦେଶ ସୁଦ୍ଧା ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେଉଥିଲା । ତଥାପି ଏଠା ରାଜାମାନେ ବଳିଷ୍ଠ ଓ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ଥିବାରୁ ନିଜେ ନିଜ ଦେଶକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରୁଥିଲେ । ମୋଗଲ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ନିଷ୍ଠର ଜାଗିର ପାଇବା ଦିନରୁ ସେହି ରାଜାମାନେ ସମଗ୍ର ବାଣପୁର ଓ ପାରିକୁଦ ଜଙ୍ଗଲମୟୀ ଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ମୋଗଲ ସରକାରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ବିନା ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରକାର ରାଜସ୍ୱ ଦେଉଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ମୋଗଲଙ୍କ ପରେ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଅଧିକାର କଲେ । ଜାତିରେ ହିନ୍ଦୁ ଥିବାରୁ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ମୋଗଲ ଓ ପଠାଣମାନଙ୍କ ପରି ଓଡ଼ିଶାର ହିନ୍ଦୁ ଦେବମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର କରୁନଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ କେତେକ ମରହଟ୍ଟା ସୁବାଦାର ଦେଶଲୁଣ୍ଠନ ଓ ପ୍ରଜାପାତନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେଥିର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ସେ ସମୟର ମରହଟ୍ଟା ପେଶବାମାନଙ୍କର ବେନିୟମ ଓ ଅସାବଧାନତାରୁ ସେପରି ଅତ୍ୟାଚାର ଘଟି ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ସେ ସମୟରେ ରାଜା ବୀରକିଶୋର ଦେବ (୧୭୪୩-୧୭୮୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ) ଖୋରଧାରେ ରାଜା ଥିଲେ । ହରିସେବକ ମାନସିଂହ ବାଣପୁର ରାଜଗାଦିରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେବାର ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ବୀରକିଶୋର ଦେବ ତାହାଙ୍କ କନ୍ୟାକୁ ହରିସେବକ ମାନସିଂହଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାହ କରାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ବୀରକିଶୋରଙ୍କର କନ୍ୟା ନଥିବାରୁ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଦାସୀ କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରାଇବାର ଯତ୍ନ କରୁଥିବାର ଶୁଣି ହରିସେବକ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଅସମ୍ମତ ହେଲେ । ତେଣୁ ସେ ଦୁହେଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତାନ୍ତର ଘଟିଲା । ବୀରକିଶୋର ଦେବ ବାଣପୁର ଯୁଦ୍ଧଘୋଷଣା କରି ହରିସେବକଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କଲେ । ହରିସେବକ ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଅଳ୍ପ ସମୟଯାଏ ଛତ୍ରଗଡ଼ରେ ଲୁଚି ରହିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେହି ସ୍ଥାନ ସୁଦ୍ଧା ତାହାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ନିରାପଦ ନଥିବାରୁ ସେ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗକରି ରାଜା ହରିସେବକ ମାନସିଂହ ପାରିକୁଦ ଆସିଲେ । ପାରିକୁଦରେ ଗୁରୁବାଇ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ଗଡ଼ (ନୃସିଂହ ପ୍ରାସାଦ) ତିଆରି କରାଇ ସେଠାରେ ବାସ କଲେ ।

ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା-ବାଣପୁର ଛାଡ଼ିବାପରେ ରାଜା ହରିସେବକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଅତି ଶୋଚନୀୟ ହୋଇଥିଲା । ସମୁଦାୟ ବାଣପୁରରୁ କେତେ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ରାଜାଙ୍କ କେତେ ସମ୍ପତ୍ତି ଥିଲା, ତାହାର କୌଣସି ଠିକ୍ ବିବରଣ ନାହିଁ । ତଥାପି, ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଶତାଧିକ ବର୍ଷ କାଳ ରାଜତ୍ଵ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଅନେକ ସମ୍ପତ୍ତି ଯେ ଥିବ, ତାହା ଅବିଶ୍ଵାସ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ସେ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅବଶ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଓ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଯଥେଷ୍ଟ ଉତ୍ତମ ନଥିଲେ ଏତେଦିନଯାଏ ରାଜ୍ୟ ଚଳାଇବା ସହଜ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ, ବର୍ତ୍ତମାନ ହରିସେବକ

ମାନସିଂହ ବାଣପୁର ତ୍ୟାଗ କରି ଏକରକମ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇଥିଲେ । ବାଣପୁର ଅଞ୍ଚଳରୁ କିଛି ଆଦାୟ କରିବାର ସୁବିଧା ନଥିଲା । ସୁତରାଂ ତାହାଙ୍କର ସମସ୍ତ ବ୍ୟୟ ପାରିକୁଦ ଆଦାୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟରେ ପାରିକୁଦ ଅବସ୍ଥା କିପରି ଥିଲା ? ସେ ସମୟରେ ପାରିକୁଦ ଗୋଟିଏ ଜନଶୂନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ଗୁରୁବାଇ, ଅନ୍ଧାରୀ ଓ ବଜ୍ରକୋଟରେ କେତେକ ପ୍ରଜା ଏବଂ ଚିଲିକା ଉପକୂଳରେ କେତେଜଣ କଣ୍ଡରା ଓ ନୋଲିଆ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସିଠାରେ ଲୋକ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଅନ୍ଧାରୀ ଓ ବଜ୍ରକୋଟ ପୂର୍ବରୁ ଜଣେ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଲୋକକୁ ନିଶ୍ଚର ଜାଗିର ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସୁତରାଂ ସେ ଅଞ୍ଚଳରୁ ତେତେ ଆଶା କରିବାକୁ ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । କେବଳ ଗୁରୁବାଇରୁ ଯାହା କିଛି ଆଦାୟ ହେବ, ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଜଣେ ରାଜା ଚଳିବା ଅସମ୍ଭବ ଥିଲା । ସୁତରାଂ, ନିଜ ବ୍ୟୟ ଓ ସରକାରୀ ରାଜସ୍ୱ ଏ ଦୁଇ ଭାର ବହନ କରିବା ସକାଶେ ରାଜା ହରିସେବକ ଦେଶର ଆଦାୟ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ବିଦେଶରୁ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଡକାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁବାଇ, ପାରିକୁଦ ଅଞ୍ଚଳରେ ରଖାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଘର, ଜମି ବାଡ଼ି ଦେଇ ରାଜ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରାଇଲେ । ପୁଣି ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟ କରାଇ ସେଥିରୁ ଅନେକ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରାଇଲେ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଅନେକ ମହୋପଯୋଗୀ କେଉଟ, କଣ୍ଡରା ଓ ନୋଲିଆମାନଙ୍କୁ ଅଣାଇ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ସାମାନ୍ୟ କର ନେଇ ଚିଲିକାରୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମାଛ ଧରିଲେ । ଲୁଣ ଓ ମାଛରୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ରାଜସ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି ହେଲା; ପୁଣି ସେ ଦୁଇ ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ସକାଶେ ଅନେକ ଲୋକ ବାଣପୁର, ଖୋରଧା, ଖଲ୍ଲିକୋଟ ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସି ଏଠାରେ ଘର କରି ରହିଲେ । ସେଥିଯୋଗୁଁ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଓ ଗ୍ରାମସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ହେଲା । ଲୁଣ ଓ ମାଛଦ୍ୱାରା ରାଜସ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି ହେବାରୁ ବୋଧହୁଏ ସେହି ଦିନରୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ “ପାରିକୁଦରେ ମଲେ, ମାଇଲେ କଉଡ଼ି”, ଆଜିସୁଦ୍ଧା ଏଠାରେ ଲୋକଙ୍କ ମୁଖରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି । ମାଛ ମଲେ ଏବଂ ଲୁଣ ମାଇଲେ ଧନବୃଦ୍ଧି ହେବାର ବୋଧହୁଏ ସେପରି ପ୍ରବାଦର ସୃଷ୍ଟି ।

ବାଣପୁରରୁ ରାଜା ଆସିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ତାହାଙ୍କର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆଶ୍ରିତ ଲୋକମାନେ ଏଠାକୁ ଆସି ରହିଲେ । ପାଇକ ଓ ଖଣ୍ଡାଇତ ପ୍ରଭୃତି ଲୋକମାନେ ଏଠାକୁ ଆସି ଏଠାର ଜମିଗୁଡ଼ିକ କୃଷି ଉପଯୋଗୀ କରିଥିଲେ, ପୁଣି ଆହୁରି କେତେ ଲୋକ ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟ କରିଥିଲେ ।

ଚିଲିକାମଧ୍ୟସ୍ଥ ଏହି ଗୁରୁବାଇରେ ସୁଦ୍ଧା ରାଜା ହରିସେବକ ମାନସିଂହ ଅନେକ ଦିନ ସୁଖରେ କାଳାତିପାତ କରି ନଥିଲେ । ଏଠାରେ ରହିବା ସମୟରେ ଏକାଧିକ ଥର ଖୋରଧା ରାଜା ଗୁରୁବାଇ ପ୍ରତି ଯୁଦ୍ଧଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଗୁରୁବାଇର ତେତେ କ୍ଷତି ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଖୋରଧା ରାଜା ଅନ୍ଧାରୀ ରାଜ୍ୟ ନିଜ ଦଖଲକୁ ଆଣିଥିଲେ । ରାଜା ହରିସେବକ ୧୬ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୭୯୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମାନବଳୀଳା ସମ୍ବରଣ କରିଥିଲେ ।

□□□

୧୫- ରାଜା ଭାଗୀରଥ ମାନସିଂହ (୧୭୯୫-୧୮୧୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ରାଜ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି-ରାଜା ହରିସେବକ ମାନସିଂହ ଅପୁତ୍ରିକ ହୋଇ ମୃତ ହେବାରୁ ତାହାଙ୍କ ପୁତୁରା ଭାଗୀରଥ ମାନସିଂହ ଗୁରୁବାଈର ରାଜା ହେଲେ ।

ଯୁଦ୍ଧ ଓ ରାଜ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ- ଭାଗୀରଥ ମାନସିଂହ ରାଜା ହେବାର ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ଖୋରଧା ରାଜା ଗୁରୁବାଈ ପ୍ରତି ଯୁଦ୍ଧଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ସେ (ଖୋରଧା ରାଜା) ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତଥାପି ଖୋରଧା ସୈନ୍ୟ ବାରମ୍ବାର ଗୁରୁବାଈ ପ୍ରତି ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ସେପରି ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ଶତ୍ରୁ ସୈନ୍ୟ ଗୁରୁବାଈ ପ୍ରତି ଯୁଦ୍ଧଘୋଷଣା କରୁଥିବାରୁ ଏବଂ ସେହି ସ୍ଥାନଟି ତେତେ ନିରାପଦ ନଥିବାରୁ ରାଜା ଭାଗୀରଥ ମାନସିଂହ ଅନ୍ୟ ଏକ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନରେ ଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଏପରି ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ସୁଯୋଗ ପାଇ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦରେ (ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜାଙ୍କ ଗଡ଼) ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଗଡ଼ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ^(୧୯) ଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରାଇ ରାଜା ନିଜ ନାମାନୁସାରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ଗଡ଼ର ଅତି ନିକଟରେ ବସାଇଥିଲେ । ସେହି “ଭାଗୀରଥପୁର ଶାସନ” ଅଦ୍ୟାବଧି ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ।

ପ୍ରକୃତରେ ଏହି ନୂତନ ଗଡ଼ ତେତେ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନରେ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହା ଚିଲିକାକୂଳରୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଖୋଲା ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ । କୌଣସି ପାହାଡ଼ କିମ୍ବା ପର୍ବତଦ୍ୱାରା ଆବୃତ ହୋଇ ନାହିଁ । ପୁଣି ସ୍ଥାନଟି ଚିଲିକାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକଟରେ ଥିବାରୁ ଏଠାର ଜଳ ବେଶି ଲବଣାକ୍ତ ଥାଏ ଏବଂ ଅନେକ ଜମି ଖାରୀ ହୋଇ କୃଷି ଉପଯୋଗୀ ନଥାଏ । ତଥାପି ଉପଯୁକ୍ତ କାରଣରୁ ଭାଗୀରଥ ମାନସିଂହ ଏଠାରେ ନିଜର ଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରାଇ ସେ ବିନା ଯୁଦ୍ଧରେ ଖୋରଧା ସୈନ୍ୟକୁ ଏକାଧିକ ଥର ପରାସ୍ତ କରିପାରିଥିଲେ । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା:-

କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଗଡ଼ ତୟାର କରାଇ ରାଜା ଭାଗୀରଥ ନିଜ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ କେତେବେଳେ ସେଠାରେ ଏବଂ ଆଉ କେତେବେଳେ ଗୁରୁବାଈରେ ରହୁଥିଲେ । ଏ ଦୁଇ ଗଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଗ୍ରାମ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଥିଲା । ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଗୃହ ତୟାର କରାଇ ଗ୍ରାମ ସଂଖ୍ୟା ଓ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି କରାଇଥିଲେ । ଭାଗୀରଥ ମାନସିଂହଙ୍କ ସମୟରେ ପାରିକୁଦ ରାଜ୍ୟ ଆହୁରି ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଥିଲା ସଂଗେ ସଂଗେ ରାଜାଙ୍କର ଆୟ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଥିଲା । ଦିନେ ଏହି ରାଜା ଗୁରୁବାଈ ଗଡ଼ରେ ବାସ କରୁଥିବାର ଦେଖି ଖୋରଧା ସୈନ୍ୟ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଗଡ଼ ପ୍ରତି ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ପୂର୍ବେ ଅନେକ ଥର ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କରି ସୁଦ୍ଧା ଗୁରୁବାଈ ଜୟକରି ପାରିନଥିବାରୁ, ପୁଣି ରାଜାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତି ଦେଖି ଖୋରଧା ସୈନ୍ୟ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ପ୍ରତି ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଗଡ଼ରେ ରାଜା ଅନୁପସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ ପାରିକୁଦ ପ୍ରଜା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟାକୁଳ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ କାଳୀଙ୍କ ଶରଣ ନେଲେ । ସୁତରାଂ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି କାଳୀ ଅସଂଖ୍ୟ ଏରା ^(୧୩) ପକ୍ଷୀକୁ ଚିଲିକା କୂଳରେ ରଖାଇଥିଲେ । ପରଦିନ ଖୋରଧା ସୈନ୍ୟ ଚିଲିକା ଉପକୂଳରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଏରା ପକ୍ଷୀକୁ ଦେଖି ସେ ସବୁ ପାରିକୁଦର ସୈନ୍ୟବୃନ୍ଦ ବୋଲି ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଭୟରେ ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ ନକରି ଗୁରୁବାଈ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । କିନ୍ତୁ ଗୁରୁବାଈ ନିକଟସ୍ଥ ଚର୍ଚ୍ଚିକା ଗଣ୍ଡ ପାର ହେବା ସମୟରେ ଅକସ୍ମାତ୍ ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟ ଚିଲିକାରେ ବୁଡ଼ିଯାଇଥିଲେ ^(୧୭) । କେବଳ ବକ୍ସୀ ଓ ଦେବାନ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ନୌକାରେ ଥିଲେ, ତାହା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ସବୁ ନୌକା ଚିଲିକାରେ ବୁଡ଼ିଯାଇଥିଲା । ସୁତରାଂ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଓ ଗୁରୁବାଈ ଶତ୍ରୁ ହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷାପାଇଥିଲା ।

କାଳୀଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ବିନାଯୁଦ୍ଧରେ ଶତ୍ରୁ ସୈନ୍ୟ ପରାସ୍ତ ହେବାର ଦେଖି ପାରିକୁଦ ପ୍ରଜା “କାଳୀ ଜୟା ହେଲେ” “କାଳୀ ଜୟା ହେଲେ” ବୋଲି ଆନନ୍ଦରେ ଚିତ୍କାର କଲେ । ସେହିଦିନୁ ‘କାଳୀ’ଙ୍କର ନାମ ‘କାଳୀଜୟା’ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ କାଳୀଜୟା ପାହାଡ଼ରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଅନେକ ଭୋଗ ରାଗ କରି ଉତ୍ସବ କରିଥିଲେ । କାଳୀଜୟାଙ୍କର ବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା ପଞ୍ଚମ ଭାଗରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଅଛି ।

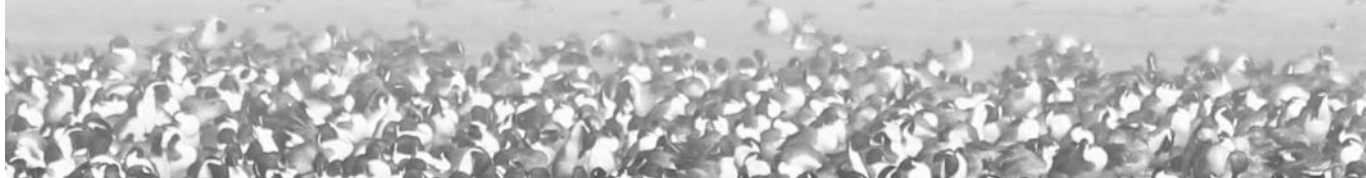

ସେହି ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କର ବନ୍ଦୀ ଭାଗୀରଥ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ସମ୍ଭାଦ ଦେଇଥିଲେ ଯେ “ଯଦି ରାଜା ତାହାଙ୍କର ଭଗିନୀକୁ ବନ୍ଦୀ ସହ ବିବାହ କରାନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ପୂର୍ବେ ହରାଇଥିବା “ବାଣପୁର” ଓ ‘ଅନ୍ଧାରି’ ଉପହାର ସ୍ୱରୂପ ପାଇବେ ।” ସେ ଦି’ଓଟି ରାଜ୍ୟ ପାଇବା ଆଶାରେ ରାଜା ବନ୍ଦୀଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବିବାହ ସମୟରେ ତାହାଙ୍କର ଭଗିନୀଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଗୋଟିଏ ଦାସୀକନ୍ୟା ସହ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରାଇ ସେହି ଦୁଇ ପ୍ରଦେଶ ପାଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜାମାନେ ତାହା ପୁଣି ହରାଇଥିଲେ ।

ସେହି ସମୟରେ (୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ) ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ଇଂରେଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ ଲର୍ଡ ବେଲ୍‌ସଲି କଲିକତାରେ ଥାଇ ଗୋଟିଏ ଦଳ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଜନ୍ ବିଲୋମିଲ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କଟକ ପଠାଇଥିଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଏକ ଦଳ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ କର୍ଣ୍ଣାଲ ହାରକଟଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଞ୍ଜାମଠାରୁ ପୁରୀକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଗଞ୍ଜାମରୁ ପୁରୀ ଯିବାକୁ ରେଳ ରାସ୍ତା କିମ୍ବା ଉକ୍ତ ରାଜପଥ ନଥିଲା । ଲୋକମାନେ ସମୁଦ୍ର କୂଳେ କୂଳେ ତତ୍ତ୍ୱାବଳି ନାବାଟେ ବଜ୍ରକୋଟ, ମାଲୁଦ, ପାରିକୁଦ, ମାଣିକପାଟଣା ଓ ଅନ୍ଧାରି ଦେଇ ପୁରୀ ଯାଉଥିଲେ । ଏହି ରାସ୍ତାଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଗମ ଓ ବିପଦସଙ୍କୁଳ ଥିଲା । ପୁଣି ରାସ୍ତାର ଦୁଇ ତିନି ଗୋଟି ସ୍ଥାନରେ ଚିଲିକା ପାର ହେବାକୁ ହେଉଥିଲା । ସେହି ଘାଟଗୁଡ଼ିକୁ ମାଲୁଦର ମରହଟ୍ଟା ଜମାଦାର ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଜରିଥିଲେ । ସେହି ଘାଟ ଦେଇ କୌଣସି ଶତ୍ରୁ ପାର କରାଇ ନ ଦେବା ସକାଶେ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ମାଲୁଦରେ ନିଷ୍ଠର ଜମି ପାଇଥିଲେ । ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟ ଏହି ଘାଟ ଦେଇ ଯିବାବେଳେ ଅନେକ ଲୋକ ତାହାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ନାନା ପ୍ରକାର ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଅଟକାଇ ଥିଲେ । ପରେ ସୈନ୍ୟାଧିକ୍ଷକଠାରୁ କିଛି ପୁରସ୍କାର ପାଇବା ଆଶା ପାଇବାରୁ ତାହାକୁ (ଇଂରାଜୀ) ସେହି ଘାଟ ପାର କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଇଂରେଜସୈନ୍ୟ ପୁରୀ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଯେତେ ପ୍ରଦେଶ ଅତିକ୍ରମ କରିବେ, ସେହି ସମସ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ନିଷ୍ଠର ଜାଗିର ବା ପୁରସ୍କାର ପାଇବା ସକାଶେ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଦାବୀ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଦାବୀ ଅନୁସାରେ ସେହି ପ୍ରଦେଶ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ଇଂରାଜୀ ସୈନ୍ୟାଧିକ୍ଷ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ବକ୍ର ମାର୍ଗରେ ବୁଲାଇ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ମାଣିକପାଟଣା ଘାଟ ପାର କରାଇଥିଲେ । ସେହି ସାହାଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ବଜ୍ରକୋଟ, ମାଲୁଦ, ପାରିକୁଦ, ମାଣିକପାଟଣା ଓ ଅନ୍ଧାରି ଏହି ପାଞ୍ଚଗୋଟି ପ୍ରଗଣା ବା ପ୍ରଦେଶ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ନିଷ୍ଠର ଜାଗିର ପାଇଥିଲେ ।^(୧୫)

ରାଜା ଭାଗୀରଥ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଅମାନୁଷ ରାକ୍ଷସ ଜାତି ବୋଲି ଶୁଣିଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଘୁଷୁରିମୁହଁ ଓ ଦୁଇଟା ବଡ଼ ବଡ଼ କାନ ଥାଏ, ପୁଣି ସେମାନଙ୍କର ଦେଶ ଅତି ଥଣ୍ଡା ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ କାନ ତଳେ ପାରି ଅନ୍ୟ କାନରେ ଶରୀରକୁ ଆବୃତ କରି ଶୁଅନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣିପାରିଥିଲେ^(୧୬) । ସୁତରାଂ ସେପରି ରାକ୍ଷସ ଜାତିଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଅନୁଚିତ ମନେକରି ରାଜା ଭାଗୀରଥ ମାନସିଂହ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିନଥିଲେ । ସେହି ସୁଯୋଗ ପାଇ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ପାରିକୁଦରେ କୌଣସି ଶାସନକର୍ତ୍ତା ନଥିବାର ଇଂରେଜ ଅଧିନାୟକଙ୍କୁ ଜ୍ଞାପନ କରି ତାହାଙ୍କଠାରୁ ସମସ୍ତ ଜାୟଗିର୍ ମାହାଲ୍ ନିଷ୍ଠରରୂପେ ପାଇ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରେ ପାରିକୁଦ ରାଜା ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଉଦାର ପ୍ରକୃତିର ଜାଣିପାରି, ଅନେକ ଉପତୋକନ ସହ, ତାହାଙ୍କର ଦେବାନଙ୍କୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବା ସକାଶେ ମାଣିକପାଟଣା ପଠାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ଦେବାନ ଇଂରେଜଙ୍କୁ ପାରିକୁଦ ରାଜ୍ୟ ଓ ରାଜାଙ୍କର ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଜଣାଇବାରୁ ଇଂରେଜ ନାୟକ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ସନଦରୁ ପାରିକୁଦ ଓ ଗୁରୁବାଇ ଅଲଗା କରି ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ସଂଗେ ପାରିକୁଦ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ତହିଁର ବାର୍ଷିକ ରାଜସ୍ୱରୁ ୧୬୦୦ ଟଙ୍କା ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ଦେବାର ସ୍ଥିରାକୃତ ହେଲା । ପରେ ପାରିକୁଦ ରାଜା ଅନେକ ଆପତ୍ତି କରିବାରୁ ସେହି ଟଙ୍କା ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ନ ଦେଇ ସର୍କାରଙ୍କୁ ଦେବାର ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲା । ମିଷ୍ଟର ହସ୍ତର କହନ୍ତି, ଯଦି ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଏହି ବାଟରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ନଥାନ୍ତେ, ତାହାହେଲେ ସହଜରେ ଓ ଅତ୍ୟକ୍ଷ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଇଂରେଜଙ୍କର କରଗତ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । ପ୍ରକୃତରେ ଏହି ବାଟ ପାର ହେବାର ୧୦/୧୨ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଶା ଇଂରେଜମାନଙ୍କର କରଗତ ହେଲା ଓ ଓଡ଼ିଶାରୁ ମରହଟ୍ଟା ରାଜତ୍ୱ ଲୋପ ପାଇଲା ।^(୧୭)

□□□

୧୬-ରାଜା ବାଲୁକେଶ୍ୱର ମାନସିଂହ

(୧୮୧୫-୧୮୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ରାଜ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି- ରାଜା ଭାଗୀରଥଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ବାଲୁକେଶ୍ୱର ମାନସିଂହ ପାରିକୁଦର ରାଜା ହେଲେ । ତାହାଙ୍କ ସମୟରେ ମାଲୁଦ ଜାଗିରଦାରଙ୍କ ଭାଇ ଉଆଜ୍ ମହମ୍ମଦ୍ ଆଉ ଥରେ ପାରିକୁଦ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଉଆଜ୍ ମହମ୍ମଦ୍ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ଭାଇ ଥିବାରୁ, ତାହାଙ୍କ ଅଂଶ ସକାଶେ ସେ ପାରିକୁଦର ରାଜସ୍ୱ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ପାରିକୁଦ ନିଜ ଆୟତ୍ତ କରିବା ସକାଶେ ଖୋରଧାରେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଖୁସି କରାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେହି ସମୟରେ ରାଜା ବାଲୁକେଶ୍ୱର ଖୋରଧା ଯାଇ ସେଠାରେ ଇଂରେଜ ଅଧିନାୟକଙ୍କୁ ନିଜର ପୂର୍ବ ବିଷୟ ସବୁ ଜଣାଇଥିଲେ । ପାରିକୁଦର ପୂର୍ବ ଅଧିକାର ଓ ଗୌରବ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଶୁଣି ଇଂରେଜ ଅଧିନାୟକ ଜାଗିରଦାର କିମ୍ବା ତାହାଙ୍କ ଭାଇର ପ୍ରଲୋଭନରେ ନ ପଡ଼ି ପାରିକୁଦରେ ବାଲୁକେଶ୍ୱର ମାନସିଂହଙ୍କୁ ସ୍ଥାୟୀ ରାଜା ରୂପେ ରଖାଇଥିଲେ । ପୁଣି ପୂର୍ବ ମୋଗଲ ଓ ମରହଟ୍ଟା ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ କୌଳିକ ଉପାଧିଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥିରୀକୃତ କରିଥିଲେ । ଏ ଘଟଣା ୧୮୦୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଘଟିଥିଲା ।

କୀର୍ତ୍ତି ଓ ଶେଷାବସ୍ଥା-ବାଲୁକେଶ୍ୱର ହରିଚନ୍ଦନ ଜଣେ ନିଷାପର ଓ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ରାଜାଥିଲେ । ସେ ନିଜ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ “ବାଲୁକେଶ୍ୱରପୁର” (ମୋରଡ଼ା) ବସାଇଥିଲେ । ତାହା ଆଜିସୁଦ୍ଧା ପାରିକୁଦକୁ ପ୍ରାୟ ୩ / ୪ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଦେଖାଯାଏ । ^(୧୮) ଏ ରାଜା ୨୨ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ ।

□□□

୧୭- ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ

(୧୮୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ରାଜା ବାଲୁକେଶ୍ୱର ମାନସିଂହଙ୍କ ପରେ ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ଅଳ୍ପ କେତେକ ମାସ ରାଜତ୍ୱ କରି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

□□□

୧୮- ରାଜା ନୀଳାଦ୍ରିବିହାରୀ ମାନସିଂହ

(୧୮୩୭-୧୮୫୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ରାଜ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି-ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ଅପ୍ରତ୍ତିକ ହୋଇ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ମୃତ ହେବାରୁ ତାହାଙ୍କର କେହି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନଥିଲେ । ତେଣୁ ଦେଶ ଅରାଜକ ହେଉଥିଲା । କେହି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନଥିବାରୁ ଦେଶରେ ଘୋର ଅଶାନ୍ତି ଓ ରାଜ୍ୟ ବିପ୍ଳବ ହେବା ସମୟରେ ଏହି ବଂଶର ଜଣେ ରାଜପୁତ୍ର “ନୀଳାଦ୍ରିବିହାରୀ” ନାମରେ ପାରିକୁଦ ରାଜଗାଦିରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବ ରାଜାଙ୍କ ମାତା ଅନ୍ୟ ଏକ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ରାଜା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ରାଜମାତା ଏବଂ ନୀଳାଦ୍ରିବିହାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମାଲି ମକଦ୍ଦମା ହେଲା । ପ୍ରାୟ ୧୪ବର୍ଷ ଯାଏ ସେହି ମକଦ୍ଦମା ପୁରୀ, କଟକ ଓ ପରିଶେଷରେ କଲିକତା କୋର୍ଟରେ ଚଳିଲା । ଫଳରେ ରାଜକୋଷରୁ ଅଜସ୍ର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଲା ଏବଂ ଲୋକମାନେ ଅନେକ ଅଶାନ୍ତିରେ କାଳାତିପାତ କଲେ । ପରିଶେଷରେ ନୀଳାଦ୍ରିବିହାରୀ ଜୟୀ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଆଉ ତିନିବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟ ପାଳନ କରି ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗକଲେ ।

ଜନଶ୍ରୁତି ଅଛି- ଏହି ସମୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରଜାମାନେ ଦୁଇ ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଏକଦଳ ପ୍ରଜା ରାଜାଙ୍କୁ ଓ ଅନ୍ୟ ଦଳ ପ୍ରଜା ପୂର୍ବ ରାଜମାତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରଜା ରାଜାଙ୍କର ସପକ୍ଷରେ ଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କର ଜୟ ହୋଇଥିଲା ।

ରାଜମାତା ଅନେକ କଷ୍ଟ ଭୋଗକରିଥିବାରୁ ପ୍ରଜା ଓ ରାଜାଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଇଥିଲେ ଯେ “ଏହି ବଂଶର କୌଣସି ରାଜପୁତ୍ର ସିଂହାସନର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ ।” ପ୍ରକୃତରେ ସେହି ଦିନରୁ କୌଣସି ରାଜପୁତ୍ର ସିଂହାସନରେ ନ ବସି କେବଳ ଅନ୍ୟ ଏକ ରାଜପୁତ୍ର ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ହୋଇ ରାଜା ହେଉଥିଲେ ।

□□□

୧୯- ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମାନସିଂହ

(୧୮୫୪-୧୮୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)

ରାଜ୍ୟଲାଭ ଓ ଚରିତ୍ର-ନୀଳାଦ୍ରିବିହାରୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାହାଙ୍କ ଭାଇ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମାନସିଂହ ପାରିକୁଦର ରାଜା ହେଲେ । ସେ ଜଣେ ଉଦାର ଓ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ରାଜା ଥିଲେ । ସେ ନିଜ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ ଓ ସୁଖରେ ସୁଖୀ ହେଉଥିଲେ ।

ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମାନସିଂହ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ନଅଙ୍କ-ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମାନସିଂହଙ୍କ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଭୀଷଣ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ-ନଅଙ୍କ ୧୮୬୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଘଟିଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଖୋରଧା ରାଜା ଦିବ୍ୟସିଂହ ଦେବ ରାଜତ୍ବର ନବମ ବର୍ଷରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଘଟିଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କୁ “ନଅଙ୍କ” ବୋଲି ଲୋକେ କହୁଥିଲେ । ସେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କାହାଣୀ ଆଜସୁଦ୍ଧା ଏଠାର ଅନେକ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣାଯାଏ । ସେ ସମୟରେ ଏଠାର କେତେକ ପ୍ରଜା କଟକ ଯାଇ ସେଠାରେ ମହାନଦୀ ଓ କାଠଯୋଡ଼ିର ପଥର ବନ୍ଧ ବାନ୍ଧିଥିବାର କହନ୍ତି । ପୁଣି ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ଭୟାନକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୁଣିଲେ ଦେହ କମ୍ପି ଉଠେ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖ ହୁଏ । ନଅଙ୍କ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାକୁ ଯେପରି ହତଶ୍ରୀ ଓ ଜନଶୂନ୍ୟ କରିଥିଲା, ସେହିପରି ଏହି ପାରିକୁଦର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଅବନତି କରି ଯାଇଅଛି । ^(୧୯) ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଏହି ପାରିକୁଦ ଓ ମାଲୁଦରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ^(୨୦) । ନଅଙ୍କର ଦୁଇବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ପାରିକୁଦରେ ବର୍ଷା ନ ହୋଇ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ପୁଣି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଆରମ୍ଭରୁ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବାକୁ ମଧ୍ୟ ମିଳୁ ନଥିଲା । କେବଳ ପାରିକୁଦ ନୁହେଁ, ସମସ୍ତ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏହି ଅବସ୍ଥା ଘଟିଥିଲା । ^(୨୧) ଲୋକମାନେ ମୂଲ ମଜୁରି ପାଉ ନଥିଲେ । ସୁତରାଂ ଅନେକ ଲୋକ କଟକ ଯାଇ ମୂଲ ଲାଗୁଥିଲେ, ସେ ସମୟରେ କଟକ ଯାଇ ମୂଲ ଲାଗିଥିବା କେତେକ ଲୋକ ଆଜସୁଦ୍ଧା ପାରିକୁଦରେ ଜୀବିତ ଥାଇ ନଅଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ୍ତ ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠା ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ସେହି ଭୀଷଣ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରୁ ନିଜ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମାନସିଂହ ଅକୁଣ୍ଠିତ ଚିତ୍ତରେ ତାହାଙ୍କ ରାଜକୋଷ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରି ଦେଇଥିଲେ । ଦେଶର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ନସତ୍ର ଓ ମୁଠି ଚାଉଳ ଦେବା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଥିଲେ । ମଫସଲରୁ ଅନେକ ଲୋକ ରାଜାଙ୍କ ଗଡ଼ ନିକଟକୁ ଆସି ସେଠାରେ ଝଉଳ କିମ୍ବା ଭାତ ପାଉଥିଲେ । ସେହି ଅନ୍ନସତ୍ରରେ ଯେଉଁମାନେ ଖାଇ ନିଜ ଜୀବନ ରକ୍ଷାକରି ପାରିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକମାନେ “ଛତୁଖିଆ” ବୋଲି କେତେକ ସମୟ ଅଲଗା କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ନାନା ଉପାୟ କରି ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମାନସିଂହ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ପ୍ରାୟ ୧୮ମାସ କାଳ ନିଜ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପାଳିଥିଲେ । ଏତେ ଚେଷ୍ଟା କରି ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାୟ ୫୩୭୫ ଲୋକ ପାରିକୁଦରେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଥିବାର ଏବଂ ୧୨୫୦ ଜଣ ବିଦେଶକୁ ଚାଲିଯାଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ପାରିକୁଦରେ ପ୍ରାୟ ୧୧ହଜାର ଲୋକ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଶେଷରେ ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ଲୋକ କମ୍ ହୋଇଥିଲେ । ଏଣୁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପାରିକୁଦକୁ ହତଶ୍ରୀ କରିଥିଲା ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ସେହି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ବର୍ଷା ଅଭାବରୁ କୌଣସି ଫସଲ ପାରିକୁଦରେ ହୋଇ ନଥିଲା । ସୁତରାଂ ରାଜାଙ୍କ ରାଜସ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଉଠି ନଥିଲା । ରାଜସ୍ୱ ନ ପାଇ ରାଜା ନିଃସ୍ୱ ହୋଇଥିଲେ । ତଥାପି ୧୮ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପାଳିବା ଯୋଗୁଁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଶେଷରେ ରାଜକୋଷ ଅର୍ଥଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ରାଜାଙ୍କର ତତ୍କାଳୀନ ଉଦାରତା ଓ ପ୍ରଜାବାତ୍ସଲ୍ୟ ଦେଖି ଭାରତ ସରକାର ଏହି ରାଜାଙ୍କୁ “ଭାରତ ନକ୍ଷତ୍ର” (Companion star of India) ଉପାଧି ଦେଇଥିଲେ ^(୨୨) । ଅବଶ୍ୟ ସେହି

ଉପାଧି ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମାନସିଂହଙ୍କୁ ଚିରଜୀବୀ କରି ପାରିନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟରେ ସେହି ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଜାବାସଲ୍ୟ ଓ ଅଜସ୍ର ଧନବ୍ୟୟ ଯେଉଁମାନେ ଉପଭୋଗ କରିଅଛନ୍ତି, ସେହି ପାରିକୁଦ ପ୍ରଜା ଆଜସୁଦ୍ଧା ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମାନସିଂହଙ୍କ ଅମର କୀର୍ତ୍ତି ଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଆଉ କି ଚିରସ୍ମରଣୀୟ କୀର୍ତ୍ତି ସେ କରିଥାନ୍ତେ ?

ନଅଙ୍କ ବର୍ଷ ଅସାଧାରଣ ଖର୍ଚ୍ଚ ଏବଂ କ୍ରମାଗତ ତିନି ଚାରି ବର୍ଷ ରାଜସ୍ୱ ନ ପାଇ ସେ ରାଜା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଶେଷରେ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇଯାଇ ଥିବାରୁ ଆଉ ରାଜ୍ୟ ଚଳାଇବାକୁ ତାହାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲାନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସେହି ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥାରୁ ନିଜ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ରାଜା ମହୋଦୟ ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ହସ୍ତରେ ନିଜ ରାଜ୍ୟ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ପୁଣି ନିଜ ଖର୍ଚ୍ଚ ସକାଶେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଧନ ପାଇଥିଲେ । ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଉଆର୍ଡସ୍ (Court of -Wards) ହସ୍ତରେ ଦେବା ପରେ ଆଉ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଜୀବିତ ଥାଇ ୧୮୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେ ରାଜା ଜହନୋକରୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ସେ ୧୮ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କର କୌଣସି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନଥିବାରୁ ସେ ତତ୍କାଳୀନ ଧରାକୋଟ ରାଜବଂଶରୁ ଜଣେ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର କରିଥିଲେ ।

ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମାନସିଂହ ନିଜ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ “ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରପୁର ଶାସନ” (ଅଲଣ୍ଡା) ଓ ନିଜର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟାଙ୍କ ନାମରେ “ଜେମାଦେଇ ପୁର” ଶାସନ ବସାଇଥିଲେ । ସେ ଦିୱାନି ଶାସନ ଆଜସୁଦ୍ଧା ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ।

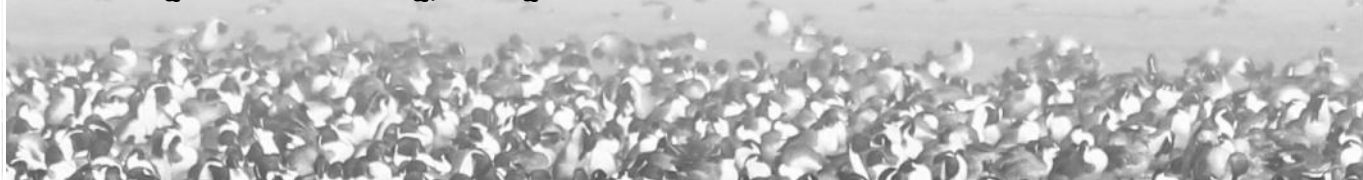
□□□

୨୦- ରାଜା ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ “ରାଜା ବାହାଦୂର”

(୧୮୭୨- ୧୯୨୦)

ରାଜ୍ୟଲାଭ-ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଧରାକୋଟ ରାଜ୍ୟର ବୋଘେଲ୍ ବଂଶର ଜଣେ ରାଜପୁତ୍ର । କେତେକ କାରଣରୁ ତାହାଙ୍କ ପିତା ଆଧୁନିକ ନିୟମାବଳୀ ରାଜ୍ୟରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଏହି ନିୟମାବଳୀରେ ୧୮୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ରାଜା ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୧୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ପାରିକୁଦର ଭାବୀ ରାଜା ରୂପେ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ପରେ ୧୮୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପୂର୍ବରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହେବାରୁ ପାରିକୁଦର ରାଜଗାଦୀରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ ।

ଶିକ୍ଷା ଓ ଚରିତ୍ର- ରାଜା ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ ଆଧୁନିକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାରେ ଶିକ୍ଷିତ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତ, ହିନ୍ଦୀ ଓ ଫାର୍ସୀ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ସେ ଜଣେ ମୁସଲମାନ୍ ଖାଜାଙ୍କୁ ନିକ୍ଷର ଜମି ଦେଇ ଏଠାରେ ରଖାଇଥିଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ବୈଦ୍ୟବିଦ୍ୟା ଓ ମନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବୀଣ ଥିଲେ । ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସାୟରେ ସେ ଏତେଦୂର ପାରଦର୍ଶୀ ଥିଲେ ଯେ, ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଅନେକ ଦୁଃସାଧ୍ୟ ଓ କଠିଣ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ରୋଗୀ ଏଠାକୁ ଆସି ଚିକିତ୍ସିତ ହେଉଥିଲେ । ନିଜ ଚିକିତ୍ସା ସକାଶେ ଆବଶ୍ୟକ ନାନା ପ୍ରକାରର ଔଷଧ ବୃକ୍ଷମାନ ଭାରତର ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ସେ ରାଜା ନିଜ ଭବନ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ସୁରମ୍ୟ ଉଦ୍ୟାନରେ ରଖାଇଥିଲେ । ଆଜିକାଲି ସେ ବଗିଚାଟି ଆହୁରି ଉନ୍ନତି କରାଯାଇଅଛି ଏବଂ ପାରିକୁଦକୁ ଯେ କୌଣସି ଆଗନ୍ତୁକ ଆସିଲେ ଏହି ବଗିଚାର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥାନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ସେ ବଗିଚାଟିକୁ ଗୋଟିଏ “ଔଷଧୀ ବଗିଚା”^(୨୩) ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଔଷଧ ବୃକ୍ଷ ସଂଗେ ସଂଗେ ନାନା ପ୍ରକାର ଛାୟାପ୍ରଦ ଓ ଫଳଦାୟକ ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିଏ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । ବଗିଚାର ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନରେ ଥିବାରୁ ପାରିକୁଦର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଏଠାକୁ ଆସି ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି । ଶୁଣାଯାଏ, ସୁଦୂରର ବାଲୁଗାଁ, ବାଣପୁର ଓ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଅଞ୍ଚଳରୁ ମଧ୍ୟ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ଆସି ଏଠାରେ ରାତ୍ରଯାପନ କରିଥାନ୍ତି । (ବିଶେଷତଃ ଶେଷୋକ୍ତ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ ଅନେକ ମାଙ୍କଡ଼ ଥିବାରୁ ସେଠାରେ ନ ରହି ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି ।)

ବୈଦ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ସଂଗେ ସଂଗେ ରାଜା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧାର୍ମିକ ଥିଲେ । ଅନେକ ପଣ୍ଡିତ ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ଆସି ତାହାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ସମ୍ମାନିତ ହେଉଥିଲେ ଏବଂ ଅନେକ ଧନ ବ୍ୟୟ କରି ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଭାରତର ନାନା ଡାକ୍ତରୀକୁ ପଠାଉଥିଲେ । ପୁଣି ନିଜେ ଭାରତର ସମସ୍ତ ଡାକ୍ତରୀ ଭ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ।

ଏହି ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ଉତ୍କଳର ବ୍ୟାସକବି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି ଯାହା ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି, ତାହା ଅବିକଳ ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧୃତ କରୁଅଛୁ:-

“ପାରିକୁଦ କଥା କିଛି ନ ପାରିଲି ଲେଖି,
ତୁମେ ଆପେ ନିଜେ ଆସି ବେଳେ ଯାଅ ଦେଖି ।
ତର ନାହିଁ ଭାଇ ବାଟ ଖରଟ ସକାଶେ,
ପାଇଯିବ ସବୁ ପହଞ୍ଚିଲେ ରାଜା ପାଶେ ।
ଅଧିକା ପାଇବ ବୁଝୁଥିବ ପାଟ ଯଥା,
ଦେଖିବ ଆଖିରେ ରାଜା ଦାତାପଣ କଥା ।
ବାଧୁକା ପଡ଼ିବ ଯେତେ ବାଟ ଚାଲିବାରୁ,
ଔଷଧ ପାଇବ ତକ୍ଷଣେ ରାଜାଠାରୁ ।
ରାଜା ଆପେ ଜଣେ ବୈଦ୍ୟ, ଗରିବ ସକାଶେ
ବିବିଧ ଔଷଧ ଆଣି ରଖିଥାନ୍ତି ପାଶେ ।
ବାଣ୍ଟନ୍ତି ଔଷଧ ନେଇ ଦୁଆରେ ଦୁଆରେ,
ଏଡ଼େ ମଜା କଥା ଦେଖିଛ କି କେଉଁଠାରେ ?
ଦାତା, ପରପକାରୀ, ସୁଶୀଳ, ପଣ୍ଡିତ,
ମିଷ୍ଟଭାଷୀ, ଧୀର, ନାନା ଗୁଣରେ ମଣ୍ଡିତ ।
ଓଡ଼ିଶା ଉନ୍ନତି କରିବାକୁ ଥୋଡ଼ା ଥୋଡ଼ା,
ଏହିପରି ରାଜା ଅଛି ପୁଣି ଦୁଇ ଲୋଡ଼ା ।”

(ଉତ୍କଳ ଭ୍ରମଣ)

କାର୍ତ୍ତି ଓ ‘ରାଜା ବାହାଦୁର’ ଉପାଧି -ଏହି ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ୧୮୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପୁଣି ଆଉ ଥରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ତାହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ବର୍ଷ (୧୮୭୨) ଅତିବୃଷ୍ଟି ଯୋଗୁଁ ଚିଲିକା ପାଣି ସମୁଦାୟ ପାରିକୁଦକୁ ଜଳମଗ୍ନ କରିଥିଲା । ଫଳରେ ସେ ବର୍ଷ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଅତିବୃଷ୍ଟି ଓ ଫସଲ ବିନାଶ ଯୋଗୁଁ ପାରିକୁଦରେ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ନିଜ ପୂର୍ବଜଙ୍କ ପୂର୍ବକାର୍ତ୍ତି ସ୍ମରଣ କରି ରାଜା ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ ନିଜ ରାଜକୋଷରୁ ଅନେକ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ କରି ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପାଳିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ସେହି ଉଦାରତା ଓ ପ୍ରଜାପାଳନ ସକାଶେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଏହି ରାଜାଙ୍କୁ “ରାଜା ବାହାଦୁର” ଉପାଧି ଦେଇଥିଲେ ।

ସେହି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ସମସ୍ତ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଏହି ରାଜା ମଧ୍ୟ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ସୁତରାଂ ୧୯୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆଉ ଥରେ ପାରିକୁଦ କୋର୍ଟ-ଅଫ୍-ଉଆର୍ଡସ (Court-of Wards) ହସ୍ତକୁ ଗଲା ।

ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ପ୍ରଜା ପାଲିବା ସଂଗେ ଏହି ରାଜା ଆହୁରି ଅନେକ ଟଙ୍କା ଦେବମନ୍ଦିର, ପୋଖରୀ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ତ୍ତିସ୍ଥାପନ ସକାଶେ ବ୍ୟୟ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଧାନ କାର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ କାଳୀଜାୟୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର (ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ କାଳୀଜାୟୀ ପାହାଡ଼ରେ) ନିର୍ମିତ, ନିଜ ଗଡ଼ରେ ନୀଳକଣ୍ଠ ମହାଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ଓ ତନ୍ମିଳନସ୍ଥ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖନନ ପ୍ରଧାନ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସେ ଏଠାର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ଜୀର୍ଣ୍ଣସଂସ୍କାର କରାଇଥିଲେ । ସେହି ରାଜା ନିଜ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ପାଷାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ନିମନ୍ତେ ନିଜ ବ୍ୟୟରେ

ଗୋଟିଏ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଜ୍ଞମେରୀ ସ୍କୁଲ ୧୮୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବସାଇଥିଲେ । ସେହି ସ୍କୁଲଟି ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ମାଜନର ସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଅନେକ କାରଣରୁ ପୁଣି ଭର୍ଷାକୁଲାର ସ୍କୁଲ ହୋଇ କେତେକ ବର୍ଷ ଚାଲିଲା । କିନ୍ତୁ ସୁଖର ବିଷୟ, ଗତ ୧୯୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦଠାରୁ ଆଉ ଥରେ ମାଜନର ସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ ହୋଇ ସେହି ରାଜାଙ୍କ ଅକ୍ଷୟକାର୍ତ୍ତି ଗାନ କରୁଅଛି ।

ଅନ୍ତିମ ଦଶା- ନିଜ ରାଜ୍ୟୋନ୍ମୁଖି ଓ ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପକାରରେ ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ବ୍ୟୟ କରି, ପୁଣି ଏକାଧିକ ଥର ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଓ ଚିଲିକା ବଡ଼ି ଯୋଗୁଁ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହେବାରୁ ଏହି ରାଜା ଅତ୍ୟନ୍ତ ରଣଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସୁତରାଂ ରାଜ୍ୟ ଚଳାଇବା ଅସମ୍ଭବ ଦେଖି ସେ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ୧୯୦୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କୋର୍ଟ-ଅଫ-ଉଆର୍ଡ଼ସ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଏତେଦୂର ରଣଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଯେ, ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାୟ ୧୫ବର୍ଷ ଯାଏ (୧୯୦୪-୧୯୧୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ) କୋର୍ଟ-ଅଫ-ଉଆର୍ଡ଼ସ ହସ୍ତରେ ରହିଥିଲା ।

ଏହି ରାଜାଙ୍କର ଦୁଇଗୋଟି ପୁତ୍ର ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଅକାଳରେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରୂପେ ରାଜା ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ ଗଞ୍ଜାମ ସୋଡ଼କ ଗ୍ରାମବାସୀ ଶ୍ରୀମାନ୍ କୁଳଶେଖର ଭଞ୍ଜଦେବଙ୍କ ତୃତୀୟ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

□□□

୨୧- ରାଜା ରାଧାମୋହନ ମାନସିଂହ ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଭ୍ରମରବର ରାୟ

(୧୯୨୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ —)

ଜନ୍ମ ଓ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥା- ୧୮୮୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ସୋଡ଼କ ଗ୍ରାମରେ ଭଞ୍ଜବଂଶୀୟ ଶ୍ରୀ କୁଳଶେଖର ଭଞ୍ଜଦେବଙ୍କ ତୃତୀୟ ପୁତ୍ର ରୂପେ ରାଧାମୋହନ ମାନସିଂହ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ଛ ବର୍ଷ ବୟସରେ (୧୮୯୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ) ସେ ପାରିକୁଦର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହଙ୍କ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ରୂପେ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ ।

ଶିକ୍ଷା ଓ ଚରିତ୍ର- ଅତି ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଏଠାକୁ ଆସି ରହିବାରୁ ଏବଂ ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଭଉସା ଥିବାରୁ ରାଧାମୋହନ ବିଦେଶକୁ ଯାଇ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିପାରି ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନୀୟ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲରେ କେତେକ ସମୟ ପଢ଼ି ପରେ ଜଣେ ଗୃହଶିକ୍ଷକଙ୍କଠାରୁ (Tutor) ଓଡ଼ିଆ, ସଂସ୍କୃତ ଓ ସାମାନ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷା ସଂଗେ ସଂଗେ ସେ ପୈତୃକ ବୈଦ୍ୟବିଦ୍ୟା ଓ ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ କେତେକ ପଢ଼ିଥିଲେ । ତାହାର ଫଳରେ ଆଜିସୁଦ୍ଧା ଅନେକ ରୋଗୀ ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ଆସି ଏହି ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚିକିତ୍ସିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ରାଜା ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅନେକ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ନାନାପ୍ରକାର ଔଷଧ ତୟାର କରାଇ ବିତରଣ କରନ୍ତି । ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାରେ ଶିକ୍ଷିତ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ରାଧାମୋହନ ମାନସିଂହ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ନାନାସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ଅନେକ ବିଷୟ ଜାଣିପାରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ସେହି ଉସ୍ତାଦ ଓ ଅଦମ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା ଯୋଗୁଁ ସେ ନିଜ ପ୍ରଜା ଓ ବୃଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କର ପ୍ରୀତିଭାଜନ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ସେ ପାରିକୁଦର ଅନେକ ଉନ୍ନତି କରିପାରିଅଛନ୍ତି ।

ରାଜ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି- ପୂର୍ବେ କୁହାଯାଇଅଛି ଯେ, ପାରିକୁଦ ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ କୋର୍ଟ-ଅଫ-ଉଆର୍ଡ଼ସ ହସ୍ତକୁ ଯାଇଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଦେଶର ଅନେକ ଉନ୍ନତି ହୋଇଥିଲା । ଚିଲିକାର ବନ୍ଧ ବିସ୍ତୃତ ଓ ଦୃଢ଼ କରାଯାଇଥିଲା । ପୁଣି ଅନେକ ଜମି କୃଷି-ଉପଯୋଗୀ କରାଯାଇଥିଲା । ସେହି କୋର୍ଟ-ଅଫ-ଉଆର୍ଡ଼ସ ସମୟରେ (ଖ୍ରୀ ୧୯୦୬-୦୯) ସମୁଦାୟ ଜାଗିର ମାହାଲର ସର୍ତ୍ତେ ଓ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ପାରିକୁଦ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଭୂମ୍ୟାଧିକାର ବଢ଼ିଥିଲା । ପୂର୍ବେ ଏଠା ଲୋକମାନଙ୍କର ଜମିରେ କୌଣସି ଅଧିକାର ନଥିଲା । କେବଳ ଫସଲ ଆଦାୟ କରି ରାଜସ୍ୱ ଦେବା ବିନା ଜମି କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ କିମ୍ବା ବନ୍ଧକ ଦେବାର ଅଧିକାର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଭୂମିର ମାଲିକ ହେଲେ । ସେମାନେ ରାଜସ୍ୱ ଦେଇ ନିଜ ଜମି ବିକ୍ରୟ କରିପାରନ୍ତି କିମ୍ବା ବନ୍ଧକ ଦେଇ ପାରନ୍ତି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସେହି ସମୟରେ ପୂର୍ବେ ଯେତେ ନିଷ୍ଠର ଜମି ଥିଲା, ସେସବୁ ଉପରେ ଖଜଣା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ପୂର୍ବେ ପାରିକୁଦରେ ଅନେକ ପ୍ରଜା ‘ଝଙ୍କରାଣ ଜାଗିରି’ ସ୍ୱରୂପ ଅନେକ

ଜମି ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ନିଷ୍କର ରୂପେ ଭୋଗ କରୁଥିଲେ । କେବଳ ପାଇକମାନେ ଫସଲରୁ ଅଷ୍ଟମାଂଶ ଠାରୁ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଭାଗ ଦେଉଥିଲେ । ଏପରି ଅନେକ ଜମି, ସେହି ସେହି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଦେଖି ଖଜଣା ହୋଇଥିଲା । ସୁତରାଂ ଲୋକମାନେ କେତେକ ପରିମାଣରେ କୋର୍ଟ ଅଫ-ଉଆର୍ଡସ ପ୍ରତି ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । କାରଣ ପୂର୍ବେ ଯେ ଯେତିକି ଫସଲ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ, ସେଥିରୁ ଭାଗ କିମ୍ବା ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶ ଦେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏଣିକି ତାହାର ଫସଲ ହେଉ ବା ନ ହେଉ ସେ ରାଜସ୍ୱ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ସୁତରାଂ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅସନ୍ତୋଷ ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ସୁବିଧା କରିବାକୁ ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କର କୌଣସି କ୍ଷମତା ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ରାଧାମୋହନ ମାନସିଂହ ସ୍ୱତଃସ୍ପୃହ ହୋଇ ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଜଣାଇ କୋର୍ଟ-ଅଫ-ଉଆର୍ଡସ ହସ୍ତରୁ ରାଜ୍ୟ ମୁକୁଳାଇ ଆଣିଥିଲେ (ଖ୍ରୀ ୧୯୧୯) । ୧୯୧୯ ଠାରୁ ୧୯୨୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜେ ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଭାର ବହନ କରି ୧୯୨୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହେବାରୁ ରାଜା ରାଧାମୋହନ ପାରିକୁଦର ରାଜା ହେଲେ ।

କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କାର୍ତ୍ତିକଳାପ-ବାସ୍ତବରେ ଆଧୁନିକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାରେ ଶିକ୍ଷିତ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ରାଧାମୋହନ ମାନସିଂହ ନିଜ ସାହସ ଓ ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ଦ୍ୱାରା ପାରିକୁଦର ଅନେକ ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିଅଛନ୍ତି । ଗତ ବାରବର୍ଷ କାଳ ସେ ପୁରାଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡର ଜଣେ ନିର୍ବାଚିତ ସଭ୍ୟ (Elected member) ହୋଇ ଦେଶର ଅନେକ ରାସ୍ତା, କୁଅ, ପୋଖରୀ ବୋର୍ଡଦ୍ୱାରା କରାଇ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାକମେରୀ ସ୍କୁଲ ବସାଇଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ଜିଲାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ପରି ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ ଦ୍ୱାରା କରାଇ ଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ପାରିକୁଦ ଓ ବାଣପୁରର ଅନେକ ଦେବମନ୍ଦିରର ଜୀର୍ଣ୍ଣସଂସ୍କାର ଓ ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତୋଟି ନୂତନ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ପ୍ରଧାନ ଅଟେ:- ମାଳିଯାଇ କୁଦାରେ ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର (ଏହା ଚିଲିକା ଆରପାରି ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଷ୍ଟେସନ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ), ଜଗନ୍ନାଥ ଦେଉଳ ନୂଆପଡ଼ାରେ (ପାରିକୁଦ) । ରଙ୍ଗନାଥଙ୍କ ଦେଉଳ ବାଣପୁରରେ । ଚଳିତ ବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ୧୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଗୋଟିଏ ନୂତନ ମନ୍ଦିର-ନିଜ ଗଡ଼ ସମ୍ମୁଖରେ ତୟାର କରାଉଛନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ତାହାଙ୍କ ସାମୟିକ ସୁବିଧା ସକାଶେ ବାଲୁଗାଁରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବାସଭବନ ପ୍ରାୟ ପଚାଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟରେ ତୟାର କରିଅଛନ୍ତି ।

ରାଜା ରାଧାମୋହନ ମାନସିଂହ ଜଣେ ନାଟକପ୍ରିୟ ଅଟନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ନବ୍ୟଧରଣର ନାଟକ ସଂଗେ ସଂଗେ ଅନେକ ପୌରାଣିକ ନାଟକ ଦଳ ନିଜ ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟି କରାଇଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାୟୀ ନାଟକାଳୟ (Pandal) ନିଜ ଗଡ଼ରେ ତୟାର କରାଇଅଛନ୍ତି । ନାଟକ ସଂଗେ ସଂଗେ ପୌରାଣିକ କାବ୍ୟ ଓ ସାହିତ୍ୟ ଲିଖନରେ ତାହାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ରୁଚି ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ତାହାଙ୍କ ରଚିତ କେତୋଟି ଛାନ୍ଦ, କବିତା ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ହେବାର ଆୟୋଜନ ହେଉଅଛି ।

ସମୁଦାୟ ପାରିକୁଦ ରାଜବଂଶରେ ରାଜା ରାଧାମୋହନ ମାନସିଂହ ପ୍ରକୃତରେ ଜଣେ ଭାଗ୍ୟବାନ ରାଜା ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ନିଜ ବୁଦ୍ଧି ଓ ତେଜା ଦ୍ୱାରା ସେ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ଯେପରି ଉନ୍ନତି ବିଧାନ କରି ପାରିଅଛନ୍ତି, ସେହିପରି ନିଜ ଭାଗ୍ୟବଳରେ ସେ ଚାରିଗୋଟି ପୁତ୍ରର ପିତା ହୋଇଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ଗତ ନବେ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଯେତେ ରାଜା ଏହି ବଂଶରେ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ (୧୮୩୭-୧୯୨୭), ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ପୁତ୍ର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରୂପେ ଏଠାରେ ରାଜା ହୋଇପାରି ନଥିଲେ । ହୁଏତ, ସେମାନେ ଅପ୍ରାକୃତିକ ହୋଇ କେତେକ କାଳ ରାଜତ୍ୱ କରି ମାନବଳୀଳା ସମ୍ବରଣ କରୁଥିଲେ ବା ସେମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ପୁତ୍ର ଥିଲେ, ସେମାନେ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡୁଥିଲେ । ସୁତରାଂ ଏହି ନବେବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଚାରିଜଣ ରାଜା ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରୂପେ ଅନ୍ୟ ଏକ ରାଜପୁତ୍ର ଆଣି ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର କରୁଥିଲେ । ରାଜା ରାଧାମୋହନ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ହୋଇ ପାରିକୁଦ ଆସିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟବଳରୁ ସେ ଚାରିଗୋଟି ପୁତ୍ର ପାଇଅଛନ୍ତି । ଏହି ଚାରି ପୁତ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ତିନିଜଣ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜା ହେଉଥିବା ରାଧାମୋହନ ମାନସିଂହଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଉଣା ଗୌରବର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ଏଠାରେ ସେହି ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ପଦେ ଅଧେ ଲେଖିବା ସମୀଚୀନ ବୋଧ କରୁଅଛି ।

୧ମ ପୁତ୍ର-ଯୁବରାଜ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ।

ବୟସ ପ୍ରାୟ ୨୧ ବର୍ଷ । ସେ ରାୟପୁର ରାଜକୁମାର କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଡ଼ରେ ରହି ରାଜ୍ୟର କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରୁଅଛନ୍ତି । ସେ ପାରିକୁଦର ଭାବୀ ରାଜା ।

xx

୨ୟ ପୁତ୍ର- କୁମାର ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଦେବ ।

ବୟସ ୧୯ ବର୍ଷ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାୟପୁର ରାଜକୁମାର କଲେଜରୁ ଶେଷ ପରୀକ୍ଷାରେ (Diploma class) ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ କ୍ଷମତାପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ରାୟପୁର ଅଦାଲତରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । କ୍ରମେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ କ୍ଷମତା ପାଇ ଆଉ ଦୁଇ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଦଶପଲ୍ଲୀ ରାଜଗାଦିରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେବେ । ସେ ନିଜ ଅଜା ଦଶପଲ୍ଲୀ ରାଜାଙ୍କ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଅଟନ୍ତି । କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନେକ ବିଦ୍ୟାରେ-ଘୋଡ଼ା ଦୌଡ଼, ଶିକାର, ଫଟୋଗ୍ରାଫୀ (Photography) ଇତ୍ୟାଦିରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିପୁଣ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ସେ ରାୟପୁର କଲେଜରୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସମ୍ମାନ ପାଇ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ତାହାଙ୍କ ଉଦାର ହୃଦୟ, ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ବାକ୍ୟାଳାପ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଗଡ଼ଜାତର ସେ ଜଣେ ଉପଯୁକ୍ତ ରାଜା ହେବେ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ।

xx

୩ୟ- ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଆର୍ ରାଜା ।

ଦକ୍ଷିଣ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟାନ୍ତର୍ଗତ ଭାଷ୍ମ ବା ବିଷମ କଟକ ରାଜାଙ୍କର ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଅଟନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ବୟସ ୧୭ବର୍ଷ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶାଖାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ପାର୍ବତୀପୁରରେ ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ୍ ଶ୍ରେଣୀରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ।

xx

୪ର୍ଥ- ଚିକାଇତ ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ଦେବ ।

ବୟସ ୧୦/୧୧ ବର୍ଷ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ କଟକ କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ।

ଏପରି ଚାରି ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ପାଇ ରାଜା ରାଧାମୋହନ ମାନସିଂହ ପ୍ରକୃତରେ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ଅଟନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ନେଇ ସେ ଅନେକ ଦିଗରେ କି ପ୍ରଜା କି ସରକାର ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ପରିଚିତ ଅଟନ୍ତି ।

ଇଂରାଜୀରେ କହନ୍ତି- “Plain living and high thinking” ଏହା ଯଥାର୍ଥରେ ରାଜା ରାଧାମୋହନ ମାନସିଂହଙ୍କଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । ତାହାଙ୍କର ନିରାଡ଼ମ୍ବର ବେଶଭୂଷା, ଅସାଧାରଣ ଅତିଥିସକ୍ତି ଓ ପ୍ରଜାବାସ୍ତବ୍ୟ ଯେ ଥରେ ମାତ୍ର ଅନୁଭବ କରିଅଛନ୍ତି, ସେ କଦାପି ଏହି ରାଜାଙ୍କୁ ପାସୋରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

□□□

ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ଓ ଭାଷା-ପାରିକୁଦରେ କୌଣସି ଆଦିମ ବା ଅନାୟିକ ଜାତି ପୂର୍ବେ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଚିଲିକା ଉପକୂଳରେ ଯେଉଁ କଣ୍ଡରା, କେଉଟ ଓ ନୋଲିୟାମାନେ ବାସ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଆଦିମବାସୀ ହେବା ସମ୍ଭବ । ସେମାନଙ୍କର ମାଛଧରା ବିନା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ନଥାଏ । ମାଛମାରି ନିଜ ଜୀବିକା ଚଳାଇବା ସକାଶେ ସେମାନେ ଶତାଧିକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଚିଲିକା ଉପକୂଳରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଆଜିକାଲି ସେହି ଜାତୀୟ ଲୋକେ ଋଷ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅତ୍ୟନ୍ତ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ବାଉରି, ମେହେନ୍ତର ବା ହାଡ଼ି ଆଦିମବାସୀ ବୋଲି ପରିଚିତ । କିନ୍ତୁ ସେହି ଜାତୀୟ ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ପାରିକୁଦର ଆଦିମବାସୀ ନୁହଁନ୍ତି । ସେମାନେ ପାରିକୁଦର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କ ପରି ବାଣପୁର ଅଞ୍ଚଳରୁ ଏଠାକୁ ଆସିଥିବା ସମ୍ଭବ ।

ସମୁଦାୟ ପାରିକୁଦବାସୀ ହିନ୍ଦୁ ଅଟନ୍ତି । ପୂର୍ବେ କେତେଟି ପଠାଣ ଏଠାରେ ଥିବାର ୧୯୦୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜନଗଣନାରୁ ଜଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନେ ଏ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ଚାଲିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏଠା ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ । ପୁରୀ ଓ ଗଞ୍ଜାମ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏଠା ଲୋକମାନଙ୍କ ଭାଷା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭାଷା ସଂଗେ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଗଞ୍ଜାମର ଅତି ନିକଟରେ ଥିବା ରମ୍ଭା ଓ ଖଲ୍ଲିକୋଟରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଭାଷା ସେଠା ତେଲଗୁମାନଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ବିକୃତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ପାରିକୁଦର କେତେଟି ଛୋଟ ଛୋଟ ଦ୍ଵୀପରେ ଓ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ନୋଲିୟାମାନଙ୍କ ଭାଷା ତେଲଙ୍ଗ ଅଟେ । ସେମାନେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପ୍ରାୟ ଶତାଧିକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଆସି ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବାସ କରିଥିବା ମି: ହଣ୍ଡର ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଏହି ନୋଲିୟାମାନେ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ-ଗୋଟିଏ ନୋଲିୟା ଓ ଅନ୍ୟଟି ଖଲାସୀ । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଲୋକେ ମହୋପଜୀବୀ ଅଟନ୍ତି ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ଲୋକେ କୃଷି କରନ୍ତି ବା ମୂଲ ଲାଗନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାଣିଜୀ ବିବାହ ଚଳେ । ଭଉଣୀର ଝିଅକୁ ବିବାହ କରିବା ସେମାନଙ୍କ ଜାତିର ପ୍ରଧାନ ନିୟମ । ବିଧବା ବିବାହ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚଳେ । କିନ୍ତୁ ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ତାହାର ଦିଅରକୁ ବିବାହ କରିବା ସେମାନଙ୍କ ଜାତିର ଗୋଟିଏ ନିୟମ । ଯଦି ସେପରି ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ଦିଅରକୁ ବିବାହ ନକରେ ଓ ତାହାର ଯଦି କୌଣସି ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ନଥାଏ, ତେବେ ତାହାର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଜାତି ପାଣ୍ଡିରେ ମିଶିଯାଏ । ସେମାନେ ରାମାନୁଜମତାବଲମ୍ବୀ ବୋଲି କହନ୍ତି ଓ ବରୁଣ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ନୂତନ ନୌକା ବ୍ୟବହାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ ବା ନୂତନରେ ମାଛ ଧରିବା ସମୟରେ ପ୍ରଥମେ ସେହି ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହ୍ୟଜୀବୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଣ୍ଡରା, କେଉଟ ଓ କୈବର୍ତ୍ତ ପ୍ରଧାନ । ଏମାନେ ଜାତିରେ ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ନୋଲିୟାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ସଂପର୍କ ନଥାଏ । ଏହି ତିନି ଶ୍ରେଣୀରେ ମଧ୍ୟ ଆଉ କେତେଟି ଶାଖା ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ନୋଲିୟାମାନେ ନୂଆଗାଁ, ଖିରିସାହି, ଅରଖକୁଦା, ସାହାଣ୍ଡି, ରାମଲେଂକା ଓ ମାଣିକପାଟଣାରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । କଣ୍ଡରା ଓ କେଉଟମାନେ ରସକୁଦି, ଖଲାମୁହ, ଖଟିୟାକୁଦା, ବିରିପଦର, ପାଟନାସି, ଅଲଣ୍ଡାପାଟଣା, ମଉସା ଓ ବ୍ରହ୍ମପୁର ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରାମରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି ।

ପାରିକୁଦରେ ଶତକଡ଼ା ୮୦ / ୯୦ ପ୍ରଜା ଓଡ଼ିଆ ବା ଉଡୁଜାତି ଅଟନ୍ତି । ଏହି ଉଡୁମାନେ ପାରିକୁଦର ଆଦିମବାସୀ ନୁହଁନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ପୂର୍ବବସତି ପାରିକୁଦରେ ଥିବାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ । ଏମାନେ ବାଣପୁରର ଶେଷ ରାଜା ଶ୍ରୀହରିସେବକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆସିଥିବା ସମ୍ଭବ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତି ମଧ୍ୟ ଆସିଥିବେ । ସେହିପରି ବାଣପୁର, ଖୋରଧା ଓ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଅନେକ ଲୋକ ଆସିବାରୁ ପାରିକୁଦର ଜନସଂଖ୍ୟା ଓ ଗ୍ରାମସଂଖ୍ୟା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ପୂର୍ବେ ଉଡୁମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଵାଧୀନ ରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ସୈନ୍ୟଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ଥିଲେ । ସୈନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ସେମାନଙ୍କଦ୍ଵାରା ପଦାତିକ ଦଳ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଉଡୁମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଓଡ଼ିଶାର ସୈନ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଳିଷ୍ଠ ଥିଲା । ଏହି ଉଡୁ

ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତି ରାଜାମାନେ ପ୍ରାୟ ଚାରିଶତାଧିକ ବର୍ଷକାଳ ଓଡ଼ିଶାକୁ ବହିଃଶତ୍ରୁର ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ସୈନ୍ୟଶ୍ରେଣୀରେ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତି ଅପେକ୍ଷା ଏତେ ବେଶି ଥିଲା ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଏହି ଦେଶକୁ “ଓଡ଼ିଶା” ବୋଲି ମୁସଲମାନମାନେ ଡାକୁଥିଲେ । ସେହି ଦିନରୁ ଆଜିଯାଏ ସେହି “ଓଡ଼ିଶା” ନାମ ରହିଅଛି । ଏହି ଉତ୍ତମାନଙ୍କୁ “ସଂସ୍କାରହୀନ ପତିତ କ୍ଷତ୍ରିୟ” ବୋଲି ମନୁ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି ।^(୨୪) ଉତ୍ତମାନେ ଆର୍ଯ୍ୟଜାତି ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷତ୍ରିୟଜାତି ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାକୁ ପ୍ରଥମ ଆର୍ଯ୍ୟ ଆଗମନ ଏହି ଆର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେହି ଆର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନାର୍ଯ୍ୟ ବା ଆଦିମବାସୀ ଓ ଦକ୍ଷିଣର ଦ୍ରାବିଡ଼ମାନଙ୍କ ସଂଗେ ସଂପର୍କ ରଖିଥିବାରୁ, ସେମାନେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା “ପତିତ କ୍ଷତ୍ରିୟ” ବୋଲାଉଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଏହି ପତିତ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତକୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ କେଶରୀ ବଂଶ ସ୍ଥାପିତ ହେବାରୁ ଓଡ଼ିଶା ସୈନ୍ୟଦଳ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ସକାଶେ ଏହି ପତିତ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନେ ଗଡ଼ଜାତରୁ ଆନାତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ପଦାତିକ ସୈନ୍ୟଶ୍ରେଣୀରେ ଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଡାଲ, ଖଣ୍ଡା ଓ ତରବାରୀ ସେମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର ଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧରେ ରାଜାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ସକାଶେ ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ନିଷ୍କର ଜମି ପାଉଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଦେଶରେ ଶାନ୍ତି ବେଳେ କୃଷି ବ୍ୟବସାୟ କରି ନିଜ ଜୀବନ କଟାଉଥିଲେ । କୃଷି କରିବା ସକାଶେ ସେମାନେ କୌଣସି ରାଜସ୍ଵ ଦେଉ ନଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଵାଧୀନତା ଲୁପ୍ତ ହେବା ପରେ, ବିଶେଷତଃ ଖୋରଧା ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ ପରେ ସେମାନଙ୍କ ବଳ ଓ କ୍ଷମତା କମ୍ ହୋଇଗଲା । ସେମାନେ ଏକତ୍ର ନ ରହି ଓଡ଼ିଶାର ନାନାସ୍ଥାନରେ ଜଟସ୍ତତଃ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଶାର ନାନାସ୍ଥାନରେ, ବିଶେଷତଃ ଖୋରଧା ଅଞ୍ଚଳରେ ସେମାନଙ୍କର ଅନେକ ବସତି ଦେଖାଯାଏ । ଆଜିକାଲି ସେମାନେ ପାଇକ ବା ଖଣ୍ଡାଏତ ବୋଲି ନିଜକୁ ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି ।

ପାରିକୁଦରେ ଏହି ଉତ୍ତମାନେ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ-ପାଇକ ଓ ରୟତ । ପାଇକମାନେ ପୂର୍ବେ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ଥିଲେ; ଗୋଟିଏ ରାଜାଙ୍କ ଖାସ୍ ପାଇକ, ଅନ୍ୟଟି ଟଙ୍କୀ ପାଇକ । ସମୁଦାୟ ପାଇକ ସଂଖ୍ୟା ୭୫୦ ଥିଲା । ଏଥିରୁ ୫୦୦ ପାଇକ ରାଜାଙ୍କ ଖାସ୍ ପାଇକ ଥିଲେ । ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଗଡ଼ ନିକଟରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେହି ଗ୍ରାମକୁ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା “ପାଇକ ସାହି” କହନ୍ତି । ଖାସ୍ ପାଇକମାନେ ରାଜାଙ୍କ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗଦେଇ ଆଧୁନିକ ସରକାରୀ ପୁଲିସ ବା କନେଷ୍ଟବଲର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଟଙ୍କୀ ପାଇକ ମଫସଲରେ ରହି ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶାନୁଯାୟୀ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସମୁଦାୟ ପାଇକ ପର୍ବପର୍ବାଣିରେ ରାଜାଙ୍କ ଗଡ଼କୁ ଆସି ପାଇକ ଖେଳ, ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ଆଜସୁଦ୍ଧା ପାରିକୁଦରେ ଏହି “ପାଇକ ଖେଳ” ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ । ସେହି ଖେଳ ସମୟରେ ପାଇକମାନଙ୍କର ସାହସ, ବୀରତ୍ଵ ଓ ଡାଲ ଖଣ୍ଡା ସହ କୃତ୍ରିମ ଯୁଦ୍ଧ ଯେ ଥରେ ମାତ୍ର ଦେଖିଅଛି, ସେ କଦାପି ତାହା ପାସୋରି ଯିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହି ସମୁଦାୟ ପାଇକ ରାଜାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବାରୁ ପୂର୍ବେ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ନିଷ୍କର ଜମି ପାଉଥିଲେ । କେବଳ ବାର୍ଷିକ ଫସଲରୁ ଖାସ୍ ପାଇକ ଏକ ଅଷ୍ଟମାଂଶ ଓ ଟଙ୍କୀ ପାଇକ ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ରାଜସ୍ଵ ଦେଉଥିଲେ । ତାହା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରକାର ରାଜସ୍ଵ ଦେଉ ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହେବାରୁ ଓ ତତ୍କାଳୀନ ରାଜାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଶୋଚନୀୟ ହେବାରୁ ଗତ କୋର୍ଟ-ଅଫ-ଉଆର୍ଡସ୍ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କମାଇ ଦିଆଗଲା, ପୁଣି ସେମାନଙ୍କର ଜମି ସବୁ ଖଜଣା ହୋଇଗଲା । ଆଜିକାଲି କେବଳ ୫୦ଜଣ ପାଇକ ରାଜାଙ୍କ ଖାସ୍ ପାଇକ ଅଟନ୍ତି । ସେମାନେ ବାର୍ଷିକ ଫସଲରୁ ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ରାଜସ୍ଵ ଦିଅନ୍ତି ।

ପାଇକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଦଳପତି ବା ଦଳବେହେରା ରହନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ସମୁଦାୟ ପାରିକୁଦରେ ଦୁଇଜଣ ଦଳବେହେରା ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚାରିଜଣ ଅଛନ୍ତି । ରଜତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଓ ଟଙ୍କୀ ପାଇକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ଦଳେଇ ରହନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଏହି ଦଳେଇ, ଦଳବେହେରା ପ୍ରଭୃତି ସେହି ସେହି ମୌଜା ବା ଗ୍ରାମରୁ ରାଜସ୍ଵ ଆଦାୟ କରି ରାଜକୋଷରେ ଦେଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ତହସିଲଦାରମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ପାରିକୁଦର ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ବା ଉତ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଜାତିଆଣ ବାଡ଼ ବା ପାର୍ଥିକ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ର ଭୋଜନ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ପାଇକ ଓ ରଜତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହଦି ସମ୍ଭବ ନଥାଏ । ମାତ୍ର ଆଜିକାଲି କେତେକ ଧନାତ୍ମ୍ୟ

ରଜତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତା କରିବାକୁ ପାଇକମାନେ ପକ୍ଷାତ୍ପଦ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ପୂର୍ବ ପାଇକ ଉପାଧିଧାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ଜଣ ନିଜକୁ ଖଣ୍ଡାଏତ ବା ପାଇକ ଜାତି ଉଚ୍ଚ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଳ୍ପ ଅଟେ ।

ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍ତମାନେ ତେତେ ଶିକ୍ଷିତ ନୁହନ୍ତି ବା ଶିକ୍ଷିତ ହେବାକୁ କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା ସୁଦ୍ଧା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ଚଷା ବା ରଜତ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଶିକ୍ଷିତ ଜଣାଯାଆନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ପାଇକ ଓ ରଜତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତେତେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖା ନଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ପାଇକମାନେ ପୂର୍ବରୁ ଅବସ୍ଥାପନ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ରଜତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା କେତେକ ପରିମାଣରେ ଭଲ ଦେଖାଯାଏ । ତେଣୁ ସେମାନେ ନିଜ ଚଷା ଭାଇମାନଙ୍କୁ ସମୟ ସମୟରେ ଘୃଣା ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ପାଇକମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଉନ୍ନତି ସେହି କୃଷକ ବା ଚାଷୀର ଫସଲ ଓ ପରିଶ୍ରମ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିବା କଥା ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । “ଗୋଟିଏ ଚଷା ଲକ୍ଷେ ପୋଷା” ଏହା ଯଦି ସେମାନେ ଜାଣୁଥାନ୍ତେ, ତାହାହେଲେ ନିଜ ରଜତ ଭାଇମାନଙ୍କର ସର୍ବପ୍ରକାର ଉନ୍ନତି କରିବାକୁ ପାଇକମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତେ, କିନ୍ତୁ ସେପରି ସୁଯୋଗ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ପାରିକୁଦର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ ଓ ସାମନ୍ତ (କ୍ଷତ୍ରିୟ) କେତେ ଘର ଦେଖାଯାନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ୫/୬ଟି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ଏଠାରେ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ଲୋକମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ହେବାରୁ ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜୟପୁର, କଲିକତା ପ୍ରଭୃତି ଦେଶକୁ ଯାଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଭଣ୍ଡାରି, କୁମୁଟି, ବାଉରି, ଧୋବା, କୁମ୍ଭାର, କମାର, ତନ୍ତୀ ଓ ହାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର କେତେକ ବସତି ଦେଖାଯାଏ । ଏଠାର ବାଉରିମାନେ ଗୋଟିଏ କୃଷିଜୀବୀ ଜାତି ଅଟନ୍ତି । ସେମାନେ ମୂଲ ମଜୁରି ଖଟନ୍ତି ଏବଂ ସବୁ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସବାରାରେ ବହନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଅସ୍ବଶ୍ୟ ଜାତି ତଳେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଉପରେ କଥିତ ସମସ୍ତ ଜାତି ମଧ୍ୟରୁ ଭଣ୍ଡାରି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାତି ଜଳସ୍ବଶ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ଏ ସମସ୍ତ ଜାତୀୟ ଲୋକେ ରାଜାଙ୍କ କାମ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିସକାଶେ ସେମାନେ ଋକରାନ୍ ଜମି ପାଇଥାନ୍ତି । କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତିଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ସମସ୍ତ ଜାତୀୟ ଲୋକମାନେ ଋଷ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ଦେଶର ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥା ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଋଷ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଲୋକମାନଙ୍କର ଆଚରଣ, ଧର୍ମ ଓ ନୀତି- ସମୁଦାୟ ପାରିକୁଦବାସୀ ଧର୍ମପରାୟଣ ପରି ଜଣାଯାନ୍ତି । ଧର୍ମରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଟଳ ବିଶ୍ବାସ ଦେଖାଯାଏ । ଏପରି କି ଜଣେ ଲୋକ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଦେଉଳରେ ପ୍ରମାଣ କରିଦେଲେ ତାହାକୁ ସମସ୍ତେ ବିଶ୍ବାସ କରନ୍ତି । ସେପରି ପ୍ରମାଣ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ପାପ କରିଥାଏ କିମ୍ବା ମିଥ୍ୟା କହିଥାଏ, ତେବେ ଅବଶ୍ୟ ତାହାର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ ହେବା ଏଠା ଲୋକମାନେ ବିଶ୍ବାସ କରନ୍ତି । ପୁଣି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସେପରି ପ୍ରମାଣ କରିବା ଲୋକ କିଛି ପ୍ରତିଫଳ ପାଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ଜଣାଯାଏ । ଯାହାହେଉ, ଧର୍ମକୁ ସାକ୍ଷୀ ଦେଇ ସମସ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୁଏ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ରାଜାଙ୍କଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଟଳବିଶ୍ବାସ ଓ ଭକ୍ତି ଦେଖାଯାଏ । ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଜାତି ସମ୍ବନ୍ଧ ବା ମତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଯେକୌଣସି ବିଷୟ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇ ତାହାଙ୍କ ଦ୍ବାରା ସମସ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରାନ୍ତି । ସେହି ସମୟରେ ରାଜାଙ୍କ ରାୟରେ ସମସ୍ତେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଏପରି ଆଉ କୌଣସିଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କଠାରେ ସମସ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରାଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥିବାରୁ ପାରିକୁଦବାସୀ କୋର୍ଟ-କଚେରି ପ୍ରତି ତେତେ ଲାଳାୟିତ ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଆଜିକାଲି ଲୋକମାନଙ୍କ ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥା ଯୋଗୁଁ ବା କୌଣସି ବାହ୍ୟ ପ୍ରରୋଚନାରୁ ସମୟ ସମୟରେ କେତେକ ଲୋକ ମିଥ୍ୟା କହିବାକୁ କିମ୍ବା ମାଲି-ମକଦ୍ଦମା କରିବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଶୁଣାଯାଏ, ପୂର୍ବରେ ଏଠାରେ ଲୋକମାନେ ଯେକୌଣସି ବିଷୟ କେବଳ ରାଜାଙ୍କଠାରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରାଉଥିଲେ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍ତମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଜାତିଆଣ ବା ମତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବିଷୟ ଏହି ରାଜାମାନେ ବୁଝୁଥିଲେ । ପାରିକୁଦ ଗୁରୁବାଇଠାରୁ ଗଞ୍ଜାମ ଯାଏ ଥିବା ସାତ ରାଜ୍ୟର^(୨୫) ଉତ୍ତମାନଙ୍କର ଜାତିଆଣ ବିଷୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରୁଥିବାରୁ ଏହି ରାଜାମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଉପାଧି “ସାତ ଓଡ଼ାବେହେରା ମହାପାତ୍ର” ବୋଲି ଅନେକ ଦିନରୁ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ସେପରି ଉପାଧି ପୁରୀ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ପାଇଥିବା ଜଣାଯାଏ । କେତେକ

ସମୟରେ ଏହି ଉତ୍ତମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଛପନ ରାଜ୍ୟ ସଭା ବସିଥାଏ । ଏହି ଛପନ ରାଜ୍ୟ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ସତ୍ୟବାଦୀ ଠାରୁ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଗଞ୍ଜାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଅଟେ ।

ପାରିକୁଦ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଦେଶରୁ ଅଲଗା ହେବାରୁ ବୋଧହୁଏ ଏଠାରେ ଲୋକମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିରାଡ଼ମ୍ବର ଅଟନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦିଗରେ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ପଛରେ ପଡ଼ି ଅଛନ୍ତି । ଏବେ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା ଏଠା ରାଜାମହୋଦୟଙ୍କ ଉତ୍ସାହରୁ ଏବଂ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ସାହାଯ୍ୟରୁ କେତୋଟି ସ୍କୁଲ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଖାଯାଉଅଛି, କିନ୍ତୁ ତାହା ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ । ଏଠାରେ ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟଜଗତର କୌଣସି ଚାକଟକ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ନୋଲିୟା, ହାଡ଼ି, ବାଉରିଙ୍କୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାତିର ଲୋକେ ମଦ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣ ଖଜୁରି ମଦ ବିନା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର ମଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଶାଦ୍ରବ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଲୋକ ଗଞ୍ଜା ଓ ଅଫିମ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଗୁଣ୍ଡା (ମସଲା ବା ଚୂନପତ୍ର) ଅନେକ ଲୋକ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ପିକା, ସିଗାରେଟ୍ ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ସଭ୍ୟ ଜଗତର ଦ୍ରବ୍ୟ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ରେଙ୍ଗୁନ୍, କଲିକତା ପ୍ରଭୃତି ଦେଶରୁ ଫେରିବା ଲୋକମାନେ ବିଡ଼ି ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଳ୍ପ ।

ଲାଗେ ଲାଗେ ଦୁଇ ଚାରିବର୍ଷ ଅତିବୃଷ୍ଟି ବା ଅନାବୃଷ୍ଟି ଦ୍ଵାରା ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହେବାରୁ ଏବଂ କୃଷି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ନଥିବାରୁ ଏଠାର ଲୋକମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଆଜିକାଲି ତେତେ ଭଲ ନୁହେଁ । ପୂର୍ବେ ଏଠାଲୋକେ ଚାଷ ପ୍ରତି ତେତେ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉନଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ (୨୦/୨୫ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ) ବର୍ଷର ପ୍ରାୟ ଆଠମାସ ଯାଏ ଏଠାରେ ଲୋକେ ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ । କେବଳ ବର୍ଷାର ଚାରିମାସରେ କେତେ ପ୍ରଜା ମାଛ ମାରୁଥିଲେ ଏବଂ ଆଉ କେତେ କୃଷି କରୁଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ମାଛ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମିଳୁଥିଲା । ୨୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରେ ଏଠାରେ ଟଙ୍କାକେ ୧୫/୧୬ ବିଶା ମାଛ ମିଳୁଥିଲା । ଆଉ କେତେ ମାଛ ଶୁଖୁଥା ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବିକ୍ରୟ ହେଉଥିଲା । ଚିଲିକାର ମାଛ ଓଡ଼ିଶାର ସମସ୍ତ ପ୍ରଦେଶରେ ମିଳୁଥିଲା ଏବଂ ରେଙ୍ଗୁନ୍ ପ୍ରଭୃତି ଦୂର ବିଦେଶକୁ ମଧ୍ୟ ରପ୍ତାନୀ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବପରି ଚିଲିକାରେ ମାଛ ନ ମିଳିବାରୁ ପୁଣି ଯାହା କିଛି ଆଦାୟ ହୁଏ ତାହା କଲିକତା ରପ୍ତାନୀ ହେଉଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଲୋକମାନେ ମାଛ କିମ୍ବା ଶୁଖୁଥା ପୂର୍ବପରି ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ପାଉନଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ପୂର୍ବେ ମାଛ ଓ ଲୁଣ ଦ୍ଵାରା ଏଠାର ଲୋକେ ବଡ଼ ସୁଖରେ ଥିଲେ । ପାରିକୁଦର ଲୁଣ ଭାରତର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଓ ରୁଟିକର ବୋଲି ସରକାରୀ ରିପୋର୍ଟରୁ ଜଣାଯାଏ । ^(୨୭) କିନ୍ତୁ ଗତ ୧୯୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଚିଲିକାରୁ ଲୁଣମରା ବନ୍ଦ ହେବାରୁ ପାରିକୁଦର ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ପ୍ରଜା ନିଷ୍ପର୍ଣ୍ଣା ହୋଇ ରହିଲେ । ପୂର୍ବେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଗାଈ ଓ ମାଙ୍କଡ଼ି ରଖୁଥିଲେ । ଗାଈ ଓ ମାଙ୍କଡ଼ି ଦ୍ଵାରା ଲୋକେ ନିଜ ନିଜର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । ଦୁଧ ଓ ଘିଅ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଆଦାୟ କରି ପୁରୀ ଓ କଟକ ରପ୍ତାନୀ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଗାପଟା ଏବଂ କିରାସିନି ବିଦେଶରୁ ଆଣୁଥିଲେ । ଏହି ଉଭୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଆକାଂକ୍ଷା ନ ଥିଲା । ସାଧାରଣତଃ ଗରିବ ଓ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଲୋକମାନେ କିରାସିନି ବଦଳରେ ପୋଲଙ୍ଗ ତେଲ, ଭାଲିଆ ତେଲ, ଜଡ଼ା ଓ ଘିଅ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଆଜିସୁଦ୍ଧା ଅନେକ ଗ୍ରାମରେ କିରାସିନି ବଦଳରେ ପୋଲଙ୍ଗ ତେଲ ବା ଜଡ଼ା ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ଲୁଣ ଓ ମାଛ ବ୍ୟବସାୟ କମି ଯିବାରୁ ଏବଂ କୃଷି ନଷ୍ଟ ହେଉଥିବାରୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ହେଉଅଛି । ଅନେକ ଲୋକ ବିଦେଶ ଯାଇ ମଜୁରି ଖଟନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗରିବମାନେ ଏଠାରେ ରହି ଭୋକ ଉପାସେ କାଳ କାଟନ୍ତି । ଯାହାହେଉ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ, ବିଶେଷତଃ ଦକ୍ଷିଣ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେପରି ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଅସଂଖ୍ୟ ଭିକାରି ଦେଖାଯାନ୍ତି, ଏଠାରେ ସେପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା କିଛି ପରିମାଣରେ କମ୍ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭିକାରି ଅବସ୍ଥାକୁ ପହଞ୍ଚି ନାହାନ୍ତି । ଏହା ପାରିକୁଦ ପରି ସ୍ଥାନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ।

ଏହି କୃଷିଜୀବୀଙ୍କ ଠାରୁ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଲୋକମାନେ ଯେ ସୁଖରେ ଅଛନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ । ସେମାନେ କୃଷିଜୀବୀଙ୍କ ପରି ମୂଲ ମଜୁରି ଖଟନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ତେତେ ମୂଲ୍ୟବାନ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ନିଜ ନିଜ ଜମିରୁ ଯାହା ଆଦାୟ କରନ୍ତି, ତାହା ଖାଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି । ଏ ଅଂଚଳରେ ସମସ୍ତେ ସାଧାରଣତଃ ଉଷୁନା ଚାଉଳ ଖାଆନ୍ତି, କେବଳ

ପର୍ବପର୍ବାଣିରେ ବା ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅରୁଆ ଚାଉଳ ଓ ଡାଲି ଖାଆନ୍ତି । ମୁଗ, ବିରି ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରବି ଫସଲ ଏ ଅଂଚଳରେ ହେଉ ନଥିବାରୁ ଲୋକେ ସେଗୁଡ଼ିକର ଅଭାବ ଅନୁଭବ କରିଥାନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ସମସ୍ତେ ମାଛ ଶୁଖୁଆ ଖାଆନ୍ତି । ଏପରିକି ମାଛ ଓ ଶୁଖୁଆ ବ୍ୟତୀତ ଅନେକ ଲୋକ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ମଧ୍ୟ ତୃପ୍ତି ଅନୁଭବ କରି ନଥାନ୍ତି । ଯଥା ସମୟରେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ମାଛ କିଣି ଶୁଖୁଆ କରି ରଖନ୍ତି ।

ପୋଷାକ ଓ ଅଳଙ୍କାର- ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ପୋଷାକ ତେତେ ମୂଲ୍ୟବାନ ନୁହେଁ । ଗୋଟିଏ ପିନ୍ଧା ଧୋତି ଏବଂ ଖଣ୍ଡିଏ ଝୁଦର ହେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । ଘରେ ଥିବା ବେଳେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଗାମୁଛା ପିନ୍ଧନ୍ତି । କେବଳ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ରାଜ ଉପାଧିଧାରୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେହି କୋଟ କମେଜ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସାଧାରଣତଃ ତେରାବୁଣା ଖଦି ବିନା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଲୁଗା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଘୋଷା ବା ପରଦା ପ୍ରଥା ଥିବାରୁ ସାଧାରଣତଃ ନୀତ ଜାତିଙ୍କୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ଦାଣ୍ଡକୁ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରି କି, ଗୋଟିଏ ଗରିବ ଓ ଅସହାୟା ସ୍ତ୍ରୀ ତାହାର କୁଡ଼ିଆରେ ରହି ସମସ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗିବ, କିନ୍ତୁ ସେ କୌଣସିଠାକୁ ଯାଇ ମୂଲମଜୁରି ଖଟି ପାରିବ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର ମଧ୍ୟରେ ସୁନା ରୁପା ଧନୀ ଓ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଲୋକେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଗରିବ ଲୋକେ କଂସା ପିତ୍ତଳ ପ୍ରଭୃତି ଅଳଙ୍କାର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ପୁରୁଷମାନେ କେବଳ ନୋଲି ଓ ମାଳି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଳଙ୍କାର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଗ୍ରାମ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ଗଠନ- ପାରିକୁଦରେ ୬୫ଟି ଗ୍ରାମ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବାଲିକୁଦରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବାଲିକୁଦରେ ଗଠିତ ହେବାରୁ ଅନେକ ଗ୍ରାମର ନାମାନ୍ତରେ “କୁଦ” ବା “କୁଦା” ପଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା-ଖଟିଆ କୁଦ, ରସକୁଦ, ଅଁଳାକୁଦା, ଜହ୍ନକୁଦା ଇତ୍ୟାଦି । ଆଉ କେତେକ ଗ୍ରାମ ପୂର୍ବ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାରୁ ସେହି ସେହି ରାଜାମାନଙ୍କ ନାମରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅଭିହିତ:-ଜଗନ୍ନାଥପୁର, ବାଲୁକେଶ୍ଵରପୁର, ଭାଗୀରଥପୁର, କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପାରିକୁଦ ପ୍ରାୟ ୬୮ ବର୍ଗ ମାଇଲରେ ୬୫ଟି ଗ୍ରାମ ଅଛି । ସୁତରାଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମ କେତେ ବଡ଼ ଥିବ, ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ । ପ୍ରାୟ ବର୍ଗ ମାଇଲ ଗୋଟିକରେ ଗ୍ରାମ ଗୋଟିଏ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସବୁ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ସମାନ ନଥିବାରୁ ତେତେ ଅସୁବିଧା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କେତେକ ଗ୍ରାମରେ ଶହେ ଦେଡ଼ ଶହ ଘର ଥିଲେ, ଅନ୍ୟ କେତୋଟିରେ ମୋଟେ ୪୦/୫୦ ଘର ଦେଖାଯାଏ । ଏପରି କି କୌଣସି ଗ୍ରାମରେ ହଜାରେ, ପନ୍ଦରଶତ ଗୃହ ନାହିଁ । ଏଠାର ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ପୂର୍ବ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଗ୍ରାମ ଗଠନର ନିୟମାନୁସାରେ ଗଠିତ ହୋଇଥିବା କଥା ମି: ହଷ୍ଟର ତାହାଙ୍କ ଇତିହାସରେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ଅଲଗା ଅଲଗା ଗ୍ରାମ କେବଳ ପାରିକୁଦ ବ୍ୟତୀତ ବଂଗଳା ରାଜଧାନୀରେ (କାରଣ ସେ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶା ବଂଗଳା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା) ବା ଭାରତର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ବୋଲି ହଷ୍ଟର କହନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଆଜିକାଲି ସେ ନିୟମ ବଦଳି ଯାଇଅଛି । ଅନେକ ଥର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହେବାରୁ, ଅନେକ ଲୋକ ବିଦେଶକୁ ବାହାରି ଯିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଗୃହ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଆ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ପୁଣି ଆଉ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ନୂତନ ନୂତନ ଗୃହ ଗଠନ କରାଯାଇଅଛି । ସୁତରାଂ ପୂର୍ବପରି କେବଳ ହାଡ଼ି ଓ ବାଉରିଙ୍କ ଗ୍ରାମ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଗ୍ରାମରେ ଏକଜାତୀୟ ଲୋକେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଏଠାର ଗ୍ରାମ ଘରଗୁଡ଼ିକ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଦେଖାଯାଏ । ଅଧିକାଂଶ ଗ୍ରାମରେ ଦୁଇ ଧାଡ଼ିରୁ ବେଶି ଘର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ପ୍ରାୟ ଅନେକ ଗ୍ରାମର ଏକ ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ ଦେବମନ୍ଦିର ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ ଭାଗବତ ଘର ଦେଖାଯାଏ । ଦେବମନ୍ଦିର ସଙ୍ଗେ ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟ କେତେକ ଗ୍ରାମରେ ଦେଖାଯାଏ । ଦେବମନ୍ଦିର ଓ ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ଗ୍ରାମବାସୀ ବହନ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ରାଜପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ରାଜାଙ୍କ ଖଞ୍ଜା ଜମି ଥାଏ । ଭାଗବତ ଘରେ ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରାମର କୌଣସି ଅତିଥି ରହନ୍ତି । କେତେକ ଗ୍ରାମରେ ଅତିଥିସକ୍ତର ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ପାଣ୍ଡୁ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏଠାର ଭାଗବତ ଘର ମାନଙ୍କରେ (କେତୋଟି ଗ୍ରାମରେ ମାତ୍ର) ପ୍ରତିଦିନ ଭାଗବତ ପଢ଼ା ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ଘର “ଆଖଡ଼ା” ବା “ନାଟଘର” ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଗ୍ରାମର ମୁଖିଆ ମୁଖିଆ ଲୋକେ ଏହି ଭାଗବତ ଘରର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝିଲେ ବୋଧହୁଏ ପାରିକୁଦରେ ଏତେ ଅଗିଷ୍ଠିତ ଲୋକ ଦେଖାଯାଆନ୍ତେ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ

ପୋଖରୀ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଖରା ଦିନରେ ଅଧିକାଂଶ ପୋଖରୀ ଶୁଷ୍କ ହୁଏ, କିମ୍ବା ସେଥିର ପାଣି ଖାରି ବା ଲୁଣୀ ହୁଏ । ସମୁଦାୟ ପାରିକୁଦରେ ପାଞ୍ଚ ଛ'ଟି କୁଅ ଦେଖାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ କୁଅର ପାଣି ଖାରି କିମ୍ବା ଲବଣାକ୍ତ ଥାଏ । ଜାଗିର ମାହାଲ ମଧ୍ୟରେ ନବା, ରତାମାଟି, ତିତିପ ଓ ତଣ୍ଡାକିନାରର କେତୋଟି କୁଅର ପାଣି ବର୍ଷର ସବୁ ସମୟରେ ଭଲ ଥାଏ, ବିଶେଷତଃ ତିତିପ କୁଅର ପାଣି ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦିନରେ ଏଠାର ପାଣି ଅଭାବ ଦୂର କରିଥାଏ ।

ଗୃହ ଗଠନ—ପାରିକୁଦର ଅଧିକାଂଶ ଘର ମାଟି ଓ କାଠରେ ତିଆରି । କେବଳ ରାଜପ୍ରାସାଦ, ମନ୍ଦିର ଓ କେତେକ ଅଫିସ୍ ଘର ପଥର କିମ୍ବା ଇଟାରେ ତିଆରି ହୋଇଅଛି । ଆଉ କୌଣସି ଘର ଚୂନ, ଇଟା କିମ୍ବା ପଥରରେ ତିଆରି ହୋଇନାହିଁ । ପାରିକୁଦରେ ପଥର ମିଳେ ନାହିଁ, ପାଣି ଇଟା ଓ ଚୂନରେ ଘର ତିଆରି କରିବାକୁ ଲୋକମାନେ ସାହସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘର ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଥାଏ; ଗୋଟିଏ ଦାଣ୍ଡ ଘର, ଅନ୍ୟଟି ବାଡ଼ଘର । ବାଡ଼ ଘରରେ ରୋଷେଇ ହୁଏ ପୁଣି ସ୍ନାନାଦି ରହନ୍ତି ଏବଂ ଦାଣ୍ଡ ଘରରେ ଘରର ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ରହେ, ପୁଣି କୌଣସି ଆଗନ୍ତୁକ ରହନ୍ତି । ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ, ଦଲେଇ ଓ ଦଳବେହେରା ଓ ଆଉ କେତେକ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଘର ସାଧାରଣତଃ ବିଶାଳ ଓ ବିସ୍ତୃତ ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଅନେକ ଗୃହର ଗଠନ ତେତେ ସୁବିଧାଜନକ ନୁହେଁ । ଘୋଷା ପ୍ରଥା ଥିବାରୁ ଲୋକେ ଦାଣ୍ଡ ଓ ବାଡ଼ ଘର ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ କାନ୍ଥ ବା ବାଡ଼ କରିଥାଆନ୍ତି । ଏପରିକି, ଜଣେ ଅପରିଚିତ ଲୋକ ଅତି ବ୍ୟଗ୍ରରେ ଏକ ଘର ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟ ଘରକୁ ଯାଇ ପାରିବା ଅସମ୍ଭବ ଦେଖାଯାଏ । ବର୍ଷାଦିନରେ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ପାଣିରେ ଆବୃତ ଥିବାରୁ କେତୋଟି ଗ୍ରାମକୁ ବାଡ଼ ଦେଲେ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଗ୍ରାମ ଅପରିଷ୍କୃତ ଦେଖାଯାଏ । ଏଠାରେ ଅଧିକାଂଶ ଗ୍ରାମର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ କିଆବାଡ଼ ଥାଏ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦିନରେ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରୁ ପ୍ରବଳ ବାୟୁଦ୍ୱାରା ଘରର ଝଲ ଉଡ଼ି ନ ଯିବା ସକାଶେ ପୁଣି ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରୁ ବାଲି ଉଡ଼ି ଘରେ ପ୍ରବେଶ ନ କରିବା ସକାଶେ ଏହି କିଆବାଡ଼ କରାଯାଇଥାଏ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଏହି ବାଡ଼ ଥିବାରୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପାଣି ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରେ ନାହିଁ ।

ବିବାହ-ଓ ବ୍ରତ—ପାରିକୁଦର କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ପଞ୍ଜରୀ ପକାଇଥାନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ଯେଉଁମାନେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ପୈତା ପକାନ୍ତି ଏବଂ ଚିତା (ତିଳକ) ଲଗାନ୍ତି । ଏହି ଉଡ଼ ବା ଖଣ୍ଡାଭତମାନେ ମାଲୁଦ ଅଞ୍ଚଳରେ ସାଧାରଣତଃ ପୈତା ପକାଇ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏଠାର ନାଟ ଜାତିର ଲୋକମାନେ—ହାଡ଼ି ବାଉରି ପ୍ରଭୃତି—ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଲୋକକୁ ପୁରୋହିତ କରି ତାହା ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେହି ପୁରୋହିତ ପୈତା ପକାଏ ନାହିଁ । ବାଲ୍ୟବିବାହ କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଚଳେ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଯୁବତୀବିବାହ ହୁଏ । କେତେକ ଜାତିରେ ବିଧବାବିବାହ ମଧ୍ୟ ଚଳେ । ବିବାହାଦି ସମୟରେ କୌଣସି ଆଡ଼ମ୍ବର ବା ଅପବ୍ୟୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ପର୍ବପର୍ବାଣି—ପାରିକୁଦର ପର୍ବପର୍ବାଣି ମଧ୍ୟରେ ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ଓ ଦଶହରା ସର୍ବ ପ୍ରଧାନ । ଏଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅଛି । କିନ୍ତୁ ରଥଯାତ୍ରା ହୁଏ ନାହିଁ । ଶୁଣାଯାଏ ପାରିକୁଦ ପୁରୀର ଅତି ନିକଟରେ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଯାତ୍ରା ହୁଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେହି କାରଣଟି ଯୁକ୍ତସଂଗତ ବୋଧ ହେଉନାହିଁ । ପୁରୀ ନିକଟରେ ଥିବା ବାଣପୁରରେ ରଥଯାତ୍ରା ହେଉଥିବା ସ୍ଥଳରେ ପାରିକୁଦରେ କାହିଁ ଯାତ୍ରା ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହାର ସଦୃଶର କୌଣସି ଲୋକଠାରୁ ପାଇ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ହୁଏ । ସେ ସମୟର ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ରାଜା ଓ ପ୍ରଜା ବହନ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦୋଳ ଓ ଦଶହରା ସମୟରେ ରାଜା ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି । ଦୋଳ ସମୟରେ ଏଠାର ସବୁ ଗ୍ରାମର ଠାକୁର ଗଡ଼କୁ ଆସନ୍ତି । ଗଡ଼ଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମେଳା ହୁଏ । ଚନ୍ଦନ ଓ ଦଶହରା ସମୟରେ ପାଇକ ଖେଳ ଓ ସାଧାରଣ ଗ୍ରାମ୍ୟ ନାଟ ହୁଏ । ସମସ୍ତ ଜାଗିର ମାହାଲରେ “ପଞ୍ଚୁଦଳ” ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଯାତ୍ରା । ଏହା ପ୍ରତିବର୍ଷ ଚୈତ୍ର ମାସରେ, ମାଲୁଦରେ ହୁଏ । ସେଠାକୁ ୨୪ ମୌଜାର ଠାକୁର ଆସନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାମ, ଖଲ୍ଲିକୋଟ, ବାଣପୁର ଅଂଚଳରୁ ଅନେକ ଦୋକାନ ଓ ଲୋକ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ହାଟ ସେଠାରେ ବସେ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାହାହିଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ହାଟ । ସେଠାରୁ କୃଷି ଉପଯୋଗୀ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଦ୍ରବ୍ୟ ଲୋକମାନେ କିଣନ୍ତି । ସେହି ଯାତ୍ରା ଗୋଟିଏ ଦିନ ସକାଶେ ମାତ୍ର ସେଠାରେ ହୁଏ ।

ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ

ଭୂମ୍ୟାଧିକାର -(Land tenure)-ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କର ଯେପରି ଭୂମ୍ୟାଧିକାର ଅଛି, ପାରିକୁଦରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କର ସେପରି ଅଧିକାର ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଯେପରି ବାରମ୍ବାର ସର୍ତ୍ତେ ଓ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୁଏ, ପାରିକୁଦରେ ସେପରି ହୁଏନାହିଁ । କାରଣ ପାରିକୁଦ ଜାଗିର ମାହାଲର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ସଂଗେ ମାଲୁଦର ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ନିଷ୍ଠର ଜାଗିର ଦେଇଥିବାରୁ ଏ ସମସ୍ତ ପ୍ରଗନ୍ନା ବା ପ୍ରଦେଶରେ ସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଅଛି । ପାରିକୁଦ ଓ ସମୁଦାୟ ଚିଲିକା ପାରିକୁଦର ପୂର୍ବ ରାଜାମାନେ ମୋଗଲ ବାଦ୍‌ସା ଆକବରଙ୍କଠାରୁ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲେ, ସୁତରାଂ କେବଳ ଯୁଦ୍ଧ ବେଳେ ସାହାଯ୍ୟ ବିନା ଆଉ କୌଣସି ରାଜସ୍ୱ ମୋଗଲ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଉନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରି, ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶା ସଂଗେ ଏହି ଜାଗିର ମାହାଲ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ସର୍ତ୍ତେ ଓ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଇଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ପାରିକୁଦରୁ ବାର୍ଷିକ ଟ ୧୬୦୦ଟଙ୍କା ରାଜସ୍ୱ ଦେବାକୁ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଟଙ୍କା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ରାଜସ୍ୱ ପାରିକୁଦ ରାଜା ମରହଟ୍ଟା ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଉ ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରେ ଓଡ଼ିଶା ଇଂରାଜମାନେ ଅଧିକାର କରି ସମସ୍ତ ଜାଗିର ମାହାଲ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ନିଷ୍ଠର ଜାଗିର ଦେବାରୁ ପାରିକୁଦ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ଭୁକ୍ତ ଥିଲା । ସୁତରାଂ ପାରିକୁଦର ରାଜସ୍ୱ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଓ ତାହାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ପାଇବାକୁ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ପାରିକୁଦ ରାଜା ଅନେକ ଆପତ୍ତି ଉଠାଇ ସେ ଟଙ୍କା ଫତେ ମହମ୍ମଦ ବା ତାହାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନଙ୍କୁ ନ ଦେଇ କେବଳ ସରକାରୀ କୋଷରେ (Treasury) ଦେବାକୁ ନିଶ୍ଚିତ କରାଇଥିଲେ । ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ସେହିପରି ଦିଆ ଯାଉଅଛି । ଏହି ରାଜସ୍ୱ ବ୍ୟତୀତ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ପଥକର ମଧ୍ୟ ସରକାରଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉଅଛି ।

ପାରିକୁଦରେ ଖଜଣା ଜମି ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଜମି ଦେଖାଯାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ରାଜଧାନୀ ଓ ରାଜପରିବାରବର୍ଗଙ୍କୁ ନିଷ୍ଠର ରୂପେ ଦିଆଯାଇଥାଏ, ଯଥା-

୧-ଦାନ ଜମି- (କ) ଦେବୋତ୍ତର-ଦେବତା ଓ ମଠମାନଙ୍କୁ ଦେବା ନିଷ୍ଠର ଜମି ।

(ଖ) ବ୍ରହ୍ମୋତ୍ତର -ପୁରୋହିତ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଦେବା ନିଷ୍ଠର ଜମି ।

(ଗ) ଖଜରାତି-ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଦେବତାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେବା ନିଷ୍ଠର ଜମି ।

(ଘ) ଖୋରାକ ପୋଷାକ- ରାଜାଙ୍କ ସାମନ୍ତ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଦେବା ନିଷ୍ଠର ଜମି ।

ଏହି ପ୍ରକାର ଜମି ପାରିକୁଦରେ ପ୍ରାୟ ୬୮୫୦ ଏକର ଦେଖାଯାଏ ।

୨-ହୀନାଜତି ନିଷ୍ଠର- ଏହି ଜମି ରାଜମାତା ଓ ପାଟରାଣୀଙ୍କ ସକାଶେ ଦେଇଥିବା ନିଷ୍ଠର ଜମି । ସେମାନେ ଜୀବିତ ଥିବା ଯାଏ ସେହି ସେହି ଜମିଗୁଡ଼ିକରୁ ବାର୍ଷିକ ଫସଲ କିମ୍ବା ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରି ନିଜ ଇଚ୍ଛାନୁଯାୟୀ ବ୍ୟୟ କରିପାରିବେ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେ ଜମି ରାଜାଙ୍କ ଦଖଲ ହେବ । ରାଜା ନିଜ ଇଚ୍ଛାନୁଯାୟୀ ସେଗୁଡ଼ିକ ବିନିଯୋଗ କରିପାରନ୍ତି । ଏହି ରକମ ପ୍ରାୟ ୨୫୦୦ ଏକର ଜମି ପାରିକୁଦରେ ଅଛି ।

ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ଦାନ ଜମିଗୁଡ଼ିକ ସେହି ସେହି ଲୋକ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଭୋଗ କରନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କୁ ସାମାନ୍ୟ ପଥକର ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରାଜସ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହେଲେ, କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାହାଙ୍କର କୌଣସି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନଥିଲେ ସେ ଜମିଗୁଡ଼ିକ ରାଜାଙ୍କର ଖାସ୍ ହୁଏ ।

ପାରିକୁଦ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଉଆର୍ଡ୍‌ସ୍ ହସ୍ତରେ ଥିବା ସମୟରେ ଆଉ ଥରେ (୧୯୦୬-୧୯୦୯ ମଧ୍ୟରେ) ସର୍ତ୍ତେ ଓ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ତତ୍‌ପୂର୍ବେ କେତୋଟି ଗ୍ରାମ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଗ୍ରାମର ପ୍ରଜାମାନେ ଭୂମିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରି ନଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଭୂମିରେ ଚାଷ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରେ ଚଳୁଥିଲେ । ଯଦି କୌଣସି ଲୋକ ରାଜାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅବାଧ୍ୟ ଓ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା, ତେବେ ସେ ରାଜାଦେଶ ଅନୁସାରେ ତାହାର ଜମି ଛାଡ଼ିବାକୁ ବାଧ୍ୟ

ହେଉଥିଲା ଏବଂ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି କାରଣରୁ ନିଜେ ଚାଷ କରି ପାରୁ ନ ଥିଲା, ସେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଦଶା ଭୋଗ କରୁଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ପାଇକମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସବୁ ପ୍ରଜା ବାର୍ଷିକ ଫସଲରୁ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଭାଗ ରାଜସ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେହି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେବା ଦିନରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଦାନ ଜମି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଜମି ଖଜଣା ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ଭୂସ୍ୱତ୍ୱ ପାଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ରଇତମାନେ ନିଜେ ନିଜର ଜମି ଚାଷ କରି ପାରନ୍ତି ବା ଅନ୍ୟ ଲୋକଦ୍ୱାରା ନିଜେ ନିଜର ଜମି ଚାଷ କରି ପାରନ୍ତି ବା ଅନ୍ୟ ଲୋକଦ୍ୱାରା ଚାଷ କରାଇ ପାରନ୍ତି । କେବଳ ରାଜସ୍ୱ ଦେବାକୁ ସେମାନେ ବାଧ୍ୟ । ରଇତମାନେ ନିଃସନ୍ତାନ ହେଲେ ପୁଣି ସେମାନଙ୍କର କେହି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ରାଜାଙ୍କର ଖାସ୍ ହୁଏ ।

ଉପଯୁକ୍ତ ଦାନ ଓ ନିଷ୍କର ଜମି ବ୍ୟତୀତ ନିମ୍ନ କେତେକ ରାଜାଶ୍ରିତ ଲୋକ ଚାକରାନୁ ନିଷ୍କର ଜମି ପାଇଥାନ୍ତି—

ଝକର, ପାଖଲୋକ, ଗନ୍ତାଏତ, ପତ୍ରୀ, ଖନ୍ଦାସୁଆର, ଖୁଣ୍ଟିଆ, କାହାଳିୟା, ଭଣ୍ଡାରି, କୁମ୍ଭାର, ହାଡ଼ି, ଧୋବା, ବଡ଼େଇ, ବାଉରି ଓ ସୁନାରି । ଏ ସମସ୍ତ ଲୋକ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଜମି ପାଇ ରାଜାଙ୍କ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏବଂ ସବୁ ସମୟରେ ଯୋଗଦିଅନ୍ତି । ସେମାନେ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହେଲେ କିମ୍ବା ଆଉ କୌଣସି କାରଣରୁ କାର୍ଯ୍ୟରୂପ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ଜମି ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଏ ।

ରାଜ୍ୟବିଭାଗ ଓ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା— ସହଜରେ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରିବା ସକାଶେ ସମୁଦାୟ ପାରିକୁଦ ଚାରିଗୋଟି ଭାଗ ବା ସର୍କଲରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି । ଯଥା:—

୧— ସଦର ବା ଜପିଙ୍ଗ ସର୍କଲ— ଏଥିରେ ୧୨ଟି ମୌଜା ବା ଗ୍ରାମ ଅଛି ।

୨— ସାନ ସାମା ବା ଓରା ସର୍କଲ— ଏଥିରେ ୧୭ଟି ମୌଜା ବା ଗ୍ରାମ ଅଛି ।

୩— ବଡ଼ ସାମା— ତିତିପ ସର୍କଲରେ; ୧୮ଟି ମୌଜା ଅଛି ।

୪— ବଡ଼ ସାମା—ନୂଆପଡ଼ା ସର୍କଲରେ; ୧୮ଟି ମୌଜା ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସର୍କଲରେ ଜଣେ ଜଣେ ତହସିଲଦାର ରହି ସେହି ସେହି ମୌଜାର ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରି ଷ୍ଟେଟ୍ କଟେରିରେ ଦିଅନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ ହୁଏ—

୧ମ । ଟଙ୍କାଦାରଙ୍କ ଖଜଣା-ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ ରାଜସ୍ୱ ।

୨ୟ । ସାଧାରଣ ରଇତଙ୍କ ଖଜଣା ।

ବାର୍ଷିକ ରାଜସ୍ୱ— ପାରିକୁଦର ବାର୍ଷିକ ଆଦାୟ ବର୍ଷର ଫସଲ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଅତିବୃଷ୍ଟି ବା ଅନାବୃଷ୍ଟି ହେତୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ ହୋଇପାରିନଥାଏ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଚିଲିକାର ଆକସ୍ମିକ ବୃଦ୍ଧିରେ ସମୟ ସମୟରେ ଅନେକ ଜମି ଜଳପ୍ଲୁବିତ ହୋଇ ଫସଲ ନଷ୍ଟ କରିଥାଏ । ଯଥାସମୟରେ ବୃଷ୍ଟି ହେଲେ ବାର୍ଷିକ ଆଦାୟ ସବୁ ବିଭାଗରୁ ପ୍ରାୟ ଏକ— ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ହେବାର ସମ୍ଭବ । ମାତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ବର୍ଷ ନହେଉ ଥିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ବାର୍ଷିକ ଆଦାୟ ଆନୁମାନିକ ପଚାଶ ଷାଠିଏ ହଜାର ଟଙ୍କା ହେଉଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

□□□

ଚତୁର୍ଥ ଭାଗ

॥ ଚିଲିକା ॥

ଚିଲିକା ଓଡ଼ିଶାର ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ତମ ହ୍ରଦ । ଏପରି ବିସ୍ତୃତ ହ୍ରଦ ଓଡ଼ିଶାରେ କାହିଁକି ଭାରତର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଆଉ କୌଣସି ହ୍ରଦରେ ପାରିକୁଦ ପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ ନାହିଁ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ “ସର” ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ହ୍ରଦ । କିନ୍ତୁ ତହିଁରେ କୌଣସି ଦ୍ଵୀପ କିମ୍ବା ଲୋକ ବସତି ନାହିଁ ।

୧। ଚିଲିକାର ନାମ- ଚିଲିକାର ନାମ କିପରି ହେଲା, ତାହାର କୌଣସି ଐତିହାସିକ ବିବରଣ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଚିଲିକାରେ “ଚିଲ୍ଲି” ନାମକ ଏକ ଜାତୀୟ ମତ୍ସ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମିଳୁଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ଚିଲିକା ହୋଇଥିବାର ସମ୍ଭାବନା । ଏହି ଚିଲ୍ଲି ମାଛ ଶାଙ୍କୁତ ଜାତୀୟ ଗୋଟିଏ ଜଳଚର ପ୍ରାଣୀ । ଏହାକୁ ନୀଚଜାତୀୟ ଲୋକ ଖାଆନ୍ତି । ତାହାର ଗୋଟିଏ ଲାଞ୍ଜ ଓ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ପକ୍ଷ ଥାଏ । ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଶଂଖଟିଳ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ସେ ମାଛ ଲାଞ୍ଜରେ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ଶତସ୍ଥାନ ଅସ୍ଵାଭାବିକ ରୂପେ ଫୁଲିଯାଏ ଓ ତୀବ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଣା ହୁଏ । ସେହି ଶତସ୍ଥାନରେ ଚନ୍ଦନ, ଗନ୍ଧକ ଓ କିରାସିନି ତେଲ ଲଗାଇଲେ ଜ୍ଵାଳା ଓ ଫୁଲା କମିଯାଏ । ଚିଲ୍ଲି, ଶିଙ୍ଘି ଓ ମାଗୁର ପ୍ରଭୃତି ମାଛ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଏହି ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ଶତସ୍ଥାନ ଭଲ ହୁଏ ବୋଲି ନାବିକମାନେ କହନ୍ତି । ଚିଲିକାର କେତେ ସ୍ଥାନରେ ଏହି ମାଛ ଏତେ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି ଯେ, ସାଧାରଣତଃ ସେ ଅଂଚଳରେ ନାବିକମାନେ ସହଜରେ ଯାତାୟାତ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି କାରଣ ବ୍ୟତୀତ ଚିଲିକାର ନାମ ନିମ୍ନ ତିନିଗୋଟି କାରଣରୁ ହୋଇଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ ।

(କ) ଚିଲିକାରେ ଅନେକ ସାମୁଦ୍ରିକ ଚିଲ ଅଛନ୍ତି । ଇଂରାଜୀରେ ଏହାକୁ ଇଗଲ(Egle) କହନ୍ତି । ସେ ଚିଲ ପାଣିରେ ଭାସେ ଏବଂ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିପାରେ । ଦୂରରୁ ଦେଖିବାକୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣ ଶଂଖଟିଳ ପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଅସଂଖ୍ୟ ପରିମାଣରେ ଚିଲିକାରେ ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ ଏହାର ଏପରି ନାମ ହୋଇଥିବ ।

(ଖ) ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଆକୃତି “ଚିଲ୍ଲି” ବା ଭୁଲତା ପରି ବକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ଚିଲିକା ହୋଇଥିବ ।

(ଗ) ଏହା ଉତ୍କଳର ଗୋଟିଏ “ଶୋଭା ଚିଲିକା” ବା ଶୋଭା ଭଣ୍ଡାର ହୋଇଥିବାରୁ ସେହି ଚିଲିକା କାଳକ୍ରମେ ଚିଲିକା ହୋଇଥିବ ।

୨। ଅବସ୍ଥାନ, ସୀମା ଓ ଆୟତନ- ଚିଲିକାହ୍ରଦ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରାୟ ଏକତୃତୀୟାଂଶ ଓ ପାରିକୁଦଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଆଠଗୁଣ ବଡ଼ ହେବ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଅଗଭୀର ହ୍ରଦ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ କୋଣରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ଆୟତନ ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣରେ ପ୍ରାୟ ୮୪ ମାଇଲ୍ ଓ ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମରେ ଉତ୍ତର ଦିଗର ପ୍ରସ୍ଥ ୨୦ ମାଇଲ୍ କିନ୍ତୁ ଦକ୍ଷିଣଦିଗରେ ପ୍ରସ୍ଥ କ୍ରମେ କ୍ରମେ କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇ ୫ମାଇଲ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ପୂର୍ବରେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଚବିଶକୁଶ ରାଜ୍ୟ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ଦିଗରେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରୁ ରମ୍ଭା ଗ୍ରାମଠାରୁ ଗୋଟିଏ ନାଲ ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟା ନଦୀ ଯାଏ ଯାଇଅଛି । ଚିଲିକା ବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ତହିଁର ଅଧିକା ପାଣି ଏହି ନାଲ ଦେଇ ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟାରେ ମିଶି ସମୁଦ୍ରକୁ ଯାଏ । ପୂର୍ବେ ଏହି ନାଲ ଦେଇ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ପୁରୀ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ବାଣିଜ୍ୟ-ନୌକା ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ଏହି ନାଲର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନ ପୋତି ହୋଇଯିବାରୁ ତାହା ସୁନାବ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ଉତ୍ତରରେ ବାଲୁଗାଁ, ବାଣପୁର ଏବଂ ସୋଲରୀ ଓ ଭାଲେରୀ ପର୍ବତ ଅବସ୍ଥିତ । ବାଲୁଗାଁ ଓ ପାରିକୁଦ ମଧ୍ୟରେ ଚିଲିକାର ପ୍ରସ୍ଥ ପ୍ରାୟ ୧୦ ମାଇଲ୍ ଅଟେ । ଉପର୍ୟୁକ୍ତ ଭାଲେରୀ ପର୍ବତ ରାଜନୈତିକ ଓଡ଼ିଶାକୁ ମାୟାଜରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରୁଅଛି । ସେହି ପର୍ବତର ପୂର୍ବାଂଶ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟକୁ ଭେଦିଅଛି । ଭାଲେରୀର ଏହି ଅଂଶକୁ “ଜଟିଆ ନାଶି” କହନ୍ତି । ଏହା ବଙ୍ଗ ନାଗପୁର

ରେଳପଥ ଓ କଟକ ଗଞ୍ଜାମ ସଡ଼କ (Trunk Road) ଦ୍ଵାରା ଭିନ୍ନ କରାଯାଇଅଛି । ଦକ୍ଷିଣରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଗୋଟିଏ ନିର୍ଜନ ବାଲୁକା ପ୍ରାଚୀର ଦ୍ଵାରା ପାରିକୁଦରୁ ଭିନ୍ନ କରାଯାଇଅଛି । ସେହି ପ୍ରାଚୀରର ଓସାର ପ୍ରାୟ ୨୦୦ ଠାରୁ ୪୦୦ ହାତ ହେବ । ତାହାର ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପଥ ବା ‘ମୁହାଣ’ ଅଛି ।

ଚିଲିକାର ପୂର୍ବଦିଗରୁ ଦୟା ଓ ଭାର୍ଗବୀ ନଦୀ ଚିଲିକାରେ ମିଶେ । ପୁଣି ଉତ୍ତର ଦିଗରୁ “ଶାଳିୟା”, “କଂସାରି” ଓ “ମଲା” ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ନଦୀ ଚିଲିକାରେ ମିଶେ । ବର୍ଷାଦିନରେ ଏହି ନଦୀଦ୍ଵାରା ଆନୀତ ପଟୁଦ୍ଵାରା ଚିଲିକାରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅସଂଖ୍ୟ ଦ୍ଵୀପ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି । କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅନୁର୍ବର ଓ ମନୁଷ୍ୟବସତିର ଅନୁପଯୁକ୍ତ ଅଟେ । ଏହି ନଦୀଦ୍ଵାରା ଆନୀତ ପଟୁଦ୍ଵାରା ଚିଲିକା, ତଥା ତାହାର ମୁହାଣ କ୍ରମଶଃ ପୋତି ହୋଇ ପଡୁଅଛି ।

ଚିଲିକାର ଆୟତନ ବର୍ଷାଦିନର ପାଣି ବୃଦ୍ଧିରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ସେ ସମୟରେ ଚିଲିକାର ଆୟତନ ପ୍ରାୟ ୪୫୦ ବର୍ଗମାଇଲ୍ ବୋଲି ଧରାଯାଇଅଛି । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ଚିଲିକାର ପାଣି ଶୁଖିଗଲେ ତାହାର ଆୟତନ ପ୍ରାୟ ୩୮୦ ବର୍ଗମାଇଲ୍ ହୋଇଥାଏ । ସମୁଦାୟ ଆୟତନରୁ ୩୧୦ ବର୍ଗମାଇଲ୍ ଚିଲିକା ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରେ ଓ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଚିଲିକା ଗୋଟିଏ ଅଗଭୀର ହ୍ରଦ ବୋଲି ଉପରେ ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଦୁଇ ତିନି ଗୋଟି ଗଣ୍ଡ ବା ଗଭୀର ସ୍ଥାନ (କାଳଜୟା ଗଣ୍ଡ, ଚର୍ଚ୍ଚିକା ଗଣ୍ଡ ଓ ଦୁଧଆଉଟା ଗଣ୍ଡ)^(୨୨) ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଚିଲିକାର ଗଭୀରତା ୫/୬ ଫୁଟରୁ ଅଧିକ ନଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସେହି ଗଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକରେ ସାଧାରଣ ଦଶ ବାର ଫୁଟ ପାଣି ରହିବାର ଜଣାଯାଏ । ଚିଲିକାର ଶଯ୍ୟା (Bed of chilka) ସମୁଦ୍ର ଶଯ୍ୟାଠାରୁ କିଛି ନିମ୍ନରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଶୀତ, ବସନ୍ତ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଚିଲିକାର ପାଣି ସମୁଦ୍ର ପାଣି ପରି ଲୁଣିଆ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ବର୍ଷା କାଳରେ ଅନେକ ନଦୀର ପାଣି ମିଶିବା ଦ୍ଵାରା ତାହା ମଧୁର ହୋଇଯାଏ । ସେ ସମୟରେ ଚିଲିକାର ପାଣି ଚିଲିକାକୁଳବାସୀମାନେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି ।

୩ । ବନ୍ଧ- ଚିଲିକାର ପୂର୍ବଦିଗରେ ପ୍ରାୟ ୨୫୦ ମାଇଲ୍ ବନ୍ଧ ବା ହୁଡ଼ା ଅଛି । ତାହାଦ୍ଵାରା ଚିଲିକାର ପାଣି ଚବିଶକୁଶ, ସିରାଇ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଚିଲିକା ବୃଦ୍ଧି ସମୟରେ ପ୍ରବଳ ବାୟୁଦ୍ଵାରା ଚିଲିକାର ପାଣି ଏଣେତେଣେ ଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ମାତ୍ର ସେହି ବନ୍ଧ ଥିବାରୁ କୌଣସି ଦୁର୍ଘଟନା ଘଟି ନଥାଏ । ପାରିକୁଦର ପ୍ରାୟ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଏପରି ବନ୍ଧ ଅଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଚିଲିକା ବୃଦ୍ଧି ପୂର୍ବରୁ ଏହି ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରାଯାଇଥାଏ । ଏହି ବନ୍ଧ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଚିଲିକା ପାଣି ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଫସଲ ନଷ୍ଟ କରିଥାଏ । ପାରିକୁଦରେ ଦୁଇ ତିନିଥର (୧୮୭୨, ୧୮୯୨ ଓ ୧୯୦୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ) ପାଣି ପ୍ରବେଶ କରି ଅନେକ ଫସଲ ନଷ୍ଟ କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

୪ । ମୁହାଣ- ଚିଲିକାର ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ କୋଣରେ ଗୋଟିଏ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପଥ ବା ମୁହାଣ ଅଛି । ଏହି ମୁହାଣ ଦେଇ ଚିଲିକାର ପାଣି ସମୁଦ୍ରକୁ ଯାଏ ଓ ସମୁଦ୍ରରୁ କୁଆରପାଣି ଚିଲିକାକୁ ଆସେ । ପୂର୍ବେ ଏହି ମୁହାଣ ଏକାଧିକ ମାଇଲ ଓସାର ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ତାହାର ଓସାର ଦୁଇ ତିନିଗଡ଼ ହାତରୁ କମ୍ ଦେଖାଯାଏ । ଏତେ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପାଣି ଆସି ଚିଲିକାରେ ମିଶୁ ଥିବାରୁ ଚିଲିକା ପାଣି ଲୁଣୀ ହୋଇଯାଏ । ଏହି ମୁହାଣ ୧୭୮୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏକ ମାଇଲ ଓସାର ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ୧୮୨୦ରେ ଏହା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବାରୁ ୧୮୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସର୍କାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଖୋଳାଯାଇଥିଲା । ପୁନର୍ବାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବାରୁ ୧୯୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ସର୍କାର ଖୋଳାଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୟରେ ପୋତି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଚିଲିକାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ମୁହାଣ ମାଲୁଦକୁ ପ୍ରାୟ ୨/୩ ମାଇଲ ଦକ୍ଷିଣରେ ପୂର୍ବ କାଳରେ ଥିଲା । ଚିଲିକାର ପାଣି କନ୍ୟାଖାଇ ନାଳ ଦେଇ ସେଇ ମୁହାଣବାଟେ ସମୁଦ୍ରରେ ମିଶୁଥିଲା । ପୂର୍ବେ ଏହି ମୁହାଣ ଦେଇ ଅର୍ଦ୍ଧବଯୋତ ଚିଲିକାକୁ ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ସେହି ମୁହାଣ ପୋତି ହୋଇଯିବାରୁ ଆଜିକାଲି ସେହି ସ୍ଥାନକୁ “ପୋତାମୁହାଣ” ବୋଲି ଲୋକମାନେ କହନ୍ତି । ଶୁଣାଯାଏ, ଗତ ନଅଅଳ୍ପ ସମୟକୁ (୧୮୬୬) ସେହି ମୁହାଣଟି ପୋତି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ମୁହାଣ ପୋତି ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା କନ୍ୟାଖାଇରେ ବେଶି ପାଣି ଥିବାରୁ ଲୋକମାନେ ତଙ୍ଗାରେ ବଜ୍ରକୋଟ ଓ

ମାଲୁଦ ମଧ୍ୟରେ ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ୨୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସେହି କନ୍ୟାଖାଇରେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡର ଗୋଟିଏ ସଡ଼କ ପଡ଼ିଅଛି ।^(୨୮)

କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଓଡ଼ିଶାର କେଶରୀ ବଂଶଜ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା ଲଲାଟେନ୍ଦୁ କେଶରୀଙ୍କ ସମୟରେ (୬୨୩ ରୁ ୬୭୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) ଚିଲିକା ସ୍ୱାଧୀନ ଓଡ଼ିଶାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଚିଲିକା ଦେଇ ଦେଶ ବିଦେଶକୁ ଅର୍ଥବପୋତ ଯାତାୟାତ କରୁଥିବା ବିଷୟ ତୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ହୁଏନ୍‌ସାଂ ତାହାଙ୍କ ଭ୍ରମଣ ବୃତ୍ତାନ୍ତରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ଚିଲିକା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ୟାରୀମୋହନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ତାହାଙ୍କର ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ରୂପେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି—

“ପୁରୀକାଳରେ ଖୋରଧା ଉପକୂଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିଲିକା ଦେଇ ଅର୍ଥବପୋତ ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଚିଲିକା ମୁଖରୁ ବାଲି ଉଠାଯାଇ ଚିଲିକା ସମୁଦ୍ର ସଂଗେ ନାବ୍ୟ ହୋଇପାରିଲେ ଏଥିର ଉପକୂଳ ପୃଥିବୀର ଉକ୍ତ ବନ୍ଦରମାନଙ୍କ ସଂଗେ ପରିଗଣିତ ହେବ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।”

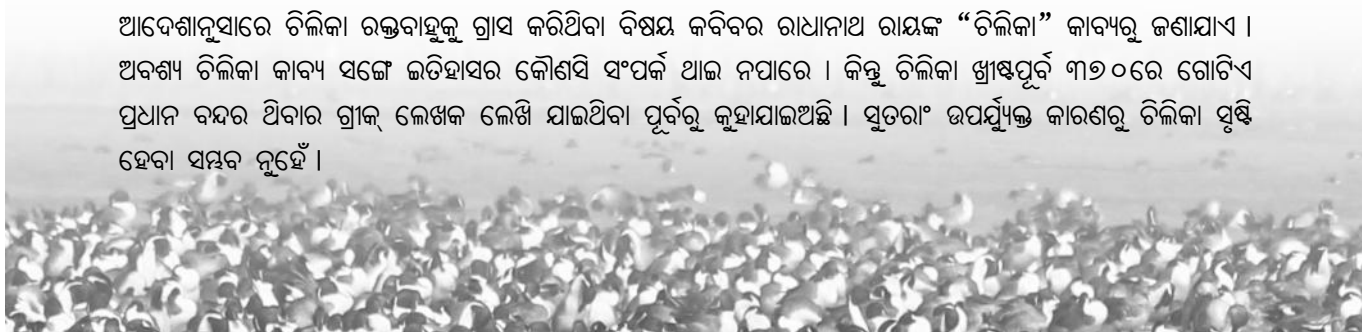
ପ୍ରକୃତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ ବିଶାଖାପାଟଣାରେ ଯେଉଁ ବନ୍ଦର (Harbour) ଶତାଧିକ କୋଟି ଟଙ୍କାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି, ତାହାର କେତେକାଂଶରେ ଚିଲିକାରେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ବନ୍ଦର କରାଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜାମାନଙ୍କ ପରେ ଏତେ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଆଉ ସୁବିଧା ବା ସୁଯୋଗ ଅଛି କି ? ଆଉ କି ଓଡ଼ିଶାର ସେପରି ଭାଗ୍ୟ କେବେ ଘଟିବ ?

କେଶରୀ ବଂଶଜ ରାଜାମାନଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ, ନନ୍ଦ ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୩୭୦ରେ ପୁରୀ, କୋଣାର୍କ ଓ ଚିଲିକା ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଗ୍ରୀକ୍ ଲେଖକ ଟଲେମି ତାହାଙ୍କର ଭୂଗୋଳରେ ଚିଲିକା ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବନ୍ଦର ସଂଗେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବନ୍ଦର ବୋଲି ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଲୁଗା, ମୁକ୍ତା, କଉଡ଼ି, ଲୁଣ, ଶୁଖୁଆ ଓ ମାଛ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଏହି ଚିଲିକା ଦେଇ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନି ହେଉଥିଲା ।

୫। ଚିଲିକାର ଉତ୍ପତ୍ତି-ପ୍ରକୃତରେ ଚିଲିକା କେଉଁକାଳରୁ ଅଛି ଏବଂ କିପରି ସୃଷ୍ଟି ହେଲା, ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିମ୍ନ ତିନିଗୋଟି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ପ୍ରଥମ-ଚିଲିକା ପ୍ରଥମରେ ଗୋଟିଏ ଭୂଭାଗ ଥିଲା । ପ୍ରାୟ ୩୧୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏକ ଯବନ ଜାତି ଜଗନ୍ନାଥ ଦେଉଳ ଲୁଣ୍ଠନ କରିବା ସକାଶେ ପୁରୀ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାହା ଜାଣି ଦେଉଳର ପଣ୍ଡାମାନେ ସମସ୍ତ ଧନ ଅଳଙ୍କାର ସହ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ଥାନକୁ ନେଇ ଲୁଚାଇ ରଖିଲେ । ପରଦିନ ଯବନମାନେ ଦେଉଳରୁ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ନପାଇ ହତାଶ ହେଲେ । ସେହି ଯବନାଧିପତି ରକ୍ତବାହୁ ସେ ଅପମାନ ସହ୍ୟ କରି ନପାରି ସମୁଦ୍ରକୁ ଭର୍ତ୍ସନା କଲେ । ଫଳରେ ସମୁଦ୍ର କୂପିତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନେକ ଦୂରଯାଏ ଶୁଷ୍କ ହୋଇଗଲା । ସମୁଦ୍ର ଶୁଷ୍କ ହେବାର ଦେଖି ରକ୍ତବାହୁ ଓ ତାଙ୍କର ସୈନ୍ୟମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲେ । ସେମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ବିହ୍ୱଳ ହେବା ସମୟରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ୍ ଡେଇ ଆସି ସେମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାସ କଲା, ପୁଣି ପୁରୀର ଏକାଂଶ ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ିଗଲା । ସେହି ଜଳନିମଗ୍ନ ସ୍ଥାନ ପରେ ଚିଲିକାରୂପେ ପରିଣତ ହେଲା ।

କିନ୍ତୁ ରକ୍ତବାହୁ ଜଣେ ଆନ୍ଧ୍ର ସେନାପତି ବା ରାଜା ଥିବାରୁ ଓ ପୁରୀ ଆକ୍ରମଣ ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ କେତେକ ସମୟ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିବା ବିଷୟ ମାଦଳା ପାଞ୍ଜିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ତାହାହେଲେ ସେ ସମୟରେ ସମୁଦ୍ର ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକା ସୃଷ୍ଟି ଓ ରକ୍ତବାହୁର ବିନାଶ କାଳ୍ପନିକ ମାତ୍ର । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ରକ୍ତବାହୁ ପୁରୀ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ସମୟରେ ଚିଲିକାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ କାଳୀଜୟାଙ୍କ ଆଦେଶାନୁସାରେ ଚିଲିକା ରକ୍ତବାହୁକୁ ଗ୍ରାସ କରିଥିବା ବିଷୟ କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କ “ଚିଲିକା” କାବ୍ୟରୁ ଜଣାଯାଏ । ଅବଶ୍ୟ ଚିଲିକା କାବ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଇତିହାସର କୌଣସି ସଂପର୍କ ଥାଇ ନପାରେ । କିନ୍ତୁ ଚିଲିକା ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୩୭୦ରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଥିବାର ଗ୍ରୀକ୍ ଲେଖକ ଲେଖି ଯାଇଥିବା ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଅଛି । ସୁତରାଂ ଉପଯୁକ୍ତ କାରଣରୁ ଚିଲିକା ସୃଷ୍ଟି ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ-କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣିତ ମହାଯାତ୍ରାରୁ ଚିଲିକାର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଉପଭବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜଣାଯାଏ । ପୂର୍ବେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେତେବେଳେ ସ୍ଵର୍ଗାରୋହଣ କଲେ, ସେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର ଖସି ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ିଲା । ଚକ୍ର ପଡ଼ିବା କ୍ଷଣି ସମୁଦ୍ର ପାଣି ଉଛୁଳି ଉଠି ଭୂଭାଗର କେତେକାଂଶ ବୁଡ଼ାଇ ଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ସମୁଦ୍ରରାଜ ବରୁଣ ତାହାଙ୍କର ପାଶାସ୍ତ୍ର ଦ୍ଵାରା ସମୁଦ୍ର ଜଳକୁ ଭୂଭାଗରୁ ଟାଣିନେଲେ । ଯାହା କିଛି ବଳି ପଡ଼ିଲା, ତାହା “ଚିଲିକା” ଓ “ସର” ନାମକ ଦିଓଟି ହ୍ରଦରୂପେ ପରିଣତ ହେଲା ।

“ମହାୟାସେ ପାଶା ତହୁଁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵପାଶ ଯୋଗେ
ଫେରାଇଲେ ନିଜ ରାଜ୍ୟେ, ରହିଗଲା ଯାହା
ହ୍ରଦାକାରେ ପରିଣତ ବେନି ଦିଗେ ଏବେ
ନିମ୍ନଭୂମେ ସର ପୁଣି ଚିଲିକା ଆଖ୍ୟାତ ।” (ରାଧାନାଥ)

ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟରୁ ଚିଲିକାର ଉତ୍ପତ୍ତି କେତେଦୂର ସତ୍ୟ, ତାହା ବିଶ୍ଵାସ କରି ହୁଏନାହିଁ । ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ସେହି ଜଳଦ୍ଵାରା ସର ଓ ଚିଲିକାର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିବ, ତେବେ ଭାରତର, ତଥା ସମଗ୍ର ଜଗତରେ ଥିବା ହ୍ରଦଗୁଡ଼ିକ କିପରି ସୃଷ୍ଟିହେଲା ? ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଏ ଦିଓଟି ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଲା କିପରି ?

ତୃତୀୟ-ଚିଲିକା ପ୍ରଥମେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଏକ ଅଂଶ ହୋଇଥିଲା । ଯେପରି ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଭାରତ ମହାସାଗର ଏକ ଅଂଶ, ସେହିପରି ଚିଲିକା ପୂର୍ବେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଏକ ଅଂଶ ହୋଇଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ସମୁଦ୍ରରୁ ବାଲି ଏବଂ ଦକ୍ଷା, ଭାର୍ଗବୀ ଓ ଅନ୍ୟ ନଦୀମାନଙ୍କର ଆନାତ ପତ୍ତଦ୍ଵାରା ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧ ଗଠିତ ହୋଇ ଚିଲିକା ସମୁଦ୍ରରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିଲିକା ସମୁଦ୍ର ପରି ଗଭୀର ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବେ ସମୁଦ୍ରପରି ଗଭୀର ହୋଇଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । କାରଣ ସେ କାଳରେ ଚିଲିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗଭୀର ଥିବାରୁ ତାହା ସୁନାବ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରତିବର୍ଷ ବର୍ଷା ଦିନରେ ଚିଲିକାରେ ମିଶୁଥିବା ନଦୀ ଦ୍ଵାରା ଅନେକ ପତ୍ତ ଆସୁଥିବାରୁ କାଳକ୍ରମେ ଚିଲିକାରେ ଅନେକ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ ଦେଖାଗଲା । ପାରିକୃଦ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ଵୀପ ଏହିପରି ସୃଷ୍ଟି ହେବାର ଜଣାଯାଏ । ପୂର୍ବେ ସମୁଦ୍ରର ଅଂଶ ଥିବାରୁ ଏବଂ କାଳକ୍ରମେ ପୋତି ହେବାରୁ ପାରିକୃଦର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଶିପ ଓ ଶାମୁକା ସ୍ତର ହୋଇ ଦେଖା ଯାଉଅଛି । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ପୂର୍ବେ ଚିଲିକାରେ ବୁଡ଼ିଥିବା ନୌକା, କାଠ, ପଟା ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛର ହାଡ଼ ଓ କଣ୍ଟା ବାହାରି ଥିବା ଜଣାଯାଏ । ସେପରି କାଠ ଓ ମାଛ କଣ୍ଟା ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜାଙ୍କର ଉଆସ ତିଆରି କଲାବେଳେ ଭୂମଧ୍ୟରୁ ବାହାରି ଥିବାର ଦେଖା ଯାଉଅଛି । ଏଣୁ ଚିଲିକା ପୂର୍ବେ ସମୁଦ୍ରର ଏକ ଅଂଶ ହୋଇ କାଳକ୍ରମେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥିବା ବିଶ୍ଵାସଯୋଗ୍ୟ । ଉଲ୍ଲିଖିତ ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ କାରଣ କେବଳ ଆନୁମାନିକ ବା କାଳ୍ପନିକ ବୋଲି ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀକ୍ଷାମାନ ହୁଏ ।

୬। ଦୃଶ୍ୟ- “ଚିଲିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଅତୀବ ରମଣୀୟ ଓ ବିଚିତ୍ର ଅଟେ । ତାହାର ନିତ୍ୟ ନୂତନ ବେଶ ଦେଖି ଦର୍ଶକ ମାତ୍ରକେ ମୁଗ୍ଧ ନ ହୋଇ ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ଚିଲିକାର ଦୃଶ୍ୟ କେବଳ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ନୁହେଁ, ତାହା କ୍ଷଣ ନୂତନ ମଧ୍ୟ ଅଟେ । ତାହା କେବଳ ଅନୁଭବୀର ଅନୁଭବ୍ୟ । ସୁତରାଂ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ଶାନ୍ତ ମାନବ ସେହି ଅନନ୍ତ ମନୋହର ଦୃଶ୍ୟ ହୃଦୟରେ ଅଙ୍କନ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ଚିଲିକା ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଶୋଭାର ମାୟାପୁର ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଗନ୍ତାଘର ଅଟେ । ଚିଲିକା ଉତ୍କଳର ଗର୍ବ ଗୌରବ, ଉତ୍କଳର ସୁସମାସମ୍ପଦର ମାନଦଣ୍ଡ ଏବଂ ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟତମ ପାବନତୀର୍ଥ । ଚିଲିକା ଉତ୍କଳର ମସ୍ତକରେ ସୌଭାଗ୍ୟର ରାଜଚିକା ଓ ଭାରତମାତାର ଆଦରିଣୀ ରାଜଜେମା ।” ଚିଲିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଅବଲୋକନ କରି କବିବର ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ରାଧାନାଥ ରାୟ ଲେଖିଅଛନ୍ତି:-

“ଉତ୍କଳ କମଳା-ବିଳାସ-ଦୀର୍ଘିକା,
ମରାଳ ମାଳିନୀ ନୀଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା,

ଉତ୍କଳର ତୁହି ଋତୁ ଅଳଙ୍କାର,
 ଉତ୍କଳ -ଭୁବନେ ଶୋଭାର ଭଣ୍ଡାର,
 ସ୍ୱଭାବେ-ଭାବୁକ-ମାନସ-ଉଲ୍ଲାସୀ
 ଦିଗନ୍ତ-ବିସ୍ତାରି ତୋର ବାରିରାଶି,
 ପ୍ରସନ୍ନବଦନା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳବରଣା,
 ମୁଖଶ୍ରୀ ଦେଖନ୍ତି ଯହିଁ ଦିଗଙ୍ଗନା,
 ନାଳ ଅଙ୍ଗ ତୋର ଚିତ୍ର ଅନ୍ତରାଳେ
 ନାସି, ନଳବନ, ବୈଳ, ଦ୍ୱୀପମାଳେ,”

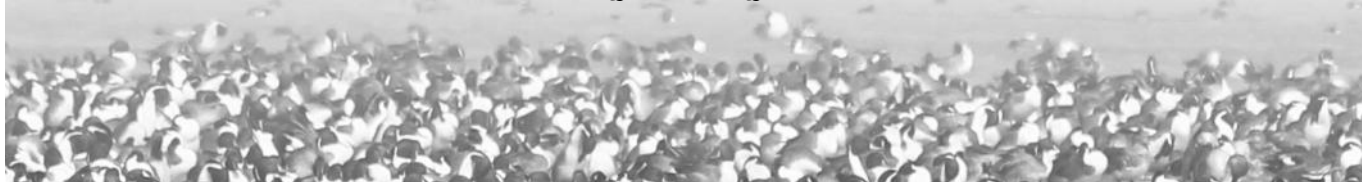
ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଲେଖିଅଛନ୍ତି-

“ଆହା, ଏ ଶୋଭାର କାହିଁ ପଟାନ୍ତର ?
 ଥିଲେ ଥିବ ସ୍ୱର୍ଗେ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଅଗୋଚର;
 ପାସୋରିବ ଦେଖି, କହ, କେହୁ ଜନ
 ଏ ଶୋକପାସୋରା ଅସ୍ୱରାଭୁବନ ?”

ପ୍ରକୃତିରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଷନାରେ କିଛି ବାହୁଲ୍ୟ ନାହିଁ । ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଏହାର ସତ୍ୟତା ଉପଲବ୍ଧି କରି ପାରିବେ । ଚିଲିକାର ବାୟୁ କିଛି ଲବଣାକ୍ତ, ସୁତରାଂ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର । କିନ୍ତୁ ଚିଲିକାର ପାଣି ସମୁଦ୍ର ପାଣିଠାରୁ ଅଧିକ ଲୁଣୀ ଥାଏ । ସମୁଦ୍ର ପାଣିରେ ଲୌହ ପଦାର୍ଥ (Mineral salts) ବେଶି ପରିମାଣରେ ଥାଏ । ସୁତରାଂ ସେଠାରେ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ସୁବିଧା ହୁଏ । ସମୁଦ୍ର ସ୍ନାନ ବାତ ରୋଗାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଆଶୁଫଳପ୍ରଦ ଅଟେ । ମାତ୍ର ଚିଲିକା ପାଣିରେ ଲବଣାଂଶ (Sodium Chloride and other sodium salts) ବେଶି ଥିବାରୁ ସେଥିରେ ସ୍ନାନ କଲେ ଦେହ ଖସିଯିବାରୁ ହୁଏ ଓ ନାନାପ୍ରକାର ଚର୍ମରୋଗ ଜାତ କରାଏ । ତେଣୁ ଚିଲିକାରେ ସ୍ନାନ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଯେଉଁ କଣ୍ଡରା, କେଉଟା ଓ ନୋଲିଆମାନେ ମାଛ ଧରିବା ସକାଶେ ସବୁବେଳେ ଚିଲିକା ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଥାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଠାରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଚର୍ମ ରୋଗ ଦେଖାଯାଏ । ତଥାପି ଚିଲିକାର ବାୟୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ହେବାରୁ ଅନେକ ଲୋକ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଓ କଲିକତାରୁ ଆସି ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ କରିଥାନ୍ତି ।

କଥିତ ଅଛି ଯେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ ଚିଲିକାରେ ପ୍ରାକୃତିକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଶାନ୍ତ ଓ ନୟନ ମନୋରଞ୍ଜନ ଦୃଶ୍ୟ ଦର୍ଶନ କରି ମୁର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ପଡ଼ିଗଲେ ।^(୨୯)

୭। ଚିଲିକା ଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ-ପୂର୍ବେ ଚିଲିକା ବାଣିଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଗଞ୍ଜାମ, ପୁରୀ, କଟକ ଓ ଗଡ଼ଜାତ ମଧ୍ୟରେ ଚିଲିକା ଦେଇ ଉକ୍ତ ବାଣିଜ୍ୟ ଚଳୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ରେଳ ଯୋଗୁଁ ସେ ସୁବିଧା ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ପୂର୍ବେ ଚିଲିକା ଓଡ଼ିଶାର ରତ୍ନାକର ବୋଲି ପରିଚିତ ଥିଲା । ଚିଲିକାରୁ ଶିପ, ଶାମୁକା, ଶଙ୍ଖ, ମାଛ, ଶୁଖିଆ, ପକ୍ଷୀପର ଏବଂ ପକ୍ଷୀବିଷା ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନି ହେଉଥିଲା । ପକ୍ଷୀ ପର ମଧ୍ୟରେ ଏହା ପକ୍ଷୀର ପର ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୂଲ୍ୟବାନ ଥିଲା । ଏହା ପର ପାଖାତ୍ୟ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଏକ ପ୍ରକାର ଶିରୋଭୂଷଣ ହେଉଥିଲା । ପକ୍ଷୀ ଓ ମାଛ ସଂଗ୍ରହ ଚିଲିକାରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଶିପ ଓ କଙ୍କଡ଼ା ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ମିଳେ । ପୂର୍ବେ ପାରିକୁଦରୁ ଶିପ ଓ ଶାମୁକା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନି ହେଉଥିଲା । ପାରିକୁଦର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଶିପ ବାହାରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଅନେକ ପରିମାଣରେ କଟକ, ପୁରୀକୁ ଶିପ ରପ୍ତାନି ହେଉଅଛି । ପୂର୍ବେ ଚିଲିକା ସମୁଦ୍ରର ଏକ ଅଂଶ ହୋଇ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ପୋତି ହେବାରୁ ପାରିକୁଦ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱୀପର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ତରସ୍ତର ହୋଇ ଶିପ ଦେଖାଯାଉ ଅଛି । ଅବଶ୍ୟ ଏ ଦିଗରେ ଆହୁରି ଯତ୍ନ କଲେ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଶିପ ଆଦାୟ ହୁଅନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ପ୍ରଥମ ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତ ହେବା ଭୟରେ କେହି ଲୋକ ସେ ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉନଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଚିଲିକାର ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ବିଶେଷତଃ ଗହିରିଆ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ କଙ୍କଡ଼ା ମିଳେ । ଏଠାର କଙ୍କଡ଼ା ଗଡ଼ଜାତର ଅନେକ ଦେଶକୁ ଓ କଲିକତାକୁ ପଠା ଯାଇଥାଏ ।

ଚିଲିକାର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ “କସ୍ତୁରୀ” ନାମକ ଏକ ଜାତୀୟ ଜଳଜୀବ ଦେଖାଯାଏ । ତାହା ଦେଖିବାକୁ ସ୍ପଞ୍ଜ (Sponge) ପରି ହୋଇଥାଏ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ମାଂସପିଣ୍ଡୁଳା ବାହାରେ । ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋମଳ ଓ ସୁସ୍ବାଦୁ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ତାହାକୁ ସାହେବମାନେ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଆଦର କରନ୍ତି । ଏହି ଆମଦାନୀ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଚିଲିକାର ଲୁଣ ଓ ମାଛ ପ୍ରଧାନ ଅଟେ । ସେ ଦିଓଟିଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବେ ଏଠାର ଲୋକ ସୁଖୀ ଥିଲେ । ସେହି କାରଣରୁ ସେ ସମୟରେ ଏଠାର ଲୋକେ ଚାଷ ପ୍ରତି ତେଜେ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉ ନଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଲୁଣମରା ଏକାବେଳକେ ବନ୍ଦ ହେବାରୁ ଏବଂ ଚିଲିକାରୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମାଛ ମିଳୁନଥିବାରୁ ଲୋକମାନେ ବାଧ୍ୟହୋଇ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ତଥାପି ସାମୟିକ ଅନାବୃଷ୍ଟି ବା ଅତିବୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବାରୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ହେଉଅଛି ।

୮। ଲୁଣମରା- ଭାରତବର୍ଷର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଲୁଣ ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶାରେ ତିଆରି ହେଉଥିଲା । ପ୍ରଧାନତଃ ପାରିକୁଦ ଓ ଗୁରୁବାଇ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୁଣମରା ଏହି ସ୍ଥାନର ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ ହୋଇଥିବାର ସର୍କାରୀ ରିପୋର୍ଟରୁ ଜଣାଯାଏ । (Statistical Reports of Bengal) ପାରିକୁଦସ୍ଥ “ଚୁରୁକା” ଓ “ଗୁରୁବାଇ” ଲୁଣମରାର ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ଥିଲା । ୧୮୯୬ ଠାରୁ ୧୮୯୭ ମଧ୍ୟରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଲକ୍ଷ ମହଣ ଲୁଣ ଆଦାୟ ହୋଇଥିଲା । ମୋଗଲ ସର୍କାରଙ୍କ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଲୁଣ ମାରିବା ସକାଶେ ସାମାନ୍ୟ କର ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା । ପାରିକୁଦରେ ସେ ସମୟରେ ଲୋକମାନେ ନିଷ୍କରରୂପେ ଲୁଣ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶା ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ହାତକୁ ଆସିବା ପରେ ଲୁଣ ମାରିବା ସକାଶେ କିଛି କର ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ପାରିକୁଦର ଗୁରୁବାଇଠାରେ ନୂତନ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ପରେ ରାଜା ଶ୍ରୀ ହରିସେବକ ମାନସିଂହ ନିଜ ରାଜସ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ କିଛି କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ତଥାପି ଲୋକମାନେ ଅନେକ ଲୁଣ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ପରେ ଇଂରେଜ ସର୍କାର ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରି ଲୁଣମରା ନିଜ ହାତକୁ ନେଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ଲୁଣ ମାରିବା ସକାଶେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପଟା ଦେଇ ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ କର ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଆଉ କେତେ ଦିନ ପରେ ସେ ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପଟା ନଦେଇ ସର୍କାର ନିଜେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟ ଖୋଲିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ସାତପଡ଼ା ଓ ଗୁରୁବାଇ ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟର ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ପାରିକୁଦରୁ ତିନି ପ୍ରକାର ଲୁଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ଯଥା-ପଟା, କରକର ଓ ଗୋଡ଼ାଲୁଣ । ସମୁଦ୍ର ପାଣି ସିଝି କରି ଯେଉଁ ଲୁଣ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ ତାକୁ ପଟା ଲୁଣ; ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ସମୁଦ୍ର ପାଣିକୁ ଶୁଖାଇ ଯେଉଁ ଲୁଣ ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା, ତାହାର ନାମ କରକର ଓ ଭୂମିରେ କିଆରି କରି ସେଥିରେ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ମଡ଼ାଇ ଯେଉଁ ଲୁଣ ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା ତାହାକୁ ଗୋଡ଼ାଲୁଣ କହୁଥିଲେ । ଚିଲିକାକୂଳରେ କରକର ଓ ପଟାଲୁଣ ତିଆରି ହେଉଥିଲା । ପଟା ଓ ଗୋଡ଼ା ଲୁଣ ସମୁଦ୍ରକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ତିଆରି ହେଉଥିଲା । ଇଂରେଜ ସର୍କାର ନିଜେ ବ୍ୟବସାୟ ଫିଟାଇ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକ ସେଥିରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନିଜ ଜୀବିକା ଉପାର୍ଜନ କରୁଥିଲେ । ଏପରି କେତେକ ଦିନ ପରେ ୧୯୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାରିକୁଦ, ତଥା ଓଡ଼ିଶା ଉପକୂଳରୁ ଲୁଣମରା ଏକାବେଳକେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସର୍କାର ମାନ୍ୟତା ଅଞ୍ଚଳରୁ ରେଳଦ୍ୱାରା ଲୁଣ ଆଣି ଓଡ଼ିଶାର ବିକ୍ରୟ କଲେ । ସେହି ଲୁଣ ଓଡ଼ିଶାର ଲୁଣ ଅପେକ୍ଷା ଅତି ଶସ୍ତା ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ସେହି ଶସ୍ତା ଲୁଣ କିଣି ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ ଲୋପ କରିଦେଲେ । ସୁତରାଂ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକ ସେହି ଦିନଠାରୁ ନିଷ୍ପର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଲେ ।

୯। ମାଛ ଧରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ-ଚିଲିକାରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ମାଛ ମିଳେ । ବିଶେଷତଃ ଭେଙ୍କଟୀ, ଖଜା, ସବା, ଖୁରାଣ୍ଡି, କାଠଶା, ଜଳଜୀ, ଇଲିଶି, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଧାନ । କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ା ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମିଳେ । ପୂର୍ବେ ଆହୁରି ଅନେକ ପ୍ରକାର ମାଛ ମିଳୁଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକର ପରିମାଣ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ବେଶି ଥିଲା । କିନ୍ତୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଚିଲିକାର ମୁହାଣ ପୋତି ହୋଇଯିବାରୁ ଏବଂ ସମୁଦ୍ରରୁ ଅଧିକସଂଖ୍ୟକ ନୂତନ ମତ୍ସ୍ୟ ଚିଲିକାକୁ ନ ଆସିବାରୁ ଚିଲିକାରେ ମାଛ ପରିମାଣ କମିଗଲା । ଗତ ପାଞ୍ଚଛଅ ବର୍ଷ ତଳେ ଯେତେ ପରିମାଣରେ ମାଛ ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା, ସେପରି ଆଉ ଆଜିକାଲି ମିଳୁ ନାହିଁ । ଚିଲିକାର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଗହାରିଆ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଏବଂ ନଳବଣରେ ବେଶି ମାଛ ମିଳେ । ସାଧାରଣତଃ ଆଶ୍ୱିନ ଓ

କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଚିଲିକାରୁ ବେଶ୍ ମାଛ ଆମଦାନୀ ହୁଏ । ମାଛ ଧରିବାକୁ ଏକପ୍ରକାର ବାଉଁଶ ଜାଲ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାହାକୁ “ଯାଶ” କହନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଯାଶ ଏକ କିମ୍ବା ଦୁଇ ମାଇଲ ଲମ୍ବା ଓ ପ୍ରାୟ ୫୦୦ ହାତ ଓସାର ହୋଇଥାଏ । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ ସାଧାରଣତଃ ଚୈତ୍ର ମାସଠାରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଆଷାଢ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଳେ । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଧରିବାକୁ ଏକପ୍ରକାର ବାଉଁଶ କାଠର ପେଡ଼ି ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ତାହାକୁ “ଧଉଡ଼ି” କହନ୍ତି । ଏକ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ୧୦୦/୨୦୦ ଯାଏ ଧଉଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଧରନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଆହୁରି ଅନେକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ ଛୋଟ ସୂତା ଜାଲରେ ମାଛ ଧରାଯାଏ । ମାଛ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ମାଛମଞ୍ଜି ବା ମାଛ ବିହନ ଆଦାୟ ହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ମାଛ ଦ୍ଵାରା ଶତାଧିକ ମଞ୍ଜି ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ଏପରି ମାଛ ଓ ମଞ୍ଜି ପ୍ରତିବର୍ଷ ଆଦାୟ ହେଲେ ଚିଲିକାରୁ ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ମାଛ ଲୋପ ହେବ ବୋଲି ପୂର୍ବେ ଜଣେ ବିଶେଷଜ୍ଞ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ବାସ୍ତବରେ ସେହି କାରଣରୁ ଆଜିକାଲି ଚିଲିକାରୁ ମାଛ କମି ଯାଉଥିବା ଜଣାଯାଏ । ଯାଶ ଓ ସାଧାରଣ ଜାଲ ସଂଗେ ସଂଗେ ସମୟ ସମୟରେ ବଡ଼ ଜାଲ ଓ ଖେପାଜାଲ (castnet) ସାହାଯ୍ୟରେ ଅନେକ ମାଛ ଧରନ୍ତି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ନଳବଣରେ ଏକରକମ ଫାନ୍ଦ ବା ଫାଶ (Noose) ଦ୍ଵାରା ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ଧରାଯାଏ । ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ ନଳ (ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ଘାସ) ଥିବାରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ସେଥିମଧ୍ୟରେ ପଶି ସହଜରେ ବାହାରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହି ନଳ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଫାନ୍ଦ ରଖାଯାଇଥାଏ । ସେହି ଫାନ୍ଦରେ ମାଛ ପ୍ରବେଶ କରି ସହଜରେ ଧରା ଯାଇଥାଏ । ଚିଲିକାର ଅଧିକାଂଶ ମାଛ କଲିକତାକୁ ଯାଏ । ପୂର୍ବେ ଅନେକ ବଙ୍ଗାଳୀ ମହାଜନ ବାଲୁଗାଁରେ ରହି ମାଛ ବ୍ୟବସାୟ କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧନୀ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ନିକଟରେ ଏତେ ବଡ଼ ଧନ ଉପାର୍ଜନର ସୁବିଧା ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆଜିଯାଏ କୌଣସି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଏ ଦିଗରେ ନ ପଡ଼ିବା ବଡ଼ ପରିତାପର ବିଷୟ ।

କଞ୍ଚା ମାଛ ବରଫ ସଙ୍ଗରେ ମିଶାଇ କଲିକତାକୁ ପଠାଯାଇଥାଏ । ଅନେକ ମାଛକୁ ଶୁଖୁଆ କରି ଓଡ଼ିଶା ଓ ଗଞ୍ଜାମର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବିକ୍ରୟ ହୋଇଥାଏ । ମାଛ କଞ୍ଚା ଥିବା ସମୟରେ ତାହାକୁ ଚିରି ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଣଦେଇ ଶୁଖୁଆ କରନ୍ତି । ମାଛ ସଂଗେ ସଂଗେ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ ଶୁଖୁଆ ବ୍ରହ୍ମଦେଶକୁ ରପ୍ତାନି ହୁଏ । ବ୍ରହ୍ମଦେଶକୁ ରପ୍ତାନି ହେଉଥିବା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ସାଧାରଣତଃ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ଉପର ଖୋଳ ବାହାର କରି ପଠାଯାଇଥାଏ । ସେପରି ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରୟ ହୁଏ । ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ତାହା ଗୋଟିଏ ଆଦରଣୀୟ ଖାଦ୍ୟ ।

୧୦। ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀ ଓ ଜଳଜୀବ—ଚିଲିକାରେ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର ଓ ନାନା ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ଅସଂଖ୍ୟ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ବର୍ଷା ଓ ଶୀତ ଦିନରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା ଗଣନାତୀତ ହୁଏ । ଚିଲିକାରେ ହଂସ, ବକ, ହଂସରାଜୀ, କାଦମ୍ବ ଚକ୍ରବାକ, ଏରା, କେରେକରା, ଗେଣ୍ଡା, ପାଣିକୁଆ ଓ କାଳୀ ଗଉଡୁଣୀ ପ୍ରଭୃତି ଅସଂଖ୍ୟ ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ବର୍ଷା ଓ ଶୀତଦିନରେ ସେଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି ପୁଣି ଶୀତ ଶେଷରେ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି, ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ନାହିଁ । ଶୁଣାଯାଏ, ଏରା ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ପକ୍ଷୀ ମାନସରୋବରରୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ଶୀତ ଦିନରେ ମାନସରୋବର ତୃଷାରାବୃତ ହେବାରୁ ସେଠାରେ କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ନ ପାଇ ସେଗୁଡ଼ିକ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି । ଶୀତଦିନରେ ଏହି ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରିବା ସକାଶେ ଭାରତର ନାନା ଦିଗରୁ ଅନେକ ଲୋକ ଏ ସ୍ଥାନକୁ ଆସନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ମାହୁଜ, କଲିକତା ଓ ବିହାର ଓଡ଼ିଶାର ଲାଟ ମହୋଦୟ ପକ୍ଷୀ ଶିକାର ସକାଶେ ଏଠାକୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀ ଶିକାର ସେମାନଙ୍କର ଆମୋଦ ବଢ଼ାଏ ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଭଗବାନଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ସୁଦ୍ଧା ଏପରି ନିରାହ ଓ ଅହିଂସକ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ବଧ କରିବାକୁ ଚିକିଏ ସୁଦ୍ଧା ସଂକୋଚ ଅନୁଭବ କରୁ ନଥିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ ।

ଚିଲିକାରେ ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ ପାରିକୁଦ ରାଜା ସାହେବଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ନେବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର । ବିନାଅନୁମତିରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଶିକାର କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଚିଲିକାରେ ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରିବାକୁ ଦୈନିକ ୫ଟଙ୍କା ଠାରୁ ୨୦ ଟଙ୍କା ବା ୨୫ ଟଙ୍କା ଯାଏ ଦେବାକୁ ହୁଏ । ଚିଲିକାରେ ନାନାଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀ ଓ ମାଛ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ ଜଳଜୀବ ବାସ କରନ୍ତି । ସେଥିମଧ୍ୟରେ ଚିଲ୍ଲି, ମଗର, ଶିଶୁମାର ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ । ଏଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି

ନାହିଁ । ବର୍ଷାଦିନରେ ସେହି ଜୀବମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଆୟାତ ପାଇ ଅନେକ ଲୋକ ବିକଳାଙ୍ଗ ହୋଇଥାନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ସଂଗେ ଗାଈ, ବଳଦ, ମହିଷି ଏପରି ଆହତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଚିଲିକାରେ “କୁଣ୍ଡଳ” ମାଛ ଆଉ ଏକପ୍ରକାର ଜଳଜୀବ । ଏଠାକୁ ଏଠା ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି । ଦେଶରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଲେ ଏହି ଜାତୀୟ ମାଛ ବେଶି ମରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଗତ ନଅଟଙ୍କ ସମୟରେ ଏହି ମାଛ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ମରିଥିବାର ସେ ସମୟର ଲୋକମାନେ କହନ୍ତି । ଚିଲିକାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜଳଜୀବକୁ “ରାବଣଛତୁ” କହନ୍ତି । ^(୩୦)

୧୧। ଚିଲିକାର ପାହାଡ଼ ଓ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ— ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପାହାଡ଼ ଓ ଦ୍ଵୀପ ଅଛି । ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଦ୍ଵୀପ ଓ ଅନେକ ପାହାଡ଼ରେ ବସତି ନାହିଁ । ସେହି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ କୌଣସି ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ଦେଖା ଯାଉନଥିବାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଚିଲିକାର ବିଭିନ୍ନ ଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ବାସସ୍ଥଳ ହୋଇଅଛି । ପାହାଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତେଗୋଟି ପ୍ରଧାନ ।

୧। କାଳୀଜୟୀ ପାହାଡ଼—ପଞ୍ଚମ ଭାଗରେ ତହିଁର ବିଶେଷ ବିବରଣ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଅଛି ।

୨। ଘଣ୍ଟଶିଳା—ଏହି ପାହାଡ଼ଟି ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ରମ୍ଭା ଗ୍ରାମରୁ ପ୍ରାୟ ୮ / ୧୦ ମାଇଲ ଉତ୍ତରରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପର୍ବତର ଆକୃତି ଘଣ୍ଟା ପରି ଥିବାରୁ ତାହାର ନାମ “ଘଣ୍ଟଶିଳା” ହୋଇଅଛି । ପର୍ବତର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଅନେକ ଲତା ଗୁଳ୍ମ ଓ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଛ ଅଛି । ସ୍ଥାନଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିରାପଦ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପକ୍ଷୀ ବାସ କରନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ଘଣ୍ଟଶିଳାକୁ ଗୋଟିଏ ‘ପକ୍ଷିରାଜ୍ୟ’ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ଏଠାରେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ କାଣ୍ଡଶର ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ପର୍ବତର ନିମ୍ନାଂଶରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରସ୍ତର ଚିଲିକା ଜଳରେ ଡୁବି ଅଛି । ପୂର୍ବେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତରରେ ଅନେକ ନୌକା ଆୟାତ ପାଇ ଜଳମଗ୍ନ ହୋଇଥିବାରୁ ସେହି ପ୍ରସ୍ତର ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟର ସ୍ଵର୍ଗାୟ ରାଜା ମହୋଦୟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତର ସ୍ତମ୍ଭ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ଚିଲିକାଚାରୀ ନାବିକମାନେ ନୌକା ନେବା ସମୟରେ ସେହି ସ୍ତମ୍ଭକୁ ଦେଖି ସାବଧାନ ହୁଅନ୍ତି । ସେହି ସ୍ତମ୍ଭ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ଵାମ ମଣ୍ଡପ ଅଛି । ଏଠାକୁ ଅନେକ ଲୋକ ଆସି ଚିଲିକାର ମନୋହର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଥାନ୍ତି ।

୩। କାଙ୍କଶିଖିରୀ—ଏହା ଆଉ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼ । ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଏହି ପାହାଡ଼ରେ କାଙ୍କଶ ମିଳୁଥିବାରୁ ଏହାର ଏପରି ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ।

୪। ଜଟିଆ— ଜଟିଆକୁ ଚିଲିକାର ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼ିଆ ଉପଦ୍ଵୀପ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ପୂର୍ବେ ଏହା ଭାଲେରୀ ପର୍ବତର ପୂର୍ବାଂଶ ହୋଇଥିଲା, ମାତ୍ର ଆଜିକାଲି ମାୟାଜ ସଡ଼କ ଓ ବଙ୍ଗ ନାଗପୁର ରେଳପଥ ଦ୍ଵାରା ଏହାକୁ ଭାଲେରୀରୁ ଭିନ୍ନ କରାଯାଇ ଅଛି । ଛୋଟ ଛୋଟ ଲତା, ଗୁଳ୍ମ ଓ ଅନେକ କଣ୍ଟକପୂର୍ଣ୍ଣ ବୃକ୍ଷ ଏଠାରେ ଦେଖାଯିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ଏହାର ନାମ “ଜଟିଆ” ହୋଇଅଛି । ପାହାଡ଼ଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଗମ ଅଟେ । ଏଠାରେ ବନ୍ୟ କୁକୁଟ ଓ ମୟୂର ବହୁତ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏଠାରେ ବିଲୁଆ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ବାଣପୁର ଅଞ୍ଚଳରୁ ବାଘ ଏଠାକୁ ଆସୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପାହାଡ଼ ବା ଦ୍ଵୀପପରି ଏହା ତେତେ ନିରାପଦ ନ ଥିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ଏଠାରେ ଚିଲିକା ପକ୍ଷୀ ବାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଜଟିଆର ଉତ୍ତର ଓ ପୂର୍ବଦିଗ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟକୁ ଭେଦ କରିଥିବାରୁ ତାହାର ଦୃଶ୍ୟ ଅତୀବ ରମଣୀୟ । ସ୍ଥାନଟି ନିକାଞ୍ଚନ ଓ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ ବୋଧହୁଏ କବିଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଧାନାଥ ତାହାଙ୍କର ଶେଷ ଜୀବନ ଏଠାରେ କଟାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ।

“କରିଥିଲି ଆଶା କରିବି ଯାପନ

ତୋ ପକ୍ଷିମ ତାରେ ପକ୍ଷିମ ଜୀବନ ।

× × ×

କୁଟୀର ବିରଟି ଜଟିଆ ଚରଣେ

କାଟୁଥାନ୍ତି ଆୟୁ ଶେଷ ନିକାଞ୍ଚନେ ॥”

(ଚିଲିକା)

୫। ଚଢ଼େଇହଗା- ଏହା ଜଟିଆର କିଛି ପକ୍ଷିମାନଙ୍କର ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଗୋଟିଏ ଅତି ଛୋଟ ପାହାଡ଼; କେତେକ ପ୍ରସ୍ତରରେ ଗଠିତ । ଏହା ଦୂରକୁ ନୀଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକାରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ୱେତପଦ୍ମ ପରି ଦେଖାଯାଏ । କାରଣ ଏହି ପାହାଡ଼ରେ ଚିଲିକାରେ ଯାତାୟାତ କରୁଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ ପକ୍ଷୀ କିଛି ସମୟ ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ସେଠାରେ ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରି ଏହାକୁ ଧବଳିତ କରିଦେଇଥାନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଏହି ପାହାଡ଼ଟି ଆହୁରି ବଡ଼ ହୋଇଥିବ । ନଚେତ୍ ଏଠାରେ ଦେବ ଦେବ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପଣ୍ଡାମାନେ ଏକାଧିକଥର କିପରି ଲୁଚାଇଥାନ୍ତେ ? ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଯବନ ଓ ପଠାଣମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ଅନେକଥର ଏଠାରେ ଲୁଚାଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।^(୩୧)

୬। ଦୀପମୁଣ୍ଡିଆ-ଏହା ଆଉ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପର୍ବତ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସଡ଼କର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ମାମୁ ଭଣଜା ପର୍ବତଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୧୫ ମାଇଲ୍ ପୂର୍ବରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଶୁଣାଯାଏ, ପୂର୍ବେ ବାଣପୁରର ରାଜାମାନେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଏହି ପର୍ବତରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଦୀପ ରଖାଇଥିଲେ । ସେହି ଦୀପର ଆଲୋକ ଦେଖି ଚିଲିକାଠରୀ ନାବିକମାନେ ଚିଲିକା ଗର୍ଭରୁ ସହଜରେ ଚିଲିକା କୁଳରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରୁଥିଲେ । ଏହି ପର୍ବତ ପୂର୍ବକାଳରେ ଆଧୁନିକ ବତିଘରର (Light house) କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ମହାଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର (କଳିଯୁଗେଶ୍ୱର) ଅଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ନାନାଦିଗରୁ ଲୋକମାନେ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି । ସେ ଦିନ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମେଳା ହୁଏ ।

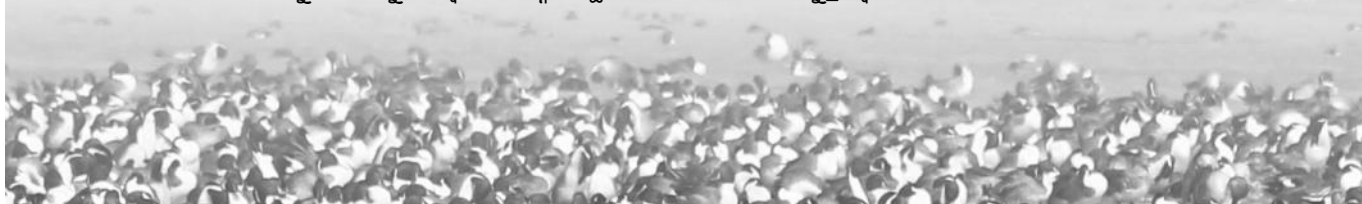
ଚିଲିକାର ଦୀପସମୂହରୁ ପାରିକୁଦ, ଗୁରୁବାଇ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ଦୀପରେ ମନୁଷ୍ୟ ବସତି ଅଛି । ଆହୁରି କେତେକ ଛୋଟ ଦୀପରେ ନୋଲିଆ କେଉଟ ପ୍ରଭୃତି ମହ୍ୟଜୀବୀ ଜାତି ବାସ କରନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତେଗୋଟି ଜନଶୂନ୍ୟ ଦୀପ ଚିଲିକାରେ ଦେଖାଯାଏ ।

୧। ବରକୁଦା- ଏହି ଦୀପ ରମ୍ଭା ନିକଟରୁ ପ୍ରାୟ ୧୦/୧୫ ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଥିରେ ଅନେକ ବରଗଛ ଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ‘ବରକୁଦା’ ହୋଇଅଛି । ଏଠାରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ରମଣୀୟ ଦ୍ୱିତଳ ପ୍ରାସାଦ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ଘର ଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ୧୯୦୫ରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏହି ବଙ୍ଗଳାଟିର ନାମ “ଚିଲିକା ଆଶ୍ରମ” । ଆଶ୍ରମଟି ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଅଛି । ଏଠାକୁ ଅନେକ ଲୋକ ଆସି ଚିଲିକାର ରମଣୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଥାନ୍ତି । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଧାନାଥ ରାୟ ଥରେ ଏଠାକୁ ଆସି ବରକୁଦାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାବଲୋକନ କରି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କୁ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ କରିବା ସକାଶେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରି ଖଲ୍ଲିକୋଟର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା ହରିହର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଉକ୍ତ ଆଶ୍ରମଟି ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ପୂର୍ବେ ସେଠାରେ ଗ୍ୟାସ୍ ଆଲୋକ ଓ ଜଳକଳ ପ୍ରଭୃତି ଥିଲା । ମାତ୍ର ସେହି ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଡ୍ୟାବର୍ଟ୍ ଅଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ଭୟରେ ସେସବୁ ଉଠାଇ ଦେଇଅଛି । ଏହି ଦୀପରେ ବର, ନିମ୍ବ ଓ ସାତାଫଳ ଗଛ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ । ଚିଲିକାର ଅନେକ ଜାତି ପକ୍ଷୀ ଏଠାରେ ରହନ୍ତି । ଏଠାରେ ବନଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ମନ୍ଦିର ଏବଂ ଗୋଟିଏ ପୁରାତନ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଅଛି ।

୨। ଛେଳିଆକୁଦା -ରମ୍ଭା ଓ ବରକୁଦା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଏହା ଆଉ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ରଦୀପ । ଏଠାରେ ଅନେକ ହରିଣ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ହରିଣଗୁଡ଼ିକ ଛେଳିପରି ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ବୁଲୁଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ “ଛେଳିଆକୁଦା” ହୋଇଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସାତାଫଳ ଗଛ ଅଛି । କୌଣସି ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ନଥିବାରୁ ଏଠାରେ ହରିଣ ଓ ନାନାପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ବାସ କରନ୍ତି ।

୩। ମାଳୀଯାଇକୁଦା-ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରେଳ ଷ୍ଟେସନର ଅତି ନିକଟରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏହା ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୀପ । ଏଠାରେ ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମାଳୀଜୟୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏ ଅଞ୍ଚଳର କେଉଟ ଓ କଣ୍ଡରାମାନେ ଏହି ଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ।

୪। ଗୋପକୁଦା-ଉପରୋକ୍ତ ଦୀପର ସମ୍ମିଳନସ୍ଥ ଏହା ଆଉ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୀପ ।

୫। ନଳବଣ-ଏହା କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଗଡ଼ଠାରୁ ୩/୪ ମାଇଲ ଦୂର ଉତ୍ତରରେ ଚିଲିକାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ଗୋଟିଏ ନିର୍ଜନ ଦ୍ଵୀପ । ଏହାର ପରିଧି ପ୍ରାୟ ୫ ମାଇଲ୍ । ଦ୍ଵୀପର ଉପରିଭାଗ ଚିଲିକା ପାଣିର ଅଳ୍ପ କିଛି ଉଚ୍ଚରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏଠାରେ ନଳ ବା ନଡ଼ା (ଏକରକମ ଘାସ) ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ପରିମାଣରେ ମିଳୁଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ “ନଳବଣ” ହୋଇଅଛି । ଏହି ନଳଦ୍ଵାରା ନିକଟସ୍ଥ ଲୋକମାନେ ନିଜ ନିଜ ଘର ଛପର କରନ୍ତି । ଥରେ ଏହି ନଳଦ୍ଵାରା ଘରକୁ ଛପର କଲେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଉ ଛପର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ନଳ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଅନେକ ମାଛ ମିଳେ । ମାଛ ଧରିବାକୁ ଏଠାରେ ଲୋକମାନେ ଗୋଟିଏ ଫାଶ ବା ଫାନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ନଳବଣରେ କେଉଟମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦେବ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଶୀତଦିନରେ ଏଠାରେ ଅନେକ ପକ୍ଷୀ ଦେଖାଯାନ୍ତି ଏବଂ ଅନେକ ଶିକାରୀ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି ।

୧୨। ଡାକବଂଗଳା- ଚିଲିକାରେ ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରିବା ସକାଶେ କିମ୍ବା ଚିଲିକା ଦେଖିବା ସକାଶେ ଯେଉଁମାନେ ଆସନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଚିଲିକା ଉପକୂଳରେ କେତେ ଗୋଟି ଡାକବଂଗଳା ସରକାର ଓ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବଂଗଳାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଧାନ ଅଟେ ।

- (କ) ବାଲୁଗାଁ- ଏହା ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ କର୍ତ୍ତୃକ ନିର୍ମିତ । ଏଥିରେ ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଭଡ଼ା ଦେଇ ରହିପାରନ୍ତି ।
- (ଖ) ବରକୁଳ-ଏହି ବଙ୍ଗଳାଟି ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ । ଏଠାରେ ବିହାର ଓଡ଼ିଶାର ଲାଟ ଏବଂ ସମୟ ସମୟରେ ବଂଗଳା ଲାଟ ରହନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଏଠାରେ ରହିବା ନିଷିଦ୍ଧ ।
- (ଗ) ରମ୍ଭା-ଏହା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ । ଏଠାରେ ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଭଡ଼ା ଦେଇ ରହିପାରନ୍ତି ।
- (ଘ) ସାତପଡ଼ା- ଏହା ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ । ଏଠାରେ ବିହାର ଓଡ଼ିଶାର ଲାଟ ସାହେବ ତାହାଙ୍କର ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ରହନ୍ତି ।

□□□

ପଞ୍ଚମ ଭାଗ

କାଳୀଜୟୀ ପାହାଡ଼

“କାଳୀଜୟୀ ଦେବୀ ଆଗତ

ଛାଡ଼ି ସେ ଗିରିଚୂଡ଼ା

ଦିଶଇ ପରମ ମଞ୍ଜୁଳ

ଶିରେ ତୈଳଙ୍ଗୀ କୁଡ଼ା ।”

ପୂର୍ବେ ବର୍ଷିତ ହୋଇଅଛି ଯେ, କାଳୀଜୟୀ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜନଶୂନ୍ୟ ଦ୍ଵୀପ । ଏଠାରେ ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କାଳୀଜୟୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏହି ଦ୍ଵୀପର ପରିମାଣ ୨୯ ଏକର ୧୦ ଡେସିମିଲ ଅଟେ । ଏଥିରୁ ଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଏକ ଡେସିମିଲ, ପାହୁଗାର ୩ ଡେସିମିଲ ଓ ପଡ଼ିଆ ୧ ଏକର ୬୬ ଡେସିମିଲ ଏବଂ ପାହାଡ଼ ୨୭ ଏକର ୨୦ ଡେସିମିଲ ଅଟେ । ଏହି ପର୍ବତଟି ଅତି ଉଚ୍ଚ ନୁହେଁ । ତାହାର ଉଚ୍ଚତା ଚିଲିକାର ସମତଳରୁ ପ୍ରାୟ ୫୦ ହାତ ହେବ । ଦ୍ଵୀପଟି ପୂର୍ବପଶ୍ଚିମରେ ବିସ୍ତୃତ । ଏହା ବୃକ୍ଷଲତା ଶୂନ୍ୟ କିମ୍ବା ବୃକ୍ଷଲତା ଦ୍ଵାରା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଙ୍ଗଲପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ । ଏହା କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷଲତାଦ୍ଵାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । ଏହାର ପଶ୍ଚିମାଂଶରେ ଅନେକ ଆଙ୍କୁଳ ଓ ବରୁଣ ଗଛ ଦେଖାଯାଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଛ ମଧ୍ୟରେ ବଣଲେଉଟିଆ, ପହଁରା ଗଛ, ଘାସ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମ ପ୍ରାୟ ସର୍ବତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ସ୍ଥାନଟି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିରାପଦ ଥିବାରୁ ବିଭିନ୍ନ ଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀ ଏଠାରେ ବାସ କରି ରହନ୍ତି । କୋଟିଲାଖାଇ ପକ୍ଷୀ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଏଠାରେ ଅଙ୍କୁଳ ଗଛଗୁଡ଼ିକରେ ବସା କରିଥାନ୍ତି । ନାନାଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀ ରହିବାରୁ ଦ୍ଵୀପର ଉପରିଭାଗ ପକ୍ଷୀବିଷୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଚାଖଣ୍ଡେ ବହଳରେ ପକ୍ଷିବିଷୟ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ପକ୍ଷୀବିଷୟ ଗୋଟିଏ ଉକ୍ତ ସାର ଅଟେ । ପାରିକୁଦର ଅନୁର୍ବର ଭୂମିରେ ତାହା ବ୍ୟବହାର କଲେ ଅତିଶୟ ଉର୍ବର ହୁଅନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ସେଥିପ୍ରତି କାହାରି ଦୃଷ୍ଟି ନ ପଡ଼ିବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପକ୍ଷୀ ଆସି ଏହି ଦ୍ଵୀପରେ ରାତ୍ରିଯାପନ କରିଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବ ମଧ୍ୟରେ ଛେଳି, କୁକୁଟ ଓ ପାରା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଛେଳି ଓ କୁକୁଡ଼ାଗୁଡ଼ିକୁ ଯାତ୍ରିମାନେ କାଳୀଜୟୀଙ୍କ ନାମରେ ସମର୍ପଣ କରି ଏହି ପାହାଡ଼ରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏଠାରେ କୌଣସି ଜୀବକୁ ବଳି ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ଯେ ଯାହା ମନାସି ଥାଏ, ସେ ସେହି ଜୀବଟିକୁ (ଛେଳି, କୁକୁଡ଼ା) ଆଣି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପାଣି ଛଡ଼ାଇ ସେହି ନିର୍ଜନ ଦ୍ଵୀପରେ ଛାଡ଼ିଦିଏ । ସେଠାରେ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମିଳେ ନାହିଁ । ଏପରିକି, ଚିଲିକା ଲୁଣାପାଣି ବିନା ସାଧାରଣ ମିଠାଜଳ ସୁଦ୍ଧା ସେଠାରେ ମିଳେ ନାହିଁ । ସେହି ଜୀବଗୁଡ଼ିକ ଲୁଣା ପାଣି ପିଇ କେତେକ ସମୟ ରହି ପରେ ଅନାହାରରେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି । ଶୁଣାଯାଏ ସେହି ଜୀବଗୁଡ଼ିକ ସକାଶେ ଚିଲିକାର ପାଣି ମିଠା ହୋଇଥାଏ, ମାତ୍ର ଏହା କେତେଦୂର ସତ୍ୟ ତାହା କାଳୀଜୟୀଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି ଜାଣେ ନାହିଁ, ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସେହି ଜୀବଗୁଡ଼ିକୁ କାଳୀଜୟୀ ନିଜର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ସମୟ ସମୟରେ ଖାନ୍ତି ବୋଲି ଏହି ସ୍ଥାନର ଲୋକମାନେ ବିଶ୍ଵାସ କରନ୍ତି । ଦ୍ଵୀପଖଣ୍ଡିକ ସେହି ନିରୀହ ଜୀବମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଆଣ୍ଡାମାନସ୍ (Andamans) ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ବିନା ଅପରାଧରେ ସେହି ଜୀବଗୁଡ଼ିକ ଏହି ଦ୍ଵୀପରେ ରହି ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡ ଉପଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି । କାଳୀଜୟୀଙ୍କଠାରେ ବଳି କାହିଁକି ପଡ଼େ ନାହିଁ, ସେ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କୌଣସି ଲୋକଠାରୁ ପାଇ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ, ପୁଣି କୌଣସି ଖାଦ୍ୟୋପଯୋଗୀ ବୃକ୍ଷଲତା ବା ଉତ୍ତମ ଜଳ ସୁଦ୍ଧା ନ ମିଳିବାଠାରେ ଏପରି ନିରୀହ ପ୍ରାଣୀଗୁଡ଼ିକୁ ବଧ ନ କରି କାହିଁକି ଜୀବନ୍ତ କରାନ୍ତି, ତାହା ଜାଣିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସାଧ୍ୟତାତ । ନିଜର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ଯେଉଁମାନେ ଏହି ନିରୀହ ପ୍ରାଣୀଗୁଡ଼ିକୁ ଭୀଷଣ ଭାବରେ ବିପନ୍ନ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ପ୍ରକୃତରେ ପାଷାଣଠାରୁ ଆହୁରି କଠିନତର । ସେପରି ମନୁଷ୍ୟକୁ ବିନା ଅନ୍ନ ଜଳରେ ଏହି ଦ୍ଵୀପରେ ନିର୍ବାସନ କଲେ ତାହାର ଆତ୍ମା କ’ଣ ହେବ ବୋଧହୁଏ ସେ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ

ଏପରି ଜୀବନୁତ କରିବାଠାରୁ ଦେବୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସେହି ଜୀବଗୁଡ଼ିକୁ ବଧ କରିବା ଶ୍ରେୟଙ୍କର ଅଟେ ବା ଦେବୀଙ୍କ ନାମରେ ପାଣି ଛଡ଼ାଇ ପାରିକୁଦ ବା ବାଲୁଗାଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ସେଠାରେ ସେମାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ପାଇ ଜୀବନ ଧାରଣ କରିପାରନ୍ତେ । ଦକ୍ଷିଣରେ “ତିରୁପତି” ଓ “ସାମାଞ୍ଚଳ”ରେ ସେହି ସ୍ଥାନର ଦେବଙ୍କ ନାମରେ ଅନେକ ଷଷ୍ଠ ବାଛୁରୀ ସେପରି ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଇଥାଏ । ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ମିଳିବାରୁ ସେହି ଜୀବଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ଭୀଷଣ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଦେବଦେବୀଙ୍କ ନାମରେ ଛାଡ଼ିଥିବା ଜୀବଗୁଡ଼ିକୁ ସାଧାରଣତଃ କେହି ବଧ ବା ଅପହରଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଏଠାର ନିରାହ ଜୀବଗୁଡ଼ିକୁ କେହି ଯାତ୍ରୀ ଆଣିବାକୁ ସାହସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ନାବିକମାନେ କହନ୍ତି, “ଏହି ଜୀବଗୁଡ଼ିକ ଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରେ ବଳି ଦିଆ ନଯାଇ ଦୟାକରି ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଇଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ମା’ଙ୍କର ଦୁତ । ସୁତରାଂ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କେହି ଆଣିବା ବା ଛୁଇଁବା ନିଷେଧ ।” ଯଦି କୌଣସି ଯାତ୍ରୀ ସେହି ଜୀବଗୁଡ଼ିକୁ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ନୌକା ଜଳ ନିମଗ୍ନ ହେବା ସମ୍ଭବ ବୋଲି ନାବିକମାନେ ଭୟ ଦେଖାନ୍ତି । ସୁଖର ବିଷୟ, ପାରିକୁଦର ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜା ମହୋଦୟ ସେହି ଜୀବଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଦୟାପରବଶ ହୋଇ ସେହି ପାହାଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ଜଳଭଣ୍ଡାର ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଆଶାକରୁ ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବ ।

ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କାଳ- ଏହି ଦ୍ଵୀପରେ କାଳୀଜୟୀଙ୍କର ମନ୍ଦିର କେଉଁ ସମୟରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି, ତାହାର କୌଣସି ଐତିହାସିକ ବିବରଣ ନାହିଁ । ବଂଶାବଳୀ ଲେଖକ ବାଣପୁରର ପ୍ରଥମ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଯଦୁରାଜ ମାନସିଂହଙ୍କ (ଖ୍ରୀ ୧୫୬୭ ଠାରୁ ୧୬୧୪) ସମୟରେ ଏହି ଦ୍ଵୀପରେ କାଳୀଜୟୀ ଥିବାର ଲେଖି ଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଥିବାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । କେବଳ ଦେବୀ ଥିବାର ଯଦି ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ତାହାହେଲେ ସାତେ ଡିଗ୍ରୀତାଳୁକ ବର୍ଷ କାଳରୁ ଏହି ଦ୍ଵୀପରେ ଦେବୀ ଅଛନ୍ତି । କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣିତ “ଚିଲିକା” “ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା” ଓ “ନନ୍ଦୀକେଶ୍ଵରୀ” କାବ୍ୟଗୁଡ଼ିକରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, କାଳୀଜୟୀ ଆହୁରି ପୂର୍ବରୁ ଚିଲିକାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ଅଟନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଇତିହାସ ସଂଗେ ସେ କାବ୍ୟଗୁଡ଼ିକର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ଥାଇ ନପାରେ, ମାତ୍ର ରାଧାନାଥଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେଖକଗଣ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଏଠାରେ କାଳୀଜୟୀ ଥିବାର ଲେଖି ଅଛନ୍ତି ।^(୩୨) ସୁତରାଂ ଆହୁରି ପୂର୍ବରୁ ଏଠାରେ କାଳୀଜୟୀ ଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ । ସେ ସମୟରେ ଦେବୀଙ୍କ ନାମ କ’ଣ ଥିଲା, ତାହା ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ, ଦେବୀଙ୍କର ନାମ କେବଳ “କାଳୀ” ହୋଇଥିବ । କାରଣ “କାଳୀ” ବା “ଦୁର୍ଗା” ରାଜାମାନଙ୍କର ଇଷ୍ଟଦେବୀ ଅଟନ୍ତି । ପାରିକୁଦ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବାରୁ ଓ ଚିଲିକା ଏହି ସ୍ଥାନର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ହୋଇଥିବାରୁ କାଳୀଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଏହି ଦ୍ଵୀପରେ ରଖାଯାଇଥିବ । ପରେ ୧୧୨୪ ସାଲରେ ତାହାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବାର ବଂଶାବଳୀରୁ ଜଣାଯାଏ ।

୧୧୨୪ ସାଲ ଆଜକୁ ୨୧୦ ହେଲା । ୨୧୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ (୧୬୫୭ ଠାରୁ ୧୭୩୭) ବଙ୍କାଡ଼ରେ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଥମେ ଏଠାରେ ଦେବୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିବା ସମ୍ଭବ । କାରଣ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଜା ସେ ସମୟରେ ଅନେକ ଦେବ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିବା ପୂର୍ବେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ସେହି ଦେବ ମନ୍ଦିର ସଂଗେ ସେ ବାଣପୁରର ଭଗବତୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଭିତ୍ତିସ୍ଥାପନ ଓ କାଳୀଜୟୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଅନେକ କାଳ ପରେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମନ୍ଦିର କାଳର କୃତିକ ଗତିରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାରୁ ପୁଣି ୧୮୮୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜା ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମନସିଂହ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଆଜିକାଲି ସେହି ମନ୍ଦିର ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ।

ଏହି ମନ୍ଦିରଟି ନିତାନ୍ତ ଆଧୁନିକ ଧରଣରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଥିରେ କୌଣସି ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ମନ୍ଦିରଟି ପାହାଡ଼ର ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଅତି ଉଚ୍ଚ ବା ନିତାନ୍ତ ଖର୍ବକାୟ ନୁହେଁ । ପୂର୍ବଦିଗକୁ ଦ୍ଵାର, ମନ୍ଦିରର ଦେହଲି (ଦ୍ଵାର) ଉପରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଚତୁର୍ଭୁଜ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଯାଏ । ମନ୍ଦିର ଭିତରଟି ଲମ୍ବା ଚଉଡ଼ାରେ ପ୍ରାୟ ସମାନ ଦେଖାଯାଏ । ସୁବିଧାରେ ପ୍ରାୟ ୫/୬ ଜଣ ଭିତରେ ବସି ପାରିବେ । ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ପଶ୍ଚିମ ପଟରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ମଣ୍ଡପ ଉପରେ ଦେବୀଙ୍କର ପାଷାଣ ମୂର୍ତ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ । ଦେବୀଙ୍କ ବାମ ଭାଗରେ ମାଳୀଜୟୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଏକ ମୂର୍ତ୍ତି ଅବସ୍ଥିତ । ଦେବୀଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଦିଗ୍ଠି ରୂପରେ

ନିର୍ମିତ ହୋଇ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ଦିଆ ଯାଇଅଛି । ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ଦିଓଟି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସିନ୍ଦୂର ବିମଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସହଜରେ ଚିହ୍ନି ହୁଏ ନାହିଁ । ^(୩୩) ସିଂହାସନ ଭିତ୍ତିରେ ପିନ୍ଧା କାଚ କଉଡ଼ି ଏବଂ ପଇସା ଲଗା ଯାଇଅଛି । ଦେବୀଙ୍କର ଶରୀରରେ ସୁଦ୍ଧା ପଇସା ଲାଗିଥାଏ । ଅନେକ ଯାତ୍ରୀ ଓ ନାବିକମାନେ ଦେବୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ତାହାଙ୍କ ଶରୀରରେ ପଇସା, କଉଡ଼ି ଲଗାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି । ପୁଣି କେତେକ ଧନୀଲୋକ ଦେବୀଙ୍କ ସକାଶେ ପାଟ ଶାଢ଼ି, ଲୁଗା ଏବଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଅଳଂକାର ସମର୍ପଣ କରିଥାନ୍ତି । ଦେବୀଙ୍କ ମସ୍ତକ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ବନ୍ଧା ଯାଇଅଛି । ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ଚନ୍ଦନ କାଠ, ପେଡ଼ି, ଦୀପ, ଧୂପଦାନି ଓ ହାତଘଣ୍ଟ ପ୍ରଭୃତି ପୂଜାପକରଣମାନ ରଖାଯାଇଅଛି । ଅନ୍ୟ ଏକ କୋଣରେ ବନଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସିନ୍ଦୂରାବୃତ ମୂର୍ତ୍ତି ରଖାଯାଇଅଛି । କେତେକ ଦିନ ହେଲା ସେଠାରେ ୪/୫ ହାତ ଲମ୍ବ ଗୋଟିଏ ଅତି ବଡ଼ ମଗର ହାଡ଼ ରଖା ଯାଇଅଛି । ସେହି ହାଡ଼ର ଓଜନ ଓ ଆକୃତିରୁ ଚିଲିକାରେ କେଡ଼େ କେଡ଼େ ବଡ଼ ମଗର ଥାନ୍ତି ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଚନ୍ଦ୍ରାତପରେ କେତେଗୋଟି ଛୋଟ ଛୋଟ ମଗର ହାଡ଼ ଏବଂ ଜାପାନୀ କାଗଜରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ବନ୍ଧା ହୋଇଅଛି । ମନ୍ଦିରର ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଚାନ୍ଦିନୀ ଅଛି । ମନ୍ଦିର ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଚିତ୍ର ଅଛି । ପ୍ରାୟ ୪/୫ ବର୍ଷ ତଳେ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସେଠାର ଯାତ୍ରାମାନଙ୍କ ସୁବିଧା ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ରାମ ଘର ତିଆରି ହୋଇଅଛି । ସେଠାରେ ଯେ କୌଣସି ଯାତ୍ରୀ ରହିପାରନ୍ତି ।

କାଳୀଜୟୀଙ୍କର ନାମକରଣ କିପରି ହେଲା, ତାହା ପୂର୍ବରୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । କାଳୀଜୟୀ ଚିଲିକାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ଅଟନ୍ତି । ଚିଲିକାଠାରୁ ନାବିକମାନେ ତାହାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ଵାସ ଯେ, ଦେବୀଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କଲେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବିପଦ ଘଟିବ ନାହିଁ । ନୌକା ନିମଗ୍ନ ହେବା ବେଳେ ଦେବୀଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କରି ଅନେକ ଲୋକ ଆସନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିବାର ଶୁଣା ଯାଇଅଛି । ^(୩୪) ଦେବୀଙ୍କର ଅପାର କରୁଣାରୁ କେହି କେହି ଅଗାଧ ଚିଲିକା ସନ୍ତରଣ କରି ପାର ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଦେବୀଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୂଜା ଓ ବଳି ମାନସ କରି ଅନେକ ଲୋକ ମହା ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥାନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ କେତେ ଲୋକ ସେଠାକୁ ଆସି ଦେବୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଗୁହାରିଆ ପଡ଼ନ୍ତି । ଶୁଣାଯାଏ, ଏଠାରେ ଗୁହାରିଆ ପଡ଼ି ଅନେକ ଲୋକ ନିଜ ନିଜ କାମନାନୁସାରେ ଫଳ ପାଇଥାନ୍ତି । କେବଳ ପାରିକୁଦ ବା ଚିଲିକାବାସୀ ନୁହନ୍ତି, ଓଡ଼ିଶାର ନାନାସ୍ଥାନରୁ ପୁଣି ସୁଦୂର କଲିକତାରୁ ଅନେକ ଲୋକ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଦେବୀଙ୍କ ଦର୍ଶନ ସକାଶେ ଆସିଥାନ୍ତି ।

ଦେବୀଙ୍କର ଦୈନିକ ଭୋଗ ଓ ପୂଜା ସକାଶେ ପାରିକୁଦ ଇଷ୍ଟେଟରୁ ଧାନ ଜମି ଖଞ୍ଜା ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଚିଲିକାସ୍ଥ ଦେବୀଙ୍କୁ ପ୍ରତିଦିନ ଭୋଗ ଦେବାର ସୁବିଧା ନଥିବାରୁ, ବିଶେଷତଃ ବର୍ଷାଦିନେ ଚିଲିକା ସୁନାବ୍ୟ ନ ଥିବାରୁ ଦେବୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ପାରିକୁଦରେ ସ୍ଥାପନ କରାଇ ସେଠାରେ ପୂଜା ଓ ଭୋଗ ଇତ୍ୟାଦି କରାନ୍ତି । ପାରିକୁଦର ଦଶହରା ପଡ଼ିଆରେ ଦେବୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଦୁର୍ଗାପୂଜା ସମୟରେ ସେଠାରେ ବଡ଼ ଉତ୍ସବ ହୁଏ ଏବଂ ଦେବୀଙ୍କ ଠାରେ ତିନିଗୋଟି ଛେଳି ବଳି ପଡ଼େ । ଦଶହରା ସମୟରେ ଏଠାରେ ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ସମ୍ମୁଖରେ ବଳି ପଡ଼ୁଥିବା ସମୟରେ ଚିଲିକାମଧ୍ୟସ୍ଥ କାଳୀଜୟୀଙ୍କ ଠାରେ ବଳି କାହିଁକି ପଡ଼େ ନାହିଁ, ତାହାର ଉତ୍ତର କେହି କହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କାଳୀଜୟୀଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବାବୁ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ଏମ୍.ଏ. ତାହାଙ୍କ ରଚିତ “ଆଲେଖିକା”ରେ ଯାହା ଲେଖି ଅଛନ୍ତି, ତାହା କାଳ୍ପନିକ ମାତ୍ର । ଏହି କାଳୀଜୟୀ ପାହାଡ଼ରେ ପାରିକୁଦର ରାଜା ବାଲୁକେଶ୍ଵର ହରିଚନ୍ଦନ ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ (ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଓଡ଼ିଶାକ୍ରମଣ ସମୟରେ) ଭୀତ ହୋଇ ଲୁଚିଥିଲେ ବୋଲି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି ତାହାଙ୍କର “ଚିଲିକାଭ୍ରମଣ”ରେ ଯାହା ଲେଖିଅଛନ୍ତି, ତାହା କେବଳ ଭ୍ରମପୂର୍ଣ୍ଣ । କାରଣ ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜା ଭାଗୀରଥ ମାନସିଂହ (୧୭୯୫ ଠାରୁ ୧୮୧୫) ପାରିକୁଦର ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ସେ କାଳୀଜୟୀ ପାହାଡ଼ରେ କୌଣସି ସମୟରେ ଲୁଚୁଥିବାର ଭାବରେ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟ ଏହି ବାଟଦେଇ ଯିବା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ରାକ୍ଷସ ଜାତି ବୋଲି ଶୁଣିଥିବାରୁ ଭାଗୀରଥ ରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ କରି ନଥିଲେ ।

ପରିଶିଷ୍ଟ ॥୧॥

ପୁରୀର ପଣ୍ଡାମାନେ ଦେବଦେବ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସମୟରେ ଚିଲିକା ଓ ପାରିକୁଦର ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲେ, ତାହାର ବିବରଣ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା-

୧- ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୫୧୦ରୁ ୧୫୧୧ ମଧ୍ୟରେ-

ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବ (୧୪୯୫-୧୫୩୨) ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳରେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ବଙ୍ଗର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ହୁସେନ୍ ସା ପୁରୀ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ବାହାରିଥିଲେ, ସେହି ସମୟରେ ପଣ୍ଡାମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରୁ ଆଣି ଚିଲିକାମଧ୍ୟସ୍ଥ “ଚଢ଼େଇହଗା” ପର୍ବତରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲେ । ପରେ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଦେବ ଶତ୍ରୁସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ମନ୍ଦିରକୁ ନେଲେ । (ଉତ୍କଳ-ଇତିହାସ ୧୩୯ ପୃଷ୍ଠା)

୨-୧୫୬୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ-

ଓଡ଼ିଶା ଶେଷ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଯାଜପୁର ଯୁଦ୍ଧରେ ନିହତ ହେବା ପରେ ଦୁଷ୍ଟ କଳାପାହାଡ଼ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କରି ସମସ୍ତ ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ ନଷ୍ଟ କରୁଥିଲେ । ଏହା ଦେଖି ପଣ୍ଡାମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଆଣି ପାରିକୁଦସ୍ଥ “ମାଉଁସା ବ୍ରହ୍ମପୁର” ଠାରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରେ କଳାପାହାଡ଼ ସେ ବିଷୟ ଜାଣିପାରି ସେଠାକୁ ଯାଇ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ହସ୍ତିପୁଷ୍ପରେ ଗଙ୍ଗାକୁଳକୁ ନେଇ ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । (ଓଡ଼ିଶା-ଇତିହାସ ୧୦୨ ପୃ) ପୂର୍ବେ ଯେଉଁଠାରେ ପଣ୍ଡାମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଲୁଚାଇଥିଲେ, ସେହିଠାରେ ତାହାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଜଗତି (ଆସନ) ଅଦ୍ୟାବଧି ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଜଗତିଟିକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନେ ଅନେକ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂଜା କରୁଥିବାର ଲୋକମୁଖରୁ ଜଣାଯାଏ । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ସେପରି କୌଣସି ପୂଜା ହେବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସେହି ସ୍ଥାନଟି ଜଙ୍ଗଲ ହୋଇ କଷ୍ଟକପୂର୍ଣ୍ଣ ବୃକ୍ଷଦ୍ୱାରା ବେଷିତ ଥିବାରୁ ସେଠାକୁ ଯିବା ଦୁର୍ଗମ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି ।

୩- ୧୬୧୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ-

ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ରାଜା ଚୋଡ଼ରମଲ୍ଲଙ୍କ ପୁତ୍ର କଲ୍ୟାଣ ମଲ୍ଲ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କ (୧୬୦୦ ଠାରୁ ୧୬୨୨) ରାଜଧାନୀ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ପଣ୍ଡାମାନେ ମନ୍ଦିର ଆକ୍ରମଣ ଆଶଙ୍କା କରି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ “ମହିଷାନାଶିନୀ”^(୩୫) ପର୍ବତରେ ନେଇ ଲୁଚାଇଥିଲେ । (ଉତ୍କଳ-ଇତିହାସ ୨୪୧) ପୃଷ୍ଠା)

୪- ୧୬୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ-

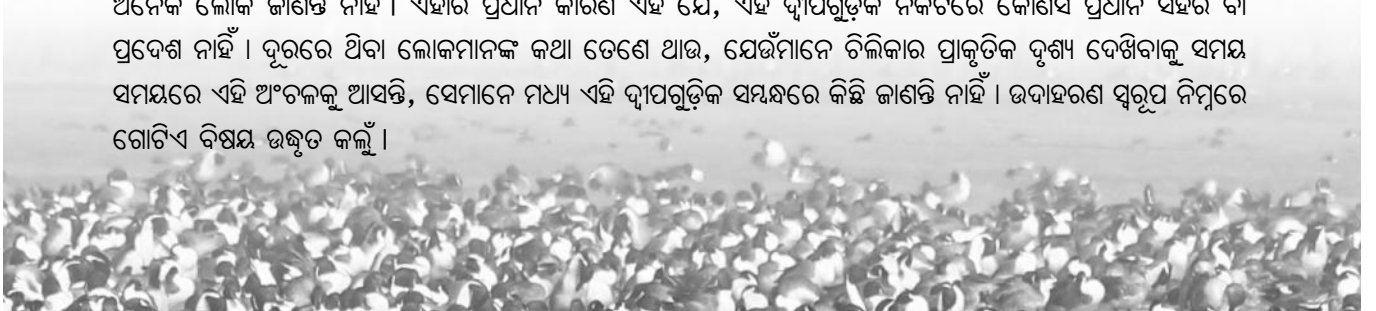
ଓଡ଼ିଶାରେ ଭୋଇବଂଶୀୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ନାଏବ ନବାବ ମହମ୍ମଦ ତକୀ ଖାଁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପବିତ୍ର ମନ୍ଦିର ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ସହ୍ୟ କରି ନପାରି ପଣ୍ଡାମାନେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କୁ ଚିଲିକା ପାର କରାଇ ହୃଦ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପର୍ବତ (?) ମଧ୍ୟରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲେ । (ଉ.ଇ. ୨୨୮ ପୃଷ୍ଠା)

୫- ୧୭୩୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ-

ଏହି ବର୍ଷ ଆଉ ଥରେ ମହମ୍ମଦ ତକୀ ଖାଁ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କୁ ନେଇ ପଣ୍ଡାମାନେ ଚିଲିକା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକ ପାହାଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲେ । (ଉ.ଇ. ୨୪୯ ପୃଷ୍ଠା)

ପରିଶିଷ୍ଟ ॥୨॥

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରକୃତିସୁନ୍ଦରୀ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ୭/୮ଟି ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱୀପ ଥିବାର କେତେକ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ଏବଂ ଭାରତର ଅନେକ ଲୋକ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ଏହି ଯେ, ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ନିକଟରେ କୌଣସି ପ୍ରଧାନ ସହର ବା ପ୍ରଦେଶ ନାହିଁ । ଦୂରରେ ଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ କଥା ତେଣେ ଥାଉ, ଯେଉଁମାନେ ଚିଲିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ସମୟ ସମୟରେ ଏହି ଅଂଚଳକୁ ଆସନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ନିମ୍ନରେ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଉନ୍ନତ କଲୁଁ ।

ଡାକ୍ତର ରୁନିଲଲ ବସୁ ସି. ଆଇ.ଇ. M.B., F.C.S. କଲିକତାର ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ଡାକ୍ତର ଅଟନ୍ତି । ସେ ମହୋଦୟ ଦୁଇବର୍ଷ ତଳେ ଓଡ଼ିଶାର ନାନା ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ଓ ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ କରି ତାହାଙ୍କ ଭ୍ରମଣବୃତ୍ତାନ୍ତ ‘ନୀଳାଚଳ’ ନାମରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଅଛନ୍ତି । ସେହି ପୁସ୍ତକର ୧୬୫ ପୃଷ୍ଠାରେ ଲେଖା ଅଛି-

“ହୃଦେର ମଧ୍ୟେ ଚାରି ପାଞ୍ଚଟି ହରିଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ବୃକ୍ଷଲତାଶୋଭିତ ମନୋରମ କ୍ଷୁଦ୍ରଦ୍ୱୀପ ଅବସ୍ଥିତ ଆଛେ । ଏଇ ସକଳ ଦ୍ୱୀପେ ମନୁଷ୍ୟର ବାସ ନାହିଁ ।”

ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପ୍ରାୟ ୧୪୦ ବର୍ଗମାଇଲ୍ ବିସ୍ତୃତ ୭/୮ଟି ଦ୍ୱୀପରେ ପ୍ରାୟ ୨୦୦୦୦ ମନୁଷ୍ୟ ବସତି ଥିବାଠାରେ ସୁଦ୍ଧା ଡାକ୍ତର ମହୋଦୟ କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟବସତି ନାହିଁ ବୋଲି ଲେଖି ଅଛନ୍ତି । ଏହିଠାରୁ ବଳି ପରିତାପର ବିଷୟ ଆଉ କ’ଣ ଅଛି ? ଏ ବିଷୟରେ ଆମେ ଡାକ୍ତର ମହୋଦୟଙ୍କଠାରୁ ଖଣ୍ଡେ ପତ୍ର ଦେଇଥିଲୁଁ । ତହିଁର ଉତ୍ତରରେ ଡାକ୍ତର ମହୋଦୟ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି-

“I am grateful to you for pointing out the inaccuracy in the information about the Chilka islands supplied in my book on Neelachal. I shall certainly have it corrected in the next edition of my book. x x x”

ଆଶା କରୁଁ, ଡାକ୍ତର ମହୋଦୟ ତାହାଙ୍କ ପୁସ୍ତକର ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣରେ ଏହି ଭ୍ରମ ଉଠାଇ ଦେଇ ପ୍ରକୃତ କଥା ଲେଖିବେ ।

ପରିଶିଷ୍ଟ ॥ ୩ ॥

ପାରିକୁଦର ଲୋକମାନଙ୍କଠାରେ ପୂର୍ବ ରାଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସନନ୍ଦ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ପୂର୍ବ ରାଜାମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ତାଳପତ୍ରରେ ସନନ୍ଦ ଦେଇଥିବାର ଶୁଣାଯାଏ । ମାତ୍ର ସେପରି କୌଣସି ପ୍ରକାର ସନନ୍ଦ ଆମେ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ । ଶୁଣାଯାଏ, ଗତ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଉତ୍ତୀର୍ତ୍ତ ସମୟରେ ଆଉ ଥରେ ସର୍ତ୍ତେ ଓ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ଲୋକମାନେ ନିଜ ନିଜର ସନନ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ । ତେଣୁ କାହାରିଠାରେ ସନନ୍ଦ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ମାଲୁଦର ପୂର୍ବ ହିନ୍ଦୁ ଜମିଦାରଙ୍କ ବଂଶଧର ବାବୁ ନିମାଇଚରଣ କାନୁନଗୋଙ୍କଠାରେ ଇଂରାଜ ସର୍କାର ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ଦେଇଥିବା ସନନ୍ଦ ଅଛି । ତାହା ଫରାସୀ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ହୋଇଥିବାରୁ ତହିଁର ଛବି କିମ୍ବା ନକଲ ଏଠାରେ ଦିଆଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ସେହି ସନନ୍ଦର ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ ଜାଗିର ମହଲର Settlement Report ରେ ଦିଆଯାଇଥିବାରୁ ତାହା ପାଠକମାନଙ୍କର ଗୋଚରାର୍ଥେ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା । ଏହି ବଂଶର ରାଜାମାନେ ବାଣପୁର ଅଂଚଳରେ ଅନେକ ଦେବମନ୍ଦିର ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପୂର୍ବ ରାଜାମାନଙ୍କର ସନନ୍ଦ ଥାଇପାରେ । ସମୟ ଅଭାବରୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ କୌଣସି ସନନ୍ଦ ଥିବାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ପାରିନାହିଁ । କୌଣସି ପାଠକ ଯଦି କୌଣସିଠାରେ ସନନ୍ଦ ଥିବାର ଆଶଙ୍କୁ ଜଣାନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଂସ୍କରଣରେ ସେ ବିଷୟ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖିବୁଁ-

Translation of the Persian Sanad granted to Shiekh Fateh Mahammad, Head of all Shiekh's and their Protector on the 23rd. December, 1803.

Under orders of his Excellency Marquis Wellesly Colonel George Harcourt, Commander of the Honorable Company's Forces, and Mr. John Willo Mills are the Commanders of the Subbah of Orissa. In pursuance to the terms of the agreement dated 20th. August 1803, you tendered to Colonel Campbell and Mr. John Mills, we grant this Sanad to you, on behalf of the Honorable Company the English Govt. As it is found on an enquiry into the old records, that you have been, since a long time, rendering good services in Khanas Manikapatana, Bajrakota, Garjit Andhari and Parikud the annual proceeds there of, due to the Govt, including the collection charges, which are in kind allowed as Minah to the respective officers and servants are hereby for ever conferred on you on

account of your remuneration; you are hereby hereditarily empowered, under the terms of the agreements tendered by you, to receive all such moneys (that is) the income from the said mahals that remains after payment of the collection charges in shape of Minah, to the respective officers in kind. You are also hereditarily empowered to collections of revenue (payable to Govt., but now conferred on you) from the said mahals according to the orders and regulations of the English Govt., and to demand from raiyats what is legally due from them and nothing else. You should not interfere with the respective dues of the several Zamindars, Khandaits and Makadamas in the said mahals.

You should not collect or demand the various arrear rents up-to-date and those for 1210, should not exact duty from passers- by and hats, and should not in any way attempt to receive or demand anything, the collection whereof has been prohibited by the Govt. Should not extort more than what is legally due from them, should never show by carelessness or prove yourself unworthy of the high charge that has been given to you. Should keep the raiyats in good terms with one another and keep peace among them, and keep them in complete devotion to the British Government.

Sd.-A.J.M.Mills.

Commissioner.

ପରିଶିଷ୍ଟ ॥୪॥

ପାରିକୁଦରେ ପୂର୍ବେ କୌଣସି କବି ବା ପଣ୍ଡିତ ନଥିବାର ପୁସ୍ତକର ଉପକ୍ରମଣିକାରେ ଲେଖିଥିଲୁଁ, ମାତ୍ର ହଠାତ୍ ସାହେବ ତାହାଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗର ପରିଶିଷ୍ଟ ୨୦୪ ପୃଷ୍ଠାରେ ପାରିକୁଦରେ ଜଣେ କବି ଓ ତାହାଙ୍କ କୃତ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ନିମ୍ନପ୍ରକାରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।

“ଜଳନ୍ତର କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ରାୟଗୁରୁ, ପ୍ରାୟ ୧୫୦ ବର୍ଷ ତଳେ ଜୀବିତ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ନିବାସ ସ୍ଥାନ ପାରିକୁଦ । ସେ ନିମ୍ନ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିଥିଲେ ।

(୧) ଚୌପଦୀ-କାବ୍ୟ

(୨) କେଶରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଚମ୍ପୂ (? କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦଚମ୍ପୂ)

(୩) ଆନନ୍ଦଦାମୋଦର ଚମ୍ପୂ

(୪) ହାସ୍ୟାର୍ଣ୍ଣବ ।

ଆମେ ପାରିକୁଦରେ ପ୍ରାୟ ତିନି ବର୍ଷ କାଳ ରହି ଅନେକ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ସୁଦ୍ଧା ସେଠାରେ କୌଣସି ସମୟରେ କୌଣସି ପଣ୍ଡିତ ବା କବି ଥିବାର ଜାଣି ନଥିଲୁଁ । ଉପରୋକ୍ତ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ରାୟଗୁରୁ ପାରିକୁଦର କବି ବୋଲି କହିବା ନିତାନ୍ତ ଭୁଲ । ହଠାତ୍ କବିଙ୍କର କେବଳ ଉପାଧିଟା ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ସେ ଉପାଧିର ପ୍ରଥମ ପଦରେ “ଜଳନ୍ତର” ନାମ ଅଛି । ତେଣୁ କବି ଗଞ୍ଜାମଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ଜଳନ୍ତରବାସୀ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ କୌଣସି ସମୟରେ “କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ରାୟଗୁରୁ” ଉପାଧିପ୍ରାପ୍ତ କୌଣସି କବି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହି କବି ଜଳନ୍ତରର ସେହି ପ୍ରଖ୍ୟାତନାମା କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ରଥ ଅଟନ୍ତି । ସେ ଜଳନ୍ତରର ପ୍ରଧାନ କବି ଓ ସେଠା ରାଜାଙ୍କର ଦେଓଦାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ପରେ ସେ ପୁରୀ ଯାଇ ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା, ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କଠାରୁ ପୁଣି ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ; ସେ ସମୟରେ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ପୁରୀ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସଡ଼କ ବା ରେଲରାସ୍ତା ନଥିବାରୁ ଲୋକମାନେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବକ୍ସକୋଟ, ମାଲୁଦ, ପାରିକୁଦ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ଵୀପ ଦେଇ ପୁରୀ ଯାଉଥିଲେ । ସୁତରାଂ ସେପରି ଯାଉଁ ଯାଉଁ କବି ପାରିକୁଦର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ମାନ ପାଇଥିବେ, ମାତ୍ର ତାହାଙ୍କୁ ପାରିକୁଦର କବି ବୋଲି ହଠାତ୍ ଭୁଲରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବିଷୟରେ ପଣ୍ଡିତ କୁଳମଣି ଦାଶ “ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ”ର ୨୯ ଓ ୩୦ଶ ଭାଗରେ ବିଶେଷରୂପେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି ।

BIBLIOGRAPHY

- (i) ‘ପାରିକୁଦ ରାଜବଂଶାବଳୀ’ ।
- (ii) ବକ୍ତକୋଟ “ସାମନ୍ତରା-ମହାପାତ୍ର”ଙ୍କ ବଂଶାବଳୀ ।
- (iii) ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ-୪ ପ୍ୟାରୀମୋହନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ।
- (iv) ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ- ୪ କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର, ଏମ୍.ଏ. ।
- (v) ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ- ୪ ତାରିଣୀଚରଣ ରଥ ବି.ଏ.।
- (vi) ରାଧାନାଥ ଗୁପ୍ତାବଳୀ
- (vii) ଦାର୍ଢ୍ୟତାଭକ୍ତିରସାମୃତ ।
- (viii) ଚିଲିକାଭ୍ରମଣ-ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚିତ୍ରାମଣି ମହାନ୍ତି ।
- (ix) ଉତ୍କଳ ଭ୍ରମଣ- ୪ ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି ।
- (x) Final Report of the Survey and Settlement of the Jagirmahals-Babu Sudarsan Das.B.A.
- (xi) The District Gazetteer of Puri 1908
- (xii) Hunter's History of Orissa Vol.I
- (xiii) The Golden Book of India-Sir Roper Lethbridge
- (xv) ରାମାୟଣ -ଲଙ୍କାକାଣ୍ଡ ।
- (xvi) ନୀଳାଚଳ-ତାଳୁର ତୁନିଲାଲ ବସୁ, M.B.
- (xvii) ଆଲେଖିକା-ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର M.A.
- (xviii) ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ- ୪ କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର M.A.
- (xix) ମୁକୁନ୍ଦଦେବ-ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚିତ୍ରାମଣି ମହାନ୍ତି ।
- (xx) “ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ” ୩୧ ଶ ଭାଗ ।

ପାଦଟୀକା

- ୧ - ପାଠକମାନଙ୍କ ସୁବିଧା ସକାଶେ ଓଡ଼ିଶାର ମୋଗଲ ଓ ମରହଟ୍ଟା ରାଜତ୍ବକୁ ଦୁଇଭାଗ କରି ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଜତ୍ବରେ ବାଣପୁରରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ରାଜାମାନେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ “ପ୍ରଥମ ରାଜବଂଶ” ଓ “ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଜବଂଶ” ବୋଲି ଲେଖିଅଛୁ ।
- ୨ - The “Golden Book of India.” by Sir Roper Letbridge.
- ୩ - Niladri Prasad was once a rich and thriving estate, it was devastated during the wars between the Rajas of Khurda and Parikud, the land relapsed into Jungle and no attempt was made to bring it again under cultivation. But about 40 years ago these villages were given out in lease (by the Government) with the object of reclaiming the land and the result has been that more than half of the area leased has been brought under cultivation. Gazetteer of Puri.
- ୪ - କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯେ, ଏକ ସମୟରେ ଗଞ୍ଜାମରୁ ଭୋବନୀ ନନ୍ଦ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏହି ବାଟ ଦେଇ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯାଉଥିଲେ । ଏହି ଗୁରୁବାଲ ନିକଟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉର୍ବର ଜମି ଦେଖିବାରୁ ସେ ଭୁଜା ସକାଶେ ନେଉଥିବା ଧାନରୁ କିଛି ସେହି ଭୂମିରେ ବୁଣିଦେଲେ । ଦୁଇ ମାସ ପରେ ପୁରୀରୁ ଫେରିବା ବେଳେ ସେଠାରେ ଧାନ ପାତିଥିଲା । ସେ ତାହା ଆଦାୟ କରି ଆଉ ଥରେ କିଛି ଧାନ ବୁଣି ଦେଇଗଲେ ଏବଂ ଚାରିମାସ ପରେ ସେଠାକୁ ଆସି ଦେଖିଲେ ସେ ଧାନରୁ ମଧ୍ୟ ଫଳ ହୋଇ ପାତିଗଲାଣି । ସ୍ଥାନଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉର୍ବର, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଲୋକବସତି ନଥିବାରୁ ଭୋବନୀ ନନ୍ଦ ନିଜ ଗ୍ରାମରୁ କେତେକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ସାଥରେ ଆଣି ଏ ସ୍ଥାନରେ ଘର ତୋଳି ରହିଲେ । ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଚର୍ଚ୍ଚିକା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁଥାନ୍ତି । କେତେକାଳ ପରେ ପାରିକୁଦର ଜନୈକ ରାଜା ଚର୍ଚ୍ଚିକାଙ୍କ ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ତୋଳାଇ ଦେଲେ । ଆଜିସୁଦ୍ଧା କେତେ ଘର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଚର୍ଚ୍ଚିକାଙ୍କ ଦେଉଳ ଏଠାରେ ଅଛି । ପୁଣି ପୂର୍ବ ରାଜାଙ୍କ ଗଡ଼ର ଭଗ୍ନାଂଶ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ।
- ୫ - ଭଟ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷସଂକର ।
- ୬ - ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ତାରିଣୀଚରଣ ରଥ ବି.ଏ.ଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ “ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ”ରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।
- ୭ - ସେପରି ଦିଓଟି ରୋଗୀ ୧୯୨୬ ମସିହାରେ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିଥିବା ଲେଖକ ନିଜେ ଜାଣନ୍ତି ।
- ୮ - ବେଶ୍ୟା ଖୋଳାଇଥିବାରୁ ଏହି ପାରୁଗାରଗୁଡ଼ିକ “କାଞ୍ଚନ୍ ଡାବା” ବୋଲି ଏଠା ଲୋକେ କହନ୍ତି । ବେଶ୍ୟାକୁ ହିନ୍ଦୀରେ “କାଞ୍ଚନ୍” ବୋଲି କହନ୍ତି ।

ସେହି କାଞ୍ଚନ୍ ତୟାର କରାଇଥିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ସେହି ନାମ ଦେଇଥିଲେ ।

- ୯- “ଯୋଗାଇମାଧାଲ ଖୋଲ”-ଏହି ସ୍ଥାନଟି ଗଞ୍ଜାମ-ପୁରୀ ସୀମାରେ ପ୍ରୟାଗ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଦୁଇ ଦଳ ଦସ୍ୟୁ ସେହି ଖୋଲରେ ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ କରିଥାଆନ୍ତି । କୌଣସି ଧନୀ ବାଟୋଇ ଦେଖାଗଲେ ଦସ୍ୟୁପତି “ମାଧାଲରେ” ବୋଲି ଡାକି ଦିଏ । ତକ୍ଷଣେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦସ୍ୟୁମାନେ ପହଞ୍ଚି ବାଟୋଇର ପ୍ରାଣ ନେଇ ତାହାଠାରୁ ଧନ ଅପହରଣ କରନ୍ତି । ଯଦି ବାଟୋଇଠାରେ ଧନ ନଥାଏ, ତେବେ ଦସ୍ୟୁପତି “ଯୋଗାଇରେ” ବୋଲି ଡାକି ଦେଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦସ୍ୟୁମାନେ ବାଟୋଇକୁ ନ ମାରି ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ।
- ୧୦- ‘କଳାବନ୍ତ’-ଏହି ସ୍ଥାନଟି ମାଣିକପାଟଣାର ପୂର୍ବୋତ୍ତର ପ୍ରାନ୍ତରେ ଦୃଷ୍ଟିପାଟଣାକୁ କିଛି ଦକ୍ଷିଣରେ ଦେଖାଯାଏ । ସ୍ଥାନଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଗମ ଓ ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ଦେଖାଯାଏ । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଦଳେ ଦସ୍ୟୁ ବାଟୋଇଙ୍କ ଧନ ଅପହରଣ କରିଥାନ୍ତି ।
- ୧୧- ପାଞ୍ଚଦୁର୍ଗ-୧ ବଂକାଡ଼-ମଧ୍ୟରେ, ୨ ନାଳାଦ୍ୱି ପ୍ରସାଦ-ପଶ୍ଚିମରେ, ୩- କୁହୁଡ଼ିଗଡ଼- ପୂର୍ବରେ, ୪- ଛତ୍ରଗଡ଼-ଦକ୍ଷିଣରେ, ୫- ଚମ୍ପାଗଡ଼-ଉତ୍ତରରେ ।
- ୧୨- ଏହି ଗଡ଼ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଆଜିଯୁକ୍ତ। ଏଠାର ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣାଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଠାରେ ଗଡ଼ ଅଛି, ତାହା ପୂର୍ବେ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । କୌଣସି ଲୋକବସତି ତାହାର ନିକଟରେ ନଥିଲା । ଦିନେ ଏହି ସ୍ଥାନରେ “କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ” ନାମକ ଗୋଟିଏ ଚଷା ତାହାର ମହିଷୀ ଗୋଠ କରିଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ବଗ ଓ ଛଅଶା ମଧ୍ୟରେ କଳି ହେଲା । ସେହି କଳି ସମୟରେ ବଗ ପକ୍ଷୀଟି ତାହାର ଅଣ୍ଟ ସହ ସେହି ଛଅଶକୁ ବିଦାରି ମାରିଥିଲା । ସେହି ବିଷୟ ସେ ଚଷା ରାଜା ଭାଗୀରଥଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା । ତାହା ଶୁଣି ରଜା ଗୋଟିଏ ସୁଯୋଗ ମନେକରି ଯେଉଁଠାରେ ସେ ପକ୍ଷୀ ଦୁଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା, ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ କଲେ । ପ୍ରସାଦ ନିର୍ମାଣ କରି ସେହି ଚଷାକୁ ରାଜା କିଛି ପୁରସ୍କାର ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ, କିନ୍ତୁ ଚଷା କୌଣସି ପୁରସ୍କାର ନ ନେଇ ତାହାର ନାମକୁ ଚିରସ୍ଥାୟୀ କରିବାକୁ ରାଜାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲା । ସୁତରାଂ ତାହାର ନାମରେ ଏହି ଗଡ଼କୁ “କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ” ଗଡ଼ ବୋଲି ଡାକିଲେ । ପକ୍ଷୀ ଦିୱଳିକ ଯୁଦ୍ଧରୁ ରାଜା ଭାବିଥିଲେ ଯେ, ଯଦି ସେଠାରେ ଗଡ଼ ତୟାର କରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ସହଜରେ ନିଜ ଶତ୍ରୁକୁ ଜୟ କରିବେ । କାରଣ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ବଳପକ୍ଷୀ (ବଗ) ଗୋଟିଏ ବଳିଷ୍ଠ ପକ୍ଷୀ (ଛଅଶ) କୁ ନାଶ କରିଥିଲା । ଏପରି ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଦେଖି ଓଡ଼ିଶାର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ନରପତି ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବ କାଠଯୋଡ଼ି କୁଳରେ “ଉତ୍କଳର ପୂର୍ବ କୀର୍ତ୍ତି ସ୍ୱତି ପୂତ ବାରବାଟୀ” ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବାର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର, ଏମ୍.ଏ ତାହାଙ୍କ କୃତ “ବାରବାଟୀ” ଦୁର୍ଗ ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି । (୧୨ ପୃଷ୍ଠା)
- ୧୩- ଏରା, ଏକ ଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀ । ସାଧାରଣତଃ ଶୀତ ଦିନରେ ଏହି ଅଂଚଳରେ ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀର ଉଚ୍ଚତା ପାଦଠାରୁ ମସ୍ତକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ୩/୪ ହାତ ହେବ । ଏମାନେ ବସିବା ସମୟରେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଶତାଧିକ ପରିମାଣରେ ଏକତ୍ର ବସନ୍ତି ଏବଂ ଦୂରକୁ ସେମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ସୈନ୍ୟପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ବସିଥିବା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ପକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଅତିଶୟ ଧଳା ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଉଡ଼ିବା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଡେଣାର ନିମ୍ନ ପ୍ରଦେଶ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଏରାପର ପୂର୍ବକାଳରେ ପାରିକୁଦର ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଶିରୋଭୂଷଣ କରୁଥିଲେ । (“ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ” ୩୧ ଶ ଭାଗ ୨ ୫୫ ପୃଷ୍ଠା) । ଆମେରିକା, ଯୁରୋପ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶର ମହିଳାମାନେ ମଧ୍ୟ ଶିରୋଭୂଷଣ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ସେହି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଏରାପର ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ଅଟେ । ଶୀତଦିନରେ ଏରାପକ୍ଷୀ ମାନସରୋବରରୁ ଏଠାକୁ ଆସୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।
- ୧୪- ଶୁଣାଯାଏ ଯେଉଁଠାରେ ଖୋରଧା ସୈନ୍ୟ ଚିଲିକାରେ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ, ସେଠାରେ ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର ପୂର୍ବେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନେ ବାହାର କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେପରି କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ର କୌଣସିଠାରେ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ ।
- ୧୫- (1) It is said that when the British troops marched from Ganjam in 1803, to conquer Orissa, Fateh Mahammed undertook to guide the army across the swamps of Chilka, and tradition says he was promised every village through which the troops passed and that their route was, in consequence somewhat circuitous.
(Hunter Voll i.)
- ୧୬- The Rajah of Parikud (Raja Bhagirathy Mansingh) alone held aloof, he heard on creditable authority that the invaders were people with pig faces, and huge drooping ears in which they wrapped their bodies at night as it was very cold in their country. He believed it to be an irruption to the legendary demon races of Southern India and kept quite while the storm swept past. (Hunter Vol i.)
- ୧୭- ଫତେ ମହମ୍ମଦ ମରହଟ୍ଟା ଜମାଦାର ହୋଇ ଇଂରେଜଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ତାହାଙ୍କଠାରୁ ନିଷ୍ଠର ଜାୟଗିର୍ ପାଇଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କୁ “ନିମକହରାମ୍ ଜାୟଗିରଦାର” ବୋଲି ଏଠା ଲୋକମାନେ କହୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।
- ୧୮- ବାଲୁକେଶ୍ୱର ପୁର ଶାସନର ଅତି ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ୍ ଅନେକ ଶାଖା ବିଶିଷ୍ଟ ବରଗଛ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାକୁ ଏଠା ଲୋକେ “ନଟବର” ବୋଲି କହନ୍ତି । ଅନେକ ଶାଖା ମିଶି ଗୋଟିଏ ଲଟା ବା କୁଞ୍ଜ ଗଠିତ ହୋଇଥିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ଲଟାବରକୁ ଲୋକେ ‘ନଟବର କହନ୍ତି । ସ୍ଥାନଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଆରାମଦାୟକ ଅଟେ । ଏଠାରେ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି । ଲୋକମାନେ ସେ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭକ୍ତି

କରନ୍ତି । ଶୁଣାଯାଏ, ପୂର୍ବେ ଜଣେ ପଠାଣ ବଣିକ ଏଠାକୁ ଆସି ଲୋକଙ୍କ ଆପତ୍ତି ନ ଶୁଣି-ତାହାର ଘୋଡ଼ାକୁ ଏହି ବରଗଛ ମୂଳେ ବାନ୍ଧି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯାଇଥିଲା । ସେ ଫେରିବା ସମୟରେ ଘୋଡ଼ା ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଏକ ଗଦା ହାଡ଼ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ପଠାଣ ରାଗ ହୋଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଏକ ଅଂଶ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା । ତେଣୁ ସେ ରକ୍ତ ବାନ୍ଧି କରି ଅଳ୍ପଦୂରରେ ମୃତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ପଠାଣ ଯେଉଁ ବାଟେ ଯାଇ ମରିଥିଲା ସେହି ସ୍ଥାନକୁ “ତେଲଙ୍ଗା ବାଟ” ବୋଲି କହନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ସେ ପଠାଣ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସିଥିବାରୁ ସେପରି କହୁଥିଲେ ।

୧୯- The Famine of 1866 put a finishing stroke to the fortune of Parikud (Hunter Vol i)

୨୦- On the 25th November 1866 the Collector of Puri telegraphed to the Board of Revenue, to the effect that starvation was occurring at Parikud and Malud, that the number of deaths were increasing, and that general destitution prevailed. (Gazetteer of Puri.)

୨୧- The previous failure of crops of 1864, the draught of 1865, and the terrible inundation in August of 1866, all combined to make the famine more severely felt in Puri than in any other district. (Gazetteer of Puri.)

୨୨- Although burdened with debt himself and unable to draw a rupee of rent from the disolated fields the Raja exerted himself in a very noble way to save his people. He emerged from those terrible eighteen months beggered. But the Government had not looked unmoved, and the ruined Raja work up one morning to find himself a “Companion Star of India”, with a large treasury advance at his disposal to free him from the grasp of usuary” (Hunter vol i)

୨୩- Pharmaceutical Garden

୨୪- ମନୁଷ୍ୟହିତା-୧୦ମ ଅଧ୍ୟାୟ ୪୩, ୪୪ ଶ୍ଳୋକ

୨୫- ସାତରାଜ୍ୟ, ୧ ଗୁରୁବାଇ, ୨-ପାରିକୁଦ, ୩-ମାଲୁଦ, ୪ ଗବଡ଼ି, ୫ ପାଲୁରୁ, ୬- ସୁବଳୟା, ୭- ଶତ୍ରୁସାଲ ।

୨୬- The finest salt of India was manufactured in the wild inhospitable tract along the sea-board of Orissa. Sterling. The only manufacture of Parikud at that period (before 1900) was salt. The people used to fall back upon the manufacture of salt as an additional source of income, especially in summer when they had no other occupation. But with the advent of the English rule in orissa, the withdrawal of this source of income has had a most prejudicial effect upon their condition. (Settlement Reports).

୨୭- ଏହି ଗଣ୍ଡ ନଳବଣକୁ ୧୫ ମାଇଲ ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାର ପାଣି ଦୁଧ ଆଉଟିଲା ପରି ବିପ୍ଳବିତ ହେଉଥିବାରୁ ଏହାର ଏପରି ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ।

୨୮- ଏହି ସଡ଼କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ବିଚିତ୍ର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଲୋକମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ । ଦିନେ ବକ୍ରକୋଟରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଭୋଜି ହୋଇଥିଲା । ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଯଥା ସମୟରେ ପହଞ୍ଚି ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ପାରିକୁଦରୁ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତାହାର ପୁତ୍ରସହ କନ୍ୟାଖାଇ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବା ସମୟରେ ସେଠାରେ ନୌକା ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତାହାର ପୁତ୍ରସହ କନ୍ୟାଖାଇରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନାଳ ମଧ୍ୟରେ ଜଳମଗ୍ନ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି କାରଣରୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ଅନେକ ଆପତ୍ତି ଯୋଗୁଁ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ଗୋଟିଏ ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ କରାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

୨୯- ଡାକ୍ତର ତୁନିଲାଲ ବସୁଙ୍କ “ନାଳାଚଳ”ରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।

୩୦- ରାବଣଛତୁ:- ରାମାୟଣରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଯେଉଁ ସମୟରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲଙ୍କାଗଡ଼ରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ ତାହାକୁ ଦେଖିବାକୁ ରାବଣ ଗୋଟିଏ ବିମାନରେ ଆକାଶମାର୍ଗ ଦେଇ ବାହାରିଥିଲା । ସେହି ବିମାନ ଅନେକ ଛତାଦ୍ୱାରା ମଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲା । ରାମ ଗୋଟିଏ ବାଣ ବିସି ସେହି ଛତାଗୁଡ଼ିକୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିଥିଲେ । ସେହି ଉଗ୍ର ଛତାଗୁଡ଼ିକ ପାଣିରେ ପଡ଼ି ଗୋଟିଏ ଜଳଜୀବ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରକୃତରେ ଏହି ଛତାଗୁଡ଼ିକ କାଷ୍ଠଶୂନ୍ୟ ଛତାପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ଛୋଟ ଛୋଟ ହୋଇ ପରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଡ଼ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକ ପାଣିରେ ଭାସନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକର କୌଣସି ଚେର କିମ୍ବା ମୂଳ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ଛତୁ ପାଣିରୁ କାଢ଼ି ବାହାରେ ରଖିଲେ ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ପାଣି ହୋଇଯାଏ ।

୩୧- “ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ” ୧୩୯ ପୃଷ୍ଠା ।

୩୨- କବିବର ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତିଙ୍କ “ମୁକୁନ୍ଦଦେବ”ରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।

୩୩- ମନ୍ଦିରର ଦେବାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବାବୁ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି ତାହାଙ୍କ ରଚିତ “ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ” ରେ ଅନେକ ଭୁଲ୍ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ କୌଣସି ଜ୍ଞାତସାର ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଜାଣି ନଥିବାରୁ ସେପରି ଭ୍ରମ ଲେଖିଥିଲେ ।

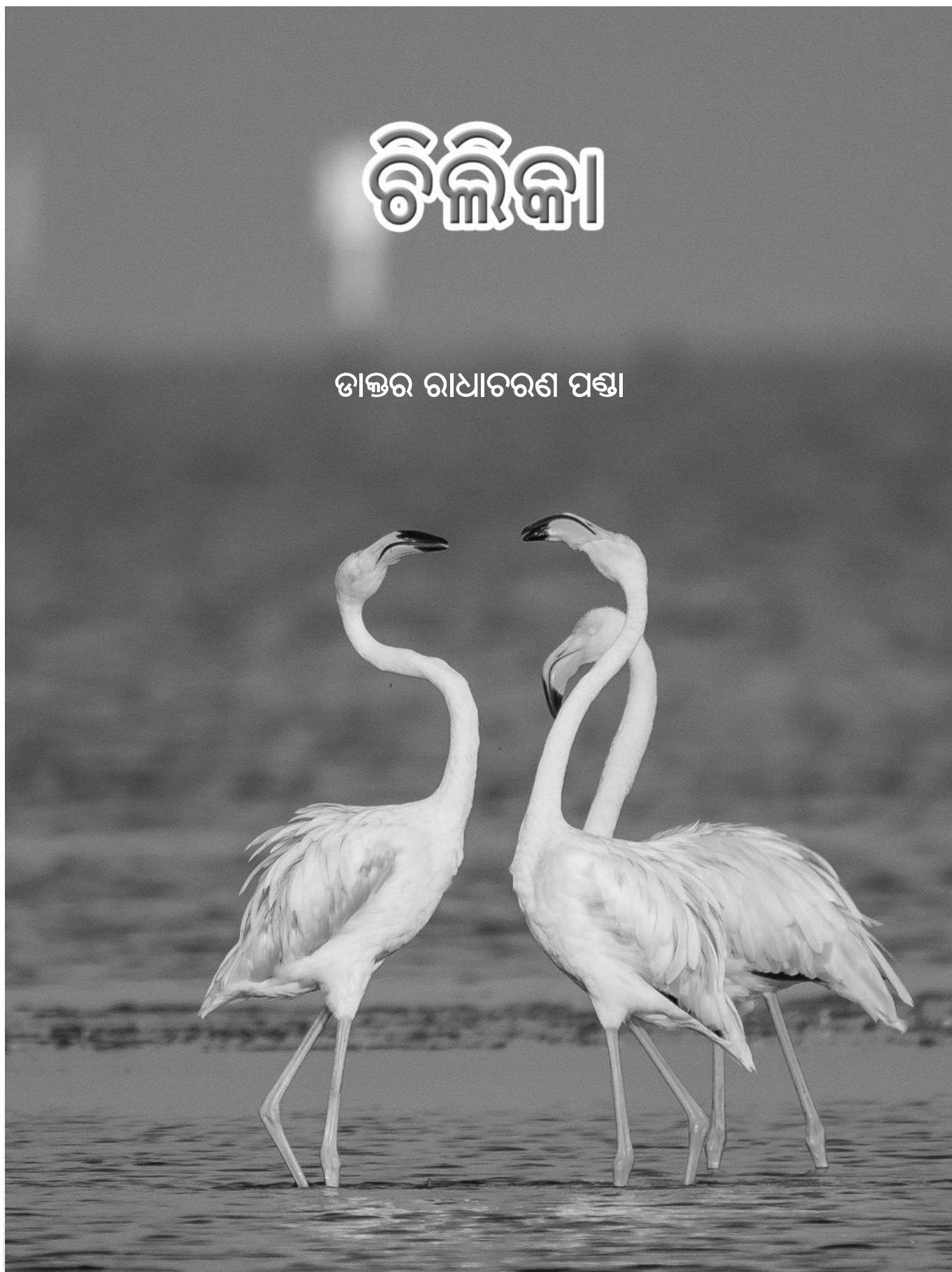
୩୪- ଲେଖକ ନିଜେ ସେପରି ଅବସ୍ଥାରୁ ଦୁଇଥର ଉଦ୍ଧାର ପାଇଥିଲେ ।

୩୫- ପାରିକୁଦର ଗୁରୁବାଇ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଲୁଚାଇଥିବାର ପୁରୀ Gazetteer Page 47 ରେ ଲେଖା ଅଛି । ପାରିକୁଦରେ “ମହିଷାନାଶିନୀ” ନାମକ ପର୍ବତ କେବେ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ଗୁରୁବାଇକୁ ଇତିହାସ ଲେଖକ “ମହିଷାନାଶିନୀ” ପର୍ବତ ବୋଲି ଭ୍ରମରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।

ଚିଲିକା

ଡାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା

“ମରାଳ ମାଳିନୀ ନୀଳାୟ ଚିଲିକା”

‘କବି’ଙ୍କ ଆଖିକି ସବୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ।

ରାୟ ବାହାଦୁର ରାଧାନାଥ ରାୟ ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷାବିଭାଗରେ ଉଚ୍ଚ ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ ଅଞ୍ଚଳ ବୁଲି ବୁଲି ସେଠା ଚିତ୍ରସବୁ ଏହି ‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟରେ ଲେଖିଥିଲେ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ଦିନେ ଏହି ଚିଲିକାର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ତୀରରେ ଥିବା ‘ଜଟିଆ’ ପାହାଡ଼ରେ ଏକ କୁଡ଼ିଆ ତିଆରି କରି ଶେଷଜୀବନ କାଟିବା ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟି ନଥିଲା ।

୧୯୨୫ ମେ ମାସ ୨୫ ତାରିଖ ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ‘ଚିଲିକା’ ଦେଖି ନଥିଲି । କେବଳ ମାଟ୍ରିକ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଠ ପଢ଼ିବା ସମୟରେ ‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟ ପଢ଼ିଥିଲି ମାତ୍ର । ସେ ବର୍ଷ ଚିଲିକା ଭିତରେ ଥିବା ‘ପାରିକୁଦ’ ଦ୍ଵୀପରେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ର ଏକ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଡାକ୍ତର କାମ କଲି ।

ପାରିକୁଦରେ ଏକ ମି.ଇ. ସ୍କୁଲ ଥିଲା-ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ମୁଁ ସେଇ ମି.ଇ.ସ୍କୁଲର ‘ସମ୍ପାଦକ’ ହେଲି । ନୂଆ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଆଣି ରଖାଇଲି । ମୁଁ ନିଜେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ‘ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟଶିକ୍ଷା’ ପଢ଼ାଇ ମୋର ପ୍ରଥମ ପୁସ୍ତକ ଛାପିଲି । ପରେ ‘ପାରିକୁଦ’ ଇତିହାସ ଲେଖିଲି । ଏ ଦୁଇଟି ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ‘ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟଶିକ୍ଷା’ ଓଡ଼ିଶାରେ ମାଜନର ଶ୍ରେଣୀ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ହେଲା; ଏବଂ ପାରିକୁଦ ପୁସ୍ତକ ଆନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟର “ଏଫ. ଏ. ଶ୍ରେଣୀ” ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ହେଲା । ଏଥିରେ ହିଁ ମୋର ଆନନ୍ଦ । ପରେ, ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା “ସହକାରୀ-ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ-କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ” ହୋଇ ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଥାନାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମ ବୁଲି ସେଠାରେ ଲୋକମାନଙ୍କର “ବସନ୍ତ-ହଇଜା-ମେଲେରିଆ” ପ୍ରଭୃତି ତିଆଁ ରୋଗର ପ୍ରତିକାର କରିଥିଲି । ଏସବୁ କାମ କରିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ଏ ଅଂଚଳରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ସେବା କରିବା ପାଇଁ ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ତୀରରେ ଥିବା ବାଲୁଗାଁ ବାଣପୁର ସଡ଼କର ଦାଡ଼ରୁ ଏକ ଜାଗା କିଣି ସେଠାରେ ନିଜର ଘର କରି ରହିଲି । ଏହି ରହିବା ମଧ୍ୟରେ ରାଧାନାଥ ରାୟ “ଚିଲିକା” ଲେଖାର ଶେଷ କେତେ ଧାଡ଼ିରେ ଥିବା ନିମ୍ନଲେଖା ମୋତେ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲା:-

“ଚିଲିକା ତୋ ତୀର ବନ୍ଧୁର ଲଳିତ,

× × ×

ବାଣୀ ଆବିର୍ଭାବ ଯୋଗ୍ୟସ୍ଥଳ ଜାଣି

ଆଶ୍ରିତେ ତୋ ତୀରେ ବୁଝ, କବି, ଜ୍ଞାନୀ ।”

ରାଧାନାଥ ତ ‘ଜଟିଆ’ରେ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ-କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଚିଲିକାର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ତୀରେ ମୋ ଘର ଓ ବଗିଚା ତିଆରି କରି ଗତ ତିରିଶ ବର୍ଷ ହେଲା ରହିଛି । ଏଥିରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ ।

□□□

ଚିଲିକାର ‘ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ’

ଚିଲିକାର ହ୍ରଦର ନିମ୍ନ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜରେ ଲୋକମାନେ ବାସ କରନ୍ତି -

- ୧। ବଜ୍ରକୋଟ:-ହ୍ରଦର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାକୁ ଲାଗି ‘ବଜ୍ରକୋଟ’-କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ୨୫ କିଲୋମିଟର । ଏଠାରେ ୨୫ଟି ଗାଁ ଅଛି । ଲୋକସଂଖ୍ୟା ୩,୫୦୦ (୧୯୭୧), ଚାଷଜମି -୩୫୨୦ ଏକର, ଅନାବାଦି ଜମି ୮୩୧୮ ଏକର ।
- ୨। ମାଲୁଦ:- ବଜ୍ରକୋଟର ଉତ୍ତରକୁ ମାଲୁଦ-କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ୨୨ କିଲୋମିଟର, ୧୦ଟି ଗ୍ରାମ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ୩୦୧୦, ଚାଷଜମି-୧୦,୭୯୪ ଏକର, ଆବାଦି-୨୮୮୦ ଏକର, ଅନାବାଦି ୭୯୧୪ ।
- ୩। ପାରିକୁଦ:-ମାଲୁଦର ଉତ୍ତରକୁ ପାରିକୁଦ-କ୍ଷେତ୍ରଫଳ-୧୦୭ କିଲୋମିଟର, ଗ୍ରାମ ୬୫, ଲୋକସଂଖ୍ୟା ୯, ୯୬୫, ଜମି ୪୪, ୭୬୪ ଏକର, ଆବାଦି ଜମି-୧୮୫୬୦ ଏକର, ଅନାବାଦି-୨୬,୧୦୪ ଏକର ।
- ୪। ମାଣିକପାଟଣା:-ମୁହାଣ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ କ୍ଷେତ୍ରଫଳ-୪୦ କିଲୋମିଟର, ଗ୍ରାମ ୧୨ଗ୍ରାମ, ଲୋକସଂଖ୍ୟା ୩,୦୭୦, ଚାଷଜମି ୩୦୧୪ ଏକର, ଅନାବାଦି-୧୦, ୫୪୯ ଏକର ।
- ୫। ଅନ୍ଧାରୀ:- ୨୪କିଲୋମିଟର, ଗ୍ରାମ ୨୦, ଲୋକସଂଖ୍ୟା ୩୨୧୮, ଚାଷଜମି ୨,୮୧୦ ଏକର, ଅନାବାଦି ୫,୧୪୯ ଏକର ।

ଏ ପାଞ୍ଚଟି ପ୍ରଗଣାକୁ ‘ଜାଗିରି ମାହାଲ’ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏବେ ‘ସରକାରୀ’ ହେଲା ।

□□□

ଚିଲିକାର ମହ୍ୟଜୀବୀ ଜାତି

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଉପକୂଳରେ ଏବଂ ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜରେ ନିମ୍ନ ସାତ ଶ୍ରେଣୀର “ମହ୍ୟଜୀବୀ ଜାତି” ବାସ କରନ୍ତି ।

(୧) ନୋଲିଆ, (୨) କଣ୍ଡରା, (୩) କାରୋଟିଆ, (୪) କେଉଟ, (୫) ଖଟିଆ, (୬) ତିଅର, (୭) ଲିଆରି ।

୧। ନୋଲିଆ-ଏ ସାତ ଶ୍ରେଣୀରୁ ‘ନୋଲିଆ’ମାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରୁ ଆସିଥିଲେ-ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଵାଧୀନ ରାଜାମାନଙ୍କର ସମୟରୁ - କେବଳ ‘ଜଳଦସ୍ୟୁ’ (sea pirates) ବୃଦ୍ଧି କରିବାପାଇଁ । ସେମାନେ ଜାତିରେ ‘ତେଲଙ୍ଗା’-ଛୋଟ ଛୋଟ କାଠ ତଙ୍ଗାରେ ଚଢ଼ି ସମୁଦ୍ର ଭିତରକୁ ଯାଇପାରନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ଇଂରାଜୀ ବଣିକମାନେ ନିଜର ପାଲଟଣା ତଙ୍ଗାରେ ଜିନିଷ ଆଣି ଏ ଦେଶରେ ବିକ୍ରିକଲା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ କୂଳକୁ ଡାକିଆଣି ସେମାନଙ୍କର ‘ମୁଣ୍ଡକାଟି’ ଦେଉଥିଲେ-ପରେ ନୋଲିଆମାନେ ନିଜ ତଙ୍ଗାରେ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କର ତଙ୍ଗାର ଜିନିଷପତ୍ରସବୁ ଚୋରାଇ ଆଣୁଥିଲେ । ଏଭଳି ‘ମୁଣ୍ଡକାଟି’ ସ୍ଥାନ ଚିଲିକାର ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ରହିଛି । ଆଜିକାଲି ନୋଲିଆମାନେ ଶିଆଣ୍ଡୀ ଓ ନିରସିଂହ ପାଟଣା ଅଞ୍ଚଳରେ ରହି ଚାଷକରନ୍ତି ଓ ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛ ଧରନ୍ତି ।

୨। କଣ୍ଡରା- ଚିଲିକାର ଆଦିବାସୀ ହେଉଛନ୍ତି କଣ୍ଡରା । ଏମାନେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ନିଜର କୁଡ଼ିଆ ଘର କରି ରହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ମହ୍ୟଜୀବୀମାନେ ‘ଛୁଅନ୍ତି’ ନାହିଁ । କଣ୍ଡରାମାନେ ‘ବଜାତାଟ’ ବସାଇ ‘ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି’ ମାଛ ଧରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଉପାଧି ମଳିକ- ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ‘ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମୀ’ ଅଟନ୍ତି । ଗାଁ ମଝିରେ ଚଉରା ରଖି ତୁଳସୀ ଗଛ ଚାରିପଟେ ବୁଲି ସଂକୀର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି । ‘ଗ୍ରାମଦେବୀ’ ଓ ‘ଗଙ୍ଗାମାତା’ଠାରେ ମାଛ ‘ବଳି’ ଦିଅନ୍ତି । ଏହା କଲେ ବେଶୀ ମାଛ ମିଳିବାର ଆଶା କରନ୍ତି ।

୩। କେଉଟ-କେଉଟ ମାନେ ଚାରି ଶ୍ରେଣୀର-

୧- ହୁଳା ବା ହାଣିଆ କେଉଟ:- ତଙ୍ଗାର ଏକ ମଙ୍ଗରେ କୁଟାଜାଳି ମାଛ ମାରନ୍ତି ।

୨-ବିଲୁଆ କେଉଟ- ନିଜ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ବିଲରେ ଘର କରି ରହିବାରୁ ଏଭଳି ନାମ । ଚିଲିକାରେ ଜାଲ ପକାଇ ମାଛକୁ ହୁଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ବଡ଼ ପାଟି କରନ୍ତି ।

୩-ଚୁଡ଼ୁଡ଼ିଆ କେଉଟ-ଏମାନେ ଧାନକୁ କୁଟି ଚୁଡ଼ାକରି ବିକ୍ରି କରନ୍ତି ।

୪-କୈବର୍ତ୍ତ କେଉଟ-ଏମାନେ ତଙ୍ଗା ବାହାନ୍ତି- ମାଛ ମାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅନ୍ୟ ଶାଖାଠାରୁ ବେଶି ଦେଖାଯାଏ ।

୪। କାରୋଟିଆ-ଏମାନେ ଚିଲିକା କୂଳରେ କିଳା ପୋତି ତାଟିପକ୍ତି ଓ ବଜାରେ ମାଛ ଧରନ୍ତି । ଜାଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

୫। ଖଟିଆ- ଏମାନେ ‘ଶୁଖୁଆ’ ବିକନ୍ତି । ଏମାନେ ଚିଲିକାରେ ମାଛ ମାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଳ୍ପ କେତେକ ଲୋକ ଜମି ଚାଷ କରନ୍ତି ।

୬। ତିଅର- ଏମାନେ ବଜା ବସାଇ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରନ୍ତି । ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ଚାଷ କରନ୍ତି ।

୭। ଲିଆରି- ଏମାନେ ନିଜେ ଚିଲିକାରୁ ମାଛ ମାରନ୍ତି ନାହିଁ, କେଉଟ ଓ କଣ୍ଡରାଙ୍କଠାରୁ ମାଛ କିଣି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ମାଛ ବିକନ୍ତି । ଏମାନେ ଧାନ ଭାଜି ‘ଚୁଡ଼ା’ କରି ବିକ୍ରି କରନ୍ତି । ଏହି କାରଣରୁ ଖଟିଆ ଓ ଲିଆରିଙ୍କ ପରି ‘ଅସ୍ଫୁଣ୍ୟ’ ନୁହନ୍ତି ।

ଅବସ୍ଥା- ମୋଟ ଉପରେ ସବୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ପ୍ରାୟ ୮୦,୦୦୦ (ଅଶୀ ହଜାର) ମହ୍ୟଜୀବୀ ଶିକ୍ଷିତ ନୁହନ୍ତି । କେବଳ ଏହି ଅକ୍ଷିତ ଅବସ୍ଥାରୁ ସେମାନେ ଭଲଘର ଖଣ୍ଡିଏ କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି କି ନିଜର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼େଇବା ଜଣାଇ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଧିକ ପରିଶ୍ରମ କରି ଦିନରାତି ଖଟି ଚିଲିକାରୁ ମାଛମାରି ‘ମାଛ ସୋସାଇଟି’ରେ ମାଛ ଦେଇ ସୋସାଇଟି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଯାହା ଦିନ ମଜୁରି ଦିଅନ୍ତି ତାହା ନିଅନ୍ତି । ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ପେଟ ପୂରେ ନାହିଁ କି କୌଣସି ଉନ୍ନତି କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

□□□

ଚିଲିକାର ‘ଦର୍ଶନୀୟ’ ସ୍ଥାନ

ଚିଲିକା ଦେଖିବାପାଇଁ ପ୍ରତିଦିନ ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସ୍କୁଲ କଲେଜ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀ, ଶିକ୍ଷକ ଅଧ୍ୟାପକ ଆସନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ରହିବାକୁ ‘ସୁବିଧାଜୀରା’ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ଥାନୀୟ ବାଲୁଗାଁ ହାଇସ୍କୁଲରେ ନିଜର ଜିନିଷପତ୍ର ରଖି ‘ବାଲୁଗାଁ’ ଘାଟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଡଙ୍ଗା ଚଢ଼ି କାଳୀଜୟୀ ପାହାଡ଼ ଦେଖି ଫେରନ୍ତି ଏବଂ କିଛି ପରିମାଣ ମାଛ ଓ କଙ୍କଡ଼ା ଧରି ଘରକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଚିଲିକା କହିଲେ କେବଳ କାଳୀଜୟୀ ନୁହେଁ ମାତ୍ର ଏଠାରେ ନିମ୍ନ କେତେକ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ ଅଛି:-

କାଳୀଜୟୀ

- (୧) “ଦେଉଳେ କିରୀଟୀ କାଳୀଜୟୀ ଗିରୀ,
ମରକତ ସେତୁ- ପ୍ରାୟେ ଯାର ଶିରୀ ।” (ଚିଲିକା)
- (୨) “କାଳିଜୟୀ ଦେବୀ ଆଗତ ଛାଡ଼ି ସେ ଗିରି ଚୂଡ଼ା
ଦିଶୟୀ ପରମ ମଞ୍ଜୁଳ ଶିରେ ତୈଳଙ୍ଗୀ ଜୁଡ଼ା ।” (ରାଧାନାଥ-ନନ୍ଦିକେଶରୀ)

କାଳୀଜୟୀଙ୍କ ନାମ:- ବାଣପୁରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା “ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଭ୍ରମରବର ରାୟ” (୧୬୫୭-୧୭୩୬) ନିଜର ୭୯ ବର୍ଷ ରାଜୁତି ସମୟରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଏକ ପାହାଡ଼ରେ ନିଜର ଇଷ୍ଟଦେବୀ ‘କାଳୀ’ଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ପରେ ସେହି ବଂଶର ରାଜାମାନେ ବାଣପୁର ଛାଡ଼ି ଚିଲିକାମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗୁରୁବାୟୀ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ନିଜର ରାଜଧାନୀ କରିଥିଲେ । ଏହି ଗୁରୁବାୟୀରେ ରାଜା ଭଗୀରଥ ମାନସିଂହ ଭ୍ରମରବର ରାୟ (୧୭୯୫-୧୮୧୫) ଥିବା ସମୟରେ ଖୋରଧାର ରାଜା ପାରିକୁଦ ପ୍ରତି ‘ଯୁଦ୍ଧ’ ଘୋଷଣା କଲେ । ରାଜା ଭଗୀରଥ ‘କାଳୀ’ଙ୍କ ଠାରେ ଶରଣାପନ୍ନ ହେଲେ । କାଳୀ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଶତାଧିକ ଏରାପକ୍ଷୀ ଆଣି ଗୁରୁବାୟୀର ଚିଲିକା କୂଳେ ଠିଆ କରାଇଥିଲେ । ଖୋରଧା ସୈନ୍ୟ ଏହି ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ ସୈନ୍ୟ ମନେ କରି ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । ଏରାପକ୍ଷୀ ନିଜର ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହେଲାବେଳେ ଦୂରରୁ ସୈନ୍ୟପରି ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । କାଳୀଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ ଏ ଯୁଦ୍ଧରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ଯୋଗୁଁ ରାଜା ଭଗୀରଥ ମାନସିଂହ ‘କାଳୀ’ଙ୍କୁ ‘କାଳୀଜୟୀ’ ନାମ ଦେଇଥିଲେ । (ମୋ ଲେଖା “ପାରିକୁଦ” ପୃଷ୍ଠା ୬୬-୬୭) । ରାଜା ଭଗୀରଥ ମାନସିଂହଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜାମାନେ ଦେବୀଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ‘ମନ୍ଦିର’, ଯାତ୍ରାଙ୍କ ରହିବା ପାଇଁ ‘ବସାଘର’, ଗୋଟିଏ କୂଅ ଓ ଛୋଟ ପୁଷ୍କରିଣୀ ପ୍ରଭୃତି ତିଆରି କରାଇଥିଲେ । ପାହାଡ଼ର ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବୁଦ୍ଧବୁଦିଆ କଣ୍ଟାଗଛ ଅଛି । ଏ ସବୁ ଗଛରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଉହେଉ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପକ୍ଷୀ ଆସି ରାତିରେ ରହନ୍ତି । ପାହାଡ଼ରେ କୌଣସି ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁ ନଥିବାରୁ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ନିରାପଦରେ ରହନ୍ତି ।

ଯାତ୍ରୀ- ବର୍ଷାଦିନ ବ୍ୟତୀତ ବର୍ଷର ସବୁ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ଅଂଚଳରୁ ଯାତ୍ରୀ ଆସି ଏ ପାହାଡ଼ ଦେଖିଯାନ୍ତି । କାଳୀଜୟୀ “ପରମ ବୈଷ୍ଣବୀ” ଥିବାରୁ ଏଠାରେ କୌଣସି ‘ବଳି’ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଯାତ୍ରୀମାନେ କୁକୁଡ଼ା ଓ ଛେଳି ଧରି ଆସନ୍ତି ସେମାନେ ଏଠାରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ି ଯାନ୍ତି । କୁକୁଡ଼ାଗୁଡ଼ିକ ଗଛଲତାରେ ପୋକ-ଯୋକ ଖୋଜି ଖାଆନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଛେଳିଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ପ୍ରଚୁର ଖାଦ୍ୟ ନଥିବାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଭୋକେ ଉପାସେ ପଡ଼ି ରହି ରହି ମରନ୍ତି ।

ଯାତ୍ରୀମାନେ ଉଖୁଡ଼ା, ଫଳମୂଳ ପ୍ରଭୃତି ଆଣି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ନାମରେ ପାଣି ଛଡ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତି । କେତେକ ଫଳମୂଳ, କୁକୁଡ଼ା ଓ ଛେଳିଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି ।

କାଳୀଜୟୀ ଚିଲିକାର ସବୁ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀଙ୍କର ଇଷ୍ଟଦେବୀ ଅଟନ୍ତି । ‘ନୂଆଡଙ୍ଗା’ ଚିଲିକାରେ ଭସାଇବା ସମୟରେ କୌଣସି ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ କଲାବେଳେ, ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନେ ପ୍ରଥମ କାଳୀଜୟୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ଭୋଗକରି ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

୨-ଭାସରେଇ- ଗଙ୍ଗାଧରପୁର ଷ୍ଟେସନଠାରୁ ପାଞ୍ଚକିଲୋମିଟର ପୂର୍ବରେ ‘ନଇରୀ’ ଗ୍ରାମ । ଏହି ଗ୍ରାମର ପୂର୍ବକୁ ଚିଲିକା କୂଳରେ ଥିବା ପାହାଡ଼କୁ “ଭାସରେଇ ପାହାଡ଼” କହନ୍ତି । ଏହାର ତିନୋଟି ମୁଣ୍ଡିଆ, ଏହି ମୁଣ୍ଡିଆ ପାଦଦେଶରେ ଏକ ‘ପ୍ରସ୍ତର’ ରଖି ପୂଜା କରାଯାଏ । ଏହାକୁ “ଭାସରେଇ” କହନ୍ତି । କାଳୀଜୟୀ ପାହାଡ଼ ଦୂରରେ ଥିବାରୁ ଏଠା ମହ୍ୟଜୀବୀ ତାଙ୍କ ବଦଳରେ ଏଠାରେ ମୂର୍ତ୍ତି ରଖି ‘ପୂଜା’ କରନ୍ତି । ଗାଁର ସବୁ ‘ଦୁଷ୍ଟ ବିରାଡ଼ି’ ଗୁଡ଼ିକୁ ଏଠାକୁ ଆଣି ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତି । ଭାସରେଇକୁ ମଧ୍ୟ ବହୁଯାତ୍ରୀ ଆସନ୍ତି ।

୩। କାଙ୍କଣ କୁଦ- ଭାସରାଇ ଏକ ମାଜଲ ଉତ୍ତରରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏକ କୁଦକୁ ‘କାଙ୍କଣକୁଦ’ କହନ୍ତି । ଏହି କୁଦରେ ପ୍ରଚୁର କାଙ୍କଣ ଫଳେ ।

ତରଙ୍ଗ ବେଷିତ କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ ଆଦ୍ୟ ଫଳେ ଯାର ତରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି,
ବର୍ଷେ ବର୍ଷେ ହୁଏ ବିହାରୀ ଧୀବରେ ଆଦରେ ପ୍ରେରନ୍ତି “ଲକ୍ଷ୍ମୀ” ରୋଷଘରେ । (ରାଧାନାଥ-ଚିଲିକା)
ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଫଳସବୁ ନେଇ ନାଉରିମାନେ ପୁରୀରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରୋଷଘରେ ଦେଇଆସନ୍ତି । ଅନ୍ୟଫଳ ଯାତ୍ରୀ ଖାନ୍ତି ।

୪। ଚର୍ଚିକା- ଗୁରୁବାଇରେ ଚିଲିକା ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ମନ୍ଦିରରେ ‘ଚର୍ଚିକା’ ଠାକୁରାଣୀ ଅଛନ୍ତି । କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ମହାନଦୀ ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ‘ବାଙ୍କି’ରେ ‘ଆଦି ଚର୍ଚିକା’ ଅଛନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଚିଲିକା ନାବିକମାନେ ମହାନଦୀ ଯାଏଁ ଯାଇ ‘ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ’ କରୁଥିଲେ । ଏଭଳି ଏକ ଡଙ୍ଗାରେ ‘ଚର୍ଚିକା’ ଲୁଚିଆସି ଚିଲିକାର ଏହିଠାରେ ରହି ନାଉରିକୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ କହିବାରୁ ନାଉରି ଏକ ପ୍ରସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତି ଚିଲିକାରୁ କାଢ଼ି କୂଳରେ ରଖିଲା ପରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନେ ‘ମନ୍ଦିର’ ନିର୍ମାଣ କରି ପୂଜା କରାଇଲେ । ଏଠାରେ କୌଣସି ବଳି ପଡ଼େ ନାହିଁ, କେବଳ ଫଳ ମୂଳ ପ୍ରଭୃତି ନିରାମିଷ ଭୋଗ ହୁଏ । ବାର୍ଷିକ ମେଳା ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।

୫। ନୂଆପଡ଼ା- ଚର୍ଚିକାର ଅଳ୍ପଦୂରରେ ନୂଆପଡ଼ା ଗାଁ । ଏଠାରେ ଏକ ହାଇସ୍କୁଲ ଅଛି । ଚିଲିକା ଅଞ୍ଚଳର ବ୍ଲକ୍ ଅଫିସ୍ ପାଇଁ ବିସ୍ତୃତ ଘର ତିଆରି ହୋଇଛି । ଏଠା ବ୍ଲକ୍ ସମୁଦାୟ ‘ଜାଗିରି ମାହାଲ’ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଅଞ୍ଚଳର କେତେକ ଗ୍ରାମକୁ ନେଇ ଗଢ଼ା ଯାଇଛି । ନିୟମ ଅନୁସାରେ ବ୍ଲକ୍ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି କରିବେ ।

୬। ସାତପଡ଼ା- ଚିଲିକା ମୁହାଣକୁ ଯିବା ରାସ୍ତାରେ ବାଁ ପଟେ ‘ସାତପଡ଼ା’ ଗ୍ରାମ । ଏହା ଖୋରଧା ବଳଭଦ୍ରପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିଛି । ଅତି ପୁରୁଣା ଯାଗା । ଏଠା ହାଇସ୍କୁଲ ସାମନାରେ ଏକ ମସଜିଦ୍ ଥିଲା-ଭାଙ୍ଗିଯାଇ ଇଟାଗୁଡ଼ିକ କୁଡ଼ିହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଗତ ତା ୨୪-୯-୧୯୩୪ ରିଖ ଦିନଠାରୁ ଏଠାକୁ ଯାଇ ସେଇ ଇଟାକୁଡ଼ି ଭିତରୁ ଏକ ପଥର ଖୁଣ୍ଟରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପାଇଲି । ସେଥିରେ ଏହି ଲିପି ଥିଲା-

“ସାବତ ଖା ବଂ ଜୁଲୁରୁ
ପ୍ରମାନେ
ଏହି ସତ୍ୟଦ୍ରୁଗା
ଆଇବ ଖାଁ
ଥାଉ ମସଦ ବନା
ଇଲେ ଅଙ୍କ ୧୭
ମିନ ଦି ୩୦ ନ ୧୭୭୦ ।”

(ସାବତ ଖାଁଙ୍କ ହୁକୁମ୍ ପ୍ରମାଣେ ଏହି ସତ୍ୟଦ୍ରୁଗା ଆକୁବ ଗାଁ ଥାଇ ମସାଦ ବନାଇଲେ ଅଙ୍କ ୧୭ ମାନ ୩୦ ଦିନ ୧୭୭୦ ।)
ଲିପିଟିର ‘ଓଡ଼ିଆ’ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ପଢ଼ି ହେଉଛି । ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ମାତ୍ର ‘କରଣୀ’ ଅକ୍ଷର ଅଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର ମୋଗଲ ଶାସନ କାଳରେ (୧୫୬୮-୧୭୫୧) ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ମୁସଲମାନ ଏ ଦେଶର ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ସ୍ଥାୟୀ ଘର କରି ରହିଗଲେ । ସେମାନେ ରହିବା ସବୁ ଜାଗାରେ ନିଜର ଧର୍ମମନ୍ଦିର ‘ମସଜିଦ୍’ ତିଆରି କଲେ । ସେଭଳି ଏକ ମସଜିଦ୍‌ର ଏହି ଲିପି ।

୭। ନରସିଂହ ପାଟଣା- ଚିଲିକା ମୁହାଣଠାରୁ ତିନି କିଲୋମିଟର ଉତ୍ତରକୁ ନରସିଂହ ପାଟଣା । ଏଠାରେ ଏକ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଓ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ସେହି ପୁରୁଣା ମନ୍ଦିର କାନ୍ଥରେ ନିମ୍ନ ‘ଶିଳାଲିପି’ଟି ରହିଛି-

“ଶ୍ରୀ ‘ଶାଳିବାହନ’ ଶକାବ୍ଦ ୧୭୧୦ ଉଦୟାବଦ୍ରେ ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ତତ୍ପରିତ ଗତାଗତ ହେବା ଜନମାନଙ୍କ ବାତ-ବର୍ଷା-ତପ୍ତ ଉପଶମନାର୍ଥରେ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବାବା ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଗୋସାଇଁଙ୍କ ଆଶୀର୍ଷ୍ୟ ତଂ ଗଞ୍ଜମ ନବାବ ତାଲାମ ବାହାଦର ସାହେବଙ୍କ ଦିବାନ ଆନନ୍ଦକୃଷ୍ଣପିଲା ବାଳକୃଷ୍ଣପିଲା ଏ ଧର୍ମଶାଳା ‘ରାମପୁଷ୍କରିଣୀ’ ମଧ୍ୟ-ଦୃଷିତ ପାଟଣାଠାରେ ନିର୍ମାଣ କରଇ ଭଗବତ୍ସମର୍ପଣ କଲେ । ଧର୍ମାତ୍ମା ହେବାଲୋକେ ଏ କାର୍ତ୍ତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି କରିଥିବେ ।”

୧୭୧୦ ଶତାବ୍ଦୀ ଆଜକୁ ୧୮୬ ବର୍ଷ ହେଲା । ସେ ସମୟରେ ଗଞ୍ଜାମରୁ ପୁରୀ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଚିଲିକା-ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ତଣ୍ଡା ବାଲିବାଟରେ ଯା’ ଆସ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ‘ପାଚୁନିବାସ’ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ।

୮। ତଣ୍ଡାକିନାର- ‘ଚିଲିକା’ ଓ ‘ବଙ୍ଗୋପସାଗର’ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବାଲିବନ୍ତ ଉତ୍ତର-ଦକ୍ଷିଣ ହୋଇ ରହିଛି ତାହାର ନାମ ‘ତଣ୍ଡାକିନାର’ । ଏହାର ଲମ୍ବା ପ୍ରାୟ ୧୦୫ କିଲୋମିଟର ହେବ । ‘ନଅଙ୍କ’ପୂର୍ବରୁ (୧୮୬୬) ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳର ଯାତ୍ରୀମାନେ ଏହି ମାର୍ଗ ଦେଇ ପୁରୀ ଯା’ ଆସ କରୁଥିଲେ । ଅତି ନିଛାଟିଆ ରାସ୍ତାଯୋଗୁଁ ବାଟରେ ଚୋରମାନେ ଜଗି ଯାତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ପଇସା ନେଉଥିଲେ ।

ନଅଙ୍କ ପରେ ରେଭେନ୍ସା ସାହେବ ଓଡ଼ିଶାର କମିସନର ଥିବା ସମୟରେ ରମ୍ଭା-ଖଲ୍ଲିକୋଟ-ବାଲୁଗାଁ ଦେଇ ଯେଉଁ ରେଳରାସ୍ତା ଓ ସଡ଼କ ଖୋରଧା-କଟକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଡ଼ିଲା, ତା’ପରେ ଲୋକମାନେ ଏହି ତଣ୍ଡା ରାସ୍ତାଟି ଛାଡ଼ିଦେଲେ ।

ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସୁବିଧା ପାଇଁ ଏ ରାସ୍ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଶ କିଲୋମିଟରରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଇଟାର ‘ଜବା’ ଘର ତିଆରି ହୋଇଥିଲା- ସେ କଥା ଉପରେ ଲେଖାଯାଇଥିବା ନରସିଂହପାଟଣା ‘ଶିଳାଲିପି’ରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜାଣିହୁଏ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେ କାଳର ‘ଜବା’ (କାଞ୍ଚନତମ) ପାରିକୁଦର ଅଲଣ୍ଡା -ଯମୁନାର ପୂର୍ବରେ ତଣ୍ଡା ଉପରେ ଦେଖାଯାଏ ।

ଏକ୍ଷଣି ସରକାରଙ୍କର ‘କୃଷି ବିଭାଗ’ ଏହି ତଣ୍ଡାରେ ଝାଉଁଗଛ ଲଗାଉଛନ୍ତି । ଝାଉଁକାଠ ଚୂଲିଜାଳ ରୂପେ ବିକ୍ରି ହୁଏ । କ୍ରମେ ଏହି ତଣ୍ଡାରେ ନଡ଼ିଆ ଓ କଦଳୀଗଛ ଲଗା ହେବ । ଏହି ‘ତଣ୍ଡାକିନାର’ ଟି ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ଅତି ‘ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟକର ସ୍ଥାନ’ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ । ଏଠାରେ ପରିବେଶ ଭଲ-ପୂର୍ବରେ ସମୁଦ୍ର ଓ ପର୍ବତରେ ଚିଲିକା ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏଠାରେ ଥିବା କୁଅର ପାଣି ଯେ ‘ମିଠା’ ରହେ-ଏହାହିଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବଢ଼ାଇଛି ।

ଏହି ତଣ୍ଡାକିନାରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଞ୍ଚ କିଲୋମିଟର ଏକ ଏକ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟନିବାସ ନିର୍ମାଣ କଲେ ଏଠାରେ ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ “କାଶ, ଶ୍ୱାସ ଓ ଯନ୍ତ୍ରା” ରୋଗୀ ଆସି କେତେକାଳ ରହି ନିଜର ‘ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ’ ଲାଭ କରି ପାରନ୍ତେ ।

ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଏ ଦିଗରେ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାର ଆଶା ।

୯। ନବା- ମାଲୁଦ ପ୍ରଗନ୍ନାର ଏକ ପୁରୁଣା କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ । ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଫାଣ୍ଡି ଓ ଡାକଘର ଥିଲା । ତଣ୍ଡାକିନାର ବାଟେ ଯା’ ଆସ କରୁଥିବା ଲୋକମାନେ ଏଠାରେ କିଛି ସମୟ ଆରାମ ନେଉଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଦଖଲ କରିବା ପୂର୍ବରୁ (୧୮୦୩) ଏଠାରେ ନିଜର ଜଣେ ଗୁପ୍ତଚରକୁ ରଖି ଏଠାରୁ ପୁରୀ ଯିବା ସୁବିଧା କରୁଥିଲେ ।

ଏକ୍ଷଣି ଏଠାରେ ପୁରୁଣା କୁଅ, ମହାଦେବ ମନ୍ଦିର ଓ ବିଷ୍ଣୁଟ ବଉଳ, ପୋଲାଙ୍ଗ ଓ ଆୟଗଛ ଅଛି । ପୁରୁଣା ଜାଗା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ‘ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟକର ସ୍ଥାନ’ ଅଟେ । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ‘ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟନିବାସ’ ଗଢ଼ିହେବ ।

୧୦। ଫତେଗଡ଼- ମାଲୁଦରେ ‘ଫତେ ମହମ୍ମଦ’ ନାମକ ଜଣେ ମୁସଲମାନ ରହିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ‘ମରହଟ୍ଟା’ ରାଜୁତି ସମୟରେ (୧୭୫୦-୧୮୦୩) ଏହି ମହମ୍ମଦ ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହି କୌଣସି ଶତ୍ରୁକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ନ ପଶିବା ପାଇଁ ‘ଜଗୁଆଳ’ କାମ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର “ଉତ୍ତର ସରକାର” ଯେତେବେଳେ ଇଂରାଜମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଗଲା ଜଣେ ଇଂରାଜ ରମ୍ଭାରେ ରହି ଏହି ମହମ୍ମଦ ସହ ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣାକରି ଚିଲିକାବାଟ ଦେଇ ଇଂରାଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରବେଶ

କରାଇଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ “ନିମକହାରାମ ଜାଗୀରଦାର” ନାମ ବହିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଇଂରେଜୀ ସୈନ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱାକିନାର ବାଟେ ଚିଲିକା ମୁହାଣ ପାରହୋଇ ପୁରୀ-କଟକ ଦଖଲ କଲେ । ‘ଜାଗୀର’ ପାଇବା ସଂଗେ ସଂଗେ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ମାଲୁଦ-ବକ୍ରକୋଟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କଳାଖାଇ ନଈର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଏକ ‘ଗଡ଼’ ତିଆରି କରାଇ ତାହାକୁ “ଫତେଗଡ଼” ନାମ ଦେଇଥିଲେ । ସଂଗେ ସଂଗେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ସବୁ ଜମିଦାରଙ୍କ ଜମି ଦଖଲ କଲେ । କେବଳ “ପାରିକୁଦ” ରାଜା ସ୍ୱାଧୀନ ରହି ଫତେ ମହମ୍ମଦର ବଂଶଧରମାନେ ସବୁ ଜମି ବୁକି କରି ଦାଣ୍ଡର ଭିକାରି ହୋଇଗଲେ । ଏଣିକି ଚିଲିକା ଓ ଏ ସବୁ ଅଞ୍ଚଳ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଖାସ୍ ଦଖଲ ରହିଛି ।

୧୧- ପଖାଳଖିଆ ଦ୍ୱୀପ-(Breakfast Island) ବକ୍ରକୋଟର ଅତି ଦକ୍ଷିଣଭାଗରେ ରମ୍ଭାଠାରୁ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ କିଲୋମିଟର ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଏକ ଛୋଟ ମୁଣ୍ଡିଆ ଅଛି । ଏହାକୁ “ପଖାଳଖିଆ ଦ୍ୱୀପ” କହନ୍ତି । ଇଂରାଜୀମାନଙ୍କର ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ଅମଳରେ ଗଞ୍ଜାମର ଜଣେ ‘କଲେକ୍ଟର’ ସ୍ନୋଡ଼ଗ୍ରାସ (Mr. Snodgrass) ଏହି ମୁଣ୍ଡିଆରେ ଖଣ୍ଡିଏ ମଣ୍ଡପ ଓ ଏକ ବଡ଼ା ତିଆରି କରାଇ ରହିଥିଲେ । ଏଠାରେ ରହି “ଫତେ ମହମ୍ମଦ” ସହିତ ଗୁପ୍ତ ପରାମର୍ଶ କରି ଇଂରାଜୀ ସୈନ୍ୟ କିପରି ଚିଲିକା ଦେଇ ପୁରୀ ଦଖଲ କରିବେ-କ୍ରମେ ବାଟ ଖୋଜୁଥିଲେ । ୧୮୦୩ରେ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ ଓଡ଼ିଶା ଦଖଲ କଲେ ।

୧୨। ପାଲୁରୁ ନାଳ-ପ୍ରୋକ୍ତ ପଖାଳଖିଆ ଦ୍ୱୀପ ଓ ରମ୍ଭା ମଝିରେ ଏକ ନାଳ ଚିଲିକାଠାରୁ ବାହାରି ଗଞ୍ଜାମ ରକ୍ଷକୁଲ୍ୟା ନଦୀର ମୁହାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପିଛି । ଏହି ନାଳକୁ ‘ସାବନାଳ’ ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ଏହି ନାଳଦେଇ ଆସିଲେ ସେଥିରେ ପ୍ରଚୁର ମାଛ ସମୁଦ୍ରରୁ ଆସନ୍ତି ଓ ଚିଲିକାରେ ଡିମ୍ବ ପାରନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଚିଲିକା ଦ୍ୱୀପର ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ପ୍ରଚୁର ଧାନ ମାଣ୍ଡିଆ ପ୍ରଭୃତି ଜିନିଷ ମଧ୍ୟ ଏହି ନାଳଦେଇ ନେ ଆଣ କରନ୍ତି ।

୧୩। ରମ୍ଭା- ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଚିଲିକା କୁଳର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ । ଖଲ୍ଲିକୋଟର ପୂର୍ବ ରାଜା ନିଜପାଇଁ ଏକ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ‘ସାହେବ’ ଅମଳର ବହୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଓ ଭାଇସ୍ରାୟ ଆସି ରହୁଥିଲେ । ମିନଟିନ୍ ନାମକ ଏକ ସାହେବ ଏ’ ଜାଗା କିଣିଥିଲେ ।

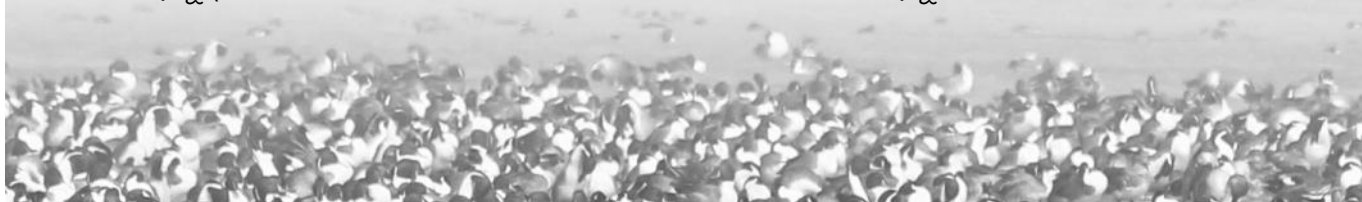
୧୪। ମିନଟିନ୍ ପାଟଣା- ମିନଟିନ୍ ସାହେବ ଏକ ଗାଁ ବସାଇଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ନାଁ ଅନୁସାରେ ଏହି ‘ମିନଟିନ୍ ପାଟଣା’ ଏଠାରେ ରହିଛି । ସେହି ମିନଟିନ୍ ପୁଣି ଏ ଜାଗା ଛାଡ଼ି ‘ଆସିକା’ ଯାଇ (ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର) ସେଠାରେ ଏକ ‘ଚିନିକଲ’ ବସାଇଥିଲେ । ଆସିକାରେ ମିନଟିନ୍‌ଙ୍କର ଏକ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ରଖାଯାଇଛି ।

୧୫। ବରକୁଦ- ରମ୍ଭାଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଛ’ କିଲୋମିଟର ଉତ୍ତରରେ ଚିଲିକା କୁଳରେ ଥିବା ଏକ ଛୋଟ ଦ୍ୱୀପରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ଏକ ବଂଗଳା ଅଛି । ଚିଲିକା ଦର୍ଶକମାନେ ଏଠାରେ ରହି ଚିଲିକା ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଯାଆନ୍ତି ।

୧୬। ପଥରା- ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରେଳଷ୍ଟେସନଠାରୁ ପ୍ରାୟ ତିନି କିଲୋମିଟର ପୂର୍ବରେ ‘ପଥରା ଗ୍ରାମ’ ଅଛି । ପ୍ରଚୁର ପଥର ଥାଇ ଅତି ଉଚ୍ଚା ଜାଗା ହେବାରୁ ସ୍ଥାନଟି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଅଟେ । ଏଠାରୁ ଚିଲିକା ଦୃଶ୍ୟ ଚମତ୍କାର ଦେଖାଯାଏ । ଏକ ଡାକବଂଗଳା ହେଲେ ବହୁଯାତ୍ରୀ ଏଠାକୁ ଆସି ଚିଲିକା ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ।

୧୭- ଜଟିଆ- ପୁରୀ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଭାଲେରି ପାହାଡ଼ର ପୂର୍ବ ଦିଗରୁ ଏକ ମୁଣ୍ଡିଆ ଚିଲିକା ଭିତରକୁ ମାଡ଼ି ଯାଉଛି, ଏହାକୁ ‘ଜଟିଆ’ କହନ୍ତି । ଏଠାରେ ଏକ ‘ନୌ-ଶିକ୍ଷା କେନ୍ଦ୍ର’ ଖୋଲାଯିବା ପାଇଁ ଗତ ଅକ୍ଟୋବର ମାସ ଷୋହଳ ତାରିଖ (୧୯୭୨ ମସିହା)ଦିନ ଭାରତର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଇନ୍ଦିରାଗାନ୍ଧୀ ଶୁଭ ଦେଇଛନ୍ତି । ସମଗ୍ର ଭାରତର ସବୁ ନୌ-ସୈନିକମାନେ ଏଠାରେ ରହି ତାଲିମ୍ ପାଇବେ ।

୧୮। ବଡ଼କୁଲ- ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ଚିଲିକା ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ‘ଡାକବଂଗଳା’ ବଡ଼କୁଲରେ ଅଛି । ଇଂରାଜୀ ଅମଳରେ ସାହେବମାନେ ବଂଗଳା-ଓଡ଼ିଶା ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ଏହି ଜାଗାଟିକୁ ଅତି ‘କୁଲ’ ବା ‘ଥଣ୍ଡା’ ଥିବାର ଉପଲବ୍ଧ କରି ଏହାକୁ ‘ବାଡ଼ାକୁଲ’ (ଅତିଥଣ୍ଡା) ବୋଲି ହିନ୍ଦୀରେ ନାଁ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ନାଁଟି ଏବେ ‘ବଡ଼କୁଲ’ ହୋଇ ରହିଛି । ଏଠାରେ ଥିବା

‘ଡାକବଂଗଳା’କୁ “Brighten of the East” ନାଁ ଦେଇଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ‘ସ୍ୱଚ୍ଛାଶ୍ରମ’ ତଳକୁ ଏକ ‘ଜାଗା’ ଅଛି ତାହାର ନାମ ‘ବ୍ରାଇଟନ୍’ । ଏଠାରେ ବର୍ଷର କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଅଳ୍ପ ‘ଖରା’ ପଡ଼େ । ସେ ସମୟରେ ସବୁ ସାହେବ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଖରା ଖା’ନ୍ତି !

୧୯। ଚଢ଼େଇହଗା- ବଡ଼କୁଳର ଏକ ମାଲଲ୍ ପୂର୍ବରୁ ଚିଲିକାରେ ୧୫/୨୦ଟି ‘ପଥର ମୁଣ୍ଡିଆ’ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଠିଆ ହୋଇଛି । ଏହାକୁ ‘ଚଢ଼େଇହଗା’ ପାହାଡ଼ କହନ୍ତି । ଚିଲିକାର ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଚଢ଼େଇ ଏଠାରେ କିଛି ସମୟ ବସି ନିଜର ‘ମଳ’ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାନ୍ତି । ସେହି ‘ମଳ’ଗୁଡ଼ିକ ଶୁଖିଯାଇ ଦୂରକୁ ‘ଧଳା’ ଦେଖାଯାଏ ।

ରାଧାନାଥ ରାୟ ‘ଚିଲିକା’ରେ ଲେଖିଥିଲେ-

“ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗ ‘ଚଢ଼େଇଗୁହା’ (ହଗା) ସମୁଦ୍ରତ

ନୀର ଭେଦି କିବା ଉଠେ ଐରାବତ ।”

୨୦। ଦୀପମୁଣ୍ଡିଆ- ବାଲୁଗାଁର ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଚିଲିକା କୂଳର ଦେଡ଼ମାଲଲ୍ ପୂର୍ବରେ ଏ ପାହାଡ଼ଟିଏ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଠିଆ ହୋଇଛି । ଏହାର ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଗର୍ତ୍ତ ଅଛି । ଓଡ଼ିଶାରେ ‘ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ’ ଚଳୁଥିବା ସମୟରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଚିଲିକାକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ନାଉରିମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବା ଭଳି ଏକ ‘ଦୀପ’ ଏହି ମୁଣ୍ଡିଆ ଉପରେ ଜଳୁଥିଲା । ତାହା ଅଧୁନିକ ‘ବତୀଘର’ (ଲାଇଟ୍ ହାଉସ୍)ର କାମ କରୁଥିଲା । ଏହି ମୁଣ୍ଡିଆର ପାଦଦେଶରେ ‘କଳାମୁଗେଶ୍ୱର’ ମହାଦେବ ମନ୍ଦିର- ସୁନ୍ଦର ନଡ଼ିଆ ବଣରେ ରହିଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଏଠାରେ ଏକ ମେଳାହୁଏ । ବହୁଯାତ୍ରୀ ଏଠାକୁ ଯାଆନ୍ତି ।

୨୧। ନଳବଣ- ଦୀପମୁଣ୍ଡିଆଠାରୁ ପ୍ରାୟ ତିନି କିଲୋମିଟର ପୂର୍ବକୁ ଚିଲିକାରେ ଏକ ଜନଶୂନ୍ୟ ଟାପୁ ଅଛି । ଏଠାରେ ପ୍ରଚୁର ‘ନଳ’ (ଏକପ୍ରକାର ଅତି ଲମ୍ବା ଘାସ) ହୁଏ । ନାଉରିମାନେ ଏହି ଘାସକୁ କାଟି ଆଣି ନିଜର ଘର ‘ଛପର’ କରନ୍ତି । ପ୍ରଚୁର ଘାସ ଯୋଗୁଁ ଏଠାରେ ବହୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ରହନ୍ତି । ଏହି ମାଛକୁ ଧରିବା ପାଇଁ ‘ଗାଲୁଆ-ଭୀମୁପର’ ଅଞ୍ଚଳର ତିଅରମାନେ ‘ବଞ୍ଜାତାଟ’ ପକାଇ ମାଛ ଧରନ୍ତି ।

□□□

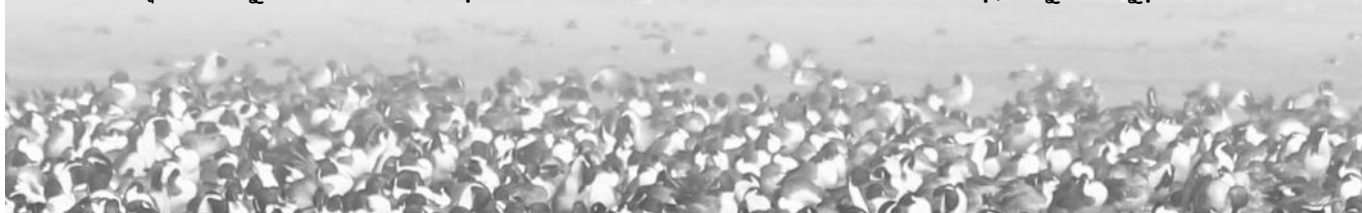

ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀ

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରକୃତି-ସୁନ୍ଦରୀ ନୀଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକାରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ ଓ ଜଳଜୀବ ଦେଖାଯାନ୍ତି ଭାରତର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସେପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । କେବଳ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି କବିବର ରାଧାନାଥ ଚିଲିକାକୁ “ମରାଳମାଳିନୀ ନୀଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା” ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ । ଏହି ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିବାପାଇଁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ସହସ୍ରାଧିକ ଲୋକ ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ଆସନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ସମୟରେ ଚିଲିକାରେ ଦେଖାଯାଉ ନଥିବାରୁ ଅନେକ ଦର୍ଶକ ହତାଶ ହୋଇ ଫେରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଅଧିକାଂଶ ପକ୍ଷୀ କେବଳ ଶୀତ ଦିନରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ମାର୍ଗଶୀର, ପୌଷ, ମାଘ ଓ ଫାଲ୍‌ଗୁନ୍ ଏ ଚାରିମାସରେ ଚିଲିକାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଏହି ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଶୀତ ହେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ଏମାନେ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି ଏବଂ ଶୀତ ଶେଷରେ ପୁଣି କେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି ତାହା ଜାଣି ହୁଏ ନାହିଁ । ଶୁଣାଯାଏ, କେତୋଟି ବଡ଼ ପକ୍ଷୀ ସୁଦୂର ହିମାଳୟ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ବା ମାନସରୋବରରୁ ଏବଂ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶୀତ ପ୍ରଦେଶରୁ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି । ଶୀତ ଦିନରେ ଉତ୍ତର ଭାରତର ନଦ ନଦୀଗୁଡ଼ିକ ବରଫଦ୍ୱାରା ଆବୃତ ଥିବାରୁ ସେଠାରେ ଏହି ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକର ଖାଦ୍ୟଭାବ ଘଟେ । ଅତଏବ ସେମାନେ ଖାଦ୍ୟାନ୍ୱେଷଣ ପାଇଁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆସୁଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ ।

କେବଳ ଖାଦ୍ୟାନ୍ୱେଷଣ ପାଇଁ ଅନେକ ପକ୍ଷୀ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଦେଶ ଦେଶ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିବାର ମଧ୍ୟ ଜଣାଯାଏ । ଏ ଦିଗରେ ବୋମ୍ବେର Natural Historical Society ବିଶେଷ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରୁଛନ୍ତି । ଗତ ତିନିବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଅନୁସନ୍ଧାନରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଶୀତଦିନରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପକ୍ଷୀ ଯୁରୋପ, ତୁର୍କୀସ୍ଥାନ ଓ ମଧ୍ୟ ଏସିଆରୁ ଭାରତକୁ ଆସନ୍ତି । ପୁଣି ଶୀତ ଶେଷରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ସେହି ସେହି ଦେଶକୁ ଫେରିଯାନ୍ତି । ଭାରତରେ ସେହି ପକ୍ଷୁଗୁଡ଼ିକ କୁମାରିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଡ଼ିଯାନ୍ତି । ଉକ୍ତ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକର ଗତିବିଧି ନିରୂପଣ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରୋକ୍ତ ସଂଘ କେତେକ ଉପାୟ କରିଛନ୍ତି । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀର ଗୋଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ପିତ୍ତଳ କିମ୍ବା ତମ୍ବା ବଳା ଲଗାଇ ସେହି ବଳାରେ ଉକ୍ତ ସଙ୍ଗର ଠିକଣା ଓ ଧରିବା ସମୟ ଲେଖାଯାଏ । ସେପରି ବଳାଯୁକ୍ତ ପକ୍ଷୀ ଦେଶର ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଧରାଯାଏ କିମ୍ବା ଯେ ସେହି ପକ୍ଷୀଟିକୁ ଗୁଲି କରନ୍ତି ସେ ସେହି ସମ୍ବାଦ ପ୍ରୋକ୍ତ ସଂଘକୁ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ପତ୍ରିକାଗୁଡ଼ିକରେ ବିଜ୍ଞାପନ ଦ୍ୱାରା ଅନୁରୋଧ କରାଯାଏ । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକର ଗତିବିଧି ସ୍ପଷ୍ଟ ଜାଣିହୁଏ । ଏକଦା ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀକୁ ଯୁରୋପର ହଲାଣ୍ଡ ସହରରୁ ଗୋଡ଼ରେ ବଳା ଲଗାଇ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେହି ପକ୍ଷୀଟି ପାକିସ୍ଥାନର ଲାହୋର ସହରରେ ମିଳିଥିବାର ଏହି ସଂଘ ରିପୋର୍ଟରୁ ଜଣାଯାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ପକ୍ଷୀଟି ନିଜର ଖାଦ୍ୟାନ୍ୱେଷଣ ପାଇଁ ପ୍ରାୟ ୫୦୦୦ କିଲୋମିଟର ଅତିକ୍ରମ କରି ଭାରତକୁ ଆସି ଥିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ । (୧)

ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ଦଳଦଳ ହୋଇ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ଦଳରେ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ଛ’ ଶତାଠାରୁ ଏକହଜାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପକ୍ଷୀ ରହନ୍ତି । ଦୂରରୁ ଏହି ଦଳଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିବା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଶ୍ୟ କମ୍ ଚିତ୍ତକର୍ଷକ ନୁହେଁ । ଚିଲିକାର ଅତି ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ପକ୍ଷୀ ମାଛ ଖା’ନ୍ତି । କେବଳ ପୋକଯୋକ, ଗେଣ୍ଡା, କୋଟିଆ, ଧାନ ଓ ଛୋଟ ଧାନ ଗଛ ଅଧିକାଂଶ ପକ୍ଷୀଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ଅଟେ । ‘ଗେଣ୍ଡି’ ଓ ‘କେରେକେରା’ ଏ ଦିଓଟି ପକ୍ଷୀ କୃଷକମାନଙ୍କର ପରମ ଶତ୍ରୁ । ଏ ଦୁଇ ଜାତି ପକ୍ଷୀ କେବଳ ଶୀତ ଶେଷରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଧାନ ପାଟିବା ସମୟରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଗେଣ୍ଡିଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ଛୋଟ କୁକୁଡ଼ା ପରି, କେରେକେରା ପକ୍ଷୀ ମାଟିଆ ଚିଲିଠାରୁ ସାମାନ୍ୟ ବଡ଼ ଦିଶେ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦଳରେ ଏ ଶ୍ରେଣୀର ପକ୍ଷୀ ୨ ଶହ ଠାରୁ ୪/୫ ଶହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଏପରି ଗୋଟିଏ ଦିଓଟି ଦଳ ଧାନ କ୍ଷେତରେ ପଡ଼ିଲେ ଏକ ଘଣ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଏକର ଜମିର ଧାନ ନିଃଶେଷ କରନ୍ତି । ଧାନଶିଖାଗୁଡ଼ିକୁ ସମୂଳେ ଥଣ୍ଡରେ ପୂରାଇ ଏକ ନିଶ୍ୱାସରେ ସମୁଦାୟ ଶିଖାର ଧାନ ଛଡ଼ାଇ ଖାନ୍ତି । କେରେକେରା ପକ୍ଷୀ କେବଳ ଦିନରେ ଉଡ଼େ, କିନ୍ତୁ ଗେଣ୍ଡିଗୁଡ଼ିକ ଦିନ ଓ

ରାତ୍ରିରେ ଉଡ଼ି ଧାନ ଖାଅନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ କୃଷକମାନେ ଧାନକ୍ଷେତରେ ପଲା ବାନ୍ଧି ରାତ୍ରିରେ ପହରା ଦିଅନ୍ତି । ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ବା ଗଣ୍ଡିଆ ଓ ନଳୀ ଫୁଟାଇ ଏହି ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ ଧାନକ୍ଷେତରୁ ତଡ଼ନ୍ତି ।

କେରେକେରାଗୁଡ଼ିକ ବସିବା ସମୟରେ ଏକତ୍ର ହୋଇ ବସନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିବା ସମୟରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଦୁଇ ଦୁଇ ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଉଡ଼ନ୍ତି । ସେହି ଦୁଇଧାଡ଼ି ଗୋଟିଏ କୋଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଦ୍ଵିବାହୁ (an angle with two sides) ପରି ଦେଖାଯାଏ । କୋଣାଂଶଟି ଆଗରେ ଥାଏ ଏବଂ ଦୁଇଗୋଟି ବାହୁ ପରସ୍ପରଠାରୁ କିଛି ଦୂର ହୋଇ ପଛରେ ଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ିରେ ୫୦/୬୦ କିମ୍ବା ୮୦/୯୦ ଯାଏ ପକ୍ଷୀ ରହନ୍ତି । ସବୁ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି ନିୟମମାନି ଚଳନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ିରୁ କୌଣସି ପକ୍ଷୀ ସ୍ଥାନରୁ ଯେଲେ ସେ ହଠାତ୍ ଯାଇ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରେ; ନଚେତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କ ପଛରେ ତାକୁ ରହିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏହି ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିବା ସମୟରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବସି ପରେ ହଠାତ୍ ଉଡ଼ିବା ସମୟରେ ବିଶେଷ ପାଟି କରନ୍ତି । ସେହି ପାଟିର ଶବ୍ଦ ଯେପରି କାନର କୋମଳାଂଶକୁ ଦଂଶନ କରୁଛି-ଏପରି ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗେ ।

ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ:-

ପ୍ରଥମ- ସାଧାରଣ ଖାଦ୍ୟାପଯୋଗୀ-ଯେଉଁ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଖାନ୍ତି ।

ଦ୍ଵିତୀୟ- କେବଳ ନୀଚ ଜାତି (ବାଉରି, ହାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି) ଲୋକମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟାପଯୋଗୀ ।

ତୃତୀୟ-ଅଖାଦ୍ୟ-ଏ ଶ୍ରେଣୀର ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ କେହି ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଠାରେ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକର ତାଲିକା ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ଖାଦ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେବ ।

ପକ୍ଷୀର ନାମ

ଖାଦ୍ୟ

ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ

୧। କେରେକେରା

ଧାନ

(୨)୨। ଏରା

ଧାନ ଓ ପୋକଯୋକ

୩। ଗେଣ୍ଡି

ଧାନ, ବାଲି, ଗୋଡ଼ି

୪। ଲଞ୍ଜାଗେଣ୍ଡି

,,

୫। ସଂକରା ଗେଣ୍ଡି

,,

୬। ଋହା

ପୋକ, ଗେଣ୍ଡା, ପ୍ରଭୃତି

୭। ପାଣ୍ଡା

,,

୮। ଭୁବି ହଂସ

,,

୯। ଖନା ହଂସ

,,

୧୦। ନାକି ହଂସ

,,

୧୧। ଦୁବହଂସ

,,

ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ-

୧୨। ଦଦରା ହଣା

ମାଛ

୧୩। କାଳି ଗଉଡୁଣୀ

,,

୧୪। କେରୁଆଁ

,,

୧୫। ଗୁର୍ ଗେଣ୍ଡି (ଗୁରୁକୁଳି)

ମାଛ

୧୬। ପାଣିକୁଆ	,,
୧୭। ମାଛରଙ୍କା (୩/୪ ପ୍ରକାର)	,,
୧୮। ଥଣ୍ଡିଆ ବଗ	,,
୧୯। କାଣ୍ଡିଆ ବଗ	,,
୨୦। ଝଲିଆ ବଗ	,,
୨୧। ଗେଣ୍ଡାଳିଆ	ପୋକ ଯୋକ ପ୍ରଭୃତି
୨୨। ଟେପାଳିଆ	,,
୨୩। ଲୁଗା ଚଢ଼େଇ	,,
୨୪। କାମ	,,
ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ-	
୨୫। କୁରୁବଳ	ମାଛ
୨୬। ମହୁଆ	,,
୨୭। ସମୁଦ୍ର ଚିଲ	,,
୨୮। ବାଜ	ମାଛ ଓ ଛୋଟ ଛୋଟ ପକ୍ଷୀ
୨୯। ହୁରା	ପୋକ ଯୋକ ପ୍ରଭୃତି
୩୦। ଖପରଖାଇ	,,
୩୧। ଗରଗଡ଼ା	,,
୩୨। ଟିଟିଆଁ	,,
୩୩। ନିଆଳି	,,

ଶୀତ ଶେଷରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଚିଲିକାର ଅଧିକା ପାଣି ନିଃଶେଷ ହେବା ସମୟରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ତାଳିକାର ଅଧିକାଂଶ ପକ୍ଷୀ କ୍ରମଶଃ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ଖାଦ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯାନ୍ତି, ତଥାପି ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ନିମ୍ନ କେତୋଟି ଦ୍ଵୀପ ଓ ମୁଣ୍ଡିଆରେ ଏଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସେହି ସ୍ଥାନମଧ୍ୟରୁ ନଳବଣ, କାଳୀଜୟୀ ପାହାଡ଼, ବରକୁଦା, କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ, ଛେଳିୟା କୁଦା ଓ ମାଳିଜୟୀ କୁଦା ପ୍ରଧାନ । ଏହି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁଙ୍କ ଅଭାବରୁ ସହସ୍ରାଧିକ ପକ୍ଷୀ ନରାପଦରେ ସେଠାରେ ରହନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଶୀତ ଋତୁ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମୟରେ ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି ସେମାନେ ପ୍ରୋକ୍ତ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ଗଲେ ଏହି ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ ବେଶ୍ ଦେଖିପାରନ୍ତି ।

ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ଅତୀବ ନିରୀହ, ନିରସ ଓ ଅହିଂସ୍ର । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ପକ୍ଷୀ କୌଣସି ଲୋକର କ୍ଷତି କରିଥିବାର ଜଣା ଯାଇ ନାହିଁ । ତଥାପି, ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହି ନିରୀହ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ ନଳିଗୁଳିଦ୍ଵାରା ହତ୍ୟାକରି ନିଜର ଶିକାରପଦ୍ଧତୀ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ କିମ୍ବା ନିଜର ଉଦରପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ଶତ ଶତ ଶିକାରୀ ଚିଲିକାକୁ ଆସନ୍ତି । ଚିଲିକାରେ ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ଶିକାର କରିପାରେ ନାହିଁ । ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀ ଓ ମାଛଗୁଡ଼ିକ ପାରିକୃତ ରାଜାଙ୍କର ଖାସ୍ ସମ୍ପତ୍ତି । ଏଠାରେ ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରିବା ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ବା ପାସ୍ ନେବାକୁ ହୁଏ । ଦିନେ ଶିକାର କରିବାପାଇଁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଠାରୁ କୋଡ଼ିଏ ପଚାଶ ଟଙ୍କାଯାଏ ଫିସ୍ ଦେବାକୁ ହୁଏ । କେବଳ ଲାଟ୍, କମିଶନର ପ୍ରଭୃତି ଉଚ୍ଚ ପାହ୍ୟାର ସାହେବ ଓ ହାକିମମାନେ ଏହି ଫିସ୍‌ରୁ ଅବ୍ୟାହତି ପାଆନ୍ତି ! ଏବେ ଅବଶ୍ୟ ସେ ସବୁ ନିୟମ କାନୁନ୍ ଆଉ ନାହିଁ ।

ଚିଲିକାରେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଦିନକୁ ଦିନ କମି ହେଉଛି । ଏପରିକି ଶତ ୫/୬ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ପ୍ରାୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଉଥିବାର ଜଣାଯାଏ । କୌଣସି ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ଯେପରି ମୂଳରୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ନହୁଏ ସେ ଦିଗରେ କୌଣସି ଲୋକ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଶତ ଶତ ପକ୍ଷୀ ନଷ୍ଟ ହେବା ଦ୍ୱାରା ଦିନେ ଯେ ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଯିବେ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ କ'ଣ !

□□□

୧- କଲିକତାର ଇଂରାଜୀ 'ଅମୃତବଜାର ପତ୍ରିକା'ରେ ୨୫/୩/୩୧ ଦିନ ପ୍ରକାଶିତ *Appeal to Naturalists and Bird-lovers ଦେଖନ୍ତୁ* / ୨-ଏରା- ଚିଲିକାର ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ପକ୍ଷୀଠାରୁ ଏରାପକ୍ଷୀ ଅତି ବଡ଼ ଅଟେ । ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀର ଉଚ୍ଚତା ପାଦଠାରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ପ୍ରାୟ ୩/୪ ହାତ ହେବ । ଏହି ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ବସିବା ସମୟରେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଶତାଧିକ ପରିମାଣରେ ଏକତ୍ର ବସନ୍ତି ଏବଂ ଦୂରକୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଯୁଦ୍ଧ ସୈନ୍ୟ ପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ବସିବା ସମୟରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ପକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ସଫା ଧଳା ଦିଶେ; କିନ୍ତୁ ଉଡ଼ିବା ସମୟରେ ସେହି ପକ୍ଷ ଡେଣାର ତଳ ଭାଗଗୁଡ଼ିକ ଲାଲ ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଲାଲ ପକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ପୂର୍ବ କାଳରେ ସ୍ଥାନୀୟ ପାରିକୁଦର ପାଏକମାନେ ଶିର ଭୁଷଣ ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଆଜିକାଲି ଏହି ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ଆମେରିକା ଓ ଯୁରୋପର ମହିଳାମାନଙ୍କର ଶିରୋଭୁଷଣ ହେଉଅଛି । ସେ ଦେଶରେ ଏରା ପକ୍ଷ ଅତି ମୂଲ୍ୟବାନ ଅଟେ । ଏକଦା ଏରାପକ୍ଷୀ ଯୋଗୁଁ ପାରିକୁଦର ରାଜା ନିଜ ଗଡ଼କୁ ଶତ୍ରୁ ହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିବାର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି- ('ପାରିକୁଦ' ୬୬ ପୃଷ୍ଠା ଦେଖନ୍ତୁ)

ଚିଲିକାର ଜଳଜୀବ

ଚିଲିକାରେ ଥିବା ମାଛ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜଳଜୀବଗୁଡ଼ିକୁ ନିମ୍ନ କେତେକ ବିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଜଳଜୀବ

ମାଛ	କଙ୍କଡ଼ା	କସ୍ତୁରୀ	କଇଁଚ	ରାବଣ	ଛତୁ	ଶିପ ଓ ଶାମୁକା	ବିଷାକ୍ତ	ଜଳଜୀବା
							ମଗର	ଶାଙ୍କୁଚ କୁମ୍ଭୀର

୧- ସବୁଦିନେ ମିଳିବା ମାଛ

୨- କେବଳ ବର୍ଷାଦିନର ମାଛ

୩- ସମୁଦ୍ର ମାଛ

୪ ମଧୁର ପାଣି ମାଛ

୫ - ନିମ୍ନ ଜାତି ଲୋକମାନଙ୍କ ଖାଦ୍ୟୋପଯୋଗୀ ମାଛ

୬- ଚିଲୁଡ଼ି ମାଛ

୧- ସବୁଦିନେ ମିଳିବା ମାଛ

୧- ଭେକଟା

୨- କବଳା

୩- ଡାଙ୍ଗଳା

୪- ମେଞ୍ଜିଆ

୫- ସାଆଳ

୬- ଝୁଡୁଙ୍ଗ

୭- ପଥରମୁଣ୍ଡି

୮- ପାଣିଆଖିଆ

୯- କଳାଖୁରାଣ୍ଡି

୧୦- ଧଳାଖୁରାଣ୍ଡି

୧୧- ହରିବୋଲିଆ ଖୁରାଣ୍ଡି

୧୨- ଗଣିଆ

୧୩- ଟାଙ୍ଗରା

୧୪- ପାତୁଆ

୧୫- ବୋରଗ

୧୬- ବଇଶାଳି

୧୭- ଦଦରା

୧୮- ଦୁଧୁପାତୁଆ

୧୯- କାନାପାତୁଆ

- ୨୦- ସୁଭଗା
 ୨୧- କାଡ଼ିଶା
 ୨୨- ଡୋଡ଼ି
 ୨୩- ଜଳଜୀ
 ୨୪- ଚକରା
 ୨୫- ବାଲିଗିରିଡ଼ା
 ୨୬- ମୁଣ୍ଡାଗାଣ (କୁକୁଆଁ)
 ୨୭- ଡାଳଚେରୀ
 ୨୮- ଯାଆମ
 ୨୯- ରଜିଆ
 ୩୦- ତୁମର
 ୩୧- ମୁସିଆରି
 ୩୨- ସମଦଉ
 ୩୩- ପଟାଳିଆ
 ୩୪- ଭେରଣ୍ଡ
 ୩୫- ଝଞ୍ଜାଳ
 ୩୬- କକରବା
 ୩୭- ଭଣ୍ଡାରିଖୁର
 ୩୮- ଶରବଳି
 ୩୯- ଚକୁଆ
 ୪୦- ବାଲ
 ୪୧- କଣ୍ଡି (କଣ୍ଡିଆଳି)
 ୪୨- ଭୁଲ
 ୪୩- ଠାକରଖାଇ
 ୪୪- ବଳିଙ୍ଗି
 ୪୫- ଯାଗିଲି
 ୪୬- ଗୁଆଁରା

୨। କେବଳ ବର୍ଷା ଦିନର ମାଛ:-

୧। ଖଇଙ୍ଗା-ଏହି ମାଛରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ‘ମାଛମଞ୍ଜି’ ମିଳେ ।

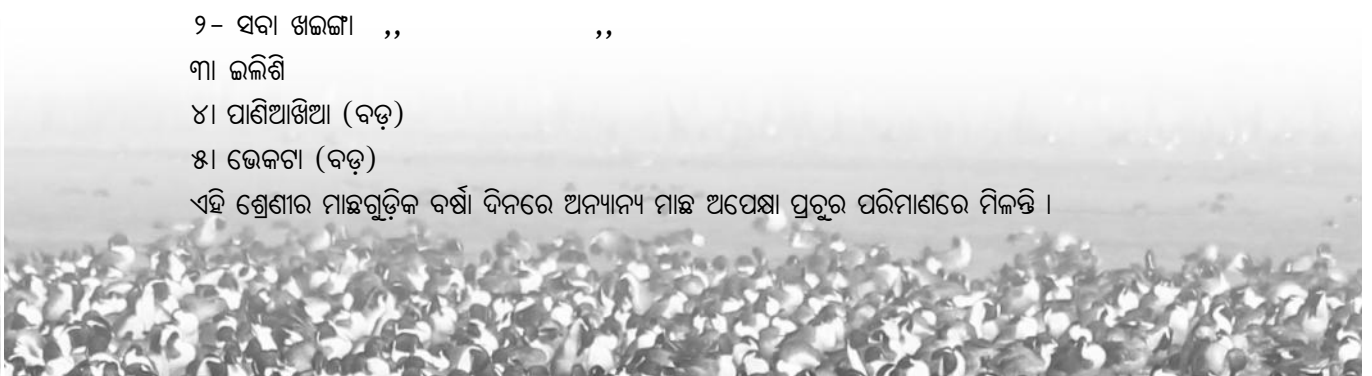
୨- ସବା ଖଇଙ୍ଗା ,, ,,

୩। ଲଳିଶି

୪। ପାଣିଆଖିଆ (ବଡ଼)

୫। ଭେକଟା (ବଡ଼)

ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ମାଛଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଷା ଦିନରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମାଛ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମିଳନ୍ତି ।

୩। ସମୁଦ୍ର ମାଛ:-

ଚିଲିକାର ଗୋଟିଏ ମୁହାଣ ଅଛି । ପୂର୍ବେ ୫/୬ଟି ମୁହାଣ ଥିଲା । ସେ ସବୁ ପୋତି ହୋଇଛି । ଯେଉଁ ମୁହାଣଟି ଅଛି ତାହା ଅତି ଛୋଟ, ତଥାପି ସେହି ମୁହାଣ ଦେଇ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ଚିଲିକାକୁ ଆସେ ଏବଂ ବର୍ଷା ଦିନର ଅଧିକା ପାଣି ଚିଲିକାରୁ ସମୁଦ୍ରକୁ ଯାଏ । ସମୁଦ୍ର ପାଣି ସଂଗେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ସମୁଦ୍ର ମାଛ ଚିଲିକାକୁ ଆସନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ମୁହାଣ ନିକଟରେ ରହନ୍ତି । ଚିଲିକାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଗରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ ।

- ୧। କଣି
- ୨। ଖଣ୍ଡାବାଳିଆ
- ୩। ମେଞ୍ଜିରାମ
- ୪। ଘିଅରନ୍ଦି
- ୫। ଗୟଳ
- ୬। ମରୁଆ
- ୭। କାରାଗନ୍ଧି
- ୮। କାଉଆ
- ୯। କାନଗୁରୁଡ଼ା
- ୧୦। କୋକଲି
- ୧୧। କାଠପାରିଆ
- ୧୨। ଶାବଳା
- ୧୩। କାବଳା

୪। ମଧୁର ପାଣି ମାଛ:-

ଚିଲିକାରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ନଈ ମିଶିଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଦୟା, ଭାର୍ଗବୀ, କିମ୍ବୀରା, କଂସାରୀ ଓ ଶାଳିଆ ପ୍ରଧାନ । ବର୍ଷାଦିନରେ ଏହି ନଦୀ ସ୍ରୋତରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ମଧୁର ମାଛ ଚିଲିକାକୁ ଆସନ୍ତି । ଚିଲିକାର ପାଣି ସ୍ୱତଃ ଖାରି ବା ଲୁଣୀ ହେବାରୁ ଏହି ମାଛଗୁଡ଼ିକ ଚିଲିକାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନଯାଇ କେବଳ ସେହି ସେହି ନଦୀର ମୁହାଣ ନିକଟରେ ରହନ୍ତି । ସେହି ମାଛ ମଧ୍ୟରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଧାନ-

- ୧। ବାଳିଆ
- ୨। ସେରଣା
- ୩। ଫଳି
- ୪। ଚିତ୍ତଳ
- ୫। ଜଳଙ୍ଗ
- ୬। ଗଡ଼ିଶା
- ୭। ରେହି
- ୮। ମାଗୁର
- ୯। କେରାଣ୍ଡି
- ୧୦। କଣ୍ଡିଆଳି

୪ ନିମ୍ନ ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟାପଯୋଗୀ ମାଛ-

ଏହି ମାଛଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ବାଉରି, ହାଡ଼ି, କେଳା, ପ୍ରଭୃତି ଜାତିର ଲୋକମାନେ ଖାଆନ୍ତି ।

୧। କାମୟା

୨। ଗଣ୍ଡିଆ

୩। ଶୁକୁରା

୪। ଅଙ୍ଗୁଳି

୫। ଦାନ୍ତି

୬। ଦାନ୍ତକାଠି

୭। କୁଣ୍ଡଳ

୮। ସୁଙ୍ଗା

୯। ଚିଲ୍ଲା

୧୦। ବୋମ୍ବି

ଭୁଆଶୁଣୀ ମାଛ:-

ଏହା ଚିଲିକାର ଗୋଟିଏ ଜଳଜୀବ । ରୂପ ବଡ଼ ଦେଖାଯାଏ । ବଡ଼ମାଛର ଓଜନ ପ୍ରାୟ ତିରିଶ କେଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ ।

ଏହି ମାଛକୁ କେହି ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଦୈବାର୍ ଏହି ମାଛ ଜାଲରେ ପଡ଼ିଲେ କେଉଟମାନେ ଏହାକୁ ଚିଲିକାରେ ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି । ଜାଲରେ ପଡ଼ୁ ପଡ଼ୁ ମରିଗଲେ ସେହି ମାଛ ଦେହରୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ତେଲ ଆଦାୟ କରନ୍ତି । ଏହି ମାଛ ଚିଲିକାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଯାଏ । ଡଙ୍ଗାରେ ଯାଉ ଯାଉ ଅନେକ ଥର ଏହି ମାଛ ପାଣିରେ ଭାସୁଥିବା ଲୋକେ ଦେଖନ୍ତି । ମାଛଟି ଦେଖିବାକୁ ଅତି ମୋଟା ଓ କଳା । ପାଣି ଉପରୁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ବାରମ୍ବାର ପାଣି କୁଳି କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ସମୟ ସମୟରେ ଏହି ମାଛ ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘ ଚିହ୍ନାର (ରଡ଼ି) କରେ । ତାହା ଶୁଣିବାକୁ ବଡ଼ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ବୋଧହୁଏ ।

୬। ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ:-

ନିମ୍ନଲିଖିତ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ ଚିଲିକାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ମିଳେ:-

୧। ପାନ୍ଥୁ-(କ) ନିକା, (ଖ) ଡିଆଁ ଓ (ଗ) ମରଙ୍ଗା ।

୨। ଝାଙ୍ଗି- (କ) ଗଡ଼ିଶା (ସୁସ୍ବାଦୁ)- ନଳବଣରେ ପ୍ରଚୁର ମିଳେ

(ଖ) ଛୋଟଝାଙ୍ଗି, ପିତାଲାଗେ । ,,

୩। ଶ୍ରୀଧର (ଛୋଟ ପିଲା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି)

୪। ଗାଣ୍ଡିଆ (ନର ମୁହାଣରେ ମିଳେ)

୫। ଶଙ୍ଖୁଆ

୬। ମରଣ୍ଡି

୭। କାଳିଆଖଡ଼ା (ଅତିବଡ଼)

୮। ତାଳଶେରିଆ

୯। କଣ୍ଟିଆଳ

୧୦। ପେଟି

୧୧। ଭୁଡୁଭୁଡ଼ା

୧୨। ଭୋଦେଇ

୧୩ । ରାଇବଲୁଭ

ଅଧିକାଂଶ ଚିଲୁଡ଼ି ଚିଲିକାର ମୁହାଣ ନିକଟରେ ମିଳନ୍ତି । ଚୈତ୍ର ମାସଠାରୁ କାର୍ତ୍ତିକ ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ଚିଲୁଡ଼ି ଆମଦାନୀର ପ୍ରଧାନ ସମୟ । ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଯେଉଁ କୁଆର ୫/୬ ଦିନ ଯାଏ ଚିଲିକାକୁ ଆସେ, ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ଅଧିକାଂଶ ଚିଲୁଡ଼ି ଆମଦାନୀ ହୁଏ । ସେହି କୁଆରରେ ପାନ୍ଥ ଚିଲୁଡ଼ି ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ମିଳେ । ଏହି ଚିଲୁଡ଼ିକୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଟି ହାଣ୍ଡିରେ ପୂରାଇ ଚିଲିକା ପାଣିରେ ସିଝାନ୍ତି । ସିଝିବା ପରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଖରାରେ ଶୁଖାଇ ତହିଁରୁ ଖୋଳ ଚୋପା ବାହାରକରନ୍ତି । ଚୋପାଛଡ଼ା ଚିଲୁଡ଼ିକୁ ‘ରସ’ କହନ୍ତି । ଏହି ରସ ଅଖାରେ ପୂରାଇ ସୁଦୂର ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଓ ସିଂହଳଦ୍ୱୀପକୁ ରପ୍ତାନୀ କରାଯାଏ । ଚିଲୁଡ଼ି ରସ ସେ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଉକ୍ଷ୍ମ ଖାଦ୍ୟ । ଶହେ କେଜି ଅଖାରେ ଏକ ଅଖା ରସର ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାୟ ୨୦୦ରୁ ୩୮୦ ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ ।

ବଡ଼ ଚିଲୁଡ଼ି (କାଳିଆଖଡ଼ା)ର ଖୋଳ କାଢ଼ି ସେହି ରସରେ ଲୁଣ ଦେଇ ତାହାକୁ ଶୁଖୁଆ କରନ୍ତି, ସେହି ଶୁଖୁଆର ନାମ “ମୁରୁଣ୍ଡା” । ଏହି ଶୁଖୁଆ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରିୟ ଖାଦ୍ୟ ।

ଚିଲିକାର ଛୋଟଛୋଟ ଚିଲୁଡ଼ିଗୁଡ଼ିକୁ ଖରାରେ ଶୁଖାଇ ଶୁଖୁଆ କରନ୍ତି । ସେହି ଶୁଖୁଆର ନାମ “ତାମଡ଼ା” । ତାମଡ଼ା ସ୍ଥାନୀୟ ଓ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ ଗୋଟିଏ ସୁଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଅଟେ । ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ଏହି ଶୁଖୁଆ ପ୍ରତିବର୍ଷ ରପ୍ତାନି ହୁଏ ।

କଙ୍କଡ଼ା:-

ଚିଲିକାରେ ନିମ୍ନ ଦଶ ପ୍ରକାର କଙ୍କଡ଼ା ମିଳେ-

୧। ମାଣ୍ଡିଆ

୨। ଆନିଆଡ଼ି

୩। ତୋମଣା

୪। ଗୁଣ୍ଡିଚି ମାଲ (ଛୋଟ ଓ ସୁସ୍ୱାଦୁ)

୫। ବାମୁଣେଇ ମାଲ (,,)

୬। ରାଣୀ ଚିଲିକା ମୁହାଣରେ ପ୍ରଚୁର ମିଳେ (,,)

୭। ପଥୁରା (ଛୋଟ)

୮। ଯବକଳି

୯। ମରଡ଼ା (ବଡ଼)

୧୦ । ଫୁଲିଆ (ଅଣ୍ଡିରା କଙ୍କଡ଼ାକୁ “ରେଡ଼ା” କହନ୍ତି,

ଏଥିରେ ବେଶୀ ମାଂସ ଥାଏ ।)

ଚିଲିକାରେ ନିମ୍ନ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ କଙ୍କଡ଼ା ମିଳେ ।

(କ) ପାଲୁରୁ ମୁହାଣ

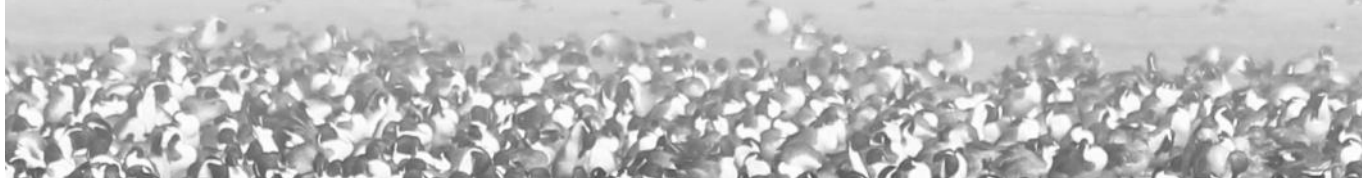
(ଖ) ନଳବଣ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ

(ଗ) କଙ୍କଡ଼ା ଗାଡ଼ (ଅଲଣ୍ଡାରେ)

(ଘ) କାମ୍ପନ ରହିର (ଝିରି ସାହି)

କସ୍ତୁରା:-

ଏହା ଏକଜାତୀୟ ଜଳଜୀବ । ଚିଲିକା ମୁହାଣରେ ମିଳେ । ଦେଖିବାକୁ ଚକ୍କଳି ପିଠାପରି, ମଝିରେ ମୋଟା ଓ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପତଳା ଦିଶେ । ଉପରିଭାଗ ଅତି ଲାଲୁଆ ଓ କଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଧରିବାକୁ ସ୍ପଞ୍ଜ(sponge) ପରି ଲାଗେ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ

ଗୋଟିଏ ମାଂସପିଣ୍ଡୁଳା ଥାଏ । ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋମଳ ଓ ସୁସ୍ବାଦୁ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ କେବଳ ବାଉରି, ହାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ନୀଚ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ଏହାକୁ ଖାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ସାହେବମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ଅତି ଆଦର ସହିତ ଖାଉଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

କଇଁଁ:-

ଚିଲିକାର ଅତି ଗହ୍ୱରିଆ ସ୍ଥାନରେ ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ କଇଁଁ (କଛିମ) ଦେଖାଯାନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକର ମୁଣ୍ଡ ଓ ବେକ ସାଧାରଣ କଇଁଁ ଅପେକ୍ଷା ମୋଟା ଦିଶେ । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନେ “ବାଲିହର” ବୋଲି କହନ୍ତି । ମାଛ ଓ ପୋକଯୋକ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ । ବାଉରି, କଣ୍ଡରା ଓ ନୋଲିଆ ପ୍ରଭୃତି ଲୋକମାନେ ଏହି କଇଁଁଗୁଡ଼ିକୁ ଖାଆନ୍ତି ଏଗୁଡ଼ିକ ଅତି ନିରାହ ଜୀବ । ଲୋକମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ କରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ ।

ରାବଣ ଛତୁ:-

ଚିଲିକାର ଆଉଗୋଟିଏ ଜଳଜୀବକୁ “ରାବଣଛତୁ” କହନ୍ତି । ଏହା ଦେଖିବାକୁ ଭୂମିରେ ଫୁଟିଥିବା ଅତି ବଡ଼ ଛତୁ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ମାତ୍ର ଏଗୁଡ଼ିକ ଚିଲିକାର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ନରହି ସେହି ପାଣିରେ ଏଣେ ତେଣେ ଭାସୁଥାନ୍ତି । ଏହି ଛତୁର କୌଣସି ଚେର କିମ୍ବା ମୂଳ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଏହାକୁ କେହି ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୋଟି ଛତୁ ପାଣିରୁ କାଢ଼ି ଶୁଖିଲା ସ୍ଥାନରେ ରଖିଲେ ତହିଁରୁ ବିଶେଷ ପାଣି ବାହାରେ ଓ ସେହି ପାଣିରେ ଛତୁର ସମସ୍ତ ଅଂଶ ମିଳେଇ ଯାଇ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ।

ଶିପ ଓ ଶାମୁକା:-

ସମୁଦ୍ରରେ ଯେପରି ଶିପ ଓ ଶାମୁକା ମିଳେ, ଚିଲିକାରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ମିଳେ । ଏକ ସମୟରେ ଚିଲିକା ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଏକ ଅଂଶ ହୋଇଥିବାରୁ ପରେ ତାହା ଅଲଗା ହେବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହି ଜୀବଗୁଡ଼ିକ ଚିଲିକାରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଶିପ ଓ ଶାମୁକା ଏକଜାତୀୟ ଛୋଟ ଛୋଟ ପୋକ ଦ୍ୱାରା ତିଆରି ହୁଏ । ସେହି ପୋକଗୁଡ଼ିକ ନିଜ ନିଜ ଦେହକୁ ଶତ୍ରୁ ହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସେପରି ସୁଦୃଢ଼ ଖୋଳ ତିଆରି କରନ୍ତି, ତଥାପି ପାଣିଢେଉ ଦ୍ୱାରା ସେହି ପୋକଗୁଡ଼ିକ କୁଳରେ ପଡ଼ି ନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକ ନଷ୍ଟ ହେବା ପରେ ଯେଉଁ ଖୋଳ ରହେ, ତହିଁରୁ ଉକ୍ତ ଚୂନ ତିଆରି ହୁଏ । ଚୂନ ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ଚିଲିକାରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କାର ଶିପ ଓ ଶାମୁକା ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ରପ୍ତାନି ହୁଏ । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପାରିକୁଦ, ମାଲୁଦ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଶିପ ଓ ଶାମୁକା ପ୍ରଚୁର ମିଳେ । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଭୂମିରେ ସ୍ତର ସ୍ତର ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ଭୟରେ କୌଣସି ଲୋକ ସାହସ କରି ଏଗୁଡ଼ିକୁ କାଢ଼ିବା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଶିପ ଓ ଶାମୁକାରେ ଥିବା ପୋକଗୁଡ଼ିକ ଚିଲିକାରେ ଥିବା ପକ୍ଷୀଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ।

□□□

ବିଷାକ୍ତ ଜଳଜୀବ

ମଗର:-

ଚିଲିକାରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଚାରି ପ୍ରକାର ମଗର ମିଳନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଏଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା ଅତ୍ୟଧିକ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ଚିଲିକାରୁ ମଗର ପ୍ରାୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଉଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

୧- ଭୁଆଶୁଣୀ ବା ଚିତ୍ରା ମଗର

୨- ଶିଶୁ ମଗର

୩- ମୁଣ୍ଡା ମଗର (ଅତିବଡ଼, ମନୁଷ୍ୟ ଖାଆନ୍ତି)

୪- ଖଣ୍ଡାମଗର (ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡାଥାଏ)

ମଗରଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତରେ ବିଷାକ୍ତ ନୁହନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅତି ହିଂସ୍ରକ । ବିଶେଷତଃ ମୁଣ୍ଡାମଗର ମନୁଷ୍ୟକୁ ଧରି ଏପରି କୌଶଳରେ ତା'ର ମାଂସ ଖାଏ ଯେ ତାହା ମନୁଷ୍ୟ ଆଦୌ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡାମଗର ମୁଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡାଥାଏ, ତାହାର ଦୁଇ ଧାରରେ ଶକ୍ତ କଣ୍ଟା ଥିବାରୁ ସେହି କଣ୍ଟା ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ବାଜିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ସେହିକ୍ଷଣି ହତଜ୍ଞାନ ହୁଏ । ସେହି ଖଣ୍ଡା ବଳରେ ସେ ମଗର ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛକୁ ମାରି ଖାଏ । ମଗରକୁ ବାଉରି, ହାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ଲୋକମାନେ ଖାଆନ୍ତି । ତାହା ଦେହରେ ଥିବା ଚର୍ବି କାଢ଼ି ତହିଁରୁ ତେଲ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ସେହି ତେଲ ବାତ ରୋଗୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ଉପକାର କରେ ।

ଶାଙ୍କୁଟ:-

ଶାଙ୍କୁଟ ଚିଲିକାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭୟାନକ ଜୀବ । ଏହା ଦେଖିବାକୁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କଇଁଛ (କଛିମ) ପରି ଦେଖାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ତାହାର ଗୋଟିଏ ଅତି ମୋଟା ଓ ଶକ୍ତ ଲାଞ୍ଜ ଅଛି । ସେହି ଲାଞ୍ଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ କଣ୍ଟା କଣ୍ଟା ହୋଇଥାଏ । ପୁଣି ସେଥିରେ ଦିଓଟି ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ କଣ୍ଟା ଥାଏ । କୌଣସି ଲୋକ ଚିଲିକାରେ ଯାଉ ଯାଉ ଶାଙ୍କୁଟ ମୁହଁରେ ପଡ଼େ, ଶାଙ୍କୁଟ ସେହି ଲୋକକୁ ଦେଖି ହଠାତ୍ ତାରବେଗରେ ପ୍ରାୟ ୧୦/୧୫ ହାତ ଦୂରକୁ ଯାଏ । ସେଠାରୁ ପୁଣି ସେହି ଗତିରେ ଆସି ଲାଙ୍କୁଡ଼ରେ ଥିବା କଣ୍ଟା ଦିଓଟିକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ କରାଏ । ଦେହରେ କଣ୍ଟା ପଶିବା ମାତ୍ରେ ମନୁଷ୍ୟ ସେହିଠାରେ ହତଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଯାଏ । ପ୍ରାୟ ୨/୩ ଦିନଯାଏ ସେହିପରି କଷ୍ଟ ହୁଏ । ସଂଗେ ସଂଗେ କୌଣସି ଚିକିତ୍ସା ନକଲେ କ୍ଷତ ସ୍ଥାନର ମାଂସଗୁଡ଼ିକ ପଚିଯାଏ ଏବଂ ସେହି ଲୋକଟି ବିକଳାଙ୍ଗ ହୁଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଛଡ଼ା ଗାଈ, ମହିଷ ମଧ୍ୟ ଏହି ଜୀବଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ପାଆନ୍ତି । ଶାଙ୍କୁଟକୁ ନୀଚଜାତିର ଲୋକମାନେ ଖାଆନ୍ତି । ଚିଲିକାରେ ନିମ୍ନ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ଶାଙ୍କୁଟ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ।

୧- ଚିଲ୍ଲୀ ଶାଙ୍କୁଟ / ୨- ଉଷ୍ମପତ୍ରିଆ

୩- ବାଗୁଆ / ୪- ଚିତ୍ରା

୫- ମରଜା (ଅତିବଡ଼ ଓ ବିଷାକ୍ତ)

କୁମ୍ଭୀର:-

ଚିଲିକାରେ କୁମ୍ଭୀର ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଠାରେ ପାଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୁଣୀ ହେବାରୁ ଏଠାରେ କୁମ୍ଭୀର ରହିବାର ସୁବିଧା ପାଏ ନାହିଁ । ତଥାପି ବର୍ଷା ଦିନରେ ନଦୀବନ୍ଧରେ ସମୟ ସମୟରେ ଚିଲିକାକୁ କୁମ୍ଭୀର ଆସୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଲୋକ ଏହି ଜୀବଦ୍ୱାରା କୌଣସିଠାରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ପାଇଥିବା ଜଣାଯାଇନାହିଁ ।

ଚିଲିକାରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଲକ୍ଷାଧିକ କୃଷ୍ଣାଳ ମାଛ କଲିକତା ଓ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳକୁ ରପ୍ତାନୀ ହୁଏ । କଞ୍ଚା ମାଛରେ ବରଫ ଦେଇ ଦୂର ଦେଶକୁ ପଠାଯାଇପାରେ । ଏଠା ମାଛରୁ ଶୁଖୁଆ ମଧ୍ୟ ତିଆରି ହୁଏ । ଚିଲିକାରୁ ମାଛ ରପ୍ତାନୀ କରି ଅନେକ

ବଂଗାଳୀ ମହାଜନ ଲକ୍ଷାଧିକ ଟଙ୍କା ଉପାର୍ଜନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନିଜ ଦେଶରେ ଏତେ ବଡ଼ ଧନାଗମନର ସୁବିଧା ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ ଏ ଦିଗରେ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉ ନାହାନ୍ତି । ଗତ ୪/୫ ବର୍ଷ ହେଲା ପାରିକୁଦର ରାଜା ନିଜର ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହି ବ୍ୟବସାୟ ଖୋଲିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେବଳ ମାଛ ରପ୍ତାନୀ ସଂଗେ ସଂଗେ ଚିଲିକାରେ ପ୍ରଚୁର ମାଛ କିପରି ମିଳିବ, ସେ ଦିଗରେ କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଲେ, ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଏଠାରୁ ଆଦୌ ମାଛ ମିଳିବ ନାହିଁ । ସେଥିପ୍ରତି କେହି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉ ନାହାନ୍ତି । ଗତ ୮/୧୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ମାଛ ମିଳୁଥିଲା, ଆଜି ସେପରି ମିଳୁ ନାହିଁ । ଏ ଦିଗରେ ସରକାର ଓ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ ଜଣେ କଅଣ ଲେଖିଥିଲେ ଦେଖନ୍ତୁ-

ଚିଲିକାରୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମାଛ ଧରାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଏହି ମାଛର ସଂଖ୍ୟା କିପରି ବୃଦ୍ଧି ହେବ ସେ ଦିଗରେ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ କେବଳ ଆମଦାନୀ ଦିଗରେ ଦୃଷ୍ଟିଦେଲେ ଚିଲିକାର ମାଛ ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ନିଃଶେଷ ହେବ ।

ଏ ଦିଗରେ ଚିଲିକାର ମାଲିକ ଓ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବ କି ? ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀ ଓ ଜଳଜୀବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଲା । ଏଠାରେ ଚିଲିକାର ଦୁଇ ତିନୋଟି ଉତ୍ପନ୍ନ ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାକୁ ହେବ ।

ପ୍ରଥମ-ଲୁଣ ଚିଲିକାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ପନ୍ନ ଜିନିଷ । ପୂର୍ବେ ଭାରତର ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଲୁଣ ଏହି ଚିଲିକା କୂଳରେ ତିଆରି ହେଉଥିଲା । ପାରିକୁଦ ଓ ମାଲୁଦ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱୀପରେ ଏବଂ ଚିଲିକା ଉପକୂଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ପ୍ରାୟ ୧୦/୧୨ ହଜାର ଲୋକ ଚିଲିକାରେ ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟ କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗତ ୧୮୯୯-୧୯୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ବ୍ୟବସାୟ ବନ୍ଦ ହେବାରୁ ଏଠା ଲୋକମାନେ ଖାଦ୍ୟାଭାବରେ ଦାଣ୍ଡର ଭିକାରି ହେଲେ କିମ୍ବା ରେଙ୍ଗୁନ୍ କଲିକତା ପ୍ରଭୃତି ଦେଶକୁ ଯାଇ କୁଳୀଗିରି କଲେ । ସୁଖର ବିଷୟ ଗତ ଦୁଇମାସ ପୂର୍ବେ ବଡ଼ଲାଟ ଓ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ରୁଚ୍ଛି ହେଲା ତାହାରି ଫଳରେ ଏଠା ଅଧିବାସୀମାନେ ନିଜ ନିଜ ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇଁ ଚିଲିକାରୁ ଲୁଣ ମାରି ଖାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟବସାୟ ସୂତ୍ରରେ ଚିଲିକାରେ ଲୁଣ ନ ମାରିବା ଯାଏ ଏଠା ଲୋକମାନଙ୍କର ବିଶେଷ କିଛି ଉନ୍ନତି ହେବା ସମ୍ଭବ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ-ଚିଲିକାର ଅଳ୍ପ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଆଭ ବା ଅଭୁ (mica) ମିଳେ । ବିଶେଷତଃ ଜଟିଆ ପାହାଡ଼ର ଚିଲିକା କୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରେ ଏହା ମିଳୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ବ୍ୟବସାୟ ସୂତ୍ରରେ କୌଣସି ଲୋକ ଏହାକୁ ଆଦାୟ କଲେ ବିଶେଷ ଲାଭବାନ ହେବେ-ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ତୃତୀୟ- ଚିଲିକାର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ରମ୍ଭା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରେ ତୁନଗୋଡ଼ି ମିଳେ । ରମ୍ଭାର କେତେକ ବ୍ୟବସାୟୀ ଏହି ଗୋଡ଼ରୁ ତୁନ ତିଆରି କରି ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନାଞ୍ଚଳକୁ ରପ୍ତାନି କରନ୍ତି ।

ଚତୁର୍ଥ- ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପ ଓ ପାହାଡ଼ଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ପକ୍ଷୀବିଷା ମିଳେ । ପକ୍ଷୀବିଷା ଗୋଟିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସାର ବା ଖତ । ଅନୁର୍ବର ଜମିରେ ଏହି ଖତ ଦେଲେ ବିଶେଷ ଲାଭବାନ ହେବାର ଜଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହି ବିଷା ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଲୋକ କେବେ ଚେଷ୍ଟା କରେ ନାହିଁ ।

□□□

ଚିଲିକାରେ ମାଛ ଧରିବା ପ୍ରଣାଳୀ

ଚିଲିକା ହ୍ରଦରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ୫ ହଜାର ଟନ୍ ମାଛ ଆଦାୟ ହୁଏ ଏବଂ ଏହାର ଆନୁମାନିକ ମୂଲ୍ୟ ପାଞ୍ଚ କୋଟି ଟଙ୍କା । ଏଥିରୁ ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ମାଛ କଳିକତା, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ତଥା ବିଦେଶକୁ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ରପ୍ତାନୀ ହୁଏ; ଅବଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନେ ଖାଆନ୍ତି । କେଉଁ କେଉଁ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ମାଛ ଆଦାୟ ହୁଏ, ତାହା ଏଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେବ-

୧। ଜାଲଦ୍ୱାରା:- ସାଧାରଣ ପୋଖରୀ, ଖାଲ ଓ ଗଡ଼ିଆରୁ ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ‘ଜାଲ’ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ତାହାକୁ ସବୁ ପାଠକ ପାଠିକା ଦେଖିଛନ୍ତି । ସେଇ ଜାଲ ମୋଟା ସୂତାରେ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ତା’ର ଲମ୍ବା ପ୍ରାୟ ୧୦/୧୫ ହାତ ଓ ଚୌଡ଼ା ପ୍ରାୟ ୧୫/୨ ହାତ । ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇବା ସମୟରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିବା ପାଇଁ ସେଇ ଜାଲର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ କେତେଖଣ୍ଡ ବାଉଁଶ କାଠି ଲାଗିଥାଏ । ତେଣୁ ସେଇ ଜାଲକୁ ‘କାଠିଜାଲ’ କୁହାଯାଏ । ଚିଲିକାରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର କାଠିଜାଲ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

(କ) ସାଧାରଣ କାଠିଜାଲ- ୧୫/୨୦ ହାତ ଲମ୍ବା ଓ ୨/୩ ହାତ ଚୌଡ଼ା ମୋଟା ସୂତାରେ ତିଆରି ହୁଏ । ଫାଶ ବା ବିନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ଅତି ବଡ଼ ବଡ଼ । ଏଥିରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ବଡ଼ମାଛ ଧରାଯାଏ । ଅଧିକ ଗହୀର ପାଣିରେ (ଅଣ୍ଟେ ବା ଛାତିଏ ପାଣିରେ) ଏଇ ଜାଲ ପକାନ୍ତି । ଅତି ଛୋଟ ମାଛ ଏହି ଜାଲରୁ ଖସିଯାନ୍ତି ।

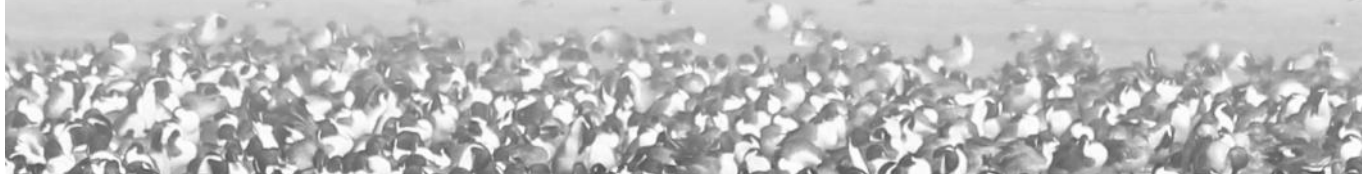
(ଖ) ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଜାଲ- ଏହି ଜାଲକୁ ମଧ୍ୟ “କାଠିଜାଲ” କୁହାଯାଏ, ତେବେ ଏଥିରେ ବିନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ଅତି ଛୋଟ । ଅଳ୍ପ ପାଣିରେ ଏହି ଜାଲ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ଓ ଏହାଦ୍ୱାରା ଅତି ଛୋଟ ଛୋଟ ମାଛ ଧରାଯାଏ ।

(ଗ) ନଳିଜାଲ- ଏହି ଜାଲ ଛଣିଦଉଡ଼ିରେ ତିଆରି ହୁଏ । ଏଥିରେ କାଠି ଲାଗେ ନାହିଁ । ଏହାର ବିନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ଅତି ବଡ଼ ବଡ଼ । ଜାଲର ଉପରି ଭାଗରେ ୮/୧୦ ଆଙ୍ଗୁଠି ଛାଡ଼ି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ବାଉଁଶ କିଳା ବନ୍ଧାଯାଏ । ଏଇ ଜାଲରେ କଙ୍କଡ଼ା ଧରାଯାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଏହାକୁ “କଙ୍କଡ଼ା ଜାଲ” ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଖଜା ଓ ଶାଳ ମାଛ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଧରାଯାଏ ।

କଙ୍କଡ଼ା ଧରିବା ନିୟମ- ଦୁଇଗୋଟି ଡଙ୍ଗାରେ ଚଢ଼ି ଲୋକମାନେ ଏଇ ନଳିଜାଲ ଧରି ଗହୀର ଚିଲିକାକୁ ଯାନ୍ତି । ସେଠାରେ ଜଣେ ଲୋକ ଏଇ ଜାଲର ଏକ ଭାଗ ଧରି ଡଙ୍ଗାରେ ବସିଥାଏ, ଆଉ ଜଣେ ଲୋକ ଅନ୍ୟ ଭାଗ ଧରି ଅନ୍ୟ ଡଙ୍ଗା ଚଳାଇ ଯାଏ । ଯାଉ ଯାଉ ଜାଲ ପାଣିରେ ଛାଡ଼େ । ଜାଲଟା ପାଣିରେ ବୁଡ଼େ, କିନ୍ତୁ ତା’ ଉପରେ ଥିବା ବାଉଁଶ କିଳାଗୁଡ଼ିକ ପାଣି ଉପରେ ଭାସେ । ଅଳ୍ପ କେତେକ ସମୟ ପରେ ଦୁଇ ଦିଗରୁ ଡଙ୍ଗାବାହୀମାନେ ଜାଲକୁ ଟେକି ଟେକି ଯାନ୍ତି । ସେଇ ଜାଲଫାନ୍ଦଗୁଡ଼ିକରେ କଙ୍କଡ଼ା ଲାଗି ରହିଥିବାର ଦେଖିଲେ କଙ୍କଡ଼ାର ଗୋଡ଼ ବା ଅଣ୍ଟା ପୁଆଗୁଡ଼ିକୁ ତେଣୁରେ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଧରି ଡଙ୍ଗାରେ ପୂରାନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏକ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟାରେ ଶହେ ଦୁଇଶହ କଙ୍କଡ଼ା ଧରାଯାଇପାରେ । ଜାଲକୁ ପାଣିରେ ପାରି ଦେଇ ଅନେକ ସମୟ ତେରିକଲେ କଙ୍କଡ଼ା ଜାଲସୂତାକୁ କାଟି ଦେଇ ବାହାରିଯାନ୍ତି । ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଏହି ଜାଲକୁ ପକାଇ ହଠାତ୍ ଘେରାଉ କଲେ ମାଛ ମଧ୍ୟ ମିଳେ ।

(ଘ) ଭେକଟାଜାଲ- ଏଇ ଜାଲ ନଳିଜାଲ ପରି ଅତି ଟାଣ ଛଣି ଦଉଡ଼ିରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବିନ୍ଧ କରି ତିଆରି କରନ୍ତି । ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ କାଠି ନଥାଏ କିନ୍ତୁ ଜାଲର ଉପରିଭାଗରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ସୋଲ କିମ୍ବା ପାଲଧୁଆ କାଠ ଖଣ୍ଡମାନ ବନ୍ଧାଯାଏ । ଅତି ଗହୀରୀ ପାଣିରେ ଏହି ଜାଲକୁ ପକାଇ ଖଜଜା, ଭେକଟା ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ଧରନ୍ତି । ସାନ ସାନ ମାଛ ଆଦୌ ମିଳନ୍ତି ନାହିଁ ।

(ଙ) ପାତୁଆଜାଲ- କଣ୍ଡରାମାନେ ଏହି ଜାଲକୁ ତିଆରି କରନ୍ତି- ସରୁସରୁ ସୂତାରେ ଅତି ଛୋଟ ଛୋଟ ବିନ୍ଧ କରି ତିଆରି କରନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଜାଲର ଲମ୍ବା ପ୍ରାୟ ୨୦/୩୦ ହାତ ଓ ଚୌଡ଼ା ୧/୧୫ ହାତ ମାତ୍ର । ଏଥିରେ କାଠି ନାହିଁ, କେବଳ

ପାଳଧୁଆ କାଠ ଖଣ୍ଡ ଉପରିଭାଗରେ ବନ୍ଧାହୁଏ । ପାତୁଆ ବା ହେଣି ସମୟରେ ଏଇ ଜାଲରୁ ପ୍ରାୟ ୫/୬ ଖଣ୍ଡ ଏକାଥରେ ଚିଲିକାରେ ପକାଇ ପ୍ରଚୁର ମାଛ ଧରାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଥର ୨/୪ ଶତ ଟଙ୍କାର ମାଛ ଆଦାୟ ହୁଏ । ଏଇ ଜାଲରେ ବଡ଼ ମାଛ ମଧ୍ୟ ଧରାଯାଆନ୍ତି-କିନ୍ତୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ବଡ଼ ମାଛ ରହିଲେ ଏଇ ଜାଲକୁ ଜଣା କରି ଖସିଯାଆନ୍ତି ।

(ଚ) ଗଣିଆଜାଲ-ଚିଲିକା କୂଳରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ପାଣିରେ ଏହି ଜାଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହାର ଓସାର ୧/୨ ଚାଖଣ୍ଡ ଓ ଲମ୍ବା ପ୍ରାୟ ୮/୧୦ ହାତ । ଟାଣ ସୂତା ବା ଛଣି ସୂତାରେ ଏହା ତିଆରି ହୁଏ । ବିଶଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟମାକାର ଥାଏ । ଏଇ ଜାଲର ବିଶଗୁଡ଼ିକରେ ଗଣିଆ ମାଛର ଅଳ୍ପ ଲାଗିଲେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଆଉ ସହଜରେ ଖସିଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଛୋଟ ମାଛ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଧରାଯାନ୍ତି ।

(ଛ) ଖେଉଦାଜାଲ-ଟାଣ ସୂତାରେ ତିଆରି ହୁଏ । ଏଇ ଜାଲର ବିଶଗୁଡ଼ିକ ଅତି ଛୋଟ ଓ ଏଥିର ତଳଭାଗରେ ଲୁହା-ଗୁଳିଗୁଡ଼ିଏ ବନ୍ଧା ହୁଏ । ଏଇ ଜାଲକୁ ୨/୪ଜଣ କିମ୍ବା ୮/୧୦ଜଣ ଧରି ପ୍ରାୟ ଅଷ୍ଟାଏ ପାଣିରେ ମାଛ ମାରନ୍ତି । ଏଥିରେ ଥିବା ଲୁହାଗୁଳିଗୁଡ଼ିକ ତଳ କାଦୁଆରେ ଯୋଡ଼ିହୁଏ । ବିପରୀତ ଦିଗରେ କେତେଜଣ ମାଛକୁ ଖେଉଦି (ତଡ଼ି ତଡ଼ି) ଆଣନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ସବୁ ପ୍ରକାର ମାଛ ଧରାଯାଏ ।

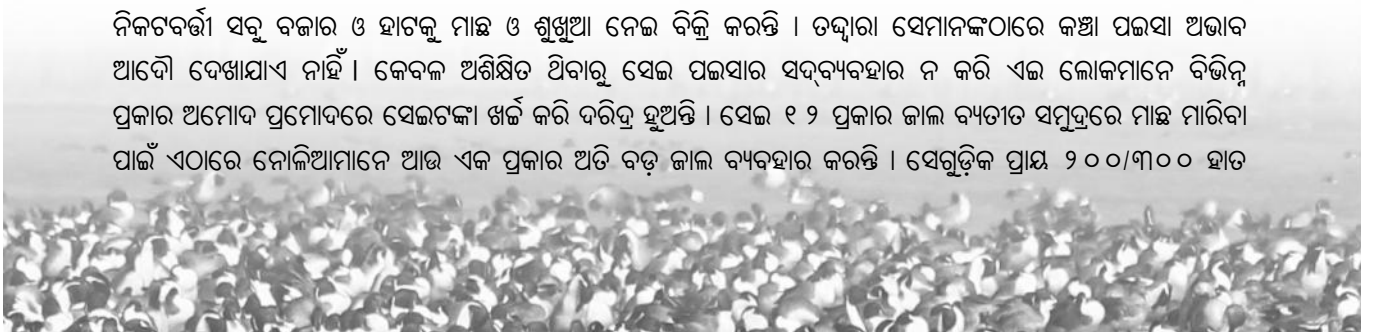
(ଜ) ମେଞ୍ଚିଆଜାଲ-ଏଇ ଜାଲ ଅତି ଛୋଟ, ପ୍ରାୟ ୧୫ ହାତ ଲମ୍ବ ଓ ସେଇ ଓସାର ବିଶିଷ୍ଟ । ଜଣେ ଲୋକ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରେ । ଏହା ଅତି ସରୁ କାଠ ଓ ସରୁ ଫାଶରେ ତିଆରି ହୁଏ । ଏଥିରେ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ମାଛ ମିଳେ ।

(ଝ) ପରଯାଜାଲ- ଏହା ଗୋଟିଏ ମୁଣି ଜାଲ । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ଲଣ୍ଡନ ରଖି ତା ତଳଭାଗରେ ଏହି ଜାଲ ବନ୍ଧାଯାଏ । ଜଣେ ଲୋକ ମାଛଗୁଡ଼ିକୁ ସେଇ ଲଣ୍ଡନ ଆଲୁଅ ଦିଗକୁ ଘଉଡ଼ିନିଏ । ଆଲୁଅକୁ ଦେଖି ଯାଉ ଯାଉ ମାଛଗୁଡ଼ିକ ସେଇ ଜାଲରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ଏହା ସାହାଯ୍ୟରେ ଅତି ବଡ଼ମାଛ ମଧ୍ୟ ଧରାଯାଏ ।

(ଞ) ବରଡ଼ିଜାଲ- ଏହା ଦୁଇଭାଗ ବିଶିଷ୍ଟ । ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ବଡ଼ କାଠି ଜାଲକୁ ୪/୬ ଜଣ ଧରି ପାଣିରେ ପକାନ୍ତି, ସେହି ଜାଲର ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଅନ୍ୟ ୨/୪ ଜଣ ଗୋଟିଏ ଦଉଡ଼ାରେ ତାଳବରଡ଼ାମାଳ ଧରି ମାଛଗୁଡ଼ିକୁ ହୁରୁଡ଼ାନ୍ତି । ସେଇ ବରଡ଼ା ଶବ୍ଦକୁ ମାଛଗୁଡ଼ିକ ଡରି ଆଗକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଜାଲରେ ପଡ଼ନ୍ତି ।

ଖେପାଜାଲ- ଏଇ ଜାଲ ମୋଟା ଓ ଟାଣ ସୂତାରେ ତିଆରି ହୁଏ । ଆକୃତି ଗୋଲ । ଏହାର କେନ୍ଦ୍ରରୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପ୍ରାୟ ୫/୬ ହାତ ଲମ୍ବ ଥାଏ । ସେହି କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ମୋଟା ଦଉଡ଼ି ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ବୃତ୍ତର ଶେଷ ଭାଗରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଲୁହା ଚକି ବା ଗୁଳି ବନ୍ଧାହୁଏ । ଏଇ ଜାଲକୁ ପାଣିରେ ପକାଇବା ପାଇଁ ବିଶେଷ କୌଶଳ ଜାଣିବାକୁ ହେବ । କେତେକ ପ୍ରବାଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେହି ଏହାକୁ ପାଣିରେ ପକାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳର କରଡ଼ାକୁ ବାଁ ହାତରେ ଟାଣିକରି ଧରି ବୃତ୍ତର ଶେଷ ଭାଗକୁ ତାହାଣ ହାତରେ ଟେକି ଧରିବ, ପରେ ତାହାଣ ହାତକୁ ଅର୍ଦ୍ଧ ବୃତ୍ତାକାରରେ ବୁଲାଇ ଜାଲକୁ ଫିଙ୍ଗିବ । ସେପରି ଫିଙ୍ଗିଲେ ଜାଲଟା ବିଛେଇ ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିବ ଓ ତହିଁରେ ଥିବା ଲୁହାଗୁଳିଗୁଡ଼ିକ ମାଟିରେ ଯୋଡ଼ିହେବ । ତା'ପରେ ଦଉଡ଼ିକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଟାଣିବ । ସେହି ଜାଲ ବିଞ୍ଚି ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଯେତେ ମାଛ ଥାଏ, ପ୍ରାୟ ସବୁ ମାଛ ଏଇ ଜାଲ ଦ୍ୱାରା ମିଳେ । ଏହି ଜାଲକୁ ସାଧାରଣତଃ ଚନ୍ଦ୍ରାପୁଟ ଓ ପଥରା ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳର କେଉଟମାନେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।

ଉପରୂପ ୧୨ ପ୍ରକାର ଜାଲ ବର୍ଷର ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ବ୍ୟବହାର କରି ଚିଲିକାରୁ ମାଛ ଧରାଯାଏ । ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀରେ ମାଛ ମାରି ଚିଲିକାର ମହ୍ୟଜୀବାମାନେ ପ୍ରତିଦିନ ନିଜ ନିଜ ଖାଦ୍ୟପାଇଁ ମାଛ ଯୋଗାଇବା ସଂଗେ ସଂଗେ ଏଇ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସବୁ ବଜାର ଓ ହାଟକୁ ମାଛ ଓ ଶୁଖୁଆ ନେଇ ବିକ୍ରି କରନ୍ତି । ତଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କଠାରେ କଞ୍ଚା ପଇସା ଅଭାବ ଆଦୌ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ଅଶିକ୍ଷିତ ଥିବାରୁ ସେଇ ପଇସାର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ନ କରି ଏଇ ଲୋକମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଅମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ସେଇଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଦରିଦ୍ର ହୁଅନ୍ତି । ସେଇ ୧୨ ପ୍ରକାର ଜାଲ ବ୍ୟତୀତ ସମୁଦ୍ରରେ ମାଛ ମାରିବା ପାଇଁ ଏଠାରେ ନୋଲିଆମାନେ ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ଅତି ବଡ଼ ଜାଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ ୨୦୦/୩୦୦ ହାତ

ଲମ୍ବା ଓ ୮/୧୦ ହାତ ଚୌଡ଼ା ଥାଏ । ଏବଂ ଅତି ମୋଟା ଓ ଟାଣୁଆ ସୂତା ଦୌଡ଼ିରେ ତିଆରି ହୁଏ । ନୋଲିଆମାନେ ଏଇ ଜାଲକୁ ସମୁଦ୍ରରେ ପକାଇ ଅତି ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ଧରନ୍ତି । ଚିଲିକାର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ମାଛ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଜାଲଗୁଡ଼ିକରେ ଧରାଯାଏ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀଗୁଡ଼ିକ ନିମ୍ନରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଲା ।

୨। ଜାଣ- ଚିଲିକାର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଅଂଶ ମାଛ (ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବଡ଼ମାଛ) ‘ଜାଣ’ ସାହାଯ୍ୟରେ ଧରାଯାଏ । କାଣି ଆଜୁଠି ମୋଟା ବାଉଁଶ କାଠିରେ ପ୍ରାୟ ୪/୬ ହାତ ଉଚ୍ଚ ଓ ୮/୧୦ ହାତ ଲମ୍ବା ତାଟ ବୁଣାଯାଏ । ଏପରି ୨୦/୨୫ ବା ୫୦/୬୦ ତାଟ ଦ୍ଵାରା ଆବୃତ ଚିଲିକାର ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନକୁ ‘ଜାଣ’ କୁହାଯାଏ । ଏହି ଜାଣ ଚିଲିକା ବୃଦ୍ଧି ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷା ଶେଷରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଆଶ୍ଵିନ ମାସଠାରୁ ଚୈତ୍ର ମାସ ଯାଏ ଚିଲିକାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଯାଏ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦିନରେ ଚିଲିକାର ପାଣି ଶୁଖିଯିବାରୁ ଚିଲିକାର କୁଳ ବା ବନ୍ଧଠାରୁ ଗହୀର ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପ୍ରାୟ ଏକ ବା ଦେଢ଼ କିଲୋମିଟର ସ୍ଥାନ ଶୁଖିଲା ରହେ । ବର୍ଷା ହେଲେ ସେଇ ଶୁଖିଲା ସ୍ଥାନରେ ଚିଲିକାର ବୃଦ୍ଧି ପାଣି ରହେ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପ୍ରାୟ ୪/୬ ହାତ ବୃଦ୍ଧି ପାଣି ହୁଏ । ଏଇ ବୃଦ୍ଧି ପାଣିଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ବର୍ଷା ଶେଷରେ ଚିଲିକାର ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ଖାଦ୍ୟାନ୍ୱେଷଣ ପାଇଁ ଆସନ୍ତି । ସେଇ ମାଛଗୁଡ଼ିକର ରତି ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନେ ସେଇ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ ଜାଲ ପୋତିନ୍ତି ।

‘ଜାଣ’ ପୋତିବା ନିୟମ- ଆଶ୍ଵିନ ମାସର ଗୋଟିଏ ଶୁଭଦିନରେ “ଜାଣ କିଲା” ପୋତା ହୁଏ । ଖଣ୍ଡିଏ କରା ବା କୋଟିଲା କାଠି ପ୍ରାୟ ୪/୬ ହାତ ଲମ୍ବର ଆଣି ତାକୁ ପାଣିରେ ସଫା କରି ତା’ ଦେହରେ ହଳଦୀ ଲଗାନ୍ତି । ପରେ ଅରୁଆଚାଉଳ, ଦୁଧ, ଘିଅ, ନଡ଼ିଆ କଦଳୀ ପ୍ରଭୃତି ଏକତ୍ର ମିଶାଇ ଖୁରି ରନ୍ଧାହୁଏ । ସେଇ କିଲାରେ ଫୁଲ ସିନ୍ଦୂର ଲାଗେ । ଜାଣ ମଧ୍ୟରେ କିଲାଖଣ୍ଡିକ ପୋତା ହୁଏ । ଚିଲିକାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ‘କାଳୀଜୟା’ଙ୍କ ନାମରେ ସେଇ ଖୁରି ଭୋଗ ହୁଏ ଓ ଧୂପ ଦୀପ ଦିଆଯାଏ । ଏଇ ଜାଣ କିଲା ପୋତା ହେବା ପରେ ସେଇ ଜାଣ ସ୍ଥାନକୁ ପ୍ରଚୁର ମାଛ ଆସିବାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯାଏ । ପ୍ରଚୁର ମାଛ ଆସିଥିବାର ଜାଣିବା ମାତ୍ରେ ୨୦/୨୫ ବା ୪୦/୫୦ ଲୋକ ଏକତ୍ର ମିଶି ସେଇ ମାଛ ଆସିଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଜାଣତାଟ ଦ୍ଵାରା ଘେରାଇ କରନ୍ତି । ଏକ ଘଣ୍ଟା ବା ତହିଁରୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ୧ ବର୍ଗ କିଲୋମିଟର ଆକ୍ରାନ୍ତ ସ୍ଥାନକୁ ଜାଣତାଟ ଦ୍ଵାରା ଆବୃତ କରନ୍ତି । ଏଇ ତାଟ ଚାଲିକାରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିବା ପରେ ହାତେ ଦୁଇ ହାତ ଚୌଡ଼ାର ଅସଂଖ୍ୟା କିଲା ପୋତି ସେଇ କିଲାସଙ୍ଗେ ତାଟଗୁଡ଼ିକୁ ବାନ୍ଧି ଦିଅନ୍ତି । ପୂର୍ବରୁ ତାଟଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ଶକ୍ତ ହୋଇ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ ଯେ ତନ୍ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପାଣିରୁ ଅତି ଛୋଟଛୋଟ ମାଛ ବାହାରକୁ ଯାଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ତଳମାଟିରେ ତାଟଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ପୋତି ହୋଇଥାଏ ଯେ, ସେଇ ତଳବାଟ ଦେଇ ମଧ୍ୟ ମାଛ ଯାଇପାରେ ନାହିଁ ।

ଜାଣ ତାଟଗୁଡ଼ିକ ପୋତା ହେବା ପରେ ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମାଛଗୁଡ଼ିକ ଧରାଯାଏ । ଏହା ଧରିବା ପାଇଁ ସେଇ ଜାଣକୁ ଲାଗି ଗୋଟିଏ ‘ଗୋହରା’ ବା ‘ଯନ୍ତା’ ତିଆରି ହୁଏ । ଏହି ଗୋହରା ପାଇଁ ଆଉ ୪/୬ଟି ଛୋଟ ତାଟ ସେଇ ଜାଣକୁ ଲାଗି ପୋତାଯାଏ । ସେପରି ପୋତିବା ପରେ ପ୍ରଥମ ତାଟରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ରାସ୍ତା କରାଯାଏ । ଏଇ ରାସ୍ତା ଦେଇ ମାଛଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ଜାଗାରୁ ବାହାରି ସେଇ ଗୋହରାରେ ପଶନ୍ତି । ସେତିକିବେଳେ ଜଣେ ଲୋକ ସେଇ ଗୋହରା ପାଖରେ ବସି ଜାଲ ମୁଣି ବା ବାଉଁଶ ଟୋକେଇ (ଟାଙ୍ଗା ବା ଟାଙ୍ଗି)ରେ ଧରିଆଣେ । ବଡ଼ ମାଛଗୁଡ଼ିକର ବେକ ମୋଡ଼ି ଧରନ୍ତି । ପ୍ରଚୁର ମାଛ ଥିଲେ ଜାଲ ପକାଇ ମଧ୍ୟ ଧରନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରୁ ଦିନକୁ ୫୦/୬୦ ବା ୧୦୦/୧୫୦ ଟଙ୍କାର ମାଛ ଆଦାୟ ହୁଏ । ସେପରି ଆଦାୟ ହେବା ମାଛ ସବୁ କଲିକତାକୁ ରପ୍ତାନୀ ହୁଏ । ମହାଜନମାନେ ଏଇ ମାଛକୁ ବରଫ ସଂଗେ ମିଶାଇ କଲିକତା ପଠାନ୍ତି ।

ଜାଣର କେତୋଟି ଅସୁବିଧା- ଜାଣ ପୋତିବା ସମୟରେ ବିଶେଷ ସାବଧାନ ହେବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣର ମାଛ ନଥିବା ସ୍ଥାନରେ ହଠାତ୍ ଜାଣ ପକାଇଲେ ଅନେକ ଟଙ୍କା ଓ ସମୟ ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ଜାଣ ପୋତୁ ପୋତୁ କିଛି ସମୟ ଡେରି ହେଲେ ମାଛଗୁଡ଼ିକ ଗହୀର ଚିଲିକାକୁ ବାହାରିଯାନ୍ତି । ଥରେ ଖସିଥିବା ମାଛ ଆଉ କେବେ ଜାଣରେ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଜାଣ ପୋତାହେବା ପରେ ଚିଲିକାରେ ପ୍ରବଳ ପବନ ହେଲେ କିଲା ଓ ତାଟଗୁଡ଼ିକ ଚିଲିକା ଡେଇଁରେ ଭାସିଯାଏ, କିମ୍ବା କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନର

ତାଟ ଉପରକୁ ଉଠିଗଲେ ସେଇ ବାଟଦେଇ ପ୍ରଚୁର ମାଛ ଚାଲିଯାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଜାଣୁଆମାନେ ଜାଣ ପୋତା ହେବା ଦିନରୁ ଦୀର୍ଘ ୬/୭ମାସ ଯାଏ ସେଇ ଜାଣକୁ ଜଗି ରହନ୍ତି । କେତେକ ସମୟରେ କେହି ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକ ଜାଣରେ ମାଛ କିପରି ନ ପଡ଼ିବ ସେଥିପାଇଁ ନାନା ପ୍ରକାର ଉପାୟ ବା ‘ମନ୍ତ୍ର’ କରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ‘ଉପାୟ’ କଲେ ଜାଣରେ ଅଦୌ ମାଛ ପଡ଼େ ନାହିଁ ବୋଲି ଏଠା ଲୋକମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । ସେଥିପାଇଁ ମହ୍ୟଜୀବାମାନେ ସେପରି ‘ଗୁଣା’ ବା ‘ଉପାୟ’ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ନାନାପ୍ରକାର ଲାଞ୍ଜ ଦେଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରଖନ୍ତି !

ବାଡ଼ମରା- ଗୋଟିଏ ଜାଣର ସବୁ ବଡ଼ ମାଛଗୁଡ଼ିକ ଗୋହରା ଦେଇ ଧରିବା ପରେ ଜାଣ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅବଶିଷ୍ଟ ମାଛଗୁଡ଼ିକ ଧରିବା ପାଇଁ ଜାଣର ଘାଟଗୁଡ଼ିକୁ ସଂକୁଚିତ କରାଯାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଜାଣୁଆମାନେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ତାଟଗୁଡ଼ିକୁ କୁଲକୁ ଟେକି ଟେକି ନିଅନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀକୁ ‘ବାଡ଼ମରା’ ବା ‘ତାଟଚଲା’ କୁହାଯାଏ । ୪/୬ ଦିନରେ ସବୁ ତାଟଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର କରି ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମାଛଗୁଡ଼ିକୁ ମାରିବା ପରେ ଏକାବେଳେ ଉଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜାଣରେ ୮୦୦ / ୯୦୦ କିମ୍ବା ୧୦୦୦ / ୧୫୦୦ ଟଙ୍କର ମାଛ ଆଦାୟ ହୁଏ ଏବଂ ୪/୫ ଜଣ ଠାରୁ ୧୫/୨୦ ଜଣ ମିଶି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜାଣ ପକାନ୍ତି ।

୩- ବଜା ଓ ଧଉଡ଼ି- ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦିନରେ ଚିଲିକାରୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ତାହାକୁ “ବଜା ଓ ଧଉଡ଼ି” କୁହାଯାଏ । ବଜାଗୁଡ଼ିକ ଅତି ଛୋଟଛୋଟ, କୁଲରେ ଥିବା ଅଳ୍ପ ପାଣି ଓ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ‘ତିଅର’ ଜାତିର ମହ୍ୟଜୀବାମାନେ ପୋତି ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଧରନ୍ତି । ଏଇ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମଧ୍ୟ ଅତି ଛୋଟ ଛୋଟ ଓ ଏଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥାନୀୟ ବଜାରରେ ବିକ୍ରି ହୁଏ । ‘ଧଉଡ଼ି’ ଗୁଡ଼ିକ ଅତି ବଡ଼ ପ୍ରାୟ ଏକ ମିଟର ଲମ୍ବା, ଅଧ ମିଟର ଚୌଡ଼ା ଓ ଏକ ମିଟର ଉଚ୍ଚଥାଏ । ସବୁ ବାଉଁଶ କାଠିରେ ଏହା ତିଆରି ହୁଏ । କାଠିଗୁଡ଼ିକ ଛଡ଼ା ଛଡ଼ା ହୋଇ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବାରୁ ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାଣି ତଳକୁ ବହିଯାଏ; କିନ୍ତୁ ମାଛ ଆଦୌ ବାହାରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧଉଡ଼ିର ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ୨/୩ ବାଟ ଥାଏ । ଏଇ ବାଟଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ତିଆରି ହୋଇଥାଏ ଯେ, ତନ୍ମଧ୍ୟ ଦେଇ ମାଛ ସହଜରେ ପ୍ରବେଶ କରେ; କିନ୍ତୁ ଫେରି ଆସିପାରେ ନାହିଁ । ଧଉଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ଅତି ଗହୀର ପାଣିରେ କେବଳ “କଣ୍ଡରା”ମାନେ ପୋତନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଧଉଡ଼ିରେ ଏକ ରାତି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ୧୫-୨୦ କିଲୋ ମାଛ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରନ୍ତି । ଚିଲିକାରୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦିନରେ ଯେଉଁ ବଡ଼ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଆଦାୟ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ ହୁଏ, ସେଗୁଡ଼ିକ ମୁହାଣ ନିକଟରେ ମିଳେ । ସେଇ ମୁହାଣର କୁଆର ସ୍ରୋତରେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ କାଠକିଳା ପୋତା ହୁଏ ଓ ସେଇ କିଳା ମଧ୍ୟରେ ଧଉଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ରଖି ବନ୍ଧାଯାଏ । ଅମାବାସ୍ୟା ପରେ ୨/୩ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରବଳ କୁଆର ଆସେ, ସେଇ କୁଆର ଦେଇ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବଡ଼ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଚିଲିକାରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । ସେଇ ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାରରେ ଧଉଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ରଖାଯିବାରୁ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି କୁଆର ସ୍ରୋତରେ ଆସି ଧଉଡ଼ିରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । କୁଆର ଛାଡ଼ିବା ପରେ ଧଉଡ଼ି ଓ ସଂଗ୍ରହ କରି ତହିଁରୁ ମାଛ ବାହାର କରାଯାଏ । ଏପରି ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ, ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରାତ୍ରିରେ ୨/୩ ହଜାର ଟଙ୍କାର ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଏଇ ଧଉଡ଼ି ସାହାଯ୍ୟରେ ଚିଲିକାରୁ ଧରାଯାଇଛି । ଧଉଡ଼ି ବଜାଗୁଡ଼ିକ ସନ୍ଧ୍ୟାପୂର୍ବରୁ କିଳାମାନଙ୍କରେ ବନ୍ଧାଯାଏ ଓ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲି ତହିଁରୁ ମାଛ ଆଦାୟ ହୁଏ । ମୁହାଣର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଆଦାୟ ହୁଏ ବ୍ରହ୍ମଦେଶକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସିଦ୍ଧ କରାଯାଏ, ସେଇ ସ୍ଥାନକୁ ‘ଖଟି’ କୁହାଯାଏ । ଚିଲିକାର ‘ବରୁଣଖଟି’, ‘ବାଲିଆଁ ଖଟି’ ଓ ‘ସୁନାଦଖଟି’ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଧରିବାର ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ଅଟେ ।

୪- ହୁଳା- ଅନ୍ଧାର ରାତ୍ରିରେ ଚିଲିକାର ବଡ଼ ମାଛଗୁଡ଼ିକ କୁଲରେ ଥିବା ଦଳକୁ ଖାଦ୍ୟାନ୍ୱେଷଣ ପାଇଁ ଆସନ୍ତି । ସେଇ ସମୟରେ କେଉଁତମାନେ ତଳା ମଙ୍ଗରେ ବସି ବାଉଁଶହଳ ଜାଲି ଏଇ ମାଛକୁ ତେଣ୍ଟାରେ ମରନ୍ତି । ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର କେଉଁତମାନେ ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀରେ ମାଛ ମାରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ‘ହୁଳା ବାହେଣୀ କେଉଁତ’ ବୋଲି କହନ୍ତି । ମାଲୁଦ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ‘କନ୍ଦାଖାଲ’ ନାଳରେ କେତୋଟି ଗହୀର ଗଣ୍ଡ ଅଛି । ଏହି ଗଣ୍ଡରୁ ମାଛ ଧରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ସେଇ ମାଛଗୁଡ଼ିକୁ ମାରିବାପାଇଁ ସମୟ ସମୟରେ ଏଠା ଲୋକମାନେ ପାଳବିଡ଼ା କରି ତହିଁରେ କିରାସିନି ଢାଳି ସେଇ ପାଳବିଡ଼ାକୁ ଗଣ୍ଡ ସ୍ଥାନରେ ରଖି ଜାଲ କରନ୍ତି । ସେଇ ଜାଲ ଦେଖି ଗଣ୍ଡର ମାଛଗୁଡ଼ିକ ବାହାରକୁ ଆସିଲେ ଲୋକମାନେ ତେଣ୍ଟାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମାରି ଧରନ୍ତି ।

୫- ଫାଶ-ତାଳପଟ (ଲହି)ରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଫାଶକରି ତିଆରିମାନେ ନଳବଣରେ ବଡ଼ ମାଛ ଧରନ୍ତି । ନଳବଣରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଏଇ ଫାଶ ରଖିଲେ ସେଇ ବଣକୁ ଖାଦ୍ୟାନ୍ୱେଷଣ ପାଇଁ ଯେଉଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ଯାଆନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକ ଏଇ ଫାଶରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇଯାଆନ୍ତି !

୬। ପୋଲୁଅ- ସରୁ ବାଉଁଶ କାଠିରେ ମୁଦଙ୍ଗାକାରରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ରକୁ “ପୋଲୁଅ” କୁହାଯାଏ । ଏଇ ଯନ୍ତ୍ରର ଉପର ମୁହଁ ଛୋଟ ଓ ତଳ ମୁହଁ ଅତି ବଡ଼, ଉଚ୍ଚା ପ୍ରାୟ ୨/୩ ହାତ । ଚିଲିକା କୂଳରେ ଓ ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ବାସ କରୁଥିବା ଓଡ଼ିଆ, ଚଷା, ବାଉରି, ଧୋବା ଓ ହାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ଏଇ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଚିଲିକା କୂଳେ କୂଳେ (ଅଳ୍ପ ପାଣିରେ) ମାଛ ଧରି ସାଧାରଣତଃ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଏମାନେ ଚାଲିକାରୁ ପ୍ରାୟ ଅଧ ରାତିଯାଏ ମାଛ ଧରନ୍ତି; କେଉଟ କଣ୍ଡରା ପ୍ରଭୃତି ମହ୍ୟଜୀବୀମାନେ ପୋଲୁଅକୁ ଆଦୌ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦିନରେ ଦକ୍ଷିଣା ପବନ ହେବାରୁ ଚିଲିକାର ଗହୀର ପାଣିରେ ଥିବା “ବଳିଙ୍ଗି” ମାଛଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଚୁର ପାଣିମାଣରେ କୂଳକୁ ଆସନ୍ତି । ଏଇ ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନେ କେବଳ ପୋଲୁଅ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ସେଇ ସମୟରେ ଜଣେ ଜଣେ ଲୋକ ପ୍ରାୟ ୪୦-୫୦ କିଲୋ ମାଛ ଆଦାୟ କରନ୍ତି ।

୭। ଖଇଞ୍ଜି- ଏହା ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅତି ଛୋଟ ଯନ୍ତ୍ର- ଏହା ମଧ୍ୟ ବାଉଁଶ କାଠିରେ ତିଆରି ହୁଏ । ଚତୁର୍ମାସ୍ୟାରେ ଚିଲିକା ପାଣିର ବୃଦ୍ଧିହେବା ପରେ ଚିଲିକା କୂଳରେ ଅତି ଛୋଟ ଛୋଟ ମାଛ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଧରିବା ପାଇଁ ଚଷା, ବାଉରି ପ୍ରଭୃତି ଲୋକମାନେ ଏଇ ଯନ୍ତ୍ର ସହାୟ୍ୟରେ ଦିନକୁ ଦୁଇ ଚାରି ସେର ମାଛ ଆଦାୟ କରନ୍ତି ।

୮। ଡିଆଁ- ଏକ ପ୍ରକାର ମାଟି ବାଡ଼ । ବର୍ଷା ଆରମ୍ଭରେ ଚିଲିକାକୂଳର ଶୁଖିଲା ଜାଗାରେ ଯେଉଁ ପାଣି ଜମେ ସେହି ପାଣିରେ ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ଗହୀର ଚିଲିକାରୁ ମାଛ ଆସି ରହନ୍ତି । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମାଛ ଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ, ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଚତୁର୍ଦିଗ ମାଟିବାଡ଼ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧାଯାଏ । ସେଇ ବାଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ମାଛଗୁଡ଼ିକ ରହନ୍ତି । ପରେ ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପାଣିଯାକ ଛାଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ ୨/୪ଟି ବାଟ ରଖାଯାଏ । ସେଇ ବାଟ ଦେଇ ମାଛ ଯାଉ ଯାଉ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଲୋକମାନେ ଧରନ୍ତି । ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଡିଆଁରୁ ପ୍ରାୟ ୧/୨ ଶତ ଟଙ୍କାର ମାଛ ଆଦାୟ ହୁଏ ।

ଯେଉଁ ଡିଆଁରେ ଆଶାତୀତ ମାଛ ଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ, ତାହାକୁ ବାଉଁଶତାଟ ଦ୍ୱାରା ଆବୃତ କରାଯାଏ । (ଛୋଟ ଜାଣ କରାଯାଏ) ।

୯। ଗଡ଼ିଆ- ଚିଲିକା କୂଳର କୌଣସି ଖାଲ ବା ଗଡ଼ିଆରେ ମାଛ ଥିବାର ଅନୁମିତ ହେଲେ, ସେଠାରେ ପାଣିଯାକ ବୋହି ଦେଇ ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ କୃତ୍ରିମ ନାଳ କରାଯାଏ ତାହାକୁ ‘ଗଡ଼ିଆ’ କୁହାଯାଏ । ସେଇ ନାଳ ଏପରି ଭାବରେ କରାଯାଏ ଯେ, ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ହଠାତ୍ ଖାଲର ପାଣିଗୁଡ଼ିକ ବାହାରକୁ ଯାଏ ନାହିଁ-କେବଳ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଦୂର ଯାଇ ସେଠାରେ ରହେ । ପୁଣି ସେଠାର ପାଣି ଚିଲିକାକୁ ବୁହାଯାଏ । ସେହିପରି ବାହୁଁ ବାହୁଁ ଯେଉଁ ମାଛ ଖାଲରୁ ସେଇ ଗଡ଼ିଆ ବା ନାଳ ଦେଇ ଆସେ ତାକୁ ଲୋକମାନେ ଧରନ୍ତି । ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଯେକୌଣସି ଛୋଟ ଛୋଟ ଖାଲରୁ ମାଛ ଆଦାୟ କରାଯାଏ ।

ଡିଆଁ ଓ ଗଡ଼ିଆକୁ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଚଷା ବାଉରି ପ୍ରଭୃତି ଲୋକମାନେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।

୧୦। ତେଣ୍ଡା- ଗୋଟିଏ ତିନିପାୟା ଲୁହା ବା ‘ତ୍ରିଶୂଳ’ ଯୁକ୍ତ କାଠକୁ ‘ତେଣ୍ଡା’ କୁହାଯାଏ । ଏହି କାଠ ଅତି ଲମ୍ବା ବା ଅତି ଛୋଟ ହୋଇପାରେ । ଚିଲିକାରୁ କଙ୍କଡ଼ା, କାମୁଡା ମାଛ, ମଗର, ସାଂକୁଟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ମାରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ମହ୍ୟଜୀବୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ତେଣ୍ଡା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଚିଲିକାର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ‘ଦାନ୍ତିମାଛ’କୁ କେବଳ ଏହି ତେଣ୍ଡା ସାହାଯ୍ୟରେ ମରାଯାଏ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟରେ ସେଇ ମାଛ ଧରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ‘ହୁଳା ବାହାଣିଆ’ କେଉଟମାନେ ଏଇ ତେଣ୍ଡା ଧରି ଚିଲିକାରେ ହୁଳା ଜାଳି ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ମାରନ୍ତି ।

୧୧-ସୂତା- ଗୋଟିଏ ଅତି ଲମ୍ବା ମୋଟା ସୂତା (ପ୍ରାୟ ୫୦/୬୦ ହାତ ହେବ) ଏକ ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଆକାରର ବନଶି କଣ୍ଡା ବନ୍ଧାଯାଏ । ସେହି କଣ୍ଡାରେ ଛୋଟ ଶେଉଳ, ଫଳି ବା କେରାଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି ମାଛ ପିନ୍ଧାଯାଇ ସେଇ ସୂତାକୁ ପାଣି

ସୁଅରେ ଛଡ଼ାଯାଏ । ସୁତାର ଅନ୍ୟ ଦିଗଟି କୁଳରେ ଗୋଟିଏ କିଳାକୁ ବନ୍ଧାଯାଇ ସେଇ କିଳା ପୋତାଯାଏ କିମ୍ବା ସେଇ ସୁତାଟା କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଗଛରେ ବନ୍ଧାଯାଏ । କଷ୍ଟାୟୁକ୍ତ ମାଛଟା ପାଣିରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ କୌଣସି ବଡ଼ ମାଛର ହାବୁଡ଼ରେ ପଡ଼େ । ସେଇ ମାଛ ତା'ର ଖାଦ୍ୟ ଭାବି ବନଶି କଷ୍ଟାକୁ ହଠାତ୍ ତୁଣ୍ଡରେ ଧରିବା ମାତ୍ରେ ସେଇ କଷ୍ଟା ତା ପାଟିରେ ବା ଗଳାରେ ଲାଗିଯାଏ । ତା' ପରେ ସେହି ମାଛ ଅନେକ ଦୂରଯାଏ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲେ, କିନ୍ତୁ ସେହି କଷ୍ଟାରୁ ଖସି ଯାଇପାରେନା । କେତେ ସମୟ ପରେ କୁଳରେ ଥିବା ଲୋକ ସୁତାର ଅନ୍ୟ ଦିଗକୁ ଟାଣି ଟାଣି ନିଏ ଓ ପରିଶେଷରେ ସେଇ ବଡ଼ ମାଛକୁ ଆଦାୟ କରେ । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ବ୍ୟବହୃତ ସୁତା ଓ ବନଶି କଷ୍ଟାକୁ “ସୁଡ଼ି” କୁହାଯାଏ । ସୁଡ଼ିକୁ ସାଧାରଣତଃ ସ୍ଥାନୀୟ କେତେକ ପଠାଣ ଓ ବାଉରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଓ ତା କେବଳ ଚିଲିକା ମୁହାଣ ସ୍ରୋତରେ ଭସାଯାଏ । (କାରଣ ସୁଡ଼ିର କଷ୍ଟା ଭସାଇ ନେବା ଭଳି ସୁଅ ବା ସ୍ରୋତ ଚିଲିକା ମୁହାଣ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ନଥାଏ ।) ନୋଲିଆମାନେ ସମୁଦ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ସୁଡ଼ି ବ୍ୟବହାର କରି ଅତି ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ଆଦାୟ କରନ୍ତି । ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀରେ ପ୍ରଚୁର ମାଛ ମିଳେ ନାହିଁ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସମୟେ ସମୟେ ଯେଉଁ ବଡ଼ ମାଛ ମିଳେ ତାହା ୪/୧୦ କିଲୋ କିମ୍ବା ୧/୨ କିଣ୍ଟାଲ୍ ଓଜନ ଥାଏ ।

୧୨। ବନଶି- ବାଉରି ହାଡ଼ି ଓ ପଠାଣମାନେ ବନଶି ପକାଇ ନିଜ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଚିଲିକାରେ ସାମୟିକ ମାଛ ଧରନ୍ତି । ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀରେ ନିଜ ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇଁ ଜଣେ ଲୋକ ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରଚୁର ମାଛ ଚିଲିକାରୁ ଧରିପାରେ । ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ମାଛ ଧରିବାର ସୁବିଧା ଚିଲିକାରେ ଅଛି ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଚିଲିକାରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଯେଉଁ ମାଛ ଆଦାୟ ହୁଏ, ତା ପ୍ରାୟ ତିନିଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ମାଛ ବୋଲି ଏକାଧିକ ଅନୁସନ୍ଧାନରୁ ଜଣାଯାଇଛି । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ସମୁଦ୍ରରୁ ନୋଲିଆମାନେ ଯେଉଁ ମାଛ ଧରନ୍ତି, ତାହା ମଧ୍ୟ ୮/୧୦ ହଜାର ଟଙ୍କାରୁ କମ୍ ହେବ ନାହିଁ ।

□□□

ଚିଲିକା ଭାରତର ଚତୁର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କେନ୍ଦ୍ର

ଓଡ଼ିଶାରେ ତିନୋଟି ମୁଖ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କେନ୍ଦ୍ର ଅଛି-୧- ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୨- କୋଣାର୍କ, ୩-ପୁରୀ ।

ଯେତେ ‘ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକ’ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସନ୍ତି ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ‘ଭୁବନେଶ୍ୱର’ ସ୍ୱେଷନ କିମ୍ବା ‘ବ୍ୟୋମଯାନ କେନ୍ଦ୍ର’ରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତି । ସେଠାରେ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ରହିଲାପରେ ‘କୋଣାର୍କ’ ଯାଆନ୍ତି, ଶେଷରେ କୋଣାର୍କରୁ ‘ପୁରୀ’ ଯାଇ ଦେଖି ଫେରନ୍ତି ।

ଏଣିକି ଆଉ ଏକ ‘କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲିବ, ତାହା ଏହି ଚିଲିକା । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟଟନ କେନ୍ଦ୍ର ସମ୍ଭବରେ ମୁଁ ତା-୧୩-୩-୧୯୫୫ ତାରିଖ ଦିନ ଏକ ଇଂରାଜୀ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ଏ ପଣ୍ଡିତ ଜବହରଲାଲ ନେହେରୁଙ୍କ ଗୋପାଳପୁର ରହଣୀ ଠିକଣାରେ ପଠାଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ବ୍ରହ୍ମପୁର (ଗଞ୍ଜାମ)ରେ ‘ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ’ ଅଧିବେଶନ ବସିଥିଲା । ମୋ ଲେଖା ପାଇଁ ନେହେରୁ ତା ୧୩/୩/୫୫ ରିଖରେ ରମ୍ଭା ଆସି ସେଠାରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟର ରାଜା ବାହାଦୁରଙ୍କ ସହିତ ଡଙ୍ଗାଚଢ଼ି ‘ଚିଲିକା-ବିହାର’ କରିଥିଲେ ।

ପରେ ତା ୧୬/୧୦/୬୨ ଦିନ ଭାରତର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଜବିରାଗାନ୍ଧି ଆସି “ଜଟିଆ” ପାହାଡ଼ରେ ଏକ ‘ଶୁଭ’ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଜଟିଆ ଭାରତର ନୌତାଲିମ କେନ୍ଦ୍ର ହେବ ।

□□□

ଚିଲିକା ତୀରର ରେଳ ଷ୍ଟେସନ ସମୂହ

ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରୁ ଉତ୍ତରକୁ ଯିବାପାଇଁ ରେଳରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଏହି ଷ୍ଟେସନଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମରେ ପଡ଼ିବ-

୧। ରମ୍ଭା, ୨ ଖଲ୍ଲିକୋଟ

ଏହି ଦୁଇ ରେଳଷ୍ଟେସନ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର । ଏଠାରେ ଓହ୍ଲାଇ ଚିଲିକା କୁଳକୁ ଗଲେ ଡଙ୍ଗା ମିଳିବ । ଡଙ୍ଗା ଚଢ଼ି ଚିଲିକା-ବିହାର କରିହେବ । ପ୍ରବଳ ପବନ ନ ହେଲେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଚିଲିକା ବିହାର କରିବା ସୁବିଧା । ନଭେମ୍ବର ମାସଠାରୁ ଜୁନ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିଲିକାରେ ନୌକାବିହାରର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସମୟ ଥାଏ ।

୩। ଚିଲିକା ଷ୍ଟେସନ, ୪। ବାଲୁଗାଁ, ୫। ସୋଲୋରି, ୬। ଗଙ୍ଗାଧରପୁର, ୭। କୁହୁଡ଼ି, ୮। କାଲୁପଡ଼ା, ୯। ଭୂଷଣପୁର ।

ଏସବୁ ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ରେଳଷ୍ଟେସନ । ଏଥିରୁ ବାଲୁଗାଁ ଗଙ୍ଗାଧରପୁର କାଲୁପଡ଼ାରେ ଓହ୍ଲାଇ ଡଙ୍ଗା କିମ୍ବା ବାଲୁଗାଁରୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚଢ଼ି ଚିଲିକା ଓ କାଳୀଜୟୀ ଦେଖି ହେବ ।

ଏସବୁ ଷ୍ଟେସନରୁ ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରଚୁର ମାଛ ସନ୍ଧ୍ୟା ମାଛ ଗାଡ଼ିରେ କଲିକତା ରଘୁନୀ ହୁଏ ।

□□□

ଚିଲିକା ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ତାକ ବଙ୍ଗଳା

ଚିଲିକାର ନିମ୍ନ ଯାଗାଗୁଡ଼ିକରେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ତାକ ବଙ୍ଗଳା ଗୁଡ଼ିକ ଅଛି । ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ମାନେ ଏସବୁ ବଙ୍ଗଳାରେ ରହି ନିଜର ଗନ୍ତକର୍ମ କରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଚିଲିକା ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏସବୁ ବଙ୍ଗଳାରେ ଆଉ କିଛି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ହେବ । ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି -

୧: ଖାଇବା ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଭଲ ହୋଟେଲ୍ : ଭାତ, ତରକାରୀ, ମାଛ ଏବଂ କଫି, ଚା' ପ୍ରଭୃତି ମିଳିବା ସୁବିଧା ହେବ ।

୨: ଚିଲିକାର ବିଭିନ୍ନ ଦୃଶ୍ୟ ନେବା, ସୁନ୍ଦର ଫଟୋ ଗ୍ରହ (ଆଲବମ୍)ମାନ ରଖାଯିବ । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଦର୍ଶକ କିଣିନେବେ ଏବଂ ଦେଖିଲା ପରେ ସେସବୁ ଯାଗା ଦେଖିବେ ।

୩: ଡଙ୍ଗା, ମଟରଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରଭୃତିର ଯୋଗାଡ଼ । ସେଥିରେ ବସି ଦର୍ଶକମାନେ ଦିନେ ଓଲିଏ ବୁଲି ଫେରି ପାରନ୍ତି ।

୪: ଜଣେ ଟ୍ରେନିଂପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରଦର୍ଶକ (ଗାଇଡ଼) ଯେ ଚିଲିକାର ସବୁ ଅଞ୍ଚଳ ଦେଖିଥିବ ଓ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ବୁଲାଇ ପାରିବ ।

୫: ଚିକିତ୍ସାର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିବ । ଜଣେ ଡାକ୍ତର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତି ହେବେ ।

□□□

ସ୍ଥାନ

୧: ରମ୍ଭା-ରମ୍ଭା ରେଳ ଷ୍ଟେସନ୍ ପାଖରେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡର ଏକ ବଙ୍ଗଳା ଅଛି । ଏହିଭଳି ଏକ ବଙ୍ଗଳା ଚିଲିକା କୁଳରେ ତିଆରି ହେବ । ସେଠାରେ ଗାଧୋଇବା ଓ ଖାଇବା ପାଇଁ ଏକ ପାଣି କୁଅ ରହିବ ।

୨: ବରକୁଳ-ବରକୁଳ ବଙ୍ଗଳା ଚିଲିକା କୁଳରେ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା ରେଳ ଲାଇନ୍ ନିକଟରେ ରଖାଯିବ । ଚିଲିକା ଷ୍ଟେସନ୍‌ରୁ ଯାତ୍ରୀ ଆସି ଏଠାରେ ରହି ପାରିବେ ।

୩:ବାଲଗାଁ-ବାଲୁଗାଁ ବଡ଼ ସଡ଼କର ଚାରିଛକ ପାଖରେ ମୋଟର ରହିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ବସ୍ତାଣ୍ଡ ତିଆରି ହେବ ସେହି ବସ୍ତାଣ୍ଡର ଉପର ମହଲ ଚିଲିକା ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ସୁବିଧା କରିହେବ ।

୪:ଘିଅମୁଦା-ଘିଅମୁଦାରେ ସାଧାରଣ ବଙ୍ଗଳାଟିଏ ଅଛି । ସେଇଠାରେ ଚିଲିକା ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଡାକବଙ୍ଗଳା ରହିବ, ଖାଦ୍ୟପେୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ହେବ ।

୫:ଚର୍ଚ୍ଚିକା-ଚର୍ଚ୍ଚିକାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ପାଖରେ ଏକ ବଙ୍ଗଳା ହେଲେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଏଠାରୁ ଡଙ୍ଗାରେ ଯାଇ ନୁଆପଡ଼ା, ସାତପଡ଼ା, ଚିଲିକା ମୁହାଣ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନ ବୁଲି ଦେଖି ପାରି ଆସି ଚର୍ଚ୍ଚିକାରେ ଖିଆ ପିଆ କରି ପାରନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଡାକ ବଙ୍ଗଳାରେ ଖାଇବା ପିଇବା ସୁବିଧା ରହିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାତ୍ରୀ ଚିଲିକାର ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଚିଲିକା ଅଞ୍ଚଳର ସବୁ ସୁନ୍ଦର ଫଟୋ ଆଲଗା ରଖାଯିବ । ଇଚ୍ଛାକଲେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଏସବୁ କିଛି ନେଇ ପାରନ୍ତି । ତଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ଆଶା ପୂରଣ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସରକାରଙ୍କର ଆୟ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ହେବ

□□□

ଚିଲିକାର ମିଶୁଥିବା ନଦୀ ସମୂହ

ଚିଲିକାରେ ନିମ୍ନ ନଦୀଗୁଡ଼ିକର ପାଣି ଆସି ମିଶେ । ବର୍ଷା ଦିନରେ ଏହି ନଦୀରେ ଆସିବା ପାଣି ଯୋଗୁଁ ଚିଲିକା କୁଳର ପାଣି ମିଠାହୁଏ ଏବଂ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣ ମିଠାମାଛ ମଧ୍ୟ ଚିଲିକା କୁଳରେ ମିଳେ ।

୧। ଅଠର ନଳା ନଦୀ- ଏହି ନଦୀ ପାଣି ସବୁ ସମଗରା ପାଟଦେଇ ଦକ୍ଷିଣକୁ ବହିଯାଏ- ଶେଷରେ ‘ହରଚଣ୍ଡୀ’ ନାଳଦେଇ ଚିଲିକା ମୁହାଣରେ ମିଶେ ।

୨। ଭାର୍ଗବୀ ଓ ଦୟା-କୁଆଖାଇର ଦୁଇ ଶାଖାନଦୀ ମିଶି ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଥାନାର କଳାପଦରଠାରେ ଚିଲିକାରେ ମିଶେ ।

୩। ରତ୍ନଗିରି- ସାଖାଗୋପାଳ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସି ପ୍ରଥମେ ଭାର୍ଗବୀରେ ମିଶେ- ସେଠାରୁ ଚିଲିକାକୁ ଯାଏ ।

୫। ଗନ୍ଧବତୀ- ଦୟାର ଏକ ଶାଖାନଦୀ । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଦକ୍ଷିଣରେ ବାହାରି ଦୟାରେ ମିଶି ଚିଲିକାକୁ ଯାଏ ।

୬। ମନ୍ଦାକିନୀ- ରଣପୁରମାଳରୁ ବାହାରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ରୋଡ଼ର ତଳେ ଯାଇ ବଳଭଦ୍ରପୁରଠାରେ ଦୟାରେ ମିଶି ଚିଲିକାକୁ ଯାଏ । “ନଦୀ ମନ୍ଦାକିନୀ ଅମନ୍ଦଗାମିନୀ, ରଣପୁର ରାଜ୍ୟ ବନ ବିହାରିଣୀ” ।

୭। ବାଘଛାଲ ନଦୀ- ବାଣପୁର ଶୁଳିଆମାଳରୁ ବାହାରି କୁଳାଇଠାରେ ଆଇତପୁର ସୁନାଖଳା ସଡ଼କ ଏବଂ ବରଡ଼ି ନିକଟରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ-କଳିକତା ଓ ରେଳପୋଲ ତଳେଯାଇ କୁମାଣ୍ଡଳ-କାଲୁରି ମଧ୍ୟଦେଇ ଯାଇ ଚିଲିକାରେ ମିଶେ । ଖରାଦିନରେ ଏ ନଦୀ ଶୁଖିରହେ, କିନ୍ତୁ ବର୍ଷାଦିନରେ ଏଥିରେ ପ୍ରବଳ ବନ୍ୟା ହୁଏ ।

୮। କଂସାରୀ ନଦୀ- ବାଣପୁରମାଳରୁ ଆସି ବାଙ୍କିଆପଲ୍ଲୀଠାରେ ଚିଲିକାରେ ମିଶେ । ଏ ନଦୀର ଏକ ବଡ଼ ପୋଲ ତିଆରି ହୋଇଛି ।

୯। ଶାଳିଆ- ବାଣପୁର ଥାନାର “ଏକାଶାଳିଆ-ସହସ୍ର ନାଳିଆ” ବଡ଼ ସଡ଼କର ତଳେଯାଇ ଛେଡ଼ାପଦର ଠାରେ ଚିଲିକାରେ ମିଶିଛି ।

ଶାଳିଆ ବନ୍ଧ- ଏହି ନଦୀର ଡୋମିଣୀଠାରେ ଏକ ବଡ଼ ‘ବନ୍ଧ’ “ଜଳଭଣ୍ଡାର” ବନ୍ଧା ହୋଇଛି । ଏହି ଜଳଭଣ୍ଡାର ପାଇଁ ପ୍ରାୟ କୋଟିଏ ଟଙ୍କାରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏ ଅଞ୍ଚଳର ସବୁ ଚାଷଜମିରେ ପ୍ରଚୁର ପାଣି ଯୋଗାଇ ହେବ ।

□□□

ଚିଲିକାର ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ‘ଦେବଦେବୀ ମନ୍ଦିର’

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ପଶ୍ଚିମତୀରରେ ନିମ୍ନ କେତୋଟି ଦେବଦେବୀ ମନ୍ଦିର ରହିଛି-

୧। ବାଲୁଗାଁରେ ‘ଉମାମହେଶ୍ୱର’-ବାଲୁଗାଁ ରେଳଷ୍ଟେସନ ପଶ୍ଚିମ ହ୍ରଦକୁ ଅଳ୍ପ ଛାଡ଼ି ‘ଉମାମହେଶ୍ୱର’ ମହାଦେବଙ୍କର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏହା ବାଣପୁରର ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ ପ୍ରାୟ ୪୦୦ ବର୍ଷ ତଳେ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ବର୍ଷର ସବୁ ମାସରେ ପର୍ବପର୍ବାଣି ହୁଏ । ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଭିଡ଼ ଲାଗିଥାଏ ।

୨। ବାଣପୁରରେ ‘ଭଗବତୀ’- ଓଡ଼ିଶାର ‘ଅଷ୍ଟଚଣ୍ଡୀ’ଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ‘ପରମବୈଷ୍ଣବୀ’ । ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଯାତ୍ରୀ ଆସନ୍ତି ।

୩। ବାଣପୁରର ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତି -ଏହା ଅତି ସୁନ୍ଦର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶିବମନ୍ଦିର ।

୪। ସିଂହେଶ୍ୱର- ‘ମାମୁଁଭଣଜା’ର ପାଦଦେଶରେ ସିଂହେଶ୍ୱରଙ୍କର ଶିବମନ୍ଦିର ସୁନ୍ଦର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ନିକଟରେ ଥିବା ପୁଷ୍କରିଣୀଟି ଅତି ବଡ଼ ।

୫। ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱର- କୁହୁଡ଼ି ରେଳଷ୍ଟେସନଠାରୁ ଦୁଇ ମାଇଲ ପଶ୍ଚିମରେ ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱର ଶିବ ମନ୍ଦିର ରହିଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ କାର୍ତ୍ତିକପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଏଠାରେ ବିରାଟ ‘ମେଲା’ ହୁଏ । ଖୋରଧା ଅଞ୍ଚଳର ବହୁ ଲୋକ ନିଜର ହାତ ତିଆରି ଜିନିଷ ଏବଂ ଚାଷ ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକୁ ଆଣି ଏଠାରେ ଏକ ହାଟକରି ବିକ୍ରୀ କରନ୍ତି- ଯାତ୍ରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଦେବଦର୍ଶନ ଶେଷକରି ନିଜର ବହୁ ଜିନିଷ ତାଟ, କୁଲା, ଚାଲୁଣୀ; ପେଟରଠାରୁ ଖାଦ୍ୟଜିନିଷ, ପନିପରିବା ମଧ୍ୟ କିଣି ନିଅନ୍ତି । ଏ ଅଂଚଳରେ ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱର କାର୍ତ୍ତିକ ମେଳନ ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଯାତ ଅଟେ ।

୬। ତାରାଦେବୀ-ଭୁବନେଶ୍ୱର ରେଳଷ୍ଟେସନର ପଶ୍ଚିମରେ ଥିବା ଏକ ଅତି ଛୋଟ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ତାରାଦେବୀଙ୍କର ଏକ ସୁନ୍ଦର ମନ୍ଦିର ଅଛି । ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରୁ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଯାତ୍ରୀ ଏଠାକୁ ଆସି ଦିନେ ଓଲଟି ରୋଷେଇ କରି ଖାଇ ପିଇ ଯାଆନ୍ତି ।

୭। ହରଚଣ୍ଡୀ- ଚିଲିକା ମୁହାଣର ପ୍ରାୟ ୫ କିଲୋମିଟର ଉତ୍ତରରେ ଏକ ବାଲି ସ୍ତମ୍ଭରେ ହରଚଣ୍ଡୀଙ୍କର ଏକ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏହା ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉପାସ୍ୟ ଦେବୀ । ବହୁ ଯାତ୍ରୀ ଏଠାକୁ ଆସି ପୂଜା କରି ଯାଆନ୍ତି ।

୮। ନାରାୟଣୀଖୋଲ -ଗଞ୍ଜାମଜିଲାର ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଉତ୍ତରସୀମାରେ ଥିବା ଭାଲେରି ପାହାଡ଼ର ଏକ ‘ଖୋଲ’କୁ ‘ନାରାୟଣୀ ଖୋଲ’ କହନ୍ତି । ଏଠାରେ ନାରାୟଣୀଙ୍କ ଏକ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏଠାକୁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ଯାତ୍ରୀ ଯାଇ ଭୋଗରାଗ କରି ଆସନ୍ତି । ଜାଗାଟି ଅତି ଘଞ୍ଚବଣରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଗୁଆବଣରେ ସର୍ବଦା ପାଣି ସୁଅ ଚାଲୁ ରହେ । ବାଲୁଗାଁର ଜଣେ ସେବକ ଏଠାରେ ରହି ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ସୁବିଧା କରନ୍ତି ।

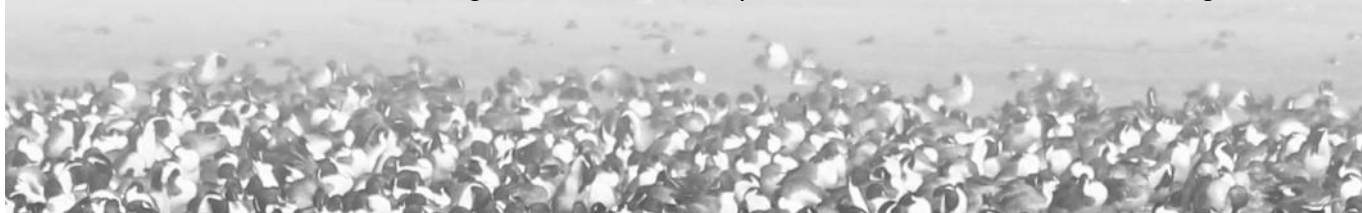

‘Master Plan for the Development of the Chilka Lake area for Tourists

Centuries back the Chilka was famous for its sea-faring people-the ‘SADHABOS’ [ସାଧବ]. They were sailing with their boats up to the Eastern, Archipelago, the Sumatra-Java- Bornio and even to Cylone and distant Madagascar on the African coast.

In the sixth century B. C. a reputed French historian Prof. Sylvan Levi along with Prince Vicysingh started his voyage to Cylone from Dantapuri, a port in Kalinga. Palur on the Ganjam coast of the lake was then known as Dantapuri.

On the coast of Balugaon the hillock Deepadia indicates that, there, was a light-

house on the top of that hill- which was guiding the boatmen on the sea coming into the Lake to Balugaon Port.

The Lake covers an area of 720. sq. kilometres during rains and 560 sq. kilometres during summer. The average depth is one to two metres-near about Kalijayee it is about 2.5 metres The Lake is a grannery for fish. About 80,000 of people take out their lives on catching fish; crabs estimated at 30 tons are being caught from the Lake. Giant prawns are also being caught and exported to foreign countries.

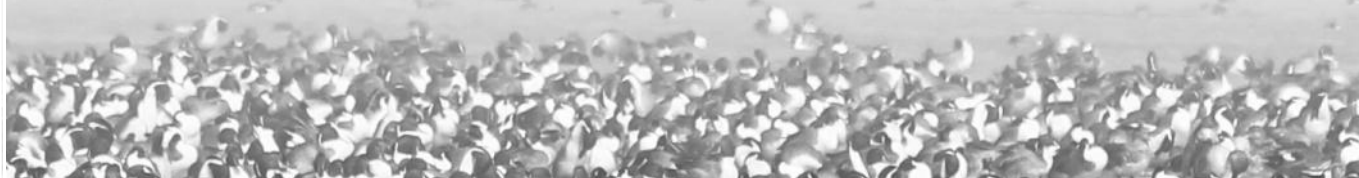
Chilka as a Tourists' Centre:

Almost everyday school and college students, teachers and professors all over Orissa visit Balugaon and Rambha. They have no good residential houses. They manage here and there, take a boat and visit Kalijayee and go home with a bag of fish and crabs. This much is not Chilka. The Lake is a very vast area.

I came from Madras side and joined the Puri District Board Dispensary at Parikud within the Lake on 25-5-1925. I also worked within the Puri District for nearly 20 years as Dispensary Doctor and as Assistant Health Officer. Here a town is being developed with hospitals, Forest Range Office, a Saw Mill.

The following are the Developments to be made for Tourists

- (1). **A Rest House** for Chilka Tourists at the crossing of the National High Way and the road to Chilka, with a hotel, fooding, light, photo albums of the Chilka beauties and a telephone, a motor to carry the tourists to the Lake.
- (ii). A road from the N. H. Road from **Sarala Padar** Upto the hillock Deepadia.
- (iii). **Marine Drive** on the Western Bank of the lake from Deepadia Upto jatia and round it reaching to meet the National High Way at Chhatragarh.
- (iv). **A Ring Bund** from the mouth of the Chilka lake along the West coast of the island villages right upto Rambha side to end at Break-fast island. It will be about 2 metres high with stone and cement. This will prevent inrush of water during rains.
- (v) **Dredging of the Lake** and filling the earth inside the island villages upto one to two metres high to make this area as a **Holland of Orissa**.
- (vi) **Development of the islands area with** artificial tanks in between every 4 to 6 villages Lift-irrigation, planting all fruit bearing trees, such as coconut, mangoes, Tamarind, bananas, and all other vegetables during seasons. Cattleriding-she buffaloes. Milk, ghee, cords; Chees to preparation for export to other parts of the district.
- (vii). **Jatia-A Naval Centre** for the training of candidates of Orissa and of India.
- (viii). A Motorable Road from **Huma** station to Palur-Bajrakote, Malud, Six L. Krishnaprasad, upto **Jharkote**. Here people cross the Chilka mouth area on a motor lunch and reach Satpara to Brahmagiri then to Puri on motor.
This will enable all Ganjam people to reach Puri within 6 to 8 hours.
- (ix) **Health Centres at Tandakinar**.
- (x) **Turists' Rest Houses** in all the islands with provision for fooding, Tiffin and photo album.
- (xi) Marine park at Gheemuda.
- (xii) Fish and Birds' Sanctuary.

ଡାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କ
କେତେକ ବିରଳ ରଚନା

ଚିଲିକାର ମହ୍ୟଜୀବୀ ଜାତି

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଉପକୂଳରେ ଓ ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ନିମ୍ନ ସାତଗୋଟି ମହ୍ୟଜୀବୀ ଜାତି ବାସ କରନ୍ତି-

- (୧) କନ୍ଦରା
- (୨) କାରେଟିଆ
- (୩) କେଉଟ
- (୪) ଖଟିଆ
- (୫) ତିଅର
- (୬) ଲିଆରି
- (୭) ନୋଲିଆ ।

ଏଇସବୁ ଜାତି ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ- ଚିଲିକାରୁ ମାଛ ମାରିବା । କେବଳ ନୋଲିଆମାନେ ମଧ୍ୟ ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛ ମାରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଚିଲିକା ଓ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଗତ ୧୯୨୧ ଜନଗଣନାରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ୧୩୨୧୭ ଜଣ ମହ୍ୟଜୀବୀ ଲୋକ (Fishermen) ବାସ କରନ୍ତି । ଏଥିରୁ ପ୍ରାୟ ୧୦୦୦୦ ଲୋକ କେବଳ ଏଇ ଚିଲିକା ଉପକୂଳରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଲିଆରି ଓ କେଉଟ ଜାତିର କେତେକ ଲୋକ ମାଛ ମାରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚାଷ କରନ୍ତି ଓ ରୁଡ଼ା କୁଟନ୍ତି ଏବଂ ଖଟିଆମାନେ ମୂଲ ମଜୁରି ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଉପଯୁକ୍ତ ସବୁ ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିମ୍ନ କେତୋଟି ସାଧାରଣ ଲକ୍ଷଣ (Common features) ଦେଖାଯାଏ-

(୧) କେବଳ ଲିଆରି ଓ ରୁଡୁତିଆ କେଉଟଙ୍କୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ଅସ୍ତ୍ରଶୃଣ୍ଠ (Untouchable) ଅଟନ୍ତି । ରୁଡୁତିଆ କେଉଟମାନେ ମାଛ ମାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ମାଛ କିଣି ନିଜେ ଦୋକାନ କରି ବିକନ୍ତି । ସେମାନେ ତିଆରି କରିଥିବା ରୁଡ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଖାନ୍ତି ଓ ସେମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଦେବ ମନ୍ଦିରରେ ଅବାଧରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରନ୍ତି ।

(୨) ରୁଡୁତିଆ କେଉଟଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ମାଛ ମାରନ୍ତି, ତଙ୍ଗା ବାହିଯାନ୍ତି ଓ ଜାଲ ବୁଣନ୍ତି । (କେତେକ ଲିଆରି ମଧ୍ୟ ଜାଲ ବୁଣନ୍ତି- ତଥାପି ସେମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ତ୍ରଶୃଣ୍ଠ କୁହାଯାଏ ନାହିଁ ।)

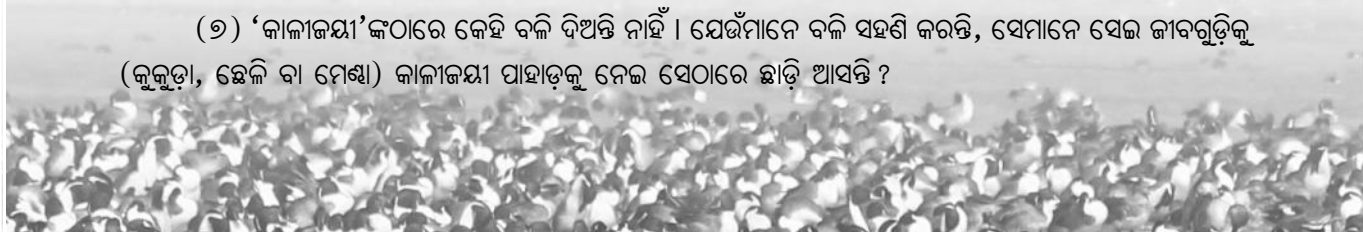
(୩) ପ୍ରାୟ ସବୁ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ଅଣିଷିତ ଅଟନ୍ତି । ଏଇ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା କେଉଟ ଓ କଣ୍ଡରା ପିଲାମାନେ ଅବଧାନ ରଖି ଚାହାଳିରେ ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅତି ନଗଣ୍ୟ ।

(୪) ଏଇସବୁ ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁବତୀ ଓ ବିଧବା ବିବାହ ତଳେ । ନୋଲିଆମାନେ ବାଲ୍ୟବିବାହ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି ।

(୫) ସମସ୍ତେ ‘ଠାକୁରାଣୀ’ ‘ଗଙ୍ଗାଦେଇ’ ଓ ‘ବୁଢ଼ୀମା’ ପ୍ରଭୃତି ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ‘କାଳୀଜୟୀ’ ଠାକୁରାଣୀ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା । ଏଇ ସାଧାରଣ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ନୋଲିଆମାନେ “ଶୂଳିଦେଇ”ଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପୂଜା କରନ୍ତି ।

(୬) ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ପର୍ବପର୍ବାଣି ‘ତ୍ରିକାଳପୂଜା’ ‘ରଜ ପୂଜା’ ଓ ପ୍ରତି ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ଠାକୁରାଣୀ ପୂଜା । ଏଇ ପୂଜା ସମୟରେ ସେମାନେ ‘ମାଛବଳି’ ଦିଅନ୍ତି । ତ୍ରିକାଳ ପୂଜାରେ ନୋଲିଆମାନେ ‘ଶୂଳିଦେଇ’ଙ୍କଠାରେ ‘ଘୁଷୁରି ବଳି’ ଦିଅନ୍ତି ।

(୭) ‘କାଳୀଜୟୀ’ଙ୍କଠାରେ କେହି ବଳି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ବଳି ସହଣି କରନ୍ତି, ସେମାନେ ସେଇ ଜୀବଗୁଡ଼ିକୁ (କୁକୁଡ଼ା, ଛେଳି ବା ମେଷ୍ଟା) କାଳୀଜୟୀ ପାହାଡ଼କୁ ନେଇ ସେଠାରେ ଛାଡ଼ି ଆସନ୍ତି ?

(୮) ନୂଆଡଙ୍ଗା ପାଣିରେ ଭସାଇଲେ, ଜାଲ ଅନୁକୂଳ କଲେ କିମ୍ବା ଯାଣ ପକାଇଲେ, ଏମାନେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ମାଛ ବଳି ଦିଅନ୍ତି ।

(୯) ସମସ୍ତେ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ‘ମନ୍ତ୍ରଗ୍ରହଣ’ କରନ୍ତି । କଣ୍ଡରା ଓ ନୋଳିଆ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କଠାରୁ ମନ୍ତ୍ରଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । କଣ୍ଡରାମାନେ ନିଜ ଜାତିର ଗୁରୁ (କଣ୍ଡରା ବୈଷ୍ଣବ)ଙ୍କଠାରୁ ଏବଂ ନୋଳିଆମାନେ ‘ଗିରି’ ଜାତିର ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ମନ୍ତ୍ରଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ।

(୧୦) ସମସ୍ତଙ୍କର ‘ଜାତିଆଣ ସଭା’ ଅଛି । ଜାତିର ବେହେରା ବା କୁଳ ପରିଚ୍ଛାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଖାତିର୍ କରନ୍ତି । କୌଣସି ଗର୍ହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଏଇ ସଭା ଦୋଷୀକୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତି । ଦୋଷୀଠାରୁ ଆଦାୟ କରିବା ଜରିମାନା ଧନ ଦେବତାଙ୍କ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଲାଗେ ।

(୧୧) କେବଳ ନୋଳିଆମାନେ ମଦ ଓ କୁକୁଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଖାଆନ୍ତି ।

(୧୨) ଏଇ ସବୁ ଜାତି ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପରସ୍ପର ବୈବାହିକ ସମ୍ପର୍କ, ଖୁଆପିଆ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବନ୍ଧୁତା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ଶତ ଶତ ବର୍ଷରୁ ଚିଲିକା କୁଳରେ ବାସ କରି ଚିଲିକାରେ ଡଙ୍ଗା ବାହିବାରୁ ଜାଲ ପ୍ରଭୃତି ତିଆରି କରି ଚିଲିକାରୁ ମାଛ ମାରି ଜୀବିକାର୍ଜନ କରିବା ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ ହେଲେ ହେଁ, କି କି ନୂତନ ପ୍ରଣାଳୀରେ ନିଜର ଏଇ ବ୍ୟବସାୟକୁ ଆହୁରି ଉନ୍ନତ କରିବେ, ସେ ବିଷୟ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ କୌଣସି ଜାତିର ଲୋକେ ଭାରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ସାମାନ୍ୟ ପରିଶ୍ରମ ଦ୍ଵାରା କିଛି ମାଛ ମାରି ନିଜର ପେଟ ପୂରାଇବା ମାତ୍ରେ ଏମାନେ ଜଗତକୁ ପାସୋରି ଦିଅନ୍ତି । ଜଗତର ଉତ୍ଥାନ ପତନ ସଙ୍ଗେ ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ଥିବାର ଆଦୌ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଆହୁରି କେତେ ଯୁଗ ଯେ ଏମାନେ ଏପରି ଅଶିକ୍ଷିତ ଓ ଅନୁନ୍ନତ ହୋଇ ରହିବେ; ତା’ ଠିକ୍ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ବିଶେଷ ପରିଚୟ ନିମ୍ନରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବୁ ।

୧- କଣ୍ଡରା

ବାସସ୍ଥାନ- ଏମାନେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଖଟିଆ କୁଦ, ରସକୁଦ, ଖଳାମୁହଁ, କମଳାସିଂହ ଏବଂ ପଣିମ ଉପକୂଳରେ ବିରିପଦର, କେଶପୁର, ଲଙ୍ଗଲେଶ୍ଵର, ରୟା ଓ ସାବେଳିଆ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରନ୍ତି ।

ବ୍ୟବସାୟ- ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ ଚିଲିକାରୁ ମାଛ ଧରିବା । ଯେଉଁମାନେ ଏଇ ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ଵାରା କିଛି ପଇସା ରଖୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଚାଷ କରନ୍ତି ।

ମନ୍ତ୍ରଗୁରୁ- ଏମାନେ ନିଜ ଜାତିର ଜଣେ ଲୋକଙ୍କୁ ‘ମନ୍ତ୍ରଗୁରୁ’ କରନ୍ତି । ସେଇ ଗୁରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ର ଦିଏ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ ପୌରୋହିତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ସାଧାରଣତଃ କଣ୍ଡରାମାନଙ୍କର ଉପାଧି ମଳିକ; କିନ୍ତୁ ମନ୍ତ୍ର ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ‘ଦାସ’ କୁହାଯାଏ । ଏଇ ଗୁରୁମାନେ ମାଛ ଖାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ନିଜେ ମାଛ ମାରନ୍ତି ନାହିଁ; ଚାଷ ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି ଓ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ବଞ୍ଚନ୍ତି । ମନ୍ତ୍ରଗୁରୁମାନେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ମନ୍ତ୍ରଗୁରୁ ହୋଇ ରହନ୍ତି ।

ଧର୍ମ- ଏମାନେ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ବେକରେ ତୁଳସୀ ମାଳି ଓ ନାକରେ କଲି ଲଗାନ୍ତି । ଗାଁ ମଝିରେ ତୁଳସୀଚଉରା ରଖି ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଖୋଳ କରତାଳ ଧରି କାର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି । କଣ୍ଡରା ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ନଗରକାର୍ତ୍ତନ ଗୋଟିଏ ଦେଖିବାର ବସ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ଏମାନେ ସେଇ କାର୍ତ୍ତନ ଛାଡ଼ି ବୈଷ୍ଣବ ପାଣିଙ୍କ “ସୁଆଙ୍ଗ” ନାଟକରେ ମାତି ନିଜର ସମୟ କଟାନ୍ତି ।

ବଳିପ୍ରଥା- ଗ୍ରାମଦେବୀ ଓ ଗଙ୍ଗାମାତାଙ୍କଠାରେ ବଳି ଦେଲେ ଭଲ ମାଛ ମିଳେ ବୋଲି ଏମାନଙ୍କର ବିଶ୍ଵାସ । ସେଥିପାଇଁ ଏମାନେ ମାଛବଳି ଦିଅନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ “ନରବଳି” ମଧ୍ୟ ଦେବାର ଶୁଣାଯାଏ । ନରବଳି ପାଇଁ କୌଣସି ଲୋକଙ୍କୁ ବଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେ ବଳିନେବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରେ, ସେ ତା’ ନିଜ ଦେହର କୌଣସି ଅଙ୍ଗକୁ ସାମାନ୍ୟ କାଟି କେତେ ବିନ୍ଦୁ ରକ୍ତ

ବାହାର କରେ ଓ ସେଇ ରକ୍ତ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଭୋଗରେ ଲଗାଏ । ଏଇ ପ୍ରଥାକୁ କଣ୍ଡରାମାନେ ‘ନରବଳି’ କହନ୍ତି ।

ଡଙ୍ଗା ଓ ଜାଲ- ଚିଲିକାରେ ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ଏମାନେ ସବୁପ୍ରକାର ଡଙ୍ଗା ଓ ଜାଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଚିଲୁଡ଼ି ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ଏମାନେ ‘ବଜା’ ବଦଳରେ “ଧଉଡ଼ି” ବସାନ୍ତି ।

ଶୁଷ୍କ ଓ ଶ୍ରାବ୍ୟ- ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଏମାନେ ପୋଡ଼ନ୍ତି । କେବଳ ଛୋଟ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପୋତି ଦିଅନ୍ତି । ଏଗାରଦିନ ଶୁଷ୍କ ହୁଅନ୍ତି । ମନ୍ତ୍ରଗୁରୁ ଶୁଷ୍କକ୍ରିୟା କରେ ଓ ସେଥିପାଇଁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଓ ଯଥାଟିଏ ନିଏ । ନିତାନ୍ତ ଗରିବ ଲୋକ ସୁଦ୍ଧା ଏଇତକ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ଶ୍ରାବ୍ୟଦିନ ସେଇ ମନ୍ତ୍ରଗୁରୁ ଶ୍ରାବ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ତହିଁରେ କେବଳ ପଞ୍ଚାମୃତ ଓ ଚାଉଳପିଣ୍ଡ ଦିଆଯାଏ ।

ନିଶାସେବନ- ଏମାନେ ଆଦୌ ମଦ ଖାନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେ ମଦ ଖାଏ ସେ ଜାତିରୁଦ୍ଧ ହୁଏ ଓ ଜାତି ସଭାଦ୍ୱାରା କଠିଣ ଦଣ୍ଡ ପାଏ । ଆଜିକାଲି ଏମାନେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ସମୟରେ ଗଞ୍ଜାଈର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର (?) କରନ୍ତି । ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା ପାନ ଓ ଚୂନପତ୍ର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି !

ବେଶଭୂଷା- ଏମାନଙ୍କର ଲୁଗାପଟା କିମ୍ବା ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରଭୃତିରେ ସେପରି କୌଣସି ଚାକଚକ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଓ ଧନୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଅଳଙ୍କାର ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏଇ ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଶ୍ରମୀ ଦେଖାଯାନ୍ତି । କୌଣସି ଲୋକ ରେଙ୍ଗୁନ୍ ବା କଲିକତା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇନାହାନ୍ତି ।

୨- କେଉଟ

କେଉଟମାନେ ଚାରି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ

(୧) ‘ହୁଳା ବାହାଣିଆ’ କେଉଟ

(୨) ‘ବିଲୁଆ’ କେଉଟ

(୩) ରୁଡୁଡିଆ

(୪) କୈବର୍ତ୍ତ

ଏଇ ଚାରି ଶ୍ରେଣୀର ବିଶେଷତ୍ୱ:-

(କ) ହୁଳା ଓ ବିଲୁଆ କେଉଟମାନେ ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀ କେଉଟମାନଙ୍କଠାରୁ ନିକୃଷ୍ଟ ଜାତି ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସ୍ୱଶ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ।

(ଖ) ରୁଡୁଡିଆର ଓ କୈବର୍ତ୍ତମାନେ କେଉଟ ହେଲେ ହେଁ ଏମାନେ ଅସ୍ୱଶ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ଏମାନେ ସ୍ଥାନୀୟ (ଓଡ଼ିଆ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରଭୃତି) ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅବାଧରେ ମିଳାମିଶା କରନ୍ତି ।

(ଗ) ରୁଡୁଡିଆର କେଉଟମାନେ ରୁଡ଼ା କୁଟନ୍ତି ଏବଂ ଦୋକାନ ବସାଇ ସାଧାରଣ ଜିନିଷପତ୍ର ବିକ୍ରି କରନ୍ତି ।

(ଘ) ଶେଷୋକ୍ତ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର କେଉଟମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଦେବମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ।

(ଙ) ରୁଡୁଡିଆ କେଉଟ ଓ କୈବର୍ତ୍ତଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର କେଉଟମାନେ ଚିଲିକାରେ ମାଛ ମାରନ୍ତି ଓ ମାଛ ବିକ୍ରି କରନ୍ତି ।

(ଚ) ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଚାଷ କରନ୍ତି ।

(ଛ) ଯେଉଁ ଲୋକର ଜମିବାଡ଼ି ନାହିଁ, ସେ ମୂଲ ମଜୁରି ମଧ୍ୟ କରେ ।

(ଜ) ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀର କେଉଟ ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀର କେଉଟ ସଙ୍ଗେ ଖୁଆପିଆ କିମ୍ବା ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କରେ ନାହିଁ ।

(ଝ) କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ ଚିଲିକାରେ ଡଙ୍ଗା ବାହିବା । ବ୍ୟବସାୟ ସ୍ଥଳରେ ସେମାନେ ଆଦୌ ମାଛ ମାରନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଜାଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମାଛ ଦରକାର, ସେ ଅନ୍ୟ ଜାତିର ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କଠାରୁ ମାଛ ଆଣନ୍ତି କିମ୍ବା ସମୟ ସମୟରେ ଡଙ୍ଗା ବାହି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଛୋଟ ‘ଖେପାଜାଲ’ ବା ‘କାଠିଜାଲ’ରେ ନିଜ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ କିଛି ମାଛ ଧରନ୍ତି ।

ଏହି ଚାରି ଶ୍ରେଣୀର ବିଶେଷ ବିବରଣୀ:

୧. ହୁଳା ବାହାଣିଆ କେଉଟ- ଏମାନେ ଚିଲିକାର ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳ ନଈ ସେ, ପଥରା, ଗଙ୍ଗାଧରପୁର ଏବଂ ପାରିକୁଦ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ନୂଆପଡ଼ାରେ ବାସ କରନ୍ତି । ମାଛ ମାରିବା ପାଇଁ ସବୁପ୍ରକାର ଜାଲ ଓ ଡଙ୍ଗା ଏମାନେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ ରାତିରେ ହୁଳା ଜାଲି ମାଛ ମାରିବା । ସେଥିପାଇଁ ଏମାନଙ୍କୁ ‘ହୁଳା କେଉଟ’ ବା ‘ହୁଳା ବାହାଣିଆ କେଉଟ’ କୁହାଯାଏ । ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ଡଙ୍ଗା ଚଢ଼ି ଚିଲିକାର କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ପାଲହୁଳା ଜାଲନ୍ତି । ସେଇ ହୁଳାର ଆଲୁଅ ଦେଖି ମାଛଗୁଡ଼ିକ ଡଙ୍ଗା ନିକଟକୁ ଆସନ୍ତି । ସେଇ ସମୟରେ ଏମାନେ ମାଛକୁ ମାରି ଧରନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଅତି ବଡ଼ମାଛ- ବେକଟା, ଖଜା ପ୍ରଭୃତି ମିଳେ । ଏମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ରୀତିନୀତି ଓ ଆଚାର ବ୍ୟବହାରଗୁଡ଼ିକ କଣ୍ଠରାଙ୍କ ପରି । କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏହାଙ୍କର ପୌରୋହିତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ବ୍ୟବସାୟ ସ୍ତ୍ରୁତରେ ଏମାନେ ଅନେକ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ପଡ଼ି ଚିକିଏ ଚାଲାଖି ଦେଖାଯାନ୍ତି ।

୨. ବିଲୁଆ କେଉଟ- ଉପଯ୍ୟକ୍ତ କେଉଟମାନଙ୍କ ପରି ଏମାନେ ହୁଳା ଜାଲନ୍ତି । ଜାଲ ପକାଇ ମାଛ ଧରିବା ସମୟରେ ଏମାନେ ବଡ଼ ପାଟି କରି ମାଛଗୁଡ଼ିକୁ ହୁରୁଡ଼ାନ୍ତି । ଏଇ ପାଟି ଯୋଗୁଁ ଏମାନଙ୍କୁ “ବିଲୁଆ କେଉଟ” ବୋଲି ଲୋକମାନେ ଡାକନ୍ତି ।

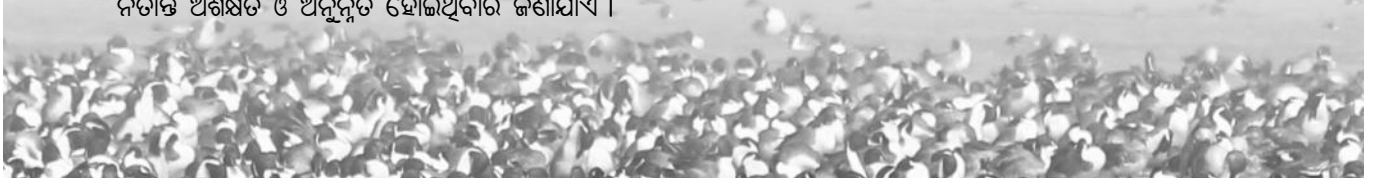
ଏମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁରୋହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଓ କର୍ଣ୍ଣମନ୍ତ୍ର ଦିଏ । ଏମାନେ ବାଲୁଗାଁ, ଇଞ୍ଜନପୁର ଓ ଗଞ୍ଜାମରେ ବାସ କରନ୍ତି ।

୩. ତୁଡୁଡିଆ କେଉଟ- ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅତି ଅଳ୍ପ- ପ୍ରାୟ ୧୫/୨୦ ଘର ଦେଖାଯାଏ । ଏମାନେ ପାରିକୁଦର ୨/୩ ସ୍ଥାନରେ ଏବଂ ଗବପଦର ଓ ବରକୁଳ ଗ୍ରାମରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ତୁଡ଼ା କୁଡ଼ି ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ବିକ୍ରି କରିବା, କୌଣସି ଲୋକର ପର୍ବପର୍ବାଣିରେ କିମ୍ବା ଶୁଦ୍ଧଶ୍ରାଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ତୁଡ଼ା ଯୋଗାଇବା ଓ ପାନ, ମସଲା ପ୍ରଭୃତିର ଛୋଟିଆ ଦୋକାନ କରିବା ହିଁ ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ । ଏମାନେ ଆଦୌ ମାଛ ମାରନ୍ତି ନାହିଁ । କେତେକ ଲୋକ ତାଷ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ଥିବାରୁ ଏମାନେ ସାମାଜିକ ଆଇନକାନୁନ ଦ୍ଵାରା ବିଶେଷରୂପେ ପରିଚାଳିତ ହେବାର ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏମାନଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରଗୁରୁ ଓ ପୁରୋହିତ । ଏମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଦେବମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରନ୍ତି ଓ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ତିଆରି ହୋଇଥିବା ତୁଡ଼ା ଦେବଦେବୀଙ୍କଠାରେ ଭୋଗ ହୁଏ ।

୪. କୈବର୍ତ୍ତ କେଉଟ- ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ତିନି ଶ୍ରେଣୀ କେଉଟମାନଙ୍କଠାରୁ ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅତ୍ୟଧିକ । ଏମାନେ ରମ୍ଭା, ସାବଳିୟା, ବାଲୁଗାଁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଚନ୍ଦ୍ରାପୁଟ ଓ ପଥରାରେ ଏବଂ ପାରିକୁଦ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଲଣ୍ଡା, ନୂଆପଡ଼ା, ମଉଁସାରେ ଓ ସାତପଡ଼ା, ମାଣିକପାଟଣା ଗ୍ରାମରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଏଇ ଶ୍ରେଣୀର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ କେବଳ ଡଙ୍ଗା ବା’ ନାହା ବାହାଣି କରନ୍ତି । ଆଉ କେତେକ ତାଷ କରନ୍ତି ଏବଂ ମହାଜନା ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆ, କରଣ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସ୍ପର୍ଶ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଦେବ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏମାନଙ୍କର ପୌରୋହିତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କର୍ଣ୍ଣମନ୍ତ୍ର ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁରୀର “ବଡ଼ଛତା ମଠ”ର ମହନ୍ତ ଏମାନଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରଗୁରୁ । ସେଇ ମହନ୍ତ ଚେଲାମାନେ ଆସି ଏମାନଙ୍କୁ କର୍ଣ୍ଣମନ୍ତ୍ର ଦିଅନ୍ତି ।

ଚିଲିକାରେ ଥିବା ପ୍ରାୟ ସବୁ ପ୍ରକାର ଡଙ୍ଗା ଓ ନାହାଗୁଡ଼ିକୁ ଏ ଶ୍ରେଣୀର କେଉଟମାନେ ତିଆରି କରନ୍ତି । ବାଲୁଗାଁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଚନ୍ଦ୍ରାପୁଟ ଏଇ ଡଙ୍ଗା ତିଆରିର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ଅଟେ ।

ଆଜିକାଲି ଏଇ ଶ୍ରେଣୀର ପିଲାମାନେ ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରାପୁଟ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବିଧାରପୁର ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଏଇ ଶ୍ରେଣୀର ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏଇ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନେ ନିତାନ୍ତ ଅଶିକ୍ଷିତ ଥିବାରୁ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇବା ପାଇଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ସତ୍ତ୍ଵେଷ୍ଟା କେହି କରି ନ ଥିବାରୁ କେଉଟ ପ୍ରଭୃତି ମହ୍ୟଜୀବୀମାନେ ନିତାନ୍ତ ଅଶିକ୍ଷିତ ଓ ଅନୁନ୍ନତ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

କଣ୍ଠରାମାନଙ୍କ ପରି କେଉଟମାନେ ମଧ୍ୟ ନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ପ୍ରଭୃତି କରନ୍ତି ଓ ଗୁରୁମନ୍ତ୍ର ପରେ ଚିତା ଓ ମାଳି ପ୍ରଭୃତି ପିନ୍ଧନ୍ତି । ବିବାହ ସମୟରେ ଏମାନେ ସବାରୀ ବା ପାଲିଙ୍କି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ବାଉଁଶମାନେ ଏମାନଙ୍କ ପାଲିଙ୍କି ବହନ୍ତି । ଗ୍ରାମଦେବୀ ଓ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କଠାରେ ଏମାନେ ପୋଡ଼ାମାଛ ଭୋଗ କରନ୍ତି ଏବଂ କାଳୀଜୟୀଙ୍କଠାରେ ବୋଦା ଛାଡ଼ନ୍ତି । ଗ୍ରାମରେ ତୁଳସୀ ଚଉରା ରଖି ପୂଜା କରନ୍ତି ଏବଂ କୋଠଘର ବା ଭାଗବତ ଘର କରି ସେଠାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କଠାରୁ ଭାଗବତ ପଢ଼ା ଶୁଣନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଜଣ କଲିକତା ଓ ରେଭୁନ ଯାଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

୩. ଲିଆରି- କୈବର୍ତ୍ତ ଓ ଚୁଡୁଡିଆ କେଉଟମାନଙ୍କ ପରି ଲିଆରି ବା ‘ନିଆରି’ମାନେ ମଧ୍ୟ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଗୋଟିଏ ସ୍ୱଶ୍ୟ ମହ୍ୟଜୀବୀ ଜାତି । ଏମାନେ ବାଲୁଗାଁ, ବଡ଼କୁଳ, କେଶପୁର, ବାଳବନ୍ଧ, ଗବପଦର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରନ୍ତି ।

ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ, ଚୁଡ଼ା ଓ ଲିଆ (ଉଖୁଡ଼ା) ପ୍ରଭୃତି ତିଆରି କରିବା, ମାଛ ବିକ୍ରି କରିବା ଓ ସୂତା ଜାଳି ବୁଣିବା । ସାଧାରଣତଃ ଏମାନେ ମାଛ ମାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ବା ମାଛ ମାରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ ହେଉଛି, ପାତୁଆ ମାଛ ଧରିବା । ଏଇ ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଛୋଟ ଛୋଟ “ଏକ କାଠିଆ ଡଙ୍ଗା” ଓ “ପାତୁଆ ଜାଲ” ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେତେକ କଣ୍ଠରା ଓ କେଉଟମାନଙ୍କଠାରୁ ମାଛ ଆଣି ବିକ୍ରି କରନ୍ତି । ପାତୁଆ ମାଛ ଧରି ବଜାରରେ ବିକ୍ରି କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହି ଜାତିର ଲୋକମାନେ ସ୍ୱଶ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ଓ ହିନ୍ଦୁ ଦେବମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରନ୍ତି !

ଏମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବଳି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୌରୋହିତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ବୈଷ୍ଣବ (?)ମାନଙ୍କଠାରୁ ମନ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ପର୍ବପର୍ବାଣିରେ ଏମାନେ ନିଜର ପ୍ରଧାନ ଆୟୁଧ ବା ‘ସନ୍ତକ’ ଖଡ଼ିକାମୁଠା- (ଯେଉଁଥିରେ ଚୁଡ଼ା ଓ ଲିଆ ଭାଜନ୍ତି) ପୂଜା କରନ୍ତି । ଏଇ ଜାତିର ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ଲୋକ ସାମାନ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

୪. ନୋଲିଆ- ନୋଲିଆମାନେ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ:-

(୧) ଜଳିଆ ବା ଜାଲାରୀ (ଦକ୍ଷିଣ ଅଧିବାସୀ)

(୨) ଖଲାସୀ ବା ଓଡ଼ିଆ କୈବର୍ତ୍ତ

ନୋଲିଆମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ବାସସ୍ଥାନ ଥିଲା ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳର ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳ । ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଏମାନଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ବିଶାଖାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାର କଳିଙ୍ଗପାଟଣା, ଭାମୁନିପାଟଣା ଓ ଉଆଲଟେର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ବହୁ ଶତବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଦକ୍ଷିଣରୁ ଆସି ଏଠାରେ ସ୍ଥାୟୀ ବାସିନ୍ଦା ହୋଇଗଲେଣି । ଉପଯୁକ୍ତ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ଖଲାସୀମାନେ ନିଜ ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ଓ ବେଶଭୂଷା ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତେଲଗୁମାନଙ୍କ ପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ନିଜକୁ ସେମାନେ ‘ଓଡ଼ିଆ’ ବୋଲି କହନ୍ତି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଲେଖାପଢ଼ା ଓ କଥାଭାଷା କରନ୍ତି । ଜଳିଆମାନେ ଅନେକ କାଳରୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ରହି ସୁଦ୍ଧା ନିଜ ମାତୃଭାଷା ତେଲଗୁ ପାସୋରି ନାହାନ୍ତି କି ନିଜର ବେଶଭୂଷା ଓ ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ଛାଡ଼ିନାହାନ୍ତି । ଏପରିକି ସେମାନେ (ଜଳିଆ) ସେଇ ତେଲଗୁ ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ କେବଳ ପୂଜା କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଦେବତା “ଗାରାମ୍ମା” ଓ “ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ” (ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ?) । ଏହି ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନେ ଶୋଲ ଓ ଗୋବରରେ ତିଆରି କରନ୍ତି ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଭେଦ-

(୧) ଏ ଦୁଇ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବୈବାହିକ ସମ୍ପର୍କ ବା ଖୁଆପିଆ ହୁଏ ନାହିଁ ।

(୨) ଜଳିଆମାନେ ନିଜକୁ ଉଚ୍ଚଜାତି ବୋଲି କହନ୍ତି ।

(୩) ଖଲାସୀମାନେ ଚିଲିକାରୁ ଓ ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛ ଧରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଜଳିଆମାନେ କେବଳ ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛ ଧରନ୍ତି ।

(୪) ଜଳିଆମାନଙ୍କର ତେଲଗୁମାନଙ୍କ ପରି ‘ଘରନା’ (ଇଣ୍ଡିପେରୁ Surname) ଅଛି । ସେମାନଙ୍କର ନାମକରଣରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଜଳିଆମାନେ ଖାଣ୍ଡି ତେଲଗୁ (କାରୁକୁ କାଳିଆ; ଗଡ଼ିଆ ପେଣ୍ଡା ଇତ୍ୟାଦି) । ଅନେକ କାଳରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ରହି ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସ୍ପଷ୍ଟ କହିପାରନ୍ତି ।

(୫) ଜଳିଆମାନେ ରାମାନୁଜ-ମତଧାରୀ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ କର୍ଣ୍ଣମନ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ରାମାନୁଜଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ଏବଂ ରାମାନନ୍ଦୀ ଚିତା ଲଗାନ୍ତି ।

(୬) ଜଳିଆମାନେ ଖଲାସୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଶିକ୍ଷିତ ଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଆଜିକାଲି ସେମାନଙ୍କର ପିଲାମାନେ ଓଡ଼ିଆ ସ୍କୁଲରେ କୋଇଲି ‘ଦଗମ’ ପ୍ରଭୃତି ପଢ଼ନ୍ତି ।

(୭) ଏମାନେ (ଜଳିଆ ଓ ଖଲାସୀ) ନିଜେ ନିଜର ଜାଲ ବୁଣନ୍ତି ଓ ତଙ୍ଗା, ପଡ଼ୋଇ ପ୍ରଭୃତି ତିଆରି କରନ୍ତି ।

(୮) ଏ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ମଦ ଓ କୁକୁଡ଼ା ଖାଆନ୍ତି ।

ବିଶେଷ ପରିଚୟ-

୧. ଜଳିଆ- ଏମାନେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ବଜ୍ରକୋଟ ପ୍ରଗନାର ‘ରାମଲେଙ୍କା’ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଏଇ ସ୍ଥାନଟି ସମୁଦ୍ର (ବଙ୍ଗୋପସାଗର)ର ଅତି ନିକଟରେ ଅଛି ।

ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ, ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛ ମାରିବା । ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ଲୋକ ଚାଷ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଜଣ ପୁରୀ, କଟକ ଓ କଲିକତା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ମୂଲ ମଜୁରି ଖଟନ୍ତି; ରେଜୁନ ମଧ୍ୟ ଯା’ନ୍ତି ।

ବିବାହ- ଏମାନେ ବାଲ୍ୟ, ଯୁବତୀ ଓ ବିଧବା ବିବାହ କରନ୍ତି । ବିବାହ ପୂର୍ବଦିନ କନ୍ୟାକୁ ବର ଘରକୁ ନିଏ । ବିବାହ ଦିନ ବରକୁ ବରବେଶ କରି ଗାଁ ବୁଲାନ୍ତି । ରାତିରେ ପୁରୋହିତ ଆସି ବର ଓ କନ୍ୟାକୁ ଆକାଶର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନକ୍ଷତ୍ର ଦେଖାଇ ବିବାହ ଶେଷ କରନ୍ତି; କୌଣସି ପ୍ରକାର ହୋମ ବା କର୍ମ କର୍ମାଣି ହୁଏ ନାହିଁ । ବିବାହ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମୟରେ ଏମାନଙ୍କର ପୁରୋହିତ ଦରକାର ହୁଏ ନାହିଁ ।

ବଳି-କୁକୁଡ଼ା ଓ ଛେଳି ବଳି ଦିଅନ୍ତି । ପର୍ବପର୍ବାଣିରେ ମଦ ମଧ୍ୟ ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ ଭୋଗ କରି ଖାଆନ୍ତି ।

କର୍ଣ୍ଣମନ୍ତ୍ର- ଏମାନେ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ କର୍ଣ୍ଣମନ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବିବାହ ବା ଶୁଦ୍ଧଦିନ ଏମାନଙ୍କର ଗୁରୁ ଆସି ୧/୨ ଇଞ୍ଚ ବ୍ୟାସର ଗୋଟିଏ ପିତ୍ତଳ ଚକି ଗରମ କରି ଯେଉଁମାନେ ମନ୍ତ୍ର ନେବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଦୁଇ ଡେଶାରେ ବସାଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ଶୁଦ୍ଧ- ଗ୍ରାମର କୌଣସି ଲୋକ ମରିଗଲେ; ଗ୍ରାମବାସୀ ସମସ୍ତେ ସେଦିନର କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରନ୍ତି । ଶବକୁ ପୋଡ଼ିଦେବା ପରେ ତୃତୀୟ ଦିନ ଗୋବରପାଣିରେ ହାଡ଼ ଶାତଳାନ୍ତି ଏବଂ ପଞ୍ଚାମୃତ ଦେଇ ଖଣ୍ଡିଏ ହାଡ଼ ଆଣନ୍ତି । ଏଗାର ଦିନ ଏମାନଙ୍କର ଗୁରୁ ଆସି ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଘରେ ମୁରୁଜରେ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମ କାଟି ସେଠାରେ ହାଡ଼ଖଣ୍ଡି ରଖେ; କିଛି ପୂଜା କରେ । ପରେ ମଦ, ଭାତ, ଖିରି ଓ ପିଠା ପ୍ରଭୃତି ଧରି ମଶାଣିକି ଯାଆନ୍ତି । ସେଠାରେ ପୋଡ଼ା ପାଉଁଶକୁ ଏକତ୍ର କରି ତା’ ଚାରି ଦିଗରେ ଖିରି ପିଠା ପ୍ରଭୃତି ବାଡ଼ନ୍ତି । ହାଡ଼ ଖଣ୍ଡିକ ସେଇ ପାଉଁଶରେ ପୋତିଦେଇ ଗୁରୁ କାର୍ତ୍ତନ କରେ । ପରେ ମଡ଼ା ପୋଡ଼ାଳିମାନେ ସେଇ ଖିରିପିଠା ଖାଇ ଘରକୁ ଫେରନ୍ତି । ଏମାନେ ଘିଅ ଖାଇ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, କେବଳ ପଞ୍ଚାମୃତ ଖା’ନ୍ତି ।

ଶ୍ରାଦ୍ଧ- ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ବାର୍ଷିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ, ମରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ନିଜ ଗ୍ରାମର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଲୋକକୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ କିଛି କହେ (?) । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସେଇ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ, ତାକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି । ବାର୍ଷିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ନ କରି କେବଳ ମଙ୍ଗଳବାର ଓ ଶନିବାର ଦିନ ପ୍ରେତମାନଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦିଅନ୍ତି ।

୨. ଖଲାସୀ- ଏମାନେ ଚିଲିକା ଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସିଆଣ୍ଡି, ଖୁରିସାହି, ମାଣିକପାଟଣା ଓ ଅରଖବୁଦା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରନ୍ତି; ଚିଲିକା ଓ ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛ ମାରନ୍ତି । ଛୋଟ ‘ଏକ କାଠିଆ ତଙ୍ଗା’, ପଡ଼ୋଇ ଓ ସବୁ ପ୍ରକାର ଜାଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।

ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧ- ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏମାନଙ୍କର ପୌରୋହିତ୍ୟ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ‘ଗିରି’ମାନେ କର୍ଣ୍ଣମନ୍ତ୍ର ଦିଅନ୍ତି । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଏମାନେ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ପୋତି ଦିଅନ୍ତି । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ବାର୍ଷିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ; କେବଳ କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଏମାନେ ଶୁଶାନରୁ ଗଣ୍ଡାଏ ମାଟି ଆଣି ଘରେ ଦେବତା ସ୍ଥାପନ୍ତି । ସେଇ ଦେବତା ହିଁ ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା । କେତେକ ଲୋକ ତ୍ରିକାଳ ପୂଜା ସମୟରେ (ଦଶହରା) ଏହି ଶୁଶାନ ମାଟି ଆଣନ୍ତି । ୧୧ଶ ଦିନରେ ପଞ୍ଚାମୃତ ଖାଇ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଚାଉଳ ଦାନ କରନ୍ତି ।

ବିବାହ- ଯୁବତୀ ଓ ବିଧବା ବିବାହ ଚଳେ । ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ତା’ର ଦେବରକୁ ବିବାହ କରେ; ଦେବର ନ ଥିଲେ ଅନ୍ୟକୁ ବିବାହ କରେ । ପୁତ୍ର ନ ଥାଇ ଯେଉଁ ଲୋକ ମରିଯାଏ, ତା’ ସମ୍ପତ୍ତି କୋଠ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ମିଶେ ।

ଜାତିଆଣ ସଭା- ଏମାନଙ୍କର ଜାତିଆଣ ସଭା ଅଛି । ସାମାଜିକ ନିୟମଗୁଡ଼ିକୁ ସମସ୍ତେ ପାଳନ୍ତି ।

ବଳି- ନୂଆ ପଡ଼ୋଇ ବା ଡଙ୍ଗା ସମୁଦ୍ରରେ ଭସାଇବା ବେଳେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ କୁକୁଡ଼ା, ଛେଳି ଓ ମଦ ଭୋଗ ଦେଇ ସମସ୍ତେ ଖାଆନ୍ତି । ତ୍ରିକାଳ ପୂଜାରେ ମଧ୍ୟ ବଳି ଦିଅନ୍ତି । ଏମାନେ ‘ଶୂଳିଦେଇ’ଙ୍କଠାରେ ଘୁଷୁରି ବଳି ଦିଅନ୍ତି । ଶୂଳିଦେଇଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରତିକୃତି ନାହିଁ । ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଲଟା ବୁଦାକୁ ‘ଶୂଳିଦେଇ’ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରନ୍ତି । ଘୁଷୁରି ବଳି ଦେଲେ ଏମାନଙ୍କର ସବୁ ବିପତ୍ତି ଖଣ୍ଡନ ହୁଏ ଓ ଭଲ ମାଛ ମିଳେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ । ଗୋଟିଏ ଗୋଜିଆ ମୋଟା କାଠକିଳାରେ ଘୁଷୁରିକୁ ଧରି ବସାନ୍ତି । ସେଇ କିଳା ଘୁଷୁରିର ମଳଦ୍ୱାର ଓ ପେଟ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ତୁଣ୍ଡ ବାଟେ ବାହାରେ । ଓଃ କି ଭୀଷଣ ଦୃଶ୍ୟ ! ନିଜେ ଘୁଷୁରି ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ଘୁଷୁରିକୁ ଛୁଅନ୍ତି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏଇଭଳି କାର୍ଯ୍ୟ ହାଡ଼ିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ହିଁ ବଳି ଭୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ଏମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଚିତା ପଇତା ଲଗାନ୍ତି ନାହିଁ । ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଥର ସମୁଦ୍ର ଓ ଚିଲିକାରୁ ଯେଉଁ ମାଛ ଧରନ୍ତି, ତା’ ଗ୍ରାମବାସୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ଥର ଡଙ୍ଗା ଧରି ମାଛ ମାରିବା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆସି ଭଲ ଯୋଗ କହିଯାଏ ।

କାଳିଶି- ଭୂତପ୍ରେତରେ ଏମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ । ପିଲାମାନଙ୍କର ରୋଗ ହେଲେ, ଚିଲିକାରୁ ଭଲ ମାଛ ନ ମିଳିଲେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିଲେ, ଏମାନେ କାଳିଶି ବସାନ୍ତି । ଯାକୁ କାଳିଶି ଲାଗେ, ତା’ ପାଖକୁ ଗଣ୍ଡାଏ ଅରୁଆ ଚାଉଳ ଧରି ଯାଆନ୍ତି । ଖଣ୍ଡିଏ ସୂତାରେ ଛୋଟ ପଥର ଖଣ୍ଡେ ବାନ୍ଧି ସେଇ ସୂତାକୁ ବାଁ ହାତରେ ଜଣେ ଧରେ ଓ ଡାହାଣ ହାତରେ ଅରୁଆ ଚାଉଳ ଧରି ସେଇ ସୂତା ମୁଣ୍ଡରୁ ଛାଡ଼େ- ଯେପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚାଉଳ ସେଇ ସୂତାରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ପଥରରେ ବାଜିବ । ଏପରି କେତେଥର କଲା ମାତ୍ରେ କାଳିଶିକି ଠାକୁରାଣୀ (?) ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ଓ କି କି ଉପାୟ କଲେ ସେହି ଲୋକର ଅଭାବ ଦୂର ହେବ, ତାହା କହନ୍ତି । ଏହା ଶୁଣିବା ପରେ ସେହି ଲୋକ ନିଜ ଘରେ ନାନା ପ୍ରକାର ପିଠାପଣା କରି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଭୋଗ କରେ ।

ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି ଶିକ୍ଷିତ ନାହାନ୍ତି; କିମ୍ବା ଶିକ୍ଷିତ ହେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ୮/୧୦ ବର୍ଷର ପିଲା ମଧ୍ୟ ମାଛ ଧରିବା, ଡଙ୍ଗା ବାହିବା ଓ ଜାଲ ବୁଣିବା କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ସାଧାରଣତଃ ନୋଲିଆମାନେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଅତି ବଳିଷ୍ଠକାୟ ଓ ସନ୍ତରଣପରୁ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ସମୁଦ୍ରସ୍ନାନ ସମୟରେ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ଲୋକ ଆସନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଆନ୍ତି ।

□□□

ଚିଲିକାରେ ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନ

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାକୃତିକ “ଗନ୍ତାଘର” ନୀଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକାରେ ଯେଉଁ କେତେ ପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ମିଳେ, ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ “ଲୁଣ” ଗୋଟିଏ; ଠିକ୍ କେଉଁ ଯୁଗରୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀମାନେ ଚିଲିକା ପାଣିରୁ ଲୁଣ ତିଆରି କରୁଥିଲେ, ତା’ ସ୍ଥିର କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ନାହିଁ । ତଥାପି ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାରେ “ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ” ଚଳୁଥିବା ସମୟରେ ଉତ୍କଳୀୟ ବଣିକମାନେ ନିଜର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଲୁଣ ମଧ୍ୟ ନେଇ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ, ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ଓ ଛୋଟନାଗପୁର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ବିକ୍ରି କରୁଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ପୁଣି ଓଡ଼ିଶା ମୋଗଲ ସରକାରଙ୍କ ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ହେବା ସମୟରେ (ଖ୍ରୀ: ୧୫୬୫-୧୭୩୭ ଅବ୍ଦ) ସେଇ ସରକାର ଓଡ଼ିଶାର ଲୁଣ ଉପରେ ଟିକସ ବସାଇଥିବା କଥା ମଧ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ । ^(୧) ଅତଏବ ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜତ୍ୱର ଶେଷ ଏବଂ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୁଣ ମରାଯାଉଥିବା ସମ୍ଭବପର ।

ପ୍ରୋକ୍ତ ସମୟରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ କିମ୍ବା ଚିଲିକା କୂଳରେ ଆଜିକାଲି ପରି ବିଶେଷ ଲୋକବସତି ନ ଥିଲା । କେବଳ କେଉଟ, କଣ୍ଡରା ଓ ନୋଲିଆ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ମହ୍ୟଜୀବୀ ଲୋକ ବ୍ୟତୀତ କେହି ଏଠାରେ ସ୍ଥାୟୀ ବାସ କରି

ନ ଥିଲେ । ମହାଜୀବାମାନେ ଚିଲିକା ଓ ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛ ମାରି ନିଜ ଯେତେ ଯୋଷିବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରୁ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ କାଳର ଏଇ ମହାଜୀବାମାନେ ନିଜ ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇଁ କେବଳ ଚିଲିକାରୁ ଲୁଣ ତିଆରି କରୁଥିଲେ ।

ପରେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ବାଣପୁରର ଶେଷ ରାଜା ଶ୍ରୀ ହରିସେବକ ମାନସିଂହ (ଖ୍ରୀ: ୧୭୨୯-୧୭୯୫ ଅବ୍ଦ) ନିଜ ରାଜ୍ୟ “ବାଣପୁର” ହରାଇ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ “ଗୁରୁବାଇ” ଦ୍ଵୀପରେ ଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରି ନିଜର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସେଠାରେ ରହିଲେ । ସେ କାଳରେ ଗୁରୁବାଇ କିମ୍ବା ତନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ଵୀପଗୁଡ଼ିକ ଉର୍ବର ନ ଥିବାରୁ ସେଠାରେ କୃଷି କରିବାର ସୁବିଧା ନ ଥିଲା । ଲୋକମାନେ ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ ବସି ରହିଲେ ।

ସେତିକିବେଳେ ଏଇ ଅକର୍ମୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଚିଲିକାରୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଲୁଣ ତିଆରି କରିବା ଓ ମାଛ ମାରିବା ପାଇଁ ରାଜା ଶ୍ରୀ ହରିସେବକ ମାନସିଂହ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ତଦ୍ଵାରା ନିଜର ବାର୍ଷିକ ରାଜସ୍ଵର ବୃଦ୍ଧି ହେଲା ଏବଂ ଲୋକମାନେ ସୁବିଧାରେ କେତୋଟି ବ୍ୟବସାୟ କରି ଯୋଗ୍ୟ ପୋଷିପାରିଲେ । ପାରିକୁଦର ପ୍ରଥମ ରାଜା (ଶ୍ରୀ ହରିସେବକ) ଏଇ ମାଛ ଓ ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ଵାରା ନିଜର ରାଜସ୍ଵ ଆଦାୟ କରିଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି- “ପାରିକୁଦରେ ମଲେ ମାଲଲେ କଉଡ଼ି ।” ଲୁଣ ମାଲଲେ ଏବଂ ମାଛ ମଲେ କଉଡ଼ି ବା ପଇସା ଆଦାୟ ହେଉଥିବାରୁ ଏପରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ସେ କାଳରୁ ରହିଛି । ଆଜିକାଲି ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୁଣ ମରା ହୁଏ ନାହିଁ ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାୟ ସବୁ ଜମିଦାର କେବଳ ଚିଲିକା ମାଛରୁ ନିଜ ନିଜର ବାର୍ଷିକ ଆୟର ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ଧନ ପାଆନ୍ତି ।

ଇଂରାଜ-ଆଗମନ ପୂର୍ବରୁ ଏଠା ଲୁଣ ଯୋଜନାର ଅବସ୍ଥା

୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶା ଇଂରାଜମାନଙ୍କର ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ହେଲା । ତା’ ପୂର୍ବରୁ ଚିଲିକା କୁଳରେ କେବଳ “କରକଟା” ଲୁଣ ତିଆରି ହେଉଥିଲା । ଇଂରାଜ-ଅଧିକାର ପରେ ୧୮୧୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଂରାଜ ବଣିକମାନେ ଚିଲିକା କୁଳରେ “ପଙ୍ଗା ଲୁଣ” ତିଆରି ପ୍ରଥା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ । ^(୩)

ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧର୍ମଭୀରୁ ଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ କେବଳ “କରକଟା” ଲୁଣର ବିଶେଷ ଆଦର ଥିଲା । ସେ କାଳରେ ଯେଉଁମାନେ ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ନିତାନ୍ତ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟ ଥିଲେ । ଏଇ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ରକ୍ଷା ଲୁଣ (ପଙ୍ଗା ଲୁଣ) ତିଆରି କରି ଖାଇବା ମହାପାପ ବୋଲି ଧରାଯାଉଥିଲା । ମଠବାଡ଼ିରେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଭୋଗ ନିମନ୍ତେ ପଙ୍ଗା ଲୁଣ ବ୍ୟବହାର କରିବା ନିଷିଦ୍ଧ ଥିଲା । ଏପରିକି ଇଂରାଜ-ଅଧିକାର ପରେ ବିଳାତର ଲିଭରପୁଲ୍ (Liverpool) ସହରରୁ ଯେଉଁ ଲୁଣ ଏ ଦେଶକୁ ଆମଦାନୀ କରାଯାଇଥିଲା, ସେଇ ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ି ସେଇ ବିଦେଶୀ ଲୁଣର ପ୍ରଧାନ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ହୋଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ସେଇ ଲୁଣକୁ ଆଦୌ ବ୍ୟବହାର କରି ନ ଥିଲେ । ଏକ ଦିଗରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉକ୍ତ କରକଟା ଲୁଣ ତିଆରି ହେଉଥିବାରୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟ (ଇଂରାଜ)ମାନେ ତିଆରି କରୁଥିବାରୁ ଉକ୍ତ ଲୁଣକୁ ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ଥିଲେ । ^(୪)

ସ୍ଥାନ:

ଚିଲିକାର ନିମ୍ନ କେତୋଟି ସ୍ଥାନରେ କରକଟା ଲୁଣ ତିଆରି ହେଉଥିଲା ।

ଇଂରାଜ-ଆଗମନ ପୂର୍ବରୁ-

(୧) ଗୁରୁବାଇ

(୨) ସାତପଡ଼ା

ଏ ଦିଗଟି ସ୍ଥାନରେ କେବଳ କରକଟା ଲୁଣ ତିଆରି ହେଉଥିଲା । ସେ କାଳରେ ପାରିକୁଦର ପ୍ରଥମ ରାଜା ଶ୍ରୀ ହରିସେବକ ମାନସିଂହ ଗୁରୁବାଇରେ ଗଡ଼ କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ଵାବଧାନରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଦୁଇ ଗୋଟି ସ୍ଥାନରେ କରକଟା ଲୁଣ ତିଆରି କରି ତଦ୍ଵାରା ନିଜର ବାର୍ଷିକ ରାଜସ୍ଵ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ ।

ଇଂରାଜ-ଆଗମନ ପରେ, ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଦିଓଟି ସ୍ଥାନ ବ୍ୟତୀତ ନିମ୍ନ କେତୋଟି ସ୍ଥାନରେ କେବଳ “ପଙ୍ଗା ଲୁଣ” ତିଆରି ହେଉଥିଲା ।

- (୩) ନୂଆପଡ଼ା- (ପାରିକୁଦ)
- (୪) ଗୁରୁବାଇ- (ପାରିକୁଦ)
- (୫) ଚୁରୁଗାଁ- (ପାରିକୁଦ)
- (୬) ମାଲୁଦ (ପାରିକୁଦ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ରାଜ୍ୟ)
- (୭) ହରିଦାସ- (ଚିଲିକାର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ କୋଣରେ)
- (୮) ଭୂଷଣପୁର- (ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଖାସମାହାଲରେ)

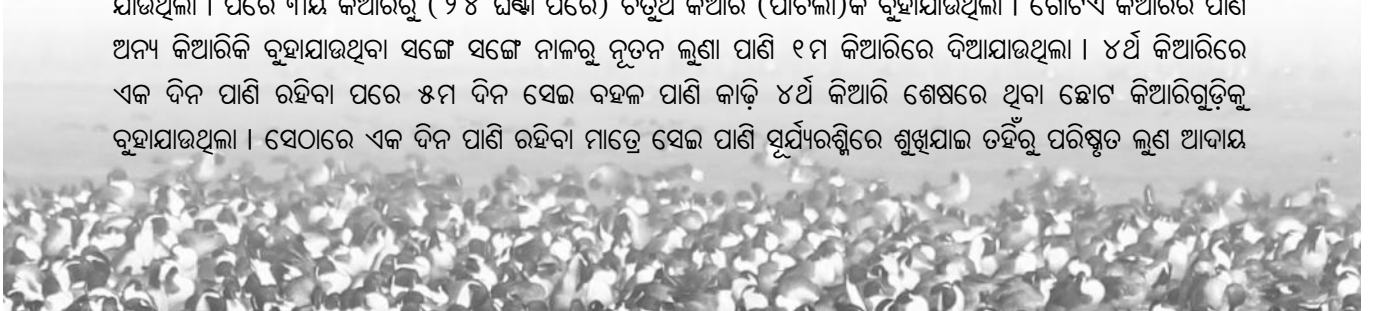
ଦେଶରେ ପଙ୍ଗା ଲୁଣର ବିଶେଷ ଆଦର ଓ ତିଆରି କରିବା ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରଚାରିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଧିକାଂଶ ଦ୍ଵୀପବାସୀ ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଲୁଣ ତିଆରି କରି ବେଶ୍ ସୁଖରେ ଦିନ କାଟୁଥିଲେ । ଆଜିକାଲି ଏଠା ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ବା କୁଦଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିଲେ ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ପଙ୍ଗାଲୁଣ ପାଇଁ ଯେଉଁ “ଚୁଲା” (ଲୁଣରନ୍ଧା ସ୍ଥାନ) ତିଆରି ହୋଇଥିଲା, ତହିଁର ସଙ୍କେତ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥାଉଁ । ପଙ୍ଗାଲୁଣ ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ କାଠ ଓ ମାଟିହାଣ୍ଡି (ମାଠିଆ) ଦରକାର ହେଉଥିଲା । ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଣ ରନ୍ଧା ହେଉଥିଲା, ସେଠାରେ ଥିବା ଭଙ୍ଗା ହାଣ୍ଡିର ଖପରାଗଦାଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ଇଂରାଜ ଆଗମନ ପରେ ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀର ଲୁଣରନ୍ଧା ଏଠାର ପ୍ରାୟ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର (ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟ ଓ ଶ୍ଵଶ୍ୟ) ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ ହୋଇଥିବାରୁ ପାରିକୁଦ, ମାଲୁଦ, ବଜ୍ରକୋଟ ଓ ମାଣିକାପାଟଣା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲୀ ଗଛଗୁଡ଼ିକ ସମୂଳେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଏଇ କାରଣରୁ ଗତ ୧୯୦୬-୧୯୦୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହୋଇଥିବା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ରିପୋର୍ଟରେ ଲେଖା ଅଛି- “ଜାଗାରମାହାଲ ଗୋଟିଏ ବୃକ୍ଷଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ।” (*) ଆଜିକାଲି ଅର୍ଥାତ୍ ଚିଲିକାରେ ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନ ବନ୍ଦ ହେବା ଦିନରୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଛାୟାପ୍ରଦ ବୃକ୍ଷ ଓ ବଗିଚା ଦେଖାଯାଏ ।

ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନର ପ୍ରଣାଳୀ:

୧. କରକଟା ଲୁଣ:- କରକଟା ଲୁଣ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ତିଆରି ହେଉଥିଲା, ସେଇ ସ୍ଥାନକୁ “ଆବରା” କୁହାଯାଉଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଆବରା ନିମ୍ନ ପ୍ରକାରରେ ତିଆରି ହେଉଥିଲା ।

ପ୍ରଥମେ ଚିଲିକାକୁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ନାଳ ଖୋଳା ଯାଉଥିଲା । ଏଇ ନାଳର ଶେଷ ଭାଗରେ ଆଠଗୋଟି ସଂଲଗ୍ନ ବଡ଼ କିଆରି ତିଆରି ହେଉଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ କିଆରିର ଆଡ଼ ଦୀର୍ଘ ୬୫ ଫୁଟ ଓ ଗହୀର ଯଥାକ୍ରମେ ୧୮, ୨୪, ୩୦ ଓ ୩୬ ଇଞ୍ଚ ଥିଲା । ଚତୁର୍ଥ କିଆରିର ଶେଷ ଭାଗରେ ୧୦/୧୨ ଗୋଟି ଅତି ଛୋଟ କିଆରି ତିଆରି ହେଉଥିଲା । ଏଇ ଛୋଟ କିଆରିର ଆଡ଼ ଦୀର୍ଘ ୫ ଫୁଟ ଓ ଗହୀର ପ୍ରାୟ ୬ ଇଞ୍ଚ ଥିଲା । ବଡ଼ କିଆରିଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାକ୍ରମେ କଞ୍ଚା, ଗଣ୍ଡି, ସିଟା ଓ ପାଟିଲା ନାମ ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ:- ପ୍ରଥମ ଦିନ ନାଳର ଲୁଣାପାଣି ପ୍ରଥମ ବା “କଞ୍ଚା” କିଆରିକୁ ବୁହାଯାଉଥିଲା । ସେଠାରେ ସେହି ପାଣି ୨୪ ଘଣ୍ଟା ଯାଏ ରହିଲା ପରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଦିନ ୧ମ କିଆରିର ପାଣି ଦ୍ଵିତୀୟ କିଆରିକୁ (ଗଣ୍ଡି) ଏବଂ ନାଳରୁ ଲୁଣା ପାଣି ୧ମ କିଆରିକୁ ବୁହାଯାଉଥିଲା । ଦ୍ଵିତୀୟ କିଆରିରେ ୨୪ ଘଣ୍ଟା ପାଣି ରହିବା ପରେ ସେଇ ପାଣି ୩ୟ କିଆରିକୁ (ସିଟା) ବୁହା ଯାଉଥିଲା । ପରେ ୩ୟ କିଆରିରୁ (୨୪ ଘଣ୍ଟା ପରେ) ଚତୁର୍ଥ କିଆରି (ପାଟିଲା)କୁ ବୁହାଯାଉଥିଲା । ଗୋଟିଏ କିଆରିର ପାଣି ଅନ୍ୟ କିଆରିକୁ ବୁହାଯାଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନାଳରୁ ନୂତନ ଲୁଣା ପାଣି ୧ମ କିଆରିରେ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ୪ର୍ଥ କିଆରିରେ ଏକ ଦିନ ପାଣି ରହିବା ପରେ ୫ମ ଦିନ ସେଇ ବହଳ ପାଣି କାଢ଼ି ୪ର୍ଥ କିଆରି ଶେଷରେ ଥିବା ଛୋଟ କିଆରିଗୁଡ଼ିକୁ ବୁହାଯାଉଥିଲା । ସେଠାରେ ଏକ ଦିନ ପାଣି ରହିବା ମାତ୍ରେ ସେଇ ପାଣି ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମିରେ ଶୁଖିଯାଇ ତହିଁରୁ ପରିଷ୍କୃତ ଲୁଣ ଆଦାୟ

ହେଉଥିଲା । ଛୋଟ କିଆରୀରୁ ଲୁଣ କାଢ଼ି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଥମେ ଗଦା କରାଯାଉଥିଲା, ତା' ନାମ “କାଣ୍ଡି” ଏବଂ ଏକାଧିକ କାଣ୍ଡିର ଲୁଣ ଶେଷରେ “ଗୋଲା”ରେ ରଖାଯାଇ ସେଠାରୁ ଦେଶ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ କରାଯାଉଥିଲା ।

ପ୍ରୋକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସାଧାରଣତଃ ୪/୫ ଜଣ ନିଯୁକ୍ତ ହେଉଥିଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଦୈନିକ ଦୁଇଅଣା ମଜୁରି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀରେ ହାରାହାରି ଏକ ସପ୍ତାହ ଶେଷରେ ପ୍ରାୟ ୧୫ ଟନ୍ ଲୁଣ ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା ।

୨. ପଙ୍ଗାଲୁଣ: ପଙ୍ଗା ବା ସିଝା ଲୁଣ ଦିୱତି ପ୍ରଣାଳୀରେ ତିଆରି ହେଉଥିଲା ।

(କ) ସାଧାରଣ ପ୍ରଣାଳୀ- ଚିଲିକାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଲୋକମାନେ ଲୁଣ ତିଆରି କରୁଥିଲେ । ମାଘ ମାସରେ ଚିଲିକା କୁଳରୁ ପାଣି କମିଯିବା ପରେ ସେଠାରେ ଯେଉଁ ଲୁଣା ମାଟି ଉଲୁସି ଉଠେ ସେଇ ମାଟିରୁ ପ୍ରାୟ ଅଧେ ବା ପାଏ ଇଞ୍ଚ ବହଳ ମାଟି ବାଉଁଶ ପାତିଆ ଦ୍ଵାରା ଚାଞ୍ଚି ଜମା କରାଯାଏ । ଏପରି ଜମା ହେବା ମାଟିରୁ ଲୁଣ ଅଂଶ ଧୋଇ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ଆଡ଼ ଦୀର୍ଘ ୧୫/୨୦ ଫୁଟ ଓ ପ୍ରାୟ ୩/୪ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚର ଗୋଟିଏ ଭାଡ଼ି ତିଆରି ହୁଏ । ଏଇ ଭାଡ଼ିର ନାମ ‘କଞ୍ଚାଗାତ’ । ସେଇ ଭାଡ଼ି ଉପରେ କାଠ ଓ କୁଟାର ଗୋଟିଏ “ଗନ୍ଧି” ବା ଛଣା ଯନ୍ତ୍ର ରଖାଯାଇ ତହିଁ ଉପରେ ପ୍ରୋକ୍ତ ଲୁଣାମାଟି ପ୍ରାୟ ଏକ ଫୁଟ ବହଳରେ ବିଛାହୁଏ । ସେଇ ମାଟି ଉପରେ ପାଣି ଭାଲିଲେ ମାଟିର ଲୁଣା ଅଂଶଗୁଡ଼ିକ ଭାଡ଼ି ତଳକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ଜମା ହୁଏ । ୨୪ ଘଣ୍ଟା ପରେ କଞ୍ଚା ଗାତର ସେଇ ଲୁଣାପାଣି ସଂଲଗ୍ନ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଖୋଲା ଗାତ ବା “ଦୁଆଗାତ”କୁ ଯାଏ । ସେଠାରେ ପୁଣି ୨୪ ଘଣ୍ଟାଯାଏ ସେଇ ପାଣି ରହିଲେ ତହିଁର ମଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକ ତଳେ ବସିଯାଏ ଏବଂ ଉପର ସଫା ପାଣି କାଢ଼ି ମାଠିଆରେ ସିଝାଯାଏ । ଏଇ ପାଣି ସିଝାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଚୁଲି ଓ ମାଠିଆ ଦରକାର ହୁଏ, ତାହାକୁ ଯଥାକ୍ରମେ “ଚୁଲା” ଓ “ଚାଢ଼ି” କୁହାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚୁଲାରେ ଏକକାଳୀନ ୫୦/୬୦୦ରୁ ୧୦୦ ଯାଏ ଚାଢ଼ି ବସିପାରେ । ଏଇ ଚାଢ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଅଭଡ଼ାକୁଡୁଆ ପରି ନଳିଆ ଓ ବଡ଼ ଶକ୍ତ ଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚୁଲାରେ ଚାଢ଼ିଗୁଡ଼ିକ ବେଡ଼କୁ ବେଡ଼ ବସେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚୁଲା ୭ ଦିନ ଯାଏ ଦିନାରାତି ଜଳେ । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଏଇ ଚାଢ଼ିଗୁଡ଼ିକରୁ ଲୁଣ ଛଣାଯାଏ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତହିଁରେ ପାତିଲା ବା ଦୁଆଗାତରୁ ପାଣି ଆଣି ଦିଆଯାଏ । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଜନଶୂନ୍ୟ କୁଦଗୁଡ଼ିକରେ ପୂର୍ବେ ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଲୁଣ ତିଆରି ହେଉଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କୁଦରେ ୨/୪ ଜଣଠାରୁ ୮/୧୦ ଜଣ ଯାଏ ଏକାଠି ମିଶି ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ ।

(ଖ) ପଙ୍ଗା ଲୁଣର ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରଣାଳୀ- କଟକ ଓ ବାଲେଶ୍ଵର ଅଞ୍ଚଳରେ ପୂର୍ବେ ଏଇ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଲୋକମାନେ ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ । ସେଠାରେ ସମୁଦ୍ର କୁଳରୁ ଲୁଣ ଆଦାୟ କରାଯାଉଥିଲା । ତେଣେ ପ୍ରଥମେ ଛୋଟ ଛୋଟ କିଆରି କରି ସେଇ କିଆରିରେ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ମଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ୨୪ ଘଣ୍ଟା ପରେ ସେଇ କିଆରିଗୁଡ଼ିକୁ ଚାଷ କରି ପୁଣି ସେଠାରେ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ୨/୪ ଦିନ ଏପରି କଲା ପରେ ସେଇ କିଆରିରୁ ମାଟି କାଢ଼ି ପ୍ରୋକ୍ତ ଭାଡ଼ିରେ ଛାଣି ସେଇ ଛଣାପାଣିକି ସିଝାଇ ତହିଁରୁ ଲୁଣ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ ।

ସେ କାଳରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା: ଓଡ଼ିଶା ଇଂରାଜମାନଙ୍କ ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ହେବା ପୂର୍ବେ ପ୍ରାୟ ୨/୩ ଶତବର୍ଷ କାଳ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀମାନେ ଏଠାରେ ଲୁଣ ମାରି ସୁଖରେ ଜୀବନ କଟାଉଥିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ସେକାଳରେ ଚିଲିକା-କୁଳବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଦେଶ କିମ୍ବା ତନ୍ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ଵୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଚାଷ ଆଦୌ ହେଉ ନ ଥିଲା, କି ଚାଷ କରିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଜମି ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନେ ବର୍ଷର ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ କାଳ କେବଳ ଚିଲିକାରୁ ମାଛ ଓ ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ । ନିଜର ଆବଶ୍ୟକ ଖର୍ଚ୍ଚ ବ୍ୟତୀତ ଅବଶିଷ୍ଟ ଭାଗ ସେମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶ ଓ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟକୁ ନେଇ ବିକ୍ରି କରୁଥିଲେ । ତତ୍ପରା ସେମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦର ଥିଲା । ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ଵାରା ଏଠା ଅଧିବାସୀ କିପରି ସୁଖରେ ଥିଲେ, ନିମ୍ନ ଗୀତଟିର ଘୋଷା ପଦରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ ।

“ଧନରେ ତୁ ତ ନ କର ମାନ

ପଣେ କଉଡ଼ିକୁ କାଟାଏ ପାନ । ଘୋଷା

ଫୁଲା ଲୁଣ ମାରି ନୋଲି ମାଲି କରି

କି କହିବି ତାଙ୍କ ମୁଖ-ଗୁମାନ
ପାରିଆ, ମୁକୁଟା, ମୁଗେଇ ମାନ ।^(୬)”

× × ×

ଇଂରାଜ-ଆଗମନ ପରେ ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନର ଅବସ୍ଥା:

ଇଂରାଜମାନେ ୧୮୦୩ରେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କଲେ । ତହିଁ ପରବର୍ଷ ସରକାରଙ୍କ ବିନାମୁମତିରେ କୌଣସି ଲୋକ ଲୁଣ ମାରି ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଆଇନ୍ ଜାରି ହେଲା । (Bengal System of Salt monopoly) କେବଳ ସ୍ଥାନୀୟ ରାଜା ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ସାମାନ୍ୟ ସୁବିଧା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏଇ ଆଇନ୍ ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ନିଜ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଲୁଣ ମାରିବାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ । ପରେ ୧୮୧୧ରେ ପୂର୍ବ ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ଉଠାଇ ଦିଆଗଲା । ଏଇ ବର୍ଷ ସରକାର ଅବକାରୀ ଆଇନ (Excise System) ଜାରି କଲେ । ଚୋରା ଭାବରେ ଯେଉଁମାନେ ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ କଠିନ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ରାଜା ଓ ଜମିଦାରମାନେ ଯେଉଁ ସୁବିଧା ପାଇଥିଲେ, ତା’ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ କରାଯାଇଥିଲା । ତା’ରି ଫଳରେ ଚିଲିକା-ଅଧିବାସୀମାନେ କେବଳ ସରକାରଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିଲେ ।

୧୮୧୫ରେ ଚିଲିକା କୁଳରେ ‘ପଟ୍ଟାଲୁଣ’ ତିଆରି ପ୍ରଥା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀ ଏଇ ସିଝାଲୁଣ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଘୃଣା ଦେଖାଉଥିଲେ । ୧୮୨୦ରେ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀର ବଣିକମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ପରିଷ୍କୃତ ଲୁଣ ଆଣି ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବିକ୍ରି କରିବାରୁ ଏଠା ଅଧିବାସୀ ମଧ୍ୟ ଏଇ ନୂତନ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଲୁଣ ତିଆରି କରି ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ ବଢ଼ାଇଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ଯେଉଁ ଲୁଣ ତିଆରି କରୁଥିଲେ, ତା’ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ଲୁଣ ଅପେକ୍ଷା ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଥିବାର ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶା କମିଶନର (୧୮୨୨) ମିଷ୍ଟର ଲିଂ ସାହେବ ଲେଖିଥିଲେ ।^(୭) ତଥାପି ଇଂରାଜ ବଣିକମାନେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ବାର୍ଷିକ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମହଣ ଲୁଣ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ଆଣି ଏଠାରେ ଅତି ଶସ୍ତାରେ ବିକ୍ରି କଲେ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏଠାର ଜାତୀୟ ଶିଳ୍ପର ଅଧୋଗତି ନିମନ୍ତେ ଏକାଧିକ ଆଇନ ଜାରି କଲେ । ଏଇ କାରଣରୁ ୧୮୫୩ରେ ବିଳାତ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆବିଷ୍ଟ ହୋଇ ଭାରତ ସରକାର ୧୮୬୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତର କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଲୁଣ ନ ମାରିବା ପାଇଁ ହୁକୁମ୍ ଜାରି କଲେ । ଫଳରେ ସେଇ ବର୍ଷଠାରୁ ଏଇ ଅଞ୍ଚଳର ଲୁଣମରା ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ଦ ହେଲା ।

ପରିଣାମ:

ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଓ ଚିଲିକା ଉପକୂଳରେ ଯେଉଁ ୮/୧୦ ହଜାର ଲୋକ କେବଳ ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ୱାରା ଜୀବନ କଟାଉଥିଲେ, ଲୁଣମରା ବନ୍ଦ ହେବା ଆଇନ୍ ଜାରି ହେଉ ହେଉ ସେମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଏକାବେଳକେ ଶୋଚନୀୟ ହେଲା । ଏଇ ଅଞ୍ଚଳରେ କୃଷି ଉପଯୋଗୀ ଚାଷଜମି ନ ଥିବାରୁ ଏଠା ଅଧିବାସୀ ଅନନ୍ୟାୟାୟ ହୋଇ ବସି ରହିଲେ । ଏହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେତେକ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିକୂଳ ହେଲା । ଲୁଣମରା ବନ୍ଦ ହେବା ପରବର୍ଷ (୧୮୬୪) ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭୀଷଣ ମରୁଡ଼ି, ତା’ପରେ ବର୍ଷାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭାବ ଫଳରେ ୧୮୬୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭୟାନକ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ (ନଅଙ୍କ) ଏସବୁ ମିଶି ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ଲୋକଙ୍କୁ କାଳଗ୍ରାସରେ ପକାଇଥିଲେ ।^(୮) ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଭୟାବହ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରୁ ବଞ୍ଚି ରହିଲେ, ସେମାନେ ନିଜର ଘରଦ୍ୱାର ଓ ପିଲା ମାଇପ ଛାଡ଼ି ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତରକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ କୁଳିକାମ କରି ପେଟ ପୋଷିଲେ । ୧୮୬୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର “ନଅଙ୍କ” ଦୁର୍ଭିକ୍ଷଠାରୁ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଏଇ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଶତ ଶତ ଲୋକ ସୁଦୂର କଲିକତା, ଆସାମ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ କୁଳିକାମ କରନ୍ତି ।

୧୮୬୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ସରକାରୀ ଆଇନଦ୍ୱାରା ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନ ବନ୍ଦ କରିବା ଫଳରେ ଚିଲିକା-ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଲୋକମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା କିପରି ଦିନକୁ ଦିନ ଶୋଚନୀୟ ହେଲା, ସେ ବିଷୟ ୧୮୬୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର “କଲିକତା ରେଜେକ୍ଟ”ରେ ଲେଖା ଅଛି ।

The earliest symptoms of severe distress appeared in Puri in the outturn of 1865, and were at that time confined to a particular part of the district known as the country of Malud and Parikud, a narrow, sandy and salt tract lying between Chilka Lake and the sea. The natural product of the tract is salt.

The people had lived always by the manufacture of salt depending little upon the uncertain outturn of the crops When the monopoly of the salt was abandoned by the govt, the means of subsistence of the people of Malud and Parikud became most precarious. ++ Except for the manufacture of salt, the tract would not probably, in fact be inhabitable. ^(୯)

୧୮୬୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଲୁଣମରା ବନ୍ଦ ହେଲା ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ୩୦ ବର୍ଷ ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୮୯୨-୯୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ଚିଲିକା କୂଳରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଆଦେଶ ପାଇ ଏଠା ଅଧିବାସୀ ପୁଣି ପଞ୍ଜା ଲୁଣ ତିଆରି କରିଥିବାର ସେଇ ସରକାରଙ୍କ ରିପୋର୍ଟରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ । ^(୧୦) ସେଇ ରିପୋର୍ଟର ୨ୟ ପୃଷ୍ଠାରେ ଲେଖା ଅଛି:-The factory of Gurubai (Parikud) was capable of producing as good and pure salt as elsewhere in the Presidency of Madras.

Clause 14- A quantity of 20269 Maunds was produced during the Season of 1892, which must be considered as exceedingly satisfactory, seeming that it was the 1st year of manufacture since the reopening of the factory and that only a limited area was brought under manufacture.

Clause 26- The salt manufactured both at Tua and Gurubai was good. It contained a large percentage of sodium chloride.

(Proportion of Ncloz- 26.06 in 1000)

ଦ୍ଵିତୀୟ ଥର ଲୁଣ ପୋଛାନ୍ତ ହେବା ସମୟରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜର ନିମ୍ନ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଲୁଣକାଣ୍ଡି ବା ଲୁଣଗୋଦାମମାନ ଥିଲା:-

- ୧- ମିଠାକୂଅ (ପାରିକୁଦ)
- ୨- ଗୁରୁବାଇ (ପାରିକୁଦ)
- ୩- ଚୁରୁଗା (ପାରିକୁଦ)
- ୪. ନୂଆପଡ଼ା (ପାରିକୁଦ)
- ୫. ସିଆଣ୍ଡି (ପାରିକୁଦ)
- ୬- ଫତେପୁର (ମାଲୁଦ)
- ୭- ବୁଡ଼ାବର (ମାଲୁଦ)
- ୮- ରାମଲେଙ୍କା (ବକ୍ରକୋଟ)
- ୯- ନନ୍ଦଳା (ବକ୍ରକୋଟ)

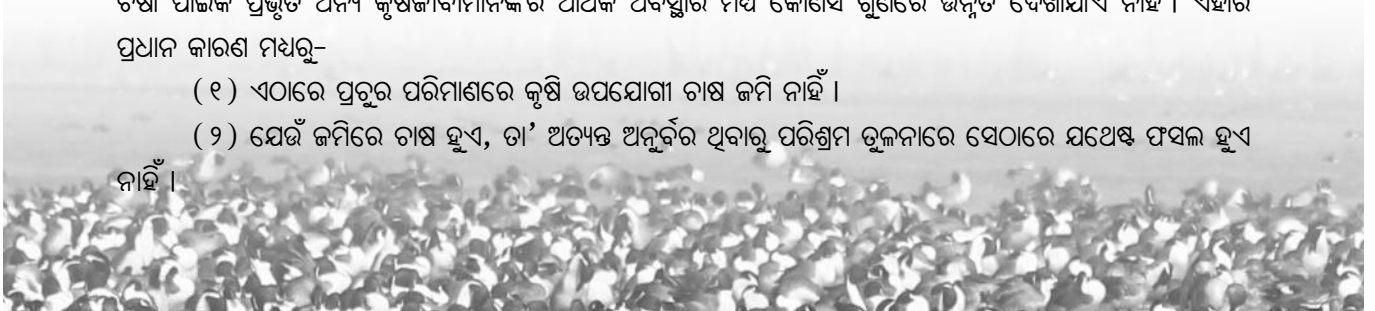
ପରିଶେଷରେ ୧୮୯୯-୧୯୦୦ରେ ସରକାର ବାହାଦୁର ଏ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଲୁଣ ପୋଛାନ୍ତ ଏକାବେଳେକେ ବନ୍ଦ କଲେ-ଫଳରେ ଏଠା ଲୋକମାନେ କାଙ୍ଗାଳ ହୋଇ ଅକଥନୀୟ କଷ୍ଟରେ ଜୀବନ କାଟନ୍ତି ! ^(୧୧)

ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନର ଅବସ୍ଥା:

ଆଜିକାଲି ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ଦେଖାଯାନ୍ତି; ୧ମ- କେଉଟ, କଣ୍ଡରା ପ୍ରଭୃତି ମହ୍ୟଜୀବୀମାନେ, ୨ୟ- କୃଷିଜୀବୀଗଣ । ଚିଲିକାରୁ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ୩ / ୪ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ମାଛ ଆଦାୟ ହେଉଛି, ତଥାପି ଏଠା ମହ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଓ ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥା କାହିଁକି ଦିନକୁ ଦିନ ଶୋଚନୀୟ ହେଉଛି ସେକଥା ପୂର୍ବେ କୁହାଯାଇଛି । ମହ୍ୟଜୀବୀ ବ୍ୟତୀତ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଚଷା ପାଇକ ପ୍ରଭୃତି ଅନ୍ୟ କୃଷିଜୀବୀମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାର ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଗୁଣରେ ଉନ୍ନତି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ମଧ୍ୟରୁ-

(୧) ଏଠାରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ କୃଷି ଉପଯୋଗୀ ଚାଷ ଜମି ନାହିଁ ।

(୨) ଯେଉଁ ଜମିରେ ଚାଷ ହୁଏ, ତା' ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁର୍ବର ଥିବାରୁ ପରିଶ୍ରମ ତୁଳନାରେ ସେଠାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଫସଲ ହୁଏ ନାହିଁ ।

(୩) ସାଧାରଣତଃ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅତି କମ୍ ବା ଅତି ଅଧିକ ବର୍ଷା ହେବାରୁ ଏଠାର ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ଲୋକମାନଙ୍କର ବାର୍ଷିକ ଅନୁକୃଷ୍ଟ ଦିନକୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ।

(୪) ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହେଲେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ନ ଥିବାରୁ (ଲୁଣ ବନ୍ଦ ହେବା ଦିନରୁ) ଏଠା ଲୋକମାନେ ହୁଏତ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ଯାଇ କୃଷିକାମ କରନ୍ତି ବା ମୁଷିଭିକ୍ଷା କରି ଜୀବନ କାଟନ୍ତି । ଅଳ୍ପ କେତେକ ବଳବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ରେଙ୍ଗୁନ୍ କଲିକତା ଯା'ନ୍ତି ।

(୫) ଆର୍ଥିକ ଅଭାବରୁ ଏଠା ଅଧିବାସୀ ନିତାନ୍ତ ଅନୁନ୍ନତ, ଅଶିକ୍ଷିତ ଓ ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତାର ବହୁ ପକ୍ଷରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରତିକାର

ଲୋକମାନଙ୍କର ଏଇ ଆର୍ଥିକ ଦୁରବସ୍ଥା ଦୂର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପୁଣି ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନ କରିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଧହୁଏ । ଏହା କରାଇବା ପାଇଁ ପାରିକୃଦର ଭୂତପୂର୍ବ ରାଜା ରାଧାମୋହନ ମାନସିଂହ ଏକାଧିକ ଥର ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ଓ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରାଇଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଦିଗରେ ସରକାରଙ୍କ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାନୁଭୂତି ଥିବାର ମଧ୍ୟ ଶୁଣାଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇନାହିଁ ।

ନିକଟରେ ପାରିକୃଦର ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜାଙ୍କୁ ଏଇ ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନ ଅଧିକାର ଦିଆଯାଇଥିବାର ଶୁଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଯେତେଦିନ ଯାଏ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଓ ବିଳାତୀ ଲୁଣ ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତରେ ବିକ୍ରି ହେବା ବନ୍ଦ ନ ହେବ, ତେତେ ଦିନଯାଏ ଚିଲିକାରେ ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ କିଛି ସୁବିଧା ବା ଲାଭ ହେବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଆଜିକାଲି ଚିଲିକା କୂଳରେ ବା ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଜାଲେଣି କାଠ ନାହିଁ । କାଠ ଅଭାବରେ ପଙ୍ଗା ଲୁଣ ତିଆରି କରିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭୁବନାନନ୍ଦ ଦାସ ଏମ୍‌ଏଲ୍‌ଏ କାଠ ବଦଳରେ ତାଳତେର କୋଇଲା ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି ।^(୧୨) ଅବଶ୍ୟ କୋଇଲା ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହା କରାଯାଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଓ ଗଡ଼ଜାତବାସୀ କେବଳ ଏଇ ଜାତୀୟ ଲୁଣ ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ ନ ହେଲେ ଏବଂ ସେ ଦିଗରେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହାଯ୍ୟ ନ ପାଇଲେ ଏତେ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା କୌଣସି ଜଣେ ଦୁଇ ଜଣ ଲୋକର ସାଧ୍ୟ ହେବା ସହଜ ବୋଧହୁଏ ନାହିଁ ।

ଭବିଷ୍ୟତ

ଚିଲିକାର ପ୍ରତି ଏକର ଜମିରେ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ୬୦୦ ମହଣ ଲୁଣ ତିଆରି ହୋଇପାରେ ବୋଲି ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଲୁଣ ବିଶାରଦ ତାଙ୍କ ରିପୋର୍ଟରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ।^(୧୩) ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଓ ଚିଲିକା କୂଳର ହଜାର ହଜାର ଏକର ଜମିରେ କୌଣସି ଫସଲ ହୁଏ ନାହିଁ କି ତଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଲାଭ ନାହିଁ । ଏଇ ଜମିରେ କରକତା ଓ ପଙ୍ଗା ଲୁଣ ତିଆରି କଲେ ଏକା ଚିଲିକାରୁ ପ୍ରତି ବର୍ଷ କୋଟି କୋଟି ମହଣ ଲୁଣ ତିଆରି ହୋଇପାରେ । ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ପାଇଁ ବାର୍ଷିକ ପ୍ରାୟ ୬୦୦୦୦୦ ମହଣ ଲୁଣ ଦରକାର ହୁଏ । ଚିଲିକାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାଧାରଣ ଜମିରେ ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନ ହେଲେ ଓଡ଼ିଶା ଓ ଗଡ଼ଜାତର ବାର୍ଷିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ବାଦ୍ ଅବଶିଷ୍ଟ ଲୁଣ ଦେଶ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ କରାଯାଇପାରେ ।

ନିକଟରେ ଓଡ଼ିଶାର ପୃଥକ୍ ପ୍ରଦେଶ ଗଠିତ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ଭବିଷ୍ୟତ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଅର୍ଥ ଅନବନ ହେବା ଆଶଙ୍କା କରନ୍ତି, ସେମାନେ ବୋଧହୁଏ ଚିଲିକାର ମାଛ ଓ ଲୁଣ ପ୍ରତି ଆଦୌ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ସରକାରୀ ଅର୍ଥ ବିଶାରଦଙ୍କୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ନେତୃତ୍ୱ ଏ ଦିଗରେ ବିଶେଷ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ ଭାବୀ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର କୌଣସି ଅଭାବ ରହିବ ନାହିଁ ବୋଲି ନିଃସନ୍ଦେହରେ କୁହାଯାଇପାରେ । ଚିଲିକାରେ ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶାର ହଜାର ହଜାର ପ୍ରବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ପୁଅ ରେଙ୍ଗୁନ୍ ଓ କଲିକତାରୁ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରିବେ ଓ ତଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଶାର ମଜୁରିଆଙ୍କ ଅଭାବ ରହିବ ନାହିଁ ।

□□□

ଚିଲିକା ଓ ଜାଗିରିମାହାଲ୍

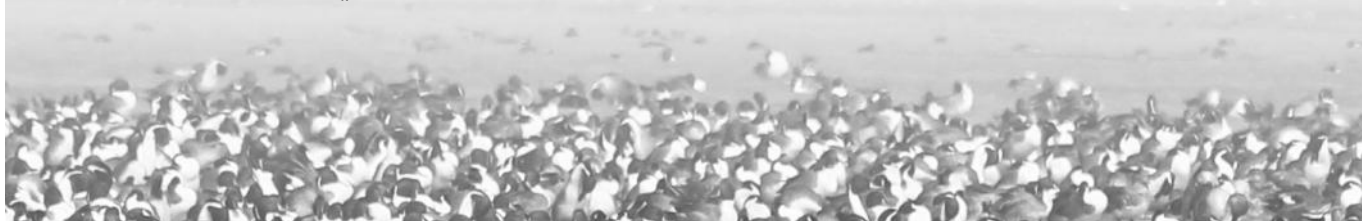
ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରୁ ପାରିକୁଦ, ମାଲୁଦ, ବଜ୍ରକୋଟ, ମାଣିକପାଟଣା ଓ ଅନ୍ଧାରା- ଏଇ ପାଞ୍ଚଟି ପ୍ରଗଣାକୁ “ଜାଗିରିମାହାଲ୍” କୁହାଯାଏ । ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଇଂରାଜୀମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିବା ପାଇଁ ଗଞ୍ଜାମରୁ ପ୍ରୋକ୍ତ ପ୍ରଗଣା ଦେଇ ଯିବା ସମୟରେ ମାଲୁଦର ତତ୍କାଳୀନ ମରହଟ୍ଟା ଜମାଦାର ସେଣ୍ଟ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଖାଁ ଇଂରାଜୀମାନଙ୍କୁ ମାଣିକପାଟଣାଠାରେ ଚିଲିକା ମୁହାଣ ପାରି କରାଇ ଦେଇଥିବାରୁ ସେଇ ସାହାଯ୍ୟର ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ଇଂରାଜୀ ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ପ୍ରଗଣାଗୁଡ଼ିକ ନିଷ୍କର ଜାଗିରି ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ଦିନରୁ ଏଇ ପ୍ରଗଣାଗୁଡ଼ିକୁ “ଜାଗିରିମାହାଲ୍” କୁହାଯାଏ । ଏଇ ଜାଗିରିମାହାଲ୍‌ର ପୂର୍ବ ଇତିହାସ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ଏଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେବ-

୧୭ଶ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପୂର୍ବରୁ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ କିମ୍ବା ତା’ର କୂଳରେ ଅଳ୍ପ କେତେକ ନୋଲିଆ, କେଉଟ ଓ କଣ୍ଡରା ପ୍ରଭୃତି ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ଲୋକ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାତିର ଲୋକମାନେ ବାସ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସେଇ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ବାଣପୁରର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ଯଦୁରାଜ ମାନସିଂହ (୧୫୬୬-୧୬୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ) ମୋଗଲ ବାଦଶାହ ଆକବରଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ତାଙ୍କଠାରୁ ଚିଲିକା ଓ ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପର ଅଧିକାରୀ ହେବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସନନ୍ଦ ପାଇଥିଲେ ।^(୧୪) ତଥାପି ସେଠାରେ ସେପରି କୌଣସି ଲୋକବସତି ନ ଥିଲା । କେତେ କାଳ ପରେ ଚିଲିକା ପାଣିରୁ ଲୁଣ ଆଦାୟ କରିବା ପାଇଁ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଲୋକବସତି ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସେଇ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ବାର୍ଷିକ ରାଜସ୍ୱ ସୁବିଧାରେ ଆଦାୟ କରିବାପାଇଁ ବାଣପୁରର ନବମ ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମାନସିଂହ (୧୬୫୭-୧୭୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ) ତାଙ୍କ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ମଧୁସୂଦନ ପଟ୍ଟନାୟକ ନାମକ ଜଣେ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ବଜ୍ରକୋଟରେ ରଖାଇଥିଲେ । ସେଇ କର୍ମଚାରୀଙ୍କି ‘ପରିଛା’ ଉପାଧି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ମଧୁସୂଦନ ପରିଛା ବଜ୍ରକୋଟରେ ରହି ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ସରକାରୀ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ ।

ପରେ ବାଣପୁରର ୧୪ଶ ରାଜା ହରିସେବକ ମାନସିଂହ (୧୭୭୯-୧୭୯୫) ନିଜର ବାଣପୁର ରାଜ୍ୟ ହରାଇ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ “ଗୁରୁବାଇ” ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ମଧୁସୂଦନ ପରିଛାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ବଜ୍ରକୋଟ ଓ ଅନ୍ଧାରାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଲିକ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ପୁଣି ମାଲୁଦରେ ଜଣେ ଖଣ୍ଡାୟତ ଜମିଦାର-ସର୍ଦ୍ଦାର କପିଳେଶ୍ୱର ଦକ୍ଷିଣ କବାଟ ମହାପାତ୍ର ସେଇ ପ୍ରଗଣାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲେ । ଏଇ ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଜଣେ “ଜମାଦାର” କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧ “ମାଣିକପାଟଣା” ଏଇ ଜାଗିରିମାହାଲ୍‌ର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଗଣା ଅଟେ । ଓଡ଼ିଶା-ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ (୧୪୭୯-୧୫୦୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ) ତାଙ୍କର କାଞ୍ଚି ଅଭିଯାନ ସମୟରେ ଏଇ ମାର୍ଗ ଦେଇ ପୁରୀରୁ ଗଞ୍ଜାମ ଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ରାଜାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ୱୟଂ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ବଳଭଦ୍ର ଯଥାକ୍ରମେ ଧଳା ଓ କଳା ଘୋଡ଼ାରେ ଯାଇ ଏଇ ପ୍ରଗଣାରେ “ମାଣିକ” ନାମ୍ନୀ ଗଉଡୁଣୀଠାରୁ ଦହି ଖାଇ ତାକୁ ନିଜ ଆଙ୍ଗୁଠିରୁ ସ୍ପର୍ଶମୁଦି ଦେଇଥିବା ଓ ଏଇ ସ୍ପର୍ଶମୁଦି ଦେଖି ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ମାଣିକକୁ ତା’ର ଦହିର ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ ପରେ ସେଠାରେ “ମାଣିକପାଟଣା” ବସାଇଥିବାର ଯେଉଁ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି, ସେଇ କିମ୍ବଦନ୍ତୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ମାଣିକପାଟଣା ଏଇ ମାଣିକପାଟଣା ଥିବାର ଲୋକମୁଖରୁ ଜଣାଯାଏ । କେତେ କାଳ ପରେ ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ହିନ୍ଦୁ ଜମିଦାର ଥିଲେ ।^(୧୫)

ସେଇ ଜମିଦାର କେବଳ ଚିଲିକାରୁ ଲୁଣ ମାରି ନିଜର ଜମିଦାରୀ ସ୍ଥାପନ କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ପରେ ଲୋକନାଥ ରାୟ ନାମକ ଜଣେ ସୁଦକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କ ହାତରେଏଇ ଜମିଦାରୀ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ନିଜର ସୁପରିଚାଳନା ଓ ମିତବ୍ୟୟ ଯୋଗୁଁ ଏଠା ଜମିଦାରୀର ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ ।^(୧୬)

ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ବିଶେଷ ପରିଚୟ:

୧୭୫୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶା ମୋଗଲମାନଙ୍କଠାରୁ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଗଲା । ତଥାପି ଅନେକ ମୋଗଲ ଓ ପଠାଣ ସିପାହି ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ପିତା ସେହିପରି ଜଣେ ସିପାହି ଥିଲେ । ସେ ନାଗପୁରର “ଚୌରାଚହାଣ” ନାମକ ସ୍ଥାନରୁ ଆସିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ପ୍ରଥମ କେତେକ ବର୍ଷ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ବ୍ରହ୍ମଗିରି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ନୃସିଂହପାଟଣାରେ ଥିଲେ । ତା’ପରେ ମାଲୁଦର ସର୍ଦ୍ଦାର କପିଳେଶ୍ୱର ଦକ୍ଷିଣ କବାଟ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଜଣେ ‘ଜମାଦାର’ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସେଠାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଦେଶରେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା ଓ ଚିଲିକା ମୁହାଣ ଦେଇ କୌଣସି ଶତ୍ରୁକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇ ନ ଦେବା ଏଇ ଜମାଦାରର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ।

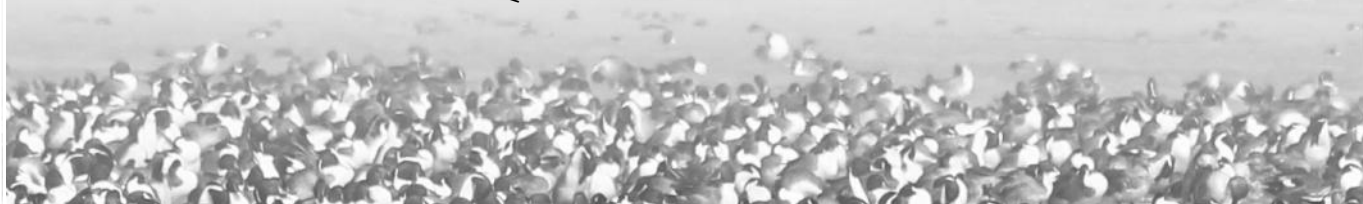
ଜାଗିରି ଲାଭ:

୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ୮ ତାରିଖ ଦିନ ଗଞ୍ଜାମରୁ କର୍ଣ୍ଣେଲ୍ ହାର୍କୀଟଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପ୍ରାୟ ୫୦୦ ସୈନ୍ୟ (ହିନ୍ଦୁ ଓ ଯୁରୋପୀୟ ସିପାହି) ଆସି ମାଲୁଦ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ “ନବା” ଗ୍ରାମରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ସମୟରେ “ନବା” ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଗ୍ରାମ ଓ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଫାଣ୍ଡି ଓ ତାଳଘର ଏବଂ ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ଘର ଥିଲା । ନବାରେ ପହଞ୍ଚିବା କ୍ଷଣି ସ୍ଥାନୀୟ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରାମର୍ଶ କରିବା ପାଇଁ ଇଂରାଜୀ ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଜମିଦାର ତାହାଙ୍କ ସହ ଦେଖା କରି ନ ଥିଲେ । ଏପରିକି ପାରିକୁଦର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ଭଗୀରଥ ମାନସିଂହ (୧୭୯୫-୧୮୧୫) ଇଂରାଜୀମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଅମାନୁଷ୍ଟିକ ରାକ୍ଷସ ଜାତିର ଲୋକ ବୋଲି ଭାବିଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଗୁମ୍ଫା ପରି ମୁହଁ ଓ ଦୁଇଟା ଅତି ବଡ଼ କାନ ଥିବାର ଓ ଏଇ କାନରେ ସେମାନେ ଘୋଡ଼ାଲ ହୋଇ ଶୋଇବାର ଶୁଣିଥିଲେ । ଏପରି ରାକ୍ଷସ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଅନୁଚିତ ବୋଲି ଭାବି ସେ ଆଦୌ ଦେଖା କରି ନ ଥିଲେ । ^(୧୭)

ଠିକ୍ ଏତିକି ବେଳେ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଇଂରାଜୀ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଚିଲିକା ମୁହାଣ ପାରି କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ଓ ସେଇ ସାହାଯ୍ୟର ପୂରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ “ଜାଗିରିମାହାଲ୍” ପାଇଥିଲେ । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଏ ଅପଚରା ପ୍ରଦେଶ ପାର କରିବା ପାଇଁ ଇଂରାଜୀ ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଗସ୍ତର ସମୁଦାୟ ଅଂଶ ଦେବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ଥିଲେ । ^(୧୮) ସେଇ କାରଣରୁ ବକ୍ସକୋଟ, ମାଲୁଦ, ପାରିକୁଦ, ମାଣିକପାଟଣା ଓ ଅନ୍ଧାରୀ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ପ୍ରଥମ ସନନ୍ଦରେ ଲେଖାଯାଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ପରେ ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଆପଣ ଉଠିବାରୁ ପାରିକୁଦ ଉକ୍ତ ସନନ୍ଦରୁ କାଟି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତଥାପି ପାରିକୁଦର ବାର୍ଷିକ ପେସ୍କେସ୍ ୪୧୭୦୦ଟଙ୍କା ଫତେ ମହମ୍ମଦ କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ପାଇବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କ ପରି ମାଲୁଦର ସର୍ଦ୍ଦାର ମଧ୍ୟ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଇଂରାଜୀଙ୍କଠାରେ ଆପଣ କରିଥିଲେ । ଏଇ ଆପଣ ଫଳରେ ସର୍ଦ୍ଦାର ପୂର୍ବେ ମହରଜାଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ବେତନ ପାଉଥିଲେ, ସେଇ ବେତନ ବଦଳରେ ପ୍ରାୟ ୪୨ ବାଟି ନିଷ୍କର ଜାଗିରି ଜମି ପାଇବାର ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଆଜସୁଦ୍ଧା ମାଲୁଦର ଖଣ୍ଡାୟତମାନେ ଏଇ ଜମି ଦଖଲ କରି ଆସୁଛନ୍ତି ।

ସନନ୍ଦ ପାଇବା ସମୟରେ ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଇଂରାଜୀ ସରକାରଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳିବା ନିମନ୍ତେ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ନ କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ କବୁଲିୟତ୍ ଲେଖିଦେଇଥିଲେ; ^(୧୯) ତଥାପି ସନନ୍ଦ ପାଇବାର ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ସେ ଅନ୍ୟ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ବେଦଖଲ କରି ନିଜେ ସର୍ବେସର୍ବା ହେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ^(୨୦) ଏପରିକି ଏଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ସେ ମାଲୁଦର ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଳି କରି ମାଲୁଦଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୧୫ ମାଇଲ୍ ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ଉଦୟଗିରି ନାମକ ଜଙ୍ଗଲରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଗଡ଼ ତିଆରି କରି ସେଠାରେ କେତେ କାଳ ରହିଥିଲେ ।

ପ୍ରଥମେ ମରହଟ୍ଟା ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ ଥାଇ ସେଇ ସରକାରଙ୍କୁ କିମ୍ବା ସ୍ଥାନୀୟ ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କୁ ନ ଜଣାଇ ଇଂରାଜୀ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଚିଲିକା ମୁହାଣ ପାର କରାଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ଜାଗିରି ସନନ୍ଦ ପାଇଥିବାରୁ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ସେ କାଳରେ ‘ନିମକହାରାମ ଜାଗିରିଦାର’ ବୋଲି ଡାକିଥିଲେ ।

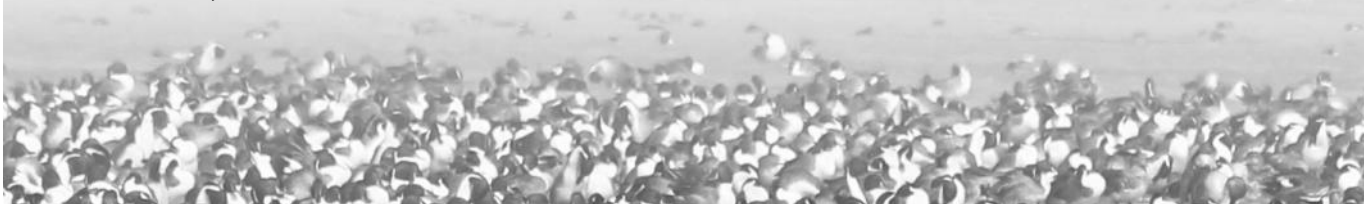
ଜାଗିରି ଲୋପ:

ଜାଗିରି ସମୟ ପାଇବା ପରେ ଅନ୍ୟ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଯେପରି ଅତ୍ୟାଚାର କରିଥିଲେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ତାଙ୍କର ବିଳାସିତା ବଢ଼ିଥିଲା । ଉଦୟଗିରିରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଗଡ଼ (ଫତେଗଡ଼) ତିଆରି କରିବା ପରେ ମାଲୁଦରେ ମଧ୍ୟ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାସାଦ ଗଢ଼ିଥିଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଜମିଦାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନାନା ପ୍ରକାର ମକଦ୍ଦମା ପ୍ରଭୃତି କରି ଫତେ ମହମ୍ମଦ ନିଜ ଜୀବିତାବସ୍ଥାରେ ଜାଗିରିମାହାଲର ଅନେକ ସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୁଅ ଯାମୁଲୁଦ୍ଦିନ୍ ବିଶେଷ ରଣଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ୧୮୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନିଜ ଜମିଦାରୀରୁ ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ନିଲାମ କରାଇଥିଲେ ।^(୨୧) ଏଇ ନିଲାମ ବେଳେ ଭିଜ୍ଜାରପୁରର ଜମିଦାର ପ୍ରାୟ ୭ ଅଣାର ଜମିଦାରୀ କିଣିନେଇଥିଲେ । ତା'ପରେ ୧୮୮୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ନାତି ଯାମାଲଲୁଦ୍ଦିନ୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇ ଇଂରାଜୀ ସରକାରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥୀ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନିଜର ଅସାବଧାନତା ଯୋଗୁଁ ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇଥିବାରୁ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ଆଦୌ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ନ ଥିଲେ ।^(୨୨)

ବର୍ତ୍ତମାନର ଅବସ୍ଥା:

ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ନାତି ଯାମାଲ ଉଦ୍ଦିନ୍ଙ୍କ ରାଜୁତିରେ ତାଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ନିଲାମ ବା ବିକ୍ରି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଅବଶିଷ୍ଟ ଯାହା ଥିଲା, ସେତକ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟାଯାଇଥିଲା । ଜାଗିରିଦାର ଜଣେ ମୁସଲମାନ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ଜାତିର ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଏଇ ଘରର ଝିଅମାନେ ମଧ୍ୟ କିଛି କିଛି ସମ୍ପତ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ତେଣୁ ୧୯ଶ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ପ୍ରାରମ୍ଭବେଳକୁ ସମୁଦାୟ ଜାଗିରି ସମ୍ପତ୍ତି (ପାରିକୁଦ ଓ ମାଣିପାଟଣାର ଗୋପାଳାପୁର ବାଦ୍ ଦେଇ) ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏଇ ବିଭକ୍ତ ଅଂଶରୁ ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ଭିଜ୍ଜାରପୁର ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଦଖଲରେ ଏବଂ ଅପର ଅଂଶଗୁଡ଼ିକ ଯଥାକ୍ରମେ ଏସୁନାବିବି ଓ କଟକର ଆଉ କେତେକ ଜମିଦାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିଛି । ଆଜିକାଲି ପ୍ରକୃତ ଜାଗିରିଦାରଙ୍କର ଯେଉଁ ବଂଶଧରମାନେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଦାଣ୍ଡର ଭିକାରି ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରାରେ ଜୀବନଯାପନ କରନ୍ତି ! ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କର ଉଦୟଗିରିର ‘ଫତେଗଡ଼’ ଭାଙ୍ଗି ଭୂମିସାର୍ ହୋଇଛି । ସେଠାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁରୁଣା କୁଅ ଓ ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ଇଟାଗଦା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ମାଲୁଦରେ ଥିବା ନିଜ ଘର ଖଣ୍ଡିକ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଭାଙ୍ଗିଯାଇ ସେଠାରେ ଉଇବିଲା, କଲା ଦୁଦୁରା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲ ବୃକ୍ଷ ଜାତ ହୋଇଛି । ମାଲୁଦର ଏକ କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ “ଆଜି ଯେ ରାଜେନ୍ଦ୍ରାସନେ କାଲି ସେ ଫକିର” ଏଇ ନୀତିଟି ଏଠାରେ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ଘଟିଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ଆଜିକାଲି କେବଳ ପାରିକୁଦ ରାଜ୍ୟକୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଥିଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ନିତାନ୍ତ ବାଲୁକାମୟ ଥିବାରୁ ଏବଂ ବାରମ୍ବାର ବନ୍ୟା ବା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଏଠାରେ ଦେଖାଦେଉଥିବାରୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଦିନୁଦିନ ଶୋଚନୀୟ ଦେଖାଯାଉଛି । ଯେଉଁ ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ପ୍ରଜା କେବଳ ଚିଲିକାରୁ ମାଛ ମାରି ଜୀବନଯାପନ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ ବାସ୍ତବରେ ଦୁଃଖ ମାଡ଼େ । ଯେଉଁ ମହ୍ୟଜୀବାମାନେ ଚିଲିକାରୁ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ୩/୪ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ମାଛ ମାରି ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲା ଓ ଗଡ଼ଜାତକୁ ଏବଂ ସୁଦୂର କଲିକତା ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶକୁ ମାଛ ଯୋଗାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଭଙ୍ଗା କୁଡ଼ିଆ, ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଷ ବେଶଭୂଷା ଓ ନିରକ୍ଷରାବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ କିଏ ବା ଲୁହ ନ ଗଡ଼ାଇ ରହିପାରେ ? ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଜିକାଲି ୪/୬ଟି ଜମିଦାରଙ୍କ ସ୍ୱତ୍ୱ ରହିଛି; କିନ୍ତୁ ସବୁ ଜମିଦାର କେବଳ ଅନୁପସ୍ଥିତ ଜମିଦାର (Absentee Land-Lord) ଥିବାରୁ ଏବଂ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଜମିଦାର ସ୍ଥାନୀୟ ଜମିଗୁଡ଼ିକର ଶ୍ରାବୁକି କିମ୍ବା ଲୋକମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ, ଆର୍ଥିକ ଓ ଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି ଦିଗରେ ଚେଷ୍ଟା କରୁ ନ ଥିବାରୁ ଏଇ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ଦିନୁଦିନ ହତଶ୍ରୀ ହେଉଛି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ବିଂଶାଧିକ ଲୋକ କଲିକତା ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶକୁ କୁଲିକାମ ପାଇବା ପାଇଁ ଯାନ୍ତି । ଏପରି ଆଉ କେତେ ବର୍ଷ ଗଲେ ଏ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଜନଶୂନ୍ୟ ମରୁଭୂମି ହୋଇଯିବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ବନ୍ଦୋବସ୍ତ:

ଜାଗିରିମାହାଲଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଥମେ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ନିଷ୍କର ଜାଗିରି ଦେଇଥିବାରୁ ଏଠାରେ କୌଣସି ସମୟରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେବାର ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଏବଂ ପାରିକୁଦର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ନିଜର ବିଳାସ ଓ ଅମିତବ୍ୟୟ ଯୋଗୁଁ ଉଣଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ପାଉଣାଦାରମାନଙ୍କ ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ ଏଇ ପ୍ରଦେଶଗୁଡ଼ିକ ଗତ ୧୯୦୬-୧୯୦୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଥରେ ଜରୀବ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ^(୨୩) ଏଇ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପାରିକୁଦର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ଉଣଗ୍ରସ୍ତ ଓ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ସରକାରଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରଖିଥିଲେ । ^(୨୪)

ପ୍ରଗନାର ନାମ	କ୍ଷେତ୍ରଫଳ	ଗ୍ରାମସଂଖ୍ୟା	ଲୋକସଂଖ୍ୟା	ଏକରଜମି	ଆବାଦ	ଅନାବାଦ	ବାର୍ଷିକ ଆଦାୟ	ପଥକର
୧ ବକୁକୋଟ	୧୭.୨୬ବ.ମା.	୨୧	୩୨୪୬	୧୧୮୩୮=	୩୫୨୦+୮୩୧୮	୫୨୯୯୫		୫୧୬୫
୨. ମାଲୁଦ	୧୪.୫୯ବ.ମା.	୧୦	୨୬୧୦	୧୦୭୯୪=	୨୮୮୦+୭୯୧୪	୫୨୦୩୯/୧୧		୫୧୮୫୦
୩. ପାରିକୁଦ	୬୭.୧୩ବ.ମା.	୬୫	୯୯୬୫	୪୪୭୬୪=	୧୮୫୬୦+୨୬୨୪୦୫୧୭୪୧୩			?
୪. ମାଣିକପାଟଣା	୨୫.୧୬ବ.ମା.	୧୨	୩୦୭୩	୧୩୫୬୩=	୩୦୧୪+୧୦୫୪୯	୫୧୮୯୦		୫୧୫୯
୫. ଅନ୍ଧାରି	୧୫.୩୨ବ.ମା.	୨୦	୩୨୧୮	୭୫୫୯=	୨୮୧୦+୫୧୪୯	୫୨୩୨୫		୫୧୬୮

ଉପରୋକ୍ତ ତାଲିକାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ବାର୍ଷିକ ଆୟ କେବଳ ଚାଷଜମିରୁ ଆଦାୟ ହୁଏ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଚିଲିକା ମାଛବିକ୍ରୀରୁ ଏବଂ ସିପ, ସାମୁକା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିକ୍ରୀଲକ୍ଷ ଆଦାୟର ପରା ମଧ୍ୟ ଏଠା ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ଅଛି ।

ସ୍କୁଲ୍ ଓ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା-

ସମୁଦାୟ ଜାଗିରିମାହାଲ ପାଇଁ ପାରିକୁଦରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ମାଇନର୍ ସ୍କୁଲ୍, ମାଲୁଦରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅପର୍ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ୍ ଏବଂ ଆଉ ୮/୧୦ଟି ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ୍ ଅଛି । ଲୋକମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଦିନୁଦିନ ଶୋଚନୀୟ ହେଉଥିବାରୁ ଏବଂ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଲୋକମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ନ ଥିବାରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଠା ଲୋକମାନେ ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି କରିନାହାନ୍ତି । ଦୀର୍ଘ ୧୫୦ ବର୍ଷମାଲ୍ଲ ପ୍ରଦେଶରେ ଥିବା ପ୍ରାୟ ୨୫ ହଜାର ଲୋକ ମଧ୍ୟରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ ତିନି ଜଣ ମାତ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଛନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳବାସୀ କେଉଁ ଯୁଗରେ ଉନ୍ନତିଲାଭ କରିବେ, ତା' ସହଜରେ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ ।

□□□

ଚିଲିକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ

ଚିଲିକା:

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରକୃତିସୁନ୍ଦରୀ ମରାଇମାଳିନୀ ନୀଳାୟ ଚିଲିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଅନେକ ଲେଖକ ଓ ଦର୍ଶକ ମୁଗ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି । କିଏ ତାହାର ନୈସର୍ଗିକ ଅବସ୍ଥାନ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ; କିଏ ବା ତାହାର ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଜଳରାଶି ଓ ସୁବିଶାଳ ବପୁ ଦେଖି ବିସ୍ମିତ ହୁଅନ୍ତି । ମାଂସପ୍ରିୟ ଶିକାରୀ ଏଠାରେ ମିଳୁଥିବା ଶତାଧିକ ଜାତିର ମାଛ, ପକ୍ଷୀ ଓ କଙ୍କଡ଼ା ପାଇବା ପାଇଁ ଲାଳାୟିତ, ଅଳ୍ପ କେତେକ ରୋଗୀ ନିଜର ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ସକାଶେ ଥରେ ଅଥେ ଚିଲିକା ଦେଖିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ ହୁଅନ୍ତି ।

ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ଥିବା ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଚିଲିକା ସର୍ବପ୍ରଥମ ଅଟେ । ଏପରି ନିତ୍ୟନୂତନ ଦୃଶ୍ୟ ଏକା ଓଡ଼ିଶା କାହିଁକି, ଭାରତର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶରେ ଦେଖାଯାଏ କି ନା ସନ୍ଦେହ । ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଏକାଧିକ କବି ଓ ପଣ୍ଡିତ “ଚିଲିକା” ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭିନ୍ନ କାବ୍ୟ ଓ କବିତାମାନ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଶାର ଶ୍ରେଷ୍ଠକବି ରାଧାନାଥ ରାୟ ଯେଉଁ କାବ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି, ତାହା ପଢ଼ିଲେ ଚିଲିକାର ମନୋମୋହକର ଓ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ଦୃଶ୍ୟ କଥା ବେଶ୍ ଜାଣି ହେବ । ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି:-

“ଏତେ ଛବି ଯେଣୁ ଏକାଧାରେ ଠୁଳ,

ଛବିଳ ଉକୁଳେ ତୋ ଛବି ଅତୁଳ ।

ବହୁଦିନ ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି ଅବିରତେ

ଦେଖିଲଇ ନାନା ସ୍ଥାନ ଭୂଭାରତେ ।

× × × ×

ଭୀଷଣ, ବିରାଟ, ବିକଟ, ଉଦାର,

ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ହେଲା ବିସ୍ମୟ ଅପାର ।

× × × ×

ଗୁରୁ ପ୍ରାୟେ ତାଙ୍କୁ ଦୂରୁ କରି ଭୀତି,

ସଖୀ ପ୍ରାୟେ ତୋତେ ସ୍ବରୂପିଣି ନିତି ।

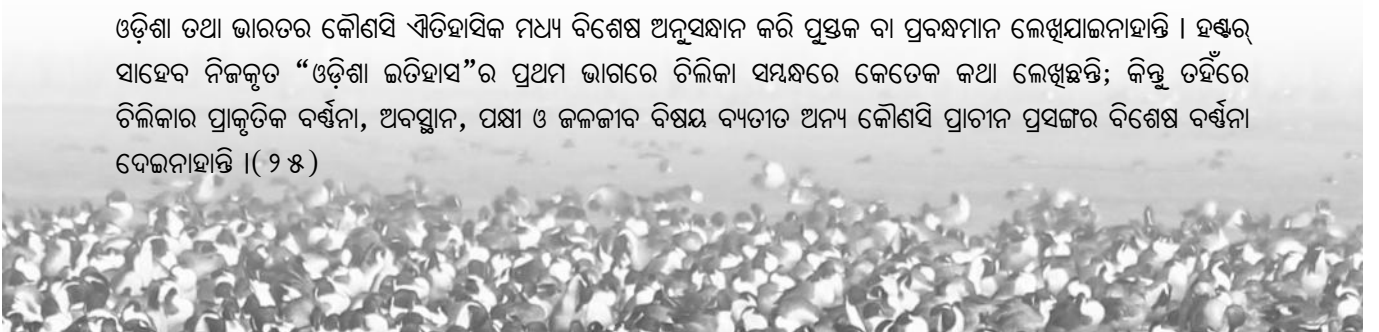
× × × ×

ଆହା ଏ ଶୋଭାର କାହିଁ ପଟାନ୍ତର,

ଥିଲେ ଥିବ ସ୍ବର୍ଗେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଅଗୋଚର ।” ଇତ୍ୟାଦି

କେବଳ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଏବଂ ପକ୍ଷୀ ଓ ଜଳଜୀବ ବ୍ୟତୀତ “ଚିଲିକା” ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ଅଛି, ଯାହାକି ଆମର ଏହି ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ତଥା ଜଗତର ଅନ୍ୟ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ରାଧାନାଥ, ଚିନ୍ତାମଣି ଓ ଗୋଦାବରୀଶ ପ୍ରଭୃତି କବିମାନେ “ଚିଲିକା” ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସୁବିସ୍ମୃତ କାବ୍ୟ ଓ କବିତାମାନ ଲେଖି ପଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବାରେ ନିଜର ଅସାଧାରଣ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ହେଲେ ଚିଲିକାର ପ୍ରାଚୀନ ଐତିହାସିକ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ନିଜ ନିଜର ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଲେଖିନାହାନ୍ତି ।

କେବଳ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ କେତେକ କାବ୍ୟ ଓ କବିତା ଲେଖକ ବ୍ୟତୀତ ‘ଚିଲିକା’ର ପ୍ରାଚୀନ ଐତିହାସିକ ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଭାରତର କୌଣସି ଐତିହାସିକ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ପୁସ୍ତକ ବା ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଲେଖିଯାଇନାହାନ୍ତି । ହୁଏତ ସାହେବ ନିଜକୃତ “ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ”ର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ଚିଲିକା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେକ କଥା ଲେଖିଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତହିଁରେ ଚିଲିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ବର୍ଣ୍ଣନା, ଅବସ୍ଥାନ, ପକ୍ଷୀ ଓ ଜଳଜୀବ ବିଷୟ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସଙ୍ଗର ବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇନାହାନ୍ତି । (୨୫)

ଚିଲିକାର ପ୍ରାଚୀନ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ:-

- (୧) ଚିଲିକା ଓ ଜାଗିରି ମାହାଲ
- (୨) ଚିଲିକାର ମହାଜୀବୀ ଜାତି
- (୩) ଚିଲିକାରେ ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନ
- (୪) ଚିଲିକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ- ଇତ୍ୟାଦି

ଉପରୋକ୍ତ ଚାରୋଟି ବିଷୟ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ତିନୋଟି ବିଷୟ ନେଇ ମୋହର ତିନୋଟି ପ୍ରବନ୍ଧ ଏଥି ପୂର୍ବରୁ ମାସିକ ପତ୍ରିକା “ସହକାର”ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ।^(୨୭)

ଏଠାରେ ଶେଷୋକ୍ତ ବିଷୟ “ଚିଲିକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ” ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେକ ଆଲୋଚନା କରାଯିବ ।

ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ଇତିବୃତ୍ତ-

ନଦୀ, ହ୍ରଦ ଓ ସମୁଦ୍ରରେ ଛୋଟ ଓ ବଡ଼ ଡଙ୍ଗା, ନାହା ଏବଂ ଜାହାଜରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଜିନିଷ ବୋଝେଇ ନେଇ ଦେଶ ବିଦେଶରେ କିଣାବିକା କରିବାର ନାମ “ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ।” ଏପରି ବାଣିଜ୍ୟ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ବିସ୍ତୃତ ଜଳାଧାର ଏବଂ ଏକାଧିକ ବୋଇତ ଦରକାର ।

ଆଜି ଜାପାନ, ଇଂଲଣ୍ଡ, ଆମେରିକା ଓ ଜର୍ମାନୀ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ କେବଳ ଏହି ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଜଗତରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧନୀ, ସୁସଜ୍ଜିତ ଓ ସବଳ ବୋଲି ଧରାଯାଉଅଛନ୍ତି । ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଏହିସବୁ ରାଜ୍ୟର ଅଧିବାସୀମାନେ ନିଜର ପେଟ ପୋଷିବା ଭଳି ସୁବିଧା ନିଜ ନିଜର ରାଜ୍ୟରେ ପାଆନ୍ତି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ।

ଭାରତର ତିନି ଦିଗ (ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ)ରେ ସୁବିସ୍ତୃତ ଓ ସୁଗଭୀର ସମୁଦ୍ର ଅଛି । ଏଠାରେ ବିଂଶାଧିକ ଅତି ବଡ଼ ନଦୀରେ ବର୍ଷର ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ସମୟ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସୁବିଧା ଅଛି ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମ ହେବାର ବହୁ ସହସ୍ର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଭାରତବାସୀ ନୌବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ ଯୁଗରେ ଭାରତବାସୀ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିବାର ସେ ଦିଗ୍‌ଗତ ମହାକାବ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରାୟ ୫ ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ଲେଖା ଯାଇଥିବାର ପଣ୍ଡିତମାନେ ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମ ହେବାର ଆଜକୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ହଜାର ବର୍ଷ ହେଲାଣି । ଅତଏବ ଆଜକୁ ପ୍ରାୟ ୭୦୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଭାରତବାସୀ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ ଜାଣିଥିବାର ନିଶ୍ଚୟହେବ ।

ସୁବିଶାଳ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କଥା ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଗଲେ ଏକାଧିକ ପ୍ରକାଶ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିହେବ; କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ଭାରତକଥା ବାଦ୍ ଦେଇ କେବଳ ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଚିଲିକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେକ କଥା କୁହାଯିବ ।

ଆଜିର ଓଡ଼ିଶା ଓ ତାହାର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ଦୀନହୀନ ଅବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟମାନେ ଯେ ଦିନେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରି ଉତ୍କଳ ତଥା ଦେଶବିଦେଶରେ ନିଜର ଟଙ୍କା ରଖୁପାରିଥିଲେ, ଏକଥା ହଠାତ୍ ବିଶ୍ୱାସ କରି ହେଉନାହିଁ । ଆଜିର ଓଡ଼ିଆ ପୁଅ ସମୁଦ୍ରକୁ “କଳାପାଣି” କହେ ଏବଂ ଥରେ ବୋଇତ ଚଢ଼ି ସମୁଦ୍ରର ଆର ପାରିକି ଗଲେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କିମ୍ବା ଜାତିରୂପ ହେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିସାରିବ । କିନ୍ତୁ ଦିନେ ଯେ ଏହି ଓଡ଼ିଶା ବା ପ୍ରାଚୀନ “କଳିଙ୍ଗ”ର ଓଡ଼ିଆ ବଣିକମାନେ ବୋଇତ ଚଢ଼ି ଅତଳ ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇ ଅନ୍ୟ ସୁଦୂର ଦେଶବାସୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ଏକଥା କହିଲେ ଆମ ଓଡ଼ିଆ ପୁଅଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନ ପରି ଲାଗେ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଯେଉଁ ବଣିକମାନେ ବୋଇତ ଚଢ଼ି ସମୁଦ୍ରର ଆର ପାରି ଲୋକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ବେ “ସାଧବ ପୁଅ” କୁହାଯାଉଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ “ସାଧବପୁଅର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କଥା” ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋପ ପାଇନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଆଧୁନିକ ନବ୍ୟଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକଯୁବତୀ ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଭଲ ପାଇ ନ ପାରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ

ପକ୍ଷରେ ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ “ମହରଜୀ” ବା “ଭଟ୍ଟାମଲର” ହୋଇପାରେ । ପାଷାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଓ ସଭ୍ୟତାରେ ବଢ଼ି ସେମାନେ ପ୍ରତିଦିନ ପାଷାତ୍ୟ ଲେଖକମାନଙ୍କର ଚିତ୍ରତମ୍ବାରୀ “ରୋମାନ୍ସ” ଓ “ଲଭ୍” କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଯେପରି ଶୁଣିବାକୁ ଭଲ ପାନ୍ତି, ନିଜ ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ଐତିହାସିକ ଓ ଗୌରବ କାହାଣୀଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣିବା ପାଇଁ ତେତେ ଇଚ୍ଛୁକ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଉଦାସୀନତା ଯୋଗୁଁ ହିଁ ଆଜି ଉତ୍କଳର ଅନେକ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ଲୁକ୍କାୟିତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛି । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ କେହି ଚେଷ୍ଟା କରୁନାହାନ୍ତି । ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଲ୍ ବା ରାଖାଲ୍ ଦାସ ଆସି ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ ସଂଗ୍ରହ କରି ଲେଖିଯିବେ, ଜଣେ ହଷ୍ଟର୍ ବା ସ୍କାଡାର୍ (^{୨୭}) ସୁଦୂର ବିଲାତି ବା ଜର୍ମାନୀ ଦେଶରୁ ଆସି ଏଠାରେ ପ୍ରାଚୀନ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରି ନେଇପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଆମ ଦେଶର କୌଣସି ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆ ପୁଅ ଏ ଦିଗରେ ଥରେ ଅଧେ ଗବେଷଣା କରିବା ପାଇଁ ଆଦୌ ମନ ବଳାଇବେ ନାହିଁ— ଏହା କି କମ୍ ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ ।

ପ୍ରୋଫ୍ “ସାଧବ ଘର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କଥା” କୌଣସି ଲୋକର କପୋଳକଚ୍ଛିତ ବା ମିଥ୍ୟା କଥା ନୁହେଁ । ଏ ଦେଶର ଅତିବୟସ୍କା ବୁଢ଼ୀ ଆଇ ଓ ବୁଢ଼ୀ ମାଆମାନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ନିଜର ଛୋଟ ନାତି ନାତୁଣୀମାନଙ୍କ ମତ ଭୁଲାଇବା ପାଇଁ ଏହି ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କଥା କହୁଥିବାର ଆମେମାନେ ଜାଣୁ । (^{୨୮}) ମୋ ପିଲା ଦିନରେ ଏପରି ଅନେକ କଥା ମୁଁ ମୋ ଆଜ୍ଞାକାଠାରୁ ଶୁଣିଥିଲି । ସାଧବଘର ସାତ ପୁଅ ଓ ସାତ ବୋହୂ ଥିଲେ । ସେମାନେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସାତ ନଈ ସାତ ସମୁଦ୍ର ତେଜଁ ଯାଇଥିଲେ । ସମୁଦ୍ର ଆର ପାରି ଗୋଟିଏ ଦ୍ଵୀପରେ କୋଉ ରାକ୍ଷସର ଗୋଟିଏ ନଅର (ରାଜପ୍ରାସାଦ)ରେ ଗୋଟିଏ ଦିବ୍ୟସୁନ୍ଦର ଯୁବତୀ ଥିଲା । ତାହାକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଜଣେ ସାଧବ ଭାଇ ଚେଷ୍ଟା କରି ରାକ୍ଷସ ହାବୁଡ଼ରେ ପଡ଼ିଲା । ରାକ୍ଷସ ସବୁ ଭାଇମାନଙ୍କୁ କୁକୁର କିମ୍ବା ତାଳଗଛ କରିଦେବା ଓ ଶେଷ ଭାଇର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଆସି ସେମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇଦେବା ଏବଂ ରାକ୍ଷସକୁ ମାରି ସେ ଲୁଚାଇ ଥିବା ରାଜକନ୍ୟାକୁ ବିଭା ହେବା— ଇତ୍ୟାଦି କଥା ବୁଢ଼ୀ ଆଜ୍ଞାକାଠାରୁ ଶୁଣିଥିଲି । ଆଇ ନିରକ୍ଷରା ଓ ଅଶିକ୍ଷିତା ହେଲେ ହେଁ ଏହି ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କଥା ସେ ତାହାଙ୍କର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନଙ୍କଠାରୁ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଶୁଣିଆସୁଥିବାର ମଧ୍ୟ କହୁଥିଲେ । ଏହିସବୁ ଘଟଣା ସ୍ମରଣ କଲେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟମାନେ କିପରି ଦୂରସମୁଦ୍ରରେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ତା’ ବେଶ୍ ଜାଣି ହେବ ।

ଆଇ ମା’ଙ୍କ “ସାଧବ ଘର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କଥା” ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଏକ ଘଟଣାରୁ ଆମେମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କଥା ସ୍ମରଣ କରିବାର ସୁବିଧା ପାଇଁ । ତାହା କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାବାସୀ ଦିନର ଘଟଣାବଳୀ । ପାଠକମାନଙ୍କର ମନେ ଥିବ, ଉତ୍କଳ ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ଘରେ କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ରାତିରେ ପିତୃଶ୍ରାଦ୍ଧ ହୁଏ । ଘରର ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା ତଉରା ମୂଳେ ଆଲୁଅ ଦେଖାଇ ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ସ୍ଵର୍ଗପୁରକୁ ବିଦାୟ ଦିଅନ୍ତି । ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳୁ ଘରର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ନିଜ ନିଜ ଅଗଣାରେ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ମୁରୁଜ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କି ସେଠାରେ ଘରର ପେଡ଼ି, ପେଟଣା, ଧାନ ଓ ଚାଉଳ ପ୍ରଭୃତି ରଖି ହୁଳହୁଳି ଦେଇ ପୂଜା କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେଉଁ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନିରାକ୍ଷଣ କରି ଦେଖିଲେ ସ୍ଵପ୍ନ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଛୋଟ ଓ ବଡ଼ ତଙ୍ଗା, ବୋଇତ ଓ ନାଆ ଚିତ୍ର କରି ତହିଁରେ ବିଭିନ୍ନ ଜିନିଷ ଓ ଲୋକମାନଙ୍କର ଚିତ୍ର କରନ୍ତି । ଏସବୁ ଦେଖିଲେ ଉତ୍କଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘରେ ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ସ୍ମୃତି ରଖାଯାଉଥିବାର ନିଃସନ୍ଦେହରେ କୁହାଯାଇପାରେ ।

ପୁଣି କାର୍ତ୍ତିକପୂର୍ଣ୍ଣିମା ବାସି ଦିନ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି କେତେକ ଘଟଣା ଘଟେ । ଉକ୍ତ ଦିନ ଅତି ଭୋରରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ଘରର ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା କଦଳୀ ପତ୍ରୁଆର ତଙ୍ଗାମାନ କରି (କିଏ କିଏ ଶୋଲ ବାଉଁଶ ପ୍ରଭୃତିରେ ରଥାକୃତି ତଙ୍ଗା ଗଢ଼ନ୍ତି) ସେହି ତଙ୍ଗାରେ ଘିଅଦୀପ ଜାଳି ନଦୀସ୍ରୋତରେ କିମ୍ବା ପୋଖରୀଜଳରେ ଭସାଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ଏହି କେତେକ ଘଟଣାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଏ ଦେଶବାସୀ ଆଜି ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାସୋରି ଦେଇଥିଲେ ହେଁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପର୍ବପର୍ବାଣି ଦ୍ଵାରା ତହିଁର ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା ବେଶ୍ କରିଥାନ୍ତି ।

ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଏହି ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆହୁରି ଏକାଧିକ ପ୍ରମାଣ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏହି ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକରେ ଥିବା ବର୍ଣ୍ଣନା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ:-

୧୮- “ବୌଦ୍ଧଗ୍ରନ୍ଥ” ଓ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଜୀବନୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯେ ତପୁସ୍ତ ଓ ପଲିକତ ନାମକ ଦୁଇ ଜଣ ବଣିକ ବ୍ରହ୍ମଦେଶରୁ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଶହ ଗାଡ଼ି ବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ନିଜ ନିଜର ଜାହାଜରେ ବୋହିଆଣି ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ବା କଳିଙ୍ଗର ଅଜୀତ (Adzeitta) ନାମକ ବନ୍ଦର ଦେଇ ମଗଧ ଯାଇଥିଲେ ଓ ସେଠାରେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ଦେଖି ତାହାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟତ୍ବ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ବୌଦ୍ଧଗ୍ରନ୍ଥ ଅନୁସାରେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପଞ୍ଚମ ଓ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳାୟମାନେ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଓ ସେଥିପାଇଁ ଉତ୍କଳର ଉପକୂଳରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବନ୍ଦରମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।

୨୧- ମଗଧରାଜ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ଚାଣକ୍ୟ ବା କୌଟିଲ୍ୟଙ୍କ “ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର”ରେ ବୋଇତ ନିର୍ମାଣ, ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର କେତେକ ନିୟମାବଳୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ କଥା ଲେଖାଯାଇଛି । ପ୍ରାଚୀନ ମଗଧକୁ ଆଜିକାଲି “ବିହାର” କୁହାଯାଏ । ଭାରତ ମାନଚିତ୍ରରେ ବିହାରର ଅବସ୍ଥାନ ଦେଖିଲେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଉକ୍ତ ଦେଶର କୌଣସି ଦିଗରେ ସମୁଦ୍ର ନାହିଁ । ବିହାରର ଅତି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଦେଶ ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ପ୍ରଦେଶ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଅତଏବ “ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର”ରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏହି ନୌବାଣିଜ୍ୟ କଥା ଉତ୍କଳ ତଥା ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳ ପ୍ରଦେଶକୁ ନେଇ ଲେଖାଯାଇଥିବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୪ର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଲେଖାଯାଇଥିଲା; ତେଣୁ ତାହାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଉତ୍କଳାୟମାନେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ ଜାଣିଥିଲେ ବୋଲି ସ୍ପଷ୍ଟ କୁହାଯାଇପାରେ ।

୩୧- ଅଶୋକ ଶିଳାଲିପି- ଅଶୋକ କଳିଙ୍ଗ ଅଧିକାର କଲାପରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଯେଉଁ ଶିଳାଲିପିମାନ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ, ସେହି ଶିଳାଲିପି ପାଠକଲେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗବାସୀ ଦେଶବିଦେଶ ସଙ୍ଗେ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏହି ବାଣିଜ୍ୟ କରି ସମୁଦ୍ରର ଆର ପାରି ମାଳବ ଦେଶରେ କଳିଙ୍ଗ ଅଧିବାସୀ ସାଧବମାନେ ନିଜର ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିବାରୁ ସେଠାରେ ଏମାନଙ୍କୁ “କିଙ୍ଗ” ବୋଲି ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀମାନେ ଡାକୁଥିଲେ । ^(୨୯)

୪୧- ଆଇନ୍-ଇ-ଆକବରୀ - ମୋଗଲ ବାଦ୍‌ଶା ଆକବରଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ଆବୁଲ୍ ଫଜଲ୍ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ ଭ୍ରମଣ କରି ସେହି ଭ୍ରମଣବୃତ୍ତାନ୍ତ ତାହାଙ୍କ ଲିଖିତ ଆଇନ୍-ଇ-ଆକବରୀ ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି ।

୫୮- “ଭାରତୀୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟ” (Indian Shipping) ନାମକ ଇଂରାଜୀ ପୁସ୍ତକରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମ ହେବାର ୭୫ ବର୍ଷରେ ଦଳେ କଳିଙ୍ଗ ବଣିକ ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଅଳ୍ପ କେତେ ଦୂରରେ ବାଣିଜ୍ୟ ନ କରି ଉକ୍ତ ସମୁଦ୍ରର ପର ପାରକୁ ଯାତ୍ରା କରି ସେଠାରେ ଥିବା “ଯାବା” ଦ୍ଵୀପରେ ପହଞ୍ଚି ସେଠାରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରି ଶତ ଶତ ବର୍ଷ କାଳ ନିଜ ମାତୃଭୂମି କଳିଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ଚଳାଇଥିଲେ । ^(୩୦)

୬୫- ଡୋଲେମି (Ptolemy)ଙ୍କ “ଭୂଚିତ୍ର” ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଲେଖାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଅନେକ ବନ୍ଦର କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ଏହି ବନ୍ଦର ମଧ୍ୟରୁ ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ^(୩୧)

ଉପରୋକ୍ତ କେତେକ ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳାୟମାନେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ ଦକ୍ଷତା ଲାଭ କରିଥିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ କୁହାଯାଇପାରେ । ଏହି ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ଉତ୍କଳର ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳରେ ଯେଉଁ କେତେକ ବନ୍ଦର ବା ଜାହାଜ ରହିବା ସ୍ଥାନ (Harbour) ଥିଲା, ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ “ଚିଲିକା” ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଥିଲା ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇପାରେ ।

ଚିଲିକାର ବୋଇତ-

ଆଜିକାଲି ଚିଲିକାରେ ନିମ୍ନ ୭ ପ୍ରକାର ଦେଶୀ ବୋଇତ ଦେଖାଯାଏ-

(୧) ଏକ କାଠିଆ-

ଝଣିଏ ଅତି ମୋଟା କାଠର ଏକ ଦିଗରେ ଖୋଳାଯାଇ ତାହାକୁ ବୋଇତ ବା ଡଙ୍ଗା କରାଯାଏ । ଏଥିରେ ୮/୧୦ ଠାରୁ ୧୫/୨୦ ଜଣ ଯାତ୍ରୀ ବସିପାରନ୍ତି ଏବଂ ଜଣେ ନାଉରି ତାହାକୁ ବାହିନିଏ । ଚିଲିକାର ଉପକୂଳରେ ଏପରି ଡଙ୍ଗା ଚଢ଼ି ଯିବା

ସୁବିଧାଜନକ । ମହ୍ୟଜୀବାମାନେ ଏହି ଡଙ୍ଗା ଚଢ଼ି ମାଛ ମାରିଯାଆନ୍ତି ଓ ତହିଁରେ ମାଛ ଭରି ଆଣନ୍ତି । ମଝି ଚିଲିକାରେ ବିଶେଷତଃ ବା- ପବନ ଥିବା ସମୟରେ ଏହି ଡଙ୍ଗା ଚଢ଼ି ଯିବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ଖଣ୍ଡିଏ କାଠରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି ଡଙ୍ଗା ହଠାତ୍ କୌଣସି ପାହାଡ଼, ପ୍ରସ୍ତର କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଏକ ଡଙ୍ଗାର ସଂଘର୍ଷଣରେ ଆସିଲେ ଫାଟିଯାଏ ଏବଂ ସେହି ଫାଟ ଦେଇ ଭିତରକୁ ପାଣି ଝରେ । ନାଉରିମାନେ ସାମାନ୍ୟ ପଟୁ ମାଟି ଦେଇ ସେହି ଫାଟ ବନ୍ଦ କରନ୍ତି । ଏ ଶ୍ରେଣୀୟ ଡଙ୍ଗାରେ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଧାନ, କାଠ, ଇଟା ପ୍ରଭୃତି ଜିନିଷ ମଧ୍ୟ ବୋହି ନିଅନ୍ତି । ଖଣ୍ଡିଏ କାଠରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ “ଏକ କାଠିଆ ଡଙ୍ଗା” କୁହାଯାଏ ।

(୨) ବାହୁଟିଆ-

ଏ ଶ୍ରେଣୀର ଡଙ୍ଗା ୮/୧୦ ଖଣ୍ଡ ଅତି ମୋଟା ଓ ଲମ୍ବା କାଠପଟାରେ ତିଆରି ହୁଏ । ଏଥିରେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଯା-ଆସ କରନ୍ତି । ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ନିଜର ଜିନିଷପତ୍ର ବୋଝେଇ କରି ନେ-ଆଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ମହ୍ୟଜୀବାମାନେ ମାଛ ପୂରାଇ ଆଣନ୍ତି । ଏହାକୁ ଦୁଇ ଜଣ ନାଉରି କାତ ଧରି ବାହାନ୍ତି । ଏଥିରେ ପାଲ ବା ତଲେଇ ଦେବାର ସୁବିଧା ନ ଥାଏ । ଚିଲିକାର ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଏହି ଡଙ୍ଗା ଚଢ଼ି ଯା-ଆସ କରାଯାଇପାରେ । ଏହି ଡଙ୍ଗାର ଦୁଇ ବାଡ଼ରେ ନାଉରିମାନେ ଅଧିକା କାଠ ବା ବାଉଁଶ ଦେଇ ବାନ୍ଧିଥିବାରୁ ଏହାକୁ “ବାହୁଟିଆ (ବାହୁଯୁକ୍ତ) ଡଙ୍ଗା” କୁହାଯାଏ ।

(୩) ପଟୁଆ-

ବାହୁଟିଆ ଡଙ୍ଗା ପରି ଏହା ମଧ୍ୟ ଏକାଧିକ କାଠ ପଟାରେ ତିଆରି ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଏହାର କୌଣସି ‘ବାହୁ’ ନ ଥାଏ । ସ୍ଥାନୀୟ ମହ୍ୟଜୀବାମାନେ ଏହି ଡଙ୍ଗା ନେଇ “ପାତୁଆ” ମାଛ ମାରି ଆଣୁଥିବାରୁ ଏହାକୁ “ପଟୁଆ” ବା “ପାତୁଆ ଡଙ୍ଗା” କୁହାଯାଏ । ଏଥିରେ କୌଣସି ଯାତ୍ରୀ ଯା-ଆସ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

(୪) ଦଶିପୋକା-

ବାହୁଟିଆ ଡଙ୍ଗାଠାରୁ ଏହା ଅତି ବଡ଼ । ଏକାଧିକ କାଠ ପଟାରେ ତିଆରି ହୁଏ । ପଟାଗୁଡ଼ିକ ଏକତ୍ର ରଖିବା ପାଇଁ ଅତି ମୋଟା ଲୁହାକଣ୍ଟା ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ । ଏଥିରେ ୩୦/୪୦ ଲୋକ ବସିପାରନ୍ତି ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଧାନ, ନଡ଼ା, କାଠ, ଇଟା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିନିଷ ବୋଝେଇ କରି ନିଅନ୍ତି । ଏହି ଡଙ୍ଗାରେ ପାଲ ବା ତଲାଇ (Sail) ଦିଆଯାଏ । ଅନୁକୂଳ ପବନରେ କେବଳ ଏହି ତଲେଇ ଯୋଗୁଁ ଡଙ୍ଗା ଅତି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଚିଲିକାର ଅତି ଗହୀର ସ୍ଥାନକୁ ଯା-ଆସ କରିପାରେ ।

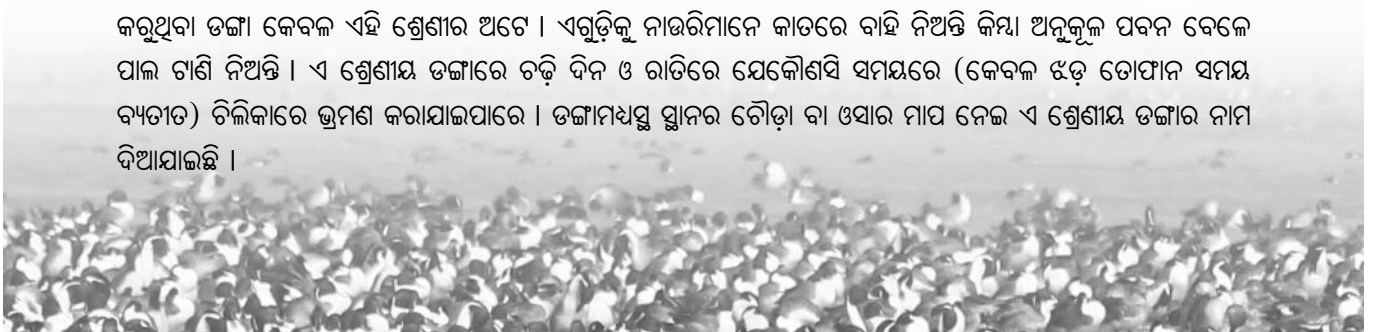
(୫) କୋଶଳୀ-

ଦଶିପୋକାଠାରୁ ଆହୁରି ବଡ଼ ଡଙ୍ଗା । ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଏଥିରେ ଜିନିଷ ବୋଝେଇ କରି ନିଅନ୍ତି । ଏହାର ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଛାତ (Roof) ଥାଏ । ବର୍ଷା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଜିନିଷ ବୋଝେଇ କରି ନିଆଯାଇପାରେ । ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଅନେକ ଯାତ୍ରୀ ଏକତ୍ର ହୋଇ ଏପରି ଏକ ଡଙ୍ଗା ଭଡ଼ା କରି ପୁରୀ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି । ଏହି ଡଙ୍ଗାରେ ରହିବା ଯାତ୍ରୀମାନେ ନିଜର ଖୁଆପିଆ କରିବାର ସୁବିଧା ସେହିଠାରେ କରନ୍ତି । ଅନୁକୂଳ ପବନ ହେଲେ ନାଉରିମାନେ ପାଲ ଟାଣନ୍ତି କିମ୍ବା କାତ ବାନ୍ଧି ନିଅନ୍ତି । ଏ ଶ୍ରେଣୀୟ ଡଙ୍ଗାକୁ “ଚାଳ ନାହା” ବା “ଓଡ଼ିଶୀ ନାହା” ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

(୬) ଛ’ଗୋଡ଼ିଆ ଓ

(୭) ଆଠଗୋଡ଼ିଆ

- ଏଗୁଡ଼ିକ ଯାତ୍ରୀବୁହା ଡଙ୍ଗା- ଏକାଧିକ କାଠ ପଟାରେ ତିଆରି ହୁଏ । ବାଲୁଗାଁ ଓ ପାରିକୁଦ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଦିନ ଯା-ଆସ କରୁଥିବା ଡଙ୍ଗା କେବଳ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଅଟେ । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ନାଉରିମାନେ କାତରେ ବାନ୍ଧି ନିଅନ୍ତି କିମ୍ବା ଅନୁକୂଳ ପବନ ବେଳେ ପାଲ ଟାଣି ନିଅନ୍ତି । ଏ ଶ୍ରେଣୀୟ ଡଙ୍ଗାରେ ଚଢ଼ି ଦିନ ଓ ରାତିରେ ଯେକୌଣସି ସମୟରେ (କେବଳ ଝଡ଼ ତୋଫାନ ସମୟ ବ୍ୟତୀତ) ଚିଲିକାରେ ଭ୍ରମଣ କରାଯାଇପାରେ । ଡଙ୍ଗାମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ଥାନର ଚୌଡ଼ା ବା ଓସାର ମାପ ନେଇ ଏ ଶ୍ରେଣୀୟ ଡଙ୍ଗାର ନାମ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଉପଯୁକ୍ତ ୭ ପ୍ରକାର ଦେଶୀ ବୋଇତ ବ୍ୟତୀତ ଚିଲିକାରେ ନିମ୍ନ କେତେକ ବୈଦେଶିକ ବୋଇତ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଁ ।

(୧) ବୋଟ୍ (Boat)-

ଅବକାରୀ ବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀମାନେ ଚିଲିକାର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଭ୍ରମଣ କରି ସେମାନଙ୍କର ବିଭାଗୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଦର୍ଶନ କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଅତି ବଡ଼ ଘର ଓ ଚାଳ ନାହା ଚିଲିକାରେ ରଖିଛନ୍ତି । ଏହି ନାହାକୁ ବର୍ଷର ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ସେମାନେ ବ୍ୟବହାର କରିପାରନ୍ତି ।

(୨) ଯୋଲୀ ବୋଟ୍ (Jolly Boat)-

ଏଗୁଡ଼ିକ ନେଲିଆମାନଙ୍କର ‘ପଡ଼ୋଉ’ ପରି ଦେଖାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ପଡ଼ୋଉଠାରୁ କିଛି ଛୋଟ ଥାଏ । ଏଥିରେ ଲୋକମାନେ ବସି ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଚିଲିକାରେ ଯା-ଆସ କରିବାର ସୁବିଧା ନ ଥାଏ- ଏଗୁଡ଼ିକ ‘ମୋଟର ଲଞ୍ଚ’ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଦୀଯାଇ ତହିଁରେ ଜିନିଷପତ୍ର ବୋଝେଇ ହୁଏ କିମ୍ବା ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ଲୋକମାନେ ବସି ଯା-ଆସ କରିପାରନ୍ତି ।

(୩) ମୋଟର ଲଞ୍ଚ (Motor Lunch)-

ଚିଲିକାର ବାଲୁଗାଁ ଓ ରମ୍ଭା ଘାଟରେ ଏକାଧିକ ମୋଟର ଲଞ୍ଚ ଦେଖାଯାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଯଥାକ୍ରମେ ପାରିକୁଦ ଓ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କ ନିଜ ବ୍ୟବହାରରେ ଲାଗେ । ଅତି ଝଡ଼ ଓ ପବନ ବ୍ୟତୀତ ବର୍ଷର ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଚିଲିକାରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ ।

(୪) ବ୍ୟୋମ ଜାହାଜ (Airo Boat)-

ଚିଲିକାରେ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ‘ବ୍ୟୋମ ଜାହାଜ’ ରହିବାର ସୁବିଧା ଅଛି । ଆଜିକାଲି ବ୍ୟୋମଯାନର ଯା-ଆସ ଯେପରି ଦିନୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରୁଛି, ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ଚିଲିକା ଯେ ଏହି ବ୍ୟୋମଜାହାଜର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳ ହେବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଚିଲିକାରେ ପ୍ରାଚୀନ ବୋଇତ :

ଆଜିକାଲି ଯେଉଁ ଅଳ୍ପ କେତେକ ପ୍ରକାର ଦେଶୀ ବୋଇତ ଚିଲିକାରେ ଦେଖାଯାଏ, ତହିଁର ବିଶେଷ ପରିଚୟ ଉପରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ଏହି ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ଅତି ଛୋଟିଆ ଓ ଅନୁନୁତ ଶ୍ରେଣୀର ବୋଇତ ନେଇ ଯେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟମାନେ “ସାତ ସମୁଦ୍ର ତେର ନଈ” ପାର ହୋଇ ଦେଶବିଦେଶ ସଙ୍ଗେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ତା କୁହାଯାଇ ନପାରେ । ସେକାଳ (ଅର୍ଥାତ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଜନ୍ମର ବହୁକାଳ ପୂର୍ବଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୧୮/୧୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଯାଏ)ର ଉତ୍କଳ ବା କଳିଙ୍ଗ ଓ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସ ପାଠ କଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ଭ୍ରମ ଅତିରେ ଦୂର କରିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁ କଳିଙ୍ଗ ଅଧିବାସୀମାନେ ଜାଭା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ, ଚୀନ୍ ଓ ମାଡାଗାସ୍କାର ସଙ୍ଗେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ଯେଉଁ ଦେଶରେ “ହାତୀ ବୋଇତ” ଓ “ଅର୍ଣ୍ଣବ ପୋତ”ର ନାମ ଆଜିସୁଦ୍ଧା ଘରେ ଶୁଣାଯାଉଅଛି, ସେହି ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗବାସୀ ଆଜିକାଲି ଚିଲିକାରେ ମିଳୁଥିବା ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ବୋଇତ ବା ତଙ୍ଗା ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଆଦୌ କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । ସେ କାଳର ଉତ୍କଳୀୟମାନେ, ବିଶେଷତଃ ‘ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ’ କରୁଥିବା ସାଧବପୁଅମାନେ ଏହାଠାରୁ ଆହୁରି ଅତି ବଡ଼ ଓ ଶକ୍ତ ବୋଇତମାନ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ।

ଆଜି ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ ଦିଗରେ କଳାଳର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । କର୍ପୁର ଉଡ଼ି କନା ପଡ଼ିଥିଲେ ସେହି କନାକୁ ଦେଖି ଯେପରି ହତାଶ ହେବାକୁ ହୁଏ, ଠିକ୍ ତାହା ହିଁ ଆମ୍ଭମାନେ ଏ ଯୁଗର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଦେଖୁଁ । ଆଜି ଉତ୍କଳର ସେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବ ନାହିଁ କି ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ସାଧବମାନଙ୍କର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଅଛି କେବଳ ଦୀନହୀନ ବେଶ ଓ ଅତି ଅନୁନୁତ ମନୋଭାବ । ଏହି ସମସ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଉତ୍କଳ କିପରି ଅଭିଶପ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ଏବଂ ଏହାର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍କଳୀୟର କି କି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି, ତାହା ହିଁ ଭାବିବାକୁ ହୁଏ ।

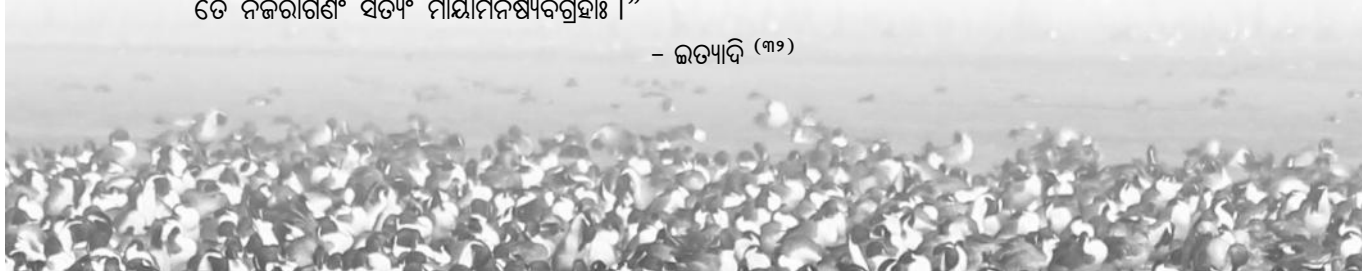
ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଚିଲିକାର ସାଧବମାନେ ଅତି ବଡ଼ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ବୋଇତମାନ ତିଆରି କରୁଥିବାର ପ୍ରମାଣ ଅଛି । ଆଜିକାଲି ମୁରୋପ ଓ ଆମେରିକାବାସୀ ଯେପରି ଜାହାଜ, ରଣତରୀ ଓ ବୁଡ଼ାଜାହାଜ ପ୍ରଭୃତି କରନ୍ତି, ସେହିପରି ସବୁ

ଶ୍ରେଣୀର ଜାହାଜ ଆମ ଦେଶର ନାବିକମାନେ ତିଆରି କରିପାରୁଥିଲେ । ଏହାର ପ୍ରମାଣ ନିମ୍ନ ଶ୍ଳୋକରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ:-

“ଚିଲିକାହେ ସହସ୍ରଂ ତୁ ସୁପୋତାଃ ଜଳଗାମିନଃ
 ତାମ୍ରାଞ୍ଜାଦିତାଃ ବୈଦୂତାଃ ସହସ୍ର ଜନଧାରକାଃ
 ବହୁ ଚକ୍ରାନ୍ତିତାଃ ଶୀଘ୍ରାଃ ଯନ୍ତ୍ରଗାଃ ଚାଳକାଶ୍ରିତାଃ
 ବାଣିଜ୍ୟକରଣେ ଶକ୍ତାଃ ତ୍ରିପଞ୍ଚଶିଖରାନ୍ତିତାଃ
 ଦ୍ଵୀପାନ୍ତର ଗଣାୟାତାଃ ଜାବା-ମଳୟ-ସିଂହଳ
 ଗଙ୍ଗାସାଗର-ଚିନେଷୁ ଯଦୁଚ୍ଛୟା ତଦା ଗତିଃ
 ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟାଣି ବହନ୍ତେ ଯାନ୍ତି କେପି ବା
 ଜଳନିମ୍ନେ ତୁବା କେଚିତ୍ ମଜ୍ଜନେ ଗୁପ୍ତ କୌଶଳେ
 ଲୁକ୍କାୟିତାଃ ଭୂତପୂର୍ବଂ ମହାଶୂର୍ଯ୍ୟଂ ପରଂଗତାଃ
 କୁର୍ମଯନ୍ତ୍ରଂ ଲାବୟନ୍ତଂ ମହ୍ୟରୂପଂ ତୁ ପକ୍ଷିକଂ
 ହସ୍ୟଂ କାଷ୍ଠମୟଦେହଂ ତାମ୍ରପଟସୁରକ୍ଷିତଂ
 ଲୌହଚକ୍ରଗତଂ ନିମ୍ନେ ଚକ୍ରବ୍ୟୁହସମନ୍ୱିତଂ
 ବାୟୁନାଳପରିଶଦ୍ଧଂ ସଙ୍କୋଚବିସ୍ତାରକରଂ
 ବିସ୍ତୃତୌ ମଜ୍ଜନଂ ଜ୍ଞେୟଂ ସଙ୍କୋଚ ଭାସମାନକିଂ
 ଦ୍ଵିପନେ ଜଳନେ ଚୈବ ଚକ୍ରବ୍ୟୁହାଦି ଚାଳନେ
 କୁଟନେ ଫୋଟନେ ବାପି ଭୋଳନେ ପ୍ରେରଣଂ ଚରେତ୍ ।
 ବୈପରାତେୟସ୍ଥିତା ଜ୍ଞେୟୋ ଜଳଯାନବିଶାରଦ
 ଦ୍ଵାର ସନ୍ଦୀପନୈ ମାତ୍ରେ ଜଳଗର୍ଭେ ଅଦୃଶ୍ୟେ ତତ୍
 କୁସାରାକୃତି କେଚିତ୍ ବା କୁର୍ମ ସଂଗତଃ
 ସୁକୁର୍ମ ତାମ୍ର କ୍ରାଚେ ତୁ ସର୍ବଜ୍ଞାଦନାକୃତି
 ଆଲୋକବାୟୁସଂଯୁକ୍ତେ ନରଗର୍ଭସମୁଭବୈ
 ଯନ୍ତ୍ରଗର୍ଭମଦୃଶ୍ୟଞ୍ଚ ଗୋପନୀୟଂ ପ୍ରୟନ୍ତଃ
 ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ରୈ ଭୂଷଣଂ କୃତ୍ଵା ସାବଧାନେନ ଚାଳୟେତ୍
 ନ ବୃହତ୍ ନାତି କ୍ଷୁଦ୍ରଞ୍ଚ ନ ଜାଣି ଶଠକାଧମା
 ଅଛିଦ୍ର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣପ୍ରାଣେ ତୁ ନ ମୂର୍ଖ ଗତିକେ ଯୁତା
 ଏବଂ ବହୁବିଧଂ ଜ୍ଞାତ୍ଵା ଜଳଗତିଜ୍ଞତପୁରା
 କାରୁଣ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରସଂସିଦ୍ଧା ନାତିବୃଦ୍ଧ ନ ବାଳକା
 କୃତ୍ଵା ତତ୍ତ୍ଵେବ ସଂଯୁକ୍ତା ଶ୍ଵାବିଷ୍ଣୁତ ସୁବୁଦ୍ଧିମାନ୍
 କ୍ଷଣେ ଦୃଶ୍ୟମଦୃଶ୍ୟେବଂ କିମାଶୂର୍ଯ୍ୟଂ ମହାତଳେ
 ଏତଦ୍ ଯନ୍ତ୍ର ଯସ୍ମିନ୍ ଦେଶେ ନିର୍ବିଘ୍ନେନ ସମାହିତା
 ତେ ନିଜରାଗଣଂ ସତ୍ୟଂ ମାୟାମନଷ୍ୟବିଗ୍ରହଃ ।”

- ଇତ୍ୟାଦି (୩୨)

ଉପଯୁକ୍ତ ଶ୍ଳୋକ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିବାସୀ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ମିଶ୍ରଙ୍କଠାରୁ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ମିଶ୍ରଙ୍କଠାରେ ଥିବା “ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ-ଉତ୍କଳ ଖଣ୍ଡ”ରେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଅନେକ ଐତିହାସିକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦିଆଯାଇଛି । ଉକ୍ତ ପୋଥି ଓଡ଼ିଶାର ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ (୧୫୬୮-୧୬୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)ଙ୍କ ସମୟରେ ଲେଖାଯାଇଥିଲା । ତା’ ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ତାଳପତ୍ର ପୋଥିରେ ଏହି ବିଷୟ ଲିଖିତ ଥିବାର ଓ ସେଥିରୁ ଏହି ନୂତନ ପୋଥି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବାର ଉକ୍ତ ପଣ୍ଡିତ କହନ୍ତି ।

“ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ- ଉତ୍କଳ ଖଣ୍ଡ”ର ଲେଖା ଅନୁସାରେ ଉତ୍କଳର ପ୍ରଥମ-ସ୍ୱାଧୀନ-ରାଜବଂଶ-ସ୍ଥାପକ ଯଯାତି କେଶରୀ (୫୫୬-୫୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ) ଓଡ଼ିଶା ଜୟ କରି ଭୁବନେଶ୍ୱର, ପୁରୀ ଓ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣ ସୀମା ଯାଏ ଗସ୍ତ କଲା ସମୟରେ ଚିଲିକାରେ ଯେଉଁ କେତେକ ଶ୍ରେଣୀର ବୋଇତ ଦେଖିଥିଲେ, ସେହି ବୋଇତର ବର୍ଣ୍ଣନା ଉପଯୁକ୍ତ ଶ୍ଳୋକରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଶ୍ଳୋକ ଅନୁସାରେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ବଣିକମାନେ ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବୋଇତ କରିବା ଶକ୍ତି ଲାଭ କରିଥିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଜାଣିହୁଏ । ସେ କାଳର ଚିଲିକାରେ ସହସ୍ରାଧିକ ଅତି ବଡ଼ ଓ ଅତି ଛୋଟ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର (ଯଥା- ବୁଡ଼ାଜାହାଜ, ବାସ୍ତାୟ ଜାହାଜ, ଅର୍ଦ୍ଧପ ଯୋଡ଼, ବାଣିଜ୍ୟ ଯୋଡ଼ ପ୍ରଭୃତି) ବୋଇତ ରହୁଥିଲା । ଏଥିରୁ କେତେକ ବୋଇତ ଅତି ବଡ଼ ଲୁହା ପଟା, ତମ୍ବା ପଟା ଓ କାଷ୍ଠ ପଟାରେ ତିଆରି ହେଉଥିଲା । କୌଣସି ବୋଇତରେ ସହସ୍ରାଧିକ ଲୋକ ବସି ପାରୁଥିଲେ ଏବଂ କେତେକ ଜାହାଜ କେବଳ ଜାଭା, ମଲୟ ଦ୍ୱୀପ, ସିଂହଳ ଓ ଗଙ୍ଗା କୁଳଯାଏ ଯା-ଆସ କରିପାରୁଥିଲା । ଦୂରରୁ ଦେଖିବାକୁ କେତେକ ଯୋଡ଼ ମହା ପରି, କେତେକ କୂର୍ମ ପରି ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ଯୋଡ଼ ବିଭିନ୍ନ ପକ୍ଷୀ ପରି ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଏହିସବୁ ଯୋଡ଼ରେ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ର, ଚକ୍ର ଓ ବାସ୍ତ ନଳା ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲା, ସେଗୁଡ଼ିକ ଆଧୁନିକ ଯୁଗର କୌଣସି ଅତି ବଡ଼ ଜାହାଜ ଯନ୍ତ୍ରଠାରୁ କୌଣସି ଗୁଣରେ ନ୍ୟୁନ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ ।

ସାଧାରଣ ବାଣିଜ୍ୟ ଯୋଡ଼ ବ୍ୟତୀତ ଚିଲିକାରେ ରଣତରୀ ବା ଯୁଦ୍ଧ ଜାହାଜ (War-ship) ମଧ୍ୟ ରଖାଯାଇଥିଲା । ସେ କାଳରେ ସାଧବମାନଙ୍କର ବାଣିଜ୍ୟ ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଜଳଦସ୍ୟୁ (Sea Pirates) ଥିଲେ । ଏହି ଦସ୍ୟୁଙ୍କ କବଳରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ପାଇଁ ଏବଂ ଦେଶରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଶତ୍ରୁ ସଙ୍ଗେ ଜଳ ଓ ସ୍ଥଳରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଯୁଦ୍ଧ ଜାହାଜ ଓ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ରଖାଯାଉଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଜାହାଜ ବା ରଣତରୀ ଚିଲିକାରେ ଥିଲା । ^(୩୩)

ଯେଉଁ କଳିଙ୍ଗ ଅଧିବାସୀ ସୁଦୂର ଜାଭା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ଓ ମଲୟ ଦ୍ୱୀପରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ଥାୟୀ ଘର ଓ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠି ପ୍ରଭୃତି କରିବାକୁ ସାହସ କରିଥିଲେ, ସେମାନେ ଯେ ନିଷ୍ଠା ଏପରି ସୁଦୃଢ଼ ଓ ସୁସଜ୍ଜିତ ବୋଇତମାନ ନିର୍ମାଣ କରିପାରୁଥିଲେ, ସହେତ ନାହିଁ । ଯୋଡ଼ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ କାଳର ଭାରତୀୟମାନେ ଯେପରି ଦକ୍ଷତା ଲାଭ କରିଥିଲେ, ତହିଁର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ଅର୍ଥ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଲେଖାଯାଇଛି । ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଉପକୂଳରେ ଉତ୍ତରରେ ତମିଲୁକ ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ଚିଲିକା ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଥିବାରୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ନିର୍ମାଣ ପ୍ରଣାଳୀ ବେଶ୍ ଜାଣିଥିବା ନିଶ୍ଚୟହେବ । ଆଜିକାଲି ମଧ୍ୟ ଚିଲିକାର ଅଧିକାଂଶ ବୋଇତ ସ୍ଥାନୀୟ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନେ ତିଆରି କରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ବିଶେଷ ଶିକ୍ଷା ବା ସ୍କୁଲ କଲେଜରୁ ଡିଗ୍ରୀ ପାଇବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନେ ଛୋଟ ଓ ବଡ଼ ବୋଇତର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରନ୍ତି । ^(୩୪)

“ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ”ରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବୋଇତ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ ଯୁଗରେ ପ୍ରଥମେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ କେଉଁ ଯୁଗ ପରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ଅସ୍ତିତ୍ୱର ଲୋପ ହେଲା, ତା’ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଏକ୍ଷଣି କୌଣସି ସୁବିଧା ନାହିଁ । ତେବେ ଭାରତରେ ଇଂରାଜୀ ରାଜତ୍ୱ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ସ୍ଥାପିତ ହେବା ପରେ ସେହି ସରକାରଙ୍କ ଆଦେଶକ୍ରମେ ଏହା ସମଗ୍ର ଭାରତରୁ ଏକାବେଳକେ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ । ସେ ବିଷୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବିସ୍ତୃତରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେବ ।

ଚିଲିକାର ପ୍ରୋକ୍ତ ଶ୍ଳୋକବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ବୋଇତ ବ୍ୟତୀତ ସାଧାରଣ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଚିଲିକାର ମୁହାଣଗୁଡ଼ିକ ପାରି ହେବା ପାଇଁ କେତେକ ପ୍ରକାର ବୋଇତ ମଧ୍ୟ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଚିଲିକାର ଏକାଧିକ ମୁହାଣ ଥିଲା ।

ଏହି ମୁହାଣ ପାରି ହୋଇ ଲୋକମାନେ- ବିଶେଷତଃ ଜଗନ୍ନାଥ ଯାତ୍ରୀମାନେ- ଗଞ୍ଜାମରୁ ପୁରୀ ଏବଂ ପୁରୀରୁ ଗଞ୍ଜାମ ଯା-ଆସ କରୁଥିଲେ । ସାଧାରଣ ଯାତ୍ରୀ ବ୍ୟତୀତ ଗୋରୁଗାଈ ଓ ଘୋଡ଼ା ହାତୀ ମଧ୍ୟ ପାରି କରିବା ପାଇଁ ଏଠାରେ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ବୋଇତ ଥିଲା ।

କଥିତ ଅଛି ଯେ, ସ୍ୱାଧୀନ ଉତ୍କଳର ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ (୧୪୬୫-୧୫୫୩) କାଞ୍ଚି ଅଭିଯାନ କଲାବେଳେ ତାହାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପୁରୀରୁ ଠାକୁର ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ବଳରାମ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ସସୈନ୍ୟ ଏହି ଚିଲିକା ପାର ହୋଇ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଥିବା ସୈନ୍ୟ, ଘୋଡ଼ା ଓ ହାତୀ ପ୍ରଭୃତି ଚିଲିକା ମୁହାଣରେ ବୋଇତ ଉପରେ ପାର ହୋଇଥିବା ନିଃସନ୍ଦେହ । ସେ କାଳରେ ଘୋଡ଼ା, ଓଟ ଓ ହାତୀ ପ୍ରଭୃତିକୁ ପାରି କରିବା ଭଳି ଅତି ବଡ଼ ବଡ଼ ତଙ୍ଗା ବା ‘ବୋଇତ’ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ରଖାଯାଉଥିଲା । ^(୩୫)

ଆଜି ଚିଲିକାରେ ଅତି ନଗଣ୍ୟ ବୋଇତ ଦେଖିଲେ ହୃଦୟରେ ବିଷାଦ ଜନ୍ମେ ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ କେତେକ ବର୍ଷନାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟମାନେ ଏତେ ଦୁର୍ବଳ, କାର୍ଯ୍ୟ-ଅକ୍ଷମ କିମ୍ବା ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷମ ଥିଲେ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । ଉତ୍କଳର ସବୁ ଦିଗରେ ଓ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେପରି ଅବନତି ଓ ବିକଳାଙ୍ଗ ଅବସ୍ଥା ଦେଖାଯାଏ, ପ୍ରାଚୀନ ଚିଲିକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ଗତି ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଇଛି । ଏ ଅବସ୍ଥା ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ଘଟିଛି କି ଉତ୍କଳ ଚିର ଅଭିଶପ୍ତ ହେବାରୁ ଏପରି ଘଟିଛି, ତା’ କେବଳ ପାଠକମାନେ ସ୍ଥିର କରିବେ ।

ବୋଇତ ନିର୍ମାଣ ଓ ତା’ର ଉପାଦାନ:

ଆଜିକାଲି ଚିଲିକାର ନିମ୍ନ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଦେଶୀ ବୋଇତ ସ୍ଥାନୀୟ ବଢ଼େଇ ଓ କେଉଟ, କଣ୍ଡରା ପ୍ରଭୃତି ମହ୍ୟଜୀବାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତିଆରି ହୁଏ ।

(୧) କେଶପୁର

(୨) ପଥରା

(୩) ରମ୍ଭା

(୪) ସାବିଳିଆ

(୫) ଭୁଷଣପୁର

(୬) ଗବପଦର

ଏ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ତଙ୍ଗା ତିଆରି ହୁଏ, ସେଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ସାଧାରଣ ଧରଣର ଓ ତହିଁରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ କିମ୍ବା ଶିଳ୍ପୀର କୌଣସି ଶିଳ୍ପତାତ୍ତ୍ୱ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ବୋଇତ ନିର୍ମାଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଚୀନ “ଶିଳ୍ପଶାସ୍ତ୍ର” “ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର” କିମ୍ବା ଭୋଜରାଜାଙ୍କର “ଯୁକ୍ତିକଳ୍ପତରୁ” ନାମକ ଶିଳ୍ପଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ଏଠାର ଅଧିବାସୀମାନେ ଅନୁକରଣ କରୁଥିବାର ଆଦୌ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ନିଜର ଅଭିରୁଚି ଓ ମନମୁତାବକ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଠିକ୍ କରନ୍ତି ମାତ୍ର । ବୋଇତ ନିର୍ମାଣ ଦିଗରେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟମାନେ କିପରି ଦକ୍ଷତା ଲାଭ କରିଥିଲେ, ତା’ ଏକାକୀ ସ୍ଥିର କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ସୁଚିନ୍ତା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଫରାସୀ ଲେଖକ “ସାଲଭୟାସ୍” ସାହେବଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନାନୁସାରେ ଏ ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳ୍ପୀମାନେ ଯେ ବୋଇତ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶେଷ ଦକ୍ଷତା ଲାଭ କରିଥିଲେ, କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ଉପାଦାନ-

ଆଜିକାଲିର ଶିଳ୍ପୀମାନେ କେବଳ କେତେ ଖଣ୍ଡ କାଠପଟା ଓ ଲୁହା କଣ୍ଟାରେ ଏହି ବୋଇତଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟମାନେ କିପରି ଅତି ମୋଟା ଲୁହା ଓ ତମ୍ବାପଟା ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ, ପୂର୍ବୋକ୍ତ ‘ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ’ରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ଶ୍ଳୋକରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜାଣିହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ଆଜିକାଲି ଏଠାର ନାବିକମାନେ ଶାଳୁଅ ଓ ପିଆଶାଳୁଅ କାଠରେ ତଙ୍ଗା ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି ।

ଏହି କାଠକୁ ଚିରି ଅତି ମୋଟା ପଟା କରନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ପଟାର ସଂଯୋଗ ଅବସ୍ଥାରେ ତହିଁରେ ଶତାଧିକ ଅତି ମୋଟା ଲୁହା କଣ୍ଟା ଦିଅନ୍ତି । କୌଣସି ପ୍ରଧାନ ଶିଳ୍ପଶାସ୍ତ୍ର ନ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଶିଳ୍ପୀମାନେ ଯେପରି ତଳା ତିଆରି କରନ୍ତି, ତାହା ବାସ୍ତବରେ ପ୍ରଶଂସାଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ ।

ଏହି ତଳାର ବାହାର ପଟ (ପାଣିରେ ଥିବା ଦିଗ) ଅତି ବହଳରେ ରାଳ (Coal Tar) ଦିଆଯାଏ ଏବଂ ଭିତର ଭାଗରେ ବାଉଁଶ ପାତିଆ ଦେଇ ଗୋଟିଏ “ଆଖୁଡ଼ି” କରନ୍ତି । ଏହି ଆଖୁଡ଼ିରେ ଶୋଇବା କିମ୍ବା ବସିବା ସମୟରେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଦେହରେ ତଳା ଭିତରକୁ ଝରିବା ପାଣିର କୌଣସି ଅଂଶ ଲାଗିବା ସୁବିଧା ନ ଥାଏ ।

ଆଜକୁ ଶତାଧିକ ବର୍ଷ ହେବ ଚିଲିକା, ଉତ୍କଳର ଉପକୂଳ ତଥା ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ଉଠିଯାଇଛି । ଏତେ ଦୀର୍ଘକାଳ ଏହି ଜାତୀୟ ଶିଳ୍ପର କୌଣସି ଉନ୍ନତି କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇ ନ ଥିବାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ଓଡ଼ିଆ ସାଧବ ପୁଅ କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ବୋଇତ ନିର୍ମାଣ ପ୍ରଣାଳୀ ଏବଂ ସମୁଦ୍ରରେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ନିୟମ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାୟ ପାସୋରି ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସେପରି ପାସୋରି ଦେବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଅଛି ।

ପ୍ରଥମରେ- ଭାରତର ଇଂରାଜୀ ସରକାର ଏହି ବୋଇତ ନିର୍ମାଣ ତଥା ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକାଧିକ ଆଇନ ଜାରି କରି ଏହାର କ୍ରମ ବିକାଶ ବନ୍ଦ କରାଇଥିଲେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟରେ- ସ୍ଥାନୀୟ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟକାରୀ ସାଧବମାନେ ପୂର୍ବପରି ଦେଶବିଦେଶ ସହ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସୁବିଧା ପାଇ ନ ଥିବାରୁ ନିଜର କୌଳିକ ବ୍ୟବସାୟ ଏକାବେଳେ ଛାଡ଼ିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ।

ତୃତୀୟରେ- ସାଧବମାନଙ୍କର ଏହି ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଏ ଦିଗରେ କି କି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ସେମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ହେବ ଏବଂ ଦେଶର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବାଣିଜ୍ୟ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ରହିବ, ସେ ଦିଗରେ ଦେଶର ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କରି ନ ଥିଲେ ।

ଚତୁର୍ଥରେ- ସାଧବମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ, ସରକାରଙ୍କର ପ୍ରତିକୂଳ ନୀତି, ଦେଶର ନେତାମାନଙ୍କର ଉଦାସୀନ ଭାବ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟ ଏହି ବାଣିଜ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛି । ଚିଲିକା ତଥା ଉତ୍କଳର ପ୍ରାୟ ସବୁ ନଦୀମୁହାଣ ପୋତି ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଦକ୍ଷିଣା ବାୟୁରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ସମୁଦ୍ର ବାଲି ଏବଂ ପ୍ରତିବର୍ଷର ବନ୍ୟା ଜଳରେ ଆସିଥିବା ପତ୍ତୁ ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକା ତଥା ସବୁ ନଦୀଗୁଡ଼ିକ ପୋତି ହେବାରୁ ଉତ୍କଳର କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ସୁବିଧା ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ପରିଶେଷରେ ପ୍ରାଚୀନ ସାଧବମାନଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ଦିନକୁ ଦିନ ଅଶିକ୍ଷିତ, ଅନୁଜ୍ଞିତ ଓ ନିଃସ୍ୱ ହେବାରୁ ଉତ୍କଳର ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ବୋଇତ ନିର୍ମାଣ ଶିଳ୍ପ ଓ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ଏକାବେଳେ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଅଛି ।

ଆଜିକାଲି ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେଉଁ ଉପାଦାନରେ ଚିଲିକାର ବୋଇତ ନିର୍ମାଣ ହେଉଥିବାର ଦେଖୁଁ, ତାକୁ ଦେଖିଲେ ଚିଲିକା କୂଳର ମହ୍ୟଜୀବୀ ତଥା ପ୍ରାଚୀନ ସାଧବ ବଂଶର ବଂଶଧରମାନେ ଏହି ଶିଳ୍ପ ଓ ବାଣିଜ୍ୟକୁ ଏକାବେଳେ ପାସୋରି ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ନିଃସନ୍ଦେହରେ କହିପାରୁ ।

ପୂର୍ବୋକ୍ତ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ବୋଇତ, ଜାହାଜ ଓ ରଣତରୀଗୁଡ଼ିକରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରମାନ ରଖାଯାଉଥିଲା, ଆଜିକାଲିର ବୋଇତରେ ସେପରି ଯନ୍ତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ପାଉନାହିଁ । ତଥାପି ଆଜିକାଲି ଚିଲିକାର ମହ୍ୟଜୀବୀମାନେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଉପକରଣ ବା କୃତ୍ରିମ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଚିଲିକାରେ ବୋଇତ ବାହାନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିଲେ ସେମାନେ ସେହି ପୂର୍ବସୂତିକୁ ଏକାବେଳେ ଭୁଲିଯାଇନାହାନ୍ତି ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇପାରେ । ଏପରି କୃତ୍ରିମ ଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ନିମ୍ନଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ତଲେଇ ବା ପାଲ (Sail):-

ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ସାଧବମାନେ ଅତି ମୋଟା କନାର ପାଲ ଟାଣି ସମୁଦ୍ରରେ ବୋଇତ ବାହି ନେଉଥିଲେ । ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ପାଲଦ୍ୱାରା ଅନୁକୂଳ ପବନରେ ବୋଇତ ଅତି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଯା- ଆସ କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲିର ମହ୍ୟଜୀବୀମାନେ ଅତି ମୂଲ୍ୟ ଓ ଏକରକମ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ କନା ପାଲ ବଦଳରେ କେବଳ ବାଉଁଶ ବତାର ଛପା ବା ତଲେଇକୁ ପାଲ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର

କରନ୍ତି । ଅନୁକୂଳ ପବନରେ ଏହି ପାଲ ଦ୍ଵାରା ବୋଇତ ଚିଲିକାରେ ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦର ଯା-ଆସ କରେ ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ବାଉଁଶ ପାଲଗୁଡ଼ିକ ଅତି ଶୀଘ୍ର ଭାଙ୍ଗିଯାଏ ଏବଂ ପବନ ଓ ପାଣିରେ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୁଏ; ତଥାପି ଏଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ଚିଲିକାର ବୋଇତବାହୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସମ୍ବଳ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

(୨) ସୁକାନ- ଏକକାଠିଆ, ବାହୁଟିଆ ଓ ପଟୁଆ ବୋଇତ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ବଡ଼ ବୋଇତ ଓ ନାହାର ଏକ ଦିଗ (ମଙ୍ଗ)ରେ ସୁକାନ ନାମକ ଏକ ଯନ୍ତ୍ର ଥାଏ । ଏହି ସୁକାନଦ୍ଵାରା ବୋଇତର ଗତି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରାଯାଇପାରେ । ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ନାବିକମାନେ ଯେଉଁ ଦିଗ-ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ବୋଇତ, ଅର୍ଦ୍ଧବପୋତମାନ ବାହି ନେଉଥିଲେ, ଆଜିକାଲି ଚିଲିକାର ବୋଇତବାହୀମାନେ ଏହି ସୁକାନଦ୍ଵାରା ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ସୁକାନକୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜାହାଜର ଦିଗ-ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଯନ୍ତ୍ର (Mariner's Compass) ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ ।

(୩) ଲଙ୍ଗର (Anchor)- ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ବଣିକମାନେ କିପରି ଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରି ସମୁଦ୍ର ଓ ଚିଲିକାରେ ବୋଇତଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ଥିର କରି ରଖିପାରୁଥିଲେ, ତା' ଜାଣି ହୁଏ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ଚିଲିକାର ମହାଜୀବାମାନେ ଖଣ୍ଡିଏ ଅତି ବଡ଼ ପ୍ରସ୍ତରକୁ ମଝିରେ କଣା କରି କିମ୍ବା ତାହାକୁ ଅତି ମୋଟା ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ବୋଇତକୁ ସ୍ଥିର କରି ରଖିବା ପାଇଁ ଉକ୍ତ ବନ୍ଧା ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡକୁ ପାଣିରେ ପକାନ୍ତି । ତଦ୍ଵାରା ଯେ କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ବୋଇତକୁ ସ୍ଥିର କରି ରଖାଯାଇପାରେ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତର ହିଁ ଚିଲିକା ବୋଇତର ଲଙ୍ଗର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ଉପରୋକ୍ତ କେତୋଟି ପ୍ରଧାନ “ଯନ୍ତ୍ର” ବ୍ୟତୀତ ଚିଲିକାର ବୋଇତ-ବାହକମାନେ ବୋଇତ ଓ ତଙ୍ଗାଗୁଡ଼ିକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିବା ପାଇଁ ଅତି ମୋଟା ଓ ଶକ୍ତ ଲୁହା କଣ୍ଟା, କେତେକ ପ୍ରକାର ଅଠା ଏବଂ ବୋଇତର ବାହାର ଦିଗରେ ରାଳ (Coal Tar) ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୋଇତରେ କେତେକ ଖଣ୍ଡ ଅତି ମୋଟା ବାଉଁଶ ଥାଏ । ଏହି ବାଉଁଶରୁ କେତେ ଖଣ୍ଡ ପାଲ ଟାଣିବା ଖୁସ୍ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକୁ “ଗୁଡ଼ା” କୁହାଯାଏ । ପବନ ନ ଥିବା ସମୟରେ ବୋଇତକୁ ବାହି ନେବା ପାଇଁ ଅତି ଲମ୍ବା ବାଉଁଶ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି- ଏଗୁଡ଼ିକୁ କାତ କୁହାଯାଏ । ଯାତ୍ରୀବାହୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ତଙ୍ଗା ବା ନାହାର ଭିତରେ ବାଉଁଶ ପାତିଆର ଚାଷ ରଖାଯାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକୁ “ଆଖୁଡ଼ି” କହନ୍ତି । ଏହି ଆଖୁଡ଼ି ଉପରେ ବିଛଣା ପାରି ଶୋଇବାକୁ ସୁବିଧା ହୁଏ ।

ପାଲ, ଗୁଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଅତି ଶକ୍ତ ଓ ମୋଟା ନଡ଼ିଆ କଟା ଦଉଡ଼ି ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଉପାଦାନ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ନ ଥିଲେ ହେଁ ସୁବିଧାରେ ଚିଲିକାରେ ବୋଇତ ଚଳାଇ ନେବା ପାଇଁ ଯେଉଁ କେତେ ପ୍ରକାର ଉପାଦାନ ଦରକାର, ସେସବୁ ଆଜିକାଲି ଚିଲିକା ବୋଇତରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିପାରୁ ।

ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ଅବସାନ:

ଦିନେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ବା କଳିଙ୍ଗର ଅଧିବାସୀମାନେ ସୁଦୂର ଜାଭା ଓ ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ପ୍ରଭୃତି ସମୁଦ୍ରର ପର ପାରରେ ଯେଉଁ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ସେହି ବାଣିଜ୍ୟ କିପରି ଏକାବେଳେ ଲୋପ ପାଇଲା ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଦେବା ପାଇଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବିଶେଷ ଉପାଦାନ ବା ପ୍ରମାଣ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇ ପାରିନାହିଁ । ତଥାପି କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟସେବୀ ଓ ଐତିହାସିକଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ିଲେ ଚିଲିକା ତଥା ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କିପରି ବନ୍ଦ ହୋଇଛି, ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଜାଣିହେବ ।

ଇଂରାଜୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ୧୬୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତ ସଙ୍ଗେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ନାମକ ଏକ ବଣିକ ସଂଘ ଗଢ଼ିଥିଲେ । ସେହି ସଂଘ ଭାରତର ଉପକୂଳକୁ ଆସି ସାଧାରଣ ବଣିକ ଭାବରେ କେତେ କାଳ ବାଣିଜ୍ୟ କରିଥିଲେ । ପରେ ଯୁରୋପର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତୀୟ ବଣିକମାନଙ୍କ ଅନୁକରଣରେ ସେମାନେ (ଇଂରାଜୀମାନେ) ଭାରତ ସଙ୍ଗେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏଠାରେ ବାଣିଜ୍ୟକୋଠି ଓ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଏହି ନୀତି ଅନୁସାରେ

୧୬୩୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଂରାଜୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଶାର ତତ୍କାଳୀନ ମୁସଲମାନ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଆଗା ମହମ୍ମଦଙ୍କଠାରୁ ଓଡ଼ିଶା ଉପକୂଳରେ ବାଣିଜ୍ୟ ^(୩୭) କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଭାରତର ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳରେ ଅବାଧ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଇଂରାଜୀମାନେ ସୁବିଧା ପାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏଠାରେ ଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶୀୟ ବଣିକମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟରେ ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ବାଧା ଆସି ପଡ଼ିଲା । ସେହି ଦିନରୁ ଇଂରାଜୀମାନେ ସ୍ଥାନୀୟ ଦେଶର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ଗତିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଖଣ୍ଡିଏ ସରକାରୀ ଆଦେଶପତ୍ର ୧୭୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର କଲିକତା ଗେଜେଟ୍‌ରୁ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କଲେ ସେ କାଳର ଇଂରାଜୀ ସରକାରଙ୍କ ମନୋଭାବ ବେଶ୍ ଜଣାଯିବ ।

“Fort William, Revenue Dept. Jan. 4th. 1789.”

“Notice is hereby given that all persons whosoever (the Magistrates of the Districts excepted) are prohibited from making use of or constructing boats of the given dinominations and dimensions after 1st, march next.”

x x x x

“All the Magistrates have been directed to seize and confiscate all boats of the above descriptions which may be found within the limits of their respective jurisdiction after period above mentioned.”

“That any Zamindar allowing any boats of the foregoing descriptions to be built or repaired within the limits of his zamindary (unless a written order of the Magistrate of the District) shall forfeit to Govt. the village in which such boats shall be proved to have been so built or repaired.”

“That any carpenter, blacksmith, or other artificer engaging for or employed in the building or repairing of boats of the descriptions above specified (unless by the express permission of Magistrate of the Dist.) shall be committed to close imprisonment in the “foujdary” jail for any period not above one month, or suffer corporal punishment not exceeding, 20 strokes with a rattan.”

“Published by order of the Governor General in Council.”

“This Government notification speaks for itself.”

Yours etc.

A. Reader.”

ସରକାରଙ୍କ ଏହି ଆଦେଶ ମତେ ଭାରତ ଉପକୂଳରେ ଥିବା ଅଧିକାଂଶ ଦେଶୀ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ଏକାବେଳକେ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଏହି ଆଦେଶ ୧୭୮୯ରେ ଜାରି ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଓଡ଼ିଶା ଇଂରାଜୀମାନଙ୍କ ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ହେବାର ବହୁଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଉତ୍କଳୀୟ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ଏ ଦେଶରୁ ଲୋପ ପାଇଥିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ । ସରକାରଙ୍କର ଏ ଅଯଥା ଆଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଲିକତାର ବିଶିଷ୍ଟ ନେତା ତାନ୍ତ୍ର ଯି.ପି. ରାୟ ଲେଖିଛନ୍ତି—

“One can scarcely make up his mind to believe in such a bloodcurdling ukase, but facts are facts. In its refined and ruthless cruelty it is perhaps unsurpassed in the annals of civilized Governments.” ^(୩୭)

ପ୍ରୋକ୍ତ ସରକାରୀ ଆଦେଶରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜମିଦାର, ପ୍ରତ୍ୟେକ କମାର, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଢ଼େଇ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୋଇତ-ତାଳକଙ୍କୁ ତାରିଦ୍ କରିାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କ ବିନା ଅନୁମତିରେ ବୋଇତ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଜେଲ୍ ଦଣ୍ଡ କିମ୍ବା ବେତ ମାଡ଼ ଦଣ୍ଡ ପାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା ।

ଇଂରାଜୀମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ (୧୮୦୩ ପୂର୍ବରୁ) ଏପରି ଏକ ଗୁରୁତର ଆଜନ ଜାରି କରିଥିବାରୁ ସେହି ଆଜନ ଓ ଦଣ୍ଡ ଭୟରେ ଚିଲିକା ତଥା ଉତ୍କଳର ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳର ସାଧବମାନେ ଦେଶୀ ବୋଇତ ତିଆରି ଏକାବେଳେ ଯେ ବନ୍ଦ କରିଦେଇଥିଲେ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପ୍ରୋକ୍ତ ସରକାରୀ ଆଜନ ପରେ ଦେଶୀ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ସରକାର ଆହୁରି ଏକାଧିକ ଥର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଥରେ ୧୮୪୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆଉ ଏକ କଡ଼ା ଆଜନ ଜାରି

ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ପରିଶେଷରେ ୧୮୬୩ରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ଉଠିଯାଇ ଭାରତ ଶାସନ ଭାର ଇଂଲଣ୍ଡ ରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆଙ୍କ ହାତକୁ ଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ ଦେଶର ଦେଶୀ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ବୋଇତ ତିଆରି ସବୁ ଦିନ ପାଇଁ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଥିଲା । (୩୮)

ଚିଲିକା ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ଭବିଷ୍ୟତ:

ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଚିଲିକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କିପରି ପ୍ରଶସ୍ତିଲାଭ କରିଥିଲା, ସେ କଥା ପୂର୍ବେ କୁହାଯାଇଛି; କିନ୍ତୁ ଆଜି ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ୟବସାୟର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସୁଦ୍ଧା ଆମ୍ଭେମାନେ ଚିଲିକା ତଥା ଓଡ଼ିଶା ଉପକୂଳରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉନାହିଁ । ଭାରତରେ ଇଂରାଜୀ ରାଜତ୍ୱ ଯେପରି ଦିନକୁ ଦିନ ସୁଦୃଢ଼ ଓ ସ୍ଥାୟୀ ହେଲା, ଠିକ୍ ସେହି ନିୟମରେ ଏଠାରେ ଦେଶୀ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଦିନକୁ ଦିନ ଲୋପ ପାଇଲା । ଆଜିକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କଥା ଶୁଣିଲେ କେବଳ ସ୍ୱପ୍ନ ପରି ବୋଧହୁଏ । ସେ କାଳର ବିଭବ କଥା ସ୍ମରଣ କଲେ କେବଳ ହତାଶ ହେବାକୁ ହୁଏ ।

ଏଣିକି “ଚିଲିକା ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ଭବିଷ୍ୟତ କ’ଣ ହେବ ?” ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ କାହାରି ସାହସ ହୁଏ ନାହିଁ । କେବଳ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ହିଁ କହେ “କ’ଣ ହେବ ?”

ଭାରତର ତିନି ଦିଗରେ ସମୁଦ୍ର ଅଛି । ଏହି ସମୁଦ୍ର ଯୋଗୁଁ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟମାନେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଓ ସମୁଦ୍ର ବାଣିଜ୍ୟ କରି ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରାଜୀ ସରକାରଙ୍କ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଯେଉଁ ଆଇନମାନ ଜାରି ହେଲା, ତାହାରି ଫଳରେ ଏ ଦେଶରୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ଲୋପ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ।

ଗତ ୮-୧୦ ବର୍ଷ ହେଲା ଭାରତ ସରକାର ସଭାରେ (Assembly) ଏକାଧିକ ସଭ୍ୟ ଏହି ଦେଶୀ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟାକରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ବମ୍ବେ ବଣିକ ମି. ହାଜି ଏ ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ଆଇନ (Mr. Haje's Coastal Shipping Bill) ଜାରି କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟମ ଲଗାଇଥିଲେ, ତାହା ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଜଣାଥିବ । ତଥାପି ସରକାରଙ୍କର ଉଦାସୀନ ଭାବ ଯୋଗୁଁ ଏହି ଆଇନ ଜାରି ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ନିକଟ ବା ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହି ଆଇନ ଯେ ଭାରତ ସରକାର ମଞ୍ଜୁର କରିବେ, ବିଶ୍ୱାସ ହେଉନାହିଁ ।

ଯାହାହେଉ, ବର୍ତ୍ତମାନ ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଉତ୍କଳ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ହେବା ପରେ ଉତ୍କଳର ସରକାର ଏହି ଦେଶୀ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଏ । ଏ ଦିଗରେ ଆମର ନେତାମାନେ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଏହା ଚିଲିକା ହ୍ରଦରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ଚାରି ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ମାଛ, କଙ୍କଡ଼ା, ଶିପ ପ୍ରଭୃତି ଆଦାୟ ହୁଏ । ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ପ୍ରଚୁର ଲୁଣ ଆଦାୟ ହେଉଥିବା କଥା କୁହାଯାଇଛି । ଲୁଣ ମାରିବା ପାଇଁ ସରକାର ସ୍ଥାନୀୟ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଅନୁମତି ଦେଇସାରିଛନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଚିଲିକାର ଦେଶୀ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ବିଶେଷ ସୁବିଧା କରିବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର ମନେ କରୁ ।

ପୂର୍ବେ ଚିଲିକା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଥିଲା । ଚିଲିକାର ପୂର୍ବ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଅତି ଓସାର ବାଲି ବନ୍ଧ ଅଛି ଏବଂ ତାହାର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ ଯେପରି ସୁରକ୍ଷିତ, ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଚିଲିକାକୁ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦର କଲେ ଏହା ଯେ ଭାରତର ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବନ୍ଦର ହେବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣ ବିଶାଖାପାଟଣାରେ ଭାରତ ସରକାର ଶତାଧିକ କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଯେଉଁ ବନ୍ଦର କରିଛନ୍ତି, ତା’ ଅପେକ୍ଷା ଚିଲିକା ବନ୍ଦର ଅତି କମ୍ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ତିଆରି ହୋଇପାରେ । ଚିଲିକାକୁ ପୂର୍ବପରି ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦର କରିନେଲେ ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟରେ ଆହୁରି ଉନ୍ନତି ହେବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଦେଶର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ଜଣେ ଐତିହାସିକ ମି. ମୁଖାର୍ଜୀ ସରକାର ଓ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି ତାହା ଏଠାରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧ ଶେଷ କରିବି—

“It therefore believes Govt. and all who are interested in the material progress of India to be fully alive to the importance and necessity of reviving and restoring on modern lines a lost industry that rendered such a brilliant service in the past and with which are so vitally bound up the prospects of Indian economic advancement.” (୩୯)

ଚିଲିକାର ପ୍ରାଚୀନ ଅବସ୍ଥା

ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଚିଲିକାର ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ଥିଲା, ତାହା ଜାଣିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଐତିହାସିକ ଗ୍ରନ୍ଥ, ଶିଳାଲିପି ବା ତାମ୍ରଶାସନ ପ୍ରଭୃତି ନାହିଁ । ଏହି କେତେକ ସ୍ୱଳ୍ପ ପ୍ରମାଣ ଅଭାବରୁ ସେ କାଳରେ ଚିଲିକାର ବିସ୍ତୃତି ଓ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ କିପରି ଥିଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ ଜାଣି ହେଉନାହିଁ । ତଥାପି ଚିଲିକା ଓ ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ଓ ସେଠାରେ ବାସ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସ ଆଲୋଚନା କରି ଦେଖିଲେ ବେଶ୍ ଜଣାଯିବ ଯେ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟଜନ୍ମର ବହୁକାଳ ପୂର୍ବରୁ ଏହି ହ୍ରଦ ଅତି ଗଭୀର ଥିଲା ଓ ଏଠାରେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସୁବିଧା ଥିଲା । ଏହାର କେତେଟି ପ୍ରମାଣ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା:-

୧ମ- ତୋଲମି (Ptolemy) ନାମକ ଜଣେ ଗ୍ରୀକ୍ ଲେଖକ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଯେଉଁ ଭୂଚିତ୍ର ଲେଖିଥିଲେ, ସେହି ଚିତ୍ରରେ ଚିଲିକା ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଥିବାର ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ସେ କାଳରେ ଚିଲିକା ଅତି ଗଭୀର ନ ଥିଲେ ତାହାକୁ “ବନ୍ଦର” ବୋଲି ଆଦୌ କୁହାଯାଇ ନ ଥାନ୍ତା ।

୨ୟ- ହର୍ଷର୍ ସାହେବ ତାଙ୍କ “ଓଡ଼ିଶା” ଇତିହାସରେ ଲେଖିଛନ୍ତି:-

“ବୌଦ୍ଧ ବନ୍ଦର ତମଲୁକ ବ୍ୟତୀତ ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ଏକ ସମୟରେ ଅତି ଗଭୀର ଥିବାର ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ । ଜାହାଜ ରହିବା ଭଳି ଗଭୀର ହେଲେ ଆଜିକାଲି ତାହା ପୃଥିବୀର ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବନ୍ଦର ହୋଇପାରେ ।” (୪୦)

୩ୟ- ପୁରାକାଳରେ ଖୋରଧା ଉପକୂଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିଲିକା ଦେଇ ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତାକାର ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଚିଲିକା ମୁଖରୁ ବାଲି ଉଠିଯାଇ ଚିଲିକା ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ନାବ୍ୟ ହୋଇପାରିଲେ ଏଥିର ଉପକୂଳ ପୃଥିବୀର ଉକ୍ତ ବନ୍ଦରମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରିଗଣିତ ହେବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।” (୪୧)

୪ଥ- ପୂର୍ବ କାଳରେ ଚିଲିକା ଅତି ଗଭୀର ଥିବାରୁ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଅତି ବଡ଼ ବଡ଼ ନାହା ଓ ତଙ୍ଗାରେ ଜିନିଷ ବୋଝେଇ କଟକଠାରୁ କାଠଯୋଡ଼ି, କୁଆଖାଇ, ଦୟା ଓ ଭାର୍ଗବୀ ନଦୀ ଦେଇ ଚିଲିକାକୁ ଆସୁଥିଲେ ଏବଂ ସେଠାରୁ ଗଞ୍ଜାମର ରମ୍ଭା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିଏ ଅତି ବଡ଼ ନାଳ ଦେଇ ରଷିକୁଲ୍ୟା ନଦୀ ମୁହାଣଯାଏ ଯାଆସ କରି ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ (୪୨) ଏବଂ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ଚିଲିକା ଓ ରଷିକୁଲ୍ୟା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ନାଳ ଖୋଳା ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଆଜିକାଲି ମଧ୍ୟ ଏହି ନାଳ ଓ ଚିଲିକା ଦେଇ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ପୁରୀ ମହାଜନମାନେ ଧାନ ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ବର୍ଷର ସମୁଦାୟ ସମୟରେ ଏହି ମାର୍ଗ ଦେଇ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସୁବିଧା ଥାଏ । (୪୩)

୫ମ- ଚିଲିକାର ନୈସର୍ଗିକ ଅବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଏହି ହ୍ରଦରେ କୌଣସି ଦ୍ୱୀପ ଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସମୁଦାୟ ଅଞ୍ଚଳ (ବର୍ତ୍ତମାନର ଚିଲିକା ଓ ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ) କେବଳ ଜଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା ଓ ତାହା ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଏକ ଅଂଶ ଥିବାରୁ ଅତି ଗଭୀର ମଧ୍ୟ ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଚିଲିକାର ଉତ୍ତର ଓ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ମିଶୁଥିବା ଆଠ ଦଶ ଗୋଟି ନଦୀରୁ ଆସୁଥିବା ବନ୍ୟା ପତ୍ତୁ ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମଶଃ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ଚିଲିକାର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଓ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଅତି ବଡ଼ ବିସ୍ତୃତ ବାଲି ବନ୍ଧ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । (୪୪)

ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେହି ସ୍ଥାନ ଅତି ଗଭୀର ଥିବାର ଆଉ କେତେକ ନିଦର୍ଶନ ବା ପ୍ରମାଣ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇଥିଲା । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ-

(କ) ଚିଲିକା ଦ୍ୱୀପର ଏକାଧିକ ସ୍ଥାନରେ ଭୂଗର୍ଭରୁ (ପ୍ରାୟ ୮/୧୦ ଫୁଟ ତଳେ) ଶିପ ଓ ଶାମୁକା ସ୍ତର ସ୍ତର ହୋଇ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଶିପ ଓ ଶାମୁକାଗୁଡ଼ିକ ସମୁଦ୍ରରେ ମିଳୁଥିବା ଶିପ ଓ ଶାମୁକା ପରି ଦେଖାଯାଏ । କେବଳ ଅତି ଗଭୀର ସମୁଦ୍ର ବ୍ୟତୀତ ଏପରି ଶିପ ଓ ଶାମୁକା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଯିବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ ।

(ଖ) ସେହି ଦ୍ଵୀପର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଭୂଗର୍ଭରୁ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ନୌକା ଓ ଡଙ୍ଗା କାଠ, ପଟା ଓ ଲୁହା ପ୍ରଭୃତି ମିଳିଥିବାର ପ୍ରମାଣ ଅଛି ।^(୪୫)

(ଗ) ସେହି ଦ୍ଵୀପର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସେହି ଭୂଗର୍ଭରୁ ଅତି ବଡ଼ ମାଛର କଣ୍ଟା ଓ ହାଡ଼ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଇଛି ।

ଏହି କେତେକ କାରଣରୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଚିଲିକା ଓ ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜର ସମୁଦାୟ ଅଂଶ ଅତି ଗଭୀର ଥିଲା ଓ ସେହି କାରଣରୁ ସେଠାରେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ସୁବିଧା ଥିଲା । ଆଜିକାଲି ଚିଲିକା କ୍ରମଶଃ ପୋତି ହୋଇ ପଡୁଛି । ପୂର୍ବକଥିତ ନଦୀପତ୍ର ଦ୍ଵାରା ତାହାର ଆକୃତି କ୍ରମଶଃ କମ୍ ହେଉଛି ଏବଂ କ୍ରମଶଃ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପୋତି ହେବା ନିଃସନ୍ଦେହ ।^(୪୬)

୬୫- ଆଜିକାଲି ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ‘ବତିଘର’ (Light house) ମାନ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବାର ଆମେମାନେ ଦେଖୁ । ଏହି ବତିଘରଗୁଡ଼ିକ ସମୁଦ୍ରରେ ଯା-ଆସ କରୁଥିବା ଜାହାଜ, ନାହା ଓ ଡଙ୍ଗାଗୁଡ଼ିକର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ (guide) ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଚିଲିକାରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଏକ ‘ବତିଘର’ ଥିବାର ନିଦର୍ଶନ ଦେଖାଯାଏ । ଚିଲିକାର ପଶ୍ଚିମ କୂଳରେ ଆଧୁନିକ ବାଲୁଗାଁର ‘ମାମୁଭଣଜା’ ପାହାଡ଼କୁ ଲାଗି “ଦୀପଆଡ଼ିଆ” ବା “ଦୀପମୁଣ୍ଡିଆ” ନାମକ ପାହାଡ଼ ଅଛି । ଏହି ପାହାଡ଼ର ଉପରିଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ ପଥର ଅଛି । ସେହି ପଥରରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ବଡ଼ ଦୀପ ଖୋଳାଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଦୀପ ଜାଳିଲେ ସମୁଦ୍ରରେ ଯା-ଆସ କରୁଥିବା ଜାହାଜ ଓ ନାହାଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଏହି ଦୀପ ହିଁ ପୂର୍ବେ ଚିଲିକାର ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ ନାବିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆଧୁନିକ ବତିଘରର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା ।

ଉପରୋକ୍ତ କେତେକ ଘଟଣାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ସମୁଦାୟ ଚିଲିକା ଅତି ଗଭୀର ଥିଲା ଓ ଏଠାରେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ସୁବିଧା ଥିଲା । ବଣିକମାନଙ୍କର ବୋଇତଗୁଡ଼ିକ ନିରାପଦରେ ରହିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ସୁବିଧା ଥିବାରୁ ଚିଲିକା ସେ କାଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦରର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା ।

□□□

ପାଦଟୀକା

- ୧- ଡଙ୍ଗା ଓ ଜାଲ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଂଖ୍ୟାରେ ଦିଆଯିବ ।
- ୨- ମୋଗଲ ସରକାର ଏକଶତ ମହଣ ଲୁଣକୁ ଟ ୫୫ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ - ପାରିକୁଦ-୩୧ ପୃଷ୍ଠା
- ୩- ଲୁଣ ଦୁଇ ପ୍ରକାର: କରକର ଓ ପଙ୍ଗା । କରକର ଲୁଣ -ସମୁଦ୍ର ବା ଚିଲିକା ପାଣିକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ଦ୍ଵାରା ଶୁଖାଇ ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ଲୁଣ ଆଦାୟ କରାଯାଏ ତାକୁ କରକର ଲୁଣ କୁହାଯାଏ । ପଙ୍ଗାଲୁଣ-ସମୁଦ୍ର ବା ଚିଲିକା ପାଣିକୁ ଗୋଟିଏ ହାଣ୍ଡିରେ ପୂରାଇ ହାଣ୍ଡି ତୁଳିରେ ରଖି ତହିଁରେ ପାଣି ସିକ କରିବାଦ୍ଵାରା ଯେଉଁ ଲୁଣ ଆଦାୟ ହୁଏ, ତାହାର ନାମ “ପଙ୍ଗାଲୁଣ” ।
ସେ କାଳରେ କେବଳ ଚଷା,କେଉଟ, କଣ୍ଡରା,ବାଉରି, ଜରିକା ଓ ଆରୁଆ ପ୍ରଭୃତି ଅସ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରାଦିର ଲୋକମାନେ ଚିଲିକାକୂଳରେ ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ । ହଷ୍ଟର ସାହେବଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ୧ମ ଭାଗ -୪୪ ପୃଷ୍ଠା ।
- ୪- Vide, Hunters' "Orissa" Vol I, P.41
- ୫- Vide, "Final Report of the Survey and Settlement of the Jagirmahals" by S.Das. B.A.
- ୬- Hunter's "Orissa" Vol. I. P.41
- ୭- The finest salt of India was manufactured in the wild inhospitable tract, along the sea board of Orissa" Stirling's "Account-of Orissa."
- ୮- The previous failure of the crop of 1864, the draught of 1865 and the terrible inundations in August 1866, all combined to make the famine more severely felt" P. 182. " On the 25th . Nov. 1866, the Collector telegraphed that starvation was occurring in Parikud and Malud (ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ଥାନ) that the number of deaths was increasing, and that general destitution prevailed" P. 180 Gazetteer, Puri.
- ୯- "Lord Cranbornes despatch No. 85 of 1866" Vide, "salt manufacture in Ancient Orissa" by Mr. B.Das. M.L.A. P. 25.
- ୧୦- Vide "madras Government excise Report" for 1892-93 special appendix P. 2-6.
- ୧୧- ଓ' ମାଲେସାହେବ ଲେଖିଛନ୍ତି:- "The manufacture of salt was finally stopped in 1899-1900, and with it died an

indigenous industry which supported a large number of people." Puri Dt. Gazetteer-P.203."

ଖୋରଦା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ରିପୋର୍ଟରେ ଲେଖାଅଛି:-

"The stoppage of salt manufacture in chilka tracts threatened the loss of a valuable means of livelihood of the people." (Mr. James Taylor's settlement Report of Khurda. 1897-98)

ଜାଗିରିମାହାଲ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ରିପୋର୍ଟରେ ଲେଖାଅଛି:-

"The people used to fall back upon the manufacture of salt as an additional sources of income, especially in summer when they had no other occupation. But with the advent of the English rule in Orissa, the withdrawal, of this source of income has had a meet prejudicial effect upon their condition" (Mr.S.Das's Settlement Report 1906-09)

୧୨- Mr. B.Das's "Salt manufacture in ancient Orissa" P.27-28.

୧୩- Mr. C.H.Pitt's (General manager of the Northern India Salt Range Division) Report on Chilka Salt.

୧୪- "ପାରିକୁଦ" ୧୪ଶ ପୃଷ୍ଠା ଦେଖନ୍ତୁ ।

୧୫- The Sikmi Zamindari of Manikpatna has been for a long time the property of an Uriya Zamindar (?) who made his fortune in the salt manufacture on the Chilka Lake. ("Settlement Report" by S.Das. B.A.)

୧୬- Lokanath Rai was an enterprising land-lord who considerably added to the original property of his family by good management, thrift and industry. (Ibid)

୧୭- The Raja of Parikud heard, an credible authority, that the invader were people with pig faces, and huge drooping ears, in which they wrapped their bodies at night, as it was very cold in their country.

(Hunter's "Orissa" Vol.I. P.30)

୧୮- Tradition says he was promised every village through which the troops passed, their route was in consequence somewhat circuitous." (Puri Dist. Gazetteer. P. 236)

୧୯- ଇଂରାଜୀ ସରକାରଙ୍କ ସନନ୍ଦ ଓ ଫତେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ କବୁଲିୟତ ନକଲ ପରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ।

୨୦- "On taking possession of the Zamindaries, it naturally become in object with Fhateh Mahamad to get rid of the Zamindars or intermediate managers of the Paraganas and this end he accomplished gradually by taking advantage of opportunities of purchasing as they fell into arrears and by measures of violence and intimidation."

("Settlement Report" by S.Das B.A.)

୨୧- In 1827 Jamuluddin involved in heavy debt and the property was under attachment from 1827-1881. (Ibid)

୨୨- "1888-By this time all except Parikud and Mouza Gopinathpur were lost and he claimed for maintainance allowance from Government." କିନ୍ତୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଲେଖିଥିଲେ- "The family of the grantee having by its own act ignored and destroyed the value of the Jagir. Government cannot reasonable be expected to restore it to its original position."

Resolution dated 12th january, 1889 of the Government of Bengal, Revenue dept. (Settlement Report, app XVII. P.IX)

୨୩- "Cause for settlement-As the affairs of the Estates were found to have fallen into confusion, their survey and settlement was considered to be in administrative necessity."

୨୪- The Raja of Parikud from extravagance and reduction of his income by stoppage of salt manufacture in Parikud found himself involved in debt and handed over his property to the court of wards on 23rd, August, 1904," (S.R.)

୨୫- Vide Sir W.W.Hunter's "Orissa" Vol. I Chapter I to IV.

୨୬- "ସହକାର" ୧୨ଶ ଭାଗ ୭ମ ଓ ୯ମ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ୧୩ଶ ଭାଗ ୧ମ ସଂଖ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟବ୍ୟ

୨୭- F.Otto Schader Ph. D. ଜଣେ ଜର୍ମାନୀ ଦେଶୀୟ ସାହେବ । ସେ ୫/୭ ବର୍ଷ ତଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଭୁବନେଶ୍ୱର ଆସି ସେଠାରେ ଜଣେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଠାରୁ କେତେଖଣ୍ଡ ପ୍ରାଚୀନ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି କିଣି ନେଇ ଯାଇଥିଲେ ।

୨୮- "Oriya folk-lore were full of stories of merchants and their exploits on the Seven seas. Such stories still lull to sleep the children in our homes.["Salt Manufacture in Ancient Orissa" by Mr. B.Das, M.L.A. pp 11-12]

୨୯- "Frequent Sea Voyages were made to countries outside India, on account of which the Indians [Kalingans] came to be called Klings in the Malay Peninsula." (Puri Dist. Gazetteer P.23)

୩୦- "As far back as the 75th year of the Christian era a band of Hindu navigators sailed from Kalinga and instead of playing within the usual limits of the Bay of Bengal, boldly ventured out into the open limitless expanse of the

Indian ocean and arrived at the island of Java where they began to settle down."

(R.K.Mukharji's Indian shipping P.148)

Again-

"There the adventurous navigators planted a colony, built towns and cities and developed a trade with the mother country which existed for several centuries. (Ibid.)

୩୧- Ptolemy's "Geography of the world."

୩୨- "ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ" ୩୩ଶ ଭାଗ ୧୨ଶ ସଂଖ୍ୟାର ୪୫୯-୪୬୩ ପୃଷ୍ଠା ଦେଖନ୍ତୁ ।

୩୩- ପ୍ରୋକ୍ତ "ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ"ରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଯେତେ କାଳ୍ପନିକ ବୋଲି ଅନୁମାନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆଜି ଏହି ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସୁସଭ୍ୟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶବାସୀ ଯେଉଁ ଡୋକ୍ସ ଓ ଜାହାଜମାନ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକର ବର୍ଣ୍ଣନା ଏହି ପୋଥିରେ ଥିବାର ଦେଖିଲେ ଉକ୍ତ ଲେଖାକୁ ଆଦୌ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିହୁଏ ନାହିଁ ।

୩୪- ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଡୋକ୍ସ ନିର୍ମାଣ କୌଶଳକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଜଣେ ଫରାସୀ ଲେଖକ ଲେଖିଛନ୍ତି-

"In ancient times the indians excelled in the art of constructing vessels, and the present Hindus can in this respect still offer models to Europe-so much so that the English-attentive to everything which relates to naval architecture, have borrowed from the Hindus many improvements which they have adopted with success to their own shipping. The Indian Vessels unite elegance and utility, and are models of patience and fine workmanship."

"Less Hindous" by M.F.Baltarar Solvyas, 1811.

୩୫- ମାଣିକ ପାଟଣାରେ କେତେକ ବର୍ଷ ତଳେ ଆବିଷ୍କୃତ ଏକ ସମୟରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଚିଲିକା ମୁହାଣରେ ପାରି କରିବା ପାଇଁ ନିମ୍ନ ଜୀବଜନ୍ତୁ ସକାଶେ ପାର୍ଶ୍ୱଲିଖିତ ମାସ୍ତୁଲ (ତଙ୍ଗାଭଡ଼ା) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା ।

୧- ଘରେ ବୋଝେଇ ହାତୀ	ଏକ ଟଂକା
୨- ଗୋଟିଏ ଓଟ ଓ ତାହାର ଆରୋହୀ	ଛଅ ଅଣା
୩- ପ୍ରତ୍ୟେକ ମେଷା ବା ଛେଳି	ଏକ ଅଣା
୪- ବୋଝିଆ ବଳଦ ବା ଗଧ	ଦୁଇ ଅଣା
୫- ବୋଝ ନ ଥିବା ବଳଦ ବା ଗଧ	ଛଅ ପାହୁଲ
୬- ଅଶ୍ୱୋରୋହୀ ନୌକାରେ	ତିନି ଅଣା
("ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଜଳଯାତ୍ରା"-୪୩ ପୃଷ୍ଠା)	

୩୬- "It was this nobleman [Agha Muhammad Zaman Teherani- Governor of Orissa in 1633] who granted the first farman authorising the English to trade in Orissa" {William Bruton's Account of Orissa. 1633}

୩୭- "Life and Experience of Bengali Chemist-Sri P.C.Ray (P-360)

୩୮- The decline of Indian Marine began after 1840, no longer ships having been build after that date. It was finally abolished in April 1863, shortly after the assumption of the Govt. of India by the crown,"

R.K.Mukherjis "Indian Shipping" P-250

୩୯- "Indian Shipping" by R.K. Mukherji, P. 256.

୪୦- Besides the Buddhist Port of Tamluk, It could be predicted that the Chillka Lake must have very much deeper at that remote period than now, and if it were only deep enough at present for ships, it would form one of the finest harbours in the World. [Sir. W.W. Hunter's "Orissa" vol I. P. 197]

୪୧- √ ପ୍ୟାରୀମୋହନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ "ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ" ।

୪୨- Hunter's "Orissa" Vol. I. Appendix P.3.

୪୩- "A tidal canal connects the Chilka Lake with the Rushikulya river in Ganjam and is navigable throughout the year. large quantities of grain are transported across the lake and along this cannal.

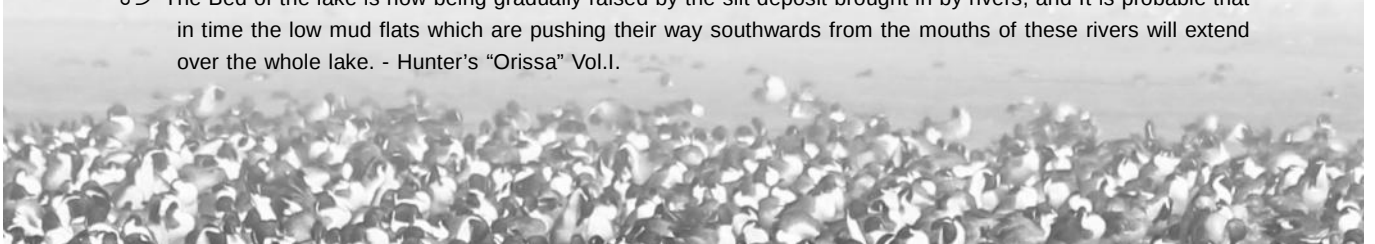
- Puri Dt. Gazetteer, P.6.

୪୪- "The Lake (Chilka) was formerly a way of the Sea, which the advance of the riverain delta hemmed in on the north-east, while a spit of sand formed across the mouth and eventually separated it from the sea."

Sir W.W.Hunter's "Orissa" - VOL. I

୪୫- "ପାରିକୁଦ ପୁସ୍ତକର ୧୧୨ ପୃଷ୍ଠା ଦେଖନ୍ତୁ ।

୪୬- The Bed of the lake is now being gradually raised by the silt deposit brought in by rivers, and It is probable that in time the low mud flats which are pushing their way southwards from the mouths of these rivers will extend over the whole lake. - Hunter's "Orissa" Vol.I.

ଇତିହାସ ଓ ସଂସ୍କୃତି

ଚିଲିକା ତୀର୍ଥ

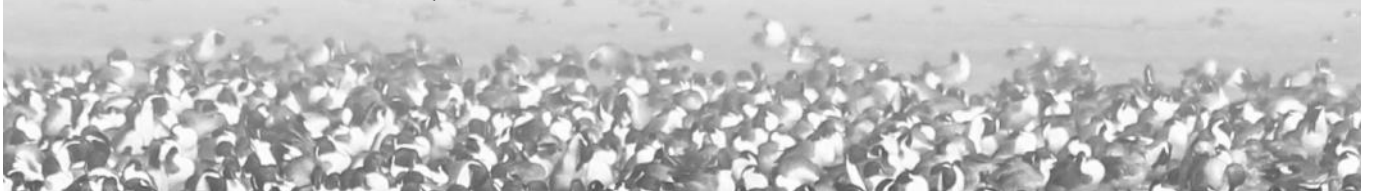
ଡଃ. ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର ପାଢ଼ଶାଣୀ

ରାମାୟଣ ରଚନାର ପୂର୍ବକଥା । ମହର୍ଷି ବାଲ୍ମୀକି ଶିଷ୍ୟ ଭରଦ୍ବାଜଙ୍କ ସହ ଗମନ କରୁଥାନ୍ତି । ବାଟରେ ପଡ଼ିଲା ତମସା ନଦୀ । ପଙ୍କହୀନ ସ୍ବଚ୍ଛସଲିଳା ତମସାର ବାଲୁକା ବିମଣ୍ଡିତ ତୀରରେ ମହର୍ଷି ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲେ । ପ୍ରାତଃକାଳୀନ ପ୍ରକୃତିର ଅନନ୍ତ ନିଶ୍ଚଳତା ମଧ୍ୟରେ ତମସାର ସ୍ବଚ୍ଛତା ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ବିମୋହିତ କଲା । ସେ ଶିଷ୍ୟ ଭରଦ୍ବାଜଙ୍କୁ କହିଲେ—

“ଅକର୍ଦ୍ଦାମନିଦଂ ତୀର୍ଥଂ ଭରଦ୍ବାଜ ନିଶାମୟ
ରମଣୀୟଂ ପ୍ରସନ୍ନସ୍ମୁ ସନ୍ନନ୍ଦୁଷ୍ୟମନୋ ଯଥା । ।
ନ୍ୟସ୍ୟତାଂ କଳଶସ୍ତ୍ରୀତ ଦାୟତାଂ ବକ୍ତବ୍ୟମ୍
ଇଦମେବାଗ୍ରାହିଷ୍ୟେ ତମସାତୀର୍ଥମୁତ୍ତମମ୍ । ।”

ଅର୍ଥାତ୍— “ହେ ଭରଦ୍ବାଜ ! ଏହି କର୍ଦ୍ଦମରହିତ ତୀର୍ଥକୁ ଦେଖ । ଏହା ସୁନ୍ଦର ଓ ପ୍ରସନ୍ନ ସଲିଳଯୁକ୍ତ ହୋଇଛି । ଠିକ୍ ଯେପରି ସଜ୍ଜନମାନଙ୍କର ମନ ସ୍ବଚ୍ଛ ଓ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ହେ ବ୍ରହ୍ମ ! ଏଠାରେ କଳସଟିକୁ ଭାଙ୍ଗିଦିଅ । ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟ ଆଶ । ତମସାର ଏହି ଉତ୍ତମ ତୀର୍ଥରେ ମୁଁ ଅବଗାହନ କରିବି ।” ଏହା ପ୍ରଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ ଯେ ଏହି ସମୟରେ ହିଁ ମହର୍ଷି କରୁଣା ବିଳାପ କରୁଥିବା କ୍ରୋଧି ଯୁଗଳଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲେ ଶରବିନ୍ଧ କ୍ରୋଧି ଓ ବିରହବିଧୁରା କ୍ରୋଧିର କ୍ରନ୍ଦନରୁ ହିଁ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ମୁଖରୁ ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟର ଆଦ୍ୟ କବିତା ନିର୍ଗତ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ବଚ୍ଛ ଓ ନିର୍ମଳ ଜଳରାଶି ସତ୍ ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ନିର୍ମଳତାର ଦେଖାତକ । ମଣିଷ ଓ ପ୍ରକୃତି ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ । ପରିବେଷନାର ସ୍ବଚ୍ଛତା ମଣିଷର ହୃଦୟକୁ ନିର୍ମଳ କରେ ।

ଚିଲିକା ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ସୁମହାନ ତୀର୍ଥ । ଏହା ପୌରାଣିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତୀର୍ଥତ୍ବର ସମ୍ମାନ ପାଇ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅବସ୍ଥିତି ଓ ଐତିହାସିକ ଗୁରୁତ୍ବ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଏକ ମହାନ ତୀର୍ଥ । ଓଡ଼ିଶାର ଏହା ଅଭିମାନ ଓ ଗୌରବ । ଓଡ଼ିଶାର ଦୀର୍ଘଦିନର ଇତିହାସ ଏହା ସହ ଓତଃପ୍ରୋତ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ । ଉତ୍କଳ ଜନନୀଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଏହା ଗନ୍ତାଘର । ସେଥିପାଇଁ ରାଧାନାଥ ଭାବ ବିଭୋର ହୋଇ ଗାଇ ଉଠିଥିଲେ—

“ଉତ୍କଳ କମଳା-ବିଳାସ-ଦୀର୍ଘିକା
ମରାଳ-ମାଳିନୀ ନୀଳାୟ ଚିଲିକା ।
ଉତ୍କଳର ତୁହି ଚାରୁ ଅଳଙ୍କାର
ଉତ୍କଳ ଭୁବନେ ଶୋଭାର ଭଣ୍ଡାର ।”

ସେହିପରି ଚିଲିକାର ଅପୂର୍ବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ବିମୋହିତ ଉତ୍କଳମଣି ଏହାକୁ ଚିତ୍ତରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଛି ବୋଲି ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କର କାଳଜୟୀ କବିତା “କାଳିଜାଲ” ଚିଲିକା ଉପରେ ହିଁ ପର୍ଯ୍ୟବେସିତ ।

ଚିଲିକା ଅତୀତ ଉତ୍କଳର ଗୌରବର ବାର୍ତ୍ତାବହ । ଶତୁର ଉତ୍ପାତନ ସମୟରେ ଉତ୍କଳୀୟଙ୍କର ପ୍ରାଣର ଦେବତା ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଏହାର ବକ୍ଷ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଥିଲା । ଏହାର ତୀରରେ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ କାଞ୍ଚା ବିଜୟ ପାଇଁ ଯାଉଥିବା ବାଟରେ ମାଣିକ ଗଉଡୁଣୀଠାରୁ ଦହି ପିଇଥିଲେ । ଅତୀତରେ ଏହି ବିଜୟ ଯାତ୍ରାର ସ୍ମୃତି ବହନ କରି ମାଣିକପାଟଣା ଏବେ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଲୁଣନକାରୀ ରକ୍ତବାହୁର ଗର୍ବ ଏହି ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ନିଷିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ଅତୀତରେ ଓଡ଼ିଆ ପୁଅମାନେ ବୋଇତରେ ଦୂର ଦେଶକୁ ଏହା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଯାଉଥିଲେ । ଏହା ଦୟା, ଭାର୍ଗବୀ ପ୍ରଭୃତି ନଦୀମାନଙ୍କର ପବିତ୍ର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳ । ମହର୍ଷି ଦଧୀଚିଙ୍କର ତପସ୍ୟା ଓ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ ଦ୍ଵାରା ଦୟା ନଦୀର ଜଳ ପବିତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ସେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଶରୀର ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିବାରୁ ନଦୀର ନାମ “ଦୟା” ହୋଇଥିଲା ବୋଲି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ରହିଛି । ଭାର୍ଗବୀ ତୀରରେ ପୁରାଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୁନୀଶ୍ଵର ଭୃଗୁଙ୍କର ଆଶ୍ରମ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ତପସ୍ୟା ଦ୍ଵାରା ପବିତ୍ର ଭାର୍ଗବୀର ଧାରା ଚିଲିକା ସହ ସମ୍ମିଶ୍ରିତ । ତାରା, ହରଚଣ୍ଡୀ ଓ ଭଗବତୀ ତଥା ଚଣ୍ଡେଶ୍ଵର ପ୍ରଭୃତି ଦେବଦେବୀଗଣ ଚିଲିକାର ପାର୍ଶ୍ଵରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଛନ୍ତି । ମା’ କାଳିଜାଲ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ବିରାଜିତ । ମହାକାଳଙ୍କର ଜାୟା ବା ପତ୍ନୀ ହିଁ କାଳିଜାଲ ଅଥବା କାଳୀ । ସେହି କାଳଜାୟା ହିଁ “କାଳାଜାଲ” ନାମରେ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଏହିପରି ବିଭିନ୍ନ ପବିତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରର ସମନ୍ୱୟ ଆଧାର ଚିଲିକା । ତେଣୁ ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍କଳୀୟଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ପବିତ୍ର ତୀର୍ଥ । ଯିଏ ତାରଣକରେ ସେ ତୀର୍ଥ ଅଟେ । ଚିଲିକାର ସ୍ମୃତି ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କୁ ତ୍ରାଣ କରିପାରିବ । ଏହା ଅତୀତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନର ସମନ୍ୱୟ ସୂତ୍ର ।

ଜଳର ଅନ୍ୟନାମ ଜୀବନ । ଜଳ ବିନା ଜୀବଜଗତ ବଞ୍ଚିରହିବା ଅସମ୍ଭବ । ତୃଷାର୍ତ୍ତ ଜୀବ କିପରି ଜଳକୁ ସତୃଷ୍ଣ ଭାବରେ ଅପେକ୍ଷା କରେ । ସୂର୍ଯ୍ୟତାପରେ ବିଦଗ୍ଧ ପ୍ରାଣୀ ଦେହରେ ଶୀତଳ ଜଳ କିପରି ସଞ୍ଜୀବନୀ ଭରିଦିଏ ? ସେଥିପାଇଁ ତୃଷାର୍ତ୍ତକୁ ଜଳଦାନ କରିବାକୁ ମହାପୁଣ୍ୟ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ପୁଷ୍କରିଣୀ ନିର୍ମାଣକୁ ମହାପୁଣ୍ୟ ଭାବରେ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି । ମହାଭାରତର ଦାନଧର୍ମ ପର୍ବରେ ଭୀଷ୍ମ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ କହିଛନ୍ତି-

“ତତ୍ତାଗେ ଯସ୍ୟ ଗାବସ୍ତୁ ପିବନ୍ତି ତୃଷିତା ଜଳମ୍ ।
ମୃଗପକ୍ଷିମନୁଷ୍ୟାଃ ସୋଃଶ୍ଵମେଧ ଫଳଂ ଲଭତେ ।
ଯତ୍ ପିବନ୍ତି ଜଳଂ ତାତ ସ୍ଥାୟନ୍ତେ ବିଶ୍ରମନ୍ତି ଚ
ତତ୍ତାଗେ ଯସ୍ୟ ତତ୍ ସର୍ବଂ ପ୍ରେତ୍ୟାନନ୍ତ୍ୟାୟ ଜଞ୍ଜତେ ।”

ଅର୍ଥାତ୍- “ଯାହାର ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ଗାଈ, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ ଓ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ତୃଷିତ ହୋଇ ଜଳ ପାନ କରନ୍ତି, ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଅଶ୍ଵମେଧ ଫଳ ଲାଭକରେ । ହେ ବସ୍ତ ! ଏହିମାନେ ଯାହାର ତତାଗ (ପୋଖରୀ)ରେ ଜଳପାନ କରନ୍ତି, ସ୍ଥାନ କରନ୍ତି ଓ କୂଳରେ ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତି, ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଅନନ୍ତଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜଳାଶୟ ଏକ ତୀର୍ଥ । ଯେହେତୁ ତାହା ଜୀବମାନଙ୍କୁ ଓ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅଶେଷ ଦୁଃଖରୁ ତାରଣ କରେ । ତୀର୍ଥର ଲକ୍ଷଣ “ତାରୟତି ଇତିତୀର୍ଥମ୍ ।” ତେଣୁ ଚିଲିକା ଏକ ମହାନ ତୀର୍ଥ । ପ୍ରକୃତି ଏହିପରି ସ୍ଵୟଂସ୍ପଷ୍ଟ ତୀର୍ଥମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କରିଛି । ଲୋକୋପକାର ରୂପକ କଠୋର ବୃତ୍ତକୁ ନିରନ୍ତର ପାଳନ କରି ସେମାନେ ଏହି ମହାବୃତ୍ତର ଉପଦେଶ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିକୁ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ, ସଂସ୍କାର ଓ ବିକାଶ ମଣିଷର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁରୂପ ତୀର୍ଥଜଳ ସଜ୍ଜନମାନଙ୍କ ମନପରି ନିର୍ମଳ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ଏହିପରି ତୀର୍ଥମାନଙ୍କର ଦର୍ଶନ, ସ୍ବର୍ଗ ଓ ସ୍ନାନ ଅନ୍ତଃକରଣକୁ ଶୁଦ୍ଧିକରେ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି ।

ତୀର୍ଥ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ଯଥା- ମାନସ ଓ ପାର୍ଥବ । ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ତଃକରଣରେ ଦୟା, କ୍ଷମା, ପ୍ରେମ ଓ ସଂଯମ ପ୍ରଭୃତି ମନର ତୀର୍ଥ । ପୃଥିବୀରେ ତୀର୍ଥସମୂହ ବାହ୍ୟତୀର୍ଥ ବା ପାର୍ଥବ ତୀର୍ଥ । ତେଣୁ ବ୍ୟାସଦେବ ମହାଭାରତରେ କହିଛନ୍ତି-

ମନସଃ ପୃଥିବ୍ୟାଃ ପୁଣ୍ୟାସ୍ତୀତର୍ଥାସ୍ତଥାପରେ ।

ଉଭୟୋରପି ଯଃ ସ୍ନାୟାତ୍ ସ ସିଦ୍ଧିଂ ଶୀଘ୍ରମାପୁନ୍ନାୟାତ୍ ।”

ଅର୍ଥାତ୍- “ମନ ଓ ପୃଥିବୀର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପୁଣ୍ୟତୀର୍ଥ ଅଛନ୍ତି । ଉଭୟରେ ଯେ ସ୍ନାନକରେ ସେ ଶୀଘ୍ର ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରେ” ମଣିଷ ନିଜର ମନଦ୍ବାରା ହିଁ ତୀର୍ଥ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ପୁଣି ସେହି ତୀର୍ଥରେ ଅବଗାହନ ଦ୍ବାରା ପବିତ୍ରତା ଲାଭ କରୁଛି । ଆମକୁ ଏହି ଉଭୟବିଧ ତୀର୍ଥକୁ ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍କଳୀୟ ଚିଲିକାକୁ ତୀର୍ଥ ପରି ମନେ କରିବା ଉଚିତ । ସେଥିପାଇଁ ଆମକୁ ଏକ ମାନସିକ ପ୍ରସ୍ତୁତିହାସଲ କରିବାକୁ ହେବ । ଉତ୍କଳର ହୃତଗୌରବ ଫେରାଇ ଆଣିବା ପାଇଁ ଏହି ଚିଲିକା ତୀର୍ଥର ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ସ୍ବୃତି ଆମକୁ ବହନ କରିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରାକ୍ତନ ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କର ବୀରତ୍ବ, ସାହସ ଓ ବିଭବର ମୂଳସାକ୍ଷୀ ଚିଲିକାକୁ ଆମକୁ ମୂଳ ଭାବରେ ରଖିବାକୁ ହେବନି । ଚିଲିକାକୁ ମୁଖର କରିବାକୁ ହେବ । ଚିଲିକାର ଉର୍ଜସ୍ବଳ ଉଦାର ସଙ୍ଗୀତ ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କର ଦୀର୍ଘ ମୋହଚିନ୍ତାକୁ ଭଗ୍ନ କରିବ । ଚିଲିକା ତୀର୍ଥର ଦର୍ଶନ, ସ୍ବର୍ଗନ, ସ୍ନାନ ଓ ଚିନ୍ତନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍କଳୀୟଙ୍କ ମନରେ ଅପୂର୍ବ ପ୍ରାଣ-ସ୍ବୟନ ଜାଗ୍ରତ କରୁ । ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ଗୌରବ ଫେରିଆସୁ । ଏହା ହିଁ ଆମ ପାଇଁ ଧ୍ୟେୟ ଓ କରଣୀୟ ଅଟେ ।

□□□

ଚିଲିକା ଚିତ୍ରରାଗ

ସାରଙ୍ଗଧର ରାୟଗୁରୁ

କ୍ଳାନ୍ତ ଅପରାହ୍ନର ଗୋଧୂଳି ଲଗ୍ନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କର କିରଣରେ ଚିଲିକା ହୃଦରେ ଉଠୁଥିବା ଲହରୀକୁ ଏକାନ୍ତବେଳେ କେବେ ପ୍ରାଣଭରି ଅନୁଭବ କରିଛ କି କବି ! ହେ କ୍ଳାନ୍ତ ଭ୍ରାନ୍ତ ପଥିକ ! ମ୍ଳାନ ଅପରାହ୍ନର ବାୟୁ-ବିଧୂନିତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅସ୍ତଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ମୁଖମଣ୍ଡଳ କେବେ ନିରାକ୍ଷଣ କରିଛ କି ? ହେଇ ଦେଖ ! ଏକାନ୍ତ ବିହଙ୍ଗଟିଏ ବିହଙ୍ଗୀର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ଉଡ଼ି ବୁଲୁଛି ଅସୀମ ନୀଳିମ ନଭତଳେ । ସେତେବେଳର ସୁଷମା ସୁରଭିକୁ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ଉନ୍ମତ ମିଳିନ୍ଦର ସମୟ ବା କାହିଁ ?

ମୁଁ ଚିଲିକାକୁ ଗୋଟିଏ କବି ପ୍ରାଣ ନେଇ ଦେଖୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ନିରୁତା ଗବେଷକ । ଅବଶ୍ୟ ମୋର ପ୍ରାୟ ବିଂଶାଧିକ କବିତା ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ମାତ୍ର ମୁଁ ଚିଲିକାକୁ ଏକ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଛି ନିକଟରୁ । ବିନିକାରୁ ‘ବିନିକାଇ’ ଓ ବିରଜାରୁ ‘ବିରଜାଇ’ ପରି ଚିଲିକାରୁ ‘ଚିଲିକାଇ’ ଯେ ‘କାଳିଯାଇ’ରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି ଏହା ଅନୁମାନ ସାପେକ୍ଷ ।

ଚିଲିକାର ପୂର୍ବନାମ ଥିଲା ‘ପଦ୍ମଖୋଲି’ । ପଦ୍ମଖୋଲି ନାମଟି ସୁମଣ୍ଡଳ ତାମ୍ରଲେଖର ଧର୍ମରାଜଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତିରୁ ପରିସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଶୈଳୋଭବ ବଂଶର ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ଜଣେ ରାଜା ଧର୍ମରାଜ ଧର୍ମଦେବତା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଉପାସକ ଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଗୁପ୍ତଯୁଗର ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଅଧିନସ୍ଥ ରାଜା । ସେ ଉକ୍ତ ଅଭିଳେଖରେ ‘ପଦ୍ମଖୋଲି’ ଠାରେ ସହସ୍ର କରମାଳି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଉପାସନା କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ଖଲିକୋଟ ରାଜ୍ୟଟିର ପୂର୍ବନାମ ଥିଲା ‘ପଦ୍ମଖୋଲିକୂଟ’ । ‘ପଦ୍ମଖୋଲି’ ଏକ ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ହେଉଥିବା ଖୋଲ ବା ଖାଲଯୁକ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟଟିଏ ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଏହି ‘ପଦ୍ମଖୋଲିକୂଟ’ ଶବ୍ଦଟି ‘ଖଲିକୂଟ’ ରୂପେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ତାହା ଏବେ ଲୋକମୁଖରେ ‘ଖଲିକୋଟ’ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ଏହା ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ଲୋକଭାଷାରେ ପଦ୍ମପତ୍ର ନିର୍ମିତ ଖଲିକୁ ଦାନାପାତ୍ର ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହି ‘ଖଲି’ ଶବ୍ଦଟି ସମ୍ଭବତଃ ପଦ୍ମପତ୍ର ନିର୍ମିତ ଦାନାପାତ୍ର ବା ଆହାରପାତ୍ର ରୂପେ ସାଧୁବର୍ଗ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହି ଅଞ୍ଚଳଟି ଥିଲା ଶୈଳୋଭବ ରାଜବଂଶର ଅଧିନସ୍ଥ ରାଜ୍ୟ । ଉକ୍ତ ରାଜ୍ୟଟି କଟକ ଜିଲ୍ଲା ବାକ୍ସିର କିଛି ସୀମା ସ୍ପର୍ଶକରି ଗଞ୍ଜାମର ବୁଗୁଡ଼ା (ପୂର୍ବନାମ ଗୁଡ଼) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ।

ଶୈଳୋଭବ ରାଜାମାନେ ଅନେକ ଦାନଧର୍ମ କରି ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ ଆୟୋଜନ କରୁଥିଲେ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କାର, ଗାଈ ପ୍ରଭୃତି ଦାନ ଦେଉଥିଲେ । ଏହା ଶୈଳୋଭବ ରାଜାଙ୍କ ମାଧବରାଜ ଦ୍ୱିତୀୟଙ୍କର ଦାନପତ୍ରରୁ ଜଣାଯାଏ । ଏହି ପଦ୍ମଖୋଲି ଯେ ଚିଲିକାର ପୂର୍ବରୂପ, ଏହା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ କବି ବା ଲେଖକମାନେ କୁଣ୍ଡବୋଧ କରୁଥିବେ । ଚିଲିକା ହୃଦୟ ଏବେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜ୍ୟର ଅଂଶବିଶେଷ ରୂପେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ । ଚିଲିକାର ରୂପକୁ ଦେଖିଲେ ଏହା ଏକ ନୀଳ ରଙ୍ଗର ପଦ୍ମପତ୍ର ନିର୍ମିତ ଚକ୍ରାକାର ଖଲିଭଳି ଦେଖାଯାଏ । ଚକ୍ରାକାର ରୂପରୁ ଚିଲିକା ‘ଚକ୍ରକ୍ଷେତ୍ର’ ବୋଲି କଥିତ ହୁଏ । ଚିଲିକାକୁଳ ‘କାଳିକାବାଡ଼ି’ରେ ଏବେ ଚକ୍ରଶୋଭିତ ଅଷ୍ଟଭୁଜ ବିଷ୍ଣୁ ‘ମାଧବ’ ରୂପେ ପୂଜାପାନ୍ତି । ଏହି ଦେବତା ସମ୍ଭବତଃ ‘ଚକ୍ରମାଧବ’ ଅଟନ୍ତି ଓ ବିଶ୍ୱାସସ୍ଥ ଦ୍ୱାରା ପୂଜିତ ହେଉଥିଲେ । ଏହା ଶୈଳୋଦ୍ଭବ ରାଜବଂଶର କୀର୍ତ୍ତି ଅଟେ । ଶୈଳୋଦ୍ଭବ ରାଜା ମାଧବ ବା ଚକ୍ରମାଧବ ବର୍ମନ୍ ଚକ୍ରଧର ମାଧବ ଉପାସକ ଥିଲେ ଓ ପୁଲିନ୍ଦସେନ ରୂପୀ ବିଶ୍ୱାସସ୍ଥ ବଂଶଧର ରୂପେ ପରିଚିତ ଥିଲେ ।

ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଅତି ଆଦରଣୀୟ ପୁଷ୍ପ ଅଟେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ନାମ ‘ପଦ୍ମାଲୟା’ ଅମରକୋଷରେ ତାଙ୍କ ନାମ ପଦ୍ମାଲୟା ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ସେ ପଦ୍ମବନରେ ଆଶ୍ରୟ କରି ରହନ୍ତି ।

“ଉତ୍ପଳେଶଂ ସମାସାଦ୍ୟ ଯାବତ୍ ଚିତ୍ରାମହେଶ୍ୱରୀ ॥

ଚିତ୍ରୋତ୍ପଳେତି କଥିତା ସର୍ବପାପ ପ୍ରଣାଶିନୀ ॥”

ତକ୍କର ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସଙ୍କ ମତେ ଏହା ମହାଭାରତ ଭୀଷ୍ମପର୍ବ-୯ମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ଏଭଳି ଶ୍ଳୋକ ମହାଭାରତର ଭୀଷ୍ମ ପର୍ବରେ ନାହିଁ । ଏହା କପିଳ ସଂହିତା ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ୩୭ ଶ୍ଳୋକରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଯଥା -

ଉତ୍ପଳେଶଂ ସମାସାଦ୍ୟ ଯାବତ୍ ଚିତ୍ରାମହେଶ୍ୱରୀ ॥

ତାବତ୍ ଚିତ୍ରୋତ୍ପଳା କ୍ଷ୍ୟାତା ସର୍ବପୁଣ୍ୟପଦା ନଦୀ ॥ (କ.ସଂ. ୨/୩୭)

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେଲେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ରକ୍ଷନଶାଳୀର ବୈଷ୍ଣବାଗ୍ନିରେ ପାଚିତ ମହାପ୍ରସାଦ ରକ୍ଷନକାରିଣୀ । ତେଣୁ ସେ ପ୍ରାକ୍ ଉଷା କାଳରେ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରି ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ ପରିବୃତ୍ତ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି ଓ ରକ୍ଷନଶାଳୀରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । ଆକାଶମାର୍ଗରେ ଆସି ଶୂନ୍ୟଚାରିଣୀ ମହାଦେବୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସବୁଦିନ ଏହି ପଦ୍ମଖୋଲି ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି । ସହଜେ ତ ସେ ବରୁଣ ରାଜକନ୍ୟା । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ସମୁଦ୍ର କୁଳବର୍ତ୍ତୀ ପଦ୍ମପୁଷ୍କରିଣୀରେ ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ପଦ୍ମପ୍ରତି ଥାଏ ଅହେତୁକ ମୋହ ଓ ମମତା । ଦିନକର କଥା, ଦେବୀ ପ୍ରାକ୍ ଉଷା କାଳରେ ପଦ୍ମଖୋଲି ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ସ୍ନାନ କରି ଫେରୁଥିଲେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରକୁ । ଦେବୀଙ୍କର ମନରେ ଉଦ୍‌ବେଗ ଭରିଥିଲା, ଶୀଘ୍ର ରକ୍ଷନ କରିବେ । ଏହି ସମୟରେ ଗଜରାଜ ତାହାଙ୍କର ବନିତା ମାନଙ୍କ ସହିତ ପଦ୍ମଖୋଲି ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଶୀଘ୍ର ଗମନ କରୁଥିଲେ । ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ ସମ୍ଭାରରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦ୍ମଖୋଲି ପୁଷ୍କରିଣୀର ଆକର୍ଷଣ ଗଜରାଜ ମନରେ ଉନ୍ମୁତ୍ତ ପ୍ରେମଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରୁ ସେ ତାହାର ବନିତାଙ୍କ ସହିତ ଉଦ୍ୟାନ ଭାବରେ ଜଳକେଳି କଲେ ଏବଂ ଉତ୍ତମ ଜେଉରେ ପୁଷ୍କରିଣୀଟି ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗଜର ଏଭଳି ଉଦ୍ୟାନକୁ ସହିପାରିଲା ନାହିଁ ‘କୁମ୍ଭୋଦର’ ନାମକ କୁମ୍ଭୀର । ସେ ଦୟାନଦୀ ଓ ଭାର୍ଗବୀ ନଦୀ ଚିଲିକାରେ ପଡିତ ହୋଇଥିବା ‘ମଗରମୁହଁ’ ସ୍ଥାନରୁ ଗୋପନରେ ପାଣି ଭିତରେ ବୁଡ଼ି ବୁଡ଼ି ଆସି ଗଜର ପାଦ ଟାଣି ପାଣି ଭିତରକୁ ଓଟାରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆର୍ତ୍ତସ୍ୱରରେ ଗଜ ଚିତ୍କାର କରି କୁମ୍ଭୀର ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଶେଷରେ ବିଫଳ ହେଲା ଏବଂ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ଡାକପକାଇଲା । ଏହି ସମୟରେ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଗଜର ଆର୍ତ୍ତ ଚିତ୍କାର ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ସହ ଗରୁଡ଼ ପୃଷ୍ଠରେ ବିଜୟ କରି ‘ପଦ୍ମଖୋଲି’ ନିକଟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ଏବଂ କୁମ୍ଭୀରକୁ ଚକ୍ରରେ ସଂହାର କରି ଗଜକୁ ଉଦ୍ଧାରଣ କଲେ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଗଜୋଦ୍ଧାର ବେଶ ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପରିପାଳିତ ହୁଏ ।

‘ପଦ୍ମଖୋଲି’ ସ୍ଥାନଟି ଯେ ଖଲିକୋଟ ବା ଖଲିକୁଟ ରାଜ୍ୟର ଏକ ଅଂଶବିଶେଷ ଥିଲା, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏହା ଥିଲା କଳିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଞ୍ଚଳ ଏବଂ ଦୁଇ ରାଜ୍ୟର ସୀମାନ୍ତ ଭାଗ । କୁର୍ମପାଟକ ବା ଶ୍ରୀକୁର୍ମ୍ମ ଥିଲା କଳିଙ୍ଗର ରାଜଧାନୀ । ଏହାକୁ ‘କଳିଙ୍ଗ ପାଟଣା’ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରାଯାଏ । ଆନ୍ଧ୍ରର ଶ୍ରୀକୁର୍ମ୍ମ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ଥାନ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ରାଜୁତି କରୁଥିବା ରାଜବଂଶମାନେ ଶ୍ରୀକୁର୍ମ୍ମ ବା କୁର୍ମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ନିଜର ଇଷ୍ଟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି, ନିଜ ରାଜବଂଶର ପତାକାରେ ‘କୁର୍ମ୍ମ’ ଚିହ୍ନ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଉତ୍କଳରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ଗଜପତି ରାଜାମାନେ ନିଜ ରାଜବଂଶର ପତାକାରେ ‘ଗଜ’କୁ ଚିହ୍ନ ରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରି ଗଜପତି ରୂପେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ସୀମା ବିବାଦରୁ ଏକଦା ଶ୍ରୀକୁର୍ମ୍ମ ରାଜା ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଚୋଳଙ୍କ ସହିତ କଳହ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଉତ୍କଳର । ସେ ସମୟରେ ଇନ୍ଦ୍ରପଥ ନାମକ ରାଜା ରାଜୁତି କରୁଥିଲେ ଉତ୍କଳରେ । ଇନ୍ଦ୍ରେଶ୍ୱର ବା ରାଜରାଣୀ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ଏହାଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି । ଆନ୍ଧ୍ରର ଚୋଳରାଜା ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଚୋଳ ଉତ୍କଳ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ଏକ ଜଳ ପ୍ରଶାଳି ଖୋଦନ କରି ଗଙ୍ଗାନଦୀରୁ ଜଳ ଆଣି ତାଞ୍ଜୋରରେ ଏକ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଉତ୍କଳର ରାଜା ‘ଇନ୍ଦ୍ରପଥ’ ଏହାକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାରୁ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରପଥ ୧୦୦୦ ମସିହାରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ହାରିଯାଇ ବୀରଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ଆନ୍ଧ୍ର ଅଞ୍ଚଳରୁ ରାଜାମାନେ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶକୁ କରାଯତ କରିବାଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସୁଥିଲେ । ଏହାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଅନନ୍ତବର୍ମାନ ଚୋଳଗଙ୍ଗ ଦେବଙ୍କ ସମୟରେ (୧୦୭୭-୧୧୪୭ ଖ୍ରୀ.ଅ.) ମଧ୍ୟ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରୁ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ଚାଲିଥିବାରୁ ଏହାକୁ ‘ଗଜ-କଛପ ଯୁଦ୍ଧ’ ରୂପେ ମାଦଳାପାଞ୍ଜିରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି ।

‘ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ’ ନାମକ ରାଜା ଥିଲେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପାଣ୍ଡ୍ୟବଂଶର ଏକ ଧାର୍ମିକ ରାଜା । ଏହା ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତରୁ ଜଣାଯାଏ । ସେ ଅଗଷ୍ଟିମୁନିଙ୍କୁ ଅବମାନନା କରିଥିବା ହେତୁ ଅଭିଶାପ ଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ଗଜ ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ମୁନିଙ୍କ ପାଖରେ ଏହି ଅଭିଶାପରୁ ମୁକ୍ତିର ଉପାୟ କହିବାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ମୁନି କହିଲେ - “ତୁମେ ନାରାୟଣଙ୍କ ଭକ୍ତ । ପ୍ରାଣ ପ୍ରୟାଣ କାଳରେ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ତୁମେ ଅଭିଶାପରୁ ମୁକ୍ତ ହେବ ।” ମୁନି ଅଭିଶାପ ଅନୁସାରେ ଭକ୍ତ ପାଣ୍ଡ୍ୟବଂଶ ରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ନାମକ ହସ୍ତି ରୂପରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରି ନୀଳାଚଳ ନିକଟରେ ଥିବା ନୀଳବନରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଏହି ନୀଳବନଟି ଥିଲା ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ୟାନ, ଯାହାକୁ ‘ଉଡ୍ଡିୟାନ’ ବୋଲି ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଏ । ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଥିଲେ ଉଡ୍ଡିୟାନ ରାଜ୍ୟର ରାଜା । ଏହାଙ୍କୁ କେହି କେହି ‘ଇନ୍ଦ୍ରଭୂତି’ ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଭକ୍ତ ରୂପେ ଅଭିହିତ କରନ୍ତି । ବୌଦ୍ଧ ସାହିତ୍ୟରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରଭୂତି ‘ଜ୍ଞାନସିଦ୍ଧି’ ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ‘ବୁଦ୍ଧ’ ରୂପରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛନ୍ତି । ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ପବିତ୍ର ଚିହ୍ନ ହେଲା - ‘ଗଜ’ । ସ୍ୱୟଂ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ମାତା ମାୟାଦେବୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଏକ ଗଜ ରଜତଗିରିରୁ ଅବତରଣ କରି ପ୍ରବେଶ କରିଥିବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିବାରୁ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏହା ଏକ ଶୁଭ ଓ ଗର୍ଭୋଦୟ ସୂଚକ ସ୍ୱପ୍ନ ବୋଲି ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ କରିଥିଲେ । ତା’ର ପରେ ମାୟାଦେବୀ ଯେଉଁ ପୁତ୍ରଟି ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲେ ସେ ହୋଇଥିଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଜଗତର ଆଲୋକ । ବୌଦ୍ଧ ଜାତକରେ ଏଭଳି ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍କଳର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ସମ୍ପର୍କକୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଐତିହାସିକମାନେ ସମର୍ଥନ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ପିତା ‘ଶୁଭୋଦନ’ ଥିଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ରାଜା । ଏଣୁ ବୁଦ୍ଧଦେବ ନିଜକୁ ‘ଆଦିତ୍ୟ’ ବଂଶୋଦ୍ଭବ ବୋଲି ମଗଧରାଜ ‘ବିମ୍ବିସାର’ଙ୍କୁ ନିଜର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ଏକଦା ଥିଲା ଏକ ବୌଦ୍ଧରାଜ୍ୟ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପୂର୍ବରୂପ ‘ବୁଦ୍ଧ’ ହେତୁ ନବମ ଅବତାରରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ‘ବୌଦ୍ଧାବତାର’ ବୋଲି ସାରଳା ମହାଭାରତରେ ଏବଂ ପଞ୍ଚସଖା ସାହିତ୍ୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପୂର୍ବରୂପ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେ କି ଗୋପାମାନଙ୍କ ସହିତ ଯମୁନାରେ ଜଳକେଳି କରୁଥିଲେ, ଏହା ବିଭିନ୍ନ ବୈଷୟିକ ସାହିତ୍ୟରୁ ଓ ପୁରାଣରୁ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଅନୁରୂପେ ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ଚାପରେ ଜଳବିହାର କରନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସେ ମଧୁସୂଦନ ରୂପେ ଚିତ୍ରିତ ହୁଅନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଯେତିକି ପରିପୁଷ୍ଟ, ତତୋଧିକ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇଛି ଚିଲିକାର ‘ଜଳକେଳି’ । ରକ୍ତବାହୁ ଆକ୍ରମଣ ସମୟରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଚିଲିକା ଜଳକୁ ଆଶ୍ରୟକରି କେତେବେଳେ ପାତାଳି ହୋଇଛନ୍ତି ତ

ଆଉ କେତେବେଳେ ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ (ବୌଦ୍ଧ-ଗନ୍ଧାର୍ବ) ବନାଞ୍ଚଳରେ ଗୋପନରେ ପୂଜା ପାଇଛନ୍ତି । ଏହି କାରଣରୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଚିଲିକା ବିହାର ଏକ ପବିତ୍ର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ।

ଠିକ୍ ଏହିଭଳି ଚିତ୍ରକୁ ଆଧାରକରି ମୋତେ ବନ୍ଧୁବର୍ଗଙ୍କଠାରୁ ବରାଦ ମିଳିଲା ‘ଚିଲିକାର ଚିତ୍ରରାଗ’ ସଂରଚନ କରିବାକୁ । ଅଗତ୍ୟା ଗ୍ରହଣ କରିନେଲି ବନ୍ଧୁଙ୍କର ସବିନୟ ଅନୁରୋଧକୁ । ଭାବିତ ହେଲି କେଉଁଠୁ ଆରମ୍ଭ କରିବି । ବରୁଣଗିରି ପାଦଦେଶରୁ ନୀଳ ଚିଲିକା ବିସ୍ତାରିତ ଓ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ରଖିକୁଲ୍ୟାୟାଏ । କଳିଙ୍ଗର ଗୌରବମୟ ଇତିହାସକୁ ସେ ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ଦେଖି ଏବଂ ନିଭେଇଛି ପ୍ରାଣଭରି । କେଉଁ ଐତିହାସିକ କହେ ‘ହାରିତ’ ମୁନିଙ୍କର ତର୍ପଣ କାଳରେ ତୁଳୁକ ଜଳରୁ ଚିଲିକାର ଉତ୍ପତ୍ତି । ହାରିତ ମୁନି ଥିଲେ ଚାଲୁକ୍ୟ ବଂଶର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା । ଚାଲୁକ୍ୟ ରାଜବଂଶ ଏକଦା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଅନୁରକ୍ତ ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦାନପତ୍ରରୁ ଏହାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରିର ଶିବ ‘ଗୋକର୍ଣ୍ଣେଶ୍ୱର’ ହେଲେ ପୂର୍ବ ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜାଙ୍କର ଇଷ୍ଟଦେବତା । ପର୍ଶୁରାମଙ୍କର ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ ଏବଂ ଧର୍ମପୀଠ ଏହି ମହେନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ‘ଯାଜପୁର-ବିରଜା-ମଣ୍ଡଳ’ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ କଳିଙ୍ଗର ଉଦ୍ୟାନ ବା ଉଡ଼ିୟାନ ରୂପେ ପରିଚିତ । ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଏହି ଉଡ଼ିୟାନ ପୀଠର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଅଂଶବିଶେଷ । ଅନାଦି କାଳରୁ ଏଠାରେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରୁ ଆସିଥିବା ‘ନୟନାର’ମାନେ ଶିବପୂଜା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରୁ ସମାଗତ ‘ଅଲଘ୍ନାର’ମାନେ ବିଷ୍ଣୁ ପୂଜାର ଅୟମାରମ୍ଭ କରିଥିଲେ, ଏହି ବ୍ରହ୍ମଗିରି ମାଟିକୁ ସମସ୍ତେ ଆସିଥିଲେ ଚିଲିକାର ଉର୍ଜ୍ଜ୍ୱଳ ଗର୍ଭରେ ପୋତ ଚଳାଇ । ଉଭୟ ପୂଜା ଅଧିଷ୍ଠାନର ସଙ୍କେତ ହେଲେ ‘ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ’ ଓ ‘ଅଲଘ୍ନାରନାଥ’ – ହରିହର ପୀଠର ଆଦିମ ମିଳନ ସ୍ଥଳ । ହରଚଣ୍ଡୀ ପୀଠର ଶାକ୍ତ ପରମ୍ପରା ଏହି ଦୁଇ ଧର୍ମଧାରାକୁ ଉଦ୍ଧାବିତ କରି ଦେବୀ ହରଚଣ୍ଡୀ ଉଭା ହୁଅନ୍ତି ‘ଯାଜ୍ଞସେନୀ ଦ୍ରୌପଦୀ’ ରୂପେ ।

ପୌରାଣିକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀକୁ ଆଧାର କରି ଇତିହାସ ଲେଖିବା ଏକ ପେଖନା-ଏକ ଛଳନାମୟ ପ୍ରୟାସ ବୋଲି ଅନୁଭବ କଲି । ତେଣୁ ଖୋଜିହେଲି ବ୍ରହ୍ମଗିରିର ଆଦିମ ଇତିହାସକୁ । ଇତିହାସକୁ କବିତା-ଜିଜ୍ଞାସାରେ ରୂପଦେବା ଅତିବ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ । ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କ ‘କୋଶାର୍ଜକେ’ ଓ ‘ଖାରବେଳ’ ଏହାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ମୁଁ ଚିଲିକାର ଇତିହାସକୁ ଲେଖିବାକୁ କାମନା କରିଥିଲି । ଅବଶ୍ୟ ଖାରବେଳଙ୍କ ସମୟ ନିରୂପଣରେ ବିଭିନ୍ନ ମତପୋଷଣ ହୁଏ । କୋଶଳର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବଂଶ ହେଲା ମହାମେଘବାହାନବଂଶ । ଏହି ବଂଶର ଏକ ଶାଖା କଳିଙ୍ଗରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । କୋଶଳରୁ ମହାନଦୀ କୂଳେ କୂଳେ ଆସି ବିଶାଳ-କଳିଙ୍ଗରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରିୟ ରାଜା । ‘କପିଳସଂହିତା’ରେ ଚିଲିକାର ନାମ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଗବେଷକମାନଙ୍କ ମତରେ କଳିଙ୍ଗ ସାଗରସ୍ଥ କଳିଙ୍ଗ ଉପକୂଳରେ ବହୁ ବନ୍ଦର ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି ଓ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଚିଲିକାବନ୍ଦର ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଟଲେମିଙ୍କ ଭୂଗୋଳରେ ‘ପାଲୁର’ ଓ ‘କୋନଗର’ (କୋଶାର୍ଜକ) ବନ୍ଦର କଥା ଉଲ୍ଲେଖଅଛି । ‘ମହାନଦୀ’ ପୁସ୍ତକ (ପୃଷ୍ଠା-୧୯୯) ଅନୁସାରେ ତଃ ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ ଲେଖିଛନ୍ତି –

“ଚିଲିକା ହ୍ରଦେ ସହସ୍ରାକ୍ଷ ସୁପୋତଃ ଜଳଗାମିନଃ

ତାମ୍ରଛାଦିତା ବୈଦୁତଃ ସହସ୍ର ଜଳଧାରକଃ ॥

ବହୁ ଚକ୍ରାନ୍ତିତଃ ଶୀଘ୍ରଃ ଯନ୍ତ୍ରଗାଢ଼ାଳକାଶ୍ରିତଃ ।

ବାଣିଜ୍ୟ କରଣେଶକ୍ତାସିପଞ୍ଚଶିଖରାନ୍ତିତା ।

ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର ଗତାୟାତଃ ଜାଭା ମଳୟ ସିଂହଳ ।

ଗଙ୍ଗା ସାଗର ଚାନେଷୁ ଯଦୃଚ୍ଛାୟା ତଥାଗତିଃ

ଦେଶଦେଶାନ୍ତ ଦ୍ରବୀଣି ବହନ୍ତୋ ଯାନ୍ତି କେଂପିବା ॥” (ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ)

(The Prachi Vol.I. Pt-II-1931-Maritime Activities in Ancient Utkal-p.7) ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣରେ ଏଭଳି ଶ୍ଳୋକ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଉପରୋକ୍ତ ଶ୍ଳୋକରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାପଡୁଛି, ସହସ୍ର ଜନଧାରଣକ୍ଷମ ବିରାଟକାୟ ପୋତ

ଦେଶଦେଶାନ୍ତରୁ ଆସି ଚିଲିକାରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଉଥିଲା ଏବଂ ଏଥିରେ ବିଦେଶରୁ ପଣ୍ୟ ସମ୍ଭାର କଳିଙ୍ଗକୁ ଆସୁଥିଲା । ଚୀନ, ଶ୍ୟାମ, ବ୍ରହ୍ମ, ମାଳୟ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ଵୀପ (ବାଲି, ଜାଭା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ, ସୁମାତ୍ରା) ଓ ସିଂହଳ ଥିଲା ବାଣିଜ୍ୟର ପେଣ୍ଠସ୍ଥଳ । କଳିଙ୍ଗର ରାଜା ରାଜେନ୍ଦ୍ରଚୋଳ (୧୦୧୦-୧୦୪୦) ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ଵୀପ ଆକ୍ରମଣ କରି ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ରାଜାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ବୀର ରାଜେନ୍ଦ୍ର (୧୦୬୩-୭୦) ମଧ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ଵୀପକୁ ଉପନିବେଶ କରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ବାସ କରୁଥିବା ‘ହୋଲିଙ୍ଗ’ ହିଁ କଳିଙ୍ଗର ପ୍ରାଚୀନ ଜାତି - ଏହି ସୁବର୍ଣ୍ଣଦ୍ଵୀପର ଅଧିବାସୀ । ‘ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ’ ଆହୁରି କହନ୍ତି -

“ଜଳନିମ୍ନେ ତୁ କା କେଚିତ୍ ମଦୁଲେଗୁପ୍ତ କୌଶଳେଃ ॥

ଲୁକ୍ଷ୍ମିତା ଭୂତପୂର୍ବଂ ମହାଶୟଂ ପରଂଗତଃ ॥

କୁର୍ମଯନ୍ତ୍ରଂ ଲାବୟନ୍ତଂ ମହ୍ୟରୂପଂ ତୁ ପକ୍ଷିକମ୍ ॥

ହ୍ରସ୍ଵଂ କାଷ୍ଠମୟଂ ଦେହଂ ତାମ୍ରପଟ୍ଟଂ ସୁରକ୍ଷିତମ୍ ॥

ଲୌହଚକ୍ର ଗତଂ ନିମ୍ନେ ଚକ୍ରବ୍ୟୁହ ସମନ୍ୱିତମ୍ ।

ବାୟୁନାକ ପରିଶଦ୍ଧଂ ସଂକୋଚ ବିସ୍ତାରକରମ୍ ॥ (ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ)

ଏହା ପ୍ରମାଣ କରେ ଯେ ଚିଲିକା ବନ୍ଦରରୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସହରମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାର ବଣିକମାନେ ବାଣିଜ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯାଉଥିଲେ । ମାଣିକପାଟଣାଠାରୁ ସାତ କି.ମି. ଲମ୍ବ ଏକ ମଣିଷକୃତ ଜଳପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ଵାରା ଚିଲିକା ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଚିଲିକାରୁ ଜାହାଜ ଓ ପୋତମାନ ମାଣିକପାଟଣାକୁ ଆସି ପାରୁଥିଲା । ମଗଧ ଅପେକ୍ଷା କଳିଙ୍ଗ ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟ ଥିବାରୁ, ଅଶୋକଙ୍କର ପୂର୍ବଜ ଏହାକୁ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଲୋଭାନ୍ୱିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ଅଧିନସ୍ଥ କରିପାରି ନଥିଲେ । ଜାଭା ଦ୍ଵୀପକୁ ‘ହୋଲିଙ୍ଗ’ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିବା । ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜାଭାର ‘ସାମା’ ନାମକ ଧୀବର କନ୍ୟା ଶୈଳେନ୍ଦ୍ରବଂଶ ରାଣୀ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ସେ ନିଜ ପୁତ୍ରର ଦୋଷ ଦେଖି ରାଜ୍ୟର ଶାସିକା ରୂପେ ପୁତ୍ର ପାଦର ଦୁଇ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଳି କାଟି ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ନିଜର ନିରପେକ୍ଷତା ଦେଖାଇଥିଲେ । ମଗଧରେ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ବାଣିଜ୍ୟ ବନ୍ଦର ଥିଲା । ଅଶୋକଙ୍କର ଏକ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ କାମନା ଥିଲା କଳିଙ୍ଗକୁ ପଦାନତ କରିବାକୁ । ଏହାଦ୍ଵାରା ସେ କଳିଙ୍ଗ ରାଣୀ ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦରୀ ‘କାରୁବାକୀ’ଙ୍କୁ ନିଜର ଅଙ୍କଶାୟିନୀ କରିପାରିବେ ଓ କଳିଙ୍ଗର ତାମ୍ରଲିପ୍ତି, ଭଦ୍ରାକ୍ଷ, ଚାରିତ୍ର, ତେଲିତାଲୋ, ଖାଲକାଟ ପାଟଣା, ଦନ୍ତପୁରୀ, ପିଥୁଷ୍ଟ, ବିଶାଖାପାଟଣା ବନ୍ଦରମାନ ଅଧୀନସ୍ଥ କରି ଏକାଙ୍ଗ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇପାରିବେ । ଏଥିଲାଗି ସେ କଳିଙ୍ଗକୁ ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟଭିଷେକର ଅଷ୍ଟମ ବର୍ଷରେ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କଳିଙ୍ଗର ରାଜା କିଏ ଥିଲେ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କେତେକଙ୍କ ମତେ ରାଜା ‘ସୁମତି’ ଏହି ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ, ଯିଏକି ଜନ୍ମଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କର ପିତୃବ୍ୟ ଥିଲେ । କୌଟଲ୍ୟଙ୍କ ଅର୍ଥ ଶାସନର କଳିଙ୍ଗ ପତିତ ରାଜା ଥିଲେ । ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଳିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟକୁ ଆସିଲେ ପୁନଃ ସଂସ୍କାରିତ ହେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଡକ୍ଟର ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସଙ୍କ ମତରେ ମନୁସଂହିତାରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି (ଯଦିଓ ଏଭଳି ଶ୍ଳୋକ ମନୁସଂହିତାରେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ)-

“ଅଙ୍ଗବଙ୍ଗ କଳିଙ୍ଗେଷୁ ସୌରାଷ୍ଟ୍ର ମଗଧେଷୁଚ

ତୀର୍ଥଯାତ୍ରାଂ ବିନାଯାତ୍ରା ପୁନଃ ସଂସ୍କାରମର୍ହତି ॥” (ମନୁ ସଂହିତା)

ଏଣୁ ମନେହୁଏ କଳିଙ୍ଗ ଥିଲା ମୈତ୍ର ବା ବ୍ରାତ୍ୟରାଜ୍ୟ-ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଜନରାଜ୍ୟ । ବିଶ୍ଵାବସୁ ଥିଲେ ଏହି ଜନଜାତିର ନାୟକ ।

ବ୍ରହ୍ମଗିରିସ୍ଥ ‘କାଳିକାବାଡ଼ି’ ଗ୍ରାମର ‘ସର ପୋଖରୀ’ ଏବଂ ବିଶ୍ଵାବସୁ ଶବର ରାଜାଙ୍କର ଆଖେଟନ କ୍ଷେତ୍ର ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଯେ ଏକଦା ‘ନିଷାଦପୁର’ ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇଥିଲା ଏହା ଶୁଦ୍ରମୁନି ସାରଳା ଦାସଙ୍କର ‘ଓଡ଼ିଆ ମହାଭାରତ’ ବନପର୍ବରୁ ପରିଜ୍ଞାତ ହୁଏ । ‘ନିଷାଦପୁର’ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ପଶ୍ଚିମ ଭାଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା ବ୍ରହ୍ମଗିରି ପୁରୀର ପଶ୍ଚିମରେ ଅଛି । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମହାଦ୍ୟୁର ବର୍ଷନା ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ପ୍ରତୀତୀ ଭାଗରେ ଶବରପଲ୍ଲୀ ଥିଲା । ଏହି ଶବର ପଲ୍ଲୀଟି

କୁଆଡ଼େ ‘ଗଜ-କଛପ’ ଯୁଦ୍ଧରେ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି ବୋଲି ସାରଳା ମହାଭାରତରୁ ଜଣାଯାଏ । ଏହି ସ୍ଥାନର ନାମ ‘ଚିତ୍ରବନ’ । ଏହା ‘ଚୈତ୍ରବନ’ ରୂପେ ପରିକୀର୍ତ୍ତିତ ଚୈତ୍ରବଂଶର ରଜା ଖାରବେଳଙ୍କ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ଥିଲା । ସେ ତିମିର ହୃଦ ସମ୍ପର୍କରେ ଖଣ୍ଡଗିରି ଶିଳାଲେଖରେ ଏହା ଉକ୍ତା କରାଯାଇଛି । ଅଧିଷ୍ଠାନଟି ଚିତ୍ରମୂଗ ବହୁଳ ରାଜ୍ୟ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲା । ଖାରବେଳ ଜୈନ ରାଜା ଥିଲେ ଓ ପଶୁ ଶିକାର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ପଶୁପ୍ରିୟ । ମୃଗ-ଲୀଞ୍ଚନ ରୂପେ ଶିବଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଏ । ସେ ମୃଗଧର-ପଶୁପତି ରୂପେ ଅଭିହିତ ହୁଅନ୍ତି । ଖାରବେଳ ‘ପିଥୁଡ଼’ ବା ପିଥୁଡ଼କ ବା ପୃଥୁଦକ ରାଜ୍ୟର ତିମିର ହୃଦ ବଣ-ଘାସଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲାବେଳେ ତାହାକୁ ନୂଆରୂପ ଦେଇ ଚିଲିକା କୁଳର ‘ଲଙ୍ଗଳେଶ୍ୱର’ ଶିବଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲଙ୍ଗଳରେ ଚାଷ କରି ସ୍ଥାନର ନାମ ରଖିଥିଲେ ‘ପୃଥୁଦକ’ । ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଅଞ୍ଚଳଟି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପୃଥୁଦକ ରାଜ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଥିଲା । କେତେକ ଗବେଷକ ଖାରବେଳଙ୍କୁ ‘ଗାଲବ ରାଜା’ ରୂପେ ଅଭିହିତ କରନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ତାହା ବିବଦମାନ ଅଟେ । ଖାରବେଳ ସମ୍ରାଟ ଖ୍ୟାତଯୁକ୍ତ ବେଳାଭୂମିରୁ ଅଳ୍ପଦୂର ‘ଗୋଖରା’ ବା ପୂର୍ବ କଥିତ ‘ଗୋକ୍ଷାରା’ ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୀଳା ବିହାର କରୁଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ‘ମହାମେଘ ବାହାନ’ ବଂଶର ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ । ଏହି ବଂଶକୁ ଚୈତ୍ରବଂଶ ବା ଚେଦାବଂଶ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରାଯାଏ । ଚେଦାବଂଶର ରଜା ‘ଶିଶୁପାଳ’ଙ୍କ ନାମରେ ଖାରବେଳ ଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏଠାରୁ ରୋମାନ ମୁଦ୍ରା ମିଳିଛି । ବ୍ରହ୍ମଗିରିର ‘ଗୋକ୍ଷାରା’ ଗ୍ରାମଟି ଏକ ଗୋରୁ-ମହିଷୀ ବୃଷଭ ପରିପାଳିତ ଜନପଦ ଅଟେ । ଏଠାରେ ବାସ କରୁଥିବା ଗୋପାଳମାନେ ଦେଖିବାକୁ ବଳିଷ୍ଠ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବଂଶଜ ଅଟନ୍ତି । ଏହି ଗ୍ରାମର ଅଧିଶୂରୀ ‘ଭାଲୁକା ଚଣ୍ଡୀ’, ଯେ ‘ଭାଲୁକୁଣୀ’ ବନ୍ଦର ଦେବୀ ମଙ୍ଗଳାଙ୍କର ଅନ୍ୟରୂପ ଏଥିରେ ଦ୍ୱିମତ ନାହିଁ । ‘ଭାଲୁକୁଣୀ’ ପୂଜା ସହିତ ‘ତଅପୋଇ’ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଏବଂ ‘ସାଧବ ସାତ-ପୁଅ ସାତ-ବୋହୂ’ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଜଡ଼ିତ । ନୌକା ମଙ୍ଗର ଦେବତା ‘ମଙ୍ଗଳା’ ସମ୍ଭବତଃ କୈବର୍ତ୍ତ ଓ ବାଣିଜ୍ୟକାରୀ ଜାତିମାନଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟା ଦେବୀ ଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଶିଷ୍ୟ ଦୁଇଜଣ ଉଲ୍ଲାନୀୟ ବଣିକ ‘ତପସ୍ୱୀ’ ଓ ‘ଭଲ୍ଲିକ’ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ ପରେ ତାଙ୍କର ପବିତ୍ର ନଖ ଓ କେଶକୁ ଆଣି ସିନ୍ଧୁ କୁଳରେ ଥିବା ବାଲୁକାମୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ‘ଚୈତ୍ୟ’ରେ ରଖି ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ଏହି ‘ସିନ୍ଧୁକ୍ଷ’ ଓ ‘ବାଲୁକ୍ଷ’ ଅଞ୍ଚଳଟି ସମ୍ଭବତଃ ଚିଲିକା କୁଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ସିନ୍ଧୁ କୁଳର ଦେବତା ଓ ବାଲୁକ୍ଷର ଦେବତା ରୂପେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ପ୍ରଥମେ ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଅଞ୍ଚଳରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲା ବୋଲି ମନେହୁଏ । ଅଶୋକ କଳିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟକୁ ପଦାନତ କରିବା ପରେ ଏହି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଧାମ ନିକଟରେ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ବୌଦ୍ଧ ବିହାର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ, ଯାହାକି ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଅଞ୍ଚଳର ପଞ୍ଚଲିଙ୍ଗେଶ୍ୱର (ଯୁଧିଷ୍ଠିରେଶ୍ୱର, ଭୀମେଶ୍ୱର, ଅର୍ଜୁନେଶ୍ୱର, ନକୁଳେଶ୍ୱର ଓ ସହଦେବେଶ୍ୱର ତଥା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଦ୍ରୌପଦୀ ରୂପରେ ହରଚଣ୍ଡୀ ଓ କର୍ଣ୍ଣକେଶରୀଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କର୍ଣ୍ଣେଶ୍ୱର ଶିବ) ଏହି ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରପୂଜିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ କର୍ଣ୍ଣ ଓ ସହଦେବ କଳିଙ୍ଗକୁ ରାଜପୁର ଯଜ୍ଞ ପୂର୍ବ-ଆୟୋଜନ ପାଇଁ ଆସି ଯୁଦ୍ଧାଭିଯାନ କରିଥିଲେ । ହରଚଣ୍ଡୀଙ୍କୁ ଦ୍ରୌପଦୀ କହିବାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଯେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂଜା କରି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବଙ୍କଠାରୁ ‘ଅକ୍ଷୟପାତ୍ର’ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଅକ୍ଷୟପାତ୍ର ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଭୋଜନ ପୂର୍ବରୁ ଯେତେ ଅତିଥି ଅଭ୍ୟାଗତ ଓ ମୁନିଗଣ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ, ତାହାଙ୍କର ଭୋଜନ ଉଷ୍ଣ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲା । ଅକ୍ଷୟପାତ୍ର ଏକ ଅମୃତମୟ ‘କୁମ୍ଭ’ । ଦ୍ରୌପଦୀ ଦେବୀ ଏହି ପାତ୍ରରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଅମୃତମୟ ଖାଦ୍ୟ ଭୋଜନ ଗ୍ରହଣ କରିସାରିବା ପରେ ପାତ୍ରଟି ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଭୋଜ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଉପାଦାନ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ଥିଲା । ଥରେ ଦ୍ରୌପଦୀ ଭୋଜନ କରି ସାରିଛନ୍ତି, ଏ ସମୟରେ କ୍ଷଣକୋପୀ ରୂପେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦୁର୍ବାସା ରଷି ଆସି ଅତିଥି ହେବା ଲାଗି ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ବନବାସ କାଳରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଥିଲେ ଧର୍ମପରାୟଣ । ସେ ଦୁର୍ବାସା ମୁନିଙ୍କର ଭିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କଥାଟି ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଶୁଣାଇବା ବେଳକୁ ଦ୍ରୌପଦୀ ଭୋଜନ କରି ସାରିଥିଲେ । ଏଣୁ ଦ୍ରୌପଦୀ ଅଗତ୍ୟା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆଉର ହୋଇ ମୁନି ଅଭିଶାପରୁ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଆକୁଳ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର ଆକୁଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣି ଗରୁଡ଼ ପୃଷ୍ଠରେ ବିଜୟ କରି ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ନିଜେ କ୍ଷୁଧାତୁର ବୋଲି କହି କିଛି ଖାଦ୍ୟ ମାଗିଥିଲେ । ଦ୍ରୌପଦୀ କହିଲେ, ‘ହେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମି ! ମୁଁ ନିରୂପାୟ ।’ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କରୁଣାକରି ରକ୍ଷାପାତ୍ରରେ ଯାହା ଲାଗିଥିବ, ତାହା ଭୋଜନ କରିବାକୁ ଜିଦ୍ କରିବାରୁ,

ଦ୍ରୌପଦୀ ଧୌତ ରୋଷେଇ ପାତ୍ରକୁ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଥୋଇଦେଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଉକ୍ତ ରନ୍ଧନପାତ୍ରରୁ କଣିକାଏ ଲାଗିଥିବା ଶାଗକୁ ଉଦରସ୍ଥ କରି ଆନନ୍ଦରେ ହେକୁଟି ମାରିବାରୁ, ଦୁର୍ବିଧା ମୁନି ଓ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କର ପେଟରେ ଖାଦ୍ୟ-ପଦାର୍ଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତ ସମସ୍ତ ଜୀବ ଦେହରେ ବାସ କରନ୍ତି ଏବଂ ନିଜେ ‘ବୈଶ୍ଵାନର’ ହୋଇ ରୁର୍ତ୍ତବିଧ ଅନ୍ନବ୍ୟଞ୍ଜନକୁ ପାଚନ କରନ୍ତି । ଦୁର୍ବିଧା ମୁନିଙ୍କର କ୍ଷୁଧା ପ୍ରଶମିତ ହୋଇଯିବାରୁ ସେ ଲଜିତ ହେବା ଭୟରେ ଆଉ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଭିକ୍ଷାଲାଗି ଆସି ନଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ରନ୍ଧନ ପାତ୍ରରୁ ପୋଛି ସାଉଁଟି ଲାଗିଥିବା ଶାକକୁ ଭୋଜନ କରିଥିଲେ, ତାହାର ସଙ୍କେତ ସ୍ବରୂପ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅଲାରନାଥଙ୍କର ମଣ୍ଡକରେ ଦୁଇଟି ‘କୁମ୍ଭ’ (ଅକ୍ଷୟପାତ୍ର) ଖୋଦିତ ହୋଇଛି । ଏହି ଅଞ୍ଚଳଟି ବିଶ୍ବାବସ୍ତୁ ଶବ୍ଦରଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ଥିବାର ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ । ଅକ୍ଷୟପାତ୍ର ବା ଦୟାପାତ୍ର ଥିବାରୁ ଅଲବାରନାଥ ହେଲେ ଦୟାବାମନ ରୂପ ।

ଏହି ଭୂମିର ସ୍ତନସ୍ପର୍ଶ ‘ଧର୍ମକାର୍ତ୍ତୀ’ ହେଲେ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ଜଣେ ବୌଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତ । ସେ ଓଡ଼ିଶାର ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁଳରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଉତ୍ପାଦିତ ଓ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହୋଇ ଗ୍ରାମ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଗାଁର ନାଁଟି ଥିଲା ‘ଧର୍ମକାର୍ତ୍ତୀ’, ଏହି ଗାଁରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବସି ନାହିଁ । ଗୋପାଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକ ବାସ କରନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ କୈବର୍ତ୍ତ ଓ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମୀ ଥିଲେ । ଏହା କଳ୍ପନା କରିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । ଧର୍ମକାର୍ତ୍ତୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଉତ୍ପାଦିତ ହୋଇ ଗ୍ରାମ ତ୍ୟାଗ କରି ବାସ କରିଥିଲେ କୋରାପୁଟ ‘ଗୁଣ୍ଡପୁର’ ଉପଖଣ୍ଡର ‘ପଦ୍ମପୁର’ ଗ୍ରାମରେ ଏବଂ ବୌଦ୍ଧ ମାଧ୍ୟମିକ - ଯୋଗାଚାର ସାଧନା କରିଥିଲେ ‘ଯୋଗମଣ୍ଡା’ ପାହାଡ଼ ଉପରେ । ସେଠାରେ ଧର୍ମକାର୍ତ୍ତୀଙ୍କର ଉପାସନା କ୍ଷେତ୍ର ଅଛି ‘ନାଳକଣ୍ଠେଶ୍ଵର’ ମନ୍ଦିର । ଯେଉଁଠାରେ ଧର୍ମକାର୍ତ୍ତୀଙ୍କର ନାମ ଶିଳାଲେଖରୁ ମିଳୁଅଛି । ‘ଧର୍ମକାର୍ତ୍ତୀ’ ଥିଲେ ଜଣେ ମହାତାତ୍ତ୍ଵିକ ପଣ୍ଡିତ, ବୈଦ୍ୟାକରଣିକ ଏବଂ ଅନେକ ବୌଦ୍ଧ ଶାସ୍ତ୍ରର ରଚୟିତା । ଧର୍ମକାର୍ତ୍ତୀ ନାମପରି ବୌଦ୍ଧଜିଲ୍ଲା ହରଭଙ୍ଗା ପୂର୍ବରୁ ଏକ ଗ୍ରାମର ନାମ ‘ଶାକ୍ୟସିଂହ’ ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇଛି ବୋଲି ପ୍ରାବନ୍ଧିକ ଶଶୀଭୂଷଣ ରାୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନୁସାରେ ଶାକ୍ୟସିଂହ ଏଠିକୁ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଚାରରେ ଆସିଥିଲେ । ଗୌତମଙ୍କର କୌଳିକ ନାମ ଅନୁସାରେ ଗ୍ରାମ ହେଲା ଶାକ୍ୟସିଂହ, ତେବେ ସେହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ବ୍ରହ୍ମଗିରିର ‘ଧର୍ମକାର୍ତ୍ତୀ’ ଗ୍ରାମ ବୌଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତ ଧର୍ମକାର୍ତ୍ତୀ ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇଥିଲା ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଅଲଘ୍ଵାରନାଥଙ୍କର କ୍ଷେତ୍ରଟି ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ଏକ ମିଳନ ପୀଠ ରୂପେ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରିଛି, ବିଶେଷତଃ କ୍ଷୋଡ଼ିଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମହାପ୍ରଭୁ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଓଡ଼ିଶା ଆଗମନ ପରେ । ଶ୍ରୀରାମାନୁଜାଚାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲେ ଆଲଘ୍ଵାର ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଶେଷ ଧର୍ମଗୁରୁ ଓ ‘ପ୍ରପନ୍ନାମୃତ’ର ଲେଖକ ଏବଂ ଅଲବାର ମୁନି ‘ଯମୁନାଚାର୍ଯ୍ୟ’ଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ । ‘ଶ୍ରୀରାଷ୍ୟ’ (‘ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର’ ଟିକା) ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ରଚନା । ସେ ‘ଅନନ୍ତବର୍ମନ ଚୋଳଗଜ୍ଜ’ ଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଆଗମନ କରି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମର ବିକାଶ, ପ୍ରଚାର ଓ ପୂଜା ପଦ୍ଧତିରେ ସଂସ୍କାର ପାଇଁ ଅସଫଳ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । ସେ ଫେରି ଯାଇଥିଲେ ‘ଶ୍ରୀରଙ୍ଗମ୍’ । ଇତିହାସ ମତେ ‘କାମାର୍ଣ୍ଣବ ଦେବ’ ଓରଫ ‘ମଦନ ମହାଦେବ’ ଓରଫ ‘ଏକଜଟା ଦେବ’ ବ୍ରହ୍ମଗିରିର ଅଲଘ୍ଵାରନାଥ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ଯାହାକୁ କେତେକ ଐତିହାସିକ ସମର୍ଥନ ନ କରି ଏହା ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବଙ୍କ ସମୟର ରାଣୀ ‘ଶ୍ୟାମଳା’ ଦେବୀଙ୍କ କାର୍ତ୍ତ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରନ୍ତି । କର୍ଣ୍ଣାଟକ ରାଜ୍ୟର ଏକ ସୁଦୂର ବନାନୀ ଭିତରେ ‘ବ୍ରହ୍ମଗିରି’ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଧର୍ମାଶୋକ ଏକ ଶିଳାଲେଖ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଆଲଘ୍ଵାରମାନେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସି ବ୍ରହ୍ମଗିରିର ରେବଣା ନୂଆଗାଁରେ ‘ରାବେଣା’ ଆଲବାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଜନପଦରେ ବାସ କରିଥିଲେ ।

କେବେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ମହାରାଜ ଏଠାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଏକ ‘ଅକ୍ଷୟ ପାତ୍ର’ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଧୌମ୍ୟ ପୁରୋହିତଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂଜା କରିଥିଲେ, ତାହାର ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ । ମାତ୍ର କୁଶାଣ ରାଜାମାନେ ସମୁଦ୍ର ଜଳ ପଥରେ ବୋଇତ ଚଢ଼ି ଆସି ‘ମାଣିକପାଟଣା’ରେ ଅବତରଣ କରିଥିଲେ । ପୁରୀ କୁଶାଣ ମୁଦ୍ରାରୁ ଏହା ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ । ମାଣିକପାଟଣା ଥିଲା ତଦାନିନ୍ତନ ସମୟର ଏକ ବନ୍ଦର ଯାହାର ପୂର୍ବନାମ ସମ୍ଭବତଃ ‘ଦନ୍ତପୁରୀ’ ଥିଲା । ରାଜପୁତ୍ର ‘ମହେନ୍ଦ୍ର’

ଏବଂ ରାଜ କୁମାରୀ ‘ସଂଘମିତ୍ରା’ ସମ୍ରାଟ ଧର୍ମାଶୋକଙ୍କର ଆଦେଶ ଗ୍ରହଣ କରି ଦନ୍ତପୁରରୁ (ପାଲୁରୁ ବନ୍ଦର କେତେକଙ୍କ ମତେ ତାମ୍ରଲିପିରୁ) ସିଂହଳ ଯାଇଥିଲେ ବୋଲି ସିଂହଳର ‘ଦ୍ଵାପବଂଶ’ ଏବଂ ‘ମହାବଂଶ’ ନାମକ ଦୁଇଟି ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ଏହା ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୩ୟ ଶତାବ୍ଦୀର ଘଟଣା ।

କଳିଙ୍ଗରେ ‘ବ୍ରହ୍ମଶିବ’ ନାମକ ଜଣେ ରାଜା ‘ଗୁହେଶ୍ଵର ପାଟକ’ରେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ପବିତ୍ର ଦନ୍ତପୂଜା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ‘କ୍ଷୀରଧର’ ନାମକ ଜଣେ ପଡ଼ୋଶୀ ରାଜା ତାଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ପବିତ୍ର ଦନ୍ତକୁ ବଳପୂର୍ବକ ଛଡ଼ାଇ ନେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିବାରୁ ସେ ନିଜର କନ୍ୟା ‘ହେମମାଳି’ ଏବଂ ଜାମାତା ଉଜ୍ଜୟିନୀ ରାଜକୁମାର ‘ଦନ୍ତକୁମାର’ଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ଦାନ୍ତଟି ଅର୍ପଣ କରି ତାହାକୁ ସିଂହଳ ରାଜା ‘ମହାସେନ’ଙ୍କ ପାଖକୁ ନେଇଯିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ କ୍ଷୀରଧରଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଏହାର ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଣ ‘ସିଂହଳ ଦାଠାବଂଶ’ରୁ ଜଣାଯାଏ । ଧର୍ମକୀର୍ତ୍ତି ନାମକ ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସିଂହଳର ଏହି ‘ଦାଠା ବଂଶ’ କାହାଣୀକୁ ସିଂହଳୀ ଭାଷାରୁ ପାଲି ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରି ପ୍ରଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଥିଲେ ବୋଲି ପାର-ସାମ୍-ଜୋନ୍-ଜାଙ୍ଗ୍ ବୌଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଓ ତିବ୍ବତୀୟ ବୌଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ସେହି ‘ଧର୍ମକୀର୍ତ୍ତି’ ଯେ ବ୍ରହ୍ମଗିରିର ଧର୍ମକୀର୍ତ୍ତି ଗ୍ରାମର ବ୍ୟକ୍ତି ଏହା ଅନୁମାନ ସାପେକ୍ଷ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆପାତତଃ ପ୍ରାମାଣିକ ତଥ୍ୟରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ । ସେହିପରି ବ୍ରହ୍ମଗିରିର ‘ଗୋଖରା’ ଗାଁ ଏବେ ଗୋପାଳ ଗାଁ ରୂପେ ପରିଚିତ । ଗୋଖରା ଯେ ‘ଗୋରୁଖୁରା’ ବା ‘ଗୋଖୁର’ ବା ଗୋସ୍ବଦ ସମ୍ପର୍କିତ ଗାଁ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଗୋପାଳମାନଙ୍କର ଅଧୀଶ୍ଵରୀ ରୂପେ ଏହି ଗ୍ରାମର ‘ଭାଲୁଚଣ୍ଡୀ’ ହେଉଛନ୍ତି ମଙ୍ଗଳାଦେବୀ । ଏହି ଗ୍ରାମର ପୂର୍ବଜ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ‘ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡୀ’ ବା ‘ମଙ୍ଗଳା’ଙ୍କୁ ଆରାଧନା କରି ବାଣିଜ୍ୟପୋତ ଆରୋହଣ ପୂର୍ବକ ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବୋର୍ଣ୍ଣେଓ, ସୁବର୍ଣ୍ଣଦ୍ଵୀପ, ସିଂହଳ, ପ୍ରଭୃତି ବିଦେଶ ରାଜ୍ୟକୁ ଏବଂ ଚୀନ, ଶ୍ୟାମ ଦେଶ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ମାଳୟ ତଥା ଆରବ ରାଜ୍ୟକୁ ବାଣିଜ୍ୟ ପୋତ ଚଳାଇ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଗୋଖରା ଗ୍ରାମର ଠାକୁରାଣୀ ଭାଲୁଚଣ୍ଡୀ ଯେ ଭାଲୁକେଶ୍ଵରୀ ବା ବାଲୁକେଶ୍ଵରୀ ରୂପେ ପରିଚିତା (ଦୁର୍ଗାଦେବୀ) ଅଟନ୍ତି । ଭଲୁକ ନାମକ ବୌଦ୍ଧାଚାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବବତଃ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଭାଲୁକେଶ୍ଵରୀ ବା ବାଲୁକେଶ୍ଵରୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ବୌଦ୍ଧ ତନ୍ତ୍ର ଦେବୀରୂପେ ଆରାଧନା କରୁଥିଲେ, ଏହା ଅନୁମାନ ସାପେକ୍ଷ । ଓଡ଼ିଶାର ‘କେଶସ୍ତୁପ’ ଯାଜପୁର ଅଞ୍ଚଳର ‘ଜାରକା’ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ବୌଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ଗବେଷକମାନଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରୁ ଜଣାଯାଏ । ବଲ୍ଲିକେଶ୍ଵର ବା ବାଲୁକେଶ୍ଵର ପୂଜା ସହ ବାଲୁକା ପୂଜାର ପ୍ରଚଳନ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁଳ ରୂପେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ବାଲିରେ ଶିବଲିଙ୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରି ଏହାର ପୂଜା କରାଯିବା ବିଧି ଏବେ ମଧ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ । ଏ ଦିଗରେ ବ୍ରହ୍ମଗିରିର ସୁଧାବର୍ଗ କିଛି ଅଧିକ ଗବେଷଣା କରିବା ଲାଗି ଅନୁରୋଧଟିଏ ଛାଡ଼ିଯାଉଛି ।

ବ୍ରହ୍ମଗିରିର ‘ସୁନାମୁହଁ’ ଛକରେ ଦେବୀ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମୁଖୀ ବା ସୁବର୍ଣ୍ଣମୁଖୀ ଏକ ବାଣିଜ୍ୟ ବନ୍ଦରର ଦେବୀରୂପେ ପ୍ରତିତ ହୁଅନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଅଞ୍ଚଳର ବଣିକମାନେ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରି ଆଣିଥିବା ସୁନାରୁ କିଛି ଅଂଶ ଏହି ବନ୍ଦରଦେବୀ ‘ସୁନାମୁହଁ’କୁ ଦାନ ଦେଇ ଦେବୀଙ୍କର କରୁଣାଭାଜନ ହୁଅନ୍ତି । ଦେବୀ ‘ସୁବର୍ଣ୍ଣମୁଖୀ’ ତାଙ୍କୁ ପୋତଯାତ୍ରା କାଳରେ ଘଣ୍ଟଘୋଡ଼େଇ ବିପଦଆପଦରୁ ରଖୁଥାଆନ୍ତି । ଏ ଦେବୀଙ୍କ ପାଖରେ ଆମିଷ ବଳି ବା ପଶୁବଳି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷିଦ୍ଧ । ତେଣୁ ମନେହୁଏ ଏହି ଦେବୀ ପରମା ବୈଷ୍ଣବୀ ଏବଂ ବୌଦ୍ଧ ଦେବୀ ରୂପେ ପରିଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ସମଗ୍ର ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଏବଂ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଧାମଟି ଥିଲା ‘ଅବଲୋକିତେଶ୍ଵର’ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ପ୍ରପୂଜିତ ସ୍ଥାନ । ସମ୍ରାଟ ଖାରବେଳ ଏହି ସାମଗ୍ରିକ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଗର୍ଭିତ ମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସୁନା ଲଙ୍ଗଳରେ ଚାଷ କରାଇ ଦେବୀଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମଗିରିର ସୁନାମୁହଁଠାରେ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ବୋଲି ବିଶ୍ଵାସ ଆସେ । ଏହି ହେତୁ ଦେବୀ ଜୈନମାନଙ୍କ ପରି ନିରାମିଷାସୀ ଅଟନ୍ତି । ଦେବୀଙ୍କୁ ବଣିକମାନେ କିଛି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦାନ କରୁଥିବାରୁ ଦେବୀଙ୍କ ନାମ ‘ସୁନାମୁହଁ’ ହୋଇଛି । ଏ ଦିଗରେ ଅବଶ୍ୟ ଅଧିକ ଗବେଷଣା ଅପେକ୍ଷାକରେ । ସୋନପୁରର ‘ସୁବର୍ଣ୍ଣମେରୁ’ ଶିବପୀଠ ସେହିପରି ମହାନଦୀ କୂଳର ଏକ ବାଣିଜ୍ୟପେଣ୍ଠ ଥିଲା । ବାଙ୍କିର ‘ସୁନାଦେଇ’ ମୁଣ୍ଡିଆ ଥିଲା ଏଭଳି ଏକ ସ୍ଥାନ । ଏହାକୁ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଦ୍ଵି କୁହାଯାଉଥିଲା ।

ଚିଲିକା ଯେ ‘ଗଜ-କୁମାର’ ଯୁଦ୍ଧରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । ଗଜ ତାଳିଲା ଆର୍ତ୍ତସ୍ଵରରେ ନାରାୟଣଙ୍କୁ । ନାରାୟଣ ଅଖିଳ ଗୁରୁଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ଛୁଟି ଯାଇଥିବା ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର । ଗଜରାଜ ହୃଦ ସ୍ଥାନ କଲାବେଳେ ଚିଲିକାର ‘ମଗରମୁଖ’

ମୁହାଣରେ ଦୟାନଦୀର ପତନସ୍ଥଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ଏକ କୁମ୍ଭୀରର କବଳରେ ପଡ଼ିଗଲା; ପ୍ରାଣ ବାହାରିଯିବା ଉପରେ । ‘କୁମ୍ଭୋଦର’ ନାମକ କୁମ୍ଭୀରକୁ ନିଧନ କରି ମାଟିରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ରର ମୁନରେ ମାଟି ଖୋଳି ହୋଇ ଚିଲିକାର ଉପତ୍ତି ଘଟିଥିଲା ବୋଲି ଏକ ପୌରାଣିକ ଆନୁମାନିକ ସତ୍ୟରେ ଉପନୀତ ହେବାକୁ ପଡ଼େ, ଏଭଳି ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଲୋକକଥା ଏବେ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ଚବିଶ ଅର ବିଶିଷ୍ଟ ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର ‘ଚବିଶ କୁଦ’ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଚିଲିକା ଗର୍ଭରେ । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଦ୍ଧକୁଦ ବା ‘ଅରଞ୍ଜକୁଦ’ ଅନ୍ୟତମ କୁଦ ଯେଉଁଠି ‘ମଗ’ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ କୁଶାଣମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ବତ୍ତ କନିଷ୍ଠ ବା ହୁବିଷଙ୍କ ସମୟରେ ପାରସ୍ୟରୁ ଆସି ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ସ୍ଥାନର ନାମ ବା ପୂର୍ବନାମ ଥିଲା ‘ଚିତ୍ରବନ’ । ‘ଚିତ୍ରଭାନୁ’ ପୂଜା ସ୍ଥଳ । ଚିତ୍ରପଦା ଯେ ‘ଶୀତଳପଦା’ ହେଲା ଏହା ଅନୁମାନ ସାପେକ୍ଷ । ତାର୍କିକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରିହୁଏନା । ଏ ସମସ୍ତ ବିଷୟକୁ ଐତିହାସିକ ଗବେଷଣା ପରିସର ଭିତରକୁ ଆଣି ସନ, ମସିହା, ତାରିଖ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଏକ ଦୂରୁହ ବ୍ୟାପାର କିନ୍ତୁ ଗ୍ରହଣୀୟ । ଭକ୍ତି ପାଖରେ ଯୁକ୍ତି ସଦା ପରାଜିତ ।

କବିଟିଏ ଚିଲିକାର ରୂପ ସୁଷମାକୁ ଦେଖି ଯେଭଳି ବିହ୍ୱଳିତ ଓ ଆତ୍ମହରା ହୋଇ କାବ୍ୟ ରଚନା କରେ, ଏହି ରସଶୂନ୍ୟ ଗବେଷଣାକୁ ଅନୁଶୀଳନ କରି ସେଭଳି ଗୋଟିଏ କାବ୍ୟ ଲେଖିବା ତା’ପକ୍ଷେ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ, ଠିକ୍ ଆକାଶ କୁସୁମ ପରି । ଇତିହାସର କଥାବସ୍ତୁକୁ କବିତା ଆକାରେ ଲେଖିଲେ ତାହା ପୁରାଣ ବା କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ହୋଇଯାଏ । ଯଥା- ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ । ରାମାୟଣରେ କେତେକ ଉପକଥା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ଯଥା - ବ୍ରହ୍ମଗିରିର ଦେଉଳପଡ଼ାରେ ଥିବା କମଳେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ୧୦୮ ପଦ୍ମ ଚିଲିକାରୁ ତୋଳି ପୂଜା କଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମ ଉଣା ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନିଜ ଆଖିଟିଏ ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ ବୋଲି ଉତ୍ତର କଲାବେଳେ ହଠାତ୍ କମଳେଶ୍ୱର ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇ ଏପରି ନକରିବାକୁ କହି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବର ଦେବାକୁ କହିଲେ । ଶ୍ରୀରାମ କହିଲେ “ପ୍ରଭୁ ! ତୁମେ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ରହି ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ସଦୟ ଓ ବରଦାୟକ ହୁଅ । ଶିବ ଅସ୍ତ୍ରକଲେ । ସେହି ଶିବ ହେଲେ କମଳେଶ୍ୱର । ପରେ ରାମ ଦାଣ୍ଡଶାତ୍ୟ ଓ ପଞ୍ଚବଟି ପ୍ରତି ଗମନକଲେ । ‘ରଣପୁର’ ସିନ୍ଦୂରିଆ ଗ୍ରାମରେ ପଶ୍ଚିମମୁଖୀ ଏକ ‘କମଳେଶ୍ୱର’ ଶିବ ପୂଜା ପାଆନ୍ତି । କପିଳ ସଂହିତା ୨ୟ ଭାଗରେ ‘କମଳେଶ୍ୱର’ଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏହା ଥିଲା ଭୌମକର ଶାସନ କାଳର ସିନ୍ଦୂରିଆ ଗ୍ରାମର କମଳେଶ୍ୱର ।

ଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତିର ଉତ୍ତମାଙ୍ଗକୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କରିବାରେ ବୈଷ୍ଣବ ଭକ୍ତ ବିଶର ମହାନ୍ତିଙ୍କର ଅବଦାନ ଯେତିକି ମହନୀୟ, କାଳିଦାସ ଗଜନି ଓରଫ ବିଧର୍ମୀ କଳାପାହାଡ଼ର ମନ୍ଦିର ଆକ୍ରମଣ ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିବା ତତୋଧିକ ନିନ୍ଦନୀୟ । କଳାପାହାଡ଼ ହିନ୍ଦୁଥିଲା ମାତ୍ର ମୁସଲମାନ କନ୍ୟା ବିବାହ କରିବାରୁ ମୁସଲିମ୍ ହୋଇଗଲା । ସେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମକୁ ଫେରିବାକୁ ପୁରୀ ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଶରଣାର୍ଥୀ ହେଲା । ପଣ୍ଡିତମାନେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ । ସେ ଫରିଗଲା ରୁଷ୍ ଓ କୋପାବିଷ୍ଟ ହୋଇ । ଫଳ ହେଲା ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଧ୍ୱଂସ । ସେ ହେଲା ମୁସଲିମ୍ ଗଜନି ସୁଲତାନର ସେନାପତି । ରାଗ ସୁଧାଇଲା । ଯୁଗ ଓଲଟ ପାଲଟ ହୋଇଗଲା ।

ଏ ସବୁର ଆଦିମୂଳ ହେଉଛି ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଯେଉଁଠି ନୀଳମାଧବ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଆଦ୍ୟପୀଠ ଥିଲା । କପିଳସଂହିତା ବର୍ଣ୍ଣନାନୁସାରେ ବିଶ୍ୱାବସୁ ଶବର ଇନ୍ଦ୍ରଦୁମ୍ନଙ୍କ ଭୟରେ ଗୁପ୍ତରେ ଏଠାରେ ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳମଣି ଅର୍ଚ୍ଚନା କରୁଥିବାର ପ୍ରମାଣ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଛି । ଏବେ ଏଠି ରହିଛି ସରହୁଦ ଓ ଶବର ରାଜାର ଆଖେଟନ ପଡ଼ିଆ । ସରହୁଦ ଯେ ଶବର ରାଜା ହୁଏ ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରି ହୁଏନା ।

□□□

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଲୀଳା କ୍ଷେତ୍ର ଚିଲିକା

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଜେନା

ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ଏସିଆ ବୃହତ୍ତମ ମହାଦେଶ । ଏସିଆ ମହାଦେଶ ତିନୋଟି ଅକ୍ଷରରେ ନାମିତ । ଏସିଆ ମହାଦେଶରେ ଦେବଭୂମି ଭାରତ ଅବସ୍ଥିତ ସେ ତିନୋଟି ଅକ୍ଷରରେ ନାମିତ । ଦେବଭୂମି ଭାରତ ଦେଶରେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଅବସ୍ଥିତ ତାହା ତିନୋଟି ଅକ୍ଷରରେ ନାମିତ । ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଦକ୍ଷିଣ ସିନ୍ଧୁ ତଟରେ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ । ତାହା ହିନ୍ଦୁ ମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନ । ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ତିନୋଟି ଅକ୍ଷରରେ ନାମିତ । ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ତିନି ଠାକୁର ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର, ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ବିଜେସ୍ଥଳୀ ।

ସତରଜ ତମ ତ୍ରିଗୁଣାତ୍ମକ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ବିଦ୍ୟମାନ ।

କ୍ଷୀରାକ୍ଷରେ ଅନନ୍ତ ଶୟନରେ ଯୋଗନିଦ୍ରାରେ ଥାନ୍ତି ନାରାୟଣ ।

ସାଗର, ନଦ ନଦୀ ହ୍ରଦ ପାହାଡ ପର୍ବତ ବଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାରାୟଣ । ଅତୀବତୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଭାଷାରେ:- “କୀଟ ପତଙ୍ଗ ତରୁ ତୃଣ । ସକଳ ଦେହେ ନାରାୟଣ” ।

ମୂର୍ତ୍ତିଭୂମିରେ ଲୀଳା ଖେଳା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭଗବାନ ଅଷ୍ଟାବତାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ଭକ୍ତିରେ ଆପ୍ୟାୟିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଅଭୀଷ୍ଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗରେ ସବୁପାଳନାର୍ଥେ ଦୁଷ୍ଟ ଦମନରେ ବୁଦ୍ଧି ହୁଅନ୍ତି । ସତ୍ୟ ଯୁଗରେ ନୃସିଂହନାଥ ଗଙ୍ଗାନଦୀକୁ ଭୁଲିଯାଇନାହାନ୍ତି । ତ୍ରେତୟାଯୁଗରେ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ସରଯୁ ନଦୀକୁ ଭୁଲି ପାରିନାହାନ୍ତି । କଳିଯୁଗରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଚିଲିକାକୁ ମାନସପଟରୁ ଭୁଲି ଯାଇନାହାନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଲୀଳା କ୍ଷେତ୍ର ଚିଲିକା ଇତିହାସରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଅଛି ।

୧୫୬୮ ମସିହାର ଘଟଣାବଳୀ — ମୟୂରଭଞ୍ଜର ଉତ୍ତରସୀମା ଅଂଚଳ ଆଜି ଯାହାକୁ କୁହାଯାଉଛି, ପର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତର ମେଦିନୀପୁର । ସେ ଅଂଚଳର କାଳାଚାନ୍ଦ୍ରାୟ ନାମକ ଜଣେ ଯୁବକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଙ୍ଗର ନବାବ ସୁଲେମାନ କରାନାଙ୍କର କନ୍ୟା ଦୁଲିଆ ପ୍ରେମରେ ନିମଜ୍ଜିତ ଥାଏ । କାଳାଚାନ୍ଦ୍ର ପଠାଣ ଘରେ ଖିଆପିଆ କରୁଥାଏ । ଏଘଟଣା କାଳାଚାନ୍ଦ୍ର ମାଆ, ସ୍ତ୍ରୀ, ତା’ର ଗାଁ ଲୋକେ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲେ । ଗ୍ରାମବାସୀ ଜାଣିବା ପରେ କାଳାଚାନ୍ଦ୍ରକୁ ବାସନ୍ଦ କଲେ । ଘରେ ପଶିବା ପାଇଁ ମନାକରି ଦେଲେ ।

ତା' ମାଆ ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀ କାଲାଚାନ୍ଦ ହିନ୍ଦୁ ଫେରି ପାଇବା ଆଶାରେ ପୁରୀ ମୁକ୍ତି ମଣ୍ଡପ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜ ଜାତିପ୍ରଥା କୁସଂସ୍କାରରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥିଲେ । କାଲାଚାନ୍ଦ ରାୟ ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିରର ମୁକ୍ତି ମଣ୍ଡପ ପଣ୍ଡିତ ସଭାରେ ନେହୁରା ହୋଇ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ମୁଁ କିପରି ହିନ୍ଦୁ ଫେରି ପାଇବି । ମୁଁ ଯେଉଁ ପାପ କରିଅଛି, ତା'ର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ପାଇଁ ଗୋମୟଜଳ ପାନ କରିବି । ଆପଣମାନଙ୍କର ଉଚିତ୍ ଦାନ ଦକ୍ଷିଣା ପ୍ରଦାନ କରିବି ।

କାଲାଚାନ୍ଦର ଆପତ୍ତିକୁ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଶୁଣି ଲଙ୍ଘିତ୍ କରି ବହୁ ଅପମାନମୂଳକ କୁଭାଷାରେ ଗାଳି ଦେଲେ । ପରିଶେଷରେ ଗରମ ପାଣିପେଜ ଫୋପାଡ଼ି ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରୁ ବାହାର କରିଦେଲେ । କାଲାଚାନ୍ଦ ପଣ୍ଡିତ ସମାଜରୁ ଅପମାନିତ ପାଇ, କ୍ରୋଧରେ ଜର୍ଜରିତ ହୋଇ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମକୁ ଧ୍ବଂସ କରିବାକୁ ବଙ୍ଗକୁ ଫେରି ଆସି ମନେମନେ ଚିନ୍ତାକଲା । ବଙ୍ଗର ନବାବ ସୁଲେମାନ କରାମୀଙ୍କ ଦରବାରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କହିଲା ନବାବ ଆପଣ ଆପଣଙ୍କର ସେନା ବାହିନୀରେ ମୋତେ ନିଯୁକ୍ତି କରନ୍ତୁ ।

କାଲାଚାନ୍ଦର କଥାଶୁଣି ନବାବ ସୁଲେମାନ କରାମୀ ରଜୁଖାଁ (କାଲାଚାନ୍ଦ)ଙ୍କୁ କଳାପାହାଡ଼ ନାମ ଧାରଣକାରି ସେନାପତି ଭାବେ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଲେ । କଳାପାହାଡ଼ ଉତ୍କଳ ଆକ୍ରମଣ ପାଇଁ ଆଗଭର ହେଲା । ପ୍ରଥମତଃ ଯାଜପୁର ଠାରେ ଛୋଟରାୟ ରଘୁଭଞ୍ଜଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ତାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ହତ୍ୟା କଲା । କଟକରେ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ଆକ୍ରମଣ କରି ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କଲା । ପୁରୀ ମନ୍ଦିର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ କଳାପାହାଡ଼ର ଆକ୍ରମଣ ଖବର ପାଇ ଦାରୁବିଗ୍ରହ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର, ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କୁ ଏକ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ିରେ ବସାଇ ମାଣିକପାଟଣା ଠାରେ ଆଣି ପହଞ୍ଚାଇଲେ । ତାର କିଛି ଦୂରରେ ଚିଲିକା କୂଳରେ ଗବକୁଣ୍ଡ ନାମକ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗାଁ । ଗବକୁଣ୍ଡର ଜନବସତି ସମସ୍ତ କୈବର୍ତ୍ତ ସେମାନେ ଦେବତା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବେଶି ଭକ୍ତି କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବାୟତ କହିଲେ । ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ କଳାପାହାଡ଼ ଭୟରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ରତ୍ନ ସିଂହାସନଶୂନ୍ୟ କରି ଏଠାରେ ଆମେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଛୁ । ଏସମୟରେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ତୁମର ସାହାଯ୍ୟ ହିଁ ଦରକାର । ଠାକୁରଙ୍କୁ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ରଖାଯିବ । ଆମକୁ ତଙ୍ଗାରେ ବସାଇ ଘେନିଯାଅ । ଦ୍ଵାପର ଯୁଗରେ ଜରାସନ୍ଧ ଭୟରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସାଗରରେ ଦ୍ଵାରକା ନଗରୀ ନିର୍ମାଣ କରି ରହିଥିଲେ । ସେହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷିରେ ଆଜି କଳିଯୁଗରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ମୋଗଲଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରେ ଚିଲିକାରେ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ରହିବା ପାଇଁ ଆସିଛନ୍ତି । ମାଣିକପାଟଣାସ୍ଥ ଚିଲିକାରେ ଥିବା ନାସିରେ ପ୍ରଥମେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ରଖାଗଲା । ସେ ନାସି ଅଦ୍ଵାବଧି ପଡ଼ିତପାବନ ନାସି ବା ତଳ ନାସି ନାମରେ ନାମିତ । ସେବାୟତମାନଙ୍କ ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ ରାମ ଓ ଭରତିଆ ଦୁଇଟି କୈବର୍ତ୍ତ କହିଲେ ପଣ୍ଡାଜୀ (ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ସୂଚକ ସମ୍ବୋଧନ) ଠାକୁରଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେ ତଙ୍ଗାରେ ନେଇ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନରେ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ରଖି ଦେବୁ । ସେ ଦୁଇଜଣ ତଙ୍ଗାରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ନେଇ କାତମାରି ମାରି ମର୍ଦ୍ଦିଆ ବ୍ରହ୍ମପୁରସ୍ଥ ଖଟି ନାସିରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଖଟିନାସି ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ଵରେ ଚିଲିକାର ନୀଳଜଳ ଘେରିରହିଛି । ଏଠାରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ନିରାପଦରେ ରହିବା ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ପଣ୍ଡାଜୀମାନେ ସ୍ଥିର କଲେ । କଥିତଅଛି:- ଜଗନ୍ନାଥ ଚାପ ତଙ୍ଗାରେ ବସି “ବିଜେ ହେଲେ ଆସି ମର୍ଦ୍ଦିଆ” ।

ରାମ, ଭରତିଆ ଠାକୁରଙ୍କୁ ତଙ୍ଗାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଇ ଏକ ଘଂଟ ଅନାବନା ଗୁହାରେ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ରଖି ପଣ୍ଡାଜୀଙ୍କୁ ପାରିକରିଦେଲେ । ସେ କହିଲେ ପଣ୍ଡାଜୀ ଆମେ କିଛି ଦୂରରେ ତଙ୍ଗା ଖଟାଇ ଠାକୁରଙ୍କ ସୁରକ୍ଷା ବୁଝୁଥିବୁ । ସେ ଦୁଇଜଣ ସମୁଦ୍ରର ଅପରପାର୍ଶ୍ଵ ଚିଲିକା କୂଳ ତତ୍ତ୍ଵାକିନୀଠାରେ ତଙ୍ଗା ଖଟାଇ ମାଛ ଧରୁଥାନ୍ତି । ଛୋଟ କୁଡ଼ିଆଟି କରି ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବିଜେସ୍ଥଳୀକୁ ଯାତାୟତ କରନ୍ତି । ଜନମୁଖରୁ ପ୍ରବାଦ ଯେ ସ୍ଥାନଟି ରାମ ଭରତିଆ ନାମରେ ନାମିତ । ସେହି ନିକଟରେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସନ ୨୦୦୦ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମସିହାରେ ଏକ ମୁହାଣ ଖନନ କରାଯାଇ ଚିଲିକା ସାଗର ମିଳନ ପୀଠ ବା' ସି ମାଉଥ (ନୂତନ ଚିଲିକା ମୁହାଣ) ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇଅଛି । ତା'ର ଆଗରେ ସିପକୁଦା, ବନମାଳୀପୁର ପାଟଣା ଦୁଇଟି ଗ୍ରାମ । ପ୍ରତିଦିନ ହଜାର ହଜାର ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଦେଶବିଦେଶରୁ ସି ମାଉଥ ଓ ନାଲି କଙ୍କଡ଼ା ଦେଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆସୁଛନ୍ତି । ବଣଭୋଜି ସହ ମଉଜ ମଜଲିସ୍ କରି ଯାଆନ୍ତି । ୧୫୭୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗଜପତି ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ବଙ୍ଗ ସୁଲତାନ ସେନାପତି ରାଜୁଖାଁଙ୍କ କଳାପାହାଡ଼ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଆକ୍ରମଣ କରି ଚିଲିକାରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବିଗ୍ରହ

ଲୁକ୍କାୟିତରେ ଅଛନ୍ତି ତା'ର ସନ୍ଧାନ ନେଲା । ଗଡକୋକଲ ବ୍ରହ୍ମଗିରିସ୍ଥ ଗଡରୋଡ଼ଙ୍କର ପ୍ରାୟ ୧୦/୧୨ କିଲୋମିଟର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେତେବେଳେ ଗଡକୋକଲର ଗଡନାୟକ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ପାତ୍ର ରାଜାଙ୍କ ବିଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡି ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଅଲାରନାଥ ଠାରେ ନିହତ ହେଲା । ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁତ୍ର ଦାନ ପାତ୍ର ଓ ବାଗୁ ପାତ୍ର । ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦାନପାତ୍ର ଗଡନାୟକ ହେଲେ । ରାଜୁଖାଁ ଯେକି କଳାପାହାଡ ଦାନ ପାତ୍ରକୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଚିଲିକାର କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ରହିଛନ୍ତି, ତା ଠାରୁ ସନ୍ଧାନ ପାଇପାରିଲା । ଦେଶଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କୁ ବିଦେଶୀ ଆପ୍ୟାୟିତ କରିବା ନ୍ୟାୟରେ ଦାନପାତ୍ର ପାହାନ୍ତାସିଂହ ଉପାଧି ଓ ଚବିଶକୁଦ ଏବଂ ରାହାଙ୍ଗ ପ୍ରଗଣା ଦ୍ଵୟକୁ ଜାଗିରୀ ସ୍ଵରୂପରେ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଦାନପାତ୍ର ପାହାନ୍ତାସିଂହ କଳାପାହାଡଠାରୁ ବିଶ୍ଵାସଯାତକାର ଜନାମ ପାଇଥିଲା । ଦାନପାହାନ୍ତା ସିଂହ କଳାପାହାଡକୁ ଜଗନ୍ନାଥ ପାତାଳୀ ହୋଇଥିବା ଚିଲିକା ବ୍ରହ୍ମପୁର ଖଟିନାସୀକୁ ବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଇଥିଲା । କଳାପାହାଡ ଖଟିନାସୀରେ ପାତାଳୀ ଥିବା ଠାବ କରି ହାତିପିଠିରେ ଚମଦଉଡି ଦ୍ଵାରା ବାନ୍ଧି ଚାଲିଯାଉଥାଏ । ଯିବା ବାଟ ପଦନପୁର ଓ ରାଏପୁର ହାତି ନାଳରେ ଅଟକିଯାଇଥିଲା । ସେ ନିକଟ ସ୍ଥଳଭାଗରେ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ହାତି ପିଠିରୁ ଖସିପଡିଲେ । ଆଜି ସେସ୍ଥାନଟି ବ୍ରହ୍ମପତା ଗ୍ରାମରେ ବିବେଚିତ । ସୁନ୍ଦର ଦାସ ଓ ହରି ଦାସ ନାମକ ସନ୍ନାସୀ ଦାରୁପଡିତ ସ୍ଥାନରେ ଏକ ମଠ ସ୍ଥାପନ କଲେ ଯାହାର ନାମ 'ବ୍ରହ୍ମ ପତା ମଠ' । କଳାପାହାଡ ସମୟରେ ଶ୍ରୀଜୀଉଙ୍କୁ ଚମ ଦଉଡିରେ ବାନ୍ଧି ପୁରୀ ବାଟ ଦେଇ କଲିକତା ହୁଗୁଳି ନଦୀ କୂଳରେ ପହଂଚିଲା । ଦାରୁ ପୋଡିବା ପାଇଁ କଳାପାହାଡ ମହାଘାଟ କରି ଧୂନି ଜାଳିଲା । ପ୍ରକୋପରେ ଅଗ୍ନି ଜଳି ଉଠିଲା । ଦାରୁ ଅଗ୍ନିରେ ଦଗ୍ଧ ହେଲା ନାହିଁ । ଯେ ଅବିନାଶି ଦାରୁ ତାକୁ କିଏ ବା ଦଗ୍ଧ କରିବ । କଳାପାହାଡ ବିରକ୍ତି ହୋଇ ଦାରୁ ବିଗ୍ରହକୁ ହୁଗୁଳୀ ନଦୀରେ ମେଲିଦେଲା । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ କଳାପାହାଡ ଦଗ୍ଧ କରିବା କଥା ଚାରିଆଡେ ପ୍ରଘଟ ହୋଇଥାଏ । ବିଶର ମହାନ୍ତି ଏକ ପଖଳ ବଜାଇ ବଜାଇ ଭିକ୍ଷା କରୁଥାଏ । ଦାରୁ ଦଗ୍ଧ ବିଶର ମହାନ୍ତି ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖୁଥାଏ । ସେ ଜଣେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଭକ୍ତ । ହୁଗୁଳୀ ନଦୀରେ ମେଲା ଯାଇଥିବା ଦାରୁ କୂଳରେ ଲାଗିଲା । ବିଶର ମହାନ୍ତି ଏସୁଯୋଗକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଏ । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧ ଦାରୁ ବ୍ରହ୍ମଗିରି କାଡ଼ି ନିଜେ ବଜାଉଥିବା ପଖଳରେ ପୁରାଇ ରଖିଦେଲା । ସ୍ଥଳପଥରେ ଫେରିଆସବା ପାଇଁ ତା'ର ସାହାସ ହେଲା ନାହିଁ । କଳାପାହାଡ ଆଉ ଲୋକେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଛତେଇ ନେବେ ଭାବି ସମୁଦ୍ରରେ ଚାଲିତ ସାଧବ ବୋଇତରେ ବସି କୁଜଙ୍ଗ ମୁହାଣ ଦେଇ ଆସି ପହଂଚିଲା । ରାତିରେ ଦସ୍ୟୁ ପରି ଚାଲି ଚାଲି ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କରୁଥାଏ । ଭୋଇ ବଂଶର ପ୍ରଥମ ଗଜପତି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ଭେଟି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବ୍ରହ୍ମଗିରି ସମର୍ପଣ କଲେ । ଗଜପତି ପ୍ରଥମ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ବିଶର ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ଗଡନାୟକ ପଦବୀରେ ଭୂଷିତ କରି ମନ୍ଦିର ରକ୍ଷଣା ବେକ୍ଷଣା ଓ ଚଉପାତି ପାଇଁ ତିନିଶହ ଷାଠିଏ ବାଟୀ ନିଷ୍କର ଜମି ଖଞ୍ଜିଦେଲେ । କଳାପାହାଡ ଶେଷ ଜୀବନରେ ମହାବ୍ୟାଧି କୋଷ୍ଠରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଦୁଇହାତ ଛିଡିପଡିଲା ଏବଂ ପରିଶେଷରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କଲା ।

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ପାତାଳୀଥିବା ମର୍ଦ୍ଦିଆ ବ୍ରହ୍ମପୁରସ୍ଥ ଖଟିନାସି ଯେକି ଚକନାସୀ ନାମରେ ନାମିତ । ଲୋକ ମୁଖରୁ ପ୍ରବାଦ ଯେ ସେଠାରେ ଏକ ଖଟିଯାଜପୁର ନାମକ ବସତି ଥିଲା । ସେଠାରେ ବାସିନ୍ଦା ଦୀପାବଳୀ ଦିନ ସେଠାରେ ବଡବଡିଆ ଡାକନ୍ତି । ସେହି ନାସିନାମ ମଧ୍ୟ ବଡବଡିଆନାସି । ଆଜି କେତେକ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ଉତ୍ସାହି ଯୁବବନ୍ଧୁମାନେ କାର୍ତ୍ତିକ ମହୋତ୍ସବ ୩ ଦିନ ଧରି ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋମକାର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି ଅନୁଦାନ କରିଥାନ୍ତି । ବହୁ ଭକ୍ତମାନେ ତଙ୍ଗାରେ ପାରିହୋଇ ଚକନାସି ଦେଖିବାକୁ ଆସନ୍ତି ।

୧୬୯୦ ଠାରୁ ୧୬୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରମ ଖାଁ ଓଡିଶାର ସୁବେଦାର ଥିଲେ । ଆଉରଙ୍ଗ ଜେବଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସୟଦ ମହମ୍ମଦ ସେନାବାହିନୀଙ୍କ ସହ ୧୬୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମେ ମାସ ୧୭ ତାରିଖ ଦିନ ପୁରୀରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବେଡ଼ା ସିଂହଦ୍ଵାର ଭାଙ୍ଗିଦେଇଥିଲେ । ଲୁକ୍କାୟିତଭାବେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବକମାନେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ନଇରୀ, ବଉଳାବନ୍ଧ ନିକଟ ଚିଲିକା ଘେରରେ ଥିବା କାଙ୍କଡକୁଦା ଛୋଟ ପାହାଡରେ କିଛି ଦିନ ରଖି ଚିଲିକା ବାଣପୁରରେ ନେଇ ରଖିଲେ । ସେ ସ୍ଥାନଟି ଏବେ ନାଳାଦ୍ରି ପ୍ରସାଦରେ ନାମିତ । ୧୬୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରକୁ ପୁଣିଥରେ ଅଣାଯାଇ ବିଜେ କରାଗଲା ।

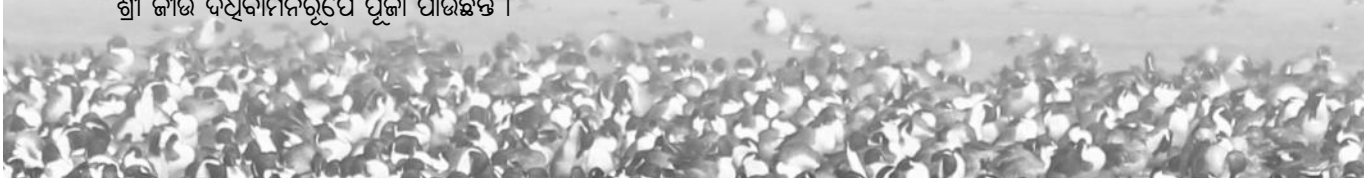
୧୭୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭୋଇ ବଂଶର ଦ୍ଵିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିବାରେ ହିନ୍ଦୁ ବିଦେଷୀ ନାଏବ ନାଜିମ ତକିଖାଁ ଧଉଳି ରଥପୁର, ବୋଲଗଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ବହୁବାର ଯୁଦ୍ଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲେ । ସୁଜାଉଦ୍ଦିନ ମହମ୍ମଦଖାଁ ବଙ୍ଗ ଓଡ଼ିଶାର ସୁବେଦାର ହେବା ପରେ ନିଜର ରକ୍ଷିତା ସ୍ଵାର ପୁଅ ମହମ୍ମଦ ତକିଖାଁଙ୍କୁ କଟକ ନାଏବ ନାଜିମ ରୂପରେ ନିଯୁକ୍ତି କରି ଉକ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ଶାସନଭାର ନାଏବ ନାଜିବ ତକିଖାଁଙ୍କ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିଦେଲେ । ତକିଖାଁ ହେଲେ ଭାରି ହିନ୍ଦୁ ବିଦେଷୀ । ସେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଜାଙ୍କୁ କରାୟତ କରିବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଜଳାଶୟ, ଉଦ୍ୟାନମାନ ନିର୍ମାଣ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କଟକ, ବାଲେଶ୍ଵର, ପିପିଲି ଓ କାକଟପୁର ମାନଙ୍କରେ ତାହା ସ୍ଥାପନ କରାଇଥିଲେ । ତକିଖାଁର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟଥିଲା ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ଓ ବିଶ୍ଵ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା । ମହମ୍ମଦ ତକିଖାଁ ତା. ୨.୧୨.୧୭୩୧ ମସିହାରେ ଶିଶୁପାଳଗଡ଼ ଧ୍ଵଂସ କରି ରଥପୁରଗଡ଼ ଅଧିକାର କଲେ । ରଥପୁରଗଡ଼ ଦାୟିତ୍ଵରେ ଥିବା ଗଜପତିଙ୍କ ଦେଘ୍ଵାନ ନାଲାୟତ ହରିଚନ୍ଦନ ଓ ବକ୍ସିବେଣୁ ଭ୍ରମରବର ରାୟ ପଳାୟନ କଲେ ।

ତକିଖାଁ ରଥପୁର ଠାରୁ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ପଠାଇ ଗଜପତି ଠାରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧଚଳାଇଲେ । ଭୋଇ ବଂଶର ଦ୍ଵିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଭୟରେ ସନ୍ଧି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦେଘ୍ଵାନ ବକ୍ସି ରଥପୁର ଠାରେ ତକିଖାଁଙ୍କୁ ତା. ୩.୧.୧୭୩୨ ମସିହାରେ ସାକ୍ଷାତ କରିଥିଲେ । ତକିଖାଁ ବିଶ୍ଵାସଯାତକତା କରି ସେଠାରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଗଜପତି ଓ ଦେଘ୍ଵାନଙ୍କୁ ଅଟକବନ୍ଦୀ ରୂପେ ରଥପୁର ଠାରେ ରଖିଥିଲେ । ଭୋଇ ବଂଶର ଦ୍ଵିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନେ ଯଥା:- ନରହରି କୁମାର, ମୁକୁନ୍ଦ କୁମାର, ମଧୁସୂଦନ କୁମାର ଓ ଭାଗିରଥୀ କୁମାର ଅନେକ ସୈନ୍ୟ ସେନାଙ୍କ ସହ ନାଉସିଂହ ଗଡ଼ରେ ରହିଥିଲେ । ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼ ତକିଖାଁ ଦ୍ଵାରା କରାୟତ ବା' ଅଧିକୃତ ହେଲା ।

ପୁର୍ନବାର ତକିଖାଁ ନାଉସିଂହଗଡ଼ରେ ରହିଥିବା କୁମାର ମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧାଭିଯାନ ଚଳାଇ ନାଉସିଂହଗଡ଼ ଅଧିକାର କରିବାରୁ କୁମାରମାନେ କୋଦାଳ ଆଠଗଡ଼ ରାଜ୍ୟକୁ ପଳାଇଯାଇ ଆଠଗଡ଼ ରାଜାଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ତକିଖାଁ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଧାବମାନ ହୋଇ ବାଣପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । କୁମାରମାନଙ୍କୁ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦେବାପରେ ତକିଖାଁ ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସରେ ବିଜୟଧ୍ଵଜା ଉଡ଼ାଇ ଚିଲିକା ବାଣପୁର ସୀମାରୁ ଫେରି ଆସି ରଥପୁରଗଡ଼ରେ ଅଟକ ଥିବା ଗଜପତି ଦ୍ଵିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ ଭାବରେ ରଖିଥିଲେ । ତା. ୨୩.୦୫.୧୭୩୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗଜପତି ଦ୍ଵିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ।

ତକିଖାଁ ମନରେ ଜାଗରିତ ଥାଏ, ଯେପରି ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଅମୂଲ୍ୟରତ୍ନ ଭଣ୍ଡାରକୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରିବ । ମୋଗଲ ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀଙ୍କୁ ସଜାଗ କରିଥାଏ । ଗଜପତି ଦ୍ଵିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଆକ୍ରମଣ କଥା ବିଶେଷ ସ୍ଵତ୍ରରୁ ଜାଣିପାରି ଗଜପତିଙ୍କ ପ୍ରିୟ ରାଜଗୁରୁ ପରମଲକ୍ଷ୍ମୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଖବର ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ ତକିଖାଁ ଦ୍ଵାରା ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଲୁଣ୍ଠନ ହେବ । ପ୍ରବଳ ମୋଗଲ ବାହିନୀ ଆକ୍ରମଣରୁ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସୁରକ୍ଷା ଗୁପ୍ତସ୍ଥାନ କେବଳ ଚିଲିକା । ମୋଗଲ ବାହିନୀ ଆକ୍ରମଣ ପୂର୍ବରୁ ଚିଲିକା ଗର୍ଭରେ ଥିବା କୁଦ ନାସିରେ ନେଇ ଅଜଣାସ୍ଥାନରେ ଲୁଚାଇଦିଅନ୍ତି କରିବାର ଯୋଜନା କରାଗଲା ।

ଗଜପତିଙ୍କର ଏ ସମ୍ବାଦ ପାଇଁ ବିଶ୍ଵସ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ବଡ଼ପରିଛା ପରମାନନ୍ଦ କୁଆଁର ମହାପାତ୍ର ଓ ସାନପରିଛା ବିଷ୍ଣୁପଣ୍ଡିତକବାଟସିଂ ୧୭୩୩ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଦୋଳରେ ବସାଇ ଚନ୍ଦନପୁର ନିକଟସ୍ଥ ଦୋବନ୍ଧା ଗ୍ରାମକୁ ନେଇଗଲେ । ସେଠାରେ ଜାଉ ୧୨ ଦିନ ରହଣି କଲେ । ସେଠାରେ ଜାଉଙ୍କର ରହିବା ସୁରକ୍ଷିତ ନୁହେଁ ଜାଣି ଭାର୍ଗବୀ ନଦୀଧାର ଦୋବନ୍ଧା ଦେଇ ବହିଯାଇଥାଏ ଚିଲିକା କୂଳ ବରକୁଦି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ସେଠାରେ ଚିଲିକା ସହିତ ଭାର୍ଗବୀଧାର ମିଶିଅଛି । ବରକୁଦି ସେତେବେଳେ ଏକକ୍ଷାତ ଥାଏ । ବରକୁଦାର କୈବର୍ତ୍ତ୍ୟମାନଙ୍କ ସହାୟତାରେ କାତମରା ଡଙ୍ଗାରେ ବସାଇ ଦୋବନ୍ଧା ଠାରୁ ବରକୁଦି ଦେଇ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପାରିକୁଦସ୍ଥ ଖଟିସାହି ଗୁରୁବାଇକୁ ଘେନି ଆସିଲେ । ଚିଲିକାକୂଳ ଗୁରୁବାଇ ଠାରେ ଏକ ଲୋଟଣି ଘାଟ ବରଗଛମୂଳେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ରଖାଗଲା । ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ କିଛି ଦିନ ସେଠାରେ ରହଣି କଲେ । ଆଜି ସେ ଗୁରୁବାଇ ଠାରେ ଶ୍ରୀ ଜାଉ ଦଧିବାମନରୂପେ ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି ।

ତକିଖାଁର ଆସିବା ଖବର ପାଇଁ ଲୁଣ ତଙ୍ଗାରେ ପୁରାଇ ଆଜି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ପାଲଟି ଯାଇଛି, ଯାହାକୁ ନଳବଣକୁଦ କୁହାଯାଏ ସେଠାରେ ଏକ ଦିନ ରଖି ଦ୍ଵିତୀୟ ଦିନ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଚିଲିକାର ଦକ୍ଷିଣଭାଗ ସାବୁନିଆ ଗ୍ରାମ ନିକଟ ରକ୍ଷା ପାନ୍ଥ ନିବାସ ଠାରୁ ୪ କିଲୋ ମିଟର ଦୂରରେ ଚଢ଼େଇଗୁହା ଛୋଟ ପାହାଡ଼ରେ ନେଇ ରଖିଲେ । ତୃତୀୟଦିନ ମାଳତିକୁଦା ଘାଟରେ ରକ୍ଷା ଗଞ୍ଜାମ ଚିଲିକାକୁ ନେଇଯାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଚିଲିକାର ରାଜା ନାରାୟଣ ଜଗଦେବ ଥିଲେ । ଚିଲିକାରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ରହିବା ଜାଣି ତକିଖାଁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ତକିଖାଁର ସନ୍ଦେଶ ପାଇ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ଗଞ୍ଜାମ ଆଠଗଡ଼ ମାରଦା ନାମକ ଏକ ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟକୁ ନେଇ ତା. ୨୯.୧୨.୧୭୩୩ ମସିହାରେ ଲୁଚାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ମୋରଦା ଜଙ୍ଗଲ ଏବେ ଆଉ ନାହିଁ ସେଠାରେ ମଥୁରା ନାମରେ ଏକ ଗ୍ରାମ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ଆଠଗଡ଼ର ରାଜା ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଜଗଦେବ ହରିଚନ୍ଦନ । ଜଗଦେବ ହରିଚନ୍ଦନଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ମଥୁରା ଗ୍ରାମରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ବିକ୍ଷାଣିକ ଦ୍ଵାରା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ବିମଣ୍ଡିତ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ମନ୍ଦିର ଗଢ଼ିଉଠିଥିଲା । ଜଗନ୍ନାଥ ତିନି ବର୍ଷ କାଳ ସେମନ୍ଦିରରେ ପୂଜାନିତିରେ ପୂଜିତ ହେଲେ । ତକିଖାଁକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷାଦେବା ପାଇଁ ବୋଲଗଡ଼ ପାଇକବାହିନୀ, ଖଣ୍ଡାୟତମାନଙ୍କର ସାମରିକ ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ି ଗଜପତି ଦ୍ଵିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପରମଲକ୍ଷ୍ମୀ ରାଜଗୁରୁ କ୍ଷତଯନ୍ତ୍ରରେ ତକିଖାଁକୁ ୧୭୩୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମାରିଦେଇଥିଲେ । ୧୭୩୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସୁଜାଉଦିନର ଜାମାତା ଦ୍ଵିତୀୟ ମୁର୍ଷିଦ କୁଲିଖାଁ ଓଡ଼ିଶାର ନାଏବ ନାଜିମ ହେଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟ ମୁର୍ଷିଦ କୁଲିଖାଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ନଥାଏ । ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିବଳ ଖଟାଇ ଲୁଚାଯାଇଥିବା ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସେବାୟତ ଦ୍ଵାରା ଅଣାଇ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ବିଜେ କରି ବିଧିପୂର୍ବକ ତାଙ୍କ ସେବା ପୂଜାପାର୍ବଣ କରାଇଥିଲେ । ଗଜପତି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଦ୍ଵିତୀୟଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତ୍ଵ ସ୍ଥାପନ ପୂର୍ବକ ମନବଳାଇଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ବଙ୍ଗର ନବାବ ତକିଖାଁର ପିତା ସୁଜା ଉଦିନ ଖାଁ କଟକ ଆସି ନିଜର କନ୍ୟା ଯବାନୀ ରେଜିୟାକୁ ବଳପୂର୍ବକ ଗଜପତି ଦ୍ଵିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ବିବାହ କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଗଜପତି ଫଳରେ ମୈତ୍ର ହାଫିଜ କାଦରବେଗ ନାମଧାରଣ କଲେ । ୧୭୩୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ବନ୍ଦୀ ଜୀବନରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କଲେ । ସେ ଅବସ୍ଥା ଚକ୍ରବ୍ୟୁହରେ ପଡ଼ି ଯବାନୀକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ନିଜର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ତିଳେମାତ୍ର ଭକ୍ତିଭାବ ଭୁଲି ଯାଇନଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅନ୍ନଭୋଗୀ ରାଜଗୁରୁ ପରମଲକ୍ଷ୍ମୀ ମହାପାତ୍ର କେତେକ ବ୍ରାହ୍ମଣଗୋଷ୍ଠି ସେବାୟତ କ୍ଷତଯନ୍ତ୍ରକାରୀ ଦ୍ଵିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ଜାତିଭ୍ରଷ୍ଟ ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରକୁ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ବିରୋଧ କରିଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ସିଂହଦ୍ଵାର ଗୁମୁଚରେ ଏକ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ପତିତପାବନଙ୍କ ଚିତ୍ର ୧୭୩୬ ମସିହାରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥିଲା ।

ବିଶ୍ଵପାଳନ କର୍ତ୍ତା ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଲାଲା କ୍ଷେତ୍ର ଚିଲିକା । ଚିଲିକା ବିଶ୍ଵର ମହା ପୋଷଣି ଭଣ୍ଡାର । ଉତ୍କଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ବିଳାସ ଆଳୟ ଶ୍ରବଣମାତ୍ରେ ହିମାଳୟ, ମଧ୍ୟସିନ୍ଧୁ, କାଶ୍ଵିଆନ ହ୍ରଦ, ବୈକାଳ ହ୍ରଦ, ସାଇବେରିଆ, ଆରାଲ ସାଗର, ସୋଭିଏତ ରକ୍ଷ, କିରିଗିଜି, ପାକିସ୍ଥାନ, ଇରାନ, ଆଫଗାନିସ୍ଥାନ ଓ ଲଦାଖରୁ ବହୁଜାତିର ଲକ୍ଷ୍ମୀଧୂକ ପକ୍ଷୀ ୧୦ ହଜାର କିଲୋମିଟର ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରୁ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଆସି ଚିଲିକାରେ ଅକ୍ଟୋବର ମାସ ଶୀତ ପଦାର୍ପଣରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । ଫେବୃୟାରୀ ମାସ ଶେଷାନ୍ତରେ ଦକ୍ଷିଣା ପବନ ପ୍ରସାରଣ ଯୋଗୁ ନିଜନିଜ ଦେଶର ବାସସ୍ଥଳୀକୁ ଫେରି ଯାଆନ୍ତି ।

ମୋଗଲମାନଙ୍କ ଶାସନକାଳରେ କଲ୍ୟାଣ ମଲ୍ଲ, ମକର ଖାଁ, ମହମ୍ମଦ ବେଗମ, ଇକୁମ ଖାଁ, ତକିଖାଁ ଦ୍ଵାରା ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ବହୁବାର ଶିକାର ହୋଇ ଚିଲିକାରେ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ରହିଥିଲେ । ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଥିବା ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ନକହି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମୋଗଲଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ ଦ୍ଵାରା ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ବିଳାସାଳୟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଚିଲିକାରେ ଲାଲାକ୍ଷେତ୍ର ସଂବରଣ ପରେ ନାଳାଦ୍ରୀ ବିଜେ କରି ରତ୍ନସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଥିଲେ ।

ଆଜି ସେହି ପୂଣ୍ୟବତୀ ଚିଲିକା ସାତପଡ଼ା ରତା ମାଟିପାଠ ମହାତୀର୍ଥରେ ପରିଣତ ହେଲାଣି । ଚିଲିକାର ଉନ୍ନତିକକ୍ଷେ, ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ନୂଆ ନୂଆ ଯୋଜନା ମୂଳକ ଚିଲିକାର ହିତ ମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଉଛନ୍ତି । ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଦେଶବିଦେଶରୁ ଶୋଭା ଅପସରୀ ଚିଲିକା ରୂପାବଳୀ ଦର୍ଶନ ସହିତ ଡଲଫିନ ବା ଶିଶୁମାର, ନୌବିହାର, ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ଦର୍ଶନ କରି ମହାଉଲ୍ଲାସରେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଯାଉଛନ୍ତି । ରୂପସା ଚିଲିକାକୁ ଦେବତା, ନର, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ କେବେ ଭୁଲି ଯାଇନାହାନ୍ତି ।

ସାତପଡ଼ା, ଆଲୁପାଟଣା, ବ୍ରହ୍ମଗିରି, ପୁରୀ

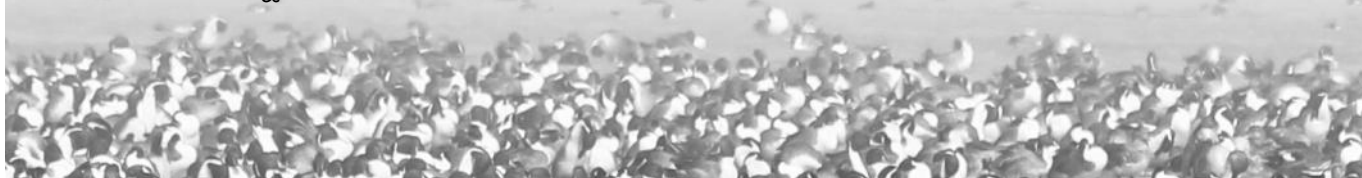

ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ମହିଷା ଓ ତାର ଶିଳାଲେଖ

ଡକ୍ଟର ସୁରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ମିଶ୍ର

ଦିନେ ଅପରୂପା ଚିଲିକା ଥିଲା ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର । ଦାରୁଦିଅଁ ଆଠଥର ଚିଲିକାକୁ ଏବଂ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଲୀଳା କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଅର୍ଥାତ୍ ପାଞ୍ଚଥର ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଲୀଳା କରିଥିବା ବେଳେ ତିନିଥର ଚିଲିକା ବନ୍ଧଦେଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଲୀଳା କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ମାଦଳା ପାଞ୍ଜି ମତରେ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲର ଆକ୍ରମଣ କାଳରେ ଦାରୁଦିଅଁ ମହିଷାନାସିକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସମ୍ଭବତଃ ବର୍ତ୍ତମାନର ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବରହମ୍ବପୁର ଗ୍ରାମ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ନାମିତ ହୋଇ ନଥିଲା । ଦାରୁଦିଅଁ ଏହି ଦ୍ଵୀପର ପୂର୍ବଦିଗର ନାସିରେ ବିଜେ କରିବା ପରେ ବୁଝୁ ରହିଥିବା ଅଂତଳଟି ବୁଝୁପୁର ବା ବରହମ୍ବପୁର ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ବରହମ୍ବପୁରଠାରୁ ତିନି କି.ମି ଦୂରରେ ମହିଷା ଗ୍ରାମ ଅବସ୍ଥିତ ।

୨୦୦୭ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ପ୍ରଶାସନ ତରଫରୁ ଦାରୁଦିଅଁ ଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ମାଦଳାପାଞ୍ଜି ଓ ଇତିହାସ ଅନୁଯାୟୀ ଚିହ୍ନଟ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଏହି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ଦାରୁଦିଅଁଙ୍କ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ରର ମାନ୍ୟତା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଶ୍ରୀ ସୁରେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଆଇ.ଏ.ଏସ୍ କ୍ ନେତୃତ୍ବରେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ପ୍ରଶାସନର ‘ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର କମିଟି’ ସହିତ ଏହି ଲେଖକ ସେହି ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କ “ପାରିକୁଦ ଇତିହାସ”ରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି- ସେଠାରେ ଏକ ଜଗତି ଥିଲା । ଜଗତି ଉପରେ ସିଂହାସନ ରହିଥିଲା । ସିଂହାସନ ଉପରେ ଦାରୁଦିଅଁ ତକାରେ ବିଜେ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ୨୦୦୭ ମସିହା ବେଳକୁ ଜଗତିଟି ନଥିଲା । କେବଳ ସିଂହାସନଟି ଭଗ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଣଦେଖା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏହି ସିଂହାସନରେ ନବଗ୍ରହ ମୂର୍ତ୍ତିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ରହିଛି । ତକା ଉପରେ ଦାରୁ ଦିଅଁ ବିଜେ କରିଥିବାର ତାହା ‘ତକାନାସି’ ଭାବରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିଲେ ହେଁ ବାସ୍ତବରେ ସେଠାରେ ତକା ନଥିଲା । ଦାରୁଦିଅଁ ସେଠାରେ ଥିବାବେଳେ ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଥିବା ଏକ ଆଶ୍ରମରୁ ଚଉବରସ୍ବାମୀ ପ୍ରତିଦିନ ଗୁପ୍ତରେ ଚିଲିକାର ଏକ କି.ମି. ଦୂରତ୍ବକୁ ପହଞ୍ଚି ପହଞ୍ଚି ତକାନାସିରେ ଦାରୁଦିଅଁଙ୍କ ଉପାସନା ନିମନ୍ତେ ଯାଉଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଳୁପାଟଣାଠାରେ ସେହି ଚଉବରସ୍ବାମୀଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ରହିଛି । ଦାରୁଦିଅଁ ବିଜେ ସମୟରେ ସେଠାରେ ଅନୁଭୋଗ ହେଉଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଠାରେ ଜଗତିର ଅନତିଦୂରରେ ଏକ ମଧୁର ଜଳର କୂଅ ରହିଅଛି । ନିକଟରେ ବାଲି ଖୋଳିଲେ ପ୍ରଚୁର କଉଡ଼ି, ଖପରା ଓ ଭଙ୍ଗା ମାଠିଆ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଥିବାରୁ

ସେଠାରେ ଦାରୁଦିଆଁଙ୍କୁ ଅନୁଭୋଗ ହେଉଥିବାର ଅନୁମାନ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୁଏ । ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ଗ୍ରାମବାସୀ ବୁଦ୍ଧନାଥ ମଲ୍ଲିକ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଯେ, ସେହି ଅଂଚଳରୁ କେତେଥର ସୁନା ମୋହର ମିଳିଥିଲା । ଦାରୁଦିଆଁ ୧୬୧୧ ମସିହା ଜୁନ୍‌ମାସଠାରୁ ୧୬୧୨ ମସିହା ମଇ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ହାରାହାରି ଏକ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ସମୟ ଚକାନାସିରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ପୂର୍ବକାଳରେ ‘କମା’ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଏକ ଜନବସତି ଥିଲା । କେତେକ ପୂଜକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଗଜପତି ଅମୃତମଣୋହୀ ଜମି ଖଞ୍ଜା ଦେଇଥିଲେ ।

ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯାଏ ୧୬୧୨ ମସିହାରେ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲର ଦ୍ଵିତୀୟ ଆକ୍ରମଣ ସମୟରେ ଦାରୁଦିଆଁ ସେହିଠାରୁ ମହିଷାରେ ସିପିନାସିକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଲୋକକଥାରେ ଅଛି ସେତେବେଳେ ରଥଯାତ୍ରା ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଚକାନାସିରୁ ତିନି କି.ମି ଧରି ସ୍ଥଳପଥରେ ଦାରୁଦିଆଁଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ଏବେ ବି ଲୋକଗାତରେ ବଂଚି ରହିଛି ।

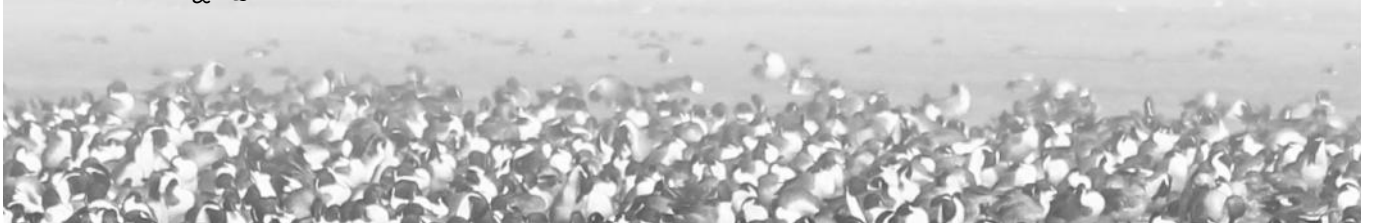
“ଚକାନାସିରୁ ସିପିନାସି, ଦିଆଁ ପଳାଇଲେ ରଥରେ ବସି”

ଦିଆଁ ମହିଷାନାସିକୁ ଚାଲିଯିବା ପରେ ସେ ବସିଥିବା ଚକା ମଧ୍ୟ ମହିଷାନାସିକୁ ଯାଇଥିବ ଏବଂ ସେଠାରେ ନବଦିନାତୁକ ଗୁଣ୍ଡିଚାଯାତ୍ରା ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବ । ଏହି ସମ୍ଭାବନା ନେଇ ଓଡ଼ିଶା ଏତିହ୍ୟ ସଂରକ୍ଷଣ ପରିଷଦ, ପୁରୀର କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଲେଖକ ୨୦୧୬ ମସିହା ରେ ମହିଷାଠାରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିଥିଲେ । ପରିଷଦ ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ବିଭୁପ୍ରସାଦ ତ୍ରିପାଠୀ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସଭ୍ୟ ଦେଉଳ ପୁରୋହିତ ତତ୍କୁର ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵର ମହାପାତ୍ର ଓ ଶ୍ରୀ ଦେବାଶିଷ ସିନ୍ଧା ପ୍ରଭୃତି ଯାଇଥିଲେ । ସମ୍ଭାବନା ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା । ମହିଷାଠାରେ ଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ଶ୍ରୀସର୍ବେଶ୍ଵର ଶିବମନ୍ଦିରରେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଥିବା ଚକାଟିଏ ମିଳିଲା । । ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ଚକା ମନ୍ଦିରର ଦଧିନିଭିତ୍ତିରେ ଗ୍ରାମବାସୀ ଲଗାଇ ଦେଇଥିବାର ଚିହ୍ନଟ କରାଗଲା ।

ଶ୍ରୀସୁଦର୍ଶନଙ୍କ ଚକା ଉପରେ ଗ୍ରାମବାସୀ ଅଜାଣତରେ ଶିବଙ୍କ ବାହାନ ବୃକ୍ଷଭକ୍ତ ବସାଇ ଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଜନଶ୍ରୁତିରୁ ଶୁଣାଯାଏ ଏହି ସର୍ବେଶ୍ଵର ମନ୍ଦିର ହିଁ ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚା ଘର ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା ।

ଏହି ମନ୍ଦିରର ପ୍ରାଚୀର କାରୁରେ ଏକ ଶିଳାଲେଖ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ରହିଅଛି । ସେଥିରେ ଲେଖାଅଛି –ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୀବିଜୟାହୃଦୟ-ଶାଳିବାହନ ଶକେ ଗତାବ୍ଦେ (ଶତାବ୍ଦେ) ୧୬୯୯ ଗତ ମାନ କାଳକ ସମ୍ଭବ ମାର୍ଗଶୀର କୃଷ୍ଣ ୧୦ ସୋମବାରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅର୍ପିତ (ଓ!) ଶ୍ରୀବାଳକୃଷ୍ଣ ନାୟକଙ୍କ କୁମାର ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ (ଏବଂ!) କଟଳକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ସନ୍ତାନ ନଥିବାରୁ ଏହାକୁ ବିବାହ କାଳରେ ପିତୃଦ (ବ!) ଉ ହେଇଥିବା ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ (ର !) ନିର୍ମାଣ ହେଲା(ବା!) ଧର୍ମଶାଳା । ତାହାର ପାଠ ଉଦ୍ଧାରରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ୧୬୯୯ ମସିହାରେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଜଣେ ଭକ୍ତ ସେଠାରେ ଏକ ଧର୍ମଶାଳା ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଜଣାଯାଏ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରୁ ଆସୁଥିବା ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀମାନେ ମହିଷାନାସିରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ । ସେଠାରୁ ମାଣିକପାଟଣା ଘାଟରେ ପାରିହୋଇ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସୁଥିଲେ । ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ରହଣି ନିମନ୍ତେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ସେହି ଧର୍ମଶାଳାଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ଧ୍ଵଂସ ପାଇଯାଇଛି । ମାତ୍ର ଧର୍ମଶାଳାକୁ ଲାଗି ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ପୋଖରିଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ।

୧୬୯୯ ମସିହାରେ ଚିଲିକା ମଝିରେ ଏକ କୁଦରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଶିଳାଲେଖଟି ସମ୍ଭବତଃ ୧୬୯୯ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୨୩ ତାରିଖର କିଛିଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଲେଖାଯାଇଥାଇପାରେ । କାରଣ ଏକରାମ ଖାଁ ୧୬୯୨ ମସିହାରେ ଗଜପତି ଦିବ୍ୟସିଂହ ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ଵ କାଳରେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ବେଢାରେ ଥିବା ଦେବୀ ବିମଳାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ପଛପଟକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରାଯାଇଥିଲା । ପରେ ଶ୍ରୀଚତୁର୍ଦ୍ଧା ବିଗ୍ରହଙ୍କୁ ଭାର୍ଗବୀ ନଦୀର ଦୋବନ୍ଧାଘାଟ ଦେଇ ଗଡକୋକଳ ନିଆ ଯାଇଥିଲା । ଗଡକୋକଳାର ରାଜପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମା ଭଗବତୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ମହାପ୍ରଭୁ କିଛିଦିନ ଲାଳା କରିବା ପରେ ଚିଲିକା ଦେଇ ବାଣପୁରର ବଡହଳୁ ଆଡକୁ ଯାଇଥିଲେ । ବଡହଳୁଆଡରୁ ଆସିଲାବେଳେ ମହିଷା ବରହମପୁର କୁଦରେ ଯଦି କିଛି ଦିନ ବିଜେ କରିଥିବେ, ତେବେ ସେବକ ଓ ପାଇକମାନଙ୍କ ରହିବା ନିମନ୍ତେ ଧର୍ମଶାଳା ନିର୍ମାଣ ହୋଇଥିବ । କାରଣ ତା ପୂର୍ବରୁ ୧୬୧୨ ମସିହାରେ ଥରେ ମହାପ୍ରଭୁ ସେଠାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ରଥଯାତ୍ରା ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ତତକାଳୀନ ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଧର୍ମଶାଳାଟିଏ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ ହୋଇଥିବ । ୧୬୯୯ ମସିହା ପୂର୍ବରୁ ଧର୍ମଶାଳା ନିର୍ମାଣ ହୋଇ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିବ ।

ସିପିନାସିରୁ ଗୁରୁବାଇଗଡ଼-

୧୬୧୧ ମସିହାରେ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲ ବର୍ବର ଆକ୍ରମଣକରି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତାରେ ୧୬ଜଣ ସେନାପତି ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ଦାସବିଦ୍ୟାଧରଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲା । ଦାସ ବିଦ୍ୟାଧର ହତ୍ୟା ଘଟଣାକୁ ପ୍ରାମାଣିକ କରିବା ପାଇଁ ଇତିହାସକାର କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର ‘ସୁରାସର୍ବସ୍ୱମ୍’ ଗ୍ରନ୍ଥର ସହାୟତା ନେଇଛନ୍ତି । କବିଭୂଷଣ ଗୋବିନ୍ଦ ସାମନ୍ତରାୟଙ୍କ ରଚିତ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲେଖାଅଛି - ‘ଜଘାନ୍ନ ରାଜା କପଟେନ୍ ମନ୍ତ୍ରିଣଂ ତଂ ଦାସବିଦ୍ୟାଧରମଞ୍ଜାଷୟା’ ସେତେବେଳେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଧର୍ମପତ୍ନୀ ନିଜର କୁର୍ତ୍ତା ‘ବିକୁମ୍ଭପତି’ ଅର୍ଥାତ୍ ବାକି ରାଜାଙ୍କ ଉଆସକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଜଣାଯାଏ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲର ପ୍ରଥମ ଆକ୍ରମଣ ସମୟରେ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ଭୀଷଣ ବିପ୍ଳବ ଘଟିଥିଲା । ପାଇକବାହିନୀ ମାତି ଉଠିଥିଲେ । ଗଜପତିଙ୍କ ୧୮ ଅଙ୍କ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୬୧୨ ମସିହାରେ ପୁଣି ଲୁଣ୍ଠନ କରିବା ଆଶାରେ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲା । ମାତ୍ର ସେଥର ସେ ନିରାଶ ହୋଇଥିଲା । ଗଡ଼ୁଆ ପାଇକବାହିନୀ ଉଠିଥିଲେ । ଗଡ଼କୋକଲର ପାଇକ ବୀର ଶ୍ରୀପତି ଚମ୍ପତିରାୟ ଓ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଗୋପାଳ ଚମ୍ପତିରାୟ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲର ଆକ୍ରମଣକୁ ମୁକାବିଲା ନିମନ୍ତେ ଆଗେଇ ଆସିଥିଲେ । ବାସ୍ତବରେ ଲୋକଜୀବନ ସେ ସମୟରେ ମରିଯାଇ ନଥିଲା । କେତେକ ପାଇକବାହିନୀକୁ ଧରି ଶ୍ରୀପତି ଚମ୍ପତିରାୟ ଲଢେଇ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ସିଂହଦ୍ୱାର ଖୋଲି ମୋଗଲବାହିନୀ ସହିତ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲକୁ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଭିତରୁ ଘଉଡେଇ ଦେବାରେ ସେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ସିଂହଦ୍ୱାର ଦେଇ ବାହାରି ଆସିବାବେଳେ ମୋଗଲବାହିନୀ ସହିତ ସାମ୍ବାସାମ୍ନି ହୋଇଥିଲା ଗୋପାଳ ଚମ୍ପତିରାୟଙ୍କର । ଯୁବକ ଗୋପାଳ ଜୀବନକୁ ବାଜି ଲଗାଇ ମୋଗଲବାହିନୀ ସହିତ ଲଢେଇ କରିଥିଲେ । ବିତମ୍ଭନାର ବିଷୟ ଗୋପାଳର ମୁଣ୍ଡଗଣ୍ଠି ଅଲଗା କରି ଦେଇଥିଲେ ମୋଗଲବାହିନୀ । ସିଂହଦ୍ୱାର ସେତେବେଳେ ବାଲି ପତ୍ରରେ ଭରପୁର । ଛେଳିକାଟିଲେ ଯେପରି ଛଟଛଟ ହୁଏ, ସେହିପରି ପାଇକ ବୀର ଗୋପାଳର ମୁଣ୍ଡଗଣ୍ଠି ତତଲା ବାଲିରେ ଛଟପଟ ହେଉଥିଲା । ରକ୍ତରେ ଭିଜି ଯାଉଥିଲା ବାଲି । ସେହି ସମୟର ଗଡ଼କୋକଲର ନାୟକ ଶ୍ରୀପତିଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ ଅନ୍ୟମାନେ । ପୁଅର ଏହି ବୀରତ୍ୱ ହତ୍ୟା ଦୃଶ୍ୟକୁ ଥରେ ମାତ୍ର ନିଘା କରି ଘୋଡ଼ାରେ ବସି ପିଛା କରିଥିଲେ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲର । ପୁତ୍ରର ବୀରତ୍ୱ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଶ୍ରୀପତି ଚମ୍ପତିରାୟଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣରୁ ବିରତ କରିପାରି ନଥିଲା । ସେହି ବୁକୁଥରା ମାର୍ମିକ ଦୃଶ୍ୟକୁ ଗାତରେ ରୂପ ଦେଇଛନ୍ତି ଶ୍ରୀପତିଙ୍କ ସାନପୁଅ ପାଇକ ବୀର କହେଇ ଚମ୍ପତିରାୟ । ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ପାଇକଖେଦାରେ ମନକୁ ଚହଲେଇ ଦେଲା ଭଳି ହୃଦୟବିଦାରକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଆଜି ବି ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି ।

ବାସ୍ତବରେ ବିଚାର କଲେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଲୁଣ୍ଠନ ସମୟରେ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର, ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଓ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଶତ୍ରୁର ମୁକାବିଲା କରିବାରେ କୋକଲଗଡ଼ ପାଇକବାହିନୀର ଅବଦାନ ଇତିହାସ ସ୍ୱୀକୃତ ।

ଗଜପତିଙ୍କ ପାଇକବାହିନୀ ମୋଗଲ ବାହିନୀର ଅନେକ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପରେ କଟକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲର ପିଛା କରିଥିଲେ । ସେତିକିବେଳେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରିଥିବା ଧନରତ୍ନ ଛଡାଇ ଆଣିବାରେ ପାଇକମାନେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ଗଜପତିଙ୍କ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ନଅରରେ ଜିମା ଦେଇଥିଲେ । ପୁରାତନ କାଗଜାତରୁ ଜଣାପଡୁଥିବା ଏହା ତଥ୍ୟ ଉପରେ ଏବଂ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲର ହାରିବା ବେଳର ଅବସ୍ଥା ଆମ ଇତିହାସରେ ସବିଶେଷ ଭାବରେ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ସେ ଦିଗରେ ଆମେ ଉଦାସୀନ ଅଛେ । ପ୍ରାଣ ଭୟରେ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲ ଓଡ଼ିଶା ଛାଡି ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ । ଫଳରେ ୧୬୧୭ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ତାହାପାଇଁ ସ୍ୱପ୍ନ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ମାଦଳାରେ ଲେଖାଅଛି ବାଘସରପୁରଠାରେ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲକୁ ପାଇକମାନେ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଏହି ପାଇକବାହିନୀରେ ଅଠରଟି ଗଡ଼ର ପାଇକ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ । କେତେକ ଇତିହାସକାର ବାଘସରପୁରଠାରେ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲର ହତ୍ୟାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରି ନାହାଁନ୍ତି । କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ମତରେ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲ ୧୬୧୭ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୮ ତାରିଖରେ ବାଦ୍‌ଶାହା ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସମ୍ଭାବନା କରାଯାଏ କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲର ଅନ୍ୟଜଣେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ରାଜପୁତ ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କୁ ପାଇକମାନେ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲର ଦ୍ୱିତୀୟ ଆକ୍ରମଣ ବେଳେ ଦାରୁଦିଆଁ ସିପିନାସୀରୁ ଗୁପ୍ତରେ ଯାଇ ଚିଲିକାର ଗୁରୁବାଇଗଡ଼ ନିକଟରେ ଥିବା ଲୋଟଣି ବରଗଛ ତଳେ ଚାପରେ ବିଜେ କରିଥିଲେ ।

□□□

ପୂର୍ବତନ ଗବେଷଣା ଅଧିକାରୀ, ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ
ଶ୍ରୀବିହାର, ପୁରୀ-୭୫୨୦୦୩

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜଳପଥ

ଡକ୍ଟର ସତ୍ୟ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ

‘ଜଗନ୍ନାଥ ସତ୍ତ୍ୱ’ ବିଷୟ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି, ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜଳପଥ କିନ୍ତୁ ଅଜଣା । ଜଗନ୍ନାଥ ସତ୍ତ୍ୱରେ ଭକ୍ତମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଆସୁଥିଲେ, ହେଲେ ‘ଜଗନ୍ନାଥ ଜଳପଥ’ରେ ସ୍ୱୟଂ ଜଗନ୍ନାଥ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦେବାପାଇଁ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ଅପରୂପା ଚିଲିକା ହେଉଛି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେହି ଜଳପଥ । କବିବର ରାଧାନାଥ ଚିଲିକାକୁ ‘ଉତ୍କଳ-କମଳା-ବିଳାସ-ଦୀର୍ଘିକା’ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଇତିହାସ କହେ ଚିଲିକା ହେଉଛି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଲୀଳାବିହାରର କ୍ଷେତ୍ର । ରାକ୍ଷସରାଜ ଜରାସନ୍ଧର ଅହମିକା କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେଉଁ ଗୋପନରେ ଦ୍ୱାରକା ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ, ସେହିଭଳି ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ପ୍ରତି ଯେତେବେଳେ ବିପଦ ଘନେଇ ଆସିଛି, ସେତେବେଳେ ମହାପ୍ରଭୁ ଚିଲିକା ପଥ ଦେଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଲୀଳାଭୂମିରେ ବିଜେ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହି ପଥ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରଥମ ସେବକ ଗଜପତି ମହାରାଜ ଓ ଅତି ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସେବକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା । ଚିଲିକାରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଗୋପନ ଜଳପଥ ଆବିଷ୍କାରର ଏକ ମାର୍ମିକ ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଉପନ୍ୟାସକାର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କ କାଳଜୟୀ ‘ନୀଳଶୈଳ’ ଉପନ୍ୟାସରେ ରହିଛି । ଗଜପତି ୨ୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ (ରାଜତ୍ୱକାଳ ୧୭୨୭-୧୭୩୭) ଓ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ସେବକ ସାନପରିଚ୍ଛା ବିଷ୍ଣୁ ପଣ୍ଡିତଙ୍କଦ୍ୱାରା ମହାପାତ୍ର ଦୁହେଁ ତଙ୍ଗାରେ ବସି ଚିଲିକାର ଫେନିଲ ଜଳରାଶି ଉପରେ ଦିନରାତି ଖୋଜିବୁଲୁଛନ୍ତି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନ । ସମୟ ୧୭୩୧ ମସିହାର ଶରତ ଋତୁ ।

“ବରୁଣକୁଦା ଦ୍ୱାପକୁ ବାଁରେ ଛାଡ଼ି, ଗୁରୁବାଇ ଦ୍ୱାପକୁ ତାହାଣରେ କାଟି ନୌକାଟି ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ମୁହାଁଇଲା । ଆଗୁଆ ପୂବେଇ ପବନ ଠେଲୁଥିବାରୁ ଚିଲିକାର ଜଳରାଶି ପଶିମ ଆଡ଼କୁ ଫୁଲି ଫୁଲି ଶତ ଶତ ଫେନିଲ ଉର୍ମିର ତରଙ୍ଗ ତୋଳି ମାଡ଼ି ଆସୁଥିଲା । ଆଗୁଆ ପବନ ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ରୋତର ଧକ୍କା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗିନଥିଲା — ତଙ୍ଗାଟି ତେଣୁ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଗତିରେ ଭାସି ଚାଲିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଏଣିକି ଉଜାଣି ବାହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଚିଲିକା ବନ୍ଧ ନିର୍ଜନ । ମାଛୁଆ ତଙ୍ଗା ସବୁ ବହୁବେଳୁ କୂଳକୁ ଫେରି ଆସିଥିଲେ । ଜଗୁନି ପଛକୁ ଟେରି ଚାହିଁଲା । କାଳିକାଲ ପାହାଡ଼ ମୁଣ୍ଡିଆ ଉପରକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଖସି ଆସିଲେଣି । ଚିଲିକାର ନେଲି ପାଣିକୁ ଦୁଇଭାଗ କରି ବୁଡ଼ନ୍ତା ସୂର୍ଯ୍ୟର ନାଲି

ଆଲୁଅରେଖା ସୌଭାଗ୍ୟବତୀର କପାଳର ସିନ୍ଦୂରଗାର ପରି ଟାଣି ହୋଇଯାଇଛି । ପୂର୍ବ ଦିଗରୁ ଦଳ ଦଳ ପକ୍ଷୀ କଳରବ କରି ନଳବଣ ଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଯାଇଛନ୍ତି ।

ବରୁଣକୁଦା ପଛରେ ରହିଗଲା । ଗୁରୁବାଇ ଦ୍ଵାପର ହେନ୍ତାଳ ଓ ନଳବଣ, ଅଛିଷ୍ଟା ରାଗିଣୀ ପରି ତଥାପି ଲମ୍ଫିରହିଥିଲା; ତାର ବିରାମ ନଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ସେହି ଘଞ୍ଚବନ ଭିତରକୁ ଚାହିଁ ତାହାର ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟତା ମନେମନେ କଳନା କରୁଥିଲେ । ମୋଗଲ ପୌଢ଼ ଖୋଜିଖୋଜି ଏଠାରେ ଏହା ଭିତରକୁ ଆସି ପହଞ୍ଚି ପାରିବେକି ନାହିଁ, ତାହା ସେ ନିପୁଣ ସେନାପତି ପରି ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ସମୀକ୍ଷଣ କରୁଥିଲେ ।

ବେଶା ଆଉ ନଳଘାସ ସବୁ ସ୍ଥାନେସ୍ଥାନେ ଚିଲିକାର ଜଳରାଶି ଉପରକୁ ଛାୟାଘେରା ବେଦନାରେ ଓହଳି ପଡ଼ିଥିଲା । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ସେସବୁ ଚିଲିକାର ବସ୍ତ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା, ସେଠାରେ ଶାନ୍ତି ଓ ସୁସ୍ଥପ୍ତି ଯେପରି ସ୍ଵପ୍ନଘନ ନୀଡ଼ ରଚନା କରିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ନିଛାଟିଆ ତାଳଗଛ ସେଠାରେ ଠିଆ ହୋଇ ଜାଗ୍ରତ ପ୍ରହରୀ ପରି ତାହାର ଅନାହତ ପ୍ରଶାନ୍ତି ଓ ଛାୟାଘନ ରହସ୍ୟକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରହରୀ ଦେଉଥିଲା ।”

- ଏହି ସ୍ଥାନ ଥିଲା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଇଁ ନିରାପଦ । ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂର୍ତ୍ତି ଜଳପଥରେ ଆସି ଏଠାରେ ବିଜେ ହେବେ । ମୋଗଲ ସୁବେଦାର ତକୀ ଖାଁର ଆକ୍ରମଣ ବେଳେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଇଁ ଗଜପତି ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ ଏହି ନୂତନ ପଥ ଓ ସ୍ଥାନ । ୭ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଥରେ ମହାନଦୀର ପ୍ରତିଲୋମ ପ୍ରବାହରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଧା ମୂର୍ତ୍ତି ସୋନପୁର ବିଜେ କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ କିନ୍ତୁ ମହାପ୍ରଭୁ ବାରମ୍ବାର ଚିଲିକାକୁ ଯାତାୟତ ପଥ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ସହଜବୋଧ ପାଇଁ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବାରମ୍ବାର ଗୋପନ ଜଳଯାତ୍ରାର ଗୋଟିଏ ସାରଣୀ ଏଠାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇପାରେ -

ସମୟ	ସ୍ଥାନ	ଗଜପତି
୧୫୧୦	ଚଢ଼େଇଗୁହା (ଚିଲିକା)	ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଦେବ
୧୫୬୮	ଛପଲି (ପାରିକୁଦ)	ମୁକୁନ୍ଦଦେବ
୧୬୧୧	ଚକାନାସୀ	ପୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବ
୧୬୧୭	ଗବପଦର	ପୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବ
୧୬୯୨	ବାଣପୁର	ଦିବ୍ୟସିଂହଦେବ
୧୭୩୧	ନଇରା/କାଙ୍କଣକୁଦ	୨ୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ

ଉପରୋକ୍ତ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭୁ ଜଳପଥଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି ଓ ପୁଣି ସେହି ଜଳପଥ ଦେଇ ବାହୁଡ଼ିଛନ୍ତି ରତ୍ନସିଂହାସନକୁ । ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆସିବା ଓ ଯିବା ପଥ ତେଣୁ ଏକ ପାବନ ସୃଷ୍ଟି । ତାହାର ଅନୁଭୂତି ନିଶ୍ଚୟ ଅନନ୍ୟ । ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ପ୍ରଶାସନ ପକ୍ଷରୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସ୍ମୃତି ବିଜଡ଼ିତ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଆବିଷ୍କାର ଫଳରେ ସମ୍ପ୍ରତି ଚିଲିକା ତଥା ଏହା ସଂଲଗ୍ନ ଲୋକାଳୟରେ ଏ ସମ୍ପର୍କିତ ସଚେତନତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ନିଜ ନିଜ ଅଂଚଳରେ ଥିବା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଯେ ପରମ ପାବନ ଐତିହ୍ୟ ଓ ତାହାର ସଂରକ୍ଷଣରେ ସ୍ଥାନୀୟ ବିକାଶ ନିହିତ ତାହା ସେମାନେ ଉପଲବ୍ଧି କଲେଣି । ଏହାଦ୍ଵାରା ଚିଲିକାରେ ନୂଆ ନୂଆ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ଉନ୍ମୋଚିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ସାରଣୀଭୁକ୍ତ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମୁରୁ ଶେଷୋକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ଚିଲିକାର ପଶ୍ଚିମ ଉପକଣ୍ଠରେ ଥିବା ନଇରାର ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଇପାରେ । ଚିଲିକା ଦେଇ ଏଠାକୁ ମହାପ୍ରଭୁ ଦୁଇ ଦୁଇଥର ଆସିଥିଲେ ।

ନଇରା ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ତଥା ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ପ୍ରଶାସନ ଓ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ ପରିଷଦଙ୍କ ସହଯୋଗର ଫଳରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂର୍ତ୍ତି ବିଜେ କରିଥିବା ହରିହରେଶ୍ଵର ମନ୍ଦିରର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ସହ ସେଠାରେ ଥିବା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ଛଡ଼ା ପାଷାଣ ଚକାସନମାନଙ୍କୁ ସୁଶୋଭିତ ଆସ୍ଥାନରେ ରଖାଯାଇ ତାହାର ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରକଳ୍ପ ସେଠାରେ ବିକାଶ ଲାଭ କରୁଛି । ନଇରା ନିକଟ ଚିଲିକା ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଭାସରା, ତାକିନୀ ନାମରେ ଛୋଟଛୋଟ ତିନୋଟି ପାହାଡ଼ ଓ କାଙ୍କଣ କୁଦ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଦ୍ଵୀପ ରହିଛି । କବି ରାଧାନାଥ ‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟରେ ଜଗତଜନଙ୍କୁ ଏ ଦ୍ଵୀପ ଓ ପାହାଡ଼ ସମୂହକୁ ‘କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ’ ନାମରେ ପରିଚିତ କରାଇ ଏହାର ବିଶେଷତ୍ଵ ବିଷୟରେ କହିଥିଲେ ଯେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ନୌକାଯୋଗେ ଜଳପଥରେ ଏହି ପାହାଡ଼ ତଥା ଦ୍ଵୀପରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଭାବରେ ଫଳୁଥିବା କାଙ୍କଡ଼ ପରିବା ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଭୋଗ-ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ଉପଯୋଗ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣ କରନ୍ତି । କବିବରଙ୍କ ଭାଷାରେ -

ତରଙ୍ଗ ବେଷିତ କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ ଆଦ୍ୟ ଫଳେ ଯାର ତରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି
ବର୍ଷେ ବର୍ଷେ ହୁଏ ବିହାରୀ ଧାବରେ ଆଦରେ ପ୍ରେରନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରୋଷଘରେ ।

ଏହା ପଛରେ ଥିବା ସ୍ଥାନୀୟ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନୁସାରେ ଗଜପତି ୨ୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ମହାପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଜଳପଥରେ ଆସି ଏହି କାଙ୍କଣଶିଖରୀରେ ବିଜେ କରିଥିଲେ ଆଉ ଅନନ୍ୟାୟାୟ ହୋଇ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଭୋଗପାଇଁ କାଙ୍କଣ ପରଷା ଯାଇଥିଲା । ସେହିଦିନଠାରୁ ଏହି କଣ୍ଠକମ୍ବୁଜ ନିଷିଦ୍ଧ ପରିବା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରିୟ ହୋଇଥିଲା । ମହାପ୍ରସାଦ ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ଏହା ସେହିଦିନଠାରୁ ଉପଯୋଗ ହୋଇଆସୁଛି ।

ଏହି ବିରଳ ସ୍ମୃତିକୁ ପୁନରୁଜ୍ଜୀବୀତ କରିବା ପାଇଁ କାଙ୍କଣକୁଦରେ ଗୋଟିଏ ମଣ୍ଡପ କରାଯାଇ ସେଠାରେ ନନ୍ଦିଘୋଷ ରଥଚକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଛି । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଏଠାକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଧାଡ଼ି ଲାଗିଲାଣି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସ୍ଥଳ ପଥରେ ଆସି ଇତିହାସର ମହାର୍ଦ୍ଦ ଅନୁଭବରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଉଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଅଭିଳାଷ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଯେଉଁ ଜଳପଥରେ ଆସିଥିଲେ ସେହି ପଥଦେଇ କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀକୁ ଆସିବେ । ସୂଚନା ଯୋଗ୍ୟ ଯେ ୧୭୩୧ରେ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରୁ ଚଉଦୋଳରେ ବାହାରି ଚିଲିକାରେ ମିଶିଥିବା ଭାର୍ଗବୀ ନଦୀର ଦୋବନ୍ଧା ଘାଟରୁ ନୌକାରେ ବସି ଚିଲିକା ଦେଇ କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀରେ ବିଜେ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାର୍ଗବୀ ନଦୀପଥକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ସାତପଡ଼ାଠାରୁ ମୋଟର ବୋଟ୍ ଯୋଗେ କାଙ୍କଣଶିଖରୀକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିବା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇପାରିଲେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜଳପଥର ପୁନଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସହ ଚିଲିକା-ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଯୁକ୍ତ ହେବ ଏକ ନୂତନ ଅଧ୍ୟାୟ । କାଳିଜାଲ ଭଳି କାଙ୍କଣଶିଖରୀ ମଧ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମାନଚିତ୍ରରେ ଅତିରେ ବିକଶି ଉଠିବ ।

ଇତିହାସ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ ଆଧାରିତ ସାହିତ୍ୟର ଉପଯୋଗରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ନିହିତ । ଚିଲିକାର କାଳିଜାଲ ପୀଠ ସହ କବି ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ କବିତାର ସଂଯୋଗ ଅକଳନୀୟ । ସେହିପରି ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ‘ନୀଳଶୈଳ’ ଓ ‘ନୀଳାଦ୍ରି ବିଜୟ’ ଉପନ୍ୟାସ ଦ୍ଵୟ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜଳପଥ ଭ୍ରମଣ ପାଇଁ ଚମତ୍କାର ଅନୁପ୍ରେରଣା । ଜଗନ୍ନାଥ ମାନବ ଜାତିର ଅପରାଜେୟ ଆତ୍ମା, ତାଙ୍କର ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ମାନବଗୋଷ୍ଠୀର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଓ ଧର୍ମାନ୍ଧତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରାଣମୁଚ୍ଛା ସଂଗ୍ରାମ ମନେପକାଇଦିଏ ଧରାପୃଷ୍ଠରେ ଚିରଞ୍ଜୀବୀ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରଗତିର ଚାବିକାଠି । ଚିଲିକାର ଅପନ୍ତରା ଦ୍ଵୀପରେ ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରମୁଖ ଚରିତ୍ର

ଗଜପତି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ହୃଦୟ ପ୍ଲାବିତ ହୁଏ ଏହି ଜଗନ୍ନାଥ-ଚେତନାରେ । ସେ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି, “ଇଏ ତ କେବଳ ଦେବତା ନୁହନ୍ତି, ଯିଏ ଗୋପ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଇଏ ସେଇ ଅବିନଶ୍ଵର, ଅପରାଜେୟ ଆତ୍ମାର ପ୍ରତିରୂପ, ଶତ ଆକ୍ରମଣ ଓ ସଙ୍କଟ ମଧ୍ୟରେ ଯିଏ ନିଜକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଛନ୍ତି ଅଭୟ ଓ ମୁକ୍ତିର ରତ୍ନସିଂହାସନରେ । ସାମୟିକ ଭାବରେ ମାନବିକତା-ଦ୍ରୋହୀ, ମୁକ୍ତିବିଧିଆ ପଶୁଶକ୍ତିର ଅବଶ୍ୟ ବିଜୟ ହୋଇଛି । ମାତ୍ର ପରିଣାମରେ ସେଇ ମହାଶକ୍ତିର ବିଜୟ ହିଁ ହୋଇଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।” (ନୀଳାଦ୍ରି ବିଜୟ)

ଏ ମହାଭାବ ଆଉ କେଉଁଠୁ ମିଳିବ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜଳପଥ ଓ ଗୋପନ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ବ୍ୟତୀତ ?

କୋଟବିଦ୍ୟାଧରପୁର, ବାଣପୁର - ୭୫୨୦୩୧, ଖୋର୍ଦ୍ଧା
ମୋ- ୯୪୩୮୩୬୦୫୧୬

ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର “କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ” : ଏକ ଅବଲୋକନ

ବିନୋଦ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ

୨୦୧୪ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସରେ ଯେତେ ବେଳେ ଗୁଜୁରାଟୀ ବନ୍ଧୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡରଟି ଉପହାର ଦେଲେ, କାଳବିଳମ୍ବ ନ କରି ମୁଁ ପ୍ରଥମରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ପୃଷ୍ଠା ଓଲଟାଇ ଗଲି । ବାସ୍ତବରେ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ପ୍ରଂଶସନୀୟ ଥିଲା । ସମୁଦାୟ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡରଟି ୧୨ ଟି ପୃଷ୍ଠା ସମ୍ବଳିତ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ପୃଷ୍ଠା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଥିଲା । ସେଥିରେ ମାଦଳପାଞ୍ଜି ଉଦ୍ଧୃତ କଥାବସ୍ତୁ, ଇତିହାସ, ଠାକୁରଙ୍କ ଗୋପନ ଲୀଳା ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ସ୍ଥାନର ‘ଗୋଟିତ୍ର ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଥିଲା । ତନମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପୃଷ୍ଠା ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର କାଙ୍କଣଶିଖରୀ, ଯମୁନାନିର୍ଝରୀ ହରିହରେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର, ନଇରୀ ଉପରେ ବିସ୍ମୃତ ବିବରଣୀ ବହନ କରୁଥିଲା । ପୃଷ୍ଠାଟି ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖିନେଲି । ମନଟା ଖୁବ ଉତ୍ତୁଲିତ ହୋଇଗଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଡ. ସୁଶାନ୍ତ କୁମାର ସାହୁଙ୍କୁ ଫୋନ୍ କରି ଏବଂ କହିଲି, “ସୁଶାନ୍ତ ! ତୋ ଗାଁ ନଇରୀ ତ ! ସେଠାକାର ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର କାଙ୍କଣଶିଖରୀ, ଯମୁନା ନିର୍ଝରୀ, ହରିହରେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ବାବଦରେ ବହୁତ ଗପୁଥିଲୁ । ଦେଖ ଜଣେ ଗୁଜୁରାଟୀ ବନ୍ଧୁ ତା’ ଉପରେ କେତେ ସୁନ୍ଦର କ୍ୟାଲେଣ୍ଡରଟିଏ କରିଛନ୍ତି । ତୁ ଆସି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପକ୍ଷେ ଟିକେ ଦେଖିଯାଆ । କାଳବିଳମ୍ବ ନ କରି ସୁଶାନ୍ତ ମୋ ଘରକୁ ଆସି ଉକ୍ତ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡରଟି ଅପଲକ ନୟନରେ ଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ସେ ମୁଣ୍ଡ ଓଲଟାଇ ଗଲା । ତା’ ଗାଁ ମନ୍ଦିର କାଙ୍କଣଶିଖରୀ ବାବଦରେ ଏତେସବୁ ତଥ୍ୟ ଦେଖି ଅବିଭୂତ ହୋଇଗଲା । ତତ୍କ୍ଷଣତ ମୋ ଠାରେ ଜିଦ୍ କଲା ଯେମିତି ହେଲେ ତା’ ପାଇଁ ଏମିତି ଏକ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ଅଣିଦେବା ପାଇଁ । ଅବଶ୍ୟ ପରେ ମୁଁ ତା’ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ଆଣି ଦେଇଥିଲି । ସେହି ଘଟଣାଟି ବୋଧହୁଏ , ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର କାଙ୍କଣଶିଖରୀ ର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଅନ୍ୟମାରମ୍ଭ କହିଲେ ଭୁଲହେବ ନାହିଁ ।

ଡ. ସୁଶାନ୍ତ କୁମାର ସାହୁ, ନଇରୀ ମୋର ଜଣେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ । ଆମେ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ କବିସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭଞ୍ଜନଗର ଠାରେ ୧୯୮୭-୮୮ରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲୁ ଏବଂ ଦୁଇ ଜଣ ଯାକ ସ୍ଥାନୀୟ ଚକ୍ରା ବିଷୋୟୀ ଛାତ୍ରାବାସରେ ଗୋଟିଏ ରୁମରେ ରହୁଥିଲୁ । ମୁଁ ତା’ ଠାରୁ ୨ ବର୍ଷ ସିନିୟର ଥିଲି । ଅବସର ସମୟରେ ସେ ତାଙ୍କ ଗାଁ ନଇରୀ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ କାଙ୍କଣଶିଖରୀ, ହରିହରେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର, ଯମୁନା ନିର୍ଝରୀ, ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଗୁପ୍ତ ରହଣି

ସ୍ଥାନର ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥିଲା । ତା’ ଠାରୁ ସେସବୁ ଶୁଣି ମୋର ଜ୍ଞାତ ଅଜ୍ଞାତରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ସମ୍ୟକ ଧାରଣା ଆସିଯାଇଥିଲା । ଏତେ ଦିନ ପରେ ପୁଣି ସେଇ ଠାକୁରଙ୍କର ଦିବ୍ୟଲୀଳା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରି ନିଜ ଭିତରେ ଶିହରଣ ଅନୁଭବ କରି ଏବଂ ତ. ସୁଶାନ୍ତ କୁମାରଙ୍କୁ ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରେମରେ ସାମିଲ କରି । ବାସ୍ତବରେ ସୁଶାନ୍ତ ଜଣେ ସକାଳ ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରେମୀ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ କଥାଟିକୁ ଖୁବ ଗମ୍ଭୀରତାର ସହ ନେଇ ନିଜ ଗାଁର ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରି ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀର ଉନ୍ନତିକରଣରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲା । ସବୁବେଳେ ତା’ର ଗୋଟିଏ ଭକ୍ତି “ଭାଇନା ! ମୁଁ ଏଇ ଗାଁର ପିଲା, ଠାକୁର ମତେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ କୃପାରୁ ମୁଁ ଜଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟବସାୟୀ ହୋଇପାରିଛି । ବାହାର ଲୋକ, ଗବେଷକ ମାନେ ଆସି ମୋ ଠାକୁରଙ୍କ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ବହୁତ କିଛି ତଥ୍ୟ ବାହାର କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ କ୍ଷେତ୍ରର ଉନ୍ନତି କରଣ ପାଇଁ ସାମିଲ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଯଦ୍ୱାରାକି ଆଜିବି ସେଇ କ୍ଷେତ୍ର ଅବହେଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛି । ତେଣୁ ମୋର ପ୍ରାଥମିକତା ହେଲା ଏହାର ଉନ୍ନତି କରଣରେ ସାମିଲ ହୋଇ ଉକ୍ତ ମହିମାର ପ୍ରଚାର ପ୍ରସାରରେ ଲାଗିପଡ଼ିବା ।”

ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ, ସୁଶାନ୍ତ ତା’ର ଯୁବବାହିନୀକୁ ଧରି ତା’ଙ୍କ ନଇରୀ ଗାଁରେ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ବୈଠକ ଆହ୍ୱାନ କଲା । ସେଥିରେ ତାଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳର ତୁଙ୍ଗ ନେତୃବୃନ୍ଦ, ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଏବଂ ତତ୍କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ, ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ସାମିଲ କରି ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରଚାର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ବନ୍ଧୁ ପରିକର ହେଲା । ଫଳତଃ, ପ୍ରଥମେ ନିଜ ଗାଁ ହରିହରେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ କତକ ଆଉଜା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ତିନି ଚକା ପଥର, (ଯାହା ଉପରେ ମହାପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କ ଗୋପନ ରହଣୀ କାଳରେ ବିଜେ କରିଥିଲେ) ତା’ର ଉପଯୁକ୍ତ ରକ୍ଷଣା ବେକ୍ଷଣ କରି ତାକୁ କିପରି ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯିବ ତା’ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲା । ତା’ ସହିତ କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ ଠାରେ ଗୋଟିଏ ଐତିହାସିକ ସ୍ମାରକୀ ନିର୍ମାଣ କଲା । ଅବଶ୍ୟ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ବହୁତ କଠିନ ବ୍ୟାପାର । ସବୁ ନିର୍ମାଣ ସାମଗ୍ରୀ ତଙ୍ଗାରେ ନେଇ ସେଠାରୁ କାନ୍ଧରେ ବୋହି ପହଞ୍ଚେଇବାକୁ ପଡ଼େ । ମଧୁର ଜଳ ମଧ୍ୟ ବାହାରୁ ଆଣିବାକୁ ପଡ଼େ । ବହୁ ପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ କାଙ୍କଣଶିଖରୀ ମଧ୍ୟରେ ମଧୁର ଜଳ ସଂସ୍ଥାନ ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା । ଚିଲିକା ହ୍ରଦର କୂଳରେ ଲାଗି ରହିଥିବା ମଧୁର ଜଳ ବିଶିଷ୍ଟ ଯମୁନା ନିର୍ଜରାରୁ ତଙ୍ଗା ସାହାଯ୍ୟରେ ଓ ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବୁଝାଯାଇ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲୁରହିଲା । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଅଞ୍ଚଳବାସୀଙ୍କ ଉତ୍ସାହକୁ ଆଖି ଆଗରେ ରଖି ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ପ୍ରଶାସନ ୨୦୧୫ ନବକଳେବରର ଗୋଟିଏ ନନ୍ଦିଘୋଷ ରଥ ଚକା କାଙ୍କଣଶିଖରୀ ପାଇଁ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତେ, ବହୁ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହକାରେ ୨୦୧୬ ମସିହା ଫେବୃୟାରୀ ମାସ ୬ ତାରିଖରେ ନୂତନ ମନ୍ଦିର ଗୃହ ନିର୍ମାଣ ପୂର୍ବକ “ଚକା ଠାକୁର” ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲେ । ସେହିଠାରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦିବସ ତଥା ଶ୍ରୀ ଗୁଣ୍ଡିଚା ମହୋତ୍ସବ ମହାସମାରୋହରେ ପାଳିତ ହୁଏ । ଆଖପାଖରୁ ପ୍ରତିଥର ଦଶ ହଜାରରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ସମାଗମ ହୁଅନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରସାଦ ସେବନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଥାଏ । ଚକାଠାକୁରଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ତଥା ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ରର ଉନ୍ନତିକରଣ ନିରନ୍ତର ଭାବରେ ଜାରିରହିଛି ।

ଏହି ଉନ୍ନତିକରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ସହ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଓତଃପ୍ରୋତ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ଅଛନ୍ତି । ସଂସ୍ଥା ତରଫରୁ ୨୦୧୬ ମସିହାରେ ୪ ଗୋଟି ସୋଲାର ଷ୍ଟ୍ରିଟ ଲାଇଟ ଲଗାଯାଇଥିଲା । ତାପରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ ଠାରେ ମନ୍ଦିର ଓ ଆସ୍ଥାନ ଚତୁର୍ପାଶ୍ୱରେ ଲୁହା ତାରଜାଲି ବାଡ଼ ସହିତ ସୁଦୃଶ୍ୟ ତୋରଣ ଓ ମୁଖ୍ୟ ଫାଟକ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ତତ୍ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ଉନ୍ନୟନ କକ୍ଷ ସହିତ ରୋଷେଇଶାଳ ନିର୍ମାଣ ସରିଛି । ଯାତ୍ରୀ ମାନଙ୍କର ସୁବିଧାପାଇଁ ଉଭୟପାର୍ଶ୍ୱ ଜେଟୀର ଉନ୍ନତିକରଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରାସ୍ତାଘାଟ ସହ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଉଦ୍ୟାନ, କୂପ, ମଣ୍ଡପ, ପ୍ରତୀକ୍ଷାଳୟର ମଧ୍ୟ ଉନ୍ନତି କରାଯାଇଛି ।

କିଛି ମଧ୍ୟରେ ୨୨ ନଭେମ୍ବର, ୨୦୧୮ରେ ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ପକ୍ଷରୁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ଚେତନା ସମ୍ପର୍କରେ କାଙ୍କଣଶିଖରୀଠାରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ରାୟଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଡା. ରବିନାରାୟଣ ସାମନ୍ତ, ଉପଦେଷ୍ଟା କିମ୍ବ ହସ୍ତିଚାଲ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ଡ. ଫଣୀନ୍ଦ୍ର ଭୂଷଣ ନନ୍ଦ, ଡ.

ଦେବେନ୍ଦ୍ରନାଥ ମାନସିଂ, ଡ. ବିଭୂତିଭୂଷଣ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ଡ. ସୁଶାନ୍ତ କୁମାର ସାହୁଙ୍କ ସମେତ ଭକ୍ତ ମଣ୍ଡଳୀ, ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେମୀ ଯୋଗ ଦେଇ ଉପଭୋଗ କରିଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସକାଶେ ପ୍ରସାଦ ସେବନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଅବସରରେ ଉଦ୍ୟୋକ୍ତା ସୁଶାନ୍ତ କୁମାର ସାହୁ ଓ ମୋତେ ସମ୍ମାନିତ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା ।

୩୦ ଡିସେମ୍ବର ୨୦୧୮ରୁ ୪ ଜାନୁଆରୀ ୨୦୧୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ପଞ୍ଚରାତ୍ର ଯଜ୍ଞ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମହା ସମାରୋହରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଯାଇଛି । ପୁରୀର ମହାରାଜା ଦିବ୍ୟସିଂହ ଦେବ ଆନୁଷ୍ଠାନିକଙ୍କ ଭାବେ ୩୦ ଡିସେମ୍ବର ପୂର୍ବାହ୍ନରେ ଏହାର ଶୁଭ ଉଦ୍ଘାଟନ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମହିମା ଷ୍ଟନ୍ ପୁରାଣ ମତରେ ପଞ୍ଚରାତ୍ର ଯଜ୍ଞ ମାଧ୍ୟମରେ ଚିନ୍ମୟ ମିଶନର ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ସତ୍ୟାନନ୍ଦଜୀ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତ ଭକ୍ତ ମଣ୍ଡଳୀଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରତିବର୍ଷ କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଘୋଷଯାତ୍ରା ମହୋତ୍ସବ ମହା ସମାରୋହରେ ପାଳିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ଭଜନସମାରୋହ, ସଂକୀର୍ତ୍ତନ, ବୃକ୍ଷରୋପଣ, ପ୍ରସାଦସେବନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା ନିଆରା ପରମ୍ପରା । ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତ ଆବାଳବୃକ୍ଷଗଣ ରଥଯାତ୍ରାରେ ନିଜକୁ ସାମିଲ କରି ଆସୁଛନ୍ତି । ନୋଲିଆ ଗ୍ରାମ ନଈରୀ ଚିଲିକାର ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବର ମୂଳସାଖୀ ।

କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ଭାବେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମହିମା ପ୍ରଖ୍ୟାପନ କରିଆସୁଛି । ତଙ୍ଗାରେ ଯିବା ଆସିବା କରି ମିଠା ପାଣିରେ ଚକାଦିଆଁ ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି । ଖେରୁତି ଭୋଗ ହେଉଛି । ମାର୍କେଟ କଂପ୍ଲେକ୍ସ ନିର୍ମାଣ ବିଚାରଧାନ ରହିଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସ୍ଥାନର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ । ନବନିର୍ବାଚିତ ବିଧାୟକ, ଚିଲିକା ମହୋଦୟ ଏହି ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିବଦ୍ଧ । ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଆନ୍ତରିକ ଉଦ୍ୟମରେ ଏହି ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ରକୁ ସୁଦୂର ୧.୨ କି.ମି. ଦୂରତାରୁ ଚିଲିକା ପାଣିତଳେ ପାଇପଯୋଗେ ମଧୁରଜଳ/ମିଠାପାଣି ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଉଛି । ଅବଶ୍ୟ ଏଥିପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ସହଯୋଗ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଉତ୍ସାହପ୍ରଦ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାୟୀ ଯଜ୍ଞ ମଣ୍ଡପ ଜଣେ ମହିର୍ମସୀ ମହିଳାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ସହଯୋଗରେ ନିର୍ମାଣଧୀନ । ଆଗାମୀ ଯଜ୍ଞ ମହୋତ୍ସବ ପୂର୍ବରୁ ସେ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ । ମନ୍ଦିରର ୧୫ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତାର ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ଚୂଳ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ମହୋଦୟ ଆର୍ଥିକ ଅନୁଦାନ ମଞ୍ଜୁର କରିଛନ୍ତି । ଖୁବ୍ ଶ୍ରୀମ୍ନ ଏହାର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରାଯିବ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଚିଲିକା ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ବନଖଣ୍ଡର ଅଧିକାରୀ ଏବଂ ସହଯୋଗୀ ଭାଇମାନେ ବିଶେଷ ସହଯୋଗର ହାତ ବଢାଇ ଅଛନ୍ତି । ଯାହାକି ଆମର ଏହି ଉଦ୍ୟମକୁ ନିଶ୍ଚିତ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବ ବୋଲି ଆମେ ଆଶାବାଦୀ ଅଛୁ ।

ଆଗାମୀ ଦିନରେ ଏହି ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ରର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ତରଫରୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଆଯାଇଛି ଯଥା :- ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଉନ୍ନତ ମାନର ପାଦଚଳା ରାସ୍ତା, ନିରାକ୍ଷଣ ଗମ୍ଭୁଜ, ସମ୍ମୁଖ ସୁଦୃଶ୍ୟ ଚୋରଣ, ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଶ୍ରାମସ୍ଥଳ, ଶୌଚାଳୟ, ପ୍ରତୀକ୍ଷାଳୟ, ଉଭୟପାର୍ଶ୍ୱରେ ସ୍ଥାୟୀ ଜେଟି, ଆଲୋକ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ପ୍ରକୃତି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଇତ୍ୟାଦି ।

ସମ୍ପ୍ରତି ଗଜପତି ମହାରାଜା ଦିବ୍ୟସିଂହ ଦେବଙ୍କ ଅନୁରୋଧ କ୍ରମେ ସ୍ଥାନୀୟ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଏହି ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଆମିଷ ରୋଷେଇ ଓ ଭକ୍ଷଣକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବାରଣ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରାକ୍ ସୂଚନା ପ୍ରକାରେ ଏଠାରେ ଭକ୍ତ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରସାଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇ ପାରୁଛି । ଦିନକୁଦିନ ଏହି ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ରର ମହିମା ବଢିବାରେ ଲାଗିଛି । ପ୍ରତ୍ୟୟ ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ସହ ବହୁ ଦୂରଦୂରାନ୍ତରୁ ଭକ୍ତ ମଣ୍ଡଳୀଙ୍କର ସୁଅ ଛୁଟୁଛି । ଯିଏ ଥରେ ଆସୁଛି, ସେ ତା' ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ଅଞ୍ଚଳବାସୀଙ୍କୁ ଏହି ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତି ଆକର୍ଷିତ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏହା ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଦିବ୍ୟଲୀଳା ନୁହେଁତ ଆଉ କ'ଣ !

ଭବିଷ୍ୟତରେ କିପରିଭାବେ ଏହି ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀର ମାନ୍ୟତା ପାଇବ ଏବଂ ଅଞ୍ଚଳବାସୀ ରୋଜଗାର ପନ୍ଥାର ସମାନ ପାଇବେ ସେଥିପାଇଁ ସମସ୍ତେ ଯତ୍ନଶୀଳ ।

ସହକାରୀ ବନସଂରକ୍ଷକ, ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତରଫରୁ ମୋତେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ତଦାରଖ ଦାୟୀତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବିଗତ ୨୦୧୪ ମସିହା ଠାରୁ ଏହି ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀରେ ମୁଁ ଅଜାଣା ଭାବେ ଜଡ଼ିତ । ‘ଗୁଣ୍ଡୁଚି’ ସଦୃଶ ସେତୁବନ୍ଧ ପାଇଁ ମୋର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଜାରି ରହିଛି ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର କାମରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରିଛି । ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ସବୁକିଛି ଠିକ୍ ଚାଲିଛି । ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷରେ ତା’ଙ୍କ କାମରେ ଲାଗିପାରିଲେ ଜୀବନ ଧନ୍ୟ ହେବ । ଅବଶେଷରେ, ମୋର ପ୍ରିୟ ସାର ଶ୍ରୀ ସୁଶାନ୍ତ ନନ୍ଦ, ବଡ଼ଭାଇ ଡ.ଫଣୀନ୍ଦ୍ର ଭୂଷଣ ନନ୍ଦ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ମିହିର କୁମାର ଜେନା ତଥା ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ ଡ. ସୁଶାନ୍ତ କୁମାର ସାହୁଙ୍କ ଜୟଗାନ କରୁଛି । ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ, ଏହି ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ ଦିନେ ବିଶ୍ୱଜନ ବିଦିତ ହେଉ । ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥ ।

□□□

ସହକାରୀ ବନ ସଂରକ୍ଷକ,
ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ

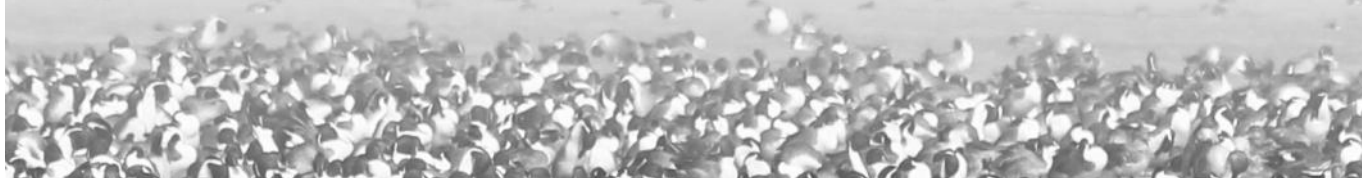
ଆନନ୍ଦର ହିଲ୍ଲୋକ ହିରଣ୍ୟଦା ଚିଲିକା

ବିଷ୍ଣୁପ୍ରସାଦ ଦଲେଇ

ବାଣୀ ଆବିର୍ଭାବ ଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥଳ ଜାଣି ଆଶ୍ରିବେ ତୋ ତୀର ରୂପ, କବି, ଜ୍ଞାନୀ
ହୋଇତୁ ତାଙ୍କର ବିହାର ତତାର ଲଭିବୁ ଅଶ୍ଳୁଳ ଜନ ଅନୁରାଗ ।

ସାଧାରଣ ମଣିଷ ଜଗତ ଓ ଜୀବନକୁ ଦୁଇଟି ନୟନରେ ଦେଖେ, କିନ୍ତୁ କବି ତୃତୀୟ ନୟନରେ ଦେଖେ । ସେ ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞ । ବର୍ତ୍ତମାନରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ସେ ଭୂତ ଓ ଭବିଷ୍ୟତର ପ୍ରବକ୍ତା ସାଜିପାରେ । ତା ହୃଦୟରେ ସାଧାରଣ ସାଜେ ଅସାଧାରଣ, କୁସୂତ ସାଜେ କର୍ମପ । ଅନନ୍ତଭବ୍ୟ ଅନୁଭବର ଅଭିନବ ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ସେ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଦୁଇପଦ ଲେଖିଦିଏ ତାହା ବାସ୍ତବରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ସେହିପରି କାବ୍ୟ ପୁରୁଷ କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ଉପରୋକ୍ତ ଉକ୍ତି ଆଜି ସାର୍ଥକ ରୂପ ନେଇଛି । ଚିକେ ଭଲ ଭାବରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଚିଲିକାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ — ଚିଲିକାର ତଟରେ ହେଉ କିମ୍ବା ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ମନୋରଞ୍ଜନ ଧର୍ମୀ ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପାଳିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଏହା ଅନେକ ଭାବୁକ, ଦାର୍ଶନିକ, କବି, ଗବେଷକ ଗୁଣିଜ୍ଞାନୀ ମାନଙ୍କୁ ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରି ଆସୁଛି । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ କାଳିଜାଈଙ୍କ ଠାରେ ମକର ମେଳା, ବାଲୁଗାଁ ଓ ଜହ୍ନିକୁଦା ଠାରେ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ, ଗମ୍ଭୀରୀ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଚିଲିକା ମୁସ୍ତ ସାତନମ୍ବର କାଳିଜାଈ କୁଦାରେ ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ଆହ୍ଲାଦିତ କରିଥାଏ । ଏସବୁ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମୁଁରେ ବ୍ରହ୍ମଗିରି ବିଧାୟକ ତଥା ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଣ ଓ ଖାଉଟି କଲ୍ୟାଣ, ଦକ୍ଷତା ବିକାଶ ଓ ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା ମନ୍ତ୍ରୀ ସଂଜୟ କୁମାର ଦାସବର୍ମାଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀ ସାତପଡାଠାରେ ପାଳିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା “ଚିଲିକା ମହୋତ୍ସବ” ଅନ୍ୟତମ । ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସମେତ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାପାଳ, ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତଥା ସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଉତ୍ସବର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ସମସ୍ତେ ଧନ୍ୟବାଦର ପାତ୍ର । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ୨୦୧୭ ନବ ବର୍ଷର ଅଭିନନ୍ଦନ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଧାମ ପୁରୀର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ, ଲୋକ କଳା ସଂସ୍କୃତିର ରକ୍ଷକ ଭଞ୍ଜମାଟି ଗଞ୍ଜାମର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ, ଇତିହାସର ମୂଳସାକ୍ଷୀ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ ଦେଇ ଚିଲିକା ପ୍ରବାହିତ । ଯାହାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୬୪.୩ କି.ମି, ପ୍ରସ୍ଥ ୧୮.୦

କି.ମି. ମୁଁରେ । ଏହା ସହ ମିଶିଛି ବାଣପୁର ଭଗବତୀ ପୀଠ ଦେଇ ପ୍ରବାହିତ ସାଳିଆନଈ, ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଦେଇ ପ୍ରବାହିତ ଭାର୍ଗବୀ, କଣାସଦେଇ ପ୍ରବାହିତ ଦୟା ଓ ଲୁଣା ନଦୀ । ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟକୁ ୫୨ଟି ନଦ ନଦୀ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି ।

ଓଡ଼ିଶାକୁ ଭାରତ ତଥା ଅନ୍ୟଦେଶରେ ପରିଚିତ କରାଇବାରେ ଯେଉଁ ମାନଙ୍କର ନାମ ଶୁଣାଯାଏ ସେଗୁଡ଼ିକ ମୁଁରେ ପୁରୀର ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିର, ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାର ସମୁଦ୍ର କୁଳେ ଥିବା କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର, ଓଡ଼ିଶାର ଓଡ଼ିଶା ନୃତ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରକୃତିର ଶୋଭା ସୁସମାର ଗନ୍ତାଘର ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭା, ଚିଲିକା ।

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପାଲୁର ଜଙ୍ଗସନ୍ ଦେଇ, ବ୍ରହ୍ମଗିରି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀକୁ ସ୍ଥଳପଥ ଦେଇ ଗତିକଲେ ଆମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା ରାସ୍ତାର ପଶ୍ଚିମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ମରାଳ ମାଳିନୀ ନିଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା, ପୂର୍ବ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୁରୁ ଗମ୍ଭୀର ନିନାଦିତ ବଙ୍ଗୋପସାଗର । ଗୋଟିଏ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଝାଉଁ, କାଢୁ, ପୋଲାଙ୍ଗର ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି ବୃକ୍ଷରାଜି, ଅନ୍ୟପାର୍ଶ୍ୱରେ କିଆ, କେତକୀ, ବର, ତାଳ ଓ ନଡ଼ିଆର ଅପୂର୍ବ ସମ୍ଭାର । ଏହା ମଝିରେ କୁଦା କୁଦା ଆକାରର ରହିଛି କେତେକ ସ୍ଥଳ ଭାଗ, ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିଥିବା ଗ୍ରାମ ସମୂହକୁ ପାରିକୁଦ କୁହାଯାଏ । ଅତୀତରେ ଏହି ଗ୍ରାମ ଗୁଡ଼ିକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଳବନ୍ଦୀରୂପେ ରହିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ କିନ୍ତୁ ରାଜନେତାମାନଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଏ ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସ୍ଥଳପଥର ଉନ୍ନତ ଗମନାଗମନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ଜହ୍ନକୁଦାଠାରୁ ଚିଲିକା ଜଳରେ ମେସିନ୍ ଚାଳିତ ତଙ୍ଗା କିମ୍ବା ଭସା ପୋଲ ମାଧ୍ୟମରେ ୫କି.ମି. ଗଲେ ପଡେ ସାତପଡା, ସାତପଡାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଜଦୁପୁର ସୁନାମୁହିଁ ପାଖାପାଖି ରହିଛି କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ବ୍ଲକ୍ । ଏହା ପରେ ଆସେ ବ୍ରହ୍ମଗିରି ପରେ ପୁରୀ ସଦରର କିଛି ଅଂଶକୁ ନେଇ ଆମ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ ବ୍ରହ୍ମଗିରି ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆତ୍ମାର ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ସହ ସଂପର୍କ ଥିବାପରି ଏହି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀର ଶତ ପ୍ରତିଶତ ଗ୍ରାମ ଚିଲିକା କିମ୍ବା ସମୁଦ୍ରସହ ଜଡ଼ିତ । ଯେଉଁଠିକୁ ଗଲେ କେବଳ ଶାନ୍ତି ମିଳେ, ଆନନ୍ଦ ମିଳେ । ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଚିଲିକା ।

ଚିଲିକାର ସୃଷ୍ଟି ସଂପର୍କରେ ପୁରାଣ କୁହେ - ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟ, ଯାଦବ ମାନଙ୍କର ଗର୍ବ, ଅହଂକାର, ଦର୍ପ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ପୃଥିବୀ ଥରହର ହେଲା । ଦ୍ୱାରିକାଧୀଶ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିଚାରକଲେ, ମୁଁ ପୃଥିବୀର ଭାର ନିବାରଣ କରିବା ପାଇଁ, ଦୁଷ୍ଟ ସଂହାରି ସବୁ ପାଳିବା ପାଇଁ ଆସିଥିଲି, କିନ୍ତୁ ମୋର ପିଲାମାନେ ଆଜି ପୃଥିବୀକୁ ଥରହର କରୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଧରାରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ନିଜ ବଂଶର ଧ୍ୟାନ ନିମନ୍ତେ ନିଜେ କୋକୁଆ ରୂପ ଧାରଣକଲେ । ଦ୍ୱାରିକା ନଗରୀ କୋକୁଆ ଭୟରେ ଥରହର ହେଲା, କୋକୁଆକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଦ୍ୱାରିକାବାସୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମାୟାରେ ଏରକା ବନରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ, ସେଠାରେ କାଦମ୍ବରୀ ରସ ପାନ କରି ନିଶାସକ୍ତ ହୋଇ ନିଜେ ନିଜକୁ ଚିହ୍ନି ନ ପାରି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ହଣା ହଣି ହୋଇ ମଲେ । ଏକ ମାତ୍ର ରହିଗଲେ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନକୁ ମାରିବା ପାଇଁ ନିଜର ପ୍ରମୁଖ ଅସ୍ତ୍ର ସୁଦର୍ଶନକୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ, ଚକ୍ର ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରି ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନକୁ ବିନାଶ କଲା, କିନ୍ତୁ ଆଉ ଭଗବାନଙ୍କ କରକୁ ନ ଆସି ସମୁଦ୍ର ଜଳରେ ଝାସ ଦେଲା । ଏହି ସମୟରେ ସମୁଦ୍ରର ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗ ପର୍ବତାକାର ରୂପ ଧାରଣ କରି କୁଳ ଲଂଘି ବାଲିବନ୍ତ ପାର ହୋଇ ସ୍ଥଳଭାଗରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ଯାହା ଚିଲିକା ନାମରେ ପରିଚିତ । ପଞ୍ଚସଖା ମଧ୍ୟରେ ବରେଣ୍ୟ ପ୍ରତିଭା ଅତିବଡ଼ୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଷାରେ -

ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ମାରି ଚକ୍ରଗଲା କୃଷ୍ଣ କରକୁ ନ ଅଇଲା ।

ଚକ୍ରଟିର କିଛି ଅଂଶ ଦକ୍ଷିଣ ସମୁଦ୍ର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରଧାମ ବେଳାଭୂମିରେ ଭାସିଭାସି ଆସି ଲାଗିବାରୁ ସେହି ପବିତ୍ର ପୁରୀ ଧାମକୁ ଚକ୍ରତୀର୍ଥ କୁହାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ଗବେଷକମାନେ ମତ ଦିଅନ୍ତି - ଚିଲିକା ସମୁଦ୍ରର ଅଂଶ ବିଶେଷ, ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ମୁହାଣ ଯୋଗୁଁ ଏହାର ସୃଷ୍ଟି । ସେ ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି, ଚିଲିକା ଯେ ସାଗରର ଅଂଶ ବିଶେଷ, ଏହା ସାଗରର ମାନସ ସନ୍ତାନ ଏଥିରେ କିଏ ଦ୍ୱିମତ ହେବାର ନାହିଁ ।

କଥାରେ ଅଛି - “ମନୁଷ୍ୟ ଯାହାକୁ ହାନିକରେ ତା ପାଖରେ ତାର ଜୀବନ ବିତେ” । ଯାହା ଯୋଗୁଁ ଦିନେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଜଳବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲା, ଗମନାଗମନର କିଛି ସୁବିଧା ନ ଥିଲା, ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନେ, ଏମାନଙ୍କୁ ପାରିକୁଦିଆ, ମଫସଲ କହି ନାକ ଟେକୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେହି ଚିଲିକା ଦିନେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ରୂପ ବଦଳାଇ ଦେଲା, କଟା ଚାଳଘର ଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ଧୋବ

ଫରଫର, ସେହି ଚିଲିକା ଯୋଗାଇଦେଇଛି ବଞ୍ଚିବାର ରାହା ଯାହାର ନୈସର୍ଗିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ବିମୁଗ୍ଧହୋଇ ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତର ଶହ ଶହ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆମନିକଟକୁ ଆସୁଛନ୍ତି ।

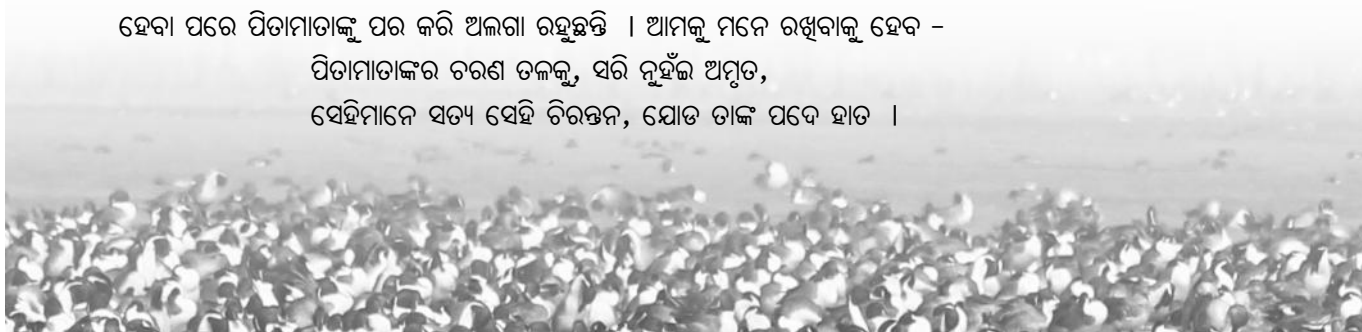
ସମୟାନୁସାରେ ଆକାଶର ରଙ୍ଗରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥାଏ । କହିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ - ଆଜକୁ ୩୦/୩୫ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଳଘେରା ମଧ୍ୟରେ ରହୁଥିଲେ, ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରୁ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମକୁ ଯିବା ପାଇଁ ପାଦ ଚଳା କାନ୍ଥୁଆ ରାସ୍ତା କିମ୍ବା ତଙ୍ଗାର ସାହାଯ୍ୟ ନେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଏମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଚାଷ ଥିଲା କୃଷି । କେଉଁ ବର୍ଷ ବଢି ତ କେଉଁ ବର୍ଷ ମରୁଡି । ଯଦିବା କିଛିଧାନ ଅମଳ ହୁଏ ପ୍ରାୟ ୯୦ ଭାଗ ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ବେଳକୁ କିଛି ନ ଥାଏ । ସାହୁକାରଙ୍କ ରଣ ପରିଶୋଧ, ବାହାପୁଆଣି, ଜାନି ଯାତ୍ରାରେ ସବୁ ସରିଯାଏ । ଏଭଳି ନିଅଣ୍ଟିଆ ପରିସ୍ଥିତି ମୁକାବିଲା ପାଇଁ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଣମାରି, ଆଉ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ବେଣ୍ଟସିଝା ଖାଇ କିମ୍ବା କନକା ଜାଉ ଖାଇ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିଥାନ୍ତି । ଆଉ କିଏ କିଏ ଭୋକର ଦାଉ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ପରିବାର ପୋଷିବା ପାଇଁ ଭିଟାମାଟି ଛାଡି ଦାଦନ ଖଟିବା ପାଇଁ ରେଙ୍ଗୁନ ଯାଇଥାନ୍ତି । ପେଟ ଚାଖଣ୍ଡେ ପାଇଁ ଅଧିକାଂଶ ଥିଲାବାଲାଘରେ ଲୋକମାନେ ପାଇଟିଆ ବା ଗୋଡି ଖଟିଥାନ୍ତି । ଜଳ ସେଚନର ଅଭାବରୁ ସେ ସମୟରେ ଚିନାବାଦାମ ହେଉ ନ ଥିଲା । କାଁ ଭାଁ ରବି ଫସଲ ଭାବେ ମାଣ୍ଡିଆ, ଶୁଆଁ କରାଯାଇଥାଏ । ସମ୍ମାନସ୍ୱଦ ପୂର୍ବତନ ବିଧାୟକ ଉଦୟନାଥ ଜେନା, ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ର, ଅଜୟ ଜେନା ବିଧାୟକ ଥିବା ସମୟରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଧାରେ ଧାରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଥିଲା କିନ୍ତୁ ବିଧାୟକ ଲଲାଟେନ୍ଦୁ ମହାପାତ୍ର ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରୀ ସଂଜୟ କୁମାର ଦାସବର୍ମାଙ୍କ ସମୟରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ବିକାଶର ଧାରା ଦୂରାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ଦିନେ ଚିଲିକାର ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡି ବାହାରକୁ ଯାଇପାରୁ ନ ଥିଲା । ଏ ଗୁଡିକ ମୂଲ୍ୟ ବି ସେତେ ଅଧିକ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଗମନା ଗମନର ସୁବିଧା ହେବା ପରେ ଚିଲିକା ଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ଅମୂଲ ମୂଲ ହୋଇଗଲା । ଲୋକମାନେ ଚିଙ୍ଗୁଡି ଚାଷକରି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କଲେ, କିଛି ପରିମାଣରେ ଜଳସେଚନ ର ସୁବିଧା ଯୋଗୁଁ ଧାନ ସହ ଖରାଦିନେ ଅର୍ଥକରୀ ଫସଲ ଯଥା ଚିନା ବାଦାମ, କାଜୁ, ନଡିଆ, ପୋଲାଙ୍ଗ ବିକି ଭଲ ଦି ପଇସା ପାଇଲେ, ଫଳରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ଘଟିଲା, ଲୋକମାନେ ନିଜ ଗୋଡରେ ନିଜେ ଠିଆ ହେଲେ, ଝାଟିମାଟିର ଚାଳଘର ଗୁଡିକ ଧୋବଫରଫର ପକ୍କା ଘରରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

ଯେଉଁ ଚିଲିକା ପାଇଁ ପାରିକୁଦ, ବ୍ରହ୍ମଗିରି ଏତେ ଉନ୍ନତ କିନ୍ତୁ ସେହି ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ଗ୍ରାମ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ଅଶାନ୍ତି ବିଶୃଙ୍ଖଳା, ବୋମା, ବନ୍ଧୁକ ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରମଣ ହେଲା । ଧନ ଓ କ୍ଷମତା ନିଶାରେ ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ତାଙ୍କର ତିନି ଭାଇ ଭାଉ-ସୁଜା-ମୁରାଦକୁ ହତ୍ୟା କଲାପରି, ଅଜାତ ଶତ୍ରୁ ପିତା ବିମ୍ବିସାରଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କଲାପରି, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ଓ ପାକିସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ତୀବ୍ର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା ଲାଗିବା ପରି, ପାଖ ପଡୋଶୀ ଗାଁ ଗାଁ ମଧ୍ୟରେ ଲାଗୁଛି ରକ୍ତାକ୍ତ ସଂଗ୍ରାମ । ଚିଲିକାର ନୀଳ ଜଳରାଶି ରକ୍ତ ରଞ୍ଜିତ ହେଉଛି । ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ବ୍ରତୀ ହୋଇ ଭୁଲି ଯାଉଛି ପାପ ପୂଣ୍ୟ । ଆମକୁ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ - “ଯେଉଁ କର୍ମ ଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱର ବିରୋଧ ଓ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସଂଗଠିତ ହୁଏ ତାହା ପାପ, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ କର୍ମ ଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱର ହିତ, ନିଜର ହିତ, ପରର ହିତ, ସଂପାଦିତ ହୁଏ, ତାହା ଧର୍ମ” ।

ତଳୁ ଉଠିଥିବା ମଣିଷ ସର୍ବଦା ତଳ କଥା ଚିନ୍ତା କରିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଦୁଃଖ କଣ; କଷ୍ଟ କଣ ଜାଣି ନାହାନ୍ତି । ହଠାତ ବଡଲୋକ ଆସନରେ ବସି ବିଳାସ ବ୍ୟସନରେ ମାଡି ରହୁଛନ୍ତି । ଚିଲିକା କୂଳର ଗ୍ରାମ ଗୁଡିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ପ୍ରାୟତଃ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବି ଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ସାଧାରଣ ଲୋକମାନେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ବିଭିନ୍ନ ନିଶାଦ୍ରବ୍ୟରେ ବୁଡି ରହୁଛନ୍ତି । ମଦ ମାଂସରେ ବୁଡି ରହି ଏପରିକି ନିଜ ଜନ୍ମିତ ପିତାମାତାଙ୍କ ସ୍ନେହ ମମତାକୁ ଭୁଲି ପାଉଛନ୍ତି । ବାହା ସାହା ହେବା ପରେ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ପର କରି ଅଲଗା ରହୁଛନ୍ତି । ଆମକୁ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ -

ପିତାମାତାଙ୍କର ଚରଣ ତଳକୁ, ସରି ନୁହଁଇ ଅମୃତ,

ସେହିମାନେ ସତ୍ୟ ସେହି ଚିରନ୍ତନ, ଯୋଡ ତାଙ୍କ ପଦେ ହାତ ।

ମଦ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରଗତିରେ ଘୋର ବାଧକ ସାଜୁଛି । ମଦ୍ୟପ ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ ଭୁଲି ରାକ୍ଷସରେ ପରିଣତ ହେଉଛି । ନିତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କେତେକ ଘରେ ଥାଳି ଚାଟିଆ ଫୋପତାଫିଙ୍ଗା ହେଉଛି । ଯେଉଁ ବାପ ନିତି ମଦ ଖାଇ ଆଖି ଲାଲ କରି ଘରକୁ ଆସେ, ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲାକୁ ମାରପିଟ କରେ, ତା ପିଲାମାନେ କ'ଣ ଶିଖିବେ ? କାହାଠୁ ଶିଖିବେ ? କ'ଣ ବାହାର ମଣିଷଠୁ ! ନା, ଏହା ଅସମ୍ଭବ । ଆମକୁ ମନେରଖିବାକୁ ପଡିବ —

ମଦ ପିଇବା ଛାଡ, ପିଲା ଛୁଆକୁ ଗତ ।

ଏଇତ ଥିଲା ଚିଲିକା କୁଳର କେତେକ ଗ୍ରାମର ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥାର ଝଲକ । ଏହି ଗ୍ରାମ ଗୁଡିକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରତ୍ନରେ ନୂଆ ନୂଆ ଶାଜା ପିନ୍ଧି ଧରା ମଣ୍ଡଳ କରିଥାନ୍ତି । ବର୍ଷାକାଳୀନ ଶୀତଳ ମରୁତ ପଲ୍ଲୀ ଉପାନ୍ତର କିଆ କେତକୀ, ମାଳତୀର ସୁଗନ୍ଧିତ ବାସ୍ନା ସହ ପଲ୍ଲୀର ସବୁଜ ଓଜଣା ତଳେ ରକ୍ତାଭ ସାଧବ ବୋହୂର ମନ୍ଦୁର ଗମନ ଅତୀବ ଚମତ୍କାର । ଏଥି ସହ ମେଘାକ୍ରାନ୍ତ ଅନ୍ଧକାର ରାତିରେ ଖଦ୍ୟୋତିକାର ବର୍ଷ ବୈଭବ ତାରା ଖଚିତ ଆକାଶର ପ୍ରହେଳିକା ସୁଷ୍ପିକରେ । ଶୀତଦିନେ ଜୁଡୁ ଜୁଡୁ ଶୀତ ସାଙ୍ଗକୁ କୋହଲିଆ ଉତ୍ତରା ପବନ ମନ, ଦେହ ବୃକ୍ଷ ଲତାକୁ ଥରାଇ ଦିଏ । ଏହି ଦିନରେ ସାଇବେରିଆ, କାଷ୍ଟିଆନ ହ୍ରଦ, ମଙ୍ଗୋଲିଆ, ଲାଦାଖ ସମେତ ହିମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସୁଥିବା ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗର ବିଦେଶୀ ପକ୍ଷୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ମାନଙ୍କ ମନକୁ ମୋହିଥାଏ । ଶୀତଦିନେ ଶହ ଶହ ସଂଖ୍ୟାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଚିଲିକାକୁ ଆସି ସାତପତା, ବରକୁଳ, ରମ୍ଭା, ବାଲୁଗାଁ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ନୈମିବିହାର କରି ଭରପୁର ମଜା ଉଠାଇଥାନ୍ତି । ନାଉରୀ ବାପୁଡା ତରଙ୍ଗାୟିତ ଚିଲିକା ଜଳରେ ଡଙ୍ଗା ମେଲିଦେଇ, କାତ ଧରି ଗୀତ ଗାଇ ଉଠେ —

କାତ ଧରି ଧିରେ ନାଉରୀ, ନାଆ ଦେଇଛି ମେଲି

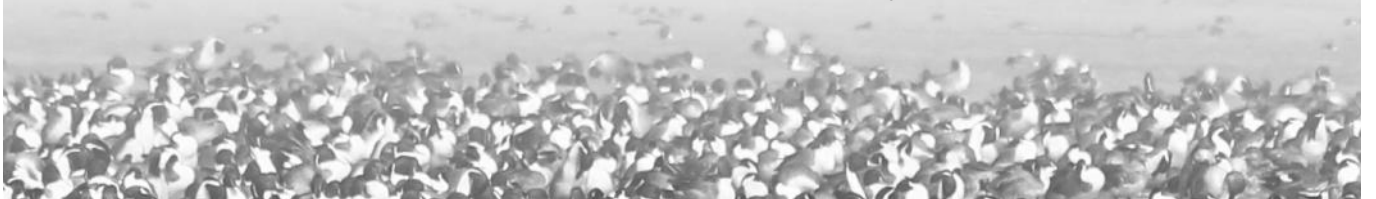
ଉତ୍ତରା ପବନ ଆଗକୁ ଦିଏ ତଳେଇ ଠେଲି, ନାଟି ନାଟି ଚାଲେ ତରଣୀ, ନାଚେ ଶତ ତରଙ୍ଗ

ଉଡି ଆସି ଜଳେ ଭାସନ୍ତି, କାହିଁ କେତେ ବିହଙ୍ଗ ।

ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରତ୍ନରେ ଚିଲିକା ନୂଆ ନୂଆ ରୂପ ଧାରଣ କରେ ଏବଂ ସହ ଏହା ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଗଛଲତା ଜୀବଜନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ବେଶ ବଦଳାଇ ଥାନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟା-ସକାଳର ମନ୍ଦିର ମୃରୁ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟିର ନାଦ, ବ୍ରାହ୍ମଣର ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ଦର୍ଶକ ମନରେ ନବ ଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଚିଲିକା ଏବଂ ଏହାର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମ ଗୁଡିକର ଦୃଶ୍ୟାବଳୀ ଯଦିବା “ଗାଁ କନିଆଁ ଶିଘାଂଶୀ ନାକି ପରି” ଆମ ମନକୁ ସେତେଟା ଆକର୍ଷିତ କରି ନଥାଏ, କିନ୍ତୁ ବାହାରୁ ଆସୁଥିବା ଦର୍ଶକ ଏହାର ବେଶ ମଜା ଉଠାଇଥାନ୍ତି । ପୋଖରୀରେ ପଦ୍ମ ଫୁଟିବା ବେଳେ ପୋଖରୀରେ ଥିବା ମାଛ ବେଙ୍ଗ ତା ପାଖକୁ ଦୈଫିତି ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରୁ ଆସୁଥିବା ମହୁମାଛି ମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ନାଟି ଉଠନ୍ତି । ତାର ସୁଗନ୍ଧ ଆଗ୍ରାଣ କରି ପାଇଁ ମଧୁ ଆସ୍ବାଦନ କରିବା ପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଜମାହୁଅନ୍ତି ।

ଏହି ଚିଲିକାରେ ରମଣୀୟ ଦୃଶ୍ୟକୁ ଉପଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ବହୁ ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରୁ କବି, ଭାରତୀୟ, ଦାର୍ଶନିକ, ଗବେଷକ ହାଜର ହୁଅନ୍ତି । ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ, ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ର, କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ରଚନାରୁ ଏହାସ୍ପଷ୍ଟ । ଆମ ଅଞ୍ଚଳର କେତେକ ପ୍ରଖ୍ୟାତ କବି ଡକ୍ଟର ମାୟାଧର ମାନସିଂହ (ନନ୍ଦଳା), ଉଦୟନାଥ ରଥ (ବୁଦ୍ଧିବର), କୁମାର କବି ଅରକ୍ଷିତ ପ୍ରଧାନ (ହାସିନ୍ଦ୍ର) ସମସ୍ତେ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ, କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲେଖନୀରେ ସ୍ଥାନିତ, ରୂପସୀ ଚିଲିକାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦୃଶ୍ୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁବପିଢୀର ସୁବାହିତ୍ୟିକ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଅଭିମନ୍ୟୁ ଜେନା (ବଡ଼ଝାର), ବିଭୁ ଦାସ, ଭିକାରୀ ଚରଣ ଜେନା(ଗମ୍ଭୀରି) ତରୁଣ କବି ଦାମୋଦର ପରିଡା (ବୁଦ୍ଧଗିରି), ଡକ୍ଟର ପ୍ରମୋଦ କୁମାର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ (ବୁଦ୍ଧଗିରି), ଭାଗୀରଥ ଦଳେଇ (ହାସିନ୍ଦ୍ର) ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ରଚନା ଆମକୁ ନୂତନ ଦିଗଦର୍ଶନ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

କେବଳ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ନୁହେଁ, ଚିଲିକାରେ ଘଟିଥିବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ଅଲୌକିକ ଦୃଶ୍ୟାବଳୀ ଚିର ସ୍ମରଣୀୟ । ଲୀଳାମୟ ପୁରୁଷ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ, ରକ୍ତବାହୁ, କଳାପାହାଡ, କଲ୍ୟାଣମଲ୍ଲ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ ସମୟରେ ଅନେକଥର

ଚିଲିକା ମଧ୍ୟକୁ ଆସି ଆଖି ପାଖ ଗ୍ରାମରେ ଲୀଳା ଖେଳା କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ପାଦରଞ୍ଜର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପାଇ ପ୍ରସ୍ତରଭୂତ ଅହଲ୍ୟା ସୁନ୍ଦରୀ ନାରୀରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ଯେଉଁ ପାଦରଞ୍ଜ ପାଇ ବଳୀ ପାତାଳରେ ସମ୍ଭାବ । ଯେଉଁ ପାଦରଞ୍ଜ ପାଇ ଧ୍ରୁବ, ପ୍ରହଲ୍ଲାଦ ଇନ୍ଦ୍ରପଦ ପାଇଛନ୍ତି ସେହି ପାଦରଞ୍ଜ ଅନେକ ଥର ଚିଲିକାରେ ପଡିଛି । ସ୍ନିଗ୍ଧ ମଧୁର ଶୋଭା, ମନ ଲୋଭଣୀଆ ଆଭା, ଦୟାଶା ଚୂଳିଆ ଗଭା ବିମଣ୍ଡିତ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ଅନେକଥର ଭାର୍ଗବୀ ଜଳରେ ଗଡ କୋକଲ ଦେଇ ଚିଲିକାର ନଳବଣ, ମହିଷାନାସୀ, କଙ୍କଡା ଦ୍ୱୀପ, ଗୁରୁବାଇ, ଚଢେଇ ହଗା, ବତାପୁର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ଦ୍ୱୀପର ଯୁଗରେ ଯମୁନା ଝର ତାଙ୍କର ପାଦ ଓ ଏହାର କୁଳବାସୀ ତାଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପାଇ ନିଜକୁ କୁତାର୍ଥ ମନେ କରିଛନ୍ତି ।

ଭାବଗ୍ରାହୀ ମଧ୍ୟ ଏ ଜାତିର ସ୍ୱାଭିମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଯୋଦ୍ଧା ବେଶରେ କଳାଧଳା ଘୋଡାରେ ବସି ଚିଲିକା କୁଳେକୁଳେ କାଞ୍ଚି ଅଭିଯାନ କରିବା ସମୟରେ ମାଣିକ ଗଉଡୁଣୀ ହାତରୁ ଦହିଖାଇଥିଲେ ଯାହାକୁ କବିବର କଳମରେ ଲେଖିଥିଲେ:-

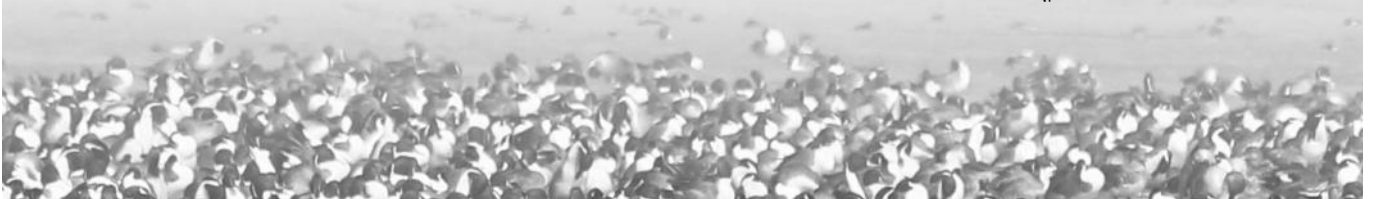
ଇତିହାସ ରଙ୍ଗସ୍ଥଳୀ ତୁ ଚିଲିକା, ତୋର ତୀରେ ପରା ଶ୍ରୀମତୀ ମାଣିକା
ହସ୍ତେ ଭୁଞ୍ଜିଥିଲେ ସାଦରେ ଲବଣୀ, ଭାବଗ୍ରାହୀ ପ୍ରଭୁ ଭକ୍ତ ଚିନ୍ତାମଣୀ
ପତିତପାବନ ଦହିର ମୃଣ୍ମୟ ପାଇ ରତ୍ନ ମୁଦି ପ୍ରଦାନ ସମୟରେ ମାଣିକ ମୁଖରେ କବି ଗାଇଛନ୍ତି —
ଅନ୍ତରେ ମୋ ଥିଲ ମୁହିଁ ଜାଣି, ମାଟିର ମଣିଷ ଆମେ ତୁମ ପାଖେ ରଣୀ
ମୋ ପାଖେ ବନ୍ଧକ ଦେଇ ରତ୍ନମୟ ଅମୃତ ମୁଦ୍ରିକା,
ମୋ ହୃଦୟ ଅନ୍ଧକାରେ ଜାଳି ଦେଲ ଯେଉଁ ଦୀପ ଶିଖା,
ସେଥିରେ ମୁଁ ପଡି ନେଲି ଭିନ୍ନ ଏକ ସତ୍ୟ ।

ବ୍ରହ୍ମଗିରିରୁ ପୁରୀ ଗଲାବେଳେ, କାଠିଆବାଡି ଛକରୁ ଦକ୍ଷିଣ ରାସ୍ତାରେ ଗଲେ ବାଲି ହରତଣ୍ଡୀ ମନ୍ଦିର ଦେଖିବା ଯାହା ଚିଲିକା କୁଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପ୍ରକୃତିର ସମସ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସତେ ଯେପରି ସୃଷ୍ଟି ସେଇ ସ୍ଥାନରେ ସୃଷ୍ଟି କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ଯିଏ କେହି ସେଠାକୁ ଗଲେ ମନରେ ଭକ୍ତି ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଗତ ଜନନୀ, କଲ୍ୟାଣମୟୀ ଅଭୟବର ଦାୟିନୀଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି କରି ସେ ଗାଇ ଉଠେ —

ଦକ୍ଷିଣ ଉଦୟ ତୀରେ ଦେବୀ ଶ୍ରୀ ହର ଚଣ୍ଡିକା, ସର୍ବ ସିଦ୍ଧିମୟୀ ଦେବୀ କୈଳାସୀ ଅଭୟ ପ୍ରଦାତ୍ରୀ
ଅଷ୍ଟଭୂଜା ମହାମାୟୀ ମହିଷାସୁର ମର୍ଦ୍ଦିନୀ, ବାଲୁକା ପର୍ବତାସିନୀ ମହାକାଳୀ ନମସ୍କୃତେ ।

ଚିଲିକା କୁଳରେ ଆତଯାତ ହେଉଥିବା, ଏଥିରେ ଯାତାୟତ କରୁଥିବା ଶହ ଶହ ଯାତ୍ରୁ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବି କେଉଁ କାଳରୁ ଯାହାଙ୍କୁ ଭରସା କରୁଛନ୍ତି, ବିପଦ ଆପଦରେ ଯାହାର ଆଶୀର୍ବାଦ ଭିକ୍ଷା କରନ୍ତି ସେ ହେଉଛନ୍ତି ମା କାଳିଜା । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ କହେ — ବାଣପୁରର ରାଜା ମାନ୍ସିଂହ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ବାଣପୁର ଛାଡି ଚିଲିକା ଜଳ ପରିବେଷିତ ପାରିକୁଦରେ ବସବାସ କଲେ । ସେତେବେଳେ ଚିଲିକାରେ ଘରୁଥିବା ବିପର୍ଯ୍ୟୟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ଦେବୀ ମା ଭଗବତୀଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ମା ତାଙ୍କୁ ଅଭୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏଣେ ବାଣପୁରର ବାସିନ୍ଦା କୃପାଙ୍କ ଦୀର୍ଘ ୧୨ ବର୍ଷ ଧରି ପୁଅଝିଅ ହେଉ ନଥିଲେ । ସେ ଭଗବତୀଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ, ଭଗବତୀ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ କୃପାଙ୍କ ପରିବାରରେ କନ୍ୟା ରୂପେ ଜନ୍ମ ନେଲେ । ଜନ୍ମ ସମୟରେ କଳା ଜାଇ ରହିଥିବାରୁ ନାମ ଜାଇ ରଖାଗଲା । ଅପର ପକ୍ଷରେ ପାରିକୁଦର ଦଳ ବେହେରାଙ୍କ ପୁଅ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଇଁ ଭଗବତୀଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ପରେ ଦଳବେହେରା ବାଣପୁର ଯାଇ, ଜାଇକୁ ବୋହୂ ରୂପେ ଠିକ୍ କଲେ ! ସେ ତ ଜଗଦମ୍ଭ, ମା ଭଗବତୀ ସେ କଣ ବୋହୂ ହୋଇ ଘର କୋଣରେ ରୁହନ୍ତେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ତଙ୍ଗା ବୁଡିବା ଘଟଣା, ଜାଇ ଦେବୀ ହୋଇ ପାହାଡ ମୁଣ୍ଡିଆରେ ପୂଜା ପାଇବା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣା ।

ପ୍ରତି ବର୍ଷ ମକର ମେଳା ସମୟରେ କାଳିଜାଙ୍କ ପୀଠରେ ବହୁ ଭକ୍ତଙ୍କର ସମାବେଶ ଘଟେ । ପାହାଡର ଚତୁର୍ଥପାର୍ଶ୍ୱ ତଙ୍ଗାମୟ ହୋଇଯାଏ । ପାରିକୁଦର ରାଜାସାହେବ, ସ୍ଥାନୀୟ ଯୁବକ ସଂଘ, କନ୍ୟାଖାଇ କଲେଜ ଥୁମ୍ପ ନୀଳକଣ୍ଠ ତ୍ରିପାଠୀ

ପ୍ରତ୍ୟୁତିଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଏଠାରେ ଅନେକ ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଯାହା ଶହ ଶହ ଦର୍ଶକଙ୍କୁ କେବଳ ଆନନ୍ଦ ହିଁ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ।

ଆମକୁ ସର୍ବଦା ସ୍ମରଣ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ, ପ୍ରକୃତି ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦମୟ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି, ସେ ସବୁକ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଲେ, ମନୁଷ୍ୟ ନିଜେ ବଞ୍ଚିବ ।

ଆମକୁ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ, ପ୍ରକୃତି ଉପରେ ଆମେ ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଛେ, ଚିଲିକା ଜଳକୁ ବନ୍ଧାଇ, ଏହି ଜଳରେ ଶହ ଶହ ବାଉଁଶ ଓ ଝାଉଁ କିଲା ପୋତି କୁଶବିଦ୍ୟ ଯାଶୁଙ୍କ ପରି ଏହାକୁ ଯେପରି ଆମେ କଷ୍ଟ ଦେଉଛେ, ତିଜେଲ, ପୋଡ଼ା ମୋବିଲ, ପଲିଥିନ୍, ପାଣି ପ୍ୟାକେଟ୍ ପକାଇ ଏହାକୁ ଯେପରି ଅପରିଷ୍କାର କରୁଛେ, ଅତିରେ ଏହା ବିଷାକ୍ତ ହୋଇ ଯିବ ଏବଂ ଏଥିରେ ଥିବା ଜଳ ଜୀବମାନେ ମରିଯିବେ । ‘ଲରେ ୧୭୦୪ ମସିହାରେ ବିଶିଷ୍ଟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଆଇଜାକ୍ ନିଉଟନ୍ ଯେଉଁ ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ କରିଥିଲେ ୨୦୨୦ ବେଳକୁ ପୃଥିବୀ ଧ୍ବଂସ ହେବ , ତାହା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଏ ପୃଥିବୀକୁ ମଙ୍ଗଳମୟ ରୂପେ ଗଢିବା ପାଇଁ ଆମକୁ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ମାନଙ୍କ ପରି କର୍ମ ତତ୍ପର ହେବାକୁ ପଡିବ । ପାଣ୍ଡବ ମାନଙ୍କ ପରି ଆମ ମୁଁରେ ଏକତା ରଖିବାକୁ ପଡିବ । ଆମକୁ ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ପଡିବ —

ହାମ୍ ସେ ଆଛା କୋଇ ନେହିଁ, ହମ କିସିସେ କମ୍ ନେହିଁ ।

ଜନନୀର ସ୍ନେହ, ପତ୍ନୀର ପ୍ରଣୟ, ବନ୍ଧୁର ମମତା, ପିତାର ଆଦର, ନଦୀର ଜଳ, ବୃକ୍ଷର ଛାୟା, ପବନର ଶୀତଳତା, ବିହଙ୍ଗର କାକଳୀ ସବୁଥିରେ ଆମେ ଆନନ୍ଦମୟ, ମଧୁମୟ ସତ୍ତାକୁ ଉପଲବଧି କରି ନିଜକୁ —

From animal to man
From man to good man

From good man to God man ରୂପେ ଗଢିଲେ ଏହି ବିଶ୍ୱ ହସି ଉଠିବ । ଚାରିଆଡେ ଏକ ଆନନ୍ଦର ହିଲ୍ଲୋଲ ଖେଳିଯିବ । ଯେଉଁ ମାନଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଏ ଆନନ୍ଦମୟ ଚିଲିକା ମହୋତ୍ସବର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଶହ ଶହ ଲୋକ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦର ବାରି ଧାର ଖେଳି ଯାଉଛି, ସେହି ମାନଙ୍କୁ ମଙ୍ଗଳମୟ ଭଗବାନ ଆର୍ଶୀବାଦ ପ୍ରଦାନ କରି ମଙ୍ଗଳରେ ରଖୁଥାଆନ୍ତୁ ।

□□□

ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷକ

ଡକ୍ଟର ମାୟାଧର ମାନସିଂହ ମେମୋରିଆଲ ହାଇସ୍କୁଲ, ନୟାଗା, ପୁରୀ

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ

ଗୌତମ କୁମାର ଚରଫଦାର

ସିଦ୍ଧ ବନରୁ କାମ୍ୟକ ବନଦେଇ ମିଥିଲା ସ୍ୱୟମ୍ଭରକୁ ଗମନ କରିବାପାଇଁ ରକ୍ଷି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସଙ୍ଗରେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ନେଇ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ରାସ୍ତାରେ ଦିବ୍ୟଶାଳା ଉପରେ ପାଦରଖିବାରୁ ପାଷାଣ ଦେହରୁ ସୁନ୍ଦରୀ ନାରାଟିଏ ବାହାରି ରାମଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚାଲିଗଲା । ସେହି ପାଷାଣୀ କିଏ ? ଶାପଗ୍ରସ୍ତ ଗୌତମ ରକ୍ଷିଙ୍କ ଧର୍ମପତ୍ନୀ ‘ମୁଁ ଅହଲ୍ୟା’ ।

ଏକ ଦୁର୍ବଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେଦିନ ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଛଦ୍ମବେଶରେ ମୋ ସତୀତ୍ୱ ଲୁଣ୍ଠନ କଲେ । ମୁଁ ଜାଣିନାହିଁ କେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ତାହା କଲେ । ଯଦି ଇନ୍ଦ୍ରୀୟ ଲାଲସା ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ତାହା କରିଥାନ୍ତି, ତେବେ ସ୍ୱର୍ଗ ରାଜ୍ୟର ରାଜା କ’ଣ ଏତେ ଦୁର୍ବଳ ? ପରସ୍ତୀ ମାତୃବତ୍ । ଏହା କଣ ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ଅଜଣା ଥିଲା ? ଯଦି ଜଣାଥିଲା, ତେବେ ସେ ଭୁଲ୍ କଲେ କାହିଁକି ? ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ ମାନବର ସ୍ତ୍ରୀ ନୁହେଁ । ତପୋଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୌତମ ରକ୍ଷିଙ୍କ ଧର୍ମପତ୍ନୀ । ମୁଁ ସନ୍ତାନର ଜନନୀ । ମୋର ପୁତ୍ର ବାମଦେବ ଓ ବୋଧ । ଏହା ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଯଦି ଏପରି ହୀନ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ତେବେ ଏହା ସ୍ୱର୍ଗରାଜଙ୍କ ଔଷ୍ଣତ୍ୟ ତ୍ୟତୀତ ଆଉ କ’ଣ ହୋଇପାରେ ? ଯଦି ଦେବତାମାନେ ଏପରି ହୀନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି, ତେବେ ମାନବ ମାନେ କ’ଣ କରିବେ ? ଏହି ଭଳି ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ ମନକୁ ଆସେ । ଭଲମନ୍ଦ ପାପପୁଣ୍ୟ କଥା ବିଚାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ କିନ୍ତୁ ମୋର ସର୍ବନାଶ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଜଣେ ସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ନାରୀର ସତୀତ୍ୱ ଅପହରଣ କରି ପ୍ରକୃତ ଦୋଷୀ ଇନ୍ଦ୍ର ଯଦି ଦଣ୍ଡ ପାଇ ଥାନ୍ତେ, ତେବେ ଏହା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତା । ମାତ୍ର ଜଣେ ସରଳ ନିଷ୍ଠାପ ପତି ପ୍ରାଣୀ ନାରୀ ଅଭିଷାପ ପାଇ ଯଦି ପାଷାଣୀ ହୁଏ, ତେବେ ସେ କ’ଣ ନ୍ୟାୟ ପାଇଲା ?

“କାମ୍ୟକ ବନର ପଥପ୍ରାନ୍ତରେ ପାଷାଣୀ ହୋଇ ପଡିଥିବା ଅହଲ୍ୟାର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ପ୍ରତିଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବିଳମ୍ବି ଉଠେ । ହା ହା କାର କରି ଉଠେ ତାର ଅନ୍ତରାତ୍ମା । ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଉଠେ ସ୍ୱାମୀ ଗୌତମ, ସରଳ ନିଷ୍ଠାପ ଶିଶୁ ବାମଦେବ, ବୋଧସଙ୍କ କଥା ।” ତୁହାଇ ତୁହାଇ ତାଙ୍କ କରୁଣ କ୍ରନ୍ଦନ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶ କରି ଅସହାୟ ମାତୃ ହୃଦୟକୁ ଖୁନ୍‌ଭିନ୍ କରିଦିଏ । ହୃଦୟର ନିଜ୍ୱଳ ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୁଏ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସ୍ନେହ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା । ଇନ୍ଦ୍ର ଭୁବନରେ କଣ ଅଭାବଥିଲା ? କାହିଁକି ସେ ପର୍ଷ କୁଟୀର ନିବାସୀ ରକ୍ଷି ପରିବାରକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେଲେ ? ହେଲେ କରିବି କ’ଣ ? ତ୍ରେତୟା ଯୁଗରେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ଜନ୍ମ ନେଇ ତାଙ୍କ ପାଦ

ସ୍ୱର୍ଗରେ ମୋର ଶାପମୁକ୍ତ ହେବ, ଏକଥା ଭାବିବା ବେଳକୁ ଆଖି ପାଏନା । ମୁକ୍ତିର ଦିନ ବହୁଦୂର । ମନକୁ ବୁଝାଏ । ଦିନରେ ଅସହ୍ୟ ଖରା । ରାତ୍ରିରେ ଶୈତ୍ୟର ପ୍ରକୋପ, ପୁଣି ବର୍ଷଣ ମୁଖୀ ରାତ୍ରିର ଜଡ଼ତା ମଧ୍ୟରେ ଦିନ କାଟେ । ବନର ହିଂସ୍ର ପଶୁମାନଙ୍କ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ, ଭୂତ ପ୍ରେତାଦିଙ୍କ ବିକଟାଳ ଶବ୍ଦ ଅହଲ୍ୟା ପାଇଁ ନିତିଦିନିଆ ଘଟଣା ହୋଇଗଲା । ଅନ୍ତରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଆରାଧନା ଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କ'ଣ ଥିଲା ?

ଆଜି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଦରଜ ସ୍ପର୍ଶରେ ମୁଁ ମୁକ୍ତ । ସ୍ୱର୍ଗର ଅପସରୀ କିନ୍ତୁ ପାଷାଣୀ ହୃଦୟର ଅସହାୟତା ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୁଁ ଭୁଲିନି । ସ୍ୱର୍ଗ ସୁଖ ମଧ୍ୟରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୋତେ ଅସହାୟ କରିପକାଏ । ମୋର ନାରୀ ହୃଦୟଟି ବିଳମ୍ବିତ ଉଠେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର କୌଣସି ନାରୀ ମୋ ପରି ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଦିନ ନକାଟୁ ? ଅନ୍ୟ ଏକ ଇନ୍ଦ୍ର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତାରିତ ହୋଇ ସ୍ୱାମୀ ପରିତ୍ୟକ୍ତା ହୋଇ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁନିତ ? କ୍ଷମତା ପୁରୁଷକୁ ଅନ୍ଧ କରେ । କ୍ଷମତାର ଅପବ୍ୟବହାର କରି ସେ ନିରାହ କୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦିଏ । ମୋର ବିଦ୍ରୋହୀ ପ୍ରାଣରୁ ସମବେଦନା ମାନ ସ୍ୱତଃ ଝରିଆସେ ସେହିମାନଙ୍କ ପାଇଁ । ତେଣୁ ପ୍ରତିରାତ୍ରିର ବିଳମ୍ବିତ ପ୍ରହରରେ ସଜାଗ ଥାଏ, ସେହିମାନଙ୍କ ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ନିଜକୁ ମିଶାଇ ଦେବା ପାଇଁ ।

ଆଦ୍ୟ ଆକାଶର ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ଆକାଶରେ ମେଘର ସମ୍ଭାର । ଚୌଦିକ ତମକାଳ ମେଘ, ବିଜୁଳି, ଘଡ଼ଘଡ଼ିର ଶବ୍ଦ ଶୁଭୁଥାଏ । ତାରି ମଧ୍ୟରେ ଏକ କରୁଣ କ୍ରନ୍ଦନର କ୍ଷୀଣ ସ୍ୱର କ୍ରମେ ଉଚ୍ଚ କ୍ରନ୍ଦନ ଧ୍ୱନୀରେ ପରିଣତ ହୋଇ ମୋତେ ମୋତେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କଲା । ମୁଁ ଦୃତ ନିଶ୍ଚିତ ହେଲି ଯେ , ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର କୌଣସି ନାରୀର କ୍ରନ୍ଦନ ଧ୍ୱନୀ । ଅଳକ୍ଷରେ ମୁଁ ମଉଖକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲି । କ୍ରନ୍ଦନ ଧ୍ୱନୀକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଯାହା ଦେଖିଲି, ଆଖିକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଏକ ବିଶାଳ ଶାଳା ଖଣ୍ଡ ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଶାଳା ଖଣ୍ଡ ପଡ଼ିରହିଛି । ମୁଖ୍ୟ ଶାଳା ଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରୁ କ୍ରନ୍ଦନ ଧ୍ୱନୀ ଆସୁଥିବାର ମୁଁ ଅନୁଭବ କଲି । ପଚାରିଲି କିଏ ତୁମେ ? ମୋ ମନରେ ଭାବାବେଗ ସୃଷ୍ଟିହେଲା । ଶାଳାଖଣ୍ଡର ନୀରବତା ମୋ ଭାବାବେଗକୁ ଭାବାନ୍ତରରେ ପରିଣତ କଲା । ମୁଁ ପଚାରିଲି କିଏ ତୁମେ ପାଷାଣୀ ? କ୍ରମେ ସେହି ଶବ୍ଦ ମୋ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନୀତ ହେଲା । କିଏ ତୁମେ ପାଷାଣୀ ! କିଏ ତୁମେ ପାଷାଣୀ !! କିଏ ତୁମେ ପାଷାଣୀ !!! ମୋ ଜିଜ୍ଞାସୁ ମନଟା ଉତ୍ତର ପାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟଗ୍ର ହେଲା । ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାଷାଣ ଖଣ୍ଡରୁ ଉତ୍ତର ଆସିଲା , ‘ମୁଁ ସୁସମା’ ମୁଁ ପଚାରିଲି, ଆଉ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଶାଳା କିଏ ? ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ‘କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାଳା ଖଣ୍ଡଟି ନାଲିମା । ଆମେ ଦୁହେଁ ଚିଲିକାର ରାଣୀର ସହଚରୀ ’ । ମୋର ବୁଝିବା ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ ଯେ, ମୁଖ୍ୟ ଶାଳା ଖଣ୍ଡଟି ଚିଲିକା ରାଣୀ ।

କେଉଁ ଦେବତାର ଅଭିଶାପରେ ଏମାନେ ପାଷାଣୀ ? “ମୋର କୌତୁହଳ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।” ମୁଁ ପଚାରିଲି, ଚିଲିକା ପରା ବିଶ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀ ? ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଗନ୍ତାଘଟ ? ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ବିଳାସ ପୁଷ୍ପରଣୀ ? ଶୋକ ପାସୋରା ଅପସରା ଭୂବନ ? କବି, ଭାବୁକ, ରସିକ ମାନଙ୍କ ଆକର୍ଷଣ ର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ? ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ମସୃଜାବାଙ୍କ ଜୀବନ ଜୀବିକାର ଉତ୍ସ ? ଅତିଥିପକ୍ଷୀଙ୍କ ଲିଳା ସ୍ଥଳୀ ? ବିଭିନ୍ନ ଜଳଚର ଜୀବଙ୍କ ବାସସ୍ଥଳୀ ? ତାକୁ କିଏ, କାହିଁକି, କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପାଷାଣୀ କରିଦେଲା ? ମଣିଷ ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାଲିମା । “ମଣିଷର ଅତ୍ୟାଚାର ସହ୍ୟ କରିନପାରି ସେ ପାଷାଣୀ ପାଲଟି ଗଲା” ନାଲିମା ମୁଖରୁ କଥା ନସରୁଣୁ ବିଶାଳ ଶାଳା ଖଣ୍ଡରୁ ବାସ୍ତବରୁ କଣ୍ଠରୁ କେଇପଦ କଥା ମୋ ହୃଦୟକୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଲା । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୱାରା ପ୍ରତାରିତ ହୋଇଥିଲି । ମାତ୍ର ଚିଲିକା ରାଣୀ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଇନ୍ଦ୍ର (ମଣିଷ)ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତାରିତା । ସେ ତା ଦୁଃଖ ବଖାଣୁ ବଖାଣୁ କହିଲା । ରତ୍ନ ଚକ୍ରର ଆବର୍ତ୍ତନ ରେ ଶରୀର ଅନେକ ବର୍ଷ ବିଭାରେ ମଣ୍ଡିତ ହୁଏ । ଲୁଣି ମଧୁର ଜଳର ମିଶ୍ରଣରେ ମୋର ଶରୀର ଗତା । ଏହି ଖାରି ଜଳରେ ଜନ୍ମ ନିଅନ୍ତି ଅନେକ ମତ୍ସ୍ୟ ସନ୍ତାନ । ସେମାନଙ୍କ ଚପଳ ଚଞ୍ଚଳ କ୍ରିଡ଼ା ମୋ ଦେହରେ ଶିହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତାନର ସ୍ନେହ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ଶିକାରୀର ଶିକାର ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ମୁଁ ମା ହୋଇ ସନ୍ତାନର ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ କିପରି ସହ୍ୟ କରି ପାରିବି ? ପାରମ୍ପରିକ ଉପାୟରେ ମୋ ଗର୍ଭରୁ ମାଛ ଧରି ଧାବରମାନେ ପେଟ ପୋଷୁଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ମାଫିଆମାନଙ୍କ ଆଗମନ ମୋ ପାଇଁ ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେମାନେ ମୋ ବକ୍ଷରେ ଘେରି ନିର୍ମାଣ କରି ମୋର ଶରୀରକୁ କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ କଲେ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବେ ମୋ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କଲେ । ମୋର ନିରାହ

ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଯୋଗୀ ମନ ମଧ୍ୟରେ ହିଂସା ଉଦ୍ରେକ ହେଲା । ମଣିଷ ରକ୍ତରେ ମୋ ଶରୀର ରକ୍ତାକ୍ତ ହେଲା । ମୋ ସନ୍ତାନମାନେ ଦିଗହରା ହେଲେ । ଅନିଷ୍ଟିତ ଭବିଷ୍ୟତ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନ ଯାପନ କଲେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ପରିଚିତା, ସେମାନଙ୍କୁ ହରାଇ ମୁଁ ଦୁଃଖିନୀ ହେଲି । ପ୍ରଶାସନ, ନ୍ୟାୟାଳୟର ତାଗିଦ୍ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । ମୁଁ ଅସହାୟା ହୋଇ ପଡିଲି ।

ଯେଉଁ ଦିନ ଇରାଓ୍ବାଡି ତଳଫିନ୍ ମୋ ଗର୍ଭରେ ଆବିଷ୍କାର ହେଲା, ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ମାନଙ୍କ ଭିଡ ଜମିଲା । ମୁଁ ନିଜକୁ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲି । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଦେଶ ବିଦେଶର ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ଭିଡ ଜମିଲା । ମାତ୍ର ମୋ ଡଚ୍ ଦେଶର ମଣିଷମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସନୀ ଆଚରଣ ମୋ ରମ୍ୟ ଡଚ୍ ଦେଶକୁ ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିଣତ କଲା । ଫଳରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପରେ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟିଲା ।

ମୋର ସାମାଜିକ ନେଇ ବିବାଦ ଏକ ନିତି ଦିନିଆ କଥା । ଏହି ବିବାଦ ଏତେ ତୀବ୍ର ଯେ, ଏହାର ସମାଧାର ନିମନ୍ତେ ସୁରକ୍ଷା ବାହିନୀର ଆବଶ୍ୟକ ପଡେ । ମୋ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ପରିବାର ଭୋକ ଉପାସରେ ଦିନ କାଟନ୍ତି । ସଂଘର୍ଷରେ ଝଡିପଡେ ଅନେକ ନିରାହ ଜୀବନ । ଶାନ୍ତରତ୍ନ ଆସିଲେ, ମୁଁ ଅପେକ୍ଷାକରି ରହେ, ସୁଦୂର ସାଇବେରିଆ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସୁଥିବା ଅତିଥିପକ୍ଷୀ ମାନଙ୍କୁ । ସହରୀ ସୁଚିତ୍ରା, ବିଚିତ୍ରା, ସୁଷମା, ନୀଳିମା, କାଦମ୍ବିନୀ ଆଦିଙ୍କୁ ସାଥୀରେ ଧରି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ କ୍ରିଡା ଓ କଳରବକୁ ମନଭରି ଉପଭୋଗ କରେ । ମୋ ନାଳ ଡରଙ୍ଗରେ ଦୋଳାୟୀତ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ କୋଳରେ ଧରି ମୁଁ ସୁଖ ଅନୁଭବ କରେ । ଭାବେ ମୋ ମସ୍ତ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଏମାନେ ପୂରଣ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଆଶା ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ନାହିଁ । ମାଂସ ଲୋଭି ମଣିଷର ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେମାନେ ବି ବାଦ୍ ପଡିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଶୀକାର କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଫାସ, ବିଷ ଓ ବନ୍ଧୁକରେ ଅତି ନିର୍ମମ ଭାବେ ହତ୍ୟାକଲେ । ମୋର ମାତୃପ୍ରାଣଟି କେବଳ ବିଳମ୍ବି ଉଠିଲା । ହେଲେ ମୁଁ କ’ଣ କରି ପାରିଥାନ୍ତି ? କ୍ରମେ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ନିଧନ ମୋତେ ଦାରୁଣ ଆଘାତ ଦେଲା । ମୋର ଶରୀର ଅବସ ହୋଇ ପଡିଲା । ଅତ୍ୟଧିକ ମାନସିକ ଅବସାଦରେ ଓ କ୍ଳାନ୍ତି ଫଳରେ ମୁଁ କେବେ ପାଷାଣୀ ହୋଇଗଲି, ଜାଣିନି ।

ଚିଲିକାର ଦୁଃଖ କଥା ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ମୋ ଆଖି ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଦୁଇଟୋପା ଲୁହ ଝରିପଡିଲା । ମୁଁ ଭାବିଲି, ମୋତେ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ପାଷାଣୀ ଚିଲିକାର ଉଦ୍ଧାରକାରୀ କିଏ ?

ହଠାତ୍ ଏକ ଦିବ୍ୟ ବାଣୀ ମୋ ଅନ୍ତରକୁ ଚେତାଇ ଦେଲା ଯେ, ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ନିଜେ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ । ମୋଗଲ ମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ ବେଳେ ଚିଲିକା ହିଁ ନିଜ ଗର୍ଭରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲା । ଆଜି ତାର ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ପ୍ରଭୁ କ’ଣ ନିରବ ରହିବେ ? ଏକ ଦିବ୍ୟ ଆଲୋକ ମୋ ଆତ୍ମକୁ ମାତି ଆସିଲା । ସେ ଆଉ କେହି ନୁହନ୍ତି, ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ । ମୁଁ ପ୍ରଣାମ କଲି । ସ୍ୱର୍ଗଧାମ ଛାଡି ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୀଳା କରୁଥିବା ପରମ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି କୃତ କୃତ୍ୟ ହେଲି । ସେ ମୋତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ଏତିକି କହିଲେ ଯେ, ଅନ୍ୟାୟ ଯେତେବେଳେ ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚେ, ନ୍ୟାୟର ମାର୍ଗ ଆପେ ଆପେ ସୁଗମ ହୋଇଯାଏ ।

ମୁଁ ବୁଝିଗଲି ଯେ, ପାଷାଣୀ ଚିଲିକାର ଦୁଃଖର ଅନ୍ତ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ହେବ । ପ୍ରଭୁ ମୋ ଆଗରୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ । ମୁଁ ପାଷାଣୀ ଚିଲିକାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ଆସିଲି ଯେ, ତୁମେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କର, ଅତିରେ ତୁମ ଦୁଃଖର ଅବସାନ ହେବ ।

□□□

ସାତପତ୍ରା

ସାହିତ୍ୟ ଜୀବନ

ଶବଦର ଭ୍ରମ ଖାତାରେ ଚିଲିକାର ଚିତ୍ରପଟ

ନକୁଳ ଚନ୍ଦ୍ର ସାହୁ

ଚିଲିକାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଶେଷତ୍ୱ କାଳିଜାଇ ! କାଳିଜାଇ ଚିର ସରୁଜ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ଯାହାକୁ ସାରସ୍ୱତ ରୂପରେ କବିତାର ସଂସ୍କୃତିକୁ ସଂଭ୍ରାନ୍ତ କରିଛନ୍ତି ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର । ଝିଅ ଉପରେ ରଚିତ ହୁଏତ ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ କବିତା । କନ୍ୟା ବିଦାୟର କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ, ଯାହା ‘ଶକୁନ୍ତଳା’ ରେ ତପସ୍ୱୀ କଣ୍ଠକୁ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲା ବିହ୍ୱଳିତ ।

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଚିଲିକାର ଦାନ ମଧ୍ୟରୁ “କାଳିଜାଇ” ଅନ୍ୟତମ । ଅନେକ କବି କାଳିଜାଇର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିମୁଗ୍ଧ ବଶମତ୍ତ । ପୁଣି କାଳିଜାଇ କନ୍ୟା ବିଦାୟ କାରୁଣ୍ୟ ରସ ବିଦଗ୍ଧ । ‘କାଳିଜାଇ’ କବିତା, କବି ହରିହର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଆବେଦନ:

ଝିଅଲୋ ତୁ ଯା ନାହିଁ ଉପତ୍ୟକା

ନିର୍ଜନ ପାରିକୁଦ ଲୁହର ଚିଲିକା !

ନଡ଼ିଆ ତାଳର ବଣାପକ୍ଷୀର ଶାସନ

ସେଠି ଖାଲି ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ତଂପର ଇଲାକା

ଝିଅଲୋ, ତୁ ଯା ନାହିଁ ବୃଥା ଉପତ୍ୟକା

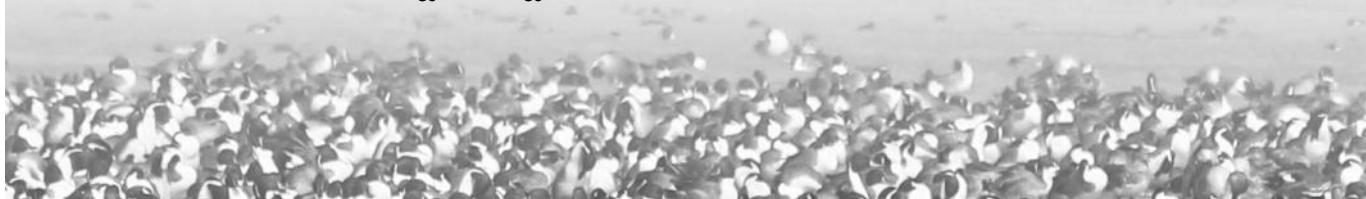
ମଣିଷ ପ୍ରକୃତି ଓ ପ୍ରକୃତିର ଉଦ୍ଭଳତମ ରଶ୍ମିକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରାଏ ବହୁ ପାର୍ଶ୍ୱ ମୁକୁର । ତାହା କେବଳ କବିତାର ଆର୍ଜିତ । କବିତା ଖଡ଼ଗର ଓଢ଼ିଆ, ଚିର କୋଷବନ୍ଧ, ତା’ଏଇ ଚିକ୍ଚିକ୍ କୁ ହଜମ କରୁଥାଏ ତା ଖୋଳ । ସାମାଜିକ ଜୀବନର କାରୁଣ୍ୟ ଓ ସାମାଜିକ ସଂବେଦନା, ଏ କୋଳରୁ ଇମିଟେସନ୍ ଅଫ୍ ଫର୍ମ୍, ସୁଖଦାୟକ ସାହଚର୍ଯ୍ୟରେ ହୋଇଛି ଆର୍ତ୍ତ । କବିତା ଏଠି ଏକ ଡୋମିନେଷ୍ଟିକ୍ ଡ୍ରାମା । ଜୀବନ ମଂଚ । (The poet is not one who simply makes “something beautiful”. He imitates or represents what we call relating, what plato calls phenomena objects which are at last real to our five senses- in a word, life) (The Making of Literature, Page -45, ପ୍ରବନ୍ଧ Imitation).

ମାନବର ପଂଚେନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ଠିକ୍ ଲାଗୁଥିବା ବା ବାସ୍ତବ ବୋଧ ହେଉଥିବା ବସ୍ତୁ ଅଟେ ଇମିଟେସନ୍ ବା ରିପ୍ରେଜେଣ୍ଟେସନ୍, ତାହା କବିତାକୁ କରିଥାଏ ସୁନ୍ଦର । ଚିତ୍ରପରି ବା ମିଠାଗୀତପରି କବିତା ପଂଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ କରିଥାଏ ଉଦ୍ଦୀପିତ ଏବଂ ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟ ମୁଖ୍ୟ ମନକୁ କରିଥାଏ ଆହ୍ଲାଦିତ । ମନରେ ଆହ୍ଲାଦ ଆଶେ ରସ । ନବ ରସର ଶାସନ କେଉଁ ଅନାଦି କାଳରୁ ମାନି ଆସିଛି କାବ୍ୟ ଶିଳ୍ପ । ସମକାଳ କବିତା ରୂପ ପ୍ରଧାନ୍ୟକୁ ପାଶ୍ଚାତ ସାହିତ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରୁ କରିଛି ରଣ । ରୂପ ଦର୍ଶନରେ ଭୟର ରସଚିତ୍ର ମଧ୍ୟ ହରିହର ମିଶ୍ର କରାଇଛନ୍ତି ଅନୁଭବ । ‘ସେଠି ଖାଲି ତାମ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ ତମ୍ବର ଇଲାକା/ ଝିଅଲୋ , ତୁ ଯା ନାହିଁ’ ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ତମ୍ବ ଭୟ ଉଦ୍ରେକ କରୁଥିବା ଗୋଟିଏ ପ୍ରତୀକ, ତାହା ନୁହେଁ ପ୍ରାକୃତିକ ସରାସ୍ବତୀ, ତାହା ସାମାଜିକ ଅସାମାଜିକ ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ! ତାହାର ହିଂସ୍ରତା, ଲେଲୁପତା ଓ କାମୁକତାକୁ ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟ ଅନୁଭୂତିରେ କରିଛି ନିଜସ୍ବ । ଏଠାରେ Poetry attaches its emotion to the idea କିନ୍ତୁ idea ନୁହେଁ idea, ଫ୍ୟାକ୍ଟ ହେଲା କ୍ରିଟିସିଜିମ୍ ଅଫ୍ ଲାଇଫ୍ ! ଆଉ ଗୋଟିଏ ଡକ୍ଟ୍ ଏଠାରେ ଆସେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ, in poetry the distinction between sound and unsound or only half-sound ! ମାଥୁଆ ଆର୍ଷୋଲ୍ଡ ! କବିତାର ମାନ ଉଚ୍ଚ, ଯେଣୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉଚ୍ଚମାନ । ଚିଲିକା ଉତ୍କଳ କମଳା ବିଳାସ ଦୀର୍ଘକା, ପୁଣି ଉତ୍କଳର ଶୋଭା ଅଲଙ୍କାର ! ତଦନୁଯାୟୀ କାଳିଜାଳ କାଜଜୟୀ କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ପସରା ଏବଂ ତାହାର ଉପସ୍ଥାପନା କବିତାର ଉଚ୍ଚ ସୌଭାଗ୍ୟ । ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଚିହ୍ନା ଜଣା ଚିତ୍ରର ପଦଚିହ୍ନ ଅନୁସରଣ କରି ନାହାଁନ୍ତି ଆମ ସମୟ କବିତାର ଦାଁଭିନ୍ନ କବି ହରିହର ମିଶ୍ର ତାଙ୍କ କବିତାରେ ଥର୍ ଏବଂ ଆର୍ଟ୍ ଅଲଗା ବାହ୍ୟ ସମ୍ମାନ ନ ହୋଇ ହୋଇଛି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟମୟ ଏକ ଉପାଦାନ ।

କବିତା ଖାଲି ସୁନ୍ଦରୀ ନୁହେଁ, ପ୍ରକୃତି ବି ! ପ୍ରକୃତି ବର୍ଷନାରେ ଉତ୍କଳର ଖୁର୍ଦ୍ଧାସ୍ପର୍ଶ କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟ ! ତାଙ୍କ ଚିଲିକା ଅନୁପମା ପ୍ରାକୃତିକ ଚିଲିକା ଠାରୁ ତାଙ୍କ ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟ ‘ଚିଲିକା’ ବହୁଗୁଣରେ ମନୋରମ ! ଶ୍ବେତାଙ୍ଗ ଚଢେଇ ଗୁହା ସମୁଦ୍ରଗତ/ନୀର ଭେଦି କିବା ଉଠେ ଐରାବତ୍ (ଚିଲିକା, ରାଧାନାଥ) ! ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା ଭାବୁକ ପାଠକଙ୍କୁ କରେ ବିହ୍ବଳ ! ସୁନାଳ ଲବଣ ଜଳରାଶି, କୁଳ ଭୂମି କର୍ମମାଳୁ ଓ ଆଇଁଷିଆ ଦୁଷ୍ଟିତ । କିନ୍ତୁ ଚିଲିକା ଗର୍ଭ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଦେଶ ଯେମିତି ! ଚଢେଇହଗା ପାହାଡ ଦୂରରୁ ଦିଶୁଛି ନୀର ଭେଦି ଯେମିତି ଉଠୁଛି ଐରାବତ ! ଏଠି କବିଙ୍କ ଇମୋସନ୍ ସହିତ ଆଇଡିଆ ସଂଲଗ୍ନ ! ଶେଳୀ ଗୋଟିଏ ଧାତି ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି - Poetry is a mirror which makes beautiful that which is distorted. କବିତା ଏପରି ଏକ ଦର୍ପଣ ଯେ ଯାହା ବିରୂପ ବା ବିକୃତ ତାକୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ କରିବାରେ ସମର୍ଥ । କଳା ସବୁବେଳେ Narcissus । ପାଠକ ବା ଦର୍ଶକ କଳା ଅନୁରାଗ ପ୍ରବଣ । କବି ତ କଳାର Pophet, କାନ୍ଥଦର୍ଶୀ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଥାଏ ସମୟର ଶେଷତମ ଫଳ ଏବଂ ପୁଷ୍ପର ଜୀବାଂଶ, ଯାହା ନୃତନ ପୁଷ୍ପର ବୀଜାଣୁ ! ମହାନ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ କବି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ନିଆଯାଉଛି କଟକରୁ ବ୍ରହ୍ମପୁର କାରାଗୃହ । ବନ୍ଦୀ କବି, ଚିଲିକା କୂଳେ କୂଳେ କୋଇଲା ବାଷ୍ପ ଚାଳିତ ଜଂଜିନ୍ ଟ୍ରେନକୁ ଟାଣି ନେଇଛି, କବି ପ୍ରାଣ ପକ୍ଷୀ ବନ୍ଦୀ ଦେହ ଭିତରେ ଛଟପଟେଇ ଯାଉଛି ।

‘ରହରହ କ୍ଷଣେ ବାସ୍ତବ ଶକଟ ଦେଖିବି ଚିଲିକା ଚାରୁ ଚିତ୍ରପଟ’ (ରେଳ ଉପରେ ଚିଲିକା ଦର୍ଶନ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ) ଆଗକୁ ରହିଛି, ଚିତ୍ର ମଣେ, ଯେଣୁ ବାସ୍ତବ ବିଶ୍ଳେଷ କି ଏ ଛବି ସମ୍ଭବ ? ରୂପସୀ ଚିଲିକା: କବି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ପଦୋନ୍ନତି ଦିଏ କାଟସଙ୍କ ଗୋଟିଏ ପଂକ୍ତି, And can i ever bid these joys fare well ? ଉଚ୍ଚତମ ଜୀବନ ପାଇଁ କାଟସ୍ କହିଥିଲେ ହଁ, ସେଠାରେ ଆନନ୍ଦ ଥିଲା ସାମିତ ଓ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ । ଏଠାରେ ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟାପକ ଓ ବିଶାଳ ହେତୁ ମାନବ ହୃଦୟ ଭିତରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନନ୍ଦ ଅସୀମ । ଚିତ୍ର ମଣେ ଯେଣୁ ନାହିଁ ଅନୁଭବ, ଭାବୁଛନ୍ତି ଗୋପବନ୍ଧୁ । ପୂର୍ବରୁ ସିଏ ଏହି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନନ୍ଦ ଅସୀମକୁ, ଚିତ୍ର ମଣେ ଯେଣୁ ନାହିଁ ଅନୁଭବ, ଭାବୁଛନ୍ତି ଗୋପବନ୍ଧୁ । ପୂର୍ବରୁ ସିଏ ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭାରାଜିକୁ କେବେ ଓ କେଉଁଠି କରି ନାହାନ୍ତି ଉପଲବ୍ଧି । ଦୂରନ୍ତ ନୀଳ ମେଘ ସହିତ ମିଶିଯାଇଛି ଘନନୀଳ ଜଳରାଶି । ଜଳ ଓ ଆକାଶ ପରସ୍ପର ଆଶ୍ରେଷ୍ଟିତ ଅର୍ଦ୍ଧନାରୀଶ୍ବର ଶ୍ୟାମ ରୂପ । ମଝି ଶୂନ୍ୟତା ଚିରି ଉଡି ଯାଉଛନ୍ତି ଦଳ ଦଳ ବିହଙ୍ଗମ, କାମ ଓ ହାସରାଳୀ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର

ଗୋଟିଏ ବିପ୍ଳବ ଓ ବିଶାଳ କାରବାର ଖାଉଟୀୟ ଭାବେ ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ସୀମାକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିଛି । ଏଇଠି କାଟସ୍‌ଙ୍କ ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୋଟିଏ ପଂକ୍ତି ଆସେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ, A thing of beauty is joy forever । କବିବର ‘ଚିଲିକା’ ଫର୍ଦ୍ଦରେ ସମ୍ପାଦିତ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦର୍ଶନ ପିପାସା : ସୁନ୍ଦର ତୃପ୍ତିର ଅବସାଦ ନାହିଁ ଯେତେ ଦେଖୁଥିଲେ ନୂଆ ଦିଶୁଥାଉ । ‘ଚିଲିକା’ ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପାସନା । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ‘ଚିଲିକା’ କବିବରଙ୍କ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ Neo-Classic ରଚନା । ନିଓ-କ୍ଲାସିକବାଦ ସମାକ୍ଷାର ମୁଖ୍ୟପାତ୍ର ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର ପୋପ୍ କବିଙ୍କୁ ଦେଇଛନ୍ତି ପରାମର୍ଶ -Learn rules embodied in the works of ancient writers and then to observe them in their composition.

ପୋପ୍‌ଙ୍କ ମୂଳ ପଂକ୍ତି -

Learn hence for ancient rules a just esteem
To copy Nature is to copy them.

(Aspects of literary criticism)

ଗୋଟିଏ ଗୋଲ ଦର୍ପଣରେ ଦେଖୁହେବ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଆକାଶର ନାଲିମା, ଭୂମିକୁ ଏବଂ ଏପରିକି ନିଜକୁ । ସଂସାରର ବୃକ୍ଷଲତା , ଜୀବଜନ୍ତୁ, ନକ୍ଷତ୍ର ଏବଂ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବସ୍ତୁ, କାହାକୁ ଯେ ଦେଖାଇ ନପାରେ ଦର୍ପଣ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଶବ୍ଦର ଦର୍ପଣରେ କବି ବୃନ୍ଦ କରିଛନ୍ତି ଚିଲିକାର ପ୍ରତିଫଳନ ବା ନକଲ । ବୁକ୍ ଟେନ୍, ‘ରିପବ୍ଲିକ୍’ ରେ ପ୍ଲାଟୋ ତାଙ୍କ ଏହି Dilemma ଚିହ୍ନ କରିଛନ୍ତି ସ୍ପଷ୍ଟ । ଅବଶ୍ୟ What the poet speaks of is the true and the beautiful (The platonic Dilemma, in Critical Appraoches to Literature, D. Daiches, Page-9) ଜନ୍ କ୍ରୋଲ ରାନ୍‌ସମ୍‌ଙ୍କୁ ସମୀକ୍ଷା କଲାବେଳେ ପ୍ରଫେସର ଡ୍ୟାଟେସ୍ ଗୋଟିଏ ପଂକ୍ତି ଉଦ୍ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି - Poetry is a special way of drawing attention to things. ଚିଲିକାର ବିପ୍ଳବ ଶୋଭା ଦିଗକୁ ଲୋକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷିତ କରାଇବାକୁ ରାଧାନାଥ ଶୋଭା ପ୍ରକାଶ କରି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି, ସ୍ୱରୂପା ଅଂଶୁପା ଲୋକେ ଅଗୋଚର/ ପୂଜାସ୍ୱଦ ହେଲା ଉତ୍ତର ଭାରତର ପୁଷ୍ପର କ୍ଷେତ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଷ୍ଠଦ ଆକୃତି, କାଳିଦାସଙ୍କ କୃତି ତାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପ୍ରସିଦ୍ଧ କରାଇ ଦେଇଛି । କିନ୍ତୁ ଚିଲିକା ଅଂଶୁପା ଉତ୍କଳର ଦୁଇ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୃଦ ଗୋଷ୍ଠଦର ବହୁ କୋଟିଗୁଣ ଆୟତନ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ, ତାହା ଲୋକେ ଅଗୋଚର । ବଣ୍ୟ ମଲ୍ଲିକା ସଦୃଶ୍ୟ ଅଖ୍ୟାତ । ବୋଧେ ଏଇଥିପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଧାର୍ମିକ କାହାଣୀ ଖୋଜି ଉତ୍କଳର ଭୂଗୋଳ ‘ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା’ ଓ ‘କେଦାରଗୌରୀ’ ପ୍ରଭୃତିକୁ ସିଏ ଜୀବନ୍ତ କରିଛନ୍ତି, ନବ କଥା ସଂଯୋଜିଛନ୍ତି । ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ସାହିତ୍ୟର ଦରବାରରେ ତଥା ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଇତିହାସରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାରେ କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟ ହିଁ ଅଗ୍ରଦୂତ । ତାଙ୍କ ପଛକୁ ପଛ ଆକର୍ଷିତ ହୋଇ ରୂପସୀ ଚିଲିକାର ଚିତ୍ରପଟ୍ ଅସଂଖ୍ୟ କବି ଶବ୍ଦର କାନୁନ୍‌ସରେ କଲେଣି ଅଙ୍କିତ । ଅଂଶୁପା ବି ପତି ନାହିଁ ବାଦ୍ । କବି ହରିହର ମିଶ୍ରଙ୍କ ୨୦୦୫ରେ ପ୍ରକାଶିତ ଖଣ୍ଡିଏ କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ‘ପାହାଡର ଡେଶା’ । ଏହି ସଂକଳନରେ ରହିଛି ତିନୋଟି କବିତା ଚିଲିକା ଉପରେ ଆଧାରିତ ଅନୁଭୂତି । ‘ରୂପସୀ ଚିଲିକା’, ‘ତୃଷିତ ଚିଲିକା’ ଏବଂ ‘ମନ୍ଦ ପାଗ ଚିଲିକାରେ’ ଶୀର୍ଷକ ଶବ୍ଦ ଚିତ୍ର । ତାଙ୍କ ଚିଲିକା କେତେ ରୂପସୀ ନିମ୍ନ ତିନୋଟି ପଂକ୍ତିରୁ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଯାଉଛି ।

ଗତିରୁଦ୍ଧ ହୃଦର ଚାରିପାଖ ପରିବେଶ

ରାତିର ଜାଲରେ ଶୋଇଥିବା ରମ୍ଭାର ଅଧାର ଅଙ୍ଗ

ସେ ନିଜେ ତା ମାୟା ସ୍ୱର୍ଗ ନିଜେ ଜାଲ ନିଜେ ତାର ମାଛ । (ରୂପସୀ ଚିଲିକା)

ତାରାର ହୃଦ ଓ ଅବରୁଦ୍ଧ ତରଙ୍ଗର କଥାଟିଏ ହୋଇଛି ବ୍ୟାପ୍ତ । ମାଛମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଅଟକି ଯାଇଛି ନକ୍ଷତ୍ର । ଛାଇର ଡଙ୍ଗାରେ ବୋଝେଇ ପାହାଡ । ପୁନଶ୍ଚ ପାହାଡର ଛାଇ ସବୁ ନିବୁଜ ମାଲ ଗାତିରେ ଚିଲିକା ତୀରରେ କେଉଁ ଆଡେ ଗଲା ବେଳେ ସ୍ୱପ୍ନର ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍ ଧକ୍କା ଖାଏ । ଦୁର୍ଗତଶା ଘଟେ ଦର୍ଶକର ଚେତନାରେ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପିପାସିତ ମନର ଧାରଣା ଉପରେ, କି ଦୃଶ୍ୟ ଏହା ? ରମ୍ଭାର ଅଧାର ଅଙ୍ଗ ? କବି ରହସ୍ୟବାଦୀ , ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଅନୁଭବକୁ ଆସିଛି ‘ମାୟାସ୍ୱର୍ଗ’ ଚିଲିକା ରମ୍ଭାର

ଅଧାର ଅଙ୍ଗ ହେବା ବେଳେ ତାହା ନିଜେ ଜାଲ ଓ ନିଜେ ମାଛ । ଭାଗବତର ପରମ ରହସ୍ୟ । ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ୱୈତ ଚେତନାର ଅଂଶ, ମାୟା ତତମିଦ୍ ସର୍ବମ୍ । ଅବଜାନକ୍ତି ମାଂ ମୁକ୍ତାଃ (ଗୀତା ୯/୧୧) ‘ଏପାଖ ସେପାଖ ଖୋଜେ/ ସଞ୍ଜ ଆଉ ସକାଳର ପକ୍ଷାଟିଏ’ ତା ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ଚାଖଣ୍ଡେ, ‘କେଉଁଠି ବଂଚିବ ସିଏ କେଉଁଠି ରଖିବ ତାର କାଠିକୁଟା ସ୍ୱର୍ଗ ?’ ପକ୍ଷାଟି ରହସ୍ୟବାଦ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜୀବପକ୍ଷୀ । ‘ସଞ୍ଜ’ଦିବସର ଓ ରାତିର ମିଳନ କ୍ଷଣ ଏବଂ ସକାଳ ରାତ୍ରୀ ଓ ଦିବସର ମିଳନ ଲଗ୍ନ, ଗୋଟିଏ ଆସନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁକ୍ଷଣ ହେବାବେଳେ ଅନ୍ୟଟି ଜନ୍ମ ଲଗ୍ନ । ସାଧାରଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଚିଲିକାକୁ ଜୀବିକାର୍ଜନ କ୍ଷେତ୍ର କରିଥିବା ମାଛୁଆ ଓ ନାବିକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ନାତ ନିର୍ମାଣ ଆଶ୍ରୟ ରୂପେ ଚିନ୍ତା କରାଯାଇଥିଲା । ‘କାଠିକୁଟା ସ୍ୱର୍ଗ’ ଚିତ୍ରକଳ୍ପଟି ସୂଚିତ କରେ, ବୈକୁଣ୍ଠ ସମାନ ଆହା ସେହି ଘର, ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଥାଏ ଯହିଁ ନିରନ୍ତର ।

ଚିଲିକା ଦିଶୁଛି ଯେମିତି ରମ୍ୟର ଅଧାର ରଙ୍ଗ । ଝଲମଲ ତରଙ୍ଗାୟିତ ନୀଳ ଧବଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବାରିରାଶି ରମ୍ୟର ଅଧାର ଅଙ୍ଗପରି କବିଙ୍କୁ ଦିଶିଛି । କବି ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି ତରଙ୍ଗାୟିତ ଇଏ ଚିଲିକା ନୁହେଁ ଅଧାରା ଅଙ୍ଗ ଅସ୍ୱରା ରମ୍ୟର, ସିଏ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଭୂମିରେ ଲୋଟି ପଡିଛି । କାରଣ ସ୍ୱର୍ଗରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅଛି, ଅମୃତ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ସମ୍ଭୋଗ ନାହିଁ । ଅଧାରା ରୂପସୀ ରମ୍ୟ, ତାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିଛି ପାହାଡର ଛାଇ । ମାୟାବା ପୁରୁଷ । ମୋହିନୀଟିକୁ କରୁଛି ଭୋଗ । ଗାତ ଗାଉଛି ପକ୍ଷୀ, କାମପକ୍ଷୀ, ଜନ୍ମ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ତାକୁ ଡାକୁଛନ୍ତି, ‘ଯାଅନାରେ ପକ୍ଷୀ ମୋର ଅତି ଆପଣାର’ । ଜନ୍ମ ଓ ମୃତ୍ୟୁକୁ ବାଦ ଦେଇ ସୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ସୃଷ୍ଟି ଅର୍ଥ ରୂପର ଦୃଶ୍ୟ । ଚିଲିକା ତ ରୂପମୟୀ, ଅପୂର୍ବା, ଚିତ୍ର ମଣେ ଯେଣୁ ନୁହେଁ ଅନୁଭବ, ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ପୂର୍ବକ କବିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚାରିତ ।

ଓଡିଶା ଏକ ଗ୍ରାମ ବହୁଳ ପ୍ରଦେଶ । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମୀଣ ଲୋକ ପରିଚିତ, ଆକାଶ କଇଁଆ ଚିଲିକା ମାଛ, ବାକ୍ୟାଂଶ ସହିତ । ସାଧାରଣତଃ ସାମାଜିକ ମାନବ ଚେତନାରେ ଚିର ଜୀବନ୍ତ ବହୁ ଅନୁଭବ ଲକ୍ଷ ବାସ୍ତବ । ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ୧୯୬୫ ମସିହା ସୁଦ୍ଧା ଗୋଟିଏ ମାଛ ଗାଡି (ଟ୍ରେନ) ଆସୁଥିଲା ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରୋଡ (ଜଟଣୀ) ଷ୍ଟେସନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଏଠାରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଟ୍ରେନରେ ମାଛ ଭର୍ତ୍ତି ଡବାଗୁଡିକ ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲା କଲିକତା । କବି ହରିହର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଶବ୍ଦର ତ୍ରୁଟି ଖାତାରେ ରହିଛି ଯେଉଁ ଚିଲିକାର ଚିତ୍ରପଟ ତହିଁରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରିଛି ମତ୍ସ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଚିଲିକା କୁଳସ୍ଥ ଅସଂଖ୍ୟ ଗ୍ରାମ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ଜୀବିକା ମତ୍ସ୍ୟ ବିପଣନ । ଚିଲିକା କୁଳର ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି ମତ୍ସ୍ୟ ବିପଣନ ଆଧାରିତ । ହରିହର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଚିଲିକା ଏପିସୋଡର ମଧ୍ୟ ପର୍ବ ‘ତୃଷିତ ଚିଲିକା’ ତହିଁରୁ କରାଗଲା ଉଦ୍ଧୃତ -

ଚିଲିକାର ମାଛମାନଙ୍କ ପାଇଁ
ତା’ କୁଳର କେଉଟମାନଙ୍କ ପ୍ରଲୋଭିତ
ତାଟ ବଜା ଜାଲର କୁଶଳୀ ହାତ
ନାଆ ଭଳି ମେଲା ଖୋଲା ଛାତି
ଧଉତି ଖଇଁଚୀର କଳାକଳା ଆଜୁଠି
ଚତୁର ମାଛରଜାମାନଙ୍କ ସହିତ
ନିର୍ଜନ ବର୍ଷାରେ ମଂତ୍ରଶାଳରେ ରୂପଚାପ୍ ।

ଏଠାରେ ଏକ୍ସପ୍ରେସନ୍ ଫର୍ ଦି ଆର୍ଟିଷ୍ଟ ଇଜ୍ କମ୍ୟୁନିକେସନ୍ ! ଯାହା କମ୍ୟୁନିକେସନ୍ ହୋଇଛି ବା କମ୍ୟୁନିକେସନର ଫର୍ମରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରିଛି ତାହା ଡିକ୍ଟନ । ‘ତାଟ ବଜା ଜାଲ’, ‘ଧଉତି ଖଇଁଚୀ’ - ଏ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନୀୟ ମତ୍ସ୍ୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ଶବ୍ଦ ନିର୍ମିତ ବାକ୍ୟାଂଶ ନିଜ ଶୈଳୀରେ ଏପରି ବୁଣା ଯାଇଛି ଯେ ଅନନ୍ୟ ଜୀବନ୍ତ ଲାଗୁଛି । ‘ଖୋଲାଛାତ’, ‘କଳାକଳା ଆଜୁଠି’ ପ୍ରଭୃତି ଅବୟବୀୟ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି କଂକ୍ରିଟ । ଉଦ୍ଭବ ବଳିଷ୍ଠ ଭାବେ ପ୍ରମାଣିତ କରିଛି କବି ହରିହର ମିଶ୍ର, ହି ଇଜ୍ ଆନ୍ ଆର୍ଟିଷ୍ଟ ହୁଜ୍ ସବଜେକ୍ଟ ଇଜ୍ ଆର୍ଟ ।

‘ତୃଷ୍ଣିତ ଚିଲିକା’ରେ ତାଙ୍କ ଆର୍ତ୍ତର ସ୍ୱରୂପ ସୂଚିତ କରେ କି ସୁନ୍ଦର ଭାବେ ନିମ୍ନ ପଂକ୍ତିତକ :

ନିଃଶ୍ୱାସର ଘନୀଭୂତ ପର୍ବତ

ଝାପୁସା ନଳ ବଣ

ହସୁଥାନ୍ତି ହଂସ ପଂକ୍ତି

ପ୍ରତିଟି ପାହାନ୍ତି

ମଣିଦାପଟିଏ ଜାଳି ମଥା ପରେ କାଳକାଳ

ଅସ୍ତ ତାରକାର

ସେ କେଉଁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ସତେ ।

ରୂପସା ଚିଲିକାର ଏକ ମନୋଲୋଭା ରୂପ ସମ୍ପଦ ଏହା ! ତାକୁ ମିଳନ ତୃଷ୍ଣିତା ମହାନାୟିକା ଦମୟନ୍ତୀ ନିଜ ହୃଦୟ ଭିତରେ ଯେମିତି ଭାବିଛନ୍ତି କବି । ତେଣୁ ପରାମର୍ଶର ପଂକ୍ତିଟିଏ ରଚନା କରିଛନ୍ତି , ଉଡ଼େଇ ଦେ ମିତ୍ର ଏକ ରାଜହଂସ । ଆଉ କେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସଂଭବ / ସେ ମିଳନ ସେ ସାକ୍ଷାତ, ମଣିଷର ଅଜ୍ଞା ଭାଗ୍ୟ !

ତଙ୍ଗାରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଛି ବର୍ଷ ବିବର୍ଷ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ପାଲ, ପବନର ଅନୁକୁଳରେ ଗତି କରିବ ନାବ ! ଜୀର୍ଣ୍ଣ ପାଲ କବି ଭାବନାରେ ଜୀବନ୍ତ ଗୋଟିଏ ରାଜ ହଂସ, ଚିଲିକାର ମିତ୍ର ! ସମ୍ପର୍କଶୀଳତା କବିତା ସର୍ଜନାର ପ୍ରାଣ ଏବଂ ଅନୁଭବକୁ କରିଛି ସବୁଜ ଓ ସଜୀବ । ଚିଲିକାର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଦୃଶ୍ୟ -

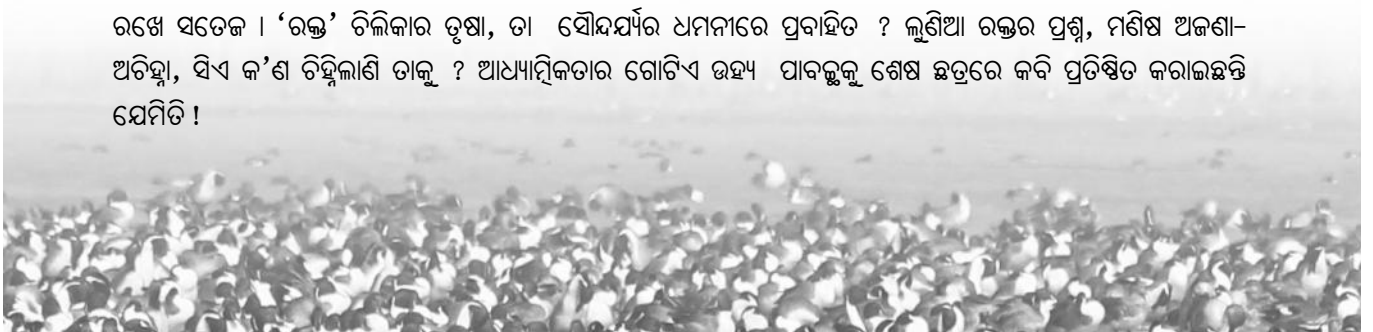
କେଉଁ ଇଚ୍ଛାରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଘାସ ପତ୍ର

ଆହ୍ଲାଦିତ କରେ ମଇଁଷିମାନଙ୍କୁ

ଛୋଟ ଛୋଟ ଟାପୁମାନଙ୍କରେ ।

କବିତାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଗଦ୍ୟର ବିଷୟବସ୍ତୁ ସହିତ ନୁହେଁ ସମାନ । କବିତାର ବିଷୟବସ୍ତୁ କବିଙ୍କ ଭାବାନୁଭୂତି । କବିତାର ବାକ୍ୟ କୌଣସି କଥା କୁହେ ନାହିଁ, ପ୍ରଦର୍ଶିତ କରିଥାଏ ଚିତ୍ର । କବିତାର ସଂଜ୍ଞାରେ କହିଥିଲେ ପଲ୍ ଭାଲେରୀ, Poetry is an art of language, କବିତା ଏକ ଶବ୍ଦ କଳା । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଇଏଟସ୍ ମତ ରଖୁଥିଲେ, A poem could be fashioned not from an idea, but from a language.

କୃତ୍ରିମ ବୃଷ୍ଟିପଟଳ, ଆକାଶରେ ନିଷ୍ପାମ ଭସାମେଘ, ଏଠି ଶରତର ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ କାନୁଭାସ୍, ‘ବିଭୋଳ ଶରତ’ ଛୋଟ ଛୋଟ ଟାପୁ ଚିଲିକା ମଝିରେ, ତା ଭିତରେ ଭର୍ତ୍ତି ମଇଁଷି ପହ୍ଲ, କେଉଁ ଇଚ୍ଛାରେ ଘାସପତ୍ର ଆହ୍ଲାଦିତ ? ପଶୁର ଆହ୍ଲାଦ ଖାଦ୍ୟ ଓ ମୌଥିନ ! ପ୍ରଥମଟି ପ୍ରାରୁର୍ଯ୍ୟ କିପରି ଯେ ତାକୁ ନ କରିବ ଆହ୍ଲାଦ ? ଚିଲିକାରେ ଅପରାହ୍ନ, ସ୍ୱପ୍ନ ଭଳି ଟାଣି ଦେଇ ଶହ ଶହ ଶ୍ୱେତ ପାଲ ଭାସୁଥାନ୍ତି ନୌବହ । ‘ତୃଷ୍ଣିତ ଚିଲିକା’ରେ ରହିଛି ଦୁଇଟି ଇମେଜ୍, ୧-ରକ୍ତର ଅକ୍ଷରରେ ଏବଂ ୨-ଲୁଣିଆ ରକ୍ତର- ବଡ଼ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ । କଣ ଏଇ ରକ୍ତ ? ସାଧାରଣ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ପ୍ରତିପାଦିତ କରେ କବିତାରେ ସେହି ଧ୍ୱନି ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥନୁହେଁ ତାହା । ସୁସାମୀ କେ ଲାଙ୍ଗର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି for poetry is not a kind of discourse at all କବିତା ନୁହେଁ ଭାଷା ଭାଷ୍ୟ ବା ସମ୍ବାଦ ପରିବେଷଣ । ଭାଷା କବିତାର ପ୍ରାକୃତିକ ଉପକରଣ ବା ଉପାଦାନ । କବିତା ପାଇଁ ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ଶବ୍ଦ (Language in actual life) ‘ରକ୍ତ’ । କବି ରିଲ୍‌କେଙ୍କ ମତ No word in the poem is identical with the same sounding word in common use and conversation. ରକ୍ତ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଦେହଟିକୁ ରଖେ ସତେଜ । ‘ରକ୍ତ’ ଚିଲିକାର ଦୃଷ୍ଟା, ତା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଧମନୀରେ ପ୍ରବାହିତ ? ଲୁଣିଆ ରକ୍ତର ପ୍ରଶ୍ନ, ମଣିଷ ଅଜ୍ଞା-ଅଚିହ୍ନା, ସିଏ କ’ଣ ଚିହ୍ନିଲାଣି ତାକୁ ? ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ଗୋଟିଏ ଉନ୍ମତ୍ତ ପାବଳୁକୁ ଶେଷ ଛତ୍ରରେ କବି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରାଇଛନ୍ତି ଯେମିତି !

ଶେଷ ସୂର୍ଯ୍ୟର ତୋରଣ ଭାଙ୍ଗି ପଡୁଛି, ଯେମିତି ଇଲିୟଟଙ୍କ ଲଣ୍ଡନ ସେତୁ । ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ କାନ୍ଥାୟ, ଚିଲିକାରେ ଘୋଟି ଆସୁଛି ରାତ୍ରୀ ! ନୌବନ୍ଧର ଜଳନ୍ତା ମଶାଲ ଯେମିତି ଚିଲିକାର ଦୃଷ୍ଟି, ତାକୁଛି ମାଛମାନଙ୍କୁ; ସାମନାରେ ନୂତନ ସୂର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତୀକ୍ଷା ।

ବଡ଼ ଅତିକ୍ରା ଚିଲିକାର ଦୃଷ୍ଟା ! କେଉଁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତା’ର ଶୋଷରେ ଉଡ଼ୁ ? କେଉଁ କଣ୍ଠ ନଳୀ ତାର ରୌଦ୍ର ତାପରେ ସୁଷ୍ପ ? ପୂର୍ବରୁ ଅବଗତ ନିର୍ଜନ ବର୍ଷାରେ ତୁପତାପ ମନ୍ତ୍ରଣା ସରିଛି ମାଛରଙ୍କାମାନଙ୍କ ସହିତ ! ଏବେ ବିଭୋଳ ଶରତ !! ଆଶ୍ୱିନର ବନ୍ଧୁ ବିବର୍ଣ୍ଣ କାଶତଣ୍ଡ ନିଶ୍ୱାସ, ଭସାମେଘ ନିଷ୍ପାମ ! ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ବିମଳ ଓ ବିଶୋଭିତ ସ୍ୱଚ୍ଛ । ଅଥଚ ଚିଲିକା ଦୃଷିତ ! ସିଏ ରାତ୍ରିର ଜାଲରେ ଶୋଇଥିବା ରସାର ଅଧାର ଅଙ୍ଗ !!

କାହା ସଙ୍ଗ ଲୋଡୁଛି ?

କିଏ ସେଇ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟବାନ ତା’ ମନର ମଣିଷ !! ପ୍ରିୟ ପୁରୁଷ ! ରାଧାନାଥ ଲେଖୁଛନ୍ତି, ଉଦାସନ ସିନା ସୁନ୍ଦରୀ ଆସାନା ତା’ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା ସେହି ଏକା ସିନା ! ସେହି ଅନନ୍ୟା କାଟି ରାଜଜେମା, ଏହି ଚିଲିକା ପଥ ଦେଇ ଆସୁଛନ୍ତି ! ଉନ୍ମୁକ୍ତ କୁଟିତ କୁନ୍ତଳା ସେ ତାଙ୍କ କେଶ ପାଶ ସହ ନିଜକୁ ତୁଳନା କରି ଅସମାନ ବୋଧ କରୁଥିଲେ ନୀଳ ବିଚିମାଳା । ‘ତେଣୁ କି ତରଙ୍ଗେ ଅପମାନ ଭରେ ମଥା ପିଚୁ ଥିଲେ ତରଣୀ ପଞ୍ଜରେ’ (ରାଧାନାଥ) ! ତରଙ୍ଗମାଳିନୀ ଚିଲିକାର ଯେଉଁ ଦୃଶ୍ୟ କାମନାର ଜାଲରେ ଶାୟିତା ସ୍ୱର୍ଗ ଅସ୍ୱରା ସେହି ଦୃଶ୍ୟ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଆତ୍ମିକର ଭାବରେ ରାଧାନାଥଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଆରା । ଦୃଶ୍ୟ ଗୋଟିଏ , କିନ୍ତୁ ଦ୍ରଷ୍ଟା ଦୁଇ ଜଣ, ଦିଶୁଛି ଅଲଗା ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ, ଅନୁପମ ଓ ରମ୍ୟ !

ଏହା ରୂପସାର ମାୟା ? ମୋହିନୀ ଚିଲିକା, ତୁମେ ଅନୁପମା, ଧନ୍ୟ ତୁମେ କବିଙ୍କ ପ୍ରେମିକା !

କାଳିଯାଇ କାହାଣୀର ଗୋଟିଏ ନୂଆ ପରିଶିଷ୍ଟ ‘ମଂଦ ପାଣି ପାଗ ଚିଲିକାରେ’ କବିତାଟି ! ଚଢ଼େଇ ଗୁହାରେ ଠିଆ ହୋଇ ଖୋଜିବା ଝଡର ଅଙ୍ଗୁଳି ଗୁଡିକୁ, ଚିଲିକାର ଜଳ ତରଙ୍ଗରେ ଖୋଜିବା ଚିଲି ଥଣ୍ଡରୁ ଖସି ପଡିଥିବା ଗାଁ ଓ ବସ୍ତିକୁ ! ଯେଉଁଠୁ ମିଳିବ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, କାଳ୍ପନିକ ମିଥ୍ୟ ଓ ରାତିର କାଳିସୀ ନାଚ !

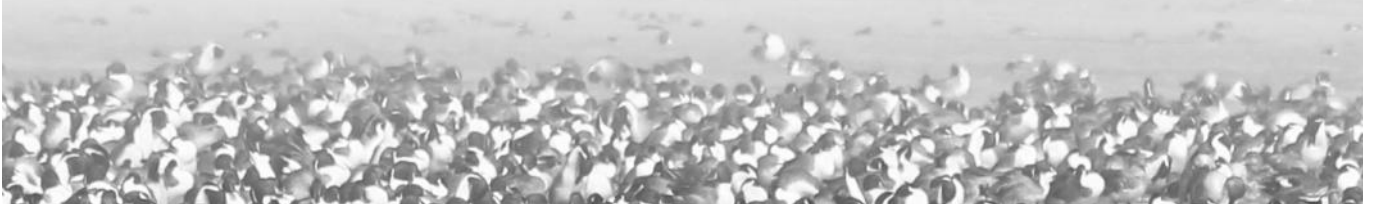
ମଝିରେ ଅନୁଷ୍ଠାଟିଏ ଚିତ୍ରିତ: କେତେ ବାଟ ଗଲେ ଦେଖାହେବ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ ସହିତ ! କେହି କ’ଣ ଖୋଜେ ମନ୍ଦ ଭାଗ୍ୟ ? ବରଂ ଏହା ସୂଚିତ କରେ ଚିଲିକାର ମନ୍ଦ ପାଗ ଝଡ ! କେଉଁ ବଡ଼ିଘରୁ ବଡ଼ିଘର ଘୁରୁଥିବ ପାଲ ଛିଡିଥିବା ଶୂନ୍ୟ ପୋତ ମୋର ! କେତେ ଉତ୍ତାଳ ଓ ଉଦାସ ଭର୍ତ୍ତି ଏଇ ଧୂନିର ଧ୍ରୁପଦୀ ! ଆନମନା କରି ପକାଏ ଚିଲିକାପରି ହରିହର ମିଶ୍ରଙ୍କ କବିତା ! ଜୀବନ ଓ ଶୂନ୍ୟ ନାବ ସମୟର ସମୁଦ୍ରରେ ଭାସୁଛି ! ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଧନ୍ୟ, ଯାହାଙ୍କ ଜୀବନ ନାବ ଏହିପରି ମର୍ମହର୍ଷୀ କବିତାରେ ଭର୍ତ୍ତି !

‘ମନ୍ଦ ପାଣିପାଗ ଚିଲିକାରେ’ ତୃତୀୟ ଛନ୍ଦ, କୁହୁକକୁ ଆବାହନ କରିଛି ଏବଂ କବିତାର ଶିଆଳୀ ଲତାରେ କାହାଣୀଟିଏ ତାର ଲୀଳା ପ୍ରକଟନ ପାଇଁ ମଂଚ କରିଛି ସଜ୍ଜିତ । ଦେଖନ୍ତୁ ସେଇ ଛନ୍ଦ-କେଉଁଠି ବାଲିସ୍ତୁପ ଉପରେ ଦେବାଙ୍କର ଉଡି ବୁଲୁଥିବା ପଣତକୁ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଅଷ୍ଟାଏ ବାଲିରେ ଏକ ମରୁ ସୌଦାଗର ଅବା କେଉଁ ଖବର ଆଣିବାକୁ ଯାଇଥିବା ଲୋକ ଅନେକ ଦିନୁ ସେଠି ହଠାତ୍ ପଥର !

ଏ ବାଲିରେ ସେହି ଫେରୁ ନାହାନ୍ତି, ପବନ କି ଅଶ୍ରୁରୋହୀ ! ତାହା କି କୁହୁକ ବାଲି ? ନା ଚିଲିକା ବାଲି ଶାପଗ୍ରସ୍ତ ? ରାତ୍ରୀ ଭାଗ୍ୟରେ ନାହିଁ ସେଠାରେ ବିଶ୍ରାମ ! ଶୋଷିଲା କଣ୍ଠ ଓ ଭୋକିଲା ପେଟ, ଶିରାଳ ମଣିଷ ଅହରହ ଜୀବିକାର୍ଜନରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ତା’ ପାଇଁ ‘ସୁଦୂର ଭୋର’ ! ‘ସୂର୍ଯ୍ୟ ଘଣ୍ଟ’ ଗୋଟିଏ ଚମତ୍କାର ଚିତ୍ରକଳ୍ପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏହି ଛନ୍ଦ ।

କାଳିଜାଲ କବିତାରେ ଝଡ ଯେମିତି ବିସ୍ମୟକର ଭାବେ ଆସିଥିଲା ଠିକ୍ ସେମିତି ବିସ୍ମୟକର ଭାବେ ଫେରି ଯାଇଥିଲା । ଚିଲିକାରେ କ’ଣ ଏହିପରି ଉଠେ ଝଡ ! ହରିହର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଶବ୍ଦର ଭୁଇଁ ଖାତାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରନ୍ତୁ ଏଇ ଚିତ୍ର:

ଭାସି ଆସେ ଶବାଧାର କେଉଁ ଦେବତାର

ଛୋଟ ଛୋଟ ଝାଉଁଶ
 ଉଚ୍ଚାଁ ଉଚ୍ଚାଁ ତାଳଗଛଗୁଡ଼ିକର
 ଆବାହନ କାଳିସୀ ନାଟରେ
 ଝଡ଼ ଯାଏ ଝଡ଼ର ବାଟରେ
 ନିଷ୍ଠୁକ ଚାବୁକ୍ ମାରି ଧୀବର ପିଠିରେ !

‘କାଳିଜାଲ’ରେ ସୁନାଖରା ବିଛେଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା, ଏଠି କିନ୍ତୁ ‘ଫେରି ଆସେ ଅମୁହାଁ ଅନ୍ଧାର !’
 ଗୋଠ ଫେରା ମଇଁଷିପଲ୍ଲୁ ଏବଂ ନିଶ୍ଚଳ ପାଣିକୁ ଫେରି ଆସେ ହଜିଯାଇଥିବା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଓ ପ୍ରବାଳର ନଗ୍ନ !
 କବିତାର ଶେଷଛତ୍ର, କେହି ଜଣେ ଆବାଜ ଦିଏ- ପଳାତକ ରାଜହଂସ ଆସ ଆସ କେହିନାହିଁ ନିଘୋଡ଼ ଅନ୍ଧାର !

ପଳାତକ ‘ରାଜହଂସ’, ସେ କିଏ ? ଗୋଟିଏ ସଂଦିଗ୍ଧ ପ୍ରତୀକ ! ...the poetic use of words is not essentially communicative. (ଦି ପ୍ରୋବ୍ଲେମ୍ ଅଫ୍ ଆର୍ଟ୍, ସୁସାନୀ କେ ଲାଙ୍ଗର) ! ଏହା ଏକ କବିତାର ସୁନ୍ଦର ଉପାଦାନ, କବିତା ହୋଇ ଦିଶୁଛି ଚକ୍ଚକ୍ । ନିଘୋଡ଼ ଅନ୍ଧାର ଭିତରକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଚିଲିକା ଭିତରେ ଆସି ଥାଏ ରାଜହଂସ ! ଏଠି ତା’ ପାଇଁ ମୃଣାଳ ନାହିଁ, ଅଛି ପ୍ରଚୁର ମସ୍ତକ ! ଅଛି ଖାଦ୍ୟ ଓ ସ୍ବପ୍ନ ।

ସଂଚୟ ଖାତାପରି ଅପ୍-ଟୁ-ଡେଟ୍ ହେବା ପାଇଁ ଏଠି ଖୋଲା ହୋଇ ରହିଛି ଅସଂଖ୍ୟ ଜୀବନର ଢୁଙ୍ଗ ଖାତା ! ଚିତ୍ରିତ ଚିଲିକା ଚିତ୍ର ନୁହେଁ, ଆକାଶ ଓ ନୀଳ ଜଳରାଶି ମାଧ୍ୟମରେ ପୃଥିବୀର ମିଳନ ଗାଥା ! ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅମୃତର ଘନନୀଳ ଅନୁଭବ, ଅନବଦ୍ୟ !

□□□

ଶବ୍ଦ ଘର, ଗୋଡ଼ିସାହି, କଟକ-୭୫୪୦୦୭

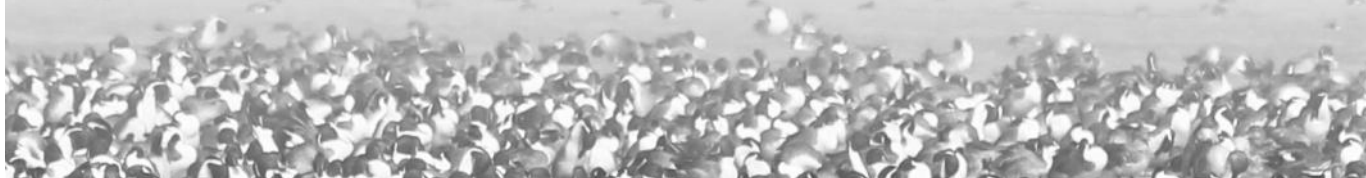
ମୋ-୯୪୩୭୭୪୦୨୭୪

ଚିଲିକାର କଥା, ଚିଲିକାର କବିତା

ଡକ୍ଟର ହୃଷୀକେଶ ମଲ୍ଲିକ

ଚୀନ୍ ଭାଷିକ ଶବ୍ଦ ‘ଚେ.ଲି.ତାଲ’ରୁ ‘ଚିଲିକା’ ଶବ୍ଦର ସୃଷ୍ଟି । ‘ତାଲ’ ବା ‘ତାଲ’ ଅର୍ଥ ଖାଲ । ବିକଳ ମତ ହେଉଛି- ‘ଚୁଲୁ’ ଶବ୍ଦରୁ ‘ଚୁଲକ’ ହୋଇ ଚିଲିକାର ସୃଷ୍ଟି । ପୂର୍ବେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରକୁ କଳିଙ୍ଗ ସାଗର ଓ ଏଥିରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଉପସାଗରକୁ ଚୁଲୁ କଳିଙ୍ଗ ସାଗର କୁହାଯାଉଥିଲା । ମାତ୍ର ଏଇ ଲେଖକର ବିନମ୍ର ମତ ଯେ ‘ଚେଲି, ତାଲ’ ବା ‘ଚୁଲୁ’ ନ ହୋଇ ‘ଚୁଲୁକ’ ଶବ୍ଦରୁ ‘ଚୁଲୁକ’ ବା ‘ଚୁଲୁକା’ ହୋଇ ପରେ ଏହା ‘ଚିଲିକା’ରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବା ଅଧିକ ଯୁକ୍ତି ସଙ୍ଗତ । ଚୁଲୁକ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପଙ୍କ, କାଦୁଅ, ଗଣ୍ଡୁଷ (ଚଳା) ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳପାତ୍ର । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟ ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଗଣ୍ଡୁଷ ବା ଚଳା ସଦୃଶ ଓ ସାଗର ତୁଳନାରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଏକ ଜଳକୁଣ୍ଡ । ପୁଣି ସଂସ୍କୃତ “ଚିଲ୍ଲିଖ” (ଗୁଣ୍ଡିଚା ଚମ୍ପୁ)ର ଅର୍ଥ ପଙ୍କ ବା ପଙ୍କୁଆ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଞ୍ଚଳ ହୋଇଥିବାରୁ ‘ଚୁଲୁକ’ ଶବ୍ଦ ସହ ଏହାର ଅର୍ଥ ସାମ୍ୟ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । ‘ଚିଲିକା’ ଶବ୍ଦ ଯଦି ଅପଭ୍ରଂଶ ‘ଚିଲ୍ଲିଖ’ ବୋଲି ଏକ ଅନୁମାନ ହୁଏ, ତେବେ ‘ଚୁଲୁକରୁ’ ‘ଚିଲିକା’ ସୃଷ୍ଟିରେ କୌଣସି ଅସଙ୍ଗତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହୁଏ ନାହିଁ । ‘ଚିଲି’ ବା ମାଛରକା-ଚିଲ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହେତୁ ହୃଦୟ ନାମ ‘ଚିଲିକା’ ହୋଇଥିବାର ପରିକଳ୍ପନା ବେଶ୍ ଅବଂଶୀନ ମନେ ହେଉଥିବାରୁ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ‘ଚିଲିକା’ର ନାମ ‘ଚିଲ’ ଶବ୍ଦରୁ ହୋଇଥିବା ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ମନେହୁଏ ନାହିଁ । ଚୀନ୍ ପରିବ୍ରାଜକ ହୁଏନ୍ସାଂ ତାଙ୍କ ‘ଭାରତ-ବିବରଣୀ’ (ଖ୍ରୀ.୨୩୯)ରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶା ଉପକୂଳରେ ‘ଚେଲିତାଲୋ’ ନାମକ ଏକ ବନ୍ଦର ଥିବା ବିଷୟ ଯାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ‘ଚିଲିକା’ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡାର୍ କନିଂହାମ୍ ବର୍ଣ୍ଣିତ ‘ସ.ଲି.ଚା.ତା.ଲୋ’ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ବା ପୁରୀ ନୁହେଁ; ଚିଲିକା । ଚିଲିକା ହେଉଛି ଏସିଆର ବୃହତ୍ତମ ଲୁଣିହ୍ରଦ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦ କେବେ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା- ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଐତିହାସିକ ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହି ହ୍ରଦ ଯେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୬୦୦ ବା ଯଥେଷ୍ଟ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ରକ୍ତବାହୁର ପୁରୀ ମନ୍ଦିର ଆକ୍ରମଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀବେଳକୁ ‘ଚିଲିକା’ ବେଶ୍ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ତେବେ ଚିଲିକା କିପରି ସୃଷ୍ଟି ହେଲା- ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଇତିହାସ ସ୍ପଷ୍ଟ । ନନ୍ଦଲାଲ ଦେ ତାଙ୍କର ‘ପୁରାତନ’ ଏବଂ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଭାରତର ଭୌଗୋଳିକ ଅଭିଧାନରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ମାଳଭୂମିର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ଅବସ୍ଥିତ । ଏକ ଦୀର୍ଘ ବାଲୁକାସ୍ତୂପ ଏହାକୁ

ବଙ୍ଗୋପସାଗରରୁ ପୃଥକ୍ କରେ । (ଯାହାକୁ ପୁରାଣ କହେ ଉଷା-ଅନିରୁଦ୍ଧ ବିବାହ ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ସଂଘଟିତ ହରିହର ଯୁଦ୍ଧରେ ଭୂମି ବିଦାୟ ହୋଇ ଚିଲିକାର ସୃଷ୍ଟି) । ‘ଓଡ଼ିଶା ଜିଲ୍ଲା ଗେଜେଟିୟର୍-ପୁରୀ’ ଏହାକୁ ଆହୁରି ସ୍ପଷ୍ଟ କରି କହେ ଯେ, ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୀ ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୁଆ ଦ୍ଵାରା ଅବକ୍ଷିପ୍ତ-ବାଲୁକାସୃଷ୍ଟ ଏକ ବନ୍ଧ ମହାନଦୀ ଆନାତ ପଟୁସ୍ତୂପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଠିତ ହେବା ଦ୍ଵାରା ସମୁଦ୍ରରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ‘ଚିଲିକା’ର ସୃଷ୍ଟି । ୧୯୫୦ରେ କ୍ରମ ସଂକୃତିତ ଚିଲିକାର ବର୍ଷାକାଳୀନ ଆୟତନ ୧୧୬୫ ବର୍ଗ କି.ମି ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳୀନ ଆୟତନ ୯୦୬.୫ ବର୍ଗ କି.ମି. ଥିଲା । ଚିଲିକା ସହ ସଂଯୁକ୍ତ ନଦୀମାନେ ହେଲେ ଦୟା, ଭାର୍ଗବୀ (ମହାନଦୀର ଶାଖା), ଲୁଣା, ମଲାଗୁଣା, କୁସୁମୀ, ମନ୍ଦାକିନୀ, ବାଘଛାଲ, କଂସାରି ଓ ଶାଳିଆ ପ୍ରଭୃତି । ଚିଲିକା ଗର୍ଭରେ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବୀ ‘କାଳିଜା’ଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ଓଡ଼ିଶା ବିଶେଷକରି କୋଙ୍କଦ (ଚିଲିକା ଅଞ୍ଚଳ ଯାହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ)ରେ ତନ୍ତ୍ର ଓ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଭୌମକରମାନଙ୍କର ରାଜତ୍ଵ କାଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଷ୍ଟମରୁ ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା ସମ୍ଭବ । ଯଦିଓ କେହି କେହି ଏ ଦେବୀଙ୍କୁ ଖ୍ରୀ. ୧୭୩୬ରେ ବାଣପୁର ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସଂସ୍ଥାପିତା ‘କାଳୀ’ ଓ ଖ୍ରୀ. ୧୮୧୫ରେ ବାଣପୁରରୁ ଉଠି ଆସିଥିବା ଗୁରୁବାୟା ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପୁନଃନିର୍ମିତ ‘କାଳୀଜାୟୀ’ ବୋଲି କହନ୍ତି । ମାତ୍ର ହେତୁ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ କାଳୀଜାୟୀ ‘କାଳୀ’ ନୁହନ୍ତି, ତାନ୍ତ୍ରିକ ଭୈରବୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଷ୍ଟଭୂଜା, ଚାମୁଣ୍ଡା; ଯେପରି ଚିଲିକାର ଚାମୁଣ୍ଡା ଦେବୀ ବାରଯାଇ ।

ବହୁ ପାହାଡ଼ ଗୁହା, ନଳବଣ, ଦେବଦେବୀ, ଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ନାନା ପକ୍ଷୀ, ହରିଣାଦି ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ଓ ମହାଧି ନାନା ଜଳଚର ଜୀବଙ୍କ ବିହାର ବିଚରଣରେ ଅହରହ ଆଲୋଡ଼ିତା, କେବେ ଲାସ୍ୟମୟୀ କେବେ ଗୁମାମୀ ପୁରାଣ-ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏହି ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବହୁମତେ ବାଙ୍ଗମୟ ହୋଇ ଉଠିଛି । ୧୬୧୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୭୩୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ (କଲ୍ୟାଣ ମଲ୍ଲକଙ୍କ ତଳା ଖାଁ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁ ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀଙ୍କ ଆକ୍ରମଣର ଶିକାର ନାଳାଦ୍ରିନାଥ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଚିଲିକା ହୋଇଛି ଅଭାବ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ-ଏଇ ଚିଲିକା ପୁଣି ସାକ୍ଷୀ ଜନଶ୍ରୁତି ବିଦିତ ତାଙ୍କ କାଞ୍ଚି ଜୟର । ଓଡ଼ିଶାର ଶେଷ-ପରାଧୀନତା (୧୮୦୩ରେ ‘ଚିଲିକା’ର ତତ୍ତ୍ଵକିନାର ବାଲିବନ୍ତ ଦେଇ ଇଂରେଜମାନେ ପୁରୀ ଦଖଲ କରିଥିଲେ) ଓ ପହିଲି ସ୍ଵାଧୀନତା-ଲଢ଼େଇ (୧୮୧୭ରେ ଦେଓଗାଁରେ କୃତ୍ତିବାସ ପାଟ୍ଟଶାଣୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ଚିଲିକା ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ବାଣପୁରରୁ ଫିରିଙ୍ଗି-ଶାସନର ପ୍ରତିରୋଧ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ଯାହାର ମୂଳସାକ୍ଷୀ ବି ଚିଲିକା । ସୁଦୂର ସାଇବେରିଆ ଲଦାଖ୍ ଓ କେନ୍ଦ୍ର-ଏସିଆର ଜାତି ଜାତି ପରଦେଶୀ ଚଢ଼େଇ ଗୁହରେ ମଲିନୀ, ନୀଳ-ବସନା ଚିଲିକା (ବାରରକ୍ତର ଲୋହିତ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତରେ ତିଆରି ଯାହାର ପାଟଧଡ଼ି...) । ତା’ର ଅତିଥି ଓ ଅପତ୍ୟ ସ୍ନେହର ଅକାର୍ଯ୍ୟରେ କେବଳ ଓଡ଼ିଶା ବା ଭାରତ ନୁହେଁ, ସାରା ବିଶ୍ଵର ସେ ଅବିକଳ ଜନନୀ । ସୁଖଦୁଃଖ ହାନିଲାଭରେ ଏକାନ୍ତ ନିଜର ହୋଇ ନିଃସହାୟ ନିଦରବା ମଣିଷଙ୍କୁ ଆପଣେଇ ରଖୁଥିବା ଚିଲିକା ପରି ଜଳଖଣ୍ଡ ଆଜଗତ କୃତିତ ପରିଦୃଷ୍ଟ । ଦରଦୀ ମାନବ-ସଖୀ । ଖୁବ୍ ବିଜନା, ପୁଣି ଭାରି ଭୀଷଣା, ସୁଧାରା, ଶାନ୍ତା ପୁଣି କ୍ଷଣ-କୋପିତା, ମତି ଓ ମନରେ ପ୍ରାୟ-ଅଧରା ଏହି ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ଓଡ଼ିଆ ବାକ୍-ମନାଷା ଯେ କେଉଁ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ କାଳରୁ ଚଳଚଞ୍ଚଳା ହୋଇ ଆସିଛି, ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । ଲୀଳା-ବିଧୂତା ‘ଚିଲିକା’ର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ବାଙ୍ଗମୟରୁପ ସହସା ଏଇ ଲେଖକ ପାଖରେ ସାମୁଦାୟିକ ଭାବେ ସୁଲଭ ନୁହେଁ । ସୁତରାଂ ନିକଟ ଉପଲବ୍ଧ କେତେକବିଶିଷ୍ଟ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟ ଓ କବିତା ବା ତହିଁର ଖଣ୍ଡିତାଂଶକୁ ନେଇ ଏକ କାମଚଳା ଆକଳନ ମାତ୍ର ହେଉଛି ଏହି ନିବନ୍ଧ ।

‘ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ’ରେ ଚିଲିକାର ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି । ଏହିପରି- ‘ଚିଲିକା ହ୍ରଦେ ସହସ୍ରଂ ତୁ ସୁପୋତା ଜଳଗାମିନୀ’ ଅର୍ଥାତ୍ ‘ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ଜଳଗାମୀ ସହସ୍ର ସୁପୋତା’ । ମହାକବି ସାରଳାଦାସ ତାଙ୍କ ‘ମହାଭାରତ’ର ବନପର୍ବରେ ‘ଗଜ-କଚ୍ଛପ-ଯୁଦ୍ଧ’ର ପରିଣତିରୁ ‘ସେ ଚିଲିକା ହେଲା ମହାଭଦ୍ର ପ୍ରମାଣେ’ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । କବି ସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ରଚନାରେ ‘ଚିଲିକା’ର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଉଲ୍ଲେଖ ନ ଥିଲେ ବି ‘ଲାବଣ୍ୟବତୀ’ କାବ୍ୟର ସପ୍ତଦଶ ଛାନ୍ଦରେ ସିଂହଳ ଦ୍ଵୀପକୁ ଉତ୍କଳୀୟ ଜଳ ଯାତ୍ରାର ପ୍ରସଙ୍ଗ (“ବହିତ୍ର ଲାଗିଲା ଯାଇ ସିଂହଳ ଦ୍ଵୀପରେ/ ସାଧବ ଯୁବତୀମାନେ ଅତି ପ୍ରମୋଦରେ/ ଗଲେ ବହିତ୍ର ବନ୍ଦାଭ/ଅର୍ଯ୍ୟଥାଳିମାନଙ୍କରେ ହୁଳହୁଳି ଦେଇ”) ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି, ତା’ର ନେପଥ୍ୟରୁ ‘ଚିଲିକା’ର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ-ଶ୍ୟାମଳ-ତନିମା ନଦିଶି ମଧ୍ୟ ଦିଶିଯାଏ । ଉଲ୍ଲେଖର ବିଷୟ ଏହିଯେ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଚିଲିକାକୁଳସ୍ଥ ବାଣପୁରର ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରି

ସେଠାରେ କିଛି କାଳ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ବାଣପୁର ରାଜକନ୍ୟା କାବ୍ୟ-ଶାସ୍ତ୍ର ବିନୋଦିନୀ ଥିଲେ ଓ କାବ୍ୟ-ରଚନାରେ ଭଞ୍ଜ କବିଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସହାୟକା ଥିଲେ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ‘କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ରାନନ ଚମ୍ପୂ’ର ରଚୟିତା କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ରଥ ଥିଲେ ଚିଲିକାକୂଳସ୍ଥିତ ଖଲିକୋଟ ନିବାସୀ । ଚିଲିକାର ବିଜନ ତଟଭୂଇଁ ଥିଲା ଉତ୍ତ-ବାଗଦେବୀଙ୍କ ବରପୁତ୍ର ଏହି ଦୁଇକବିଙ୍କର କାବ୍ୟ-ସାଧନାର ପ୍ରେରଣା-ଭୂମି । ରାଧାନାଥ କବିଦ୍ବୟଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତିର ସହ ‘ଚିଲିକା’ରେ ସ୍ମରଣ କରିଛନ୍ତି: “ପୂଜିଲେ ଯେସନ ମଞ୍ଜି ନିରଜନେ, ତୋ’ ମଧୁର-ରୂପ-ମଧୁ-ଆସ୍ବାଦନେ । ଭାଗ୍ୟବାନ ବେନି ବାଣୀଙ୍କ କୁମର, କବି ବଳଦେବ ଭଞ୍ଜ ବୀରବର ।”

କବି ରାଧାନାଥଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ୧୮୯୦ (୧୯୯୧ ?) ମସିହାରେ ରଚିତ ‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟ ହେଉଛି ଭାରତର ‘ଖ୍ୟାତିଗ୍ରନ୍ଥ’ରେ ଉତ୍କଳ-ପ୍ରକୃତିର ଆଦ୍ୟ ସ୍ଵାକ୍ଷର । ଚିଲିକାର ଭୌଗୋଳିକ ଓ ଐତିହାସିକ ବିଭବର ବହୁ ଆକର୍ଷକ ଓ କାଳ୍ପନିକ ଉଲ୍ଲେଖ ମୂଳରେ ନିହିତ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଟି ହେଲା- ସବୁଯାକ ଉଲ୍ଲେଖ କବିଙ୍କର ଦୁଃଖଦତ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଚକ୍ଷୁର ପରିଣତି । ଯେଉଁଠି ଦୁଃଖ, ବିୟୋଗ ଓ ଜୀବନ ନଶ୍ଵରତା-ସେଠି ରାଧାନାଥ ବେଶ୍ ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ସ୍ଵାଭାବିକ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିପ୍ରା-ସ୍ରୋତ ଓ ଖର୍ବ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଜଗତ-ଖ୍ୟାତ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ‘ଚିଲିକା’ର ସାରସ୍ଵତ-ଅଖ୍ୟାତି ସର୍ବୋପରି ରାଧାନାଥଙ୍କ ମନରେ ଗଢ଼ି ତୋଳିଛି ଯେଉଁ କାବ୍ୟିକ-ଆଲୋଚନ-ତା’ରି ଲଳିତ ଜବାବ ହେଉଛି ‘ଚିଲିକା’ । ମାମୁଲି କବିଙ୍କ ପରି ରାଧାନାଥ କେବଳ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । ଦେଖନ୍ତି ଦୃଶ୍ୟବାଟ ଦେଇ ଦୃଶ୍ୟର ଗଭୀରତମ ଅନ୍ତରାଳକୁ । ଯଥା:- “ମୀନ-ଆକର୍ଷଣ ଆଶେ ପୋତପାଳ, ତରଣୀରେ ଜାଳି ଦେଲାଣି ମଶାଳ । ଭବେ ପାପମୂର୍ତ୍ତି ପରି ଅଟେ ସେ, ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣେ ମାରାତୁକ, ରୂପେ ରମ୍ୟ ଦିଶେ । ପାପ-ଗର୍ଭେ ଯେହ୍ନେ ପଡ଼ଇ ଅଜ୍ଞାନ, ତରୀ-ଗର୍ଭେ ମାନେ ତେଜ୍ଞ ଦେବେ ପ୍ରାଣ ॥ ତରଙ୍ଗେ ଦୋହଲି ଦୋହଲି ବୋଇତ, ଥରେ ଦିଶେ ଥରେ ହୁଏ ଅନ୍ତର୍ହିତ । ଦୁଃଖୀ ମନେ ଆଶା ଉତ୍ଥାନ ପତନ- ପ୍ରାୟେ ଶିଖା ଉଠେ ପଡ଼େ ଘନଘନ ।” ଏପରି କାବ୍ୟ-ଦୃଷ୍ଟି କେବଳ ପାର୍ଥିବ ନୁହେଁ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ । ଆପାତଃ ମହୋତ୍ସବମୟ ଜୀବନର ବାହ୍ୟ କୋଳାହଳ ଭିତରେ ଯେଁ କବିଦୃଷ୍ଟି ପାଠକକୁ ମନେ ପକାଇଦିଏ ଆପଣାର ନଶ୍ଵରତା, କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁରତା, ସେଇ କାଳଜୟୀ କ୍ଲାସିକ୍ କବିଦୃଷ୍ଟିକୁ ଚିହ୍ନର ଗ୍ରାହକେ ଅନାୟାସରେ ଆବିଷ୍କାର କରିପାରିବେ ‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଧାଡ଼ି ଓ ପ୍ରତିଟି ଚିତ୍ରରୁ । (ଭଗ୍ନ ଦୁର୍ଗ, ଜରା ଜର୍ଜର ଦେଉଳ, ଶୈବାଳ-ଅରଣ୍ୟ-ଲତା ଗୁଳ୍ମାକୁଳ । ମୂର୍ତ୍ତିମତୀ ହୋଇ ଭବ ଭଙ୍ଗୁରତା, ପ୍ରତିଧ୍ଵନି-ଛଳେ କହେ ଯହିଁ କଥା ।”) ଯେଉଁଠି ନୈରାଶ୍ୟ ଓ ନିକାଞ୍ଚନତା, ପ୍ରକୃତିର ସେଇ ସେଇ ବିନ୍ଦୁରେ ରାଧାନାଥ-କାବ୍ୟ-କ୍ୟାମେରା ସ୍ଥିର ହେଇ ଯାଇଛି । ଏଣୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ବର୍ଷନା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତାରକିତ ଆକାଶ ଅପେକ୍ଷା ନିଃସଙ୍ଗ ଆକାଶ ତାଙ୍କୁ ବେଶି ଡୋରି ଲଗେଇଛି । (“ତାରାଟିଏ ରାଜି ତାରାପତି ପାଶେ, ବେନିଏ କରନ୍ତି ରାଜ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧାକାଶେ ।”) ପୁଣି ଦୈତ୍ୟ ରକ୍ତବାହୁର ସଲିଳ-ସମାଧି ବର୍ଷନା ଅବସରରେ ରାଧାନାଥ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ରାଗ-ରଞ୍ଜିତ ନୀଳ-ଚିଲିକାରେ ଅସୁର ନିଧନର ଲଞ୍ଜିତ ସ୍ଵରୂପ ଚିଲିକା ଗର୍ଭକୁ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହେଁମବତୀ କାଳାଜୟୀଙ୍କ ତ୍ରିଶୂଳର ଯେଉଁ ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିଛନ୍ତି; ତାହା ଶତ୍ରୁର ସଂହାରରେ ପରିତୃପ୍ତ ପ୍ରତିଟି ଉତ୍କଳାୟତାର ଜାତୀୟ ଆକାଂକ୍ଷାକୁ ଯଥାର୍ଥରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ କରିଛି । କାହିଁ ‘ଅସ୍ମିତା’ (ମୁଁ ଅଛି ଏହି ଜ୍ଞାନ)ର ଅନୁଭବ, କାହିଁ ପୁଣି ଦୂର ଆକାଶର ତାରକା; କାହିଁ ହୃଦୟର ‘ବିସ୍ମୟ’ ପୁଣି କାହିଁ ଖର-ସୌରକର (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ) ରାଧାନାଥ କାବ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ଏକାକାର ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ଅନୁଭୂତିର ପାର୍ଥିବ-ସାମାବଦ୍ଧତା ଶୀର୍ଷମୁଖୀ ଉତ୍ତରଣରେ ପାଠକକୁ ଅଭିଭୂତ କରେ । ଆକାଶ ନିଶୀଥରେ ‘ତାରକିତ’ ହୁଏ । ମାତ୍ର ଅଗଣିତ ହଂସଙ୍କ ବିହାରରେ ଚିଲିକାର ନୀଳ-ବନ୍ଧ ‘ତାରକିତ’ ହୋଇଉଠେ ରାଧାନାଥଙ୍କ କବିତ୍ଵରେ । ଜଟିଆନାସୀକୁ ତିନିଆଡୁ ଚିଲିକାର ଜଳ ଠେଲି ରହିଛି- ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କବି କହନ୍ତି: “ତିନି ଆଡୁ ଯାକୁ ତର୍ଜି ବାଟିଦଳ” । ଗର୍ଜି ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ-ମୋହକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଏଠାରେ ତର୍ଜି ଶବ୍ଦର ସତର୍କ-ଚୟନ ରାଧାନାଥଙ୍କୁ କେବଳ ତାଙ୍କ ସମକାଳୀନ କବିତାରେ ନୁହେଁ, ସାମ୍ପ୍ରତିକ କାଳରେ କିମ୍ବା ଏକ ବିସ୍ମୟକାରୀ କାଳ-ନିରପେକ୍ଷ-ପ୍ରତିଭାରୂପେ ଚିହ୍ନିତ କରାଇଥାଏ । ଧାଡ଼ି କଥା ତ ଭିନ୍ନ, ଶବ୍ଦଟିଏ ବି ବାଉଁର ଯାଇନାହିଁ ‘ଚିଲିକା’ରୁ ରାଧାନାଥଙ୍କ ବୋଲ ନ ମାନି । ବାୟା ବାୟାବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ନିର୍ଭୀକ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଥିବା ତୁଙ୍ଗ ତାଳଗଛର ସ୍ନେହାଞ୍ଜଳି ଛାୟା ଭିତରେ ‘ଆତ୍ମକଷ୍ଟ

ବରଦାସ୍ତ ପୂର୍ବକ ପରକଷ୍ଟ ସଂହାରକ' ଦରଦା-ମାନବିକତାର ସନ୍ଧାନ କରିଥିବା ରାଧାନାଥ ଉଭୟ ଅସାମାନ୍ୟ ଓ ସାମାନ୍ୟ-ପାଠକର ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ପ୍ରସାରଣ ଓ ପ୍ରମଶନ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଅବକାଶ 'ଚିଲିକା'ରେ ଛାଡ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି, ତା'ର ତୁଳନା ସମକାଳୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ନୁହେଁ, ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ବି ବିରଳ । ଭାରତୀୟ ପ୍ରକୃତିର ତୁଙ୍ଗ ମହିମ୍ନ, ଭୀମ-ଭୈରବ ବିଶାଳତା ମଝିରେ ଚିର ଅପାଶୋର ଅନ୍ତରଙ୍ଗୀ ସଖାଟିଏ କରି ଚିଲିକାର ଉପସ୍ଥାପନ, ସେ ଯାବତ୍ ହେୟ ଓ ଅଜ୍ଞାତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଚିଲିକା ପ୍ରତି ଆଲୋଚ୍ୟ କାବ୍ୟ-ଖଣ୍ଡ-ରାଧାନାଥଙ୍କ ସାରସ୍ୱତ ସ୍ୱାକୃତି ମାତ୍ର ନୁହେଁ; ଅଧିକନ୍ତୁ ଏହା ଚିଲିକା ଓ ଚିଲିକା ମାଧ୍ୟମରେ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳକୁ ମହାଭାରତୀୟ ସ୍ୱାକୃତି । ଚିଲିକାର ପଶ୍ଚିମ ତୀରରେ ପଶ୍ଚିମ ଜୀବନଯାପନ ଯଦିଓ କବିଙ୍କ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ; ତଥାପି 'ଚିଲିକା' କାବ୍ୟରେ କବିଙ୍କର ଏହି ପ୍ରତ୍ୟାଶା ଏତେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଓ ଉତ୍ତରଳ ଭାବେ ଅକ୍ଷରାୟିତ ହୋଇଛି ଯେ, କେବେକେବେ ବିଜନ ଜଟିଆନାସାକୁ ଚାହିଁଦେଲେ (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା କକ୍ଷନାରେ), ତା'ରି କ୍ଷମାମୟ ଚରଣ ତଳେ ଆଦୌ ଗଡ଼ା ହୋଇ ନ ଥିବା ରାଧାନାଥଙ୍କ କଚ୍ଛିତ-କୁଟୀରର ନିକାଞ୍ଚନତା ଓ ସେଇ ନିକାଞ୍ଚନତା ଭିତରୁ ତାଙ୍କ ନିରବିତ-ସନ୍ନ୍ୟାସ ହଠାତ୍ ଦିଶିଯାଇ ଡିରୋହିତ ହୋଇଯାଏ । ଅସତ୍ୟରେ ସତ୍ୟ ଓ ସତ୍ୟରେ ଅସତ୍ୟର ଉଦ୍‌ଭାସନ ଯଦି ହୁଏ ଶାଶ୍ୱତ କବିତା, ତେବେ ସେଇ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରାଧାନାଥଙ୍କ 'ଚିଲିକା' ଯେ ଏକ କାଳଜୟୀ ସୃଷ୍ଟି, ଏକଥା କବିତାର ଯେକୌଣସି କଠୋର କଷଟି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବ ନିଶ୍ଚୟ ।

ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ଆଖି ଉଠାଇବା ମାତ୍ରେ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକଙ୍କ ସଶ୍ରବ୍ଧ କାବ୍ୟ-ଦୃଷ୍ଟି ନିବନ୍ଧ ହୁଏ ସତ୍ୟବାଦୀ ଯୁଗର ଦରଦା, ମାନବବାଦୀ କବି ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ରଙ୍କ 'ଆଲୋଚ୍ଚକା'ସ୍ଥ 'କାଳିଜାଲ' ଗାଥା କବିତାଟିରେ । 'ଆଲୋଚ୍ଚକା'ରେ ସ୍ଥାନିତ ମୋଟ ଦଶଟି ଗାଥା କବିତା ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ 'ଚିଲିକା' ସହ ସଂଯୁକ୍ତ ଆଠଟି । ରାଧାନାଥ-ଚିତ୍ରହାରୀ 'ଚିଲିକା'ର ପଶ୍ଚିମ-ତୀରରେ 'ମାମୁ-ଭଣଜା' ପାହାଡ଼ର ଅବସ୍ଥିତି । 'ମାମୁ' ପାହାଡ଼ ଆକାରରେ ଛୋଟ ଓ 'ଭଣଜା' ପାହାଡ଼ ଆକାରରେ ବଡ଼- ଏହା ଭୂଗୋଳ । ମାତ୍ର ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି- ମାମୁ ବାଣୀସୁର ଭଣଜା ଯମେଶ୍ୱର ସହ ଯୁଦ୍ଧକରି ପରିଣତିରେ ତାକୁ ବଧ କରିଥିବାରୁ 'ମାମୁ' ପାହାଡ଼କୁ ସ୍ୱକୃତ ପାପରୁ ଛିଡ଼ି ଛିଡ଼ି ଛୋଟ ଓ ଭଣଜା ପାହାଡ଼ଟି ସ୍ୱକୃତ ନିରପରାଧ-ପୁଣ୍ୟ ବଳରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ହୋଇଛି । ମାମୁ ଓ ଭଣଜା ଉଭୟେ ପାହାଡ଼ ବା ପାଷାଣ ହୋଇ ଆପଣା ଆପଣାର କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ଜନ ପ୍ରତ୍ୟୟର ଆଧାର ହେଉଛି ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ 'ମାମୁ ଭଣଜା' ଗାଥା କବିତାର ବିଷୟବସ୍ତୁ, ଯାହା ତାଙ୍କ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଲେଖନୀର ଅମୃତ ସ୍ପର୍ଶରେ ହୋଇଛି କାଳଜୟୀ । କିନ୍ତୁ 'ଆଲୋଚ୍ଚକା' ଗ୍ରନ୍ଥର ସମସ୍ତ ଗାଥା ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକର ହୃଦୟ ଅଧିକ ଜୟ କରିଛି 'କାଳିଜାଲ' । କାଳିଜାଲର ବିଶେଷତ୍ୱ ଅନେକ । ପ୍ରଥମ ହେଲା- କବି ଏହି 'ଆଖ୍ୟାୟିକା'ରେ ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ସଚେତନ ଭାବେ ତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି । ରାଧାନାଥଙ୍କ ଚିଲିକା (୧୮୯୨ରେ ପ୍ରକାଶିତ)ରେ 'କାଳିଜାଲ' ପରିବର୍ତ୍ତେ 'କାଳୀଜୟୀ' ("କାଳୀଜୟୀ ଶୈଳେ ଦେବୀ ହୈମବତୀ, /ଉଭା ହୋଇ କଲେ ସଂକେତ ତୋ ପ୍ରତି ।") ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ମାତ୍ର ତା'ର ଛ' ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ୧୮୮୬ରେ ପ୍ରକାଶିତ 'ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା' (୧୯୬୮ରେ 'କଟକ ଚେତନା କମ୍ପାନୀ' ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପଞ୍ଚଦଶ ସଂସ୍କରଣ)ରେ ଯଦିଓ 'କାଳିଜାଲ' ଶବ୍ଦ ପରିଦୃଷ୍ଟ, କିନ୍ତୁ ଏଇ ଲେଖକର ଆଶଙ୍କା ହୁଏ ଯେ 'କାଳୀଜୟୀ' ଭ୍ରମ ବା ଅଜ୍ଞତାବଶତଃ ଏଥିରେ କାଳିଜାଲ ବୋଲି ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଯାଇଛି । କାରଣ ରାଧାନାଥ ଇତିହାସ ସମର୍ପିତ ସୂତ୍ରରୁ 'କାଳୀଜୟୀ' ଶବ୍ଦକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ଓ 'କାଳୀଜୟୀ'କୁ ହୈମବତୀ (ପାର୍ବତୀ) କହୁଥିବାରୁ 'କାଳୀ' ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ନିରାହ ଗାଁ ଝିଅ ଜାଇ ବା ଚାମୁଣ୍ଡା ରୂପରେ ନୁହେଁ । ଏଇଠି କଥାରଖି 'ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା'ରେ 'ଚିଲିକା' ଓ 'କାଳୀଜୟୀ' ବର୍ଣ୍ଣନା କିପରି ରାଧାନାଥଙ୍କ ଲେଖନୀରେ ଜୀବିତ ହୋଇ ରହିଛି, ତା'ର ଉଲ୍ଲେଖ ଦେବାର ଲୋଭ ମୁଁ ସମ୍ଭରଣ କରିପାରୁନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁଷ୍ପାଭିଷେକ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଦେବଦେବୀ ପୁରୀ-ବଡ଼ଦାଣ୍ଡରେ ଠୁଳ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପରିଚୟ ଦେବା କ୍ରମରେ କାଳୀଜୟୀଙ୍କ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିଯାଇଛି, ସେଠି ରୂପପାୟୀ ଚିଲିକା-ଚିହ୍ନର ରାଧାନାଥ କିୟତ୍ ଆଦୃବିସ୍ମତ ଓ ଏହି ହେତୁରୁ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଗଳ୍ଭ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ପକ୍ଷପାତିତା ଦୋଷରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରି ହୁଅନ୍ତା । ମାତ୍ର 'ଚିଲିକା' ଓ 'କାଳୀଜୟୀ'ଭକ

ବର୍ଷନାର ବାର୍ତ୍ତାରେ କବି ପାଠକଙ୍କୁ ଏପରି ଧସାଇ ନେଇଛନ୍ତି ଯେ, ତା’ ମନରେ ସ୍ବାଭାବିକ ଭାବେ ସଂଚାରିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ଅଭିଯୋଗ ପ୍ରବଣତା ସେଇ ସ୍ରୋତରେ ଆପଣାର ଅଜ୍ଞାତରେ କେଉଁଆଡ଼େ ଧୁସ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି । ରାଧାନାଥଙ୍କ ବର୍ଷନାଟି ଏଥର ପଢ଼ନ୍ତୁ-

“ଚିଲିକା-ଲହରୀ-ମାଳିକା-

ଭେଦି ଗିରି ଉତ୍ଥତ,

ଚଉଦିଗେ ନୀଳ ଚିଲିକା-

ବକ୍ଷ ତରଙ୍ଗାୟିତ ।

ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକେ ଯହିଁ ନିଶୀଥେ

ଜଳଦେବୀ-ସଙ୍ଗୀତ,

ଶୁଣନ୍ତି ଚକିତେ ନାବିକେ

ଦୂରେ ବାହୁ ବୋଇତ ।

କାଳୀଜୟୀ ଦେବୀ ଆଗତ

ଛାଡ଼ି ସେ ଗିରିଚୂଡ଼ା,

ଦିଶଇ ପରମ ମଞ୍ଜୁଳ

ଶିରେ ତୈଳଙ୍ଗୀ ଜୁଡ଼ା ।”

-କାଳୀଜୟୀଙ୍କ ବେଶରେ ଏଠି କାଳୀଙ୍କ କରାଳୀ ରୂପ ନାହିଁ । ସେ ଗଞ୍ଜାମୀ-ରାତିରେ ନିକ କରି ତୈଳଙ୍ଗୀ ଜୁଡ଼ା ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି । ‘ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା’ର ‘କାଳିଜାଇ’ ଶବ୍ଦୋଲ୍ଲେଖ ଯଦି ଭ୍ରମ ହୋଇ ନ ଥାଏ, ତେବେ ମନେ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସରେ ପ୍ରଚଳିତ ହତଭାଗିନୀ ଗାଉଁଲି ସେଇ ‘ଜାଇ’ର ସ୍ମୃତି ହୁଏତ ରାଧାନାଥଙ୍କ ମନରେ ଉଜ୍ଜୀବିତ ହୋଇ ଉଠିଥିବ । ମାତ୍ର ‘ଚିଲିକା’ରେ ଅସୁର ‘ରକ୍ତବାହୁ’ର ନିଧନ ଓ ପରାଭବ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଠି ରାଧାନାଥ କିମ୍ବଦନ୍ତୀକୁ ପରିହାର କରି ତ୍ରିଶୂଳଧାରିଣୀ ହୈମବତୀ ବା କାଳୀଭାବେ ଦେବୀଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରି ଇତିହାସ-ସୂତ୍ର ସମର୍ପନରେ ଶୈଳ ବା ପାହାଡ଼କୁ ‘କାଳୀଜୟୀ’ କରିଥିବେ । ପୁଣି ‘ଚିଲିକା’ରେ ପାହାଡ଼ର ନାଆଁ ‘କାଳୀଜୟୀ’- “ଦେଉଳ କିରୀଟୀ କାଳୀଜୟୀଗିରି/ ମରକତ ସେତୁ ପ୍ରାୟେ ଯା’ର ଶିରୀ” (ଚିଲିକା: ରାଧାନାଥ) ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାରେ ଦେବୀଙ୍କ ନାଆଁ ଯଦି ‘କାଳିଜାଇ’ (‘କାଳୀଜୟୀ’ ନ ହୋଇ) ହୋଇଥାଏ; ତେବେ କହିବାକୁ ହେବ ଯେ ରାଧାନାଥ ‘କାଳିଜାଇ’, ‘କାଳୀଜୟୀ’- କେଉଁ ଗୋଟିଏ ବା ଉଭୟ ନାମରେ ଦେବୀଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ତାହା ତାଙ୍କର ଏହି କାବ୍ୟ ଦ୍ୱୟରେ ଅମୀମାଂସିତ ରହିଛି ।

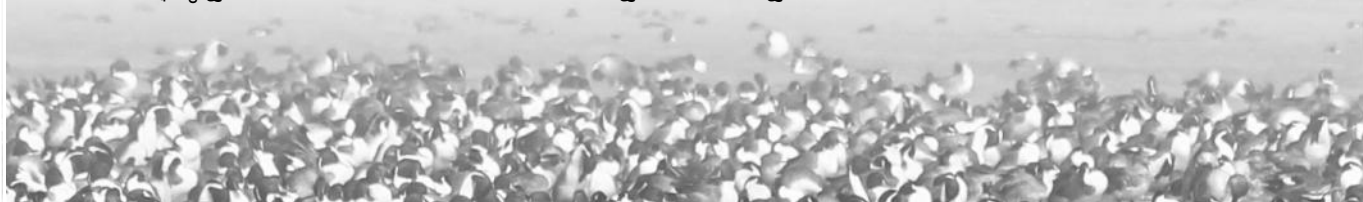
ତେବେ, ମୂଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଛାଡ଼ି ଆମେ ଆଉ ଅଧିକ ଦୂର ରାଧାନାଥ-ମୁହଁ ନ ହୋଇ ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ ‘କାଳିଜାଇ’ ପାଖକୁ ଫେରିବା ଉଚିତ ହେବ । ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ ‘ଜାଇ’ କିଶୋରୀ ଗାଁ ଝିଅ; ରାଧାନାଥଙ୍କ ‘ଚିଲିକା’ କଞ୍ଚିତ ‘କାଳୀ’ ନୁହେଁ । ‘କାଳିଜାଇ’ର ହୃଦୟକୁ ଦୂରାଗତ କରାଇ ଆଣି ତାକୁ ବିଜନ-ନିଃସଙ୍ଗତାର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ କାରୁଣ୍ୟରେ ଆପୁତ କରାଇଦେବା ଓ ଏହି କ୍ରମରେ ‘ଚିଲିକା’ର ଯଥାର୍ଥରୂପର ଏକାନ୍ତ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କରାଇବା । ଏପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ଗୋଦାବରୀଶ ଗୋଟିଏ ବାଣରେ ଦୁଇଟି ଶିକାର କରିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମତଃ ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଯାହା କ୍ରମାଗତ ଭାବେ ତା’ର ପରମ୍ପରାରୁ ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା, ସେଇ ପରମ୍ପରାର ନାହକା-ତେରରେ ପୁଣି ତାକୁ ଯୋଡ଼ିଦେବା ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ସରଳ ଧ୍ୱନି ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ଗର୍ଭିତ ଶବ୍ଦର ନିଃସଙ୍ଗ-ନିରାଜନାରେ ଆଉଥରେ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ-କୁଞ୍ଜକୁ ଝଂକୃତ କରି ଗଡ଼ି ତୋଳିବା । ନିମ୍ନ ଉଦ୍ଦୃଷ୍ଟି ଯୋଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉ-

“ବରବୋଲି ଯାର ଧରାଜଳ ହାତ
କି ତା’ର ଦେଖିଲ ଶିରୀ,
ରୂପ ବିଦ୍ୟା ଆଉ ବିଭବ ବାପାହେ
ତିହୁଏ ତିହୁକୁ ବଳି ।”
“ଚିଲିକା ପାଣିରେ ଦୋଳୁଛି ଲହରୀ
ବହୁଛି ଶୀତଳ ବାଆ,
ସୋର ସୋରି ଖରା ଜଳି ଯାଉଛି ଲୋ
ଖେଳୁଛି ସହସ୍ର ନାଆ ।”

ଜାଲର ବର ରୂପହୀନ, ବିଦ୍ୟାହୀନ, ଓ ବିଭବହୀନ- ଏଇ କଥାଟିକୁ କହିବା ପାଇଁ ଗୋଦାବରୀଶ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଓଡ଼ିଆରୁ ଭାଷା ଛଡ଼ାଇ ଆଣି ଲେଖିଛନ୍ତି- ‘ତିହୁଏ ତିହୁକୁ ବଳି’- ନଞ୍ଜାଦୁକ ଶବ୍ଦର ଆଦୌ ପ୍ରୟୋଗ ନ କରି କିପରି ରଣାଦୁକ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିହୁଏ ଓ ଏପରି କରିବା ଦ୍ଵାରା ଏକ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଦୀର୍ଘୋକ୍ତି କିଭଳି ଆଶାତୀତ ଭାବେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ତଥା ଗୁଡ଼ ହୋଇଉଠେ ପ୍ରଥମ ଉଚ୍ଚତର ଦ୍ଵିତୀୟ ଧାଡ଼ିଟି ତା’ର ପ୍ରମାଣ ବହନ କରେ । ଯେଉଁ ସମାଲୋଚକମାନେ କହନ୍ତି- ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ କବିତା ସମ୍ବନ୍ଧ- ବାକ୍-ବିନ୍ୟାସ ଅପେକ୍ଷା ପଲ୍ଲବନରେ ଅଧିକ ଆଗ୍ରହ ରଖେ- ତାହାଯେ ପୁନଃ ଚିନ୍ତନ ଓ ସମୀକ୍ଷଣ ପ୍ରୟୋଜନ କରେ, ଉପରୋକ୍ତ ନଜିର୍ ପରେ ଏକଥା କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ନିଶ୍ଚୟ । ଦ୍ଵିତୀୟ ଉଚ୍ଚତର ଦ୍ଵିତୀୟ ଧାଡ଼ିରେ ଥିବା ଶବ୍ଦଟି ‘ଜଳି’ ନା ‘ଜଳି’ ? ଏଥିରୁ ଯେଉଁଟି ସଠିକ୍ ହେଉ, ଉଭୟ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଦାବି କରନ୍ତି । ପାଣି ଉପରେ ଚିକ୍ ଚିକ୍ କରୁଥିବାରୁ ଜଳି ଉଠୁଛି ଖରା; ପୁଣି ଜଳର ଚଞ୍ଚଳତା ଓ ଭଙ୍ଗୁରତା ହେତୁ ଖରା ସୋରି ସୋରି ଓ ଜଳଜଳ । ‘ଶବ୍ଦ’ ପ୍ରୟୋଗରେ ଏପରି ସତର୍କ ଓ ମନ-ମୌନ କବିଙ୍କୁ କହିହେବ କି ପ୍ରଗଳଭ ?

ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ନିକାଞ୍ଚନ ପାରିକୁଦରେ ପିତୃ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଠିକଣା ହୋଇ ସାରିଥିବା ବାପଘରକୁ ବାପାଙ୍କ ସହ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଖରାଦିନର ଦ୍ଵିପହରିଆ ଅକାଳ-ଝଡ଼ରେ ତଙ୍ଗା ବୁଡ଼ିଯାଇଛି ଓ ସଲିଳ ସମାଧି ଲଭିଛି ଚିଲିକାର ସେଇ ଅଳକୂଳହୀନ ଉତ୍ତାଳ ଜଳରେ । ବଞ୍ଚିଯାଇଛନ୍ତି ନାଉରୀ ଓ ଜାଲର ବାପା । ଝଡ଼ ଅମିଛି । ମେଘ ଭିତରୁ ମୁହଁ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଆପଣା ଆପଣା କୁଲାୟ ଅଭିମୁଖେ ଉଡ଼ିଯାଉଛନ୍ତି ଚଢ଼େଇ । ସମସ୍ତେ ପୂର୍ବପରି ଅଛନ୍ତି, ଅଥଚ କେବଳ ଶତ ଆଶା ଆଶଙ୍କାରେ ବିଧିରା ବିଗଳିତା ସେଇ କାନ୍ଦୁରା କିଶୋରୀଟି ନାହିଁ । ହୁଏତ ଶୁଭିଯାଉଛି ମାଆର ପଣତ ଛାଡ଼ି ବିଦା ହେଇ ଗଲାବେଳେ ବାପାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତା’ ଅନ୍ତର୍ନିବେଦନର ପଟାନ୍ତରହୀନ କାରୁଣ୍ୟ । “ପାରିକୁଦ ବୋଲି ରାଜଜ ପୁଣି ସେ/ ଚିଲିକା ମଝିରେ କାହିଁ ?/ କେମନ୍ତେ ମୂର୍ଖିଲ ଝିଅକୁ ବାପା ହେ/ ଏତେ ଦୂରେ ଦେବା ପାଇଁ ।” କାନରୁ ତଥାପି ଚିରୋହିତ ହୋଇ ନ ଥିବା ଝିଅର ଏଇ ନିରାହ-ଅନୁଯୋଗର କି ଉତ୍ତର ଦେଇଥିବ ଅଦିନ ଝଡ଼ରୁ ଯୋଗକୁ ବର୍ତ୍ତିଯାଇଥିବା ଜାଲର ଜଡ଼ଭୂତ ଅରକ୍ଷ-ବାପା ସେଦିନ, ଏହା ହୁଏତ ଏଠି ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ; କିନ୍ତୁ ଜୀବନର ଦାରୁଣ-ବିପନ୍ନତା ଓ ସଂହାର ସତ୍ତ୍ୱେ ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ ହାତରେ ଜାଲର ରୂପାନ୍ତରଟିକୁ ଏକାନ୍ତ ସାବଧାନର ସହ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉ । “ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ିଗଲେ/ ନିଶବଦ ଯେବେ/ ହୁଏ ସବୁ ସଂଜବେଳେ,/ଏକା ହୋଇ ଜାଲ/ଲୋକ କୁହନ୍ତି ଲୋ/ ବୁଲୁଥାଏ ଯେ ପାହାଡ଼େ // ନେତୁ ବୋହୁଥାଏ/ ଲୁହ ଲୁହ ଧାର/ ଶୁଖିଯାଇ ଥାଏ ମୁହଁ, / ହେଲେ ଠାରି ହାତ କାଳି କାହାକୁ ଲୋ/ ନିବର୍ତ୍ତାଇ କରେ ଥୟ/ ସେ ଯୋଗେ ନୋହୁଛି/ କାଳୀଜାଲ ଗଣ୍ଡେଦିନେ ଆଉ ଝଡ଼ ବାଆ,/ ତହିଁ ବୁଡ଼ିବାର/ ଶୁଣା ନ ଯାଏଲେ/ ଯହିଁ ଯେତେ ବୁଡୁ ନାଆ ।” ନେତୁରୁ ବହି ଯାଉଛି ଅବୀରତ ଅଶ୍ରୁ ହୋଇ ଅଧା ଭୋଗିଥିବା, ଅଧା ବାକିଥିବା ଜୀବନର ଅଥୟ ବେପଥୁ, ଅଥଚ ସେଇ କାନ୍ଦକାନ୍ଦ ଅବିଚଳିତ ମାନବିକତାରେ ନାବଧାରୀମାନଙ୍କୁ ଆସନ୍ନ ବିପଦ (ଆଗରେ ଗଣ୍ଡ, ସାବଧାନରେ ନାଆ ଚଳାଅ ।) ପ୍ରତି ସତର୍କ କରାଇ ଦେଉଛି ଜାଲ । ପାର୍ଥବ ନଶ୍ଵରତା ଓ ଅନିଶ୍ଚିତତା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୃତ୍ୟୁ କବଳିତା ବା ବରଣୀ ଗୋଟିଏ ଗାଁ ଝିଅକୁ କବି ଜୀବନମୁଖୀ କରାଇ ଯେପରି ଅପରର ସାହାରାରେ ପରିଣତ

କରାଇପାରିଛନ୍ତି, ତାହା ଜାଲର ଉତ୍ତରଣକୁ ଯେତିକି ସୂଚିତ କରେ, ତତୋଧିକ ଚିହ୍ନିତ କରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ମତି ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ ଦରଦୀ ଓ ମାନବୀୟ ଜାତୀୟତାକୁ । ପ୍ରତି-ପଠନରେ ପାଠକର ମନୋସ୍ଥିତି ବିଶୋଗାନ୍ତକ ହୋଇ ବି ମିଳନାତ୍ମକ ଓ ମିଳନାତ୍ମକ ହୋଇ ବି ବିଶୋଗାନ୍ତକ ହୋଇ ଉଠୁଥିବା ‘କାଳୀଜାଲ’ ଗାଥା-କବିତାଟି ଯେ ରାଧାନାଥଙ୍କ ପରେ ଚିଲିକା ସମ୍ପର୍କୀୟ ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରମୁଖ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟକୃତି; ଏଥିରେ ତିଳାର୍ଚ୍ଚେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ ।

ସତ୍ୟବାଦୀ-ପଞ୍ଚସଖା କବି ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ଅମର-କୃତିରେ ଚିଲିକା ଉତ୍କଳ-ଜାତୀୟତାର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଜୀବନର ଆଶା-ଅବସାଦକୁ ରୂପାୟିତ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ‘ରେଳ ଉପରେ ଚିଲିକା ଦର୍ଶନ’ (କବିତାଟି ପ୍ରଥମେ ୧୯୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ‘ମୁକୁର’ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ଓ ପରେ ୧୯୧୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ‘ଅବକାଶ ଚିନ୍ତା’ର ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ଦ୍ଵିତୀୟ ସଂସ୍କରଣରେ ଅନ୍ୟ ୨୯ଟି କବିତା ସହ ସଂଯୋଜିତ) କବିତାରେ କଞ୍ଚନା-ଚିତ୍ରିତ ଚିଲିକାର ସୁଷ୍ପରୂପ-ଶୋଭା ଆକିଛି ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଅତୀତ-ଗୌରବ ସ୍ମରଣପୂର୍ବକ ସମକାଳୀନ ଅବସ୍ଥା ପାଇଁ ଖେଦ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ବନ୍ଦୀଭାବେ ରେଳରେ ହଜାରିବାଗ ଜେଲକୁ ଆନୀତ ହୋଇଥିବା ‘ଚିଲିକା’ର ଭୁବନମୋହି ଶୋଭା ତାଙ୍କ ରୂପକ ସ୍ଵପ୍ନ-ତୃଷ୍ଣାକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରିଛି ଓ ସେହି ଅବକାଶରେ ଜନ୍ମ ଘେନିଛି ଆଲୋଚ୍ୟ କବିତା । ରାଧାନାଥଙ୍କ ‘ଚିଲିକା’ ବୃତ୍ତରେ ରଚିତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ କବିତା ଆରମ୍ଭ ହେଉଛି ଏହିପରି: “ରହ ରହ କ୍ଷଣେ ବାସ୍ତବ ଶକଟା ଦେଖିବି ଚିଲିକା ଚାରୁଚିତ୍ରପଟା/ ଚିତ୍ରମଣେ ଯେଣୁ ନାହିଁ ଅନୁଭବ/ ବାସ୍ତବ ବିଶ୍ଳେଷ କି ଏ ଛବି ସମ୍ଭବ ?/ ନୀଳ ବାଟିମାଳା ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଏ, / ଲାଗଇ ସ୍ଵପନେ ଦେଖିଲା ପରାଏ ।” ମୋହ ଓ ବିସ୍ମୟରୁ ଆରମ୍ଭ ଏଇ କବିତାଟିରେ କବି ପୂର୍ବସୂରୀ ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିଛନ୍ତି ଓ ଏ ସ୍ମରଣ ଖାଲି ତୁଚ୍ଛ-ସ୍ମରଣ ନ ହୋଇ ହୋଇଛି ଭାରତୀୟ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ‘ଚିଲିକା’ର ତାତପର୍ଯ୍ୟ-ନିୟାମକ: “ଦେବୀ ବୀଣାପାଣି ଶାଶ୍ଵତ ସେବକା/ କବି ରାଧାନାଥ ସୁଷମା ଗ୍ରାହକ, / ଭ୍ରମି ବହୁସ୍ଥାନ ବିଶାଳ ଭାରତେ, / ନଦ-ନଦୀ-ମରୁ-କାନନ-ପର୍ବତେ, / ଦେଖିଲେ ପ୍ରକୃତି ବିବିଧ ପ୍ରକାଶ, / କିନ୍ତୁ ଶୋଭା ଲୁବଧ ଶୁଦ୍ଧ ଅଭିଳାଷ, / ସୁଖ-ଶାନ୍ତି-ପ୍ରୀତି କାହିଁ ଏକାଧାରେ/ ନ ପାଇଲେ ଯଥା ମିଳେ ତୋହଠାରେ ।” ଶୋଭା ଲୁବଧ ଶୁଦ୍ଧ ଅଭିଳାଷ ହିଁ କେବଳ ଠାବ କରିପାର ଚିଲିକାରେ ଏକାଧାରରେ ଠୁଳ ହୋଇଥିବା ସୁଖ, ଶାନ୍ତି ଓ ପ୍ରୀତି; ଯାହା ଭାରତରେ ଅନ୍ୟତ୍ର ବିରଳ । ଚିଲିକାକୁ ଛାତିରେ ଧରି ଉତ୍କଳର ପହି ଯେପରି ତେଜ୍ଞ ଯାଉଛନ୍ତି ଗୋପବନ୍ଧୁ, ସେହିପରି ମନେହୁଏ ପଢ଼ିନେଲେ- “ତୋ ନୀଳ ତରଙ୍ଗେ ଖେଳେ ନିରନ୍ତର/ ଅନୁପମ ଦିଶେ ହିରଣ୍ମୟ କର // ଚାରୁ ଶକ୍ରଚାପ ତୋର ବକ୍ଷସ୍ଥଳେ, ନାତେ ଶତଶତ ମୋ’ କଞ୍ଚନାବଳେ / କଞ୍ଚନା ଚିତ୍ରିତ ତୋ’ ସୁନ୍ଦର ତନ୍ତୁ, / କାଳେ କାଳେ ଆଉ ନ ଯିବ ମୋ’ ମନୁ ।” କବିତାର ଦ୍ଵିତୀୟାର୍ଦ୍ଧରେ ଅତୀତ ଗୌରବକୁ ମନେ ପକାଇ ଉତ୍କଳର ତତ୍କାଳିନ ଅଧିଗତିରେ ବି ବିମର୍ଷ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି । କହିଛନ୍ତି- ଯେଉଁ ଐତିହ୍ୟର ପ୍ରଭାବରେ ପ୍ରଭୁ ବ୍ରହ୍ମରାଶି ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଉତ୍କଳର ଯଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ସୈନିକ ରୂପରେ ସମର-ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେହି ଉତ୍କଳ ଆଜି ହତଶ୍ରୀ ଓ ମୃତ ଗୌରବ । ଉତ୍କଳର ଅବସ୍ଥାରେ ବ୍ୟଥିତ କବି ବହୁ ଲଗାତର ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀରେ ଅବସ୍ଥାର କାରଣ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଛନ୍ତି- ‘ଉତ୍କଳର ଆହା କି ଘୋର ଦୁର୍ଗତି !’ ଭଳି ଧାଡ଼ିମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜାତୀୟପ୍ରାଣ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସକୁ ବାରି ହୁଏ ।

‘ବନ୍ଦୀର ସ୍ଵଦେଶ ଚିନ୍ତା’ ହେଉଛି ହଜାରିବାଗ ଜେଲରେ ରଚିତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ କବିତା, ଯାହା ଭିତରେ ବିଦେଶରେ କବିଙ୍କ ଚିଲିକା-ଚିନ୍ତା ଚିଲିକା ଜଳରେ ଆକ୍ରମଣ କାଳୀନ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ପରି ଲୁଚି ରହିଛି । ସେଇ ହଜାରିବାଗ ଜେଲରେ ବନ୍ଦୀ ଥିବା ବେଳେ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗାଗତ ବସନ୍ତ-ମଳୟର କରାଘାତ ଶୁଣି ତାକୁ ଦକ୍ଷିଣ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ଵ-ଜନ୍ମଭୂମି ଉତ୍କଳର କୁଶଳ-ବାର୍ତ୍ତା ପଚାରିଛନ୍ତି । ରେଳ ଉପରୁ ହେଉ ପଛେ, ଚିଲିକାକୁ ଥରେ ଆଖି ପୂରେଇ ଦେଖିବା ଦିନୁ ଚିଲିକା ଓ କବି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଅନ୍ତରାତ୍ମା ତ ଏକ ଓ ଅଭିନ୍ନ ହୋଇ ସାରିଛନ୍ତି । ସୁଯୋଗକୁ ପୁଣି ଦକ୍ଷିଣ-ମଳୟର ପ୍ରବାହ-ପଥରେ ଆସି ଯାଉଛି ଚିଲିକା । ସୁତରାଂ ଜେଲର ରୁଦ୍ଧ-ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଭିତରେ ଚିଲିକା-ସ୍ମୃତି ପୂର୍ବଠୁଁ ବହୁଗୁଣା ହୋଇ ଉଜ୍ଜୀବିତ ହୋଇ ଉଠିଛି । ମନେ ହୋଇଛି - ମଳୟ ପବନର ଆଗମନକୁ ସ୍ଵୀକୃତି-ବକ୍ଷ ମେଲାଇ ଆଲିଙ୍ଗନ ଆଶାରେ ଜଳେଇ ରହିଥିବା

ନୀଳ- ମୁକ୍ତକେଶୀ ଚିଲିକା ଓ ପ୍ରଣୟ-ରସିକ ମଳୟ ନିଷ୍ଠୟ ସୁନ୍ଦରୀ ଚିଲିକାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରୁ କରୁ ତା'ର ଚଞ୍ଚଳାୟିତ ହିଲୋଳର ଚାରୁ-ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳରେ ଆଙ୍କିଦେବାକୁ ଭୁଲି ନ ଥିବ ଅନୁରାଗର ଏକ ଗାଡ଼-ରୁମ୍ଭନ । ଅନେକ ଦିନର ବ୍ୟବଧାନରେ ପ୍ରିୟ ପ୍ରେମିକର ଏଇ ବାସନ୍ତୀ ରୁମ୍ଭନରେ ଉଲ୍ଲସିତ ହୋଇ ଉଠିଥିବ ଚିଲିକାର ଶ୍ୟାମ-ସର୍ବାଙ୍ଗ । ପୁଲିନ କାନନର ସ୍ନିଗ୍ଧ ସନସନରେ ଖେଳିଯାଇଥିବ ଉଲ୍ଲାସର ଲହରୀ, ହଳିଯାଇଥିବେ କେତେ ନା କେତେ ଚଳମାନ ନାବ ତା' ବକ୍ଷରେ ଯେଉଁ ଦୃଶ୍ୟକୁ ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରୁ ଚାହିଁ ରହିଥିବ ଖୁଜୁରୁଜିଆ ସୋଲରି । ଚିଲିକା ସେତେବେଳେ ପିନ୍ଧିଥିବ ମାଛରଙ୍କା-ହଂସ-ଗଣ୍ଡାଳି-ସାରସାଦି ନାନା ଜାତି ଚଢ଼େଇରେ ଗଡ଼ା କଥାକୁହା କଂଠିମାଳ ତା' ନୀଳ କୋମଳ-ଗ୍ରୀବାରେ, ଯାହା ମଳୟ ରୁମ୍ଭନ ଜନିତ ଶିହରଣରେ କିୟତ୍‌କ୍ଷଣ ଝଳି ଉଠିଥିବ, ଠିକ୍ ଯେପରି ଦୂର ନୀଳ-ମେଘରେ ଦୋଳାୟିତ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ବକାଳି । ଆବେଗ ଓ ଆନନ୍ଦର ଦୃଢ଼ ସ୍ଥିତାବସ୍ଥାରୁ ଧାରେ ଚିଲିକା ତା' ମୀନ-ନେତ୍ରରେ ବୁଲିପଡ଼ି ଚାହିଁଲାବେଳକୁ ଶୈଳ-ପ୍ରତିଘାତ ଜନିତ ସରମରେ ଦି'ଗୁଣା ଗତିଶୀଳ ହୋଇ ଉଠିଥିବ ମଳୟ । ଅଭିସାରିକା ଚିଲିକାର ରମ୍ୟଗଣ୍ଡସ୍ଥଳରେ ଏକାନ୍ତରେ ସେହି ପରଦେଶୀ ପଥଚାରୀ-ମଳୟ ଆଙ୍କି ଦେଇ ଆସିଥିବା ରୁମ୍ଭନ ଦୃଶ୍ୟକୁ କବି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବେଗାୟିତ ଶବ୍ଦରେ ଫୁଟେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଅମର କୃତି 'ବନ୍ଦାର ସ୍ବଦେଶ ଚିନ୍ତା'ରେ, ଯାହା ପରିପାଟୀ ଓ ସୁଷମାରେ ତାଙ୍କ ରଚିତ 'ରେଳ ଉପରେ ଚିଲିକା ଦର୍ଶନ'ର ଖ୍ୟାତିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିଯାଇଛି । 'ରେଳ ଉପରେ ଚିଲିକା ଦର୍ଶନ'ର କାବ୍ୟାନୁଭବରେ ଥିଲା ନେତା ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଓ ଦେଶ ଚିନ୍ତାରେ ଯେଉଁ ଆପାତଃ କ୍ଲାନ୍ତି, ତାହା 'ବନ୍ଦାର ସ୍ବଦେଶ ଚିନ୍ତା'ରେ ଭିନ୍ନ ଭାବେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇ ମରମୀ ବ୍ୟକ୍ତି-ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ଅନ୍ତରାତ୍ମଭୂତିରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବାରୁ ବେଶ୍ କ୍ଲାନ୍ତି-ହୀନ ମନେ ହେଉଛି ଓ ଶୁଣି ସାରିବାର ବହୁଦିନ ପରେ ଆଇଥାଇ ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ପାଠକର ଅନ୍ତଃକରଣରେ ଅନୁରଣିତ ହେଉଛି । ଆଲୋଚ୍ୟ କବିତାର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଅଙ୍ଗକୁ ଉକ୍ଷିତ-ପାଠକଙ୍କ ଚାକ୍ଷୁଷ କରିବା ପାଇଁ ଏଠାରେ ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ତା'ର ଉଲ୍ଲେଖ ଦେବାକୁ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ମଣୁନାହିଁ:

“ଆଲିଙ୍ଗନ ଆଶେ ତବ ପଥ ପାଶେ
 ଚିଲିକା ଆବେଗେ ଥିବ ଅନାଇ,
 ମୁକ୍ତ ନୀଳକେଶୀ ଶ୍ୟାମ ଶୋଭାରାଶି
 ଗିରି-ଶିରୀ-ଝଟ ବକ୍ଷ ମେଲାଇ ।
 ଚଞ୍ଚଳ ହିଲୋଳ ଚାରୁ ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳେ
 ରୁମ୍ଭିଥିବ ଯେବେ ଗାଡ଼େ ସମୀର,
 ସୁନ୍ଦରୀ ସର୍ବାଙ୍ଗେ ଉଠିଥିବ ରଙ୍ଗେ
 ଅପୂର୍ବ ଉଲ୍ଲାସ କମ୍ପାଇ ନୀର ।
 ପୁଲିନ କାନନେ ସ୍ନିଗ୍ଧ ସନସନେ
 ଖେଳି ଯାଇଥିବ ପ୍ରେମ ଲହରୀ,
 ହଳି ଯାଇଥିବ କେତେ କେତେ ନାବ
 ଦେଖୁଥିବ ଖଣ୍ଡେଦୂରେ ସୋଲରି ।
 ମାଛରଙ୍କା ହଂସ ଗଣ୍ଡାଳି ସାରସ
 ନାନାଜାତି ଖଗ ଖଚିତ ମାଳି,
 ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ଦୋଳିଥିବ ଯଥା
 ନୀଳମେଘେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ବକାଳି ।
 ଫେଡ଼ି ମୀନନେତ୍ର ଓଲଟାଇ ଗାଡ଼

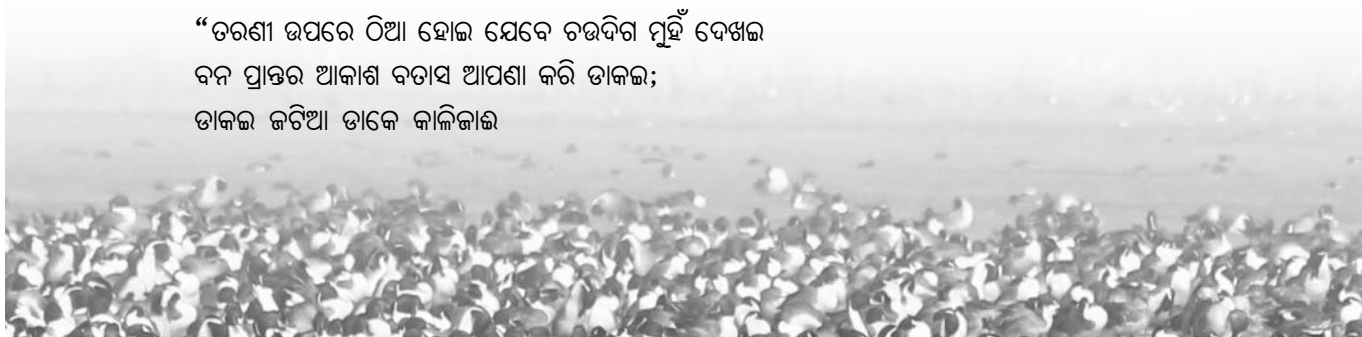
ଚାହିଁଲା ବେଳକୁ ଚିଲିକା ପୁଣି,
ଶୈଳ ପ୍ରତିଘାତେ ସରମେ ତୁରିତେ
ଚାଲିଲା ବଢ଼ାଇ ଗତି ଦି ଗୁଣ ।”

ସତ୍ୟବାଦୀ ଯୁଗର ଅନ୍ୟତମ ସମର୍ଥ ସାରସ୍ୱତ-ସାରଥୀ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କର ‘କୋଣାର୍କ’ କାବ୍ୟରେ ଥିବା ‘ରାମଚଣ୍ଡୀରେ ରାତି’ ଓ ‘ରାମଚଣ୍ଡୀରେ ସକାଳ’ରେ ପରୋକ୍ଷଭାବେ ଚିଲିକାର ପରିପାଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ନଦନଦୀ ଓ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କାଞ୍ଚି ଅଭିଯାନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସ୍ଥାନିତ । କବି ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ର ଓ ପାଇକ କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ଲେଖନୀ ‘ଚିଲିକା’କୁ ନେଇ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ହୋଇ ଉଠିଛି । ୧୯୬୨ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ରଚିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ‘ଚିଲିକା ଫସଲ’ (ଗୋଦାବରୀଶ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ- ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ) କବିତାରେ ଚିଲିକାର ଯେଉଁ ହାସ୍ୟ-ଚଟୁଳ ନିଜ୍ଜକତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି, ତା’ର ବାହ୍ୟ-ଆବରଣଟି ଲଘୁ ହେଲେ ବି ଅନ୍ତରାବରଣରେ ଖୁଦି ହୋଇ ରହିଛି କ୍ଷୋଭ ଓ କାରୁଣ୍ୟ । କଳେବରରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇଥିବାରୁ ପାଠକଙ୍କ ଅବଗତି ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଏଠାରେ ସମୁଦାୟ କବିତାଟିକୁ ପେଶ୍ କରୁଛି-

“ମରାଳ ମାଳିନୀ ରମ୍ୟା ଏ ନୀଳାୟୁ ଚିଲିକାର ଜଳ
ଭାରବାହୀ କୈବର୍ତ୍ତର ନେତ୍ରକରେ ଆଜି ଛଳଛଳ ।
କହୁଛି ଚିଲିକା ତାକି ମୋ’ ଫସଲ ଯାଉଛି ଉଜୁଡ଼ି
କଲବର୍ତ୍ତ ଫେରେ ତା’ର କାନ୍ଧେ ଧରି ନିତି ଶୂନ୍ୟଝୁଡ଼ି । ।
ରୂପାର ଫସଲ ମୋର ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଆଳିପରେ ସଜା
କୁଟୀରେ ଘେନଇ ଦୁଃଖୀ ଉଆସରେ ଭୋଗକରେ ରଜା ।
ଜୀବନର ରସସିନ୍ଧୁ ଖଜା ଆଉ ବାଗଦା ଶାହାଳ
ଦିନଦିନ ମାସମାସ ବର୍ଷବର୍ଷ ଯୁଗଯୁଗ କାଳ ।
କରିଗଲେ ପ୍ରାଣଦାନ ଆପଣାରେ ନିତିଦେଇ ବଳି
ହତଭାଗ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଜି ତାହା ଯାଉଛି ଉଜୁଡ଼ି ।
ଗର୍ଭ ମୋର ପଙ୍କେ ଭରା, ଦଳେ ଛନ୍ଦା ତ୍ୟକ୍ତଚତୁର୍ଦ୍ଧା
କବିବର ରାଧାନାଥ ଆଉ ଥରେ ଦେଖୁଥିବେ ନାହିଁ ।”

ସ୍ୱର୍ଗତ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ‘ସାଧନର ସ୍ୱପ୍ନ’ କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ‘ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚିଲିକା’ ଶୀର୍ଷକ କବିତାରେ ଚିଲିକାକୁ କବି ଏକାନ୍ତ, ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନର ପ୍ରିୟ ସାଥୀ ଭାବେ କଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । କବି ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ଦରଦା କବି-ଅନ୍ତର ଚିଲିକାର ଅତୀତ ଗୌରବକୁ କଳ୍ପନାରେ ସ୍ମରଣ କରି ଜୀବନର ଶତ ଦୁଃଖ, ଲାଞ୍ଜନା ଓ ପରାଭବକୁ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ଆପଣା ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହେବା ସମ୍ଭାଦ ଶୁଣି ରାଜା ହରିଚନ୍ଦନ ଏକଦା ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା, ପୁଣି ଦାସିଆ ବାଉରୀ ଚିଲିକାର ତୀର ବାଲିରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଓ ଦିଅଁଙ୍କର ଚିତ୍ର ଆଜି ଗୋସାଇଁଙ୍କ ହାତରେ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରକୁ ନଡ଼ିଆ ପଠାଇବା ଆଦି ପ୍ରସଙ୍ଗ କବି ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣ ଗହ୍ୱରରେ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୋଇଛି । ସୋଲରୀ ପାହାଡ଼ ପଟୁ ଗୈରାକ ବାସ ପରିଧାନ କରି ଚିଲିକା କୂଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଆସୁଥିବା ତେଜସ୍ୱୀ ସନ୍ନାସୀମାନଙ୍କ ଓଠର ମଞ୍ଜୁଳ ହସ ତାଙ୍କ କଳ୍ପନା-ଦୃଷ୍ଟିରେ ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ ହୋଇ ଉଠିଛି । କବି କହିଛନ୍ତି-

“ତରଣୀ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ଯେବେ ଚଉଦିଗ ମୁହଁ ଦେଖଇ
ବନ ପ୍ରାନ୍ତର ଆକାଶ ବତାସ ଆପଣା କରି ତାକଇ;
ତାକଇ ଜଟିଆ ତାକେ କାଳିଜାଈ

ତାକେ ନଳବଣ ଦୂରେ ଦୂରେ ଥାଇ
ହସି ହସି ତାକେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ମତେ ଲକ୍ଷ ଲହରୀ ମାଲିକା
ଚିଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥୁ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚିଲିକା ।”
(କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ-ପ୍ରେଷ୍ଟସ-ପ୍ର.ପ୍ର. ୧୯୬୯-ପୃ:୭୦୭)

କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁର୍ବିସହ ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଓ ସ୍ଥୂଳ ପାର୍ଥିବତାର ଅପାର୍ଥିବ ବିକଳ ହୋଇ ଉଠିଛି ଏଇ ଚିଲିକା, ଯାହାକୁ କବି କହିଛନ୍ତି “ଚିର ସୁନ୍ଦରୀ ନବ ଯଉବନୀ ବାଲିକା ।” ସୁନ୍ଦରୀ ନବ ଯଉବନୀ ବାଲିକା ପରି ସ୍ୱପ୍ନର ଚିରନ୍ତନୀ ଲୀଳାଭୂଇଁ ଏଇ ଚିଲିକା କବି ପ୍ରାଣରେ ତା’ ଅପରୂପ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣର ସୁନାକାଠି ଛୁଇଁ ଦେଇଛି । ଚିଲିକା କୁଳରେ ବୁଲୁଥିବା ବେଳେ ଜୀବନ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ସମାନ ମନେ ହୋଇଛି କବିଙ୍କୁ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଧବଳ, ଶାନ୍ତ, ଶୀତଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଅନୁପମ ରାଜ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତର ଶତ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନାରେ ନୃତ୍ୟମାଣା ହୋଇ ଉଠିଛି । ଚିଲିକା ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଏହିପରି:

“ଜୀବନର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସେନେହ ଏଇ ରାଇଜୁ ପାଏଗୋ !
ସକଳର ତୁଲେ ମଧୁ ବନ୍ଧନ ରଚି ରଚି ଆଜି ଯାଏ ଗୋ !
କଳ କଳ କଳ ଏଇ ନୀଳଜଳ
ଦ୍ୱୀପ ଟାପୁ ବନ ଶଇଳ ଶ୍ୟାମଳ
ସବୁରି ଭିତରେ ଉଡ଼ି ବୁଲେ ମୋର ଜୀବନ-କୁଞ୍ଜ-ଶାରିକା
ଚିଲିକାଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥୀ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚିଲିକା ।”(କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରଂ-ପୃ.୭୦୮)

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆଲୋଚ୍ୟ କବିତାର ସବୁଠୁଁ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଦିଗଟି ହେଲା ସାଂପ୍ରତିକ ସମାଜ ଓ ଜନଜୀବନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ‘ଚିଲିକା’ର ଐତିହ୍ୟ ଓ ପରମ୍ପରାର ଚିତ୍ରଣ କରି ମିଥ୍ୟାଚାର, ପ୍ରଚାରଣା, ମୁନାଫାଖୋରୀ ବ୍ୟକ୍ତି-ସର୍ବସ୍ୱତା ପ୍ରତି ଅନୁଶୋଚନାର ତୀବ୍ର କଟାକ୍ଷ ହାଣିବା । ଜୀବନର ନଶ୍ୱରତା ଓ ତତସତ୍ତ୍ୱେ ମଣିଷର ଅସାର ଅହଂର ତୁଚ୍ଛ ଦୈନନ୍ଦିନତା ଏହି କାରଣରୁ ହୋଇ ଉଠିଛି ଆଲୋଚ୍ୟ କବିତାର ପୃଷ୍ଠ-ପାଠିକା, ଯାହା ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ କବି ସ୍ୱର୍ଗତ ତ୍ରିପାଠୀ ଚିଲିକାର ନୈସର୍ଗିକ-ଉପଶମ କାମନା କରିଛନ୍ତି । ଜୀବନର ସକଳ ନିରର୍ଥକତା ‘ଚିଲିକା’ର ଶୀତ-ଉଦାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେ ଅର୍ଥାବହ ହୋଇ ଉଠିଛି ପୁଣି କବିଙ୍କ ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ ଉଦାରଣର ଆର୍ଦ୍ର-ଉଦାସ-ଉଲ୍ଲେଖରେ । କେଉଁ ଅନ୍ତରତମାର ବିଦାୟକାଳୀନ ଏକ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ପରି କବି ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କର ଏହି କବିତାଟିକୁ ପାଠକେ ମନେ ରଖିବେ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନରେ ଥିବ ହତାଶା, ଦୁଃଖ ଓ ଅନିଭୋଗ । କବି ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ‘ଚିଲିକାରେ ରାତ୍ରି’ କବିତାଟି ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ କବିତା ପରି ମାନବୀୟ ସମ୍ବେଦନାରେ ପାଠକକୁ ବେଦନାର୍ତ୍ତ ଓ ଅଭିଭୂତ କରିଥାଏ । ଚିଲିକାର ଅବୀରତ ପକ୍ଷୀ-ଶିକାରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଲେଖିଛନ୍ତି: “ତୁମ ଲାଗି ଅଶ୍ରୁ ପାଶେ ରହେ ପୁରୀ/ କେ ବୁଝିବ/ ଯାଅ ହଂସ ମାନସରେ ଉଡ଼ି/ ଯାଅ ଉଡ଼ି ଦୂରେ ଦୂରେ ମୂଳ ଶୂନ୍ୟ ପଥ/ ମାନବ ଜଗତେ କିମ୍ପା ହେବରେ ବିବ୍ରତ ।” ନିରାହ, ସୁଧାର, ନିରପରାଧ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥଙ୍କର ଏ ମାନବୀୟ କରୁଣାର କେଇ ଧାଡ଼ି ଉଦାରଣ ଶାନ୍ତି ଓ ସହାବସ୍ଥାନରେ ଆସ୍ଥା ରଖୁଥିବା ଚିନ୍ତାଶୀଳ ମାନବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ କାଳ କାଳକୁ ଅବଶ୍ୟ ଅନୁପ୍ରେରିତ କରୁଥିବ ଏବଂ ଗର୍ହିତ ଯାବତୀୟ ହତ୍ୟା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିବାଦର ସ୍ୱରୋତ୍ତୋଳନ କରିବାକୁ ଶକ୍ତି ଦେଉଥିବ । ଚିଲିକା ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ନନ୍ଦଳାବାସୀ କବି ମାନସିଂଙ୍କୁ ଚିଲିକା ତା’ର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କଳ-କଲ୍ଲୋଳରେ ଯଦିଓ ଉତ୍ତଳା କରିନାହିଁ, ତଥାପି ତାଙ୍କ ‘ହେମଶୟ୍ୟ’ରେ ଚିଲିକା ବିସ୍ମୃତ ନୁହେଁ । କବି ତତ୍କୃର ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କର ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିବା ‘କାଳିଜାଲରେ ସନ୍ଧ୍ୟା’ ଶୀର୍ଷକ କବିତାଟି ବାଲୁଗାଁରୁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରକାଶିତ ‘ଚିଲିକା ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ’ ବିଶେଷାଙ୍କରେ ବହୁ ଆଲୋଚକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯଦିଓ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଛି; ଏହାର କବି ଯେ ତତ୍କୃର ମିଶ୍ର- ଏନେଇ ଏଇ ଲେଖକ ସଂଶୟମୁକ୍ତ ନୁହେଁ । କବିତାଟି ଅନେକଦିନ ଧରି ବିଦ୍ୟାଳୟ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା ଓ ଅନେକଙ୍କ ପରି କୈଶୋରରେ କବିତାଟି ଥିଲା ମୋର ପ୍ରିୟ କବିତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ

ଅନ୍ୟତମ । ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମିଶ୍ର, ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ର ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଏ କବିତାଟିର ରଚୟିତା ନୁହନ୍ତି ତ ? ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ କବିତାଟିର ସଠିକ୍ ପିତୃତ୍ୱ ନିରୂପଣକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ ଉପରେ ଓ ତା’ର ଦାୟକୁ ଏଇ ଆଲୋଚକ ଉପରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଏହାର ଆତ୍ମିକ ଦିଗଟିକୁ ଆକଳନ କରାଯାଉ । କବିତାରେ ଭାରତୀୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ସୃତି-ରୋମଢୁନ ଅତି ସରଳ ଓ ଭାବବାହୀ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ କରାଯାଇଛି, ଯାହା ଅନ୍ତରରେ କୈଶୋର-ସୁଲଭ ଚପଳତା ଓ ଭାବାଳୁତାକୁ ପଠନମାତ୍ରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ କରିବସିବ । ତେବେ କବିତାର ପରିଣତିରେ କବି ଆଶାର ଜ୍ୱଳମାନ ପ୍ରଦୀପଟିକୁ ସଂଶୟର ଦୋ’ ଦୋ’ ପାଞ୍ଚ ସମୀକ୍ଷାରେ ଯେପରି ଉଜ୍ଜୀବିତ କରି ରଖିଛନ୍ତି, ତାହା ଜୀବନର ବହୁ ପରିଣତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଯାଏ ଯେ କେହି ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ପାଠକ-ହୃଦୟର ଶୀତଳ ତଟ-ବାଲିରେ ନିଶ୍ଚୟ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ । କବିତାର ସେଇ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅଂଶଟି ହେଉଛି: “ପୁଣି ଏ ମୁହାଣ ପାଶେ କି/ ଗଡ଼ା ହେବ ବନ୍ଦର ?/ ବିପଣିମାଳାରେ ବିଜନ/ ବେଳା ହେବ ମୁଖର ? / ତୋ’ ଜଳେ ଶରତେ ଭାସନ୍ତି/ ଯଥା ମରାଳ ପନ୍ଥା/ ଭାସିବନି ସିନ୍ଧୁ ସଲିଳେ/ କହ ପୋତର ପଂକ୍ତି ?/ ବିଦେଶ ବେପାରୁ ଆଣିବେ/ ଦେଶେ ନାନା ବିଭବ,/ ଫେରିବ କି ଶୋଭାମୟି ଗୋ,/ ତୋର ଲୁପ୍ତ ବିଭବ ?”

‘ଚିଲିକା’କୁ ନେଇ ଅନୁଭବ ଓ ଉଚ୍ଚାରଣର ଭିନ୍ନତା କିନ୍ତୁ ନଜରକୁ ଆସେ ଆମ ସମୟର ବରିଷ୍ଠ ବିପ୍ଳବୀ କବି ରବି ସିଂଙ୍କ ‘ଇତିହାସକୁ ତୋ ପଚାର ଭାଇରେ’ (ବାଲୁଗାଁରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଚିଲିକା ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ବିଶେଷାଙ୍କ- ୧୯୯୪-ପୃ: ୧୫-୨୦) ଶୀର୍ଷକ କବିତାରେ । କବି ତତ୍କୃର ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଯେପରି କବ୍ଧନା କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ‘ପାଟଣାଣୀ କାବ୍ୟ’, କବି ରବି ସିଂ ସେହିପରି ଚିଲିକା-ତୀରର ବିପ୍ଳବୀବୀର କୃତିବାସ ପାଞ୍ଚଶାଣୀଙ୍କ ଅମର ଗାଥାକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ଲେଖିଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ଏହି ଆଲୋଚ୍ୟ କବିତା । ବୀର, ଅମର ସହିଦ କୃତିବାସ କବିତାର ମୁଖ୍ୟ ଉପଜୀବ୍ୟ ହେଲେ ବି ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ କବିତାଟି ‘ଚିଲିକା’ର ଉଦାସୀ-ସୃତିକୁ ପାଠକ-ଚିତ୍ତରେ ଯେପରି ଉଜ୍ଜୀବିତ କରେ, ତାହା ଚିଲିକା-ସାହିତ୍ୟ-ଆଲୋଚନାର ଏଇ ଅବକାଶର ଉଲ୍ଲେଖ ଦାବି କରେ । ରବି ସିଂଙ୍କ କବିତାରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଉଲ୍ଲେଖ ଚୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରନ୍ତୁ:

“ଏଇ ଘଣ୍ଟିଶିଳା, ଭାଲେରି ପାହାଡ଼
ପଥର ଚିପୁଡ଼ିଦେଲେ
ଟୋପା ଟୋପା ତାଜା ଲୁଣିଆ ରକତ-
ବୋହି ମାଟି ଭିଜିବରେ ।
ସେ ତାଜା ରକତ ପାଇକ ଯୁବାର
ବହୁ କାଲୁ ଅଛି ଜମା
ପଚାରିଲେ ଆଜି କହିବ ସେ କଥା
ନୟାଗଡ଼ ବନସୀମା ।”
“ସବୁଜ ବିପ୍ଳବ ଚାଲିଛି କୁଆଡ଼େ
ବିଲବାଡ଼ି ମରାଚିକା,
ଲେଉଟି ଧାନ ପାଇଁ କପାଳରେ ତୋର
ଗୁଳିଘାତ ଲହୁଟୀକା ।
ଛଅ ଜଞ୍ଜ ଛୁରୀ ପାଖରେ ରଖିଲେ
ହେବୁ ତକେଇତ, ଖୁନୀ,
ଥାଆନ୍ତା ଯଦି ତୋ’ ପାଇକ ବାହିନୀ
କୃତିବାସ ପାଞ୍ଚଶାଣୀ ।

ଶୁଣି ଆଉଥରେ ନୂଆ ଅଭିଯାନ
କରିଥାଆନ୍ତେ ସେ ସ୍ବରୁ,
ଭାଲେରି ଶିଖରୁ ମେଘର ମାଦଳ ବାଜିଥାନ୍ତା ଗୁରୁଗୁରୁ ।”
“ନୀରବେ ଚାହିଁଛି ନେଲିଆ ଚିଲିକା
ଉଦାସ ଚାହାଣୀ ତା’ର,
ସେହି ଚାହାଣୀର ଭାଷା ତୁ ପଢ଼ିବୁ
କେବେ କହ ବାଣପୁର ?’

ବିପ୍ଳବୀ କୃତିବାସର ଝଡ଼-ବାହିନୀ ବେଙ୍ଗମାନୀ ନୟାଗଡ଼ ରାଜାର ଘୃଣ୍ୟ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରରେ ଫିରିଙ୍ଗି ପୁଲିସ୍‌ଦ୍ବାରା ଅବରୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଫିରିଙ୍ଗି-କୁକୁରର ଅଇଁଠା-ଚଟା ଆଜି ବି ସେଇ ଇଂରେଜ ସାହେବଙ୍କ ଅନାଦରଦତ୍ତ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ନିମକ-ହାରାମି-ଜାଗିରି ଭୋଗୁଥିବା ବିଶ୍ବାସଘାତକ ସେଇ ରାଜାର ଦାୟାଦମାନଙ୍କୁ ଗୋଇଠା ମାରିବାକୁ, ମୁହଁରେ ଛେପ ପକାଇବାକୁ କାନ୍ଦକାନ୍ଦ ପୁଣି କୁହ ରବି ସିଂ ବାଲୁଗାଁ ଓ ଚିଲିକାର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଆହ୍ବାନ ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ବେଙ୍ଗମାନୀ ପ୍ରତି ଉତ୍ତତ୍ତ ଘୃଣାରେ ଆଦି ଚିଲିକାର ରକ୍ତ-ନାଲି ଲଢୁଆ ପାଣି ହାଲୁକୁ ନେଇ ହୋଇଥିବା କବି କଞ୍ଚନା କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ସ୍ବଭାବ-ସୁଲଭ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିଭାଷାରେ ଏହିପରି-

“ନେଲିଆ ହୋଇଛି ଘୃଣାରେ ସେ ପାଇଁ
ଦୁଃଖିନୀ ଚିଲିକା ପାଣି
ବୁକେ ତା’ ଜମିଛି ଜଡ଼ତାର ପଙ୍କ
ଦେଖୁ ଏଇ ବେଙ୍ଗମାନୀ
ଜନମରୁ ଥିଲା ନେଲିଆ ଚିଲିକା
ରକତରୁ ବଳି ନାଲି
ଇତିହାସକୁ ତୋ’ ପତାର ଭାଇରେ
କହିବ ସେ ମୁହଁ ଖୋଲି ।”

କବି ହରିହର ମିଶ୍ର ‘ଚିଲିକା’କୁ ନେଇ ଲେଖିଛନ୍ତି ତିନୋଟି କବିତା (୧) ‘ରୂପସୀ ଚିଲିକା’ (୨) ‘ତୃଷିତ ଚିଲିକା’ ଓ (୩) ‘ମନ୍ଦ ପାଗ ଚିଲିକାରେ’ । କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଶୈଳାଗତ ଦୂରୁହତା ସତ୍ତ୍ବେ ଚିଲିକା ସମ୍ପର୍କରେ କବିଙ୍କର ଅନୁଭବକୁ ପାଠକଙ୍କଠାରୁ କଦାପି ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ କରି ରଖନ୍ତି ନାହିଁ । “ଏ ପାଖ ସେପାଖ ଖୋଜେ/ ସଞ୍ଜ ଆଉ ସକାଳର ପକ୍ଷୀଟିଏ/ କେଉଁଠି ବଞ୍ଚିବ ସିଏ କେଉଁଠି ରଖିବ ତା’ର/ କାଠିକୁଟା ସ୍ବର୍ଗଟିକୁ ବିକଳରେ ତାକୁଥାଏ” (ରୂପସୀ ଚିଲିକା) ଭିତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିବେଶର ଅବକ୍ଷୟ ଯୋଗୁଁ ଚିଲିକା କିପରି ଦୂରାଗତ ପକ୍ଷୀଙ୍କର ନିଶଙ୍କ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ ହୋଇପାରୁନାହିଁ, ତା’ର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦତ୍ତ । ସେଇଥିରେ ପୁଣି ଆମେ ଯେତେବେଳେ ପଢୁ ‘ତାରାର ସୁଲିଙ୍ଗ ଗର୍ଜେ ବିସ୍ଫୋରିତ ଗର୍ଭୁ ଚିଲିକାର’- ଚିଲିକାର ଭଗ୍ନ-ଶାନ୍ତି ଓ ରୁଦ୍ର-ବାସ୍ତବତା ଧାଡ଼ିଟି ଭିତରୁ ଉଠିମାରି ଏକାନ୍ତରେ ଛପିଯାଏ । ‘ତୃଷିତ ଚିଲିକା’ରେ କବି ହରିହର ଆହୁରି ସୂଚନାତ୍ମକ ଓ ବକ୍ତବ୍ୟରେ ବେଶ୍ ମାପପୂର୍ବ । ତାଙ୍କର ଚିଲିକା ସେଙ୍ଗମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ଯେଉଁମାନେ ଭାଷାର ବାବଦୁକତାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଭାଷାର ବ୍ୟଞ୍ଜନାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟତା ଅର୍ଜନ କରିସାରିଛନ୍ତି । ସାଧାରଣ ପାଠକଙ୍କ ପାଇଁ ହରିହର କଷ୍ଟବୋଧ ମନେ ହେଲେ ବି ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ପାଠକଙ୍କ ପାଇଁ ଅନଧ୍ବଗମ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ କବିଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟ, ଯେତେବେଳେ ସେ କହିବେ: “ନିଃଶ୍ବାସରେ ଘନାଭୂତ ପର୍ବତ/ ଝାପ୍‌ପା ନଳବଣ/ ହସୁଥାନ୍ତି ହଂସ ପଡ଼ିଲି/ ପ୍ରତିଟି ପାହାନ୍ତି/ ମଣିଦୀପଟିଏ ଜଳେ ମଥାପରେ କାଳ କାଳ/ ଅସ୍ତ ତାରକାର ।” କବିତାଟିର ଶେଷାଂଶରେ ଜୀବନର ନଶ୍ବରତା, ମୃତ୍ୟୁ ଓ ମାନବର ଅମୀମାଂସିତ, ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାଗ୍ୟ ତଥା ଭବିତବ୍ୟର

ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉତ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି ଓ ଚିଲିକାଠାରୁ କବି ତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିଛନ୍ତି । ଯଦିଓ କବି ଭଲଭାବେ ଜାଣନ୍ତି କବିତାରେ କେତେ ପ୍ରଶ୍ନ କେବଳ ଇ ପ୍ରଶ୍ନ; ଯାହାର ଉତ୍ତର ନାହିଁ ବା ଉତ୍ତର ଅନାବଶ୍ୟକ । ‘ଜଳନ୍ତା ମଶାଲର ଦୃଷ୍ଟି ତାକିନେବ ସମସ୍ତ ମାଛମାନଙ୍କୁ’ ନିଶ୍ଚିତ ଏଠି ମୃତ୍ୟୁର ସୂଚନାଦ୍ୱାରା ବହନ କରେ । ‘ଚତୁର ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକ ଏଠି ମହାବଳ’ । ‘ମନ୍ଦ ପାଗ ଚିଲିକାରେ’ କବିତାଟି କିନ୍ତୁ କଳା ଓ କାରିଗରୀ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଚିଲିକା ସମ୍ପର୍କରେ ହରିହରଙ୍କ ରଚିତ ତିନୋଟି କବିତା ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବୋତ୍ତମ । ଚିଲି ଅକ୍ଷରୁ ଖସି ପଡ଼ିଥିବା/ ଗାଁ ଓ ବସ୍ତି । ସଂଜବତା ଭଳି/ ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ଆଶା ଯେତେ ଦୂର ଗାଁ ନିହିତ ବସ୍ତିର’, ‘ଫେରି ଆସୁଛ ନିଛଳ ପାଣିକୁ/ ହଜିଥିବା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଓ ପ୍ରବଳ ନଗର’ ପ୍ରଭୃତି ଭାବକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ଯେତିକି ଗୁଡ଼, ସେତିକି ଅର୍ଥ ଦେଖାଦେଇ । ‘ମନ୍ଦ ପାଗ’ ଏଠାରେ କେବଳ ପ୍ରାକୃତିକ ପାଣିପାଗର ଦେଖାଦେଇ ନୁହେଁ, ଏହା ମାନବୀୟ ଭାଗ୍ୟ-ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ମଧ୍ୟ ସୂଚକ । ରାତିର ଭାଗ୍ୟରେ ବିଶ୍ରାମର ପ୍ରଶସ୍ତି ଲେଖା ନ ଥିଲେ ବି, ଭୋର ଖୁବ୍ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥିଲେ ବି ନିନ୍ଦୋଡ଼ ଅନ୍ଧାର ସତ୍ତ୍ୱେ ପଳାତକ ରାଜହଂସ ପୁନଶ୍ଚ ଫେରି ଆସିବାର ସମ୍ଭାବନା ତଥାପି ଉଜ୍ଜୀବିତ । କବିତାଟିର ଗୋଟିଏ ବି ଧାଡ଼ି ଫମ୍ପା ବା ଫସକା ନୁହେଁ; ସବୁ ଧାଡ଼ିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅନୁଭୂତିର ପରିପକ୍ୱ ସନନ୍ଦ, ଯାହା ବୁଝିବାଠାରୁ ନ ବୁଝିବା ବା ଝାମ୍ପା ବୁଝିବାରେ ଅଧିକ ଚରିତାର୍ଥ ହୁଏ ପାଳ-ପାଠକର । ଦିଶିଯାଏ, ପୁଣି ଦିଶୁନି ଖସିଯାଏ- ଏପରି ସତ୍ୟାନୁଭୂତିର ଭାଷା କବିତାରେ କାଳେକାଳେ ହିଁ ହରିହରଙ୍କ କାବ୍ୟ ଭାଷା, ଯାହାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଝାମ୍ପ-ପାଗୁଆ ପରି ପାଠକକୁ ଅନୁୟ ଓ ଅନୁଭବର ଶାଣିତ ଖଣ୍ଡାଧାରରେ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ହେବ । ଅନ୍ୟଭାଷାରେ କହିଲେ- କବିତାରେ ହରିହର ଜମ୍ମା ଏକ ନାକ-ସଲଖା ଦାଣ୍ଡିବାଟ ନୁହନ୍ତି, ବରଂ ବୁଦ୍ଧିବୁଦ୍ଧିଆ ଲଟା-ରୁଦାରେ ଅର୍ଦ୍ଧଦୃଶ୍ୟ, ଅର୍ଦ୍ଧାଛାଦିତ ଏକ ଜଙ୍ଗଲି-ରାସ୍ତା; ଯାହାକୁ ଶ୍ରମ ଓ ସାଧନାରେ ହିଁ ଅତିକ୍ରମି ହୁଏ । କବିଙ୍କର ଆଲୋଚ୍ୟ ତିନୋଟି ଚିଲିକା-ପ୍ରାଣ କବିତାକୁ ଏଇଥିପାଇଁ ମୁଁ ସଫଳ କହିବି ଯେ, ଏସବୁକୁ ପାଠ କଲେ ମଗଜ ଭାରି ହୁଏ ଓ ବାହାରେ କେଉଁ ଦୂରରେ ନୁହେଁ ଭିତରେ ଖୁବ୍ ସମ୍ବଳିତରେ ଅସଲ ଚିଲିକା ଦିଶିଯାଏ ।

ଚିଲିକାକୁ ନେଇ କବି ପ୍ରସନ୍ନ ପାଞ୍ଚଶାଖୀଙ୍କ ଲେଖନୀ ହୋଇ ଉଠିଛି ବହୁ ସଂଭବା, ବହୁ-ସ୍ରାବୀ । ଇଂରାଜୀ କବିତାଗ୍ରନ୍ଥ ଭିନ୍ନ ଓଡ଼ିଆରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ରଚିତ ତାଙ୍କର କବିତାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତୋଟି ହେଲା: ‘ରକ୍ତ ପିଆଲାରେ ଚିଲିକା’, ‘ତୁ ଏ ଭିତରେ ବଦଳି ଯାଇରୁ ଚିଲିକା’ (ଅମୃତାୟନ), ଏତିକି ଦୁଃଖ ତୁ ପାଉଛୁ ଏବେ ଚିଲିକା (୧,୨,୩) ପ୍ରସନ୍ନଙ୍କ ସୃଜନ-ପ୍ରଖର କାବ୍ୟିକ ପରିକଳ୍ପନାରେ ଚିଲିକା’ ହୋଇ ଉଠିଛି ବହୁରୂପୀ । ‘ରୂପଲକ୍ଷ୍ୟ’ରେ ନୂତନତା ତାଙ୍କୁ ‘ଚିଲିକା-କବି’ମାନଙ୍କ ଧାଡ଼ିରେ ଅଲଗା କରି ଚିହ୍ନାଇ ଥାଏ, ଯେମିତି ଗୈରିକ ପରିଧାନ ଯୋଗୁଁ ସେ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇଥାନ୍ତି ବିଧାନସଭା ବା ଲୋକ-ସଭାର ବିଧାୟକ ବା ସଂସଦଙ୍କ ଧାଡ଼ିରେ । ଯଦୃନ୍ଦିଷ୍ଟ ନିନ୍ଦାର ଅବର୍ତ୍ତମାନରେ ପ୍ରସନ୍ନଙ୍କ କାବ୍ୟାନୁଭୂତି ଓ କାବ୍ୟଭାଷା ଯଦିଓ ତାଙ୍କ କବିତାମାନଙ୍କରେ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ପୁନରାବୃତ୍ତ ଓ ଏହି କାରଣରୁ ସୁତାରୁ ତଥା ନିର୍ବିନ୍ନ କାବ୍ୟ-ମନନରେ ପ୍ରତିକୂଳ; ତଥାପି ସେଇସବୁ କବିତା ଭିତରେ ବାଲି-ଗରଡ଼ାରେ ହାରା-ରେଣୁ ପରି ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ପ୍ରସନ୍ନଙ୍କ ନିଷପତ୍ତ ସୃଜନ-ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ପାଠକର ଅଳସ-ମଂଥର ଚେତନାକୁ ଚମକାଇ ଚିଆଁ ଦିଏ । ଏହିପରି କେତେକ ଉଦ୍ଧୃତି ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରିବା କଦାପି ପ୍ରସଙ୍ଗ ବହିର୍ଭୂତ ହେବନାହିଁ-

“ଚିଲିକା, ସୁନ୍ଦରୀ ଚିଲିକା ମୋର
ତୋ ରୂପ ତୁଳନା ପାଇଁ ଉପମା ଅଭାବ ହୁଏ
ତୋ ଜଳବେଶୀରେ ତାହାର ଫୁଲ / ନିତି ଫୁଟୁଥାଏ ।
ସବୁଜ ଦଳକୁ ପିନ୍ଧୁ କଟୀରେ ଗୁରେଇ
ମାଛର କାତିରେ ତିଆରି କରି / ପିନ୍ଧୁ ତୁ ବୁଲୁଛ ।
ଜହ୍ନୁରାତିରେ ତୋର ତୋଫା ମୁହଁ

ଦିଶେ ଯେପରି ପୂର୍ଣ୍ଣମାର ରୂପା ଚାନ୍ଦଟିଏ
ଆକାଶର ଗାଞ୍ଜିଆରେ ନିତି ଝୁଲୁଥାଏ ।”

(ରକ୍ତ ପିଆଳାର ଚିଲିକା)

“ତୁ ଏ ଭିତରେ ବଦଳି ଯାଇଛୁ ଚିଲିକା
ଯେମିତି ଉତ୍ତାର୍ଣ୍ଣ ବୟସରେ ଦିଶେ ରୂପସୀ ନାରୀ ।

(ତୁ’ ଏ ଭିତରେ ବଦଳି ଯାଇଛୁ ଚିଲିକା)

“ବହୁଦିନ ପରେ / ଥରେ ଭେଟିଲି ସମୁଦ୍ରକୁ
ସିଏ ଏବେ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ଯାଇଛି
ଚିଲିକାକୁ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି ପାଠ / ଶଙ୍ଖ ଚିଲର ଓଠରେ ।
ଧଳା ପାରାର ଥଣ୍ଡରେ / ଆନନ୍ଦକୁ ବୁଣି
ଅସଂଖ୍ୟ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଛତ୍ର ପରି
ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଦେଇଛି ସେ ସୁଖ
କା’ କା’ ଶବ୍ଦ କରି / ଉଡୁଛନ୍ତି କୁଆ
ଓଠରେ କିଏ ସତେ / ଭରି ଦେଇଛି କି
ମଣିଷର ଦୁଃଖ ?” –(ଚିଲିକା-୩)

“ଯତା କୁକୁଡ଼ାର ମରଣ ଯେପରି
କାଳିଜାଲ ଦ୍ଵୀପ ଦିଶେ ସେହିପରି
କୁରାଡ଼ି ଚୋଟରେ ଜଙ୍ଗଲ ଛିଡ଼ଇ
ଗେଣ୍ଡି ଚଢ଼େଇର ଡେଣାକୁ
କେତେ ବନ୍ଧୁକ ରହିଛି ଚାହିଁ ।” (ଏତିକି ଦୁଃଖ ତୁ ପାଉଛୁ ଏବେ ଚିଲିକା)

ଏତଦ୍ ଭିନ୍ନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ‘ଚିଲିକା-ଚିତ୍ର’ ତାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମିତି ସୃଜନ-ମନାଷା (ଯାହା ବେଳେବେଳେ ଆଶାତୀତ ଭାବେ ଉତ୍ସୃଙ୍ଗଳ ଠିକ୍ ଲଗାନ୍ ଛଡ଼ା ଘୋଡ଼ା ପରି) ଠାଏ ଠାଏ ତାଙ୍କ କବିତାର ହଜବରଳକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ପାଠକର ପଳାୟନୋଦ୍ୟତ ପଠନ-ସ୍ଫୁଟାକୁ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ଅଟକି ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଏ । ସେହିପରି କେତୋଟି ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ହେଲା: (୧) “ତାରାମାନେ ସବୁ ତୁନା ତୁନା ମାଛ/ ଗ୍ରାମ, ନିହାରିକା, ଦିଶେ ସତେ ମୋତେ / ଖଇଙ୍ଗା, ଶିଆଳ, ମେଞ୍ଜିଆ, ଭେକଟ ।” (ଚିଲିକା), (୨) “ଏରାମାନେ ଏଠି ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ଠିଆ / ସତେ ଅବା ମିଳିଚାରୀ ସୈନିକ ।” (ଚିଲିକା) (୨) “ଏବେ କିନ୍ତୁ ଦିଶେ ମୋତେ ତୋର ବୁକୁ / ସତେ ଏକ ରକ୍ତର ପିଆଳା / ରାତିକି ପାଲଟେ ସତେ ଟଳମଳ ମଦ / ପିଉଛନ୍ତି ତୋତେ ଦେଶୀ ଓ ବିଦେଶୀ ।” (ରକ୍ତ ପିଆଳାର ଚିଲିକା), (୪) “ପକ୍ଷୀ ଡେଣାର ଚାମରରେ ଶୂନ୍ୟ ସିଂହାସନରେ / ବସି ରହିଛି ମେଘ ।” (ତୁ ଏ ଭିତରେ ବଦଳି ଯାଇଛୁ ଚିଲିକା), (୫) “ମୋ ଚିଲିକା ଆଜି / ଶହ ଶହ ଶୋଷକର ଜଞ୍ଜିରରେ / ଅଧାକଟା ଶୁଖିଲା ଆଖୁ ଭଳି ଖଣ୍ଡରେ ବିଛ” (ତୁ ଏ ଭିତରେ ବଦଳି ଯାଇଛୁ ଚିଲିକା), (୬) “ତୋ’ ରୂପ ଦିଶେ / ଯେପରି ମଲା ମଗରର ପେଟ / କଟା କୁକୁଡ଼ାର ବେକ ପରି ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ୁ ପାହାନ୍ତରେ / କୁଆର ଥଣ୍ଡରେ ଆସୁ ଅନ୍ଧାର ହୋଇ” (ତୁ ଏ ଭିତରେ ବଦଳି ଯାଇଛୁ ଚିଲିକା), (୭) “ମାଛର ପେଟରେ / ପକ୍ଷୀର ଡେଣାରେ ଖରା / ଚିଲିକା ଦିଶୁଛି ସତେ ଏକ / ସୁନା ଚଉତରା” (ଚିଲିକା-୩) । ଉତ୍ତର ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ ପ୍ରସନ୍ନ ପ୍ରତିଭାବାନ ସତ, କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ବିପଜ୍ଜନକ ପ୍ରତିଭା; ତାଙ୍କ କବିତ୍ଵର ରଞ୍ଜକରେ କେତେବେଳେ ସେ ପୋଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ପାଠକର ମନକୁ ଶୁଖିଲା ଫୁରିକାଠ ପରି ତ ପୁଣି କେତେବେଳେ ନିଜେ ପତଙ୍ଗ ପରି ପୋଡ଼ି ହେଇ ମରନ୍ତି ନିଜ

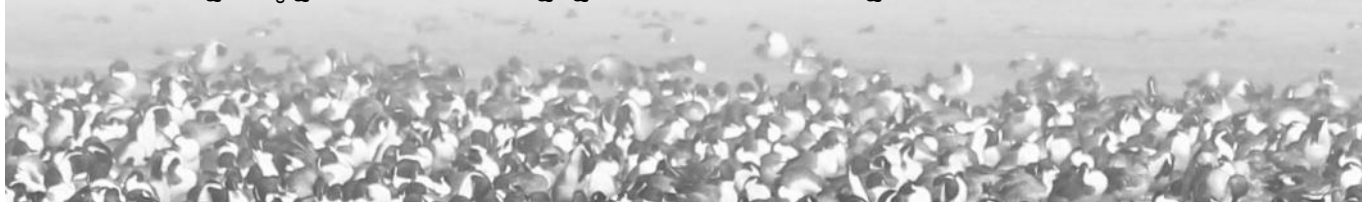
କବିତାର ଅଂତି-ନିଆଁରେ । ଉଭୟ ସ୍ଥିତିରେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରସନ୍ନ ନିର୍ବିକାର-ଏହା ହିଁ ପ୍ରସନ୍ନଙ୍କ ବିଶେଷତ୍ୱ, ଯାହା ପୁଣି ଥରେ ପ୍ରମାଣ କରେ ଚିଲିକାକୁ ନେଇ ରଚିତ ତାଙ୍କ ଆଲୋଚ୍ୟ କବିତାତତ୍ତ୍ୱ ।

ପ୍ରମୋଦ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ‘ଚିଲିକା’ (ଅଗଷ୍ଟ-୧୯୭୨-୫-କାର)ରେ ସୃଜନଶୀଳତା ଅଶିଶ-ସକାଳର ଧାନ-ପ’ରେ ଭାରି-କୁହୁଡ଼ି ପରି ପିଞ୍ଜି ଯାଇଛି । ଭାବର ଏକାଗ୍ରତା ଓ ସଂଗୀତର ଲୟ ଯେତିକି ହୋଇଛି ଏକାକାର, ପ୍ରଣୟ ଓ ବିଷାଦ ସେତିକି ହୋଇଛି ଗୁଡ଼, ଗୁମର-ଗୁଞ୍ଜା । କବିତାଟିର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ଏହିପରି ଅଣ-ଗତାନୁଗତିକ, ଅନୁଭବ ଓ ପ୍ରକାଶ-ରୀତିରେ ନିଆରା:

“ଟଣକା ଖରାରେ କାତ ମାରୁ ମାରୁ ଆହୁଲା ଖତେଇ ହୁଏ
ମୁହଁ ଭାରି କରିଚି କିଏ କାନ୍ଦିବା ଏଇଠି ଅଟକୁ ନାଆ
ଚିଲିକା ତ ନିଜେ ମାଟିଠାରୁ ବଡ଼ ପୁରୁଣା ଲୁହର ମାଆ
ପାଣି କୋଇଲି ଓ ଶଙ୍ଖଚିଲର ଚୁପୁର ଟାପୁର ଗାଆଁ ।”

କିଏ ସିନା ପୁଅକୁ ପାଲେ, ଚିଲିକା କିନ୍ତୁ ପାଲେ, କବି ଦୃଷ୍ଟିରେ, ବଢ଼େଇ କୁଡ଼େଇ ଆଞ୍ଜୁଳାଏ ଲୁହ । ପୁଣି କରତାଳି ମାଳ (ମାଡ଼ ?) ରେ ତରକି ଯାଉଥିବା ପକ୍ଷୀ ଚିଲିକାର ଢେଉରେ ପକେଇ ବସେ ଚିତା; ଗୋଧୂଳି ସେଠି ଅସତୀ, ଚାହାଣି ସେଠି ଲୁହ, ମେଘ ହବା ହବା, ବହିଯାଉଥିବା ପୋତକୁସେଠି ପଛକୁ ଅନାଏ ମେଳାପା-ଆଖି, ଗାଧୁଆଳି ଦେହ ହୋଇ ଉଡ଼େ ବିଦୁରର ଖୁଦ-ଭିକ କବି-କଞ୍ଚନାର ଯୋଗୀ-ଆଳରେ; ପୁଣି ଆଖିର ଓଳି-ତଳ ବରଷଣା ପାଣିରେ ଚିଲିକା ଭସାଏ ଓଦା-କଇଁଫୁଲରେ ତିଆରି ସାବା-କାଗଜର ନାଆ । ବାଟୋଇ-କବିର କାନ ପାଖରେ ଓଠ ନୋଇଁ ତୁନ୍ କରି କହେ- ‘ବିଦାୟ !’= ଅଥଚ ବିଦାୟ ନେଇହୁଏ କୋଉଠୁ ଚିଲିକାଠୁଁ ! ଧାନଟି ଭିତରେ ଲିଆ ପରି, କାଖର କୋଡ଼ର ଧନ ପରି, ବିଦାୟ ଭିତରେ ସ୍ୱାଗତ ପରି ପ୍ରମୋଦଙ୍କର ଏଇ କବିତାଟି ପାଠକର ଚିତ୍ତ ବୃତ୍ତିରେ ପଡ଼ା ସରିବାର ବହୁକାଳଯାଏ ଦୂରରେ କେଉଁଠି କିଛି ଗୋଟେ ଛାଡ଼ି ଆସିଲା ପରି ଅତମତ କରେ । ‘ରାକା’ ପରି ଅଭିଜାତ ଶବ୍ଦ ‘ଚଦୁଚି’ ପରି ଗ୍ରାମୀଣ ଶବ୍ଦକୁ ଯୋଡ଼ି କବି ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତି ତାଙ୍କ ‘ଚିଲିକା’ କବିତାରେ ତିଆରି କରନ୍ତି ସୃଜନର ନୂଆ ପଞ୍ଚାମୃତ, ଯାହା ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ତୃଷ୍ଣାକୁ ତୃପ୍ତ କରି ପାଠକର ଅବବୋଧକୁ ଏକ ବିଜନ ସମାଧି-ମୁଦ୍ରାରେ ଧ୍ୟାନସ୍ଥ କରେ । ଏହି କାରଣରୁ କବି ପାଟଶାଣୀଙ୍କ କବିତା ‘ଚିଲିକା’ର ଯେଉଁ ଭାଗବତୀ ସଂଭାବନା ଗଢ଼ି ତୋଳେ, ସେଇ ସଂଭାବନା ପ୍ରମୋଦଙ୍କ କବିତାରେ ଏକ ଉପଲବ୍ଧରେ ପରିଣତ ହୁଏ ।

ସେହି ୧୯୭୨ ମସିହା, ଜାନୁୟାରୀ ୧୦ ତାରିଖରେ କଲିଯୁଗେଶ୍ୱର (ବାଲୁଗାଁ) ଠାରେ ରଚିତ ଓ ୨୦୦୦, ଜାନୁୟାରୀ ୨୬ ତାରିଖରେ ପ୍ରକାଶିତ ତାଙ୍କ ‘ଉତ୍ତରପର୍ବ’ କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସ୍ଥାନିତ କବି ସଦାଶିବ ଦାଶଙ୍କ କବିତା ‘ଚିଲିକାର ଭିନ୍ନ ଏକ ସଂଜ୍ଞା’ ଚିଲିକାର ସାଂପ୍ରତିକ କ୍ଷୟଶୀଳ ସ୍ଥିତିକୁ ନେଇ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଛି । ‘ଖରିବଣେ ହଂସରାଲି ଶୁଣେ ନିତି ଗୁଲିର ଆଘାତ’, ‘ଚିଲିକାରେ ନିଆଁ ଜଳେ / ସତେ ଅବା ଜଳେ ରାତ୍ରେ ଅର୍ଦ୍ଧ ଦଗ୍ଧ ମଣିଷର ଚିତା’, ‘କିଏ ବୋଲେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱେ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଧୂସରତା’, ‘ଚିଲିକାର ନୀଳବେଳା / ଅନୁରାଗ ସ୍ୱପ୍ନ ସବୁ ବ୍ୟଥାରେ କବିତା’, ‘ବାସ୍ତବର ଜଉଘର ଚିଲିକା ନିଃସଂଗୀ ଭାରି ନୀରବ ଉଦାର’ ଭଳି ଧାଡ଼ି ମାନଙ୍କରେ ଚିଲିକାର କ୍ରମ-ଦ୍ରୁତ ଅଧୋଗତି ବେଶ୍ ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ସ୍ୱରରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇଛି । କବିତାଟିରେ କେତେକ ନିରର୍ଥକ ଧାଡ଼ିର ଅବାଞ୍ଚିତ ଉପସ୍ଥିତି ସତ୍ତ୍ୱେ, ହୃତ୍‌ତାତ୍ପା ଶବ୍ଦ ଗହଣରେ କେତେକ ଉଚ୍ଚାରଣ କାବ୍ୟ-ବକ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ଭାବେ ଅବିଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ବେଳେ ପରିଣତିରେ ରୁଦ୍ଧଶ୍ୱାସ, ରକ୍ତ-ରଞ୍ଜିତ ଆହତ ଚିଲିକାର ମୁକ୍ତି-କାମନା କମ୍ ଆନ୍ତରିକ ହୋଇନାହିଁ । କବି ତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଲୋଡ଼ିଛନ୍ତି ପଚାରି ଦେଇ - “କେଉଁଦିନ...ବନ୍ଦ ହେବ, ମଣିଷର ମାଛଧରା / ଜାଲଟଣା, ସ୍ୱାର୍ଥର ଆହୁଲାମରା / ଝରିବନି ଚିଲିକାର ଲୁହ / କୁହ ମୋତେ କୁହ ?” (ଉତ୍ତର ପର୍ବ, ପୃ: ୧୬୧) । କବିତାର ଶେଷ ତିନିଧାଡ଼ି ହେପାଜତ୍ ଅଭାବରୁ ପୋଲିଓ ଭୋଗୁଥିବା ସଦାଶିବଙ୍କର ଆଲୋଚ୍ୟ ଏଇ କବିତାଟିକୁ ମହାମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ମନ୍ତ୍ର ପରି ମରଣ ମୁହଁରୁ ବଂଚାଇ ଦେଇଛି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଅବୋଧ ପିଲାଟିର ପରି

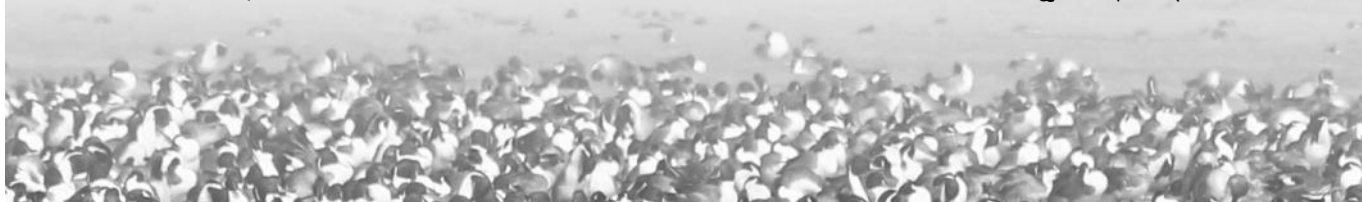
ହୃଦୟର ସମସ୍ତ ସଂଚିତ ଆବେଗ ଓ ସଦ୍‌ବିଚାରକୁ ନେଇ ସେ ଯେତେବେଳେ କହି ଉଠୁଛନ୍ତି- “ଚିଲିକାର ନୀଳ ଜଳେ ମାତି କି ଉଠିବ ନାହିଁ, ପୃଥିବୀର ଜାଗତିକ ସମସ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରଣା / ଧରଣୀର ସମସ୍ତ ସନ୍ତାପେ ଗ୍ରସ୍ତ, / ଅଗ୍ନିର ପ୍ରଥମ ବିନ୍ଦୁ ଆଲୋକର ମୁକ୍ତ ସଂଭାବନା” ସେତେବେଳେ ସେ ଯେତେ ଇଚ୍ଛତ କବିତାକୁ ନୁହେଁ, ସତେ ଇଚ୍ଛତ ‘ମଣିଷ ପଣିଆ’କୁ ଦେଉଛନ୍ତି; ଏହି କାରଣରୁ ଉଚ୍ଛ୍ୱତ ଧାଡ଼ି ଗୁଡ଼ିକ ହୁଏତ ତାଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ବିସ୍ମୟକର ଭାବେ କବିତା ହୋଇ ଉଠୁଛନ୍ତି । ‘ଚିଲିକା ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ବିଶେଷାଙ୍କ-୧୯୯୭’ରେ ପ୍ରକାଶିତ ସଦାଶିବଙ୍କର ‘ରମ୍ଭା’ ଶୀର୍ଷକ କବିତା ବି ବଳେଇ, ଦେଢ଼େଇ ଛୁଇଁଛୁଇଁ ଯାଇଛି ଚିଲିକାକୁ । ‘ରମ୍ଭା ! ତା’ର ଲୁହରେ ତିଆରି କରିଛି ନୀଳବ୍ୟୁ ଚିଲିକା’ ଭଳି ପରିକଳ୍ପନା ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ।

କବି କମଳାକାନ୍ତ ପଣ୍ଡା (କଳ୍ପାନ୍ତ)ଙ୍କ ଚିଲିକା (ଜାନୁୟାରୀ-୧୯୯୩, ଉତ୍କଳ ପ୍ରସଂଗ) ଅନୁଭବ ଓ ଉପସ୍ଥାପନା-ଉଭୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନାର ଅପେକ୍ଷା ରଖେ । ଖୁବ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ଘରୋଇ ଚିତ୍ତ କଳ୍ପରେ ସେ ଚିଲିକାକୁ ପାଲେଇ ଖୁବ୍ ଆପଣାର କରିପାରିଛନ୍ତି । କବି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ କଳ୍ପନାରେ ଯେଉଁ ଚିଲିକା ଅଭିସାରିକା ସାଜି ପରଦେଶୀ ପ୍ରଣୟ-ବସନ୍ତ-ମଳୟର ତୁମ୍ଭନକୁ ପ୍ରତାପା କରି ରହିଥିଲା; ସେହି ଅଭିଜାତ ଚିଲିକାକୁ ଆପଣା ବାଗରେ ଫୁସୁଲେଇ କବି କଳ୍ପାନ୍ତ ତାଙ୍କ ଦାଣ୍ଡଘର ଘୋଫାରେ କଣିକିଆ କରି ବସାଇଛନ୍ତି ଓ ଚିଲିକା ସୁନ୍ଦରୀ-ନର୍ସିଟିଏ ପରି ତାଙ୍କ ଦୁଃଖର ବଥରୁ ପୂଜ ନିଗାଡ଼ି ଉଷ୍ମ ପାଣିରେ ସେକି ଦେଉଛି; “ଦୁଃଖର ବଥକୁ / ସେକି ଦେଉଛି ଉଷ୍ମ ପାଣିରେ / ପୂଜକୁ ନିଗାଡ଼ି / ଖେଳେଇ ଦେଉଛି / ଚିରୁତାଏ ହସ / ବୈବର୍ଣ୍ଣ ଦୁଇ ଓଠ ଉପକୁଳେ ।” ‘ମିତ୍ ଗୁମୁସିଆ ଭୂର ପରି ଉଚ୍ଚାରଣର ଗହୀର-ହାଡ଼ରେ ବ୍ୟାପି ରହି କବିତାଟିକୁ ଧ୍ୱନି ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନାରେ ଶିହରାଇ ଦେଉଛି । ଧାଡ଼ିମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଶୁଭୁଛି କାଞ୍ଚିବିଜୟରେ ଏକଦା ଚିଲିକା ଦେଇ ଯାଇଥିବା କଳା-ଧଳା-ଘୋଡ଼ାର ଟାପୁ, ତରଂଗରେ ଦିନେ ଲହରାଇ ଯାଇଥିବା ବିଜୟର ସଂଭାବନା । “ଏକ୍ୟତାଳର କିଟିରି ମିଟିରି / ଠୁଲ ହୋଇଛି / ସାରା ପୃଥିବୀ ଯେମିତି ଏଇଠି’-ବେଶ୍ ଅର୍ଥଦ୍ୟୋତିକ କରି ଗଡ଼ି ତୋଳିଛି କବିତାର ସାମ୍ରାଜିକ ଅନୁଭବକୁ । ଶେଷ ପଲକରେ ଚିଲିକା ହୋଇ ଉଠୁଛି ‘ଜଗା-କାଳିଆ’, ଆଉ ସବୁ ଆଡ଼ ଓ ଅଦୃଶ୍ୟ । ପୁଣି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଭିତରେ ମଣିଷ ବା ଈଶ୍ୱର । ସବୁଧର୍ମ ତାଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସତ୍ତା ହରାଇ ଉଠୁଛନ୍ତି ଗୋଟିଏ ଧର୍ମ, ମାନବ ଧର୍ମ । ଚିଲିକାର ଏହା ଏକ ଭିନ୍ନ ଉପଲକ୍ଷି ନୁହେଁ, ଏହାକୁ କୁହାଯିବ ଚିଲିକାର ଉତ୍ତରଣ, ଯେଉଁ ଉତ୍ତରଣ କଳ୍ପାନ୍ତଙ୍କ କବିତାରେ ଉତ୍ତର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି କହିବେ ବିନା ଦ୍ୱିଧାରେ । ଏ ଗଳା କବିତାର ଗୋଟିଏ ଦିଗ । ଅନ୍ୟ ଦିଗଟି ହେଲା- ଚିଲିକାକୁ ଅଭୟ, ହେଉପକ୍ଷେ ତାହା କାବ୍ୟିକ । ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ତେତାବନୀ ଦେଇ କହନ୍ତି; “ହଲ୍‌ଟଲ୍ କରନି / କରନି କୁଆରୁଆ / ତାଳିମାରନି ତୁମ ଖୁସିପାଇଁ / ଆନ୍ଦୋଳିତ ହୋଇଯିବ । ତରଂଗ ଓ ନଭୋମଣ୍ଡଳ । ଛାତିରେ ବି ଝୁଲୁଅନି / କ୍ୟାମେରା / ସେମାନେ ବୁଝିବେ / ତୁମେ ସବୁ ଆତତାୟୀ / ବିନ୍ଦୁଏ ବି ରକ୍ତରେ / ସିଂଚେଇ ଦିଅନି / ଉଦାର ଏ ବକ୍ଷ ! ମିମନ୍ତୁଷୁ ଇଚ୍ଛାକୁ ତୁମର / ଶାକାହାରୀ କର ।” ଚବଟବ କାତର ଆଘାତରେ ବି ପୁରାବୃତ୍ତ ହୋଇପାରେ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ତୁମେ ପାଲଟି ଯାଇ ପାର ‘ଜାଜ’, ଅର୍ଥାତ୍ ଝଡ଼ ଉଠିପାରେ ଚିଲିକାର ପ୍ରଶାନ୍ତ ବକ୍ଷରେ ଓ ଓଲଟି ଦୁର୍ଦ୍ଦିଗଶାସ୍ତ୍ର ହୋଇପାରେ ତୁଙ୍ଗ । ଏଇ ଅଂଶରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ରୋକ୍‌ଠୋକ୍ ପ୍ରକାଶ ଅପେକ୍ଷା ନୀରବ ମନନଶୀଳତା ବିନ୍ୟାସ । କାକଳି ନ ମିଲୁ ମିଲୁ ପଛେ କଲିଜା, ବୃକ୍ଷ-ଶୀର୍ଷରେ ଖାଲି ପରି ହଲିଗଲେ ନଲୁଆ କେଲା ଯେମିତି ତା’ ଆକଦିଆ ନଳମୂଳରେ ଲାଞ୍ଜି ଦିଏ ସିନ୍ଦୂର ଗୁଣ୍ଡି କି ହରଡ଼ ଖାଇ ଚଢ଼େଇ; ଶୁଣୁ ନ ଶୁଣୁ ପଦ୍ମତୋଳା, ହେଉ ଢେମଣା କି ନାଗ, ହୁଁକାଗାତରୁ ଲାଞ୍ଜି ହଜିଗଲେ ଯେମିତି ସାପୁଆ -କେଲା ତା’ ହାତିକିଆ ବାଡ଼ିରେ କାରୁ କରି ନିଏ ସାପକୁ; ଠିକ୍ ସେମିତି ଅଟିହ୍ନା, ଅଜଣା ଶରଟିଏର ସୁରାକ ପାଇଲେ ତାକୁ ଆଣି ନିଜ କବିତାର ପରିଣତିକୁ ପରବୀୟ ନକରି ବଡ଼ ଖଞ୍ଜରେ ତାଙ୍କ କବିତାରେ ଖଞ୍ଜି ଦିଅନ୍ତି କଳ୍ପାନ୍ତ, ଯେପରି ଆଲୋଚ୍ୟ ମିମନ୍ତୁଷୁ, ଯାହାର ଅର୍ଥ ସହସା ସ୍ପଷ୍ଟ ବୋଧ ହେଲେ ବି ଅନୁସଂଧାନରେ ଏହା ଅର୍ଥଯେ ବଧ ବା ବିନାଶ କରିବାର ଇଚ୍ଛା-ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ କାବ୍ୟାର୍ଥକୁ ଅର୍ଥାନ୍ୱିତ କରାଏ ।

ଜୁନ-୧୯୯୮, ଝଂକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ କବି ଶଶାଙ୍କ ତୃତୀୟାଂଶକ କବିତା ‘ଚିଲିକା ଚିଲିକା’ ଉଜୁଡ଼ା-ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଖୁବ୍ ବଶ୍ୱସ୍ତ ପରିଭାଷାରେ ତୋଳି ଧରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିବା ମନେହୁଏ । ମନେହୁଏ ଯେମିତି ଚିଲିକା ଫୁରୁସତ୍ ଦେଖି କବି

ଶଶାଙ୍କଙ୍କ ପାଖରେ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବେଇ ବସି ପଡ଼ିଛି କୋଉ ପରଘରୀ, ନିଦରଦୀ ଭଉଣୀ ପରି ଓ ମନ ଖୋଲି ତା' ଦୁଃଖ ଓ ପରାଭବର କାହାଣୀ ଗପି ଚାଲିଛି, ଆଶ୍ୱାସନା ଓ ସାହୁନା ମିଳିବ- ଏଇ ଆଶାରେ । ଚିଲିକା କବିଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଃସଂକୋଚରେ ବାଢ଼ି ଦେଇଛି ତା' ଅନୁଯୋଗ ଏହିପରି- “ଏବେ ମୁଁ କ୍ଷତାକ୍ତ ଦେଖ, ମୋତେ ଛୁଇଁଟି ନିତି ମାଫିଆର ମନ / ଛଳନାର ହାତ ଭସଇଛି ମିଛ ମିଛ କାଗଜ ବୋଇତ କଳାଧଳା ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ଆଉ ଟାପୁଶର ଶୁଭୁନାହିଁ / ଏଠି ଦହି ବଦଳରେ ମିଳୁଛି ଜହର / ଏବେ ମିଛ ନଅର ପାଲଟିଛି ପାଟଶାଣୀପୁର ।” ଆଉ ନିଜର ଉଜୁଡ଼ି ଯାଇଥିବା ବର୍ତ୍ତମାନ ବଦଳରେ କବିଙ୍କଠୁଁ ସେ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରୁଛି: “ଆସିଲୁ ଯଦି ମୋତେ ଫେରେଇ ଦିଅ ମୋର ଅତୀତ / ମୋ କଉଡ଼ି ଖଣି, ମୋ ସାଧବ ପୋତ / ଦିଅ ମୋ ସିନ୍ଦୂ ପାଇଁ ଜାହାଜେ ସିନ୍ଦୂର / ଦେହ ପାଇଁ ସୁଲୁସୁଲିଆ ପବନ, ମନ ପାଇଁ ଉଦୁଉଦିଆ ଜହ୍ନ / ମେଘ ଦ୍ୱାରା ଘେରେଇ ଦିଅ ମୋ' ଉଜୁଡ଼ା ସ୍ତନ ।” କବିତାଟିର ଆବେଦନରୁ କେବେକେବେ ମନେହୁଏ, ଯେମିତି ଶଶାଙ୍କ ତାଙ୍କ ଧାଁ ଦଉଡ଼ ସାଂସ୍କୃତିକ ଛାତିଆ-ଜୀବନର ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତତା ଭିତରେ ନିଜେ ଏ କବିତାଟିଏ ନ ଲେଖି ଚିଲିକା ନିଜ କଥା ଲେଖି ଦେଇଛି, ସେତକ ଯାହା ଖାଲି ଛପା ଯାଇଛି ଶଶାଙ୍କ ନାଆଁରେ । ଅକ୍ଷୟ ବେହରାଙ୍କ ‘ଚିଲିକା’ (ବାଲୁଗାଁରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଚିଲିକା ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ବିଶେଷାଙ୍କ- ୧୯୯୫ ପୃ-୬୮) ହତ-ଗୌରବ ଚିଲିକାରେ ବିରୁପ ରୂପ ପରିଗ୍ରହ କରିଛି । ଶିକାରୀ ଓ ମାଫିଆଙ୍କ କବଳରେ କବଳିତ ଚିଲିକାର ପ୍ରତିଛବି ଆଙ୍କିଛନ୍ତି ଅକ୍ଷୟ ଖୁବ୍ ସାଦାସିଧା ହରଫରେ, “ପୋତି ହୋଇ ଗରୁଥାଏ / ମୁହାଣ ଶୁଖି ଶୁଖି ଯାଉଥାଏ / କୂଳ / ଶାନ୍ତ ଜଳରାଶିରେ / ଘୁରିବୁଲେ, ଅଶାନ୍ତି ପିଶାଚ/ କାନ୍ଧରେ ବନ୍ଧୁକ / ଟଳି ପଡୁଥାଏ / ଦୂରାଗତ ଅତିଥି ।” ପୁଣି ‘ଟଳମଳ ପାଦ / ତୁମାତୁମା ଆଖିପତା / ଦାନବର ବିକଟାଳ ହସରେ ଫାଟି ପଡୁଥାଏ ବରକୂଳ” କହି ଚିଲିକାର ନିକଟତମ ଉପକୂଳରେ ବିଳାସ-ଖୋର-ମଣିଷର ଅସଂଯତ ସ୍ଥିତିକୁ ଶ୍ରୀ ବେହେରା ସୂଚାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଓ ଫଳତଃ ଚିଲିକାର ସାଂପ୍ରତିକତାକୁ ଆଉ ପାଦେ ଆଗେଇ ନେଇଛନ୍ତି । ତପନ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ‘ରତୁର ଦର୍ପଣରେ ଚିଲିକା’ (ଝଙ୍କାର), ସମୟ ଆସିବ (ଚିଲିକା ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ବିଶେଷାଙ୍କ-୧୯୯୫, ପୃଷ୍ଠା-୬୮)ରେ ତପନଙ୍କ ଚିଲିକାନୁଭବ ଯଦିଓ କୁଆଁରବ ଦେଇଛି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଲଭ୍ୟ-ଏନ୍ତୁଡ଼ିରେ, କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚତାରେ ତାହା ଇନ୍ଦ୍ରିୟାତୀତ ଉପଲକ୍ଷିକୁ ଛୁଇଁପାରିଛି । ତପନ କହନ୍ତି: “କେବେ କେବେ ହୃଦର ଆକାଶ / ନିର୍ମେୟ ନିର୍ମଳ / ଭଲ ପାଇବାର ଆଳାପରେ / ଦେହେ ତାର ଜନ୍ମ ନିଏ / ଛୋଟଛୋଟ ତାରା ଜୁଇ ଫୁଲ / ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ ଛାଇ ଛାଇ ଅନ୍ଧାରରେ / ମନେପଡ଼େ ଇହଜନ୍ମ, ପରଜନ୍ମ / ଜୀବନଟା ଲାଗେ ଛଳ ଛଳ ।” ଆଲୋକ-ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଦୁଧିତ ହଠାତ୍ ଜନ୍ମାନ୍ତରର ଉନ୍ମା-ଧୂସରତାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଯାଇ ଚିଲିକାକୁ ଜୀବନର ଗୋପନ ଗହନ ଅନୁଭବ ସହ ଏକାମ୍ କରି ଦେଉଛି-ଏହା ହିଁ କବିତାଟିର ନିଆରାତ୍ୱ ଓ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅନ୍ୟ କବିମାନଙ୍କୁ ତପନଙ୍କର ଆଖିଦୃଶିଆ ଫରକ । ଦୁଃଖ ଓ ନିଃସଂଗତାର ପ୍ରତିଭୁ ହୋଇ ଚିଲିକା ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ କବିଙ୍କର ‘ରତୁର ଦର୍ପଣରେ ଚିଲିକା’ରେ: “ନିର୍ଜନ ଚିଲିକା / କେବେ ପୁଣି ଲୁହ ଲୁହ ଲାଗେ / ସତେ ବା କହୁଟି କିଏ / ବିଷାଦର ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ / ସାରା ଜୀବନଟା ଚାଲିବାକୁ ହେବ ଏକାଏକା ।” କବିତାଟିରେ କବିଙ୍କର କହିବା ଭଙ୍ଗାଟି ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଦାବୀ କରେ ନିଷ୍ପୟ, ଯେଉଁଥିରେ ଗତାନୁଗତିକ ଆଜିକିତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବିନ୍ୟସ୍ତ ଥାଏ ମୌଳିକତା, ହେଉପଛେ ସେ ଯେତେ ସାମାନ୍ୟ । ସପକ୍ଷରେ ପ୍ରମାଣଟିଏ; “ଶୀତରେ ଚିଲିକା ଥରେ କି ? / ଦେହରେ ତା’ ଶିଶିରର ଚନ୍ଦନ କେହି ବୋଲି ଦିଏ କି ? / ଚିଲିକା ସଜ ହୁଏ / ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବା ବୋହୂଟିଏ ଭଲି...” । ତତ୍ତ୍ୱର ଅର୍ଚ୍ଚନା ନାୟକଙ୍କ “ଦରିଆ ପାରିର ଗୀତ” (ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ବିଶେଷାଙ୍କ-୧୯୯୫) ଶିକ୍ଷକଳା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେତେ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଦାବି କରେ ନାହିଁ । ଏହା କେବଳ ‘ଚିଲିକା’ର ଐତିହ୍ୟକୁ ନେଇ କବୟିତ୍ରୀଙ୍କର ଏକ ଗତାନୁଗତିକ ବାହୁନୀ; କମ୍ କବିତା, ବେଶୀ ଗୀତ । ଓମ୍ ପ୍ରକାଶ ଅଗ୍ରୱାଲାଙ୍କ ‘ଚିର ବନ୍ଦନାୟା ଚିଲିକା’, ବିଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ‘ନିଃସଙ୍ଗ’ (ଉଭୟ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ବିଶେଷାଙ୍କ-୧୯୯୭ରେ ସ୍ଥାନିତ) ଚିଲିକା ସଂପର୍କରେ ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ଶ୍ରୀ ଅଗ୍ରୱାଲା ଉତ୍କଳ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟର ହାରରେ ‘ଚିଲିକା’କୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର କବିତା ବେଳେ ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚିଲିକାର କୋଳାହଳ ଜନିତ ରୁଷ୍ଟଶ୍ୱାସକୁ ଶଙ୍ଖାକିତ କରିଛନ୍ତି । ମନୋଜ କୁମାର ମିଶ୍ରଙ୍କ ‘ବ୍ୟଥୂତ’ (ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ବିଶେଷାଙ୍କ ୧୯୯୫) ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଚିଲିକାର ନଷ୍ଟ-ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ନିଜସ୍ୱ-ବାକ୍ସିତାରେ

ବିନ୍ୟସ୍ତ କରିଛି, ଯାହା ଖୁବ୍ ବାରିହେଲାପରି ନ ହେଲେ ବି ନିହାତି ଆଡ଼େଇ ଯିବା ପରି ନୁହେଁ । ଯଥା: “ଚିକ୍ ଚିକ୍ ଚିଲିକା / କେଇବୁଝା ଜୀବନର / ଅଝଟିଆ-ସ୍ୱାର୍ଥର, / ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଅଷ୍ଟ ମୁନରେ / ପଶତ ତା’ ଚିରାଫଟା / ନାଲିପାଟ ଓଢ଼ଣା ଫାଙ୍କରେ, ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ / ନାକତଳ ନୋଥ ଆଉ କାନର ଦୁଲ୍” (ପୃ-୬୪) । ଦୀନବନ୍ଧୁ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ “ଭାଷା ସରୋବର ମୋହ ଶତଦଳେ” (ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ବିଶେଷଙ୍କ-୧୯୯୮) ରାଧାନାଥଙ୍କ ‘ଚିଲିକା’ ଛନ୍ଦରେ ‘ଚିଲିକା’ର ଏକ ସୁପାଠ୍ୟ ପ୍ୟାରୋଡ଼ି । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ‘ଚିଲିକା’ (ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ବିଶେଷଙ୍କ -୧୯୯୫) ଖୁବ୍ ପିଲାଳିଆ ।

ଚିଲିକା କେବଳ-କାବ୍ୟ-କବିତାରେ ନୁହେଁ, ଗଦ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ଉଚିତ୍ ସ୍ଥାନ ଦଖଲ କରି ନେଇଛି । କାହ୍ନୁ ଚରଣଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ ବାଲିରାଜା, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ‘ନୀଳ ଶୈଳ’ ଓ ‘ନୀଳାଦ୍ରିବିଜୟ’, କବିଚନ୍ଦ୍ର କାଳୀଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ନାଟକ ‘ଅଭିଯାନ’ ଓ ସର୍ବୋପରି ଅନାଦି ସାହୁଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ ‘ରାକା ରାୟ’ ପ୍ରଭୃତି ହେଉଛି ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟରେ ଚିଲିକାର ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ନମୁନା । ‘ଅଭିଯାନ’ର ନାୟକ ବୀର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବିଜୟ ଚନ୍ଦ୍ରାକ୍ଷଙ୍କ ଆତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ସମୟରେ ଯୁଦ୍ଧର ଆସନ୍ ଆଶା-ଆଶଙ୍କାକୁ କିଛିକ୍ଷଣ ଲାଗି ଚାଲି ଦେଇ ଚିଲିକାର ଅପାର୍ଥିବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦର୍ଶନରେ ଆତ୍ମ-ବିସ୍ମତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ନାଟ୍ୟକାର କାଳୀଚରଣଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷା କରି କବି କାଳୀଚରଣ ‘ଅଭିଯାନ’ର ଏଇ ଅଂଶ ଦର୍ଶକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତି । ମୋଗଲ ଆକ୍ରମଣ ସମୟରେ ‘ଚିଲିକା’ରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆତ୍ମଗୋପନ ଓ ଚିଲିକାକୁଳରେ ‘ସରଦେଇ ଚଟିଘର’ ଓ ଏହାକୁ ଆଧାର କରି ବିଧିବା ପାଇକ ବଧୂ ସରର ଜାତି ତଥା ବିଭୁ-ପ୍ରୀତି ପ୍ରସଂଗର ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ଆଲେଖ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ସୁରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ‘ନୀଳଶୈଳ’କୁ କାଳଜୟୀ ମହିମା ଦାନରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛି । ଚିଲିକା ଏକ ତୁଚ୍ଛ ହୁଏ ନୁହେଁ, ତାର ଏକ ଚଳନ୍ତି ଆତ୍ମା ଅଛି-ଏପରି ଏକ ଉପଲବ୍ଧି ମିଳେ ଔପନ୍ୟାସିକ ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ‘ନୀଳଶୈଳ’ ପାଠ କଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ‘ନୀଳାଦ୍ରି ବିଜୟ’ରେ ଏକ ବିଶେଷ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସନ୍ଧ୍ୟାର ବର୍ଷ୍ଣନା କିପରି ହୋଇଛି, ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଉଦ୍ଧୃତିରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉ । “ଚିଲିକାର ପାଟଳ ଜଳରାଶି ଉପରେ କ୍ରମେ ଓହ୍ଲାଇ ଆସୁଥିଲା ସନ୍ଧ୍ୟାର ନୀଳ କୁହୁଡ଼ି ବୋଲା ଆସ୍ତରଣ । ଗୁରୁବାଇ ଦ୍ୱୀପ ଆଡୁ ଦୃଢ଼ି ନୌକା ମୁହାଁଇଥିଲେ ମାଲୁଦ, ପାରିକୁଦ ଆଡ଼େ । ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ନିର୍ଜନ ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ହୁଲିତଙ୍ଗା ଖଣ୍ଡିକ ଭାସି ଚାଲିଥିଲା । ନିଃସଂଗତାର ଗୋଟିଏ ଚିତ୍ର ପରି ।” ପୁଣି- “ଗୁରୁବାଇ ଦ୍ୱୀପର ସେଇ ଲୋଚଣାବର ତଳେ ଦିଅଁମାନେ ଆଜି ରହିଥିବେ ଖାଡ଼ା ଖାଡ଼ା ଓପାସ । ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଚାନ୍ଦ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଉଠିଲାଣି ଉକ୍ତ ପାରିହାସ ପରି । ମୁଦ୍ରିତ ଆଖିର ଭୁଲତା ପରି ଏଇ ଆଗରେ ଦେଖାଯାଏ ହେନ୍ତାଳ, ଯେଉଁଲା ଆଉ ନଳଗାସ ଘେରା ଗୁରୁବାଇ ।” ଚିଲିକାର ବିଭୂତିରେ ଗଦ୍ୟ କିପରି କବିତାର ବରପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଯାଏ, ଏଇ ଉଦ୍ଧୃତିଟିରେ ତାହା ଏତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ, ଏହାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । କାହ୍ନୁଚରଣଙ୍କ ‘ବାଲିରାଜା’ ଉପନ୍ୟାସରେ ଚିଲିକାର ଚିତ୍ର ନାମମାତ୍ର ତଥା ପରୋକ୍ଷ । ଉତ୍କଳ ନୌ-ଯାତ୍ରାର ଅନ୍ତରାଳରେ ଚିଲିକାର ଉନ୍ମତ୍ତ-ଉପସ୍ଥିତି ହିଁ କେବଳ ଅନୁଭବ୍ୟ । ଅନାଦି ସାହୁଙ୍କ ‘ରାକା ରାୟ’ ଉପନ୍ୟାସ ଇତିହାସ ଓ କଳ୍ପନାର ଏକ ଫେଣ୍ଟାଫେଣ୍ଟି ରୂପ । କଳ୍ପନା ଜନ୍ମିତ ରାକା ରାୟଙ୍କ ବାଲିଦ୍ୱୀପାଧୀଶ ଭାବେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହେବାର ପୂର୍ବାପର ଘଟଣାକୁ ନେଇ ଉପନ୍ୟାସଟି ଗତିଶୀଳ । ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ ‘ରାକାରାୟ’ ଓ ଏହି କାରଣରୁ ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର ନାମରେ ଉପନ୍ୟାସଟି ନାମିତ । ଔପନ୍ୟାସିକ ଉପନ୍ୟାସର କଳ୍ପିତ ଅଂଶକୁ ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ ଇତିହାସ ସୂତ୍ରରୁ ସଂଗ୍ରହ କରିଛନ୍ତି । ଜାଭା ଦ୍ୱୀପରେ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଯେଉଁ ଏକାଧିକ ଶାସକ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଉଥିଲା ରାକା । ଏହି ସମ୍ପର୍କ ବାଚକ ଶବ୍ଦର ଅନୁସରଣରେ ଲେଖକ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକର ନାମକରଣ କରିଛନ୍ତି । ହରିହର ମିଶ୍ରଙ୍କ ସଂଳାପ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ‘ଚିଲିକା’କୁ ନେଇ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ‘ଚିଲିକା ତାରେ’ ମଂଚୋପଯୋଗିତା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ।

ଚିଲିକା ଇତିହାସର କେଉଁ ବିସ୍ମୃତ-ଲଗ୍ନରୁ ତାର ଅନନ୍ତ ଶୋଭାରାଶି ପ୍ରତି କବି ଓ ଲେଖକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି ଆସିଛି । ଚର୍ଯ୍ୟାପୁରୁଷାମଣି ଯାଏଁ ଏହାର ବ୍ୟାପ୍ତି ଓ ବିସ୍ତୃତି । ଚିଲିକାର ଉତ୍ତମ (ପର୍ବତ, ପୂର୍ବ) ତାର ବହୁ ଜ୍ଞାନୀଗୁଣୀ ମନାଷୀଙ୍କୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଛି । ବହୁ କବି, ଲେଖକଙ୍କ ପାଇଁ ଚିଲିକା ହିଁ ହୋଇ ଉଠିଛି ନୀଳ-ସରସ୍ୱତୀ । ଚିଲିକାର ପର୍ଯ୍ୟଟନୀୟତାକୁ କୁମାରାଙ୍ଗ ଶାସନ ନିବାସୀ କବିଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶରଥୀ କ୍ଷତ୍ରୀ ଓ ପଣ୍ଡିତ ବିନାୟକ ମିଶ୍ର ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ବାଣପୁରର ଇତିହାସକୁ ଲୋକ ଲୋଚନକୁ

ଆଣିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ପ୍ରଣୟନରେ ବିନାୟକ ମିଶ୍ର ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିପାରିଛନ୍ତି । ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥରାଜପୁର ଶାସନର କବି ଯତୀନ ରଘୁରାମ ତୀର୍ଥ (୧୫୮୬-୧୬୬୭) ସଂସ୍କୃତରେ ‘ମୁକୁନ୍ଦ ବିଳାସ’, ରାଜା ରଘୁନାଥ ହରିଚନ୍ଦନ ୧୫୮୦ ଖ୍ରୀ.ଅ.ରେ ‘ଲୀଳାବତୀ’ କାବ୍ୟ, ସେହି ରାଜାଙ୍କ ରାଜକବି ବିଷ୍ଣୁଦାସ ‘ପ୍ରେମଲୋଚନା’ ଓ ‘କଳାବତୀ’ କାବ୍ୟ, ୧୬୦୦ ଖ୍ରୀ.ଅ.ରେ ରଚନା କରିଥିଲେ । ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ହରିଚନ୍ଦନଙ୍କ ଦରବାରୀ କବି ଲୋକନାଥ ଦାଶ ‘ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦରୀ’ କାବ୍ୟ ରଚନା କରି ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ରୁଚ୍ଛିମନ୍ତ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଚିଲିକା ସଂଲଗ୍ନ ବାଣପୁର ମାଟିର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଶିଳ୍ପୀ ହେଉଛନ୍ତି ପଦ୍ମଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର ମହାରଥୀ । ଓଡ଼ିଆ ଧିଏଟର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବାଣପୁରର ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବପୁର ଆଖଡ଼ା ଘରୁ ସୋମନାଥ ଦାଶଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ‘ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ’ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବାବେଳେ ନଟବର ସେଣଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ‘ଜନତା ରଂଗମଂଚ’ର ଭୂମିକା ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ଏଇ ବାଣପୁର- ଚିଲିକା ବା ତାର ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁ ମହାନ ସାରସ୍ୱତ ସାଧକଗଣ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି : ଡକ୍ଟର v କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର (ବାଣପୁରର ଭୀମପୁର), ଡକ୍ଟର ନୀଳାଦ୍ରିଭୂଷଣ ହରିଚନ୍ଦନ, କବି ହରପ୍ରସାଦ ପରିଚ୍ଛା ପଟ୍ଟନାୟକ, ବିପ୍ର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ଡକ୍ଟର ଦେବେନ୍ଦ୍ରନାଥ ମାନସିଂହ ପ୍ରମୁଖ । ‘ଚିଲିକା’ର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷ ଅବଦାନରେ ଏମାନେ ବାଗଦେବୀ-ସେବାରେ ନିଜକୁ ବାହଲ୍ କରିଥିଲେ ବି ଚିଲିକା ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କୌଣସି ସୃଷ୍ଟି ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହୁଏତ ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ; ହୋଇଥିଲେ ବି ତାହା ବିଶେଷ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇନାହିଁ । କୁମାର କବି ଅରକ୍ଷିତ ପ୍ରଧାନ (ଉତ୍ତର ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳ ବାସିନ୍ଦା) କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଆଣି ଚିଲିକା ସଂପର୍କରେ ଖଣ୍ଡିତ ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ଏହାର ସାରସ୍ୱତ ଉକ୍ତ ଅନୁଧ୍ୟାନ ସାପେକ୍ଷ ।

□□□

(ବିଶ୍ୱମୁକ୍ତି, ମାର୍ଚ୍ଚ-ଏପ୍ରିଲ ୨୦୦୧, ଚିଲିକା ବିଶେଷାଙ୍କ)

ପାଣିର ପରମେଶ୍ୱରୀ ପ୍ରେମର ନୀଳପରୀ ଲୁହ ତୋର ଢେଉ ଢେଉକା ରୂପସୀ ଚିଲିକା

ଦିଲ୍ଲୀପ କୁମାର ସ୍ୱାଇଁ

ସବୁଠି ପାଣି । ତିନିଭାଗରୁ ବେଶୀ ପାଣିରେ ଦେହ ବୁଡ଼େଇ ବସିଛି ପୃଥିବୀ । ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମଙ୍କ ଦେହରେ ଲହଡ଼ି ଭାଙ୍ଗୁଛି ପାଣି । ଯେତିକି ପାଣି ଭିଡ଼ି ଧରିଛି ମାଟି, ସେତିକି ପାଣି ଓଜାଡ଼ି ଦେଉଛି ଆକାଶ । ପାଣି ସହିତ ମଣିଷର ସମ୍ପର୍କ ମା'ର ଜରାୟୁରୁ । ମା' ପେଟରେ ପାଣିରେ ନଅମାସ ମାଛଛୁଆଟି ପହଁରି ପହଁରି ସେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇଛି ମାଟିରେ । ସେହି ପାଣିକୁ ସ୍ମରଣ କରି ସୁଖ, ଦୁଃଖରେ ପାଣି ଗଡ଼େଇଛି ଆଖିରୁ । ପାଣି-ପବନ-ନିଆଁ-ମାଟି-ଆକାଶର ପଂଚଭୂତରେ ନିର୍ମିତ ଏ ଶରୀର ସବୁବେଳେ ଖୋଜିଛି ପାଣି । ପାଣିଠାରୁ ସେ କ'ଣ ନିଜକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇପାରିବ ? ଯେଉଁ ପାଣିରେ ପହଁରି ପହଁରି ନଅମାସ ସେ କୂଳରେ ଲାଗିଛି ତା' ଠାରୁ ମୁକ୍ତି କ'ଣ ସମ୍ଭବ । ପିଲାଦିନେ ଶୋଷ କଲେ କାନ୍ଦେ, ମା' ମୋତେ ପାଣି ଦେ । ଯୌବନରେ ପ୍ରେମିକାର ହାତ ଧରି ବୁଲୁଥିଲା ବେଳେ ଶ୍ରାବଣର ମେଘ ତା' ପ୍ରାଣକୁ ଓଦା କରିଦିଏ । ପ୍ରେମିକାର ବାଳକେରାରୁ ଝରି ପଡ଼ୁଥିବା ଶ୍ରାବଣର ବିନ୍ଦୁକୁ ସେ ଓଠରେ ଉଠେଇ ନିଏ । ରୁମାଦେଇ ତୁମ୍ଭ କରିଦିଏ ଶ୍ରାବଣକୁ । ଯେବେ ପ୍ରେମିକା ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଏ ସେ ଆପଣା ଛାଏଁ ଲୁହର ଶ୍ରାବଣ ପାଲଟିଯାଏ । ଆଉ କାହାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରେ ବେଦୀରେ ବସି । ଜୀବନସାରା ସେ କ'ଣ କରେକି ? ଖାଲି ପାଣି ଖୋଜୁଥାଏ । ସେ ପାଣି ବିରହର । ସେ ପାଣି ଶୃଙ୍ଗାରର । ସେ ପାଣି ଶେଯର । ସେ ପାଣି ଶୋଷର । ସେ ପାଣି ଆଖି ଲୁହର । ସେ ପାଣି ଫଟା ମାଟିର । ସେ ପାଣି ମରିଯାଉଥିବା ଡାକୁଅ ଶେତର । ସେ ପାଣି ବାପାଙ୍କ ଚିତା ରୋହି ଶୀତଳେଇବାର । ସେ ପାଣି ଦଶହାଣ୍ଡି ଭିତରେ ସଂଚିତ ଶ୍ରାବଣର । ସେ ପାଣି ସାରୁପତ୍ରର ପେଟରେ ଦୋଳି ଖେଳୁଥିବା ଆଷାଢ଼ର । ସେ ପାଣି ମରିଯାଉଥିବା ବୋଉ ଆଖି ଲୁହର । ସେ ପାଣି କାହାର ? ପାଣି,ପାଣି କହି ଶୋଷରେ ମରିଯାଉଥିବା ଗୋଟିଏ ସଭ୍ୟତାର । ସେ ପାଣି ଖାଲି ମାଠିଆ କାଖରେ ଯାକି ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଯାଉଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କର । ସେ ପାଣି ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ 'ଏତେ ଏତେ ପାଣି ଘୋ ଘୋ ରାଣୀ' ଖେଳୁଥିବା କୁଆଁରୀ କଣ୍ଠର । ସେ ପାଣି କାହାର ? ପାଣିକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ମଣିଷ ହାତରେ ଧରାପଡ଼ିଥିବା କଇଁଛର । ସେ ପାଣି ବାଟ ଭୁଲିଯାଉଥିବା ବିଦେଶୀ ପକ୍ଷୀର । ସେ ପାଣି ଖାଲି ଖାଲେଇ ଅଂଟାରେ ଖୋସି ମାଛ ଖୋଜୁଥିବା କେଉଟ ଲୋକର । ପାଣି କାହିଁ ଯେ ? କେଉଁଠି ପାଣି ? ଏତେ ଏତେ ପାଣି ଅଥଚ ତୃଷିତ ପକ୍ଷୀର ତୃଷା ମେଂଚୁନି ଏଯାଏଁ । ପାଣି

ଖୋଜି ଖୋଜି ସମସ୍ତେ ଏବେ ଚାଲିଛନ୍ତି ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ । କେଉଁଠି ଅଛି ପାଣି । ପୃଥିବୀର ସୁନ୍ଦରତମ ପାଣିର ପାତାମ୍ବରୀ ପିନ୍ଧିଛି ରୂପସୀ ଚିଲିକା । ବିଶ୍ୱ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ବିରଳ ବିସ୍ମୟ ନୀଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା । ଜୀବନସାରା ହଜେଇ ଦେଇଥିବା ପାଣିବୁଦା ସେଇଠି କେମିତି ଦୋଳି ଖେଳୁଛି ପାହାଡ଼ ପାଙ୍କରେ ଆସନ୍ତୁ ଦେଖିବା ।

ଚିଲିକା : ଓଡ଼ିଶାର ବିରଳ ଚିତ୍ରଖାତା -

ଆକାଶର ସାଦାପୃଷ୍ଠାରେ ଲେଖାଯାଇଛି ପ୍ରେମର କବିତା - ନାଁ ତା'ର ରୂପସୀ ଚିଲିକା । ଓଡ଼ିଶାର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭଣ୍ଡାର ଓ ଜୈବ ପ୍ରକୃତିର ବିରଳ ଚିତ୍ରଲେଖା - ନାଁ ତା'ର ଚିଲିକା । ଓଡ଼ିଶାର ତିନୋଟି ଉପକୂଳ ଜିଲ୍ଲା ପୁରୀ, ଖୋର୍ଦ୍ଧା, ଗଂଜାମର ଧାରା ଛୁଇଁ ବହିଯାଉଛି ନୀଳ ଚିଲିକା । ଚିଲିକାର ପୂର୍ବରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗର, ପଶ୍ଚିମରେ ପୂର୍ବଘାଟ ପର୍ବତମାଳାର ପାଚେରୀ, ଉତ୍ତରେ ମହାନଦୀ ତେଲଚାର ଆଲୁଭିଲା ସମତଳ ଅଂଚଳ, ଦକ୍ଷିଣରେ ପୂର୍ବଘାଟ ପର୍ବତମାଳାର ପଥୁରିଆ ପାହାଡ଼ ଭିତରେ ଚିଲିକାର ଶ୍ୟାମଳ ଅବସ୍ଥିତି । ତିନୋଟି ଜିଲ୍ଲାର ଉପକୂଳରେ ଚିଲିକା ୬୪.୩ କିଲୋମିଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓସାରିଆ ଅଟେ । ନୀଳଶରୀର ଲମ୍ବେଇ ଚିଲିକା ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି ତା'ର ପ୍ରିୟତମ ଅତିଥିମାନଙ୍କୁ । ବାଲି, ପାଣି, ପାହାଡ଼, ଜଙ୍ଗଲ ବେଷିତ ଚିଲିକା ସମୁଦାୟ ୨୨୩ କିଲୋମିଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ । ଏହାର କଳେବରରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛନ୍ତି ୫୨ ଗୋଟି ନଦୀ ଓ ଉପନଦୀ । ବଙ୍ଗୋପ ସାଗରରୁ ବାହାରି ଥିବା ଚିଲିକାର କେତୋଟି ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ଅପ୍ରାକୃତିକ ମୁହାଣ (Sea Mouth) ରହିଛି । ଶିପକୁଦାର କୃତ୍ରିମ ଖନନ ମୁହାଣ, ଗବକୁଣ୍ଡ ଓ ଅରଖକୁଦାର ପ୍ରାକୃତିକ ମୁହାଣ ଦେଇ ଚିଲିକା ଭିତରକୁ ଲୁଣିଆ ପାଣି ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ ଓ ନିଷ୍କାସିତ ହୁଏ । ଚିଲିକାକୁ ଜୀବିକା ଭାବରେ ନିର୍ଭର କରି ୧୨,୩୬୩ କୈବର୍ତ୍ତ ପରିବାର ଚଳୁଛନ୍ତି । ଏହାର କୁଳସାରା କୈବର୍ତ୍ତ ସଂସ୍କୃତିର ପସରା । ତିନି ଜିଲ୍ଲାର ଚିଲିକା କୁଳଯାକ ୧୩୨ଟି କୈବର୍ତ୍ତ ଗାଆଁ ରହିଛି । ୧୩ ଗୋଟି ମାଛଧରା ଜେଟି, ୧୦୫ଟି ମାଛଧରା ସମବାୟ କେନ୍ଦ୍ର ରହିଛି । ଚିଲିକା ସାରା ୨୨୫ ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀଙ୍କ ସମାଗମ ପ୍ରାୟତଃ ଏକ ମିଳିୟନ ପକ୍ଷୀ ଶୀତଦିନେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି । ଚିଲିକାରେ ମିଳନ୍ତି ୨୬୮ ପ୍ରକାରର ମାଛ, ୨୮ ପ୍ରକାରର ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ ୩୭ ପ୍ରକାରର କଙ୍କଡ଼ା । ଚିଲିକାରେ ନଳଘାସ ସହ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କିସମର ଘାସ, ଦଳ ଦେଖାଯାଏ । ଜୈବ ବିବିଧତା ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ମଣିଷ, ପକ୍ଷୀ, ସରୀସୃପ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟର ମହାଭଣ୍ଡାର ଚିଲିକା । ପ୍ରେମିକ-ଭାରୁକ-ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ପାଇଁ ଅପାର ଲୀଳାଭୂମି ଚିଲିକା । ପାଟିଲା ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋଲି ଡେଉଁଥିବା ଡଲଫିନ୍‌ଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ବିସ୍ମୟ କରିଦିଏ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ । କୁନିକୁନି ତେଉଙ୍କ ମଥାନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ହାରକ କୁଟିକମ ନୀଳ ପାତାମ୍ବରୀ ଦେହରେ ହାରାର ଲତା ଲମ୍ବେଇଦିଏ । ଜହ୍ନ ଛୁଇଁଲେ ନାଟିଉଠେ ରୂପସୀ ଚିଲିକା । ଯିବେକି ତଲେଇ ଖୋଲି ଦେଖିବାକୁ ନୀଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା । ଚିଲିକା ଦେହ ଭିତରେ ସାଇତି ରଖିଛି ଅନେକ ପ୍ରାକୃତିକ ଦର୍ଶନୀୟ କ୍ଷେତ୍ର । ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ (Eco-Tourism) ପାଇଁ ଏହା ଏକ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କ୍ଷେତ୍ର । ରମ୍ଭାର ସବୁଜ ପାହାଡ଼ ଚାରିକଡ଼େ ଚିଲିକା ନୀଳପାଣିର ବୋହୂ ବୋହୂକା ଖେଳ ମନମୁଗ୍ଧକର । ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀର ତତ୍କାଳୀନ ଗଞ୍ଜାମ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଘଂଟଶିଳା ପାହାଡ଼ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ 'ବେକନଦ୍ୱୀପ' (Beckon Island), ଖଲିକୋଟ୍ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ 'ସତାକୁଦା ଦ୍ୱୀପ' ଓ ରମ୍ଭା ଜେଟିଠାରୁ ୫ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ନିର୍ମିତ 'ବରକୁଦା ଦ୍ୱୀପ' (Honeymoon Island) ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ବାନ୍ଧି ରଖେ । ସୋମଲ ଓ ଦମକୁଡ଼ି ଦ୍ୱୀପ (Somolo and Dumkudi)ର ବିରଳ ଡଲଫିନ୍, ପକ୍ଷୀ ଦ୍ୱୀପ, ପାରିକୁଦ ଗଡ଼, କାଳାଜାଲ ମନ୍ଦିର, ସାତପଡ଼ାର ଡଲଫିନ୍ ମେଲଣ, ବରହମପୁରର 'ନବଗ୍ରହ ମନ୍ଦିର' । ଆଲୁପାଟଣାର ଚୌବାର ଶିବମନ୍ଦିର, ମାଣିକପାଟଣାର ଭାବକୁଣ୍ଡଳେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଓ ଶିପକୁଦାର ବାଲିପାହାଡ଼, ନାଲିକଙ୍କଡ଼ାର ବିରଳ ବେଳାଭୂମି ଓ ସମୁଦ୍ର ମୁହାଣ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ବିରଳ ଅନୁଭବ ପ୍ରଦାନ କରିବ । ଅକ୍ଟୋବରରୁ ଟ୍ରେୟାରୀ ମାସ ଭିତରେ ଚିଲିକାରେ ଘୁରିବୁଲେ ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଡ଼ଷିତ ଚକ୍ଷୁଯୁଗଳ । ନୀଳପାଣି, ବିଦେଶୀ ପକ୍ଷୀ ଓ ସବୁଜ ପାହାଡ଼କୁ ଛାତିରେ ଧରି ମୁଗ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି ଚିଲିକା ଦେଖୁଥିବା ମଣିଷ । ପୁରୀରୁ ୫୦ କି.ମି. (ସାତପଡ଼ା) ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ ୧୦୦ କି.ମି. ବାଲୁଗାଁ ବରକୁଳ ୧୧୦ କି.ମି., ରମ୍ଭା ୧୩୦ କି.ମି., ସାତପଡ଼ା ୧୧୦ କି.ମି. ସଡ଼କ ପଥରେ ଆସିଲେ ଦିଶେ ପ୍ରେମମୟୀ ଚିଲିକା । ଦିନେ ଚିଲିକାର ରୂପରେ ମୁଗ୍ଧ

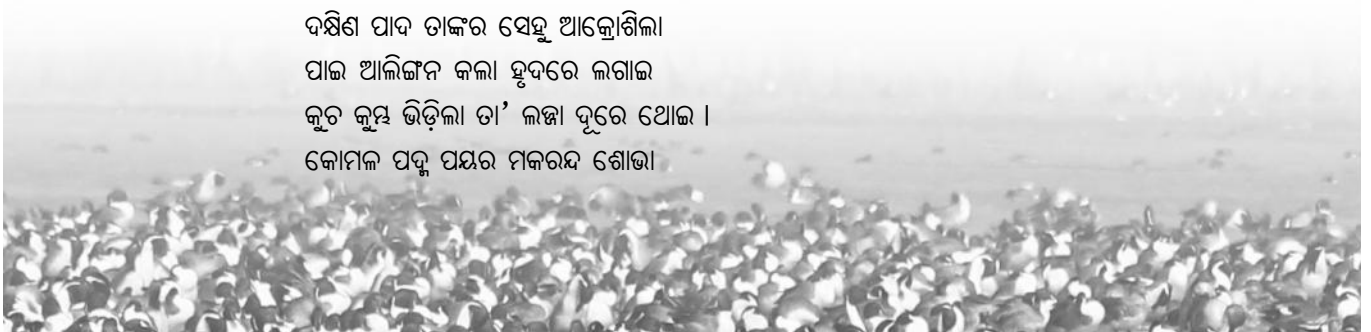

ହୋଇ କବି ରାଧାନାଥ ଏଇଠି ଅବଶିଷ୍ଟ ଜୀବନ କାଟିଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ । ଏକଦା ଗୋପବନ୍ଧୁ ରେଳ ଉପରେ ବସି ଚିଲିକା ଦେଖୁଦେଖୁ ଏଇଠି ଅଟକି ଯିବାକୁ ବାଞ୍ଛାୟ ଶବ୍ଦଟାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ଏଇ ଚିଲିକାର ଅଖ୍ୟାତ ଗାଆଁ ନନ୍ଦାଳ ଭିତରୁ ମାୟାଧର ମାନସିଂହଙ୍କ ପରି ଜଣେ ବିଦଗ୍ଧ ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କ କାଳଜୟୀ ଉପନ୍ୟାସ ‘ନୀଳଶୈଳ’ର ସରଦେଇ ଏଇଠି ଚଟିଘର ବାନ୍ଧି ପ୍ରେମର ନୀଳଚିଠି ଲେଖିଥିଲା । ବର୍ବରଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ କେତେଥର ଜଗନ୍ନାଥ ଏଇଠି ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥିଲେ । ପୁରୀରୁ ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶା ଏହା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ନିର୍ଭର ଯୋଗ୍ୟ ଜଳଯାତ୍ରା । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କ କାଂଚିଯାତ୍ରାର ବିରଳ ଗୌରବ ଗାଥା ଏହି ଚିଲିକା । ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ, ପୁରାଣ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ନୌଯାତ୍ରା, ବୀରତ୍ବ, ସାମାଜିକ ସଂକଟର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଗାଥା ରୂପସୀ ଚିଲିକା । ଏକଦା ପାରିକୁଦ-ଖଲ୍ଲିକୋଟ-ବାଣପୁର-ପୁରୀ-ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାମାନଙ୍କର ବୀରତ୍ବ ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ସ୍ମୃତିରେଖା ଚିଲିକା । ଭାରତମାତାର ମଥାରେ ସୁନ୍ଦର ସିନ୍ଦୂର ଟୋପା ହେଉଛି ଚିଲିକା । ଓଡ଼ିଶାର ବିରଳ ଚିତ୍ରଖାତା-ରୂପସୀ ଚିଲିକା ।

ମାଣିକ ଗଉଡୁଣୀ ଠାରୁ କାଳୀଜାଲ ଯାଏଁ : ଯେତିକି କୋହ ସେତିକି ଲୁହ -

କଳାଧଳା ଘୋଡ଼ାରେ ଯିଏ ଯାଉଥିଲେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତିଙ୍କ ମାନରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଶୋଷ ଲାଗିଲା ବାଟରେ । ପୁରୀ ବଡ଼ଦେଉଳରୁ ୪୦ କିମି ଆସିବା ପରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ ପାଣିର ପାରବାର । ଚାରିଆଡ଼େ ପାଣି, ନିଜେ ପାଣିର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା, ଅଥଚ ତୃଷ୍ଣା ମେଠୁନି କାଳିଆ ଠାକୁରଙ୍କର । ଅଶେଷ ଶୋଷ । ଗଡ଼ାଣିଆ ରାସ୍ତା ମୁଣ୍ଡର ବରଗଛ ଛାଇରେ ବସିଛି ମାଣିକ । ସ୍ବାମୀ ଯାଇଛି ମଇଁଷି ଗୋଠା ଦହିବୋଝ ମୁଣ୍ଡେଇ । ସେ ବସିଛି ପଥିକ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ । ପୁରୀରୁ ଏବେ ବସରେ ଗଲେ ପଡ଼େ ଦହିଖିଆ ଛକ । ଏଇଠୁ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲା ପୂର୍ବେ ଚିଲିକାର ଜଳସୀମା । ପଦନପୁର, ରାୟପୁର ଅଂଚଳରେ ଥିଲା ଚିଲିକା ସଂଲଗ୍ନ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ବନ୍ଦର । ଏଇଠୁ ଜାହାଜରେ ଓଡ଼ିଆ ମାନେ ଯାଉଥିଲେ ବାଲୁଗାଁ, ରମ୍ଭା ଓ ପାଲୁର । ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଏହା ଥିଲା ଏକ ସହଜିଆ ଜଳମାର୍ଗ । ମାଣିକ ଗଉଡୁଣୀ ଏଇଠି ବସି ଦକ୍ଷିଣା ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦହିବିକେ । କଉଡ଼ି ନେଇ ଘର ଚଳାଏ । ମାଣିକର ନିତିଦିନିଆ ବେପାର ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିଲେ କାଳିଆ ଠାକୁର । ଦହି ପିଇଲେ । ମାଣିକ ବାହଲ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଜାଳିଦେଲା ଦହି ପରେ ଦହି । କଉଡ଼ି ନଥାଇ ମୁଦି ବନ୍ଧା ପକେଇଲେ । ଏକଥା ପ୍ରଘଟ ହେଲା ପରେ ମାଣିକ ଗଉଡୁଣୀ ରାତାରାତି ନାଁ ଅର୍ଜିଲା । ସେ ଛକର ନାଁ ହେଲା ଦହିଖିଆ ଛକ । ବରଗଛ ଛାଇ ହେଲା ମାଣିକ ପାଟଣା । ରାଜା ସେଠାରେ ପାଟଣା ବସେଇଲେ । ରାତାରାତି ଗୋବର ଗୋଟେଇ ଗଉଡୁଣୀ ପାଲଟିଗଲା ମାଣିକ ଠାକୁରାଣୀ । କଥା ଏଇଠି ସରିଲାନି । ଏ କାନକୁହା କଥାକୁ ନେଇ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦାସ ‘କାଂଚିକାବେରୀ’ କାବ୍ୟ ଲେଖିଲେ । କଳାଘୋଡ଼ାରେ ବସିଥିବା ବାଙ୍କଚୁଳିଆକୁ ଦେଖି ମାଣିକ ତରଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦହିହାଣ୍ଡି ଭିତରୁ କାମଦଗ୍ଧଦଶାର ଲହଡ଼ି ଉଠିଲା । ବକ୍ଷୋଜର ପାତ୍ରା ବଢ଼ିଗଲା । ରଙ୍ଗାଧରକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ସେ ଲମ୍ବିଗଲା ଦେହର ତାତି ମେଂଟେଇବା ପାଇଁ । ଯେମିତି ମାଣିକ କାହିଁ କେତେକାଲୁ ଏହି ପୁରୁଷର ସାନ୍ନି ପାଇବା ପାଇଁ ଦହିବିକିବା ବାହାନା କରି ବସିଛି ରାସ୍ତାରେ । ନିଜ ଦୁଇ ସ୍ତନର ଫାଙ୍କରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଦକୁ ଭର୍ତ୍ତିକରି ସେ ମର୍ଦ୍ଦନ କଲା । ଓଲଟ ନିଃଶ୍ୱାସରେ କମ୍ପି ଉଠିଲା ବରଗଛର ଛାଇ । ଚିଲିକାରେ ଝଡ଼ ଆସିଲା । ଫଂଟମ୍ ସ୍ବରରେ ଗୀତଗାଇଲେ କୋଇଲି । ମାଣିକ ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ ଭୁଲି କେମିତି ଦିବାଲୋକରେ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ପଟୁଆରଙ୍କ ଯିବା ରାସ୍ତାରେ ଏ ଠିଆ କେଳି କଲା ସେକଥା କବିଙ୍କୁ ଜଣା -

“ବଢ଼ାଇଦେଲା ବଧିରୁ ଅଧେକ ପଡ଼ିଲା
ଦକ୍ଷିଣ ପାଦ ତାଙ୍କର ସେହୁ ଆକ୍ରୋଶିଲା
ପାଇ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲା ହୃଦରେ ଲଗାଇ
କୁତ କୁମ୍ଭ ଭିଡ଼ିଲା ତା’ ଲଜ୍ଜା ଦୂରେ ଥୋଇ ।
କୋମଳ ପଦ୍ମ ପୟର ମକରନ୍ଦ ଶୋଭା

ସେ ପାଦ ଧରି ମାଣିକା ମନେହେଲା ଶୋଭା
କାମ ଭକ୍ତି ଭାବେ ସେ ଧରନ୍ତେ ପଦ୍ମପାଦ
ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ନାଥ ଯେ ଜାଣିଲେ ତା'ର ହୃଦ ।”

(କାଂଚିକାବେରୀ : ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦାସ)

ଏସବୁ ଚିଲିକା ଦେଖିଛି । ସେଇଥି ପାଇଁ ତ ବାହାବଳପୁର ଶିବମନ୍ଦିରରେ ମାଣିକ ଗଉଡୁଣୀ ପୂଜା ପାଉଛି । ଚିଲିକାର ନୀଳବନ୍ଧକୁ ଅନେଇ ଯେମିତି ନିଜର ପ୍ରିୟକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିବସିଛି । ଏବେ ମାଣିକ ପାଟଣା ବଜାର ସାରା ଦୋକାନ ଘର । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ବେପାରୀ, ମାଛମାଫିଆଙ୍କ ଗଦି । ମଦ ଓ ମହାପ୍ରସାଦର ମେହେଫିଲର ସଂଜ୍ଞାହୀନ ଦହିଖିଆ ଛକ । କିଏ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ବରଗଛ ଛାଇରେ ବସି ତା' କରୁଛି । ବୋଡ଼ରେ ଝୁଲୁଛି ‘ମାଣିକ ଗଉଡୁଣୀ ତା’ ଦୋକାନ’ । ଯିବିକି ମୁଁ ତା’ ପାଖକୁ । ପିଇବି କପେ ତା’ । ପଚାରିବି ହଜଲୋ ଅଲାକୁକୀ, ତୁ ପରା ଦେବଅଂଶୀ । କ’ଣ କଲୁ ସେ ରତ୍ନ ମୁଦି ? ରାଜା ପ୍ରଦତ୍ତ ଜାଗାବାଡ଼ି ? କାହିଁକି ଫାଇଲିନ୍‌ରେ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ତୋ ଚାଳଘର । ଗୋଠରେ ମଇଁଷି ଜଗୁ ଜଗୁ ତୋ ସ୍ବାମୀ ସାପ କାମୁଡ଼ାରେ ମଲା । ଚିଲିକାକୁ ମାଛ ମାରିବାକୁ ଯାଇ ଫେରିଲାନ୍ତି ତୋ କୂଳନନ୍ଦନ । ଓମ୍‌ଫେଡ଼୍ ଜରିର ପେଟଟିରି ତା’ କେଟିଲ୍ ଭିତରେ ଉତୁରୁଟି ତୋ ସଂସାର । ଯିବିକି ମାଣିକ ପାଖକୁ ? ପଚାରିବି ସେଦିନର କଥା ସବୁ ସତ ? ଗୋଟାଏ କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ବନ୍ଦୀଶାଳାରୁ ତୁ ମୁକୁଳି ପାରୁନୁ ଏଯାବତ୍ । ହାୟ କବି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦାସ । ପେଟ ପୋଡ଼ିଯାଉଥିବା ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ତମେ କାମଦଶଦଶାରେ ପୋଡ଼ି କ’ଣ ପାଇଲ ?

ପୁରୀ ପଟୁ ଏଇଠୁ ଚିଲିକାର ଆରମ୍ଭ । ସାତପଡ଼ା ଏଇଠୁ ଦଶ କିଲୋମିଟର । ଚିଲିକାର ନୀଳ ପାଣିରେ ତଲ୍‌ଫିନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଦେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋତେ ଲୁହ ପୋଛିବାର ଅଛି ମାଣିକ ଗଉଡୁଣୀର । ସାଲିଆ ନଈ ଓ ମା’ ଭଗବତୀଙ୍କୁ ପଛରେ ଛାଡ଼ି ବାପା ସହ ତଙ୍ଗାରେ ବସି ବାହାହେବା ପାଇଁ ଝଅ ଯାଏ ପାରିକୁଦ ଗଡ଼ । ଛାତିରେ ଛାତିଏ କୋହ ତଙ୍ଗାରେ ତଙ୍ଗାଏ ଲୁହ । ଝଅ ପ୍ରିୟଜନଙ୍କ ପାଖରୁ ହୃଦୟ ଫେଡ଼ି ଆସେ । ଘଂଟଶିଳା ପାହାଡ଼ ତା’ର ପର ହୋଇଯାଏ । ସାଲିଆ ନଈରେ କୁଆଁର ପୁନେଇଁ ଜହ୍ନ ତା’ ପାଇଁ ବାସି ହୋଇଯାଏ । ବୋହୂଟୋରି ଖେଲୁ ଖେଲୁ ଦିନେ ସେ ସତସତିକା ବୋହୂ ସାଜି ବାହୁଡ଼ିଯାଏ । ଝଅ ଜନ୍ମ ହୁଏ ଗୋଟେ ଗାଆଁରେ - ମରେ ଆଉ ଗୋଟେ ଗାଆଁରେ । ନିଜ ବାପା, ମାଆଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ କାହାକୁ ଆପଣେଇବାକୁ ପଡ଼େ । କି ବିଚିତ୍ର ନିୟତି ଝଅର । ଝଅ ବାପାକୁ କହିପାରେନା ମୁହଁ ଖୋଲି । ମୁଁ କକି, ପ୍ରଜାପତି ଖେଳ ଛାଡ଼ି ବାହା ହେବିନି ବାପା । ମୁଁ ତୁମକୁ ଛାଡ଼ି ଯାଇପାରିବିନି । ସେଦିନ କାଳୀଜାଲର ସମସ୍ତ କାନ୍ଦଣା ଚିଲିକାର ନୀଳ ଜଳରେ ଭାସିଗଲା । ବଣମୂଳକ ପାରିକୁଦକୁ ସେ ବୋହୂ ହୋଇ ଆସିବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥିଲା । କାହାକୁ କହିବ ସେ ଛାତିର ଦୃଶ୍ୟ ।

“ପାରିକୁଦ ବୋଲି ରାଇଜ ପୁଣି ସେ	ଚିଲିକା ମଝିରେ କାହିଁ
କେମନ୍ତେ ମୂର୍ଚ୍ଛିଲ ଝଅକୁ ବାପାହେ	ଏତେ ଦୂର ଦେବା ପାଇଁ ।
ମହାମଣ୍ଡଳେ ତ ଥିବେ ନାହିଁ ଜଣେ	ମୋ ଭଳି ନିରେଖ ଜନ,
ଏ ମହାସମୁଦ୍ର ମଝିରେ ବାପା ହେ	କେମନ୍ତେ ବଂଚିବ ଦିନ ।”

(କାଳିଜାଇ : ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର)

ଝଅର ମନକଥା ସିନା ବାପା ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ ଅଥଚ ବୁଝିପାରିଲା ଚିଲିକା । ଭାଲେରି ପାହାଡ଼ ଶିଖରୁ କାଳମେଘ ଖଣ୍ଡେ ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ମାମୁ ଭଣଜା ପାହାଡ଼ ଫାଙ୍କରୁ ମାଡ଼ି ଆସିଲା ବତାସ ପବନ । ନାଆ ପଡ଼ିଲା ଗଣ୍ଡରେ । କାତ ବି ଆହୁଲା କାମ କଲାନି ଆଉ ଚିଲିକା ଗଣ୍ଡରେ । ପବନ ଥମିଗଲା ପରେ ତଙ୍ଗାରେ ବସିଛି ଏକା ବୁଢ଼ାବାପା । ତଙ୍ଗାମଙ୍ଗାରେ ଘାଟିଆ । କାଳିଜାଇ କାହିଁ ? ଜାଇ-ଜାଇ ବୋଲି ଗଣ୍ଡ ସରା ଯେତେ ଡାକିଲେବି ମିଳୁନି ଜାଇର ଠିକଣା । ତଙ୍ଗାରେ ବସିଛି ଲୁହ ବୁନ୍ଦାଏ - କୋହ ବୁନ୍ଦାଏ । ସ୍ନେହ କାଙ୍ଗାକୁଣିଟା କ’ଣ ତେଇଁ ପଡ଼ିଲା ପାଣିକି ? ନାଆରେ ବସିବାକୁ ଡରୁଥିବା ଝଅ କ’ଣ ତେଇଁ ପଡ଼ିଲା ପାଣିକୁ ? ଦୃଶ୍ୟମୟ ଝଅର ଡାକ କ’ଣ ଶୁଣି ପାରିଲା ମା’ ଚିଲିକା । କୁଆଡ଼େ ଗଲା କାଳିଜାଇ ? ତଙ୍ଗା ଟେରିଗଲା - ଫେରିଗଲେ

ବାପା ଏକା ଏକା । କୁଆଡ଼େ ଗଲା କାଳିଜାଲ । ଯିଏ ବୁଡ଼ିଗଲା ପାଣିର ପାତାଳରେ, ସିଏ କେମିତି ବଂଚିଲା ପୁଣି ଲୁହର ଠାକୁରାଣୀ ହୋଇ । ରାତିହେଲେ ପଥର ମୁଣ୍ଡିଆ ଉପରେ ବସି ଗୋଟେ କଳାଛାଇ ଅନେଇ ରହେ ବାଲୁଗାଁ ଆଡ଼କୁ । ହାତବତ୍ତାଏ ସାଳିଆ ନଈକୁ । ଜୁହାର ହୁଏ ମା' ଭଗବତୀକୁ । ଖୋଜେ ଘଟଣିକାକୁ । କିଏ ଜଣେ ଅନ୍ଧାରରେ ଚିଲିକା କୁଳସାରା ଡାକେ ବାପା, ବାପା ବୋଲି । ମୁଁ ତମର ଜାଇ ବାପା - ମୋତେ ଘରକୁ ନେବନି । ଦୋଳ ମେଲଣ ଦେଖେଇବନି । କାନ୍ଧରେ ବସେଇବନି । ରାତି ଅନ୍ଧାରରେ ଚିଲିକାର ଦେହଧୋଇ ମନ୍ଦାରମାଳ ପିନ୍ଧି କିଏ ପାରି କରିଦିଏ ଗଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିଯାଉଥିବା ଡଙ୍ଗାମାନଙ୍କୁ ? ପଥରରେ ସିନ୍ଦୂର ମାରି କିଏ ତାକୁ କହେ ଠାକୁରାଣୀ ବୋଲି ?

ବାପା କଥାରେ ବାହା ହେବେନି ବୋଲି କେତେ ଝିଅ ତେଜ୍ ପଡ଼ିଲେଣି ଏବେ ଚିଲିକାକୁ । କେତେଥର ଡଙ୍ଗାବୁଡ଼ି ମଲେଣି ଅନେକ କାଳିଜାଲ । କହ କାଳିଜାଲ କେମିତି ଯିବୁ ପାରିକୁଦ ଆଉ ଡଙ୍ଗା ନାହିଁ । କାଳିଜାଲ ମନ୍ଦିରରେ ବସିଛି ଜଣେ ସ୍ନେହ କାଙ୍ଗାଳି ଝିଅ । ଠାକୁରାଣୀ ନୁହଁ ଲୁହର ବୁନ୍ଦାଏ ନିର୍ମାଳ୍ୟ ।

ସମୁଦ୍ର ଆଁରେ ଗୋଟିଏ ରାତି :

ବାଲି ଦେଉଳରେ ଦେହର ଆଳତି -

ଶିପକୁଦା - ଏଇଠି ସମୁଦ୍ର ଆଁ ଭିତରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଚିଲିକା । କୁମଶ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଯାଉଥିବା ଚିଲିକାକୁ ପାଣି ଚଂଚଳ କରିବା ପାଇଁ ସରକାରୀ ଯୋଜନାରେ ଚିଲିକା ହୋଇଛି ସ୍ରୋତସ୍ବିନୀ । ଉତ୍ତରରେ ଭାବକୁଣ୍ଡଳେଶ୍ବର ମନ୍ଦିର, ପୂର୍ବରେ ଅରଖକୁଦାରୁ ହରଚଣ୍ଡି ମୁହାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଲୟିତ ଝାଉଁ ଜଙ୍ଗଲ । ଦକ୍ଷିଣରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଚିଲିକାର ବିଶାଳ ପ୍ରାନ୍ତର । ଏଇଠୁ ଚିଲିକାର ଆରମ୍ଭ ପର୍ବ । ସି ମାଉଥି ବୋଲି ପରିଚିତ ଏହି ବେଳାଭୂଇଁରେ ପାତିମାଙ୍କଡ଼, ମାନସିକ ଷଷ୍ଠ, ବଳଦ ଓ ନାଲିକଙ୍କଡ଼ାଙ୍କ ସମ୍ଭାର । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ନିର୍ଜନ ଏ ଚିଲିକାଖଣ୍ଡ ନାଲିକଙ୍କଡ଼ାଙ୍କ ନିରାପଦ ଅଭୟାରଣ୍ୟ । ଦିନରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଶାମୁକା ପେଟରୁ ମୁକ୍ତା ମାରି ପେଟ ପୋଷେ କେଉଟପୁଅ । ରାତିହେଲେ ବେଉସାର ରୂପ ବଦଳିଯାଏ । ଏଇ ନିର୍ଜନ ଦୀପରେ ରାତି କଟେଇବା ପାଇଁ ଆସନ୍ତି ରାଜାପୁଅମାନେ । ସାଙ୍ଗରେ ଆଣନ୍ତି ରତିପ୍ରିୟା । ନିଶାସକ୍ତ ରାତି ମାତିଉଠେ ଏ ଦ୍ଵୀପର ଝାଉଁବଣରେ । କେଉଟ ପୁଅ ଘାଟ ଜଗେ । ଜହ୍ନ ଲାଜରେ ମୁହଁ ପୋତିଦିଏ ଚିଲିକା ପାଣିରେ । ଅପସରାମାନେ ଦେହରୁ ଲୁଗାଖୋଲି ଗାଧୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଚିଲିକା । ଚିଲିକାର ପବିତ୍ର ପାଣିରେ କଣ୍ଢେମ ଓ କୋକାକୋଲା ଖୋଳପାର ଖେଳ । ସି ମାଉଥି ରାତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ମନୋରମ ଝାଉଁ ଜଙ୍ଗଲର ସାଏରୀ ଭିତରେ ମାଛପୋଡ଼ାର ଆଇଁଷ ଗନ୍ଧରେ ଝୁମିଯାଏ ରାତି । ରାତିରୁ ରାତି ଅନେକ ରାତି । ସକାଳ ଆସେ ଶାମୁକା ପେଟରୁ ମୁକ୍ତା ଚିରି । ଜହ୍ନର ଅଇଁଠା ଧୋଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଡ଼ ହୁଏ । କୋକାକୋଲା ଖୋଳ ଭାସି ଭାସିଯାଏ ଶିପକୁଦାରୁ ସାତପଡ଼ା - ଯେଉଁଠି ଭାସୁଥାଏ ଭସା ସୋଲା ।

କହ କାଳିଜାଲ କେମିତି ଯିବୁ ଆଉ ଡଙ୍ଗା ନାହିଁ :

ଏକ ନିର୍ମମ ଡଙ୍ଗାଗୀତ -

ଦିନକୁ ଦି' ପର ଏଇଠି ଡଙ୍ଗା ଭାସେ । ସାତପଡ଼ାରୁ ଜହ୍ନକୁଦା ଲୁହାର ଭେସେଲ୍ ଭାସେ । କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ମଣ୍ଡଳର ମଣିଷ ମାନେ ଏହି ଭସାପୋଲର ଭରସାରେ ବଂଚନ୍ତି । ଭସାପୋଲ ଥରେ ଭାସିଗଲେ ଏତେବଡ଼ ପାଣିର ପାଚେରୀ ତେଜ୍‌ବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡ଼େ ଚିଲିକା କୁଳର ମଣିଷଙ୍କ ପାଇଁ । ଯନ୍ତ୍ରଣା ପାଉଥିବା ପଡ଼ା ପ୍ରସବ କଷ୍ଟରେ ମରିପଡ଼େ ଜହ୍ନକୁଦା ଘାଟରେ । କାଶିକାଶି ନଇଁ ପଡୁଥିବା ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ଥରେ ଅଟକି ରହେନା ଭସାପୋଲ । ଝିଅ ଯାଇପାରେନା କଲେଜ । ପୁଅର ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ ପରୀକ୍ଷା । ଭସାପୋଲ ଥରେ ଭାସିଗଲେ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ ହୃଦୟକୁ ରାସ୍ତା । ସେଦିନ କାଳିଜାଲ ପୁରୀ ଆସିଥିଲା ପାରିକୁଦରୁ । ପୁରୀରୁ ପାରିକୁଦ କେତେ ବାଟ ଯେ ? ମାଆ ପାଇଁ କଞ୍ଚବଟରେ ସୁତାବାନ୍ଧି ଟେରିଥିଲା ସାତପଡ଼ା । ଟିକିଏ ତେରି ହେଲା ବୋଲି ଭାସିଗଲା ଭସାପୋଲ । ଅନ୍ଧାରକୁ ଡରି କାନ୍ଦିଉଠିଲା କାଳିଜାଲ । କୁଆଡ଼େ ଯିବ ସେ ? ସାତପଡ଼ାର ଝାଉଁବଣ ଭିତରୁ ମଣିଷର

ହେଁଟାଳ ଶୁଭିଲାଣି । ନିଶମୋଡ଼ି ମୋଡ଼ି ମାଡ଼ିଆସୁଛି ଅନ୍ଧାର । କୁଆଡ଼େ ଯିବେ ତା' ପରି ଝିଅମାନେ ଏ ଅନ୍ଧାରରେ । ଏ ଚିଲିକାର ଦୀପ ଭିତରେ ତା'ରି ପରି ଝିଅମାନେ ତଜା ନପାଇ ବଳାକାରର ଶିକାର ହୋଇଛନ୍ତି କେତେଥର । କଲେଜ ଯାଉଥିବା ଝିଅ ପାଇଁ ବାଲୁବନ୍ତ ଉତ୍ତାହରେ ଲୁଚି ବସିଥାଏ ଦୈତ୍ୟ । ପୋଲାଙ୍ଗ ବଣରେ ପତ୍ରପାରି ଦେହର ଧୂନି ଜାଳନ୍ତି ଲଂପଟ ନାଗର । ବାପା ଲଣ୍ଡନ ତେଜି ବସିଥାଏ । ଝିଅ ଫେରିବ ଫେରିବ ବୋଲି ଏଯାଏ ଘରକୁ ଫେରିନଥାଏ । ଝିଅ ଫେରେନା ଲୁହ ଫେରେ । ଚିଲିକା କୁଳର ପୋଲାଙ୍ଗ ବଣରେ ପଶିକିଆ ଘୋଷୁଥିବା ଝିଅର ଧୂନି ଜଳେ । ମାଛବେପାରୀ ଓ ଦଲାଲଙ୍କ ଦାଦାଗିରିରେ ମୂର୍ଚ୍ଛାଯାଏ କେଉଟ ପଡ଼ା । କଲେଜ ନେଇ ଯାଇଥିବା ଫୁସୁରା ସାଇକେଲ ଚକ ପେଲି ପେଲି ବାପା ଫେରେ - ଝିଅ ଫେରେନା । ଝିଅ ଚିଲିକାର ନୀଳ ପାଣିରେ ଲୁହର କାଳିଜାଇ ପାଲଟିଯାଏ । ଥରେ ତଜା ଭାସିଗଲେ ଚିଲିକା କୁଳର ଝିଅମାନେ ପାଲଟିଯାଆନ୍ତି ଲୁହର କାଳିଜାଇ । ଭସା ପୋଲତ ଭାସିଗଲାଣି ସାତପଡ଼ାରୁ ଜହ୍ନିକୁଦା । କହ କାଳିଜାଇ ଏବେ କେମିତି ଯିବୁ - ଆଉ ତଜା ନାହିଁ ।

ଫୁଟା ତଜା ଭିତରୁ ଚିଲିକାର ଦୃଶ୍ୟ :

ଭାତ ହାଣ୍ଡିରେ ଫୁଟୁଥିବା ଲୁହର କାରୁଣ୍ୟ -

ଚିଲିକା ଦୁଇକୁଳ ଯାକ କେଉଟଙ୍କ ସଂସାର । କୈବର୍ତ୍ତ ସଂସ୍କୃତିରେ ସମୃଦ୍ଧ ଚିଲିକାର ଉପକୂଳ । ତଜା ମଂଗରେ ସିନ୍ଦୂର କୋଳି ମାଛ ମାରିଯାଏ କେଉଟ କୁମର । ଯନ୍ତ୍ରତଜାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ବସେଇ ଯାଏ ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣରେ । ସି ମାଉଥୁଧରୁ ସାତପଡ଼ା । ବାଲୁଗାଁରୁ କାଳିଜାଇ । ରମ୍ଭାରୁ ବରକୁଳ । ଚିଲିକା କୁଳଯାକ ତଜା ଘାଟ-ମାଛ ଜେଟି-ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ମେଲଣ । ଚିଲିକାର ମାଛ-ମଗର-ଶିଶୁମାରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋଡ଼ା କେଉଟ ସଂସାର । ବନ୍ୟା-ବାତ୍ୟା-ବର୍ଷା ସହ ଯୋଡ଼ା କେଉଟ ସଂସାର । ଦେଶୀ, ବିଦେଶୀ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ପ୍ରେମରେ ବନ୍ଧା କେଉଟ ସଂସାର । ଜାତିଜାତିକା ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ାରେ ଭାସି ଉଠୁଥିଲା କେଉଟଘର । ମଙ୍ଗଳାପୂଜା, ବାସେଳି ପୂଜା ଓ ଚଇତି ଘୋଡ଼ା ନାଚ ଭିତରେ ବଂଚି ରହିଥିଲା କୈବର୍ତ୍ତ ସଂସ୍କୃତି । ଚିଲିକା ପାଣିରେ ସକାଳୁ ମୁହଁ ଧୋଉଥିବା କେଉଟ ପୁଅର ଚିତା ବି ଜଳେ ଚିଲିକା କୁଳରେ । ଚିଲିକା ପାଣିରେ ତା'ର ଶବ ପାଉଁଶ ଥଣ୍ଡା ହୁଏ । ପ୍ରଥମ ପ୍ରେମର ପ୍ରତ୍ୟୟ ଚିଲିକା ତା' ବିଛଣାରେ ନାଚେ, ଦାମ୍ପତ୍ୟର ପାଉଁଶ ହୋଇବାଜେ ।

ବାପା ପଶିଛନ୍ତି ପାଟିଏ ପାଣିରେ । ଖାଲି ଖାଲେଇ ଥୁଆ ହୋଇଛି କୁଳରେ । ମାଛ କାହିଁ ? ଆଖି ମାଛ ଧରି ଗଦିରେ ବିକିଥିଲେ ପୁଅ କାଲି ଯାଇଥାନ୍ତା ପୁରୀ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ । ପୁଆଣି ଭାର ନେଇ ଝିଅ ଯାଇଥାନ୍ତା ଶାଶୁଘର । ମାଛ କାହିଁ ? ବାପା, ଆଉ ଗଣ୍ଡ ଭିତରକୁ ଯାଅନା ବାପା ଗୋଡ଼ ଖସିଯିବ । ମୋ ପାଠପଢ଼ା ବନ୍ଦ ହେଉ । ବନ୍ଦ ହେଉ ନାନୀର ଶାଶୁଘର ଯିବା । ତମେ ଟେରିଆସ । ଗାଆଁ ସାରା ଏବେ ଯନ୍ତ୍ର ତଜା । ଯାତ୍ରା ବେପାରରେ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଭଉଁରା ଜାଲର ଆଉ ଯୁ ନାହିଁ ମାଛ ମାରିବାକୁ । ଚିଲିକା ଦେହରେ ଏବେ ବହୁ ବାଡ଼େଇ, ଜାଲ ଘେରାଇ ମାଛ ମାରି ଚାଲିଛନ୍ତି ବେପାରୀ ଓ ଠିକାଦାର । ଚିଲିକାର ଦେହଯାକ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ବେପାରୀଙ୍କ ଚକ୍ରାନ୍ତ । ଧର୍ଷଣ ଓ ଦାଦାଗିରିରେ ରକ୍ତବର୍ଷ ଚିଲିକାର ଦେହ । ଯାତ୍ରା ବେପାରକୁ ନେଇ ଗାଆଁ, ଗାଆଁ ଭିତରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ, ଗୃହଦାହ ଓ ବୋମାମାଡ଼ । ବାପା, ତମେ ଟେରିଆସ କୁଳକୁ । ତମ ଛିଣ୍ଡାଜାଲ, ଫୁଟାତଜା ଘରେ ସଜାଡ଼ି ରଖ । ଓଃ ! ପାଟିଏ ପାଣିରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବ ବାପା । ଖାଲି ଖାଲେଇ ଧରି ଠିଆ ହୋଇଥିବା କୁଳରେ ପୁଅ । ପୁଅ ପାଟି କରୁଥିବ ବାପା ମାଛ ପଡ଼ିଲା ବାପା, କି ମାଛ, କେତେ ମାଛ । ବାପା ଜାଲ ଝାଡୁଥିବା ଜାଲରୁ କାଢୁଥିବ ଚିଲିକାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିବା ଛିଣ୍ଡା ବ୍ରେସିୟର, ବିୟର ବୋତଲ । ପୁଅ କହୁଥିବ ମାଛ କାହିଁ ବାପା ? ବାପା ଆଖି ଦିଶୁଥିବ ଲୁହ ଛଳଛଳ । ଝାଉଁ ଗଛ ଅନ୍ଧାରରେ କାନ୍ଦି ଉଠୁଥିବ ଚିଲିକା । କେଉଟ ପୁଅର ଭୋଗ ଲହରେଇ ଯାଉଥିବ ଚିଲିକାରେ । ଫିସନ ଲଘୁଚାପରେ ତାର ଘର ଭାଙ୍ଗୁଥିବ । ଭାସି ଯାଉଥିବ ହୁଲି ତଜା । ବୁଲ୍ ବାରଣ୍ଡାରେ ବସୁଥିବ ସେ ଇନ୍ଦିରା ଆବାସ, ତଜା, ଜାଲ ପାଇଁ । ଦୁଃଖକୁ ଗାମୁଛାରେ ବାନ୍ଧି ସେ ଫେରୁଥିବ ପ୍ରତିଦିନ । କୁମଣ୍ଡା ଫୁଟି ଯାଉଥିବ ତଜା । ଚିରିଯାଉଥିବ ଜାଲ । ହୁରୁଡ଼ି ଯାଉଥିବେ ମାଛ । ବୁଡ଼ା ହେଇଯାଉଥିବ ପତ୍ନୀ । ପୁଅ ଯାଉଥିବ ଦାଦନ । ଚଇତି ଘୋଡ଼ା ନଚେଇବାକୁ ଗାଁରେ ଆଉ ଟୋକା ମିଳିବେନି ।

କେଉଁ ପୁଅ ଇଟା ଭାରିରେ ଦିନ କାରୁଥିବ ଆସ୍ତରେ । ପୁଟା ଡଙ୍ଗା ଭିତରୁ ଚିଲିକାର ମୁହଁ ଦିଶେ କରୁଣ ଓ ଲୁହ ଛଳଛଳ । ଦାଦନ ଖଟିବାକୁ ଯାଉଥିବା କେଉଁ ପୁଅ ଆଖିଏ ଲୁହ ନେଇଯାଏ । ଚିଲିକାକୁ ଫେରିଫେରି ରାହେଁ । ବଂଚିବାର ସଂଘର୍ଷ ଭିତରେ ସେ ଚିଲିକାରୁ ଦୂରେଇ ଯାଏ ସିନା - ଭୁଲିପାରେନା । ଏଇ ପାଣି ତା'ର ବାପା, ବୋଉ । ଏଇ ପାଣି ତା'ର ପ୍ରେମ ଓ ପରମେଶ୍ୱର । ପୁଟାଡଙ୍ଗା କ୍ରମଶଃ ଉଇଁ ଖାଏ । ରଙ୍ଗ ଛଡ଼ାଏ । ଲୁହା କଂଟାରେ କଳଙ୍କି ଲାଗିଯାଏ । ତଥାପି ସମାତନ କାନ୍ଧରେ ଜାଲଧରି ପୁଟା ଡଙ୍ଗାରେ ବସେ । ଡଙ୍ଗାପାଣି ଛୁଇଁ ଛୁଇଁ ତା' ଦେହରେ ଯୌବନ ଫେରେ । ସେ ପୁରୁଣା ଦିନର କଳା କୌଶଳ ଖଞ୍ଜି ଗଣ୍ଡ ଜାଗାରେ ଜାଲ ଘୁରାଏ । ମାଛ କାହିଁ? ପୁଟା ଡଙ୍ଗା ପୋଷେ ପୋଷେ ପାଣି ପିଏ । କେରା କେରା । ମେଘ ଭାଲେରା ପାହାଡ଼ କଡ଼ରୁ ମାଡ଼ି ଆସେ । ଖରା ଟାଣ ହୁଏ । ଚିଲିକାରେ ଲେଉଟାଣି ସୁଅ ପଡ଼େ । ଡଙ୍ଗା ଭାସି ଭାସିଯାଏ ସାତପଡ଼ାରୁ ଶିପକୁଦା । ବୁଢ଼ା ସମାତନର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଚଢ଼େଇ ମାନେ ପର ଯୋଡ଼ି ଛାଇଦିଅନ୍ତି । କହନ୍ତି ଫେରିଯା, ଫେରିଯା ବୋଲି । କୂଳରେ କିଏ ବାପା ବାପା ଡାକୁଥାଏ । ଖାଲି ଖାଲେଇ ଗୋଟିଏ ଭାସୁଥାଏ ପାଣିରେ । ପୁଟା ଡଙ୍ଗା ବୁଡ଼ିଯାଏ ସି' ମାଉଥିରେ । ଗୋଟାଏ କେଉଁପଡ଼ା ବୁଡ଼ିଯାଏ ଭୋକର ଅଥଳ ଜଳରେ । ଚିଲିକାର ମାଛ ଓ କଙ୍କଡ଼ା ବିକ୍ରି ହୁଏ ରାଜଧାନୀର ଚିଲିକା ଫ୍ରେସ୍‌ରେ ।

ଶରବିନ୍ଦ ପକ୍ଷୀର ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମୁହଁ ଦିଶେ ଲାଲ -

ପୃଥିବୀ ଯାକର ପକ୍ଷୀ ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ଶୀତରତ୍ନରେ ଉଡ଼ି ଆସନ୍ତି ଚିଲିକା । ଦେଶୀ ଓ ବିଦେଶୀ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ମେଲଣରେ ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧିପାଏ । ସାଇବେରିଆ, ମଙ୍ଗୋଲିଆ, କେନ୍ଦ୍ର ଏସିଆ ଓ ଯୁରୋପରୁ ହଜାର ହଜାର ମାଇଲ ଉଡ଼ି ପକ୍ଷୀଦଳ ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତି ଚିଲିକାରେ । ଠିକଣା ଭୁଲୁ ନଥିବା ଏସବୁ ପକ୍ଷୀ ପ୍ରତିବର୍ଷ ନୂଆ ଅତିଥି ମାନଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣନ୍ତି ଚିଲିକା । ଚଢ଼େଇଗୁହା, ନଳବଣ, ବଗରହଣରେ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଆସର ଜମେ । ସନ୍ତସନ୍ତ ଆମିଷ ମାଟିରୁ ପୋକଜୋକ ଖାଇ କ୍ଷୁଧା ମୋଟାନ୍ତି ଏହି ପକ୍ଷୀଦଳ । କାହିଁ କେଉଁ ଅନାଦି କାଳରୁ ଏ ଯାତ୍ରା ଲମ୍ବିଛି । ଶରତ ଓ ଶୀତ ଋତୁରେ ଉଡ଼ି ଆସୁଥିବା ପକ୍ଷୀ ପୁଣି ଟେରିଆନ୍ତି ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଟାଣ ଖରା ପୂର୍ବରୁ । ଫେରିବା ପୂର୍ବରୁ ପାଣି, ପର୍ବତ, ମାଛ, ଶିଶୁମାରକୁ କଥା ଦେଇଯାଆନ୍ତି ପୁଣିଥରେ ଟେରିବା ପାଇଁ । ପକ୍ଷୀଙ୍କ ବିରହ ଲୁହରେ ଲହଡ଼ି ଉଠେ ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ । ହଂସ, ହଂସରାଲି ମୁହଁ ବୁଡ଼େଇ କାନ୍ଦନ୍ତି ଚିଲିକାଜଳରେ । ଏରାପକ୍ଷୀ ତା' ପରରେ ଆଉଁଷିଦିଏ ଚଢ଼େଇଗୁହା ପାହାଡ଼କୁ, କାଳାଜାଲ ମନ୍ଦିର ଛୁଇଁବାକୁ ଉଡ଼ିଯାଏ ଶଙ୍ଖଚିଲ । ଗେଣ୍ଡାଲିଆ ପରଝାଡ଼ି କେଉଁପୁଅ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଉଡ଼ିଯାଏ । ଚିଲିକାକୁ ଆସୁଥିବା ପକ୍ଷୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୯୭ ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ବିଦେଶୀ । ହଂସ, ହଂସରାଲି, ପାତିହଂସ, ରାଜହଂସ, ଗେଣ୍ଡାଲିଆ, କେଶରପାଣ୍ଡିଆ, ପାଣ୍ଡିଆ, ପାଣିକୁଆ, ଧଳାକୁଆ, ଜଗଲ, ଶଙ୍ଖଚିଲ, ଏରାପକ୍ଷୀ, ଚନ୍ଦନା, ରଙ୍ଗାଗେଣ୍ଡା ପକ୍ଷୀଙ୍କ କାକଳିରେ କମ୍ପିଉଠେ ଚିଲିକାର ନୀଳବକ୍ଷ । ଏହି ନିର୍ମାୟା ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼େ ବ୍ୟାଧର ତତଳା ନଜର । ଧନୁରେ ଯୋଖା ହୁଏ ସର । ଗର୍ଭବତୀ ପକ୍ଷୀକୁ ହତ୍ୟା କରି ଉଲ୍ଲସିତ ହୁଏ ବ୍ୟାଧ । ପକ୍ଷୀ ରକ୍ତରେ ଲାଲ ହୋଇଯାଏ ନୀଳାୟ ଚିଲିକା । ଚିଲିକା କୂଳର ଗାଆଁଯାକ ବିଦେଶୀ ପକ୍ଷୀ ମାଂସରେ ନଜର । ଏହି ଅତିଥି ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରି ଆମେ ପ୍ରଚାର କରୁ ଅତିଥି ଦେବଭବୋଃ । ସାରା ବସୁଧାକୁ କୁଟୁମ୍ବ ମଣୁଥିବା ଦେଶରେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମିଳେନା ନିରାପଦ ସ୍ଥାନ । ବ୍ୟାଧର ଶରରେ ମରିଯାଏ ହଂସ । ଗେଣ୍ଡାଲିଆ ମାଂସରେ ମହକି ଉଠେ ଘର । ମରାଳ ମାଳିନୀ ନୀଳାୟ ଚିଲିକାରେ ହଂସମାନଙ୍କର ରକ୍ତ ଓ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ପହଞ୍ଚେ ।

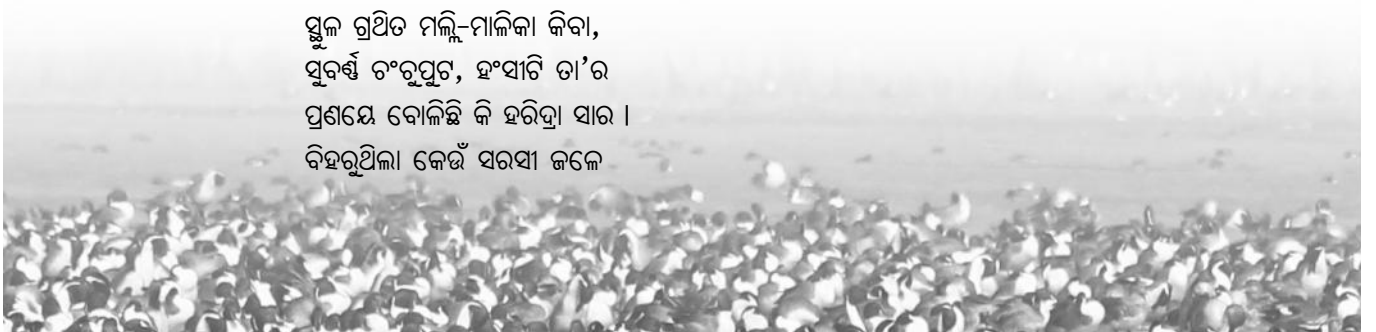
“ଧବଳ ରାଜହଂସ, ରଜୁ ତା ଗ୍ରୀବା

ସୁଲ ଗ୍ରଥିତ ମଲ୍ଲି-ମାଳିକା କିବା,

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଚଂଚୁପୁଟ, ହଂସାଟି ତା'ର

ପ୍ରଣୟେ ବୋଲିଛି କି ହରିଦ୍ରା ସାର ।

ବିହରୁଥିଲା କେଉଁ ସରସୀ ଜଳେ

ପ୍ରେୟସୀ ଘେନି ସାଥେ ପ୍ରଣୟ ଭରେ ।
 ନିର୍ମଳ ଆତତାୟୀ ମନୁଷ୍ୟ କାହିଁ ।
 ଆଶିଳା ଧରି ଜିହ୍ଵା ଲାଳସା ପାଇଁ
 ହଂସାଟି ତା'ର ସରେ ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ହୋଇ
 ଚଂଚୁରେ ଚଂଚୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଆହାର ଥୋଇ ।
 କୁଳାୟ ଆଶେ, ଆଉ ପ୍ରଣୟୀ ଆଶେ
 ଚାହୁଁ ସେ ଥିବ ନିକି ତିକ୍ତ ନିରାଶେ ।

(ହଂସହତ୍ୟା : ମାୟାଧର ମାନସିଂହ)

ନିଷାଦ ପାଖରେ ପକ୍ଷୀଟି ମୁଣ୍ଡ ବାଡ଼େଇ କାନ୍ଦେ । ହେ ମା' ନିଷାଦ ଛାଡ଼ିଦେ ମୋତେ । ସାଲବେରିଆରେ ମୋ ଘର ।
 ପିଲା ଦି'ଟା ଅନେଇ ଥିବେ ବାପା ଫିସନ ପରି ଏଥର ଫେରିଆସିବ । ମୁଁ କହି ଆସିଛି ତାଙ୍କୁ ଏଠିକା ପାଣିମିଠା, ମାଛ ମିଠା,
 ମିଠା ମିଠା ଏଠିକା ମଣିଷ । ଯିବା ବେଳେ ଚିଲିକାରୁ ନେଇଯିବି ନଳଦାସ ମୁଠା, ମୟୂର ଚନ୍ଦ୍ରିକା । ନେଇଯିବି ମାଠିଏ ନୀଳପାଣି
 ଚିଲିକାର । ନେଇଯିବି ପୁଅ ପାଇଁ କାଳିଜାଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ସିନ୍ଦୂର । ହେ ନିଷାଦ ଛାଡ଼ି ଦେ ମୋତେ । ପୂର୍ବ ଆକାଶ ଆଡ଼କୁ
 ଅନେଇ ବସିଥିବ ମୋ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା । ଏଠୁ ଉଡ଼ିଯାଉଥିବା ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ପଚାରୁଥିବ ଖବର ମୋର । ହେ ନିଷାଦ ମୁଁ ଗୋଟିଏ
 ସଂସାରରେ । ତୁ କାହିଁକି ବୁଝୁନୁ ମୋ ସଂସାର ଉଜାଡ଼ି କେମିତି ଖାଇବୁ ମୋ ମାଂସ । ମୁଁ ପରା ପକ୍ଷୀ - ତୁ' ତ ମଣିଷ ।

‘ମୁଁ ବଂଚିଥିଲେ ପକ୍ଷୀ
 ମଲେ, ତୋ କୁହୁତ ଲାଳସା ଯୋଗ୍ୟ ପକ୍ଷୀ
 ତୁ ପରା ମଣିଷ !
 ମତେ ହତ୍ୟା ଉତ୍ତାରେ
 ତତେ ମଣିଷ ବୋଲି କହିହେବ ତ ?

(ମା ନିଷାଦ: ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ମିଶ୍ର)

ଫିସନ ମରତ୍ତି ଦଳଦଳ ପକ୍ଷୀ । ଚିଲିକା କୁଳ ଗାଆଁରେ ଭୋଜିଭାତର ଆସର ଜମେ । ପକ୍ଷୀର ରକ୍ତ ପିଇ ଚିଲିକା
 କୁଳକୁ ମାଡ଼ିଆସେ କଳାଘୁମର ଅନ୍ଧାର । ହେ ରାଧାନାଥ ତମ ମରାଳମାଳିନୀ ଚିଲିକା ଆଉ କାହିଁ ଯେ ? ରେଳ ଅଟକାଇ କ'ଣ
 ଆଉ ଦେଖିବ ଗୋପବନ୍ଧୁ ? ଚିଲିକା କୁଳ ଯାକ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ କଙ୍କାଳ । ମାଛକଂଚାର ପାହାଡ଼ । ଚିଲିକା ଛାଡ଼ିଯାକ ଝାଉଁ ବହୁର
 ପ୍ରାଚୀର । ପକ୍ଷୀଧରା ଫାଶ ପକେଇ ଶିକାରୀ ଛକି ବସିଛି ତଙ୍ଗା ମଙ୍ଗରେ । କାହାକୁ କହିବୁ କହ - ଏଠି ତ ବାଡ଼ ଖାଇ ଯାଉଛି
 ଫସଲ । ଅନେକ ଶରତ ଏଠି କାଟିଥିବା ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ଲୁହର ଚିତ୍ରାଙ୍କନ । ନଟେ'ରି ପାରିବାର ନିର୍ଯ୍ୟାତନା । ଉଡ଼ି
 ନପାରିବାର ଅସହାୟତା । ଚିଲିକା କ'ଣ ଦିନେ ପକ୍ଷୀ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯିବ ! ଚିଲିକା ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥିବା ପାହାଡ଼ ମାନେ
 ଦିନେ କଥା ହେଉଥିଲେ ଯେ ଏ କୁଳର ମଣିଷ ମାନେ କ୍ରମଶଃ ପାଲଟି ଯାଉଛନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମ ରାକ୍ଷସ ।

ନୀଳ ନିର୍ବାଣର ତୁ ମିଠା ମିଠା ରୂପ କଥା ରୂପସୀ ଚିଲିକା -

ପାଣି । ପାଣି ଭିତରେ ପାହାଡ଼ । ପାହାଡ଼ କଡ଼ ଯାକ ପାଣିର ଲୁଚକାଳି । ପାଣି ଓ ପାହାଡ଼ ଫାଙ୍କରେ ତୁରିଯାଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ ।
 ପକ୍ଷୀଙ୍କ ପରରେ ବସି ଓହ୍ଲେଇପଡ଼େ ଜହ୍ନ ଚିଲିକାକୁ । ନୀଳ ଶାଢ଼ୀ ପରିହିତ ଚିଲିକା ସୁନ୍ଦରୀ ବେକରେ ଧଳା ମାଳି ପରି ମରାଳ-
 ହଂସରାଜୀଙ୍କ ପାଣି ପହଁରା । ରାଜହଂସର ଉନ୍ମୁଗ ଗ୍ରୀବା ପରି ଚିଲିକା ସୁନ୍ଦରୀର ବେକ । ତାରା ଖଚିତ ଆକାଶ ଓ କୁଳରେ ବୋଲି
 ହେଉଥିବା ଶିପ, ଶାମୁକା ଓ ଶଙ୍ଖ ନୀଳ ଲୁଗାର ଚିକମିକି ଚିତ୍ରପଟ । ହେ ଶଙ୍ଖନୀ ଚିଲିକା - ହେ ପକ୍ଷିଣୀ ଚିଲିକା - ହେ ଶରତ
 ଶଶୀ ଚିଲିକା - ହେ ବସନ୍ତ ବିରହୀ ଚିଲିକା - ହେ ପୋଲାଙ୍ଗ ବଣର ଇଶ୍ଵରୀ - ହେ ପାଣି ପରମେଶ୍ଵରୀ - ହେ ଝାଉଁ ଗଛର

ସାଏରୀ - ହେ ପ୍ରେମର ପଦ୍ମଫୁଲ - ହେ ଲୁହର ଗୋପାଏ ଜହ୍ନ, କହ ତୁ କିଏ ସତରେ ! ତୋ ଦେହର ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦୀ ଅଗଣାରେ ଦିଗଙ୍ଗନା ମାନେ ମୁହଁ ଦେଖନ୍ତି । ସ୍ବର୍ଗର ଅପସରୀ ମାନେ ତୋ ରୂପସାକୁ ଦେଖି ଈର୍ଷା କରନ୍ତି । ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ଡରରେ ଏ ପର୍ବତ ମାନେ ନିଜର କାୟା ସଂକୋଚ କରି ତୋ ପାଣି ଭିତରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଛନ୍ତି । ମା' ଭଗବତୀଙ୍କ ଦୟା ପାଇ ଏତେ ଗୁଳ୍ମ, ଗଛ, ଜଳଜୀବ ନିର୍ଭୟରେ ଆତୟାତ ହେଉଛନ୍ତି । ହେ' ରୂପସୀ ଚିଲିକା ତୋର କ'ଣ ମନେପଡୁଛି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ କେମିତି କାଂଚି ଜୟ କରି ପଦ୍ମାବତୀକୁ ଧରି ତୋ ଦେହରେ ତଳେଇ ଉଡ଼େଇ ଜଳଯାତ୍ରା କରିବା କଥା । ତୋ କୁଳସାରା ଝାଉଁବଣର କଡ଼ରେ ମାଳ ମାଳ ମୃଗଙ୍କ ବିହାର, ପୋଲାଙ୍କ ବଣରେ ପ୍ରେମିକାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ଲୁଚି ବସିଥିବ ଏକ ନୀରିହ ଫଗୁଣ । ମାଆ, ମାଆ ରାହାଧରି ତୋ ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଥିବ ଏକ ଭୋକିଲା ଶୈଶବ । କ'ଣ ଦେଇ ତାକୁ ତୁ ତୁମ୍ଭ କରିବୁ ଚିଲିକା । ଦେଖେଇବୁ ଜାତିଜାତିକା ଚଢ଼େଇ । ନୀଳପାଣିରେ ଶିଶୁମାରର ନୃତ୍ୟ ଦିନେ ତୋରି କୁଳରେ ଭାଗ୍ୟକୁ ନିଧି ଶାଶୁଘରକୁ ଆସିଥିବା ଝିଅ ହଜେଇ ଦେବ ତା' ପାଦର ପାଉଁଶ । ତଜା ମଙ୍ଗରେ ବସି ତା' ଅଳତା ଧୂଆ ପାଦକୁ ବୁଡ଼େଇ ଦେଇଥିବ ଚିଲିକା ପାଣିରେ । କୁନିକୁନି ମାଛମାନଙ୍କ ତୁମାରେ ଡରଜେଇ ଯାଉଥିବ ନୂଆବୋଉ । ଚିଲିକା ଏକ ସବୁଜ ସମ୍ଭାବନା । ଓଡ଼ିଶାର ଭାତହାଣ୍ଡି । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ବର ପ୍ରକୃତି ସୁନ୍ଦରୀ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଏକ ବିକଳ ଇଶ୍ବରୀ ।

‘ଉତ୍କଳର ତୁହି ଚାରୁ ଅଳଙ୍କାର

ଉତ୍କଳ ଭୁବନେ ଶୋଭାର ଭଣ୍ଡାର ।’

(ଚିଲିକା - ରାଧାନାଥ ରାୟ)

‘ଚିତ୍ରମଣେ ଯେଣୁ ନାହିଁ ଅନୁଭବ

ବାସ୍ତବ ବିଶ୍ଳେଷ କି ଏ ଛବି ସମ୍ଭବ ?

(ରେଳ ଉପରେ ଚିଲିକା ଦର୍ଶନ -ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ)

ଚିଲିକା ମାଟିର ନୀଳପରୀ । ରମ୍ଭାରୁ ଶିପକୁଦା ଯାଏଁ ବିସ୍ତୃତ ନୀଳପାଣି । ପାଣି-ପାହାଡ଼, ପାଣି-ବାଲୁବନ୍ତ, ପାଣି-ଜଙ୍ଗଲ, ପାଣି-ଗାଁଦାଣ୍ଡ, ପାଣି-ଚାଷବାସ । ଚିଲିକାର କୁଳଯାକ ସବୁଜ ଧାନକ୍ଷେତ । ପୋଲାଙ୍କ ବଣରେ ମୃଗଙ୍କ ନୃତ୍ୟ । କ୍ଷେତ ପରେ କ୍ଷେତ । ସୋରିଷ ‘ଲର ହସ । ନଦ, ନଦୀ, ପାହାଡ଼ୀ ଧାରାର ମଧୁର ପାଣିର ମିଳନରେ ଚିଲିକା ତୃଷ୍ଣା ମେଂଟାଏ । ଚିଲିକା କୁନିକୁନି ତରଙ୍ଗ ମାଳାରେ ନାଚିନାଚି ଯାଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଚକ୍ ଚକ୍ ଖରା ତା' ତରଙ୍ଗ ଦେହରେ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ବୋଲିଦିଏ । ଜହ୍ନରାତିରେ ନିଃଶବ୍ଦ ଚିଲିକା ଛାତିରେ ନାଆ ବାହିବାର ନିଆରା ଅନୁଭବ ସାଧାରଣ ମଣିଷକୁ କବି କରିଦିଏ । ଗଭୀର ରାତିର ନୀରବତାରେ ତମେ ବସିଛ ତଜା ଉପରେ । ତଜା ନାଚିନାଚି ଯାଉଛି ସାତପଡ଼ାରୁ ରମ୍ଭା । ଆପଣ ତଜାରେ ବସି ଯାଉଛନ୍ତି ଦିଗ୍ବଳୟ ଆଡ଼କୁ । ପାଣି ଓ ପବନର ସିଢ଼ି ଚଢ଼ି ସ୍ବର୍ଗକୁ । ଆପଣ ଭାବିପାରନ୍ତି ଏଇ ବିନ୍ଦୁରେ ଯଦି ମୃତ୍ୟୁ ଆସେ ତେବେ ସେ ମୃତ୍ୟୁ ନୁହେଁ ମୋକ୍ଷ । ଓଃ ! ଆସିବେକି ଜହ୍ନରାତିରେ ଚିଲିକା ।

ତଜା ତଜାମଙ୍ଗରେ ଝୁଲୁଛି ଜଣେ ବୁଢ଼ାକବିର ସ୍ବପ୍ନ -

ହେ ରାଧାନାଥ ଚିଲିକା କୁଳରେ ପଶ୍ୟମ ଜୀବନ ଜାଣିବାର ସ୍ବପ୍ନ ତମର ଭାସି ଯାଉଛି ଦେଖ ଚିଲିକା ପାଣିରେ । ଅସହାୟ କଇଁଛ, କଙ୍କଡ଼ା ମରି ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଚିଲିକା କୁଳରେ । ମାଛ ବେପାରୀଙ୍କ ଜାଲ ଓ ଜହରରେ ବନ୍ଧା ପଡ଼ିଛି ଚିଲିକାର ନୀଳ ସତୀତ୍ବ । ଚିଲିକାର ବିଶାଳ ଦେହସାରା ଝାଉଁବହୁଗୁଡ଼ିକର ବଳାକ୍ରାର । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମା'ଆଙ୍କ ଦାଦାଗିରିରେ ଏବେ ଚିଲିକା ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ଜୈବ ବିବିଧତାକୁ ନଷ୍ଟକରି ନଗରୀକରଣ କରିବାକୁ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତ ଚିଲିକାର । ଦିନକୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଚାଲିଛି ପକ୍ଷୀ ଶିକାରୀଙ୍କ ଅହଂକାର । ନିରାହ ପକ୍ଷୀର ଉଷ୍ମତା ରକ୍ତରେ ନାଚିଉଠୁଛି ରୋଷେଇ ଘର । ହେ, ବୃଦ୍ଧ କବି ତମେ କ'ଣ ଜାଣିଥିଲ ଏମିତି ଅବସ୍ଥାରେ ବନ୍ଧା ପଡ଼ିବ ତମ ରୂପସୀ ଚିଲିକା । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଏବେ ଆଉ ନରହୁ ବାସ୍ତବ ଶକଟ । ତମର ପ୍ରିୟ ଚିଲିକା ସାରା ଏବେ ହଂସହତ୍ୟା । ଯାତ୍ରୀ ବେଉସାକୁ ନେଇ କୈବର୍ତ୍ତ୍ୟ ଗାଆଁରେ ହଣାକଟା । ବୋମା ଓ ବାରୁଦର ବର୍ଷା । ଗୋପବନ୍ଧୁ

ଆରଥରକୁ ଆସିବା ବେଳେ ତମେ ଆସିବ ସି-ପ୍ଲେନ୍‌ରେ । ରହିବ ରାଜହଂସ ଡାକବଜାଳାରେ । ଚିଲିକା ଫ୍ରେସ୍‌ରୁ ଚିଲୁଡ଼ି
କିଣିବ ରାଜଧାନୀରୁ ।

ହେ' ପ୍ରିୟ କବି କିଏ ଆଉ ଲେଖିବ
ଭଙ୍ଗା ଡଙ୍ଗା ମଙ୍ଗାରେ ଭୋକରେ ବସିଥିବା
ସାତପଡ଼ାର ସନାତନ କଥା ।
ରାଜହଂସର ରକ୍ତରେ
ଏରାପକ୍ଷୀର ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସରେ
ମା' ମାଛର କାନ୍ଦଣାରେ
ମୁହଁ ଶୁଖେଇ ଦେଇଥିବା ଚିଲିକାର କଥା ।

□□□

ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ,
ସାମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସ୍ୱୟଂଶାସିତ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ପୁରୀ
ମୋ: ୯୮୬୧୪୧୧୧୮୮

ଚିଲିକା କାବ୍ୟରେ କଥା ଓ ଗାଥା

କୌଶିକ ନାୟକ

ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଉନ୍ନେଷର ପ୍ରଥମ ଉଦ୍ୟମ କାଳରେ ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟରୂପମାନେ ସର୍ବାଗ୍ର ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି, କବିବର ରାଧାନାଥ, ଭକ୍ତକବି ମଧୁସୂଦନଙ୍କୁ ପ୍ରମୁଖ ଆସନରେ ଆସିନ କରାଯାଉଛି । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଗଦ୍ୟ ଏବଂ ପଦ୍ୟ ଉଭୟ ରଚନାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତତା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଫକୀରମୋହନ ପଦ୍ୟ ଲେଖିଲେଖି ଗଦ୍ୟ ଲେଖିଲେ, ରାଧାନାଥ ଗଦ୍ୟ ଲେଖିଲେଖି ପଦ୍ୟ ଲେଖି ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ଅର୍ଜନ କଲେ ଏବଂ ମଧୁସୂଦନ ରାଓ ମୂଳରୁ ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟ ଲେଖୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରାଚୀନ ପରମ୍ପରାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ରାଧାନାଥ ଏକ ନୂତନ କାବ୍ୟଧାରା ପ୍ରଚଳନ କରାଇବାରେ ଖୁବ୍ ସଫଳତା ଆଣିଥିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯିବାବେଳେ ବୈଦେଶିକ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଭାବର ନାୟନିକତା ତାଙ୍କ କାବ୍ୟକବିତାକୁ ଆଲୋଡ଼ନ କରିଥାଏ । ରାଧାନାଥ ନିଜ ଜୀବନ କାଳଖଣ୍ଡରେ (୧୮୪୮-୧୯୦୮) ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ବଙ୍ଗଳାଭାଷାରେ ସାହିତ୍ୟ ସର୍ଜନା କରି ଅନେକ ସୁନାମର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ରାଧାନାଥ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରି କବିତା ଲେଖୁଥିଲେ ଯାହା ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ପତ୍ର ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଯେଉଁ ସମୟରେ ରାଧାନାଥଙ୍କର ଜନ୍ମ ଏବଂ ଯାହା ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ସାଧାନର ପ୍ରକୃତ ସମୟ ସେହି ସମୟରେ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ନବଜାଗରଣର ଯୁଗ ତାହାକୁ ସାହିତ୍ୟରେ ରେନେସା ବୋଲି ଆଲୋଚକମାନେ ଦର୍ଶାନ୍ତି । ରାଧାନାଥ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ କବିତାରେ ଏକ ନବଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଥିଲେ । ରାଧାନାଥଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଭାର ଆରମ୍ଭ ତଥା ବିକାଶ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟିକ ପଙ୍କଜୁମି ଉପରେ ଆମ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲା ।

ରାଧାନାଥ ରାୟ କଲିକତାରେ ପାଠପଢ଼ି ଶିକ୍ଷାବିଭାଗରେ ଯୋଗଦାନ କରି ଜଣେ ବଡ଼ ପଦସ୍ଥ ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କଲିକତାରେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ମୂଳ ଓ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ିକର ସଦର ମହକୁମା ଓଡ଼ିଶା ଏବଂ ବଙ୍ଗଳା ଏକାଠି ଗୁରୁ ହେବା ପରି ଥିଲା । ରାଧାନାଥ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ବଙ୍ଗଳା ଲେଖକ ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଶୈଳୀରେ କବିତା ଲେଖି ବହୁ ପ୍ରଶଂସା ଅର୍ଜନ କରିପାରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ କାର୍ଯ୍ୟକରି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ

ପରିଭ୍ରମଣ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲେ ଯାହା ତାଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖିବା ପାଇଁ ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିବା ଜଣାଯାଏ । ରାଧାନାଥ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସହିତ ସଂସ୍କୃତ, ଇଂରେଜୀ, ହିନ୍ଦି ଓ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ନିଜର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଥିଲେ । ବିଦେଶ ମାଟିରୁ ସାହିତ୍ୟ ବାଜକୁ ଆହୂତ କରି ଦେଶୀୟ ଭୂମିରେ ପୁନରାରୋପିତ କରି ଓ ଉପାଦାନ ସମୀକରଣ କରିଥିବା ରାଧାନାଥଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ଭାରରେ ପ୍ରତୀକ୍ଷାମାନ ।

୧୮୮୬ ମସିହାରେ କବିବର ରାଧାନାଥ ‘ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା’ କାବ୍ୟଟି ବାମଶାୟପତି ବାସୁଦେବ ସୁତଳଦେବଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ କରିଥିବାରୁ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କାବ୍ୟଧାରର ପ୍ରଭାବ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା ଏବଂ ରାଧାନାଥଙ୍କ କାବ୍ୟ ‘କେଦାର ଗୌରୀ’ ‘ନନ୍ଦିକେଶରୀ’ ‘ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା’ ‘ଉଷା ଓ ପାର୍ବତୀ - ଏହି ପାଂଚିୟାକ ରଚନାର ସୃଷ୍ଟି କୌଶଳ ଓ ଶିଳ୍ପ ପରିପାଟୀ ଗୋଟିଏ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରେରଣାରୁ ଅଭ୍ୟୁଦିତ ମନେହୁଏ । ରାଧାନାଥଙ୍କ ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଘଟଣା ଥିଲା ବାମଶାୟ ସୁବିଖ୍ୟାତ ଅଧ୍ୟାପକ ଉତ୍କଳୀୟ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରଣେତା, ସୁପଣ୍ଡିତ, କାବ୍ୟ ରସିକ ଏବଂ ବିଦ୍ୟୋସାହସୀ ସାର୍ ବାସୁଦେବ ସୁତଳ ଦେବଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ । ପ୍ରଥମ ବାମଶାୟ ଭ୍ରମଣର ବିସ୍ତୃତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ରାଧାନାଥ ନିଜେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ତତ୍କାଳିନ ‘ଉତ୍କଳଦୀପିକା’ ନାମକ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ହିତୈଷିଣୀ ପତ୍ରିକାର ସଂପାଦକ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲେ । (ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଜୀବନ ଚରିତ, ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ)

ରାଧାନାଥଙ୍କ ଦେଶଭ୍ରମଣ ଏବଂ ପ୍ରକୃତିର ଶୋଭା ସନ୍ଦର୍ଶନ ସ୍ୱହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଳବତୀ ଥିଲା । ତେଣୁ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ଚାକିରାକରି ସ୍ୱପ୍ନ ନିରାଶକ, ଜନ୍ମପେକ୍ତର ପଦବୀ ମଣ୍ଡନକରି ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଳ ପରିଭ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । କାବ୍ୟ କବିତା ଅପେକ୍ଷା କମ୍ ଗନ୍ୟରଚନା କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଗନ୍ୟରେ କବି ରାଧାନାଥଙ୍କର କଳ୍ପନା ସାମର୍ଥ୍ୟ ଠାରୁ ଅନୁଭୂତି ପ୍ରବଣତା ଅଧିକ ବାରିହୁଏ । ପଦ୍ୟରେ କବି ରାଧାନାଥଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରୟୋଗ ଏବଂ ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ତାଙ୍କର କାବ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କାବ୍ୟର କଥାବସ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିକୁ ଏଭଳି ଭାବରେ ଭାରତୀୟ ତଥା ଉତ୍କଳୀୟ ପରିଚ୍ଛଦ ପିନ୍ଧାଇ ରୂପଦେଇଛନ୍ତି ଯାହା ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର, ଉପଭୋଗ୍ୟ ତଥା ପ୍ରଶଂସନୀୟ ହୋଇପାରିଛି । ଆଲୋଚକ ଚିତ୍ତ ରଞ୍ଜନ ଦାସ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି “ରାଧାନାଥ ସତେ ଯେପରି ମୁଖ୍ୟତଃ ପୁରଂ ଖୋଜିବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରକୁ ଯାଇଥିଲେ ଏବଂ କେବଳ ସେତିକି ସଂଗ୍ରହ କରି ଘରକୁ ଚାଲି ଆସିଥିଲେ” । (ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଶହେବର୍ଷ - ଚିତ୍ତ ରଞ୍ଜନ) ରାଧାନାଥଙ୍କ ‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତି ଚିତ୍ରଣକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ “ବର୍ଣ୍ଣନା ଧର୍ମୀ ଓ ଫଟୋଗ୍ରାଫିକ୍” ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ସମ୍ଭାର ତାଙ୍କୁ ଏତେ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥିଲା ଯେ ସେ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ ଅଗମ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ପରିଭ୍ରମଣ କରି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଖୋଜିବା ଭିତରେ ଓଡ଼ିଶାର ଆତ୍ମାକୁ ଖୋଜିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଭୌଗୋଳିକ ଚିତ୍ରପଟ ଆଙ୍କିବା ସହିତ ଅନେକତ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଜନଜୀବନର ସାମାଜିକ ଚିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଆଙ୍କିଛନ୍ତି । ଅନେକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଦେବୀ ବାଣାପାଣିଙ୍କର ଉତ୍କଳପ୍ରତି କରୁଣା ଉଣା ଫଳରେ ସେହି ସବୁ ସ୍ଥାନ ଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକୃତି ମିଳିନଥିବା ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ।

“ଦେବୀ ବାଣାପାଣୀ କେଉଁ ପାପଫଳେ”

କରୁଣା ତୋହର ଉଣା ଏ ଉତ୍କଳେ ।

ଓଡ଼ିଶାର ‘ମହାନଦୀ’ ଏବଂ ମହାନଦୀ ତଟସ୍ଥ ମଧୁର ଜଳର ହୃଦ ଅଂଶୁପାର ମନୋରମ ଶୋଭା ସନ୍ଦର୍ଶନକରି କବି ବିମୋହିତ ହେବା ସହିତ ଖେଦୋକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ଲେଖିଛନ୍ତି

“ସ୍ନେହ ଶିପ୍ରାସ୍ରୋତ ବିଖ୍ୟାତ ଜଗତେ

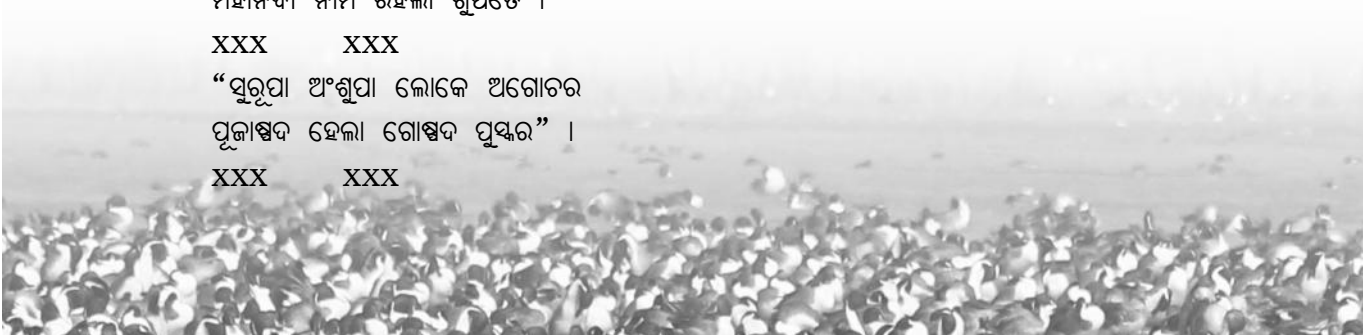
ମହାନଦୀ ନାମ ରହିଲା ଗୁପ୍ତେ ।”

XXX XXX

“ସୁରୁପା ଅଂଶୁପା ଲୋକେ ଅଗୋଚର

ପୂଜାସ୍ତବ ହେଲା ଗୋଷ୍ଠଦ ପୁସ୍କର” ।

XXX XXX

“ଖର୍ବ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ବୋଲାଏ
ମହାତୀର୍ଥରୂପେ ଲୋକେ ପୂଜାପାଏ ।
ସ୍ୱଭାବେ ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ମେଘାସନ
ଲଭି ନାହିଁ ଗିରି - ସମାଜେ ଆସନ ।”

ଯୋଗ୍ୟତମକୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ନମିଳିବା କବି ରାଧାନାଥ ନିଜ କାବ୍ୟକଳନାରେ ଜନମାନସର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣି ନିଜ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରାଣର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଦର୍ଶନ ଆଙ୍କିଛନ୍ତି । ରାଧାନାଥଙ୍କର ସେହି ଧାଡ଼ିଏ ଧାଡ଼ିଏ କବିତା ଆଜି ସେହି ମହାନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ସର୍ବଜନଗ୍ରାହୀ ହୋଇଥିବା ଅନୁଭବ୍ୟ ।

କବି ରାଧାନାଥ ଚିଲିକାର ଭାବନେଷୀ ଥିବାବେଳେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ଯାଇ ନିଜର କ୍ଷୁଦ୍ର ସୁଖ-ଦୁଃଖର ଜୀବନକୁ ଆରୋପିତ କରିବାରୁ ବିରତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପ୍ରକୃତିର ଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ଜଣାପଡ଼େ ସେ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ସଂସାର ମଧ୍ୟରୁ ପଳାୟନ କରିବା ଲାଗି ହିଁ ପ୍ରକୃତିର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ । ଅନେକ ସମୟ ଆତ୍ମିକ ପଳାୟନଧର୍ମୀ ହୋଇପଡ଼ିଥିବା ମନେହୁଏ । ‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟ ରଚନା କରି ସେ ଏପରି ଶାନ୍ତି ପାଇଥିଲେ ଯାହା ସେ ନିଜର ଦୁଃଖ ଅବସାଦ ଭୁଲିଯିବା ପାଇଁ ଏକ ଆଧାର ବୋଲି ବିବେଚନା କରିଛନ୍ତି । ନିମ୍ନ କବିତା ଫଳ୍ପରୁ ତାଙ୍କ ଅବସାଦର ଅନୁଭବ ପ୍ରତୀକ୍ଷ୍ୟମାନ ହୁଏ ।

“ସେ ଛାୟା ଅନ୍ଧାରେ ଦେଖିଲି ଭୀଷଣ
ନୈରାଶ୍ୟ ପ୍ରେତର ବିକଟ ନର୍ତ୍ତନ
ତାରୁ ଛବିତୋର ସେହି ବିଭିଷିକା
ତଡ଼ି ଦେଲା ମନୁଁ ନିମିଷେ ଚିଲିକା ।”

‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟରେ କବି ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଯେତେ ସଫଳତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଛନ୍ତି କାବ୍ୟର ଅନ୍ତରାଳରେ ତତସଂଲଗ୍ନ କଥା ଓ ଗାଥା ସଂରଚନା, ଅତୀତର ଗୌରବମୟ ଐତିହ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ତତୋଧିକ ସଫଳତା ଲାଭକରିଥିବା ପ୍ରତୀକ୍ଷ୍ୟମାନ । କାବ୍ୟରେ ଅତୀତର ଚିତ୍ର ଖୁବ୍ ଜୀବନ୍ତ ତଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିବା ତାଙ୍କ କାବ୍ୟ ରଚନାର ସଫଳତା କୁହାଯାଏ । ଅତୀତକୁ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସହିତ ଯୋଡ଼ିବାରେ କବିଙ୍କ ସିଦ୍ଧହସ୍ତତାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ।

“ଅତୀତର ଲୀଳାଖେଳା ଦେଖୁ ରଙ୍ଗେ
ଏକାଭୂତ ହୋଇଯାଏ ତହିଁ ସଂଗେ
ଅତୀତର ଧାନେ ହୋଇ ଏକତାନ
ଅତୀତକୁ ମଣେ ଯେହ୍ନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ।”

ମଣିଷର ଜନ୍ମଜାତକ ହେଲା ପ୍ରକୃତି । ଜନ୍ମରୁ ମଣିଷ ପ୍ରକୃତି କୋଳରେ ବଢ଼ିଲା, ଖେଳିଲା, ବଢ଼ିଲା । ସକାଳର ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ଶୋଭା, ଅପରାହ୍ନ ଦିଗ୍‌ବଳୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ଶୋଭା ଭିତରେ ନିଜକୁ ହଜାଇ ଦେବାକୁ ଭୁଲିଲା ନାହିଁ ମଣିଷ । ହସ କାନ୍ଦର ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟା ହେଲା ପ୍ରକୃତି । ମଣିଷର ଭଲପାଇବାରେ ପ୍ରକୃତି ହେଲା ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ନିଦର୍ଶନ । ତେଣୁ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତି ଏତେ ଆତ୍ମିକ ସଂଯୋଗ ଲାଭ କରିଥିଲେ କବି ରାଧାନାଥ ଫଳରେ କାବ୍ୟ କବିତା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତିକୁ ନିଜର ଆବେଦନ ଜଣାଇ କଥା କୁହାଇବାରେ ସେ ସଫଳ ହୋଇପାରିଲେ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବିଚାର ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଜଣେ ପ୍ରତିନିଧି ମାର୍କ ଟ୍ରେନଙ୍କ ଭାଷାରେ ଭାରତ ବର୍ଷ “ହଜାରେ ଧର୍ମ ଏବଂ କୋଡ଼ିଏ ଲକ୍ଷ ଦେବତାଙ୍କର ଦେଶ, ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ସର୍ବ ପ୍ରଥମ ଭୂମି, ମନୁଷ୍ୟ ଭାଷାରେ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ, ଇତିହାସର ଜନନୀ, ଗାଥା ଓ କାହାଣୀ ଗୁଡ଼ିକର ପିତାମହୀ ତଥା ପରମ୍ପରାର ପ୍ରପିତାମହୀ” । (ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିକାଶ-ଧାରା:ଚିତ୍ର ରଞ୍ଜନ ଦାସ) । ରାଧାନାଥଙ୍କ ଚିଲିକା ଖଣ୍ଡ କାବ୍ୟରେ କିଛି ମୌଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଚିଲିକା କାବ୍ୟକୁ ଆଲୋଚକମାନେ ଖଣ୍ଡ କାବ୍ୟ କହିବା ଅପେକ୍ଷା ଗୀତିଧର୍ମୀ ଦୀର୍ଘ କବିତା ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । ଚିଲିକା ହୃଦକୁ

ଓଡ଼ିଶାର ହୃଦୟ କନ୍ଧନା କରାଯାଇ ଏ ଦେଶର ପ୍ରକୃତି, ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ ଐତିହ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କିଛି କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ପ୍ରକାଶିତ ରୂପବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ଏହି କାବ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟରାଜି ସହିତ କାହାଣୀ ଓ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ଧର୍ମଧାରଣାର ଉପାସନାପାଠ ସହିତ ସଂପର୍କ ନିର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ କାବ୍ୟର ଗୁଣାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟର ବୃଦ୍ଧି ଘଟିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ପାଠକୀୟ ଆଦୃତି ଲାଭ କରିପାରିଛି । ପ୍ରସଙ୍ଗ କ୍ରମେ କାବ୍ୟରେ ଦୁଇଗୋଟି ଐତିହାସିକ ଘଟଣାବଳୀର କଥାବସ୍ତୁ ଯଥା - ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କର କାଞ୍ଚି ଅଭିଯାନ, ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ରକ୍ତାହୁର ଉତ୍କଳ ଆକ୍ରମଣ ପରେ ସ୍ୱଦେଶକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ବର୍ଷନା ବାସ୍ତବ ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସହାୟକ ହୁଏ । କବି ରାଧାନାଥ ଚିଲିକାକୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଆଧାରଭୂମି ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ।

କେତେ ରାଜା କେତେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ବୀର,

ଆଲୋଡିଲେ ତୋ'ର ସ୍ମିରଣ ନୀଳ ନୀର ।

ତୋ' ଆକାଶପୁରି ଜୟ ବାଦ୍ୟରୋଲେ,

ଉଡ଼ାଇ ବାନା ତୋ' ପବନ - ହିଲ୍ଲେଲେ ।

ସଦୟେ ବାହିଲେ ତୋର ବକ୍ଷେ ତରୀ,

ଅକ୍ଷୟ ଯଶର ଆଶା ବକ୍ଷେ ଧରି ।

ଇତିହାସର ଅକ୍ଷୟ କିର୍ତ୍ତୀରାଜିର ବିଜୟ ବାଉଁଶ ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ଧାରଣ କରିଛି ଯାହା ଅମଳିନ ତଥା ଅମ୍ଳାନ । ଚିଲିକାର ପଶ୍ଚିମ ତଟକୁ କବି ଅତି ମଞ୍ଜୁଳ ଭାବରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଶୋଭାର ଭଣ୍ଡାର ଫଳଫୁଲ ଶସ୍ୟେ ସଦା ସୁରୁଚିର ଅନୁଭବ କରି ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ।

କମଳା - ବିଳାସ - ଭୂମିତୋର ତୀର

ଫଳଫୁଲ ଶସ୍ୟେ ସଦା ସୁରୁଚିର ।

ପଶ୍ଚିମ ତଟର ସୁନାମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପର ସଂଲଗ୍ନ ପର୍ବତ ଯାହା ମହାଦେବ ସିଂହେଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ନାମିତ । ପାଦଦେଶରେ ସାଲିୟା ନଦୀର ବର୍ଷନା ଖୁବ୍ ବାସ୍ତବ ଅନୁଭବର ରୂପ ଦେଇଛନ୍ତି କବି ।

“ତଟ ବନେ ଯାର ରାଜେ ଅନ୍ଧାରୁଆ,

ଜଳଦେବୀଙ୍କର କେଳି ଯୋଗ୍ୟ ଗୁହା ।

ପାଷାଣ ଭେଦୀରେ ମଣ୍ଡିତ ତୋରଣ

ଶିଖରାଳୟରେ ଭିତ୍ତି ସୁଚିକକଣ ।

କବି ରାଧାନାଥଙ୍କ କାବ୍ୟରେ ସେହି ପର୍ବତର ଦୃଶ୍ୟ ଏକ ନାଳକାନ୍ତମଣି ଗଠିତ ବିମାନ ସଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପରି ଦୃଶ୍ୟ ବିରଳ ପ୍ରତିପାଦିତ । ଏହି ଅଂଳରେ ଅନେକ କନ୍ଧପଲ୍ଲୀ, ନିକଟରେ ରଣପୁର ଅନ୍ତର୍ଗତ ସୁନାମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶୈଳ ଯାହାର ଶୃଙ୍ଗ ଗଉଣିପରି ଦୃଶ୍ୟମାନ ଏବଂ ରଣପୁର ରାଜଧାନୀର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବିଶାଳ ପର୍ବତ ଯାହା ସର୍ପାକୃତି ଏହି ପର୍ବତରେ ରଣପୁର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ମନ୍ଦିର କାବ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଯଥାର୍ଥରେ କାବ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ କବି ଚିଲିକା ତଟସ୍ଥ ଶୈଳଶ୍ରେଣୀ, ମନ୍ଦିର, ଗ୍ରାମ, ପଲ୍ଲୀର ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବାବେଳେ ତତ୍‌ସଂଲଗ୍ନ କଥା ଓ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ସାବଲୀଳ ଭାବରେ ସଂଯୋଗ କରିଛନ୍ତି । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଆଧାରରେ ଭୃଗୁମୁନିଙ୍କ ତପସ୍ୟା ସ୍ଥଳୀ ନଦୀକୁଳ ଯେଉଁ ନଦୀର ନାମ ଭାର୍ଗବୀ । ଏହି ନଦୀତୀରେ ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ସତ୍ୟବାଦୀ ନିବାସୀ ଜଣେ ପଣ୍ଡାର ଲକ୍ଷ୍ମୀନାମରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦରୀ କନ୍ୟାଥିଲା ସ୍ୱୟଂ ଗୋପାନାଥ ଏହି ସୁନ୍ଦରୀର ପ୍ରେମରେ ଆସକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ରାଧିକାଙ୍କ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିମା ଗଠନାରମ୍ଭ ଦିନଠାରୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀପାତ୍ରିତ ହୋଇ ଯେଉଁଦିନ ସେହି ପ୍ରତିମାର ଜୀବନ୍ୟାସ ହେଲା ସେହିଦିନ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ପ୍ରାଣ ବିଯୋଗ ହେଲା । ପୁନଶ୍ଚ ଦଧାଚି ମୁନି ଦୟାନଦୀ କୂଳରେ ତପସ୍ୟା କରିଥିବାରୁ ପ୍ରଥମେ ନଦୀର ନାମ ଦଧିଭଦ୍ରା,

ଦଧିଭଦ୍ରାରୁ ଅପଭ୍ରଂଶ ‘ଦହିଆ’ ଏବଂ ‘ଦହିଆର’ ଅପଭ୍ରଂଶ ‘ଦୟା’ ହୋଇଥିବା କାହାଣୀ ‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟରେ ମନୋରମଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କାବ୍ୟର ମହିମା ମଣ୍ଡନ କରେ । କାବ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାନୁସାରେ :-

“ସ୍ନାନକାଳେ ଦ୍ଵିଜ କୁମାରୀ ନିଚୟ -
ମୁଖେ ଦିଶେ ହେମ - ତାମରସମୟ,
ମଞ୍ଜୁଛୁରାଅନା - କୁଞ୍ଜ - ବିହାରିଣୀ
ସାକ୍ଷି ଗୋପୀନାଥ - ହୃଦୟ ହାରିଣୀ,
ଦ୍ଵିଜକନ୍ୟା - ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ସ୍ନାନେ ପୁଣ୍ୟନୀରା -
ସୌଗନ୍ଧିକ - ଗନ୍ଧେ ଚାରୁ ରତ୍ନଚିରା
ଦୟା-ବୀରଧୀର ମୁନୀନ୍ଦ୍ର ଦଧୀତି -
ଅଭିଷେକ ଫଳେ ପୂତ ଯାର ବୀତି । (ଚିଲିକା - ଗ୍ରାନ୍ଥାବଳୀ-ପୃ- ୧୫୪)

କାବ୍ୟରେ ଚିଲିକାତୀରସ୍ଥ ପର୍ବତ ତଳେ ତାରାଦେବୀ, ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରୁ ସାତକୋଶ ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ବାଲୁକାସ୍ଥପ ଉପରେ ହରଚଣ୍ଡୀ ଦେବୀଙ୍କର ଦେଉଳ, ବାଣପୁରର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ଭଗବତୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅତିବ ମାର୍ମିକ ଉପଲକ୍ଷି ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ସହ କାବ୍ୟର ଗୌରବ ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି । ଏଥି ସହିତ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପର୍ବତ ଉପରେ ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କାଳିଜାଈ ଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଯାହା ଜନ ଜୀବନର ହୃଦୟ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣା ଗାଥା ବହନ କରେ ।

ଚିଲିକା କୂଳସ୍ଥ ମହାନ୍ ଯୁଗ ସ୍ତମ୍ଭ କବି ମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବାକୁ କବି ରାଧାନାଥ ଭୁଲି ନଥିବା ବେଳେ ପୂଜ୍ୟପୂଜାର ପରମ୍ପରାକୁ ଉପସ୍ଥାପନ କରି କାବ୍ୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୃଦ୍ଧି କରିଛନ୍ତି । ଖଲିକୋଟ - ନିବାସୀ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ରଥ ଏବଂ କବି ସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ଲେଖିଛନ୍ତି -

“ଭାଗ୍ୟବାନ ବେନି ବାଣୀଙ୍କ କୁମର -
କବି ବଳଦେବ, ଭଞ୍ଜ ବୀରବର
କାହିଁ ସେହି, କାହିଁ ମୁହିଁ ଅକିନ ?
ଦେଖୁଥିଲି ସିନା ଜାଗ୍ରତ ସ୍ଵପନ ।

ଅନେକ ଆଲୋଚକ ରାଧାନାଥଙ୍କ କାବ୍ୟ ପ୍ରତିଭାକୁ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଦୁଇଟି ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସାହିତ ସ୍ରୋତ ସଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ସହିତ ରାଧାନାଥଙ୍କ ସମସ୍ତ କାବ୍ୟକୁ ଏକ ସଂଗ୍ରହ କହିଥିବାବେଳେ ରାଧାନାଥଙ୍କର ସୃଜନଶୀଳତା ‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟରୁ ମିଳିଥାଏ । ଉତ୍କଳର ନଦନଦୀ, ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ, ହ୍ରଦ ଓ ଜଳାଧାର, ମନ୍ଦିର ଦେବାଳୟ ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କର କିର୍ତ୍ତୀ, କାହାଣୀ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ସମସ୍ତ ବିଭାବ ପ୍ରକୃତିର ମନୋରମ ଦୃଶ୍ୟ ରାଜି ସହିତ ଅତି ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଥିବା ‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟ କବି ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ଜାତୀୟବାଦୀ ପ୍ରକୃତି ଆରାଧନାର ମହାନ୍ ପୂଜାରୀ ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରାଏ । କାବ୍ୟଟିକୁ ଯେତେ ମାଜୁଥିଲେ ସେତେ ଝଲଫଲ୍ ହେଉଥିବ ଉତ୍କଳର ମହାନ୍ ଗାଥା ଓ କଥା ।

□□□

ବାଙ୍କୀ, କଟକ, ୭୫୪୦୦୮

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ :-

୧. ରାଧାନାଥ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ
୨. ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିକାଶଧାରା - ଚିତ୍ତ ରଞ୍ଜନ ଦାସ
୩. ନୂତନ ସମୀକ୍ଷା - ଅଧ୍ୟାପକ ତାରିଣୀ ଚରଣ ଦାସ
୪. ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ସମୀକ୍ଷନ - ଅଧ୍ୟାପକ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି
୫. ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ (ସାମାଜିକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଭିତ୍ତିଭୂମି) - ଅଧ୍ୟାପକ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

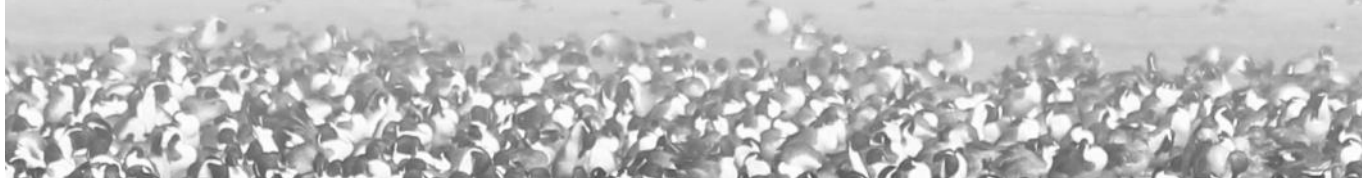

ରାଧାନାଥଙ୍କ ଚିଲିକା : ଏକ ବାସ୍ତବବାଦୀ ଅଧ୍ୟୟନ

ଡକ୍ଟର ଫଣୀନ୍ଦ୍ର ଭୂଷଣ ନନ୍ଦ

ଚିଲିକା ଓଡ଼ିଶାର ହୃଦୟସ୍ଥ ପୃଥିବୀର ବିସ୍ମୟ । ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଏହା ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଛି । ପକ୍ଷୀ ପରି ସ୍ବାଧୀନମନା କବି କଳାକାର ମଧ୍ୟ ଚିଲିକାର ମରାଳମାଳିନୀ ନିଳାୟ ପରିବେଶର ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଏହି ଅପରୂପ ଗନ୍ତାଘରକୁ ଅବଲୋକନ କରି ସବୁ ବର୍ଗର ମଣିଷ ତତସ୍ତୁ, ଆତ୍ମଲୀନ ଓ ବିଭୋର ହୋଇଛନ୍ତି । ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀର ସାରସ୍ବତ ସମ୍ବୋଧନର ରାଣୀ ପାଲଟିଛି ଚିଲିକା । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିକଟ ଶତଦଳ ଚିଲିକାର ନମ୍ର କୋଳରେ ବହୁବିଭା ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସୁରକ୍ଷାର କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଇତିହାସ, ଓଡ଼ିଆ ଅସ୍ଥିତାର ବଳିଷ୍ଠ ପ୍ରତିଭୁ ଭାବେ ଉଦ୍ଭାସିତ ଚିଲିକା । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟପିପାସୁ ନେତ୍ରରେ କବି ରାଧାନାଥ ଚିଲିକାର ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଶୋଭାକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିଛନ୍ତି । କବି ଦୃଷ୍ଟି ଚିଲିକାକୁ ସାମଗ୍ରିକ ଓଡ଼ିଶା ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରତୀକ, ଇତିହାସର ନିୟାମକ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରକାଶକ ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛି । ସତ୍ୟ-ଶିବ-ସୁନ୍ଦରର ଅନନ୍ୟ ଚିତ୍ରପଟ ଭାବରେ ଜୀବନ୍ୟାସ ପାଇଛି ଚିଲିକା । ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ଇତିହାସରେ ପ୍ରଥମ ବଳିଷ୍ଠ ପ୍ରକୃତି ବର୍ଣ୍ଣନାମୂଳକ କାବ୍ୟର ମାନ୍ୟତା ଲାଭିଛି ‘ଚିଲିକା’ । ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଆଲୋଚନାରେ କାବ୍ୟିକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକୁ ଜଣେ ପାଠକର ବାସ୍ତବ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଆରୋପର ଯଥାର୍ଥକୁ ପୁଣିଥରେ ଖୋଜିବାର ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇଛି ।

ଚିଲିକା ପୂର୍ବରୁ ଯଦିଓ ଦାମୋଦର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ‘କପିଳାସ କ୍ଷେତ୍ର’ ଗୋବିନ୍ଦ ରଥଙ୍କ ‘କବିତା କଳାପ’ର କିଛି କବିତାରେ ପ୍ରକୃତି ବର୍ଣ୍ଣନାର ଅପରୂପ ମାଧୁରୀ ଦୃଶ୍ୟମାନ କିନ୍ତୁ ଅପାଶୋରୀ ପ୍ରକୃତିର ସାମଗ୍ରିକ ଜୀବନ୍ତ ରୂପ ପ୍ରଥମେ ଚିଲିକା କାବ୍ୟରେ ସାର୍ଥକ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଲୋଚକ ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ ଯଥାର୍ଥରେ କୁହନ୍ତି – “ପ୍ରକୃତିର ‘ବର୍ଣ୍ଣୋତ୍ସବ’ ବର୍ଣ୍ଣନା ଚିଲିକା କାବ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ପ୍ରାକ୍ ଚିଲିକା ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକୃତି ଥିଲା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପ୍ରଧାନ କଥାବସ୍ତୁର ସହଚରୀ ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ଏ ସହଚରୀ ଦେବୀ ରୂପରେ ଜୀବନ୍ତ ନାରୀରୂପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ରୂପସୂକ୍ଷ୍ମର ସାର୍ଥକ ବିଗ୍ରହ ରୂପରେ କେବଳ ଚିଲିକା କାବ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ ଦେଖାଦେଇଛି । (ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ- ୨ୟ-ପୃ-୩୦୦) ।

ରାଧାନାଥ ନୈସ୍ୱର୍ଗୀୟ କବି ପ୍ରତିଭାର ଅଧିକାରୀ । ରୂପ ଉପଲବ୍ଧି କରିବାରେ ସେ ଯେମିତି କୃତବିଦ୍ୟ ରୂପସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସେମିତି ସୃଜନଶୀଳ ଓ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ । ତାଙ୍କର ରୁଚି, ଅଧ୍ୟୟନ ଓ କଳ୍ପନାଶକ୍ତି ପ୍ରଖର ଥିଲା । ଆଧୁତ ବିଦ୍ୟାକୁ ଯଥାଯଥ ବିନିଯୋଗ କରିବାରେ ସେ ଥିଲେ ପାରଙ୍ଗମ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିଚାରର କଷ୍ଟରେ ସେ ପରଖୁଛନ୍ତି ଚିଲିକାକୁ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅବଗାହୀ ରାଧାନାଥ ଭାରତର ଉଚ୍ଛ୍ୱସ ମହନୀୟ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସନ୍ଦର୍ଶନ କରି ତୁଳନାତ୍ମକଭାବେ ଚିଲିକାକୁ “ଅଟେ ସର୍ବଶୋଭା ସାମନ୍ତର ଟୀକା, ପ୍ରକୃତିର ଚାରୁ ଆଲେଖ୍ୟ ଶାଳିକା” ଭାବେ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିଛନ୍ତି । ସମାଲୋଚକ ଖଗେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ର ଯଥାର୍ଥରେ ମହାନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସଂଜ୍ଞା ପ୍ରତିପାଦନ କରି ଚିଲିକାରେ ରାଧାନାଥଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବିଚାରର ଉତ୍କର୍ଷତା ପ୍ରମାଣିତ କରିଛନ୍ତି । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱର ମହନୀୟ ସଂଜ୍ଞାନୁକୂଳ୍ୟରେ ରାଧାନାଥଙ୍କ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ରସତର୍ଯ୍ୟା ଚିଲିକାରେ ଶବ୍ଦଳିତ ହୋଇଛି ।

ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟଙ୍କ ମତରେ ଦର୍ଶନ ଶକ୍ତି, ଅନୁଭବ ଶକ୍ତି ଓ ପ୍ରକାଶିକା ଶକ୍ତି, ଏ ତିନୋଟି ଶକ୍ତି ଉଚ୍ଚକୋଟିର ପ୍ରକୃତିମୂଳକ କାବ୍ୟ ରଚନାର ଯଥାର୍ଥ ମୂଳ କାରଣ । ପ୍ରକୃତିର ଅନବଦ୍ୟ ଶୋଭା ସଂପଦ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବାର ଶକ୍ତି ଯାହାର ଥାଏ, ଅତି ସୁକ୍ଷ୍ମ ଓ ତୀର୍ଥ୍ୟକ, ତାକୁ ଅନୁଭବ କରିବାର ଶକ୍ତି ଯାହାର ଥାଏ ଗଭୀର ଓ ବ୍ୟାପକ, ବିଶେଷତଃ ଦୃଷ୍ଟି ପଦାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅନୁଭୂତିକୁ ଶରୀର୍ଥ ରୂପରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଶକ୍ତି ଯାହାର ଥାଏ, ମୌଳିକ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ସେଇ ତ୍ରିଶକ୍ତିଧାରୀ ପ୍ରତିଭାବାନ ସ୍ରଷ୍ଟା ହିଁ ବହିଃପ୍ରକୃତିର ସମସ୍ତ ବାହ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ ଓ ରୁକ୍ଷତାକୁ ମନୋଜ୍ଞ ବିବର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ କରିଦିଏ । ଏହି ତ୍ରିଶକ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ରାଧାନାଥଙ୍କ ଶାଶ୍ୱତ ଲେଖନୀରୁ ପରିସ୍ପ୍ଷ୍ଟ ହୋଇଛି ଲାବଣ୍ୟମୟୀ ଚିଲିକା । ରାଧାନାଥ ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ଅତିଶୟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରିଛନ୍ତି । ମହାଭାରତୀୟ ପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଚିଲିକାର କରିଛନ୍ତି ଶୁଚି ଶୁଭ୍ର ଅଧିଷ୍ଠାନ । ଚିଲିକା କାବ୍ୟ ଉତ୍କଳପ୍ରଭା ୧୮୯୧ ସେପ୍ଟେମ୍ବର (ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ଷଷ୍ଠ ସଂଖ୍ୟା)ରେ ପ୍ରକାଶିତ । ପ୍ରଭାତ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ରଚନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ବେଳେ, ଷଷ୍ଠ ସଂଖ୍ୟାରେ କେବଳ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଚିଲିକା କାବ୍ୟଟି ସ୍ଥାନୀତ । ଏହି କାବ୍ୟକୁ ସମ୍ବଲପୁର-ହିତୈଷିଣୀ ତା-୦୪.୧୧.୧୮୯୧ ଓ ୧୧.୧୧.୧୮୯୧ ସଂଖ୍ୟାରେ ପୁନଃପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଛି । ‘ପ୍ରଭା’ରେ ଚିଲିକାର ୩୬୯ ପଦ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ବେଳେ ‘ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ’ରେ ୩୬୪ ପଦ ପ୍ରକାଶ ହୋଇଥିଲା । ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀରେ ‘ଚିଲିକା’ର ପ୍ରଭାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ନଥିବା ୬ଟି ପଦକୁ ଅଧିକ ସଂଯୋଜିତ କରିବା ସହିତ ନିଜର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ନିମ୍ନମତେ ସଂପାଦକ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି — ୬ ସଂଖ୍ୟା ଉତ୍କଳ ପ୍ରଭା ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହୋଇଅଛି, ଏହି ସଂଖ୍ୟାରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପଦ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅଛି, ସେହି ପ୍ରବନ୍ଧର ନାମ ଚିଲିକା । ଚିଲିକା ଉତ୍କଳର ଏକ ମାତ୍ର ପ୍ରଧାନ ହ୍ରଦ ଏବଂ ଏହା ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଅଟେ । ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧର ଲେଖକ ପାର୍ବତୀ ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣେତା କବିବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ ରାୟ ଅଟନ୍ତି । ଉତ୍କଳପ୍ରଭାରେ ପୂର୍ବ ସଂଖ୍ୟାରେ ୫/୭ ଗୋଟି ଲେଖାଏଁ ପ୍ରବନ୍ଧ ରହୁଥିବାର ଦେଖୁଅଛୁ । କିନ୍ତୁ ଏଥର ପ୍ରଭା ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପ୍ରବନ୍ଧ ଧାରଣ କରିଥିଲେ ହେଁ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅନେକ ଅଧିକ ଗୁଣରେ ନିଜର ପ୍ରଭା ବିସ୍ତାର କରିଅଛି । ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଶା କରୁ ପାଠକମାନେ ଉତ୍କଳପ୍ରଭା ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ନିକଟକୁ ବାରିପଦା, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଠିକଣାରେ ଦଶଗୋଟି ଲେଖାଏଁ ପଢ଼ିବା ପଠାଇ ଅନ୍ତତଃ ଏହି ଷଷ୍ଠ ସଂଖ୍ୟାର ଉତ୍କଳପ୍ରଭା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବିମୁଖ ହେବେ ନାହିଁ ।

ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ଉତ୍କଳୀୟ ପାଠକବୃନ୍ଦଙ୍କ ଠାରେ ଅବଶ୍ୟ ସୁପରିଚିତ । ମାତ୍ର ଯେଉଁମାନେ ଉଚ୍ଚ ହ୍ରଦ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ସନ୍ଦର୍ଶନ କରି ତାହାର ଅତୁଳନୀୟ ଶୋଭା ଅନୁଭବ କରିନାହାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଗୋଟିଏ ଶୁଷ୍କ ଭୌଗୋଳିକ ଆଖ୍ୟା ମାତ୍ର । ଭୌଗୋଳିକ ଚିଲିକା ଓ କବି ଚିତ୍ରିତ ଚିଲିକାର ପ୍ରଭେଦ ଦେଖାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍କଳପ୍ରଭାରୁ ନିମ୍ନାଙ୍କିତ ପଦ୍ୟ ଉଦ୍ଧୃତ କରିଦେଲୁ । ଉତ୍କଳ ପ୍ରଭାରେ ପ୍ରକଟିତ ପଦ୍ୟର ଏକ ଏକ ସ୍ଥାନରେ କାରଣବଶତଃ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପଂକ୍ତି ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇନଥିଲା । ନିମ୍ନାଙ୍କିତ ପଦ୍ୟରେ ସେହି ପଂକ୍ତିମାନ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହେଲା । ମନୋଯୋଗର ସହିତ ପାଠ କଲେ ପ୍ରକୃତ ଅଧିକାରୀ ପାଠକମାନେ କବି ଚାତୁର୍ଯ୍ୟରେ ବିମୁଗ୍ଧ ହେବେ । ସୁବିଧା ହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବାରାନ୍ଧରେ ଏହି ପଦ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧେ କିଛି କହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବୁ । କବିତାର ଶେଷାଂଶରେ କବିଙ୍କର ଆତ୍ମବିଳାପ ପାଠ କରି ଦୁଃଖିତ ହେଲୁ ।

ପ୍ରଭାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇନଥିବା ଛଅଟି ପଂକ୍ତି ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା—

୧.	ଶୁଭ୍ର ସ୍ବଚ୍ଛ ପୟଃ-ପ୍ରପାତ-ସୁଭଗା	ହରଜଟା ଭ୍ରଷ୍ଟ ଯଥା ତ୍ରିପଥଗା ।
୨.	କେତେ ରାଜଧାନୀ ତୋ ତୀରେ ଉଡ଼ୁଥୁ	ହୋଇ ତହିଁ ପୁଣି ହେଲେ ଅସ୍ତମିତ ।
୩.	ଧୋଇଅଛି ତୋର ନୀଳ ଉର୍ଦ୍ଧମାଳ	ଏବେ ତାଙ୍କ କାଳ-ଚର୍ବିତ କଙ୍କାଳ ।
୪.	ବୃଥା ହାଣି ଆହା ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମଥା ,	କେତେ ଦିନ ପାଇଁ କଲେ କେତେ କଥା ।
୫.	ବିଶାଳ ଭାଲେରି ଛାୟା ଜଳସ୍ଥଳ	ଆବରଇ କ୍ରମେ ବ୍ୟାପି ପୂର୍ବୀତଳ
୬.	ପାତ ଅସ୍ତାତପ ଦ୍ଵାପଶୈଳ ମାଥେ	ଲିଭିଗଲା ସେହି ମହାଛାୟାପାତେ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହି ୩୭୫ ପଦକୁ ନେଇ ଚିଲିକା କାବ୍ୟ ମହିମାମଣ୍ଡିତ । ଚିଲିକା କାବ୍ୟରେ ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ଗିରିବନ ନାସୀ ଓ ପକ୍ଷୀଜଗତର ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି । ଏଥିସହିତ ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଇତିହାସର ସମାବେଶ ଏହାକୁ ଏକ ରସୋତ୍ତମ କାବ୍ୟର ମାନ୍ୟତା ପ୍ରଦାନ କରେ । ରାଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରିୟତମ ପତ୍ନିକା ଥିଲା ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ । ବାମଣୀ ରାଜା ସୁତଳଦେବ ଓ ବାମଣୀର ପ୍ରତିଟି ଲେଖକ ରାଧାନାଥଙ୍କ ଗୁଣମୁଗ୍ଧ ଓ ପ୍ରଶଂସକ ଥିଲେ । ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ ବାମଣୀରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ଏବଂ ରାଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରିୟ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ଏହାର ସମ୍ପାଦନା ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପ୍ରାୟତଃ ଯେକୌଣସି ବକ୍ତବ୍ୟ ରଖିବାକୁ ହେଲେ ରାଧାନାଥ ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ଏଣୁ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଭାରେ ପ୍ରକାଶିତ ‘ଚିଲିକା’ରେ ଅପ୍ରକାଶିତ ଛଅ ପଦ ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କାବ୍ୟଟି ସେ ହିତୈଷିଣୀରେ ପୁନଃ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଆଗ୍ରହରେ ଦେଇଥିଲେ । ଫଳତଃ ସମ୍ପାଦକ ଚିଲିକା କାବ୍ୟକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସହିତ ଏକ ସୂଚନାତ୍ମକ ଟୀକା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଚିଲିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ଏକ ପଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ସେ ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀରେ ଯେଉଁ ପତ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ତାହା ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ –

ଚିଲିକା କାବ୍ୟର – ବିମାନ ଆକାରେ ଭାସେ ଶତ ଶତ

ନିଳୋରସେ ତୋର ଶୈଳ ମାରକତ । ପରିବର୍ତ୍ତେ,

“ବିମାନ ଆକାରେ ଭାସେ ଅଗଣନ

ନୀଳୋରସେ ଶୈଳ ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ” ହେବ ।

ଏଥି ସହିତ ରାଧାନାଥ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ତାଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଯେତିକି ବିକ୍ରି ହୋଇଛି, କେବଳ ବାମଣୀରେ ତାର ପ୍ରାୟ ଦୁଇଗୁଣ ବିକ୍ରୀତ ହୋଇଛି । ଏଣୁ ଏହି ସଂଶୋଧନ ବାମଣୀରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେବା ବିଶେଷ ରୂପେ ବୀଜନାୟ (ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ, ୨୩/୩/୧୯୦୪) ।

ଏଯାବତ ପ୍ରକାଶିତ ଚିଲିକାର କୌଣସି ସଂସ୍କରଣରେ ଏହି ସଂଶୋଧନ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ପଦଟିରେ ବ୍ୟାକରଣଗତ ଦୋଷ ରହୁଥିବାରୁ ଏହି ସଂଶୋଧନ ରାଧାନାଥ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଏହି ସଂଶୋଧନ ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ ମାଧ୍ୟମରେ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ପାଠକଙ୍କୁ ଜଣାଇବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ରାଧାନାଥଙ୍କ ଉଲ୍ଲିଖିତ ସଂଶୋଧନକୁ ପଢ଼ିତ କୁଳମଣି ଦାଶ ତାଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର ତରଙ୍ଗିଣୀ ପୁସ୍ତକରେ ସ୍ଵୀକାର କରନ୍ତି । ପଢ଼ିତ ଦାଶଙ୍କ ମତରେ ବ୍ୟାକରଣ ଦୁଷ୍ଟ ‘ମାରକତ’ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଅସାଧୁତା ମାତ୍ର ପଦ୍ୟାଂଶକୁ ଏପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ ଦୋଷ ରହେ ନାହିଁ ।

ବିମାନ ଆକାରେ ଭାସେ ଅଗଣନ

ନୀଳୋରସେ ଶୈଳ ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ ବରଣ

(ଅଳଙ୍କାର ତରଙ୍ଗିଣୀ-ପୃ-୭୮)

ରାଧାନାଥଙ୍କ ସଂଶୋଧନକୁ ଗ୍ରହଣ କରି କୁଳମଣି କେବଳ ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ସ୍ଥାନରେ ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟବରଣ କରିବାକୁ ମତ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ଚିଲିକାର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ରୂପ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ହିତୈଷିଣୀରେ ପ୍ରକାଶିତ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ, ପାର୍ବତୀ, ଯଯାତି କେଶରୀ ଓ ମହାଯାତ୍ରା କାବ୍ୟ ହିତୈଷିଣୀରେ ଧାରାବାହିକ ପ୍ରକାଶିତ । ଏ ସମସ୍ତ କାରଣକୁ ଅନୁମାନ କଲେ, ହିତୈଷିଣୀ ପ୍ରକାଶିତ ଚିଲିକାର ପାଠକୁ ଉପରୋକ୍ତ ପଦଟିର ସଂଶୋଧନ ସହିତ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ ।

ରାଧାନାଥଙ୍କ ଚିଲିକା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ଅନନ୍ୟ ସାଧାରଣ କାବ୍ୟ । ଏହା ମଣିଷ ଜୀବନର ସୂକ୍ଷ୍ମ ତନ୍ତ୍ରୀୟ ଯେମିତି ଆନ୍ଦୋଳିତ କରେ, ପ୍ରକୃତିର ବାହ୍ୟ ରୂପକୁ ସେମିତି ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କଳାତ୍ମକ ରୂପ ପ୍ରଦାନ କରେ । ସର୍ବୋତ୍ତମ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଯେକୌଣସି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ତାଲିକାଟିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ମଧ୍ୟ ଚିଲିକା ତହିଁରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବ ଏଥିରେ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ନାହିଁ । ଚିଲିକା କାବ୍ୟର ପ୍ରକୃତି ବର୍ଣ୍ଣନା, ଜାତୀୟବାଦୀ ଚେତନା, ଇତିହାସ ଚିତ୍ର, ସର୍ବୋପରି ଓଡ଼ିଆ ଅସ୍ଥିତା ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଦୁର୍ଲଭ ପରାକାଷ୍ଠା, ସର୍ବବାଦୀ ସମ୍ମତ । ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ, ଗୌରୀ କୁମାର ବ୍ରହ୍ମା, ଅସିତ କବି, ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ବଡ଼ାଲ ପ୍ରମୁଖ ସମାଲୋଚକଗଣ ଚିଲିକାର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ସମାଲୋଚନା ସାହିତ୍ୟରେ ଚିଲିକା ଉପରେ ଅଜସ୍ର ସମାଲୋଚନା ଲେଖା ସରିଛି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଲେଖା ହେବ । ଚିଲିକାର ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି, ପ୍ରାକୃତିକ ଚିତ୍ର କବି ଦୃଷ୍ଟିରେ କିପରି ମନୋଜ୍ଞ ରୂପ ପରିଗ୍ରହ କରିଛି ଏବଂ ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ର ସହିତ ଏହାର ତୁଳନାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟୟନ ହିଁ ଏହି ଆଲୋଚନାର ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ବସ୍ତୁ ।

ଚିଲିକା କାବ୍ୟର କ୍ରମିକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁସାରେ ତଳେ ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଗଲା ।

ପ୍ରଥମ ପାଠ ପଦରେ ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଚିଲିକା ଉତ୍କଳ କମଳାଙ୍କ ବିଳାସଦୀର୍ଘିକା ଏହି ଶୋଭାର ଉତ୍ସାରତି ଉତ୍କଳର ଚାରୁ ଅଳଙ୍କାର । ତାର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରି ଜଳରାଶି ଭାବୁକଙ୍କର ମନକୁ ଉତ୍ତୁଲିତ କରେ । ଚିଲିକାର ସୁନାଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜଳରେ ଦିଗଙ୍ଗନା ମାନେ ନିଜର ମୁଖଶ୍ରୀ ଅବଲୋକନ କରନ୍ତି । ଚିଲିକାର ନୀଳ ଅଙ୍ଗ ସହିତ ନାସି, ନଳବନ, ଶୈଳ ଓ ଦ୍ୱୀପମାଳର ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଦୀପ୍ତି ଓ ଦ୍ୟୁତି ପ୍ରଦାନ କରିଛି ।

ରାଧାନାଥ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କ ରମ୍ୟ ବଙ୍ଗଳାରୁ ଚିଲିକା ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ସୁବିଧା ଲଭିଥିଲେ । ଏଣୁ ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କର ନେତ୍ର ପଥାରୁତ୍ତ ହୁଏ ସୁଦୃଶ୍ୟ ରମ୍ୟ ପର୍ବତ ଚିଲିକାକୁ ପଶି ଆସିଥିବା ରମ୍ୟ ନାସାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପକ୍ଷ ଛେଦନକୁ ଭୟକରି ପର୍ବତ ସମୂହ ଯେମିତି ଚିଲିକାରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଛନ୍ତି । ବାଣପୁରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବୀ ଭଗବତୀଙ୍କର ସାମ୍ନିୟ ଲଭି ସେମାନେ ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ନିଜର ଗୁଳୁଜଟ ଶିଖର ଦେଖାଉଛନ୍ତି, ପର୍ବତ ସେତୁରୂପୀ କାଳିଜୟା ଗିରି, ଏମିରାବତ ପରି ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗ ଚତାଇଗୁହା (ଚତେଇହଗା) । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ କାଙ୍କଡ଼ ଯୋଗାଉଥିବା କାଙ୍କଣ ଶିଖରୀ । ଏସବୁ ବର୍ଣ୍ଣନା ପରେ ୧୨ଟି ପଦରେ କବି ଚିଲିକାର ସାର୍ବଭୌମ ସୁଷମାର ଜୟଗାନ କରିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ଚିଲିକା କୁଳର ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର, ଗିରିଖୋଲ କାନ୍ଧାର, ନାସି, କନ୍ଦରା, ନଦୀ ଭଗ୍ନଦୁର୍ଗ, ପୁରାତନ ମନ୍ଦିର, କୁରଙ୍ଗକୁରଙ୍ଗୀ ନୃତ୍ୟକୁ ନେଇ ଚିଲିକାର ଶୋଭା ପସରା । ଏଣୁ, କବି ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି “ଏତେ ଛବି ଯେଣୁ ଏକାଧାରେ ଠୁଳ/ ଛବିଲ-ଉତ୍କଳେ ତୋ ଛବି ଅତୁଳ ।” ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧିରେ ପାରଙ୍ଗମ ରାଧାନାଥଙ୍କ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦୃଷ୍ଟି ଚିଲିକାର ପ୍ରତିଟି ଅଂଶର ବର୍ଣ୍ଣନା ସହିତ ଭାବର ଉତ୍କର୍ଷତା ସମ୍ପାଦନା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଥିବା ପ୍ରତିଟି ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ପ୍ରକୃତିର ଲୀଳାକୁ ମହାନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଚିଲିକାର ଗୁଣ ବିଷୟରେ କବି ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନର ବିଶଦ୍ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କରି ଅସ୍ଥିତା ବିସ୍ମୟେ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି —

ଗୁରୁ ପ୍ରାୟେ ତାଙ୍କୁ ଦୂରୁ କରି ଭାତି

ବହୁ ଦିନ ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି ଅବିରତେ

ସଖୀ ପ୍ରାୟେ ତୋତେ ସ୍ମରୁଥିଲି ନିତି ।

ଦେଖିଲି ନାନା ସ୍ଥାନ ଭୂଭରତେ ।

ପଦ ଠାରୁ ‘ଅସ୍ଥିତା ବିସ୍ମୟେ ହେଲା ନିମଗନ’ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୩୬ ପଦରେ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନର ସୁଦୃଶ୍ୟ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡ, ଦକ୍ଷିଣ ରାଜ୍ୟ ସମୂହ ଭ୍ରମଣ କରି ସେ ହିମାଳୟ, ଗଙ୍ଗା, ରାଜସ୍ଥାନର ମରୁଭୂମି, ବିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତମାଳା, ଧୂଆଁଧାର ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ, ଗୋଦାବରୀ, ପ୍ରଭୃତିର ବିକଟ, ଉଦାର ଓ ଭୟଙ୍କର ରୂପକୁ ରାଧାନାଥ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ରାଜସ୍ଥାନର ଶୁଷ୍କ ନିରସ ଦୃଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଚିଲିକାର ରମ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ନେତ୍ରାତିଥି ସ୍ମୃତି ରୂପେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇଥିଲା । ଗୋଦାବରୀ ନଦୀର କଳ କଳ ନାଦି ସ୍ରୋତ ମଧ୍ୟରେ ଚିଲିକାର ସ୍ମରଣ କରିଛନ୍ତି କବି । ଚିଲିକାର ଦର୍ଶନରେ କବି ସୁମଧୁର ଶାନ୍ତି ଆସ୍ବାଦନ ଲାଭ କରନ୍ତି ।

ଚିଲିକାର ମୁଖ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ ପକ୍ଷୀ ସମାଗମ, ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର କଳରବ, ବର୍ଷୋତ୍ସବମୟ ଶୋଭା ଯାତ୍ରା ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ବହୁଗୁଣିତ କରେ । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ମଧ୍ୟ ରାଧାନାଥ ନିଜର ସିଦ୍ଧହସ୍ତତା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଆକାଶରୁ ଲମ୍ଫ ମାରି

‘ଗାଙ୍ଗୋଇ’ର ମତ୍ସ୍ୟଶିକାର, ଜଳଦେବୀଙ୍କର କିଙ୍କିଣୀ ନିକୃଣ ପରି ଶରାଳିର ନିସ୍ପନ୍ନ । ଶରତ ଋତୁର ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ ସହିତ ଏହି ବିଦେଶାଗତ ପକ୍ଷୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଚିଲିକା ବନ୍ଧରୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଅନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରୁ ଅନେକ ପକ୍ଷୀ ଶୀତଦିନରେ ଆସି ଚିଲିକାରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଶରତ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ପରିଜନ ପରି ଏହି ପକ୍ଷୀକୁଳ ଦେଶ ବିଦେଶ ଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି ।

ଚିଲିକାର ଅନ୍ୟତମ ଶ୍ରୀ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ, ଚିଲିକାର ମାଛ ଭିତରେ ଭେକେଟା ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଏହା ମଧ୍ୟ କବି ଲେଖନୀରେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଛି । ଶିଶୁମାର, ଶାଂକୁଚ, ମଗର ପ୍ରଭୃତି ଚିଲିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭାକୁ ମହିମାମଣ୍ଡିତ କରନ୍ତି । ଚିଲିକାର ଆଶ୍ରିତ ଓ ଆଗନ୍ତୁକ ପ୍ରାଣୀ ବିଶେଷ ଚିଲିକା ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିପାଳିତ ହୁଅନ୍ତି । କୋଟି କୋଟି ଜୀବର ପୋଷକ ଚିଲିକା । ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ବିଳାସ ସ୍ଥଳ ଚିଲିକାର ତୀର ବିଭିନ୍ନ ଫଳଫୁଲ ଓ ଶସ୍ୟରେ ସଦା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟମୟ । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ରାଧାନାଥ ବିଭିନ୍ନ ଫୁଲ ଓ ଫଳ ବୃକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଏହି ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରକୃତିର ଅନଶ୍ଵର ଗୁଂଫନ ଶୀର୍ଷିତ୍ ଆରୋହଣ କରିଛି । କେତୋଟି କଳାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ ।

- ଅଶୋକ ବସନ୍ତର ବିଭବ ପ୍ରକାଶ କରେ ।
- କଦମ୍ବ ବର୍ଷାରତୁର ଆତମ୍ଭରକୁ ବିକଶିତ କରେ ।
- ସଦାଶିବଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀଫଳ ।
- ପବିତ୍ରତମ ବୃକ୍ଷ ଅଶ୍ଵତ୍ଥ ।
- ପ୍ରାଚୀନ ଶିମୁଳୀ ବୃକ୍ଷ କୋରତରେ ଛଂଚାଣ ପକ୍ଷୀ ବସା ନିର୍ମାଣ କରେ ।
- ଗ୍ରାମ ଦେବତାଙ୍କ ମଣ୍ଡପ ଗୋଡ଼ିବାଣ ଫୁଲ ଦ୍ଵାରା ସିନ୍ଦୂରିତ ।
- ଶିବାଳୟ ଉପକଣ୍ଠର କନିଅର ମଧୁପର ମଦ୍ୟପାନ ପାତ୍ର ।
- ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଡେଙ୍ଗାତାଳ ଗଛ ସରୋବର ତୀରରେ ମାଳ ମାଳ ଶୋଭାବନ, ତାଙ୍କ ବାହୁଙ୍ଗାରେ ବାୟା ଚଢ଼େଇ ବସା ଝୁଲୁଥାଏ ।

- ବଟ ଦୁମ ପଦାଶ୍ରିତ ଜୀବଙ୍କୁ ଛାୟାପ୍ରଦାନ କରେ ।
- ବିଭିନ୍ନ ପାଦପ, ପକ୍ଷୀ, ସରୀସୃପଙ୍କ ସମାରୋହରେ ଚିଲିକା ତୀର ପଲ୍ଲୀ ସୁଦୃଶ୍ୟ ଓ ମନୋହର ।

କବି ଏହି ଦୃଶ୍ୟକୁ ବାରମ୍ବାର ଅବଲୋକନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଥର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ଏଣୁ, କବି ଘୋଷଣା କରନ୍ତି-

ଦୃଷ୍ଟ ପୂର୍ବ ହୋଇ ଅପୂର୍ବ ପ୍ରତୀତି
ସୁନ୍ଦର ପଶର ଚିରନ୍ତନ ରୀତି
ସୁନ୍ଦରେ ତୃପ୍ତିର ଅବସାଦ ନାହିଁ
ଯେତେ ଦେଖିଲେ ହେଁ ନୂଆ ଦିଶୁଥାଉ ।

ଚିଲିକାର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ତୀର ଶୋଭାର ନିକୟ । ଘନନୀଳ ଶୈଳ ସ୍ତର ଦ୍ଵାରା ଏହା ବିଭୂଷିତ । ଆକାଶସ୍ଥମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦିଗର ପ୍ରାଚୀର ସଦୃଶ୍ୟ ଭାଲେରି ପାହାଡ଼ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ନାସି ଚିଲିକାର ନୀଳ ଜଳ ରାଶିକୁ ଭେଦ କଲାବେଳେ ପଟାପଟା, ଗୈରିକ ଡଗର ରାସ୍ତା ଶୀର୍ଷକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଛି । ଗୁଳ୍ମ ଲତାରେ ଜଟିଆ ଆଛାଦିତ । ତଟବନରେ ଅନ୍ଧାରୁଆ ଗ୍ରାମ ବିରାଜିତ । ସିଂହେଶ୍ଵରଙ୍କର ଜାମଳ ପାହାଡ଼ ମାମୁଁ ଭଣଜା, ପ୍ରସନ୍ନ ସଲିଳା ସାଳିୟା କୁଳରେ ଘଂଟଶିଳା ପର୍ବତ ଅବସ୍ଥିତ । ଶୋଲରୀ ଜନ୍ମନୀଳକାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ, ହାତୀମୁଣ୍ଡ ପରି ଖଣ୍ଡାହଣା ପର୍ବତ, ଯା ପାଦଦେଶରେ ଅନେକ କନ୍ଧପଲ୍ଲୀ ବିରାଜିତ । ରଣପୁର ନିକଟସ୍ଥ ଗଉଣିଆ ଓ ମୈନାକ ଶିଖରୀ ପର୍ବତଦ୍ଵୟ ଚିଲିକା କୁଳର ଶୋଭାକୁ ପରିବର୍ଦ୍ଧନ କରେ । ମୈନାକ ଶିଖରୀର ଆକୃତି ସର୍ପାକୃତି ଏବଂ ଏହାର ଶିଖରରେ ରଣପୁର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦୁର୍ଗାଦେବୀଙ୍କର ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଚିଲିକାର ପୂର୍ବ ପଟରୁ ନୌକାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟ ପଟକୁ ଆସିଲେ, ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମଶଃ ନେତ୍ରପଥାରୁଡ଼ ହୁଏ । ଜନ୍ମନୀଳ ଗମ୍ଭୀର ପରି ଦ୍ଵୀପସ୍ଥ ପର୍ବତଗୁଡ଼ିକ ଦେଖାଯାନ୍ତି ।

ନୌକା ଯେତିକି ଅଗ୍ରସର ହୁଏ, ପର୍ବତଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥିତି ବଦଳୁଥାଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣରୁ ସ୍ଥଳ, ଏକ ବର୍ଷରୁ ନାନା ବର୍ଷ, ଲଗାଲଗିରୁ ଛଡ଼ାଛଡ଼ି ହେଲା ପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ସଂଧ୍ୟା ସମୟରୁ ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବଦଳୁଥାଏ । ଏହିପ୍ରକାଳିକର ଶୋଭା ପରି ନୌକାର ଅଗ୍ରଗତି ସହିତ ଦୃଶ୍ୟ ଅସ୍ପଷ୍ଟରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଉଥାଏ । ଏହି ଶାଶ୍ୱତ ଶୋଭାର ଭଣ୍ଡାରକୁ କବି ଉଦାତ୍ତ କଣ୍ଠରେ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି—

ଆହା, ଏ ଶୋଭାର କାହିଁ ପଟାନ୍ତର
ଥଲେ ଥବ ସ୍ୱର୍ଗେ, ମର୍ତ୍ତେ ଅଗୋଚର
ପାସୋରିବ ଦେଖି, କହ କେହୁ ଜନ
ଏ ଶୋକ-ପାସରା ଅପସରା ଭୁବନ ।

ଏହି ଶୋଭାକୁ ଆସ୍ବାଦନ କରିବା ବା ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ଦର୍ଶକର ମନୋଚିତକୁ ଆଛନ୍ଦ କରେ । ଏହା ବର୍ଷନାର ବିଷୟ ନୁହେଁ, ଅନୁଭବର ବିଷୟ । ଏହି ଅନୁଭବ ବିରାଟ ପ୍ରକୃତିର ଦର୍ଶନରେ ସଫଳାକୃତ ପ୍ରକୃତିର ଅନବଦ୍ୟ ରୂପ ଭାବରେ ନଦୀ ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ । ଚିଲିକା ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ନଦନଦୀର ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି ରାଧାନାଥ । ବିଭିନ୍ନ ନଦୀର ପବିତ୍ର ଜଳର ମିଶ୍ରଣରେ ଚିଲିକାର ଜଳ ପୁଣ୍ୟ ଓ ପବିତ୍ର ।

ଅଠରନଳା ନଦୀର ଜଳ ଜଗନ୍ନାଥକ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରତିଟି ଦେବଦେବୀଙ୍କ ସ୍ନାନ ଦ୍ୱାରା ପବିତ୍ର । ଭାର୍ଗବୀ ନଦୀ କୂଳରେ ଭୁଗୁ ମୁନୀ ତପସ୍ୟା କରୁଥିବାର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ରହିଛି । ଭାର୍ଗବୀ ନଦୀ କୂଳରେ ଅନେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ରତ୍ନଚିରା ନଦୀ ତୀରରେ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ନିବାସ । ତାଙ୍କର ସୁନ୍ଦରୀ କନ୍ୟା ଲକ୍ଷ୍ମୀର ପ୍ରେମରେ ଗୋପୀନାଥ ଆସକ୍ତ ହୋଇଥିବା କଥା ଲୋକରେ ପ୍ରଚଳିତ । ଦଧୀଚି ମୁନି ଦୟା ନଦୀକୂଳରେ ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ । ଏଣୁ, ଏହି ନଦୀର ନାମ ପ୍ରଥମେ ଦଧିଭଦ୍ରା ଥିଲା । ଦଧିଭଦ୍ରାର ଅପଭ୍ରଂଶ “ଦହି” ଏବଂ “ଦହିଆ”ରୁ ଦୟା ହୋଇଛି । ଧଉଳୀ ପର୍ବତ ଏହି ନଦୀକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ମନ୍ଦାକିନୀ ନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳ ରଣପୁର । ଦୟାର ଏକ ଉପନଦୀ ଗନ୍ଧବତୀ । ଏହି ସମସ୍ତ ନଦୀ ଚିଲିକାର ନୀଳ ଜଳରାଶିକୁ ପୁଷ୍ଟ କରନ୍ତି । ଏ ସମସ୍ତ ନଦୀ ବ୍ୟତିରେକେ ଲୁଣା, ମକରା, ମଲାଗୁଣି, କଂସାରୀ, ଶଂଖ, ସାବୁଲିଆ ପ୍ରଭୃତି ନଦୀ ରାଧାନାଥଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଅଭୁଆଳରେ ରହିଯାଇଛି ।

ଚିଲିକାର ଜଳ ମହୋଦଧିର ଜଳ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ । ଏହା ସହିତ ବିଭିନ୍ନ ତୀର୍ଥର ଜଳ ନଦୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାରେ ମିଶିଛି । ସର୍ବ ତୀର୍ଥର ପରମ ଆଶ୍ରୟ ସମୁଦ୍ର ଏବଂ ତୀର୍ଥେଶ୍ୱର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସହିତ ଚିଲିକାର ଜଳ ବିନିମୟ ଘଟିଥାଏ । ଏଣୁ ଚିଲିକାର ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେବଦେବୀଙ୍କର ପବିତ୍ର ବାସସ୍ଥଳୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଛି । ଉଗ୍ରତାରା, ହରଚଣ୍ଡୀ ଓ ଭଗବତୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଚିଲିକା କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ରାଧାନାଥ ମୁଖ୍ୟତଃ ଚିଲିକାର ପଶ୍ଚିମପଟକୁ ପରିଦର୍ଶନ କରିଥିବାରୁ ଏହି ଦେବୀମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥାନକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ତାରାଦେଇ, ହରଚଣ୍ଡୀ, ଭଗବତୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଚିଲିକା କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱରଙ୍କ ମନ୍ଦିର କୁହୁଡି ରେଳ ଷ୍ଟେସନ ଠାରୁ ତିନି କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ରାଧାନାଥଙ୍କ ବର୍ଷନା କ୍ରମେ ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଚାରିପଟେ ନାଗେଶ୍ୱର ବୃକ୍ଷ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ବର୍ତ୍ତମାନ କିନ୍ତୁ ନାଗେଶ୍ୱର ବୃକ୍ଷର ଚିହ୍ନ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ନାହିଁ । ଚିଲିକା ପୂର୍ବ ପଟର ଦର୍ଶନ ରାଧାନାଥଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟି ନଥିବାରୁ ସେପଟରେ ଥିବା ମନ୍ଦିର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ଚିଲିକା କାବ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇନାହିଁ ।

ଚିଲିକାକୁ ନିମିତ୍ତ କରି ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସର କେତୋଟି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଘଟଣାକୁ କବି ସ୍ମରଣ କରିଛନ୍ତି । ଚିଲିକା ସେସମୟର ମୁଖ୍ୟ ବାଣିଜ୍ୟ ପୀଠ ଥିଲା । ଏଣୁ ଏହାକୁ ନେଇ ଇତିହାସର ଅନେକ ଅଙ୍କ ଅଭିନୀତ, ଯାହାକୁ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟଞ୍ଜନାତ୍ମକ ଶୈଳୀରେ ଘୋଷଣା କରନ୍ତି “ଇତିହାସ ରଙ୍ଗସ୍ଥଳୀ ତୁ ଚିଲିକା” । ଏହି ରଙ୍ଗସ୍ଥଳୀରେ କିଂବଦନ୍ତୀ, ଇତିହାସ ଓ ଲୋକକଥା ଏକାକାର ହୋଇଛନ୍ତି । ରାଧାନାଥଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଜୀବନ୍ତ କିଛି ଘଟଣା ଏଠାରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇପାରେ ।

କାଂଚିଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର, ଉତ୍କଳୀୟ ନରପତିଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ କଳା ଓ ଧଳା ଘୋଡ଼ାରେ କାଂଚି ଅଭିଯାନ କରିଥିଲେ । ମାଣିକ ହାତରୁ ଦହି ଖାଇଥିବାରୁ ସ୍ଥାନର ନାମ ମାଣିକପାଟଣା ହୋଇଥିଲା । କାଂଚି ରାଜା

ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହେବାରୁ କାଂଚି ଜେମା ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ଉତ୍କଳର ଗଜପତି ଚିଲିକା ଦେଇ ପୁରୀକୁ ଆଣନ୍ତି । ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ଆଗମନ ତାଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଚିଲିକା ମୁଖରିତ ହୁଏ । ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ନୌକାକୁ ତରୁଣୀମାନେ ରୂପାର ଆହୁଳା ମାରି ନେଉଥିଲେ । ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ନେତ୍ର ଶୋଭାରେ ରଜତ ସଫାରୀ ସୃଷ୍ଟି ହେଲେ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ନାଲିମା ଠାରୁ ଜେମାଙ୍କ କେଶପାଶ ବଳି ପଡିବାର ଉପମା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମୂଳକ ।

ନାଲିମାରେ ବାମା ଚାରୁ କେଶପାଶ
ତୋ ନୀଳ ବାଟିକି କଲା ଉପହାସ
ତେଣୁ କି ତରଙ୍ଗ ଅପମାନ ଭରେ
ଶିର ପିଚୁଥିଲେ ତରଣୀ ପଞ୍ଜରେ ?
କାମିନୀ ଚିକୁରେ କୁସୁମ ମୁକୁଟେ
କମଳ ପାଖୁଡ଼ା ବାତେ ପଡେ ଉଠେ ।

କଞ୍ଚନା ଚକ୍ଷୁରେ ଏ ଦୃଶ୍ୟକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିଥିଲେ ରାଧାନାଥ ।

କାଂଚିପୁର ରାଜଜେମା ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ପ୍ରେମାଖ୍ୟାନ ରୂପକ ଐତିହାସିକ ଚିତ୍ର ସହିତ ରକ୍ତବାହୁ ପରାଜୟରେ ଐତିହାସିକ ଘଟଣାର ନିୟାମକ ଚିଲିକା । କଞ୍ଚନା ନେତ୍ରରେ ଚିଲିକାର ଉର୍ଦ୍ଧାଧାଟ ରକ୍ତବାହୁର ବିଜୟ ଅଭିଯାନକୁ ପରାହତ କରିବାର ଦୃଶ୍ୟ କବିବର ଅବଲୋକନ କରନ୍ତି । ଏହି ଦୁଇଟି ଘଟଣାର ଐତିହାସିକ ସତ୍ୟତା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଭାକ୍ତିକ ବା ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ସଂପ୍ରତି ବଳବତର ରହିଛି ।

ସଂନ୍ଧ୍ୟା ଆଗମନ ସହିତ ସମୁଦ୍ର ମୁହାଁଣରୁ ମାଛ ଧରି ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନେ ମନ ଉଲ୍ଲାସରେ ଘରକୁ ଫେରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଉଲ୍ଲାସକୁ କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଗୀତାବଳୀ ବ୍ୟଞ୍ଜିତ କରିଥାଏ । ସଂଧ୍ୟାରେ ମଶାଳ ଜାଳି ନୌକାଗୁଡ଼ିକ ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ବହୁଗୁଣିତ କରନ୍ତି । ଚିଲିକାର ସାୟନ୍ତନ ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ଚିତ୍ତକର୍ଷକ ।

“ଅଟେ ସର୍ବଶୋଭା-ସାମନ୍ତର ଟୀକା

ପ୍ରକୃତିର ଚାରୁ ଆଲେଖ୍ୟ-ଶାଳିକା”

ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଓଡ଼ିଶାର ଦୁଇ ଜଣ କୃତବିଦ୍ୟା କବି ବିଶେଷ ଭାବରେ ମଧୁ ଆସ୍ବାଦନ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ହେଲେ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ରଥ ଓ କବିସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ । ବଳଦେବ ଚିଲିକା କୁଳସ୍ଥ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ନିବାସୀ ଥିଲାବେଳେ ଭଞ୍ଜ ଚିଲିକା କୁଳସ୍ଥ ବାଣପୁରର ରାଜ କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଏହି ରାଜ କନ୍ୟାଙ୍କର କାବ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଥିଲା ଓ ସେ ଭଞ୍ଜ କବିଙ୍କୁ କାବ୍ୟ ରଚନାରେ ସହାୟତା କରୁଥିଲେ । ସେମିତି ସୌଭାଗ୍ୟ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାଧାନାଥ ଚିଲିକା ଦର୍ଶନରେ ନିଜକୁ ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ ମନେ କରୁଥିଲେ ।

ଚିଲିକା କାବ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ସାରସ୍ୱତ ଜଗତର ଏକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରସ୍ଥ ପ୍ରତିଫଳନ । ପ୍ରକୃତି ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ଜାତୀୟତେତନା ଉଦ୍ରେକରେ ଏହା ସଫଳ କାମ । ପ୍ରକୃତିର ଅପରୂପ ଶୋଭା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କବି ଶେଷରେ ଓଡ଼ିଶାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ପାଇଁ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । କେଦାରଗୌରୀ, ପାର୍ବତୀ, ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ କାବ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ ବିକୃତ କରିଥିବାର ନିନ୍ଦାକୁ ରାଧାନାଥ ସହଜରେ ହଜମ କରିପାରିନାହାନ୍ତି ବରଂ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିପ୍ରୀତିର ଅପୂର୍ବ ନିଦର୍ଶନର ଦଲିଲ ଚିଲିକା କାବ୍ୟକୁ ସେହି ଆକ୍ରମଣକାରୀଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରି ନିଜର ଦେଶଭକ୍ତି ଓ ମାତୃଭାଷା ପ୍ରୀତିର ଉତ୍କଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଚିଲିକା କାବ୍ୟର ପ୍ରତିଟି ଛନ୍ଦରେ ଜାତୀୟ ମମତା ଓ ଦେଶପ୍ରାଣତାର ନିଜ୍ଜଳ ବାସ୍ତବତା ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିତ । ଚିଲିକା ଇତିହାସ, କଞ୍ଚନା ବା କିଂବଦନ୍ତୀଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଗଢ଼ି ଉଠିବ ବରଂ ଏସବୁକୁ ଗର୍ଭସ୍ଥ କରି ବାସ୍ତବ ପ୍ରକୃତିକୁ ମୂଳ ପିଣ୍ଡ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇଛି । ଭୌଗୋଳିକ ବାସ୍ତବତା ସହିତ ଚିଲିକାର ଶୋଭାର ଭଣ୍ଡାର ଓ ପ୍ରକୃତି ପୂଜାର ଅନନ୍ୟ ବରଦ ମୁଦ୍ରା ରାଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରକୃତିପ୍ରୀତି, ଦେଶପ୍ରାଣତା ଓ ଜାତୀୟ ପ୍ରେମର ଉତ୍କଳ ଅଭିଲେଖ ।

ଚିଲିକା କାବ୍ୟର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଣବତ୍ତାରେ ଉର୍ଜସ୍ବଳ । ଏଠାରେ ରାଧାନାଥଙ୍କ ବିଷାଦବାଦୀ କାବ୍ୟ ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟ ମିଳେ । ଦେବୀ ବୀଣାପାଣିଙ୍କ କରୁଣା ଉଣା ହେବାରୁ ଉତ୍କଳ ସର୍ବଭାରତୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ପଛରେ ପଡ଼ିଛି । ବିରାଟ ହୃଦ ଅଂଶୁପା ଲୋକେ ଅଗୋଚର ଅଥଚ ପୁଷ୍କର ପୂଜାସ୍ବଦ, ସାମାନ୍ୟ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ପୂଜା ପାଉଛି ଅଥଚ ବିରାଟ ମେଘାସନ ଅବହେଳିତ । ବୀଣାପାଣିଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ବିନା ଉତ୍କଳ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତନର ଦଶା ଲଭିଛି । ଏଣୁ ଦୁଃଖାର୍ତ୍ତ କବିଚିତ୍ତରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛି -

ଦେବୀ ବୀଣାପାଣି କେଉଁ ପାପଫଳେ

କରୁଣା ତୋହର ଉଣାଏ ଉତ୍କଳେ ।

ଅନ୍ଧକାରମୟ ଓଡ଼ିଶାର ସାରସ୍ବତ ଲଲାଟ ପଟଳ ଦୁଇଜଣ ସାରସ୍ବତ ପୁରୁଷଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବରେ ଉତ୍କଳ ହୋଇ ଉଠିଛି । ସେମାନେ ହେଲେ ବାମନ ରାଜା ବାସୁଦେବ ସୁତଳଦେବ ଏବଂ ମୟୂରଭଞ୍ଜର ମହାରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ । ଏହି ଦୁଇଜଣ ରାଜାଙ୍କୁ ରାଧାନାଥ ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ପ୍ରଶଂସା ଅଯଥା ତୋଷାମଦ ନୁହେଁ ବରଂ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଏବଂ ଯଥାର୍ଥ ।

ରାଧାନାଥ ଯେତେବେଳେ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ଜନିତ ସମସ୍ୟାରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ଚାରିପଟୁ ସମାଲୋଚିତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ପାର୍ବତୀ କାବ୍ୟର ପିତା ପୁତ୍ରୀ ଅଗମ୍ୟା ଗମନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଲେଖି ଓଡ଼ିଆ ସମାଲୋଚକଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଚିରସ୍ମୃତ ହୋଇଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ବାମନ ରାଜା ସୁତଳ ଦେବ ତାଙ୍କର ସହାୟ ହୋଇଥିଲେ । ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସମାଲୋଚିତ ଓ ସ୍ତବ୍ଧ ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ବାମନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ସୁତଳଦେବ କବିବର ଉପାଧି (୧୮୮୬) ଦାନ କରିଥିଲେ । ସେମିତି ପାର୍ବତୀ କାବ୍ୟର କଳାତ୍ମକ ଦିଗକୁ ସମ୍ବଳପୁର ହିତୈଷିଣୀ ପୃଷ୍ଠାରେ ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରାଯାଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ରାଧାନାଥଙ୍କ ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରି ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ କୃତିକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବେ ଲୋକଲୋଚନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବା ପାଇଁ ବିଜୁଳି (୧୮୯୩) ପତ୍ରିକା ବାମନଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ରାଧାନାଥ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମାଲୋଚନା ଓ ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବିବେଚିତ କରୁଥିବା ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ (୧୮୯୩) ପତ୍ରିକା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ବର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଥିଲା ‘ବିଜୁଳି’ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ବାରିପଦାରୁ ପ୍ରକାଶିତ ‘ଉତ୍କଳପ୍ରଭା’ ମଧ୍ୟ ରାଧାନାଥ ଓ ରାଧାନାଥ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଓ ସୁତଳ ଦେବ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ସହାୟତା କରୁଥିଲେ । ଏଣୁ କୃତଜ୍ଞ କବିଚିତ୍ତ “କାବ୍ୟତାରା ରୂପେ ବୀରଗଙ୍ଗ ବଂଶୀ” ବୋଲି ସୁତଳଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା ଅଜାତିଦେଲା ବେଳେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ “ଉତ୍କଳ-ଅଜ୍ଞାନ-ତମ-ଧ୍ବଂସକାରୀ” ଭାବରେ ଅବିହିତ କରିଛନ୍ତି ।

ଚିଲିକା ରୂପ-କବି-ଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ବିହାର ତତୀୟ ହୋଇ ଅଖିଳ-ଜନ-ଅନୁରାଗ ଅର୍ଜନ କରିବ ଏହାହିଁ ରାଧାନାଥଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟବାଣୀ । ଓଡ଼ିଆ ବାଚ୍ସନରେ ଚିଲିକା ଏକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ କାବ୍ୟ । ଏହାର ଭାବପକ୍ଷ ଯେତିକି ରସୋତ୍ତାପ୍ତ, କଳାପକ୍ଷ ସେତିକି ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଏକ କାଳଜୟୀ କାବ୍ୟ ରୂପେ ଚିଲିକା ମାନ୍ୟତାପ୍ରାପ୍ତ ।

□□□

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ନୈବାଣିଜ୍ୟ

ଚିଲିକାରେ ପ୍ରକୃତି ପର୍ଯ୍ୟଟନ

ଡକ୍ଟର ବିଜୟ କେତନ ପଟ୍ଟନାୟକ

ନଳବଣ ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ

ଚିଲିକାର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରୀ ନୀଳ ଜଳରାଶିର ମଝାମଝି ଛୋଟ ଟାପୁ ବା ଦ୍ଵୀପଟିଏ ‘ନଳବଣ’ । ବର୍ଷାଦିନେ ଟାପୁର ଅନେକ ଭାଗ ଜଳମଗ୍ନ ହୋଇଯାଏ । ବର୍ଷା ଋତୁ ପରେ ପରେ ପାଣି ଛାଡିବାକୁ ଲାଗେ ଏବଂ ଧୀରେ ଧୀରେ ଦ୍ଵୀପର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଟାପୁମାନ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ । ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନଳବଣ ଦ୍ଵୀପକୁ ୧୯୮୭ ମସିହାରେ ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ରୂପେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଛି । ଅଭୟାରଣ୍ୟର ଆୟତନ ମାତ୍ର ୧୫.୫ ବର୍ଗ କିଲୋମିଟର । ଏହାର ଅବସ୍ଥିତି ପାଖା ପାଖି ହ୍ରଦର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ କୁହାଯାଇପାରେ । ଜଳ ପଥରେ ବାଲୁଗାଁ ଠାରୁ ନଳବଣର ଦୂରତା ୨୦ କି.ମି. ବରକୁଳ ପାରୁନିବାସଠାରୁ ୨୫ କି.ମି. ରମ୍ଭାଠାରୁ ୩୫ କି.ମି. ଏବଂ ସାତପଡ଼ାଠାରୁ ୩୦ କି.ମି. ଅଟେ । ଅତୀତରେ ନଳ ଜାତୀୟ ଘାସ ଏଠାରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ, ବୋଧହୁଏ, ଦ୍ଵୀପଟିର ନାମ ‘ନଳବଣ’ କରାଯାଇଛି । ନଳଘାସ ଓ ସିମ୍ପାଳ ଘାସ ପରିବେଷିତ ନଳବଣ ଦେଶୀ ଓ ବିଦେଶୀ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ବାସସ୍ଥଳୀ । ଅଭୟାରଣ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଚିଲିକାର ଅବଶିଷ୍ଟ ଜଳଭାଗ, ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ସଂରକ୍ଷଣ ଆଇନର ଧାରା ଅନୁଯାୟୀ ନିଷିଦ୍ଧାଞ୍ଚଳ ଭାବେ ବିଜ୍ଞପିତ କରାଯାଇଛି ।

ଚିଲିକାର ମୁଖ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ ହେଉଛି, ଏହାର ପରିବ୍ରାଜକ ପକ୍ଷୀଜଗତ । ଅକ୍ଟୋବର ମାସ ବେଳକୁ ଶୀତ ପଡିବା ଆଦମ୍ଭ ହୋଇଗଲେ, ଅଭୟାରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟକୁ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ବ୍ରାଜକ ପକ୍ଷୀ ପରିବ୍ରଜନରେ ଆସିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି । ଚିଲିକାର ଦିଗନ୍ତବିସ୍ତାରୀ ସୁନୀଳ ଜଳରାଶିର ନୀରବତା, ଅତିଥି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର କିଚିରିମିଚିରି ଶବ୍ଦରେ ମୁଖରିତ ହୋଇଉଠେ ।

ସେମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜାତି ଓ ହାରାହାରି ଆନୁମାନିକ ସଂଖ୍ୟା ଆକଳନ ପାଇଁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ବମେ ନ୍ୟାଚୁରାଲ ହିଷ୍ଟ୍ରି ସୋସାଇଟି ସହାୟତାରେ ପକ୍ଷୀ ଗଣନାକାର୍ଯ୍ୟ ହାତକୁ ନିଆଯାଇଥାଏ । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ଡିସେମ୍ବର-ଜାନୁଆରୀ ମାସରେ ସର୍ବାଧିକ ହୋଇଥାଏ । ପରେ ଫେବୃଆରୀ ମାସ ଶେଷ ଆଡକୁ ଦକ୍ଷିଣା ପବନ ବୋହିଲେ ଏବଂ ପାଣିପାଗର ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତି ଯୋଗୁଁ ପକ୍ଷୀମାନେ ନିଜ ବାସସ୍ଥଳୀକୁ ଫେରିବା ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି ।

ଚିଲିକାକୁ ପ୍ରାୟ ଏକଶହ ସତସଠୀ (୧୬୭) ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ଲକ୍ଷାଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଆସିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମ୍ନରୁ ଅତିକମ୍ରେ ସତାନବେ (୯୭) ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ହିମାଳୟ, ମଧ୍ୟ ଏସିଆ, କାଶ୍ମିର, ହିନ୍ଦୁ, ବୈକାଳ ହିନ୍ଦୁ, ଆରୋଲ ସାଗର, ସାଇବେରିଆ, ସୋଭିଏତ୍ ରଷ ଓ କିରଗିଜରୁ ପ୍ରାୟ ୧୦୦୦୦ କିଲୋମିଟରରୁ ଅଧିକ ଦୂର ଉଡି ଆସିଥାନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ପାକିସ୍ତାନ, ଇରାନ, ଆଫଗାନିସ୍ତାନ, ଲାଦାଖ ଓ ରନ୍-ଅଫ-କଜ୍ଜରୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ଚିଲିକାକୁ ଶୀତଦିନେ ଆସୁଥିବା ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଭିତରେ ମୁଖ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି, ରାଜତୁରୁକି, ଦଦରାହଣା ଏରା, ହଂସ, କଳାହଂସ, ଚକୁଆ, ସାରସ ହଂସ, ଚନ୍ଦନା, ମାଟିଆ ଗେଣ୍ଡି, ସାହିବାଜ, କ୍ରେଷ୍ଟ, ଦା-ବେଣ୍ଡିଆ, ଛୁଞ୍ଚ ମୁନିଆ ଚାହା, ସମୁଦ୍ରକୁଆ ଇତ୍ୟାଦି ।

କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କ ଭାଷାରେ

“ଏହି ଯେ ତୋ ନୀଳବନ୍ଧ ତାରକିତ

କରି ବିହରନ୍ତି ହଂସ ଅଗଣିତ

କେବଣ ଦେଖୁଁ ଏ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଆସି

କ୍ରୀଡ଼ନ୍ତି ତୋ ଅଂଗେ ନାନା ରଂଗେ ଭାସି ।”

ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ ସୁନ୍ଦର ଆକର୍ଷଣୀୟ ପକ୍ଷୀ ହେଉଛନ୍ତି, ଏରା ପକ୍ଷୀ । ଏମାନେ ଗୁଜୁରାଟର ରନ୍-ଅଫ-କଜ୍ଜରୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଅକ୍ଟୋବର ମାସରୁ ଆସି, ମେ-ଜୁନ ମାସକୁ ଅଣ୍ଟା ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଫେରିଯାନ୍ତି । ଏରାପକ୍ଷୀ ସାଧାରଣତଃ ଛୋଟ ପୋକ, ଗେଣ୍ଡା, ଶାମୁକା ଇତ୍ୟାଦି ଖାଏ । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି, ଅତୀତରେ ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ, ପାରିକୁଦ ଗଡ଼ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ, ଦୂରରୁ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଏରାପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖି, ଗଡ଼ର ଶୃଙ୍ଖଳିତ ସୈନ୍ୟ ପଟଳ ଭାବି ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଫେରି ଯାଇଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ପ୍ରାୟ କୃତ୍ତିକା ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଥିବା ଅଥବା ଅବଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା କେତକ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଧରଣର ପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ଚିଲିକାରେ ଶୀତ ଋତୁରେ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନେ ହେଲେ ସାହାବାଜ (Peregrine falcon) କୁରୁବଳ (White bellied sea eagle), ଚାମଟ ଦାଡ଼ (Spoonbill), କୁରାର ପକ୍ଷୀ (Osprey), ବଲ୍ଲିଗଞ୍ଜନ (Pallas's fishing eagle) ଏବଂ ଦଦରାହଣା (Grey pelican) ଇତ୍ୟାଦି ।

ରଷିଆର ଦୁର୍ଗମ ଅଞ୍ଚଳରୁ ‘ଶୋଭଲର’ (Shoveller) ନାମକ ପକ୍ଷୀ ଦୀର୍ଘ ୬,୮୦୦ କି.ମି. ରାସ୍ତା ଅତିକ୍ରମ କରି ଉଡିଆସେ ଚିଲିକାକୁ, ଯୁରୋପୀୟ ଚରୁଆ ଗେଡି ହଂସ (Northern shoveller), ଲଣ୍ଡନ ସହରରେ ପ୍ରବାହିତ ଟେମ୍ସ ନଦୀକୁଳ ଛାଡି ଚିଲିକା କୂଳର କାଦୁଆ ଧାନକ୍ଷେତ ଓ ଘାସ ବଣରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତି । ହଂସ ଓ ହଂସରାଲି ଜାତୀୟ ଅନେକ ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀ, ଯଥା: ଚିତ୍ରାହଂସ (Common Teal), ଦୁବହଂସ (Bar headed Goose), ମାଟିଆ ଗେଣ୍ଡି ହଂସ (God

wall), ଲାଞ୍ଜି ହଂସ (Pintail) ଆଦି ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ । ଅକ୍ଟୋବର ମାସରୁ ଫେବୃଆରୀ ମାସ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ମାସ ୮ ଲକ୍ଷରୁ ୯ ଲକ୍ଷ ବ୍ରାଜକ ପକ୍ଷୀଙ୍କ କଳରବରେ ଚିଲିକା ଚଳଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଉଠେ ।

ଆହାର ଆବାସ ଓ ନିରାପତ୍ତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପକ୍ଷୀମାନେ ଚିଲିକାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ଫଳରେ ଦେଶ, ବିଦେଶରୁ ହଜାର ହଜାର ମାଲଲ ପଥ ଅତିକ୍ରମ କରି ସେମାନେ ଶୀତଋତୁରେ ଚିଲିକା ହ୍ରଦକୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ଚିଲିକାର ଜଳ ଲୁଣିଆ ନୁହେଁ କି ମିଠା ନୁହେଁ । କାରଣ ସମୁଦ୍ରକୁ

ଖୋଲିଥିବା ମୁହାଣ ବାଟେ ହ୍ରଦକୁ ଲୁଣା ଜଳ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବା ବେଳେ, ଦୟା, ଭାର୍ଗବୀ, ରତ୍ନଚିରା ଲୁଣା, ସାଲିଆ ଆଦି ୫୩ ଟି ନଦୀର ମଧୁର ଜଳ ମଧ୍ୟ ହ୍ରଦକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଥାଏ । ଏହି ନଦୀମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ହ୍ରଦ ଗର୍ଭକୁ ୩,୬୫,୫୦୦ ଟନ୍ ଉର୍ବର ପଙ୍କୁଆ ମାଟି ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରବେଶ କରେ । ପଙ୍କ ପଚୁମାଟି ଦ୍ଵାରା ହ୍ରଦ ଜଳରେ ପ୍ଲଙ୍କଟନ୍, ଦଳ, ଶୈବାଳ ଓ ଗୁଳ୍ମ ଏବଂ ନଳ ଓ ସିଂପାଳ ଜାତୀୟ ଘାସ ପୃଷ୍ଠି ହୁଏ । ଏହା ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଆହାର ।

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଆଭ୍ୟନ୍ତରର ଜଳବାୟୁ ନାତିଶୀତୋଷ୍ଠ । ହ୍ରଦର ମଝି ଅଂଶରେ ଉତ୍ତାପ କେବେବି ୩୦ ଡିଗ୍ରୀ ସେଲସିୟସରୁ ଅଧିକ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ନାତିଶୀତୋଷ୍ଠ ଜଳବାୟୁ ସହିତ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳରେ ପବନର ଗତି ଘଣ୍ଟାକୁ ୨୫ କିଲୋମିଟର ଥିଲାବେଳେ ହ୍ରଦମଝିରେ ପବନର ଗତି ୮ ରୁ ୧୬ କି.ମି. ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ରୁହେ । ତେଣୁ ଚିଲିକାକୁ ପରିବ୍ରାଜନରେ ଆସୁଥିବା ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପବନ ଓ ବାତ୍ୟାର ଆଶଙ୍କା ସେତେଟା ନଥାଏ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଚିଲିକା ମଝିରେ ଥିବା ଅନେକ ଛୋଟ ବଡ଼ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ ଓ ସେଥିରେ ଥିବା ବୁଦାଳିଆ ଗଛ ଗୁଡ଼ିକ ରାତ୍ରିଚର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଅଭୟ ତଥା ନରାପଦ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ ।

ଚିଲିକାର ଜୈବ ବିବିଧତା

ଲବଣାକ୍ତ, କ୍ଷାରୀୟ ଓ ମଧୁର ଜଳର ସମିଶ୍ରଣ ଚିଲିକାର ଜଳଭଣ୍ଡାରକୁ ଜୈବ ବିବିଧତାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିପାରିଛି । ଚିଲିକା ପରିସଂସ୍ଥାର ଜୈବ ବିବିଧତା, ପରିବେଶ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଦେଶର ଏକ ସଂବେଦନଶୀଳ ଅଂଚଳ । ଏହି ହ୍ରଦ ଜୈବ ବିବିଧତାରେ ପରିପୁଷ୍ଟ ଏକ ଉକ୍ତୁଷ୍ଟ ଆର୍ଦ୍ରଭୂମି ଓ ‘ରାମସାର ସଂସ୍କୃତି’ ନାମରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ଵୀକୃତି ଲାଭ କରିଛି । ଚିଲିକାର ମହ୍ୟ ସଂପଦ ଉଭୟ ଲୁଣା ଓ ମଧୁର ଜଳ ମିଶ୍ରିତ ଜାତିର ଅଟନ୍ତି । ଏହାର ଉତ୍ପାଦନକ୍ଷମ ପରିସଂସ୍ଥା ପ୍ରାୟ ୨୨୫ ପ୍ରଜାତିର ମହ୍ୟ ସଂପଦରେ ପରିପୁଷ୍ଟ । ଚିଲିକା ଆଖପାଖ ଅଂଚଳର ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଲକ୍ଷ ମହ୍ୟଜୀବି ଏହାକୁ ଆଧାରକରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି ।

ଚିଲିକାର ପ୍ରାଣୀ ସଂପଦ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାତିର ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି, କଙ୍କଡ଼ା, ଶାମୁକା ଓ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ଉଭୟଚର ସରୀସୃପ ଦେଖାଯାଇଥାନ୍ତି । ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୩୭ ପ୍ରକାରର ସରୀସୃପ, ୧୮ ପ୍ରକାର ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ପ୍ରାଣୀ, ୬୧ ପ୍ରକାର କେଣ୍ଡୁଆ ଏବଂ ଜଳଜ ସଂପଦରେ ୨୨ ଜାତିର ଆଲଗେ, ୪୩ ପ୍ରକାରର ପାଇଟୋ ପ୍ଲଙ୍କଟନ୍ ଓ ୧୫୦ ପ୍ରକାରର ଜଳଜ ଉଦ୍ଭିଦ ଦେଖାଯାଇଥାନ୍ତି । ବହୁଳ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା କେତକ ଉଦ୍ଭିଦ ହେଲା ଚାରିଦଳ, ବୋରଝାଞ୍ଜି, ବିଲାତିଦଳ, ନଳଘାସ ଇତ୍ୟାଦି । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଶତକଡ଼ା ୭୮ ଭାଗ ହେଉଛି ଚାରିଦଳ । ଚିଲିକାକୁ ଆସୁଥିବା ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଏହା ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ।

ଚିଲିକାର ମୁଖ୍ୟ ବିଶେଷତ୍ଵ ହେଉଛି, ଏହାର ପରିବ୍ରାଜକ ପକ୍ଷୀଜଗତ । ସ୍ଥାନୀୟ ପକ୍ଷୀ ଓ ବିଦେଶରୁ ଆସୁ ଥିବା ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ମିଶାଇ ଶୀତଦିନେ ଚିଲିକାରେ ପ୍ରାୟ ୧୬୭ ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କଭିତରୁ ୯୭ ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ହେଉଛନ୍ତି ବ୍ରାଜକ ପକ୍ଷୀ । ନଳବଣ ଓ ଏହାର ଆଖପାଖ ଅଂଚଳରେ ବହୁଳ ଭାବେ ପକ୍ଷୀ ସମାଗମ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ଏହା

ବ୍ୟତୀତ ମଙ୍ଗଳା ଯୋଡ଼ି —କାଳୁପତା ଘାଟ, ସୋରଷ୍ଟ ଓ କୁଷ୍ଠପୁର ତଟମର୍ତ୍ତୀ ଅଂଚଳରେ ମଧ୍ୟ ପକ୍ଷୀ ସମାଗମ ବିଶେଷଭାବେ ପରିକ୍ଷିତ ହୁଏ । ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଚିଲିକାର ଅନ୍ୟତମ ଆକର୍ଷଣ ହେଉଛି — ‘ଇରାଓ୍ଵାଡ଼ି ଡଲଫିନ୍’ । ସାତପତାଠାରୁ ରାଜହଂସ ଦ୍ଵୀପ ଏବଂ ନୂଆ ମୁହାଣ ଆଦି ଅଂଚଳରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହେଉଥିବା, ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ୨୦ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ହୋଇପାରେ ।

ମହ୍ୟ ସଂପଦରେ ମଧ୍ୟ ଚିଲିକା ଅନନ୍ୟ । ପ୍ରାୟ ୨୨୫ ଜାତିର ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ା ଏହି ହ୍ରଦରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମୁରୁ ଖଇଙ୍ଗା, ଭେକଟି, କବଳା, ପାତୁଆ, କୁଣ୍ଡଳ, କଣ୍ଟିଆ ଅନ୍ୟତମ । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଭିତରେ କଣ୍ଟାଳ ଓ ବାଗଦା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ପ୍ରଧାନ । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ପ୍ରାକୃତିକ ସଂପଦରେ ଭରପୁର ଚିଲିକାକୁ ଜୈବ ବିବିଧତାର ଗନ୍ତଘର କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । କେତେକ ବିରଳ ଓ ଲୁପ୍ତ ପ୍ରାୟ ଜୀବଜନ୍ତୁ ଏବଂ ଉଦ୍ଭିଦ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାନ୍ତି ।

ଚିଲିକାର ସମସ୍ୟା

ସମଗ୍ର ବିଶ୍ଵରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିବା, ଚିଲିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ଅନନ୍ୟ ପରିବେଶ ଆଜି ଉତ୍ତମ ପ୍ରାକୃତିକ ଏବଂ ନୃତାତ୍ମକ ତାପ ଫଳରେ ସଙ୍କଟର ସମ୍ମୁଖୀନ । ଜୈବିକ ଅସମାନତା ହେତୁ, ଏହାର ସମୃଦ୍ଧ ଜୈବ ବିବିଧତା ମଧ୍ୟ ତାର ଭାରସାମ୍ୟ ହରାଇଛି । ହ୍ରଦର ଆୟତନ ୨୦୦୦ ବର୍ଗ କିଲୋମିଟରରୁ କମି ଆସି ୧୦୦୦ ବର୍ଗ କିଲୋମିଟରରେ ପହଞ୍ଚିଲାଣି । ମୃତ୍ତିକା ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ଏକମାତ୍ର ସମୁଦ୍ରକୁ ଖୋଲିଥିବା ମୁହାଣ ପୋତି ହୋଇଯିବାହିଁ ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ । ‘ମଗରମୁଖ’ ମୁହାଣ ପୋତିହୋଇ ୧୩୦୦ ମିଟରରୁ ମାତ୍ର ୩୬୫ ମିଟରରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ଚିଲିକାରେ ପଡ଼ିଥିବା ୫୨ ଗୋଟି ନଦୀର ଉପର ମୁଣ୍ଡରୁ ମୃତ୍ତିକା ଅବସ୍ଥା ପଟି, ବର୍ଷାଦିନେ ନଦୀଜଳରେ ପ୍ରଚୁର ପରୁମାଟି ବୋହି ଆସି, ହ୍ରଦକୁ ପଙ୍କ ଓ ପଚୁରେ ପୋତି ଦେଉଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା ହ୍ରଦକୁ ପୋତି, ଘେରିକରି ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଚାଷ କରିବା ଓ ଚାଷ ଜମିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ହେତୁ ଏହାର ଆୟତନ କ୍ରମଶଃ ସଂକୁଚିତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା ।

ଜୈବ ବିବିଧତାରେ ଦ୍ରୁତ ଅବନତି ଯୋଗୁଁ ଚିଲିକାରୁ ମହ୍ୟ ସଂପଦ ଉତ୍ପାଦନ ମଧ୍ୟ ହ୍ରାସ ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ମହ୍ୟଜୀବି ମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାକୁ ତାହା ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କଲା । ମୁହାଣ ପୋତି ହୋଇଯିବା ଫଳରେ ସମୁଦ୍ର ଜଳ ପଶି

ନ ପାରିବା ହେତୁ, ହୁଏ ଜଳର ଲବଣାଂଶ କମିଯିବା ସଂଗେ ସଂଗେ, ଶୀତ ରତ୍ନରେ ବିଦେଶାଗତ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କମିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ମଧୁର ଜଳରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଥିବା କ୍ଷତିକାରୀ ଉଦ୍ଭିଦ ଓ ବିଲାତି ଦଳ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଲା ।

ଦିନକୁ ଦିନ ଉଜୁଡ଼ି ଯାଉଥିବା ଚିଲିକାର ଜୈବ ବିବିଧତା, ପଙ୍କ ପତ୍ତରେ ପୋତି ହୋଇପଡୁଥିବା ଚିଲିକାରୁ ଦିନକୁ ଦିନ ହ୍ରାସ ପାଉଥିବା ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ ସଂପଦ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ବାଣପୁରର କବି ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ । ୧୯୬୨ ମସିହାରେ ତାଙ୍କ ରଚିତ କବିତା ‘ଚିଲିକା ଫସଲ’ ଅନ୍ତରାଳରେ ଖୁଦି ହୋଇ ରହିଛି ଅନ୍ତରର ଗଭୀର କ୍ଷୋଭ ଓ କାରୁଣ୍ୟ ।

“କହୁଛି ଚିଲିକା ତାକି ମୋ ଫସଲ ଯାଉଛି ଉଜୁଡ଼ି
କଇବର୍ତ୍ତ ଫେରେ ତାର କାନ୍ଧେ ଧରି ନିତି ଶୂନ୍ୟ ଝୁଡ଼ି
ଗର୍ଭମୋର ପଙ୍କେ ଭରା ଦଳେ ଛନ୍ଦା ତ୍ୟକ୍ତ ତଟଭୂଇଁ
କବିବର ରାଧାନାଥ ଆଉ ଥରେ ଦେଖି ଯିବେ ନାହିଁ ।”

ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ

“ମରାଳ ମାଳିନୀ ନୀଳମ୍ବୁ ଚିଲିକା” ର ଅମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାକୃତିକ ସଂପଦ ଏପରି ବିପଦାପନ୍ନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା, ଯେବେ ଏହାର ସ୍ଥିତି ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀ ଲାଗିଯାଇଥିଲା । ବିଲୁପ୍ତ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିଲା, ଏସିଆର ଏହି ବୃହତ୍ତମ କ୍ଷାରୀୟ ଜଳର ହୁଏ ଚିଲିକା । ସ୍ୱଚ୍ଛ କାଳୀନ ଓ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭିତ୍ତିରେ ଏହାକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ, ଏକ ଏକକ ସଂସ୍ଥା ରୂପେ ୧୯୯୨ ମସିହାରେ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା, ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ (ସିଡିଏ) । ଚିଲିକା ପରିସଂସ୍ଥାର ଦ୍ରୁତ ଅବକ୍ଷୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ‘ରାମସାର’ ବ୍ୟୁତ୍ପାଦନ ଏହାକୁ ୧୯୯୩ ମସିହାରେ ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ ସତର୍କ ଘଣ୍ଟି ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ । ଏହା ପରେ ପରେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଚିଲିକାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆଗେଇ ଚାଲିଛି । ଚିଲିକା ତାର ଅବଲୁପ୍ତ ଗୌରବ କ୍ରମଶଃ ଫେରି ପାଉଛି ।

ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରଧାନ ମୁଖ୍ୟ ବନସଂରକ୍ଷକ (ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ), ଓଡ଼ିଶା

ଚିଲିକାରେ ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ଆଧାରିତ ଗୋଷ୍ଠୀ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ସୁଯୋଗ ଓ ଉପକାରିତା

ଡଃ ଅଜିତ କୁମାର ପଟ୍ଟନାୟକ

ଉପକ୍ରମଣିକା :

ଭାରତର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳ ରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ଏସିଆର ବୃହତ୍ତମ କ୍ଷାରୀ ପାଣି ହ୍ରଦମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ ଅଟେ । ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶରେ ଶୀତଦିନେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ବିଦେଶାଗତ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଏକ ଆକର୍ଷଣୀୟ ସ୍ଥଳୀ । ଏହି ହ୍ରଦର ପରିବେଶ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ପାଦନକ୍ଷମ ଓ ଏହାର ମହ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳର ୨ ଲକ୍ଷରୁ ଅଧିକ ମହ୍ୟଜୀବୀଙ୍କୁ ଜୀବିକା ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ।

ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ନଳବଣ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟରେ ୧୦୦ ରୁ ଅଧିକ ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀଙ୍କ ସମାଗମ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିସହିତ ଆଇ.ୟୁ.ସି.ଏନ ର ବିପଦ ସଙ୍କୁଳ ଜୀବଙ୍କ ତାଲିକା (IUCN Red List Data) ରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଅନେକ ବିପଦାପନ୍ନ ଜୀବ ତଥା ଇରାଓ୍ବାଡ଼ି ଡଲ୍‌ଫିନ୍ (*Orcaella brevirostris*) ଏବଂ ପାଦବିହୀନ ସରିସୃପ ଜାତୀୟ ଜୀବ (*Barkudia insularis*) ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାନ୍ତି । ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ପ୍ରମୁଖ ଜଳଚର ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ପ୍ରାଣୀ ହେଉଛି ଇରାଓ୍ବାଡ଼ି ଡଲ୍‌ଫିନ୍ । ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ବହନ କରିଥାଏ । ଏଯାବତ୍ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଇଚ୍ଛାକୃତ ଭାବେ କେହି ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ମାରିଥିବାର ଜଣାଯାଇନାହିଁ । ମହ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଯଦି ଜାଲ ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କଲା ଏହା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଶୁଭ ଅଟେ ।

ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଧାରିତ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ:

ପୁରୀ ସହରରୁ ନିକଟତମ ସାତପଡ଼ା ଗ୍ରାମ ହ୍ରଦର ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର ଭାବେ ବିବେଚିତ । ଏହା ସଡ଼କପଥ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମ ଭାବେ ସଂଯୋଜିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ସାତପଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଆକର୍ଷଣୀୟ ସ୍ଥାନ ହୋଇପାରିଛି । ବଳଭଦ୍ରପୁର, ସାତପଡ଼ା, ଗଡ଼, ବାଙ୍କିଜଳ, ଗୋପୀନାଥପୁର ଏବଂ ଆଳୁପାଟଣା ଗ୍ରାମର କେତେଜଣ ଉତ୍ସାହୀ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ୧୯୯୭ ମସିହାରେ ସାତପଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳରେ ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ଭିତ୍ତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ୧୯୯୭ ମସିହାରେ ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ମୋଟର ବୋଟ ଆସୋସିଏସନ୍, ସାତପଡ଼ା ଗଠନ କରି ଏହାକୁ ପଞ୍ଜୀକୃତ ଓ ପରିଚାଳନା କଲେ । ଏହା ହିଁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଧାରିତ ପରିବେଶ-ପର୍ଯ୍ୟଟନର ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲା ।

ହ୍ରଦ ପରିସଂସ୍ଥାର ପରିବେଶ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ତଥା ଅବକ୍ଷୟ ଦିଗରେ ଦୃଢ଼ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବା ଚିଲିକାର ପୁନଃରୁଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ (CDA)ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ୨୦୦୦ ମସିହାରେ ସିପକୁଦା ଠାରେ ଏକ ନୂତନ ମୁହାଁଣ ଖୋଳାଗଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ପରିବେଶର ଉନ୍ନତି ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜୈବବିବିଧତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟି ହ୍ରଦରୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ା ଧରାଯିବା ଯୋଗୁଁ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନେ ଲାଭବାନ ହୋଇପାରିଲେ । ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଉତ୍ତମ ବାସସ୍ଥଳୀ ମିଳିବା ଦ୍ୱାରା ବାହ୍ୟ ନାଳୀ(Outer Channel) ରେ ଇରାଝୁଡ଼ି ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଚିଲିକାର ବାହ୍ୟ ନାଳୀରେ ଶତକଡ଼ା ୬୦ ଭାଗରୁ ଅଧିକ ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାନ୍ତି । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ଦେଖିବା ପରିବେଶ-ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଅଂଶ ହେଲା । ଗତ ୨୦୦୪ ମସିହାରେ ସାତପଡ଼ାକୁ ପୁରୀ ସହିତ ଜାତୀୟ ରାଜପଥ (୨୦୩ କ) ଦ୍ୱାରା ସଂଯୋଗ କରାଯିବା ଫଳରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିବା ଯୋଗୁଁ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଧାରିତ ପରିବେଶ-ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ସମୟକ୍ରମେ ହ୍ରଦର ବାହ୍ୟନାଳୀରେ ପାଞ୍ଚଟି ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଧାରିତ ପରିବେଶ-ପର୍ଯ୍ୟଟନ କେନ୍ଦ୍ର ଗଢ଼ିଉଠିଲା । ସଂପ୍ରତି ୧୭ଟି ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ଗ୍ରାମର ୧୦୦୦ ପରିବାର ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଙ୍ଗଠନରେ ସାମିଲ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ଦେଖାଇବା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆୟର ବିକଳ ପଦ୍ଧତି ହୋଇପାରିଛି । ଏହି ପାଞ୍ଚଟି ଗୋଷ୍ଠୀ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଙ୍ଗଠନ (Dolphin Motor Boat Association, Baba Chaubar Dev Motor Boat Association, Gadiswar Dev Motor Boat Association, Bhabakundaleswar Nau Bihar Eco-Tourism Centre । Bhabakundaleswar Motor Boat Association) । ପର୍ଯ୍ୟଟକ ମାନଙ୍କୁ ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦର୍ଶନୀୟସ୍ଥାନ ପରିଦର୍ଶନ କରାଇବାରେ ୯୦୦ଟି ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ଡଙ୍ଗା ନିୟୋଜିତ କରିଛନ୍ତି ।

ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଧାରିତ ପରିବେଶ-ପର୍ଯ୍ୟଟନ କେନ୍ଦ୍ରର ଗଠନ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଶୈଳୀ:

ଏହି ସଂଗଠନ ମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ପଞ୍ଜୀକୃତ ସଭ୍ୟ ପରିଚାଳନା କମିଟି କୁ ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ କରି ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ପରିଚାଳିତ କରିଥାଆନ୍ତି । ମାସିକ ଦରମା ଭିତ୍ତିରେ ନିୟୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଗାଇଡମାନେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବା ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ବୁକିଂ କରିବା, ଅର୍ଥ ଆଦାୟ, ବିଭିନ୍ନ ପାଉଣା ଦାଖଲ ଏବଂ ଯାତ୍ରାର ମୋଟାମୋଟି ସଂଯୋଜନା କରିଥାଆନ୍ତି । ପରିବେଶ-ପର୍ଯ୍ୟଟନ କେନ୍ଦ୍ରରେ ସଭ୍ୟମାନେ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗାଇଡମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଆନ୍ତି ଓ କ୍ରମିକ ସଂଖ୍ୟା ଆଧାରରେ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଡଙ୍ଗାଗୁଡ଼ିକର ବୁକିଂ କରାଯାଇଥାଏ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଡଙ୍ଗାକୁ ନିୟୋଜିତ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥାନ୍ତି । ଫଳରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଭାବରେ ଲାଭ ମିଳିଥାଏ ।

ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କର ସଂପୃକ୍ତ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣୀ ଓ ବିଭିନ୍ନ ନିୟମ କାନୁନ ଅଧୀନରେ ସଂପୃକ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ପକ୍ଷମାନଙ୍କ ସହମତି ଭିତ୍ତିରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଧାରିତ ପରିବେଶ-ପର୍ଯ୍ୟଟନ କେନ୍ଦ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ ।

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ପରିବେଶ ସଂରକ୍ଷଣ ଏବଂ ହ୍ରଦ ଓ ଏହା ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱ ଅଞ୍ଚଳର ସାମଗ୍ରିକ ବିକାଶ କରିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଜଙ୍ଗଲ ଓ ପରିବେଶ ବିଭାଗ ଅଧୀନରେ ୧୯୯୧ ମସିହାରେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଗଠିତ

ହୋଇଅଛି । ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଧାରିତ ପରିବେଶ-ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେଇ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଭିଡିଓଫିର ବିକାଶ ଯଥା ଜେଟି ଓ ସଂଯୋଗ ରାସ୍ତା, ପରିଦର୍ଶକ କେନ୍ଦ୍ର, ତୃଷ୍ଣବିନ୍ ନିର୍ମାଣ ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଅଛି । ଏଥିସହିତ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗାଈଡ଼ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ମହ୍ୟଜୀବାମାନଙ୍କ ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ତାଲିମ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଇବା ସହିତ ମଧ୍ୟ ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଏକ ନିୟମାବଳୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛନ୍ତି ।

ଲାଭ ବଞ୍ଚନ ପଦ୍ଧତି ଓ ଏହାର ଉପକାରିତା :

ପୂର୍ବରୁ ହ୍ରଦର ବାହ୍ୟ ନଳୀରୁ ମାଛଧରି ମହ୍ୟଜୀବାମାନେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । ମାଛଧରାରୁ ମିଳୁଥିବା ଆୟ ପରିବାର ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହେଉ ନଥିଲା । ଫଳରେ ଗାଁ ଗାଁ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଦୁର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନୁଥିଲା । ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନୂତନ ମୁହାଁଣ ଖୋଳାଯିବା ଦ୍ଵାରା ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଇରାଦ୍ଵାର ଡଲ୍‌ଫିନ୍‌ଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ଏକ ବିକଳ ଆୟର ଉତ୍ସ ମିଳୁଥିବାରୁ, ଏହା ମହ୍ୟଜୀବାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଖୁସି ଆଣିଦେଇଅଛି । ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ତମ ସୁବିଧାକାଳୀନ ଓ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଲାଭ ମିଳିପାରୁଛି ।

ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ପର୍ଯ୍ୟଟନରୁ ମିଳୁଥିବା ଲାଭର ସମବଞ୍ଚନ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବେଶ-ପର୍ଯ୍ୟଟନ କେନ୍ଦ୍ରର ସୁଚ୍ଚତା ରହିବା ଦ୍ଵାରା ପରିଚାଳନା ମଜବୁତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରତି ତଙ୍ଗା ଭଡାରୁ ବିକାଶ ଦେଇ ହିସାବରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଅର୍ଥ ଆସୋସିଏସନ୍ ବ୍ୟାଙ୍କ ଆକାଉଣ୍ଟରେ ଜମା କରନ୍ତି । ବର୍ଷ ଶେଷରେ ଏଥିରୁ ମିଳୁଥିବା ଲାଭକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମାନ ଭାବରେ ବଞ୍ଚନ କରାଯାଇଥାଏ । ଏହାଦ୍ଵାରା ସାମାଜିକ ସଦ୍‌ଭାବ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ସହିତ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ରହିପାରୁଅଛି । ଗାଁ ଗାଁ ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବା ଦୁର୍ଯ୍ୟ ସଂଗଠନ ଦ୍ଵାରା ସମାଧାନ କରାଯାଉଅଛି । ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଧାରିତ ପରିବେଶ-ପର୍ଯ୍ୟଟନ କେନ୍ଦ୍ରର ବିକାଶ ଘଟିବା ଦ୍ଵାରା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ବ୍ୟବସାୟର ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି । ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାଭାଷୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶ୍ରୁଥିବାରୁ ଏହି ଗ୍ରାମମାନଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ବହୁଭାଷୀ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରକୁ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ତଙ୍ଗା ଚଳାଇବାକୁ ଅନୁମତି ମିଳୁଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ କେତେକ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଏହି ନିୟମ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ନୁହେଁ । ଏହି ଗ୍ରାମମାନଙ୍କର ହାରାହାରି ଶତକଡ଼ା ୬୦ ଭାଗ ପରିବାର ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତିତ ସେମାନେ ମାଛଧରା ଓ ଆନୁସଙ୍ଗିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ୨୦୦ ପରିବାରର ୪୯୬ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଯୋଜିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଆୟ ମୁଖ୍ୟତଃ ତଙ୍ଗା ଭଡ଼ା ଦେବା, ପାର୍କିଂ ଶୁଳ୍କ ଆଦାୟ ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ବିକ୍ରିରୁ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ପାଞ୍ଚଟି ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଧାରିତ ପରିବେଶ-ପର୍ଯ୍ୟଟନ କେନ୍ଦ୍ର ତଙ୍ଗା ଭଡ଼ା ରୁ ବାର୍ଷିକ ୭ କୋଟି ୩୦ ଲକ୍ଷ ୯୬ ହଜାର ଟଙ୍କା ପାଇଥାଆନ୍ତି । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଶତକଡ଼ା ୫ ଭାଗ ଆସୋସିଏସନ୍‌ର ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ରଖାଯାଇଥାଏ ଯାହାକି ସାମାଜିକ ଉତ୍ସବ, ବିଦ୍ୟାଳୟ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଅନୁଦାନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟୟ କରାଯାଇଥାଏ । କେତକ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଗାଡ଼ି ଚାଳକ/ରୁର ପରିଚାଳକମାନଙ୍କୁ କମିଶନ ହିସାବରେ ଶତକଡ଼ା ୨୫ ଭାଗ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଆନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସାତପଡ଼ାର ଡଲ୍‌ଫିନ୍ ମଟର ବୋଟ ଆସୋସିଏସନ୍ କମିଶନ ପ୍ରଦାନକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିନଥାନ୍ତି ।

ଜଣେ ତଙ୍ଗା ମାଲିକ ବାର୍ଷିକ ପ୍ରାୟ ୬୪,୩୬୫ ରୁ ୧,୦୧,୬୩୦ ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଡ଼ାରୁ ଆୟ କରିଥାନ୍ତି । ଏକ ହିସାବ ଅନୁସାରେ ତଙ୍ଗା ଭଡ଼ା ଦେବା, ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟବସାୟ, ପାର୍କିଂ ଶୁଳ୍କରୁ ବାର୍ଷିକ ପ୍ରାୟ ୧୪୬.୬ ନିୟୁତ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ ହୋଇଥାଏ । ମାଛଧରା ସହିତ ମହ୍ୟଜୀବାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଅତିରିକ୍ତ ଆୟ ଅଟେ । ତେଣୁ ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଗୋଷ୍ଠୀଭିତ୍ତିକ ପରିବେଶ-ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁଁ ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ଜୀବନଶୈଳୀରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିବା ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ଉନ୍ନତି ହୋଇଅଛି ।

ତେବେ ଡଲଫିନ୍ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ଡଙ୍ଗାମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ନୂତନ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଅଛି । ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ଡଙ୍ଗାର ଶବ୍ଦ ପ୍ରଦୂଷଣ, ଡଙ୍ଗା ଚଳାଚଳ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ସମସ୍ୟା ଆଦି ନୂତନ ବିପଦ ରୂପେ ଉଭା ହୋଇଅଛି । ପ୍ରାୟ ୪ ଲକ୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିବା ଯୋଗୁଁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ କଠିନ ବର୍ଜ୍ୟବସ୍ତୁ ଫିଙ୍ଗିବା ଏକ ସମସ୍ୟା ହୋଇଅଛି ।

ଏଥିରୁ ଜଣାପଡୁଛି ଯେ, ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ବିଭିନ୍ନ ପରିବେଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କୁ ସାମିଲ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସଶକ୍ତିକରଣ କରିବା ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ମତକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇ ଉପକୂଳ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣର ସମନ୍ୱୟ ପରିଚାଳନା ଦ୍ୱାରା ସୁଫଳ ମିଳିପାରିବ । ହ୍ରଦ ପରିବେଶର ପୁନଃରୁଦ୍ଧାର ଦ୍ୱାରା ଜୈବ ବିବିଧତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟି ଉତ୍ପାଦିକତା ବୃଦ୍ଧି ହେବା ସହିତ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବିକାର ସୁରକ୍ଷା ଓ ସାମାଜିକ ତଥା ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି — ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ଏହାର ଏକ ଜୁଲନ୍ଦ ଉଦାହରଣ ।

□□□

ପ୍ରାଚୀନ ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହୀ,
ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଏଐତିହାସିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀ

ଡଃ କୃପାସିନ୍ଧୁ ଭଟ୍ଟ

ଚିଲିକା ଏସିଆ ମହାଦେଶର ସର୍ବବୃହତ କ୍ଷାରୀୟ ହ୍ରଦ, ଯାହାକି ଭାରତର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ହ୍ରଦ ଓଡ଼ିଶାର ତିନିଗୋଟି ଜିଲ୍ଲା ଯଥା ପୁରୀ, ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଓ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟାପ୍ତ । ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ବିମାନ ବନ୍ଦରଠାରୁ ବାଲୁଗାଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ୧୦୦ କି.ମି. ଦୂରତାରେ ଏବଂ ୫ ନଂ ଜାତୀୟ ରାଜପଥ ଓ ବାଲୁଗାଁ ରେଳଷ୍ଟେସନ ଠାରୁ ୧ ରୁ ୨ କି.ମି. ଦୂରତାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ଏକ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ରାମସର୍ ଆଦୁଭୂମିସ୍ଥଳୀ ।

ଚିଲିକା ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦରେ ଭରପୂର । ଏହା ସାହିତ୍ୟିକ, ଭାବୁକ, ଲେଖକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଲେଖା ଓ ଗବେଷଣାରେ ପ୍ରଭୂତ ଉପାଦାନ ଯୋଗାଇ ଦେଇଆସିଅଛି । ହ୍ରଦଟି ପ୍ରାକୃତିକ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଓ ଜୈବବିବିଧତା ନିମନ୍ତେ ଭାରତ ତଥା ବିଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ପରିଚିତ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ହେଉଛି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାତିର ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି, କଙ୍କଡ଼ା, ପକ୍ଷୀ, ଡଲଫିନ୍, ମେରୁଦଣ୍ଡୀ ଓ ଅମେରୁଦଣ୍ଡୀ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଏକ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ବାସୋପଯୋଗୀ ସ୍ଥଳୀ । ଉପରୋକ୍ତ ବିଷୟ, ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ, ବିଭିନ୍ନ ଜାତୀୟ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସର୍ବେକ୍ଷଣ କରାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଥିବା “ଚିଲିକା ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ସୂଚନା ପତ୍ର”ରେ ପର୍ଯ୍ୟବେଷିତ ହୋଇଅଛି ।

ଉପରଲିଖିତ ବିଶେଷତ୍ଵ ବ୍ୟତୀତ ହ୍ରଦର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ, ଏହାର ତଟ ଦେଶରେ ବାସ କରୁଥିବା ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଲକ୍ଷରୁ ଅଧିକ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଅଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ହ୍ରଦର ଯୋଗଦାନ କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ । ଓଡ଼ିଶା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମାନଚିତ୍ରରେ ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ମଣ୍ଡନ କରିଅଛି । ଶୀତ ଋତୁରେ ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀ ସମାରୋହ, ଡଲଫିନ୍ ବିଚରଣ, ସୁସ୍ଵାଦୁ କଙ୍କଡ଼ା, ହ୍ରଦ କୁଳର ନାଲି କଙ୍କଡ଼ା, ତଟ ଦେଶସ୍ଥ ବିଭିନ୍ନ ଏଐତିହାସିକ ତଥା ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀ ଗୁଡ଼ିକ ପରିଦର୍ଶନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ କୋଣ ଅନୁକୋଣରୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଛୁଟି ଆସିଥାଆନ୍ତି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ, ବିଦେଶରୁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଚିଲିକାର ଜୈବବିବିଧତା, ଡଲଫିନ୍, ପକ୍ଷୀ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୂଶଳତା ବିଷୟରେ ଅନୁଧ୍ୟାନକରି ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ ନିମନ୍ତେ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ହ୍ରଦ ଓ ନିକଟସ୍ଥ କେତକ ଦର୍ଶନୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀ ବିଷୟରେ ଏଠାରେ ଅବତାରଣା କରାଯାଇ ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ଜୀବନ

ଜୀବିକା ଉପରେ କିଛି ଆଲୋକପାତ କରିବାର ଏହା ଏକ ପ୍ରୟାସ ମାତ୍ର । ଚିଲିକା ହ୍ରଦକୁ ୪ ଗୋଟି ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି । ଯଥା ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ, କେନ୍ଦ୍ରାଞ୍ଚଳ, ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ ଓ ବାହ୍ୟନାଳୀ । ତେଣୁ ଏଠାରେ ହ୍ରଦର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଏଐତିହାସିକ ତଥା ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ସମ୍ୟକ୍ ଧାରଣ ଦିଆଯାଉଅଛି ।

ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର କାଳୀଜାଲ ମନ୍ଦିରର ଦକ୍ଷିଣରୁ ରମ୍ଭା ଓ ପାଲୁର କେନାଲ ବ୍ୟାପ୍ତ ଅଂଚଳକୁ ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ କୁହାଯାଏ । ଏହି ଅଂଚଳରେ ଏଐତିହାସିକ ପାଲୁର କେନାଲ, ଚଢେଇଗୁହା, ବେକନ୍ ଦ୍ୱୀପ (Becon's island), ବଡ଼କୁଦା, ସାନକୁଦା ଓ ଏହାର ତୀରଦେଶରେ ନାରାୟଣୀ ମନ୍ଦିର ଅବସ୍ଥିତ ।

ପାଲୁର କେନାଲ

ଏହି କେନାଲଟି ୧୮୬୬ ମସିହାରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖୋଳାଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ “ସାହେବ” କେନାଲ କୁହାଯାଏ । ଏହାର ମୂଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ନ’ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କୁ କାମ ଯୋଗାଇଦେବା । ଏହି ୧୪ କି.ମି. ଲମ୍ବ କେନାଲ ଖୋଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ସେ ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ୨୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଅନ୍ୟ ଦୂରଦର୍ଶୀ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ନୈବାଣିଜ୍ୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ରୁଷିକୁଲ୍ୟା ମୁହାଣ ସହିତ ରମ୍ଭା Bay ର ସଂଯୋଗୀକରଣ, ଯଦ୍ୱାରା ମାତ୍ରାସ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସୀର ପ୍ରଦେଶ ସହିତ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରେସିଡେନ୍ସୀର ବିହାର, ଓଡ଼ିଶା ଓ ବଙ୍ଗଳା ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର ବୃଦ୍ଧି ଓ ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟକୁ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରୁ ରୁଷିକୁଲ୍ୟା ମୁହାଣ ଦେଇ ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ାର ଅବାଧ ଯାତାୟତ ।

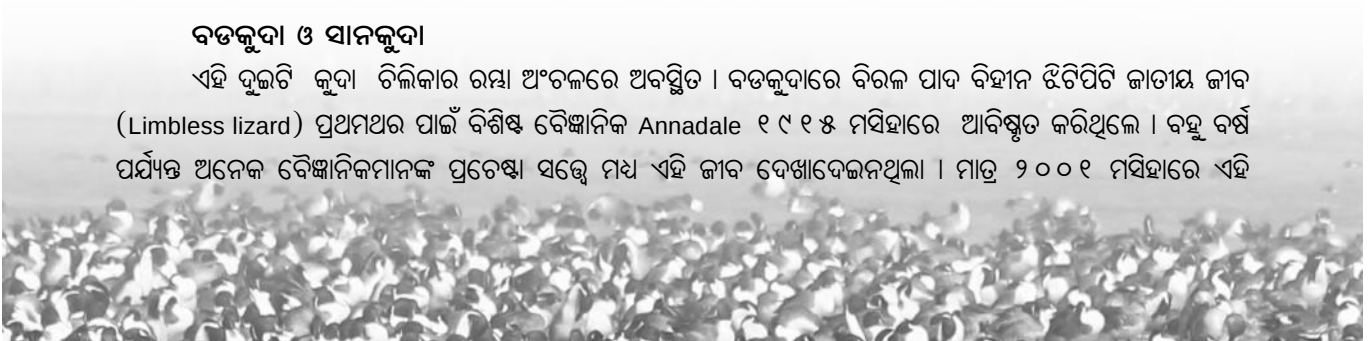

ବେକନ୍ ଦ୍ୱୀପ (Becon's island)

ଏହା ରମ୍ଭା ଓ.ଟି.ସି. ହୋଟେଲ ଠାରୁ ମାତ୍ର ୩ କି.ମି. ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପ୍ରକୃତରେ ଏହା ହେଉଛି ଏକ ବୁଡ଼ି ରହିଥିବା ପଥର ଏବଂ ଏହାର କିଛି ଅଂଶ ଜଳ ଉପରକୁ ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ହ୍ରଦର ରମ୍ଭା ଅଂଚଳରେ ନୈମିକା ଚଳାଚଳରେ ଏହା ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନାଧୀନ ଗଞ୍ଜାମର ତତକାଳୀନ ଜିଲ୍ଲାପାଳ Snodgrass କି ସମୟରେ କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଫାଇଲ୍ ଓ ନଥିପତ୍ର ଧରି ତତ୍ତ୍ୱାବଧି ରମ୍ଭାରୁ ବଡ଼କୁଦା ଦ୍ୱୀପକୁ ଯିବା ସମୟରେ ଉକ୍ତ ପଥରରେ ବାଡେଇହୋଇ ବୁଡ଼ିଯାଇଥିଲା । ଯାହା ଫଳରେ କି ଉକ୍ତ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ନିଲୟିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସକମାନେ ସେଠାରେ ଉକ୍ତ ପଥର ଉପରେ ଏକ ସ୍ତମ୍ଭ ତିଆରି କରି ସେଥିରେ ଆଲୋକର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ଲୁଣା ଜଳବାୟୁ ହେତୁ ଉକ୍ତ ସ୍ତମ୍ଭର କିଛି ଅଂଶ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଯାହାକି ରାଜ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ମରାମତି କରାଯାଇଅଛି । ଏହି ସ୍ଥାନରୁ ହ୍ରଦର ରମ୍ଭା ଜଳରାଶିର ଦୃଶ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋରମ ।

ବଡ଼କୁଦା ଓ ସାନକୁଦା

ଏହି ଦୁଇଟି କୁଦା ଚିଲିକାର ରମ୍ଭା ଅଂଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବଡ଼କୁଦାରେ ବିରଳ ପାଦ ବିହୀନ ଝିଡିପିଟି ଜାତୀୟ ଜୀବ (Limbless lizard) ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ବିଶିଷ୍ଟ ବୈଜ୍ଞାନିକ Annadale ୧୯୧୫ ମସିହାରେ ଆବିଷ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ବହୁ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଜୀବ ଦେଖାଦେଇନଥିଲା । ମାତ୍ର ୨୦୦୧ ମସିହାରେ ଏହି

ଜୀବ ପୁଣି ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି କୁଦାରେ ବ୍ରିଟିଶ ଅମଳର ଏକ ଭଙ୍ଗା କୋଠାଘର ଏବଂ ଗୋଟିଏ ପୋଖରୀ ରହିଛି । ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଅବସର ବିନୋଦନ ସମୟରେ ଉକ୍ତ କୋଠାଘରକୁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଏହାର ନାମ “Breakfast island” ଦେଇଥିଲେ । ବଡ଼କୁଦାରେ “*Cassipourea ceylanica*” ନାମରେ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଲୁଣା ବୃକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୋଇଥାଏ । ଏହି କୁଦା ନିକଟରେ ଅନ୍ୟ ଏକ କୁଦା ରହିଛି ଯାହାର ନାମ “ସାନକୁଦା” । ସେଠାରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାତିର ବୃକ୍ଷ ରହିଅଛି ।

ଚଢେଇଗୁହା

ଏହି ପାହାଡ଼ଟି Becon's island ରୁ ୧ କି.ମି. ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବ୍ରିଟିଶମାନେ ଏହାର ଅନ୍ୟ ଏକ ନାମ “Honeymoon island” ଦେଇଥିଲେ । ଏଠାରେ ଥିବା ବଡ଼ ବଡ଼ ପଥରଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାତିର ମାଛମାନେ ଅବାଧରେ ଚଳପ୍ରଚଳ କରନ୍ତି ଓ ପଥର ଦେହରେ ଲାଗିଥିବା ଶୈବାଳ ଖାଇଥାଆନ୍ତି । ଏହି ପାହାଡ଼ଟି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ ରାଜିରେ ସୁଶୋଭିତ । ଏଠାରେ ରାଜ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଏକ “ଡାୟନୋସରସ୍” ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଅଛି ।

ମାଳତୀ କୁଦା

ଏହି କୁଦାଟି ପଥରା ଗ୍ରାମ ଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୧ କି.ମି. ଦୂରରେ ଚିଲିକା ମୁଣ୍ଡରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଏକ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଛନ୍ତି । ଏହି କୁଦାର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଡଲଫିନ୍ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏଠାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଡଲଫିନ୍ ଦେଖି କାଳିଜାଇ ମନ୍ଦିରକୁ ବୁଲିଯାଇଥାଆନ୍ତି ।

କାଳିଜାଇ

ଏହି ପାହାଡ଼ ଚିଲିକାର କେନ୍ଦ୍ରାଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ବଡ଼କୁଳ ଓ.ଟି.ଡି.ସି. ହୋଟେଲ ଠାରୁ ୭ କି.ମି. ଓ ବାଲୁଗାଁ ଠାରୁ ୧୫ କି.ମି. ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ କାଳିଜାଇ ମନ୍ଦିର ରହିଛି ଯେଉଁଥିରେ କି କାଳିଜାଇ ଓ ଗଙ୍ଗା ଦେବୀ ଠାକୁରାଣୀ ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି । ଏହି ପାହାଡ଼ଟି ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିଅଛି । ଶୀତଦିନରେ ଏଠାକୁ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରତି ବର୍ଷ ମକର ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଏଠାରେ ଏକ ବଡ଼ ମେଳା ଲାଗିଥାଏ । କାଳିଜାଇ ହେଉଛନ୍ତି ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବୀ ।

ନଳବଣ

ଏହା ଚିଲିକା ହ୍ରଦ କେନ୍ଦ୍ରାଞ୍ଚଳର ଏକ ମନୋରମ ସ୍ଥାନ । ଏହାର ଆୟତନ ୧୫.୩ ବର୍ଗ କି.ମି. । ବର୍ଷାଦିନେ ଅଞ୍ଚଳଟି ପାଣିରେ ବୁଡିଯାଇଥାଏ । ଶୀତ ଦିନରେ ପାଣି କମିଯିବା ପରେ ଏଠାକୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବିଦେଶାଗତ ପକ୍ଷୀମାନେ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ୧୯୮୨ ମସିହାରେ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଏହାକୁ ଏକ “ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ” ରୂପେ ଘୋଷଣା କରାଇଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନମନ୍ତେ ତିନିଗୋଟି ଖୁବ୍ ଟାଣ୍ଡର ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଅଛି । ଏହି ଟାଣ୍ଡରଗୁଡ଼ିକୁ ସବୁ ନାଳୀ ଦ୍ଵାରା ସଂଯୋଗ କରାଯାଇଅଛି । ଏଠାରେ ଶୀତ ଦିନରେ ପ୍ରାୟ ୫ ଲକ୍ଷ ପକ୍ଷୀ ସମାଗମ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦିନରେ ଘନତାଳ ଗଙ୍ଗୋଲ ପକ୍ଷୀ (River tern) ବହୁତ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଣ୍ଡା ଦେଇଥାନ୍ତି । ନଳବଣକୁ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଶୀତ ଦିନରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପରିଦର୍ଶନ କରିଥାଆନ୍ତି ।

କଳିମୁଗେଶ୍ଵର

ଏହି ପାହାଡ଼ଟି ବାଲୁଗାଁଘାଟ ଠାରୁ ୨ କି.ମି. ଦୂରତାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ଉପରିଭାଗରେ ଏକ ପଥର ଦୀପ ରହିଅଛି । କ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ ସମୟରେ ରାତିରେ ଏଠାରେ ଦୀପ ଜଳାଇ ନାବିକମାନଙ୍କୁ ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହାର ପାଦ ଦେଶରେ ଏକ ପୁରାତନ ଶୈବ ମନ୍ଦିର ରହିଅଛି । କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦିନମାନଙ୍କରେ ଏଠାକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସହିତ ବହୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ଏହି ପାହାଡ଼ଟିରେ ବୃକ୍ଷରୋପଣ କରାଯାଇ ସବୁଜିମା କରାଯାଇଛି । ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ହ୍ରଦର ଦୃଶ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନ ମୁଗ୍ଧକର ।

କାଙ୍କଶକୁଦା ଓ ଭାସରା ମୁଣ୍ଡିଆ

ସାନ ନଈ ଗ୍ରାମଠାରୁ ଏହି ଦୁଇଟି ସ୍ଥାନ ପ୍ରାୟ ୧.୫ କି.ମି. ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । କାଙ୍କଶକୁଦାରେ, ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କର ସହଯୋଗରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାତିର ବୃକ୍ଷରୋପଣ କରାଯାଇଅଛି । ପୁରାତନ ସମୟରେ ଏହି କୁଦାର କାଙ୍କଶ, ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରୋଷଶାଳାକୁ ଯାଉଥିଲା । ତେଣୁ କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟ ଚିଲିକା ଖଣ୍ଡ କାବ୍ୟରେ ୧୮୯୨ ମସିହାରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ;

“ତରଙ୍ଗବେଷିତ କାଙ୍କଶ ଶିଖରୀ

ଆଦ୍ୟ’ଲେ ଯା’ର ତରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣକରି

ବର୍ଷେ ବର୍ଷେ ହ୍ରଦ ବିହାରୀ ଧାବରେ

ଆଦରେ ପ୍ରେରନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ରୋଷଘରେ”।

ଏହାର ସନ୍ନିକଟରେ ଭାସରା ମୁଣ୍ଡିଆ ପାହାଡ଼ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ପାହାଡ଼ରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାତିର ବୃକ୍ଷରାଜି ସହିତ ବିଲୁଆ, ନେଉଳ, ସାପ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବଜନ୍ତୁ ବାସ କରିଥାଆନ୍ତି । ଏହି ଦୁଇ ସ୍ଥାନରେ ଶୀତ ଋତୁରେ ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସି ବଣଭୋଜି କରିଥାଆନ୍ତି ।

ଭଗବତୀ ମନ୍ଦିର

ବାଲୁଗାଁ ଠାରୁ ପଶ୍ଚିମକୁ ୫ କି.ମି. ଦୂରରେ ବାଣପୁରରେ ଭଗବତୀ ମନ୍ଦିର ରହିଅଛି । ଏହା ଏକ ଆଦ୍ୟାଶକ୍ତି ପୀଠ । ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଚିଲିକା ବୁଲିବା ପରେ ଭଗବତୀ ମନ୍ଦିର ପରିଦର୍ଶନ କରିଥାଆନ୍ତି ।

ହରିହରେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର

ଏହି ମନ୍ଦିରଟି ଚିଲିକା ନିକଟସ୍ଥ ନଇରୀ ଗ୍ରାମରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ମନ୍ଦିରରେ ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ ଉଭୟେ ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି । ମାଦଳା ପାଞ୍ଜି ଅନୁସାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁସଲମାନ ଶାସନ ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରା ପାତାଳୀ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରୁ ତଙ୍ଗା ଯୋଗେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଏହି ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ବର୍ଷ ପୂଜା ପାଉଥିଲେ । ଏଠାରେ ତିନିଗୋଟି ଆସ୍ଥାୟୀ ସିଂହାସନ ରହିଅଛି । ଏହି ମନ୍ଦିର ବିଶ୍ୱ ବ୍ୟାଙ୍କ ସହାୟତା ପ୍ରାପ୍ତ ଓଡ଼ିଶା ସମନ୍ୱିତ ଉପକୂଳ ପରିଚାଳନା ଯୋଜନାଙ୍କ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତାରେ ସଂସ୍କୃତି ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ମରାମତି କରାଯାଇଅଛି । ନଇରୀ ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ଚିଲିକାକୁ ଲାଗି ଏକ ଝରଣା ଅଛି ଯାହାର ନାମ ‘ଜମୁନା ଝର’ । କୁହାଯାଇଥାଏ ଯେ, ଏହିଠାରେ ମହାପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ନୈମିକାରୁ ଓହ୍ଲାଇଥିଲେ । ଯଦିବା ଏହା ଚିଲିକାକୁ ଲାଗିଛି, ତଥାପି ଏଠାରୁ ପ୍ରଚୁର ମଧୁର ଜଳ ମିଳିଥାଏ ।

ମଙ୍ଗଳାଯୋଡ଼ି

ଏହି ଗ୍ରାମଟି ଚିଲିକାର ଉତ୍ତରାଂଚଳରେ ଓ ୫ ନଂ ଜାତୀୟ ରାଜପଥ ଠାରୁ ୫ କି.ମି. ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାତିର ଜଳଜ ଉଦ୍ଭିଦ ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ଏହି ଜଳଜ ଉଦ୍ଭିଦ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପ୍ରଜାତିର ସ୍ଥାନୀୟ ତଥା ବିଦେଶାଗତ ପକ୍ଷୀମାନେ ଶୀତ ଋତୁରେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଏହି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର କଳରାବରେ ଚିଲିକା ମୁଖରିତ ହୋଇଥାଏ । ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଅନୁଦାନରେ ଏଠାରେ ସ୍ଥାନୀୟ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦିଆଯାଇ କାତମରା ତଙ୍ଗାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ପକ୍ଷୀ ଅଂଚଳକୁ ବୁଲାଇ ନିଆଯାଇଥାଏ, ଯାହାକି ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ (Eco-tourism)ର ଅଂଶବିଶେଷ । ଏହି ଅଂଚଳକୁ ବିଶେଷତଃ ପକ୍ଷୀ ବିଶାରଦ, ପ୍ରକୃତିପ୍ରେମୀ ଓ ଗବେଷକମାନେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ଆସିଥାଆନ୍ତି ।

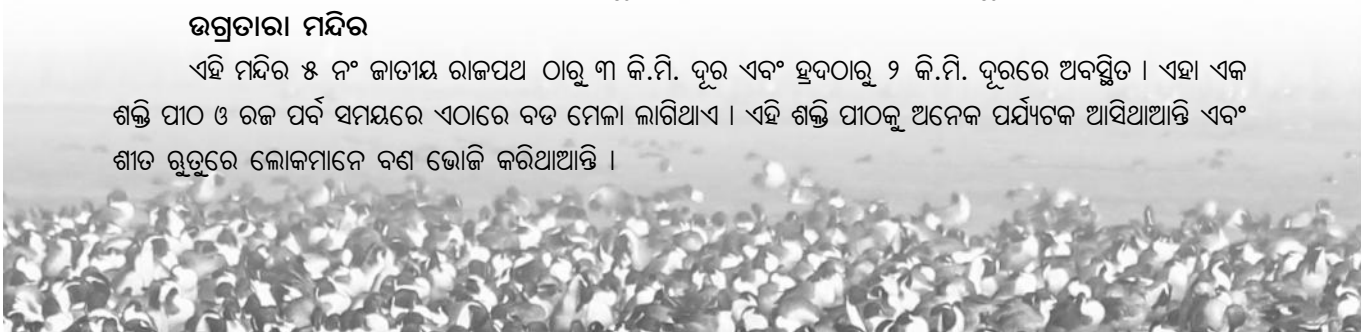

ବାବା ଉତ୍ତବ ଦାସ ମନ୍ଦିର

ଏହି ମନ୍ଦିରଟି ହୁଦର ଉତ୍ତରାଂଚଳରେ ଭୂଷଣପୁର ଗ୍ରାମ ନିକଟସ୍ଥ ପାହାଡ଼ର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ଏଠାରେ ମାଘ ମାସରେ ବଡ଼ ମେଳା ଲାଗିଥାଏ । ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ହୁଦର ଦୃଶ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋରମ । ଚିଲିକା କୂଳର ତୃଣରାଜି ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ଏକ ସବୁଜ ଗାଲିଚା ପରି ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୋଇଥାଏ । ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦାମାନେ ଭାବିଥାନ୍ତି ଯେ, ଯଦି ଉତ୍ତବ ଦାସଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧକାୟ ମନରେ ପୂଜା କରାଯାଏ, ତାହାଲେ ମନୋକାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ ।

ଉଗ୍ରତାରା ମନ୍ଦିର

ଏହି ମନ୍ଦିର ୫ ନଂ ଜାତୀୟ ରାଜପଥ ଠାରୁ ୩ କି.ମି. ଦୂର ଏବଂ ହୁଦଠାରୁ ୨ କି.ମି. ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ଏକ ଶକ୍ତି ପୀଠ ଓ ରଜ ପର୍ବ ସମୟରେ ଏଠାରେ ବଡ଼ ମେଳା ଲାଗିଥାଏ । ଏହି ଶକ୍ତି ପୀଠକୁ ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଶୀତ ଋତୁରେ ଲୋକମାନେ ବଣ ଭୋଜି କରିଥାଆନ୍ତି ।

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ବାହ୍ୟନାଳୀରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଦର୍ଶନୀୟ ତଥା ଐତିହାସିକ ସ୍ଥାନ ରହିଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ବରୁଣକୁଦା, ଚଉବରଦେବ ମନ୍ଦିର, ନବଗ୍ରହ, ଭବକୁଣ୍ଡଲେଶ୍ବର ମନ୍ଦିର, ମାଣିକପାଟଣା ଓ ଭଗବାନପୁର ମସଜିଦ୍ ।

ବରୁଣକୁଦା

ଏହା ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ସାତପଡା ନିକଟସ୍ଥ ମଗରମୁଖୀ ଅଂଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଲୋକ କଥା ଅନୁଯାୟୀ, ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ଏକ ମନ୍ଦିର ଥିଲା ଯେଉଁଥିରେ ବରୁଣ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯାଉଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଉକ୍ତ ମନ୍ଦିର ଧ୍ବସ୍ତ ପାଇଯାଇଥିଲା । ସ୍ଥାନୀୟବାସିନ୍ଦାମାନେ ଏଠାରେ ଏକ ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପନ କରି ବରୁଣ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁଛନ୍ତି ।

ଚଉବର ଦେବ ମନ୍ଦିର

ଏହା ବାହ୍ୟନାଳୀର ଆଳୁପାଟଣା ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଏକ ପୁରାତନ ଶୈବ ମନ୍ଦିର ରହିଅଛି । ଏହିଠାରେ ଚିଲିକା “ଚଉବରଗଣ୍ଡ” ରହିଅଛି ଯେଉଁଠି କି ତଳଫିନ୍ ମାନେ ବହୁଳଭାବରେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅତ୍ୟଧିକ ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ଡଙ୍ଗା ଯାତାୟାତ ହେତୁ ସେଠାରେ ଅଧିକ ତଳଫିନ୍ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉନାହାନ୍ତି । ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଚିଲିକା ମୁହାଣକୁ ବୁଲି ଯିବା ବାଟରେ ଏହି ମନ୍ଦିରକୁ ପରିଦର୍ଶନ କରିଥାଆନ୍ତି । ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ସୁବିଧା ନିମନ୍ତେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏଠାରେ ପରିଶ୍ରାଗାର ଓ ପାଇଖାନାର ସୁବିଧା କରିଛନ୍ତି ।

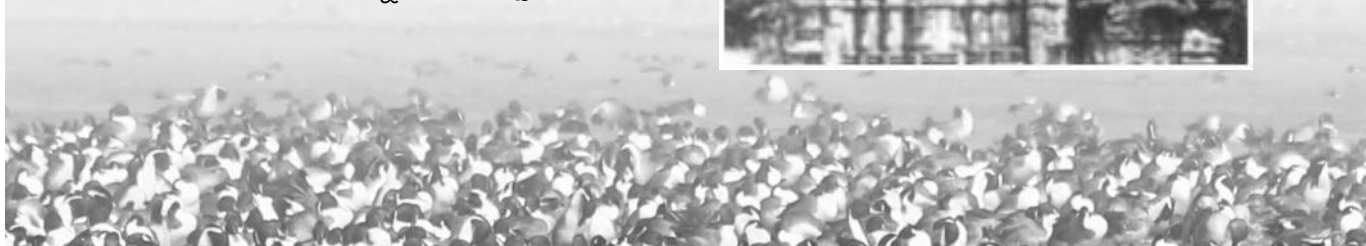
ଚକନାସୀର ନବଗ୍ରହ

ଏହି ସ୍ଥାନଟି ଚିଲିକାର ବାହ୍ୟନାଳୀର ଆଳୁପାଟଣା ଗ୍ରାମଠାରୁ ୧ କି.ମି. ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ନବଗ୍ରହଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତୀ ରହିଅଛି । ଐତିହାସିକ ପ୍ରଫେସର କରୁଣାସାଗର ବେହେରାଙ୍କ ମତରେ ଏହା ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଅଟେ । ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଚିଲିକା ମୁହାଣ ବୁଲି ଯିବା ସମୟରେ ଏହି ସ୍ଥାନ ପରିଦର୍ଶନ କରିଥାଆନ୍ତି ।

ଭବକୁଣ୍ଡଲେଶ୍ବର ମନ୍ଦିର

ଏହି ମନ୍ଦିରଟି ବାହ୍ୟନାଳୀର ଗବକୁଣ୍ଡ ଗ୍ରାମ ନିକଟସ୍ଥ ଏକ ପୁରାତନ ଶୈବ ମନ୍ଦିର ଯାହାକି ବାର ଶହ କିମ୍ବା ତେର ଶହ ଶତାବ୍ଦୀରେ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା । ପୂର୍ବ କାଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ସାଧବପୁଅମାନେ ଦରିଆପାରି ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆର କାମ୍ବୋଡ଼ିଆ, ଭିଏତ୍‌ନାମ, ଚାଇନା, ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା ପ୍ରଭୃତି ଦେଶକୁ ଯାଉଥିଲେ । ସେମାନେ ନୌଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିବା ସମୟରେ ଶୈବ ଉପାସନା ଓ ଶକ୍ତି ଉପାସନା ପଢ଼ିଥାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନେ ବୋଧେ ଏହି ଶୈବ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ ଏବଂ ବେପାର ବାଣିଜ୍ୟକୁ ଯିବା ସମୟରେ ଏଠାରେ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରୁଥିଲେ ।

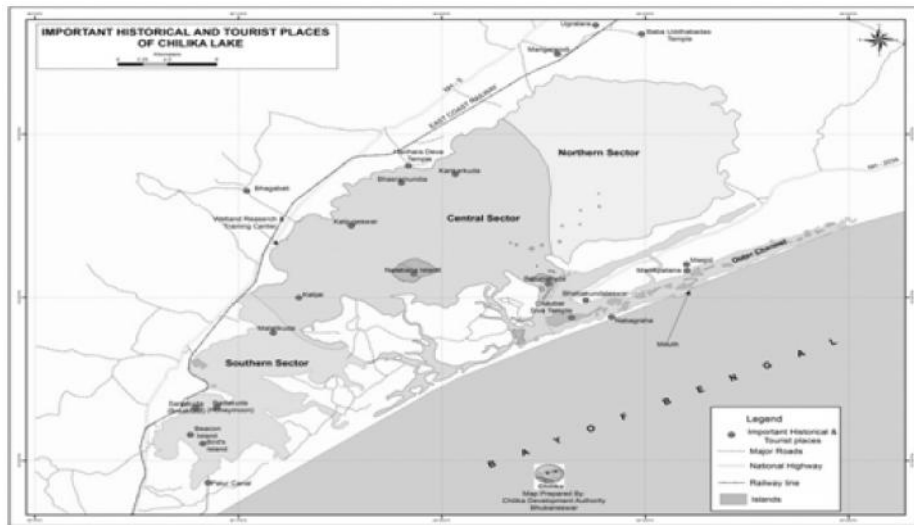

ମାଣିକ ପାଟଣା

ଏହା ଚିଲିକାର ବାହ୍ୟନାଳୀରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଲୋକ କଥା ଅନୁସାରେ ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ କାଞ୍ଚି ଅଭିଯାନବେଳେ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ବଳଭଦ୍ର ଏହି ସ୍ଥାନରୁ ମାଣିକ ଗଉଡୁଣୀଠାରୁ ଦହି ଖାଇ ତାଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରିକା ଦେଇଥିଲେ । ତେଣୁ ରାଜା “ମାଣିକା” ନାମରେ ଏହି ଗ୍ରାମକୁ ମାଣିକପାଟଣାରେ ନାମିତ କରିଥିଲେ । ପୁରାତନ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଗେଜେଟିୟର ଅନୁସାରେ ଏଠାରେ “ମାଣିକପାଟଣା ବନ୍ଦର” ଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକମାନେ ଏହି ବନ୍ଦରର ଦେଖାଶୁଣା ନିମନ୍ତେ ମିଃ ମିନିଟିନିଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ (Master Attendant) ଭାବରେ ଅବସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ Minchin ସାହେବଙ୍କର ଅଫିସଗୃହର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଏଠାରେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ । ଏହି ବନ୍ଦରରୁ ଓଡ଼ିଶାର ସାଧବପୁଅମାନେ ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଅନେକ ଦେଶକୁ ବାଣିଜ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଯାଉଥିଲେ । ଭାରତୀୟ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ଏହି ଅଂଚଳ ଖୋଳାଯାଇ ଚୀନ ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ମୂର୍ତ୍ତିକା ପାତ୍ର ଓ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରା ପାଇଥିଲେ ।

ଭଗବାନପୁର ମସଜିଦ୍

ଏହା ଚିଲିକା ବାହ୍ୟନାଳୀର ଭଗବାନପୁର ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଉଭୟେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନମାନେ ଆସି ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କରିଥାଆନ୍ତି । ଏହି ମସଜିଦ୍‌ର ଦ୍ୱାର ମୁହଁ ତିନି ମାଛ ହାତରେ ତିଆରି ହୋଇଅଛି । କୁହାଯାଇଥାଏ ଯେ, ବଙ୍ଗଳାର ନବାବ (ବର୍ତ୍ତମାନ ବଙ୍ଗଳା ଦେଶ) ମିଃ ସୁଜା ଖାଁ, ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କରିଥିବା ସମୟରେ ଏହି ମସଜିଦ୍ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ଏଠାକୁ ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ବୁଲି ଆସିଥାଆନ୍ତି ।

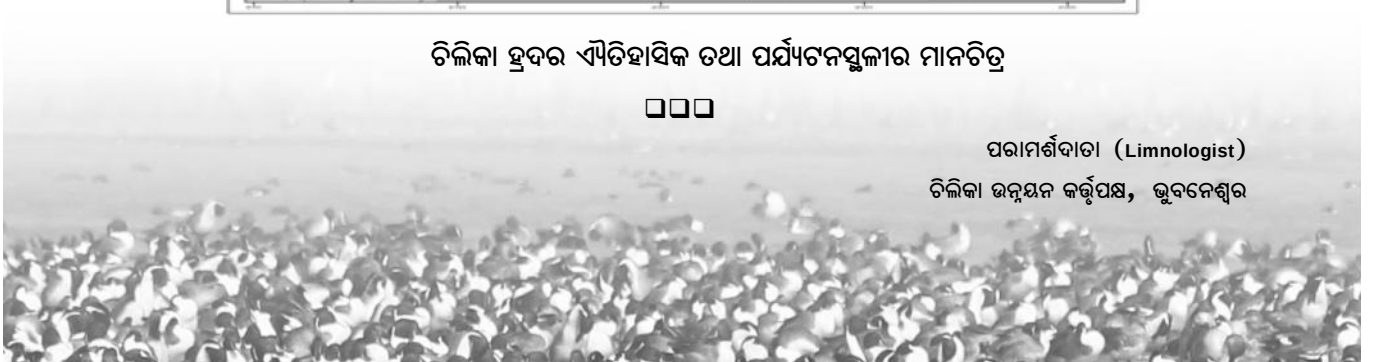

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଐତିହାସିକ ତଥା ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀର ମାନଚିତ୍ର

□□□

ପରାମର୍ଶଦାତା (Limnologist)

ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ପାଇଁ ମୋ ପରିକଳ୍ପନାର ପାରିକୁଦ

ଗଙ୍ଗାଧର ଦାଶ

ଏସିଆ ମହାଦେଶର ବୃହତମ ଖାରିପାଣି ହୃଦଭାବେ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଥିବା ମରାଳ ମାଳିନୀ ନିଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକାର ସୃଷ୍ଟିର ରହସ୍ୟ, ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ଓ ଏହାର ପ୍ରାକୃତିକ, ଭୌତିକ ତଥା ରାସାୟନିକ ଅବସ୍ଥା ଜୈବବିବିଧତା ଏବଂ ଏହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଚଳୁଥିବା ସ୍ଥାନୀୟ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବି, ଅଣମତ୍ସ୍ୟଜୀବି ପରିବାରମାନଙ୍କର ଜୀବନଶୈଳୀକୁ ନେଇ ଯେଉଁସବୁ ତଥ୍ୟ ପ୍ରଚାର ପ୍ରସାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପତ୍ରପତ୍ରିକା ମାଧ୍ୟମରେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି, ତାଠାରୁ ଅଧିକ କିଛି ତଥ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ ଲେଖା ଲେଖି ପାରିବି ସେ ଦୃଷ୍ଟି କରିବି ନାହିଁ । ସେ ସମସ୍ତ ତଥ୍ୟ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ବୈଜ୍ଞାନିକ, ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରାହକ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧିଜୀବିମାନଙ୍କର ଦିନକର ନୁହେଁ କି ମାସକର ନୁହେଁ, ଅନେକ ବର୍ଷର କଷ୍ଟଲାଭ ଫଳ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ପୂର୍ବ ବର୍ଷ ଭଳି ସାତପତା ଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବାକୁ ଥିବା ୨୦୧୭ ମସିହା ଚିଲିକା ମହୋତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ସ୍ମରଣିକା ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଖବର ମିଳିବା ପରେ, ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧଟି ଲେଖିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଛି । ଚିଲିକା ହୃଦ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାରିକୁଦ ଉପଦ୍ଵୀପର ଦୀର୍ଘ ଚଉବନ ବର୍ଷର ଅଧିବାସୀଭାବେ ମୋର ଯେଉଁ ଅନୁଭୂତି ଅନୁଭବ ଅଛି ଏବଂ ନିଜେ ନିଜର ତଜ୍ଞା ଚଳାଇ ଚିଲିକାର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଛୁଇଁ ପାରିଥିବାର ଯେଉଁ ସୌଭାଗ୍ୟ ପାଇଛି ତାକୁ ପାଥେୟ କରି ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣରେ ଆସିଥିବା ଭ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କର ଏକ ଅପହଂଚ ଅଂଚଳକୁ ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣିବାପାଇଁ ଏହା ଏକ ଛୋଟ ପ୍ରୟାସ ମାତ୍ର ।

ଯେଉଁ ଭାବୁକ, କବି, ରସିକ, ଗାଳ୍ପିକ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ ଜ୍ଞାନୀଗୁଣାଙ୍ଗନମାନେ ଅପରୂପା ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଆତ୍ମବିଭୋର ହୋଇ ଅତୀତରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଗଦ୍ୟ, ପଦ୍ୟ, ଛାନ୍ଦ, ଚଉପଦି ଆଦି ଲେଖିଥିଲେ ସେଥିପାଇଁ ହୁଏତ ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ କଷ୍ଟସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଇପାରେ ବା ଚିଲିକା କୁଳରେ ଥାଇ ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରିଥାଇ ପାରନ୍ତି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ କାବ୍ଧନିକ ଭାବନାକୁ ପରିପ୍ରକାଶ କରିଥାଇପାରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ବିତର୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ସାମଗ୍ରୀକ ଭାବେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଆଜିକାଲି ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଭାବେ ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ କେଟିରୁ ମୋଟରଚାଳିତ ଡଙ୍ଗାରେ ଚିଲିକା

ବୁଲାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରୟାସ କରାଯାଉଛି ସେ ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେତେବେଳେ ଆଦୌ ଉପଲବ୍ଧ ନଥିଲା । ମୋର ପିଲାବେଳ କଥା ମୁଁ କହୁଛି ଯେ ଚିଲିକା ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଚିଲିକା ବାହାର ଅଂଚଳର ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଚିଲିକା ପାଣିଭିତରକୁ ଯିବାପାଇଁ ହିଁ ଡରୁଥିଲେ ଜାଲ ଶାଶୁଘର ଯିବା କବିତା ଶୁଣିସାରିବା ପରେ । ସେ କବିତା ଏତେ ଜୀବନ୍ତ ଯେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଢ଼ିଲେ ଶୁଣିଲେ ବି ଦେହ ଶିହରା ଉଠେ, ଶୀତକଂଟା ମାରିଯାଏ, ଲୋମ ଟାଙ୍କୁରି ଉଠେ । ଏବେ ସେ କଥା ଲେଖୁ ଲେଖୁ ମୋର ସେଇ ଅବସ୍ଥା, ଅସରାଏ କାନ୍ଦିଲିଣି ଠାକୁରଙ୍କ ନାଁ ନେଇ କହୁଛି । ମୋର ବିବାହ ହୋଇଛି ଚିଲିକା ସେପାରିରେ, ବିବାହର ରୌପ୍ୟଜୟନ୍ତୀ ବି ସରିଗଲାଣି । ମାନେ ପଚାଶ ବର୍ଷ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ । ସେ ବିବାହ ଦିନ ଘଟଣାର ସ୍ମୃତି ଏବେ ବି ମୋ ମନରୁ ଲିଭିନି । ବଂଚିଥିଲେ ହୁଏତ ଆରବର୍ଷ ଲେଖିବି, କଥା ଦେଉଛି । ମୂଳ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଆସିବା, ସେତେବେଳେ କାତମରା ତଙ୍ଗା, ତଲେଇ ତଙ୍ଗା ହିଁ ଚିଲିକାରେ ଚଳପ୍ରଚଳ ହେଉଥାଏ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିଗରେ ଯିବାପାଇଁ ପବନ ଚଳାଚଳ ଅନୁକୂଳ ନଥିଲେ କାତ ମାରି ସ୍ୱଳ୍ପ ଦୂରତା ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ଅଧିକ ସମୟ ଲାଗିଯାଏ । ଆହୁଲା ତଙ୍ଗା ପ୍ରାୟତଃ ବାଲୁଗାଁରେ ଥିବା ରିଫ୍ଟି ବଙ୍ଗାଳିମାନେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏବେ ସେସବୁ କୃତ୍ରିମ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଚିଲିକା ବୁଲିବା ପାଇଁ ଏତେ ସମୟ ତଙ୍ଗାରେ ବସିବା ପାଇଁ କାହାର ବା ଧର୍ମ୍ୟ ରହିବ । ପୁଣି ଝାଡ଼ା, ପରିସ୍ରା ଲାଗିଲେ ଆହୁରି ଅଧିକ । ଏତେ ଲୋକଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଏସବୁ ଅସୁବିଧା ନୁହେଁ କି ? ସେଥିପାଇଁ ତଙ୍ଗାରେ ଛତାଟିଏ ନିଶ୍ଚୟ ନାଉରା ରଖିଥାଏ । କାହାର ସେହିଭଳି ଅବସ୍ଥା ଉପନୀତ ହେଲେ ତଙ୍ଗାର ପଛ ମଙ୍ଗକୁ ଯାଇ ଛତା ଫୁଟାଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଆଡ଼ୁଖା ହୋଇ ପ୍ରକୃତିର ଡାକରାକୁ ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଏବେ ମଟରତଙ୍ଗା ହୋଇଯିବା ପରେ ଘଂଟେ ଦୁଇଘଂଟା ଭିତରେ ଗନ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ପହଂଚି ହେଉଥିବାରୁ ସେ ସବୁ ଅସୁବିଧା ଜଣାପଡ଼େନି ।

ଚିଲିକାରେ ମଟରଚାଳିତ ତଙ୍ଗା ଚଳାଚଳ ଆରମ୍ଭ ହେବା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଚିଲିକା ବାହାର ଦର୍ଶକମାନେ ବାଲୁଗାଁ, ବରକୁଳଠାରୁ “ମା କାଳିଜାଲ ମନ୍ଦିର”କୁ ରାତିମତ ଯିବାଆସିବା ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ତା ପୂର୍ବରୁ କାଁ ଭାଁ କିଏ କେମିତି ଯାଉଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ କଳିଯୁଗେଶ୍ୱର, ଚଢ଼େଇଗୁହା, ନଳବଣ ପ୍ରଭୃତି କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମୁଁ ଯିବାଆସିବା ଲାଗେ । ସମସାମୟିକ ସମୟରେ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ପୁରୀରୁ ସାତପଡ଼ାକୁ ଆଜିକାଲି ଆସିଲାଭଳି ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଗାଡ଼ି ଏତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଆସୁନଥିଲା । ଦହିଖୁଆ ସେରୁ ହେବାପରେ ରାସ୍ତାର ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଗାଡ଼ି ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଏବେ ତାହା ଜାତୀୟ ଉଚ୍ଚରାଜପଥରେ ପରିଣତ ହେବାପରେ ଗାଡ଼ିସଂଖ୍ୟା ଅତ୍ୟଧିକ ମାତ୍ରାରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ତଙ୍ଗାରେ ସମସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରର ଦର୍ଶକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାର ବୃଦ୍ଧି ଅନୁକ୍ରମରେ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରି ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ପନ୍ଦରରୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଜେଟି ନିର୍ମାଣ ହୋଇପାରିଛି । ତତ୍କାଳୀନ ସମୟରେ “ମା ବାଲିହରଚଣ୍ଡୀ” ପୀଠ ନିକଟରେ ଥିବା ଏକମାତ୍ର ଅରଖକୁଦା ମୁହାଣ ଚିଲିକାକୁ ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗରେ ସଂଯୋଗ କରିଥାଏ । ସେତେବେଳେ ସାତପଡ଼ା ଗଙ୍ଗାଧରପୁର, ଗବକୁଣ୍ଡ, ମିର୍ଜାପୁର, ଶିପକୁଦା ପ୍ରଭୃତି ଅଂଚଳରୁ ବାହାର ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ତଙ୍ଗାରେ ନେଇ ଦୀର୍ଘ ପଚାଶ, ତିରିଶ କିଲୋମିଟର ଜଳପଥ ଅତିକ୍ରମ କରି ପ୍ରାୟତଃ କୌଣସି ତଙ୍ଗା ମୁହାଣ ମୁହଁକୁ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । “ରାଜହଂସ ବଙ୍ଗାଳୀ” ତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟର । ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୂଆ ମୁହାଁଣ ଖୋଳାଗଲାପରେ, ତାକୁ ଲାଗି ଆଉ କେତେଟି ମୁହାଁଣ ଆପେ ଆପେ ଖୋଲିଗଲା ଯାହାର ସଂଖ୍ୟା ଏବେ ଏକାଧିକ ହୋଇଅଛି । ଏବେ ଶହଶହ ସଂଖ୍ୟାରେ ତଙ୍ଗା ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟକ ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ନେଇ ନୂଆ ମୁହାଁଣ, ନାଲିକଙ୍କଡ଼ା, ବାବା ଭାବକୁଣ୍ଡଲେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର, ଅବଦୁଲ ରହମାନ ପୀର କ୍ଷେତ୍ର, ରାଜହଂସ ବଙ୍ଗାଳୀ ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗର ବ୍ରହ୍ମପୁର ବଙ୍ଗାଳୀ ଓ ତଲଫିନ୍ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦେଖିବାକୁ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରର ତଙ୍ଗା ତାଠାରୁ ଟିକେ କମ୍ ସଂଖ୍ୟାରେ ନଳବଣ ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ଓ “ମା କାଳିଜାଲ ମନ୍ଦିର”କୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥାଆନ୍ତି । ସାତପଡ଼ାଠାରୁ ଜହ୍ନକୁଦା ଘାଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୈନନ୍ଦିନ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ଯାନକୁ ନେବାଆଣିବା କରୁଥିବା ଭାସମାନ ତରୀ ଏଠାକାର ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଏକ ଅଭିନବ ଜିନିଷଟିଏ । ୧୯୯୯ ମସିହାର ମହାବାତ୍ୟା, ତାପରେ ଫାଇଲିନ, ହୁଡ଼ହୁଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ବାତ୍ୟା ପ୍ରଭାବରେ ତଙ୍ଗାଗୁଡ଼ିକ ଜେଟିରେ ମାଡ଼ ହୋଇ ବିଶେଷଭାବେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବାପରେ ଜେଟିଗୁଡ଼ିକୁ ଲଗାଇ ତଙ୍ଗା ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ ଘେର ପୋଖରୀଗୁଡ଼ିକ ବରକୁଳ, ଚନ୍ଦ୍ରାପୁଟ ଆଦି ସ୍ଥାନରେ

ନିର୍ମାଣ ସରି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ହୋଇ ସାରିଥିଲା ବେଳେ ବାଲୁଗାଁଠାରେ ନିର୍ମାଣଧାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି । ତା ଭିତରେ ପେଡ଼ାଲ ବୋଟ ଗୁଡ଼ିକ ବି ଚାଲିଛି । ଚିଲିକା ନୂଆପଡ଼ାକୁ ବାଲୁଗାଁଠାରୁ ଚାଲୁଥିବା ସରକାରୀ ମଟର ଲଂଚ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନେକଦିନ ହେଲା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଥିବା ବେଳେ, ବାଲୁଗାଁଠାରୁ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ସରକାରୀ ଲଂଚ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦୁଇଥର ଜାଗାରେ ଦିନକୁ ଚାରିଥର ଚାଲୁଛି ଏବଂ ଏବେ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଜେଟିରେ ମଟର ଲଂଚ ରାତିରେ ରହୁଛି । ପାରିକୁଦକୁ ସଡ଼କପଥ ହେଲା ପରେ ବି ଲଂଚ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବେମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସମୟ ଅନୁକ୍ରମରେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବେ ଚାଲୁଅଛି । ବରକୁଳଠାରେ ଦୁଇଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବଡ଼ ଲଂଚ ଭ୍ରମଣକାରୀଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଆସିଥିଲା ଯାହା ଦେଖିବାକୁ ଏବଂ ସେଥିରେ ଚିଲିକା ବୁଲିବାକୁ ବହୁତ ଖୁସି ଲାଗେ । ପକ୍ଷୀ ଓ ଡଲଫିନ୍ ଦେଖିବା ପାଇଁ ନଳବଣ ଓ ସାତପଡ଼ାଠାରେ ଖୁବ୍ ଟାଣୁର ବି ତିଆରି ହୋଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରାପୁରର ସିଡ଼ିଏ ରିସର୍ଚ୍ଚ ଷ୍ଟେସନ ଓ ସାତପଡ଼ାଠାରେ ଥିବା ମ୍ୟୁଜିୟମ୍ ଓ ଆକ୍ୱାରିୟମ ଦେଖିବାକୁ ଦର୍ଶକମାନେ ଭୁଲିନଥାନ୍ତି । ଚିଲିକାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଜଳ ଉପରେ ଭାସୁଥିବା ଡାଟା ରେକର୍ଡର (ଫ୍ଲଟର କ୍ୱାଲିଟି ଡାଟା ବନ୍ଦ) ଗୁଡ଼ିକ ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ଆକର୍ଷିତ କରିଥାଆନ୍ତି । ମୋଟାମୋଟି ଏହା ହେଉଛି ଚିଲିକା ପରିଦର୍ଶନର ଆଜିକାର ସ୍ଥିତି । ଚିଲିକାକୁ ଥରକେ ହେଉ ବା ଅନେକ ଥର ଆସି ଯିଏ ଯେତେ ଅଧିକ କ୍ଷେତ୍ର ବା କମ କ୍ଷେତ୍ର ପରିଦର୍ଶନ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଚିଲିକା ଦେଖାକୁ ନେଇ ବାଦ ହୁଏ, ଡର୍କ ହୁଏ ଯେ ମୁଁ ଯାହା ଦେଖିଛି ତୁ ତାହା ଦେଖୁନୁ । କିଏ କେମିତି କୁହନ୍ତି ଯେ ଚିଲିକାରେ ମୁଁ ସବୁ ଦେଖିଛି । ସତରେ କୁହନ୍ତୁ ତ କିଏ କଣ ସବୁ ଦେଖିଲାଣି ନା ଦେଖିପାରିବ ? ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଏ ସବୁ ଅବତାରଣା କରାଗଲା ଏବଂ ଶିରୋନାମା ମୁଦ୍ରାବଦ୍ଧ ଯାହା ମୋର ମୁଖ୍ୟତଃ ଲେଖିବାର ଥିଲା ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଂଚିବାକୁ ଟିକେ ବାକି । ତେବେ ଆସନ୍ତୁ ଯିବା ମୋର ସେ କଞ୍ଚନାର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ।

ଯାହା ଭାବୁକର ଭାବନାରେ ନୂଆ ପୁଲକ ଭରିଦିଏ ।

ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରେମିକର ହୃଦୟରେ ନୂତନ ଶିହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ ।

ଯିଏ ଲେଖକର ଲେଖନୀ ଚାଳନାର ଗତିର ତାବତାକୁ ଦୂରାନ୍ୱିତ କରେ ।

ସିଏ ରସିକର ମନକୁ ସିକ୍ତ କରି ତାକୁ ଉନ୍ମାଦିତ କରାଏ ।

ଯେଉଁଠି କବି ମହାନଦୀର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ବିହାର ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦିଏ ।

ଯେଉଁଠି ଦିନ ଦିନ ଧରି ଅନାହାରରେ ବସିରହିପାରୁଥିବା ମଣିଷଟି ରାମଧୁନ ଗାଏ ।

ଯେଉଁଠି ପାଇକପୁଅର ବୀରତ୍ୱ ଗାଥାର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ ।

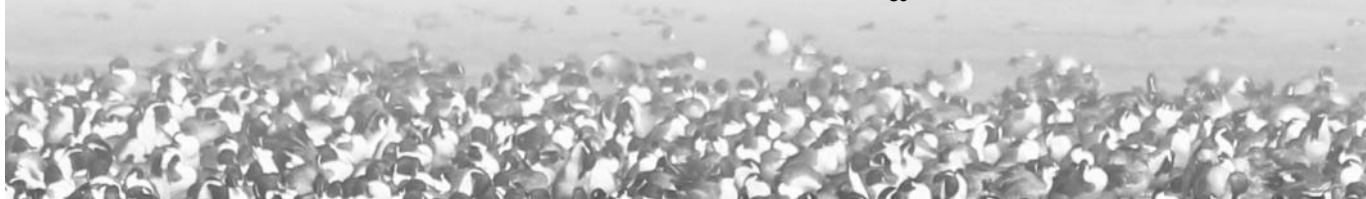
ଯେଉଁଠି ଗୋଗୋଷ ବାହୁଡ଼ା ଗୋଧୂଳିଲଗନ ସନ୍ଧ୍ୟାର ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରେ ।

ଯେଉଁଠି ମୂରଲୀସୁନର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ହୃଦୟକୁ ପୁଲକିତ କରୁଥାଏ ।

ସିଏ ପୁଣିଥରେ ପଲ୍ଲୀକବି ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳଙ୍କୁ ଧରାବତରଣର ଆହ୍ୱାନ ଦିଏ ।

ତେବେ ସେ କିଏ କେଉଁଠି ଅଛି, ଆମ୍ଭ ପ୍ରକାଶ କରୁନି କାହିଁକି ?

ପାଷାଣ ଅହଲ୍ୟା ସେ । ଅପେକ୍ଷା କରିଛି ରାମରୂପୀ ଜିଲ୍ଲା ମୁଖ୍ୟାଳୟରୁ ଆସିଥିବା ରାଜରାସ୍ତାର ପଦସ୍ପର୍ଶକୁ । ପୂର୍ବଜନ୍ମ ପାଇବ ସେ । ପ୍ରତୀକ୍ଷାର ଦିନ ସରି ଆସିଲାଣି । ପାରୁଛନ୍ତି ଜାଣି ତାକୁ ? ପରିଚୟ ଆହୁରି ଆବଶ୍ୟକ ? ଚିହ୍ନି ନପାରୁଥିବାର କାରଣ ଏହି ଯେ ଚିଲିକା ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ବ୍ୟତିରେକେ ବାହାରୁ ଆସୁଥିବା ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଏକ ଅପହଂଚ ଅଂଚଳ । ଡଙ୍ଗାଭଡ଼ା ଘଂଟାପ୍ରତି ହସାବ କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ସେ ଆକୃଷ୍ଟ କରିପାରେ ନାହିଁ । କୂଳରେ ଗାଡ଼ି ରଖି ଚିଲିକା ବୁଲି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଫେରିଯିବା ଭ୍ରମଣକାରୀ ମଧ୍ୟ ତାର ଗରାଖ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ସେ ଅଭିମାନ କରେ । ଗୋଆର ବୈଦେଶିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କଲାଭଳି କ୍ଷମତା ରଖିଛି ସେ । ଶାନ୍ତ ସ୍ନିଗ୍ଧ କୋମଳ ହୃଦୟଟିଏ ତାର । ମଟର ଡଙ୍ଗାର ଶବ୍ଦରେ ହୃଦୟ ତାର ଫାଟିଯିବ । ଇଞ୍ଜିନର କଳା ଧୂଆଁରେ ସେ ମୁର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇପାରେ । ଭାରି ସ୍ନେହ ସିଏ । ଇଞ୍ଜିନ ଡଙ୍ଗାର ପଙ୍ଖା (ପ୍ରୋପେଲର) ବାଜି କ୍ଷତାକ୍ତ ଡଲଫିନ୍ ଓ ତା ଶାବକକୁ ତା ପଶତ କାନିରେ ପୋଛି ଦେଉ ଦେଉ ସାନ୍ତ୍ୱନା ସ୍ୱରୂପ ଗୁମୁରି କହୁଥାଏ ମତେ ପଛେ ମରଣ

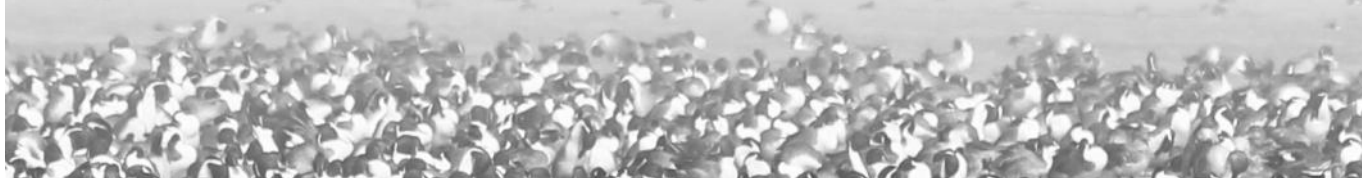
ହେଉ ତୁମର କିଛି ନହେଉ । ଏଣିକି ତୁମେମାନେ ଏଠାରେ ମୋ କୋଳରେ ରହିବ ଲୋ । ସେ ନିଆଁଗିଳା ଧୂଆଁଛଡ଼ା ରାକ୍ଷସ ପାଖକୁ ମୁଁ ଆଉ ତୁମକୁ ଯିବାକୁ ଦେବିନି । ଏଠି ତୁମେମାନେ ପାଣିକୁଆ ସଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଖେଳିବ । ଗଛରେ ବିଲରେ ବସିଥିବା ବଗ, ଶଙ୍ଖଚିଲ, ଗେଣ୍ଡାଳିଆ ଦେଖୁ ଖୁସିହେବ । ହଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଦୂଷଣମୁକ୍ତ ଜଳବାୟୁ ଏଠି ଯାହା ତୁମ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ପରିବେଶଟିଏ । ଏ କଥା ମୁଁ ମୋ ମନରୁ କହୁନି, ହେଉ ଦେଖୁନ ପୁଳାପୁଳା ଲାଇକେନ ଗଛର ଉପସ୍ଥିତି ଏହାର ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ପ୍ରମାଣ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏହାର ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତର ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ପ୍ରତ୍ୟେକଠାରୁ ନିଆରା । ଶୀତୁଆ ସକାଳର କୁହୁଡ଼ିର ଦୃଶ୍ୟ ଏଠି ଠିକ୍ ଯେମିତି ଉଟି ହିଲରେ (ଉକ୍ରାମଣ୍ଡ) ଖଞ୍ଜାଯାଇଥିବା ଉଚ୍ଚଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ବିରାଟକାୟ ଦୂରବାକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ବର ବରଫ ଦେଖିବା ଭଳି ଲାଗେ । ପ୍ରତ୍ୟେକଦିନର ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ଦୃଶ୍ୟ ବହୁତ ମନଲୋଭା । ଚିଲିକା ଜଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣମା ଚାନ୍ଦ କିରଣ ବୁଣିବାର ଦୃଶ୍ୟ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ । ଖରାଦିନ ରାତିରେ ଉଠାପାଣିରେ ଲାଇଟ ଲଗାଇ ଧାଡ଼ି ପୋହଳା ଦୃଶ୍ୟ ଯେ କେହି ଦେଖିଲେ ସ୍ବୟଃଭୂତ ହେବ । ଉପରେ ନୀଳ ଆକାଶ ଓ ତଳେ ନୀଳ ଜଳରାଶି ତା ମଧ୍ୟରେ କଳାହାଣ୍ଡିଆ ମେଘ ଘୋଟି ଆସିବାର ଦୃଶ୍ୟ ନଦେଖିବା ଲୋକକୁ ଭାଷାରେ ବୁଝାଇ ହେବନାହିଁ । ଗାଁମାଳ ଚିଲିକା ନାଳରେ ବାଉଁଶ ତିଆରି ତଳେଇ ତଙ୍ଗାର ଦୃଶ୍ୟ ଚିତ ଜେନାକ ମାଝାକୁ ଖୋଜେ । ଗୋହରାବାହାଣି, ଜାଳଚେକି, ଖନ୍ଦାଝାଡ଼ି, ତେଂଟା ଫୋପାଡ଼ି, ପୋଲୁହ ମଡ଼େଇ, ଖଇଂଟି ବସାଇ, ବନିଶି ପକାଇ, ତିଆଁ କରି, କଂଟିଆନାଳ ମାଛଧରାର ଦୃଶ୍ୟ ଏ କ୍ଷେତ୍ରର ଏକ ବିଶେଷତା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । କଙ୍କଡ଼ା ଖାଡ଼ିଆରୁ କଙ୍କଡ଼ା ଧରିବା ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନାହିଁ । ହୁଲିତଙ୍ଗା ଆଗମଙ୍ଗରେ ପେଟୋମାକୁ ଲାଇଟ ବାନ୍ଧି ମାଛ ଖୋଜି ତେଂଟା ଝାମ୍ପରେ ମାଛ ହଣା ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଭାରି ମଜା ସତେ । ଶ୍ରୀଧରଠୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପାନ୍ଥ, କଂଟଳି, ମରଡ଼ା, କଂଟାଳ, ବାଗଦା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିର ଏହୁଡ଼ିଶାଳ ଇଏ, ଯେଉଁଠି ଖଇଙ୍ଗା, କବଳା, ତାଙ୍ଗଳା, ସେବା, ଶାଆଳ କ୍ରିକେଟ ଖେଳନ୍ତି ଏବଂ ବଳିଙ୍ଗି, ଜାଗିଲି, କୁଣ୍ଡଳ, ଗଣିଆଁ ବଲ ଗୋଟାନ୍ତି । ସାଙ୍କୁଟ, କାମୁହା, ହଲୁଆଙ୍କୁ ଟିକେ ହୁସିଆର ଥିବ । ସେମାନେ ଅନ୍ୟକୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବାରେ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ତଣ୍ଡା ଜଙ୍ଗଲରେ କବଳା ମାଛ ପଡ଼ିପୋଡ଼ା କରି ଲୁଣା, କଂଟାଳଙ୍କା ସାଙ୍ଗରେ ଖାଇବାର ଅନୁଭୂତି ଖାଇବା ଲୋକ ହିଁ ଜାଣେ । ଅକ୍ଷିତୃତୀୟା ପରେ ଉତରା ମଉଳି ପବନରେ ଯେବେ ଏଠାକୁ ନୂଆପାଣି ଆସେ ଧାଡ଼ି ପୋହଳା ବଳିଙ୍ଗିମାଛକୁ ଗୁରୁଣିରେ ମାଳ କରିବାର ଦୃଶ୍ୟ ଚିଲିକାର ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ତିଆଁ ପକାଇ ତିଆଁ ମାଛ ଓ ଜଗରପିଲା ଧରିବାର ଅନୁଭୂତି ବା କେତେଜଣଙ୍କର ଅଛି । ନୂଆପାଣି ବେଳେ ସୁରୁସୁରି ମାରି ପାଣି ଫୋପାଡ଼ି ପୋତା ଖାଉଥିବା ଜାଗିଲିମାଛ ଧରିବାର ଅନୁଭୂତି ଆମ ଏଇ ତେର ପାଣିଥିବା କୁଦାମାଳିଆ ଅଂଚଳରେ ହିଁ ଥାଏ । ଏ ଅଂଚଳର ଲୋକକଥା ହେଉଛି ପେଟେ ଭାତ ଖାଇ ସମୁଦ୍ର ହୁଲିରେ ଚାଲୁ ଚାଲୁ ଭୋକ ଲାଗେ ଏବଂ ତଙ୍ଗା ରୋଷେଇରେ ଯାହା ରାନ୍ଧିଲେ ବି ସୁଆଦ ଲାଗେ । ଏତେ କଥା ଶୁଣିବା ପରେ ଏବେ ଚିହ୍ନିଲଣି ତାକୁ ସେ କିଏ ?

ହଁ ସେ ହେଉଛି ସବୁଜ ସବୁଜିମାଉରା ଇକୋଟୁରିଜମର କ୍ଷେତ୍ର ନାଆଁ ଯାହାର “ପାରିକୁଦ” । ଲୋକକଥା ଏହି ଯେ ପାରିକୁଦ ପାରିଲେ ଖାଇବୁ ଘିଅଦୁଧ । ପାରିକୁଦ ମାଲୁଦ ଅଂଚଳ, ପୂର୍ବରେ ଚିଲିକା ନୂଆ ମୁହାଁଣଠାରୁ ପଶ୍ଚିମରେ ପାଲୁର କେନାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ । ଯେଉଁଥିରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଅଛି ସମୁଦ୍ର ବେଳାଭୂମି, ସେଠାରେ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଥିବା ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଝାଉଁ ଜଙ୍ଗଲ, ଭିତରପଟ ଚିଲିକା ନାଳ ଏବଂ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ବୁକର ମସିହା, ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରୁ ପାଇକରାପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଉଦ ପଂଚାୟତ ଅନ୍ତର୍ଗତ ସମସ୍ତ ଅଂଚଳ । ଏହାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଆନୁମାନିକ ପଚାଶ କିଲୋମିଟର ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥ ପ୍ରାୟ ଆଠ କିଲୋମିଟର । ଏହାର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଚିଲିକା ମୋଟ କ୍ଷେତ୍ରଫଳର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ହୋଇଥିଲେ ମ୍ତ ଏହାର ଭିତରୁମିକୁ ଯଦି ସଜାଡ଼ି ଦିଆଯିବ, ତେବେ ଏହାର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଆୟ ଚିଲିକାର ତିନିଭାଗରୁ ହେଉଥିବା ମୋଟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଆୟରୁ ନିଶ୍ଚିତଭାବେ ଅଧିକ ହେବ ।

ଚିଲିକାର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତିକରଣ ନିମନ୍ତେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରଭାବେ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯିବାପାଇଁ “ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ” ନାମରେ ଏକ ସଂସ୍ଥା ଗଠନ ହେବା ଦିନଠାରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ରାମସର ସାଇଟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତି ପରେ ମଧ୍ୟ ଚିଲିକାର ଯାହା କିଛି ଉନ୍ନତି

ସାଧୁତ ହୋଇଅଛି, ତାହା ବାହାର ଚିଲିକାର ଅଂଶ ବିଶେଷ (ଚିଲିକାର ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ) । ଏହି ଅପହଂତ ଅଂଚଳ ହେଉଛି ଭିତର ଚିଲିକା ଅଂଶ ବିଶେଷ । ଏହାର ଏପରି ଅବସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବୋଧହୁଏ, ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିପାରିନାହିଁ, ଯେଉଁଥିପାଇଁ ମନରେ ଅଭିମାନ ଆସେ, ଦୁଃଖ ଆସେ । ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହେବ ତା'ର ଖ୍ୟାତି । ଏକ ନୂଆ ସମ୍ଭାବନାକୁ ସ୍ଵାଗତ କରିବା ପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସକ୍ଷମ ସିଏ । ଆଜି ଯିଏ ଆଂଚଳିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କର ନଜର ଆଡୁଆଳରେ ଅଛି କାଲି ସେ ଜାତୀୟ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ତରର ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ତା ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବ, ଆକର୍ଷଣର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହେବ, ମୁଁ ଏ ବାବଦରେ ସ୍ଥିର ନିଶ୍ଚିତ । ଜାତୀୟ ସ୍ତରର ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀ ବୁଲୁଥିଲା ବେଳେ ମୁଁ ମୋ ମାଟି ମାଆକୁ ସେଇଠି ଥାଇ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରୁଥିଲାବେଳେ, ମନରେ ଆସେ ଆହା ମୋ ମାଆ ତ ଏମାନଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ଗୁଣରେ କମ୍ ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କିଏ ପ୍ରାକୃତିକ ତ କିଏ ମନୁଷ୍ୟକୃତ । କିନ୍ତୁ ମୋ ମାଆ ମାଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାକୃତିକ । ଜାଣନ୍ତି କି ? ସୃଷ୍ଟିର ରହସ୍ୟ ବି ତାର ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ଏବଂ ତାହା ବି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାକୃତିକ । କାହିଁ କେଉଁ ଅନାଦି ଅନନ୍ତ କାଳରୁ ତାରଉଜନଙ୍କ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦର ତାଳେ ତାଳେ ତାଳଦେଇ ଗତି କରୁଥିଲାବେଳେ ହଠାତ୍ ଦିନେ ଏକ ବିରାଟ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ପାଣି ଭିତରେ ବାଲିଚଢ଼ା, ବାଲିସ୍ତୁପ ଏବଂ ବାଲିକୁଦ ସବୁ ଠାଏଁ ଠାଏଁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଯାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଆଜିକାର ଜନବସତିରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରିଛି ଯା'ର ନାଁ “ପାରିକୁଦ” ଏବଂ ଏହି ବାଲିଚଢ଼ା, ବାଲିସ୍ତୁପ ସବୁ ଏମିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଯେ ତାହା ବଙ୍ଗୋପସାଗରର କିଛି ଅଂଶକୁ ପ୍ରାକୃତିକଭାବେ ତାଠାରୁ ଅଲଗା କରି ଦେଇଥିଲା, ଯାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଚିଲିକା ହୃଦରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ସାଗର କନ୍ୟା ମା ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ସାନଭଉଣୀ ଇଏ, ଏହାର ବି ଶିରି ଅଛି । ଏ ଅଂଚଳ ଦିନେ ସମୃଦ୍ଧ ହେବ ଏହାର ନିଜସ୍ଵ ତାଳତ ଅଛି, ଦମ୍ ଅଛି । ଏଠାରେ ସବୁ ଅଛି । ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଅଛି, ସୁନ୍ଦର ବେଳାଭୂମି ଅଛି, ବିରାଟ ଜଙ୍ଗଲ ଅଛି, ସବୁଜିମା ଅଛି, ଚିଲିକା ହୃଦ ଅଛି, ଜୈବବିବିଧତାର ସମ୍ଭାର ଅଛି, ଶତପ୍ରତିଶତ ପୁଷ୍ପସାର, ଖାଦ୍ୟର ଗନ୍ତାଘର ଅଛି, ପ୍ରଦୂଷଣମୁକ୍ତ ଜଳବାୟୁ ଅଛି, ଅଂଚଳବାସୀଙ୍କ ବିଶାଳ ହୃଦୟ ଅଛି, ଶାନ୍ତସରଳ ମନ ଅଛି, ଦକ୍ଷ ମାନବସମ୍ବଳ ଅଛି, ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଚଳଚଂଚଳ ଥିବା ଦୁଇଜଣ ସୁଦକ୍ଷ ଉଚ୍ଚମନା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠ, ସ୍ଵାଭିମାନୀ ଏବଂ ବିଚକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କୁଶଳୀ ବିକ୍ଷାଣୀ, ଆମର ବିଧାନସଭା ଓ ଲୋକସଭାର ପ୍ରତିନିଧି ଭାବେ ଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ଗୌରବର କଥା ଏହି ଯେ ବିଧାୟକ ନିଜେ ଦକ୍ଷତା ବିକାଶ ବିଭାଗର ମନ୍ତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି । ଦକ୍ଷତା ବିକାଶର ମନ୍ତ୍ର ପୂଜିବା ପାଇଁ ଦିଗଦର୍ଶନ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ଭାବରେ ସ୍ଥାନୀୟ ମାନବ ସମ୍ବଳକୁ ଆଗକୁ ମାଡ଼ି ଚାଲିବାର ସାହସ ଦେଇ ବାଟ ବତାଇବା ପାଇଁ ଦକ୍ଷତା ବିକାଶ ବିଭାଗର ପରାମର୍ଶଦାତା ସୁବ୍ରତ ବାଗଚି ମହୋଦୟ ବି ଅଛନ୍ତି । ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେବା ପାଇଁ ଏଠାରେ ଥିବା ଅନେକ ସମ୍ଭାବନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାପାଇଁ, ରୂପାୟିତ କରିବାପାଇଁ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରିୟ ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନବୀନ ପଟ୍ଟନାୟକ ମହୋଦୟ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଏକ ଦୃଢ଼ ସରକାରର ନେତୃତ୍ଵ ମଧ୍ୟ ନେଉଛନ୍ତି । ଏହାଠାରୁ ଆଉ ଅଧିକ କଣ ଦରକାର । କେବଳ ଏଥିପାଇଁ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହିଁ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଯାହା ସମସ୍ୟା ଥିଲା ତାର ଅନ୍ତ ଘଟିଛି, ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁକୁଳ, ତାର ସୁଯୋଗ ହାତଛଡ଼ା ନକରି ଆଗକୁ ମାଡ଼ି ଚାଲିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଠାରେ ଅନେକ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ ଶିଳ୍ପ ଲାଗିପାରିବ, ଖୁବ୍‌ର ବଟଲିଂ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଲାଗିପାରିବ, ଧାନ, କାଜୁବାଦାମ, ଚିନାବାଦାମ ପ୍ରୋସେସିଂ, ପ୍ୟାକେଜିଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡଷ୍ଟ୍ରି ଲାଗିପାରିବ, ବାହାର ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ପାଇଁ ପାଂଚହଜାର କଟେଜ ଓ ଅନେକ ହୋଟେଲ ହୋଇପାରିବ । ଚିଲିକା ବୁଲିବା ପାଇଁ ଅଗଭୀର ପାଣିରେ ଚାଲିପାରୁଥିବା ଛୋଟ ବଡ଼ ବୋଟ ଲାଗିପାରିବ । ଯେହେତୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନେ ପିଲାବେଳୁ ପାଣିଭିତରେ ବଢ଼ିଛନ୍ତି, ତେଣୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କର ନିରାପଦ ଜଳଯାତ୍ରା ପାଇଁ ସେମାନେ ସହାୟକ ହୋଇପାରିବେ । ମେସିନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଖରା ବର୍ଷା ସବୁବେଳେ ଉନ୍ନତମାନର ଶୁଖୁଆ, ତାମ୍ବଡ଼ା ତିଆରି ପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀ ମାନଙ୍କର ସହାୟତା ନିଆଯାଇପାରିବ । ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି, କଙ୍କଡ଼ା, ତାମ୍ବଡ଼ା, ଶୁଖୁଆ, ପର୍ଯ୍ୟଟକ ମାନଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଏବଂ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ ପାଇଁ ଏଠାରେ ହିଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବ ଏବଂ ପ୍ୟାକିଙ୍ଗ ହେବ । କୁକୁଡ଼ା ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ, ନାଲିନ ନେଟ, ଖାଇବା ତେଲ ଓ ଲୁଣ

ତିଆରି କାରଖାନା, ଲାଲମ ଇଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଲାଗିପାରିବ । ଆସାମର ବାଉଁସ ତିଆରି ଶିଳ୍ପଭଳି ଏଠାରେ ବାଉଁସ ଶିଳ୍ପ ଚାଲିପାରିବ । ତାଳପତ୍ରରେ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ କାମ ହୋଇ ପାରିବ । ଏଠାର ସ୍ୱଳ୍ପ ନିର୍ମଳ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣର ତାତି ଏବଂ ପବନର ବେଗ ଏତେ ଅଧିକ ଯେ ତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ସୋଲାର ଏନର୍ଜି ପ୍ଲାନ୍ଟ ଓ ଉଚ୍ଚଶ୍ଚ ମିଳ ଗୁଳୁରାଟ ରାଜ୍ୟ ଉପକୂଳ ପରି ଏଠାରେ ଲଗାଯାଇ ପାରିବ ଯାହା ବିକଳ ଶକ୍ତି ଉତ୍ପାଦନ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ପାରିକୁଦ ସମସ୍ତ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପରିପୂରଣ କରିପାରିବ। ସହିତ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଶକ୍ତି ଯୋଗାଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ସଫଳ କରିପାରିବ ଯାହା ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ସାମଗ୍ରୀକ ଭାବେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଏତେ ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ଯେ ଆମ ପିଲାମାନେ ଆଉ ସୁଦୂର, ବମ୍ବେ, ଦିଲ୍ଲୀ, ବାଙ୍ଗାଲୋର ଓ ସୁରଟ, ଦୁବାଇ, କୁଏତ, ଓମାନ, ବାହାରିନ୍ ସହରକୁ ଦାଦନ ଖଟିବାପାଇଁ ଯିବାର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଦୃଢ଼ତାର ସହ କହିବି ଏଠାକାର ସମସ୍ତ ମାନବସମ୍ବଳ ବିନିଯୋଗ ହେଲା ପରେବି ଆହୁରି ଅନେକ ଖାଲିସ୍ଥାନ ରହିବ ଯାହାପାଇଁ ଆମ ଅଂଚଳ ବାହାରର ମାନବସମ୍ବଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି ଏବେ ବି କହିଛି ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଗନ୍ତାଘର ଇଏ । ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କଲାଭଳି ପରିବେଶ ଏହାର । ଖାଲି ସେମାନଙ୍କୁ ପାରିକୁଦ ମୁହଁ କରିବା ପାଇଁ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଦେଲେ ହେଲା । ଏଠାକାର ମାନବସମ୍ବଳ କିଏ କେତେପ୍ରକାର ସେବାରେ ଲାଗିଯିବେ ସେମାନଙ୍କର । ଗୋଆଭଳି ପାଂଚ ହଜାର ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ରହିବେ ଏଠାରେ । କିଏ ଫେରୁଥିବ ତ କିଏ ପହଂରୁଥିବ । ଅନେକ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଛି ମୁଁ ଏଥିପାଇଁ । ତାହାହେଲେ ଏଠାରେ ନାହିଁ କ’ଣ ? ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କେଉଁଠି ରହିଛି ଯେ, ଯାହାଫଳରେ ଏତେ ସମ୍ଭାବନା ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ଏ ସବୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିନାହିଁ ବା ପାରୁନାହିଁ ? ହଁ ଆସନ୍ତୁ ତେବେ ଜାଣିବା ସେ ସମସ୍ୟା ବିଷୟରେ ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଆମର ଏତେ ଦୁଃଖ । ନାହିଁ ଭିତରେ ରହିଛି ଦୁଇଟି ବଡ଼ ନାହିଁ । ସେ ଦୁଇଟି କଣ ଜାଣିଛ ? ସେ ଦୁଇଟି ହେଲା ପାଣି ଭିତରେ ପାଣି ନାହିଁ, ରାସ୍ତା ମଝିରେ ରାସ୍ତା ନାହିଁ । ଏ ଦୁଇଟି ନାହିଁ ହଁରେ ପରିଣତ ହେବାପରେ ଆଉ ସବୁ ଯେଉଁ ଛୋଟ ମୋଟିଆ ନାହିଁ ସେ ସବୁ ଆପେ ଆପେ ହଁରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ । ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଅଂଚଳବାସୀ ସମସ୍ତେ ଜାଣିଛନ୍ତି କେବଳ ବାହାର ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣାନାହିଁ । ପାଣିଭିତରେ ପାଣି ନାହିଁର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଚାରିଆଡ଼େ ଖାଲି ଲୁଣିପାଣି ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ପାନୀୟଜଳ ନାହିଁ । ରାସ୍ତା ମଝିରେ ରାସ୍ତା ନାହିଁର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବପାଖେ ସାତପଡ଼ା-ପୁରୀ ଉଚ୍ଚରାଜପଥ ପଶ୍ଚିମରେ ଜହ୍ନିକୁଦା-ପାଲୁର ରାଜ୍ୟ ରାଜପଥ । ସାତପଡ଼ାରୁ ଜହ୍ନିକୁଦା ମଝି ଖଣ୍ଡକରେ ରାସ୍ତା ନାହିଁ । ଏ ଦୁଇଟି ନାହିଁକୁ ହଁ କରିଦେଲେ ଆଉ ବିଶେଷ ସମସ୍ୟା ନାହିଁ । ସେସବୁ ନାହିଁ ଆପେ ଆପେ ହଁରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବେ । ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ସେ କଥା ମନେ ପଡ଼େ ହେ ପାଣିରେ—ପାଣିରେ—ପାଣିରେ—ପାଣି ଚାଲ ଯିବା ଆଣି । ପାଣି ଆଣିବା ପାଇଁ ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟା ନଈକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଆମକୁ ଯାହା ସବୁବେଳ ପାଇଁ ପାରିକୁଦରେ ଥିବା ସମସ୍ୟାକୁ ଦୂର କରିପାରିବ । ବିକଳଭାବେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ପାଇଁ କେବଳ ଡ୍ରାଟର ଟ୍ରିଟମେଂଟ ପ୍ଲାନ୍ଟ ଲଗାଯାଇପାରେ ଯାହା ଚିଲିକା ଲୁଣିପାଣିରୁ ବା ଭୂଭାଗ ଖାରିପାଣିରୁ ପିଇବା ଉପଯୋଗୀ ପାଣି ତିଆରିବ । ସେମାନେ ଗାଧୋଇବା ପାଇଁ ଏଠାରେ ଥିବା ପାଣି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ । ରାସ୍ତା ପାଇଁ ହୁଏତ ଦିଲ୍ଲୀ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଆମକୁ ଏନଭାର୍ଟମେଂଟାଲ କ୍ଲିୟରାନ୍ସ ପାଇଁ କିମ୍ବା ଭାରତମାଳା ପ୍ରୋଜେକ୍ଟରେ ଗୋପାଳପୁରରୁ-ଦିଲ୍ଲୀ ମେରାଇନ ହାଇଡ୍ରୋ ପ୍ରୋଜେକ୍ଟରେ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇପାରେ । ଇଏ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସ୍ତରର କଥା ଆମ ସ୍ତରର ନୁହେଁ ।

ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଆଜି ଯେଉଁ ସ୍ତରରେ ପହଂଚିଛି ଏବଂ ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ଅଛି ତାହାକୁ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ କରିବାପାଇଁ ଚିଲିକାର ମହାସମ୍ପଦ ବୃଦ୍ଧି ନିମିତ୍ତ, ରାଜ୍ୟ, ଅନ୍ତର୍ଦେଶୀୟ ଏବଂ ବୈଦେଶିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ମୋ ପରିକଳ୍ପନାର “ପାରିକୁଦ”ର ଇକୋଟୁରିଜମ୍ କ୍ଷେତ୍ରର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଚିଲିକା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ନିମିତ୍ତ ଯେଉଁସବୁ ଦୀର୍ଘମିଆଦି ଓ ସ୍ୱଳ୍ପମିଆଦି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ହାତକୁ ନିଆଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି ସେଥିପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ କିଛି ପ୍ରସ୍ତାବ ରଖେ ।

୧) ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ସମ୍ପୃକ୍ତିରେ, ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏବଂ ଭିତିଭୂମି ଉନ୍ନୟନ କାମ ପାଇଁ ଯେଉଁ ବିଭାଗର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି ସେ ସମସ୍ତ ବିଭାଗର ମନ୍ତ୍ରୀ, ଯନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ନେଇ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକପ୍ରତିନିଧି ଏବଂ ସଚେତନ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ କମିଟି ଗଠନ କରାଯାଉ ଏବଂ ଏ ପଛୁଆ ଅଂଚଳର ଉନ୍ନତି ବିଧାନ କରାଯିବାପାଇଁ ଏକ ସର୍ବସମ୍ମତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉ ।

୨) ଯେହେତୁ ଏ ସବୁ ଭିତିଭୂମି ଉନ୍ନୟନ କାମ, ତେଣୁ ଦଶବର୍ଷର ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ଖସଡ଼ା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଉ ଏବଂ ଏହି ସମୟସୀମା ଭିତରେ ଯେମିତି ସମସ୍ତ କାମ ସରିବ ସେଥିପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ।

୩) ଚଉଦ ପଂଚାୟତର ଆଜି ଦିନରେ ଥିବା ଭିତିଭୂମି, ଯାହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଅଂଚଳବାସୀ ବଂଚିଛନ୍ତି ବା ଚଳୁଛନ୍ତି ସେହି ଭିତିଭୂମି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ବାହାର ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ କିପରି ଏଠାକୁ ପାଲୁରୁପଟ ରାସ୍ତାବାଟ ଦେଇ ଆସିପାରିବେ ଏବଂ ଏଠାରେ ରହିପାରିବେ ସେଥିପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଉ ।

୪) ସ୍ଥାନୀୟ ବିଧାୟକ (ମନ୍ତ୍ରୀ) ଯିଏ ରାତିଦିନ ଏକ କରିଦିଅନ୍ତି ଏ ଅଂଚଳକୁ ଆଗକୁ ନେବାପାଇଁ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଦୁଇଟି ଗ୍ୟାଲେରି ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସରଞ୍ଚେସନ ଏବଂ ପାଲୁରୁ-ଜହ୍ନିକୁଦା ରାସ୍ତା ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା କିଛି କମ ଗୌରବର କଥା ନୁହେଁ । ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପୂରଣ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ, ତେଣୁ ଏହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରାଯାଉ ।

୫) ଯେହେତୁ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ପୁରୀରୁ ଅଧିକାଂଶ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସନ୍ତି ତେଣୁ ପୁରୀ-ସାତପଡ଼ା ରାସ୍ତାକୁ, ପାଲୁରୁ-ଜହ୍ନିକୁଦା ରାସ୍ତା ସଙ୍ଗେ ନିତିଦିନିଆ ସଡ଼କ ଦ୍ଵାରା ଯୋଡ଼ି ଦିଆଯାଉ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସରିବାପରେ ସାତପଡ଼ାଠାରୁ ପାଲୁରୁ ଜଳସନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାସ୍ତାକୁ ଜାତୀୟ ଉଚ୍ଚ ରାଜପଥର ମାନ୍ୟତା ଦିଆଗଲେ ଏହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଦାୟିତ୍ଵ ଜାତୀୟ ଉଚ୍ଚ ରାଜପଥ ପ୍ରାଧିକରଣଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ରହିବ ଏବଂ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ରାସ୍ତା ସମସ୍ୟା ଦୂର ହୋଇପାରିବ ।

୬) ଏଠାରେ ଏବେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜଳଯୋଗାଣ ଯୋଜନାରେ ପାଇପଯୋଗେ ଭୂତଳଜଳକୁ ପାନୀୟ ଜଳଭାବେ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଉଅଛି । ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଭୂତଳ ଜଳ ଉତ୍ସ ଖାରି ହୋଇଗଲାଣି । ତେଣୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଭିତିରେ ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟା ଜଳଯୋଗାଣ ପ୍ରକଳ୍ପକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଉ (ସ୍ଥିତି ଯାହା ହେଉ ପଛେ) । କାରଣ ଜଳ ହିଁଜୀବନ । ଏହା ନହେଲେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ କଥା ତ ଅଛି ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଯିବେ । ଅଦୃଶ୍ୟଭାବେ ଜନସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଚାଲିଛି ।

୭) ମର୍ଷିଆ ବୁଝୁପୁରଠାରୁ ନିର୍ମାଣଧୀନ ଥିବା ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରାମସଡ଼କ ଯୋଜନାର ରାସ୍ତା ଯାହା କେଳିକୁଦା ଦେଇ ରାଜହଂସ ବଙ୍ଗଳା ଛୁଇଁବ ତାକୁ ତତ୍କାଳ, ଝାଉଁ ଜଙ୍ଗଲ କରେ କରେ ମାଲୁଦଠାରୁ-ନବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ମାଣ ସରିଥିବା ପି.ଏମ୍.ଜି.ସ୍ଵାଲ ସଙ୍ଗେ ସଂଯୋଗ କରାଯିବ । ବର୍ଷାଦିନ ବଢ଼ିଲେ ଯେହେତୁ ଚିଲିକା ପାଣି ଝାଉଁ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପହଂଚେ ତେଣୁ ସେଥିପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଇ ରାସ୍ତା ଉଚ୍ଚାହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୮) ପ୍ରସ୍ତାବିତ ହୁମ୍ନା-ଚାରିଛକ ଟାଣ୍ଡାର ଲାଇନକୁ ମାଲୁଦଠାରୁ ଚାରିଛକ ଗ୍ୟାଲେରି ସରଞ୍ଚେସନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବିତ ରାସ୍ତା କଡ଼େ କଡ଼େ ଅଣାଯାଇପାରେ । ପ୍ରସ୍ତାବିତ ହୁମ୍ନା-ଚାରିଛକ ଟାଣ୍ଡାର ଲାଇନକୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଭିତିରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କରାଯାଉ ।

୯) ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି ନୂଆମୁହାଁଣୀଠାରୁ ତତ୍ତ୍ଵ ଝାଉଁଜଙ୍ଗଲ କରେ କରେ ଥିବା ଭିତରଚିଲିକା ନାଲିକୁ (କ) ମାଛ ମରେଇ, ପାଣିରୁଆ, କାମ୍ବନ, କଙ୍କଡ଼ା ଗାଡ଼, ଅମୃତନିଧି, ସିଆଳ ବ୍ରଜ ତଳଦେଇ ଖୋଳାମୁହଁ ବାହାର ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ଖ) ଅଲଣ୍ଡା ନିକଟ ବଳଙ୍ଗାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ତିଛିଣି ବ୍ରଜ ତଳ ଦେଇ ଜୟମଲ ଘାଟ ପେଣ୍ଠ ବାହାର ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ଗ) ଜହ୍ନିକୁଦା, ଗୋଠକୁଦା ଠାରୁ ଧାନଅରା ମୁହଁ ଦେଇ ନୂଆପଡ଼ା ବ୍ରଜ ତଳେ ବାହାର ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୋଡ଼ିଏ ଫୁଟ ଗଭୀର ଓ ପଚାଶ ଫୁଟ ଚଉଡ଼ାରେ ତ୍ରେଜିଙ୍ଗ ହୋଇ ବାହାର ଚିଲିକାର ଦ୍ଵିତୀୟ ଲାଇଫଲାଇନ ଭାବରେ ଏବଂ ସବୁଦିନିଆ ନୌ

ପରିବହନ ରାସ୍ତା ଭାବେ ଖୋଲା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । କୌଣସି ସ୍ଥିତିରେ ତାହା କାହା ଦ୍ଵାରା ଯେପରି ଅବରୋଧ ନହେବ ସେଥିପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହାର ଉପକାର ଅନେକ ।

❖ ଏହା ବାହାର ଚିଲିକାର ମହ୍ୟସମ୍ପଦ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ସହାୟକ ହେବ ।

❖ ଏହା ଭିତରେ ଥିବା ମରେଇ, ପାଣିଚୁଆ, କାମନ, କଙ୍କାଡ଼ ଗାଡ଼ ଏବଂ ତା ପାଖରେ ଥିବା ପୋଡ଼ାଖୁଆ, ଘୋଡ଼ାମଲା, ହାତୀମଲା ମହ୍ୟସମ୍ପଦର ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଯାହା ଖଇଙ୍ଗା, କବଳା, ଶାଆଳ ଓ ସେବା ମାଛ, କଙ୍କଡ଼ାଚିଲୁଡ଼ିର ହେଉଛି ଗନ୍ତାଘର । ସେଠାରେ ପ୍ରଚୁର ମହ୍ୟ ସମ୍ପଦ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିବ । ଏଠାରେ ଅନାୟାସରେ ତଳଫିନ୍ ରହିବେ ।

❖ ଏହା ଭିତରେ ୫୦୦୦ ପେଡ଼ାଲ ବୋଟ ଚାଲିପାରିବ । ଯାହା ଉପରେ ବସି ବା ପ୍ରସ୍ତାବିତ ରାସ୍ତା ଉପରୁ ଭ୍ରମଣକାରୀମାନେ ତଳଫିନ୍ ଦେଖିପାରିବେ । ଏହା ଭିତରେ ସୋଲାର ବ୍ୟାଟେରୀ ଚାଳିତ ଡଙ୍ଗା ବ୍ୟବହାର ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ଡଙ୍ଗା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷିଦ୍ଧ ହେବ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ଦିନେ ହେବ ସମଗ୍ର ଚିଲିକା ଭିତରେ ତଳଫିନ୍ ମାନଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ଭଲ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନ । ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ଡଙ୍ଗାଦ୍ଵାରା ସେମାନେ ଆଉ ମୃତାହତ ହେବେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ।

❖ ତଳେଇ ଡଙ୍ଗା ବା ପାଲ ଟଣା ଡଙ୍ଗା ଏହାର କଳେବର ବୃଦ୍ଧି କରିବ । ଯାହା ଉପରେ ବସି ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ଵର ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏକ ମନୋଜ୍ଞ ପରିବେଶ ଭିତରେ ଉପଭୋଗ କରିହେବ ।

❖ ଏହା ହେବ ଭିତର ଚିଲିକା ଇକୋଟୁରିଜମର ମୁଖ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ତଳଫିନ୍ ପରିଦର୍ଶନର ମୁଖ୍ୟସ୍ଥଳୀ ଯାହାକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଅତି ନିକଟରୁ ରାସ୍ତାରେ ଠିଆ ହୋଇ ବା ପେଡ଼ାଲ ବୋଟ ଉପରୁ ଦେଖିପାରିବେ ।

୧୦) ଜଳପଥ ପରିବହନ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହୁତ କମ୍ । ତେଣୁ ଭିତରନାଲିରେ ବର୍ଷସାରା ଅନାୟାସରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଏବଂ ମାଲପରିବହନ କାମ ସୁରୁଖୁରୁରେ ହୋଇପାରିବ । କମ୍ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଜଳପଥରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ନୂଆ ଅନୁଭୂତି ପାଇବେ ।

୧୧) ବର୍ତ୍ତମାନର ଥିବା ସଡ଼କକୁ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବ୍ରହ୍ମପୁର-ନବା ରାସ୍ତା ସଙ୍ଗେ ଅଭିଆମୁହଁ ବିଟ, ଗିନାପଲେଇ ବିଟ୍ ଓ ଜମୁନାବିଟ୍‌ଠାରେ ଯୋଡ଼ି ଦିଆଯିବ ।

୧୨) ବର୍ତ୍ତମାନର ଥିବା ଝାଉଁ ଜଙ୍ଗଲ ଏବଂ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଥିବା ବା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନଥିବା ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାଗା ସବୁକୁ “ଗୁରିଷ୍ଟ ସ୍ପଟ ଭାବେ” ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇ ତାର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି କରାଯାଉ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମିତି କିଛି ଜାଗା ହେଲା-(୧)ପାଟପୁର ଚଣ୍ଡୀ ଠାକୁରାଣୀଠାରୁ ମୂଲ ପାରି (୨)ଜମୁନା, ବିଟ୍ ହାଉସ (୩) ପୋଖରୀକୁଦା ବିଟ୍‌ହାଉସ (କାଟିନି ତାବା), (୪) ଅଭିଆମୁହଁ ବିଟ୍‌ହାଉସ୍ (୫) ଗୁରୁବାଇରେ ଚର୍ଚ୍ଚିକା ଏବଂ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ କ୍ଷେତ୍ର (୬) ନଟା ଠାକୁରାଣୀପ୍ରଭୃତି । ବର୍ତ୍ତମାନର ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତର ସମସ୍ତ ଗୁରିଷ୍ଟ ସ୍ପଟକୁ ରାସ୍ତା, ବିଜୁଳି ଏବଂ ପାଇପପାଣି ଯୋଗାଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଭିତରେ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୧୩) ଚିଖୁଲି, ଚିତ୍ରକୋଟକୁ ଭୂର୍ତ୍ତି ଫାର୍ମ ଆଡ଼ି ଉପର ଦେଇ ରାସ୍ତା ଓ ପିଇବାପାଣି, ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଯୋଗାଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲେ ସେଠାରୁ ଦୂରବାସିଣା ଯନ୍ତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ନଳବଣର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିପାରିବେ ସେଠାରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ହୋଟେଲ ଇଣ୍ଡଷ୍ଟ୍ରି ହେବ । ତାହା ଏକ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାଗା ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ କିଛି ନାହିଁ ଖାଲି ବିଲ ଅଛି ।

୧୪) ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଭିତର ଚିଲିକା ନାଲିର ସମୁଦ୍ର ପାଖ ଅଂଶରେ ଝାଉଁ ଜଙ୍ଗଲ ଅଛି । ଗାଁ ପାଖ କୁଦାମାନଙ୍କରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ବା ଝାଉଁ ଗଛ ଲଗାଯିବ । ତାହା ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗ ଓ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଲାଗିବ । ଫାଇଲିନରେ ସମୁଦ୍ରକୁଳ ଝାଉଁଜଙ୍ଗଲ ବିଶେଷ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଛି ଏବଂ କିଛି ଜାଗା ଖାଲି ପଡ଼ିଛି । ସେହି ଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଭିତରେ ଝାଉଁଗଛ ଲଗାଯାଉ ।

୧୫) ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳ ଏବଂ ବନବିଭାଗ ତତ୍ତ୍ୱା ଝାଉଁ ଜଙ୍ଗଲ ହେବ ବୈଦେଶିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ସେ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯେତେ ଉନ୍ନତ କରାଯିବ ସେତେ ଭଲ ସେଠାରେ ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ କଟେଜ ଲାଗିପାରିବ ।

୧୬) ବର୍ତ୍ତମାନର ରକ୍ଷା ନୌକା ବୁଡି ପରେ ଲାଇଁ ଜାକେଟ ଓ ଟ୍ୟୁବ, ପ୍ରତି ପର୍ଯ୍ୟଟକ ତଙ୍ଗରେ ରଖିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରାଯାଇଛି । ତା ସହିତ ତତ୍ତ୍ୱବିନକୁ ଯୋଡ଼ି ଦିଆଯାଉ । କୌଣସି ସ୍ଥିତିରେ ପାଣି ଭିତରକୁ ଯାଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ଚିଲିକା ପାଣିରେ ପକାଯିବ ନାହିଁ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଉ । ଏପରିକି ବାଓଡିଗ୍ରେଡେବୁଲ ପ୍ରଡକ୍ଟ ମଧ୍ୟ (ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ବାଦାମ ଚୋପା, କାଗଜ) ପକାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ନନ୍ ବାୟୋଡିଗ୍ରେଡେବୁଲ ପ୍ରଡକ୍ଟର ତ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବ ନାହିଁ । ଏହାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କର ଖର୍ଚ୍ଚ ଦରକାର ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ମନୋଭାବର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବା ନିହାତି ଜରୁରୀ । ତତ୍ତ୍ୱବିନକୁ ନାଉରିଆମାନେ ସ୍ଥଳଭାଗରେ ଖାଲି କରିବେ ।

୧୭) ଚିଲିକାରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଶୈବାଳଗୁଡ଼ିକ ଖରାଦିନ ଚିଲିକାର ମୁଣ୍ଡବିନ୍ଦୁର କାରଣ ହୁଅନ୍ତି । ମଟର ତଙ୍ଗା ଚାଲିବା ଅସମ୍ଭବ ହୁଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ପତି ପଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି କରି ଚିଲିକା ପୋତି ପକାଉଛନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକୁ କେମିତି ନଷ୍ଟ କରାଯିବ ବା କେଉଁଭଳି ଭାବେ କୌଣସି କାମରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ପାରିବ ଚିନ୍ତା କରାଯାଉ ।

୧୮) ନାଇଲନ ତିଆରି ଖନ୍ଦା ଜାଲରେ ଜିରୋ ସାଇଜ ନେଟକୁ ସମଗ୍ର ଚିଲିକାଂଚଳରେ ନିଷିଦ୍ଧ କରାଯାଉ । ଯାହା ଖନ୍ଦାରେ ଦେଖାଯିବ ତାକୁ ଜୋରିମାନା ଏବଂ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରଖାଯାଉ । ଏହା ଚିଲିକାର ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଲୋପ କରିଦେବ । ଛୋଟ ମାଛ ଓ ଛୋଟ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ସାହାଯ୍ୟରେ ଧରାଯାଏ । ଏତେ ଛୋଟରୁ ଧରିଲେ ସେଗୁଡ଼ିକ ବଢ଼ିବେ କେମିତି । ଚିଲିକାରେ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ କମିଯିବେ ନାହିଁକି ? ଏହାପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ନାହିଁ ମନୋଭାବରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆବଶ୍ୟକ । ସମସ୍ତେ ବୁଝିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ଏକ କେଜି ଛୋଟମାଛକୁ ଲୋଭରେ ନଧରି ଚିଲିକାରେ ବଢ଼ିବା ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଦିଆଗଲେ ତାହା କାଲି ହଜାରେ କେଜିବଡ଼ମାଛ ଆକାରରେ ମିଳିବ । ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ଛୋଟମାଛ ନଧରି ଛାଡ଼ିଛନ୍ତି କାଲି ସେହିମାନେ ହିଁ ବଡ଼ମାଛ ପାଇବେ । ସମଗ୍ର କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଏବଂ ବାହାର ଚିଲିକା ଅଞ୍ଚଳରୁ ସରୁ ଫାଶ ଯୁକ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଜାଲର ବ୍ୟବହାରକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଚ୍ଛେଦ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ କାରଣ ଏହା ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ବହୁ କ୍ଷତି ସାଧନ କରୁଅଛି ।

୧୯) ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି ଯେଉଁଠି ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି (କେବଳ ଚିଲିକା ନୁହେଁ) ସେଠାରେ ଶୌଚାଳୟ, ଏହାକୁ ଏକ ସ୍ମୋଗାନ କରାଯାଉ ଏବଂ ଯେତେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଭିତିରେ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇ ବର୍ଷସାରା ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ ହେବା ଅବସ୍ଥାରେ ରଖାଯିବାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଯାବତୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉ ।

୨୦) ଖୁରିସାହି, ବାଲିଆଁଳା, ସିଆଣ୍ଡି ଏବଂ ରାମଲଙ୍କା ନୋଲିଆ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଲୋକଙ୍କର ସମୁଦ୍ର ବାହାଣି କରାଯିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ମତ୍ସ୍ୟଜେଟି ନିର୍ମାଣ ପାଇଁଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଉ । ସେସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୈଦେଶିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସମୁଦ୍ରରେ ଗାଧୋଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉ । କାରଣ କିଛି ଅଘଟଣ ପାଇଁ ନୋଲିଆ ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେଇପାରିବେ । ମତ୍ସ୍ୟଜେଟି ହେଲେ ସାମୁଦ୍ରିକ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ବଢ଼ିବ । ସେ ସମସ୍ତ ନୋଲିଆ ବଞ୍ଚିରେ ଉନ୍ନତମାନର ଶୁଖୁଆ ତିଆରି ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ ଲଗାଯାଉ । ସେହି କ୍ଷେତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଡ୍ରାଟର ଷୋର୍ଟସ ଲାଗିପାରିବ ।

୨୧) କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଜେଟିରେ ଲଂଚ ରାତ୍ରି ରହଣୀ ଏବଂ ସେଠାକୁ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଏବଂ ପାଇପ ଯୋଗେ ପିଇବା ପାଣି ଯୋଗାଣ ପାଇଁ ଦୀର୍ଘଦିନ ହେଲା ଦାବି ହେଉଥିଲା । ମାନ୍ୟବର ବିଧାୟକ (ମନ୍ତ୍ରୀ)ଙ୍କ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଲଂଚ ରହୁଛି, ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଖୁବ୍ ଯୋଗ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ । ପିଇବା ପାଇଁ ପାଣି ପାଇପ ଯୋଗେ କିପରି ଯୋଗାଯିବ ସେଥିପାଇଁ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ ।

୨୨) ସମୁଦ୍ରକୂଳ ଝାଉଁ ଜଙ୍ଗଲରେ ପୁନର୍ବାର ହରିଣ, ମୃଗ ଏବଂ ଠେକୁଆଙ୍କ ବଂଶ ବୃଦ୍ଧି ହେବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଉ । ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ବୁଗୁଡ଼ା ଅଂଚଳରେ କୃଷିସାର ମୃଗଙ୍କୁ ସ୍ଥାନୀୟଲୋକେ ନିଜର ବନ୍ଧୁ ଭଳି ପାଳିଛନ୍ତି । ଠିକ୍ ସେହି ଆଧାରରେ ଆମେ ଏଠାରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ, ତଳଫିନ୍ , ହରିଣ, ମୃଗ ଓ ଠେକୁଆଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିତ୍ର ବସିବା । ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକାରର କ୍ଷତି, କୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କରିବା ନାହିଁ ବୋଲି ଶପଥ ନେବା ।

୨୩) ବାଲୁଗାଁଠାରୁ ନୂଆପଡ଼ା ଓ ସାତପଡ଼ାକୁ ଆଗେ ଚାଲୁଥିବା ସରକାରୀ ଲଂଚ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ପୁନଃ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କରାଯାଉ ଏବଂ ପୂର୍ବେ ଚାଲିଥିବା ସୁନାଦନାସି, ବୋଡ଼ିଆକୁଦା, ଚଡେୟାନାସି ଓ ଯୋଡ଼ିବନ୍ଧ ଘାଟତଙ୍ଗା ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ପୁନଃ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କରାଯାଉ ଯାହା ଲରେ ଖୁବ୍ କମ ପଇସାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଚିଲିକା ଓ ପାରିକୁଦ ବୁଲିବାର ଅନୁଭୂତି ପାଇପାରିବେ । ଘାଟ ଗୁଡ଼ିକ ସକାଳୁ ବାଲୁଗାଁରୁ ଛାଡ଼ିବ ଓ ଉପରବେଳା ବାଲୁଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିବ । ଦେଖିବେ ଘାଟତଙ୍ଗା କେବେ ଫାଙ୍କା ରହିବନି ।

୨୪) ପାରିକୁଦରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ରାସ୍ତାରେ ରାସ୍ତାପାର୍ଶ୍ୱ ବନୀକରଣ ଯୋଜନାରେ କୃଷିଚୂଡ଼ା, ରାଧାରୂଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଫୁଲଗଛ ଲଗାଯାଇ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇପାରିବ । ଏଠାରେ କିଛି ଛୋଟ ବଡ଼ ପାର୍କ ପାଇଁ ଲକ୍ଷ ରଖାଯାଉ ।

୨୫) ପାରିକୁଦ କୁ ମିଶାଇ ସମୁଦାୟ କୃଷିପ୍ରସାଦ ତହସିଲ ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିଥିବା ଅନ୍ତଃନାଳୀ ମଧ୍ୟରେ ମାଫିଆମାନେ ବେଆଇନ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଘେରା ସୃଷ୍ଟି କରି ସମସ୍ତ ଅନ୍ତଃନାଳୀକୁ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଅବରୋଧ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଘେରା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଚାଷକୁ ଭାରତର ସୁପ୍ରିମ କୋର୍ଟ ୧୯୯୬ ମସିହାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷିଦ୍ଧ କରିଥିବା ସ୍ଥଳେ ମାଫିଆ ମାନେ ବେଆଇନ ଭାବରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଚିଲିକା ପରିବେଶର, ଚିଲିକା ପରସଂସ୍କାର, ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ଓ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବିଙ୍କର ଜୀବନ ଜୀବିକାରେ ପ୍ରଭୁତ କ୍ଷତି କରିଚାଲିଛନ୍ତି, ଯାହାକି ସାମଗ୍ରିକ ଭାବେ ଚିଲିକା ପାଇଁ ବଡ଼ ବିପଦ ହୋଇ ଛିଡ଼ାହେଇଛି । ଏଣୁ ଏହିସବୁ ବେଆଇନ ଘେରା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଚାଷକୁ ଜିଲ୍ଲା ପ୍ରଶାସନ ଓ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଚ୍ଛେଦ କରାଯିବା ଏକାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଏହା ସହିତ ସ୍ଥାନୀୟ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବି ଓ ଜନସାଧାରଣ ଏହାକୁ ବିରୋଧ କରିବାକୁ ଆମେ ଆହ୍ୱାନ ଦେଉଅଛୁ ।

୨୬) ପାରିକୁଦ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ହେବାପରେ ଏ ଅଂଚଳରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଦେବଦେବୀ ମନ୍ଦିରର ଉତ୍ତୋରତର ଉନ୍ନତି ହେବ । ଏବେ ଜାଣି ହେଉନଥିବା କିଛି ଜାଗାର ଆପେ ଆପେ ଗୁରୁତ୍ୱ ବଢ଼ିଯିବ ।

୨୭) ଚିଲିକା ଓ ପାରିକୁଦ, ଫିଲ୍ମସ୍ଟୁଡ଼ିଓ ପାଇଁ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଅଣଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଯୋଜକଙ୍କୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆକର୍ଷିତ କରିବ ।

୨୮) ଚିଲିକାରେ ଅନେକ ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣ ହୋଟେଲ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ହେବାପାଇଁ ଏହା ପ୍ରକୃଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ର ।

୨୯) ଚିଲିକା ଭିତରେ ଥିବା ସମସ୍ତ କୁଦ ଓ ଛୋଟ ବଡ଼ ପାହାଡ଼ରେ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଟେଲ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇପାରିବ ।

୩୦) କୁହାଯାଏ ପାରିକୁଦକୁ ସାତପଡ଼ାରୁ ରାସ୍ତା ହେଲେ ସାତପଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ଗୁରୁତ୍ୱ କମିଯିବ ଏବଂ ପାରିକୁଦରେ ଚୋରି ହେବା ସମ୍ଭାବନା ଅଧିକ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରର ଆଗାମୀ ଦିନର ସମ୍ଭାବନା ସବୁକୁ ଦେଖିପାରୁନାହାନ୍ତି ବା ବୁଝିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ସେମାନେ ହୁଏତ ଏକଥା କହିପାରନ୍ତି । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତାର ବିପରୀତକୁ ଦୃଢ଼ତାର ସହ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ବିନମ୍ରତାର ସହ କହୁଛି ଯେ ଚିଲିକା ଆଉ ପାରିକୁଦ ଆନ୍ତଃଜାତୀୟ ସ୍ତରର ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ମାନ୍ୟତା ପାଇଲେ ସାତପଡ଼ା ସହିତ ସମସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରର ଆଜି ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଏବଂ ସାମୂହିକ ରୋଜଗାର ଶହେଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ, ପଇସାର ସବୁପ୍ରୟୋଗ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତୁ । ଆମର ଏ ଗୋଟିକିଆ ରାସ୍ତା ନିଜେ ନିଜକୁ ଜରିବ, ଚୋର କୁଆଡ଼େ ଯିବ । ସମୁଦ୍ରକୂଳ ଝାଉଁ ଜଙ୍ଗଲରେ କଟେଜ ଲାଗିଲେ ଚିଲିକା ମୁହାଁଣରୁ, ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟା ମୁହାଁଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁକୁଳା ପଡ଼ିଥିବା ବେଳାଭୂମି ଆପେ ଆପେ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇଯିବ, ଡାକ୍ତର ଖାନାରେ ଡାକ୍ତର, ଅଫିସ୍ ମହଲରେ ବାବୁ ଭାୟା ଚବିଶ ଘଂଟିଆ ପହରା ଦେବେ, ଗୋଟେ ବ୍ୟାଙ୍କ ହୋଇପାରୁନି,

ଦଶଟି ବ୍ୟାଙ୍କ ଓ ଏଟିଏମ୍ ହେବ ଏବଂ ଆମ ଏଠାକାର ସମସ୍ତ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କର ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ଏକ ଐତିହାସିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିଶ୍ଚୟ ହେବ ।

ପରିଶେଷରେ ପାରିକୁଦ, ମାଲୁଦବାସୀଙ୍କୁ ସାଦର ଭୂମିଷ୍ଠ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଇ ଆଶୀର୍ବାଦଭିକ୍ଷୁ ଏ ଅକିଂଚନ କୋଟି ବିନମ୍ର ଅନୁରୋଧ କରେକି ସୁଯୋଗ ଆସି ଦୁଆର ମୁହଁରେ ହାତଠାରି ଡାକୁଛି, ହାତଛଡ଼ା କଲେ ଆଉ ଆସିବନି, ସମୟ କାହାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେନି, ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଚିନ୍ତା କରି ଦେଖନ୍ତୁ ଏହାହିଁ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସମୟ, ଆସନ୍ତୁ ସଭିଏଁ, ଆମ ଭିତରେ ଥିବା ଅହଂକାରକୁ , ଅହମିକାକୁ, ମାନ, ଅଭିମାନ, ଅପମାନକୁ ଭୁଲିଯିବା । ଆମ ଭିତରେ ଥିବା ରାଜନୈତିକ ବିଭେଦତା ଆମକୁ ଶ୍ରୀହୀନ କରିଦେଲାଣି । ବହୁତ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପାଇଛେ ଆମେ । ଏ ହୃଦୟ ଆମର ସରଳ ଓ ନିର୍ମଳ ହୋଇଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ କିଏ କାହାପାଖରେ ବସିପାରୁନେ, କିଏ କାହା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁପାରୁନେ, ରଥଚକ ପରି ସମୟ ଏହିପରି ଗଡ଼ି ଚାଲିଛି, ଆସନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ଆମେ ଆମ ଭିତରେ ଥିବା ଭେଦଭାବ ଭୁଲି ଗୋଟିଏ ମାଆର ସନ୍ତାନ ଭାବେ ଏକ ହୋଇଯିବା । ପରିକଳ୍ପନାରେ ଥିବା “ପାରିକୁଦ” ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ବକ୍ତୃତାପଥ ନେବା । ଆମର ଏହି ଚିଲିକାଂଚଳକୁ ଏକ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ତରର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳରେ ପରିଣତ କରିବାପାଇଁ ଥିବା ସ୍ୱପ୍ନ ସବୁକୁ ସାକାର କରିବା । ଚିଲିକା ଆମର ଭାତହାଣ୍ଡି, ଚିଲିକା ଆମର ମାଆ । ତାର ସେବା କରିବା, ତାର ଯତ୍ନ ନେବା । ମାଆ କାହାର କଣ କେବେ ଅକଲ୍ୟାଣ କଲାଣି ? ସିଏ ଆମକୁ ପାଲିବ ପୋଷିବ ନିଶ୍ଚୟ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସ୍ୱପ୍ନର ପୁରୀ-ପାଲୁର ରାସ୍ତା, ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟାରୁ ଜଳଯୋଗାଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଭିତରଚିଲିକା ନାଲି ଓ ବିଜୁଳିଯୋଗାଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବ ଆମର ଲାଭଫଳାଭନ (ଜୀବନରେଖା) ତାହାକୁ କିଏ କେବେ କୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବନ୍ଦ କରିବା ନାହିଁ ଶପଥ ନେବା । ଚିଲିକାର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ପରିବ୍ରାଜକ ବା ସ୍ଥାନୀୟ ପକ୍ଷୀ, ତଳଫିନ, ହରିଣ, ମୃଗ ଓ ଠେକୁଆ ହେବେ ଆମର ମିତ ତାଙ୍କୁ କ୍ଷତି ପହଂଚାଇବା ନାହିଁ ବୋଲି ରାଣ ଖାଇବା । ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ, ମେକ ଜନ ଓଡ଼ିଶା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଏହାକୁ ଯୋଡ଼ି ଦିଆଯାଉ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଏକ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳଭାବେ ପରିଗଣିତ କରିବା ପାଇଁ ଭିତିଭୂମି ଏହାର ସୁଦୃଢ଼ କରାଯାଉ । ଏ କ୍ଷେତ୍ର ଦିନେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜକୋଷର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମୃଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଶା ଗଠନରେ ନିଶ୍ଚୟ ସହାୟକ ହେବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପୁଣିଥରେ ଆସନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ଏକ ସ୍ୱରରେ କହିବା ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକ ହେବା, ପରିକଳ୍ପନାର ପାରିକୁଦକୁ ଗଢ଼ି ତୋଳିବା ।

ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥ

ବନ୍ଦେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀ

□□□

ଅଧ୍ୟାପକ, ଉତ୍ତମ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ
କନ୍ୟାଖାର ବିଜ୍ଞାନ ଓ କଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ
ବକ୍ସକୋଟ, ପୁରୀ

ଗବେଷକର ଗବେଷଣା ରାଜ୍ୟ —ଚିଲିକା

ଡଃ. ବସନ୍ତ କୁମାର ନାୟକ

ଚିଲିକାର ନାମକରଣ

ଚିଲିକାରେ “ଚିଲ୍ଲି” ନାମକ ଏକ ଜାତୀୟ ମତ୍ସ୍ୟ (ମାଛ) ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଏହା ଶାଙ୍କୁତ ଜାତୀୟ ଏକ ମାଛ । ଏହାର ଗୋଟିଏ ଲାଞ୍ଜ ଓ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ପକ୍ଷୀ ଥାଏ, ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ଗୋଟିଏ ଶଙ୍ଖଚିଲ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ମାଛ ମଣିଷକୁ ମାରିଲେ ଭୀଷଣ ବିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଏହି “ଚିଲ୍ଲି” ଶବ୍ଦରୁ ଚିଲିକା ଶବ୍ଦଟି ଆନୀତ ।

ଚିଲିକାରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସାମୁଦ୍ରିକ “ଚିଲ୍” ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଏମାନେ ପାଣିରେ ଭାସି ଓ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିପାରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଚିଲିକାରେ ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ ଚିଲିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟ ନାମକରଣ ହୋଇଥାଇ ପାରେ ।

ଚିଲିକାର ଉତ୍ପତ୍ତି

ଚିଲିକା ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ଭୂଭାଗ ଥିଲା । ପ୍ରାୟ ୩୧୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଯବନରାଜା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେଉଳ ଲୁଣ୍ଠନ କରିବାକୁ ଆସି ପୁରୀ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ତାହା ଜାଣି ପଣ୍ଡାମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଧରି ଏକ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ଏହା ଦେଖି ଯବନରାଜା ରକ୍ତବାହୁ ସମୁଦ୍ରକୁ ଭସ୍ମନା କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ସମୁଦ୍ର ରାଗିଯାଇ କିଛିବାଟ ଶୁଷ୍କ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଏହା ଦେଖି ଯବନରାଜା ରକ୍ତବାହୁ ଓ ତାଙ୍କ ପ୍ରହରୀମାନେ ଖୁସି ହୋଇଥିଲେ । ଏତିକିବେଳେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଏକ ବଡ଼ ତେଉ ଆସି ସେମାନଙ୍କୁ ନାଶ କରିଥିଲା ଓ ପରେ ତେଉ ଦ୍ଵାରା ଯେଉଁ ଜଳମଗ୍ନ ସ୍ଥଳ ହୋଇଥିଲା, ତାହାର ନାମ “ଚିଲିକା” ।

ପୂର୍ବେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେତେବେଳେ ସ୍ଵର୍ଗାରୋହଣ କଲେ, ସେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ସୁଦର୍ଶନଚକ୍ର ଖସି ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଚକ୍ରଟି ପଡ଼ିବାକ୍ଷଣି ସମୁଦ୍ର ପାଣି ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏକ ଭାଗ “ସମୁଦ୍ର” ହେବାବେଳେ ଅନ୍ୟ ଭାଗଟି “ଚିଲିକା” ହୋଇଥିଲା ।

ପୂର୍ବେ ଚିଲିକା ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଏକ ଅଂଶ ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ସମୁଦ୍ରରୁ ବାଲି ଓ ଦୟା, ଭାର୍ଗବୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନଦୀମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ରାବି ଦ୍ଵାରା ଏକ ବାଲିବନ୍ଧ ଗଠିତ ହୋଇ ଚିଲିକା ସମୁଦ୍ର ଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇଗଲା ଓ ଏହି ବନ୍ଧର ଏକ ପାର୍ଶ୍ଵ “ସମୁଦ୍ର” ହେଲାବେଳେ ଅନ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ଵଟି “ଚିଲିକା” ହୋଇଛି । ଚିଲିକାରେ ମାଲୁନ୍ ଓ ପାରିକୁନ୍ ନାମକ ଦୁଇଟି ଦ୍ଵୀପ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଚିଲିକା ଏସିଆ ମହାଦେଶର ସର୍ବବୃହତ୍ତମ କ୍ଷୀରାୟ ଲବଣାକ୍ତ ହ୍ରଦ । ଏହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ବହୁ ଦର୍ଶକ, କବି, ଭାବୁକ, ଲେଖକ, ଦାର୍ଶନିକ, ଗବେଷକ ଓ ଐତିହାସିକ ମାନଙ୍କ ମନକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥିବାର ନଜିର ଅଛି । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ଶୀତଋତୁରେ ବହୁ ରଙ୍ଗ ବେରଙ୍ଗର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀ ଯୁରୋପୀୟ ଦେଶ ଗୁଡ଼ିକରୁ ଯଥା, ସାଇବେରିଆ, କାଜକିସ୍ଥାନ, ଆଫଗାନିସ୍ଥାନ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ଆଦି ସ୍ଥାନରୁ ଓଡ଼ିଶାର ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ଖାଦ୍ୟ ଅନ୍ୱେଷଣରେ କିମ୍ବା ଅତ୍ୟଧିକ ଥଣ୍ଡାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ଆଶାରେ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ଚିଲିକାର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବର୍ଷାରତ୍ନରେ ୧୧୬୪ ବର୍ଗ କି.ମି ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଖରାଦିନେ ବା ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁରେ ଏହାର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ୯୦୬ ବର୍ଗ କିମି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂକୁଚିତ ହୋଇଥାଏ । ଚିଲିକା ଦୁଇଗୋଟି ସଂଯୋଗକାରୀ ନାଳଦ୍ୱାରା ବଙ୍ଗୋପସାଗର ସହିତ ମିଶିଥାଏ । ଦକ୍ଷିଣରେ ପାଲୁରୁକେନାଲ ବା ନାଲହୁଡାକେନାଲ ଥିବା ବେଳେ ଉତ୍ତରରେ ସାତପଡ଼ା ମୁହାଣ ରହିଛି । ସେହିଭଳି ଚିଲିକାର ପୂର୍ବରେ ମାଲୁଦ ପାରିକୁଦ ଥିବା ବେଳେ ପଶ୍ଚିମରେ ଗଂଗାଧରପୁର,କୁହୁଡ଼ି, ବାଲୁଗାଁ, ସୋରଣ, ବରକୁଳ ଓ ରମ୍ଭା ଇତ୍ୟାଦି ଅବସ୍ଥିତ ଅଛି । ଚିଲିକାରେ ପ୍ରାୟ ଛୋଟବଡ଼ ୪୨ ଗୋଟି ନଦୀ ମିଶିଥାନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଯେ କେବଳ ଚିଲିକାର ପାଣି ବୃଦ୍ଧି ଘଟେ ତାହା ନୁହେଁ ବରଂ ବହୁ ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ା ଆଦିର ସଂଖ୍ୟା ଆଶାତୀତ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ । ଯାହାଦ୍ୱାରା ଚିଲିକା ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବି ମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ବିକାଶ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ, ସେହିଭଳି ଚିଲିକା ତଟର ପୂର୍ବଭାଗରେ ବାସ କରୁଥିବା ମାଲୁଦ, ପାରିକୁଦ ଲୋକମାନେ ଚିଲିକାରୁ ଦୁଇଟି ମାଧ୍ୟମରେ ନିଜର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ବୃଦ୍ଧିକରିଥାନ୍ତି । ତାହା ହେଲା “ମାଛ ମାରି” ଓ “ଲୁଣ ମାରି” ଇତ୍ୟାଦି ।

ନଳବଣ

ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ମୁଖ୍ୟ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ (ଦ୍ୱୀପ) ମଧ୍ୟରୁ “ନଳବଣ” ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଦ୍ୱୀପ । ଏହି ଦ୍ୱୀପର ଆକାର ବର୍ଗାକାର ଅଟେ ଏବଂ ଏଠାର ଘାସ ଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ନଳପରି ଲମ୍ବା ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ “ନଳବଣ” ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଯାହାର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ୧୫.୫୩ ବର୍ଗ କିଲୋମିଟର ଅଟେ । ଅଂଚଳଟି ବର୍ଷା ଋତୁରେ ଜଳପ୍ଲବିତ ହୋଇ ମାଛମାନଙ୍କର ଗନ୍ତାଘର (ବାସସ୍ଥଳୀ) ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଶୀତ ଋତୁରେ ଶୁଷ୍କ ହୋଇ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥଳୀ ଭାବେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇଥାଏ । ଚିଲିକାର ବହୁ ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ା ଖାଦ୍ୟ ଅନ୍ୱେଷଣ ପାଇଁ ନଳବଣକୁ ବର୍ଷାରତ୍ନରେ ଆସିବା ବେଳେ, ଶୀତ ଋତୁରେ ବହୁ ପକ୍ଷୀ ଖାଦ୍ୟ ଅନ୍ୱେଷଣରେ ଏହି ସୁରକ୍ଷିତ ସ୍ଥାନ(ଦ୍ୱୀପ)କୁ ଆସିଥାନ୍ତି । କାରଣ ନଳବଣରେ ଅମେରୁଦଣ୍ଡି ଜୀବ, (ବେଲୁସ), ପ୍ଲାଙ୍କଟନ ଅଣୁ ଓ ଶୈବାଳର ଜନ୍ମ ବା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଏହି ଅମେରୁଦଣ୍ଡି ଜୀବ ମାଛ ମାନଙ୍କର ତଥା ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଚିଲିକାର ବିଭିନ୍ନ କୋଣ ଅନୁକୋଣରୁ ବିଭିନ୍ନ ମାଛ ଯଥା-କଣ୍ଡିଆ, କେରାଣ୍ଡି, ବାଗଦା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି, କଣ୍ଡାଳ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି, ମରଡ଼ା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି କାଉରା, ବାଲିଗରଡ଼ା, କୁଣ୍ଡଳ, ବଳଙ୍ଗୀ, ପାତୁଆ, ଜାଗିଲି, ସୁଙ୍ଗା, ସୁକୁରା, ଗଣିଆ, ଡାଙ୍ଗଳା, ଖଇଙ୍ଗା, ମେଞ୍ଜି, ସାହାଳ, ଇଲିସି, ଦଣ୍ଡକିରି, କାଉରା, କନାପାତୁଆ, ଚାଉଳି ପାତୁଆ ଓ କଙ୍କଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନକୁ ଖାଦ୍ୟ ଅନ୍ୱେଷଣରେ ଆସିଥାନ୍ତି । ଠିକ୍ ସେହିଭଳି ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗ ବେରଙ୍ଗର ପକ୍ଷୀ ଆସନ୍ତି । ପକ୍ଷୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗେଣ୍ଡି, ହଂସ,ପାଣିକୁଆ, ବଗ ଓ ଚିଲ ଇତ୍ୟାଦି ଥିଲେ ଅନ୍ୟତମ । ଏମାନଙ୍କ କେଁ କାଁ ଓ କୋଳାରାବରେ ନଳବଣ ଅଞ୍ଚଳଟି ସତେଯେପରି କୋଳାହଳମୟ ବା ଆନନ୍ଦ ମୁଖରିତ ହୋଇଥାଏ, ଯେ କେହି ଦର୍ଶକ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ନଳବଣ ଅଂଚଳକୁ ବୁଲିବାକୁ ଗଲେ ତା’ର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର “ରାବ” ଜାଣି ପାରିବ ବା ଅନୁଭବ କରିପାରିବ । ତେଣୁ ଉପରୋକ୍ତ ପକ୍ଷୀ ଓ ମାଛ ମାନଙ୍କର ଆବାସସ୍ଥଳୀ ନଳବଣକୁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଜଂଗଲ ଓ ପରିବେଶ ବିଭାଗ ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁ ସଂରକ୍ଷଣ ଆଇନ ୧୯୭୨ ଅନୁଯାୟୀ ୧୯୮୭ ମସିହାରେ “ନଳବଣ ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ” ଭାବରେ ବିଜ୍ଞପ୍ତି କରାଯାଇଛି । ତେଣୁ ଏହି ନଳବଣ ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଓ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ସରକାର “ବନ ବିଭାଗ” (Forest Department) କୁ ଦାୟିତ୍ୱ ଦେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ଚିଲିକା ପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ (Wild life Division) ଗଠନ କରିଛନ୍ତି । ଯଦି କୌଣସି ଶିକାରୀ, ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରନ୍ତି ବା ତଙ୍ଗାରେ ମାଛ ଶିକାର ପାଇଁ ନଳବଣ ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି, ତେବେ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ବନଖଣ୍ଡ ବିଭାଗ ତରଫରୁ କଠୋର ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତି ।

କାଳିଜାଲ

କାଳିଜାଲ ଚିଲିକାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ ଯାହାକୁ ୧୫୬୬ ରୁ ୧୬୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବାଣପୁର ରାଜା ଯଦୁରାଜ ମାନସି ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ବୋଲି ବାଣପୁର ବଂଶାବଳୀରୁ ଜଣାଯାଏ । ଏହି କାଳିଜାଲ ଉପରେ ଏକ କାହାଣୀ ଥାଏ ଯାହାକି — ଥରେ ବାଣପୁରର “ଜାଲ” ନାମକ ଏକ ଝିଅ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାରିକୁଦ ଗଡ଼(କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସାଦ) ରେ ବିବାହ ହେବା ପାଇଁ ତଜା ଯୋଗେ ବାଲୁଗାଁ ଚିଲିକା କୂଳରୁ ପାରିକୁଦ ଅଭିମୁଖେ ନିଜ ବାପାଙ୍କ ସହ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ହଠାତ୍ ମେଘ ପବନ ଓ ବତାସ ଘନେଇ ଆସିଥିଲା ଓ ହଠାତ୍ ମଝି ଚିଲିକାରେ ତଜାଟି ବୁଡ଼ିଯାଇ “ଜାଲ”ଙ୍କର ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ ମୃତ୍ୟୁହୋଇଥିଲା । ଏହି ଘଟଣାକୁ ସ୍ମରଣ ରଖିବା ପାଇଁ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼ରେ ସେହି ଅତ୍ୟୁତ ଆତ୍ମାର ପୂଜା ପାଇଁ ଏକ ମନ୍ଦିର ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା ଯାହାକି କାଳିଜାଲ ନାମରେ ନାମିତ ।

ଚଢେଇ ହଗା ପାହାଡ଼

ଏହା ଚିଲିକା ମଧ୍ୟର ଛୋଟ ପାହାଡ଼ ଅଟେ । ଯେଉଁଠାରେ ପକ୍ଷୀ ମାନେ ସଦାସର୍ବଦା ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି । ଏବଂ ପକ୍ଷୀ ମାନଙ୍କ ମଳଦ୍ୱାରା ପାହାଡ଼ର ପଥରଗୁଡ଼ିକ ଧବଳ ବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଇଥାଏ । ତେଣୁ କେତେକ ଏହାକୁ ଚଢେଇହଗା ପର୍ବତ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ଏହି ପର୍ବତରେ ପୁରୀ ପଶ୍ଚାତ୍ତମାନେ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ ଦାଉରୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଅନେକଥର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ ।

ଦ୍ୱାପମୁଣ୍ଡିଆ ପର୍ବତ

ଏହି ପର୍ବତ ମଧ୍ୟ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଛୋଟ ଦ୍ୱାପ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏହା ମାମୁ ଭଣଜା ପାହାଡ଼ ର ନିକଟସ୍ଥ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ପୂର୍ବେ ବାଣପୁର ରାଜା ମାନେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଯିବା ବେଳେ ଏହି ପର୍ବତରେ ଦ୍ୱାପ ଜାଳି ଥାନ୍ତି ଏବଂ ଫେରିବା ବେଳେ ରାଜାମାନେ ଏହି ଦ୍ୱାପ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଲକ୍ଷ ସ୍ଥଳରେ ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ଏହାକୁ ଦ୍ୱାପମୁଣ୍ଡିଆ ପର୍ବତ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ଘଣ୍ଟଶିଳା ପର୍ବତ

ଏହି ପର୍ବତଟି ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ରମ୍ଭା ଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୮/୧୦ ମାଇଲ ଉତ୍ତରରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ପର୍ବତର ଆକୃତି ଘଣ୍ଟ ପରି ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ଘଣ୍ଟଶିଳା ପର୍ବତ ହୋଇଛି । ପର୍ବତଟି ଲତା, ଗୁଳ୍ମ ଓ ଛୋଟ ଛୋଟ କଣ୍ଟା ଗଛରେ ଅଛାଦିତ ଏବଂ ସ୍ଥାନଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିରାପଦ ଥିବାରୁ ବହୁ ପକ୍ଷୀ ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି । ଏହି ପର୍ବତର ପାଦଦେଶରେ ଏକ ବିରାଟକାୟ ପଥର ଅଛି ଯାହାକି ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ରହିଛି ଏବଂ ଅତୀତରେ ବହୁ ତଜା ଏହି ପଥରରେ ବାଡେଇ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗି ଥିବାର ନଜିର ରହିଛି । ପରେ ଖଲିକୋଟ ରାଜା ସାହେବ ଏହି ପର୍ବତର ପାଦଦେଶରେ ଏକ ପଥରସ୍ତମ୍ଭ ନିର୍ମାଣ କରିବା ସହିତ ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଶ୍ରାମଗାର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ବହୁ ଦର୍ଶକ ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ଉକ୍ତ ପର୍ବତରେ ବଣଭୋଜି କରିବା ପାଇଁ ଆସନ୍ତି । ଯାହାକି ଏହାର ଜୁଳୁ ଉଦାହରଣ ଚଳିତ ବର୍ଷ ତା ୧୦-୧୨-୨୦୧୬ ରିଖ ଦିବା ୧୧ ଘଣ୍ଟା ବେଳେ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା ରମ୍ଭା ଥାନ ଅନ୍ତର୍ଗତ ସାବୁଳିଆ ଗ୍ରାମରୁ ଦଳେ (୨୯ ଜଣ) ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଘଂଟଶିଳା ପର୍ବତରେ ବଣଭୋଜି କରିବା ପାଇଁ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ହଠାତ୍ ତଜାଟି ଭାରସାମ୍ୟ ରକ୍ଷା ନ କରିପାରି ଚିଲିକାରେ ବୁଡ଼ିଗଲା ଓ ତତ୍ତ୍ୱମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇ ପିଲା ସମେତ ସମୁଦାୟ ୪ ଜଣ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ଚିକିତ୍ସା ମାଧ୍ୟମରେ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲେ ।

ଚିଲିକା କେବଳ ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି, କଙ୍କଡ଼ା ଓ ପକ୍ଷୀ ଅଭ୍ୟାସର ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନ ଥିଲା, ଏହାକୁ ବୁକୁରେ ଅନେକ ବଣିକ, ମାଣିକପାଟଣା ଓ ଅନ୍ୟ ବନ୍ଦର ମାନଙ୍କରୁ ବିଦେଶକୁ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ । ସେହିଭଳି କଳିଙ୍ଗର ବଣିକମାନେ, ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା ବାଲି, ବୋର୍ଷିଓ, ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, ଥାଇଲାଣ୍ଡ ଓ ସିଂହଳ ଆଦି ସ୍ଥାନକୁ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ । କଳିଙ୍ଗର “ହାଡ଼ା ସିଂହଳ ଦ୍ୱାପକୁ ରପ୍ତାନି କରାଯାଉଥିବାବେଳେ କଳିଙ୍ଗରୁ ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ବସ୍ତୁ ମସଲା, କପା ଓ ଅଫିମ ଆଦି ବିଦେଶକୁ ପଠାଯାଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିଲିକାର ଆକାର, ଆୟତନ କ୍ରମଶଃ ସଂକୁଚିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । କାରଣ ବନ୍ୟା

ସମୟରେ ବହୁ ପରୁମାଟି ପଙ୍କଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାରେ ପ୍ରବେଶ କରି ମୁହାଣ ଅଂଚଳକୁ ସଙ୍କୁଚିତ କଲାଣି , ତେଣୁ ଏହି ମୁହାଣ ଅଂଚଳକୁ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ତରଫରୁ ଖୋଳାଯାଇ ବନ୍ୟାପାଣିକୁ ସମୁଦ୍ରକୁ ନିଷ୍କାସନ କରାଯାଇ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଚଳକୁ ବନ୍ୟାଭଳି ମହାବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଚିଲିକା ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ବାସ କରୁଥିବା ମତ୍ସ୍ୟଜୀବିମାନେ ଆରମ୍ଭରୁ ଚିଲିକା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ବଞ୍ଚୁଥିଲେ ସତ, ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ମାଲୁଦ ଓ ପାରିକୁଦର ଅଣ-ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ମାନେ ମଧ୍ୟ ଚିଲିକା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଛନ୍ତି । କାରଣ ବନ୍ୟା,ବାତ୍ୟା ଓ ମରୁଡି ଭଳି ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ କୃଷକମାନଙ୍କର ଚିରଶତ୍ରୁ ହୋଇଯାଇଛି । ଅଣମତ୍ସ୍ୟଜୀବିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବଞ୍ଚିବା କଷ୍ଟ ହୋଇପଡିଛି । ତେଣୁ ଏଠାରେ କୃଷକ ଓ ସାଧାରଣ ଲୋକ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଚିଲିକା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଅଛନ୍ତି । ଯାହାଦ୍ୱାରା ଚିଲିକା ଏକ ରଣକ୍ଷେତ୍ର ଭାବେ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବି ଓ ଅଣ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ବା ଯୁଦ୍ଧ ଭଳି କେତେକ ବିଶ୍ୱଙ୍ଗଳା ଦେଖାଯାଇଛି । ଯେଉଁଥିପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଚିଲିକା ସମସ୍ୟା ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ବିଧାନସଭାରେ ଚିଲିକା ସମସ୍ୟା ଆଗତ କରି ଅନେକଥର ବିଧାନସଭା ମୁଲତବି କରିଛନ୍ତି । ଶେଷରେ ଏହାର ଆଶୁ ସମାଧାନ ସ୍ୱରୂପ ଚିଲିକାକୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମ୍ୟସ୍ଥଳୀ ଭାବେ ତଟସ୍ଥ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟନ କରାଯାଇଛି। ଯଦି କୌଣସି ଗ୍ରାମ ନିଜ ଗ୍ରାମସ୍ଥଳୀ ଅତିକ୍ରମ କରି ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମ୍ୟସ୍ଥଳୀକୁ ଯାଏ, ତେବେ ଉଭୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ/ବିଶ୍ୱଙ୍ଗଳା ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଓ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ମାଲିମକଦ୍ଦମା କରି କଠୋର ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏହି ଭଳି ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିଲିକା ନିଜର ପୂର୍ବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ହରାଇବାକୁ ଲାଗିଛି ଏବଂ ଚିଲିକାର ଚାରିଆଡେ କେବଳ ଡଙ୍ଗା ଓ ଜାଲରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ଯାହାଦ୍ୱାରା ବିଦେଶାଗତ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ବିତରଣ କରିବାକୁ ସମସ୍ୟା/ଅସୁବିଧା ହେଉଛି । ଏଣୁ ଅତିଥିମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେବା/ରକ୍ଷା କରିବା ବନ୍ଧୁଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାବେ ମନେ କରି ଚିଲିକା ଉପରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ସୃଷ୍ଟି ନ କରିବା ବା ମାତ୍ରାଧିକ ଜାଲ, ଡଙ୍ଗା ବ୍ୟବହାର ନ କରିବା ହେଉଛି ପ୍ରକୃତ ମଣିଷର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଅତୀତରେ ଚିଲିକା ତଟସ୍ଥ ଲୋକମାନେ ବୁଲିରେ ହାଣ୍ଡି ବସାଇ ମାଛ ଧରିବାକୁ ଯୋଗୁଛ ଧରି ଚିଲିକାକୁ ଯାଉଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଫେରିବା ରାସ୍ତାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘରର ଝିଅ ବୋହୂମାନେ, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିଲିକା ତଟସ୍ଥ ଲୋକମାନେ ଏ ସବୁ ସୁବିଧାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେଣି । କାରଣ ଚିଲିକାରେ ବହୁଳ ଭାବେ ମୋଟର ଡଙ୍ଗା ଯାତାୟତ କରିବା ଦ୍ୱାରା ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡି ଓ କଂକଡା ଆଦି କୂଳକୁ ଆସିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଗଣ୍ଡରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେଣି ।

ସେ ଯାହା ହେଉ, ଚିଲିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ବର୍ଷସାରା ଆସୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଖ୍ୟତଃ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଶୀତ ଋତୁରେ ବା ନଭେମ୍ବର ଓ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ମାତ୍ରାଧିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଏଠାକୁ ବୁଲିବାକୁ ଆସନ୍ତି । ସେମାନେ ମୋଟର ଡଙ୍ଗା ଯୋଗେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କେତେକ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ ଯଥା କାଳିଯାଇ, ନଳବଣ, ଚଢେଇହଗା ପାହାଡ ଘଂଟଶିଳାପର୍ବତ, ଦ୍ୱାପମୁଣ୍ଡିଆପର୍ବତ ଇତ୍ୟାଦି ବୁଲି ମନକୁ ଖୁସି କରାନ୍ତି । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କାଳିଯାଇ ହେଉଛନ୍ତି ସବୁ ବିପଦ ଆପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବାର ମହା ମହିମା ପ୍ରତିମା ଆରଧ୍ୟା ଦେବୀ ତାଙ୍କୁ ଯିଏ ଭାବିବାର ଅବହେଳା କରେ ବା ଠିକ୍ ରୂପେ ପୂଜାଆରଧାନା କରେ ନାହିଁ ସେ ନିଶ୍ଚିତ ବିପଦରେ ପଡେ ବୋଲି ନୌକାଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଦୃଢ ବିଶ୍ୱାସ । । ତେଣୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକ ତଥା ବିଦେଶୀ ଲୋକ ଅତୀତରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ କେହି ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଯାତାୟତ ବେଳେ ଆରାଧ୍ୟା ଦେବି ମା କାଳିଯାଇଙ୍କୁ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରନ୍ତି ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ —

- Ø N.Senapati, In the wilds of Orissa, Calcutta
- Ø K.C.Panigrahy, Archeological Remains of Bhubaneswar, Cuttack
- Ø R.C.Panda, The Prachi, Vol.III
- Ø W.W.Hunter , Statistical accounts ,Puri, Vol.II, London
- Ø Ramesh Prasad Mahapatra, Temples Legends of Orissa
- Ø Radha Charan Panda, Parikud Itihas, Cuttack

ଇତିହାସ ଅଧ୍ୟାପକ ଗ୍ରା-ନନ୍ଦଳା, ରାମଲେଙ୍କା, କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ, ପୁରୀ

ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ

ଡା. ଦେବେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ମାନସିଂହ

ଆ-କା-ମା-ବୈ

ବର୍ଷକର ବାର ମାସ ମଧ୍ୟରୁ ଆଷାଢ଼, କାର୍ତ୍ତିକ, ମାର୍ଗଶୀର ଓ ବୈଶାଖ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ବ ବହନ କରେ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପରଦିନ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଶେଷ ହୋଇଥାଏ । କାର୍ତ୍ତିକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧର୍ମ ମାସ । କାର୍ତ୍ତିକ ବ୍ରତ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ରତ । କାର୍ତ୍ତିକ ବ୍ରତ ପାଳନ କଲେ ମଙ୍ଗଳମୟ ଶୁଭ ଫଳ ମିଳେ । କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଗ୍ରାମରୁ ନଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଝିଅ ବୋହୂମାନେ କଦଳୀ ବାହୁଙ୍ଗାରେ ସୋଲ, ଫୁଲ, ଦୁବ ବରକୋଳି ପତ୍ର, ଅରୁଆ ଚାଉଳ ଆଦିରେ ସଜାଇ ଡଙ୍ଗା ତିଆରି କରି ପୁଷ୍କରିଣୀ, ନଦୀ, ହ୍ରଦ, ସାଗରରେ ଡଙ୍ଗା ଭସାଇ ଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରାକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରିବା ପାଇଁ ଆମେ ଗାଇଥାଉ - ଆ-କା-ମା-ବୈ ଗୁଆପାନ ଥୋଇ, ଗୁଆପାନ ତୋର ମାସକ ଧରମ ମୋର । ଆ-ଆଷାଢ଼, କା-କାର୍ତ୍ତିକ, ମା-ମାର୍ଗଶୀର, ବୈ-ବୈଶାଖ, ଚାରି ମାସକୁ ବୁଝାଇଥାଏ । ଏହି ଚାରିମାସରେ ଅନୁକୂଳ ମୌସୁମୀ ବାୟୁ ଯୋଗୁ ସାଧବମାନେ ବୋଇତରେ ଯାତ୍ରା କରିଥାନ୍ତି । ବୋଇତ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ଠାରୁ । ବର୍ଷା ଋତୁ ସରିଯାଇଥାଏ । ଝଡ଼, ବତାସ ଥମି ଯାଇଥାଏ । ସମୁଦ୍ର ଶାନ୍ତ ଥାଏ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ଧର୍ମ ମାସ । ଏହି ମାସରେ ଜଳଯାତ୍ରା ଶୁଭ ଦାୟକ । ଏହି ସମୟରେ ଉତର-ପୂର୍ବ ମୌସୁମୀ ବାୟୁ ସକ୍ରିୟ ହୋଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଶା ଉପକୂଳରୁ ଜାହାଜ ଦକ୍ଷିଣକୁ କରମଣ୍ଡଳ, ମାଲବାର ଓ ବିଦେଶ ରାଷ୍ଟ୍ର ସିଂହଳ, ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ଜଣ୍ଡୋନେସିଆ ଆଦି ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜକୁ ଜଳଯାତ୍ରା ଅନୁକୂଳ । ବୈଶାଖାରୁ ଆଷାଢ଼ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଉପକୂଳ ବନ୍ଦରକୁ ବୋଇତ ଫେରିଥାଏ । ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମ ମୌସୁମୀ ବାୟୁ ପ୍ରବାହରେ ଉତର-ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଯାତ୍ରା କରିଥାଏ ।

ଆ-ଆକାଶ, କା-ପାଣି, ମା ଭୈ - ଭୟ ନାହିଁ । ଆକାଶ ଓ ଜଳକୁ ଭୟ କର ନାହିଁ । ଏହା ବୀରଦୂର ପ୍ରତୀକ । ଆଉ କେତେକ କହନ୍ତି, ଆ-ଆନୁମ (ଭିଏଡ଼ନାମ), କା-କାୟୋତିଆ, ମା-ମାଳୟ ପେନିସୁଲା । ଔପନ୍ୟାସିକ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି ‘ସମାଜ’ ୨୭.୦୯.୧୯୯୦ ରେ ଲେଖିଥିଲେ - ‘ଆ-କା-ମା-ବୋଇ’ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତୀୟ ଭାଷାର ଶବ୍ଦ । ଆକ୍ଷା, ଆମ୍ବା ଓ ବୋଇ ତିନୋଟି ଶବ୍ଦ । ତାମିଲ୍, କନ୍ନଡ଼ ଭାଷାରେ ଏବେ ବି ପ୍ରଚଳିତ । ଆକ୍ଷା ଅର୍ଥ ଅପା, ଆମ୍ବା ଅର୍ଥ ମା ଓ ବୋଇ ଅର୍ଥ କୁମାରୀ କନ୍ୟା । ଏହା କୁମାରୀକାର କନ୍ୟାକୁମାରୀ ସାଗର ଦେବୀ ରୂପେ ପୂଜା ପାଉଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଆ ଲୋକକଥାରେ ରଜା ପୁଅ, ମନ୍ତ୍ରୀ ପୁଅ, କରୁଆଳପୁଅଙ୍କ ସହିତ ସାଧବ ପୁଅବି ପ୍ରବେଶ କରିଛନ୍ତି । ବୌଦ୍ଧ ଜାତକ କଥାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଧନୀ କୁବେର ବଣିକମାନଙ୍କର ସମାଜରେ ବଡ଼ ପଡ଼ିଆରା, ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଥିବା କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ତା. କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶ ଲୋକ କାହାଣୀରେ ସମାଜର ସଠିକ ଚିତ୍ର ଦେବାକୁ ଯାଇ ଲେଖିଛନ୍ତି — ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିପତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ‘ସାଧବ’ର ସ୍ଥାନ ରାଜା ଓ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପରେ ତୃତୀୟରେ ଆସେ । ଅଟଳନ୍ତି ଧନ ସମ୍ପତି ହିଁ ତା’ର କ୍ଷମତାର ପ୍ରଧାନ ହେତୁ । ରାଜପୁତ୍ର, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗାତ ବସିବାର ସୁଯୋଗ ସାଧବ ପୁତ୍ରକୁ ମିଳୁଥିଲା । ରାଜା ରାଣୀ, ଜେମାକୁ ସାଧବ ପୁତ୍ର ସହ ବିବାହ ଦେଉଥିଲେ । ଏଥିରୁ ତା’ର ଉନ୍ନତ ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତି ଜଣାଯାଏ ।

ଦୁଃସାହାସିକ ନୌଯାତ୍ରା ସହ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ସାମରିକ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର, ବଣିକ ଯାତ୍ରାରେ ବିଦେଶରୁ ହାରା, ନୀଳା, ମୋତି, ମାଣିକ ଆଦି ଧନରତ୍ନ ଆଣି ନିଜର ଭଣ୍ଡାରକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ କଳିଙ୍ଗ, ଉତ୍କଳ, ତୋଷାଳୀ, ଉତ୍ତ, କୋଶଳ, କୋଙ୍ଗଦର ବୀରପୁତ୍ର, ଅଭିଯାତ୍ରୀମାନେ ପାଳଟଣା ବୋଇତରେ ବିଦେଶକୁ ଜଳଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ନିଜ ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଧର୍ମ ଧାରଣାର ପ୍ରଚାର, ପ୍ରସାର ମଧ୍ୟ ବିଦେଶ ଯାତ୍ରାର ମୂଳ ଲକ୍ଷ ଥିଲା । ଚେଦି ବଂଶୀୟ ଐର ଖାରବେଳ, ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳିଙ୍ଗ ସେନାର ଜୟ ଜୟକାର, ପରାକାଷ୍ଠାକୁ ସମୟର କରାଳଗତି ଲୋପ କରିପାରି ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସାମରିକ ପରମ୍ପରା, କଳାକୌଶଳ, ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରାର ଚିତ୍ର ମନ୍ଦିର ଗାତ୍ର, ପଥରର ଶିଳାଲେଖରେ ନିହତ ମୁନରେ ‘ଟି ଉଠିଛି । ସେଥିପାଇଁ କବି ଗାଇଛନ୍ତି — ‘ଜଳପଥେ କାହିଁ ବିଦେଶ ଗମନ କାହିଁ ପୂର୍ବ ଖ୍ୟାତି, କାହିଁ ପୂର୍ବ ଧନ’ । ମୁଁ ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କାଳରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥିଲେ ଯେ, ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଜାଭା (ଯବ ଦ୍ଵୀପ), ବାଲି (ବଳୀ ଦ୍ଵୀପ), ବୋର୍ଣ୍ଣେଓ (ବରୁଣ ଦ୍ଵୀପ), ସୁମାତ୍ରା (ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ଵୀପ) ଆଦି ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ, ଶ୍ୟାମ୍ (ଥାଇଲ୍ୟାଣ୍ଡ), ମାଲୟ ପେନିନ୍ସୁଲାରେ ସପ୍ତମ-ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ହଠାତ୍ ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ନାମ ନେଇ ଯେଉଁ ରାଜ ବଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲା, ସେହି ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ଆମର ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲା ବାଣପୁର ନୀଳାଦ୍ରିପ୍ରସାଦ ନିକଟ ‘ବଙ୍କଡାଗଡ଼’ ରେ ରାଜଧାନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିବା କୋଙ୍ଗଦ ବା କଙ୍ଗୋଦ ରାଜ୍ୟର ଶୈଳୋଦ୍ଭବ ରାଜବଂଶଧର । ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ରାଜବଂଶକୁ ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର-ବଂଶ-ତିଳକ କୁହାଯାଉଥିଲା । କାରଣ ଏହି ରାଜବଂଶ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଅନେକ ରାଜାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ସୁମାତ୍ରାରେ ନିଜର ଶ୍ରୀବିଜୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଦୀର୍ଘତମ ନଦୀ ‘ମେକଙ୍ଗ’ ନଦୀ ଉପତ୍ୟକାରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଫୁନାନ ସଭ୍ୟତା ଆଜିର ମିଆଁମାର, ଥାଇଲ୍ୟାଣ୍ଡ, ଲାଓସ୍, କାମ୍ବୋଡ଼ିଆ ଓ ଭିଏତନାମକୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଅଧୀନକୁ ଆଣିପାରିଥିଲେ । ସେଠାରେ କିଛିକାଳ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୭୩୬ରେ ଭୌମରାଜା ଉନ୍ନତ ସିଂହ ଶିବକର ଦେବ, କୋଙ୍ଗଦ ଆକ୍ରମଣ କରି ବଙ୍କାଡାଗଡ଼ ରାଜଧାନୀକୁ ଧ୍ଵଂସ କରି ଦେଇଥିଲେ । ପରେ ସେ ଦକ୍ଷିଣର କଳିଙ୍ଗ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଶିବକର ଦେବ ଶୈଳୋଦ୍ଭବ ରାଜା ଓ ତାଙ୍କ ଅନୁଗତମାନଙ୍କୁ ଦ୍ଵାପାତ୍ରର ଦକ୍ଷ ଦେଇ ବିତାଡ଼ିତ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଜଳଯାତ୍ରାରେ ଜାଭାରେ ପହଞ୍ଚି ଆଉ ଏକ ରାଜତ୍ଵର ଶୁଭ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଶୈଳେନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କର ‘ଶ୍ରୀ ବିଜୟ’ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତିଷ୍ଠି ରହିଥିଲା । ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ରାଜାମାନେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ପ୍ରିୟ ରାଜାଭାବେ ସାଧାରଣ ଜନତାର ପ୍ରିୟଭାଜନ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ବାଣପୁର ତଥା ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବର ବିଷୟ ଯେ, ଏହି ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ରାଜବଂଶର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ଜାଭାର ‘ବୋରୋବୁଦୁର’ ଠାରେ ବିଶ୍ଵର ‘ବୃହତ ବୌଦ୍ଧ ସ୍ତୁପ’- ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା । ୫୦ ହଜାର ଶିଳ୍ପୀ, ୫୦ ବର୍ଷରେ ଏହି ମନ୍ଦିର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରିଥିଲେ । ଏହା ଆଜି ପୃଥିବୀର ସପ୍ତାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ ବିରଳ କୃତି । ଯୁନେସ୍କୋ ଖ୍ୟାତ ହେରିଟେଜ୍ ସାଇଟ ରୂପେ ସଂରକ୍ଷିତ । ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜା ପନଙ୍ଗ କରଣଙ୍କ ରାଜତ୍ଵ କାଳରୁ ରାଜା ବାଲିତୁଙ୍ଗଙ୍କ ଶାସନକାଳ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୭୬୦ରୁ ୯୧୦ ଦୀର୍ଘ ଦେଢ଼ଶହ ବର୍ଷ ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ରାଜବଂଶର ସୁବର୍ଣ୍ଣଯୁଗ ।

ବାଲି ଦ୍ଵୀପରେ ଏବେ ବି ଏକ ଜଣାଣ ବୋଲାଯାଏ—

‘କ୍ଷମଣ୍ୟ ମାଂ ଶିବଦେବ ଜଗନ୍ନାଥ ହିତଙ୍କର

ସର୍ବପାପ ବିମୁକ୍ତେନ ପ୍ରଣାମାମ୍ୟାହଂ ସୁରେଶ୍ଵରଂ ।

ଶିବ ରୂପରେ ଏ ଜଗନ୍ନାଥ ଆରାଧନା କାହାର ? ଶୈଳୋଦ୍ଭବ ବଂଶର ଆଦିପୁରୁଷ ପୁଲିନ୍ଦ ସେଣଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଆଜପାରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଚିର ପ୍ରବାହୀ ଆସ୍ଥାର ସେଇ ବାଜକୋଶ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମ ସଂସ୍କୃତିର ଭାବନା ଯାହାକି ଇତିହାସ ସମୟର କାଳଗତି ତାକୁ ନଷ୍ଟ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ବାଲି ଦ୍ଵୀପରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ହେଉଛନ୍ତି ଶିବ ସ୍ଵରୂପ । ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ପୁରୀରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ବିଷ୍ଣୁ ସ୍ଵରୂପ । ସିଂହଳ ସହ ଭାରତର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ କବି ସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ‘ଲାବଣ୍ୟବତୀ’ କାବ୍ୟରେ ଲେଖିଛନ୍ତି – ‘ବହିତ୍ର ଲାଗିଲା ଯାଇ ସିଂହଳ ଦ୍ଵୀପରେ ଦେଖିଣ ଯେ ସାଧବାଣୀ ଅତି ହରଷରେ, ଗଲେ ବହିତ୍ର ବନ୍ଦାଇ ଅର୍ଘ୍ୟ ଥଳି ମାନଙ୍କରେ ହୁଳ ହୁଳି ଦେଇ’ । ପ୍ରାଚୀନ ପାଲି ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ‘ମହାବଂଶ’ ରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି ରାଜା ଗଜବାହୁ ଦ୍ଵିତୀୟ (ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୧୩୭-୧୧୫୩) ରାଜା ବିକ୍ରମ ବାହୁ ଓ ସୁନ୍ଦରା ମହାଦେବୀଙ୍କ ପୁତ୍ର କଳିଙ୍ଗର ରାଜବଂଶଧର ଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ସିଂହଳରେ ରାଜାମାନେ ସେମାନଙ୍କର ମାତୃବଂଶଧର ରୁ ନିଜକୁ ପରିଚିତ କରାଉଥିଲେ । ସିଂହଳର ଅନ୍ୟତମ ରାଜା ପରାକ୍ରମ ବାହୁ ତାଙ୍କ ଭଉଣୀର ପୁତ୍ରକୁ କଳିଙ୍ଗର ସିଂହପୁରରୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ । ସିଂହପୁରର ଯୁବରାଜ ଜଣେ ବୁଦ୍ଧିମାନ, ଜ୍ଞାନି ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ସେ ପରକ୍ରମ ବାହୁଙ୍କ ପରେ ବିଜୟ ବାହୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ନାମରେ ସିଂହାସନ ଅରୋହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଏକ ବର୍ଷ ଶାସନ କରିବା ପରେ ମହେନ୍ଦ୍ର ଷଷ୍ଠଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିହତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ ସିଂହଳର ବୈଦେଶିକ ନୀତିରେ ବହୁ ଉନ୍ନତି ଘଟିଥିଲା । ‘ପୋଲୋନାରୁଡ଼ା’ ଶିଳାଲେଖରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ବିଜୟ ବାହୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ଜଣେ ଖାଚି ଓଡ଼ିଆ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟତମ ରାଜା ନିଶମ କମଳଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଚଳିତ ମୁଦ୍ରାରେ କଳିଙ୍ଗର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲା । ସିଂହଳର ବହୁ ପାର୍ଶ୍ଵକୁ କଳିଙ୍ଗ ଉଦ୍ୟାନ ନାମରେ ନାମିତ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀଲଙ୍କାରେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ପ୍ରସାରରେ କଳିଙ୍ଗର ଭୂମିକା ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ଵ ବହନ କରେ । କଳିଙ୍ଗ ସମ୍ରାଟ ଅଶୋକ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପୂର୍ବ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ନିଜ କନ୍ୟା ସଂଘମିତ୍ରା ଓ ପୁତ୍ର ମହେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ସିଂହଳ ପଠାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ବୋଧୂ ବୃକ୍ଷର ଏକ ଚାରା ସହ କଳିଙ୍ଗର ଆଠଟି ପରିବାରକୁ ସାଥରେ ନେଇ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀରେ କଳିଙ୍ଗ ରାଜକୁମାରୀ ହେମମାଳା ଓ ଦନ୍ତ କୁମାର ଭଗବାନ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଦନ୍ତାବଶେଷ ସିଂହଳର ରାଜା ମେଘବର୍ଷଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ । କାଣ୍ଡିର ଦନ୍ତ ମନ୍ଦିର ବିଶ୍ଵ ବିଖ୍ୟାତ । ସିଂହଳ ରାଜବଂଶ ସହ କଳିଙ୍ଗ ରାଜବଂଶର ବୈବାହିକ ସମ୍ପର୍କ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଷ ଧରି ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ସିଂହଳର ରାଜା ସଂଘବୋଧୀ କଳିଙ୍ଗର ରାଜକନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ ।

ଚାଣକ୍ୟ ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ‘କଳିଙ୍ଗାଃ ଗଜାଃ ଶ୍ରେଷ୍ଠଃ’- କଳିଙ୍ଗର ହାତୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । କଳିଙ୍ଗରୁ ସିଂହଳକୁ ହାତୀ ରପ୍ତାନୀ ହେଉଥିଲା । ସିଂହଳର ହାତୀମାନେ ଆକାରରେ ବଡ଼ ଥିଲେ । ଭାରତର ରାଜା ମହାରାଜାମାନେ ନିଜର ଘରୋଇ ଉତ୍ସବରେ ହାତୀ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପାଇଁ ସିଂହଳରୁ ହାତୀ ଆମଦାନୀ କରୁଥିଲେ । ବଙ୍ଗୋପସାଗର, ଆରବସାଗର, ଭାରତ ମହାସାଗର ଦେଇ ଜଳପଥରେ ମାଲବାର, କରମଣ୍ଡଳ, ତେକାନ, କଲିକତା, କଳିଙ୍ଗ ଓ ଗୁଜୁରାଟର ବଣିକମାନେ ସିଂହଳ ସହ ବଣିଜ କାରବାର କରୁଥିଲେ ।

ଚୀନ ସହ ଭାରତର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ଟାଙ୍ଗି, ସଙ୍ଗି, ମିଙ୍ଗି ଓ ଚିଙ୍ଗି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କାଳରେ ଏକ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଥିଲା । ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର, ପ୍ରସାର, ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚୀନ ଭାରତକୁ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ଵ ଦେଉଥିଲା । ଚୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ହୁଏନ୍ସା, ଫାହିୟାନ୍ ଆଦି ଅନେକ ପରିବ୍ରାଜକ, ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମଗୁରୁ ଭାରତ ପରିଭ୍ରମଣ କରି ସେମାନଙ୍କ ଭ୍ରମଣ ବିବରଣୀରେ ତତ୍କାଳୀନ ଭାରତର ସଂସ୍କୃତି, ବିଭିନ୍ନ ବନ୍ଦର ଓ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଚୀନ ସହ ଭାରତର ସ୍ଥଳ ପଥରେ ‘ସିଲକ୍ ରୁଟ୍’ ଦେଇ ବଣିଜ କାରବାର ହେଉଥିଲା ।

ଗୁଜୁରାଟର ପ୍ରାଚୀନ ଲୋଥାଲ ବନ୍ଦରର ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ଵିକ ଖନନରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୫୪୦ ରୁ ଇଜିପ୍ଟ ବା ମିଶର ସହ ଭାରତର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୩୫୦ରେ ଏଠାରେ ଜାହାଜ ନିର୍ମାଣ କାରଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୧୦୪୨ ରୁ ୯୮୪ ତାମିଲ ଚୋଳରାଜାମାନଙ୍କର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନୌସେନା ବାହିନୀ ବର୍ମା, ଜାଭା,

ସୁମାତ୍ରା ଆଦି ଯାତ୍ରାକରି ଜଳଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିହତ କରିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ଵୀପରୁ ସୁନା, ରୂପା, ହୀରା, ନୀଳା, ମଣି, ମାଣିକ ଆଦି ମୂଲ୍ୟବାନ ଧାତୁ ଆଦି ଲୁଟ କରି ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ଆଣୁଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ‘କୌଣ୍ଡିନ୍ୟ’ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରି ପର୍ବତରୁ ଯାଇ ମେକଙ୍ଗ ନଦୀ ଉପତ୍ୟକାରେ “ଫୁନାନ୍”ର ପ୍ରଥମ ରାଜା ନିଜକୁ ହୁନ୍ସେନ୍ ବା କୌଣ୍ଡିନ୍ୟ ଗୋତ୍ରର ପରିଚୟ ଦେଇ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । କୌଣ୍ଡିନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଚିଲିକାର ‘ପାଲୁର’ ବନ୍ଦରରୁ ବିଦେଶ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । କୌଣ୍ଡିନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ‘ଫୁନାନ୍’ ନାଗ ବଂଶୀୟ ଦଳପତିଙ୍କ କନ୍ୟା ସେମାନଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ହିନ୍ଦୁ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ‘ରାମାୟଣ’ର ‘କିଷ୍କିନ୍ଦା କାଣ୍ଡ’ରେ ସୁଗ୍ରୀବ ବାନରସେନାର ଦଳପତିମାନଙ୍କୁ ଯବ ଦ୍ଵୀପ (ଜାଭା) ଓ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ଵୀପ (ସୁମାତ୍ରା) ରେ ସୀତାଙ୍କୁ ସନ୍ଧାନ ପାଇଁ ପଠାଇଥିଲେ । ମହାଭାରତ ସଭା ପର୍ବରେ ଶହଦେବ ମହାସାଗରରେ ବିଭିନ୍ନ ଦ୍ଵୀପମାନଙ୍କୁ ନୌଯାତ୍ରା କରି ସେଠାକାର ରାଜାମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଧନ ରତ୍ନ ଲୁଟ କରି ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରୁଥିଲେ । ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ଵବିତ୍ ପଦ୍ମଶ୍ରୀ ଡା. ବିଷ୍ଣୁ ଶ୍ରୀଧରଓକନକର ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣର ଏକ ମ୍ୟୁଜିୟମରେ ଭାଷ୍ପତାଗାମାଙ୍କ (ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୪୬୦-୧୫୨୪) ତାଏରୀରୁ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଜାହାଜ ଆଫ୍ରିକା ଉପକୂଳରେ ଜାତିବର ନିକଟରେ ହେଉଥିବା ବେଳେ, ସେ ସାଗରରେ ତାଙ୍କ ଜାହାଜଠାରୁ ତିନିଗୁଣ ବୃହତ ଜାହାଜ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଆଫ୍ରିକୀୟ ଇଂରାଜିତରଙ୍କୁ ସାଥରେ ନେଇ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଜାହାଜର ମାଲିକଙ୍କୁ ଭେଟିଥିଲେ । ସେ ଜାହାଜର ମାଲିକ ଗୁଜୁରାଟୀ । ତାଙ୍କ ନାମ ଚନ୍ଦନ । ସେ ଭାରତରୁ ଶାଗୁଆନ, ପାଇନ, କାଠ, ମସଲା ନେଇ କୋଚିନ୍ ବନ୍ଦର ଦେଇ ବିଦେଶ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କାଳରେ ହୀରା, ନୀଳା, ମୋତି, ମାଣିକ ଆଦି ଆଣୁଥିଲେ । ସାର୍ ଉଇଲିୟମ୍ ଜୋନ୍ସ ‘The Journal of the Royal Asiatic Society-1901’ ପତ୍ରିକାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ଯେ “ମନ୍ଦୁ” ଯୁଗରେ ବଟମୀ (Bottomry) ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଯାତ୍ରା କରୁଥିବା ଜାହାଜ ମାଲିକ ବିଦେଶକୁ ବଣିଜରେ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ନିଜ ଜାହାଜକୁ ବନ୍ଧକ ଦେଇ ରଣ ଆଣିଥାଏ । ବଣିଜରୁ ଫେରିବା ପରେ ମହାଜନକୁ ମୂଲଧନ ସହ ସୁଧ ପଇଠ କରିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଝଡ଼ ବାତ୍ୟାରେ କୌଣସି ଦୂର୍ଘଟଣାରେ ଜାହାଜଟି ସମୁଦ୍ର ଜଳରେ ବୁଡିଗଲେ, ଜାହାଜ ମାଲିକ ରଣ ଦେଇଥିବା ମହାଜନକୁ ଆଉ ରଣ ଅର୍ଥ ଫେରସ୍ତ କରିବାକୁ ପଡେ ନାହିଁ । ଭୂମଧ୍ୟସାଗର ଅଂଚଳରେ, ରୋମାନ ବଣିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ‘ବଟମୀ ପ୍ରଥା’ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ଆରବଦେଶ ଓ ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ମୁସଲମାନ ବଣିକ ଭିତରେ ପ୍ରଚଳିତହୋଇଆସୁଥିଲା ।

ଭାରତର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନୌସେନା ଜାହାଜମାନଙ୍କର ତତ୍ତ୍ଵାବଧାରଙ୍କ ଅଧିନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । କେତେକ ଗବେଷକ ଏକ ନୂତନ ତଥ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର କରିଛନ୍ତି । ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ମିର୍ଜାପୁର ଜିଲ୍ଲାର ବେଲାନ (Belan), ଅଦ୍ଵାର (Adwar) ନଦୀ ଉପତ୍ୟକାରେ ବଟାନିକାଲ ରିମେନ୍ସ (Neolithic culture-3rd & 2nd Millenium B.C.E) କେତେକ ଉଦ୍ଭିଦ, ଫଳ ବୀଜ- Seeds of *Linum usitatissimum* & *Brassica juncea*, ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର Custard apple ର ବୀଜ ମିଳିଛି । କୁଶାନ ଶାସନ କାଳ (ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୦୦-୩୦୦)ରେ ଫଞ୍ଜାବ ଓ ପ୍ରାକ୍ ଲୌହ ଯୁଗ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୧୩୦୦ ରୁ ୬୦୦ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶରୁ ଏହ ବୀଜ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ଵିକ ଖନନରୁ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇଛି । ଏଥିରୁ ଗବେଷକମାନେ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ କଲମ୍ବସଙ୍କ ଆମେରିକା ଅବିଷ୍କାର ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୪୯୮ ପୂର୍ବରୁ ଭାରତୀୟମାନେ ଦକ୍ଷିଣ-ଆମେରିକା ସହ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି । ଏହା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବର ବିଷୟ ।

ଅତୀତରେ ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ଅନେକ ବନ୍ଦର ଥିଲା । ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀର ‘ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରାଣ’ରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି- ‘ଚିଲିକା ହ୍ରଦେ ସହସ୍ରଗୁ ସୁପୋତା ଜଳ ଗାମିନଃ’ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ଜଗଗାମୀ ସହସ୍ର ବୋଇତର ଭିତ ଥାଏ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଅରଖକୁଦା ମୁହାଁଣ ନିକଟରେ ମାଣିକପାଟଣା (Moneclapatam) ଏକ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବନ୍ଦରର ମାନ୍ୟତା ଲାଭ କରିଥିଲା । ଏହି ବନ୍ଦରରୁ ଚାଉଳ, ଲୁଣ, ସୁତାବସ୍ତ୍ର, ମହିଳାମାନଙ୍କର ହାତରେ ଚୁଡ଼ି ଆଦି ରପ୍ତାନୀ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ଵିକ ଖନନରୁ ମାଟିତଳୁ ଆବିଷ୍କୃତ ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ରୋମ୍ (ଇଟାଲୀ), ଆରୋବ (ଇରାକ୍) ଦେଶର ମୃଣ୍ମୟ ପାତ୍ର, ଚୀନର ଧଳାକାଞ୍ଚର ପୋରସେଲିନ୍ ପାତ୍ର, ଚୀନ୍ ମୁଦ୍ରା, ସିଂହଳର ଚୋଳତାମ୍ର ମୁଦ୍ରା, ଆକବରଙ୍କ ଶାସନ କାଳର ତାମ୍ର ମୁଦ୍ରା, ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ

କମ୍ପାନୀର ତାମ୍ର ମୁଦ୍ରା ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ପାଲୁର, ଛତ୍ରଗଡ଼, ବାଣପୁର, ବଡ଼କୁଳ, ନନି ଗଇନା-ଗଇନଡ଼ା, ରମ୍ଭା, ଗଂଜା, ପଥରା ଆଦି ଅନେକ ବନ୍ଦର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଥିଲା ।

କଳିଙ୍ଗର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଗଂଗାନଦୀର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳରେ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ, ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଦର ଥିଲା । ପିପିଲି ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ମୁହାଁଣରେ ଏକ ବ୍ୟସ୍ତ ବହୁଳ ବନ୍ଦର ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । କଳିଙ୍ଗ ପତନମ୍ଭ, ହରିଶପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର ଆଦି ଅନେକ ବନ୍ଦର ସଜ୍ଜିତ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ପାରାଦୀପ ବନ୍ଦର ସହ ଗୋପାଳପୁର, ପାଲୁର, ବାଲି ହରଚଣ୍ଡି, ଅସ୍ତରଙ୍ଗ, ଜଟାଧାରୀ ମୁହାଁଣ, ବରୁଣେଇ ମୁହାଁଣ, ଧାମରା, ରୁଡ଼ାମଣି, ଇଂରୁଡ଼ି, ଚାନ୍ଦିପୁର, ବାହାବଳପୁର, ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ମୁହାଁଣ, କୀର୍ତ୍ତନିଆ, ବିଚିତ୍ରପୁର, ତାଳସାରୀ ବନ୍ଦର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ, ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ସହ ଯୋଗାଯୋଗ କରିଛନ୍ତି ।

କଳିଙ୍ଗର ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରା ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ, ଉଚ୍ଚତର ଗବେଷଣା ଓ ଗଭୀର ଅନୁଧ୍ୟାନ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ସଂସ୍କୃତି ବିଭାଗ ଅଧିନରେ ‘ଉତ୍କଳୀୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଓ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସୀୟ ଗବେଷଣା’ ନାମକ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗଠନ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମାଧ୍ୟମରେ କଳିଙ୍ଗ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମୁକାଳୀନ ବନ୍ଦର ଗୁଡ଼ିକର ସର୍ବେକ୍ଷଣ ଓ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଖନନ, ଜଳମଗ୍ନ ହୋଇଥିବା ସାମୁଦ୍ରିକ ପୋତଗୁଡ଼ିକର ଧ୍ୱଂସାବଶେଷକୁ ନିରାକ୍ଷଣ କରି, ବାଣିଜ୍ୟିକ ସାମଗ୍ରୀକୁ ଉଦ୍ଧାର, ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପ୍ରାଚୀନ ବାଣିଜ୍ୟ ପଥକୁ ନିରୂପଣ ନିମନ୍ତେ ସାମୁଦ୍ରିକ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଅଧ୍ୟୟନ କଳିଙ୍ଗର କଳା ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ସହ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆର କଳା ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟର ତୁଳନାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟୟନ ଜାରି ରଖିଛନ୍ତି ।

□□□

ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ

୨୭, ଭି.ଆର.ପି. ଏରିଆ, ନୟାପଲ୍ଲୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୧୫

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଉତ୍କଳୀୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଇତିହାସ ତହିଁରେ ଚିଲିକାର ଭୂମିକା

ଧ୍ରୁବଚରଣ ଜୟସିଂହ

ପୂର୍ବାଭାଷ:- ଚିଲିକା ଯେ ଦିନେ ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ଭାରତ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୋତାଶ୍ରୟ ଥିଲା, ଏହା କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ସେହି ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ହିଁ କଳିଙ୍ଗକୁ ଏକ ବିଭବଶାଳିନୀ ତଥା ବିଭବଶାଳିନୀ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିଥିଲା । ସେହି ଅତୀତ ସ୍ମୃତିକୁ ମନେ ପକାଇବାପାଇଁ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହା ଏକ ବନ୍ଦର ହୋଇପାରିବ, ସେହି କଥା ଜାଗ୍ରତ କରିବା ପାଇଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ନୂଆକରି ଏ ବର୍ଷ ଚିଲିକାରେ ଏକ ବୋଇତ ଭସାଣି ଉତ୍ସବ ପାଳିତ ହେଉଅଛି ।

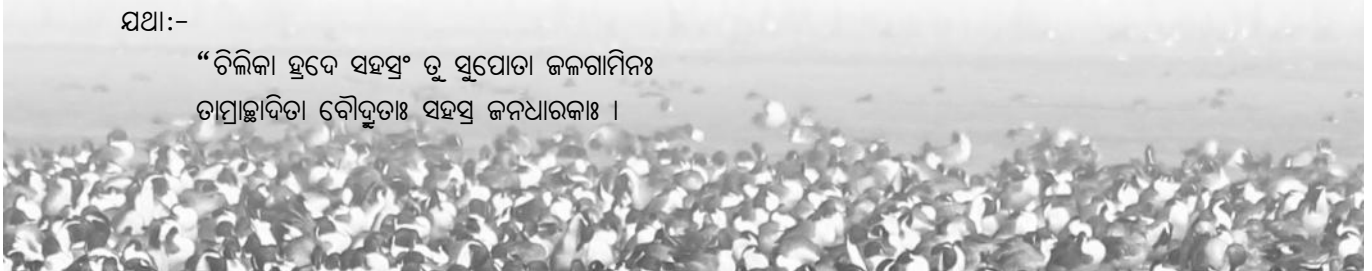
ବେଦ, ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତରେ ଚିଲିକା ହୃଦୟ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ବୋଧହୁଏ ଚିଲିକା ସମୁଦ୍ରଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ନଥିବାରୁ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ କୃତ ସଂସ୍କୃତ ମହାଭାରତରେ କଳିଙ୍ଗ ଓ କଳିଙ୍ଗା ମାନଙ୍କର ଭୂମିସୀ ପ୍ରଶଂସା କରାଯାଇଅଛି । ବ୍ୟାସଦେବ କଳିଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ “କଳିଙ୍ଗାଃ ସାହସିକାଃ, କଳିଙ୍ଗା ମହାରଥାଃ, କଳିଙ୍ଗା ମହାଚମୂର୍ମୁ” ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ପୁରାଣଯୁଗରେ ଚିଲିକାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଓ ତାର ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଭୂମିସି ପ୍ରଶଂସା ଓ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଅଛି । ଯଥା:-

“ଏଷା କାପିନ ବାଗିକାଳ ବର୍ଣ୍ଣମାଦ୍ରୋ କାନୁବାବାରିଧିବାଂ ତୁଙ୍ଗ-ତରଙ୍ଗ-ଭଙ୍ଗୀ-ବିଷମାନୋବା ନଦୀସ୍ତ୍ରେପତଃ ପାରାବାର ସହୋଦରାତି ଗହନାପାରା ବିପାରା ମହତେୟତା ଦୁକ୍ ଭୁବନେ ମୟା ଜଳମୟୋ ସୃଷ୍ଟି ନିଃ××× ଦୃଷ୍ଟାକୃତିତ୍ × ଚିଲ୍ଲିଚ୍ୟେତି ପ୍ରସିଦ୍ଧା” ।

‘ଚିଲିକା’ ଏହା ଏକ ଅପଭ୍ରଂଶ ଶବ୍ଦ । ଏହା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ‘ଚିଲିଖା’ରୁ ଆନୀତ । ଚିଲିଖା ଅର୍ଥାତ୍ ପକ୍, ଜଳମୟପୂର୍ଣ୍ଣ ହ୍ରଦ । ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗରେ କିପରି ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ଶତଶତ ପାଲବାହୀବୋଇତ ଧରି କଳିଙ୍ଗର ସାଧବମାନେ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ତାହାର ପତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ପ୍ରାମାଣିକ ବିବରଣୀ ସଂସ୍କୃତ “ବ୍ରହ୍ମଣ୍ଡ ପୁରାଣ”ରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଅଛି । ଯଥା:-

“ଚିଲିକା ହ୍ରଦେ ସହସ୍ରଂ ତୁ ସୁପୋତା ଜଳଗାମିନଃ

ତାମ୍ରାଛାଦିତା ବୌଦ୍ଧତାଃ ସହସ୍ର ଜନଧାରକାଃ ।

ବହୁ ଚକ୍ରାନ୍ତିତାଃ ଶୀଘ୍ରାଃ ଯନ୍ତ୍ର ପାଶ୍ଵଳ କାଶ୍ଵିତାଃ
 ବାଣିଜ୍ୟକରଣେ ଶକ୍ତା ଶ୍ରେୟଃ ଶିଖରାନ୍ତିତାଃ ।
 ଦ୍ଵାପାନ୍ତର ଗତାୟତାଂ ଯବା ମଳୟ ସିଂହଳ
 ଗଙ୍ଗା ସାଗରତାନେଷୁ ଯଦୃଚ୍ଛୟା ତଥାଗତିଃ ।
 ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟାଣି ବହନ୍ତେ ଯାନ୍ତିକେଽପିବା
 ଜଳନିଷ୍ଠେତୁ ବାକେଚିତ୍ ମଞ୍ଜନେଗୁଣ୍ଡ କୌଶଳୈଃ
 ଲୁକ୍କାୟିତା ଭୂତପୂର୍ବ ମହାଶୂର୍ଯ୍ୟ ପରଜାତାଃ ।
 କୁର୍ମଯନ୍ତ୍ର ନାବଯନ୍ତ୍ର ମସ୍ତୁରୁପଂ ତୁ ପକ୍ଷାକାଂ ।
 ଲୌହଚକ୍ର ଗତଂ ନିମ୍ନେ ଚକ୍ରବ୍ୟୁହ ସମନ୍ୱିତଂ ।
 ବାୟୁ ନାଳ ପରମିଷ୍ଠଂ ସଂକୋଚ ବିସ୍ତରାକରାଂ !
 ବିଷ୍ଣୁତୈ ମଞ୍ଜନଂ ଜ୍ଞେୟଂ ସଂକୋଚେଭାସମାନକଂ ।
 ଦୀପନେ ଜ୍ଞାନନେଚୈବ ଚକ୍ରବ୍ୟୁହଦିତାଳନେ ।
 କୁଟ୍ଟନେ ଷ୍ଟୋଚନେ ବାପି ହୃଳନେ ପ୍ରେରଣଂ ଚରେତ୍ ।”

ମହାଭାରତ, ରଘୁବଂଶ, ବ୍ରହ୍ମଣ ପୁରାଣ, ବାୟୁ, ପଦ୍ମ, ମତ୍ସ୍ୟ, ସ୍କନ୍ଦ; ବ୍ରହ୍ମଣ ଗରୁଡ଼, ଅଗ୍ନି, ବାମନ, ମାର୍କଣ୍ଡେୟ, ମାମାଂସା, ତଥା ଓଡ଼ିଆ ମହାଭାରତ, ଚାନ୍ଦ ସୌଦାଗର, ତଥପୋଇ ଓଷା, ଷୋଳପାଲ୍ଲୀ, ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଇତିହାସ ଚଳେମିଳ ବିବରଣୀ, ଫାହିୟାନ, ହୁଏନ୍ସାଂ ବିବରଣୀ; ପୁରୀ କୋଣାର୍କ, ଭୁବନେଶ୍ଵରର ପର୍ଶୁରାମଶ୍ଵର, ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଜଳେଶ୍ଵର, ମନ୍ଦିର ଗାତ୍ରରେ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆରେ ବହୁ ଜଗ ଜମାଳୀରେ ଉତ୍କଳୀୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ନିଖୁଣଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । କଳିଙ୍ଗ ନୌବାଣିଜ୍ୟରେ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୮୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ କଳିଙ୍ଗବାସୀ ସମୁଦ୍ର ବାଣିଜ୍ୟରେ ନିପୁଣ ହୋଇଥିଲେ । ନନ୍ଦରାଜତ୍ଵଠାରୁ କେଶରୀ ରାଜତ୍ଵ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳିଙ୍ଗର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଉନ୍ନତ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଓ ସମୁଦ୍ର ଯାତ୍ରା କଳିଙ୍ଗ ରାଜକୁମାର ମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ବିଧାନର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା । ମହାକବି କାଳିଦାସ କଳିଙ୍ଗ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ମହୋଦଧି ପତି ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ନାମ ଥିଲା କଳିଙ୍ଗ ସାଗର । କଳିଙ୍ଗବାସୀ ବଣିକ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରେ ବନ୍ଧନେତ୍ରକରି ସୁଦୂର ଚୀନ୍ ଓ ଜାପାନ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଚୀନ୍ ପରିବ୍ରାଜକ ଫାହିଆନ ଭାରତବର୍ଷରୁ ଫେରିବା ସମୟରେ କଳିଙ୍ଗ ପୋତରେ ଚୀନ୍ ଯାଇଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୭ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ହୁଏନ୍ସା ମଧ୍ୟ କଳିଙ୍ଗର ନୌବାଣିଜ୍ୟ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଖ୍ରୀ:ପୂ ୩ୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଅଶୋକ କଳିଙ୍ଗ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତି ଘଟାଇଥିଲେ । କଳିଙ୍ଗର ସେହି ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତିକୁପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିଥିଲା । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକ ଧର୍ମ ମହାପାତ୍ର ମାନେ କଳିଙ୍ଗ ସୌଦାଗର ବୋଇତରେ ସିଂହଳ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ଶ୍ୟାମ, ଜାଭା, ବାଲି, ସୁମାତ୍ରା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ଯାଇ ପୂର୍ବ ଭାରତୀୟ ଦ୍ଵୀପସୂତ୍ରରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ:ପୂ: ୧ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ କଳିଙ୍ଗ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ମହାମେଘ ବାହନ ଖାରବେଳ କଳିଙ୍ଗ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଥିଲେ । ଐତିହାସିକ ଲାମା ତାରାନାଥ କଳିଙ୍ଗର ବୋଇତଜୀବିମାନଙ୍କୁ ସମୁଦ୍ରର ସର୍ପ ସହିତ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି ।

ବୋଇତ ଭସାଣି ଉତ୍ସବ:-

ସ୍ମୃତିକାରମାନଙ୍କ ମତରେ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ସବୁ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ପବିତ୍ର । ତେଣୁ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ୧୦ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଦୀପାବଳୀ ଅମାବାସ୍ୟାର ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରରେ ପୁର ନାରାଗଣ ମୁରୁଜରେ ଜାହାଜ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରି ଘରର ବାସନକୁସନ ତା ଉପରେ ଥୋଇଦେଇ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଏହା ସମୁଦ୍ରଗାମୀ ଜାହାଜରେ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବୋଝେଇର ପ୍ରତୀକ । ପବିତ୍ର କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଓଡ଼ିଶାର ପୁର ନାରୀମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରରେ କଦଳୀ ବାହୁଙ୍ଗା ଓ କଦଳୀ ପତ୍ରରେ ନୌକାମାନ କରି ଦୀପ ଓ ବତୀ ଜାଳି ନଦୀ, ପୋଖରୀ ଓ ହ୍ରଦରେ ଭସାଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ଉତ୍କଳପରି ପୃଥିବୀରେ ଏକମାତ୍ର ଦେଶ ଇଣ୍ଡୋନେସିଆରେ ମଧ୍ୟ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଦିନ ବୋଇତ ଉସାଣି ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଏହାକୁ “ଲୟ-କାଥ-ରଙ୍ଗ” କୁହାଯାଏ । ଲୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଉସାଣି । କାଥ ଅର୍ଥାତ୍ ତଙ୍ଗା । ଉତ୍କଳରେ ପୁରନାରୀମାନେ ତଙ୍ଗା ଉସାଇଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ ଗୀତ ବୋଲିଥାନ୍ତି, ତାହା ହେଲା-

“ଆକାମା ବଇ, ଗୁଆ ପାନ ଥୋଇ

ଗୁଆ ପାନ ତକ ତୋର, ମାସକ ଧର୍ମ ମୋର ।”

ଆ, କା, ମା, ଭୈ, ଆ-ଆକାଶ କା- ପାଣି ମା-ନାହିଁ । ଭୈ-ଭୟ । ଅର୍ଥାତ୍-ଆକାଶ ପାଣି ପବନକୁ ଭୟ କରନାହିଁ । ଏହା ଏକ ବୀରଦୃବ୍ୟଞ୍ଜକ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ।

ଆହୁରି ଅନେକ ପଣ୍ଡିତ ଏହି ଉସାଣି ଉତ୍ସବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଗୁଆ ଓ ପାନକୁ ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି ।

‘ଆକା ମା ବଇ, ଗୁଆ-ପାନ-ଥୋଇ

ଗୁଆ ପାନ ତକ ତୋର, ମାସକ ଧର୍ମ ମୋର”

ନିଷ୍ଠାମ ବୌଦ୍ଧ ସଂପ୍ରଦାୟର କୁମାର କୁମାରୀ ମାନଙ୍କର ଅବାଧ ମିଳାମିଶା ଓ ନୃତ୍ୟଗୀତ ଯୋଗୁଁ ସମାଜର ଅଧୋଗତି ଘଟିଥିଲା । ତେଣୁ ଏହି ପ୍ରକାର ବ୍ୟତିତାର ଧର୍ମକୁ ସମାଜରୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ କଦାଳ ପଟରେ, ବୋଇତ ତିଆରି କରି ତହିଁରେ ବାଳକର ପ୍ରତୀକ ଗୁଆ ଓ ବାଳିକାର ପ୍ରତୀକ ପାନ ସଂଗେ ଜୁଳନ୍ତ ବତୀଦେଇ ନଈ, ପୋଖରୀ ଓ ହ୍ରଦରେ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରିରେ ଉସାଣି ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରିଥାନ୍ତି । ଅକାମା-ଅର୍ଥାତ୍ ନିଷ୍ଠାମ ଧର୍ମ । ବଇ ଅର୍ଥାତ୍ ବୋହିଯାଅ । ଜୁଳନ୍ତ ବତୀ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରତୀକ ।

କଳିଙ୍ଗର ସାଧବମାନେ ପୂର୍ବଭାରତୀୟ ଯେଉଁ ଦ୍ୱୀପ ମାନଙ୍କରେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ସବୁଠାରୁ ଧନଶାଳିନୀ ଦ୍ୱୀପଥିଲା ବାଲି । ସେହି ଦ୍ୱୀପରୁ ଧନରତ୍ନ ଆଣି ଉତ୍କଳୀୟ ବଣିକମାନେ ଉତ୍କଳକୁ ବିଭିନ୍ନାଳିନୀ କରିଥିବାରୁ, ତା’ର ସ୍ମୃତି ରକ୍ଷାପାଇଁ ପ୍ରତିବର୍ଷ କଟକରେ ମହାନଦୀର ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ ଘାଟରେ ବାଲିଯାତ୍ରା ବା ବୋଇତ ଉସାଣି ଉତ୍ସବ ମହା ସମାରୋହରେ ପାଳିତ ହୁଏ । କେତେକ କହନ୍ତି, ଏହା ମହାନଦୀ ବାଲିପାତରେ ଏ ଉତ୍ସବ ହେଉଥିବାରୁ ବାଲିଯାତ୍ରା ଏହା ଆଦୌ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଗଜପତି ବୀରକିଶୋର ଅଭିଷେକ ଉତ୍ସବ ୧୭୩୬ ମସିହାରେ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ହୋଇଥିଲା । ସେଦିନ ଥିଲା ରାଜଗୁରୁ ୫୧ଟି ବୋଇତ ନଦୀର ଉସାଇଥିଲେ । ଏହା ହେଉଛି ଉତ୍କଳର ଶେଷ ରାଜକୀୟ ବୋଇତ ଉସାଣି ଉତ୍ସବ ।

ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣି ଉତ୍ସବ:-

ବିଦେଶାଗତ ସାଧବମାନେ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଉତ୍ତରାନ୍ତକୁଳ ପବନ ଯୋଗୁଁ ପାଲବାଦୀ ନୌକା ସାହାଯ୍ୟରେ ସୁବିଧାରେ ଯାଉଥିଲେ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସଠାରୁ ଚୈତ୍ରମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଧବମାନେ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବିନିମୟ କରୁଥିଲେ । ଫାଲ୍‌ଗୁଣ ଓ ଚୈତ୍ରମାସରେ ଦକ୍ଷିଣାନ୍ତକୁଳ ପବନରେ ପାଲବାହି ନୌକା ସାହାଯ୍ୟରେ ସ୍ୱଦେଶକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରୁଥିଲେ । ବିଦେଶାଗତ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱଗତ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇବା ପାଇଁ ମହା ସମାରୋହରେ ବୋଇତ ଉସାଣି ଉତ୍ସବ ପଣ୍ୟସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ପାଳିତ ହୁଏ, ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହା ମଧୁପାର୍ବଣ ଉତ୍ସବ । ଚିରାଚରିତ ପ୍ରଥାନୁସାରେ ସାଧବ ବୋହୁ ଓ କନ୍ୟାମାନେ ବିଦେଶାଗତ ପିତା ଭ୍ରାତା ଓ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦରେ ସ୍ୱାଗତ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଇ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ଏ ପ୍ରକାର ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣି ଉତ୍ସବର ନିଖୁଣ ଚିତ୍ର ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଉତ୍କଳୀୟ ମନ୍ଦିର ଗାତ୍ରରେ ଖୋଦିତ । କବି ସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ ତତ୍କାଳୀନ ବୋଇତ ଯାତ୍ରା ଓ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣି କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି-

“ବହିତ୍ର ଲାଗିଲା ଯାଇ ସିଂହଳ ଦ୍ୱୀପରେ

ଦେଖିଣ ଯେ ସାଧବାଣୀ ଅତି ହରଷରେ

ଗଲେ ବହିତ୍ର ବନ୍ଦାଇ

ଅର୍ଘ୍ୟଥାଳୀ ମାନଙ୍କରେ ହୁଳହୁଳି ଦେଇ”

ଚିଲିକାର ମହ୍ୟ ସଂପଦ:-

ଚିଲିକାର ମହ୍ୟ ସଂପଦ ଭାରତ ବିଖ୍ୟାତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିଲିକାର ବାଗଦା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଦେଶ ବିଦେଶକୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ରପ୍ତାନି କରାଯାଉଛି । ଚିଲିକା ସୁନ୍ଦରୀ ହେଉଛି ମହ୍ୟ ସଂପଦର ଅକ୍ଷୟ ଭଣ୍ଡାର । ଏଥିରେ ୪୬ ପ୍ରକାର ମାଛ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଯଥା-”ଭେକଟା, ଖଇଙ୍ଗା, କବଳା, ଡାଙ୍ଗିର ବାରଖିଆ, ମଞ୍ଜିଆ, ନେରିଡ଼ା, ଝଡ଼ଙ୍ଗ, ଭୋକ, ବଗ, ପାତୁଆ, ସବାଖଇଙ୍ଗା, ପତରଡ଼ା, ଧଳା ଖୁରୁଷି, ଝାଙ୍ଗ, କଳା ଖୁରୁଷି, କୋକରବା, ଚାନ୍ଦି, ଟାକରଖାଇ, କିଆକେରଣ୍ଡା, ଘିଅଚାନ୍ଦି, ଖାରପାଣି, କୁଣ୍ଡଳ, ବୋରଗ, ବୋଲଙ୍ଗ, ଜଳଙ୍ଗ, କଣ୍ଟି, ଚିଲି, ସାହାଳ, ଭଣ୍ଡାରୀଖୁର, ଅମ୍ବୁଲତା, ଦାନ୍ତା, କଳବ, ଖାଗର, ସୁରଙ୍ଗା, ଜରାଡ଼ି, ପଟଳ, ସରବ, ଲଳିସି, ଦୋଥଣ୍ଡି, ନାଗିରୀ, କଣ୍ଟିଆ, ଚାଉଳିଆ, ବଳିଙ୍ଗି, ସିଙ୍ଗଡ଼ା, ଗିରିଡ଼ା, ପୁଣି ଖଣ୍ଡାପାତୁଆ ।

ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି:-

ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ଚାଷ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିଲିକା କୂଳରେ ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ହେଉଅଛି । ଏହା ଏକ ଲାଭଜନକ ଚାଷ । “କାଳିଆଖଡ଼ା, ସଙ୍ଗାମୁଠା, ତାଳସିଙ୍ଗିଆ, ପାନପେଟୀ, ଭୁଡୁଭୁଡ଼ି ଭୋଦେଇ, ରାୟେବଲ୍ଲଭ ଶ୍ରୀଧରଗୁଣ”

କଙ୍କଡ଼ା:-

ବ୍ରାହ୍ମଣିଆ, ରାଣୀ, ଫୁଲିଆ, ମରଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି ।

ଜଳଚର ପ୍ରାଣୀ:-

ସାଂକୁଚ, ମଗର, ସୁକେଇ, ରାବଣଛତା ।

ପକ୍ଷୀ ସଂପଦ-

ଚିଲିକାରେ ଶରତ ଋତୁରେ ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ ଆସି ବିଚରଣ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପକ୍ଷୀ ଶାକାର ସରକାର ନିଷେଧ କରିଛନ୍ତି-

“ପଣ୍ଡା, ପାଣ୍ଡି, ଗେଣ୍ଡୁ, ଯେରୋନୋଟାହା ପୋଡ଼ାଶଙ୍କର, ନାକହଂସ, ଗହରଗେଣ୍ଡୁ, ଦୁବହଂସ ଆବର, ଦଦରାହାଣ, ବୁଡ଼ାକାକ, କେରୁଦା, ଗେଣ୍ଡାଲିଆ, କୁରୁବକ, କାରମହୁରା, ବର, ଏକାକାଣ୍ଡିଆ, କାଳୀ ଗଉଡୁଣୀ ଓ ଅନେକ ଦେଶବିଦେଶାଗତ ନୂତନ ନୂତନ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର କାକଳିରେ ଚିଲିକା ମୁଖରିତ ହୁଏ ।

ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗ ବନ୍ଦର:-

ମୌସଲିୟା (ମୁସଲିପଟନ) କୌନାଗର (କୋଣାର୍କ ନଗର) କଳିଙ୍ଗ ପତନ, ଚିଲିକା, ପୁରୀ, ଚିତ୍ରୋତ୍ପଳା, ବାଚାରିତ୍ର ବନ୍ଦର, ହରଣିପୁର, ହରିହରପୁର, ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା, ପିପିଲି, ହଜିଲି, ଧାମଣା, ପାଲୁରୁ, ତାମ୍ରଲିପ୍ତି, ପିଥୁଷ୍ଟ, ଦନ୍ତପୁର, ଚାନ୍ଦବାଲି, ଜମ୍ବୁ, କନିକା, ବାଲେଶ୍ୱର, ଗୋପାଳପୁର, ସିଂହପୁର ଆଦି ପୋତାଶ୍ରୟମାନ କଳିଙ୍ଗ ସାଗରତୀରରେ ଥିଲା । କଳିଙ୍ଗର ଉପକୂଳ ଦକ୍ଷିଣରେ ହୋଇଥିବାରୁ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଥିଲା ।

ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟ ପୋତାବଳୀ:-

ପୋତ ନିର୍ମାଣରେ କଳିଙ୍ଗ ଶିଳ୍ପୀମାନେ ଧୂରନ୍ଦର ଥିଲେ ତେଣୁ କଳିଙ୍ଗ ବୋଇତଜୀବୀ ମାନଙ୍କୁ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟରେ ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହୋଇଥିଲା

ଖୁଡୁପ, ଖାଇଜଗା, ଗଙ୍ଗାପ୍ରସାଦ, ଲାଞ୍ଜିଆ, ନନ୍ଦିଆ, ରାଜପୁରା, ଚାତୁରୀ, ଗାଣ୍ଡିଆ ।

ପୋତ ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଯଥା-୧-ବାଣିଜ୍ୟ ପୋତ, ୨-ସାମରିକ ପୋତ ।

୧- ବାଣିଜ୍ୟ ପୋତର ନାମ-ବହିରେ, ଗାଣ୍ଡିଆ, ଚୋଟପୁଖୀ ଇତ୍ୟାଦି । ୨-ସାମରିକ ପୋତ ରାଜପୁରା, ଲାଞ୍ଜିଆ, ଖାଇଜଗା, ଗଙ୍ଗାପ୍ରସାଦ, ନନ୍ଦିଆ, ଖୁଡୁପ, ଚାତୁରୀ ଇତ୍ୟାଦି । ୩- ଅସ୍ତବାହୀ ଯୁଦ୍ଧତରୀ-ଖାଇଜଗା, ଗଙ୍ଗାପ୍ରସାଦ, ଲାଞ୍ଜିଆ ଇତ୍ୟାଦି । ୪-ଗୁପ୍ତତରୀ-ନନ୍ଦିଆ ।

ସାଧବ: ଏହା ଏକ ଅପଭ୍ରଂଶ ଶବ୍ଦ । ଏହା ସଂସ୍କୃତ ‘ସ୍ୱାର୍ଥବାହ’ ଶବ୍ଦରୁ ଆନୀତ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁ ବଂଶ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ସାଧବ କୁହାଯାଉଥିଲା ବେଳେ ଐତିହାସିକ Dr. R.C.Majumdar N.R.Ray and Dr. R.K. Mukhrjee ମତ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଦ୍ୱାପ:- ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗ ସାଧବମାନେ ଅଙ୍ଗ, ଯବ, ଶଙ୍ଖ, କୁଶ ଓ ବରାହାଦି ଦ୍ୱାପ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ଭାରତବର୍ଷ ସନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ବୃହତ ଦ୍ୱାପ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ରଦ୍ୱାପ ଅଛି । ଏକଥା ବିଷ୍ଣୁ ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଅଛି ।

“ଭାରତସ୍ୟାସ୍ୟ ବର୍ଷସ୍ୟ ନବଭେଦା ନିଶାମୟ
ଜନ୍ତୁଦ୍ୱାପଃ କସେରୁଷ୍ଟ ତାମ୍ରପର୍ଣ୍ଣେ ଗର୍ଭସ୍ତ୍ରିମାନ୍ ।
ନାଗଦ୍ୱାପ ଶ୍ଚଥା ସୌମ୍ୟୋ ଗନ୍ଧର୍ବଶ୍ଚଥା ବାରୁଣଃ
ଅୟଂ ତେନବମସ୍ତେଷାଂ ଦ୍ୱାପଃ ସାଗର ସଂଦୃତଃ ।”

କଳିଙ୍ଗର ସୁକ୍ଷ୍ମବସ୍ତ୍ର:-

କଳିଙ୍ଗର ସୁକ୍ଷ୍ମବସ୍ତ୍ର ପୃଥିବୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏକଥା କୌଟଲ୍ୟ “ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର”ରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । “କଳିଙ୍ଗୀଙ୍ଗ କର୍ପାସିକଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠମିତି”

ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟରେ କଳିଙ୍ଗର ସୁକ୍ଷ୍ମବସ୍ତ୍ର କଥା ବିଶଦ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଅଛି । ସେ ଲାବଣ୍ୟବତୀରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ଯେ,

“ରଖିଲେ ରହିବ ହାତ ମୁଠାରେ
ସତେ ରଖିଥିଲେ ବଂଶନାଳରେ”

ସୁକ୍ଷ୍ମବସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସାୟରେ ସେତେବେଳେ ମେଦିନପୁର, ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା, ବାଲେଶ୍ୱର, ଭଦ୍ରକ, କେଦାର ପୁର, ପାଞ୍ଚପୁର, ହରିପୁର, କଟକର ଗୋପାଳପୁର ଫୁଲ ନଗର, ଯଙ୍କୋଟ, କିଶୋର ନଗର, ରଘୁନାଥ ପୁର, ହରିହର ପୁର, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ପୁରୀର ଓଲସିଂହ, କେନ୍ଦୁକ ଘୋରଡ଼ିଆ, ବେଗୁନିଆ, ବୋଲଗଡ଼ ଅଳଦାବାଦ, ପିପିଲି, କାକଟପୁର, ଚକ୍ରକୋଟ କଳାପଥର, ତିରିରିଆ, ନୂଆପାଟଣା, ନରସିଂହପୁର, କାହ୍ନୁପୁର, ବଡ଼ମ୍ବାର ମାଣିଆବନ୍ଧ, ରଣପୁର, ଖଣ୍ଡପଡ଼ାର ଖଳିସାହି, ସମ୍ବଲପୁରର ବରଗଡ଼, ବରପାଲି ଓ ବଲାଙ୍ଗୀର, ସୋନପୁର କଳିଙ୍ଗର ସୁକ୍ଷ୍ମବସ୍ତ୍ର ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ୧୬୩୨ ମସିହାରେ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀର ବଣିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଭେ ସମ୍ମାନ ସ୍ୱରୂପ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲସଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଶାଢ଼ୀ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ପୁରୀକାଳରେ କଳିଙ୍ଗ ରାଜା ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜାଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଛିଟ ଶାଢ଼ୀ ଉପହାର ଦେଇଖାନ୍ -ଇ-ଦୌରାନ୍ ଔରଙ୍ଗଜେବଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଛିଟ ଲୁଗା ଉପହାରଦେଇଥିଲେ ।

କଳିଙ୍ଗର ହାତୀ-

କଳିଙ୍ଗର ହାତୀ ଓ ହାତୀ ଦାନ୍ତର ସୁକ୍ଷ୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ପୃଥିବୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । କଳିଙ୍ଗ ପରି ସିଂହଳର ହାତୀ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସେତେବେଳେ କଳିଙ୍ଗର ସାଧବମାନେ, ହାତୀପୋତ ସାହାଯ୍ୟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ହାତୀ ଦେଶ ବିଦେଶକୁ ପଠାଉଥିଲେ ଓ ସିଂହଳରୁ ହାତୀ ଭାରତକୁ ଆଣୁଥିଲେ । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଜଳେଶ୍ୱର ଓ ପର୍ଶୁରାମେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ରାତ୍ରରେ ହାତୀପୋତ ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି । ହାତୀଧରିବା କଳିଙ୍ଗ ବାସୀମାନଙ୍କ ଏକ ଲାଭଜନକ ବ୍ୟବସାୟ ଥିଲା । କଳିଙ୍ଗର ହାତୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ରରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ଅଛି ।

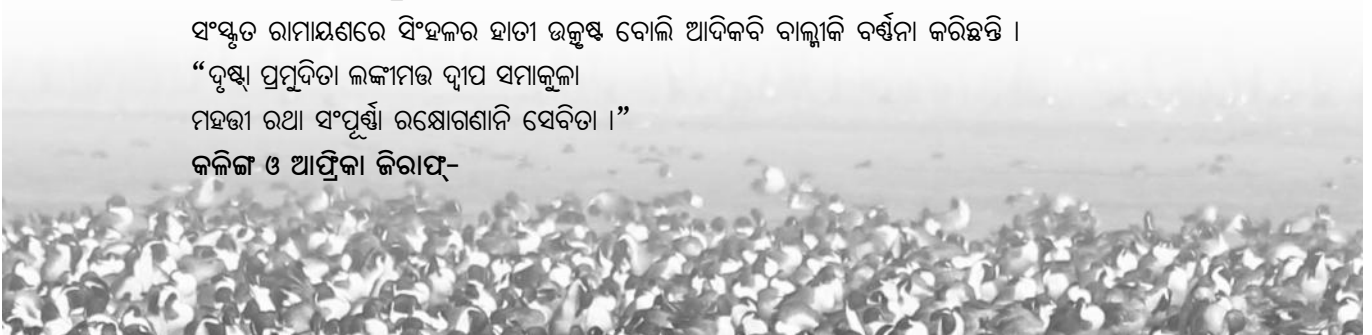
“କଳିଙ୍ଗୀଙ୍ଗ ଗଜଃ ଶ୍ରେଷ୍ଠଃ ।”

ସଂସ୍କୃତ ରାମାୟଣରେ ସିଂହଳର ହାତୀ ଉକ୍ତୁଷ୍ଟ ବୋଲି ଆଦିକବି ବାଲ୍ମୀକି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ।

“ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ପ୍ରମୁଦିତା ଲଙ୍କାମତ୍ତ ଦ୍ୱୀପ ସମାକୁଳା

ମହତୀ ରଥା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣା ରକ୍ଷୋଗଣାନି ସେବିତା ।”

କଳିଙ୍ଗ ଓ ଆଫ୍ରିକା ଜିରାଫ୍-

କଳିଙ୍ଗର ସାଧବମାନେ ପୂର୍ବ ସମୁଦ୍ର ବ୍ୟତୀତ ପଶ୍ଚିମ ସାଗର ବନ୍ଧରେ ନୌ-ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏପରିକି, ଦୁଃସାହସିକ କଳିଙ୍ଗ ସାଧବମାନେ ଆରବ ସାଗର ବନ୍ଧ ଭେଦ କରି ଆଫ୍ରିକାର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ରାଜ୍ୟ ‘ମାଡାଗାସ୍କର’ ଦ୍ଵୀପରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଉତ୍କଳୀୟ ରଣତରୀ ଭାରତ ମହାସାଗର ବନ୍ଧରେ ରକ୍ଷଣା ବେକ୍ଷଣ ଦାୟିତ୍ଵ ନେଇଥିଲେ । କୋଣାର୍କ ମୁଖ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ଵ କାନ୍ଥରେ କଳିଙ୍ଗ ବଣିକମାନେ ଆଫ୍ରିକାରୁ ଏକ ଅଭୂତ ରୂପ ଜୀବ ଜିରାଫକୁ ବୋଇତରେ ଆଣି ମହାରାଜା ଲାଙ୍ଗୁଳା ନରସିଂହ ଦେବଙ୍କୁ ଉପହାରଦେବା ଚିତ୍ର ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି । ଭାରତୀୟ ତଥା କଳିଙ୍ଗର ସାଧବମାନେ ସୁଦୂର ଆମେରିକାର ମେକ୍ ସିକୋରେ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ ।

କଳିଙ୍ଗ ଓ ରୋମ-

ବର୍ତ୍ତମାନ ଭୁବନେଶ୍ଵରର ଶିଶୁପାଳଗଡ଼ ଭୂ ଖନନ ଫଳରେ ବହୁ ରୋମାନ ମୁଦ୍ରା ଓ ମାଟିପାତ୍ର ବାହାରି ଅଛି । ଓଡ଼ିଶାର ମୟୂରଭଞ୍ଜର ବହଳଦା, ଭୁବନେଶ୍ଵରର ଜାଗମରା, ଝାଡ଼ପଡ଼ା ଓ ଶିଶୁପାଳଗଡ଼ରୁ ବହୁ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ମିଳିଅଛି । ଏ ସବୁ ମୁଦ୍ରା ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ବୋଲି ଐତିହାସିକ ମାନେ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି ।

କଳିଙ୍ଗର ସାଧବମାନେ ସୁଦୂର ଚୀନ, ଜାପାନ, ସିଂହଳ, ବାଲିଦ୍ଵୀପ, ଜାଭା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ, ସୁମାତ୍ରା, ମଲୟ, ଶ୍ୟାମଦେଶ, ଚମ୍ପା, କାମ୍ବୋଡ଼ିଆ ଭିଏତନାମ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ଵୀପ ପୁଞ୍ଜରେ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ସିଂହଳ ରାଜବଂଶ ସହିତ କଳିଙ୍ଗ ରାଜବଂଶର ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ ହୋଇଥିଲା । ଚୀନର ଶିଲକ୍ ବସ୍ତ୍ର ପୃଥିବୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୋଲି ଚାଣକ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ‘ଚୀନାସୁକ’ କଳିଙ୍ଗର ସାଧବମାନେ କେବଳ ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ତାହା ନୁହେଁ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳ ପଥରେ ଶଗଡ଼, ବଳଦ, ରଥ, ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ଗଧ ଓ ଓଟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଶାରଳା ଯୁଗରେ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ଏପରିକି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଉନ୍ନତ ଥିଲା ।

ଇତିହାସ ରଙ୍ଗସୁଳୀ ତୁ ଚିଲିକା-

ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଶୋଭନ ଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ଯବନ ରକ୍ତବାହୁ କଳିଙ୍ଗ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲା । ରକ୍ତବାହୁ ଜମାନ ଜଳଦସ୍ୟୁ କିମ୍ବା ଗ୍ରୀକ୍ ବା ଏସିଆ ମାଜନର ଲୋକ ହୋଇପାରନ୍ତି । ତାଙ୍କ କବଳରୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଚିଲିକା ନେଇ ପଣ୍ଡାମାନେ ଲୁଚାଇ କରି ସୋନପୁର ନେଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ୧୪୪ (ଏକଶତ ଚାଳିଶ)ବର୍ଷ ପୋତା ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଔରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ଅମଳରେ ଏକାମ୍ର ଖାଁ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଆକ୍ରମଣ କରିବାରୁ ପଣ୍ଡାମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଚିଲିକା କୁଳ ଦେଇ ବେଇ ନେଇ ଯାଇ ଗଡ଼କୋକିଲାରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ମଧ୍ୟ ଚିଲିକା ଦେଇ ବାଣପୁରର କଙ୍କଡ଼ା ଗଡ଼ରେ ପୂଜା ହେଲେ । ସେହିସ୍ଥାନର ନାମ ହେଲା “ନୀଳାଦ୍ରୀପ୍ରସାଦ” ।

କଳାପାହାଡ଼ ଚିଲିକା ଦେଇ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଆକ୍ରମଣ କରି ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗା କୂଳରେ ନେଇ ପୋଡ଼ି ଦେଇଥିଲା । କାଞ୍ଚିକାବେରୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ଗଜପତି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ଜୟଲାଭ କରି ଚିଲିକା ମୁହାଣ ଦେଇ ଭାରତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ ମୂର୍ତ୍ତି ଭଦ୍ର ଗଣେଶ ଓ ବହୁ ଦେବାଦେବୀ ମୂର୍ତ୍ତି ବିଜୟର ଚିହ୍ନ ସ୍ଵରୂପ ପୁରୀକୁ ନେଇ ଆସିଥିଲେ । ତାହାର ମୂଳ ସାକ୍ଷୀ ହେଉଛି ଚିଲିକା ଓ ତାର ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ପାଲୁର ବନ୍ଦର, ଗରିତ୍ରପୁର ବନ୍ଦର କାଳୀଜାଇ ପାହାଡ଼, କାଙ୍କଡ଼ ମୁଣ୍ଡିଆ, ଚଢ଼େଇହଗା ପାହାଡ଼, ଭାଲେରୀ ସୋଲେରୀ ପାହାଡ଼, ଘଣ୍ଟଶିଳା ମାମୁଁ ଭଣଜା ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରାକୃତିକ ବିର୍ଯ୍ୟୟ:-

ବୋଇତ ଯାତ୍ରା ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା ଝଡ଼ ତୋଫାନ, ବାତ୍ୟା, ଡକାୟତି, ଚିତ୍ରଭୟ, ଅଗୁସ୍ତ ତଥା ଦୈବ ଦୁର୍ବିପାକରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ବୋଇତ ଭସାଣି ପୂର୍ବରୁ ବହୁ ଦେବାଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଉଥିଲା । ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟରୁ ରକ୍ଷାପାଇବା ପାଇଁ ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଯାଉଥିଲା । ପାଣ୍ଡତ୍ୟ ଅର୍ଥବ ପୋତର ଅୟମାରମ୍ଭ ହୁଏ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ସେମାନଙ୍କର ନୌଯାତ୍ରା । ସେମାନେ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପଦ ସମୟରେ ଅସହାୟ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲେ ।

ବେତାଳ ମନ୍ଦିର-

ଏହି ମନ୍ଦିର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିରର ଉତ୍ତର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ । କୌଣସି ପୋତାଧ୍ୟକ୍ଷ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷାପାଇବା ପାଇଁ ଏହି ଦେବୀ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ତିନିଗୋଟି ମାଷ୍ଟୁଲି ଥିବା ଚଳନ୍ତି ଜାହାଜ ସଦୃଶ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ ବୈତାଳ ମନ୍ଦିର କୁହାଯାଏ । ଏହା ଓଲଟି ପଡ଼ିଥିବା ବୋଇତ ପରି ଦିଶୁଥିବାରୁ ଏହା ବୈତାଳ ମନ୍ଦିର କୁହାଯାଏ । ଆଉ କେତେକଙ୍କ ଭାଷାରେ ଏଠାରେ ବେତାଳ ସାଧନା କରାଯାଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ ବୈତାଳ ମନ୍ଦିର କୁହାଯାଏ । ଏ ପ୍ରକାର ବୈତାଳ ମନ୍ଦିର ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଭୁବନେଶ୍ୱର କଟକ ବୈଦେଶ୍ୱର ଓ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ଗୁଆଲିର ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

କଳିଙ୍ଗ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପତନର କାରଣ-

ରାଜନୈତିକ ଓ ଭୌଗୋଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ମୁସଲମାନ ଓ ମୋଗଲ ଯୁଗରେ, କଳିଙ୍ଗର ହିଜ୍ଜିଲି, ତାମ୍ର ଲିପ୍ତି ବନ୍ଦରମାନ ଓଡ଼ିଶାରୁ କାଢ଼ି ନେଇ ତାର ପଡ଼ୋଶୀ ରାଜ୍ୟ ଗୋଲକୁଣ୍ଡା ଓ ବଂଗଳାରେ ମିଶାଇ ଦିଆଗଲା । ପୂର୍ବ ଉପକୂଳର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୋତାଶ୍ରୟ ଚିଲିକା ଓ ପୁରୀର ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ ବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜ ନିଜର ଆଧିପତ୍ୟ ହରାଇ ବସିଲେ । ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ହେଲା- ବଙ୍ଗଳା, ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ, ଦାନାମାର, ଫରାସୀ ଓ ଇଂରେଜ ବଣିକମାନେ ନିଜ ନିଜର ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କଲେ । କଳିଙ୍ଗ, ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ରାଜପୁଷ୍ପପୋଷକତା ହରାଇଲା । ଚୋରୀ ଡକାୟତି ତଥା ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ତାର ଚିର ସହରଚର ହେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଳ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣ ଯୋଗୁ କଳିଙ୍ଗର ସାଧବ ପୁଅମାନେ, ଯେଉଁମାନେ ପୂର୍ବ ଭାରତୀୟ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ, ଇଉରୋପ ଓ ଆଫ୍ରିକାରେ ଜୀବଜନ୍ତୁ ନେଇ ସୁଦୂର ରୋମରେ ଓ ଆଫ୍ରିକାରେ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ତାର ପୂର୍ଣ୍ଣଛେଦ ଘଟିଲା । ଏପରିକି ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ ସମୟରେ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସୀ ଲୋକେ ସମୁଦ୍ର ପାର ହେଲେ ଜାତି ଯିବ ବୋଲି ଭୟ କଲେ । ଯେଉଁ କଳିଙ୍ଗର ବଣିକମାନେ ବିଦେଶରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରି କଳିଙ୍ଗର ଧର୍ମ, ସାହିତ୍ୟ, କଳା, ବିଭିନ୍ନ ଦେବାଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା ପଦ୍ଧତି ତଥା ଉତ୍କଳୀୟ ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ ତାର ଯବନିକା ପାତ ହେଲା ଏବଂ ଧନଶାଳିନୀ କଳିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟ ଏହିସବୁ ବିଭିନ୍ନ କାରଣରୁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦରିଦ୍ର ହୋଇ ରହିଗଲା । ଚାଣକ୍ୟ “ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର”ରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି, “ବାଣିଜ୍ୟେ ବସତେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ” ଏହି ନୀତିକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଆଜି ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ସେହି କଳିଙ୍ଗ ମାତାର ସନ୍ତାନ ରୂପେ ପୁନର୍ବାର ପୂର୍ବ ଗୌରବ ଫେରାଇ ଆଣିବା ପାଇଁ ବାଣିଜ୍ୟ ତଥା ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ତାହାହେଲେ ଚିଲିକା ଉତ୍କଳ ଜମିଲାଙ୍କର ବିଳାସ ଦୀର୍ଘିକା ହୋଇପାରିବ ।

□□□

ପରିବେଶ ସଂରକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ ପ୍ରାଣୀଜଗତ

ଚିଲିକା ଅବବାହିକା ପରିଚାଳନା

ଅକ୍ଷୟ କୁମାର ଦ୍ଵିବେଦୀ

ପରିସଂସ୍କାର ବିଶେଷତ୍ଵ, ଜୈବବିବିଧତା ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ସଂପଦ ପାଇଁ ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ବିଶ୍ଵବିଖ୍ୟାତ । ଏହାର ଲବଣାକ୍ତ ଜଳ, ଜୀବଜଗତ ଓ ବହୁବିଧ ଉଦ୍ଭିଦ ଓ ଶୈବାଳ ପରିବ୍ୟାପ୍ତି ପାଇଁ ଏହା ଏକ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଆର୍ଦ୍ରଭୂମି ମାନଚିତ୍ରରେ ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି । ଏହି ବିଶାଳ ଆର୍ଦ୍ରଭୂମି ପୁରୀ, ଖେର୍ବୋ ଓ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଆଠ ଗୋଟି ବ୍ଲକକୁ ନେଇ ଗଠିତ । ଏହାର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ଵରେ ୧୩୧ ଗୋଟି ମାଛଧରା ଗ୍ରାମକୁ ମିଶାଇ ୨୪୭୦ ଗୋଟି ଗ୍ରାମ ଅବସ୍ଥିତ । ଚିଲିକାକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ପଶ୍ଚିମ ଅବବାହିକା ଓ

ମହାନଦୀ ଅବବାହିକାରୁ ୫୨ ଗୋଟି ନଦନଦୀ ଦ୍ଵାରା ମଧୁର ଜଳ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଥାଏ । ମହାନଦୀ ବନ୍ୟାଜଳର ପ୍ରାୟ ୬ ପ୍ରତିଶତ ଜଳ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦୟା, ଭାର୍ଗବୀ , ଲୁଣା ଆଦି ଶାଖା ନଦୀ ଦ୍ଵାରା ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ମୁକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଥାଏ । ଏହି ଜଳ ସ୍ରୋତ ସହ ବହୁ ପରିମାଣର ପଚୁମାଟି ଧୋଇ ଆସି ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ମୁକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଥାଏ , ଯାହାକି ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ପ୍ରତି ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଚିଲିକାର ପାରିପାର୍ଶ୍ଵିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ବିଚାରକୁ ନେଲେ, ଆମେ ନିଶ୍ଚିତ ହେବା ଯେ ଏହାର ଅବବାହିକା ପରିଚାଳନା ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଅବସ୍ଥିତି ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏକ ସମୀକ୍ଷାରୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ, ଚିଲିକା ମୁକୁ ବାର୍ଷିକ ୯.୫ ଲକ୍ଷ ମେଟ୍ରିକ ଟନ୍ ପଚୁମାଟି ଆସିଥାଏ । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ୧.୪ ମେଟ୍ରିକ ଟନ୍ ପଚୁମାଟି ସମୁଦ୍ରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଥାଏ । ଅବଶିଷ୍ଟ ୮.୧ ମେଟ୍ରିକ ଟନ୍ ପଚୁମାଟି ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ମୁରେ ଜମା ହୋଇ ରହେ । ମୋଟ ଉପରେ ମହାନଦୀ ଅବବାହିକାରୁ ଶତକଡ଼ା ୭୫ ଭାଗ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଅବବାହିକାରୁ ଶତକଡ଼ା ୨୫ ଭାଗ ପଚୁମାଟି ଚିଲିକାକୁ ଆସେ ।

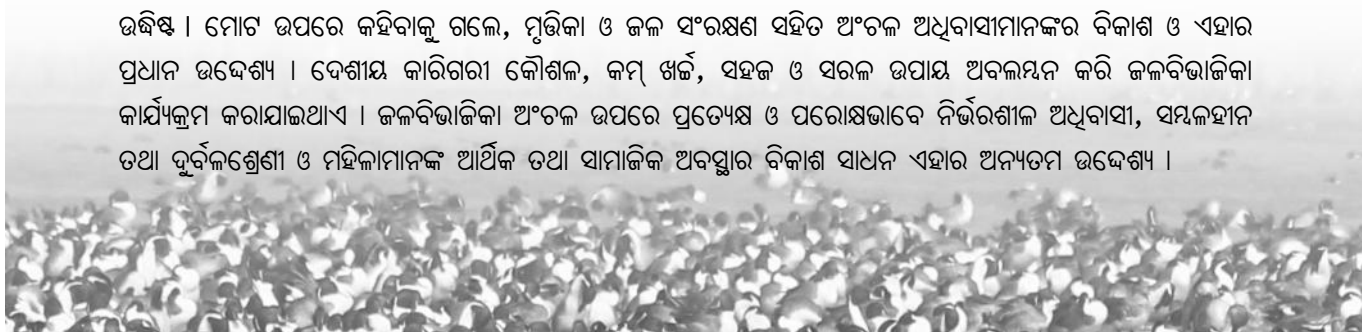
ଏହି ବିପ୍ଳବ ପରିମାଣର ପଛମାଟି ଧୋଇ ଆସିବା ଦ୍ଵାରା ଚିଲିକା ଅବବାହିକାର ୪୦୮୫ ବର୍ଗ କିଲୋମିଟର ଅଂଚଳର ଉର୍ବରତା ହ୍ରାସ ପାଏ । ଏହା ଆଖିକୁ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ନହେଲେ ମ୍ମ ମନୁଷ୍ୟର ଜିବନ ଓ ଜୀବିକା ପ୍ରତି ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ଓ ଜନଜୀବନ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଦେଶ ମୃତ୍ତିକା ଓ ଜଳ ସଂରକ୍ଷଣ ନିମନ୍ତେ ଜଳବିଭାଜିକାର ସାମଗ୍ରିକ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ବିସ୍ତୃତ ଖସତା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଅଛନ୍ତି । ଭାରତରେ ୨୦୦୮ ମସିହାରୁ ସମନ୍ୱିତ ଜଳବିଭାଜିକା ପରିଚାଳନା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଅଛି । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅନ୍ତର୍ଗତ ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ମରୁତି ପ୍ରପିତିତ ଅଂଚଳମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାଥମିକତାଭିତରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ବ୍ୟାପକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ହାତକୁ ନେଇଛନ୍ତି । ଭାରତ ଓ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ମିଳିତ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଚିଲିକା ଅବବାହିକାରେ ଜଳବିଭାଜିକା ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଚାଲିଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଚିଲିକା ଅବବାହିକାର ମୃତ୍ତିକା କ୍ଷୟ ଓ ଜଳ ସଂରକ୍ଷଣ ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ପରିଚାଳନାରେ ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି । ପଛମାଟି ଧୋଇ ହୋଇଯିବା ଦ୍ଵାରା ଅବବାହିକାର ଜମି ଅନୁର୍ବର ହୋଇପଡ଼ୁଛି ଓ ଚିଲିକା ମ୍ମକୁ ଧୋଇହୋଇ ଆସୁଥିବା ମାଟି ଚିଲିକାର ଗଭିରତାରେ ହ୍ରାସ ଘଟାଉଛି । ଚିଲିକାର ପରିବେଶ ଓ ଅବସ୍ଥିତିକୁ ନେଇ ଏହାକୁ ୪ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଥାଏ, ଯଥା: ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ, ମଧ୍ୟ ଓ ବାହ୍ୟନାଳୀ । ଏହି ୪ ଗୋଟି ଅଂଚଳ ମ୍ମରୁ ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ ଅଂଚଳ ପଛମାଟି ଦ୍ଵାରା ବିଶେଷ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଥାଏ । ଚିଲିକାର ଉତ୍ତର ଅଂଚଳରେ ପଛମାଟି ଜମିବା ଦ୍ଵାରା ଏହାର ଗଭିରତା ଆଶାତୀତ ଭାବେ ହ୍ରାସପାଇ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଘାସ ଓ ଅନାବନା ଗଛ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉଅଛି । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଚିଲିକାର ଆୟତନ ହ୍ରାସ ପାଇ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବନଜୀବିକା ପ୍ରତି ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । ଚିଲିକା ଅବବାହିକାରେ ଥିବା ୪୮୫ ଗୋଟି କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳବିଭାଜିକାଗୁଡ଼ିକର ସୁପରିଚାଳନା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଏଥିମ୍ମରୁ ଅଗ୍ରାଧିକାରଭିତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ୧୪୧ ଗୋଟି, ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ୧୯୧ ଗୋଟି ଓ ସାଧାରଣ ୧୫୩ ଗୋଟି ଭାବେ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇଛି । ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ତରଫରୁ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ସହାୟତାରେ ବାଣପୁର ବ୍ଲକ୍‌ରେ ୧୦ ଗୋଟି ଓ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ୨୩ ଗୋଟି କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳବିଭାଜିକାର ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବାଣପୁର ବ୍ଲକ୍‌ରେ ୧୮ ଗୋଟି ଓ ରଣପୁର ବ୍ଲକ୍‌ରେ ୧୦ ଗୋଟିର ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲୁରହିଛି ।

ଜଳବିଭାଜିକା କ'ଣ ଓ କାହିଁକି

ଜଳବିଭାଜିକା ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଭୌଗଳିକ ଅଂଚଳ ଯେଉଁ ଅଂଚଳରୁ ବୃଷ୍ଟି ଜଳ ବୋହିଯାଇ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ନାଳରେ ମିଶେ, ଏହି ଅଂଚଳକୁ ସେହି ନାଳର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳବିଭାଜିକା ଅଂଚଳ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଜଳବିଭାଜିକା ଅଂଚଳର ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ ଯଥା: ଜମି, ଜଳ, ଜଙ୍ଗଲ ସହିତ ଜନ, ଜୀବ ଓ ଜୀବିକାର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସମନ୍ୱିତ ଜଳବିଭାଜିକା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ମୋଟ ଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ମୃତ୍ତିକା ଓ ଜଳ ସଂରକ୍ଷଣ ସହିତ ଅଂଚଳ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ବିକାଶ ଓ ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଦେଶୀୟ କାରିଗରୀ କୌଶଳ, କମ୍ ଖର୍ଚ୍ଚ, ସହଜ ଓ ସରଳ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଜଳବିଭାଜିକା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କରାଯାଇଥାଏ । ଜଳବିଭାଜିକା ଅଂଚଳ ଉପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ୍ଷ ଓ ପରୋକ୍ଷଭାବେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଅଧିବାସୀ, ସମ୍ବଳହୀନ ତଥା ଦୁର୍ବଳଶ୍ରେଣୀ ଓ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଆର୍ଥିକ ତଥା ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥାର ବିକାଶ ସାଧନ ଏହାର ଅନ୍ୟତମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଜଳବିଭାଜିକା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ

ଜଳବିଭାଜିକା ଉନ୍ନୟନ ଯୋଜନା ମୁଖ୍ୟତଃ ମୃତ୍ତିକା ଓ ଜଳ ସଂରକ୍ଷଣ ତଥା ଉଦ୍ଭିଦ, ପଶୁ ସମ୍ପଦର ବିକାଶ, କୃଷି ଓ ପରିବେଶ ଉନ୍ନୟନ ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବେଶିତ । ଚିହ୍ନିତ ଅଂଚଳର ଉପର ମୁଣ୍ଡରୁ ତଳମୁଣ୍ଡ ଯାଏ, ଜମି ଓ ଜଳନିଷ୍ପାସନ ନାଳୀକୁ ଉପଚାର କରାଯାଏ । ପାହାଡ଼ିଆ ଓ ଗଡ଼ାଣିଆ ଜମିରେ ସୋପାନ ବନ୍ଧ, ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମିକ ବନ୍ଧ, ଆଡ଼ିବନ୍ଧ, ଧୋଡାବନ୍ଧ, ସମାନ୍ତରଳ ବନ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି କରାଯାଇ ଜମିକୁ ଉନ୍ନତ କରାଯାଏ । ଏଥିସହିତ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବୃକ୍ଷରୋପଣ ଦ୍ଵାରା ମୃତ୍ତିକା ଓ ଆର୍ଦ୍ରତା ସଂରକ୍ଷଣ କରାଯାଏ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳ ଅମଳ ପ୍ରକଳ୍ପ, କ୍ଷେତ୍ରପୁଷ୍କରଣୀ, ଜଳ ପ୍ରତିରୋଧକ ବନ୍ଧ ଓ ପୁରୁଣା ଜଳ ଜଳାଶୟର ପୁନଃରୁଦ୍ଧାର କରାଯାଏ । ସନ୍ଧାନବନାକରଣ, ପଥପାର୍ଶ୍ଵବନିକରଣ, କୃଷି ବନିକରଣ ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କରାଯାଏ । ଫଳଚାଷ, ପନିପରିବା ଚାଷ, ମୃତ୍ତିକା ପ୍ରକାରଭେଦ ଓ ପାଣିପାଗ ପ୍ରତି ଅନୁକୂଳକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ନୂତନ ଶସ୍ୟ ଓ ଚାଷ ପ୍ରଣାଳୀ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ପଶୁ ସମ୍ପଦର ବିକାଶ ପାଇଁ ଉନ୍ନତମାନର ଗୋପାଳନ, କୁକୁଡ଼ା, ବତକ ଓ ଛେଳି ଚାଷ ପାଇଁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦିଆଯାଏ । ବ୍ୟବହାରିକ ଜଳ ଓ ମହିଳା ସ୍ଵୟଂ ସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀର ଆର୍ଥିକ ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ, ମହୁ ଚାଷ, ଛତୁ ଚାଷ ଜିଆଖତ ଚାଷ, ମାଛ ଚାଷ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ । କୃଷକ, ମହିଳାଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ସମାଜର ଗରିବ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ବ୍ୟାପକ ତାଲିମ ଓ ପରିଭ୍ରମଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ହାତକୁ ନିଆଯାଏ, ଯାହାଦ୍ଵାରା ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନେ ଜିବିକା ନିର୍ବାହରେ ନୂତନ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ପାଇବେ । ମୋଟ ଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଜଳବିଭାଜିକା ଅଂଚଳର ପ୍ରକୃତିକ ସମ୍ପଦ ଯଥା: ଭୂମି, ଜଳ, ଉଦ୍ଭିଦ ଆଦିର ଉନ୍ନତି ସହିତ ସମ୍ବଳହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି, ସମାଜର ଦୁର୍ବଳତର ଗୋଷ୍ଠୀ, ମହିଳାମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ତଥା ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଦ୍ଵାରା ଉକ୍ତ ଅଂଚଳର ସାମଗ୍ରିକ ବିକାଶ ଜଳବିଭାଜିକା ଯୋଜନାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ସମନ୍ୱିତ ଜଳବିଭାଜିକା ପରିଚାଳନା

ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଗ୍ରାମିଣ ବିକାଶ ଦ୍ଵାରା ଅନେକ ପରିକ୍ଷାନିରୀକ୍ଷା ପରେ ୨୦୦୮ ମସିହାରେ ସମନ୍ୱିତ ଜଳବିଭାଜିକା ପରିଚାଳନା ସାଧାରଣ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ଯାହାକି ସମଗ୍ର ଦେଶରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଅଛି । ଆମ ରାଜ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଜଳବିଭାଜିକା ବିକାଶ ସଂସ୍ଥା ଦ୍ଵାରା ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ୨୭ ଗୋଟି ଜିଲ୍ଲାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଅଛି । ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏହି ସଂସ୍ଥା ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତାରେ ଜଳବିଭାଜିକା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ହାତକୁ ନେଇଛନ୍ତି । ଏହି ଯୋଜନାରେ ଜନ ସହଭାଗିତାକୁ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ଵ ଦିଆଯାଇଅଛି । ଜଳବିଭାଜିକା ଅଂଚଳର ସବୁଗୋଷ୍ଠୀର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ଵରେ ଗୋଟିଏ କମିଟି ଗଠାଯାଏ । ଏହି କମିଟି ଜଣେ ସ୍ଥାନୀୟ ସଭାପତି ଦ୍ଵାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ଏହି କମିଟିର ଅନୁମୋଦନ ଓ ସ୍ଵୀକୃତି ଦ୍ଵାରା ବ୍ୟୟ ଆକଳନ ପ୍ରସ୍ତୁତି, କାର୍ଯ୍ୟ ତଦାରଖ ଓ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରାଯାଏ । ଏହି ଯୋଜନାର ଅବଧି ୫ ରୁ ୭ ବର୍ଷ ହୋଇଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ୫୦୦ ହେକ୍ଟରକୁ ନେଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳବିଭାଜିକା ଗଠିତ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପାଖାପାଖି ଜଳବିଭାଜିକାକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଜଳବିଭାଜିକା ଗୁଡ୍ଡ ଦ୍ଵାରା ଉପରମୁଣ୍ଡରୁ ତଳମୁଣ୍ଡଯାଏ ଉପଚାର ଦ୍ଵାରା ଜନସହଭାଗିତାରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ଜଳ ବିଭାଜିକା ଅଂଚଳର ହେକ୍ଟର ପ୍ରତି ୧୨,୦୦୦/- ଟଙ୍କାର ଆର୍ଥିକ ଅନୁଦାନ ଏହି ଯୋଜନାରେ ବ୍ୟୟ କରାଯାଏ । ଏହାସହିତ ଅନ୍ୟ ବିଭାଗ ସହିତ ସମନ୍ୱୟ ରକ୍ଷାକରି ବିଭିନ୍ନ ଉନ୍ନତିମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ହାତକୁ ନିଆଯାଏ, ଯାହା ଦ୍ଵାରା ସେହି ଜଳବିଭାଜିକା ଅଂଚଳର ସାମଗ୍ରିକ ବିକାଶ କରାଯାଇଥାଏ ।

□□□

ସହକାରୀ ବନ ସଂରକ୍ଷକ, ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ, ଭୁବନେଶ୍ଵର

ଚିଲିକା ଓ ଏହାର ମୁହାଣ

ଇଂ. ଶିଶିର କୁମାର ନନ୍ଦ

ଏସିଆ ମହାଦେଶର ସର୍ବବୃହତ୍ତମ ଲବଣାକ୍ତ ହ୍ରଦ ଏହାର ପାରିପାର୍ଶ୍ବିକ ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭାରାଶି ପାଇଁ ଜଗତ ବିସ୍ତାତ । ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଏହା କବି ଓ ଭାବୁକ ମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରି ଆସିଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ହ୍ରଦ ଗତ ଅଶିଦଶକରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ପରିବେଶବିତ୍ ମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାର କାରଣ ହେଲା, କାରଣ ଏହାର ଦୃଢ଼ ଅବସ୍ଥା ଘଟି ଭବିଷ୍ୟତ ଅବସ୍ଥିତି ନେଇ ସନ୍ଦେହ ସୃଷ୍ଟି କଲା, ସେତେବେଳେ କେନ୍ଦ୍ର ତଥା ରାଜ୍ୟ ସରକାର ବିଭିନ୍ନ ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣକରି ଏହି ବିରାଟ ଆର୍ତ୍ତତୁମ୍ଭକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ପାଇଁ ସୁଚିନ୍ତିତ ମତାମତ ଲୋଡ଼ାଯାଇଥିଲା । ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଭାରତର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଜଳ ଅନୁସନ୍ଧାନ ସଂସ୍ଥା (C.W.P.R.S, Pune)ଙ୍କ ଠାରେ ଏହାର ଏକ Physical Model ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରୁ ଏହାର ସାମୁଦ୍ରିକ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସୁଚିନ୍ତିତ ମତାମତ ଲୋଡ଼ିଥିଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଜାତୀୟ ସାମୁଦ୍ରିକ ଗବେଷଣା ଅନୁଷ୍ଠାନ (N.I.O.,Goa) କୁ ଏହାର ସର୍ତ୍ତେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୋଜିତ କରାଯାଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନୁସନ୍ଧାନର ତଥା ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କର ମତାମତ ର ଆଧାରରେ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଏହାର ଉନ୍ନତି ନିମିତ୍ତ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେଇଥିଲେ ଓ ୧୯୯୨ ମସିହାରେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲାର ବାଲୁଗାଁଠାରେ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ରାଜ୍ୟ ଓ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କର ପ୍ରଦତ୍ତ ସ୍ୱଳ୍ପ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତାରେ କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ ହାତକୁ ନେଇ ପାରି ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ୧୯୯୮ ମସିହାରେ ଏହାର ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ଖସତା ନବମ ଅର୍ଥକମିଶନଙ୍କ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭକଲା ଓ ଚିଲିକାକୁ ଏକ “ବିଶେଷ ସମସ୍ୟା ବହୁଳ ସହାୟତା” ଆକାରରେ ୨୭କୋଟି ଟଙ୍କାର ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଉପଲବ୍ଧ ହେଲା । ଏହି ସହାୟତା ପାଇ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଭାରତର ଜଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସବୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଯଥା N.I.O.Goa, Ocean Engineering Centre, I.I.T, Madras ଓ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଜଳ ଓ ବିଦ୍ୟୁତ ଅନୁସନ୍ଧାନ ସଂସ୍ଥାଙ୍କୁ ସାମିଲ କରି ବାରମ୍ବାର ଆଲୋଚନା କରିବା ଫଳରେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେଲେ ଯେ, ଏହାର ବାହ୍ୟନାଳୀର ଖନନ ଓ ଏକ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଚିଲିକାର ମୁହାଣର ଉନ୍ନତି ହେଲେ ସମୁଦ୍ରର ଲୁଣି ପାଣି ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଏହି ଜଳର କ୍ଷାରୀ ଅଂଶରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହୋଇ ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ବିକାଶ ସାଧୁତ ହେବ ଓ ଜଳଜାତ ଦଳର କ୍ଷୟ ହୋଇ ଏହାର ସମୃଦ୍ଧି ଘଟିବ; କିନ୍ତୁ ଏହି ଆଧାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଚିଲିକା ବାହ୍ୟ

ନାଳୀର ଏକ ବିଧିବଦ୍ଧ ଅନୁସଂଧାନ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସାମୁଦ୍ରିକ ଗବେଷଣା ସଂସ୍ଥା (N.I.O.Goa)ଙ୍କ ଦ୍ଵାରା କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଏକ ଗୁରୁତ୍ଵ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୈଷୟିକ କମିଟିଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି କ୍ରମେ ବମ୍ବେଠାରେ ମୁହାଣର ସଂସ୍ଥାପନ ଦ୍ଵାରା ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ସେଭଳି କୌଣସି ଆଖିବୁଝିଆ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ କାରଣ ଅରଖକୁଦାଠାରୁ କୁଆର ପ୍ରଭାବରେ ଚିଲିକା ଭିତରକୁ ପଶୁଥିବା ପାଣି ବହୁ ସମୟ ଧରି ଏହି ବାହ୍ୟନାଳୀରେ ଗତି କରିବାରେ ସମାପ୍ତ ହୋଇଯାଇଥାଏ, ମାତ୍ର ସାତପଡ଼ାଠାରେ ମାତ୍ର ୪ ଇଞ୍ଚ ପାଣି ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ସମୁଦ୍ରରେ ଭଜା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଥାଏ ଏଣୁ କୁଆରର କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ମୁଖ୍ୟ ହ୍ରଦ ମୁକୁ ଆସିପାରେ ନାହିଁ । ଏହି ଗାଣିତିକ ଛାଞ୍ଚ ଯାହାକି C.W.P.R.S ଠାରେ ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ଚଳାଯାଇ ଏହାର ଫଳାଫଳ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ମୁଖ୍ୟ ହ୍ରଦର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସାତପଡ଼ା ବା ମଗରମୁଖର ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କୌଣସି ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଏକ ନୂତନ ମୁହାଣ ସୃଷ୍ଟି କରାଗଲେ କୁଆର ପ୍ରଭାବରେ ମଗରମୁଖ ଦେଇ ଲୁଣା ପାଣି ମୁଖ୍ୟ ହ୍ରଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚି ପାରିବ । ଏହି ଲବଣାକ୍ତ ଜଳର ପ୍ରଭାବରେ ତିନିଗୋଟି ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇ ପାରିବ । ଯଥା:-

୧. ହ୍ରଦ ଜଳର ଲବଣାଂଶ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଲେ, ଅବକ୍ଷୟମୁଖୀ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିବ ।

୨. ହ୍ରଦର ଲବଣାଂଶ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲେ କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ଦଳ ସମୂହ ଆପେ ଆପେ ମରିଯାଇ ହ୍ରଦର ଅବକ୍ଷୟକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିପାରିବ ।

୩. ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ପଡ଼ିଥିବା ନଦୀ ସମୂହର ବନ୍ୟାଜଳ ନୂତନ ମୁହାଣ ସୃଷ୍ଟି ଫଳରେ ସମୁଦ୍ରକୁ ନିଷ୍କାସିତ ହେବ ତା'ସହିତ ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟରେ ନଈ ଦ୍ଵାରା ଆନୀତ ପଚୁମାଟି ସମୁଦ୍ରକୁ ନିଷ୍କାସିତ ହେଲେ ହ୍ରଦ ପୋତି ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅଧିକ ଜଳ ଧାରଣର କ୍ଷମତା ବଢ଼ିବ, ଯାହା ଫଳରେ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ଦୃଢ଼ ଉନ୍ନତି ସମ୍ଭବ ହେବ ।

ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନଙ୍କ ପରିଦର୍ଶନ କରାଯାଇ ୪ଟି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ମୁହାଣ ସ୍ଥଳ ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେଲା ଓ ଏହାର ସର୍ତ୍ତେ କରାଯାଇ ଅତି କମ୍ ବ୍ୟୟ ସାପେକ୍ଷ ସିପକୂଦା ସମ୍ମୁଖ ବାଲିସ୍ତୁପ ଖନନ ପାଇଁ ନିଆଗଲା ଓ ଏଥିପାଇଁ ଏକ ଉଚ୍ଚସ୍ତରୀୟ କମିଟି ରାଜ୍ୟ ପରିବେଶ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅଧିକ୍ଷତାରେ ବୈଷୟିକ କମିଟିଙ୍କ ସୁପାରିଶ ଲାଭକଲା ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଏହା ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅନୁମୋଦିତ ହେଲା । ଏହି କମିଟିଙ୍କ ସୁପାରିଶକ୍ରମେ ଏକ 'ଡ୍ରେଜର' ଯାହାକି ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ ତାହା କ୍ରୟ କରାଯାଇ ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ମଗରମୁଖ ବାହ୍ୟନାଳୀ ଓ ମୁଖ୍ୟ ହ୍ରଦକୁ ଯୋଗ କରୁଥିବା ସ୍ଥାନ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପୋତି ହୋଇ ମୁଖ୍ୟ ହ୍ରଦକୁ ଲୁଣି ପାଣି ଯିବାରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଏକ ୫୦ମିଟର ପ୍ରସ୍ଥ ଓ ପ୍ରାୟ ୫୦୦ ମିଟର ଲମ୍ବ ନାଳୀ ୨.୫ ମିଟର ଗଭୀରତାରେ ସୃଷ୍ଟି କରାଗଲା । ଏହା ଫଳରେ ବାହ୍ୟନାଳୀ ଓ ମୁଖ୍ୟ ହ୍ରଦ ସହିତ ସଂଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଫଳରେ ଏଠାରେ ଜମା ହେଉଥିବା ପଚୁ ଧିରେ ଧିରେ ଅପସାରିତ ହେଲା ।

ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ମୁହାଣ ଖୋଳା କାର୍ଯ୍ୟ ସିପକୂଦା ଗ୍ରାମ ସମ୍ମୁଖରେ ଏକସଙ୍ଗେ ଚଳାଇ ରଖି ଏହାର ପ୍ରଭାବକୁ ମଗରମୁଖଠାରେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେଲା ଓ ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଡ୍ରେଜରର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପଲବ୍ଧ କରି ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଡ୍ରେଜର କିଣିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଲେ ଓ ତାହା ଯଥା ଶିଘ୍ର କାମ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା ଓ ମୁହାଣର ଖନନ କାର୍ଯ୍ୟ ସେହି ଡ୍ରେଜର ଦ୍ଵାରା ସମାପିତ ହେଲା ଏବଂ ବିଶେଷଜ୍ଞ ମତ ଅନୁସାରେ ଏହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ଓ ଅକ୍ଟୋବର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଯେତେବେଳେ ନଦୀ ଆଡୁ ସ୍ରୋତ ମୁହାଣ ଆଡକୁ ଥାଏ, ସେତେବେଳେ ଖୋଲୁବା ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ସର୍ବଶେଷରେ ମୁହାଣ ୨୦୦୦ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୩ ତାରିଖରେ ଖୋଲାଯାଇ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ କରାଗଲା । ଏହି ମୁହାଣ ଓ ମଗରମୁଖର ତ୍ୟାନେଲ ଏକାସଙ୍ଗେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ଦ୍ଵାରା ଉପରିଲିଖିତ ସବୁ ସମସ୍ୟା ଗୁଡ଼ିକର ସମାଧାନ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା ।

ଏହି ମୁହାଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ହେବାପରେ ଏହାର ଉପକାରିତାକୁ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍ଥାକୁ ନିଯୋଜିତ କରି ଅନୁସଂଧାନ ଜାରି ରଖାଗଲା ଏବଂ ଏହି ସଂସ୍ଥା ଗୁଡ଼ିକର ଅନୁଧ୍ୟାନରୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ, ଗୋଟିଏ ନୂତନ ମୁହାଣ ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ପାଇଁ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟଥିଲା ।

ଏହି ମୁହାଣର ସୃଷ୍ଟିପରେ ବିଭିନ୍ନ ଉନ୍ନତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଛି ଯାହା କି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ପୁରସ୍କାର (“ଇନ୍ଦୀରାଗାନ୍ଧୀ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ ପୁରସ୍କାର”) ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ରାମସର ସ୍ତରରେ (Evian) ପୁରସ୍କାର ପାଇବା ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚିତ କରିପାରିଛି । ଏହା ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତଥା ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଗୌରବର ବିଷୟ ।

ଏହି ମୁହାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭରୁ ଓ ଶେଷପରେ ମଧ୍ୟ ସିପକୁଦା ଗ୍ରାମବାସୀ ଏହାର ତାକୁ ବିରୋଧ କରି ଆସୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସମସ୍ୟାକୁ ତାଙ୍କର ରୋଜଗାର ଚିଲିକାରୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଗ୍ରାମ ସମ୍ମୁଖରେ ମୁହାଣ ରହିବା ‘ଲରେ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ମାଡିଯିବା ଭୟ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ରହିବ । ଏହି ସମସ୍ୟାକୁ ଆଖିରେ ରଖି ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ବୈଷୟିକ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ଏକ ଛୋଟ ଜେଟି ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଥିଲା ଯାହାକି ଇଂଜିନିୟରିଂ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ଯନ୍ତ୍ରସ୍ପଷ୍ଟ ନିର୍ମାଣ କରା ଯାଇଥିଲା । ଏହି ଜେଟିରେ ସମୁଦାୟ ୮.୭୭ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରାଯାଇ କାର୍ଯ୍ୟପୁରା ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସୁବିଧାକୁ ଆଧାର କରି ଏହି ଗ୍ରାମର ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀ ରୋଜଗାର କ୍ଷମ ହୋଇ ପାରିଲେ ଓ ସବୁ ମାଛମରା ଡଙ୍ଗା ପର୍ଯ୍ୟଟକ ମାନଙ୍କୁ ମୁହାଣ ଓ ତଳିନ ଦେଖାଇବାରେ ବିନିଯୋଗ ହେଲା ଏହି ସ୍ଥାନରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ସମସ୍ତ ଜିନିଷ ଯଥା- ସ୍ନାକ୍ ଦୋକାନ, ମନୋହରୀ ଦୋକାନ ମାନ କରି ସେମାନେ ଅଧିକ ରୋଜଗାର କ୍ଷମ ହେଲେ । ମୁହାଣ ପାଖରେ ମାଛଭଜା ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ବିକ୍ରି କରାଗଲା । ପରେ ସେମାନେ ଗାଁର ବାତ୍ୟା ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ ନିକଟରେ ଏକ ହୋଟେଲ ଚଳାଇ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଇଥିଲେ ଓ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ରୋଜଗାର କରିପାରିଥିଲେ । ଏହା ସେ ଗାଁର ସବୁଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମ ‘ଲରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏବେ ଏହି ଗ୍ରାମର ଅର୍ଥନୈତିକ ଉନ୍ନତି ଏକ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ହୋଇପାରିଛି ଓ ଲୋକେ ଆର୍ଥିକ ସ୍ୱଚ୍ଛଳତା ପାଇ ପାରିଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ଅନୁକରଣ କରି ମିର୍ଜାପୁର, ଗବକୁଣ୍ଡ, ସାନପାଟଣା, ଆଲୁପାଟଣା ତଥା ଗଙ୍ଗାଧରପୁର ଗ୍ରାମର ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜେଟି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ଯୋଗାଇ ଦେବା ତଥା ଗ୍ରାମ ବାସୀ ମାନଙ୍କୁ ରୋଜଗାର କ୍ଷମ କରିବା ସହ ସେହି ଗ୍ରାମ ଗୁଡିକର ସାମୁଦ୍ରିକ ଆର୍ଥିକ ସ୍ୱଚ୍ଛଳତା ଆଣି ପାରିଛି ଏବଂ ଅନେକାଂଶରେ ସେମାନଙ୍କର ବେରୋଜଗାରୀ ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ମୁହାଣ ଖୋଲା ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷତି ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆର୍ଥିକ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ କରି ପାରିଛି ।

□□□

ନିର୍ବାହୀ ଯନ୍ତ୍ରୀ (ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ)

ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ

ଚିଲିକା ଅବବାହିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ବୃକ୍ଷ ସମ୍ପଦର ପରିଚାଳନା

ଚନ୍ଦନ କୁମାର ସାହୁ

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାକୃତିକ ମାନଚିତ୍ରରେ ସ୍ଥାପିତ ଅନ୍ୟଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟାୟର ନାମ ଚିଲିକା ହ୍ରଦ । ପୁରୀ, ଖୋର୍ଦ୍ଧା, ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ସୀମାକୁ ଲାଗିଥିବା ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ହ୍ରଦର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବର୍ଷା ଋତୁରେ ୧୧୬୫ ବର୍ଗ କି.ମି. ଏବଂ ଖରାଦିନରେ ୯୦୬ ବର୍ଗ କି.ମି. । ଏହାର ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ବଙ୍ଗୋପସାଗର । ଏହି ହ୍ରଦଟି କ୍ଷାରୀୟ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । ସମୁଦ୍ର ସହିତ ଦୁଇଗୋଟି ସଂଯୋଗକାରୀ ନାଳୀ ଯଥା ମୁଖ୍ୟ ବାହାର ନଦୀ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଚିଲିକାକୁ ରୁଷିକୁଲ୍ୟା ମୁହାଣ ସହିତ ସଂଯୋଗ କରୁଥିବା ପାଲୁର କେନାଲ୍ ଏହି ହ୍ରଦକୁ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ପରିସଂସ୍କାର ପରିଚୟ ଦେବାସହିତ ଏହାର ବିଶିଷ୍ଟ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିବାରେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି । ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ଏସିଆ ମହାଦେଶର ସର୍ବବୃହତ କ୍ଷାରୀୟ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ହ୍ରଦ ଅଟେ । ଏହା ଏକ ରାମସର୍ ସାଇଟ ଭାବରେ ୧୯୮୧ ମସିହାରୁ ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ଖୁବ୍ ପରିଚିତି ଲାଭ କରିଛି । ଏହି ହ୍ରଦର ସୁପରିଚାଳନାକୁ ଦେଖି ବିଶ୍ୱ ରାମସର୍ ସମ୍ମିଳନୀ ଚିଲିକାକୁ ଅତି ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ ତାଲିକା (ମଣ୍ଡେକୁ) ରେକର୍ଡ ରୁ ବାଦ୍ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ସମୁଦାୟ ଅବବାହିକା ଅଞ୍ଚଳ ୪୪୦୬ ବର୍ଗ କି.ମି. । ୫୨ ଗୋଟି ବଡ଼ ଓ ସାନ ନଦୀ ସମୂହ ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବବାହିକାଟି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଖୁବ୍ କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ଏହି ଅଞ୍ଚଳଟି ପାହାଡ଼ିଆ ଅଟେ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଖୁବ୍ ନିକଟରେ ଥିବାରୁ ଓ ଅଧିକ ଗତାଣିଆ ଯୋଗୁଁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳଟି ଅତ୍ୟଧିକ କ୍ଷୟଯୁକ୍ତ ଅଟେ । ଅବବାହିକା ଅଞ୍ଚଳରେ କ୍ରମାଗତ ଜଙ୍ଗଲ ନଷ୍ଟ, ଜଳବାହୀ ନାଳୀଗୁଡ଼ିକର ଦିଗପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଅବରୋଧ ଯୋଗୁଁ ଅବବାହିକା ଅଞ୍ଚଳରୁ ବହୁ ପରିମାଣର ପଚୁ ଧୋଇହୋଇ ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ମିଶୁଅଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାର ଗଭୀରତା ଓ ଆୟତନ କମିବାରେ ଲାଗିଛି । ଅବବାହିକା ଅଞ୍ଚଳରୁ ବହିଆସୁଥିବା ଉର୍ବର ପତ୍ରମାଟି ଚିଲିକାରେ ପହଞ୍ଚି ଯୋଗୁଁ ଏହି ହ୍ରଦର ତଟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାତିର ଭାସମାନ, ଅର୍ଦ୍ଧ ନିମଜ୍ଜିତ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିମଜ୍ଜିତ ଦଳଦ୍ୱାରା ପରିପୁଷ୍ଟ । ଯାହାଫଳରେ ଏହି ଦଳଗୁଡ଼ିକ ସଫ୍ଟିଯିବା ଦ୍ୱାରା ପାଣିର ଦ୍ରବଣୀୟ ଅମ୍ଳଜାନର ମାତ୍ରା ଧୀରେ ଧୀରେ କମିଯାଉଛି । ଏଭଳି ସ୍ଥିତି ହ୍ରଦର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଓ ପରିସଂସ୍କାର ଉପରେ ନକାରାତ୍ମକ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ଆର୍ଦ୍ରଭୂମିଗୁଡ଼ିକରୁ ମିଳୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ ସେବା ମଧ୍ୟରେ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ସେବା ଅଟେ ।

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ପୁନଃରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଏହାର ଅବବାହିକା ଅଞ୍ଚଳର ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ଉପଚାର ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବିଶିଷ୍ଟ ଅବବାହିକା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଜଳବିଭାଜିକା ଅଞ୍ଚଳ କୁହାଯାଏ । ମୋଟାମୋଟିଭାବରେ ଚିଲିକା ହ୍ରଦକୁ ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ବର୍ଷାପାଣି ପ୍ରବେଶ କରେ, ସେହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ଚିଲିକାର ଅବବାହିକା ବା ଜଳବିଭାଜିକା ଅଞ୍ଚଳ କୁହାଯାଏ । ଏହି ଭୌଗଳିକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ବହୁ ନାଳୀ, ନଦୀ, ଗାଁ ଇତ୍ୟାଦି ଥାଏ ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତି ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଜଳନିଷ୍କାସନ ନାଳାର ଗଠନ ଅନୁଯାୟୀ ଜଳବିଭାଜିକାର ନାମକରଣ କରାଯାଇଥାଏ । ଏହି ନିଷ୍କାସନ ନାଳୀ, ନାଳ ବା ଛୋଟ ନଦୀ ଦ୍ୱାରା ଜଳ ବିଭାଜିକା ଅଞ୍ଚଳରୁ ବୃଷ୍ଟିଜଳ ଚିଲିକା ହ୍ରଦକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଥାଏ । ଚିଲିକାର ଏହି ଜଳବିଭାଜିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ ପାହାଡ଼, ସଂରକ୍ଷିତ ଜଙ୍ଗଲ, ଅନାବାଦୀ, ଗୋଚର ଜମି, ଫଳବଗିଚା, ଜଳସେଚିତ ଓ ଅଣଜଳସେଚିତ ଚାଷ ଜମି, ନାଳ, ନଦୀ, ଜଳଭଣ୍ଡାର ଆଦି ରହିଛି । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ମାଟି, ପାଣି ଓ ଜଙ୍ଗଲ ପରି ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦର ସୁପରିଚାଳନା କରିପାରିଲେ, ଜଳବିଭାଜିକା ଅଞ୍ଚଳରୁ ମୃତ୍ତିକା କ୍ଷୟକୁ ରୋକାଯାଇପାରିବ । ବର୍ଷା ଜଳରେ ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ଏହାର ଜଳକୁ କୃଷି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିଲେ, ଫସଲ ଉତ୍ପାଦନ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ।

୧) ଉଚ୍ଚତା ସଂରକ୍ଷିତ ଜଙ୍ଗଲର ପୁନଃରୁଦ୍ଧାର

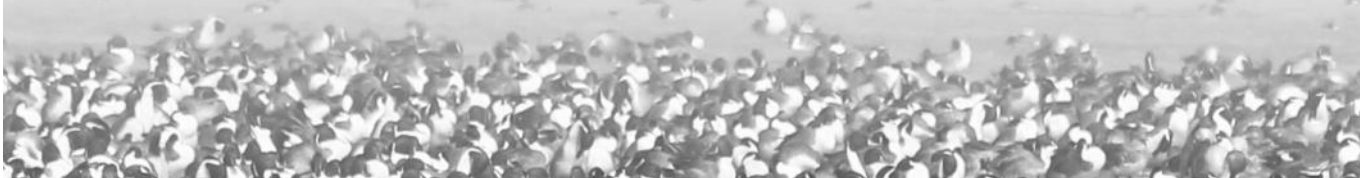
“ଉଚ୍ଚତା ସଂରକ୍ଷିତ ଜଙ୍ଗଲରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ବୃକ୍ଷରୋପଣ” ଯୋଜନାରେ ବ୍ୟାପକ ବୃକ୍ଷରୋପଣ କରାଯିବା ଦରକାର । ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଠିକ୍ ଭାବରେ ବଢ଼ିପାରୁଥିବା ପ୍ରଜାତିର ଚୟନ ବୃକ୍ଷରୋପଣ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ମାଟି, ଜଳବାୟୁ, ସମୁଦ୍ରପତନ ଠାରୁ ଭୂମିର ଉଚ୍ଚତା ଆଦି କାରଣ ଗୁଡ଼ିକୁ ବିଚାରକୁ ନେଇ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରଜାତିର ଗଛ ଚୟନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ, ସ୍ଥାନୀୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ବଢ଼ିପାରୁଥିବା ପ୍ରଜାତିର ଗଛ ତଥା ପୂର୍ବରୁ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଗଛ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଶାଳ, ପିଆଶାଳ, ଅସନ, ଅର୍ଜୁନ, ଶାଗୁଆନ, ଶିଶୁ, କୁରୁମ୍, ବାଉଁଶ, କୁସୁମ, ଅଁଳା, ହରିଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା, ଜାମୁ, କରଞ୍ଜି ଆଦି ବୃକ୍ଷମାନ ଏହି ଜଙ୍ଗଲରେ ରୋପଣ କରିବା ଦରକାର । ଜଙ୍ଗଲରେ ବର୍ଷାଜଳ ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ ସମପତନ ଆତିବନ୍ଧ, ଟ୍ରେଟ୍, ପଥରବନ୍ଧ, ଆଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କାରଣ ଏହି ପଦ୍ଧତିରେ ଜଳକୁ ଅଟକାଇଲେ ଭୂତଳ ଜଳସ୍ତର ବୃଦ୍ଧିପାଇବ ଓ ମୃତ୍ତିକା କ୍ଷୟକୁ ରୋକାଯାଇପାରିବ ।

୨) ପତିତ, ଅନାବାଦୀ, ଲଣ୍ଡା ପାହାଡ଼ର ବନୀକରଣ

ଜଳବିଭାଜିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ ଛୋଟ ବଡ଼ ଲଣ୍ଡା ପାହାଡ଼, ପତିତ ଭୂମି, ଅନାବାଦୀ ଜମିଆଦି ଦେଖାଯାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ସରକାରୀ ଜମି ବା କିଛି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜମି । ଏହି ଜମିଗୁଡ଼ିକରେ କାଁ ଭାଁ କିଛି ଗଛ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏପରିକି କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସରକାରୀ ପତିତ ଜମିକୁ ଜବରଦଖଲ କରିଥାନ୍ତି । ଧାନଭଳି ପାରମ୍ପରିକ ଚାଷରେ ଏଠାକାର ଚାଷୀମାନେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ତେଣୁ, ଜବରଦଖଲକାରୀମାନେ କେତେକ ସରକାରୀ ଅନାବାଦୀ ଜମିରୁ ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ସେଠାରେ ଧାନଚାଷ କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନଟ କରି ସରକାରୀ, ଭାରିଦାରୀ, କ୍ଲବ୍ ବା ସ୍ୱୟଂସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀ ମୁଖ୍ୟରେ ବନୀକରଣ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସମପତନ ବନ୍ଧ, ଟ୍ରେଟ୍ ଆଦି ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇ ଭୂମିର ଉପଚାର କରାଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟାପକ ବୃକ୍ଷରୋପଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସ୍ଥାନୀୟ ଜଳବାୟୁରେ ବଢ଼ିପାରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ କିସମର ବୃକ୍ଷ ଯଥା: ଚାକୁଣ୍ଡା, ଗମ୍ଭାରୀ, କରଞ୍ଜି, ଆମ୍ବ, ସାନଚାକୁଣ୍ଡା, ଅର୍ଜୁନ, ଜାମୁ, ଆକାସିଆ, ବାଉଁଶ, ହରିଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା, ଅଁଳା ଆଦି ବୃକ୍ଷମାନ ଲଗାଇବା ଦରକାର ।

୩) ଗୋଚର ଜମିର ଉପଚାର

ଜଳବିଭାଜିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ଗୋଚର ଜମି ରହିଛି । ଏହି ଜମିଗୁଡ଼ିକରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ ଯଥା: କରଞ୍ଜି, ବାଉଁସ, ଗୁରିସିଡିଆ, ସୁବାବୁଲ ଇତ୍ୟାଦି ଲଗାଇବା ଦରକାର । ଗଛରୁ ଗଛର ବ୍ୟବଧାନ ଅଧିକ ରହିଲେ ଓ ତଳୁରେ ଘାସ ମଞ୍ଜି ବୁଣାଯାଇପାରେ । ଗୋଚର ଜମିର ଚାରିପାଖରେ ଶୁଖିଲା କିମ୍ବା କଞ୍ଚା ବାଡ଼ ଲଗାଯିବା ଦରକାର । ଏକ

ସମୟରେ ବଡ଼ ପୁରୁଷ ଚିରେ ବୃକ୍ଷରୋପଣ ନକରି ଭାଗ ଭାଗ କରି ବୃକ୍ଷରୋପଣ କଲେ ଗାଈ ଗୋରୁ ଚରିବା ପାଇଁ ଅସୁବିଧା ହୋଇ ନଥାଏ । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଘାସ ଚାଷ କଲେ, ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟି ଚିରସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ, ଗୋସମ୍ପଦର ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

୪) ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବୃକ୍ଷରୋପଣ

ଉପରୋକ୍ତ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟତିତ, ନାଳ କୁଳରେ ବାଉଁଶ, ଲିମ୍ବ, କରଞ୍ଜ, ଅର୍ଜୁନ, ଜାମୁ ଆଦି ଗଛ ଲଗାଇବା ଉଚିତ । ରାସ୍ତାର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଲିମ୍ବ, କଦମ୍ବ, ଚାକୁଣ୍ଡା, ବର, ଓଷ୍ଠ, ଆମ୍ବ, ପାଥୋଡ଼ିଆ, ଆକାସମଲ୍ଲୀ, ପୋଲାଙ୍ଗ, ଛତିଆନ, ବଉଳ ଇତ୍ୟାଦି ଲଗାଇଲେ ଶୋଭାବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇ ପାରିବ । ପଡ଼ିଆ ଜମିରେ ଆମ୍ବ, କାଜୁ, ପଣସ, ଲିଚୁ, ସେପେଟା, ଅଁଳା, ପିଚୁଳି ଇତ୍ୟାଦି ଗଛ ରୋପଣ କଲେ, ‘ଲତାଷରୁ ଲାଭ ମିଳିବ’ ସହ ପରିବେଶର ସୁରକ୍ଷା ହୋଇଥାଏ ।

ପରିଚାଳନା

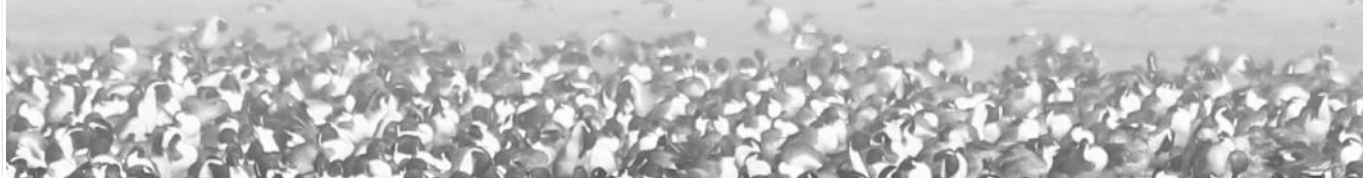
ପ୍ରତିବର୍ଷ ସହ ସହ ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ସରକାରଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ, ପଞ୍ଚାୟତ, ଏନ୍.ଜି.ଓ, ସ୍ୱୟଂସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବୃକ୍ଷରୋପଣ କରାଯାଉଅଛି । ସାଧାରଣତଃ ୩ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃକ୍ଷରୋପଣ ର ଯତ୍ନ ନିଆଯାଇଥାଏ । ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ୫-୬ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତା ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ, ଏହି ବୃକ୍ଷରୋପଣ ସ୍ଥାନରୁ ପରିଚାଳନା ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ହଟାଇ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ଏହି ବୃକ୍ଷରୋପଣକୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ କମିଟି କିମ୍ବା ପଞ୍ଚାୟତକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରାଯାଏ । ଏହା ପରଠାରୁ ଜଙ୍ଗଲଟିର ଅବକ୍ଷୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ । ସରକାରୀ ମାଲିକାନା ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ମାଲିକାନାରେ ଥିବା ଯୋଗୁ ଅଥବା ପରବର୍ତ୍ତୀ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତାର ଅଭାବ ଯୋଗୁ ଜଙ୍ଗଲ ସମ୍ପଦଟି ଧିରେ ଧିରେ ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ଲୋକଙ୍କ ମୁଁରେ ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଯୋଗୁଁ ଓ କାଇଦା କଟକଣାର ଅଭାବ ଯୋଗୁ ଜଙ୍ଗଲଟି ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମାଲିକାନାରେ ଥିବା ବୃକ୍ଷରୋପଣ ଅଞ୍ଚଳ ର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ଥିବା ବେଳେ ସରକାରୀ ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ପରିଚାଳିତ ଜଙ୍ଗଲଟି ଅବକ୍ଷୟ ହୋଇଥାଏ । ଜଙ୍ଗଲର ଅବକ୍ଷୟ ଯୋଗୁ ମୃତ୍ତିକା କ୍ଷୟ ହୁଏ ଓ ପୁରା ଜମିଟି ନିରସ ଓ ପଥୁରିଆ ଭୂମିରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାଏ । ଏହିପରି ସମଗ୍ର ଜଳବିଭାଜିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଙ୍ଗଲ ସମ୍ପତିର ନଷ୍ଟ ଯୋଗୁ ମୃତ୍ତିକା କ୍ଷୟ ହୋଇଥାଏ ଓ ଏହି ପରୁ ଆକାରରେ ନଦୀ ନାଳ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବୋହିଯାଇ ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ପଡ଼ୁ ଜମିବାରେ ବୃଦ୍ଧି ଘଟାଇଥାଏ ।

ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ କିଛି ମତାମତ

ଋ ସ୍ଥାନ, ଜଳବାୟୁ, ସ୍ଥାନୀୟ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ବିଚାରକୁ ନେଇ ଗଛର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାତି ଚୟନ କରିବା ଉଚିତ ।

ଋ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ ଦରିଦ୍ର, ଆଶାୟୀ, ଉତ୍ସାହୀ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ବେକାର ପରିବାର ରହିଛନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ସୁଚିନ୍ତିତ ମତାମତ ନିଆଯାଉ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ବୃକ୍ଷର ପ୍ରଜାତି ଚୟନ କରାଯାଉ । ପ୍ରଥମରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାମିଲ କରାଯାଉ । ଜଙ୍ଗଲଟି ୩-୪ ବର୍ଷର ହେବା ପରେ, ସେହି ଉତ୍ସାହୀ ପରିବାରଙ୍କୁ ହିତାଧିକାରୀ ରୂପେ ଚୟନ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରାଯାଉ । ଅତୀତରେ ଓଡ଼ିଶା ମୃତ୍ତିକା ସଂରକ୍ଷଣ ବିଭାଗ ୨ ଏକର ପଡ଼ିତ ଜମିରେ କାଜୁ ରୋପଣ କରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପରିବାରଙ୍କୁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟିଏ ପରିବାର ବର୍ଷକୁ ଏହି ବଗିଚାରୁ ବାର୍ଷିକ ଅନ୍ୟୁନ ୧ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରିପାରୁଛନ୍ତି । ଏହି ଗରିବ ପରିବାରଗୁଡ଼ିକର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାରେ ନିଶ୍ଚୟ ସୁଧାର ଆସିଥିବ । ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଞ୍ଚାୟତ ଓ ଗ୍ରାମରେ ଥିବା ପଡ଼ିତ ଜମିରେ ବୃକ୍ଷରୋପଣ କରି ହିତାଧିକାରୀମାନଙ୍କୁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରାଯାଉ ।

ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏକ ପଡ଼ିତ ଜମି ହିଁ ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନର ପେଣ୍ଠସ୍ଥଳୀ ହୋଇପାରିବ । ରୋଜଗାର ପ୍ରମୁଖ କାରଖାନାରେ ପରିଣତ ହେବ । ସମାଜର ଖାଦ୍ୟଭାବ ଦୂର ହେବ । କାଜୁ, ପଣସ, ଆମ୍ବ, ଖଜୁରୀ, ସିମୋରବା ପରି ଗଛ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପଥୁରିଆ ପଡ଼ିତ ଜମିରେ ବଢ଼ିପାରିବ । ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ ଉପରେ ଅନେକ କାଳଜୟୀ ଉଦ୍ଭାବନ ହେବ । ଆମ୍ବ ଟାକୁଆ, ପଣସ ମଞ୍ଜିରୁ

ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଉତ୍ତମ ପ୍ରକାରର ଅଟା ତିଆରି କରାଯାଇପାରିବ । ସିମେଣ୍ଟର ଗଛର ମଞ୍ଜିରୁ ତେଲ ବାହାର କରି ଏହା ଖାଦ୍ୟୋପଯୋଗୀ କରାଯାଇପାରିବ । ପାରମ୍ପରିକ ଚାଷର ବିକଳ ଭାବରେ ପ୍ଲ୍ୟାଷ୍ଟିକ ଗୁଡ଼ିକ ଏହି ଭବିଷ୍ୟତରେ ପୃଥିବୀରେ ଖାଦ୍ୟଭାବକୁ ଦୂର କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବ ।

ଉପରୋକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଗଲେ, ହିତାଧିକାରୀ ମାନଙ୍କଠାରୁ ସରକାର ବା ପଞ୍ଚାୟତ କିଛି ରାଜସ୍ୱ ପାଇପାରିବେ । କେତେ ବର୍ଷ ପାଇଁ ଏହି ଜଙ୍ଗଲରେ ମାଲିକାନା ହିତାଧିକାରୀଙ୍କୁ ଦିଆଯିବ, ସେଥିପାଇଁ ଏକ ନିୟମ ପ୍ରଣୟନ ହେବା ଜରୁରୀ । ଜଙ୍ଗଲ ଜମିରେ ହିତାଧିକାରୀମାନଙ୍କର କି କି ଅଧିକାର ରହିବ, କିପରି ପରିଚାଳନା କରିବେ, ଏଥିପାଇଁ ବିଭାଗୀୟ ଅଧିକାରୀ ଓ ହିତାଧିକାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ରାଜିନାମା ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହେବା ଦରକାର । ଉପରୋକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲେ, ଜଳବିଭାଜିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଙ୍ଗଲ ସମ୍ପଦର ବିକାଶ ହୋଇପାରିବ । ପରିବେଶ ସୁରକ୍ଷା ହେବ । ମୃତ୍ତିକା ଓ ଜଳ ସଂରକ୍ଷଣ ହେବ । ଜଳ ସଂରକ୍ଷଣ ହେଲେ, କୃଷି ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଶେଷରେ ଜଳବିଭାଜିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ସାମଗ୍ରିକ ଜଙ୍ଗଲ ସମ୍ପଦର ସୁପରିଚାଳନା ହୋଇପାରିଲେ, ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ପୁନଃସଂସ୍ଥାନ ପକ୍ତିଆକୁ ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ଯୋଗାଇବାରେ ସହାୟକ ହୋଇପାରିବ ।

□□□

ସହକାରୀ ମର୍ତ୍ତ୍ତିକା ସଂରକ୍ଷଣ ଅଧିକାରୀ
ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ,
ଭୁବନେଶ୍ୱର

ଚିଲିକାରେ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଓ ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଲୁଣା ଜଙ୍ଗଲ ସୃଷ୍ଟି

ଦୁର୍ଗା ପ୍ରସାଦ ଦାଶ

ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଚିଲିକା ଅଧିବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ନୂଆ କଥା ନୁହେଁ । ପ୍ରତିଦିନ ଚିଲିକାର କେଉଁଠି ନା କେଉଁଠି ବିପର୍ଯ୍ୟୟରେ କେହି ନା କେହି କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି । ତଥାକଥିତ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ବନ୍ୟା, ବାତ୍ୟା, ମରୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ, ଚିଲିକାରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଘୂର୍ଣ୍ଣବଳୟର ଶିକାର ହୋଇ ପ୍ରତିବର୍ଷ ୧୦ରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ଆହତ ଓ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀ “ମଉଳି” ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ ଘୂର୍ଣ୍ଣବଳୟ ଯୋଗୁ ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ କ୍ଷୟକ୍ଷତି ଘଟୁଥିଲେ ହେଁ, ପ୍ରତିବର୍ଷ ଚିଲିକାରେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ମଉଳିରେ ପଡ଼ି ତଙ୍ଗା ନିଖୋଜ ସହିତ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀଙ୍କର ତଙ୍ଗା, ଜାଲ କ୍ଷତି ତଥା ଜୀବନ ହାନୀ ପରି ପରିସ୍ଥିତି ଘଟୁଛି । ମାତ୍ର ବିଗତ ଦିନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟାନକ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ସାମୁଦ୍ରିକ ବାତ୍ୟା “ଫାଇଲିନ୍ ଓ ହୁଡ଼ହୁଡ଼” ରେ କୌଣସି ମୃତାହତର ନଜିର ନାହିଁ । ଏହା ହୋଇପାରିଲା କେବଳ କେତୋଟି କାରଣରୁ ତାହା ହେଲା: ବାତ୍ୟାର ୫ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ସତର୍କ ସୂଚନା ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିପାରିଥିଲା ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ ଆଞ୍ଚଳିକବାସୀ ଶୁଖିଲା ଖାଦ୍ୟ, ଔଷଧ, ପାନୀୟ ଜଳ ସହିତ ସୁରକ୍ଷିତ ସ୍ଥାନ ତଥା ସ୍ଥାନୀୟ ବହୁମୁଖୀ ବାତ୍ୟା ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀମାନଙ୍କରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ପୁଞ୍ଜୀନୁପୁଞ୍ଜ ଆଲୋଚନା କଲେ, ଜଣାଯାଏ ଯେ ଏଥିପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ଧଳାବାଲି, ଚତଚତି, ଯଜ୍ଞଦଣ୍ଡା, ଲୁଣାପାଣି, ବାଇଧର ଓ ଗୁଆଁରନାସୀ ଇତ୍ୟାଦି ଯେଉଁ ଗାଁ ଗୁଡ଼ିକ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ବାଲିବନ୍ଧ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ, ସେହି ଗ୍ରାମର ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଘରଛାଡ଼ି ଆସିବାକୁ ଚାହୁଁନଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ପୋଲିସ ମାଧ୍ୟମରେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଭାବେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା, ଯାହା ସମାଜ ପାଇଁ ମଙ୍ଗଳ ହେବା ସହିତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚିତ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିପାରିଲା । ସେହି ସମୟରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବହୁମୁଖୀ ବାତ୍ୟା ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀଗୁଡ଼ିକରେ ୫୦,୦୦୦ ରୁ ଅଧିକ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ ।

ବହୁମୁଖୀ ବାତ୍ୟା ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀର ତାଲିକା

କ୍ର.ନଂ.	ଜିଲ୍ଲା	ବ୍ଲକ	ଗ୍ରା:ପ:	ଗ୍ରାମ	ଆଶ୍ରୟପାଇଁ କ୍ଷମତା
୧	ଗଞ୍ଜାମ	ଗଞ୍ଜାମ	ରାମଗଡ଼	ଅରୁଣପୁର	୩,୦୦୦
୨	ଗଞ୍ଜାମ	ଗଞ୍ଜାମ	ରାମଗଡ଼	ପ୍ରୟାଗି	୩,୦୦୦
୩	ଗଞ୍ଜାମ	ଗଞ୍ଜାମ	ପାଳିବନ୍ଧ	ବିଞ୍ଚଣାପଲ୍ଲି	୩,୦୦୦
୪	ଗଞ୍ଜାମ	ଗଞ୍ଜାମ	ପାଳିବନ୍ଧ	ପୁରୁଣାବନ୍ଧ	୩,୦୦୦
୫	ଗଞ୍ଜାମ	ଗଞ୍ଜାମ	ପାଳିବନ୍ଧ	କଣ୍ଟିଆଗଡ଼	୩,୦୦୦
୬	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ଅରଖକୁଦା	ଅରଖକୁଦା	୨,୦୦୦
୭	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ଅରଖକୁଦା	ଗୋପିନାଥପୁର	୩,୦୦୦
୮	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ପଣସପଡ଼ା	ପଣସପଡ଼ା	୩,୦୦୦
୯	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ସାତପଡ଼ା	ସାତପଡ଼ା	୩,୦୦୦
୧୦	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ସିଆଣ୍ଡି	ସିଆଣ୍ଡି	୩,୦୦୦
୧୧	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ରାମଲେଙ୍କା	କୁମାରପୁର	୨,୦୦୦
୧୨	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ବଜ୍ରକୋଟ	ତାଳତୋଳା	୩,୦୦୦
୧୩	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ମୁଲୁଜା	ମୁଲୁଜା	୩,୦୦୦
୧୪	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ନୂଆପଡ଼ା	ନୂଆପଡ଼ା	୩,୦୦୦
୧୫	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ବ୍ରହ୍ମପୁର	ବ୍ରହ୍ମପୁର	୩,୦୦୦
୧୬	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ଆମପଡ଼ା	ନରସିଂହପୁର	୨,୦୦୦

ଉପରୋକ୍ତ ବହୁମୁଖୀ ବାତ୍ୟା ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ ବ୍ୟତିତ ବିଶ୍ୱ ବ୍ୟାଙ୍କ ସହାୟତା ପ୍ରାପ୍ତ ସମନ୍ୱିତ ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳ ପରିଚାଳନା ପ୍ରକଳ୍ପ ଅଧିନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଉଥିବା ନିମ୍ନଲିଖିତ ବାତ୍ୟା ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ ଗୁଡ଼ିକ ଚିଲିକା ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀ ମାନଙ୍କୁ ବାତ୍ୟା ବିପର୍ଯ୍ୟୟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ଆଗାମୀ ଦିନରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ।

କ୍ର.ନଂ.	ଜିଲ୍ଲା	ବ୍ଲକ	ଗ୍ରା:ପ:	ଗ୍ରାମ	ଆଶ୍ରୟପାଇଁ କ୍ଷମତା
୧	ଗଞ୍ଜାମ	ଖଲିକୋଟ	କନକ	ସାମଲନାସି	୨,୦୦୦
୨	ଗଞ୍ଜାମ	ଗଞ୍ଜାମ	ସାନ ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର	ମଧୁର ତୁଆଁ	୨,୦୦୦
୩	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ଅଲଣ୍ଡା	ଯମୁନା	୨,୦୦୦
୪	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ଅଲଣ୍ଡା	ଅଲଣ୍ଡା	୩,୦୦୦
୫	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ବଡ଼ ଝାଡ଼	ଝାର କୋଟା	୨,୦୦୦
୬	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ବଡ଼ ଝାଡ଼	ଖିରି ସାହି	୨,୦୦୦
୭	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ସାତପଡ଼ା	ବାଘମୁଣ୍ଡା	୨,୦୦୦
୮	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ବଡ଼ନାଳ	ଖଟିଆକୁଦି	୩,୦୦୦
୯	ପୁରୀ	କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ	ନୂଆପଡ଼ା	ଗୁରୁବାଇ	୩,୦୦୦

ବନ୍ୟାବାତ୍ୟା ସମୟରେ ହ୍ରଦମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ବାତ୍ୟା ସମୟରେ ପବନ, ଝଡ଼, ବତାସ ସହିତ ସମୁଦ୍ରରୁ ସ୍ଥଳଭାଗକୁ ଲୁଣିପାଣି ମାଡ଼ିଆସେ । ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ସ୍ଥଳଭାଗରୁ ମଧ୍ୟ ବର୍ଷାପାଣି ନଦୀ, ନାଳ ମାଧ୍ୟମରେ ସମୁଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ବହିଥାଏ । ସମୁଦ୍ର ଫୁଲି ଉଠିଥିବା ସମୟରେ ନଦୀ, ନାଳ ମାଧ୍ୟମରେ ଆସିଥିବା ଜଳ ସମୁଦ୍ରକୁ ପ୍ରବେଶ କରି ନପାରି ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ରର ମିଳନସ୍ଥଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଳମଗ୍ନ କରିବା ଫଳରେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଭୃତ କ୍ଷୟକ୍ଷତି ଘଟିଥାଏ । ବନ୍ୟା, ବାତ୍ୟା ସମୟରେ ଚିଲିକା ମୁକୁ ୫୨ଟି ନଦନଦୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଅବବାହିକା ଅଞ୍ଚଳରୁ ଜଳ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ଚିଲିକା ଏକ ବିଶାଳ ହ୍ରଦ ଓ ଏହାର ଜଳଧାରଣ ଶକ୍ତି ବହୁତ ଅଧିକ, ତେଣୁ ଚିଲିକାର ଗର୍ଭରେ ସମସ୍ତ ଜଳ ରହିଯାଇଥାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କର କୌଣସି କ୍ଷୟକ୍ଷତି ହୋଇନଥାଏ । ଅତୀତରେ ୨୦୧୩ ମସିହାରେ ଫାଇଲିନ୍ ଓ ୨୦୧୪ରେ ହୁଡ଼ ହୁଡ଼ ବାତ୍ୟାରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଘଟିଥିଲା । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଙ୍କର ବାତ୍ୟାରେ ଚିଲିକା ଓ ସମୁଦ୍ର ଏକାକାର ହୋଇଗଲା । ମାତ୍ର ସମୁଦ୍ର କୂଳ ଗ୍ରାମରେ ସମୁଦ୍ର ଜଳ ସିଧାସଳଖ ଧକ୍କା ଦେବା ଫଳରେ ସାନପାଟଣା, ଶିପକୁଦା ଓ ଅରଖକୁଦା ଗ୍ରାମର ହ୍ରଦକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଘରଗୁଡ଼ିକ ବିଶେଷଭାବେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଜଳପ୍ରବେଶ ଜନିତ କ୍ଷୟକ୍ଷତି ବହୁତ ନଗନ୍ୟ ଥିଲା । କାରଣ ବହୁ କମ୍ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଜଳପତନ ହ୍ରାସ ପାଇଥିଲା । ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ହେଉଛି ସମୁଦ୍ର ମୁହାଣ ହ୍ରଦରୁ ଜଳ ନିଷ୍କାସନ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି । ଏହା କେବଳ ଫାଇଲିନ୍ ଓ ହୁଡ଼ହୁଡ଼ ଅଭିଜ୍ଞତା ନୁହେଁ, ଏହା ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଅଧିବାସୀ ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟବେଳେ ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ ହେବାକୁ ନଦେବାର ଏକ ଉଦାହରଣ ଅଟେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ନଦୀରେ ବନ୍ୟା ଆସିଲେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକ ବନ୍ୟା ସମୟରେ ବିଶେଷକରି ତେଲାଙ୍ଗ, ସତ୍ୟବାଦି ଓ କଣାସ ବ୍ଲକ୍ ଅଧିନସ୍ଥ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ପ୍ରମାଦ ଗଣନ୍ତି । ଏହି ବ୍ଲକ୍ ମୁଦେଇ ମହାନଦୀର ଗାଟି ଶାଖା ନଦୀ ଯଥା:ଲୁଣା, ଭାର୍ଗବୀ ଓ ଦୟା ବହିଯାଇ ଚିଲିକାରେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ଚିଲିକାର ନୂଆ ମୁହାଣ ଖୋଲା ହେବା ପରେ ବନ୍ୟାର ଭୟାବ୍ରତା ଯଥେଷ୍ଟ ହ୍ରାସ ପାଇଛି, କାରଣ ଚିଲିକାର ନୂଆ ମୁହାଣ ମାଧ୍ୟମରେ ବନ୍ୟାଜଳ ସମୁଦ୍ରକୁ ଅବାଧରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃତ ଗତିରେ ନିଷ୍କାସିତ ହୁଏ । ଏହି ସୂଚନା ଜ୍ଞାନ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀ ସେମାନଙ୍କର ଦୀର୍ଘଦିନର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ପାଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ବନ୍ୟା ଆସିଲେ ବନ୍ୟା ଜଳର ହ୍ରାସ ସଂପର୍କୀୟ ଜ୍ଞାନ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଆତଙ୍କିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଦି ବନ୍ୟାର ପ୍ରକୋପ ବୃଦ୍ଧି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜଳପତନ ଅତିକ୍ରମ କରେ, ତେବେ କଣାସ ବ୍ଲକ୍ସ୍ଥ ନଦୀକୂଳ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ତଙ୍ଗାରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥାନ୍ତି । ଏପରିକି ବନ୍ୟାସମୟରେ ତଙ୍ଗାରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବା ସମୟରେ ଶିଶୁ ଜନ୍ମ ହେବାର ଘଟଣା ମଧ୍ୟ ଆଜିଯାଏ ମା ମାନଙ୍କ ମନରୁ ଲିଭିନାହିଁ ।

ଚିଲିକା ହ୍ରଦକୁ ଯେତେ ପରିମାଣର ଜଳ ପ୍ରବେଶ କରେ, ତାହା ୫୨ଟି ନଦୀ ଦ୍ୱାରା ସଂପାଦିତ ହୋଇଥାଏ । ମାତ୍ର ଏହି ୫୨ଟି ନଦୀ ମୁରୁ କେବଳ ଦୟା, ଭାର୍ଗବୀ ଓ ଲୁଣା ନଦୀ ଦ୍ୱାରା ଏହାର ୭୦ ପ୍ରତିଶତ ଜଳ ଚିଲିକା ଗର୍ଭରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥାଏ । ଏହି ଗାଟି ନଦୀ ମହାନଦୀର ଶାଖା ନଦୀ । ନରାଜ ଠାରୁ ମହାନଦୀରୁ କାଠଯୋଡ଼ି ନାମରେ ଏକ ଶାଖା ନଦୀ ବାହାରିଛି । ଏହି କାଠଯୋଡ଼ିରୁ ପୁନଃ ପ୍ରଶାଖା ନଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୟା, ଭାର୍ଗବୀ ଓ ଲୁଣା ଅନ୍ୟତମ । ଏହି ତିନୋଟି ନଦୀ ମହାନଦୀର ତ୍ରିକୋଣଭୂମିରେ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ କଣାସ ବ୍ଲକ୍ରେ ଚିଲିକାକୁ ସଂଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି ।

ଏହାର ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଲା କଣାସ ବ୍ଲକ୍ ଅଞ୍ଚଳରେ ନଦୀମାନଙ୍କରୁ ଜଳ ଆସି ଚିଲିକାର ଜଳରାଶି ସହିତ ମିଶେ । ଫଳରେ ବର୍ଷାଦିନେ ଏହାର ଜଳ ମିଠା ଥିବାବେଳେ ଖରାଦିନେ ଚିଲିକା ଜଳର ପ୍ରଭାବରେ ଏହା କ୍ଷୀରାୟ ହୋଇଥାଏ । ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀମାନେ ପାନୀୟ ଜଳ ପାଇଁ ବହୁତ ହଇରାଣ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ଅଞ୍ଚଳଟି ବର୍ଷାଦିନେ ଜଳମଗ୍ନ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଲୋକମାନେ କାମ ନ ପାଇଁ ଦୂର ଦୂରାନ୍ତକୁ ଦାବନ ଖଟିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ।

ଏହି ସମୟରେ ଚିଲିକାରେ ମାଛ ମଧ୍ୟ କମ୍ ଧରା ହୁଏ, ତେଣୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ରୋଜଗାର କମିଯାଏ । ତାସାଙ୍ଗକୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ବନ୍ୟା ଏମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦିକ୍ଷା ବଢ଼ାଏ । ମାତ୍ର ଏତେ ଅସୁବିଧା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏଠାର ବାସିନ୍ଦାମାନେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଏଥିପାଇଁ ଅତୀତରେ “ଢେଢ଼ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଇଣ୍ଡରନ୍ୟାସନାଲ” ନାମକ ଏକ ଆର୍ତ୍ତତାପାୟ ଜଳାଭୂମି ସଂରକ୍ଷଣ ସଂସ୍ଥା ଦ୍ଵାରା ଏକ ସର୍ବେକ୍ଷଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଫଳରେ ଅନେକ ଲୁକ୍କାୟିତ ତଥ୍ୟ ଲୋକ ଲୋଚନକୁ ଆସିପାରିଲା ।

ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀମାନେ ବନ୍ୟା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ତିସେମ୍ବର ମାସଠାରୁ ଧାନଚାଷ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଭଲ ବନ୍ୟା ହୋଇଥାଏ, ସେ ବର୍ଷ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଜଳରେ ବହୁତ କମ୍ ସାର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ । ମରୁଡି ହୋଇଥିବା ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ବନ୍ୟା କମ୍ ହୋଇଥାଏ, ଫଳରେ ସେହି ବର୍ଷ ମାନଙ୍କରେ ଜମିରେ ଅଧିକ ସାର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ରବି ରତ୍ନରେ ଧାନଚାଷ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ତେଣୁ, ବନ୍ୟା ଏକ ବିପତ୍ତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି ।

ଏଥିପାଇଁ ସରକାର ନରାଜଠାରେ ହୋଇଥିବା ଆନିକଟ ଜଳ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରୋକ ଲଗାଇ ନାହାନ୍ତି । ପାନୀୟ ଜଳର ଘୋର ଅସୁବିଧା ଏବଂ ପ୍ରତିବର୍ଷ ବର୍ଷା ୪ ମାସ ବିନା ରୋଜଗାରରେ କାଳାତିପାତ କରୁଥିବା କଣାସବାସୀ ବନ୍ୟା ଦ୍ଵାରା ହତସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବନ୍ୟାରେ ବହି ଆସୁଥିବା ପଚୁମାଟି ଦ୍ଵାରା ସେମାନଙ୍କର ଉର୍ବର ଜମି ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ମନରୁ ପୋଛି ଦେଇଥାଏ । ଅଧିକ ଅମଳ ଲୋଭରେ ବସବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଚାଷୀଭାଇମାନେ ଫସଲରେ ମାତ୍ରାଧିକ ରାସାୟନିକ ଯବକ୍ଷାରଜାନ ସାର ପ୍ରୟୋଗ କରିଥାନ୍ତି । ଏହା ତାଙ୍କପାଇଁ ଆଜି ଏକପ୍ରକାର କାଳ ହୋଇଛି ।

ଯବକ୍ଷାରଜାନ ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟରେ ଧୋଇହୋଇ ନିକଟସ୍ଥ ନଦୀ, ନାଳ ଓ ପୋଖରୀରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଦ୍ଵାରା, ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଲାତି ଦଳ ଅହେତୁକ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ଫଳରେ ବନ୍ୟାଜଳ ପତନ ହ୍ରାସରେ ବିଳମ୍ବ ଦେଖାଦେଇଛି । ବନ୍ୟାଜଳକୁ ଚିଲିକାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାରେ, ନଦୀନାଳଗୁଡିକର ମୁହାଣ ଏହି ଭାଷମାନ ଜଳଦ୍ଵାରା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଏଥିରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି ।

ମାଛଚାଷ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ନଦୀ, ନାଳ, ପୋଖରୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜଳରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ତଥା ଅମ୍ଳଜାନ ଦ୍ରବୀଭୂତ ହେବା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ପ୍ରତିହତ କରୁଛି । ଫଳରେ ଜଳର ଗୁଣବତ୍ତା ହ୍ରାସ ପାଇଛି ଏବଂ ମାଛ ସହିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିବେଶକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରୁଥିବା ଛୋଟ ଛୋଟ କୀଟ ଓ ଜୀବାଣୁମାନଙ୍କୁ ନଷ୍ଟ କରୁଅଛି ଏହା ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ଅଧିକ ରାସାୟନିକ ସାର ପ୍ରୟୋଗ ମଧ୍ୟ ଜମିରେ ମୃତ୍ତିକାର ଗୁଣବତ୍ତାକୁ ନଷ୍ଟ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି ।

□□□

ସମ୍ପାଦକ, ପଲ୍ଲିଶ୍ରୀ
ଜାଗମରା, ଭୁବନେଶ୍ଵର

ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଓ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନର ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତି

ସୂର୍ଯ୍ୟ କୁମାର ମହାନ୍ତି

ଏସିଆର ସର୍ବ ବୃହତ କ୍ଷାରୀ ପାଣି ହ୍ରଦ ଚିଲିକାର ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରାୟ ୫୦୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏହି ହ୍ରଦର ସୃଷ୍ଟି ସମୟରୁ ମତ୍ସ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ ହିସାବରେ ରହିଆସିଛି । ଚିଲିକାର ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡି ଓ କଙ୍କଡା ଏହାର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ଅଂଶ ବିଶେଷ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ଅନନ୍ୟ । ଏହାର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ, ଉଦ୍ଭିଦ ସମ୍ପଦ, ଅଣୁ ଜୀବ ଓ ଅମେରୁଦଣ୍ଡି ଜୀବ ସମ୍ପଦ, ଲୁଣି, କ୍ଷାରୀ ଓ ମଧୁର ଜଳର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା, ଚିଲିକା ପାଣିର ଗତିଶୀଳ ଲବଣତା, ଜୈବ ବିବିଧତା, ପରିସଂସ୍ଥାଗତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟ କୌଣସି କ୍ଷାରୀ ପାଣି ହ୍ରଦରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୋଇନଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ସାରା ବିଶ୍ୱରେ ଚିଲିକା ଏବଂ ଏହାର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଗ୍ରହଣ କରିଆସିଅଛି ।

ବହୁ ପୁରାତନ କାଳରୁ ଚିଲିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ମାନଙ୍କର ଜୀବନଜୀବିକା ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଉପରେ ହିଁ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇଆସିଅଛି । ବିଗତ ୪୦ ଦଶକରେ ଚିଲିକାରେ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୮୦୦୦ ଭିତରେ ସୀମିତ ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ତାହା ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାୟ ଏକ ଲକ୍ଷ ପଚାଶ ହଜାର ହୋଇସାରିଲାଣି । ତେଣୁ ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଉପରେ ମାଛ ଧରାର ଚାପ ଅତ୍ୟଧିକ ମାତ୍ରାରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଯାହାକି ବର୍ତ୍ତମାନ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଓ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ଉପରେ ଏକ ନକାରାତ୍ମକ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଛି । ଅତୀତରେ ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଓ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନର ସ୍ଥିତି ୧୯୬୦ ଦଶକ ଠାରୁ ହ୍ରଦର ପରିସଂସ୍ଥାଗତ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ତାଳ ଦେଇ କ୍ରମଶଃ ହ୍ରାସ ପାଇ ବିଗତ ୧୯୯୫ ମସିହା ବେଳକୁ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ସର୍ବକାଳୀନ ନିମ୍ନତମ ସ୍ଥିତିରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା ଯେତେବେଳେ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ପାଦନ କେବଳ ୧୨୭୪ ମେଟ୍ରିକ ଟନ୍ ଥିଲା ।

ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ୨୦୦୦ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ଚିଲିକାର ଅବସ୍ଥା ମୁଖ୍ୟ ପରିସଂସ୍ଥାକୁ ପୂର୍ବ ସ୍ଥିତିକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ଏକ ନୂତନ ମୁହାଣ ଡ୍ରେଜିଙ୍ଗ ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାର ମୁଖ୍ୟ ଜଳଭାଗ ଠାରୁ ଅପେକ୍ଷା କୃତ ଅଳ୍ପ ଦୂରତାରେ ଚିଲିକା ବାହାର ନାଳୀର ସିପକୁଡା ଗ୍ରାମ ସମ୍ମୁଖରେ ଖୋଳାଇବା ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱରାନ୍ୱିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ନୂତନ ମୁହାଣ ଖୋଳାଯିବା ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାକୁ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପରିମାଣରେ ଦୈନିକ ଜୁଆର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବେଶ

କରିବା ସହିତ ସମୁଦ୍ରରୁ ଲୁଣି ଏବଂ କ୍ଷାରି ପାଣି ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଏବଂ କଙ୍କଡ଼ା ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଦ୍ୱାରା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଓ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନରେ ତୁରନ୍ତ ଏକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଥିଲା, ଯାହାକି ନୂତନ ମୁହାଣ ଖୋଲାଯିବାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷରେ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନର ପରିମାଣ ୧୯୯୯-୨୦୦୦ ମସିହା ତୁଳନାରେ ୮୪୧ ଶତାଂଶ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା ।

ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ବିଶେଷତ୍ୱ

ଚିଲିକାରୁ ଉତ୍ପାଦିତ ମତ୍ସ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଚିଲିକା ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଲକ୍ଷରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଲୋକ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନଜୀବିକାର ରାସ୍ତା ଖୋଜି ପାଇଛନ୍ତି । ଚିଲିକାରୁ ଉତ୍ପାଦିତ ମତ୍ସ୍ୟ ହାରାହାରି ରାଜ୍ୟରେ ଉତ୍ପାଦିତ ମୋଟ କ୍ଷାରୀ ପାଣି ମାଛର ୪୩ ଶତାଂଶ ଅଟେ । ଚିଲିକାରୁ ଉତ୍ପାଦିତ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ା କେବଳ ରାଜ୍ୟ ବାସୀଙ୍କର ପ୍ରିୟ ନୁହେଁ ଏହା ସମଗ୍ର ଦେଶ ଏବଂ ବିଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆଦୃତ ହୋଇଥାଏ । ଚିଲିକା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ା ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନି କରିବାଦ୍ୱାରା ବର୍ଷକୁ ପ୍ରାୟ ୩ କୋଟିରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଟଙ୍କାର ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନ କରାଯାଇଥାଏ । ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ଗୁରୁତ୍ୱ ନିମ୍ନଲିଖିତ ତଥ୍ୟରୁ ଅନୁମେୟ କରାଯାଇପାରେ ।

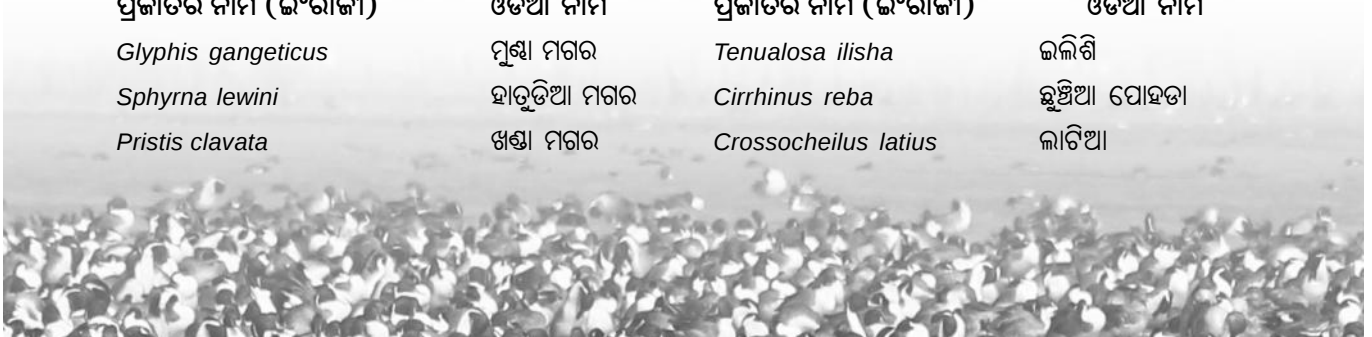
- ❖ ପ୍ରାୟ ୨ ଲକ୍ଷରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଚିଲିକା ଅଞ୍ଚଳର ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀଙ୍କ ଜିବନଜୀବିକାର ଏକ ମାତ୍ର ମାଧ୍ୟମ ଅଟେ ।
- ❖ ଚିଲିକାର ସମୁଦାୟ ପରିସାଂସ୍ଥିକ ସେବା (ecosystem services) ର ପ୍ରାୟ ୭୧ ଶତାଂଶ କେବଳ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନରୁ ମିଳିଥାଏ ।
- ❖ ସ୍ଥାନିୟ ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀ ମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନିଯୁକ୍ତି ସୁଯୋଗ ମିଳିଥାଏ ।
- ❖ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ାଙ୍କ ପ୍ରଜାତି (୩୩୬ ପ୍ରଜାତିର ମାଛ, ୩୦ ପ୍ରଜାତିର ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ ଲବ୍ଷର ଏବଂ ୩୫ ପ୍ରଜାତିର କଙ୍କଡ଼ା) ଚିଲିକାରେ ରହିଥାନ୍ତି ।
- ❖ ଚିଲିକାର ହାରାହାରି ବାର୍ଷିକ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ (୧୨୬୦୦ ମେଟ୍ରିକ ଟନ) ପ୍ରାୟ ୨୦୦୦୦ ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀ ପରିବାରଙ୍କର ଜୀବନଜୀବିକା ନିର୍ବାହନରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ ।
- ❖ ୨୦୧୭-୧୮ ମସିହାରେ ଚିଲିକାରୁ ଉତ୍ପାଦିତ ୧୬୪୦୦ ମେଟ୍ରିକ ଟନ ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ାର ମୂଲ୍ୟ ୨୪୭.୪୧ କୋଟି ହୋଇଥିଲା ଯାହାକି ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ ପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରାଯାଉଥିବା ଅର୍ଥ ଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ।

ଜୈବ ବିବିଧତାର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ସମୁଦାୟ ଜୈବ ବିବିଧତାର ସଂଖ୍ୟା ୨୩୧୩ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ କେବଳ ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ାଙ୍କ ପ୍ରଜାତି ତାହାର ୧୭.୪ ପ୍ରତିଶତ ଅଟେ । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂସ୍ଥା ଆଇ.ୟୁ.ସି.ଏନ୍ (IUCN) ଏବଂ ଭାରତର ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ଆକଳନ କରାଯାଇଥିବା ଆପଦାମୁଖୀ (Threatened) ପ୍ରଜାତି ହିସାବରେ ୩୫ ଗୋଟି ମାଛକୁ ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଇଅଛି ଯେଉଁ ମାନଙ୍କର ନାମ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ କରାଗଲା ।

ଚିଲିକାର ଆପଦାମୁଖୀ (Threatened) ମତ୍ସ୍ୟ ପ୍ରଜାତି

ପ୍ରଜାତିର ନାମ (ଇଂରାଜୀ)	ଓଡ଼ିଆ ନାମ	ପ୍ରଜାତିର ନାମ (ଇଂରାଜୀ)	ଓଡ଼ିଆ ନାମ
<i>Glyphis gangeticus</i>	ମୁଣ୍ଡା ମଗର	<i>Tenualosa ilisha</i>	ଇଲିଶି
<i>Sphyrna lewini</i>	ହାତୁଡ଼ିଆ ମଗର	<i>Cirrhinus reba</i>	ଛୁଞ୍ଚିଆ ପୋହଡ଼ା
<i>Pristis clavata</i>	ଖଣ୍ଡା ମଗର	<i>Crossocheilus latius</i>	ଲାଟିଆ

<i>Aetobatus flagellum</i>	ଚିଲ ସାଙ୍କୁଚ	<i>Mystus vittatus</i>	ଗାଗର କଣ୍ଟିଆ
<i>Chitala Chitala</i>	ଚିତଳ	<i>Ompok pabda</i>	ପାବଦା
<i>Ilisha megaloptera</i>	ବଡ଼ଆଖିଆ ବାଛୁ	<i>Ailia coila</i>	ବାଉଁଶ ପତ୍ରି
<i>Ompok bimaculatus</i>	ପାବଦା	<i>Silonia silondia</i>	ଆଡି
<i>Eutropiichthys vacha</i>	ବଚା	<i>Pangasius pangasius</i>	ଜଳଙ୍ଗ
<i>Bagarius yarrelli</i>	ବାଘାରି କଣ୍ଟିଆ	<i>Bagarius bagarius</i>	ବାଘାରି
<i>Clarias magur</i>	ମାଗୁର	<i>Heteropneustes fossilis</i>	ସିଂଘି
<i>Rhynchobatus djiddensis</i>	ମଗର	<i>Rhinomugil corsula</i>	କେକେନ୍ଦା
<i>Himantura uarnak</i>	ମହୁଫେଶିଆ ସାଙ୍କୁଚ	<i>Hippocampus fuscus</i>	ସମୁଦ୍ର ଘୋଡ଼ା
<i>Aetomyia niochifii</i>	ଗାରୁଆ ପକ୍ଷୀ ଚିଲ୍ଲି	<i>Lates calcarifer</i>	ଡେକ୍କି
<i>Congresox talabonoides</i>	ଦନ୍ତି	<i>Epinephelus lanceolatus</i>	ଡୋଳା
<i>Muraenesox cinereus</i>	ଦାନ୍ତି	<i>Pomadasys argenteus</i>	କୋକରବା
<i>Gonialosa manmina</i>	ନଦୀ ମାକେନ୍ଦି	<i>Otolithoides biauritus</i>	ପଥରମୁଣ୍ଡ ଶିଳା
<i>Leptomelanosoma indicum</i>	ଭୂସା ସାହାଳ	<i>Protonibea diacanthus</i>	ବିରାଡିଆ ଶିଳା

ଚିଲିକା ମାଛଙ୍କର ଉପରୋକ୍ତ ଆପଦାଗ୍ରସ୍ତ ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ପ୍ରଜାତିଙ୍କର ଆକଳନ ସର୍ବପ୍ରଥମ ପାଇଁ ୨୦୧୫ ମସିହାରେ କରାଯାଇ ଅଛି । ଏହି ମାଛ ଗୁଡ଼ିକ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବିଲୁପ୍ତାଭିମୁଖୀ ନହେବାପାଇଁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସୁରକ୍ଷା ଓ ବଂଶ ବୃଦ୍ଧି କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଜାରି ରଖାଯିବା ଉଚିତ୍ ।

ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ପ୍ରଜାତିଙ୍କ କେତେକ ବିଶେଷ ଲକ୍ଷଣ

ଚିଲିକାରେ ଥିବା ୩୩୬ ପ୍ରଜାତିର ମାଛ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କେତେକ ବିଶେଷ ଲକ୍ଷଣ ନିମ୍ନମତେ ପ୍ରଦତ୍ତ କରାଗଲା ।

ଲକ୍ଷଣ

ଉତ୍ତର / ବିବରଣୀ

ଲୁଣି, କ୍ଷାରି ଓ ମଧୁର ପାଣି ମାଛ ମାନଙ୍କର ଅନୁପାତ

ଲୁଣି (ସାମୁଦ୍ରିକ) — ୧୩୦

(୩୮.୬୯%) କ୍ଷାରି ପାଣି — ୧୩୯ (୪୧.୩୭%) ମଧୁର ପାଣି — ୬୭ (୧୯.୯୪%)

ସ୍ଥାନାନ୍ତର ରହିତ (Endemic) ପ୍ରଜାତି

୨ ଗୋଟି ବାଲି ଗିରିଡ଼ା ଜାତିୟ ମାଛ

(Gobidae)

ବିଦେଶାନିତ ପ୍ରଜାତି (Exotic)

କେବଳ ଓଲା କଉ (Tilapia)

ସମୁଦ୍ର — ହ୍ରଦ ଓ ହ୍ରଦ — ନଦୀ ମୁଁରେ ଜାତୀୟତ କରୁଥିବା ପ୍ରଜାତି (Marine and riverine migrants)

୨୯୦ (୮୬.୩୧%)

ସ୍ଥାନିୟ ପ୍ରଜାତି (Resident species)

୪୬ (୧୩.୬୯%)

ପ୍ରଜନନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଚିଲିକାରୁ ସମୁଦ୍ରକୁ ଯାଉଥିବା ପ୍ରଜାତି ୧୫

ପ୍ରଜନନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ ପାଇଁ ସମୁଦ୍ରରୁ ଚିଲିକାକୁ ଆସୁଥିବା ପ୍ରଜାତି ୧୨

ବ୍ୟବସାୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଜାତି

୪୫

ମୂଲ୍ୟବାନ ଅର୍ଥକରୀ ପ୍ରଜାତି

୬ ଗୋଟି (ଖଇଙ୍ଗା, ଡାଙ୍ଗାଳା, ଡେକ୍କି,

ବୋରଗ, ସାହାଳ, ଏବଂ କୁଣ୍ଡଳ)

ଉତ୍କଳ ରଙ୍ଗ ଯୁକ୍ତ ମାଛ

୧୧୩

ଖାଦ୍ୟ ମାଛ ପ୍ରଜାତି

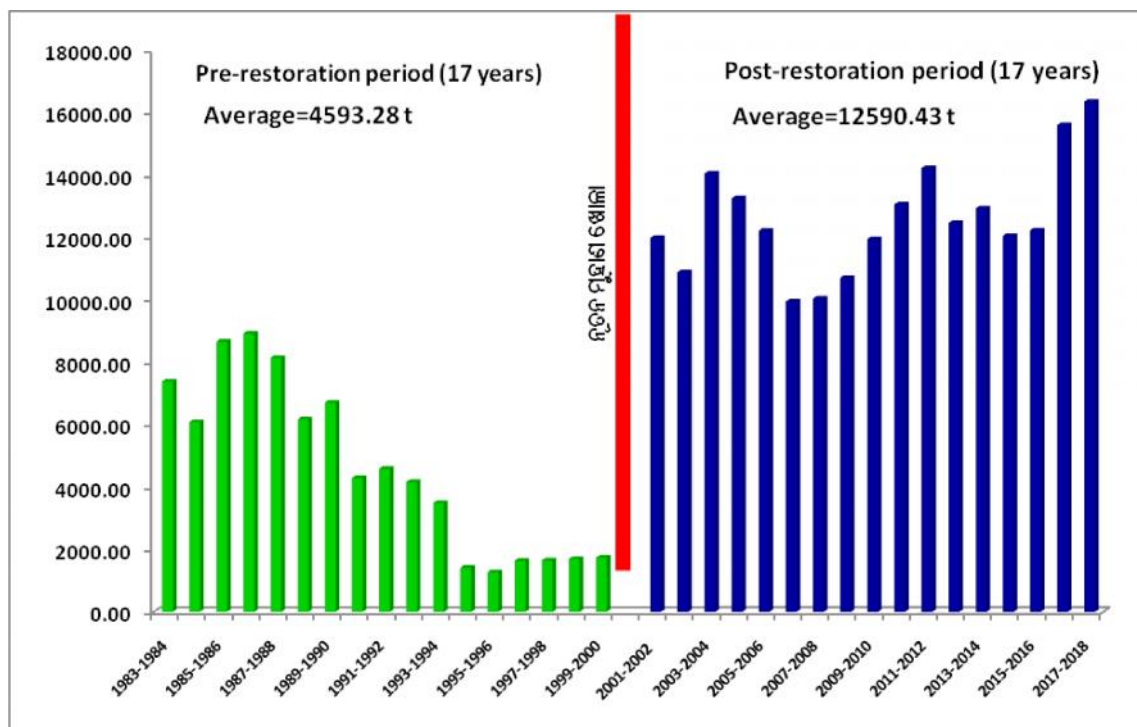
୨୯୦ (୮୭%)

ଚିଲିକା ଭିତରେ ପ୍ରଜନନ ପ୍ରକ୍ରିୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁଥିବା ପ୍ରଜାତି

୮୭ (୧୭.୮୨%)

ନୂତନ ମୁହାଣ ଖୋଳା ଯିବାର ପୂର୍ବ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟର ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ

ଗତ ୨୦୦୦ ମସିହାରେ ନୂତନ ମୁହାଣ ଖୋଳାଯାଇ ଚିଲିକାର ପରିସାଂସ୍ଥିକ ପୁନରୁଦ୍ଧାର କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯିବାର ପୂର୍ବ ୧୭ ବର୍ଷ (୧୯୮୩-୮୪ ରୁ ୧୯୯୯-୨୦୦୦) ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ୧୭ ବର୍ଷ (୨୦୦୧-୦୨ ରୁ ୨୦୧୭-୧୮) ହାରାହାରି ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ପରିମାଣ ଯଥାକ୍ରମେ ୪୫୯୩ ମେଟ୍ରିକ ଟନ୍ ଓ ୧୨୫୯୦ ମେଟ୍ରିକ ଟନ୍ ହୋଇଥିବାର ହିସାବ କରାଯାଇଛି ଯାହାକି ୧୭୪ ଶତାଂଶ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦନ ସୂଚାଉ ଅଛି । ବିଗତ ୧୯୮୩-୮୪ ମସିହା ଠାରୁ ୨୦୧୭-୧୮ ମସିହା ମଧ୍ୟରେ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ପାଦନ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଗ୍ରାଫରେ ସ୍ପଷ୍ଟରେ ଦିଆଯାଇଅଛି ।

ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ବିକାଶରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା କାରଣ

ଚିଲିକାର ନୂତନ ମୁହାଣ ଖୋଳାଯିବା ପରେ ୨୦୦୧-୦୨ ମସିହାରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାର୍ଷିକ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ତାତ୍କାଳିକ ଭାବରେ ମୁହାଣ ଖୋଳାର ପୂର୍ବ ଉତ୍ପାଦନ ତୁଳନାରେ ପ୍ରାୟ ୯.୮ ଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲେ ସୁଧା ମୂଲ୍ୟବାନ ଅର୍ଥକରୀ ମାଛ ମାନଙ୍କର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ହ୍ରାସ ଘଟିଅଛି । ଖଇଙ୍ଗା, ଭେଙ୍କି, ସାହାଳ ଓ ବୋରଗ ଭଳି ଅର୍ଥକରୀ ମାଛ ମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପୋକଥ ଅବସ୍ଥା (ଲସିକ୍ସସ୍ଥ ଈବସ୍ଥକ୍ସସ୍ଥକ୍ସ) ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାରିରିକ ବୃଦ୍ଧି ଓ ବୟସ ହେବା ଦରକାର ତାହାଠାରୁ ବହୁତ ସାନ ଏବଂ ଅପ୍ରାପ୍ତ ବୟସର ମାଛ ମାନଙ୍କୁ ଧରି ନିଆଯାଉଅଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେହି ମାଛ ମାନେ ପ୍ରଥମ

ପ୍ରଜନନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିନପାରିବା ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ବଂଶ ବୃଦ୍ଧି ବିଶେଷ ଭାବରେ ବ୍ୟାହତ ହେଉଅଛି । ଉକ୍ତ ସ୍ଥିତି ଯଦି ଆଗକୁ ଚାଲୁ ରହେ ତେବେ ଏହି ଅର୍ଥକରୀ ମାଛ ମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଓ ଉତ୍ପାଦନ ଚିଲିକାରେ କ୍ରମଶଃ ହ୍ରାସ ପାଇଯିବ । ତେଣୁ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ଉପଯୁକ୍ତ ପରିଚାଳନା ନିମନ୍ତେ ନିମ୍ନ ଲିଖିତ ଆବଶ୍ୟକ ପଦକ୍ଷେପ ଏକାନ୍ତ ଜରୁରୀ ଅଟେ ।

- ❖ ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଉପରେ ଅତ୍ୟଧିକ ମାଛଧରାର ଚାପ ହ୍ରାସ କରିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ।
- ❖ ମାଛ ଧରା ଜାଲ ଗୁଡିକର ଫାଶର ସାଇଜ ଓ ମାଛ ଧରାର ପ୍ରଣାଳିକୁ ସୁନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରାଯାଇ ସାନ ବା ଅପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ ଜାତିଆ ଅର୍ଥକରୀ ମାଛ ମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟବସାୟିକ ଭିତିରେ ଧରିବାକୁ ନିଷେଧ କରିବା ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତାର ମାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ।
- ❖ ଚିଲିକାରେ ବାହ୍ୟ ମୋଟର ଇଞ୍ଜିନ ଚାଳିତ ମାଛ ଧରା ତଙ୍ଗାର ସଂଖ୍ୟା ଯାହାକି ବର୍ତ୍ତମାନ ଅତି ମାତ୍ରାରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ତାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।
- ❖ ଚିଲିକାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବେଆଇନ ଚିଙ୍ଗୁଡି ଘେରି ଓ ଅଣଅନୁମୋଦିତ ମାଛ ଧରା ଜାଲ ନିଷ୍କାସିତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ (ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାୟତଃ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପହଞ୍ଚିଅଛି) ।
- ❖ ୯ ଇଞ୍ଚ ଠାରୁ କମ ସାଇଜର ଅର୍ଥକରୀ ମାଛଙ୍କୁ ଧରିବା ନିଷେଧ କରିବା ଉଚିତ ।
- ❖ ସମୁଦ୍ର ଓ ଚିଲିକା ମୁଁରେ ଥିବା ସଂଯୋଗ ନାଳୀକୁ ସାରା ବର୍ଷ ବାଧାହୀନ ଭାବରେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରଖାଯିବା ଉଚିତ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଜାତିଆ ଅର୍ଥକରୀ ମାଛ ମାନଙ୍କର ସମୁଦ୍ର ଓ ହ୍ରଦ ମୁଁରେ ପ୍ରଜନନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନିମନ୍ତେ ଯାତାୟତରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି ହେବ ନାହିଁ । ଏହା ବ୍ୟତିତ ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡି ଓ କଙ୍କଡା ମାନଙ୍କ ଜୀଆଁଳ ବହୁଳ ଭାବରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟାଇ ପାରିବେ ।
- ❖ ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟବିଆ (ଝବସବ୍‌ବସ୍ତ) ଗୁଡିକର ସୃଙ୍ଗଳିତ ନିଲାମ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପ୍ରଚଳିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।
- ❖ ଧରା ଯାଇଥିବା ମାଛ ମାନଙ୍କର ସତେଜତା ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଶୀତଳ ଶୃଙ୍ଖଳ (cold chain) ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ପରିଚାଳନା ନିମନ୍ତେ ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀ ମାନଙ୍କୁ ଶୀତ ତାପ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ମତ୍ସ୍ୟ ପରିବହନ ପେଟି ଗୁଡିକୁ ରିହାତି ସୂତ୍ରରେ ଯୋଗାଇଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ।
- ❖ ପ୍ରାଥମିକ ମତ୍ସ୍ୟ ସମବାୟ ସମିତି ଗୁଡିକୁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ମାଧ୍ୟମରେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଏବଂ ସୁଦୃଢ଼ ଓ ସକ୍ରିୟ କରାଇବା ଏକାନ୍ତ ଜରୁରୀ ।
- ❖ ଦୈନିକ ଧରାଯାଉଥିବା ମାଛ ମାନଙ୍କର ଅବତରଣ କେନ୍ଦ୍ର (Fish landing centres) ଗୁଡିକର ଆଧୁନିକ ଡାଆରେ ପୁନଃଗଠନ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ପରିଚାଳନା ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପଦକ୍ଷେପ

ବିଶ୍ୱ ବ୍ୟାଙ୍କ ସହାୟତା ପ୍ରାପ୍ତ ସମନ୍ୱିତ ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳ ପରିଚାଳନା ପ୍ରକଳ୍ପ (ICZMP) ଅଧିନରେ ଏକ ୫ ବର୍ଷିୟା ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ ଗବେଷଣା ଓ ଅନୁସନ୍ଧାନ ପ୍ରକଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ କଲିକତା ସ୍ଥିତ କେନ୍ଦ୍ରିୟ ଅନ୍ତର୍ଦେଶୀୟ ମତ୍ସ୍ୟ ଗବେଷଣା ଅନୁଷ୍ଠାନ (Central Inland Fisheries Research Institute)ଙ୍କୁ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଗବେଷଣା ପ୍ରକଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେବା ପରେ ଉକ୍ତ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଅନୁଧ୍ୟାନର ଫଳାଫଳ ସମ୍ବଳିତ ରିପୋର୍ଟ ୨୦୧୭ ମସିହାରେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ଯେଉଁଥିରେ ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ସୁପରିଚାଳନା ନିମନ୍ତେ କେତେକ ବିଶେଷ ଆବଶ୍ୟକ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସୁପାରିଶ କରିଛନ୍ତି । ସେ ପଦକ୍ଷେପ ଗୁଡିକ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ କରାଗଲା ।

୧. କ୍ଷତିକାରକ ସରୁ ଫାଶ ଜାଲ ଦ୍ୱାରା ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ଜାତିଆ ମାଛଙ୍କ ଛୋଟ ଜୀଆଁଳଙ୍କୁ ଧରାଯିବା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପାଇଁ ବିଶେଷ କ୍ଷତିକାରକ । ୧୦ ମିଲି ମିଟରରୁ କମ ଛୋଟ ଫାଶ ଜାଲ ଏବଂ ଖନ୍ଦା ଦ୍ୱାରା ଜାତିଆ ଅର୍ଥକରୀ ମାଛ ମାନଙ୍କର

ଛୋଟ ଜାଆଁଳ ମାଛ ମାନଙ୍କୁ ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀ ମାନେ ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ମାରିଦେଉଛନ୍ତି ଯାହାକି ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ସ୍ଥାୟିତ୍ବ ଓ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଉପରେ ନକାରାତ୍ମକ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ଆସୁଅଛି । ବିଶେଷକରି ଚିଲିକାର ବାହାର ନାଳୀରେ ଅତ୍ୟଧିକ କ୍ଷତିକାରକ ମୁଣା ଜାଲ (ବ୍ୟାଗ ନେଟ) ଓ ବଡ଼ ସାଇଜର ପୋଖିତ ମାଛ ମାନଙ୍କୁ ମୁହାଣ ନିକଟରେ ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ଧରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଆଲିମି ଜାଲ (long size boat seine) ଦ୍ଵାରା ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ବହୁଳ କ୍ଷତି ସାଧନ ହୋଇଚାଲିଛି ଯାହାକୁ ରୋକାଯିବା ଏକାନ୍ତ ଜରୁରୀ ।

୨. ଚିଲିକାରେ ମାଛ ଧରା ନିଷିଦ୍ଧ ସମୟ ପ୍ରଚଳନ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ସ୍ଥାୟିତ୍ବ, ସନ୍ତୁଳନ ଓ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଓଡ଼ିଶା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପକୂଳ ରାଜ୍ୟ ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ୧୫ ଏପ୍ରିଲ ଠାରୁ ଜୁନ୍ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଉପକୂଳ ସମୁଦ୍ରରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମାଛ ଧରିବା ନିଷିଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଆଇନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଅଛି । ଚିଲିକାରେ ଥିବା ପ୍ରାୟ ସବୁ ଅର୍ଥକରୀ ଜାତିଆ ମାଛ ଯଥା ଭେକୁ, ବୋରଗ, ସାହାଳ, କୁଣ୍ଡଳ, ଇଲିଶି ଇତ୍ୟାଦି ମାଛ ମାନଙ୍କର ପ୍ରଜନନ ସମୟ ସାଧାରଣତଃ ଏପ୍ରିଲ ଠାରୁ ଜୁନ୍ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥାଏ । ଯାହାକି ଉପକୂଳ ସମୁଦ୍ରରେ ନିଷିଦ୍ଧ ମାଛଧରା ସମୟ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ । କେବଳ ଖଇଙ୍ଗା, ତାଙ୍ଗଳ ଏବଂ ଖଇଙ୍ଗା ଜାତୀୟ ଅନ୍ୟ ମାଛ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଶୀତ ଦିନ (ଅକ୍ଟୋବର ରୁ ଫେବ୍ରୁଆରୀ) ହୋଇଥାଏ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଜନନ ସମୟ । ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଶୀତ ଋତୁରେ ଚିଲିକାର ଖଇଙ୍ଗା ଓ ଖଇଙ୍ଗା ଜାତୀୟ ମାଛ ମାନେ ପୋଖିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ଚିଲିକାର ବାହାର ନାଳୀ ଓ ପାଲୁର କେନାଲ ମଧ୍ୟଦେଇ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଜନନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ସମୁଦ୍ରକୁ ଯାଇଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ଚିଲିକାରେ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ମୁଖ୍ୟତଃ ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥକରୀ ମାଛ ମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏପ୍ରିଲ ରୁ ଜୁନ୍ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ମାଛଧରା ନିଷିଦ୍ଧ ଆଇନ ଲାଗୁ କରିବା ସୁପାରିସ କରାଯାଇଅଛି । ଖଇଙ୍ଗା ଜାତୀୟ ମାଛ ମାନଙ୍କ ପ୍ରଜନନ ନିମନ୍ତେ ଶୀତ ଋତୁରେ ଚିଲିକାର ବାହାର ନାଳୀ ଓ ପାଲୁର କେନାଲ ମଧ୍ୟରେ ମାଛ ଧରାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷିଦ୍ଧ କରାଯିବା ସହିତ ଇଞ୍ଜିନ ଚାଲିତ ଡଙ୍ଗା ଗୁଡ଼ିକର ଯାତାୟତ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୩. ଚିଲିକାର ବାହାର ନାଳୀ ଓ ପାଲୁର କେନାଲକୁ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଅକ୍ଟୋବର ରୁ ଫେବ୍ରୁଆରୀ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରଖିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଚିଲିକାର ଖଇଙ୍ଗା ଓ ଖଇଙ୍ଗା ଜାତିୟ ସବୁ ମାଛ ସମୁଦ୍ରରେ ଅଣ୍ଡା ଛାଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଦଳବଦ୍ଧ ଭାବେ ଚିଲିକାରୁ ବାହାରି ଏହି ନାଳି ମାନଙ୍କ ମୁଁରେ ଗତିକରି ସମୁଦ୍ରକୁ ଯାଇଥାନ୍ତି ଓ ପ୍ରଜନନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଶେଷ ହେବା ପରେ ପୁଣି ସେହି ରାସ୍ତା ଦେଇ ଚିଲିକାକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଥାନ୍ତି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଜାଆଁଳ ମାନେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଦଳବଦ୍ଧ ଭାବେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଚିଲିକାକୁ ସେହି ରାସ୍ତା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପ୍ରବେଶ କରିଥାନ୍ତି ।

୪. ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ଫଳପ୍ରସ୍ତୁତ ମାଛଧରା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଆଇନକୁ ଚିଲିକାରେ ନିୟମିତ ତଦାରଖ କ୍ଲମ୍ପରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇ ପାରିଲେ ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ସୁରକ୍ଷା ଏବଂ ଅଭିବୃଦ୍ଧିକୁ ନିଶ୍ଚିତ କରିବାର ସମ୍ଭବନା ଯଥେଷ୍ଟ ରହିଛି ।

ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିଆଯାଇଥିବା ପଦକ୍ଷେପ

ଗବେଷଣା ଲକ୍ଷ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ

ଚିଲିକାରେ ଦୀର୍ଘ ସମ୍ପନ୍ନ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ପରିଚାଳନା ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ଗବେଷଣା ଲକ୍ଷ ଜ୍ଞାନର ଉପଲବ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ଏକ ଉନ୍ନତ ଗବେଷଣାଗାର ବାଲୁଗାଁ ନିକଟସ୍ଥ ବରକୁଳ ଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଅଛି । ଏହିଠାରେ ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଏବଂ ଚିଲିକାର ପାଣି ଓ ଜଳ ଜୈବ ସମ୍ପର୍କିୟ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇ ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇଅଛି । ଏହି ସବୁ ତଥ୍ୟ ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ସୁପରିଚାଳନା ନିମନ୍ତେ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଅଟେ ।

ମାଛଧରା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଆଇନର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତା ଓ ଘେରୀ ଉଦ୍ଧେଦ

ଓଡ଼ିଶାରେ ଉପକୂଳ ସାମୁଦ୍ରିକ ମାଛଧରା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଆଇନ ୧୯୮୨ ମସିହା ଠାରୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଏହି ଆଇନ ଅନୁଯାଇ ଚିଲିକାରେ ମାଛଧରା ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସୁନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ସରକାରୀ ବିଜ୍ଞପ୍ତି ୧୯୮୮ ମସିହାରେ ପ୍ରଚଳିତ କରାଯାଇଛି । ଏହି ଆଇନକୁ ସାମୁଦ୍ରିକ ମାଛଧରା ଆଇନ (ଚିଲିକା), ୧୯୮୮ ବା ଓମ୍‌ଫ୍ରା (OMFRA) ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ । ୧୯୮୮ ମସିହା ଠାରୁ ଏହା ଚିଲିକାରେ ଲାଗୁ କରା ଯାଇଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ କେତେକ ବିଶେଷ ଅସୁବିଧା ଗତ ଅଦ୍ୟାବଧି ଯଥାଯଥ ଭାବରେ ମତ୍ସ୍ୟ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ୨୦୧୭-୧୮ ବର୍ଷରେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏହି ଆଇନକୁ ବିଧିବଦ୍ଧ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ମତ୍ସ୍ୟ ବିଭାଗ ସହଭାଗିତାରେ କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ କରି ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ମାନବ ସମ୍ବଳ, ଅର୍ଥ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାଗତ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଯୋଗାଇ ଦେବା ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଆଇନ ଅନୁଯାଇ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ଆରମ୍ଭ କରି ଚିଲିକାରୁ ସମସ୍ତ ବେଆଇନ (ଅଣଅନୁମୋଦିତ) ସରୁ ଫାଶର ଜାଲ (୧୦ ମିଲି ମିଟରରୁ କମ୍ ଫାଶ) ଓ ଖଦା ସବୁ ଉଦ୍ଧେଦ କରାଯାଇ ପାରିଛି ।

ବିଗତ ୧୯୮୦ ଦଶକର ଶେଷ ଭାଗରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଚିଲିକାରେ ବେଆଇନ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଘେରୀର ଅନିୟନ୍ତ୍ରିତ ପ୍ରସାର ଚିଲିକାର ପରିସଂସ୍ଥା (ecosystem), ପରିସ୍ଥିତିକୀ (ecology), ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଓ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀଙ୍କ ଜୀବନଜୀବିକାର ବହୁ କ୍ଷତି ସାଧନ କରିବା ସହିତ ଚିଲିକା ଉପରେ ବହୁବିଧ ନକାରାତ୍ମକ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ଚାଲିଛି । ଅଦ୍ୟାବଧି ଚିଲିକାର ୧୫୧.୪୭ ବର୍ଗ କିଲୋମିଟର ଜଳଭାଗ ଏହି ବେଆଇନ ବହୁବିଧ କ୍ଷତି ସାଧନକାରୀ ବେଆଇନ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଘେରୀ ଦଖଲରେ ରହିଥିଲା । ଏହା ବ୍ୟତିତ ୧୦୨.୫୭ ବର୍ଗ କିଲୋମିଟର ଅଞ୍ଚଳ ମୁଖ୍ୟତଃ କୃଷପ୍ରସାଦ ଓ ବୁଝୁଗିରି ତହସିଲ ଅନ୍ତର୍ଗତ ମାଟି ବନ୍ଧ ଘେରୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଚିଲିକାରେ ଏହି ଅନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଘେରୀ ସମସ୍ୟାକୁ ବହୁ ସରକାରୀ ଓ ବେସରକାରୀ ଚେଷ୍ଟା ଦ୍ୱାରା ଅଦ୍ୟାବଧି ପ୍ରତିହତ କରାଯାଇ ପରିନଥିଲା । ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଗତ ୨୦୧୭ ଜୁନ ମାସରେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ନିର୍ବାହୀ ଓ ଅତିରିକ୍ତ ମୁଖ୍ୟ ନିର୍ବାହୀଙ୍କୁ ଚିଲିକା ପରିସଂସ୍ଥା ଓ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର କ୍ଷତି ସାଧନ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ବେଆଇନ ଓ ଅଣଅନୁମୋଦିତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଉଦ୍ଧେଦ କରି ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା ପାଇଁ କ୍ଷମତା ପ୍ରାପ୍ତ ଅଧିକାରୀ ହିସାବରେ ଘୋଷଣା କରିବା ପରେ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଅତି ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ଚିଲିକାରୁ ବେଆଇନ ଘେରୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ଉଦ୍ଧେଦ କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ହାତକୁ ନେଲେ । ୨୦୧୭ ଜୁନ ମାସ ଠାରୁ ୨୦୧୮ ଫେବୃଆରୀ ମାସ (୮ ମାସ) ମଧ୍ୟରେ ଚିଲିକା ଜଳଭାଗରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ୧୫୧.୪୭ ବର୍ଗ କିଲୋମିଟର ଅଞ୍ଚଳରେ ଗତି ଉଠିଥିବା ସମସ୍ତ ବେଆଇନ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଘେରୀକୁ ଉଦ୍ଧେଦ କରି ଚିଲିକାକୁ ଘେରୀ ମୁକ୍ତ କରି ପାରିଛନ୍ତି, ଯାହାକି ବିଗତ ୩୦ ବର୍ଷରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ସମୟ ଭିତରେ କୌଣସି ସରକାରୀ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ କରାଯାଇ ପାରିନଥିଲା ।

ମାଛ ଉତ୍ପାଦନର ଆକଳନ ଓ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ସଂଗ୍ରହ

ଅବକ୍ଷୟମୁଖୀ ଚିଲିକାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ ନୂତନ ମୁହାଣ ଖୋଳାଯିବା ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ହଠାତ ବହୁ ଗୁଣକୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ଏଥିପାଇଁ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ୨୦୦୧-୦୨ ବର୍ଷ ଠାରୁ ଅନୁମୋଦିତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ପଦ୍ଧତିରେ ଚିଲିକାର ବାର୍ଷିକ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ଆକଳନ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏହି ଆକଳନ ପଦ୍ଧତିକୁ କଳିକତା ସ୍ଥିତ କେନ୍ଦ୍ରିୟ ଅନ୍ତର୍ଦେଶୀୟ ମତ୍ସ୍ୟ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ (ICAR-CIFRI)ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ତାଲିମ ପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ଦକ୍ଷ ଓ ଅଭିଜ୍ଞ ପରାମର୍ଶଦାତାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାର ବାର୍ଷିକ ମାଛ ଉତ୍ପାଦନର ନିର୍ଭୁଲ ହିସାବ ଗତ ୧୭ ବର୍ଷ ଧରି ସଂଗୃହୀତ କରାଯାଉଅଛି ।

ଉତ୍ପାଦିତ ଚିଲିକା ମାଛର ଶୀତଳ ଶୃଙ୍ଖଳ (cold chain) ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସଂରକ୍ଷଣ

ଚିଲିକାରେ ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀମାନେ ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରତିଦିନ ମାଛ ଧରିବାର ୧୦-୧୨ ଘଣ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ବିକ୍ରି ପାଇଁ ଚିଲିକା କୁଳର ମତ୍ସ୍ୟ ଅବତରଣ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଆଣିଥାନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଧରିଥିବା ଦାମି ଜାତିଆ ମାଛ ଗୁଡ଼ିକା ସତେଜ ଅବସ୍ଥା ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ଓ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାଛଙ୍କ ଶରୀରରେ ପଚନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସଙ୍ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ, ଯଦ୍ୱାରା ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀମାନେ ମାଛକୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରି କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଆୟରେ ହ୍ରାସ ଘଟିଥାଏ । ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ଏତାଇ ଦିଆଯାଇ ଧରିଥିବା ମାଛର ସତେଜତା ଓ ପୌଷ୍ଟିକ ଗୁଣବତ୍ତାକୁ ସୁରକ୍ଷିତ କରି ଶୀତ ତାପ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ବାକ୍ସ ମ୍ଳରେ ଗୁଣ୍ଡ ବରପ ମିଶାଇ ରଖିବା ଦ୍ୱାରା ଧରାଯାଇଥିବା ମାଛ ୩୦ ଘଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତେଜ ରହିଥାଏ ଏବଂ ସେହି ମାଛକୁ ବିକ୍ରୟ କରିବାଦ୍ୱାରା ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀମାନେ ମାଛ ବିକ୍ରୟରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଥାନ୍ତି ଯାହାକି ତାଙ୍କ ଆୟରେ ବୃଦ୍ଧି ଆଣିଥାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଭାରତର ସାମୁଦ୍ରିକ ଦ୍ରବ୍ୟ ରପ୍ତାନି ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ (MPEDA)ଙ୍କ ସହଭାଗିତାରେ ୮୦ ଶତାଂଶ ରିହାତି ଦରରେ ୬୦୦୦ ଶୀତ ତାପ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଚଠଉ ବାକ୍ସ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୋଗାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଯାହାକି ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀ ଏବଂ ମତ୍ସ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ମ୍ଳରେ ବିଶେଷ ଆଦୃତ ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି ।

ପ୍ରାଥମିକ ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀ ସମବାୟ ସମିତି ଗୁଡ଼ିକର ସୁଦୃଢ଼ିକରଣ

ଚିଲିକାରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ରହିଥିବା ୧୫୮ ଗୋଟି ସକ୍ରିୟ ପ୍ରାଥମିକ ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀ ସମବାୟ ସମିତି କୌଣସି ଉତ୍ସରୁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ନପାଇ ଅଧିକ ରୁଣଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ରୁଗ୍‌ଣ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଥିଲେ । ମତ୍ସ୍ୟ ସମବାୟ ସମିତିର ନିତି ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରୁନଥିଲେ । ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀ ମାନଙ୍କର ଏହି ତୃଣମୂଳ ସଂଗଠନ ଗୁଡ଼ିକୁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଯୋଗାଇ ସକ୍ରିୟ କରାଗଲେ ଚିଲିକାରେ ଦାୟିତ୍ୱ ସମ୍ପନ୍ନ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ପରିଚାଳନା କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରାଇବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ ତେଣୁ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଏକ ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀ ମାନଙ୍କର କେନ୍ଦ୍ରିୟ ସମିତି ୨୦୧୦ ମସିହାରେ ବାଲୁଗାଁ ଠାରେ ଗଠନ କରାଯାଇ ତାହା ଜରିଆରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ୭୭ ଗୋଟି ପ୍ରାଥମିକ ମତ୍ସ୍ୟଜିବୀ ସମବାୟ ସମିତିକୁ ୭ କୋଟି ୫୬ ଲକ୍ଷ ୪୦ ହଜାର ଟଙ୍କାର ସତକତା ୪ ଶତାଂଶ ସରଳ ସୁଧ ହାରରେ ରୁଣ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ଅଦ୍ୟାବଧି ପ୍ରାୟ ୬୦ ଶତାଂଶ ରୁଣ ସୁଧ ସହ ଅଶୁଳ ହୋଇ ସାରିଲାଣି ।

ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଉପରୋକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗୁଡ଼ିକୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସୁଚାରୁ ରୂପେ ପରିଚାଳନା କରିପାରିଲେ ଚିଲିକାରେ ଦାୟିତ୍ୱ ସମ୍ପନ୍ନ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ପରିଚାଳନା ହୋଇପାରିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ।

□□□

ମତ୍ସ୍ୟ ପରାମର୍ଶଦାତା

ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପଥରେ ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ

ସୁଶାନ୍ତ ନନ୍ଦ

ଭାରତର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ ଚିଲିକା ହେଉଛି ସର୍ବବୃହତ ହ୍ରଦ ଏବଂ ରାମସର ଘୋଷଣା ନାମା ଅନୁସାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମାନ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତ ସ୍ଥଳ । ସାମୁଦ୍ରିକ, ସ୍ୱଳ୍ପ ଲବଣାକ୍ତ ଓ ମଧୁରଜଳର ପରିବେଶ ସହ ନଦୀ ମୁହାଁଣର ଅନ୍ୟତମ ଏକକ ସ୍ଥଳ ହେଉଛି ଚିଲିକା । ଉକ୍ତ ହ୍ରଦର ଉଚ୍ଚ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ପରିବେଶ ଉନ୍ନତ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଜୈବବିବିଧତାରେ ଭରପୂର ଏବଂ ହ୍ରଦ ଚାରିପାଖରେ ବାସ କରୁଥିବା ୦.୨ ନିୟୁତ ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଜୀବନଜୀବିକାର ଏହା ମାଧ୍ୟମ ହୋଇଥାଏ । ଜମି ବ୍ୟବହାର ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ଅନୁନ୍ନତ ନର୍ଦ୍ଦମା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯୋଗୁ ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟକୁ ଅଧିକ ପରିମାଣର ପଚୁ ବହିଯିବା ତଥା ହ୍ରଦ ମୁହାଁଣ ବନ୍ଦ ହେବା ଓ ଘୁଞ୍ଚିଯିବା ପରି ନାନା ପ୍ରକାର ପରିବେଶଗତ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ଏହି ହ୍ରଦ ହୋଇଥାଏ । ଏହି କାରଣରୁ ଚିଲିକାର ପରିବେଶଗତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି ଏବଂ ୧୯୯୩ ରାମସର ଘୋଷଣାନାମାରେ ଏହା ମଣ୍ଡେସ୍କ ରେକର୍ଡ (ରାମସର ସାଇଟ୍ ର ବିପନ୍ନ ତାଲିକା) ରେ ସ୍ଥାନୀତ କରାଯାଇଛି । ହ୍ରଦର ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ସମନ୍ୱିତ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ୧୯୯୨ରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଚିଲିକା ବିକାଶ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ (ସିଡିଏ) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ବ୍ୟାପକ ଆଲୋଚନା ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟାଭିମୁଖୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗବେଷଣା ଜରିଆରେ ଉପକୂଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ପରିକଳ୍ପିତ ପରିଚାଳନା ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ ନର୍ଦ୍ଦମା ଶଯ୍ୟାକୁ ସମନ୍ୱିତ କରିବା ପାଇଁ ସିଡିଏ ଏକ ମହାନ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଛି । ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଆଶା ଓ ଅତ୍ୟକ୍ଷା ପୂରଣ ତଥା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ପରିକଳ୍ପିତ ପରିଚାଳନା କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଉଛି । ସିଡିଏ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରମୁଖ ପଦକ୍ଷେପ ହେଉଛି ମଗରମୁଖ ନିକଟରେ ଖନନ କରାଯାଇ ସମୂହ ଓ ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ବିଶୁଦ୍ଧ କରିବା ଏବଂ ମୁଖ୍ୟ ହ୍ରଦଠାରୁ ୧୧ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ବାଲୁକା ଶଯ୍ୟାରେ ଏକ ନୂତନ ମୁହାଁଣ ଖୋଲିବା । ୨୩ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୦୧୦ରେ ନୂଆ ମୁହାଁଣକୁ ଖୋଲାଯାଇଥିଲା । ବାହ୍ୟପ୍ରଣାଳୀର ବିଶୁଦ୍ଧକରଣ ଓ ନୂଆ ମୁହାଁଣ ଖୋଲିବା ଯୋଗୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସକରାତ୍ମକ ପ୍ରଭାବମାନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଛି, କ) ଲବଣାକ୍ତ ପ୍ରବାହରେ ଉନ୍ନତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଛି ଯାହାକି ହ୍ରଦର ଲବଣାକ୍ତ ହାରର ପୁନଃଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରିପାରିଛି, ଖ) ହ୍ରଦ ଓ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଜଳ ସଂଚାଳନକୁ ଉନ୍ନତ କରିପାରୁଛି, ଗ) ଏହା ମଧ୍ୟ ହ୍ରଦର ଜମି ରହିଥିବା କାଦୁଅକୁ ବାହାର କରିପାରୁଛି, ଘ) ମୌସୁମୀ କାଳରେ ଧାନ ଜମିରେ ଗଚ୍ଛିତ ଜଳ ପରିମାଣକୁ ହ୍ରାସ କରିପାରୁଛି, ଚ) ସମୁଦ୍ରରୁ ସ୍ୱତଃସ୍ପୂର୍ତ୍ତ ଭାବେ ଜାଆଁଳ ଆସିବା

ଏବଂ ମତ୍ସ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିବା ଜୀବ ସମୁଦ୍ରକୁ ଯିବା ଏବଂ ସମୁଦ୍ରରୁ ହ୍ରଦକୁ ଆସି ମୁକ୍ତ ପ୍ରଜନନ କରିବା ଆଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉନ୍ନତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଛି, ଛ) ଲବଣାକ୍ତ ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁ ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧୁର ଜଳ ପରିମାଣ ହ୍ରାସ ପାଇଛି, ଜ) ଜୀବମାନେ ପୁନଃବୃଦ୍ଧି ହୋଇଛନ୍ତି, ଝ) ସାମୁଦ୍ରିକ ସବୁଜ ଟୁଣ୍ଡୁରି ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇଛି, ଟ) ବନ୍ୟାଜଳର ଦୂରତ ଖଲାସ, ଠ) ଡଲଫିନ ଆବାସସ୍ଥଳୀର ପରିବର୍ଦ୍ଧନ ।

ଜଳ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଉନ୍ନତି ଓ ନର୍ଦ୍ଦମା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅଂଶଗ୍ରହଣମୂଳକ ପରିଚାଳନା ଯୋଗୁ ହ୍ରଦର ପରିବେଶ ଓ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷମତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ହୋଇପାରିଛି । ସିଡିଏ ଦ୍ୱାରା ନିଆଯାଇଥିବା ପଦକ୍ଷେପ ଯୋଗୁ ପରିବେଶର ଉନ୍ନତି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଥିବାବେଳେ ଅର୍ଦ୍ଧଭୂମିର ସଂରକ୍ଷଣ କିପରି କରାଯାଇପାରେ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପାଇଁ ତାହା କିପରି ସହାୟକ ହୋଇପାରେ ସେନେଇ ଉଦାହରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଭାଗିଦାରିମାନଙ୍କ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ସହ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଧର୍ମୀ ସଂରକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁ ସିଡିଏକୁ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧି ରାମସର ପୁରସ୍କାର ମିଳିଥିବାବେଳେ ମଣ୍ଡେସ୍କ ରେକର୍ଡରୁ ଏହାକୁ ବାଦ ଦିଆଯାଇପାରିଛି । ମଣ୍ଡେସ୍କ ରେକର୍ଡରୁ ବାଦ ପଡିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚିଲିକା ହେଉଛି ଏସିଆର ପ୍ରଥମ ସ୍ଥଳୀ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ସଂରକ୍ଷଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ସଫଳତା ହାସଲ ହୋଇପାରିଥିବା ଯୋଗୁ ସିଡିଏକୁ ସମ୍ମାନଜନକ ରାମସର ଆର୍ଦ୍ଧଭୂମି ସଂରକ୍ଷଣ ପୁରସ୍କାର ୨୦୦୨ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ଏହି ସମ୍ମାନଜନକ ପୁରସ୍କାର ହାସଲ କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସି.ଡି.ଏ. ହେଉଛି ଏସିଆର ପ୍ରଥମ । ୨ ଲକ୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଧୀବର ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପାଇଁ ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦଭାବେ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପରିଗଣିତ ହୋଇଆସିଛି । ରାଜ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ମତ୍ସ୍ୟଧରା ଓ ଆନୁସଙ୍ଗିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ ରହିଛି । ରାଜ୍ୟର ମୋଟ ଚିଙ୍ଗୁଡି ରୟାନା ମଧ୍ୟରୁ ହ୍ରଦରୁ ଧରାଯାଉଥିବା ଚିଙ୍ଗୁଡି ପରିମାଣ ବାର୍ଷିକ ୬.୭୨% ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ରାଜକୋଷକୁ ୨୦୦ ନିୟୁତ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଆଣିଥାଏ । ୨୦୦୮ ଯାଏ ଚିଲିକାର ୩୧୫ ଜୀବଙ୍କୁ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇଛି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୪୧ଟି ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରଜାତିର ହୋଇଥିବାବେଳେ ଓ ୧୭୪ଟି ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ପ୍ରଜାତି ରହିଛନ୍ତି । ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ପ୍ରଜାତିର ଜୀବମାନେ କିଛି କାଳ ସମୁଦ୍ରରେ ଓ କିଛି କାଳ ହ୍ରଦ ବା ନଦୀରେ କଟାଇଛନ୍ତି । ୮୬.୯୮% ପ୍ରଜାତି ମାଛ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେଉଥିବା ବର୍ଗର ହୋଇଥିବାବେଳେ ୩୧ ପ୍ରଜାତିର ଉନ୍ନତ ବଜାର ରହିଛି ଏବଂ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୧୧ ଟି ପ୍ରଜାତି ବ୍ୟବସାୟିକଭାବେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ନେଇଛି । ୬ ପ୍ରଜାତିର ଚିଙ୍ଗୁଡି ବ୍ୟବସାୟିକ ଭାବେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ୩୭ଟି ପ୍ରଜାତି ମାଛଚାଷ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସ୍ୱଳ୍ପ ଲବଣାକ୍ତ ଜଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ଚିଙ୍ଗୁଡି ଓ କଙ୍କଡା ଲାର୍ଭା ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଖାଦ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟକୁ ଆସୁଥିବାବେଳେ ଅଣ୍ଡାଦେବା ପାଇଁ ସମୁଦ୍ରକୁ ଫେରିଯାନ୍ତି । ଅଳ୍ପ ଲବଣାକ୍ତ ଓ ସାମୁଦ୍ରିକ ମତ୍ସ୍ୟ ମୋଟ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ୭୭% ବହନ କରୁଥିବାବେଳେ ମଧୁର ମାଛ ୨୩% ବହନ କରିଥାଏ । ମୋଟ ଉତ୍ପାଦିତ ମାଛର ଚାଙ୍ଗୁଡି ୨୫% ହୋଇଥାଏ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ମୁକ୍ତ ମାଛଧରା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅନେକ ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରଣାଳୀ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ବର୍ଷ ସାରା ଏଠାରେ ମାଛଧରା ବାଲିଥାଏ । ହ୍ରଦର ସମସ୍ତ ୪ଟି କ୍ଷେତ୍ରରେ ୧୮ଟି କେନ୍ଦ୍ର ରହିଥିବାବେଳେ ଚିଙ୍ଗୁଡି ଚାଷ ପାଇଁ ବେଆଇନ ଘେରି କରାଯାଉଥିବା ଯୋଗୁ ହ୍ରଦରେ ଜାଲ ଜରିଆରେ ମାଛ ଧରିବା ପରିମାଣ ହ୍ରାସ ପାଇଛି । ବିଶେଷକରି ହ୍ରଦ ଉପକୂଳରେ ବେଆଇନ ଚିଙ୍ଗୁଡି ଚାଷ ହେଉଛି ଯାହାକି ହ୍ରଦର ସବୁଠାରୁ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ଜଳାକା ।

ପାରମ୍ପରିକ ମାଛଧରା ପ୍ରକ୍ରିୟା

୧୯୯୦ ଦଶକ ଯାଏ ହ୍ରଦରେ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ପାରମ୍ପରିକ ମାଛଧରା ପ୍ରକ୍ରିୟା ଚାଲୁ ରହିଥିଲା । ପରେ ଏହି ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟରୁ (ବନିଶୀ ବ୍ୟତୀତ) ଅନେକକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇଛି । ପୁରାତନ ପାରମ୍ପରିକ ମାଛ ଧରିବା ପ୍ରଣାଳୀକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋଟାମୋଟ ଦୁଇଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ତାହା ହେଲା “ଚିଙ୍ଗୁଡି ଉତ୍ସ” ଓ “ଅଣଚିଙ୍ଗୁଡି ଉତ୍ସ” । ବାହନୀ (ଜାଲ ଜରିଆରେ ମାଛଧରା)କୁ ଅଣଚିଙ୍ଗୁଡି ଶ୍ରେଣୀର ସାମିଲ କରାଯାଇଛି । ପୁରାତନ ପାରମ୍ପରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡିକୁ ଉଠାଇ ଦିଆଯିବା ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାରେ ବେଆଇନ ଚିଙ୍ଗୁଡି ଘେରି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଏବଂ ପ୍ରାଥମିକ ମତ୍ସ୍ୟ ସମବାୟ ସମିତି (ପି.ଏଫ.ସି.ଏସ୍) କୁ ଲିଜ

ଦେବାବେଳେ ସମସ୍ୟା ଉପୁଜୁଛି । ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ପାଞ୍ଚଟି ପାରମ୍ପରିକ ମାଛଧରା ପ୍ରଣାଳୀ ହେଉଛି ଜାଣ ମାଛଧରା (ଘେରିବନ୍ଦୀ ମାଛଧରା), ବାହାଣୀ ମାଛଧରା (ଜାଲ ଜରିଆରେ ମାଛଧରା), ତିଆଁ ମାଛଧରା, ଉଠାପାଣି ମାଛଧରା, ଚିଙ୍ଗୁଡି ଧରା (ଜାଲ ଜରିଆରେ ମାଛଧରା) ।

ଜାଣ ପଦ୍ଧତିରେ ମାଛଧରା (ଘେରିବନ୍ଦୀ ମାଛଧରା) ହ୍ରଦର ସ୍ୱଳ୍ପ ଗଭୀରତା ସମ୍ପନ୍ନ ଜଳାକାରେ ଚିରା ବାଉଁଶକୁ ଠିଆ କରାଯାଇ ସେପ୍ଟେମ୍ବରରୁ ଫେବୃଆରୀ ଯାଏ ଜାଣ ତିଆରି କରାଯାଇଥାଏ । ହ୍ରଦକୂଳରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଜାଣ ତିଆରି କରାଯାଇଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ମୌସୁମୀ ଶେଷ ହେବା ପରେ ପରେ ଜାଣ ତିଆରି କରାଯାଇଥାଏ । ୧୯୬୦ ଦଶକରେ ଚିଲିକାରେ ୧୧୨ ଟି ଜାଣ ଥିବାବେଳେ ୧୯୯୩ ବେଳକୁ ତାହା ୮୨ କୁ ହ୍ରାସ ପାଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ବେଆଇନ୍ ଚିଙ୍ଗୁଡି ଘେରିରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଯାଇଥିବାରୁ ଚିଲିକାରେ ଜାଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉନାହିଁ । ପାରମ୍ପରିକ ଭାବେ ଜାଣ ପଦ୍ଧତି ଜରିଆରେ ହ୍ରଦର ମୋଟ ମାଛ ଧରା ପରିମାଣକୁ ୧୩-୨୨% ମାଛ ଧରାଯାଇଥିଲା । ହାରାହାରି ଭାବେ ଜାଣରୁ ଧରାଯାଉଥିବା ଖଜଙ୍ଗା ଓ ଡାଙ୍ଗଳା ପରିମାଣ ମୋଟ ଧରାଯାଉଥିବାର ମାଛର ୫୬ % ହୋଇଥାନ୍ତି ।

‘ବାହାଣୀ’ (ଜାଲରେ ମାଛଧରା)

ବାହ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ପାଲୁର କେନାଲ ବ୍ୟତୀତ ହ୍ରଦର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଭାଗରେ ଜାଲ ଜରିଆରେ ମାଛ ଧରିବା ପଦ୍ଧତି ବାହନୀର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ । ପାରମ୍ପରିକ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବାହନୀ ଜାଲ ମାଛଧରା ପ୍ରକ୍ରିୟା ବର୍ଷସାରା କରାଯାଇଥାଏ । ମୁଖ୍ୟତଃ ଚାରି ପ୍ରକାର ବାହନୀର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା, ୧) ଭିଡା ଜାଲ, ୨) ଗାଲି ଜାଲ, ୩) ଫିଙ୍ଗା ଜାଲ ଓ ୪) ଯନ୍ତା । ଭିଡା ଜାଲ ୬ ପ୍ରକାରଥିବା ବେଳେ ଗାଲି ଜାଲ ୬ ପ୍ରକାର ଓ ଫିଙ୍ଗା ଜାଲ ୨ ପ୍ରକାରର ଥାଏ ଏବଂ ଯନ୍ତା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଥାଏ । ତେବେ ବାହନୀ ପଦ୍ଧତିରେ ପ୍ରଥମ ତିନି ପ୍ରକାର ଜାଲ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ । ବାହନୀ ଜରିଆରେ ଧରାଯାଉଥିବା ମାଛ ହ୍ରଦରୁ ଧରାଯାଉଥିବା ମୋଟ ମାଛ ପରିମାଣର ୫୫-୫୬% । ଗତ କିଛି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପାରମ୍ପରିକ ମାଛ ଧରିବା ସାମଗ୍ରୀ ବଦଳରେ ଗାଲି ଜାଲର ବ୍ୟବହାର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ଭିଡା ଜାଲ ଓ ବୃହତ ଜାଲ ଗୁଡ଼ିକ ସିନ୍ଥେଟିକ୍ ଫିଲାମେଣ୍ଟ ସାମଗ୍ରୀରୁ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଯଦିଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ‘ପାରୁଆ ଜାଲ’କୁ ଧାରମାନେ ବେଶୀ ମାତ୍ରାରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି ତାହା ଝୋଟ ଓ ଛଣ ବଦଳରେ ସିନ୍ଥେଟିକ୍ ପଦାର୍ଥରେ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଦୁଇଟି ନୂଆ ଜାଲ-ଫାଶ ଜାଲ (ଡୁବି ଜାଲ) ଯାହାକି ବିଭିନ୍ନ ସାଇଜ୍ ର ତିନିସରାୟ ଗାଲି ଜାଲ ଏବଂ ‘ଆଲିମି ଜାଲ’ (ବୃହତ ଡଙ୍ଗା ଫାଶ) ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିଲିକାରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଛି । ବାହ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀର ହ୍ରଦର ମୁହାଁଣରେ ବୃହତ ଖାଲରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଆଲିମି ଜାଲ ହ୍ରଦର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପାଇଁ ବିପଦ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଲରାଝୁଡି ଡଲଫିନଙ୍କ ପାଇଁ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟିଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବାହନୀ ଜରିଆରେ ମାଛ ଧରାଯାଉଥିବା ସ୍ଥଳ ଚିଙ୍ଗୁଡି ଘେରି ବୁଲାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଯାହା ଫଳରେ ବାହନୀ ଜଳାକା କମ ହେବା ଯୋଗୁ ହ୍ରଦର ମାଛ ଧରିବା ପରିମାଣ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ୩୩ଟି ବାହନୀ ଲିଜ ଦିଆଯାଇଛି ।

ତିଆଁ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ସ

‘ଜାଣ’ ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଜଳାକାର ନିମ୍ନ ସ୍ଥଳରେ ଏହି ଉତ୍ସ ରହିଥାଏ । ବର୍ଷା ଦିନେ ଜଳସ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିବା ବେଳେ ତିଆଁ ମାଛଧରା କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଜଳ ଜମି ଦିଗକୁ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିବା ବେଳେ ଜଳସ୍ରୋତର ବିପରୀତରେ ଉଠିଆସୁଥିବା ମାଛକୁ ବିଭିନ୍ନ ଜାଲ ଜରିଆରେ ଧରା ଯାଇଥାଏ । ଜୁଲାଇ-ଅକ୍ଟୋବର ଏହି ଚାରି ମାସରେ ତିଆଁ ମାଛଧରା କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଚିଲିକାରେ ୮୮ଟି ତିଆଁ ଉତ୍ସ ରହିଛି ଯାହାକି ଚିଙ୍ଗୁଡି ଘେରିରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ହ୍ରଦରେ କୌଣସି ତିଆଁ ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉନାହିଁ ।

‘ଉଠା ପାଣି’ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ସ

ଉପକୂଳ ଜଳାକାର ଅଳ୍ପ ଗଭୀରତା ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରଥମ ମୌସୁମୀ ବର୍ଷା ପରେ ପରେ ଯେତେବେଳେ ଜଳ ପତନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ ଏବଂ ଜଳ ବୁଡ଼ିଯାଇଥାଏ ସେତେବେଳେ ମାଛ ଧରାଯାଉଥାଏ । କନ୍ଦୁଆ, କାଉନ୍ଦା, ଶୁଙ୍ଖା ଆଦିକୁ ଧରାଯାଇଥାଏ । ଚିଲିକାରେ ୯ଟି ‘ଉଠା ପାଣି ଉତ୍ସ’ ରହିଥିବା ବେଳେ ଚିଲୁଡି ଘେରି ଯୋଗୁ ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

‘ଚିଲୁଡି ଉତ୍ସ’ (ଘେରିବନ୍ଦୀ ମାଛଧରା) ଚିଲିକାରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ‘ବାଗଦା’ (ପେନାଏସ ସନୋଡନ) ଓ ‘କଣ୍ଟାଳ’ (ଫେନେରୋପିନାଏସ ଇଣ୍ଡିକସ୍) ଚିଲୁଡି ଧରାଯାଇଥାଏ । ନବେ ଦଶକ ପ୍ରାକକାଳ ଯାଏ ଚିଲିକାରେ ଚିଲୁଡି ଉତ୍ସ ମଧ୍ୟରେ କଣ୍ଟାଳ ଚିଲୁଡିର ଆଧିପତ୍ୟ ରହିଥିଲା । ତେବେ ୧୯୯୯ ବେଳକୁ ଏହା ପ୍ରାୟ ଶୂନ୍ୟ ଖସିଯାଇଥିଲା । ଏପ୍ରିଲରୁ ଅଗଷ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ ବା କେତେକାଂଶ ନଭେମ୍ବର ଯାଏ କଣ୍ଟାଳ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ । ଫେବୃଆରୀରୁ ଜୁଲାଇ ଯାଏ ଚିଲିକାରେ ବାଗଦା ଚିଲୁଡି (କଳା ବାଘ) ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିବାବେଳେ ଅଗଷ୍ଟରୁ ଡିସେମ୍ବର ଯାଏ ଦ୍ଵିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହା ମିଳିଥାଏ । ଏହି ସମୟକାଳ ମଧ୍ୟରେ କନ୍ଦୁଳ ଓ ବାଗଦା ଚିଲୁଡି ବାଉଁଶରେ ତିଆରି ଯନ୍ତ୍ରା ଯାହାକୁ ଆଠଳିକ ଭାଷାରେ “ଧାଉଡି” ଓ “ବଜା” କୁହାଯାଏ ତାହା ଜରିଆରେ ଧରାଯାଇଥାଏ । ଚିଲୁଡିକୁ ମଧ୍ୟ ‘ଖାଡି’ ଜାଲ ବା ପାଟୁଆ ଜାଲରେ ଧରାଯାଇଥାଏ । ଚିଲୁଡି ରତ୍ନ ଶେଷ ହେବାପରେ ଯନ୍ତ୍ରା ଓ ଜାଲଗୁଡ଼ିକୁ ବାହାର କରିଦିଆଯାଇଥାଏ ।

ଖନ୍ଦା

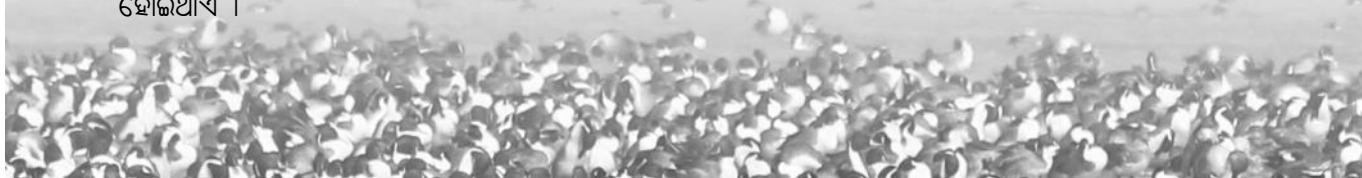
କିଛି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ (ଅଶୀ ଦଶକ ମଧ୍ୟଭାଗରୁ) ଚିଲୁଡି ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ବାଉଁଶ ଯନ୍ତ୍ରା ବଦଳରେ ସିନ୍ଥେଟିକ ତିଆରି “ଜାଲ ବାକ୍ସ” ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି ଯାହାକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଭାଷାରେ “ଖନ୍ଦା” କୁହାଯାଏ । ବର୍ଷ ସାରା ଖନ୍ଦା ଜରାଆରେ ଚିଲୁଡି ଧରାଯାଉଥିବାବେଳେ ୫ ମି.ମି.ରୁ ୨୦ ମି.ମି. ସାଇଜର ଜାଲ ଜରିଆରେ ଚିଲୁଡି ଜାଆଁଳ ଧରାଯାଇଥାଏ । ଖନ୍ଦାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଅଧିକ କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ଆକାରର ଜାଲ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପାଇଁ କ୍ଷତିକାରକ । ଖନ୍ଦା ଜରିଆରେ ବିପୁଳ ପରିମାଣର ଜାଆଁଳ ଓ ଛୋଟ ଚିଲୁଡି ଧରାଯାଇଥାଏ ଯାହାକି ଚିଲୁଡି ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ନକରାତ୍ମକ ହୋଇଥାଏ ।

ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ସ ହ୍ରାସର କାରଣ

ଅମଳକ୍ଷମ ଆକାରର ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଜାଆଁଳ, ଜାଆଁଳ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅବସ୍ଥା ଓ ଛୋଟ ମାଛଗୁଡ଼ିକୁ ଧରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିବା ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକ୍ରିୟା ସମଗ୍ର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପାଇଁ କ୍ଷତିକାରକ ହୋଇଥାଏ । କୌଣସି ଆଜନସମ୍ପଦ ନିୟାମକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନଥିବାରୁ ଧାବରମାନେ ବିଭିନ୍ନ ବିନାଶକାରୀ ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ କରୁଛନ୍ତି ଯାହାକି ହ୍ରାସର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପାଇଁ ବିପଦ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛି । ଚିଲିକାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ବିନାଶକାରୀ ମାଛଧରା ପଦ୍ଧତି ମଧ୍ୟରୁ ନିମ୍ନରେ କେତେକ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଉଛି:

ଜିରୋ ନେଟ (ନାଲଲନରେ ତିଆରି ଜାଲ-ଫାଶ ସାଇଜ ୧୦ମିମିରୁ କମ)

ଏହି ଜାଲ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବା ଯୋଗୁ ଜାଆଁଳ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଧରାଯାଇଥାଏ । ‘ଖନ୍ଦା’ ଜରିଆରେ ଏହି ଧରଣର ଜାଲ ବର୍ଷସାରା ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିବାରୁ ମାଛ, ଚିଲୁଡି, ଜାଆଁଳ ଓ ପିଲା କଙ୍କଡା ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ପରିମାଣରେ ଧରାଯାଇଥାଏ । ବାହ୍ୟ ପ୍ରଶାଳୀ, ମଗରମୁଖ, ଖୋଳାଯାଇଥିବା ପ୍ରଶାଳୀ ଓ ପାଲୁର କେନାଲ ଜଳାକାରେ ଖନ୍ଦାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଜାଲ ବାକ୍ସର ଫାସ ସାଇଜ୍ ଓ ଲମ୍ବାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସେହିପରି ଛୋଟ ଫାନ୍ଦ ବିଶିଷ୍ଟ ‘ପାଟୁଆ ଜାଲ’ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଯୋଗୁ ସାହାଳ, କୁଣ୍ଡଳ, ବୋରାଗୀ ଆଦି ଅଗଭୀର ଜଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ପ୍ରଜାତିର ମାଛ ପାଇଁ ବିପଦ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

ଆଲିମି ଜାଲ

ସମଗ୍ର ବାହ୍ୟ ପ୍ରଶାଳାରେ ବୃହତ ଡଙ୍ଗା ଭିତ୍ତିକ ଜାଲ (୫୦୦ ମିଟର – ୧୧୦୦ ମିଟର ଦୀର୍ଘ) ନାଲଲନ ସୁତାରେ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ନୂତନ ମୁହାଁଣ ନିକଟରେ ପକାଯାଇଥାଏ । ଏହା ଜରିଆରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଆସୁଥିବା ମାଛ (ଇଲିସି, ସାହାଳ ଓ ମଲେଟ) ଧରାଯାଇଥାଏ । ସେପ୍ଟେମ୍ବର-ଜାନୁଆରୀ ମଧ୍ୟରେ ମାଛମାନଙ୍କୁ ଧରାଯାଉଥିବାରୁ ଏହା ଅଗଭୀର ଜଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପାଇଁ ବିପଦ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଘେରି

ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଘେରି ପାଇଁ କାନ୍ଥୁଅରେ ତିଆରି ହିତ ଓ ସିଲ୍ଭେଟିକ ଦଣ୍ଡ ଦ୍ଵାରା ତିଆରି କରାଯାଇଥିବା ବାଡ଼ ପ୍ରଜନନ, ନର୍ସରୀ ଓ ଚରାଭୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରଜାତିର ମାଛ ପାଇଁ ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ଏହି ଧରଣର ଲଲାକାଗୁଡ଼ିକରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ଘାସ ଓ ଆଲଜି ବଂଶ ବିଷ୍ଟାର କରିଥାନ୍ତି ଯାହାକି ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ାଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ ଭାବେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଘେରି ଯୋଗୁ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପାଇବାରେ ସମସ୍ୟା ଦେଖାଦେଉଥିବାବେଳେ ଉକ୍ତ ଘେରି ଯୋଗୁ ସମୁଦ୍ରରୁ ଚିଲିକାକୁ ଆସିବା ମାଛମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଯୋଗୁ ଖଇଙ୍ଗା ଓ ଡାଙ୍ଗଳା ଆଦି ସମୁଦ୍ରକୁ ଯିବାରେ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଘେରି ମଧ୍ୟ ଧାବରମାନଙ୍କ ମୂରେ କଳହ, ସାମାଜିକ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଆଇନ ଶୃଙ୍ଖଳା ପରିସ୍ଥିତିର କାରଣ ହେବା ସହ ପରିବେଶ ପାଇଁ କ୍ଷତିକାରକ ହୋଇଥାଏ ।

ହ୍ରଦ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ପୁନରୁଦ୍ଧାର

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ମୁଖ୍ୟତଃ ମଧୁର ଜଳ, ସ୍ଵଳ୍ପ ଲବଣାକ୍ତ ଓ ସାମୁଦ୍ରିକ ପ୍ରଜାତିକୁ ନେଇ ଗଠିତ । କ୍ଷୟଶୀଳ ପରିବେଶ ଯୋଗୁ ୧୯୮୦ ଦଶକ ପରଠାରୁ ହ୍ରଦର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପରିମାଣ ହ୍ରାସ ପାଇଆସୁଛି । ୧୯୮୬-୮୭ରେ (ପ୍ରାକ୍ ସଂରକ୍ଷଣ କାଳରେ) ୮୮୭୨ ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ହେବାର ଆକଳନ କରାଯାଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହା ୧୯୯୫-୯୬ରେ ମାତ୍ର ୧୨୭୪ ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ କୁ ଖସିଆସିଥିଲା । ୨୦୦୦ରେ ଚିଲିକା ମୁହାଁଣ ଖୋଲାଯିବା ପରେ ହ୍ରଦର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ୧୯୯୯-୨୦୦୦ରେ ମାତ୍ର ୧୪୭୫ ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ ମାଛ ଉତ୍ପାଦିତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ୨୦୦୦-୨୦୦୧ରେ ଏହା ଆକସ୍ମିକ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ୧୧,୯୮୯ ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ (ଅର୍ଥାତ ୭ ଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି)ରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ଏହି ବୃଦ୍ଧି କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ୨୦୦୩-୦୪ରେ ୧୪,୦୫୩ ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ ରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ୨୦୦୧-୦୨ ରୁ ୨୦୦୯-୧୦ ଯାଏ ହାରାହାରି ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ପରିମାଣ ବାର୍ଷିକ ୧୧,୬୭୬ ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଯାହାକି ପୁନଃସ୍ଥାପନ ବର୍ଷ (୧୯୯୯-୨୦୦୦) ଠାରୁ ୫୬୯% ଅଧିକ । ପୁନଃସ୍ଥାପନ ପରେ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ବିବିଧତା ହାର ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ନିକଟରେ କରାଯାଇଥିବା ଆକଳନ ଅନୁସାରେ ୩୧୭ ପ୍ରକାର ମାଛ, ୨୮ ପ୍ରକାର ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି, ୩୫ ପ୍ରକାର କଙ୍କଡ଼ା (୧୨ ଟି ପ୍ରଜାତି ଭକ୍ଷଣଯୋଗ୍ୟ) ଓ ୨ଟି କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ ଛୋଟ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ ଚିଲିକାରେ ଥିବା ଜଣାଯାଇଛି ।

ହ୍ରଦର ବହନ କରିବା କ୍ଷମତା ଓ ସର୍ବାଧିକ ସହନଶୀଳ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷମତା (ଏମ୍.ଏସ୍.ଡ୍ଵାଇ) ଆକଳନ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ୨୦୦୩-୦୪ରେ ଏମ୍.ଏସ୍.ଡ୍ଵାଇ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ତଥା ହ୍ରଦର ବହନ କରିବା କ୍ଷମତା ନିରୂପଣ କରିବା ପାଇଁ କୋଲକତାର ବାରାକପୋର ଅନ୍ତର୍ଗତ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଭୂସ୍ଥଳ ମତ୍ସ୍ୟ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ (ଆଇସିଏଆର)ର ସହାୟତାକୁ ସିତିଏ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଥିଲା । ୨୪ ମାସର ଆକଳନକୁ ଭିତ୍ତି କରି ସିଆଇଏଆରଆଇ ଆକଳନ କରିଥିଲା ଯେ, ହ୍ରଦର ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବାର୍ଷିକ ୨୭, ୧୩୫ ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ ଏବଂ ସର୍ବାଧିକ ସହନଶୀଳ କ୍ଷମତା ୧୧,୩୭୬ ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ । ହ୍ରଦର ପୁନଃସ୍ଥାପନ ପରେ (୨୦୦୧-୦୨ରୁ ୨୦୦୯-୧୦) ପରେ ସିଫ୍ଟି ଦ୍ଵାରା ଏମ୍.ଏସ୍.ଡ୍ଵାଇ ସ୍ତର ପ୍ରାୟ ୧୧,୬୭୬ ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ ଆକଳନ କରାଯାଇଛି (ସିଫ୍ଟି ଦ୍ଵାରା କରାଯାଇଥିବା ଏମ୍.ଏସ୍.ଡ୍ଵାଇ ଆକଳନ ର ୨.୬୪%ରୁ ଅଧିକ) । ପୁନଃସ୍ଥାପନ

ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟରେ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଉତ୍ପାଦନ ପରିମାଣ ଆଖିଦୃଶିଆ ଭାବେ ୨୩୪୮ ମେଟ୍ରିକ ଟନ ରୁ ୫୦୦୧ ମେଟ୍ରିକ ଟନ କୁ (ହାରାହାରି ୩୫୭୬ ମେଟ୍ରିକ ଟନ) ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ଏହି ୯ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ୧୯୯୯-୨୦୦୦ (ପ୍ରାକ୍ ପୁନଃସ୍ଥାପନ କାଳ)ରେ ହେଉଥିବା ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ପାଦନ ତୁଳନାରେ ୨୦ଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ସେହିପରି ୧୯୯୯-୨୦୦୦ରେ ୦୯ ମେଟ୍ରିକ ଟନ କଙ୍କଡା ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଥିବା ବେଳେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ୧୬୧ ମେଟ୍ରିକ ଟନ ଅର୍ଥାତ ୧୬ ଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ।

ହୁଦର ପୁନଃସ୍ଥାପନ ପୂର୍ବରୁ ୬ଟି ପ୍ରଜାତି ଯଥା ଇଲିଶି, ନାହାମା, ପାଣିଆଖିଆ, କଳା ଖୁରାଣ୍ଡି, କେକେଣ୍ଡା ଓ ସେବାଖଇଜା ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଧରିନିଆଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ହୁଦର ପୁନଃସ୍ଥାପନ ପରେ ଏମାନେ କ୍ରମଶଃ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏପରି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ବ୍ୟବସାୟିକ ସ୍ତରକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ମଗରମୁଖ ପ୍ରଣାଳୀ ଖନନ ପରେ ହିଲିସା ବହୁଳଭାବେ ଦେଖାଦେଇଛନ୍ତି । ୯ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ହିଲିସା ପରିମାଣ ମାତ୍ର ୭ ମେଟ୍ରିକ ଟନ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଥିବା ବେଳେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ୨୨ ଗୁଣ ଅଧିକ ଅର୍ଥାତ ୧୫୩ ମେଟ୍ରିକ ଟନ ହୋଇଛି । ସେହିପରି ମୁହାଁଣ ଖୋଲିବା ପରେ ପାଣିଆଖିଆ ବଂଶର ୯୧% ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଛି । ହିଲିସା ସଂଖ୍ୟା ଭାରତ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଏସିଆରେ କବି ଆସୁଥିବା ବେଳେ ଚିଲିକାର ହିଲିସା ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି । ସେହିପରି ବଡ଼ ମଧୁର ଜଳ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିର ଉତ୍ପାଦନ ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଏବଂ ଧାରାଯାଉଥିବା ମାଛର ଏହା ୧.୭% ହୋଇଛି । ଗତ ୯ ବର୍ଷଧରି ଯେତେ ପରିମାଣର ମାଛ ଧରାଯାଇଛି ସେଥିରୁ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ପରିମାଣ କେବଳ ୩୦.୬% ହୋଇଛି । ୨୦୦୧-୦୨ ରୁ ୨୦୦୯-୧୦ ଯାଏ ବାର୍ଷିକ ମାଛଧରା ପରିମାଣ ୫୭.୧୬ କୋଟିରୁ ୮୪.୫୨ କୋଟି ଟଙ୍କା କୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ଚିଲିକାର ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଯେଉଁ ପରିମାଣର ରପ୍ତାନୀ ହେଉଛି ତାହା ବାର୍ଷିକ ୨୦ କୋଟି ଟଙ୍କାର ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନ କରିବାରେ ସହାୟକ ହେଉଛି । ପୁନଃସ୍ଥାପନ ପରେ ପାଲୁର କେନାଲକୁ ଉନ୍ନୀତସ୍ତରୀୟ କରିବା, ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରଣାଳୀଗୁଡ଼ିକୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରିବା ଏବଂ ନଦୀ ପଡ଼ିଥିବା ସ୍ଥଳଯାଏ ମଗରମୁଖ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଆଦି ପଦକ୍ଷେପ ଯୋଗୁ ହୁଦର ଆବାସିକ ପରିବେଶ, ମୁକ୍ତ ପ୍ରଜନନ ପାଇଁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ ସହଜସାଧ୍ୟ ହୋଇପାରିଛି । ୨୦୦୦ ରେ ଚିଲିକା ହୁଦର ସଂଳ ପୁନଃସ୍ଥାପନ ହେବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଘେରି ସ୍ଥାପନ, ଜିରୋ ନେଟ ବ୍ୟବହାର, ବାହ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ, ପାଲୁର କେନାଲ, ମଗରମୁଖ ଓ ହୁଦର ମୁଖ ଆଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାଛମାନଙ୍କ ଚଳପ୍ରଚଳ ରାସ୍ତାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି, ବ୍ୟାପକ ପରିମାଣର ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଜାଆଁଳ ଓ ମାଛ ଜାଆଁଳ, ପିଲା କଙ୍କଡା ଧରିବା, ପାଚୁଆ ଜାଲ, ଆଲିମି ଜାଲ ବର୍ଷସାରା ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିବା ଯୋଗୁ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପାଇଁ ବିଶେଷ ପ୍ରତିଘାତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ୨୦୦୧-୦୨ ରୁ ବାହ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଆଲିମି ଜାଲର ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁ ହୁଦର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଓ ବିରଳ ଇରାଡୁଡ଼ି ଡଲଫିନଙ୍କ ପାଇଁ ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସହନଶୀଳ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ସ ପରିଚାଳନା ଯୋଜନା ଅକ୍ଟୋବର ୨୦୦୬ରେ ଜାପାନ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସହଯୋଗ ସଂସ୍ଥା (ଜେଆଇସିଏ) ସହଯୋଗରେ ଚିଲିକା ବିକାଶ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ (ସିଡିଏ) “ଗୋଷ୍ଠିଗତ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଆରେ ଚିଲିକା ହୁଦର ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳର ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ଜ୍ଞାନଭିତ୍ତିକ ବ୍ୟବହାର” ନାମରେ ଏକ ପ୍ରକଳ୍ପ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା ଯାହାକି ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୦୦୯ରେ ଶେଷ ହୋଇଛି । ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପରେ ଲକ୍ଷଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଥିବା ଜୈବିକ, ପରିବେଶଗତ ଓ ମତ୍ସ୍ୟସମ୍ବଳିତ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ, ତଥ୍ୟ ପରିଚାଳନା ଓ ଷ୍ଟକ ଆକଳନ କରିଆରେ ବ୍ୟବସାୟିକ ଭାବେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଛ (ଖଇଜା, ଭାକୁର, ସାହାଳ, ବୋରଗା, ଇଲିଶି ଓ କୁଣ୍ଡଳ), ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି (ବାଗଦା, କଣ୍ଟାଳ) ଏବଂ କାଦୁଆ କଙ୍କଡା ଆଦି ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ବଳର ସର୍ବେକ୍ଷଣ କରାଯାଇଛି । ଏହାଛଡା ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ବଳର ସୁପରିଚାଳନା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଗିଦାରୀମାନଙ୍କ ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସର୍ବେକ୍ଷଣ ଓ ସେମାନଙ୍କ ତାଲିମ ସକାଶେ କର୍ମଶାଳାମାନ ଆୟୋଜିତ ହୋଇଛି । ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ବଳ ପରିଚାଳନା ଯୋଜନାକୁ ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ରୂପ ଦେବା ପାଇଁ ଏହି ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଛି ।

ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ପରିଚାଳନା

ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଜୀବିକା ପାଇଁ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ବଳକୁ ଯେପରି ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ କରାଯାଇପାରିବ ସେଥିପାଇଁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦିଆଯାଇଛି । ସିପ୍ଟି (୨୦୦୫) ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ସର୍ବେକ୍ଷଣ ଅନୁସାରେ ହୁଦର ଉତ୍ପାଦନ ସାମର୍ଥ୍ୟ ୨୭,୧୩୫ ମେଟ୍ରିକ ଟନ

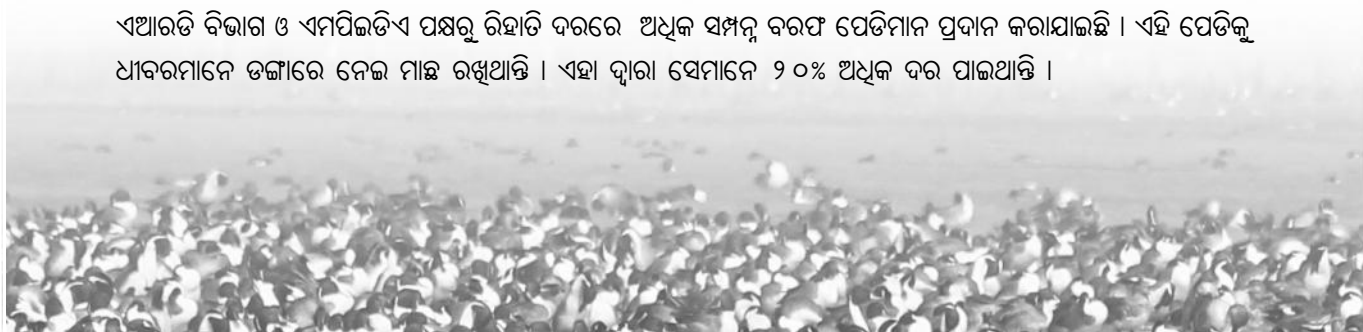

ଆକଳନ କରାଯାଇଛି । ହ୍ରଦରୁ ଯେପରି ସର୍ବାଧିକ ପରିମାଣର ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦିତ କରାଯାଇପାରିବ ସେଥିପାଇଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ଧାବର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣକାରୀମାନେ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସକ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କ୍ରମେ ଚିଲିକାରେ ମାଛ ଧରିବା କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ପରିଚାଳନା ନୀତି ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

- ହ୍ରଦରେ ବେଆଇନ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଚାଷ ଓ ମାଛ ଧରିବା କାର୍ଯ୍ୟ ରୋକିବା ପାଇଁ ଆଇନ
- ମାଛ ଚାଷକୁ ଆଶାକରି ବଞ୍ଚୁଥିବା ଧାବର ତଥା ଏହାକୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଆୟର ମାଧ୍ୟମ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପାରମ୍ପରିକ ଅଧିକାର ଓ ସ୍ୱାର୍ଥର ସୁରକ୍ଷା ।
- ବିନାଶକାରୀ ମାଛ ଧରିବା ପ୍ରଣାଳୀକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ଏବଂ ମୃକ୍ତ ପ୍ରଜନନ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଜରିଆରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଥିବା ମତ୍ସ୍ୟ ବିଭିନ୍ନତାକୁ ପୁର୍ବାବସ୍ଥାକୁ ଫେରାଇଆଣିବା ।
- ଅଣ୍ଡା ଦେବା ଓ ନର୍ସରୀ ସ୍ଥଳ ଆଦି ପରିବେଶଗତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଚଳକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା, ସ୍ଥଳ ନିରୁପିତ କରିବା ତଥା ପ୍ରଜନନ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଚଳପ୍ରଚଳ ରୁଚର ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଏବଂ ଏହା ଜରିଆରେ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ କରିବା ।

ମତ୍ସ୍ୟସମ୍ବଳର ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ବିକାଶ ସତ୍ତ୍ୱେ ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇନଥାନ୍ତି କାହିଁକି

୨୦୦୦ରେ ସିଡିଏର ଜଳବିଜ୍ଞାନ ସ୍ତରୀୟ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ପରେ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ମୁହାଁଣ ଖୋଲିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁଠି ମାତ୍ର ୨୦୦୦ମେଟ୍ରିକ ଟନ ମାଛ ମିଳୁଥିଲା ସେଠି ବର୍ତ୍ତମାନ ୧୧୯୫୩.୩୭ ମେଟ୍ରିକ ଟନ ମାଛ ୨୦୦୯-୧୦ରେ ମିଳିପାରୁଛି । ହ୍ରଦରୁ ହାରାହାରି ୧୧, ୬୫୦ ମେଟ୍ରିକ ଟନ ମାଛ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ପାଦିତ ହୋଇପାରୁଛି । ଚିଲିକାରୁ ୨୦୦୯-୧୦ରେ ଧରାଯାଇଥିବା ମାଛର ପରିମାଣ ୮୨.୫୪ କୋଟି ଟଙ୍କା ହୋଇଥିଲା । ତେବେ ଏହାର ସ୍ୱଳ୍ପ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନେ ପାଇ ନଥାନ୍ତି । ତାହା ମୁସ୍ତି ଓ ରଣ ଦେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଚାଲିଯାଇଥାଏ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ୧୦୪ଟି ପଞ୍ଜିକୃତ ପ୍ରାଥମିକ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ସମବାୟ ସମିତି (ପିଏଫସିଏସ) ରହିଛି । ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ବଳର ସୁପରିଚାଳନା ପାଇଁ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରରେ ଏହି ସଂଗଠନଗୁଡ଼ିକର ଭୂମିକା ଅଧିକ । ତେବେ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ପିଏସିଏସ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଅଚଳ ହୋଇଛି ଏବଂ ସଦସ୍ୟମାନେ ସାହୁକାର ଓ ମଧ୍ୟସ୍ଥିଙ୍କ କବଳରେ ରହିଛନ୍ତି । ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କୁ ସଶକ୍ତୀକରଣ କରିବା ତଥା ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟସ୍ଥିଙ୍କ କବଳରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଚିଲିକା ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସମବାୟ ସମିତିକୁ ଜୁଲାଇ ୨୦୧୦ରେ ପଞ୍ଜିକୃତ କରାଯାଇଛି । ସିଡିଏର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀଙ୍କୁ ଏହାର ସଭାପତି ଭାବେ ମନୋନୀତ କରାଯାଇଛି । ପିଏଫସିଏସକୁ ୨କୋଟି ଟଙ୍କା ଦେବା ପାଇଁ ଏଫ ଓ ଏଆରଡି ବିଭାଗ ସ୍ୱୀକୃତି ପ୍ରଦାନ କରିଛି । ଜୟନ୍ତୀପୁର ପିଏଫସିଏସକୁ ପ୍ରାଥମିକ ଭାବେ ୭ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ମଞ୍ଜୁର କରାଯାଇଛି । ଜୟନ୍ତୀପୁର ପିଏଫସିଏସ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲାଭ କରିପାରୁଛି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ୧ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପ୍ରେମ କରିସାରିଛି । ଏହା ଜରିଆରେ ସେମାନେ ଭିଡିଭୁମି ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଛନ୍ତି ଏବଂ ବଜାର ସହାୟତା ପାଇପାରୁଛନ୍ତି । ଏହା ଜରିଆରେ ସେମାନେ ସଶକ୍ତୀକରଣ କରାଯାଇପାରିଛି ଏବଂ ମଧ୍ୟସ୍ଥିମାନଙ୍କ କବଳରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରାଯାଇପାରିଛି । ଚିଲିକା ମାଛ ଖାଇବା ପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ନିରାପଦ ସିଫି କୋଲକାତା ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାର ମାଛରେ କୀଟନାଶକ, ଭାରୀ ଧାତୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାସାୟନିକ ପଦାର୍ଥ ରହିଥିବା ସମ୍ପର୍କରେ ଗତ ୪ ବର୍ଷଧରି ଗବେଷଣା କରାଯାଇଆସିଛି । ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ମାଛ ଦେହରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ରହିନଥିବା ଜଣାପଡିଛି । ମାଛ ରଖିବା ପାଇଁ ଏଫ ଓ ଏଆରଡି ବିଭାଗ ଓ ଏମପିଇଡିଏ ପକ୍ଷରୁ ରିହାତି ଦରରେ ଅଧିକ ସମ୍ପଦ ବରଫ ପେଡିମାନ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ଏହି ପେଡିକୁ ଧାବରମାନେ ତଙ୍ଗାରେ ନେଇ ମାଛ ରଖୁଥାନ୍ତି । ଏହା ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ୨୦% ଅଧିକ ଦର ପାଇଥାନ୍ତି ।

ଗୋଷ୍ଠିଗତ ଭାଗିଦାରିତା

ସମ୍ବଲ ପରିଚାଳନା ଯୋଜନା, ରୂପାୟନ ଓ ନିୟାମକ ଆଇନଗୁଡ଼ିକର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅଂଶଗ୍ରହଣର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ପରିଚାଳନା ସ୍ତରରେ ସେମାନଙ୍କ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ ନିଶ୍ଚିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ହ୍ରଦର ସମସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ଆଞ୍ଚଳିକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସହ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନେତୃତ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଉଛି । ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କ କୋର କମିଟି ଜରିଆରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ କାର୍ଯ୍ୟବଳୀ, ନିୟାମକ ଆଇନ ଓ ନିୟମାବଳୀ, ନୂତନ ପ୍ରକୃତି ଆଦି ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ଜରିଆରେ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କୁ ସଶକ୍ତକରଣ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ପରିଚାଳନା ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତା, ବେଆଇନ ମାଛଧରା ତଥା ଘେରି କାର୍ଯ୍ୟ ରୋକିବା ଲାଗି ଆଇନର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତା, ସ୍ୱାର୍ଥବାଦୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିହତ କରିବା ପାଇଁ ହ୍ରଦର ଚାରୋଟି କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ କୋର କମିଟିମାନ ଗଠନ କରାଯିବ । ଏହା ଜରିଆରେ ହ୍ରଦର ବାହ୍ୟ ପ୍ରଶାଳୀ, ମଗରମୁଖ ଓ ପାଲୁର କେନାଲରେ କ୍ଷତିକାରକ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଥିବା ମାଛଧରା ବନ୍ଦ କରାଯାଇପାରିବ ।

ପ୍ରାଥମିକ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ସମବାୟ ସମିତି (ପିଏଫସିଏସ) ଗୁଡ଼ିକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବା, ମଧ୍ୟସ୍ଥିକ ଦାଉରୁ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା, ଉତ୍ପାଦନ ବ୍ୟବସାୟ ତଥା ସେମାନଙ୍କୁ ସଶକ୍ତକରଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଥମିକ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ସମବାୟ ସମିତି (ପିଏଫସିଏସ) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଛି । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଏହି ତୃଣମୂଳସ୍ତରୀୟ ସଂଗଠନଗୁଡ଼ିକ ଅଚଳ ହୋଇଛି । ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ବଳର ସୁପରିଚାଳନା ପାଇଁ ଏହି ସଂଗଠନଗୁଡ଼ିକର ସହନଶୀଳ ପରିଚାଳନା ଆବଶ୍ୟକତା ହୋଇଛି । ଏହାକୁ ଆଖିରେ ରଖି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଭିତ୍ତିକ ଅର୍ଥ ସହାୟତା, ଉତ୍ପାଦନର ବ୍ୟବସାୟ ଓ ଭିଡିଓମିର ବିକାଶକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଏକ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସମିତିକୁ ପଞ୍ଜିକୃତ କରାଯାଇଛି । ଏହା ଜରିଆରେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟସ୍ଥି ଓ ସାହୁକାରମାନଙ୍କଠାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବେ ।

ସହନଶୀଳ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ବଳ ପରିଚାଳନା

ସମ୍ବଳକୁ ଅର୍ଥନୈତିକ, ଉତ୍ପାଦନ, ସାମାଜିକ ସମାନତା, ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ, ପ୍ରାମାଣିକ ସହାୟତା ଓ ପରିବେଶ ସୁରକ୍ଷା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଆଦି ପଦକ୍ଷେପ ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ପରିଚାଳନାର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ବାୟୁସମ୍ପଦ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦର ପରିଚାଳନାର ପ୍ରମୁଖ ଲକ୍ଷ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ସକ୍ରିୟ ଗୋଷ୍ଠିଗତ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ସହ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପରିଚାଳନା ଯୋଜନାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଏଥିପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ଦରକାର । ସ୍ଥାନୀୟ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କୁ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ଓ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ଜରିଆରେ ହ୍ରଦର ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ବଳକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦିଆଯାଇପାରିବ । ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସକ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ସହ ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ପରିଚାଳନାମୂଳକ ପଦକ୍ଷେପ ଏବଂ ମତ୍ସ୍ୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ନିୟାମକଗୁଡ଼ିକୁ ଯଦି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇପାରିବ ତେବେ ଆଗାମୀ ବର୍ଷଗୁଡ଼ିକରେ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚିଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନରେ ଏକ ବିଜ୍ଞବର ଅବଲୋକନ କରିପାରିବ ।

□□□

ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ,
ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ
ପ୍ରକଳ୍ପ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଆଇସିଜେଡଏମ ପ୍ରକଳ୍ପ, ଓଡ଼ିଶା

ମରାଳ ମାଳିନୀ ନିଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା

ଡଃ ସୁଧାକର କର

ଚିଲିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ସମାବେଶରେ ମୁଗ୍ଧ ଚକିତ ହୋଇ କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟ ଗାଇ ଉଠିଛନ୍ତି “ଉତ୍କଳ କମଳା ବିଳାସ ଦୀର୍ଘିକା, ମରାଳ ମାଳିନୀ ନିଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା” । ଚିଲିକା ଭାରତର ସର୍ବବୃହତ କ୍ଷୀରାୟ ଜଳ (Brackish water) ବିଶିଷ୍ଟ ହ୍ରଦ ଓ ଆମ ରାଜ୍ୟର ଗୌରବ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ବହୁ କବି, କବିତ୍ରୀ ବିଳାସୀ, ପ୍ରକୃତି ପ୍ରେମୀ ଏବଂ ଗବେଷକଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ଆସିଅଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର ବଙ୍ଗୋପସାଗର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ପ୍ରାୟ ୧୧୦୦ କି.ମି. ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ତିନିଗୋଟି ଜିଲ୍ଲା ଯଥା ପୁରୀ, ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଓ ଗଞ୍ଜାମ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏକ ସନ୍ତସନ୍ତ ଆ ଦ୍ୱୀପ (Submerged island), ନଳବଣକୁ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ (ସଂରକ୍ଷଣ) ଆଇନ୍ ୧୯୭୨ ଅନୁଯାୟୀ ୧୭ ଡିସେମ୍ବର ୧୯୮୭ ମସିହାରେ ଏକ ପକ୍ଷୀ ତଥା ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ (Wildlife sanctuary) ରୂପେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଅଛି । ଏହି ଅଭୟାରଣ୍ୟର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ୧୫.୫୩ ବର୍ଗ କି.ମି. ଭାରତରେ ୨୬ ଗୋଟି ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଥିବା ଆର୍ଦ୍ର ଅଂଚଳ ବିଶେଷତ୍ୱ ପକ୍ଷୀ ଆବାସସ୍ଥଳୀ (Wetland of International importance) କୁ ରାମସର ସଂସ୍ଥିତି (Ramsar sites) ଭାବେ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇଅଛି (୨୦୧୨ ମସିହା ସୁଦ୍ଧା) । ଆମ ରାଜ୍ୟରେ ଦୁଇଗୋଟି ଆର୍ଦ୍ର ଅଂଚଳ; “ଚିଲିକା” ଏବଂ “ଭିତରକନିକା” ଯାହା ଯଥାକ୍ରମେ ୧୯୮୧ ଓ ୨୦୦୨ ମସିହାରେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଅଛି ।

ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ଦୟା, ଭାର୍ଗବୀ, ଶାଳିଆ, କୁସୁମୀ, ଲୁଣା ପ୍ରଭୃତି ଛୋଟ-ବଡ଼ ନଦୀମାନଙ୍କର ମିଶ୍ରଣ ହୋଇଛି । ଫଳରେ ଚିଲିକା ହ୍ରଦର କ୍ଷାରୀ ଗୁଣ (Brackish water quality) ବିଭିନ୍ନ ରତ୍ନ ଅନୁସାରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ମୁଖ୍ୟତଃ ସମୁଦ୍ର ଜୁଆର (ସମୁଦ୍ର ପାଣି ମୁହାଁଣ ଦେଇ ଚିଲିକାରେ ମିଶିବା ଏବଂ ନଦୀମାନଙ୍କର ମିଠାପାଣି ସମୁଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ସମୁଦ୍ର ସହିତ ମିଶିବା), ଜଳ ତଥା ପରବେଶର ତାପମାତ୍ରା, ଆଦ୍ରତା ପ୍ରଭୃତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ବସ୍ତା ରତ୍ନରେ ନଦୀମାନଙ୍କରୁ ପ୍ରଚୁର ମଧୁର ପାଣି ପ୍ରବେଶ କରେ, ଫଳରେ ଏହି ସମୟରେ ହ୍ରଦ (ନଳବଣ ପାଖାପାଖି ଅଂଚଳ) କ୍ଷାରୀୟା ଅଂଶ (Salinity) ସର୍ବନିମ୍ନ (ପ୍ରାୟ ୦.୫ ପି.ପି.ଟି.), ଏବଂ ଖରାଦିନେ କ୍ଷାରୀୟ ଅଂଶ ପ୍ରାୟ ୮-୯ ପି.ପି.ଟି. । ସମୁଦ୍ର ଯେଉଁଠି ଚିଲିକା ସହିତ ମିଶିଛି, ସେ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଣା ଅଂଶ ପ୍ରାୟ ବର୍ଷର ସବୁ ସମୟରେ ଅଧିକା ଥାଏ । ଚିଲିକା ଆଦ୍ରଭୂମି ପ୍ରକୃତିର ସୁବିସ୍ତୃତ ଖାଦ୍ୟର ଗନ୍ତାଘର । ଚିଲିକା ମାଛ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ କଙ୍କଡ଼ା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ତଥା ରାଜ୍ୟ ବାହାରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ପଦ ବ୍ୟତୀତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଜାତିଜାତିକା ଗୁଳ୍ମ ଏବଂ ଦଳରେ ହ୍ରଦ ଭରପୁର । ଫଳରେ ହ୍ରଦର ଜୈବ ବିବିଧତା ଖୁବ୍ ସମୃଦ୍ଧ ଏବଂ ଭାରତର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଆର୍ଦ୍ରଭୂମିରେ ଏତେ ଅଧିକ ଜୈବ ବିବିଧତା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ସହଜରେ ଅନୁମେୟ ଯେ, ଚିଲିକାରେ ବିସ୍ତୃତ ଜଳରାଶି, ପରିବେଶ ଓ ପ୍ରଚୁର ଖାଦ୍ୟ (ଉଦ୍ଭିଦ ଓ ଜୀବ), ଦେଶବିଦେଶରୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗର ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଚିଲିକା ହ୍ରଦକୁ ଆସିବାକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥାଏ ।

ଅତ୍ୟଧିକ ଶୀତ ପ୍ରକୋପରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ସହିତ ଖାଦ୍ୟ ଅନ୍ୱେଷଣରେ ସୁଦୂର ସାଇବେରିଆ, କାସ୍ପିଆନ୍ ହ୍ରଦ, ବୈକାଲ ହ୍ରଦ, ମଙ୍ଗୋଲିଆ, ଲଦାଖ ସମେତ ହିମାଳୟ ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଂଚଳରୁ ପକ୍ଷୀମାନେ ହଜାର ହଜାର କି.ମି. ପଥ ଅତିକ୍ରମ କରି ଆମ ରାଜ୍ୟ ତଥା ଦେଶର ବହୁତ ଛୋଟ-ବଡ଼ ଆଦ୍ର ଅଂଚଳକୁ ଚାଲିଆସନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦେଶର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଦ୍ର ଅଂଚଳ ତୁଳନାରେ ଆମ ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ସଂଖ୍ୟାରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପକ୍ଷୀ (Migratory birds) ମାନଙ୍କର ସମାଗମ ହୋଇଥାଏ । ଅବଶ୍ୟ ରାଜସ୍ଥାନର ଭରତପୁର ଘାନା ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟକୁ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ଚିଲିକା ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ (୨୫୦ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଜାତିର) ଆସିଥାନ୍ତି ।

ଚିଲିକାରେ ସମସ୍ତ ଅଂଚଳରେ ପାଣିର ଗଭୀରତା ସମାନ ନଥାଏ । ଗଭୀରତାର ତାରତମ୍ୟ ଅନୁସାରେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଆହାର ପ୍ରଣାଳୀ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଧରଣର ହୋଇଥାଏ । ହ୍ରଦର ଦକ୍ଷିଣପଟ (ରମ୍ଭା, ବରକୁଳ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନ) ଗଭୀର ହୋଇଥିବାରୁ ଏସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଉଚ୍ଚା ଗେଣ୍ଡି (Duck species), ତୁଳସୀ ଗେଣ୍ଡି (ଚକ୍ରମକ୍ଷବନ୍ଧୁ ଶ୍ଵକ୍ତୁରମସରକ୍ଷ) ପ୍ରଭୃତି ଗଭୀର ପାଣି (୧.୫ – ୨.୦ ମିଟର) ରେ ବୁଡ଼ି ଖାଦ୍ୟ (ଜଳ, ଗୁଳ୍ମ, ପୋକ-ଜୋକ ପ୍ରଭୃତି) ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି, ଏମାନେ ହେଲେ ଗହୀର ଲମ୍ବିଆ (Pintail), ଚନ୍ଦନା ମୁଣ୍ଡିଆ କିମ୍ବା ଶୁଖୁ ଶୁଖୁ ଆସୁଥିବା ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ସ୍ଥାନରୁ ଦୂର ଘାସ ଖାଇଥାନ୍ତି । ‘ଚା’ ଚଢ଼େଇ ବା waders (Plovers, Sandpipers, etc) ଖୁବ୍ କମ୍ ଜଳ ବା କାଦୁଆ ପରିବେଶରେ ଚାଲି ଚାଲି ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିଥାନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ହେଉଛି କାଦୁଆ ମାଟିରେ ଥିବା ଛୋଟ ଛୋଟ ଗେଣ୍ଡା, ଶାମୁକା, ପୋକ-ଜୋକ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଗେଣ୍ଡାଲିଆ (Open-billed stork) ଅଳ୍ପପାଣି ଥିବା ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ସ୍ଥାନର କେବଳ ଗେଣ୍ଡା ସଂଗ୍ରହ କରିଥାଏ । ପାଣିକୁଆ ଗଭୀର ଜଳରେ ବୁଡ଼ି ମାଛ ବିଶେଷତଃ ଛୋଟ ଛୋଟ କଣ୍ଡୁଆ ମାଛ (Catfish) ସଂଗ୍ରହ କରି ଖାଇଥାଏ । ସେହିପରି ଅଞ୍ଜନା ବା ଜଟିଆ ବଗ (Grey heron) ମାଛ, ବିଶେଷତଃ ଜଳଜ ସାପ (water snakes) ଖାଇବାକୁ ପସନ୍ଦ କରେ । ଚିଲ ଓ ଛଅଶା (Eagles, kites etc.) ଜାତୀୟ ଶୀକାରୀ ପକ୍ଷୀମାନେ ଜଳଜ ସାପ, ଛୋଟଛୋଟ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଶିକାର କରି ଖାଇଥାନ୍ତି । ଚିଲିକା ଆର୍ଦ୍ରଅଂଚଳକୁ ଶୀତଦିନେ କେତକ ବିରଳ (rare) ଚଢ଼େଇ ଆସିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମୁଁରେ ଅଛନ୍ତି । ପାଣିଚିରୀ

(Indian skimmer), ବଇରି ଗଞ୍ଜନ (Palla's fish eagle), ଦଦରାହଣା (Spotted billed pelican), ଚଟୁଆ ଗିରିଆ (Spoon bill sand piper) ପ୍ରଭୃତି । ଚିଲିକାକୁ ଶୀତଦିନେ ଆସୁଥିବା ୨୦ ଜାତୀୟ ବ୍ରାଜକ ଗେଣ୍ଡି (Duck species) ମାନଙ୍କ ମ୍ମରୁ ଗହୀର ଲଞ୍ଜା (Pintail) ଏବଂ ମାଟିଆ ଗେଣ୍ଡି (Gadwall) କ୍ ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ ଅଧିକା (ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ ଲକ୍ଷରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ), ଏଥି ସହିତ ଚଟୁଆ ଗେଣ୍ଡି (Shoveller), ଚନ୍ଦନା ଗେଣ୍ଡି (Wigeon) ଓ ତୁଳସୀ ଗେଣ୍ଡି (common pochard) କ୍ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ଅଧିଲକ୍ଷରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ।

୨୦୧୩ ଜାନୁଆରୀ ମାସ ଗଣନା ଅନୁଯାୟୀ ଚିଲିକା ଆର୍ଦ୍ର ଅଂଚଳରେ ୧୧୨ ଜାତିର ପ୍ରାୟ ୮ ଲକ୍ଷ ୬୨ ହଜାର ସ୍ଥାନୀୟ ଓ ଦୂରାନ୍ତର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ସମାଗମ ଘଟିଥିଲା । ଏହି ପକ୍ଷୀମାନେ ବିଶେଷତଃ ନଳବଣ, ବରକୁଳ, ମଙ୍ଗଳାଯୋଡ଼ି, ଭୂଷଣପୁର ପ୍ରଭୃତି ଅଂଚଳରେ ଦେଖାଯାଇଥାନ୍ତି । ବ୍ରାଜକପକ୍ଷୀମାନେ ମାର୍ଗଶୀର, ପୌଷ, ମାଘ ଓ 'ଲଗୁନ ମାସରେ ବହୁ ପରାମାଣରେ ଚିଲିକା ଆର୍ଦ୍ରଭୂମିରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି ।

ଶୀତଦିନେ ଚିଲିକାରେ ଯେତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ସମାଗମ ଘଟେ, ସେମାନେ ତ୍ୟାଗ କରୁଥିବା ମଳ (Faecal matter) ର ପରିମାଣ ପ୍ରାୟ ୫୦ ଟନରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ । ଏହି ମଳରେ ନାଇଟ୍ରୋଜେନ ଓ 'ଫସଫରସର ପରିମାଣ ଖୁବ୍ ଅଧିକ ଯାହାକି ଚିଲିକାର ଜଳଜ ଗୁଳ୍ମ ଉଦ୍ଭିଦର ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ଏହି ଗୁଳ୍ମ ଓ ଉଦ୍ଭିଦକୁ ଖାଇ ମାଛ-କଙ୍କଡ଼ା ମାନଙ୍କର ବଂଶବୃଦ୍ଧି ଘଟିଥାଏ ଏବଂ ଚିଲିକା ଚତୁର୍ପାର୍ଶ୍ୱରେ ରହୁଥିବା ପ୍ରାୟ ୨ ଲକ୍ଷ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ହ୍ରଦର ମାଛ କଙ୍କଡ଼ା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଜଳଜ ପକ୍ଷୀମାନେ (water birds) ହେଉଛନ୍ତି ଆର୍ଦ୍ର ଅଂଚଳ ପରିସଂସ୍ଥା (Ecosystem)ର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଅଂଶ । ହ୍ରଦର ଖାଦ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳ (food chain)ର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଖାଦକ (Primary consumer) ଭାବେ ଗେଣ୍ଡି, ହଂସ, କାମ ଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥାଏ । ଏମାନେ ହ୍ରଦରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଜଳଜ ଉଦ୍ଭିଦ ଓ ଶୈବାଳକୁ ଖାଦ୍ୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି । ପାଣିକୁଆ (Cormorant) ଓ ସମୁଦ୍ର କାଉ (Sea gull) ପ୍ରଭୃତି ପକ୍ଷୀ ହ୍ରଦର ମାଛକୁ ଖାଦ୍ୟଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରି “ମୁବର୍ତ୍ତୀ ଖାଦକ” (Intermediary consumer) ଭାବେ ବିବେଚିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଇଗଲ ଓ କୁରୁବଳ (White billed sea eagle) ପ୍ରଭୃତି ପକ୍ଷୀ ଅନ୍ୟପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଶିକାର କରି ଖାଦ୍ୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣକରି ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନୀୟ ଖାଦକ (Top consumer) ଭାବେ ବିବେଚିତ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ରାଜ୍ୟ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ସଂସ୍ଥା ଏବଂ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ (Chilika Development Authority)ର ମିଳିତ ସହଯୋଗରେ ନଳବଣ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ସହିତ ଚିଲିକା ଆର୍ଦ୍ରଅଂଚଳର ଜୈବ ବିବିଧତାର ସୁରକ୍ଷା ସହିତ ଚିଲିକାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ବିହିତ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଅଛି । ଏହି ଏକାଧିକାରୀ ଆର୍ଦ୍ରଅଂଚଳର ପରିବେଶ ଏବଂ ଜୈବବିବିଧତା (Biodiversity) ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁରକ୍ଷିତ ଥିବ, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶ-ବିଦେଶର ରଙ୍ଗ-ବେରଙ୍ଗର ଅସଂଖ୍ୟ ବ୍ରାଜକ ପକ୍ଷୀ (migratory birds) ଶୀତଦିନେ ଏଠାରେ ସମାଗମ ହେଉଥିବେ । “ମରାଳ ମାଳିତୀ ନିଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା”ର ସୁରକ୍ଷା ଓ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଉତ୍ସର୍ଗାକୃତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଦାୟାବୁତ୍ୱବୋଧ ରହିବା ଉଚିତ୍ ।

□□□

ବରିଷ୍ଠ ଗବେଷଣା ଅଧିକାରୀ (ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ)

ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ସଂସ୍ଥା, ବନ ବିଭାଗ, ଓଡ଼ିଶା, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୭୫୧ ୦୧୨

ଚିଲିକାରେ ପକ୍ଷୀ ମୁଦ୍ରିକାକରଣର ଇତିହାସ:

ଏକ ବିହଙ୍ଗାବଲୋକନ

ତୁହିନାଂଶୁ କର

କାଳର ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ଚିର ରହସ୍ୟମୟୀ ରୂପସୀ ଚିଲିକା, ଏହି ରହସ୍ୟକୁ ଭେଦିବା ପାଇଁ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପ୍ରସାରିତ ବହୁ ଦାର୍ଶନିକ ଗବେଷକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ତଥାପି ସେ ଚିରସୁନ୍ଦରୀ ଚିର ରହସ୍ୟମୟୀ । ଏହି କାରଣରୁ ସେ ଆକର୍ଷଣର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ, ଗବେଷଣାର ଅନନ୍ୟ ଭୂସ୍ୱର୍ଗ, ଗବେଷକର ସ୍ୱପ୍ନସୁନ୍ଦରୀ, କେତେବେଳେ ନିଜର ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତିକୁ ନେଇ ତ ଆଉ କେତେବେଳେ ନିଜର ସମୃଦ୍ଧ ଜୈବବିବିଧତାକୁ ନେଇ, କେତେବେଳେ ନିଜର ରାସାୟନିକ ଗୁଣବତ୍ତାକୁ ନେଇ ପୁଣି କେତେବେଳେ ମତ୍ସ୍ୟ ସଂପଦ ଭଣ୍ଡାରକୁ ନେଇ, ସବୁବେଳେ ସେ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ରହିଛି । ତେବେ ଏଠାରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ପକ୍ଷୀ ଗବେଷଣାର ଇତିହାସ ଯାହାକି ପ୍ରାୟ ୧୦୦ ବର୍ଷ ପୁରୁଣା । ନେଲସନ୍ ଆନାନ୍ତେଲେ ନାମକ ଷ୍ଟିଗ୍ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବରକୁଦ ନାମକ ଦ୍ୱୀପରେ ପ୍ରାୟ ୫୩ ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀ ଥିବା କଥା ଦର୍ଶାଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ଅନେକ ପକ୍ଷୀ ଗବେଷକ ଓ ବିଶାରଦ ନିଜର ଗବେଷଣା ଜାରି ରଖୁଥିଲେ । ୧୯୫୪ ମସିହାରେ ଏସ୍.ଏ.ହୁସେନ୍, କେ.କେ. ମହାପାତ୍ର ଓ ସାହିଦ୍ ଅଲ୍ଲୀ ଚିଲିକାରେ ପ୍ରାୟ ୧୫୦ ପ୍ରଜାତି ପକ୍ଷୀ ଥିବା କଥା ରିପୋର୍ଟ କରିଥିଲେ । ପରେ ଡଃ ଉଦୟନାରାୟଣ ଦେବ ୧୯୯୭ ମସିହାରେ ଚିଲିକାରେ ୧୫୯ ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ପୁନଶ୍ଚ ୨୦୦୩ ମସିହାରେ ତତ୍କାଳିନ ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ଡଃ ଅଜିତ୍ ପଟ୍ଟନାୟକ ‘ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀ ଜଗତ’ ପୁସ୍ତକରେ ୨୪୬ ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀଙ୍କ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ୨୦୦୯ ମସିହାରେ ଡଃ ଏସ୍.ବାଲାଚନ୍ଦ୍ରନ ଚିଲିକାରେ ୨୨୪ ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ଜଣାଇଥିଲେ । ପରେ ଆହୁରି ୪ଟି ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ଚିଲିକାରେ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇସାରିଛି । ତେଣୁ ଅଦ୍ୟାବଧି ଚିଲିକାରେ ପ୍ରାୟ ୨୨୮ ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ରହିଅଛି ।

ଶୀତଦିନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ଦଶ ଲକ୍ଷରୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ପକ୍ଷୀଙ୍କର ସମାଗମ ଚିଲିକାରେ ହୁଏ । ପକ୍ଷୀଙ୍କ କାଳିରେ ଚିଲିକାର କୋଣ ଅନୁକୋଣ ମୁଖରିତ ହୁଏ । ଚିଲିକାରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ସୁମଦାୟ ପକ୍ଷୀ ଜଗତ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ଶତାଧିକ ପକ୍ଷୀ ବିଦେଶାଗତ ଓ ଦେଶର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଚଳରୁ ଆସୁଥିବା ଭ୍ରମଣକାରୀ ପକ୍ଷୀ ଅଟନ୍ତି । ତେବେ ୧୯୭୦ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ତଥ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ ନଥିଲା । କାହିଁକି ଶୀତଦିନରେ ହଠାତ୍ ପକ୍ଷୀ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ? ଏହି ପକ୍ଷୀମାନେ କେଉଁଠାରୁ

ଆସନ୍ତି ଓ ଶୀତଦିନ ପରେ କେଉଁଆଡେ ଯାଆନ୍ତି ? ଏହି ଭଳି କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସାଧାରଣ ପ୍ରଶ୍ନ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଉଠି ମାରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଉତ୍ତର ମିଳୁନଥାଏ । ଏହି ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ ଆଶାରେ ହିଁ ଚିଲିକାରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ‘ପକ୍ଷୀ ମୁଦ୍ରିକାକରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା’ ।

ପକ୍ଷୀ ମୁଦ୍ରିକାକରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା

ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଏକକ ଚିହ୍ନ ଓ ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇଥାଏ । ଏକ ଧାତବ କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ ମୁଦ୍ରିକା ଉପରେ ଏହି ଇଂରାଜୀ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଓ ସଂଖ୍ୟାର ମିଶ୍ରଣରେ ଏକ ସଂକେତ (କୋଡ୍) ଖୋଦେଇ ହୋଇଥାଏ, ଯେଉଁ ସଂଖ୍ୟାଟି କେବେ ପୁନରାବୃତ୍ତି ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ମୁଦ୍ରିକାକୁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଗୋଡରେ ଲଗାଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଛାଡି ଦିଆଯାଏ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଗୋଡର ପରିଧି ବା ମୋଟେଇ ଅନୁସାରେ ଏହି ଧାତବ ମୁଦ୍ରିକା ଗୁଡିକ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ମୋଟେଇର ହୋଇଥାଏ । ମୁଖ୍ୟତଃ ୯ ପ୍ରକାରର ମୁଦ୍ରିକା ଏଥିନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ, ସେଗୁଡିକ ହେଲା, Z=୭.୦ମି.ମି., A=୨.୫ମି.ମି., AB=୩.୫ ମି.ମି., B=୪.୫ ମି.ମି., C=୬.୫ ମି.ମି., F=୯.୦ ମି.ମି., G=୧୧.୦ ମି.ମି., K=୧୬.୦ ମି.ମି., L=୧୯.୦ ମି.ମି. । ଏଣୁ ତ ମୁଦ୍ରିକାଟି ସବୁଠାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଏବଂ L ମୁଦ୍ରିକାଟି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅଟେ । ଏହି ମୁଦ୍ରିକା ବ୍ୟତୀତ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ ପ୍ଲାଷ୍ଟିକ୍ ପତାକା ମଧ୍ୟ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ଧାତବ ମୁଦ୍ରିକା ପରି ଏକକ ସଂଖ୍ୟା ଓ ବର୍ଣ୍ଣର ମିଳିତ ସମାହାରର ଏକ କୋଡ୍ (code) ଦିଆଯାଇଥାଏ । ବଡ଼ ବଡ଼ ହଂସ ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ବେକରେ ଏକ ହାଲୁକା ପ୍ଲାଷ୍ଟିକର କୋଲାର (collar) ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ଏକକ ସଂଖ୍ୟା ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥାଏ । ଏହାକୁ collaring କୁହାଯାଏ । ଆମ ଦେଶରେ ୧୯୫୯ ମସିହାରୁ କେବଳ ବମ୍ବେ ନ୍ୟାଚୁରାଲ ହିଷ୍ଟ୍ରି ସୋସାଇଟିର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଗବେଷକମାନେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ପକ୍ଷୀମୁଦ୍ରିକାକରଣ ଦ୍ଵାରା ଅନେକ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥ୍ୟ ମିଳେ, ଯାହାକି ପକ୍ଷୀ ଗବେଷକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇ ଅନେକ ଉପାଦେୟ କଥା ଜାଣିବାକୁ ମିଳେ । ସେଗୁଡିକ ହେଲା; (୧) ପକ୍ଷୀ ପର ସଞ୍ଚିକରଣ ଓ ପର ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରକ୍ରିୟା (Feather arrangement & Molting Pattern), (୨) ବୟସ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ (Age determination), (୩) ଲିଙ୍ଗ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ (Sex determination), (୪) ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥ୍ୟ (ଅଂଚଳ ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ପକ୍ଷର ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ଗୋଡର ଲମ୍ବ (ଆଣ୍ଡୁ ଠାରୁ ଗୋଇଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ), ପକ୍ଷୀର ଓଜନ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଜଣା ପଡ଼ିଥାଏ ।

ମୁଦ୍ରିକାଯୁକ୍ତ ପକ୍ଷୀ ଯଦି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଧରାଯାଏ (ଜୀବିତ ବା ମୃତ) ତେବେ ସେଥିରୁ ପକ୍ଷୀଟିର ଚଳପ୍ରଚଳ ଅଂଚଳ (movement area), ପ୍ରବାସ (migration), ଜୀବନଧାରଣ କରିବାର ସମୟ, କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା (site fidelity) ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏହି ସବୁ ତଥ୍ୟ ପକ୍ଷୀ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁତ ଉପଦେୟ ଅଟେ । ଉଦାହରଣସ୍ଵରୂପ ବ୍ରିଟିଶ ଟ୍ରଷ୍ଟ ଅରନିଥୋଲୋଜି (BTO) ନିକଟରୁ ମିଳିଥିବା ଏକ ତଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ଏକ ଦରିଆ ଗଜପାଦ ପକ୍ଷୀ (Oyster catcher) ଇଂଲଣ୍ଡରେ ୩୦ ଜୁଲାଇ ୧୯୭୬ ମସିହାରେ ମୁଦ୍ରିକାକରଣ କରାଯାଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଏହି ପକ୍ଷୀଟି ଫ୍ରାନ୍ସରୁ ମୃତ ଅବସ୍ଥାରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇଥିଲା ୪ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୦୧୭ ମସିହାରେ ୪୧ ବର୍ଷ ୧ ମାସ ଓ ୫ ଦିନ ପରେ, ପକ୍ଷୀଟିକୁ ରିଜିଷ୍ଟ୍ କରାଯିବା ସମୟରେ ଏହା ଯୁବାବସ୍ଥାରେ ଥିଲା । ତେଣୁ ମରିବା ସମୟରେ ଏହାର ବୟସ ଅତିକମ୍ରେ ୪୩ ବର୍ଷ ହୋଇଥିବା ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ ।

ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ପ୍ରବାସ ଆର୍ଦ୍ରଭୂମିଗୁଡିକର ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ଆର୍ଦ୍ରଭୂମିଗୁଡିକର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଜୀବଚକ୍ର ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାଣିବା ପାଇଁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ରିଜିଷ୍ଟ୍ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାରେ ହ୍ରାସବୃଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ଵାରା ଜାଣି ହେଉଛି ।

ବିଜ୍ଞାନର ଅଗ୍ରଗତି ଫଳରେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ପ୍ରବାସ ଓ ଆର୍ତ୍ତଭୂମି ବ୍ୟବହାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସବିଶେଷ ତଥ୍ୟ ଆମକୁ ସାଟେଲାଇଟ୍ ଟ୍ରାନ୍ସମିଟର ମାଧ୍ୟମରେ ମିଳିପାରୁଛି । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ପି.ଟି.ଟି. (PTT=Platform Transmitter Terminals) କୁହାଯାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟୟବହୁଳ ଅଟେ । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ପୃଷ୍ଠଦେଶରେ ଏହି GPS Transmitter ଲଗାଯାଇ ଉପଗ୍ରହ ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନଙ୍କର ଗତିବିଧି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରାଯାଏ ।

ଚିଲିକାରେ ପକ୍ଷୀମୁଦ୍ରିକାକରଣର ଇତିହାସ

“ମରାଲମାଲିନୀ ନିଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା” ବହୁ ଅଭ୍ୟାଗତ ଅତିଥି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ବିଚରଣ ସ୍ଥଳୀ ଚିଲିକାର ନୀଳ ଜଳରାଶି ଓ ଏହା ମଧ୍ୟସ୍ଥ କାଦୁଆ ଅଂଚଳ (mud flat) କୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଆଗମନ ଘଟେ ଚିଲିକାକୁ । ଏହି ହ୍ରଦ ଓ ଏହାର ପାର୍ଶ୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଚଳଗୁଡ଼ିକ ସେଂଟ୍ରାଲ ଏସିଆନ୍ ଫ୍ଲାଇ ୱେ (Central Asian Flyway)ର ଏକ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷୀ ପ୍ରବାସ ସ୍ଥଳ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ବଡ଼ ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଅହେତୁକ ଆଗମନ ନିମନ୍ତେ ଏହି ହ୍ରଦ ବିଶ୍ବପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅଟେ ।

ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ମୁଦ୍ରିକାକରଣ/ ରିଜିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିବା ୧୯୬୬ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ । ବମ୍ବେ ନ୍ୟାଚୁରାଲ୍ ହିଷ୍ଟ୍ରି ସୋସାଇଟିର ତତ୍କାଳିନ ସକ୍ରିୟ ସଦସ୍ୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲବକୁମାର ଖଟେର ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସହଯୋଗୀଗଣଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏହି ଦଳଟି ଜାନୁଆରି ୧୯୬୭ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିଲିକାରେ ରହି କିଛି ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ରିଜିଙ୍ଗ୍ କରିଥିଲେ । ଯଦିଓ କେତେ ପକ୍ଷୀ ରିଜିଙ୍ଗ୍ କରିଥିଲେ ସେ ବିଷୟରେ ସବିଶେଷ ତଥ୍ୟ ହସ୍ତଗତ ହୋଇନାହିଁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଦ୍ବିତୀୟ ଥର ପାଇଁ ଭାରତର ପକ୍ଷୀମାନବ, ମହାନ ପକ୍ଷୀବିଶାରଦ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଡଃ ସଲିସ୍ ଅଲ୍ଲାଙ୍କ ସମୟରେ ୧୯୮୧ ମସିହାରେ । ଦୁଇଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହି ସମୟରେ ପକ୍ଷୀ ରିଜିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ୨ ଫେବୃୟାରୀ ରୁ ୨୮ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୮୧ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଏହି ସମୟରେ ମୋଟ ୫୨ ପ୍ରଜାତିର ୨୧୫୮ ସଂଖ୍ୟକ ପକ୍ଷୀ ରିଜିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରବାସୀ ବଡ଼ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ରିଜିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିଲା । ଦ୍ବିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପକ୍ଷୀ ରିଜିଙ୍ଗ୍ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ୨୦ ଫେବୃୟାରୀ ୧୯୮୪ ରୁ ୩୦ ଏପ୍ରିଲ ୧୯୮୪ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥିଲା । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ୪୭ପ୍ରଜାତିର ୨୪୧୪ ସଂଖ୍ୟକ ପକ୍ଷୀ ରିଜିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିଲା ।

ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ସୂଚନା ହେଲା ଏହି ସମୟରେ ଚିଲିକାରେ ଚାମଚ ଥିଆ ସୀମା (Spoon-billed Sandpiper) ମିଳୁଥିବାରୁ ରିପୋର୍ଟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ତେବେ ଏହି ରିପୋର୍ଟର ଆଧାରରେ ଏହି ବିରଳ ପକ୍ଷୀକୁ ଚିଲିକାରେ ପକ୍ଷୀସୂଚୀ ମଧ୍ୟରେ ସାମିଲ କରାଯାଇଛି । ଏହି ରିପୋର୍ଟକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲା ପରେ ଚିଲିକାରେ ଏହି ପକ୍ଷୀଥିବାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ଅଦ୍ୟାବଧି ମିଳି ନାହିଁ । ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିପଦସଙ୍କୁଳ (Critically Endangered) ସ୍ଥିତିରେ ଅଛି । ୧୯୮୪ ମସିହାରେ ଦ୍ବିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ମୁଦ୍ରିକାକରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ୫୨ଟି ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ପୁନଃ ଧରାଯାଇଥିଲା । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ୧୯୮୧ ମସିହାରେ ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ନଳବଣରେ ରିଜିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିବା ୮ ଟି ପକ୍ଷୀଥିଲେ । ସମାନ ଋତୁରେ (same season) ପଏଂଟ୍ କାଲିମର୍ (ତାମିଲନାଡୁ)ରେ ରିଜିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିବା ଗୋଟିଏ ଦାଆବେଷ୍ଟ ପକ୍ଷୀ (Curled Sandpiper) ଚିଲିକାରେ ଧରାପଡ଼ିଥିଲା । ଯାହା ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଚିଲିକା ସହିତ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ଆର୍ତ୍ତଭୂମି ମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ରହିଥିବା ଜଣାପଡ଼ିଥିଲା । ସେହି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ଋଷର ମସ୍କୋ ସହରରେ ରିଜିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିବା ଗୋଟିଏ ସୀମା ପକ୍ଷୀ (Little Stint) ଚିଲିକାରେ ଧରାପଡ଼ିଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଚିଲିକାରେ ଯେତେ ପକ୍ଷୀ ରିଜିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିଲା, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ସାତଟି ପକ୍ଷୀ ବିଦେଶରେ ଧରାପଡ଼ିଥିଲା । ପାଂଚଟି ସୋଭିଏତ୍ ଋଷର ଯାକୁଟ୍ ଅଂଚଳରେ ଧରାପଡ଼ିଥିଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ Sverdlovsk, Russia ଅଂଚଳରେ ଧରାପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀ Ruddy Shelduck ବାଙ୍ଗ୍ଲାଦେଶର ପଦ୍ମା ନଦୀରେ ଧରାପଡ଼ିଥିଲା ।

୧୯୯୨ରୁ ୧୯୯୪ ମସିହା ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ସଂସ୍ଥାନ, BNHS ରୁ ମୁଦ୍ରିକା (Ring) ଆଣି ନିଜେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଧରି ରିଙ୍ଗିଙ୍ଗ୍ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ମାତ୍ର ୧୧୧ଟି ପକ୍ଷୀ ରିଙ୍ଗିଙ୍ଗ୍ କରିଥିଲେ । କୁଶଳୀ ପକ୍ଷୀ ଧରାଳୀ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତାର ଅଭାବ ଯୋଗୁ ଏତେ ସ୍ୱଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ପକ୍ଷୀ ରିଙ୍ଗିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିଲା । ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ ଏହି ସମୟରେ ଏକ Caspian Tern ଧରାପଡ଼ିଥିଲା ଯାହାକି Zhemchuzhny island, Caspion sea ରେ ୧୯୯୨ ମସିହାରେ ରିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଚିଲିକାରେ ୧୯୯୩ ମସିହାରେ ଧରାପଡ଼ିଥିଲା । ଏହାପରେ ଚିଲିକାରେ ଦୀର୍ଘ ୬ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଉ ପକ୍ଷୀ ମୁଦ୍ରିକାକରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ହୋଇନଥିଲା ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଡଃ ବାଲାଚନ୍ଦ୍ରନ୍, ଡଃ ଅସାଦ୍ ରହମାନୀ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଓ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଚିଲିକାରେ ୨୦୦୧ ମସିହାରେ ପକ୍ଷୀମୁଦ୍ରିକା କରଣ (Bird Ringing) କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ଶୀତ ଋତୁରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁ ଆରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥାଏ (November-April) । ଏହା ଅଦ୍ୟାବଧି ମଧ୍ୟ ଚାଲୁଅଛି ।

ଗତ ୨୦୧୮ ମସିହା ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାୟ ୧୪୫୮୨ ଟି ପକ୍ଷୀ ରିଙ୍ଗିଙ୍ଗ୍ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏହି ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ୪୮୦ ପକ୍ଷୀ ଦେଶ ବିଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଧରାପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ସହିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହ୍ରଦମାନଙ୍କ ସହିତ ଥିବା ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି । ଅଦ୍ୟାବଧି ଯେତେ ପକ୍ଷୀ ରିଙ୍ଗିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଛି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ରିଙ୍ଗିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିବା ପକ୍ଷୀଟି ହେଲା ଦାଆବେଷ୍ ପକ୍ଷୀ (Curled Sandpiper) । ଯଦିଓ ଏହି ପକ୍ଷୀଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ହ୍ରାସ ପାଉଥିବାର ଜଣାଯାଏ, ତଥାପି କେବଳ ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ଏହି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କରେ ଏତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରବାସ ଥିବା ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ଏହିଭଳି ଅନେକ ବିଶ୍ୱସ୍ତରାୟ ବିଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ଓ ବିପଦ ସଙ୍କୁଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଅଭୟ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ହୋଇଥିବା ଏହି ରିଙ୍ଗିଙ୍ଗ୍ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରୁ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ରିଙ୍ଗିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିବା ଅନେକ ପକ୍ଷୀ କିରଗିଜସ୍ଥାନ, କାଜାଖସ୍ଥାନ, କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଏସିଆ, ମଂଗୋଲିଆ, ସାଇବେରିଆ, ଋଷିଆ ଇତ୍ୟାଦି ଅଂଚଳରୁ ମିଳିଅଛି । ଏଣୁ ଏହି ଅଂଚଳର ପ୍ରବାସୀ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ଯେ କେତେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହା ବିଚାର୍ଯ୍ୟ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଷରେ ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ରିଙ୍ଗିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିବା ପକ୍ଷୀ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷ ମାନଙ୍କରେ ଏହି ହ୍ରଦରେ ଧରାପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ ଯେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରବାସୀ ପକ୍ଷୀମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ଚିଲିକାକୁ ନିଜର ପ୍ରବାସ ସ୍ଥଳ ରୂପେ ବାରିଥାଆନ୍ତି । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ଗୋଟିଏ ଦାଆବେଷ୍ ପକ୍ଷୀ (Curled Sandpiper) ଯାହାକି ୨୦୦୨ ମସିହାସରେ ନଳବଣ ଠାରେ ରିଙ୍ଗିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିଲା ତାହା ଦୀର୍ଘ ୧୪ବର୍ଷ ପରେ ପୁର୍ନବାର ସେହି ନଳବଣ ଅଂଚଳରେ ଧରାପଡ଼ିଥିଲା । ସେହିପରି ସୁଦୂର ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆର ଭିକ୍ଟୋରିଆ ଅଂଚଳରେ ରିଙ୍ଗିଙ୍ଗ୍ କରାଯାଇଥିବା ଦାଆବେଷ୍ ପକ୍ଷୀ (Curled Sandpiper) ଚିଲିକା ଅଂଚଳରେ ଦେଖାଯାଇଥିଲା ।

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଏସୀୟ ଉଡ଼ାପଥ (Central Asian Flyway)ରେ ଚିଲିକାର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି ଉଡ଼ାପଥର ଅନେକ ପକ୍ଷୀ ସେମାନଙ୍କର ଶାରଦୀୟ ପ୍ରବାସ ସମୟରେ ଚିଲିକାକୁ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ବିଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ପକ୍ଷୀ ଯଥା Black-tailed Godwit, Curled Sandpiper, Eurasian Curlew, Asian Dowitcher, Great Knot, Red Knot ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରବାସୀ ପକ୍ଷୀଙ୍କର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବାସସ୍ଥଳ ଚିଲିକା । ଏତଦ୍ୱ୍ୟତୀତ ତୁନ୍ଦ୍ରାଂଚଳରେ ଅଣ୍ଡା ଦାନ କରୁଥିବା ଅନେକ କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ ପକ୍ଷୀ ଯଥା: Little stint, Lesser Sand Plover ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଚିଲିକାକୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ଅନେକ ପକ୍ଷୀଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ହ୍ରାସ ପାଉଥିବାରୁ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଚିଲିକାରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି । ଏକଦା ଅତି ସହଜରେ ଦେଖା ଯାଉଥିବା ଅନେକ ପକ୍ଷୀ ଏବେ ମିଳିବା ଦୁଃସାଧ୍ୟ ଯଥା:- Conjujon Pochard ର ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୫୦,୦୦୦

ଥିଲା ୨୦୦୧-୦୨ ମସିହାରେ, କିନ୍ତୁ ଏବେ ପ୍ରାୟ ୫,୦୦୦ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ସୀମିତ । ବଡ଼କ ଚିଲିକାରେ ଏବେ ବି ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମାଟିଆଗେଣ୍ଡି (Gadwall) ଲାଞ୍ଜଗେଣ୍ଡି (Northern Pintail) ଅନ୍ୟତମ କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଧୀରେ ଧୀରେ ହ୍ରାସ ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲାଣି । କିନ୍ତୁ ଖୁସିର କଥା ଯେ, ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ବିପଦସଙ୍କୁଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା Ferruginous Duck ମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଚିଲିକାରେ ଗତବର୍ଷମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଧୀରେ ଧୀରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି ।

ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଜୈବବିବିଧତାକୁ ସଂଲକ୍ଷଣ କରାଯିବା ପାଇଁ ଚିଲିକା ଉନ୍ନୟନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଭୂମିକାକୁ ଭୂୟସୀ ପ୍ରସଂଶା ନକରି ରହିହୁଏ ନାହିଁ । ନୂତନ ମୁହାଣ ଖନନ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଘେରି ଉଚ୍ଛେଦ, ରାଜଦଳ (water lily) ଉତ୍ପାତନ ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନିମିତ୍ତ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ, ଇତ୍ୟାଦି ଜନହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସହିତ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚିଲିକାର ଜୈବବିବିଧତା ସଂରକ୍ଷଣକୁ ନେଇ ସଚେତନ ହେବା ପାଇଁ ଅନେକ ସଚେତନା ଶିବିର ମଧ୍ୟ ଆୟୋଜନ କରାଯାଉଛି । ସେହିପରି ପକ୍ଷୀ ରିଜର୍ଭକୁ ଲୋକାଭିମୁଖୀ କରାଇବା, ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଜାଣି ସେମାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେବା ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ ଚିଲିକା ତଟବର୍ତ୍ତୀ ବିଭିନ୍ନ ସ୍କୁଲ, କଲେଜ୍ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦିଆଯାଏ । ଏତଦ୍ୱ୍ୟତୀତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଭାଗ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ଜାତୀୟ ଚିଲିକା ପକ୍ଷୀ ଉତ୍ସବ ତିସେମ୍ବର ମାସରେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଏଥିରେ ଦେଶ ବିଦେଶର ବହୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଓ ଫଟୋଗ୍ରାଫର ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି ।

ଚିଲିକା ! ବହୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ଗନ୍ତାଘର । ଭାରତର ଭାବନା ବି ପରାହତ ହୋଇଯାଏ । ଚିଲିକାର ଗଭୀରତା ଓ ବ୍ୟାପକତା ସମ୍ମୁଖରେ । ତେଣୁ ଦାର୍ଶନିକ, ଗବେଷକଟିଏ । ଆହୁରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ରୋମାଂଚିତ ହୋଇଉଠେ । ଚିଲିକାକୁ ନେଇ, ଚିଲିକା ଉପରେ ଗବେଷଣା ଚାଲୁରୁହେ । ତଥାପି ରହସ୍ୟମୟୀ ହୋଇ ରହିଯାଏ ଚିଲିକା, କାଳର ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ । ପକ୍ଷୀ ଆସେ ପୁଣି ଟେରିଯାଏ ନିଜ ଅଂଚଳକୁ ଅନେକ ସ୍ମୃତି ଚିହ୍ନ ଛାଡ଼ି ଯାଏ ଗବେଷକର ମାନସପଟରେ । ବ୍ୟାକୁଳ ନୟନରେ ଚାହିଁ ରହେ ଆଗନ୍ତୁକର ଅପେକ୍ଷାରେ, ଆଉ ଏକ ଛାତି ଥରା ଶୀତ ରାତିକୁ । ଚିଲିକାର ନୀଳ ଜଳରାଶିରେ ପୌଷ ମାସର ନିର୍ମଳ ଜହ୍ନର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖି ପୁଣି ପକ୍ଷୀକୁ ଆଦରରେ ପିନ୍ଧାଇଦିଏ କ୍ଷୁଦ୍ରମୁଦ୍ରିକାଟିଏ ତା’ର ଅଜଣା ଠିକଣା ଜାଣିବା ପାଇଁ । ଅଭୀଷ୍ଟାର ଅନ୍ତ ନଥାଏ, ନା’ ଅନ୍ତ ଥାଏ ଅଭୀଷ୍ଟାରର ।

ପରିଶିଷ୍ଟାବଳୀ

ପରିଶିଷ୍ଟ ୧ : କପିଳ ସଂହିତା

ପ୍ରାଚୀ ନଦୀର ତ୍ରିବେଣୀ ସଙ୍ଗମରେ ମାଘମାସ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ ଦିନ ମହୋତ୍ସବ ହୁଏ । ଏହା ଦେବଭୂମି ଅଟେ । ପ୍ରାଚୀନଦୀ ତଟରେ ବହୁ ଦେବଦେବୀ ବିଦ୍ୟମାନ । ପ୍ରତି କ୍ରୋଶ ମଧ୍ୟରେ ଦେବଯାନମାନ ଅଛି । ନୈରତ ଦିଗରେ ପାଂଚ କ୍ରୋଶ ଅନ୍ତରରେ ଚିଲିକା କୂଳରେ ଦେବୀ ଭଗବତୀ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଶିବ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ।

ରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ପୁଣି ପଚାରିଲେ- ହେ ଦେବର୍ଷି- କେଉଁଠାରୁ ଏ ଜଳ ରୂପ ମହାହୃଦ ସୃଷ୍ଟିହୋଇ ଚିଲିକା ନାମକୁ ଧାରଣ କରିଛି ସେ ବିଷୟରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ ଦୂର କରନ୍ତୁ ।

ଏହି କଥା ଶୁଣି ନାରଦ କହିଲେ- ହେ ରାଜନ୍ ! ସତ୍ୟଯୁଗରେ ବାଣାସୁର ନାମକ ଏକ ରାଜା ଏଠାରେ ରାଜୁତି କରୁଥିଲେ । ଜଳକ୍ରାନ୍ତା କରିବା ପାଇଁ ସମୁଦ୍ରରୁ ଏଠାକୁ ପାଣି ଆସିବାକୁ ସେ ବାଟ କରିଥିଲେ । ବାଣାସୁର ପତ୍ନୀର ନାମ ଚିଲି ଥିବାରୁ ଏହି ହୃଦର ନାମ ଚିଲିକା ହୋଇଛି । ତୀର୍ଥରାଜ ସମୁଦ୍ର ତଟରୁ ଆସିଥିବାରୁ ଏହାର ଜଳ ପବିତ୍ର । ଏଠାରେ ସ୍ନାନକଲେ ସକଳ ପାପ ଖଣ୍ଡନ ହୁଏ । ଏଠାରେ ଶିବଲିଙ୍ଗ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ସ୍ଥାନ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ସ୍ଥାନ ଅଟେ । ଦୁଇକ୍ରୋଶପରେ ବିଷ୍ଣୁ, ସୁଭଦ୍ରା, ବଳଭଦ୍ର, ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ବିଖ୍ୟାତ ଜଣାନେଶ୍ୱର ଶିବ ଅଛନ୍ତି । ସିଦ୍ଧ ବଳରାମଙ୍କ ପଣ୍ଡିତ ଦିଗରେ ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର, ତାଙ୍କ ପାଖ ପଣ୍ଡିତ ଦିଗରେ ବୈରେଙ୍କଦେଶ୍ୱର ଶିବ ବିରାଜିତ ।

ପ୍ରାଚୀନଦୀତଟେ ଦେବୋ ହରିର୍ନୈୟାଳୟାଭିଧଃ ॥

ପ୍ରାଚୀ ତତ୍ର ତ୍ରିବେଣୀ ସ୍ୟାନ୍ନଦୀଦ୍ୱୟସମନ୍ୱିତା ।

ମାଘେ ମାସି ସଦା ତସ୍ୟାଂ ଶୁକ୍ଳା ଚୈକାଦଶୀ ଯଦା ॥

ତଦାଗଚ୍ଛତି ଯୋଗୋଽପି ଅର୍ଚ୍ଚୋଦୟସମୋ ନୃପ ।

ଦେବଭୂମିଷ୍ଠ ତତ୍ତତାରେ ଦେବାସ୍ତିଷ୍ଠି ତତ୍ର ବୈ ॥

ନଦୁଶ୍ୟତେ ପରଂ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ସୁବର୍ଣ୍ଣେଶଃ ଶିବସ୍ତଥା ।
 ଶିବାୟ ଦ୍ଵାଦଶା ଖ୍ୟାତା ଦୁର୍ଗା ଦ୍ଵାଦଶ ଏବ ହି ॥
 କ୍ରୋଶେ କ୍ରୋଶୋଭରେ ତେଷାଂ ତାସାଂ ଚ ନୃପସଭମ ।
 ପଂଚକ୍ରୋଶେ ନୈରତେଃସ୍ତ୍ରୀ ତସ୍ୟାସ୍ତୁ ନୃପସଭମ ॥
 ଚିଲିକାସ୍ତେ ତଟେ ତସ୍ୟା ଦେବୀ ଭଗବତୀ ପୁରା ।
 ଶିବୋଽପି ତସ୍ୟାଃ ପାର୍ଶ୍ଵେଽସ୍ତ୍ରୀ ସର୍ବସିଦ୍ଧିପ୍ରଦାୟକଃ ॥

ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଉବାଚ

କେୟଂ ସା ଚିଲିକା ନାମ୍ନା ବର୍ତ୍ତତେ ଜଳରୂପିଣୀ ।
 ଆୟାତା କୁତ ଏବେୟଂ କଥ୍ୟତାଂ ମୁନିସଭମ ॥

ନାରଦ ଉବାଚ

ବାଣାସୁରଃ ପୁରା ଭୂପ ପ୍ରସାଦ୍ୟ ବୃଷଭଧ୍ଵଜମ୍ ।
 ପ୍ରପୟାମାସ ସାମ୍ନି ଚ ନିଜଦେଶସ୍ୟ ସ ସ୍ଵୟମ୍ ॥
 ସମୁଦ୍ରଂ ନିଶ୍ଵଳଂ ନିମ୍ନଂ ଜଳକ୍ରାନ୍ତୋସ୍ତବୋସୁକଃ ।
 ଚିଲିକାୟତେ ଦର୍ଶନେଽସ୍ୟାସ୍ତସ୍ମାଦନ୍ନାମ ଚିଲିକା ॥
 ବୃତୋଭରଂ ପୁଣ୍ୟତମଂ ତୀର୍ଥରାଜତଟୋପମମ୍ ।
 ତୀର୍ଥଂ ଚ ଚିଲିକା ରାଜନ୍ ସ୍ନାନାତ୍ ପାପପ୍ରଣାଶିନୀ ॥

□□□

କପିଳ ସଂହିତା (୨ୟ ଭାଗ)
 ସଂ-ପଣ୍ଡିତ ଶଶିଧର ମିଶ୍ର-୧୯୯୯

ପରିଶିଷ୍ଟ - ୨

ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଚନ୍ଦ୍ରିକା

ଭବାନୀ ଚରନ ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟ

ଏ ସମୟେ ରକ୍ତବାହୁ ନାମେତେ ଯବନ ।
ଆଜଲ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ କରି ଜାହାଜାରୋହଣ ॥

ସେ ସଂବାଦ ଶୁନିୟା ସଘନେ ନୃପବର ।
ଶ୍ରୀମୁଖି ଲଜୟା ପଲାଈଲେନ ସଦୂର ॥

ପଲାଈୟା ଭୂପତି ଆଜଲ ଶୋଣପୁର ।
ପୁରୀ ହତେ ଦଶ ଦିବସେର ପଥ ଦୂର ॥

ତଥାୟ ସୁତାରୁ ଏକ କରିୟା ମନ୍ଦିର ।
ବିହିତ କରେନ ସେବା ହାଜୟା ସୁସ୍ଥିର ॥

ଏଖାନେ ଯବନ ଅତି ହଜୟା ପ୍ରଖର ।
ଅହିତ ଆଚାର କରେ ପ୍ରଜାର ଉପର ॥

କାହାରୋ ଭବନେ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଦାନ କରୟ ।
କାହାକେ ବନ୍ଧନ କରି ଧନ ଲୁଠେ ଲୟ ॥

ଇତ୍ୟାଦି ବିବିଧ ରୂପେ କରି ଅତ୍ୟାଚାର ।
ଅପଚୟ କରିଲେକ ଅନେକ ପ୍ରକାର ॥

ଶୁନି ନୃପ ଶୋଭନ ଦେବେର ହୟ ଡ୍ରାସ ।
ପର୍ବତ ଗହ୍ୱର ମଧ୍ୟେ କରିଲେନ ବାସ ॥

ମୂର୍ତ୍ତିକା ଖନନ କରି ତାହାର ଭିତର ।
ଲୁକାଇଲା ଦାରୁମୂର୍ତ୍ତି ରାଖେ ନୃପବର ॥

ତଦୁପରି ବଟବୃକ୍ଷ ରୋପନ କରିଲା ।
ଲୋକାନ୍ତର ହନ ପୁତ୍ରେ ରାଜ୍ୟଭାର ଦିଲା ॥

ତାହାତେ ହଇଲ ଶକ ଶୁନ ବିଜ୍ଞବର ।
ଦୁଇଶତ ପଂଚତତ୍ୱାରିଂଶତ ବସ୍ତର ॥

ରକ୍ତବାହୁ ଦଖଲ କରିଲା ପୁରୀ ଧାମ ।
କିଛିକାଲ ଶାସନ କରୟେ ଅବିରାମ ॥

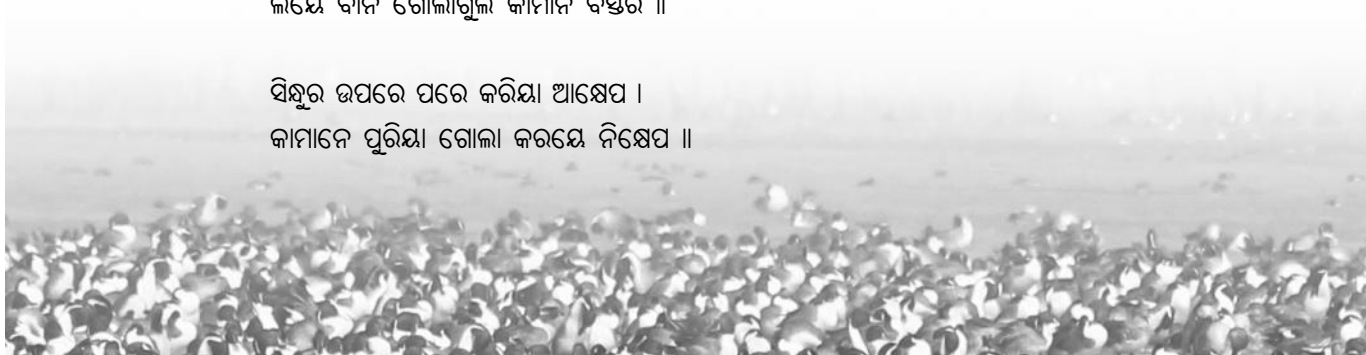
ଏକ ଦିନ ଦୁରାତ୍ମା ଯବନ ଦୁରାଚାର ।
ସମୁଦ୍ରର ପ୍ରତି କ୍ରୋଧ କରିଲ ଅପାର ॥

ଅକାରଣେ କାଁପେ ଓଷ୍ଠ ନୟନ ଚଂଚଲ ।
ଦେଖିଲା ବାନ୍ଧବ ତାର ହଇଲ ବିକଲ ॥

ହୁକୁମ କରୟେ ନିଜ ଭୃତ୍ୟବର୍ଗ ପରେ ।
ସଞ୍ଜେ ସମୁଦ୍ର ନୀର ଶୁକାବାର ତରେ ॥

ହୁକୁମ ପାଇଲା ସେନା ଚଳିଲ ସତ୍ତର ।
ଲୟେ ବାନ ଗୋଲାଗୁଳି କାମାନ ବିସ୍ତର ॥

ସିନ୍ଧୁର ଉପରେ ପରେ କରିଲା ଆକ୍ଷେପ ।
କାମାନେ ପୁରିଲା ଗୋଲା କରୟେ ନିକ୍ଷେପ ॥

ଦେଖିଯା ସମୁଦ୍ର ରାଜ ସାମନ୍ତ ପ୍ରଚୁର ।
ଶୁକାଈୟା ଯାୟ ଜଳ ଏକ କ୍ରୋଶ ଦୂର ॥

ତାହା ଦେଖେ ଆମୋଦିତ ହୟେ ରକ୍ତ ବାହୁ ।
ଧାବମାନ ହୟେ ତାହେ ଯେନ ଚହେ ରାହୁ ॥

ଏମତ ସମରେ ସିନ୍ଧୁ ସଲିଲ ଉଞ୍ଚଲେ ।
ସସୈନ୍ୟ ଯବନରାଜ ଭୁବିଲ ସେ ଜଲେ ॥

ସେ ଜଳ ଉଠିଯା ପୁରା ଅଭିଷିକ୍ତ କରେ ।
ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଆଦି ଥାକେ ଜଳେର ଭିତରେ ॥

ଚକ୍ରତାର୍ଥ ମହାତାର୍ଥ ତୀରେର ନିକଟେ ।
ଛିଲ ବାକ୍ୟ ମହାନା ତଟିନୀ ସିନ୍ଧୁ ତଟେ ॥

ଏ ସମୟେ ଉଥଲିଯା ପ୍ରବଳ ହଇଲ ।
ଚିଲୁକିୟା ମହାନଦୀ ବିଖ୍ୟାତ ପାଇଲ ॥

ଏଇ ରୂପ ଇତିହାସ ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ।
ଶୁନିଲେ କାହାର ମନ ନାହଇ ଆକୃଷ୍ଟ ॥

ଅଦ୍ୟାପି ଭୂତଳେ ଯଦି ଥାକିତେନ ବ୍ୟାସ ।
ଏ ସବ ପୁରାଣେ ତାର ହେତ ସୁପ୍ରକାଶ ॥

□□□

ସଂ-ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ଦାଶ
(୧ମ ସଂ-୧୮୪୪, ୨ୟ ସଂ-୨୦୧୧)

ପରିଶିଷ୍ଟ - ୩

CHILKA

L.S.S.O'Malley

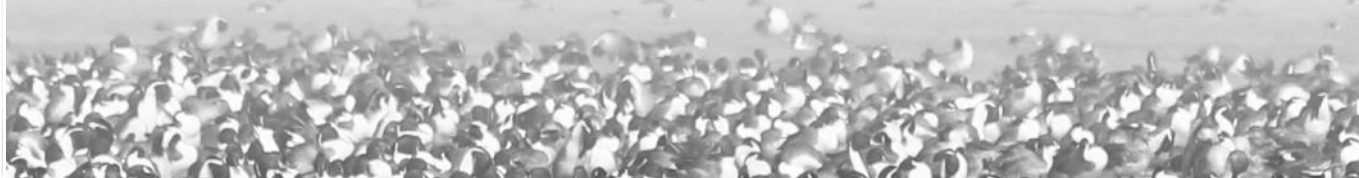
The Chilka lake is a shallow inland sea situated in the extreme south of the district and extending into the district of Ganjam in the Madras Presidency. It is separated from the Bay of Bengal by a group of two islands formed by silt deposit and by a long strip of land, which for .miles consists of nothing but a sandy ridge, little more than 200 yards wide. It communicates with the Bay by a narrow inlet through the sandy bar constantly thrown up by the sea-an inlet which in some years has to be kept open by artificial means. On the south-west, it is walled in by lofty hills, in some places descending abruptly to the water's edge, and in others thrusting out gigantic arms and promontories of rock into the lake. On the south, it is bounded by the hilly watershed which forms the natural frontier between Orissa and Madras. To the north, it loses itself in endless shallows, sedgy banks, and islands just peeping above the surface, formed year by year from the silt which the Daya and other rivers bring down. Thus hemmed in between the mountains and the sea, the Chilka spreads itself out into a pear-shaped expanse of water 44 miles long, of which the northern half has a mean breadth of 20 miles, while the southern half tapers into an irregularly curved point, barely averaging 5 miles wide.

Its area fluctuates with the season, with the intensity and duration of the annual river floods, and with the ebb and flow of the tide; it is returned at 344 square miles in the dry weather, and about 450 square miles during the rainy season. The normal area of the portion included in this district is 310 square miles. The average depth is from 5 to 6 feet, and scarcely anywhere exceeds 12 feet, except in the south-west. The bed of the lake is a very few feet below the level of sea high water, although in some parts slightly below low water mark. The neck which joins it to the sea is only 200 to 300 yards broad; but the narrow tidal stream which rushes through it suffices to keep the lake distinctly salt during the dry months from December to June. Once the rains have set in, and the rivers come pouring down upon its northern extremity, the sea-water is gradually driven out, and the Chilka becomes a fresh-water lake. This changeable mass of water forms one of a series of lacustrine formations down the western shores of the Bay of Bengal, the result of a perpetual war going on between the rivers and the sea-the former struggling to find vent for their water and silt, the latter repelling them with its sand-laden currents.

The Chilka may be regarded as a gulf of the original Bay of Bengal. On the south, a bold, barren spur of hills runs down to the coast; on the north the land-making rivers have pushed out their rounded mouths and flat deltas into the ocean. Nor has the sea been idle; meeting and overmastering the languid river-discharge that enters the Chilka, it has joined the two eastern extremities with a bar of sand, and thus formed a lake. The delicate process of land-making from the river silt at the north-east end of the lake is slowly but steadily going on, while the bar-building sea is also busily at work. Old documents show that a century ago the neck of land dividing the lake from the sea was only from half a mile to a mile broad in places where it is now two miles, and the opening in the bar, which, was a mile wide in 1780 and had to be crossed in large boats, was described 40 years later as choked up. Shortly before 1825 an artificial mouth had to be cut; and although this also rapidly began to silt up, it remained, as late as 1837, more than three times its present breadth.

The scenery of the Chilka is very varied, and in parts exceedingly picturesque. In the south and west hill ranges bound its shores; and in this part it is dotted with a number of small rocky islands rising from deep water.

Proceeding northwards, the lake expands into a majestic sheet of water. Half-way across is Nalabana (a name meaning "the reed forest" from a kind of reed with which it is covered), an island about five miles in circumference, scarcely anywhere rising more than a few inches above water-level. This island is altogether uninhabited, but is regularly visited by parties of thatchers from the main land, who cut the reeds and high grasses with which it is covered. On the eastern side of the lake lie the islands of Parikud, with new silt formations behind and now partially joined to the narrow ridge of land which separates the Chilka from the sea. At some places they emerge almost imperceptibly from the water; at others, they spread out into well-raised rice-fields. Their northern extremity slopes gracefully down to the lake like an English park, dotted with fine trees, and backed by noble masses of foliage. Beyond the northern end of Parikud, the lake gradually shallows until it becomes solid ground, for here the Puri rivers empty themselves into the lake and the process of land-making is going on. Water-fowl of all kinds, and in the cold weather great flocks of duck, are very abundant in all parts of the lake, black buck and other deer are common on the islands and shores, and large numbers of fish, especially prawns and crabs, are found in its waters.

At its southern extremity, in the district of Ganjam, is Rambha, which used to be a favourite resort of the European population of Ganjam town. About 2 miles from the shore at this end of the lake is a mass of rocks, known as Breakfast Island, on which a room and conical pillar have been built; this room is said to have been built by Mr. Snodgrass, a Collector of Ganjam under the East India Company, to serve as his office, while the pillar was intended to have "a light on the top." There are a few travellers' bungalows along the shores of the lake, of which that at Barkul is best known for its picturesque view of the lake; the Raja of Kallikota has a residence at Rambha and a house on the island of Barakud in the middle of the lake, which commands some most beautiful scenery. A tidal canal connects the lake with the Rushikulya river in Ganjam and is navigable throughout the year. Large quantities of grain are imported from Orissa across the lake and along this canal, and salt is exported in return. The boats employed are flat-bottomed vessels, which, when loaded, draw less than a foot of water, and are poled against the wind or drift before it under crazy mat sails.

According to tradition, the Chilka was formed by an inrush of the sea. The legend is that in the fourth century A.D. a strange race came sailing across the sea, and cast anchor off the holy city of Puri, hoping to surprise the temple with its store of jewels and treasure-house of costly oblations. But the priests, having for days beforehand seen quantities of litter from the horses and elephants drifting ashore, fled with the precious image, and left an empty city to the invaders. The disappointed general, enraged at the tell-tale tide, advanced in battle array to punish the ocean. The sea receded deceitfully for a couple of miles, and then, suddenly surging in upon the presumptuous foreigners, swallowed them up. At the same time it flooded a great part of the Purl district, and formed the Chilka lake. There seems little doubt, however, that the lake was formerly a bay of the sea, which the advance of the riverain delta hemmed in on the north-east, while a spit of sand formed across the mouth and eventually separated it from the sea. The bed of the lake is now being gradually, raised by the silt deposit brought in by the rivers, and it appears probable that in time the low mud flats which are pushing their way southwards from the mouths of these rivers will extend over the whole lake.

(Courtesy: Bengal District Gazetteer, PURI, Published by The Bengal Secretariat Book Depot, Calcutta, 1908)

□□□

Calcutta, 1908

ପରିଶିଷ୍ଟ - ୪

THE CHILKA LAKE

W.W. Hunter

At sunrise on the 1st February 1870, my boat was punted across the line on the Chilka Lake, which forms the southern boundary of Orissa. A few days before I had landed at Gopdhpur, an open, surf-beaten port in the northernmost district of Madras, consisting of half-a-dozen mercantile houses built upon the sandy ridges of the beach, with a distant background of peaked mountains,¹ and clustering little colonies of hills projected out upon the plain. Proceeding north-west by palanquin, I had passed through Ganjim, once a great river harbour, and the official and mercantile capital of the province, but desolated in 1815 by fever, and deserted alike by the governing body and by its native population and trade. Of its former magnificence scarcely a sign remains, except a few half-fallen mansions, with hovels swarming around their lower storeys and seeming to grow out of their ruins. Lofty pillared gateways stand about the rice-fields, leading nowhere, or, a more pregnant lesson to human vanity, are utilized as entrances to the peasant's thatched cottage.

At Ganjam I joined the Great North Road, and a few miles farther on began to ascend the watershed which separates the river system of the Ganjam district from the Chilka Lake. It rises from a solitary rice country, where the children came trooping out of the hamlets to stare at my white face; while the

cattle in the bullock carts took fright, and rushed down the embankments of the road, as my palanquin approached. The pass grew narrower as it rose beyond the range of cultivation, and the banyan trees had a ragged and battered look from half a century's exposure to the southern monsoon. Bamboo jungle laden with creepers next commenced to line the road, and before long its green masses had filled up the whole space between the converging hills. A wild peacock strutted along the wayside, daintily picking up his food, and spreading his tail in unconcerned pomp. At the top, the pass appeared to be little more than half a mile wide ; but by the time I had reached it the sun had set. The northern descent was down a dark' covered way of noble banyan trees, secured by the intervening hills from the dilapidations of the monsoon. From underneath their spreading branches came glimpses of mountains on either side, exaggerated by the twilight ; and as night closed in, I began to catch the reflection of the canoe lights flashing on the Chilka Lake below.

The Chilka Lake is a shallow inland sea, situated in the extreme south-east corner of Orissa. A long strip of land, which for miles consists of nothing but a sandy ridge little more than two hundred yards wide, separates it from the ocean; and the roaring of the exterior unseen surf can be heard far across the lake. On the west it is walled in by lofty mountains, in some places descending perpendicularly upon its margin, and in others thrusting out gigantic arms and promontories of rock into the water. On the south it is bounded by the hilly watershed, which forms the natural frontier between Orissa and Madras. To the northward it loses itself in endless shallows, sedgy banks, and islands just peeping above the surface, formed year by year from the silt which the great rivers bring down. A single narrow mouth, cut through the sandy ridge, connects it with the sea. Through this the tide comes rushing and storming against the outward currents; at certain seasons throwing itself up in pyramidal billows topped with spray, and looking like a boiling river in which no boat could live.

Thus hemmed in between the mountains and the sea, the Chilka spreads itself out into a pear-shaped expanse of water forty-four miles long, of which the northern half has a mean breadth of twenty miles, while the southern half tapers into an irregular curved point, and barely averages five miles wide.² Its smallest area is as nearly as possible the size of Huntingdonshire, being 344

square miles in the dry weather, and extending to about 450 in the rainy season.³ Its average depth is from three to five feet, and scarcely anywhere exceeds six. The bed of the lake is a very few feet below the level of sea high water, although in some parts slightly below low-water mark.⁴ The distant inner portions of the lake keep about two feet higher than the exterior ocean at all stages of the tide.⁵ The neck which joins it to the sea is only a few hundred yards broad; so that the narrow tidal stream which rushes through it is speedily lost in the wide interior expanse, and produces a difference never greater than four feet between high and low water, and at times barely eighteen inches, while the tide outside rises and falls five feet.⁸ It suffices, however, to keep the lake distinctly salt during the dry months from December to June. But once the rains have set in, and the rivers come pouring down upon its northern ex-tremity, the sea-water is gradually pushed out, and the Chilka passes through various stages of brackishness into a fresh-water lake.

This changeable inland sea forms one of a series of lacustrine formations down the western shores of the Bay of Bengal. The strong monsoon and violent currents which sweep from the south during eight months of the year have thrown up ridges of sand, in some places rising into lofty yellow cliffs along the coast. An eternal war goes on between the rivers and the sea: the former struggling to find vent for their columns of water and silt; the latter repelling them with its sand-laden currents, and giving a northward bend to their estuaries as they enter the Bay.⁷ Where the river has the complete mastery, it sweeps out to the ocean, scouring for itself a channel through the sand. When the forces are so equal as materially to counteract each other, a stagnation takes place, the sea depositing a bar outside the river-mouth, while the river pushes out its delta to right and left inside. There are therefore two sleepless artificers at work forming land out of water; the ocean which throws up its sand, and the rivers which bring down their silt. The land grows at the expense of the sea, and pushes itself forward in the shape of rounded promontories. Indeed, the Indian coast-line of the Bay of Bengal consists of nothing but a series of these blunt projections formed by the mouths of rivers, and separated by long, gently curving bays.⁸

It has been necessary to explain the growth of deltaic land in order to understand the formation of a deltaic lake. We have seen what results when the river gains a complete mastery over the ocean, and also when the forces are fairly balanced. But when the river comes down languid, or too widely diffused, the victory is with the sea. The sand-laden tides and currents of the

Bay throw up a beach across the mouth, 'which chokes the river and causes the formation of a lake behind it.'⁹

Orissa has formed one of the great battle-fields of this struggle between the rivers and the sea. It consists, as you will find from the map at the beginning of this volume, of an inland hill-country, with a strip of alluvial land lying between the mountains and the Bay of Bengal. At some period, infinitely remote as regards the world's history, yet still commemorated by a local proverb, and very recent if computed by the epochs of geology, the surf of the Bay used to lash against the foot of the hills. But from these hills two great river-systems issued, charged with tons of silt, which they deposited as soon as they emerged on the more equable levels beneath. During ages they have been patiently carrying their burden of sand and slime from the interior highlands, and making it into new land at the ocean's edge. The sea has thus been slowly pushed back, and a strip of alluvial country, 150 miles long by about 50 broad, has been formed.

It is this strip of country which constitutes the low-lands of Orissa. The direct channels carried down the largest share of the silt, and have projected themselves and their deposits boldly into the ocean. At the present day they enlarge their deltas every year at its expense. But the lesser channels, which turn off at a sharp angle to the south-east, not only secured less silt to make land of on their own account, but they had also less force to withstand the sand-depositing currents of the Bay. The work of land-making, therefore, has hung fire in the southeast corner of the delta; and instead of alluvial plains a few feet above the level of the ocean, we have the Chilka Lake.

Another influence has also been at work to impede the process of fluvial land-making in this part of Orissa. It will be seen from the map that the other portions of the delta always lie between two rivers or distributaries, and thus receive deposits of silt from the overflow of large streams on both sides. The south-east corner, however, receives silt only from one direction. For on its southern side, a spur of hills runs down upon the sea, and parts it from the adjoining river-system of the Ganjam district. It can get no silt from that direction; so that while every year sees new banks and islands emerge above the water where the rivers enter the north-east extremity of the Chilka, there is scarcely any silting up, nor any land-growth, on its mountainous southern shores.¹⁰

The Chilka Lake, therefore, may be regarded as a gulf of the original Bay of Bengal, lying between two promontories, and only partially filled up.

On the south, a bold, barren spur of hills runs down to the Bay of Bengal. On the north, the land-making rivers have pushed out their rounded mouths and flat deltas into the ocean. Nor has the sea been idle, but, meeting and overmastering the languid river discharge that enters the Chilka, it has joined the two promontories with a bar of sand, and thus formed a lake. At this moment both agencies are busily at work. We can stand by and witness the delicate processes of land-making from the river silt at the north-east end of the lake, while the bar-building sea visibly plies its trade across its mouth. I find, from old documents, that a century ago the neck of land was only half a mile to a mile broad, in places where it is now two. On the other hand, the opening in the bar was a mile wide in 1780, and had to 'be crossed in large boats.'¹¹ Forty years later this opening is described as choked up.¹² Shortly before 1825 an artificial mouth had to be cut; and although it also rapidly began to silt up, it remained, as late as 1837, more than three times the breadth that it is now.¹³ The villagers inform me that it still grows narrower every year. Indeed, so steady a workman is the ocean, that the difficulty in maintaining an outlet from the Chilka forms one of the chief obstacles to utilizing the lake as an escapement for the floods that desolate the delta. Engineers report that, although it would be easy and cheap to cut a channel, it would be very costly and difficult to keep it open, and that each successive mouth would speedily choke up and 'share the fate of its predecessor.'¹⁴

In offering this explanation of the Chilka, based upon the agencies visibly at work throughout the Orissa delta, I ought not to conceal that another theory has also been put forward. Our early revenue officers in Puri district believed that the Chilka had once been solid land. A native tradition relates how, about the year of our Lord 318, a strange race¹⁶ came sailing across the sea, and cast anchor off the holy city of Puri, hoping to surprise the temple, with its store of jewels, and treasure-house of costly oblations. But the priests, having for days beforehand seen quantities of litter from the horses and elephants drifting ashore, fled with the precious image, and left an empty city to the invaders. The disappointed general, Red-arm¹⁶ by name, enraged at the tell-tale tide, advanced in battle array to punish the ocean. The sea receded deceitfully for a couple of miles, and then suddenly surging in upon the presumptuous foreigners, swallowed them up. At the same time it flooded a great part of the Puri district, and formed the Chilka Lake.¹⁷

I am not aware that any of the professional engineers who have visited Orissa have seriously adopted this view. Unless the bed of the Chilka was at one time four feet higher than at present, it never could have been solid ground, and we have no reason to believe that it ever was higher, or that it has ever suffered a depression by earthquake or otherwise. So far from the sea breaking in upon the land, the land has been constantly pushing itself out into the sea.

Instead, therefore, of the Chilka being an example of a Verdrunken Land, like the drowned tract of South Beveland so graphically described by Motley,¹⁸ I think the evidence leaves no alternative but to regard it as a corner of the original Orissa Bay, in which, for specified reasons, the process of land-making has proceeded more slowly than in its other parts. The process is going on rapidly at this moment, and within a not incalculable period the Chilka, if left to itself, will fill up. Meanwhile it presents a very typical feature of an Indian delta,-a feature which is reproduced in the Kolair Lake, 350 miles down the coast, and on a still larger scale by the Bakarganj shallows and swamps, in the great land-workshop amid the mouths of the Ganges.

Around this vast shallow basin dwell communities of men, as diverse in their nature and history as are the geological formations which hem it in. On the western side, where the mountains overhang the lake, wild races pick up a livelihood as best they can, in a region of bamboo and endless thorn jungle, hunting, wood-cutting, waging man's primeval warfare against the wild beasts, and cultivating their highland valleys with a fitful tillage. Hamlets of fishers and salt-makers dot the eastern strip between the Chilka and the sea, and a sparse agricultural population gambles at getting a rice crop from the temporarily dried⁷ up shallows of the lake. At the south-western end, villages of boatmen thrive by trans-orting the surplus crops of Orissa to the Ganjam shore, in flat-bottomed, coffin-shaped canoes. At the opposite extremity, where the rivers pour into the lake from the north, skilled agricultural communities live behind dykes and embankments, reaping rich crops, but every fifth or sixth year swept away, with their cattle and their homesteads, by the floods, and fortunate if they can float on a rice stack or thatched roof till the waters subside.

Foot Note:

1. Among them Mahendragiri, 4923 feet high. Trigonometrical Survey. 2. Statement F, forwarded with letter dated 6th June 1858 from the Superintendent of Embankments, Lower Provinces, to the Chief Engineer. I. D. R.

3. MS. papers, exhibiting the results of the Cattack Revenue Survey, by Lieutenant (now Colonel) Thuillier. The Chilka Lake, in the dry weather, covers 220,436 acres 1 rood; Huntingdon, 229,544 acres.

The Chief En-gineer, Lower Provinces, in letter No. 4470, dated 9th October 1858, para. 18, gives the area at' about 350 miles.' Captain Harris assumes its area in time of flood to be about 450 square miles. Report, dated Cattack, 31st August 1859, para. 26. S. P. and I. D. R.

4. Report of a Professional Tour of Inspection, by Lieutenant-Colonel F. C Cotton, dated Fort St. George, 12th July 1856, para. 78. G. R.

5. Reduced levels: Sea high water, springs, 47021. Sea high water, neaps, 45*81. Sea low water, 42008. Lake high water, 49045. Lake low water, 45008.

6. Colonel F. C Cotton's Professional Report, para. 83.

7. I refer only to the rivers north of the point where the coast turns to the north-east and catches the full force of the monsoon, i.e. from the God£-varf northwards.

8. Dr. Keith Johnston's Map (scale, 70 miles to the inch) will suffice to show the more important of these promontories. The following list can easily be tested by the Sheet Atlas of the Surveyor-General of India (scale, 4 miles to the inch). Beginning at the point where the Bay turns to the north-east, there are (1) the rounded point formed by the mouths of the Krishnd, with the Masulipatnam Bay between it and (2) the rounded pro-jections formed by the mouths of the GodaVarf; (3) the slight projection formed by the Bansadhard River at Kalingapatnam, beyond which a long curve stretches up to the Mahanadi', broken, however, by (4) a local projection formed by the river at Ganjam. The Orissa River-system forms a distinct series of such curves and points, of which the most important are : (5) the projections at the mouth of the Devi; (6) False Point, or the pro-jection at the point of the Mahinadi; (7) Point Palmyras, or the great promontory formed by the united rivers which discharge themselves under the name of the Dhamra. From Point Palmyras a long curve stretches up to the Gangetic Sundarbans, which are simply a deltaic projection on the grandest scale. This curve is broken, however, by a slight projection at the mouth of the Burabalang near Balasor, noticeable enough when I walked along the beach, but the result of too small a river to find expression upon a map on the scale of 4 miles to the inch. The curve really ends at the mouth of the Subanrekhd; but the vast discharge from the Hughly and the mouths of the Ganges, which give the Bay of Bengal its muddy colour for miles out to sea, has filled up the curve on the north-east side of the Subanrekhi, so that its projection merges in the general deltaic formation beyond.

9. De la Beche's Theory, cited para. 17 of letter No. 4470 from Chief Engineer, Lower Provinces, to the Government of Bengal, dated 9th October 1858. I. D. R.

10. It will be observed that the Chilka Lake lies at the innermost part of the coast-line curve between the deltaic promontories formed by the mouths of the Mahanadf and the Rasakulia River at Ganjam. According to the general, principle, explained in a subsequent chapter on the River-system of Orissa, such a curve marks the lowest level between deltaic rivers. The Chilka Lake is, in fact, an extreme instance of such a low level. An extreme instance, because it only gets silt from one side instead of from both, and the deposit has not yet sufficed to raise its bed above the level of the sea and produce solid land.

11. MS. Itinerary furnished to the troops. Proceedings of Ganjam

Factory, December 1780. G. R.

12. Stirling's Account of Orissa Proper, 1825. Asiatic Researches, vol.

xv. page 187, quarto.

13. Survey measurements and maps (one mile to the inch), 1838-42.

14. Captain Harris, Superintendent of Cattack River; Second Report (1858), para. 30; also Third Report (1859), para. 23, etc. Letter No. 269 from Superintendent of Geological Survey to Chief Engineer, L. P., 16 May 1859, para. 2.

15. The Yavanas.

16. Rakta-Bahu.

17. Asiatic Researches, vol. xv. p. 263.

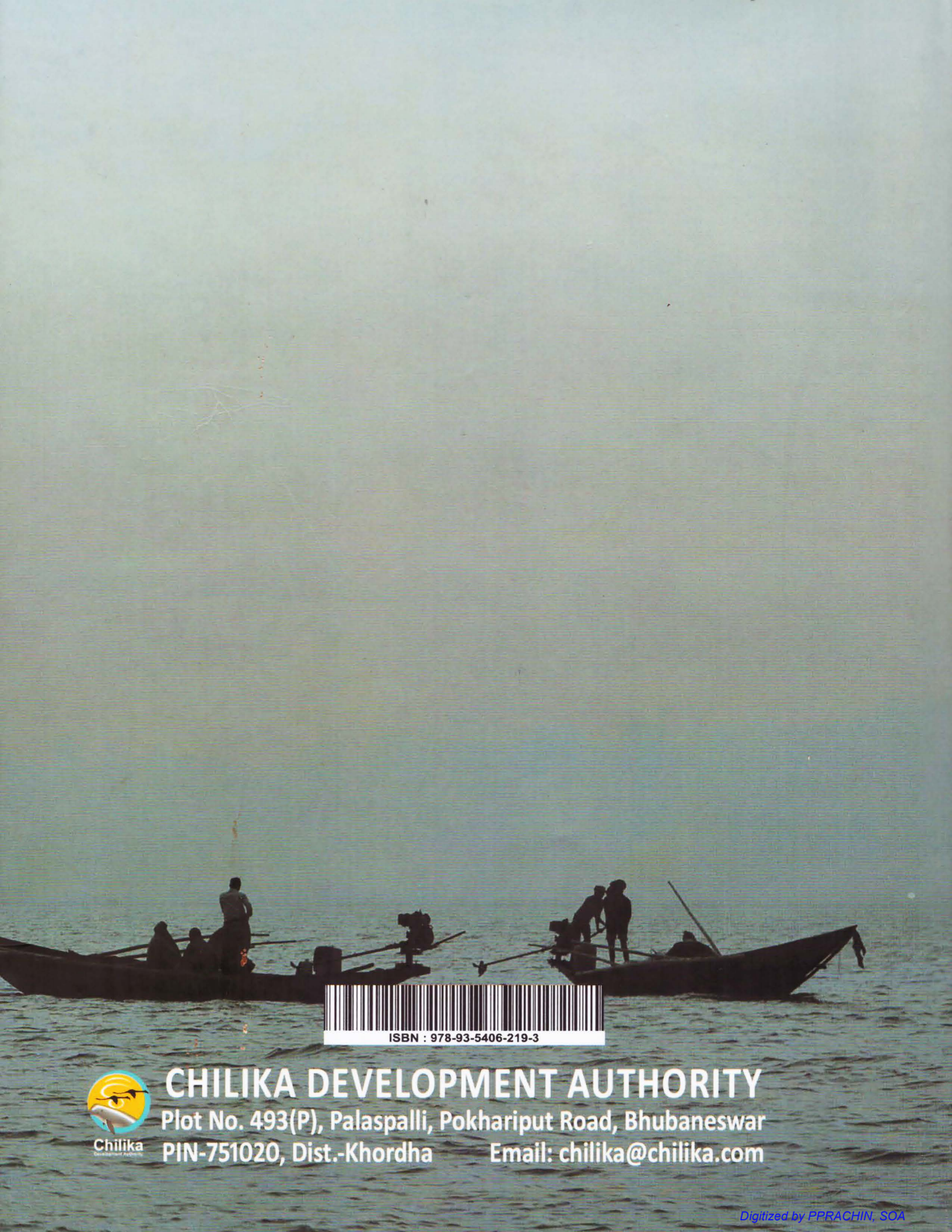
18. Motley's Rise of the Dutch Republic, vol ii. p. 402, London 1864.

(Courtesy: Orissa, Vol. I, Published by Smith Elder & Co, 15, Waterloo Palace, London, 1872)

□□□

London, 1872

ISBN : 978-93-5406-219-3

CHILIKA DEVELOPMENT AUTHORITY

Plot No. 493(P), Palaspalli, Pokhariput Road, Bhubaneswar

PIN-751020, Dist.-Khordha

Email: chilika@chilika.com